

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

29

ΑΣΚΗΤΙΚΑ Β΄

1. ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ ΛΟΓΟΙ Α΄, Β΄, Γ΄
2. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΧΟΝΤΑΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥΣ ΣΥΝΕΙΣΑΚΤΟΥΣ
3. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΑΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑΣ ΜΗ ΣΥΝΟΙΚΕΙΝ ΑΝΔΡΑΣΙ
4. ΠΕΡΙ ΠΑΡΘΕΝΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ – ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπό

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Θεολόγου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταί

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, Δρ. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

29

ΑΣΚΗΤΙΚΑ Β΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὸν παρόντα τόμον δημοσιεύονται οἱ τρεῖς παραινετικοὶ λόγοι τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου *Πρὸς Σταγείριον δαιμονῶντα* καὶ αἱ τρεῖς πραγματεῖαι τοῦ *α' Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους*, *β' Περὶ τοῦ τὰς κανονικὰς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσι* καὶ *γ' Περὶ παρθενίας*.

Πρὸς Σταγείριον δαιμονῶντα: Ὁ Σταγείριος, φίλος ἠγαπημένος τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ δαιμόνιον. Ἡ δοκιμασία του ἦτο τόσο φοβερὰ καὶ τόσο λιποψυχίαν εἶχε προξενήσει εἰς αὐτόν, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ σκέπτεται νὰ θέσῃ τέρας εἰς τὴν ζωὴν του. Ὁ ἱ. Χρυσόστομος, πληροφορηθεὶς διὰ αὐτὰ τὰ δυσάρεστα ἀπὸ τὸν κοινὸν φίλον των Θεόφιλον τὸν Ἐφέσιον, ἐπιχειρεῖ, λαμβάνων τὴν θέσιν ἂν ὄχι τοῦ ἱατροῦ, ὅπωςδήποτε ὅμως τοῦ ὑπηρετοῦ, πὺ μὲ τὰ παραινετικὰ λόγια του προσφέρει τὴν ἀνυπολόγιστον ὑπηρεσίαν του εἰς τὸν ἀσθενῆ, νὰ τὸν παρηγορήσῃ μὲ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς λόγους του πὺ ἀποτελοῦν μίαν ἐνότητα.

Ὁ Θεός, λέγει, ἐδημιούργησε τὸν οὐράνιον καὶ τὸν ἐπίγειον κόσμον ὄχι ἀπὸ ἀνάγκην, ἀλλὰ ἀπὸ ἄκραν ἀγαθότητα, τὸ δὲ ἀποκορύφωμα τῆς δημιουργίας του, τὸν ἄνθρωπον, τὸν περιέβαλε μὲ τόσον τιμὴν καὶ τοῦ ὑπεσχέθη καὶ ἀθανασίαν πρὶν ἀκόμη ἐπιτελέσῃ κανὲν κατόρθωμα. Ἐκεῖνος ὅμως, περιφρονήσας τὴν ἐντολὴν τοῦ δημιουργοῦ του, ἐπροτίμησεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἐχθρόν του, τὸν διάβολον. Βέβαια ὁ Θεός ἐτιμώρησε τὴν ἀγνωμοσύνην του αὐτῆν, ἀλλὰ τόσο ἦτο ἡ ἀγαθότης του, ὥστε ὄχι μόνον δὲν ἐγκατέλειψε τὸ πλάσμα του, ἀλλὰ καὶ ἠύξησε τὴν πρόνοιάν του δι' αὐτό. Καὶ ἡ τιμωρία του εἶχε ὡς σκοπὸν τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλάσματός του. Διότι, λέγει, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἔφθασε μετὰ ἀπὸ ὅλας τὰς κατὰ καιροὺς τιμωρίας ἐκεῖ πὺ ἔφθασε, πὺ δὲν θὰ ἔφθανεν ἐὰν δὲν ἐτιμωρεῖτο; Κάμων λοιπὸν μίαν ἀναδρομὴν εἰς ὅλους ἐκείνους τοὺς ἄνδρας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πὺ ἐδοκιμάσθησαν ποικιλοτρόπως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ ἡ ἰδικὴ του τιμωρία εἰς ἓν καὶ μόνον ἀποσκοπεῖ, εἰς τὸ νὰ λάμπῃ λαμπρότερον ἢ ἀρετὴ του καὶ νὰ ἐπιτύχῃ μεγαλυτέρων στεφάνων.

Ὁ Θεὸς λέγει, εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν διάβολον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαμιν ἀπὸ ἐνδιαφέρον δι' ἡμᾶς. Ἀπλῶς τοῦ ἀφήρεσε τὴν δύναμιν νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφήσας εἰς αὐτὸν τὴν ἰκανότητα νὰ πείθῃ. Ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται ὅμως νὰ μὴ πεισθῶμεν. Βέβαια δὲν θὰ ἠμπορέσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ τὸν νικήσουν, ἀλλ' αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν ὀκνηρίαν τῶν ἠττημένων. Ὁ διάβολος εἶναι ἰκανὸς μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὄχι διὰ τὸν ἄνθρωπον, διότι τοῦ δίδει τὴν ἀφορμὴν ν' αὐξήσῃ τοὺς στεφάνους του. Μεταχειρίζεται ὁ διάβολος τὰ τεχνάσματά του, ἀλλὰ παραλλήλως καὶ ὁ Θεὸς δὲν παύει νὰ βοηθῇ τὸν πειραζόμενον. Ὁ Ἀδὰμ ἠμάρτησε καὶ ἔτυχε τῆς γνωστῆς μεταχειρίσεως ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Ὁ Κάϊν διέπραξε τὸ ὄδελυρόν ἐγκλημά του καὶ μετὰ ἐτιμωρήθη. Καὶ ὁ κατακλυσμὸς ἦτο μία τιμωρία μας μεγάλη, ἀλλὰ καὶ ἡ ὠφέλεια ποὺ ἀπέρρευσε ἀπ' αὐτὸν ἦτο τεραστία, διότι ἐξηφανίσθη ἡ ζύμη καὶ ἡ αἰτία τῶν κακῶν. Τόση εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ὥστε δὲν ἐλυπήθη νὰ θυσιάσῃ καὶ τὸν μονογενῆ Υἱόν του συμφιλιῶντων ἔτσι τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ νὰ μᾶς ὑποσχεθῇ τόσα ἀγαθὰ, πράγμα μὲ τὸ ὁποῖον τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῇ; Τόση εἶναι ἡ φιλοστοργία τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν ν' ἀδιαφορήσῃ δι' αὐτοὺς ποὺ τὸν λατρεύουν μ' ὄλην τὴν δύναμίν των. Σὺ, τοῦ λέγει, τὰ ἐγκατέλειψες ὅλα. πατέρα καὶ ἐπίγεια ἀγαθὰ, χάριν τοῦ Θεοῦ. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ ἀγνοήσῃ καὶ νὰ σ' ἀφήσῃ ἀβοήθητον; Ἐπομένως δὲν πρέπει ν' ἀνησυχῆς διὰ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Μήπως δυσανησχέτησεν ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ, ὁ Ἰωσήφ; Πόσα δὲν ὑπέστησαν; Καὶ ὅμως οὔτε πρὸς στιγμὴν ἔχασαν τὴν πίστιν των πρὸς τὸν Θεόν. Ἐὰν αὐτοὶ καὶ τόσοι ἄλλοι ἐπέδειξαν τέτοιαν συμπεριφορὰν, τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἡμεῖς ποὺ ἀνομιένομεν τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν; Ὁ Θεὸς εἶναι ἀξιόπιστος καὶ δὲν ἀφήνει νὰ δοκιμασθῶμεν περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἀντέχομεν. Ἡμπορεῖ νὰ ἐδοκιμασθῆς φοβερά, ἀλλὰ μήπως καὶ οἱ γυμνασταὶ γυμνάζουν ὅλους ὁμοίως; Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἐφαρμόζει ἓνα μέσον ἀσκήσεως, ἀλλ' εἶναι ποικίλοι καὶ διάφοροι οἱ τρόποι δοκιμασίας. Ἐὰν δὲ συγκρίνης τὰς δοκιμασίας

σου με τὰς δοκιμασίας τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, θὰ ἰδῆς πόσον ἀσήμενοι εἶναι αἱ ἰδικαί σου. Ἡ αὔξησις τῶν δοκιμασιῶν συνεπάγεται καὶ αὔξησιν τῶν ἐπάθλων. Ἐξ ἄλλου δὲν γνωρίζομεν ἀλόκληρον τὸ σχέδιον τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, διότι εἶναι ἀπειρον τὸ βάθος τοῦ πλούτου τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτὸ ἄς μὴ ζητοῦμεν ἐξηγήσεις διὰ τὰς ἐνεργείας του, ἀλλὰ νὰ δεχόμεθα χωρὶς ἀντιλογίαν τὰς δοκιμασίας ποὺ μᾶς στέλλει. Τοῖς ἀρωσιωμένους εἰς αὐτὸν τοὺς δοκιμάζει μὲ βαρύτερα γυμνάσια διὰ νὰ ἔχουν καὶ μεγαλυτέρους στεφάνους. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν. Αὐτὸ εἶναι τὸ γνώρισμα τῶν εὐγνωμόνων δούλων. Κατὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς χρειάζεται προσοχὴ ἀπὸ τὸν ἄνεμον τῆς ὑπερηφανείας καὶ τῆς κενοδοξίας, ὥστε νὰ μὴ μᾶς ἀρπάξῃ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρετῆς ποὺ μὲ τόσοις ἰδρωῖτας συγκεντρῶνεται.

Δὲν εἶναι φοβερὸν ποὺ εἰσῆλθε μέσα σου ὁ διάβολος, φοβερὸν εἶναι νὰ μὴ ἀγωνισθῆς ὅπως πρέπει καὶ νὰ πέσης καὶ νὰ χάσης τὸ βραβεῖον τῆς νίκης. Ὁ Θεὸς δὲν σὲ ἐγκατέλειπεν, ἀλλὰ φροντίζει τώρα πολὺ περισσότερον δι' ἐσένα (Λόγος Α').

Εἶναι φοβερός ὁ δαίμων, ἀλλὰ φοβερωτέρα ἢ λιποψυχία ποὺ σὲ κατέλαβεν. Αὐτὴν ἐκδίωξε ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου καὶ τότε ἀφῆρες τὴν δύναμιν τοῦ δαίμονος. Ἔχεις τὴν δύναμιν νὰ τὸ κάμῃς, διότι εἶσαι πρῶτος εἰς τὸ σκάμμα τῆς ἀρετῆς. Καὶ ἔχε πίστιν εἰς τὸν ἀγωνοθέτην ποὺ σοῦ ἐτοιμάζει περίλαμπρον στέφανον. Μὴ δυσανασχετῆς διὰ τὰς θλίψεις σου, ὅπως δὲν δυσανασχέτησαν ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες (Νῶε, Ἀβραάμ, Ἰώβ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ, Ἰωσήφ). Πόσα δὲν ὑπέστησαν αὐτοί; Καὶ ὅμως ὅλα τὰ ὑπέμειναν μὲ καρτερίαν καὶ εἰς μίαν ἐποχὴν ποὺ δὲν εἶχε φανερωθῆ περιτράνωσ ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν οὔτε καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ (Λόγος Β').

Ἀναλογίσου τὰς τόσας δυσκολίας τοῦ Μωϋσέως εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν ἔρημον, τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τοῦ Δαυὶδ, τοῦ ὁποίου ἡ ὅλη ζωὴ ἦτο ἓνα συνεχὲς μαρτύριον, χωρὶς ὅμως νὰ βγῆ οὔτε ὁ παραμικρὸς γογγυσμὸς ἀπὸ τὰ χεῖλη του, τοὺς θρόνους τοῦ Ἱερεμίου, τοῦ Ἰεζεκιήλ, τοῦ Δανιήλ, τοῦ Ἡλιοῦ, τοῦ Παύλου. Σκέψου τὰς δοκιμασίας αὐτῶν καθὼς καὶ τὸ μέγεθος τῆς λύπης των καὶ θὰ ἰδῆς νὰ εἶναι αὕτη κατὰ πολὺ

μεγαλυτέρα ἀπὸ τὰς ἰδικὰς σου δοκιμασίας. Μὲ τὰς σκέψεις λοιπὸν αὐτὰς καὶ πρὸ πάντων μὲ τὰς προσευχὰς καὶ παρακλήσεις πρὸς τὸν Θεόν, θὰ ἠμπορέσης νὰ ὑπομείνης μὲ γενναιότητα τὰ παρόντα κακὰ καὶ θὰ καταστής ἀπρόσβλητος ἀπὸ τὰ μελλοντικὰ δυσάρεστα τοῦ βίου (Λόγος Γ').

Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους: Τόσον εἰς τὴν πραγματείαν αὐτὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐπομένην, *Περὶ τοῦ τὰς κανονικὰς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσι*, πού ἐγράφησαν ἐν Κων)πόλει τὸ 398, ἀσχολεῖται μὲ θέματα τοῦ μοναχισμοῦ. Πολλοὶ μοναχοί, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐλάμβανον εἰς τὴν οἰκίαν των ἀφιερωμένας εἰς τὸν Θεὸν παρθένους ἢ, ἀντιθέτως, πολλαὶ παρθένοι συνέζων εἰς τὴν οἰκίαν καὶ μὲ κάποιον μοναχὸν ἢ κληρικόν, πρᾶγμα πού διέβαλλε τὴν παρθενίαν καὶ κατ' ἐπέκτασιν αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν Ἐκκλησίαν. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν παράνομον συμβίωσιν ἐλέγχει μὲ σφοδρότητα ὁ ἱ. Χρυσόστομος, τονίζων ὅτι ἀπὸ αὐτὴν βλάπτονται ὄχι μόνον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, καθ' ὅσον ἀλληλοεπηρεάζονται, ἀλλὰ καὶ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας πού σκανδαλίζεται. Δὲν εὐσταθοῦν καθόλου τὰ ὅσα προβάλλουν ὡς δικαιολογίαν. "Ὅλα εἶναι προφάσεις ἁμαρτίας. Καλύτερα καὶ ἀποτελεσματικώτερα θὰ ἔλυνεν τὰ προβλήματα τὰν οἱ μὲν καὶ αἱ δὲ ἂν προσελάμβανον βοηθοὺς τοῦ ἰδίου φύλου. Ἐπομένως, ἄλλα εἶναι τὰ πραγματικὰ κίνητρά των πού εἶναι, διὰ μὲν τοὺς ἄνδρας ἡ ψυχρὰ καὶ ἀθλία ἡδονή, διὰ δὲ τὰς γυναῖκας ὁ ἔρωσ τῆς κενοδοξίας. Αὕτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ρίζα τοῦ κακοῦ, ἡ ὁποία δὲν ὠφελεῖ καθόλου αὐτοὺς πού τὴν ἐπιδιώκουν, ἀντιθέτως τοὺς στερεῖ τοὺς οὐρανίους θησαυροὺς, τὸν ἀληθῆ ἔραστήν, τὸν Κύριον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

Βεβαίως ἡ αἰτία πού ὤθησεν αὐτὸν νὰ συντάξῃ τὰς πραγματείας αὐτὰς ἐξέλειπε, παρὰ ταῦτα ἡ ἀξία των εἶναι ἀνιπολόγιστος.

Περὶ παρθενίας. Εἰς τὴν πραγματείαν αὐτὴν πού ἀπαρτίζεται ἀπὸ 84 κεφάλαια καὶ ἐξεφωνήθη περὶ τὸ 392, ὁ ἱ. Χρυσόστομος στηριζόμενος γενικῶς ἐπὶ τῆς ἀγ. Γραφῆς καὶ εἰδικώτερον ἐπὶ τῆς Β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, προβαίνει εἰς σύγκρισιν τῆς παρθενίας, τῆς

τόσον προσφιλοῦς εἰς αὐτόν, πρὸς τὸν γάμον.

Ἡ παρθενία τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἠσκειτο εἰς μέγαλον θαυμάσιον τόσον ὑπὸ τῶν γνησίων χριστιανῶν, ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν καὶ μάλιστα αἰσθηρότερον, ἀφοῦ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐθεώρουν τὸν γάμον ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἡ παρθενία αὐτῶν, λέγει, ἐστερεῖτο κάθε ἀξίας καὶ ἦτο ἀθλιωτέρα καὶ ἀπὸ τὴν τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ἀκαθαρτοτέρα καὶ ἀπὸ τὴν μοιχείαν. Καὶ ἐνῶ κοπιᾶζον ἐξ ἴσου μὲ ἡμᾶς ἡ ἀμοιβὴ τῶν θὰ εἶναι τιμωρία καὶ στέρησις τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, διότι ἀσκοῦντες τὴν παρθενίαν μολύνουν ὄχι μόνον τὰς ψυχὰς τῶν ἀλλὰ καὶ τὰ σώματά των.

Δὲν πρέπει νὰ κατηγορηθῆται ὁ γάμος, διότι ὠδικεῖται ἔτσι ἡ παρθενία. Ὁ γάμος εἶναι ἀναγκαῖος διὰ τοὺς πνευματικῶς ἀδυνάτους, ὅμως ὠδικεῖ τὸν ἑαυτόν του ἐκεῖνος πὺ προτιμᾷ τὸν γάμον ἐνῶ ἠμπορεῖ νὰ ἀσκήσῃ τὴν παρθενίαν. Ὁ γάμος εἶναι τίμιος, ἀλλὰ ἡ παρθενία εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ καὶ στεφάνων καὶ ὁδηγεῖ εὐκολώτερον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν παρὰ ὁ γάμος. Καταδικάζει ὅμως μὲ πολλὴν αἰσθηρότητα τὸν δεύτερον γάμον, τὸν πρόξενον τόσων συμφορῶν εἰς τὴν οἰκίαν. Τὸ ἐὰν ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ δίδουν διαζύγιον τὸ ἔκαμε λόγω τῆς σκληροκαρδίας αὐτῶν.

Ἡ παρθενία εἶναι βίος ἀγγελικὸς καὶ μεταβάλλει εἰς ἀγγέλους αὐτοὺς πὺ τὴν ἀσκοῦν. Διὰ τοῦτο εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος δι' ἐκείνους πὺ περιφρονοῦν αὐτήν. Βέβαια εἶναι πολλὰ αἱ δυσκολίαι τῆς παρθενίας, ἀλλὰ τὰ δυσάρεστα τῆς ἐγγάμου εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα. Ὅλοι οἱ πόνοι τῆς παρθενίας δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐξισωθοῦν οὔτε πρὸς τὰς ὠδῖνας καὶ μόνον τοῦ τοκετοῦ.

Τὸ πηγαῖον συναίσθημα, ἐκφραζόμενον μὲ ὅλην τὴν τόλμην καὶ τὴν θερμὴν πίσπιν, προσδίδει τόσην ἀξίαν, δύναμιν καὶ χάριν εἰς τὰ λεγόμενα, πὺ κυριολεκτικὰ συναρπάζουν τὸν ἀγνωστὴν τόσον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅσον καὶ τὸν σημερινόν, καὶ τὸν βοηθοῦν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς σωτηρίας του. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀξία τῆς πραγματείας εἶναι ἀνυπολόγιστος καὶ αἰώνιος.

Τὸ κείμενον ἐλήφθη ἐκ τοῦ κριτικοῦ κειμένου τοῦ Herib. Musurillo, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένοντο ὠρισμένα διορθώσεις εἰς τὴν στίξιν.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ ΑΣΚΗΤΗΝ ΔΑΙΜΟΝΩΝΤΑ

Ἔδει μὲν ἡμᾶς, ὦ φίλιαιτε πάντων ἐμοὶ Σταγεΐριε, καὶ
5 παρῆναί σοι νῦν καὶ συνδιαταλαιπωρεῖσθαι, καὶ λόγῳ πα-
ρακαλοῦντα καὶ ἔργῳ διακονούμενον καὶ τὰ ἄλλα πάντα συλ-
λαμβάνοντα, μέρος τι τῆς ἀθυμίας ἐπικουφίζειν, ὅσον ἡμῖν
δυνατὸν ἦν· ἐπειδὴ δὲ ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια καὶ τὸ καια-
σοκῆσαν τῇ κεφαλῇ κακὸν οἴκοι μένειν καταναγκάσαν, διακο-
10 νίαν τοσοῦτον ἔχουσαν κέρδος ἡμᾶς ἀφείλειτο, ὅπερ ἐστὶν
ὑπόλοιπον καὶ πρὸς παραμυθίαν τὴν σὴν καὶ πρὸς ὠφέλειαν
τὴν ἡμετέραν, τοῦτο κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν οὐκ ὀκνήσο-
μεν. Ἴσως μὲν γὰρ ἔσται τι πλεόν, πρὸς τὸ τὰ παρόντα σε
φέρειν γενναίως· ἂν δὲ ἄρα μηδέν τι τοιοῦτον ἀνύσωμεν,
15 τὸ γοῦν τῶν εἰς ἡμᾶς ἠκόντων ἐλλειφθῆναι μηδέν, ῥᾶον ἡ-
μᾶς διακεῖσθαι ποιήσει τοῦ λοιποῦ. Ὁ γὰρ ἅπαντα ἀναπλη-
ρώσας, ὅσαπερ ἂν οἴηται πρὸς λύσιν φέρειν τῶν κατεχόντων
ἀνιαρῶν, καὶ μηδέν περᾶν, τῆς γοῦν ἀπὸ τῶν λογισμῶν
αἰτίας ἀφείται, καὶ τὸ τῶν ἐγκλημάτων ἄχθος ἀποθέμενος,
20 τὸ τῆς ἀθυμίας φέρειν ἀναγκάζεται μόνον. Εἰ μὲν οὖν τῶν
εὐδοκιμούντων παρὰ Θεῶ καὶ μεγάλα δυναμένων ἐτύγχανον
ῶν, οὐκ ἂν διέλιπον δεόμενος καὶ ἰκειεύων ὑπὲρ τῆς τιμί-

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ ΤΟΝ ΔΑΙΜΟΝΙΖΟΜΕΝΟΝ ΑΣΚΗΤΗΝ

Ἐπρεπε, πολυαγαπητέ μου Σταγείριε, αὐτὴν τὴν ὥραν καὶ νὰ εὕρισκόμουν κοντά σου καὶ νὰ συμμετεῖχα εἰς τὰ βάσανά σου, καὶ παρηγορῶντας σε μὲ λόγια, προσφέροντας ἔμπρακτα τὰς ὑπηρεσίας μου καὶ βοηθῶντας σε μὲ ὅλας γενικῶς τὰς ἐνεργείας μου νὰ ἀνεκούφιζα ἐν μέρει τὴν στενοχώριαν σου, ὅσον θὰ μοῦ ἦτο δυνατόν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος καὶ ὁ ξαφνικὸς ἰσχυρὸς πόνος τῆς κεφαλῆς μου μὲ ἐξηνάγκασε νὰ μένω εἰς τὴν οἰκίαν, πρᾶγμα ποῦ μοῦ ἐστέρησεν ἀπὸ μίαν τόσοσπονδαίαν ὑπηρεσίαν, αὐτὸ ποῦ ἀπομένει πλέον καὶ πρὸς παρηγορίαν σου καὶ διὰ ἰδικὴν μου ὠφέλειαν, δὲν θὰ διστάσω νὰ τὸ συνεισφέρω ὅσον μοῦ τὸ ἐπιτρέπουν αἱ δυνάμεις μου. Ἴσως βέβαια ἐξ αὐτοῦ προκύψῃ κάποια ἐπὶ πλέον ὠφέλεια ποῦ θὰ σὲ κάνῃ νὰ ὑποφέρῃς μὲ γενναιότητα τὴν τωρινὴν σου κατάστασιν, ἂν ὅμως δὲν κατορθώσω νὰ ἐπιτύχω κάτι παρόμοιον, τὸ γεγονός ὅμως ὅτι δὲν παρέλπισα νὰ πράξω αὐτὸ ποῦ ἔπρεπε, θὰ μὲ κάνῃ εἰς τὸ μέλλον νὰ πράξω τοῦτο μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν. Διότι αὐτὸς ποῦ μετεχειρίσθη τὰ πάντα, ὅσα δηλαδὴ πιστεύει ὅτι τὸν βοηθοῦν ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ δυσάρεστα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὑποφέρει, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἐπιτύχῃ τίποτε, ὅπωςδὴποτε ὅμως ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ἀφορμὴν τῶν σκέψεων, καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βάρος τῶν κατηγοριῶν, εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ὑπομένῃ τὸ βάρος μόνον τῆς στενοχώριας. Ἐὰν λοιπὸν συνέβαινε ν' ἀνήκω μεταξὺ ἐκείνων ποῦ ἔχουν τὴν εὐνοίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμποροῦν νὰ ἐπιτύχουν σπουδαῖα πράγματα, δὲν θὰ ἤθελα παύσει νὰ προσεύχωμαι καὶ νὰ παρακαλῶ τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἀγαπητόν μου

ας ἔμοι κεφαλῆς· ἐπειδὴ δέ με τὴν παρορησίαν ἐκείνην καὶ
 τὴν ἰσχὺν τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος παρήρηται, τὴν διὰ
 ρημάτων παράκλησιν πειράσομαί σοι προσαγαγεῖν. Καὶ γὰρ
 ἐπὶ τῶν τὰ σώματα καμνόντων, ἰατροῶν μὲν ἀφανίσει τὰς
 5 ἀλγηδόνας καὶ παῦσαι τὴν νόσον, τὸ δὲ παρακαλεῖν οὐδὲ τῶν
 οἰκειῶν οἱ περὶ τὴν θεραπείαν ὄντες ἀφήρηται, ἀλλ' οὔτοι
 μάλιστα εἶσιν οἱ τοὺς πολλοὺς ὑπὲρ τούτων ἀναλίσκοντες λό-
 γους, ὅταν εὖνοι τοῖς κεκτημένοις αὐτοὺς τύχωσιν ὄντες.
 Ἄν μὲν γὰρ τι λεχθῆ παρ' ἡμῶν τὸ δυνάμενον σβέσαι τὴν
 10 ἄμειρον ταύτην ὀδύνην, ἅπερ εὐχόμεθα γέγονεν· ἂν δὲ μηδὲν
 εὐρωμεν φθέγξασθαι τοιοῦτο, τῆς γοῦν προθυμίας ἡμᾶς ἀπο-
 δέξεται πάντως ὁ κελεύσας διὰ τοῦ μακαρίου Παύλου «κλαί-
 ειν μετὰ κλαιόντων καὶ συναπάγεσθαι τοῖς ταπεινοῖς».

Δοκεῖ μὲν οὖν μία σοι τῆς ἀθυμίας ὑπόθεσις εἶναι τοῦ
 15 πονηροῦ τούτου δαίμονος ἢ μανία· πολλὰ δὲ ἂν εὖροι τις ἐφε-
 ξῆς τὰ ἀπὸ τῆς ρίζης ταύτης τικτόμενα λυπηρά. Καὶ ταῦτα
 οὐκ ἀπ' ἔμαντοῦ λέγω νῦν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀποδυρομένου σου
 πολλάκις ἤκουσα πρὸς ἡμᾶς, ἠνίκα σὺν ἡμῖν ἦσθα· καὶ προῶ-
 τον μὲν τὸ βιωτικώτερον ζῶντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον μη-
 20 δὲν τοιοῦτο παθεῖν, ἀλλ' ἠνίκα ἐσιτύρωσας τῷ κόσμῳ σαυ-
 τόν, τηνικαῦτα αἰσθηοῖν τῆς νόσου λαθεῖν, ἱκανὸν θορυβῆσαι
 καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐμβαλεῖν· δεύτερον δὲ τὸ πολλοὺς μὲν καὶ
 τρυφῶντας τῶν τὰ αὐτὰ σοι νενοσηκότων, μικρὸν καρτερήσαν-
 τας χρόνον, ταύτης ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀρρωστίας, καὶ οὕτως
 25 εἰς τελείαν ὑγίειαν ἐπανελθεῖν, ὡς καὶ ὁμιλῆσαι γάμοις, καὶ
 πατέρας γενέσθαι παίδων πολλῶν, καὶ τῶν ἡδέων τοῦ τα-

φίλον· ἐπειδὴ ὅμως τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτημάτων μου μοῦ ἐστέρησεν ἐκείνην τὴν παρρησίαν καὶ τὴν δύναμιν, θὰ προσπαθήσω νὰ σὲ παρηγορήσω μὲ τὰ λόγια μου. Καθόσον, ἀναφορικὰ μὲ αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ σωματικὴν ἀσθένειαν, τῶν μὲν ἰατρῶν ἔργον εἶναι νὰ ἐξαλείψουν τοὺς πόνους καὶ νὰ θεραπεύσουν τὴν ἀσθένειαν, ὅμως δὲν ἀποκλείονται ἀπὸ τὴν παρηγορίαν καὶ οἱ ὑπηρέται ποὺ φροντίζουν τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ λέγουν τὰ περισσότερα παρηγορητικὰ λόγια πρὸς αὐτοὺς, ὅταν τύχη νὰ ἔχουν τὴν συμπάθειαν ἐκ μέρους τῶν κυρίων των. " Ἄν λοιπὸν λεχθῇ ἐκ μέρους μου κάτι ποὺ ἢ μπορεῖ νὰ σθήσῃ αὐτὸν τὸν ἀπερίγραπτον πόνον, τότε ἐπετεύχθη αὐτὸ ποὺ εἶχα εὐχηθῇ· ἂν ὅμως δὲν εὔρω νὰ εἰπῶ τίποτε τὸ παρόμοιον, τουλάχιστον θὰ κάνῃ ὅπωςδήποτε ἀποδεκτὴν τὴν προθυμίαν μου ἐκεῖνος ποὺ διὰ μέσου τοῦ μακαρίου Παύλου ἔδωσεν ἐντολὴν «νὰ κλαίῃ κανεὶς μαζί μ' αὐτοὺς ποὺ κλαίουں καὶ νὰ συναναστρέφεται τοὺς ταπεινοὺς»¹.

Κατὰ τὴν γνώμην μου λοιπὸν μία εἶναι ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς στενοχώριας σου· καὶ αὕτη εἶναι ἡ μανία αὐτοῦ τοῦ πονηροῦ δαίμονος. Ἀκολουθῶν δὲ ἢ μπορεῖ νὰ εὔρω κανεὶς πολλὰ δυσάρεστα ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν τὴν ρίζαν. Καὶ αὐτὰ τῶρα δὲν εἶναι ἰδικὰ μου λόγια, ἀλλὰ σοῦ τὰ λέγω παίρνοντας ἀφορμὴν ἀπὸ τὰς θρηνηλογίας σου πρὸς ἐμένα ποὺ τὰς ἤκουσα πολλές φορές, ὅταν εὕρισκόσουν κοντά μου. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν τὸ ὅτι δὲν ἔπαθες κάτι παρόμοιον κατὰ τὸν προηγούμενον χρόνον ποὺ ἡ ζωὴ σου ἦτο περισσότερο κοσμικὴ, ἀλλὰ σοῦ συνέβη αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ ἀσθένεια τότε ποὺ ἐσταύρωσες τὸν ἑαυτὸν σου ἐν σχέσει μὲ τὸν κόσμον, αὐτὸ εἶναι ἰκανὸν νὰ δημιουργήσῃ μέσα μου ἀνησυχίαν καὶ ἀμηχανίαν. Δεύτερον δὲ τὸ ὅτι πολλοὶ ποὺ προσεβλήθησαν ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν ζῶντες τρυφηλὴν ζωὴν, ἀφοῦ ὑπέφεραν ἐπὶ μικρὸν χρόνον, ἀπηλλάγησαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, καὶ ἦτο τόσοσὸν ὀλοκληρωτικὴ ἢ ἀποκατάστασις τῆς ὑγείας των, ὥστε καὶ γάμον συνῆψαν καὶ ἔγιναν πατέρες πολλῶν παιδιῶν καὶ

ρόντος ἀπολαῦσαι βίου, καὶ μηδὲν τοιοῦτο πάλιν παθεῖν· καὶ
 δὲ τοσοῦτον ἔλκοντα χρόνον ἐν νησιείαις καὶ παννυχίαι καὶ
 τῇ λοιπῇ σκληραγωγίᾳ, μηδεμίαν λύσιν εὐρέσθαι τῶν κατε-
 χόντων δεινῶν· τρίτον πρὸς τοῦτοις, τὸ τὸν ἄγιον ἐκείνον το-
 5 σαύτην ἐν ἄλλοις ἀνδράσι δύναμιν ἐπιδειξάμενον, μηδὲν ἐπὶ
 τῆς σῆς ἀγάπης δυνηθῆναι προᾶξαι τοιοῦτο, μήτε ἐκείνον, μήτε
 τοὺς μετ' ἐκείνου, καὶ ταῦτα δυνατωτέρους ὄντας αὐτοῦ, ἀλλὰ
 πάντας ὁμοίως ἐρυθρίασας ἀπελθεῖν. Μειὰ δὲ τούτων
 καὶ ἐτέρως σφόδρα ἔφησ' ἀλγεῖν, ὅτι οὕτω σου τῆς ψυχῆς
 10 ἢ τῆς ἀθυμίας περιεγένετο δύναμις, ὡς μικροῦ πολλάκις καὶ
 ἐπὶ θρόγον ὀρμησαὶ ἐλθεῖν καὶ ἐπὶ ποταμὸν καὶ ἐπὶ κορημὸν.
 Ἔσει δέ τι καὶ πέμπιον ἐπὶ τοῦτοις, τὸ τοὺς μὲν ὁμήλικας
 καὶ μετὰ σοῦ ταύτης ἠργμένους τῆς πολιτείας, ὁρᾶν ἐν ἀθυ-
 μίᾳ διάγοντας, σαυτὸν δὲ ἐν χαλεπωτάτῳ κλύδωνι κείμενον
 15 ἔτι καὶ δεσμοωτήριον οἰκοῦντα τὸ πάντων ἐλεεινότερον. Οὐ
 γὰρ οὕτω τοὺς δεδεμένους οἰδήρῳ δακρῦειν ἔφησ' δεῖν, ὡς
 τοὺς ταύτην περικειμένους τὴν ἄλυσιν. Ἐλεγες δέ μοι καὶ
 ἕτερον εἶναι πρὸς τοῦτοις τὸ μάλιστά σε θορυβοῦν· δεδοικέναι
 γὰρ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς καὶ τρέμειν, μήποτε αἰσθόμενος, με-
 20 γάλα τοὺς ὑποδεξαμένους σε τὴν ἀρχὴν ἁγίους ἐργάσεται
 δεινά· τῇ τε γὰρ δυνάμει καὶ τῷ πλούτῳ θαρροῦντα καὶ ὑπὸ
 τῆς ἀθυμίας κρατούμενον, πάντα τολμήσειν εἰς αὐτοὺς καὶ
 οὐδενὸς ἀφρέσθαι τῶν ἐμπιπτόντων αὐτῷ. Καὶ μέχρι μὲν
 τοῦ παρόντος δυνηθῆναι τὴν μητέρα καὶ συγκαλύψαι τὸ γε-
 25 νός, καὶ ἐπιζητιοῦντά σε παρακρούσασθαι πολλάκις αὐτὸν· εἰ

ἀπήλαυσαν τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς χωρὶς νὰ τοὺς συμβῇ τίποτε τὸ παρόμοιον καὶ πάλιν· σὺ ὁμως ἂν καὶ ἀφιερῶνεις τόσον πολὺν χρόνον εἰς νηστείας καὶ ὄλονυκτίους ἀγρυπνίας καὶ εἰς τὰς λοιπὰς σκληραγωγίας, δὲν ἠμπόρησες νὰ ἐπιτύχῃς καμμίαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ σὲ κατακυρίευσαν. Καὶ ἀκόμη τρίτον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἐκεῖνος ὁ ἅγιος, ποὺ ἐπέδειξε τόσην μεγάλην δύναμιν μεταξὺ ἄλλων ἀνδρῶν, δὲν ἠμπόρησε νὰ ἐπιτύχῃ τίποτε τὸ παρόμοιον εἰς ἐσένα, οὔτε ἐκεῖνος, οὔτε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν μαζί του, καὶ οἱ ὅποιοι ἦσαν δυνατώτεροι ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ἔφυγαν ὅλοι καθ' ὅμοιον τρόπον κατεντροπισσμένοι. Ἐπὶ πλέον τούτων ἔλεγες ὅτι ὑποφέρεις πάρα πολὺ καὶ πολὺ καὶ διὰ κάποιαν ἄλλην αἰτίαν, ὅτι δηλαδὴ τόσον πολὺ κατεκυρίευσε τὴν ψυχὴν σου ἡ δύναμις τῆς στενοχώριας, ὥστε πολλές φορές παρ' ὀλίγον νὰ ἔφθανες εἰς τὸ σημεῖον νὰ κρεμασθῆς ἢ νὰ πέσης εἰς ποταμὸν ἢ εἰς κρημνόν. Ἀκόμη δὲ ὑπάρχει καὶ πέμπτος λόγος, τὸ ὅτι δηλαδὴ τοὺς μὲν συνομηλικούς σου, ποὺ ἤρχισαν μαζί μὲ σένα αὐτὴν τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν, τοὺς βλέπεις νὰ παιρνοῦν χαρούμενοι τὴν ζωὴν των, ἐνῶ τὸν ἑαυτόν σου τὸν βλέπεις νὰ εὐρίσκεται μέσα εἰς φοβερωτάτην τρικυμίαν, ὥστε νὰ προτιμᾷς ἀκόμη καὶ εἰς τὴν φυλακὴν νὰ κατοικῆς ποὺ εἶναι τὸ πιὸ ἐλεεινὸν ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα. Διότι ἔλεγες, ὅτι οἱ φυλακισμένοι δὲν πρέπει νὰ δακρῦζουν τόσον, ὅσον αὐτοὶ ποὺ εἶναι δεμένοι μ' αὐτὴν τὴν ἀλυσίδα. Καὶ ἀκόμη μοῦ ἔλεγες ὅτι ὑπάρχει ἐπὶ πλέον καὶ κάτι ἄλλο ποὺ κατ' ἐξοχὴν σὲ ἀνησυχεῖ· ὅτι δηλαδὴ φοβεῖσαι καὶ τρέμεις ἐξ αἰτίας τοῦ πατέρα σου μὴ τυχόν τὸ μάθη καὶ προξενήσῃ μεγάλη κακὰ εἰς τοὺς ἀγίους ποὺ σὲ ἐδέχθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν. Διότι μὲ τὸ θάρρος ποὺ τοῦ δίδει ἡ δύναμις καὶ ὁ πλοῦτος ποὺ ἔχει καὶ καθὼς εἶναι κατακυριευμένος ἀπὸ τὴν στενοχώριαν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὰ πάντα ἐναντίον των χωρὶς ν' ἀποφύγῃ καμμίαν ἀπὸ τὰς σκέψεις ποὺ ἔρχονται εἰς τὸ μυαλόν του. Καὶ μέχρι σήμερα ἠμπόρεσε ἡ μητέρα σου καὶ ν' ἀποκρῦψῃ τὸ γεγονός αὐτὸ καὶ πολλές φορές νὰ τὸν ξεγελάσῃ, ὅταν σὲ ἀναζητοῦσε· ἐὰν

δὲ χρόνος ἐγγένηται πλείων, φωραθήσεσθαι τῆς μητρὸς τὴν
 ὑπόκρισιν καὶ ἀφόρητον αὐτὸν ἐκείνη τε ἔσεσθαι καὶ τοῖς
 μοναχοῖς. Ὁ δὲ τῶν κακῶν κολοφῶν τὸ μηδὲ ὑπὲρ τῶν μελ-
 λόγιων ἔχειν θαρρεῖν, μηδὲ εἰδέναί σαφῶς, εἴ ποτε ἔσται
 5 λύσις τῆς νόσου ταύτης καὶ ἀπαλλαγὴ, διὰ τὸ πολλάκις τοῦτο
 προσδοκήσαντα πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν.

Ἰκανὰ γοῦν ταῦτα θορυβῆσαι ψυχὴν, καὶ πολλῆς ἐμπλη-
 σαι ταραχῆς, ἀλλὰ ψυχὴν τὴν παρειμένην καὶ ἀπαίδευτον
 καὶ νωθράν· ἡμεῖς δὲ ἦν ἐθελήσωμεν διαβλέψαι μικρὸν καὶ
 10 λογιμοὺς ἀνακινῆσαι τοὺς εὐσεβεῖς, ὥσπερ τινὰ κόνιν λε-
 πτήν, ταύτας ἀποτιναξόμεθα τῆς ἀθυμίας τὰς ὑποθέσεις. Καί-
 τοι μή με νομίσης διὰ τὸ ἔξω τοῦ πόνου καὶ τῆς ζάλης ταύτης
 εἶσθαι, ταῦτα ἐπαγγέλλεσθαι σοι μετ' εὐκολίας νῦν. Εἰ γὰρ
 καὶ ἄπιστα δόξω λέγειν τοῖς, ἀλλ' ὅμως ἐρῶ· σὺ γὰρ δὴ
 15 μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς ἀπιστήσεις ἡμῖν. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἐπεπήδησέ σου τῇ ψυχῇ παρὰ τὴν ἀρχὴν ὁ μιαρὸς δαίμων
 ἐκεῖνος καὶ μετὰ πάντων εὐχόμενον κατέβαλεν, οὐκ ἔτυ-
 χον μὲν παρῶν (καὶ χάριν ἔχω τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ), ἔ-
 μαθον δὲ ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας, ὥσπερ ἀνελὲ παρῶν. Ὁ γὰρ
 20 ἐμὸς φίλος καὶ σὸς Θεόφιλος ὁ Ἐφέσιος ἐλθὼν, ἅπαντά
 μοι σαφῶς διηγήσατο, τὴν στρέβλωσιν τῶν χειρῶν, τὴν δια-
 στροφὴν τῶν ὀφθαλμῶν, τὸν ἀπὸ τοῦ σιόματος ἀφρόν, τὴν
 ἀποτρέπαιον καὶ ἄσημον ἐκείνην φωνήν, τὸν τοῦ σώματος
 τρόμον, τὴν ἀναισθησίαν τὴν ἐπὶ πολὺ, τὸ θναρὸν τὸ κατὰ τὴν
 25 νύκτι ἐκείνην φανέν· ἄγχιον γὰρ τινα ἦν βορβόρῳ μολυνθέν-

ὅμως αὐξηθῆ ὁ χρόνος αὐτός, θὰ ἀντιληφθῆ τὴν ὑποκρισίαν τῆς μητέρας σου καὶ τότε θὰ γίνῃ ἀνυπόφορος καὶ εἰς τὴν μητέρα σου καὶ εἰς τοὺς μοναχοὺς. Τὸ ἀποκορύφωμα ὅμως τῶν κακῶν εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἐλπίζῃς οὔτε εἰς αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν μελλοντικῶς, οὔτε ἠμπορεῖς νὰ ἔχῃς σαφῆ γνῶσιν, ἐὰν κάποτε θὰ λάβῃ τέρμα αὐτὴ ἡ ἀσθένεια καὶ θὰ κατορθώσῃς ν' ἀπαλλαγῇς ἀπ' αὐτὴν, καθόσον πολλές φορές ἤλπισεν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ὅμως περιῆλθες καὶ πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν.

“Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐμβάλουν ἀνησυχίαν εἰς μίαν ψυχὴν καὶ νὰ τὴν γεμίσουν ὀπὸ πολλὴν ταραχὴν, ἀλλ' αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ συμβῆ εἰς μίαν ψυχὴν ἀδιάφορον, ἀπαίδευτον καὶ νωθρὰν· ἡμεῖς ὅμως ἐὰν θελήσωμεν νὰ δείξωμεν ὀλίγην προσοχὴν καὶ νὰ ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν μνήμην μας τοὺς εὐσεβεῖς λογισμοὺς, θ' ἀποτινάξωμεν ὡσὰν λεπτὴν σκόνην τὰ αἴτια ποὺ προκαλοῦν αὐτὴν τὴν στενοχώριαν. Καὶ βέβαια μὴ νομίσης ὅτι σοῦ δίδω τώρα αὐτὰς τὰς συμβουλάς μὲ τόσῃν εὐκολίαν ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ εὐρίσκωμαι ἔξω ἀπὸ τὸν πόνον καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν τρικυμίαν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη φανῶ εἰς μερικοὺς νὰ λέγω ἀπίστευτα πράγματα, παρὰ ταῦτα ὅμως θὰ τὰ εἰπῶ. Σὺ ἀσφαλῶς δὲν θὰ θεωρήσῃς μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους τὰ λεγόμενά μου ὡς ἀπίστευτα. Διότι ὅταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰσέβαλεν εἰς τὴν ψυχὴν σου ὁ μιὰρὸς ἐκεῖνος δαίμων καὶ σὲ κατεκυρίευσεν παρουσίᾳ ὄλων καὶ ἐνῶ προσηύχεσο, ἐγὼ μὲν δὲν ἔτυχε νὰ εὐρίσκωμαι ἐκεῖ (καὶ χρεωστῶ εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν), τὰ ἐπληροφορήθην ὅμως ὅλα μὲ ἀκρίβειαν, ὡσὰν νὰ εὐρισκόμουν ἐκεῖ. Διότι ὁ Θεόφιλος ὁ Ἐφέσιος, ὁ ἰδικός μου καὶ ἰδικός σου φίλος, ἐλθὼν ἀπὸ ἐκεῖ μοῦ τὰ διηγήθη ὅλα γενικῶς μὲ σαφήνειαν, τὴν στρέβλωσιν δηλαδὴ τῶν χειρῶν, τὴν ἀλλοιθώρισιν τῶν ὀφθαλμῶν, τὸν ἀφρόν ποὺ ἔβγαιεν ἀπὸ τὸ στόμα, τὴν ἀπαισίαν καὶ ἀκατανόητον ἐκείνην φωνὴν, τὸν τρόμον τοῦ σώματος, τὴν ἀναισθησίαν ἐπὶ πολὺν χρόνον, τὸ ὄνειρον ποὺ εἶδες ἐκείνην τὴν νύκτα· διότι εἶπεν ὅτι ἓνας ἀγριόχοιρος, ποὺ εἶχε κυλισθῆ μέσα εἰς τὴν λάσπην, ἐπηδοῦσε

τα πολλῶ συνεχῶς ἐπιπηδᾶν σοι καὶ προσπαλαίειν ἔφη· εἶτα τὸν παρακαθεύδοντα ὑπὸ τῆς ὄψεως ταραχθέντα, διεγεροθῆναί τε καὶ πάλιν σε κινούμενον ὑπὸ τοῦ δαίμονος εὐρεῖν.

Ἐπειδὴ οὖν ταῦτα ἀπήγγειλεν ἐκεῖνος, ἰσοαύτην ἡμῖν
 5 κατέχευε τὴν ἀγλύν, ὅσην ὁ δαίμων οὕτως τῇ ἀγάπῃ τῇ αἴη.
 Ὡς δὲ μετὰ πολὺν ἀνήνεγκα χρόνον, οὐδὲν ἔμοι λοιπὸν τῶν
 ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δεινῶν ἐδόκει εἶναι δεινόν, οὔτε τῶν
 ἡδέων ἡδύ· ἀλλὰ πολλὴν καὶ πάσαι τῶν ἐν τῷ βίῳ ματαιότη-
 τα κατεγνωκώς, πολλῶ πλέον τοῦτο ἔπαθον τότε καὶ μείζων
 10 με πόθος εἰσῆει τῆς εὐλαθείας τῆς σῆς. Τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις
 τῶν ἀνιαρῶν ἐπιτείνειν εἴωθε τὰς φιλίας αἰεὶ, καὶ δῆλον
 ἐκ τοῦ καὶ τὰς ἔχθρας δύνασθαι διαλύειν εὐκόλως. Οὐδὲ γὰρ
 ἐστὶ τις οὕτως ἄθλιος οὐδὲ ἡλίθιος, ὃς ὁρῶν ἀλγοῦντα τὸν
 ἐχθρόν, δυνήσεται φυλάξαι τὴν ἀπέχθειαν τὴν πρὸς αὐτόν.
 15 Εἰ δὲ ἐχθροὺς ἐλεοῦμεν καὶ φίλους ποιούμεθα, διὰ τι τῶν
 ἀβουλήτων ὑπομείναντας ἴδωμεν, ἐννόησον τί πάσχειν εἰκὸς
 ἦν με, τὸν ἀπάντων μοι φίλιαιον καὶ ὃν ἴσον ἄγω τῆς ἐμαι-
 τοῦ κεφαλῆς, ἐν τοῖς ἀνηκέστοις ὁρῶντα κατὰ τὸν τῆς ἀθυ-
 μίας λόγον. Μηδὲ νομίσης ἡμᾶς ἔξω τῆς θλίψεως ἐσιάναι
 20 τῆς σῆς, μηδὲ διὰ τοῦτο τὴν παράκλησιν ὑποπιεύσης τὴν ἐ-
 μήν. Εἰ γὰρ καὶ τοῦ σπαράττεσθαι καὶ καταβάλλεσθαι παρὰ
 τοῦ πονηροῦ δαίμονος διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἀπήλλαγμαί,
 τῆς γοῦν ἀθυμίας τῆς διὰ ταῦτα καὶ τῆς ὀδύνης τὸ ἴσον
 σοι φέρω μέρος, καὶ οὐδεὶς ἂν ἀπιστήσῃέ μοι τῶν εἰδότων
 25 φιλεῖν ὡς χρὴ φιλεῖν.

Φέρε οὖν ἀποτιναξόμεθα τὴν κόριν· οὕτω γὰρ ἔσαι

συνεχῶς ἐπάνω σου καὶ ἐπάλευσε μαζί σου· εἰς τὴν συνέχειαν αὐτὸς ἐκοιμᾶτο κοντὰ σου, τρομαγμένος ἀπὸ αὐτὸ πού εἶδεν, ἐσηκώθη καὶ σέ ἠῦρε καὶ πάλιν νὰ δέχεσαι τὰ ἐπιθέσεις τοῦ δαίμονος.

Ὅταν λοιπὸν ἐκεῖνος μᾶς τὰ ἀνέφερεν ὅλα αὐτά, μὲ τόσον πόνον ἐγέμισε τὴν ψυχὴν μας, ὅσον καὶ ὁ δαίμων αὐτὸς εἰς ἐσένα τὸν ἴδιον. Ὅταν δὲ μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον συνῆλθα, τίποτε πλέον εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ κόσμου δὲν μοῦ ἐφαίνετο δεινόν, οὔτε καὶ ἀπὸ τὰ εὐχάριστα κανένα πρᾶγμα μοῦ ἐφαίνετο εὐχάριστον, ἀλλὰ, μολονότι καὶ παλαιότερα εἶχα βαθεῖαν συναίσθησιν τῆς ματαιότητος τῆς ζωῆς, τότε ὅμως αὐτὴ ἡ συναίσθησίς μου ἠϋξήθη ἀκόμη περισσότερο καὶ μὲ κατεκυρίευσε μεγαλύτερος πόθος διὰ τὴν ἰδικὴν σου εὐλάβειαν. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις δυσαρέστων πραγμάτων· συνηθίζει νὰ ἰσχυροποιῇ πάντοτε τὴν φιλίαν καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι ἡμπορεῖ εὐκόλα νὰ διαλύη καὶ τὰς ἔχθρας. Οὔτε φυσικὰ ὑπάρχει κανεὶς πού νὰ εἶναι τόσον ἄθλιος καὶ τόσον ἠλίθιος, ὥστε νὰ ἡμπορῇ, βλέποντας τὸν ἐχθρόν του νὰ δυστυχῇ, νὰ κρατᾷ τὸ μῖσος του ἐναντίον αὐτοῦ. Ἄν ὅμως ἐλεοῦμεν τοὺς ἐχθρούς μας καὶ τοὺς κάνωμεν φίλους μας ὅταν τοὺς ἰδοῦμεν νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ κάτι τὸ ἀνεπιθύμητον, σκέψου τί πόνον φυσικὸν ἦτο νὰ δοκιμάσω ἐγώ, βλέποντας τὸν πλέον ἀγαπητόν μου ἀπὸ ὅλους καὶ τὸν ὁποῖον θεωρῶ ὡσάν τὸν ἑαυτόν μου τὸν ἴδιον νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τοὺς πλέον φοβεροὺς πόνους. Οὔτε βέβαια νὰ νομίσης ὅτι ἡμεῖς εὐρισκόμεθα ἔξω ἀπὸ τὸν ἰδικόν σου πόνον, ἀλλὰ καὶ οὔτε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ μυαλόν σου ὅτι ἡ παρηγορία μου αὐτὴ ξεκινᾷ ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν. Διότι ἂν καὶ ἔχω ἀπαλλαγῇ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ νὰ σπαράσσωμαι καὶ νὰ καταβάλλωμαι ἀπὸ τὸν πονηρόν δαίμονα, ὅπως δῆποτε ὅμως ὑποφέρω ἐξ ἴσου μὲ ἐσένα διὰ τὸν πόνον σου αὐτόν καὶ τὴν ὀδύνην σου, καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ ἀμφιβάλλῃ ἀπὸ αὐτοὺς πού γνωρίζουν ν' ἀγαποῦν ὅτι πράγματι σέ ἀγαπῶ.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς ἀποτινάξωμεν τὴν σκόνην· διότι

φορητὴ καὶ κούφη τῆς ἀθυμίας ταύτης ἢ φύσις, μόνον ἦν
 μὴ θελήσωμεν ἀπλῶς ἐκδόντες ἑαυτοὺς τῷ πάθει σύρεσθαι
 κατὰ κρημνῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνανῆσαι καὶ λογιόασθαι τι τῶν
 δεόντων σπουδάσωμεν. Πολλὰ γὰρ τῶν δοκούντων εἶναι
 5 δεινῶν, μεγάλα μὲν φαίνεται καὶ ἀφόρητα πρὶν ἐξετασθῆναι
 καλῶς, εἰ δέ τις αὐτὰ τῷ λογιουμῷ διασκέψηται, εὐρήσει πολ-
 λῷ τῆς ὑπονοίας καταδεέστερα· ὅπερ καὶ νῦν ἐλπίζω γενή-
 σεσθαι. Ἄλλὰ διανάσισσον σαυτὸν καὶ μή, τῇ ματαίᾳ καὶ
 ἀλόγῳ τῶν πολλῶν ἐπόμενος δόξῃ, σφοδρότερον ἐργάσῃ καὶ
 10 ἡμῶν τὸν ἐχθρόν. Εἰ μὲν οὖν πρὸς τινὰ μοι τῶν ἀπίστων ὁ
 λόγος ἦν ἢ τῶν αὐτομάτως ἅπαντα φέρεσθαι νομιζόντων,
 ἢ τῶν πονηροῖς δαιμονίοις τοῦ κόσμου τὴν πρόνοιαν ἀναι-
 θέντων, πολλῆς ἂν μοι πραγματείας ἐδέξασεν, ἵνα πρῶτον τὴν
 πεπλανημένην δόξαν ἐκβαλῶν, καὶ πείσας εἰδέναι τὴν ἀλη-
 15 θῆ τοῦ παντός πρόνοιαν, οὕτως ἐπὶ τὸ παρακαλεῖν τρέψω τὸν
 λόγον· ἐπειδὴ δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἀπὸ βροτέων τὰ ἱερὰ
 γράμματα οἶδας καί, τὰ ἀληθῆ καὶ σωτήρια δόγματα δια-
 δεξάμενος ἐκ προγόνων, πιστεύεις ἀκριθῶς ὅτι μέλει περὶ
 πάντων τῷ Θεῷ, καὶ μάλιστα τῶν πιστευόντων αὐτῷ, τοῦτο
 20 ἀφέντες τὸ μέρος, ἐτέρωθεν ποιησώμεθα τὴν ἀρχήν.

Ἐπειδὴ τοὺς ἀγγέλους ἐποίησεν ὁ Θεός· μᾶλλον δὲ ἀνω-
 τέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν. Πρὶν τοὺς ἀγγέλους γενέσθαι
 καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις τὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἦν ὁ Θεός,
 ἀρχὴν οὐδέποτε τοῦ εἶναι λαβῶν. Ἄνευδεῆς δὲ ὢν αἰετῶν
 25 οὔτιον γὰρ τὸ θεῖον - ἐποίησεν ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους καὶ
 τὰς ἄλλας τῶν ἀσωμάτων οὐσίας, ἐποίησε δὲ δι' ἕτερον μὲν

ἔτσι θὰ γίνῃ ὑποφερτὴ καὶ ἐλαφρὰ ἡ φύσις αὐτοῦ τοῦ νό-
 νου, μόνον ἐὰν δὲν θελήσωμεν νὰ παραδώσωμεν ἀπλῶς
 καὶ ὡς ἔτυχε τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὸ πάθος αὐτό, συρῶ-
 μενοι ἔτσι εἰς τὸν κρημνόν, ἀλλ' ἐὰν ἀνακτήσωμεν τὴν
 πνευματικὴν μας διαύγειαν καὶ σκεφθῶμεν πῶς πρέπει νὰ
 ἐνεργήσωμεν. Διότι πολλά ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ὅτι
 εἶναι κακά, φαίνονται μὲν μεγάλα καὶ ἀνυπόφορα πρὶν ἐξε-
 τασθοῦν καλῶς, ἐὰν ὅμως κανεὶς τὰ ἐξετάσῃ βαθύτερα θὰ
 τὰ εὔρῃ κατὰ πολὺ κατώτερα ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἐπίστευσεν
 εἰς τὴν ἀρχὴν· πρᾶγμα ποὺ ἐλπίζω νὰ συμβῇ καὶ τώρα.
 Ἐμπρὸς λοιπόν· ἀνασύνταξε τὰς δυνάμεις σου καὶ μὴ ἀφή-
 σης τὸν ἐχθρὸν νὰ γίνῃ περισσότερον ἐπικίνδυνος ἐναντίον
 μας, ἀκολουθῶντας τὴν ἄσκοπον καὶ ἀνόητον γνώμην τῶν
 πολλῶν. Ἐὰν βέβαια ὁ λόγος μου ἀπευθύνετο πρὸς κά-
 ποιον ἀπὸ τοὺς ἀπίστους ἢ πρὸς κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ
 πιστεύουν ὅτι τὰ πάντα συμβαίνουν κατὰ τρόπον αὐτόματον
 ἢ πρὸς κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀποδίδουν τὴν πρόνοιαν
 τοῦ κόσμου εἰς τοὺς πονηροὺς δαίμονας, θὰ ἐχρειάζετο με-
 γάλῃ καὶ ἐπίπονος προσπάθεια ἐκ μέρους μου, ὥστε, ἀφοῦ
 ἤθελα ἐκρίζωσει κατ' ἀρχὴν τὴν ἐσφαλμένην γνώμην του,
 νὰ τὸν ἐπειθα νὰ κατανοήσῃ τὴν ἀληθινὴν πρόνοιαν τοῦ
 σύμπαντος καὶ ἀκολούθως νὰ ὠδηγοῦσα τὴν συζήτησιν εἰς
 τὴν παρηγορίαν. Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ γνω-
 ρίζεις πάρα πολὺ καλὰ ἀπὸ βρέφος τὰ ἱερὰ γράμματα καί,
 παραλαβὼν τὰ ἀληθῆ καὶ σωτήρια δόγματα ἀπὸ τοὺς προ-
 γόνους σου, πιστεύεις μὲ ἀκρίβειαν ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ
 περὶ ὅλων καὶ πρὸ πάντων δι' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν εἰς
 αὐτόν, ἀφοῦ τὸ παραλείψωμεν αὐτὸ τὸ μέρος, θὰ ἀρχίσω-
 μεν ἀπὸ ἄλλο μέρος.

Ὅταν ὁ Θεὸς ἐπλασε τοὺς ἀγγέλους· ἢ καλύτερα ἄς
 μεταφέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὴν ἀκόμη παλαιότεραν ἐπο-
 χήν. Πρὶν ἀκόμη πλασθοῦν οἱ ἄγγελοι καὶ αἱ ἄλλαι δυνά-
 μεις ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὸν οὐρανόν, ὑπῆρχεν ὁ Θεός,
 ὁ ὁποῖος εἶναι ἄναρχος. Μὴ ἔχοντας δὲ καμμίαν ἀνάγκην
 — διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις τοῦ θείου — ἐπλασεν ἀγγέ-
 λους, ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ἄλλας ἀσωμάτους οὐσίας, τὰ

οὐδέν, δι' ἀγαθότητα δὲ μόνην. Ὡν γὰρ τῆς θεραπείας οὐκ ἔχρηζε, τούτων οὐδ' ἂν δημιουργὸς ἐγένετο, εἰ μὴ σφόδρα ἦν ἀγαθός. Μετὰ δὲ τὴν τούτων δημιουργίαν ποιεῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν αὐτὴν αὐτὴν πάλιν αἰτίαν καὶ τὸν
 5 κόσμον ἅπαντα τοῦτον. Καὶ μυρίων αὐτὸν ἐμπλήσας ἀγαθῶν τὸν μικρὸν ἐκεῖνον καὶ εὐτελεῖ τοῖς ἰσοούτοις ἔργοις ἐπέστησε, τοῦτο αὐτὸν ἀποφύγας ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τὸ γὰρ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν», οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ καὶ
 10 αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ἀνηροῦσθαι τῶν ἐν τῇ γῆ. Ποίησας δὲ αὐτὸν καὶ ἐν ἰσαύτῃ καιασιήσας τιμῇ, καθάπερ βασιλεία βασιλεῖ, τὸ κάλλιστον τῶν ἐπὶ γῆς ἀπέταξε τὸν παράδεισον. Καὶ πρὸς τούτοις βουλόμενος αὐτῷ δεῖξαι καὶ ἐτέρωθεν, ὅσον τῶν λοιπῶν ἀναβέβηκε ζῶων, ἄγει πρὸς αὐτὸν ἅπαντα, καὶ ὀνό-
 15 ματα ἐπιθεῖναι κελεύει πᾶσιν αὐτοῖς. Καὶ ὅμως οὐδὲν ἐξ αὐτῶν δίδωσιν αὐτῷ πρὸς βοήθειαν καὶ τὴν αἰτίαν προστίθουσιν. «Οὐ γὰρ εὐρέθη», φησί, «βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ». Διδάξας δὲ αὐτὸν καὶ διὰ τούτων τὸ μέσον ἑκατέρας τῆς φύσεως, καὶ ὅτι πάντων αὐτὸς τιμιώτερος, καὶ οὐδὲν ἐν ἰσοούτῳ πλήθει
 20 ἴσον αὐτῷ, τότε δὴ κίττει καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τούτῳ πάλιν αὐτὸν τιμῶν καὶ φανερόν ποιῶν, ὅτι δι' αὐτὸν γέγονε, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος φησιν «Οὐ γὰρ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα».

Οὐ τούτοις δὲ μόνον αὐτὸν ἀπεσέμνυνεν, ἀλλὰ καὶ λόγον
 25 αὐτῷ μόνῳ τῶν πάντων ἐχαρίσατο καὶ τῆς αὐτοῦ γνώσεως καιηξίωσε καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας ἀπολαύειν ἔδωκε,

2. Γέν. 1, 26.

3. Γέν. 2, 20.

4. Α' Κορ. 11, 9.

ἔπλασε δὲ ὅλα αὐτὰ ὄχι διὰ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ μόνον ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός του. Διότι ἐάν δὲν ἦτο πάρα πολὺ ἀγαθὸς δὲν θὰ ἐδημιούργει τὰ πράγματα ἐκεῖνα τῶν ὁποίων δὲν εἶχε τὴν ἀνάγκην. Μετὰ δὲ τὴν δημιουργίαν ὄλων αὐτῶν, πλάθει καὶ τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς καὶ πάλιν αἰτίαν, καθὼς καὶ ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπροίκισε μὲ ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν ἀγαθὰ τὸν κατέστησε, τὸν μικρὸν αὐτὸν καὶ ἀσήμαντον ἄνθρωπον, κυρίαρχον ὄλων αὐτῶν τῶν δημιουργημάτων, καταστήσας αὐτὸν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς ἐπάνω εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Διότι τὸ « Ἔως πλάσωμεν τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν »², δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ἡ κυριαρχία πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς δημιουργημάτων. Ἀφοῦ δὲ τὸν ἔπλασε καὶ τὸν περιέβαλε μὲ τόσην τιμὴν, ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἀνάκτορον διὰ τὸν βασιλέα, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὸ ὠραιότερον μέρος τῆς γῆς, δηλαδὴ τὸν παράδεισον. Καὶ ἐπὶ πλέον ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον πόσον ὑπερεῖχε τῶν ὑπολοίπων ζώων, ὁδηγεῖ ἔμπροσθέν του ὅλα τὰ ζῶα καὶ τὸν προτάσσει νὰ δώσῃ ὀνόματα εἰς ὅλα αὐτά. Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν τοῦ δίδει κανένα ἀπὸ αὐτὰ πρὸς βοήθειαν· καὶ ἐξηγεῖ διὰ ποῖον λόγον. « Διότι », λέγει, « δὲν εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος πρὸς αὐτόν »³. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐδίδαξε μὲ ὅλα αὐτά, ὅτι ἀποτελεῖ τὸ μέσον μεταξὺ τῶν δύο φύσεων, καὶ ὅτι αὐτὸς ἦτο τὸ τιμιώτερον ἐξ ὄλων τῶν δημιουργημάτων, καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε μέσα εἰς τόσον μεγάλο πλῆθος δημιουργημάτων κανένα ἴσον μὲ αὐτόν, τότε πλάθει καὶ τὴν γυναῖκα, τιμῶντας καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον πάλιν αὐτὸν καὶ κάνοντάς του φανερόν, ὅτι δι' αὐτὸν ἐπλάσθη, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος· « Δὲν ἐπλάσθη ὁ ἄνδρας διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυναῖκα διὰ τὸν ἄνδρα »⁴.

Ἄλλ' ὅμως δὲν τὸν ἐτίμησε μόνον μ' αὐτά, ἀλλὰ καὶ μόνον εἰς αὐτὸν ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα ἐχάρισε τὸν λόγον καὶ τὸν ἠξίωσε νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεὸν καὶ τοῦ ἐχάρισε τὴν δυνατότητα νὰ ἀπολαμβάνῃ αὐτὸν ἐπικοινωνῶντας

ὡς ἀπολαύειν ἐκείνῳ δυνατὸν ἦν, καὶ ἀθανασίαν παρέξειν ὑπέσχετο καὶ πολλῆς τῆς σοφίας ἐνέπλησε καὶ πνευματικὴν χάριν ἐνέθηκεν, ὡς καὶ προφητεῖσαι τινα. Καὶ ταῦτα πάντα ἐδωρήσατο οὐδενὸς προὔπηργμένου κατορθώματος παρ' αὐτοῦ.

5 Τί οὖν ἐκεῖνος μετὰ ἰσαυτία καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ; Πισιότερον τοῦ ταῦτα δωρησαμένου τὸν ἐχθρὸν ἐνόμισε, καὶ τῆς ἐνιολῆς τοῦ ποιήσαντος ἀλογήσας, προειμίησε τὴν ἀπάτην τοῦ παντελῶς αὐτὸν ἀφανίσει σπονδάσαντος καὶ πάντων ἀθρόως ἐκβαλεῖν τῶν ἀγαθῶν. Καὶ προειμίησεν, οὐδὲν οὔτε
10 μέγα οὔτε μικρὸν εὐεργεσίας ἔνεκεν ἐπιδειξαμένου πρὸς αὐτὸν ἐκείνου, ἀλλὰ ῥήματα προσενέγκαντος μόνον αὐτῷ.

Ἐξ οὖν ἐξήλειπεν αὐτὸν ὁ Θεός, ἰσαύτην ἀγνωμοσύνην ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπ' αὐτῆς, ὡς εἶπειν, γραμμῆς ἐπιδειξάμενον; Τοῦτο μὲν γὰρ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἀκόλουθον ἦν, τὸν
15 μυρία μὲν παθόντα καλὰ, ἀντὶ δὲ τούτων ἀπὸ παρακοῆς καὶ ἀχαριστίας εὐθέως τὰ προσίμια τοῦ θίου πεποιημένον, ἀπολέσαι καὶ ἐκ μέσου βαλεῖν. Ὁ δὲ Θεὸς οὐχ ἥτιον ἢ πρότερον εὐεργειῶν αὐτὸν διετέλεσε, δεικνὺς ὅτι, κἄν μυριάκις ἀμάρτωμεν καὶ ἀποσιραφῶμεν αὐτόν, τὰ πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν
20 αὐτὸς οἰκονομῶν οὐ παύεται, ἴν' ἂν μὲν ἐπιστρέψωμεν, καὶ σωθῶμεν, ἂν δὲ ἐπιμένωμεν τῇ κακίᾳ, τὸ γοῦν αὐτὸν τὰ αὐτοῦ πράττειν ἐκ τούτου περιγίνεται.

Δοκεῖ μὲν οὖν τὸ ἐκβαλεῖν τοῦ παραδείσου καὶ τὸ κωλύσαι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ τὸ παραδοῦναι τῷ θανάτῳ, κολά-
25 ζοντιος εἶναι καὶ τιμωρουμένου, τὸ δὲ προνοοῦντός ἐστιν οὐχ

μαζί του, ὅσον ἦτο δυνατόν εἰς ἐκείνον νὰ τὸν ἀπολαμβάνη, καὶ τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τοῦ χάριση ἀθανασίαν, καὶ τοῦ ἐχάρισε πολλήν σοφίαν καὶ τὸν ἐστόλισε μὲ πνευματικὴν χάριν, ὥστε νὰ ἠμπορῇ καὶ νὰ προφητεύῃ ὠρισμένα πράγματα. Καὶ ὅλα αὐτὰ τοῦ τὰ ἐδῶρισε, μολονότι ἀκόμη δὲν εἶχεν ἐπιτελέσει κανένα κατόρθωμα.

Τί λοιπὸν ἔπραξεν ἐκεῖνος μετὰ ἀπὸ τόσα πολλά καὶ τόσον σπουδαῖα ἀγαθὰ; Ἐθεώρησε τὸν ἐχθρὸν⁵ περισσότερο ἀξιόπιστον ἀπὸ ἐκείνον ποῦ τοῦ ἐδῶρισε ὅλα αὐτὰ, καὶ ἀφοῦ περιεφρόνησε τὴν ἐντολὴν τοῦ δημιουργοῦ του, ἐπροτίμησε τὴν ἀπάτην ἐκείνου, ὁ ὁποῖος κατέβαλε κάθε προσπάθειαν νὰ τὸν ἐξαφανίσῃ ἐξ ὀλοκλήρου καὶ νὰ τὸν στερήσῃ διὰ μιᾶς ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Καὶ ἐπροτίμησε τὸν ἐχθρὸν χωρὶς οὔτε κᾶν νὰ τύχῃ ἀπὸ μέρους του καμμιᾶς μεγάλης ἢ μικρᾶς εὐεργεσίας, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον τοῦ προσέφερε λόγια.

Μήπως ὁμως ὁ Θεὸς τὸν ἐξηφάνισεν, ἐπειδὴ ἐπέδειξεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τόσον μεγάλην ἀγνωμοσύνην, ἢ ὁποία κατὰ κάποιον τρόπον ἀπετέλεσε τὴν ἀρχὴν τῶν μετέπειτα ἐνεργειῶν του; Αὐτὸ φυσικὰ θὰ ἦτο τὸ δίκαιον ἀποτέλεσμα, αὐτὸν δηλαδὴ ποῦ ἐδέχθη τόσα ἀμέτρητα ἀγαθὰ καὶ ἀντὶ ὅλων αὐτῶν ἤρχισε τὴν ζωὴν του μὲ παρακοὴν καὶ ἀχαριστίαν, νὰ τὸν ἐξαφανίσῃ καὶ νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὸ μέσον. Ὁ Θεὸς ὁμως ἐξηκολούθησε νὰ τὸν εὐεργετῇ ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅ,τι προηγουμένως, δείχνοντας μὲ τὴν ἐνεργειάν του αὐτὴν, ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη ἀμαρτήσωμεν ἀμετρήτους φορές καὶ τὸν ἀποστραφῶμεν, αὐτὸς δὲν παύει νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ὥστε ἐὰν μετανοήσωμεν καὶ ἐπιστρέψωμεν κοντὰ του, νὰ σωθῶμεν, ἐὰν ὁμως ἐξακολουθήσωμεν νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν κακίαν μας, τότε λοιπὸν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θέτει εἰς ἐφαρμογὴν τὰ ἰδικὰ του σχέδια.

Νομίζω λοιπὸν ὅτι ἡ ἐκδίωξις ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἡ στερησις τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ἡ παράδοσις εἰς τὸν θάνατον, εἶναι ἀποτελέσματα τῆς κολάσεώς του καὶ τῆς τιμωρίας του, ἀλλ' ὁμως ἡ πρόνοιά του δὲν παύει νὰ εἶναι ἡ

ἦτιον ἢ καὶ πρότερον. Εἰ γὰρ καὶ παράδοξον εἶναι δοκεῖ τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ὅμως ἀληθές· τὰ μὲν γὰρ γινόμενα ἐναντία ἀλλήλοις ἦν, τὰ δὲ ἀμφοτέρων τέλη σύμφωνα καὶ ἀκόλουθα. Οἷόν τι λέγω τὸ ἀποκλεῖσαι τοῦ παραδείσου, τὸ κατοικίσαι
 10 ἐναντίον, τὸ ἀποτρέψαι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, τὸ κωλύσαι, τὸ ποιῆσαι θνητόν, τὸ τέως ἀνώτερον ἀποφῆναι τῆς ἀποφάσεως, πάντα δὴ καὶ τὰ ἐξ ἐκείνων καὶ τὰ ἐκ τούτων ὑπὲρ τῆς τούτου σωτηρίας ἐγένετο καὶ τιμῆς. Καὶ ὑπὲρ μὲν τῶν προτέρων οὐδὲν ἂν εἴποιμι (παντὶ γὰρ δηλόν ἐστι), δεῖ δὲ τὸν
 10 ὑπὲρ τῶν μετὰ ταῦτα δοῦναι λόγον.

Πῶς οὖν εἰσομέθεα ὅτι καὶ τὰ δεύτερα ὑπὲρ τῶν ἐκείνων συμφερόντων ἦν; Ἄν ἐννοήσωμεν τί τούτων μὴ γενομένων ἔπαθεν ἂν. Τί οὖν ἂν ἔπαθεν; Εἰ, τοῦ διαβόλου μετὰ τὴν παράθασιν ἐπαγγειλαμένου δείξειν αὐτοῦς ἰσοθέους, ἐπὶ τῆς
 15 αὐτῆς ἔμεινε τιμῆς, τοισὶν ἂν περιέπεσε τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς. Πρῶτον μὲν γὰρ τὸν Θεὸν ἂν ἐνόμισεν εἶναι βάσκανον, καὶ ἀπαιτεῶνα καὶ ψεύστην· δεύτερον δὲ τὸν ἀληθῶς ἀπαιτεῶνα καὶ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς βασκανίας πατέρα, καὶ εὐεργέτην καὶ φίλον· καὶ πρὸς τούτοις ἀθάνατα ἂν διετέλεσεν ἀ-
 20 μαριάνων τοῦ λοιποῦ. Τούτων δὲ αὐτὸν ἀπάντων ἀπήλλαξεν, ἐκβαλὼν τοῦ παραδείσου τότε. Οὕτω που καὶ ἰατρός, ἀφεῖς μὲν τὸ ἔλκος μείζονα τὴν σηπεδόνα ἐργάζεται, ἐκκόπτων δὲ κωλύει περαιτέρω προσελθεῖν τοῦ τραύματος τὴν κακίαν.

Τί οὖν; φησὶν. Οὐκ ἔστι μὲχρι τούτων ἀλλὰ καὶ ἰδρω-
 25 τας καὶ πόνους προσέθηκεν, ὅτι οὐδὲν οὕτω πρὸς ἄνεσιν ἄχρηστον ὡς ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις ἐστίν. Εἰ γὰρ καὶ τού-

αὐτὴ ποὺ ἦτο καὶ προηγουμένως. Καὶ μολονότι φαίνονται παράξενα αὐτὰ τὰ λόγια, παρὰ ταῦτα ὅμως εἶναι ἀληθινά. Διότι πράγματι τὰ ὅσα μὲν συνέβησαν φαίνονται ἀντίθετα μεταξύ των, οἱ ἐπιδιωκόμενοι ὅμως σκοποὶ καὶ τῶν δύο εἶναι σύμφωνοι μεταξύ των καὶ συνεπεῖς. Αὐτὸ ποὺ λέγω σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ὁ ἀποκλεισμός ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἡ τοποθέτησις του μετὰ τὴν ἐκδίωξιν ἀπέναντι ἀπὸ τὸν παράδεισον*, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ ἡ στέρησις αὐτοῦ, ἡ παράδοσις του εἰς τὸν θάνατον, τὸ ὅτι ἐφάνη ἀνώτερος τῆς προηγουμένης ἀποφάσεώς του, ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ποὺ προέκυψαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ ἀπὸ αὐτά, συνέβησαν χάριν τῆς σωτηρίας καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ διὰ τὰ μὲν πρῶτα δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰπῶ τίποτε (διότι εἶναι εἰς ὅλους γνωστά), ἀνάγκη ὅμως νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν.

Πῶς λοιπὸν θὰ ἀντιληφθοῦμεν ὅτι καὶ τὰ δεύτερα μέτρα ποὺ ἐφήρμοσεν ὁ Θεὸς ὅτι συνέβησαν διὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου; Ἄν θὰ σκεφθοῦμεν τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ πάθῃ ἐὰν αὐτὰ δὲν συνέβαιναν. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ πάθῃ; Ἐὰν μετὰ τὴν παράβασιν, ποὺ ἐγένετο βάσει τῆς ὑποσχέσεως τοῦ διαβόλου ὅτι θὰ τοὺς καταστήσῃ ἴσους μὲ τὸν Θεόν, ἐξακολουθοῦσαν ν' ἀπολαμβάνουν τὴν ἰδίαν τιμὴν, ὁ ἄνθρωπος θὰ περιέπιπτεν εἰς τρία τὰ πιὸ χειρότερα κακά. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν θὰ ἐθεωροῦσε τὸν Θεὸν ὡς φθονερόν, ἀπατεῶνα καὶ ψεύστην. Δεύτερον δὲ τὸν πραγματικὸν ἀπατεῶνα καὶ τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ φθόνου πατέρα, θὰ τὸν ἐθεώρει καὶ εὐεργέτην καὶ φίλον. Ἐπὶ πλέον δὲ θὰ ἐσυνέχιζεν αἰωνίως ν' ἀμαρτάνῃ. Ἀπὸ ὅλα λοιπὸν αὐτὰ τὸν ἀπήλλαξεν, ἐκδιώκοντάς τον τότε ἀπὸ τὸν παράδεισον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον βέβαια ἐνεργεῖ καὶ ὁ ἰατρός, διότι ἐὰν μὲν ἀφήσῃ τὴν πληγὴν τότε γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερα ἢ σῆψις, ἐὰν ὅμως καθαρῶς τὸ τραῦμα, ἐμποδίζει τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσιν τοῦ τραύματος.

Τί λοιπὸν; θὰ εἰπῇ κάποιος. Ὁ Θεὸς δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς αὐτά, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καὶ ἰδρωτὰς καὶ πόνους, διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον πολὺ ἄχρηστον διὰ τὴν ἀνε-

των ἐπικειμένων οὐ διαλιμπάνομεν ἁμαρτάνοντες, τί οὐκ ἂν
 ἐτολμήσαμεν, εἰ πρὸς τρυφήν καὶ ἀργίαν ἀνῆκεν ἡμᾶς ὁ Θεός;
 «Πᾶσαν γὰρ κακίαν», φησὶν, «ἐδίδαξεν ἡ ἀργία». Καὶ μαρ-
 τυρεῖ τῷ λόγῳ τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν προ-
 5 γόνων δὲ συμβάντα τῶν ἡμετέρων. «Ἐκάθισε γὰρ ὁ λαός»,
 φησί, «φαγεῖν καὶ πιεῖν καὶ ἀνέσκησαν παίζειν». Καὶ πάλιν
 «Ἐλιπάνθη, ἐπαχύνηθη, ἐπλαιύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγα-
 πημένος». Συνωδὰ δὲ τούτοις καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ φθέγγ-
 γεται λέγων «Ὅτιαν ἀπέκτεινεν αὐτούς, ἴοιτε ἐξεζήτουν αὐ-
 10 τόν, καὶ ἐπέσπεραν καὶ ὄρθριζον πρὸς τὸν Θεόν». Καὶ τῇ
 Ἱερουσαλήμ διὰ τοῦ Ἱερεμίου φησὶν ὁ Θεός· «Διὰ παντὸς
 παιδεύθητι, Ἱερουσαλήμ, ὅπως ἂν μὴ ἀποσιῇ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ
 σοῦ». Ὅτι δὲ οὐ τοῖς μοχθηροῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς χρη-
 σιοῖς, καὶ ταπεινοῦσθαι καὶ κάμπτεσθαι πρὸς σωτηρίαν ἐστί,
 15 πάλιν ὁ προφήτης φησὶν· «Ἀγαθόν μοι, Κύριε, διὲταπει-
 νωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου». Καὶ μετὰ
 τοῦτον δὲ ὁ Ἱερεμίας τὰ αὐτὰ δὴ ταῦτα ἐκβοᾷ, εἰ καὶ μὴ
 ρήμασι τοῖς αὐτοῖς· «Ἀγαθὸν ἀνδρὶ διὰν ἄρη ζυγὸν βαρὺν
 ἐκ νεότητος αὐτοῦ· καθίσεται κατὰ μόνας καὶ σιωπήσεται».
 20 Καὶ περὶ ἑαυτοῦ δὲ τοῦ Θεοῦ δεῖται λέγων· «Μὴ γένη φει-
 δόμενός μου εἰς ἀλλοτριώσειν ἐν ἡμέρᾳ πονηροῦ». Καὶ ὁ μα-
 κάριος δὲ Παῦλος ὁ ἰσοοῦτον ἐν τῇ χάριτι διαλάμπας καὶ
 τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὑπερβάς, ὅμως καὶ αὐτὸς ἐδεῖτο τῆς ὠ-
 φελείας τούτου τοῦ καλοῦ· διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἐδόθη μοι σκόλοψ
 25 τῇ σαρκὶ ἄγγελος σαιᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρω-

7. Σοφ. Σειρ. 33, 28.

8. Ἐξ. 32, 6.

9. Δελτ. 32, 15.

10. Ψαλμ. 77, 34.

11. Ἱερ. 6, 8.

12. Ψαλμ. 118, 71.

13. Θρηγ. 3, 27 - 28.

14. Ἱερ. 17, 17.

σιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον αὐτῇ ἡ ἰδία ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἐάν, ἐνῶ ὅλα αὐτὰ εὐρίσκονται ἔμπροσθέν μας, δὲν παύωμεν ν' ἀμαρτάνωμεν, τί δὲν θὰ ἐπιχειρούσαμεν νὰ πράξωμεν, ἐάν μᾶς ἄφηνεν ὁ Θεός μέσα εἰς τὴν τρυφήν καὶ τὴν ἀργίαν; Διότι, λέγει, «ὅποιανδήποτε κακίαν τὴν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία»⁷. Καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων αὐτῶν ἀπὸ τὰ ὅσα συμβαίνουν καθημερινῶς καθὼς καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνέβησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν προγόνων μας. Διότι, λέγει, «ἐκάθισεν ὁ λαὸς νὰ φάγη καὶ νὰ πῆ καὶ ἔπειτα ἐσηκώθησαν νὰ ψυχαγωγηθοῦν»⁸. Καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον· «Ἐλιπάνθη, ἐπαχύνθη, ἐπλατύνθη καὶ ἐν συνεχείᾳ τὰ ἐκλώτισεν ὁ ἀγαπημένος»⁹. Μὲ ὅλα δὲ αὐτὰ συμφωνοῦν καὶ αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ μακάριος Δαυῖδ· «Ὅταν ἐφόνευεν αὐτοὺς τότε τὸν ἀναζητοῦσαν καὶ ἐπέστρεφαν κοντὰ του καὶ ἐξυμνοῦσαν τὸν Θεὸν καὶ τὰς πρωΐνας ὥρας»¹⁰. Καὶ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Θεὸς λέγει διὰ τοῦ Ἱερεμίου· «Διαρκῶς, Ἱερουσαλήμ, νὰ εὐρίσκεσαι ὑπὸ δοκιμασίαν, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ κοντὰ σου»¹¹. Τὸ ὅτι δὲ ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ γονυκλινῆς προσευχὴ συμβάλλουν τὰ μέγιστα διὰ τὴν σωτηρίαν ὄχι μόνον τῶν κακῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων, τὸ λέγει καὶ πάλιν ὁ προφήτης· «Εἶναι πρὸς ὄφελός μου, Κύριε, τὸ ὅτι μὲ ἐταπείνωσες, διὰ νὰ γνωρίσω τὰς ἐντολάς σου»¹². Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἱερεμίας λοιπὸν βροντοφωνάζει τὰ ἴδια ἀκριβῶς, ἄν καὶ δὲν τὰ λέγει μὲ τὰς ἰδίας λέξεις· «Εἶναι ὠφέλιμον εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅταν σηκῶνῃ ἀπὸ τὰ νεανικά χρόνια του τὸν βαρὺ ζυγόν. Θὰ καθίσῃ μόνος του καὶ θὰ σιωπήσῃ»¹³. Καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτόν του μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Μὴ λυπηθῆς νὰ μὲ καταστρέψῃς ἀποξενώνοντάς με κατὰ τὴν πονηρὰν ἐκείνην ἡμέραν»¹⁴. Καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ διέλαμψεν ὡς πρὸς τὴν χάριν καὶ ὑπερέβη τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, παρὰ ταῦτα καὶ ὁ ἴδιος εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν αὐτοῦ τοῦ καλοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ἐδόθη εἰς τὸ σῶμα μου ὡσάν ἀγκάθι ὁ ἄγγελος σατάν, διὰ νὰ μοῦ δίδῃ ραπίσματα, ὥστε νὰ μὴ ὑπερηφανεύωμαι.

μαι. Ὑπὲρ τούτου τρίς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἶπέ μοι
 Ἄρκει σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τε-
 λειοῦται». Καίτοι γε ἐνῆν καὶ χωρὶς διωγμῶν καὶ θλίψεων
 καὶ πόνων καὶ ἰδρώτων κατορθωθῆναι τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ὅ-
 5 μως οὐκ ἠθέλησεν ὁ Χριστὸς τῶν κηρυττόντων φειδόμενος.
 Διὰ τοῦτο φησιν αὐτοῖς· «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε». Καὶ
 τοῖς βουλομένοις δὲ εἰς τὴν βασιλείαν βαδίζειν, διὰ τῆς ἐστει-
 νοχωρημένης τοῦτο κελεύει ποιεῖν ὁδοῦ, ὡς οὐκ ἐνὸν ἐτέ-
 ρωθεν ἐκεῖσε ἐλθεῖν. Οὕτως αἱ θλίψεις καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ
 10 τὰ συμβαίοντα ἡμῖν ἀνιαρὰ τῶν χρησιῶν οὐχ ἥτιον τὴν
 κηδεμονίαν τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἐνδείκνυνται. Καὶ τί λέγω τὰς
 θλίψεις τὰς ἐνθάδε; τῆς γὰρ βασιλείας τῶν οὐρανῶν οὐκ
 ἔλατιον ἢ τῆς γέεννης ἀπειλή παρίστησι τὴν φιλανθρωπίαν
 αὐτοῦ. Εἰ γὰρ μὴ γέεννα ἠπείλιτο, οὐκ ἄν τις ταχέως ἐπέτυχε
 15 τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν. Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μόνη ἡ τῶν
 χρησιῶν ἐπαγγελία προτρέψαι πρὸς ἀρετήν, μὴ καὶ τοῦ
 φόβου τῶν δεινῶν ὠθοῦντος τοὺς ραθυμότερον πρὸς ἐκείνην
 διακειμένους. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ παραδείσου τὴν ἀρχὴν ἐξέ-
 βαλε τὸν πρωτόπλασιον, ὅτι ἡ παρασχεθεῖσα τιμὴ χεῖρονα
 20 αὐτὸν ἀπειργάζετο ἄν, εἴπερ ἔμενεν ἀσάλευτος καὶ θεβαία
 ἐκείνη τῆς ἐντολῆς κινήσεως. Καὶ τί λέγω τὸν Ἀδάμ;
 Τί γὰρ οὐκ ἄν ἐποίησεν ὁ Κάϊν ἐν παραδείσῳ σιροφόμενος
 καὶ τροφῆς ἀπολαύων τισαύτης, ὅπου γε καὶ τούτων ἐστειρη-
 μένος καὶ τοῦ πατρὸς τὴν τιμωρίαν παρὰ πόδας ὄρων, οὐδ'
 25 οὕτως ἐσωφρονίζετο, ἀλλ' εἰς μείζονα κακίαν ἐξέπιπτε, φόνον

15. Β' Κορ. 12, 7-9.

16. Ἰω. 16, 33.

17. Ματθ. 7, 13.

Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς τρεῖς φορές παρεκάλεσα τὸν Κύριον, καὶ μοῦ εἶπε· Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου· διότι ἡ δύναμις μου ἀποδεικνύεται τελεία ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδυναμία»¹⁵. Μολονότι βέβαια ἦτο δυνατόν τὸ κήρυγμα νὰ διαδοθῆ καὶ χωρὶς διωγμοὺς καὶ θλίψεις καὶ πόνους, παρὰ ταῦτα ὁμοῦς ὁ Χριστὸς δὲν τὸ ἠθέλησεν ἀπὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τοὺς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου. Διὰ τοῦτο λέγει εἰς αὐτούς· «Μέσα εἰς τὸν κόσμον θὰ συναντήσετε θλίψιν»¹⁶. Καὶ ἐκείνους δὲ ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ βαδίζουν πρὸς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, τοὺς προτρέπει νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ βαδίζοντες τὴν στενόχωρον ὁδόν¹⁷, διότι δὲν ἠμποροῦν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ φθάσουν ἐκεῖ. Ἐπομένως αἱ θλίψεις καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ ὅλα τὰ δυσάρεστα ποὺ συμβαίνουν εἰς ἡμᾶς δὲν ἀποδεικνύουν εἰς ἡμᾶς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ὅ,τι τὴν ἀποδεικνύουν τὰ καλὰ ποὺ μᾶς συμβαίνουν. Καὶ διατί λέγω μόνον τὰς θλίψεις ποὺ μᾶς συμβαίνουν ἐδῶ; Διότι τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ δὲν τὴν φανερῶνει ὀλιγώτερον ἢ ἀπειλὴ τῆς γεέννης ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Διότι ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἀπειλὴ τῆς γεέννης κανεὶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ μὲ τόσην ταχύτητα τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Οὔτε φυσικὰ εἶναι ἀρκετὴ ἡ ὑπόσχεσις μόνον τῶν ἀγαθῶν διὰ νὰ μᾶς προτρέψῃ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ καὶ ὁ φόβος ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ κακὰ διὰ νὰ παρακινήσῃ ἐκείνους ποὺ ἐπιδεικνύουν ραθυμίαν πρὸς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξεδίωξεν ὁ Θεὸς τὸν πρωτόπλαστον ἀπὸ τὸν παράδεισον ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς παραβάσεως, διότι ἡ τιμὴ μὲ τὴν ὁποίαν τὸν περιέβαλε θὰ τὸν ἔκαμνε χειρότερον, ἐὰν παρέμεινεν ἀμετακίνητος καὶ σταθερὰ ἡ ἐξουσία του ἢ ἀρχικὴ καθ' ἣν στιγμὴν εἶχε καταπατηθῆ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ. Καὶ διατί λέγω τὸν Ἀδάμ; Διότι τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κἀνῃ ὁ Κάϊν ζῶν μέσα εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἀπολαμβάνοντας τόσην πολλὴν τρυφήν, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα μὴ ἔχοντας ὅλα αὐτὰ καὶ βλέποντας νὰ εὐρίσκειται μπροστά του ἡ τιμωρία τοῦ πατέρα του, οὔτε καὶ ἔτσι ἐσωφρονίζετο, ἀλλὰ διέπραττε μεγαλυτέραν κακίαν, ἀφοῦ πρῶτος αὐτὸς καὶ

πρῶτος αὐτὸς καὶ εὐρὼν καὶ τολμήσας, καὶ φόνον τὸν πάντων ἐναγέστερον; Οὐδὲ γὰρ κατὰ μικρόν, οὐδ' ἐν χρόνῳ πολλῷ προσῆλθε τῷ καινῷ τούτῳ μιάσματι, ἀλλ' ἀθρόως καὶ ἑξαίφνης πρὸς αὐτὴν εὐθέως ἀνεπήδησε τὴν κορυφήν, 5 τὸν κοινωνήσαντα τῶν αὐτῶν ὠδίνων αὐτῷ, τὸν ἡδίκηκότα οὐδέν, πλὴν εἰ τὸ τιμῆσαι τὸν Θεὸν ἀδίκημα ὄρειο, τοῦτον λοχήσας καὶ ἀνελών.

Σὺ δέ μοι κἀντιᾶνθα πάλιν τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καιάμαθε· ὅτι μὲν γὰρ εἰς αὐτὸν ὕβρισε, διὰ τῶν λόγων αὐ- 10 τὸν ρουθειεῖ καὶ παραμυθεῖται λυπούμενον· ὅτι δὲ ἐμάνη κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, τότε δὴ ἐπεξέρχεται, καὶ τὴν τιμωρίαν ἐπάγει. Καίτοι καὶ τὰ πρότερα τῆς αὐτῆς κολάσεως, μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπωτέρας ἄξια ἦν. Εἰ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων, οὐκ τις τῶν οἰκειῶν τὰ μὲν ἀμείνω φυλάτιη ἑαυτῷ, τὰ δὲ φαν- 15 λότερα τῷ δεσπότῃ προσάγη, δεινὸν τὸ πρᾶγμα καὶ ὕβρις εἶναι δοκεῖ, πῶς μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ; Ὁ δὲ Κάιν οὐ τοῦτο μόνον ἤμαρτεν, ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐκ ἦτιον, τὸ δυσχερᾶναι τῇ τιμῇ τοῦ ἀδελφοῦ. Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀμαρτιῶν μετεγίνωσκεν, ἀποδεικτὸς τῆς καλλίστης ταύτης μεταβολῆς ἦν· νῦν δὲ οὐ 20 μετανοίας, ἀλλὰ καὶ ζήλου καὶ θασκανίας ἢ σύγχυσις ἦν, καὶ τὸ τέλος ἀπέδειξε. Μόνον γὰρ οὐκ ὠργίζετο τῷ Θεῷ, ὅτι μὴ εἰμίησεν αὐτὸν ὕβρισθεις καὶ προὔθηκε τὸν ἀκόλαστον τοῦ ἐπεικουῦς· ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω σφοδρὰν τῶν ἀμαρτη- 25 κέχρηται τῷ πεπλημμεληκότι, καὶ φλεγμαίνουσαν αὐτοῦ κα-

συνέλαβεν εἰς τὸ μυαλὸν τοῦ τὸν φόνον, ποῦ εἶναι τὸ πιὸ βδελυρὸν πρᾶγμα, καὶ τὸν διέπραξεν; Οὔτε βέβαια κατέληξεν εἰς τὸ πρωτάκουστον αὐτὸ μίασμα σιγὰ - σιγὰ καὶ μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον ἀλλὰ διὰ μιᾶς καὶ τελείως ἔξαφνικὰ ἀνῆλθεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν καὶ αὐτὸν ποῦ συμμετεῖχεν εἰς τοὺς ἰδίους πόνους μὲ αὐτὸν καὶ δὲν διέπραξε κανένα ἀδίκημα, ἐκτὸς ἐὰν βέβαια ἐθεώρει ὡς ἀδίκημα τὸ ὅτι ἐτίμησε τὸν Θεόν, αὐτὸν τὸν ἐφόνευσεν ἀφοῦ ἔστησεν ἐνέδραν.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅταν μὲν ἐπεριφρόνησε τὸν Θεόν, τότε ἐκεῖνος τὸν συμβουλεύει μὲ λόγια καὶ τὸν παρηγορεῖ ποῦ ἐλυπεῖτο· ὅταν ὅμως κατελήφθη ἀπὸ μανίαν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, τότε βαδίζει ἐναντίον του καὶ προσθέτει καὶ τὴν τιμωρίαν. Μολονότι βέβαια καὶ αἱ προηγούμεναι πράξεις του ἦσαν ἄξια τῆς αὐτῆς τιμωρίας, μάλιστα δὲ καὶ βαρυτέρας. Διότι ἐάν, εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνθρώπων, ὅταν κάποιος ἀπὸ τοὺς ὑπῆρτας τὰ μὲν ὠραιότερα πράγματα τὰ φυλάσσει διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐνῶ τὰ χειρότερα τὰ προσφέρει εἰς τὸν κύριόν του, θεωρῆται ἢ πρᾶξις αὐτὴ ὡς πάρα πολὺ φοβερὴ καὶ προσβλητικὴ, πόσον μᾶλλον ὅταν αὐτὸ συμβαίῃ εἰς τὸν Θεόν; Ὁ δὲ Κάϊν δὲν διέπραξεν αὐτὸ μόνον τὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ καὶ ἄλλο ὄχι ἐλαφρύτερον αὐτοῦ· τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐδυσσασχέτησε μὲ τὴν τιμὴν τοῦ ἀδελφοῦ του. Διότι ἐὰν μὲν μετανουῶσεν ὡσὰν κάποιος ἄνθρωπος ποῦ ἡμάρτησε, θὰ ἐγινόταν ἀποδεκτὸς δι' αὐτὴν τὴν μεταβολὴν του τὴν τόσον ὠραίαν. Τώρα ὅμως ἡ ψυχικὴ ἐκείνη ταραχὴ δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα μετανοίας, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ ζῆλον καὶ φθόνον, πρᾶγμα ποῦ τὸ ἀπέδειξε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα. Διότι ὄχι μόνον ὠργίζετο ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ποῦ δὲν τὸν ἐτίμησε διὰ τὴν προσβολὴν του αὐτὴν καὶ δὲν ἐπροτίμησε τὸν ἀκόλαστον ἀπὸ τὸν ἀγαθόν, ἀλλ' ὅμως καὶ μολονότι τὰ ἀμαρτήματά του ἦσαν ἄξια πολὺ μεγάλης τιμωρίας, μεταχειρίζεται πολὺ περισσότερον, ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε, ἐπιεικέστερα μέτρα πρὸς τὸν ἀμαρτήσαντα, καὶ προσπαθεῖ νὰ κατα-

τασιέλλειν πειροῦνται τὴν ψυχὴν. Ἀπὸ γὰρ θυμοῦ ἢ ἀθυμίας ἐκείνη ἦν· διὸ καὶ φησι πρὸς αὐτόν «*Ἡσύχασον*». Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, εἰδὼς μὲν οἷ προθήσεται κακοῦ, βουλόμενος δὲ πᾶσαν τοῖς ἀγνωμονοῦσιν ἐκκόψαι πρόφασιν. **Εἰ** γὰρ ἐκολά-
5 σθη παρὰ τὴν ἀρχὴν, πολλὰ ἂν εἶπον τοιαῦτα πολλοί· οὐ γὰρ ἐνῆν παρακαλέσαι λόγῳ καὶ ρουθειῆσαι καὶ ἐπιπλήξαι πρό-
 τερον καὶ τότε τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντα μετελθεῖν; Πολλῆς ὠμότητος καὶ ἀπηνείας αὕτη ἡ κόλασις'.

Διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ ταῖς εἰς αὐτὸν ὕβρεσιν ὁ Θεός,
10 ἅμα μὲν ἐπιστοιμίζων ἐκείνους, ἅμα δὲ καὶ δεικνὺς ὅτι καὶ τὸν πατέρα τοῦ Καὶν δι' ἀγαθότητα ἐπαίδευσεν, πρὸς δὲ καὶ εἰς μετάνοιαν ἄγων τοὺς μετὰ ταῦτα διὰ τῆς τοιαύτης χρη-
 σιότητος αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ, καὶ ἀμεανόητον καρδίαν ἐθησαύρισεν ἑαυτῷ τὴν ὀργήν, τὸ τινι-
15 καῦτα ἐπεξέρχεται· εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸν φόνον ἔμεινεν ἀτι-
 μώρητος, καὶ ἐφ' ἕτερον ἂν προῆλθε μείζον κακόν. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι παρὰ ἄγνοιαν ἐπλημμέλησεν· ὁ γὰρ ὁ νεώ-
 τερος συνῆκε, πῶς ἂν οὗτος ἠγνόησε; Πλὴν ἀλλ', εἰ βούλει, κείσθω καὶ ἀγνοίας εἶναι τὸ πρότερον· μετὰ τὸ ἀκοῦσαι τό,
20 «*Ἡσύχασον*», μετὰ τὸ συγγνώμης τυχεῖν, ἀπὸ ποίας ἀγνοίας ἐπὶ τὸν φόνον ἤρχετο καὶ τὴν γῆν ἐμόλυνε καὶ τοὺς τῆς φύσεως νόμους ἀνέτροσεν; Ὁρᾷς ὡς οὐδὲ τὰ πρότερα τοῦ ἀγνοεῖν ἦν, ἀλλὰ κακίας καὶ πονηρίας καὶ μιαρίας τῆς ἐσχάτης;

25 Τίς οὖν ἡ τούτων τιμωρία; «*Σιένων ἔσση*», καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς». Δοκεῖ μὲν οὖν ἡ κόλασις εἶναι πικρά· ἀλλ'

18. Γεν. 4, 7.

19. Γεν. 4, 12.

πραΰνη τὴν καταταραγμένην ψυχὴν του. Διότι ἡ λύπη του ἐκείνη ἦτο ἀποτέλεσμα τοῦ θυμοῦ του, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ λέγει «Ήσυχασε»¹⁸. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγε, μολονότι ἐγνώριζεν ἕως ποῦ θὰ ἔφθανε τὸ κακόν, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀφαιρέσῃ ὅποιανδήποτε πρόφασιν ἀπὸ τοὺς ἀγνώμονας. Διότι ἐὰν ἐτιμωρεῖτο εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, πολλοὶ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν πολλὰ ὡσάν καὶ αὐτά· Ἐν ἦτο δυνατόν δηλαδὴ νὰ τὸν συμβουλεύσῃ μὲ λόγια, νὰ τὸν νουθετήσῃ καὶ νὰ τὸν ἐπιπλήξῃ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἐν συνεχείᾳ, ἐφ' ὅσον θὰ ἐπέμενε, νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰ τὰ μέτρα τιμωρίας; Εἶναι πάρα πολὺ ἀπάνθρωπος καὶ σκληρὰ αὐτὴ ἡ τιμωρία'.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ Θεὸς ἐπιδεικνύει μακροθυμίαν διὰ τὰς ἐναντίον του ὑβρεῖς, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ κλείνῃ τὰ στόματα ἐκείνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ καταστήσῃ φανερόν ὅτι καὶ τὸν πατέρα τοῦ Κάϊν κινούμενος ἀπὸ ἀγαθότητα τοῦ ἐπέβαλεν αὐτὰς τὰς δοκιμασίας, καὶ ἐπὶ πλέον δὲ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς μετάνοιαν τὰς ἐπομένους γενεὰς τῶν ἀνθρώπων μὲ τὴν ἀγαθότητά του αὐτὴν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς σκληρότητός του καὶ τῆς ἀμετανοήτου καρδίας του, ἔγινεν αἰτία νὰ συσσωρευθῇ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, τότε πλέον ἐπροχώρησεν εἰς τὴν τιμωρίαν του. Ἐὰν ὅμως καὶ μετὰ τὸν φόνον δὲν ἐτιμωρεῖτο, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ εἰς μεγαλύτερον κακόν. Οὔτε φυσικὰ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι διέπραξε τὸ πλημμέλημα ἐκεῖνο ἀπὸ ἄγνοιαν· διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἀγνοοῦσεν αὐτός, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ἐγνώριζεν ὁ νεώτερος; Ἄς θεωρήσωμεν ὅμως, ἐὰν θέλῃς, ὅτι ἡ πρώτη ἐκείνη ἐνέργειά του προήρχετο ἀπὸ ἄγνοιαν. Ὅταν ὅμως ἤκουσε τὸ «Ήσυχασε», καὶ ἐδέχθη τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ συγχώρησιν, τότε πλέον ἐξ αἰτίας ποίας ἀγνοίας διέπραξε τὸν φόνον, ἐμόλυνε τὴν γῆν καὶ ἀνέτρεψε τοὺς νόμους τῆς φύσεως; Βλέπεις ὅτι οὔτε τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά του προήρχοντο ἀπὸ ἄγνοιαν, ἀλλ' ὅτι ἦσαν ἀποτέλεσμα κακίας, πονηρίας καὶ τῆς πιὸ μεγάλης βδελυγμίας;

Ποία λοιπὸν ἦτο ἡ τιμωρία του δι' αὐτά; «Θὰ Ζῆς», λέγει, «μὲ στεναγμούς καὶ τρόμον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν»¹⁹. Φαί-

οὐκ ἔαν τὸ ἀμάρτημα λογιώμεθα, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τιμω-
 ρίαν διασκεπώμεθα καλῶς. "Οτι γὰρ προσήνεγκε κακῶς,
 ἤλγησεν, διὸ ὑβρίσας οὐκ ἐτιμήθη παρὰ τοῦ ὑβρισθέντος Θεοῦ,
 νουθειοῦντα αὐτὸν διέπεισε, φόνον ἐτόλμησε πρῶτος, μᾶλλον
 5 δὲ καὶ φόνου πολλῶ μίασμα ἐταγέσκειρον, ἐλύπησε τοὺς γεγεν-
 νηκότας, ἐπεύσαιτο τῷ Θεῷ. «Μὴ γὰρ φύλαξ εἰμι τοῦ ἀδελ-
 φοῦ μου;» φησί· καὶ ἀντὶ τούτων ἀπάντων φόβῳ κολάζεται
 μόνον καὶ τρόμφ.

Ἄλλ' ὅμως καὶ τὴν χρησιότητα τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀπὸ τοῦ
 10 πραιοτέρου εἶναι μόνον τῆς ἀμαρτίας τὴν τιμωρίαν εἵποιοι ἄν-
 φαίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ κέρδος αὐτὴν ἔχειν οὐ τὸ τυχόν.
 Τὸ δὲ κέρδος ἦν σωφρονίζεσθαι τοὺς ἐξῆς ἅπαντας, καὶ γί-
 νεσθαι θελιούς διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον ἐπιτιμῆσεως. Διὰ τοῦτο
 οὐκ ἀνεῖλεν αὐτόν· οὐδὲ γὰρ ἦν ἴσον ἀκούειν διὸ Κάϊν τις
 15 ἀνελὼν ἀδελφὸν ἀπέθανε, καὶ ὄραν τὸν ἀνελόνητα δίκην ἴνον-
 τα. Τότε μὲν γὰρ κἄν ἠπιστήθη τοῦτο λεγόμενον διὰ τὴν
 τοῦ μύσους ὑπερβολήν· νυνὶ δὲ φαινόμενος καὶ παρῶν, καὶ
 πολλοὺς καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον μάρτυρας τῆς τιμωρίας ποι-
 ούμενος, καιάδηλον καὶ πιστὸν καὶ τοῖς τότε καὶ τοῖς ἐφεξῆς
 20 καιέσθησε τὸ γεγονός.

Τί οὖν τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον φησί; Μάλιστα μὲν, καὶ τῆς
 αὐτοῦ προενόησε σωτηρίας, διὸ προανέστειλεν αὐτοῦ τὴν λύσ-
 σασαν τό γε αὐτοῦ μέρος διὰ τῆς τῶν λόγων παραινέσεως. Εἰ
 δὲ καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτὴν τις ἐξειάσειε, καὶ ἐκ ταύτης
 25 πολλὴν ὄφεται τὴν ὠφέλειαν οὔσαν. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸν ἀπέ-

20. Γεν. 4, 3 - 7.

21. Γεν. 4, 9.

νεται λοιπόν ὅτι ἡ τιμωρία εἶναι σκληρά. Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶναι σκληρά, ἐὰν σκεφθοῦμεν καλὰ τὸ διαπραχθέν ἁμάρτημα καὶ ἐξετάσωμεν βαθύτερα τὴν ἴδιαν τὴν τιμωρίαν. Διότι ὅταν προσέφερε τὴν θυσίαν του εἰς τὸν Θεόν κατὰ τρόπον ἀπρεπῆ²⁰, ἐλυπήθη ἐπειδὴ, μολονότι ἐπρόσβαλε τὸν Θεόν, δὲν ἐτιμήθη ἀπὸ τὸν προσβληθέντα Θεόν, καὶ ἐνῶ ὁ Θεὸς τὸν ἐνοθετοῦσε, τὸν ἐπεριφρόνησε, καὶ πρῶτος ἐτόλμησε νὰ διαπράξῃ φόνον, καὶ μάλιστα μίασμα ποῦ ἦτο πολὺ πιὸ βδελυρὸν ἀπὸ τὸν φόνον, ἐλύπησεν αὐτοὺς ποῦ τὸν ἐγέννησαν καὶ εἶπε ψέματα εἰς τὸν Θεόν. Διότι λέγει· «Μήπως ἐγὼ εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου;»²¹, καὶ δι' ὅλας αὐτὰς τὰς ἐνεργείας του τιμωρεῖται μόνον μὲ φόβον καὶ τρόμον.

Ἄλλ' ὅμως ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ ὅτι καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ γίνεται φανερὴ ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ τιμωρία ἦτο περισσότερον ἐπιεικὴς ἀπὸ ὅ,τι ἡ ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν ποῦ ἐπήγασεν ἐξ αὐτῆς καὶ ἡ ὁποία δὲν ἦτο τυχαία. Ἡ ὠφέλεια δὲ αὕτη ἦτο ὅτι σωφρονίζονται ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι ἄνθρωποι καὶ γίνονται καλύτεροι ἐξ αἰτίας τῆς τιμωρίας ἐκείνου. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν τὸν κατέστρεψεν αὐτόν· ἐξ ἄλλου δὲν θὰ ἦτο τὸ ἴδιο πρᾶγμα τὸ νὰ ἀκούουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι κάποιος Κάϊν ποῦ ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του, ἀπέθανε, καὶ τὸ νὰ βλέπουν τὸν φονέα νὰ τιμωρῆται διὰ τὴν πρᾶξιν του αὐτῆν. Διότι τότε ἐνδεχομένως καὶ νὰ μὴ ἐγίνετο πιστευτόν, ἐὰν ἐλέγετο, λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς βδελυρᾶς πράξεως, τῶρα ὅμως ποῦ εἶναι παρῶν καὶ τὸν βλέπουν καὶ ἔτσι γίνονται πολλοὶ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον μάρτυρες τῆς τιμωρίας του, γίνεται ἔτσι ἡ πρᾶξις του ἀποδεκτὴ καὶ πιστευτὴ καὶ εἰς τοὺς συγχρόνους του καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Μά, θὰ εἰπῆ κάποιος, τί σημασίαν ἔχει αὐτὸ δι' ἐκεῖνον; Ἔχει σημασίαν καὶ μάλιστα πολὺ μεγάλην, διότι ὁ Θεὸς ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν του σωτηρίαν, ὅταν δὲν ἄφηνε νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὴν λύσσαν του μὲ τοὺς παραιναιτικούς λόγους του. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἠθελεν ἐξετάσει καὶ αὐτὴν τὴν τιμωρίαν, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι εἶναι μεγά-

κτεινεν εὐθέως ὁ Θεός, οὐκ ἄν τινα προθεσμίαν αὐτῷ μετα-
 νοίας καὶ βελτιώσεως ἔδωκε· τότε δὲ τοῦτω καὶ δέει συζῶν,
 εἰ μὴ λίαν ἀναίσθητος ἦν, καὶ θηρίον μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος,
 πολλὰ ἂν ἀπὸ ταύτης ἐκέρδανε τῆς ζωῆς. Χωρὶς δὲ τούτων
 5 ἐλάτιονα αὐτῷ τὴν μέλλουσαν κόλασιν διὰ ταύτης τῆς τιμω-
 ρίας εἰσγάζειο. Τὰ μὲν γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἐπαγόμενα
 ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ λυπηρὰ ἢ κολασιήρια τῶν ἐκεῖ βασάνων
 ὑποτέμνεται μέρος οὐ μικρόν. Καὶ τούτου τὰς μαρτυρίας ἀπὸ
 τῶν θείων τις ἂν ἀγάγοι Γραφῶν. Ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς τοῖς
 10 μαθηταῖς διαλεγόμενος, καὶ τὰ κατὰ τὸν Λάζαρον διηγούμε-
 νος, φησὶ τὸν Ἀβραάμ ἰκετευόμενον παρὰ τοῦ πλουσίου ἄκρω
 τῷ δακτύλῳ μικρὸν ἐπισιάξαι φλεγομένη τῇ γλώσση εἰπεῖν
 πρὸς αὐτόν· «Τέκνον, μνήσθητι διὰ ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ
 ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος τὰ κακά· νῦν δὲ οὗτος ὧδε πι-
 15 ρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι». Ὁ δὲ Παῦλος (Παῦλον δὲ
 διὰν εἶπω, τὰ τοῦ Χριστοῦ λέγω πάλιν προσιάγματα· αὐτὸς
 γὰρ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἐκίνει ψυχὴν) τοῖς Κορινθίοις ἐπι-
 σιέλλων ποτὲ περὶ τοῦ πεπορνευκότιος, κελεύει «τὸν τοιοῦτον
 παραδοθῆναι τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦ-
 20 μα σωθῆ ἔν τῃ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ τοῖς αὐτοῖς πάλιν ὑπὲρ τῶν ἀναξίως τοῖς μυστηρίοις
 κοινωνούντων διαλεγόμενος, «Διὰ τοῦτο», φησί, «πολλοὶ ἐν
 ὑμῖν ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Εἰ γὰρ
 ἕαντούς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ
 25 Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν». Εἶδες φιλανθρωπίαν ἄφαιον καὶ πλοῦτον χρησιότιτος ἄπει-

22. Λουκᾶ 16, 25.

23. Α' Κορ. 5, 5.

24. Α' Κορ. 11, 30 - 32.

λη ἢ ὠφέλεια ποῦ πηγάζει ἀπὸ αὐτὴν. Διότι ἐὰν ὁ Θεὸς τὸν ἐφόνευεν ἀμέσως, δὲν θὰ τοῦ ἔδιδε κάποιαν προθεσμίαν διὰ μετάνοιαν καὶ βελτίωσιν, ἐνῶ τότε ποῦ τὸν ἐτιμώρησε νὰ ζῆ μὲ τρόμον καὶ φόβον, ἐὰν δὲν ἦτο πάρα πολὺ ἀναίσθητος καὶ θηρίον μᾶλλον παρὰ ἄνθρωπος, θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἔχη πολλὰ ὀφέλη ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν. Ἐπιπλέον δὲ κατέστησε μὲ τὴν τιμωρίαν αὐτὴν ἐλαφροτέραν τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν του. Διότι τὰ δυσάρεστα πράγματα καὶ τὰς τιμωρίας ποῦ μᾶς στέλλει ὁ Θεὸς εἰς τὸν παρόντα κόσμον μειώνουν καὶ μάλιστα κατὰ πολὺ μεγάλον βαθμὸν τὰ βάσανα τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς. Περὶ αὐτοῦ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ λάβῃ διαβεβαιώσεις ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς. Διότι ὁ μὲν Χριστὸς κατὰ τὴν συζήτησίν του μὲ τοὺς μαθητὰς του καὶ διηγούμενος τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Λάζαρον τὸν πτωχόν, λέγει ὅτι ὁ Ἄβραᾶμ εἶπε πρὸς τὸν πλούσιον ὅταν τὸν παρεκάλει νὰ στάξῃ ὀλίγο νερὸ μὲ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου του εἰς τὴν κατακαιομένην γλῶσσαν του· «Τέκνον, ἐνθυμήσου ὅτι σὺ ἀπήλαυσες τὰ ἀγαθὰ κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν σου καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακὰ· τῶρα ὅμως αὐτὸς παρηγορεῖται ἐδῶ καὶ σὺ ὑποφέρεις»²². Ὁ Παῦλος πάλιν (ὅταν ἀναφέρω τὸν Παῦλον, πάλιν εἶναι ὡς νὰ ἀναφέρω τὰ προστάγματα τοῦ Χριστοῦ· διότι αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος ποῦ ἐκινούσεν ἐκείνην τὴν μακαρίαν ψυχὴν) γράφων κάποτε πρὸς τοὺς Κορινθίους σχετικὰ μὲ ἐκεῖνον ποῦ εἶχε διαπράξει πορνείαν, συνιστᾷ «τὸν ἄνθρωπον αὐτοῦ τοῦ εἶδους νὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὸν σατανᾶν πρὸς καταστροφὴν τῆς σαρκός, διὰ νὰ σωθῇ τὸ πνεῦμα του κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»²³. Καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους πάλιν γράφων σχετικὰ μὲ ἐκεῖνους ποῦ κοινωνοῦν ἀνάξια τὰ ἅγια μυστήρια, λέγει· «Διὰ τοῦτο ἀνάμεσά μας ὑπάρχουν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι καὶ ἄρκετοὶ ἀπέθαναν. Ἐὰν ὅμως ἐκρίναμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κριθοῦμεν. Ὅταν ὅμως κρινώμεθα ἀπὸ τὸν Κύριον, παιδαγωγούμεθα, ὥστε νὰ μὴ κατακριθοῦμεν μαζὶ μὲ τὸν κόσμον»²⁴. Εἶδες φιλανθρωπίαν ἀπερίγραπτον καὶ ἄπειρον πλοῦτον ἀγαθότητος; Εἶδες πῶς ὁ Θεὸς κάνει τὰ

ρον; εἶδες πῶς ἅπαντα πράττει καὶ πραγματοποιεῖται ὁ Θεός, ἵνα καὶ ἁμαρτιάνοντες δυνηθῶμεν προαιέραν τῆς ὀφειλομένης ὑποσιῆναι τὴν κόλασιν, ἢ καὶ ἀπαλλαγῆναι τέλεον;

Εἰ δὲ λέγοι τις, τίνος οὖν ἔνεκεν οὐ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀπε-
 5 τήσαντα ἠφάνισε; καὶ τοῦτο σφόδρα κηδόμενος ἡμῶν. Εἰ μὲν
 γὰρ πρὸς θίαν ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος ἐκράτει, εἶχεν ἄν τινα λόγον
 τὸ ζητούμενον· εἰ δὲ ταύτης μὲν ἀφήρηται τῆς δυνάμεως,
 πείθων δὲ μόνον (τὸ μὴ πεισθῆναι δὲ ἐφ' ἡμῖν), τίμος ἔνε-
 κεν τῆς εὐδοκιμήσεως τὴν πρόφασιν περιαιρεῖς, καὶ τὴν
 10 τῶν στεφάνων ἐκκόπεις ὑπόθεσιν; Πρὸς δὲ τούτοις εἰ μὲν
 εἰδῶς αὐτὸν ἀκαταγώνιστον ὄντα καὶ πάντων μέλλοντα κρα-
 τεῖν, εἶτα ἀφῆκεν, ἦν μὲν οὐδὲ οὕτως ἄξιον ὑπὲρ τούτων ἀ-
 πορεῖν· καὶ γὰρ καὶ τότε παρ' ἡμᾶς ἐγίνετο τὸ κρατεῖν ἐκεῖνον
 καὶ νικᾶν τοὺς οὐ θιαζομένους, ἀλλ' ἐκόντας ὑποκλινομένους
 15 αὐτῷ· πλὴν ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτο ἤρκεσεν ἄν τοῖς βουλουέ-
 νοις ἀγνωμονεῖν. Εἰ δὲ πολλοὶ μὲν εἰσιν οἱ περιγενόμενοι τῆς
 ἐκείνου δυνάμεως ἤδη πολλοὶ δὲ οἱ περιεσόμενοι πάλιν, τί
 τοὺς μέλλοντας εὐδοκιμεῖν καὶ λαμπρὰν ἐπιδείκνυσθαι νίκην,
 τισαύτης ἀποστρεφεῖς τιμῆς; Διὰ τοῦτο γὰρ εἶασεν, ἵνα αὐ-
 20 τὸν καταβάλωσιν οἱ πρότερον ἠττηθέντες ὑπ' αὐτοῦ ὁ πάσης
 αὐτῷ κολάσεως μεῖζον, καὶ πρὸς ἐσχάτην κατάκρισιν ἀγα-
 γεῖν ἱκανόν.

Ἄλλ' οὐ πάντες αὐτοῦ περιέσσονται, φησί. Καὶ τί τοῦτο
 πρὸς τὸ λεγόμενον; Πολλῷ γὰρ δικαιότερον τοὺς μὲν γενναί-
 25 οὺς λαμβάνειν ἀφορμάς, ἐν αἷς τὴν προαίρεσιν ἐπιδείξονται

πάντα καὶ φροντίζει δι' ὅλα, ὥστε καὶ ὅταν ἀμαρτάνωμεν νὰ ὑπάρχη ἡδυνατότης νὰ εἶναι ἐπιεικεστέρα ἢ τιμωρία μας ἢ καὶ ἀκόμη ν' ἀπαλλαγούμεν τελείως ἀπὸ τὴν τιμωρίαν;

Ἐὰν ὅμως κάποιος ἤθελεν εἰπεῖ· διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν ἐξηφάνισεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν ποῦ ἐξηπάτησε τὸν ἄνθρωπον; Καὶ αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου ἐνδιαφέροντός του δι' ἡμᾶς. Διότι ἐὰν μὲν ὁ μισερὸς ἐκεῖνος ἐπικρατοῦσε μὲ τὴν βίαν, θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχη κάποιαν βάσιν τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν· ἐὰν ὅμως ἢ μὲν δύναμὶς του αὐτῆ τοῦ εἶχεν ἀφαιρεθῆ, τοῦ εἶχε μείνει δὲ μόνον ἢ ἰκανότης νὰ πείθῃ. (τὸ νὰ μὴ πεισθούμεν δὲ αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους), διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἀπορρίπτεις τὴν εὐκαιρίαν τῆς εὐδοκιμήσεως καὶ καταστρέφεις τὴν ὑπόθεσιν τῶν στεφάνων; Ἀκόμη δέ, ἐὰν μὲν ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὸς ἦτο ἀκατανίκητος καὶ ἐπρόκειτο ὅλους νὰ τοὺς καταβάλλῃ, καὶ παρὰ ταῦτα τὸν ἄφηνε, καὶ πάλιν δὲν θὰ ἦτο αὐτὸ ἄξιον νὰ σὲ κάνῃ ν' ἀπορῆς· καθόσον καὶ τότε ἀπὸ ἡμᾶς θὰ ἐξηρτᾶτο νὰ ἐπικρατῇ ὁ διάβολος καὶ νὰ νικᾷ ἐκείνους ποῦ δὲν ἐκβιάζονται ἐκ μέρους του, ἀλλ' ὑποτάσσονται εἰς αὐτὸν μὲ τὴν θέλησίν των. Παρὰ ταῦτα ὅμως οὔτε αὐτὸ θὰ ἦτο ἀρκετὸν δι' αὐτοὺς ποῦ θέλουν νὰ εἶναι ἀγνώμονες. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχουν ἤδη πολλοὶ ποῦ κατενίκησαν τὴν δύναμιν ἐκείνου, καὶ πολλοὶ πάλιν ποῦ θὰ τὸν νικήσουν εἰς τὸ μέλλον, διατί αὐτοὺς ποῦ πρόκειται νὰ προκόψουν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ παρουσιάσουν μίαν λαμπρὰν νίκην τοὺς ἀποστερεῖς ἀπὸ μίαν τὸσον μεγάλην τιμὴν; Διότι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν ἄφησε, διὰ νὰ τὸν κατασυντρίψουν αὐτοὶ ποῦ εἶχαν νικηθῆ ἀπὸ αὐτόν, πρᾶγμα ποῦ ἀποτελεῖ δι' αὐτόν τὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅποιανδήποτε ἄλλην τιμωρίαν καὶ ἰκανὸν νὰ τοῦ ἐπιφέρῃ τὴν βαρυτέραν καταδίκην.

Ἀλλά, θὰ εἰπῆ κάποιος, δὲν θὰ ἠμπορέσουν ὅλοι νὰ τὸν νικήσουν. Καὶ ποῖαν σχέσιν ἔχει αὐτὸ πρὸς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν; Διότι εἶναι πολὺ πιὸ δίκαιον οἱ μὲν γενναῖοι νὰ λαμβάνουν ἀφορμάς, μέσῳ τῶν ὁποίων θὰ ἐπιδεικνύουν τὸν

τὴν αὐτῶν, τοὺς δὲ οὐ τοιούτους ἀπὸ τῆς οἰκείας κολάζεσθαι
 ραθυμίας, ἢ διὰ τούτους ἐκείνους ἐπηρεάζεσθαι. Νῦν μὲν
 γὰρ ὁ φαῦλος κᾶν ἠδικῆται, οὐ παρὰ τὸν ἀνταγωνιστὴν, ἀλλὰ
 παρὰ τὴν αὐτοῦ νωθρείαν κρατούμενος· καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ
 5 πλῆθος τῶν νικῶντων αὐτόν· τότε δὲ ἂν οἱ σπουδαῖοι διὰ
 τοὺς φαύλους ἐπηρεάσθησαν, οὐκ ἔχοντες ὅπου τῇ ἀνδρείᾳ
 χρῆσονται δι' ἐκείνους· καὶ ἐγένετο παρόμοιον, ὥσπερ ἂν εἴ-
 τις ἀγωνοθέτης ἀθλητὰς ἔχων δύο, τὸν μὲν καὶ συμπλακί-
 ναι ἔτοιμον τῷ ἀνταγωνιστῇ, καὶ καριερίαν ἐπιδείξασθαι πολ-
 10 λήν, καὶ σιέφανον ἀναδήσασθαι, τὸν δὲ τῆς ταλαιπωρίας
 ἐκείνης ἀργίαν προτιμῶνια καὶ τρυφήν, λαβὼν ἐκ μέσου τὸν
 ἀνταγωνιστὴν, ἀμφοτέρους ἀπράκιους ἐκπέμψειε παρ' αὐτοῦ.
 Οὕτω μὲν γὰρ ὁ σπουδαῖος διὰ τὸν φαῦλον ἐπηρεάσθη, ἐκεῖ-
 νος δὲ οὐκέτι διὰ τὸν γενναῖον κακός, ἀλλὰ διὰ τὴν κακίαν
 15 τὴν αὐτοῦ. Καὶ νῦν μὲν δοκεῖ τὸ ζητούμενον αὐτοῖς εἶναι
 περὶ τοῦ διαβόλου· κατὰ δὲ τὴν ἀκολουθίαν ὁ λόγος οὗτος
 προῖὼν τὴν αὐτοῦ πολλοῖς ἐγκαλέσει καὶ μέμψεται τὴν πρό-
 νοιαν καὶ τὴν δημιουργίαν ἅπασαν διαβαλεῖ τοῦ Θεοῦ. Καὶ
 γὰρ τῆς τοῦ σιόματος καὶ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν κατηγορήσει
 20 διαπλάσεως· διὰ τούτων μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦσιν ὧν οὐ δεῖ
 καὶ εἰς μοιχείαν ἐμπίπτουσιν οἱ πολλοί· δι' ἐκείνου δὲ βλα-
 σφημοῦσι καὶ τὰ ὀλέθρια τῶν δογμάτων προφέρουσιν ἕτεροι.
 Ἐρ' οὖν διὰ τοῦτο χωρὶς γλώττης καὶ ὀφθαλμῶν γενέσθαι
 τοὺς ἀνθρώπους ἐχρῆν; Οὐκοῦν καὶ τοὺς πόδας ἐκκόφομεν
 25 καὶ τὰς χεῖρας ἀποτεμοῦμεν, ἐπειδὴ αἴται μὲν αἱμάτων πλή-

χαρακτηῖρα των, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶναι γενναῖοι νὰ τιμω-
 ροῦνται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των ὀκνηρίαν καὶ ὄχι νὰ ἐπηρεά-
 ζωνται οἱ γενναῖοι ἀπὸ αὐτούς. Διότι τώρα μὲν ὁ φαῦλος,
 καὶ ἂν ἀκόμη ἀδικῆται, δὲν κατανικᾶται ἀπὸ τὸν ἀνταγωνι-
 στὴν του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ὀκνηρίαν. Καὶ αὐτὸ τὸ
 φανερῶνει τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὸν κατενίκη-
 σαν. Μόνον τότε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπηρεασθοῦν οἱ γεν-
 ναῖοι ἄνθρωποι ἀπὸ τοὺς φαύλους, ἐὰν δὲν εἶχαν, ἐξ αι-
 τίας αὐτῶν, ποὺ νὰ παρουσιάσουν τὴν ἀνδρείαν των. Καὶ
 θὰ συνέβαινεν ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ποὺ
 ἐὰν ἓνας ἀγωναθέτης ἔχων δύο ἀθλητάς, ἀπὸ τοὺς ὁποί-
 ους ὁ μὲν ἓνας εἶναι ἔτοιμος νὰ συμπλακῆ μὲ τὸν ἀντα-
 γωνιστὴν του καὶ νὰ ἐπιδείξῃ πολλὴν ὑπομονὴν καὶ νὰ πᾶ-
 ρῃ τὸν στέφανον τῆς νίκης, ὁ δὲ ἄλλος προτιμᾶ, ἀντὶ τῆς
 ταλαιπωρίας ἐκείνης, τὴν φυγοπονίαν καὶ τὴν τρυφηλὴν
 ζωὴν, ἀφοῦ ἤθελεν ἀποσύρει τὸν ἀνταγωνιστὴν, ἀπομα-
 κρύνει καὶ τοὺς δύο χωρὶς νὰ ἔχουν ἀγωνισθῆ. Ἔτσι λοι-
 πὸν ὁ μὲν σπουδαῖος ἐπηρεάσθη ἐξ αἰτίας τοῦ φαύλου,
 ἐκεῖνος πάλιν δὲν ἔγινεν ἐξ αἰτίας τοῦ γενναίου ἄνανδρος,
 ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του κακίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν
 δὲ αὐτὴν φαίνεται τὸ παραπάνω ἀναφερθὲν νὰ εὐρίσκη
 πλήρη ἐφαρμογὴν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ διαβόλου.
 Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τρόπος συλλογισμοῦ ἐὰν προχωρήσῃ ἀκό-
 μη περισσότερον θὰ γίνῃ αἰτία νὰ κατηγορηθῆ καὶ νὰ κατα-
 κριθῆ ἢ πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ συκοφαντηθῆ ὀλόκληρον
 τὸ δημιουργικὸν ἔργον τοῦ Θεοῦ. Διότι θὰ τὸν κατηγορήσῃ
 κανεὶς διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ στόματος καὶ τῶν ὀφθαλ-
 μῶν, ἀφοῦ μὲ αὐτούς οἱ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦν αὐτὰ ποὺ δὲν
 πρέπει καὶ διαπράττουν οἱ πολλοὶ τὴν μοιχείαν, ἐνῶ μὲ τὸ
 στόμα βλασφημοῦν καὶ ἄλλοι πάλιν προφέρουν τὰς κατα-
 στρεπτικὰς ἐκείνας διδασκαλίας. Μήπως λοιπὸν ἔπρεπεν
 ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ πλασθοῦν οἱ ἄνθρωποι χωρὶς γλῶσσαν
 καὶ ὀφθαλμούς; Βάσει λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ συλλογισμοῦ θὰ
 ἀποκόψωμεν καὶ τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια θ' ἀπορρίψωμεν,
 ἐπειδὴ τὰ μὲν χέρια εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷματα, ἐνῶ τὰ πό-
 δια τρέχουν διὰ νὰ διαπράξουν τὸ κακόν. Ἄλλ' ὅμως οὔτε

ρεις εἰσὶν, ἐκεῖνοι δὲ εἰς κακίαν τρέχουσι. Ἄλλ' οὐδὲ τὰ ἴδια τὴν ἀπῆνειαν τοῦ λόγου τούτου δυνήσεται ἐκφυγεῖν· καὶ γὰρ ἀκοὴν ματαιαίαν παραδέχεται καὶ τὴν τῶν δογμάτων φθορὰν παραπέμπει τῇ ψυχῇ· ὥστε καὶ ταῦτα ἀφαιρήσομεν. Εἰ
5 δὲ τοῦτο, καὶ οἶτα καὶ ποτὰ καὶ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλασσαν καὶ ἥλιον καὶ φῶς, καὶ σελήνην καὶ τὸν τῶν ἄστρων χορὸν καὶ πάντα τῶν ἀλόγων τὰ γένη· ποῦ γὰρ ἔσται χροῖσιμα ταῦτα, τοῦ δι' ὃν ἐγένετο πάντα κατακοπέντος οὕτως ἐλεεινῶς;

Ἄρα τὸν γέλωτα καὶ τὴν ἀτιπίαν εἰς ἣν ὁ λόγος κατα-
10 στρέφειν ἀναγκάζεται; Ὁ γὰρ διάβολος ἐναντῶ κακῶς, οὐχ ἡμῖν· ἡμεῖς γὰρ εἰ βουλοίμεθα καὶ πολλὰ καρπωσόμεθα δι' αὐτοῦ καλὰ, ἄκοντος μὲν καὶ μὴ βουλομένου· τὸ δὲ θαῦμα καὶ ἐν τούτῳ μεῖζον, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἢ ὑπερβολή. Τὸ γὰρ βελτίους γίνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους δάκνει μὲν αὐτὸν
15 καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ λυπεῖ· διὰ δὲ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦτο προξενῆται ἡμῖν, οὐδ' ἐνεγκεῖν δυνήσεται τὴν ἐπήρειαν.

Πῶς οὖν προξενεῖται δι' αὐτοῦ; Δεδοικότες αὐτοῦ τὴν ὠμότητα καὶ τὰς συνεχεῖς ἐπιβουλάς, καὶ τὰς ἐπαλλήλους μηχανάς, τὸν πολὺν ὕπνον ἀποκρουόμεθα, νήφουμεν, μεμνήμεθα
20 τοῦ Κυρίου διαπαντός. Καὶ οἷ οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, ἄκουσον πῶς διὰ τῶν αὐτῶν σχεδὸν ρημάτων διεγείρει τοὺς καθεύδοντας τῶν πιστῶν. Τοῖς γὰρ Ἐφεσίοις ἐπισιέλλων οὕτω πῶς φησιν· «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξου-
25 σίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις». Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ καταβαλεῖν αὐτούς, ἀλλὰ διανασιῆναι βουλό-

τὰ αὐτιά θὰ διαφύγουν τὴν σκληρότητα αὐτοῦ τοῦ συλλογισμοῦ· καθόσον αὐτὰ ἀποδέχονται ἀνωφελῆ ἀκούσματα καὶ εἰσάγουν εἰς τὴν ψυχὴν τὰς καταστρεπτικὰς διδασκαλίας καὶ κατὰ συνέπειαν θὰ πρέπει καὶ αὐτὰ νὰ τὰ ἀφαιρέσωμεν. Ἐὰν δὲ συμβῆ αὐτό, τότε θὰ πρέπει ν' ἀπορρίψωμεν καὶ τὰς τροφὰς καὶ τὰ ποτὰ καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὸ φῶς καὶ τὴν σελήνην καὶ τὸ σύνολον τῶν ἄστρον καὶ ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἀλόγων ζώων· διότι εἰς τί θὰ χρησιμεύσουν αὐτὰ πλέον, ὅταν ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὸν ὁποῖον ἔγιναν ὅλα αὐτά, ἀκρωτηριασθῆ κατὰ τρόπον τόσον ἐλεεινόν;

Βλέπεις ὅτι ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς τῆς καταστροφῆς ὅτι ὀδηγεῖ κατ' ἀνάγκην εἰς ἓνα γελοῖον καὶ παράλογον ἀποτέλεσμα; Διότι ὁ διάβολος εἶναι κακὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὄχι δι' ἡμᾶς. Ἐνῶ ἡμεῖς, ἐὰν θελήσωμεν, ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν ἐξ αἰτίας του πάρα πολλὰ κακά, ἐν ἀγνοίᾳ του φυσικὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ καθιστᾷ τὸ θαῦμα πολὺ μεγάλο καὶ ἀποδεικνύει τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅταν οἱ ἄνθρωποι γίνωνται καλύτεροι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸν καταξιοῦν καὶ τοῦ προξενεῖ μεγάλην λύπην, ὅταν ὅμως αὐτὸ συμβῆ νὰ γίνῃ ἐξ αἰτίας του, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ὑποφέρῃ αὐτὴν τὴν καταστρεπτικὴν δι' αὐτὸν ἐνέργειαν.

Πῶς λοιπὸν αὐτὸ γίνεται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ; Φοβούμενοι τὴν σκληρότητα αὐτοῦ καὶ τὰς συνεχεῖς ἐπιβουλάς καθὼς καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους μηχανορραφίας του, καταργοῦμεν τὸν πολὺν ὕπνον, προσέχομεν, ἐνθυμούμεθα διαρκῶς τὸν Κύριον. Καὶ ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶναι ἰδικά μου, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, ἄκουσε πῶς μὲ τὰ ἴδια σχεδὸν λόγια διεγείρει ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἐκείνους ποῦ κοιμῶνται. Διότι γράφων πρὸς τοὺς Ἐφεσίους λέγει τὰ ἐξῆς· «Δὲν διεξάγομεν πάλην μὲ αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πάλην ποῦ ἀντίπαλοί μας εἶναι αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἐξουσίαι, οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος, τὰ πονηρὰ πνεύματα ποῦ εὐρίσκονται εἰς τὸν οὐρανόν»²⁵. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν ὄχι διὰ νὰ τοὺς ἀπογοητεύσῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐξυ-

μενος. Καὶ ὁ Πέτρος δέ, «Λήψαιτε», φησί, «αγορηγορήσατε, ὅτι
 ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ἰορνούμενος περιπαιεῖ,
 ζητῶν τίνα καταπήγῃ ᾧ ἀντίσῃτε σιεθεοὶ τῆ πίσειν». Τοῦτο
 δὲ εἶπε σφοδροτέρους ἐργάσασθαι θέλων, καὶ πείσκει πλείω
 5 να πρὸς τὸν Θεὸν τὴν οἰκειότητα ἔχειν. Ὁ γὰρ ἐγεσιπῶναι
 τὸν ἐχθρὸν ὀρῶν, μᾶλλον προσιρέχει καὶ συμπλέκεται τῷ
 δυναμένῳ βοηθεῖν. Οὕτω ποὺ καὶ τὰ παιδία τὰ μικρά, διαν
 μὲν ἴδη τι τῶν φοβερῶν, εἰς τὸν τῆς μητρὸς καταφεύγοντα
 κόλπον καὶ ἐκκρεμασθέντα τῶν ἱματίων ἐκείνης, ἔχειται αὐ-
 10 τῶν ἀσφαλῶς, καὶ πολλῶν ἀνθελκόντων πολλάκις, οὐκ ἀφί-
 σιται· διὰ δὲ μηδὲν ἢ τὸ ὑορυβοῦν, οὐδὲ καλούσης ἐκείνης
 καὶ ἐφελκομένης ἀνέχειται, ἀλλὰ καὶ καλοῦσαν διαπιτύ-
 ει, καὶ πολλὰ πρὸς τὸ ἐπισπάσασθαι μηχανωμένην ἀπο-
 σιρέφεται, καὶ τραπέζης κειμένης καταφρονεῖ. Διὰ τοῦτο
 15 πολλαὶ τῶν μητέρων ἐπειδὴν μηδὲν ἰσχύσωσι παρακαλοῦσαι,
 μορμολύκεια καὶ φόβητρα κατασκευάζουσαι, οὕτως αὐτῶν σο-
 φίζονται τὴν ἐπάνοδον, καὶ πείθουσι προσδραμεῖν πάλιν οὐ-
 ταῖς. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐπὶ τῶν παιδίων γίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἐφ' ἡμῶν. Ὅταν γὰρ ἡμᾶς ὁ πονηρὸς φοβῆ καὶ ταράτῃ,
 20 τότε σωφρονιζόμεθα, τότε ἑαυτοὺς ἐπιγινώσκουμεν, τότε μετὰ
 πολλῆς τῆς σπουδῆς τῷ Θεῷ προσιρέχομεν· εἰ δὲ ἠφανίσθη
 παρὰ τὴν ἀρχὴν οὗτος καὶ γέγονεν ἐκποδῶν, τάχα οὐδὲ ὑπὲρ
 τῶν παρελθόντων ἂν ἐπίστευσαν οἱ πολλοί· οἶον ὅτι τὸν ἄν-
 θρωπον ἠπάτησε, καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἐξέβαλεν ἀγαθῶν·
 25 ἀλλὰ τὸν Θεὸν φθόνῳ καὶ βασκανίᾳ τοῦτο πεποιηκέναι εἶπον

ψώση τὸ φρόνημά των. Καὶ ὁ Πέτρος δὲ λέγει τὰ ἐξῆς· «Γίνετε ἐγκρατεῖς, ἐπαγρυπνήτε, διότι ὁ ἀντίδικός σας διάβολος περιτριγυρίζει ὡσάν λέων πού οὐρλιάζει καὶ ψάχνει νὰ εὕρῃ ποῖον νὰ καταβροχθίσῃ· ἀντισταθῆτε λοιπὸν εἰς αὐτόν, ἔχοντες ἀκλόνητον τὴν πίστιν σας»²⁶. Αὐτὸ δὲ τὸ εἶπε ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς κάνῃ νὰ εἶναι περισσότερο ισχυροὶ καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ ἔχουν μεγαλυτέραν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεόν. Διότι ἐκεῖνος πού βλέπει τὸν ἐχθρόν νὰ στέκεται μπροστά του, τρέχει μὲ περισσοτέραν προθυμίαν καὶ ἐνώνεται μὲ ἐκεῖνον πού εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸν βοηθήσῃ. Καθ' ὅμοιον τρόπον λοιπὸν καὶ τὰ παιδιά, ὅταν ἰδοῦν κάτι ἀπὸ τὰ φοβερά, τρέχουν εἰς τὴν ἀγκαλιὰν τῆς μητέρας των καὶ ἀφοῦ κρεμασθοῦν ἀπὸ τὰ ροῦχα της κρατοῦνται ἀπὸ αὐτὰ νοιώθοντα ἀσφάλειαν, καὶ μολονότι πολλοὶ τὰ τραβοῦν πολλές φορές διὰ νὰ τὰ πάρουν, αὐτὰ δὲν ἀποχωρίζονται ἀπὸ αὐτά. Ὅταν ὅμως δὲν ὑπάρχῃ τίποτε πού νὰ τὰ δημιουργῇ φόβον, τότε δὲν τὴν ἀνέχονται οὔτε καὶ ἂν τὰ φωνάζῃ καὶ ἂν τὰ τραβᾶ, ἀλλὰ καὶ τὴν κοροϊδεύουν ὅταν τὰ φωνάζῃ, τὴν ἀποφεύγουν ὅταν μηχανεύεται διαφόρους τρόπους διὰ νὰ τὰ προσελκύσῃ καὶ ἀκόμη περιφρονοῦν καὶ τὸ στρωμένον τραπέζι. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν πολλοὶ ἀπὸ τὰς μητέρας ὅταν δὲν κατορθώσουν νὰ ἐπιτύχουν τίποτε μὲ τὰς παρακλήσεις των, κατασκευάζουν διαφόρους προσωπίδας ἐκφοβισμοῦ καὶ φόβητρα, καὶ ἐπινοοῦν κατ' αὐτόν τὸν τρόπον ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ τὰ κάνουν νὰ ἐπιστρέψουν καὶ τὰ πείθουν ὥστε νὰ ἐπιστρέψουν καὶ πάλιν κοντὰ των. Καὶ αὐτὸ δὲν συμβαίνει μόνον μὲ τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ μὲ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Διότι ὅταν ὁ πονηρὸς διάβολος μᾶς ἐκφοβίζῃ καὶ μᾶς τρομάζῃ, τότε σωφρονιζόμεθα, τότε φθάνομεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἑαυτόν μας, τότε προστρέχομεν μὲ πολλὴν προθυμίαν πρὸς τὸν Θεόν. Ἐὰν ὅμως εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐξηφανίζετο ὁ διάβολος καὶ εἶχε τεθῆ ἐκτός, ἐνδεχομένως οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι νὰ μὴ ἐπίστευαν οὔτε καὶ τὰ παλαιὰ γεγονότα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅτι ἐξηπάτησε τὸν ἄνθρωπον καὶ τοῦ ἐστέρησε τὰ πολλὰ ἐκεῖνα ἀγαθὰ, καὶ θὰ ἔλεγαν ὅτι ὁ Θεὸς ἀπὸ φθόνον

ἄν. Ὅπου γὰρ καὶ νῦν εἰσιν οἱ ταῦτα τολμῶντες μετὰ τὴν
 τοσαύτην ἀπόδειξιν τῆς ἀπάτης αὐτοῦ, εἰ μὴδὲ δῶς πεῖραν
 ἔλαβον τῆς κακουργίας ἐκείνου, τί οὐκ ἂν εἶπον, τί οὐκ ἂν
 ἐφθέγγαντο; Ὅλως δὲ εἰ χρὴ μετὰ ἀκριθείας τοῖς γενομέ-
 5 νοις προσέχειν, οὐδὲ εἰς ἅπαντα ἡμᾶς ὁ διάβολος ὤθει, ἀλλὰ
 πολλὰ μὲν καὶ αὐτὸς ἐργάζεται κακά, πολλὰ δὲ καὶ ἡμεῖς ἐ-
 αυτοῖς ραθυμία καὶ καταφρονήσει μόνον. Ποῦ γάρ, ἵνα πάλιν
 ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐπανέλθωμεν, προσεπέλασεν ὁ διάβολος τῷ
 Κάϊν, καὶ τὸν φόνον προᾶξει παρήνευσε; Τῇ μὲν γὰρ τούτου
 10 μητρὶ φαίνεται διαλεγόμενος καὶ τὴν ἀπάτην κατασκευάζων
 ἐνιαῦθα δὲ οὐκέτι, πλὴν εἴ τις αὐτὸν τοὺς πονηροὺς λογι-
 σμοὺς ὑποβεβληκέναι φαίη, καὶ τοῦτο δὲ παρὰ τὸν καταδε-
 ξάμενον καὶ πεισθέντα καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ παρεσχηκότα τῆς
 ἐφόδου. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν εἶασεν ὁ Θεός, ἀλλ'
 15 ἐπέμενε παιδεύων καὶ νουθετῶν, δι' ὧν ἐδόκει κολάζειν αὐτόν.

Καὶ τί λέγω τοῦ Κάϊν τὴν τιμωρίαν, ἀνδρός ἑνός, ὅπου
 γε καὶ ὁ κατακλυσμός, ἔνθα τοσοῦτων ἀνδρῶν ἀπώλεια δύναται
 ἂν ἡμῖν ἐμφῆναι τὴν κηδεμονίαν τοῦ Θεοῦ; Πρῶτον μὲν
 γὰρ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἀπροσδοκῆτως ἐπήγαγεν ἐκεῖνα τὰ δει-
 20 νά, ἀλλὰ καὶ προεῖπε, καὶ οὐ πρὸ χρόνου βραχέος, ἀλλὰ καὶ
 πρὸ εἴκοσι ἐτῶν καὶ ἑκατόν. Ἐπειτα, ἵνα μὴ διὰ τὸ μῆκος
 τῆς προορήσεως εἰς λήθην ἐμπέσωσι καὶ ραθυμίαν, παρε-
 σκεύασε τὴν κιβωτὸν τεκταίνεσθαι κατ' ὀφθαλμοὺς ἐκείνων
 αὐτῶν, πάσης φωνῆς λαμπρότερον βοῶσαν τοῦ Θεοῦ τὴν
 25 ἀπειλήν. Ὁ μὲν γὰρ Κάϊν ἐξέπεσεν ἤδη τῆς τῶν ἀνθρώ-

καὶ μῖσος ἔπραξεν αὐτό. Ἐφοῦ λοιπὸν καὶ σήμερα ὑπάρχουν ὠρισμένοι ποὺ τολμοῦν καὶ λέγουν ὅλα αὐτά, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν τρανωτάτην ἀπόδειξιν τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰποῦν καὶ τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διαλαλήσουν, ἐὰν δὲν εἶχαν καμμίαν διαβεβαίωσιν περὶ τῆς κακουργίας ἐκείνου; Ὅπωςδήποτε ὁμοῦς ἐὰν ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰ ὅσα συνέβησαν, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ὁ διάβολος δὲν μᾶς παρωθεῖ εἰς ὅλα γενικὰ τὰ ἀτοπήματα, ἀλλὰ ὅτι πολλὰ μὲν κακὰ τὰ προξενεῖ ὁ διάβολος, πολλὰ δὲ τὰ προξενουῦμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐξ αἰτίας τῆς ὀκνηρίας καὶ τῆς περιφρονησεως μόνον ποὺ μᾶς διακατέχει. Διότι, διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὴν ἀρχήν, ποῦ ἐπλησίασεν ὁ διάβολος τὸν Κάϊν καὶ τὸν προέτρεψε νὰ διαπράξῃ τὸν φόνον; Κατ' ἀρχὴν βέβαια παρουσιάσθη εἰς τὴν μητέρα του καὶ κατὰ τὴν συζήτησίν του μὲ αὐτὴν προετοίμασε τὴν ἀπάτην, εἰς τὸν ἴδιον ὁμοῦς δὲν συνέβη αὐτό, ἐκτὸς ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἰσχυρισθῆ, ὅτι ὁ διάβολος ἐνέσπειρεν εἰς τὸ μυαλὸν του τὰς πονηρὰς σκέψεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ συνέβη ἐπειδὴ ὁ ἴδιος τὸν ἐδέχθη καὶ ἐπείσθη καὶ τὸν ἐπέτρεψεν ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ κἀνῃ τὴν ἔφοδόν του. Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὸν ἄφησεν ὁ Θεὸς ἀβοήθητον, ἀλλ' ἐπέμενε νὰ τὸν παιδεύῃ καὶ νὰ τὸν συμβουλεύῃ μὲ ὅλα ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἐφαίνετο ὅτι τὸν τιμωρεῖ.

Μὰ, διατί ἀναφέρω τὴν τιμωρίαν ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ Κάϊν, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ ὁ κατακλυσμὸς, κατὰ τὸν ὁποῖον τόσοι πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπέθαναν, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδείξῃ τὴν μεγάλην φροντίδα τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον; Διότι, κατ' ἀρχὴν, δὲν ἀπέστειλεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ κακὰ ἔτσι ἀπλῶς καὶ χωρὶς καμμίαν προειδοποίησιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς γὰ προεῖπε, καὶ αὐτὸ συνέβη ὄχι πρὶν ἀπὸ ὀλίγον χρόνον, ἀλλὰ πρὸ ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν. Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ συμβῆ καὶ λησμονηθοῦν τὰ λόγια του καὶ ἀδιαφορήσουν λόγῳ τοῦ πολλοῦ χρόνου ποὺ ἐμεσολάβησεν, ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ κατασκευάζεται ἡ κιβωτὸς παρουσία ὅλων ἐκείνων τῶν ἰδίων, πρᾶγμα ποὺ διεκήρυττε τρανώτερα ἀπὸ ὁποια-

πων διανοίας, ἐκείνη δὲ πρὸ τῶν ὄψεων αὐτῶν κειμένη, συνεχῶς τῶν ἀπειληθέντων τὴν μνήμην διήγειρεν. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλ' ἐπέμενον προκαλούμενοι καὶ ἔλκοντες καθ' ἑαυτῶν τὰ κακά. Ὁ γὰρ Θεὸς οὔτε ἀπειλήσαι
 5 κατακλυσμὸν οὔτε ἐπαγαγεῖν ἠθέλησεν, ὥσπερ οὐδὲ τὴν γέενναν αὐτήν, ἀλλὰ πάντων ἡμεῖς αἴτιοι τούτων· ὅπερ καὶ σοφώτατός τις συνιδὼν ἔλεγεν, ὅτι «Ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρεται ἐπ' ἀπωλεία ζώντων». Καὶ αὐτὸς δὲ διὰ τοῦ προφήτου οὕτω φησί· «Μὴ γὰρ θελήσω τὸν θάνατον τοῦ
 10 ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπισιτρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ὅταν δὲ μὴ ἐπισιτραφῶμεν, τὴν ἀπώλειαν καὶ τὸν θάνατον ἡμεῖς καθ' ἑαυτῶν ἐπάγομεν, οὐχ ὁ μὴ θουλόμενος ἡμᾶς ἀπολέσθαι Θεός, καὶ τὴν τοῦ διαβόλου φυγεῖν ὁδὸν ὑποδεικνύς.

Ἐὰρ οὖν τοῦτο μόνον ἔχομεν εἰπεῖν ὑπὲρ τοῦ κατακλυ-
 15 σμοῦ, κέρδος δὲ οὐδὲν εὐρήσομεν ἐξ αὐτοῦ γεγονός; Ἄλλ' οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν ὅσον καὶ τοῖς τετελευτηκόσιν αὐτοῖς καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους γεγεννημένοις ὑπῆρξεν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ περαιτέρω προελθεῖν τῆς κακίας ἐκωλύθησαν, οἱ δὲ μετ' ἐκείνους ἐκείνων μειζρόνως ἐκέρδανον, τῆς ζύμης, ὡς ἂν τις
 20 εἴποι, καὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν κακῶν ἀφανισθείσης ἐκ μέσου μετὰ τῶν τολμησάντων αὐτῶν. Εἰ γὰρ καὶ χωρὶς παραδείγματος εὐκόλως δύναιντ' ἂν εὐρεῖν οἱ ἄνθρωποι τὰ κακά, τί οὐκ ἂν ἔπραξαν πολλῶν ὄντων τῶν παρακαλούντων αὐτοὺς ἐπὶ τὰς πράξεις τὰς πονηράς; Ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, μηδὲ

 27. Σοφ. Σολομ. 1, 13.

28. Ἰεζ. 18, 23.

δήποτε ἄλλην φωνὴν τὴν ἀπειλὴν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ μὲν Κάϊν ἐλησμονήθη ἤδη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἡ κιβωτός, εὕρισκομένη διαρκῶς ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια των, τοὺς ὑπενθύμιζε συνεχῶς τὰς ἀπειλάς τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλ' ἐπέμειναν νὰ τὸν προκαλοῦν καὶ νὰ ἐπισύρουν ἐπάνω τους τὰ κακά. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἠθέλησεν οὔτε νὰ τοὺς ἀπειλήσῃ μὲ κατακλυσμόν, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ τοὺς καταστρέψῃ μὲ κατακλυσμόν, ὅπως ἀκριβῶς οὔτε καὶ αὐτὴν τὴν αἰώνιον κόλασιν, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμεθα αἴτιοι ὅλων αὐτῶν, πρᾶγμα ποῦ κάποιος πάρα πολὺ σοφὸς τὸ κατενόησε καὶ εἶπεν, ὅτι «Ὁ Θεὸς δὲν ἔκανε τὸν θάνατον, οὔτε καὶ εὐχαριστεῖται μὲ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀνθρώπων»²⁷. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς διὰ μέσου τοῦ προφήτου λέγει τὰ ἐξῆς· «Δὲν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ θέλω νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ζήσῃ»²⁸. Ὅταν ὅμως δὲν ἐπιστρέφωμεν, ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τότε ἐπισύρομεν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας τὴν ἀπώλειαν καὶ τὸν θάνατον, καὶ ὄχι ὁ Θεὸς ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ μᾶς καταστρέψῃ καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς ὑποδεικνύει ν' ἀποφύγωμεν τὴν ὁδὸν τοῦ διαβόλου.

Μήπως λοιπὸν αὐτὸ μόνον ἔχομεν νὰ εἰποῦμεν περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ; δὲν ὑπάρχει καμμία ὠφέλεια ποῦ νὰ προέκυψεν ἀπὸ αὐτό; Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ ὠφέλεια ποῦ προῆλθεν ἀπ' αὐτὸν καὶ δι' ἐκείνους ποῦ ἀπέθαναν καὶ διὰ τοὺς μεταγενεστέρους, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ περιγραφῇ. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἠμποδίσθησαν νὰ προχωρήσουν εἰς μεγαλύτερα κακά, ἐνῶ οἱ μεταγενέστεροι ὠφελήθησαν πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους, ἀφοῦ, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, ἐξηφανίσθησαν, μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποῦ ἐτόλμησαν νὰ πράξουν ὅλα αὐτά, ἡ ζύμη καὶ ἡ αἰτία τῶν κακῶν. Διότι ἐὰν οἱ ἄνθρωποι καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχουν παραδείγματα εὐκόλα ἠμποροῦν νὰ διαπράξουν τὰ κακά, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πράξουν ἐὰν ὑπῆρχαν πολλαὶ ἀφορμαὶ καὶ παραδείγματα ποῦ θὰ τοὺς ἐπαρακινούσαν νὰ διαπράξουν τὰς πονηρὰς πράξεις; Ὡστε διὰ νὰ μὴ συμβῇ αὐτό, οὔτε νὰ ἔχουν οἱ μεταγενέστεροι ἄνθρωποι τό-

τοσούτους διδασκάλους οί μειὰ ταῦτα φανλότητος ἔχωσι, πάντας αὐτοὺς ἄρδην ἀπώλεσεν.

Ἄλλὰ τίς ὁ σοφὸς λόγος, μᾶλλον δὲ ὁ ἀνόητος, τῶν πράττειν μὲν οὐδὲν βουλομένων ἀγαθόν, πάντα δὲ ζητούντων
 5 καὶ λεγόντων, ἵνα τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀγάγωσιν; Εἰ μὴ συνεχώρησε, φησὶν, ὁ Θεός, οὐδ' ἂν προσῆλθεν ὁ διάβολος, οὐδ' ἂν ἠπάτησε τὴν ἀρχήν. Ἄλλ' οὐδ' ἂν ἔμαθεν ὁ Ἀδὰμ ὅσον εἶχεν ἀγαθόν, οὐδ' ἂν ἐκ τῆς ἀπονοίας ἐκείνης κατέβη ποτέ. Ὁ γὰρ τοσούτου ἑαυτὸν κατα-
 10 ξιῶν, ὡς καὶ θεὸς γενέσθαι προσδοκᾶν, τί οὐκ ἂν ἐτόλμησεν οὗτος, μὴ σωφρονηθεῖς; Θῶμεν δὲ μήτε συμβεβουλευκέναι τι τὸν διάβολον, μήτε ὅλως διειλέχθαι τῇ Εὐᾶ περὶ τοῦ ξύλου· ἄρα ἂν ἄπαιστοι διετέλεσαν μὴ γενομένου τούτου; Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Ὁ γὰρ ὑπὸ τῆς γυναικὸς οὕτως εὐκόλως ἀνα-
 15 πεισθεῖς, οὗτος καὶ διαβόλου οὐκ ὄντος ταχέως ἂν ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν κατέπεσεν· ὃ καὶ μείζω ἂν αὐτῷ τὴν τιμωρίαν ἐποίησε. Χωρὶς δὲ τούτων οὐδὲ νῦν τῆς τοῦ διαβόλου μόνον ἀπάτης τὸ πᾶν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας ἀλοῦσα κατέπεσεν ἡ γυνή. Καὶ τοῦτο ἡ Γραφή
 20 παρεδήλωσεν εἰποῦσα· «Καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρωσίν, καὶ ὅτι ἀρεσιὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὠραῖον τοῦ καίνοῦσθαι· καὶ λαβοῦσα τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγεν». Καὶ οὐ τὸν διάβολον ἀπαλλάττων τῶν τῆς ἐπιβουλῆς ἐγκλημάτων ταῦτα λέγω νῦν, ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι εἰ μὴ
 25 ἐκόντες κατέπεσον, οὐδεὶς ἂν αὐτοὺς κατέβαλεν. Ὁ γὰρ τὴν

σους πολλούς δασκάλους κακῶν πράξεων, τοὺς ἐξηφάνισεν ὁ Θεὸς ὅλους διὰ μιᾶς.

Ἄλλ' ὅμως ποία εἶναι ἡ σοφὴ αἰτία, ἢ μάλλον ἡ ἀνόητος, ἐκείνων ποὺ δὲν θέλουν μὲν νὰ πράξουν κανένα ἀγαθόν, ἀλλ' ἐπιθυμοῦν ν' ἀποκτήσουν τὰ πάντα καὶ ὅλα τὰ ἐξετάζουν, ὥστε ν' ἀποδώσουν τὴν αἰτίαν τῶν ἰδικῶν των ἀμαρτημάτων εἰς τὸν Θεόν; Λέγουν, ὅτι ἐάν ὁ Θεὸς δὲν τὸ ἐπέτρεπε δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ὁ διάβολος νὰ πλησιάσῃ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον καὶ δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸν ἐξαπατήσῃ. Ἄλλ' οὔτε θὰ ἤμποροῦσεν ὁ Ἀδὰμ ν' ἀντιληφθῇ τὸ πόσον μεγάλο ἀγαθόν ἦτο αὐτὸ ποὺ κατεῖχε, καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν οὔτε καὶ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἀνόητον ἐνέργειαν ν' ἀπαλλαγῇ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἄξιον μιᾶς τόσοσιν μεγάλης τιμῆς, ὥστε ν' ἀναμένῃ νὰ γίνῃ καὶ θεός, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ πράξῃ, ἐάν δὲν ἐσωφρονίζετο μὲ τὴν τιμωρίαν; Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ διάβολος οὔτε τὸν εἶχε συμβουλευσῆν κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ καὶ οὔτε κἂν συνωμίλησε μὲ τὴν Εὐαν διὰ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς· ἄρα γε θὰ ἦτο δυνατόν ἐάν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ νὰ παραμείνουν ἀναμάρτητοι; Δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τὸ ὑποστηρίξωμεν αὐτό. Διότι αὐτὸς ποὺ μὲ τόσοσιν εὐκολίαν ἐπίστευσεν εἰς τὰ λόγια τῆς γυναικός, αὐτὸς καὶ ἀκόμη καὶ διάβολος νὰ μὴ ὑπῆρχε, πάρα πολὺ γρήγορα θὰ ἦτο δυνατόν μὲ τὴν ἰδικὴν του θέλησιν νὰ διαπράξῃ τὴν ἀμαρτίαν, πρᾶγμα ποὺ θὰ ἐγένετο αἰτία νὰ τοῦ ἐπιβληθῇ ἀκόμη πιὸ μεγάλη τιμωρία. Ἄλλὰ καὶ ἐκτός ἀπὸ ὅλα αὐτὰ οὔτε καὶ τώρα τὸ πᾶν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου, ἀλλ' ἡ γυναῖκα διέπραξε τὴν ἀμαρτίαν ἐπειδὴ κατεκυριεύθη καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῆς ἐπιθυμίαν. Καὶ αὐτὸ τὸ κατέστησε φανερόν ἡ Γραφή μὲ τὰ λόγια· «Καὶ εἶδεν ἡ γυναῖκα, ὅτι τὸ ξύλον ἦτο καλόν διὰ νὰ τὸ φάγῃ καὶ ὅτι ἦτο εὐχάριστον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ὠραῖον νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν γνῶσιν· καὶ ἀφοῦ ἔλαβε τὸν καρπὸν αὐτοῦ τὸν ἔφαγε»²⁹. Καὶ δὲν τὰ λέγω αὐτὰ τώρα διὰ ν' ἀπαλλάξω τὸν διάβολον ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τῆς ἀπάτης του, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλω νὰ δείξω, ὅτι ἐάν δὲν ἐξέπιπταν

παρ' ετέρου δεξάμενος ἀπάτην οὕτως εὐκόλως, οὕτως καὶ
 πρὸ τῆς ἀπάτης ραθύμως καὶ χαύνως διέκειτο· οὐδὲ γὰρ
 ἂν ἴσχυσε τοσοῦτον ἐκείνος, εἰ νηφούση καὶ ἐγρηγορούα διε-
 λέγειτο ψυχῇ.

- 5 Ἄλλ' εἰσὶ τινες οἱ, ἐπειδὴν κατὰ τοῦτο διελεγχθῶσι τὸ
 μέρος, τὸν διάβολον ἀφέντες ἐπὶ τὴν ἐντολὴν μεταβαίνοσι,
 καὶ τοῦ μὲν ἡμαρτηκότιος ἀπέχονται, ἐγκαλοῦσι δὲ τῷ Θεῷ
 λέγοντες, 'τί γὰρ ἐδίδου πρόσιαγμα, ἁμαρτήσουτας αὐτοὺς
 εἰδώς;'. Καὶ ταῦτα δέ ἐστι διαβόλου τὰ ρήματα καὶ ἀσεβοῦς
 10 ἐννοίας εὐρήματα. "Οτι γὰρ καὶ τὸ δοῦναι τὴν ἐντολὴν μεί-
 ζονος κηδεμονίας ἐστίν, ἢ τὸ μὴ δοῦναι, δῆλον ἐκεῖθεν. "Ε-
 στω γὰρ ὁ Ἀδὰμ τὴν μὲν προαίρεσιν ἔχων οὕτω ράθυμοι,
 ὡς τὸ τέλος ἀπέδειξε, δεχέσθω δὲ μηδεμίαν ἐντολήν, ἀλλὰ
 μενέτω τρυφῶν ἄρα ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ριθυμία ἀπὸ τῆς
 15 ἀνέσεως ταύτης ἐπὶ τὸ χειρόν ἢ ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπέδωκεν
 ἂν; Ἀλλὰ παντὶ που δῆλον, ὅτι πρὸς ἐσχάτην ἂν κατέπεσε
 κακίαν, ἄφροντις ὢν. Ὁ γὰρ μηδέπω θαρρεῖν ὑπὲρ τῆς
 ἀθανασίας ἔχων, ἀλλ' ἔτι μειτέωρον τὴν ἐλπίδα ταύτην οὔσαν
 εἰδώς, καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀλαζονείας καὶ ἀνοίας ἀρθεῖς, ὡς
 20 καὶ ἐλπῖσαι γενέσθαι θεός, καὶ ταῦτα οὐδαμῶθεν τὸν ταῦτα
 ἐπαγγειλάμενον πιστὸν ὄρων, εἰς βεβαίαν ἔσχε τὴν ἀθανα-

μέ τήν θέλησίν των, δέν θά ἠμποροῦσε κανείς νά τοὺς καταβάλη. Διότι αὐτός πού μέ τόσην εὐκολίαν ἀπεδέχθη τήν ἀπάτην ἀπό ἄλλον, αὐτός καί πρὶν ἀπό τήν ἀπάτην ἐπερνοῦσε τήν ζωὴν του μέ ραθυμίαν καί χαυνότητα· οὔτε βέβαια θά ἠμποροῦσε νά ἔχη τέτοια ἀποτελέσματα, ἐάν ὁ διάλογος ἐγένετο μέ μίαν ψυχὴν πού διετήρει τήν πνευματικὴν τῆς διαύγειαν καί τήν ἐπαγρύπνησιν.

Ἄλλ' ὑπάρχουν ὠρισμένοι, οἱ ὁποῖοι, ὅταν αὐτός ὁ ἰσχυρισμός των ἀποδειχθῇ ἀνίσχυρος, ἀφήνοντας τὸν διάβολον μεταφέρουν τήν συζήτησιν εἰς τήν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καί τὸν μὲν ἀμαρτήσαντα δέν τοῦ ἐπιρρίπτουν εὐθύνην, κατηγοροῦν ὅμως τὸν Θεὸν λέγοντες· Ἐπειδὴ λοιπὸν τοὺς ἔδωκε τὴν ἐντολὴν, ἀφοῦ ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θ' ἀμαρτήσουν; Ἄλλὰ καί αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι λόγια τοῦ διαβόλου καί ἐπινοήματα ἀσεβοῦς διανοίας. Διότι τὸ ὅτι τοὺς ἔδωκε τὴν ἐντολὴν ἀποτελεῖ ἔνδειξιν τοῦ μεγάλου ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ, ἀπὸ τὸ ὅτι ἐάν δέν τοὺς ἔδιδε γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τοῦ γεγονότος. Ἄς ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι ὁ Ἄδὰμ ἔχοντας μίαν τόσον ὀκνηρὰν προαίρεσιν, ὅπως τουλάχιστον τὸ ἀπέδειξε τὸ ἀποτέλεσμα, δέν ἐδέχετο μὲν καμμίαν ἐντολὴν, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ κἀνῃ τρυφηλὴν ζωὴν· ἄρα γε αὐτὴ ἡ ἀσθένεια καί ἡ ὀκνηρία του, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνέτου ζωῆς του, θά συντελοῦσε νὰ χειροτερεύσῃ ἢ νὰ καλυτερεύσῃ; Ἄλλ' εἶναι ὀλοφάνερὸν βέβαια εἰς ὅλους, ὅτι θά ὠδηγεῖτο εἰς τὴν μεγαλυτέραν κακίαν, ἐπειδὴ δέν θά κατέβαλε καμμίαν φροντίδα. Διότι αὐτός πού, ὅταν ἀκόμη δέν εἶχε σίγουρον τὴν ἀθανασίαν, ἀλλ' ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ἐλπίς αὐτὴ εἶναι ἀκόμη ἀβέβαιος, ἔφθασεν εἰς τέτοιον βαθμὸν ἀλαζονείας καί μωρίας, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐλπίσῃ νὰ γίνῃ καὶ θεός, καί ὅλα αὐτὰ καθ' ἣν στιγμὴν δέν εἶχε καμμίαν διαβεβαίωσιν ἀπὸ πουθενὰ περὶ τῆς ἀξιοπιστίας αὐτοῦ πού τοῦ ὑπέσχετο ὅλα αὐτὰ, ἐάν ἦτο σίγουρος διὰ τὴν ἀθανασίαν, εἰς ποῖον βαθμὸν παραφρόνου ἐνεργείας δέν θά ἦτο δυνατόν νὰ φθάσῃ; ποία ἀμαρτία εἶναι ἐκείνη πού δέν θά τὴν

σίαν ποῦ οὐκ ἂν ἔφθασεν ἀπονοίας; τί δὲ οὐκ ἂν ἐξήμαρτε; πότε δὲ ἂν ὑπήκουσε τοῦ Θεοῦ;

Σὺ δὲ παρόμοιον ποιεῖς ἐγκαλῶν, ὥσπερ ἂν εἶ τις καὶ τὸν πορνεύειν ἀπαγορεύοντα μέμφοιο, ἐπειδὴ οἱ ταῦτα ἀκου-
 5 σόμενοι πορνεύειν ἔμελλον. Καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα
 μανίας τὰ ρήματα; Εἰ γὰρ μὴ δεξαμένῳ τὴν ἐντιολὴν προσελ-
 θῶν ὁ διάβολος ἀποσιῆναι τοῦ Θεοῦ συνεβούλευσε, καὶ τοῦτο
 εὐκόλως ἂν ἔπεισεν· ὁ γὰρ μετὰ τὴν τοῦ προστάγματος δόσιν
 καταφρονήσας τοῦ δεδωκότος αὐτό, εἰ μηδὲν ὄλως ἠκηκόει
 10 παρ' αὐτοῦ, ταχέως ἂν ὄτι καὶ ὑπὸ δεσπότην ἐστὶν ἠγνόησε.
 Διὰ τοῦτο προλαθὼν ὁ Θεὸς δι' ὧν προσέταξεν, ἐδίδαξεν
 ὄτι καὶ κύριον ἔχει καὶ πάντα ὑπακούειν αὐτοῦ δεῖ.

Καὶ τί πλέον ἀπὸ τούτου γέγονε; φησί. Μάλιστα μὲν,
 εἰ καὶ μηδὲν ἐγεγόνει, οὐδὲν τοῦτο παρὰ τὸν διδάξαντα Θε-
 15 ὄν, ἀλλὰ παρὰ τὸν μὴ δεξάμενον τὴν καλλίστην ταύτην παι-
 δευσιν· νῦν δὲ οὐδὲ οὕτως ἀνόνητος γέγονε καὶ μετὰ τὴν
 παράθασιν ἢ δόσιν τῆς ἐντιολῆς. Καὶ γὰρ τὸ κορυβῆναι καὶ
 τὸ τὴν ἁμαρτίαν ὁμολογῆσαι, καὶ τὸ σπουδάζειν τὸν μὲν ἄν-
 δρα ἐπὶ τὴν γυναικα, ἐκείνην δὲ ἐπὶ τὸν ὄφιν τὴν αἰτίαν τῶν
 20 γεγεννημένων μεταγαγεῖν, δεδοικότων ἐστὶ καὶ τρεμόντων καὶ
 τὸ κῦρος ἐπεγνωκότων τοῦ Θεοῦ. Ὅσον δὲ κέρδος ἦν ἀπὸ
 τῆς σατανικῆς ἐκείνης προσδοκίας εἰς τοσοῦτον μετατεθῆναι
 φόβον, οὐδεὶς ἄγνοεῖ. Ὁ γὰρ ἰσοθεῖαν φαντασθεῖς, αὐτὸς
 οὕτως ἐταπεινοῦτο καὶ συνεσιέλλετο, ὡς ὑπὲρ τιμωρίας καὶ
 25 κολάσεως τρέμειν, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγγέλλειν τὴν αὐτοῦ.
 Τὸ δὲ μὴ ἁμαρτάνειν ἀνεπαισθήτως, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν τα-

διέπραττε; πότε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν Θεόν;

Σὺ ὅμως κατηγορῶντας τὸν Θεὸν ἐνεργεῖς κατὰ παρόμοιον τρόπον μὲ ἐκείνον ποὺ κατηγορεῖ αὐτὸν ποὺ ἀπαγορεύει τὴν πορνείαν, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο αὐτοὶ ποὺ θὰ ἀκούσουν αὐτὰ νὰ πορνεύσουν. Καὶ πῶς αὐτὰ τὰ λόγια δὲν εἶναι λόγια τῆς πιὸ φοβερᾶς μανίας; Διότι ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπαιρνε τὴν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἐρχόμενος ὁ διάβολος τὸν ἐσυμβούλευε ν' ἀποστατήσῃ ἀπὸ τὸν Θεόν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν κάνῃ νὰ πιστεύσῃ πάρα πολὺ εὐκολὰ καθόσον αὐτὸς ποὺ ἐπεριφρόνησε τὸν Θεὸν μετὰ ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῆς ἐντολῆς, θὰ ἦτο δυνατόν πάρα πολὺ γρήγορα νὰ λησμονήσῃ ὅτι εὐρίσκεται ὑπὸ ἐξουσίαν κυρίου, ἐὰν δὲν εἶχεν ἀκούσει τίποτε ἀπὸ αὐτόν. Προλαμβάνοντας λοιπὸν ὁ Θεὸς παρόμοιον ἐνδεχόμενον μὲ τὴν ἐντολὴν ποὺ τοῦ ἔδωκε, τὸν ἐδίδαξεν ὅτι καὶ κύριον ἔχει καὶ ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτόν.

Μὰ θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος· ποῖα ἦτο ἡ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; Προέκυπεν ὠφέλεια καὶ μάλιστα πολὺ μεγάλη· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν προέκυπτε καμμία ὠφέλεια, δὲν θὰ εἶχε καμμίαν εὐθύνην ὁ Θεὸς ποὺ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν, ἀλλ' ἡ εὐθύνη θὰ ἐβάρυνεν αὐτόν ποὺ δὲν ἐδέχθη αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ποὺ ἦτο ἡ ἀρίστη· τῶρα ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἀπέβη ἀνώφελος ἡ ἐντολὴ ποὺ ἐδόθη, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν παράβασίν της. Καθόσον τὸ ὅτι ἐκρύβῃ καὶ ὠμολόγησε τὴν ἁμαρτίαν του, καὶ ἠθέλησαν ὁ μὲν ἄνδρας νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην τῶν ὄσων συνέβησαν εἰς τὴν γυναῖκα, ἡ δὲ γυναῖκα εἰς τὸν ὄφιν, ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ἀνθρώπων ποὺ φοβοῦνται καὶ τρέμουν καὶ ποὺ ἔχουν γνωρίσει τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ κανεὶς δὲν ἀγνοεῖ πόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν μεταστροφὴν των ἀπὸ τὴν σατανικὴν ἐκείνην προσδοκίαν εἰς τὸν φόβον ποὺ τοὺς κατέλαβε. Διότι αὐτὸς ποὺ ἐφαντάσθη νὰ γίνῃ ἴσος μὲ τὸν Θεόν, αὐτὸς ἐταπεινοῦτο καὶ ἐξευτελίζετο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ τρέμῃ διὰ τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν κόλασιν καὶ νὰ ὁμολογῇ τὴν ἁμαρτίαν ποὺ διέπραξε. Τὸ νὰ μὴ ἁμαρτάνω-

χέως καὶ συνορᾶν τὸ πλημμεληθέν, οὐκ ἔστι μικρόν, ἀλλ' ὁδός τις καὶ ἀρχὴ πρὸς διόρθωσιν ἄγουσαν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολήν. Πᾶσαν μὲν οὖν τοῦ Κυρίου τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγαθότητα οὔτε μαθεῖν οὔτε διηγῆσασθαι δυναίον· ὧν
5 δὲ ἴσμεν τὸ κεφάλαιον ἐροῶ.

Μετὰ γὰρ τὴν τοσαύτην παρακοήν, μετὰ τοσαῦτα ἁμαρτήματα, ὅτιε πᾶσαν κατέσχε τὴν οἰκουμένην ἢ τῆς ἁμαρτίας τυραννίς, ὅτιε τὴν ἐσχάτην ἔδει δοῦναι δίκην λοιπὸν καὶ ἀπολέσθαι παντελῶς, καὶ ἀνώνυμον τὸ τῶν ἀνθρώπων γενέσθαι
10 γένος, τότε τὴν μεγίστην περὶ ἡμᾶς εὐεργεσίαν ἐπεδείξατο, ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπηλλοτριωμένων καὶ μισούντων αὐτὸν καὶ ἀποσιροφωμένων τὸν Μονογενῆ κατασφάξας τὸν ἑαυτοῦ καὶ διὰ τούτου τὴν πρὸς αὐτὸν καταλλαγὴν ἐργασάμενος ἡμῖν, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ ζωὴν αἰώνιον, καὶ τὰ μυρία ἐπαγ-
15 γειλάμενος δώσειν ἀγαθὰ, ἃ τε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. Τί ταύτης ἂν γένοιτο τῆς κηδεμονίας ἴσον, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἀγαθότητος; Διὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς φησι· «Καθὼς ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχει ἡ ὁδός μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν
20 ὑμῶν, καὶ τὰ διανοήματά μου ἀπὸ τῆς διανοίας ὑμῶν». Καὶ ὁ πραότατος δὲ Δαυὶδ περὶ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ διαλεγόμενός φησι· «Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν· καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν ἐμάκρυνεν ἀφ'
25 ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν· καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱούς, ὧ-

μεν ὅμως χωρὶς νὰ ἔχωμεν συναίσθησιν, ἀλλὰ νὰ συναισθανώμεθα ἀμέσως καὶ νὰ κατανοοῦμεν τὸ παράπτωμα ποῦ διεπράξαμεν, δὲν εἶναι μικρὸν πράγμα, ἀλλ' εἶναι ὁδὸς καὶ ἀρχὴ ποῦ ὁδηγεῖ εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν μεταβολὴν πρὸς τὸ καλύτερον. Βέβαια ὅλην τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε νὰ τὴν ἀντιληφθοῦμεν οὔτε καὶ νὰ τὴν διηγηθοῦμεν· θ' ἀναφέρω ὅμως ἐν περιλήψει αὐτὰ ποῦ γνωρίζομεν.

Ἔστερα λοιπὸν ἀπὸ τὴν τόσον μεγάλην παρακοήν, μετὰ ἀπὸ τὰ τόσον μεγάλα ἀμαρτήματα, ὅταν πλέον ὀλοκλήρον τὴν οἰκουμένην τὴν κατεκυρίευσεν ἡ τυραννὶς τῆς ἀμαρτίας, ὅταν πλέον ἐπρόκειτο νὰ ὑποστοῦμεν τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν τοῦ θανάτου καὶ νὰ χαθῶμεν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ νὰ γίνῃ ἄγνωστον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, τότε ἐφάνερωσε πρὸς ἡμᾶς τὴν πῶς μεγάλην εὐεργεσίαν του, θυσιάζοντας, πρὸς χάριν τῶν ἐχθρῶν του καὶ πρὸς χάριν αὐτῶν ποῦ ἦσαν ἀπομακρυσμένοι ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν ἐμισοῦσαν καὶ τὸν ἀπεστρέφοντο, τὸν Μονογενῆ Υἱὸν του, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐσυμφιλίωσε τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὑπεσχέθη νὰ μᾶς χαρίσῃ καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ ἀμέτρητα ἄλλα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα οὔτε ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου τὰ εἶδεν, οὔτε αὐτὶ τὰ ἤκουσεν, οὔτε ἀνέβησαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ποῖο πράγμα θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξισωθῇ μὲ αὐτὴν τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ, τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα; Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λέγει ὁ ἴδιος· «Ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν, τόσον ἀπέχει ἡ ὁδὸς μου ἀπὸ τὰς ἰδικὰς σας ὁδοῦς, καὶ αἱ σκέψεις μου ἀπὸ τὰς ἰδικὰς σας σκέψεις»³⁰. Καὶ ὁ πραότατος Δαυῖδ κάνοντας λόγον διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ λέγει· «Ὅσον εἶναι τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴν γῆν, τόσον ἰσχυρὸν κατέστησεν ὁ Κύριος τὸ ἔλεός του πρὸς αὐτὸν ποῦ τὸν φοβοῦνται· καὶ ὅσον ἀπέχει ἡ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴν δύσιν, τόσον ἀπεμάκρυνε τὰς ἀνομίας μας ἀπὸ ἡμᾶς· ὅπως ὁ πατέρας εὐσπλαγχνίζεται τὰ παιδιὰ του, εὐσπλαγχνίσθη καὶ ὁ Κύριος αὐ-

κτείρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Οὐχ ὅτι ἰσοῦ-
τον μόνον, ἀλλ' ὅτι παράδειγμα τῆς ἄκρας φιλοσοφίας ἕ-
τερον μεῖζον οὐκ ἴσμεν. Ἐπεὶ ὅτι καὶ τούτου πλεῖον ὁ Ἰσαίας
ἐδίδαξε· τὴν γὰρ μητέρα εἰς τὸ ὑπόδειγμα παραλαβὼν τὴν
5 πολὺ τοῦ πατρὸς συμπαθεσιέραν πρὸς τὰ ἔκγονα οὖσαν, οὕτως
λέγει· «Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, ἢ τοῦ μὴ ἐ-
λεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο
ταῦτα γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου, λέγει Κύριος»,
δεικνὺς ὅτι καὶ τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας ἀνώτερός ἐστιν ὁ
10 ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ προφηταί, τοῖς δὲ Ἰου-
δαίοις αὐτὸς διαλεγόμενος ἔλεγεν ὁ Χριστός· «Εἰ δὲ ὑμεῖς
πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑ-
μῶν, πῶς μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ἀγαθὰ
τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;»· οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνων διὰ τούτων,
15 ἀλλ' ἢ ὅτι ὅσον τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν τὸ μέσον ἐστὶ,
ἰσοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας πρὸς τὴν πατρικὴν τὸ
διάφορον. Καὶ μηδὲ μέχρι τούτου πάλιν σιῆς, ἀλλὰ τῷ νῶ
καὶ περαιτέρω πρόβιθι· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο, ὅσον ἀκοῦσαί σε
δυνατόν, εἴρηται· οὗ γὰρ ἡ σύνεσις ἄπειρος καὶ ἡ ἀγαθότης,
20 δηλονότι καὶ ἡ φιλανθρωπία. Εἰ δὲ μὴ καθ' ἕκαστον τῶν
γινομένων αὐτὴν ὑποπιεύομεν, καὶ τοῦτο τῆς ἀπειρίας αὐτῆς
σημεῖον. Πολλὰ γὰρ καὶ μεγάλα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπὲρ
τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας οἰκονομεῖται, ἃ αὐτῷ μόνῳ ἐστὶ
φανερὰ. Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀγαθότητα τὸ ἡμέτερον γένος εὐ-
25 εργετεῖ, οὔτε δὲ τῆς παρ' ἡμῶν δόξης δεόμενος, οὔτε ἀμοιβῆς
χρήζων τινὸς ἐτέρας, τὰ πλείονα ἀφήσει λανθάνειν ἡμᾶς· εἰ

31. Ψαλμ. 102, 11 - 13.

32. Ἰσ. 49, 15.

33. Ματθ. 7, 11.

τούς πού τόν φοβοῦνται»³¹. Καί ὄχι μόνον τόσον, ἀλλ' ἐπειδή ἄλλο μεγαλύτερον παράδειγμα τῆς ἀπείρου φιλοστοργίας του δέν γνωρίζομεν. Καί ὅμως ὁ Ἡσαίας μᾶς περιγράφει καί ἀκόμη μεγαλύτερον παράδειγμα ἀπό αὐτό. Διότι παίρνοντας ὡς παράδειγμα τήν μητέρα, ἡ ὁποία ἀγαπᾷ τὰ παιδιά της πολὺ περισσότερον ἀπό ὅ,τι ὁ πατέρας, λέγει τὰ ἐξῆς· «Μήπως εἶναι δυνατόν ἡ γυναῖκα νὰ λησμονήσῃ τὰ παιδιά της ἢ νὰ μὴ περιβάλῃ μὲ ἀγάπην καὶ στοργὴν τοὺς καρπούς τῆς κοιλίας της; Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἡ γυναῖκα λησμονήσῃ τὰ παιδιά της, ἐγὼ ὅμως δέν θὰ σέ λησμονήσω, λέγει ὁ Κύριος»³², δείχνοντας μὲ αὐτὰ ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνωτέρα καὶ ἀπὸ τὴν φυσικὴν φιλοστοργίαν. Καὶ αὐτὰ μὲν λέγουν οἱ προφῆται, ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὅμως συζητῶντας μὲ τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν· «Ἐὰν δέ σεῖς, ἐνῶ εἰσθε πονηροί, γνωρίζετε νὰ δίδετε ὠφέλιμα πράγματα εἰς τὰ παιδιά σας, δέν θὰ δώσῃ πολὺ περισσότερον ὁ Πατήρ σας ὁ οὐράνιος ἀγαθὰ πράγματα εἰς αὐτοὺς πού τοῦ ζητοῦν;»³³. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ δέν θέλει νὰ δείξῃ τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ὅση ἀπόστασις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν, τόσον μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς φροντίδος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν πατρικὴν φροντίδα. Καὶ πάλιν ὅμως μὴ σταματήσῃς εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀλλὰ μὲ τὸν νοῦν σου προχώρησε ἀκόμη περισσότερον· καθόσον καὶ αὐτὸ ἔχει λεχθῆ τόσον μόνον ὅσον ἠμπορεῖς μὲ τὸν νοῦν σου νὰ τὸ ἀντιληφθῆς. Διότι ἐκείνου πού ἡ σοφία καὶ ἡ ἀγαθότης εἶναι ἄπειρος, φανερόν εἶναι ὅτι εἶναι ἄπειρος καὶ ἡ φιλανθρωπία. Ἐὰν συμβαίῃ ὅμως καὶ δέν τὴν διαπιστώνομεν εἰς τὸ κάθε τι πού συμβαίνει, καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι εἶναι αὐτὴ ἄπειρος. Διότι καθημερινῶς πράττει χάριν τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας πολλὰ καὶ μεγάλα, πού εἶναι φανερὰ μόνον εἰς αὐτόν. Διότι, ἐπειδὴ εὐεργετεῖ τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον ἀπὸ ἀγαθότητα, μὴ ἔχοντας ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας δόξαν, οὔτε ἔχοντας ἀνάγκην ἀπὸ κάποιαν ἄλλην ἀμοιβήν, ἀφήνει τὰ περισσότερα νὰ διαφεύγουν τῆς προσοχῆς μας· ἐὰν ὅμως κάποτε ἤθελε μᾶς τὸ ἀποκαλύψει, καὶ αὐτὸ τὸ κάνει πρὸς χάριν

δέ ποτε καὶ ἀποκαλύψει, καὶ τοῦτο ἡμῶν ἔνεκεν ποιεῖ, ἵνα εὐχαριστίως διαιεθέντες πλείονα ἐπισπασώμεθα τὴν βοήθειαν.

Μὴ τοίνυν ὑπὲρ τούτων μόνον ὦν ἴσμεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν οὐκ ἴσμεν εὐχαριστιῶμεν αὐτῷ· οὐ γὰρ ἐκόντως μόνον,
5 ἀλλὰ καὶ ἄκοντας οἶδεν εὖ ποιεῖν. Ὅπερ οὖν ὁ Παῦλος εἰδώς πάντοτε καὶ ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖν παρήγει. Ὅτι δὲ οὐ κοινηῖ πάντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδία ἐκάστου κήδεται, καὶ τοῦτο αὐτοῦ πάλιν ἀκούειν λέγοντος ἔστιν· «Οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μι-
10 κρῶν τούτων», περὶ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν λέγων. Βούλεται μὲν γὰρ καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας αὐτῷ σωθῆναι μεταβαλλομένους καὶ πιστεῦσαι πάντας, καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησιν· «Ὅς θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν». Καὶ αὐτὸς δὲ τοῖς Ἰουδαίοις ἔ-
15 λεγεν· «Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν». Καί, πάλιν διὰ τοῦ προσήτου· «Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν». Ὅταν δὲ μηδὲ ἰσοσύτης ἐπιμελείας ἀπολαύσαντες ἐθελήσωσι γενέσθαι βελτίους καὶ ἐπιγῶναι τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς ἀφήσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς οὐρανίου ζω-
20 ῆς ἑαυτοὺς ἐκόντες ἀπειτέρησαν, τὰ γοῦν εἰς τὸν παρόντα βίον αὐτοῖς ἅπαντα χορηγεῖ, τὸν ἥλιον ἀνατέλλων ἐπὶ ποιηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα τὰ πρὸς τὴν σύστασιν τῆς παρουσίας παρέχων ζωῆς. Εἰ δὲ ἐχθρῶν ἰσοσύτην ποιεῖται πρόνοιαν, τοὺς
25 πιστεύοντας αὐτῷ καὶ θεραπεύοντας αὐτὸν κατὰ δύναμιν τὴν αὐτῶν πῶς περιόφεται ποιέ; Οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν, ἀλλ'

34. Ματθ. 18, 14.

35. Α' Τιμ. 2, 4.

36. Ματθ. 9, 13.

37. Ὡσ. 6, 6.

μας, ὥστε, ἐκφράζοντες τὴν εὐγνωμοσύνην μας πρὸς αὐτόν, νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκ μέρους του μεγαλυτέραν βοήθειαν.

Ἐπομένως ἄς μὴ τὸν εὐχαριστοῦμεν μόνον δι' αὐτὰ πού γνωρίζομεν, ἀλλὰ νὰ τὸν εὐχαριστοῦμεν καὶ δι' αὐτὰ πού δὲν γνωρίζομεν· διότι γνωρίζει νὰ εὐεργετῇ ὄχι μόνον ἐκείνους πού θέλουν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους πού δὲν θέλουν. Αὐτὸ λοιπὸν γνωρίζοντάς το ὁ Παῦλος ἐσυμβούλευεν εἰς κάθε περίπτωσιν καὶ δι' ὅλα νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν. Τὸ ὅτι δὲ δὲν ἐνδιαφέρεται μόνον δι' ὅλους μαζί, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν καθένα ξεχωριστά, καὶ αὐτὸ ἤμποροῦμεν νὰ τὸ ἀκούσωμεν πάλιν ἀπὸ τὸν ἴδιον πού μᾶς λέγει· «Δὲν εἶναι θέλημα τοῦ οὐρανοῦ Πατρός μου, νὰ χαθῇ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικρούς»³⁴, ἐννοῶντας μὲ τὰ λόγια αὐτὰ αὐτοὺς πού πιστεύουν εἰς αὐτόν. Διότι θέλει καὶ αὐτοὶ πού δὲν πιστεύουν εἰς αὐτόν νὰ σωθοῦν, ἀφοῦ μετανοήσουν καὶ ἀλλάξουν ζωὴν, καὶ νὰ πιστεύσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ὁ Θεὸς θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν»³⁵. Καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ Κύριος ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους· «Δὲν ἤλθα διὰ νὰ καλέσω τοὺς δικαίους νὰ μετανοήσουν, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς»³⁶. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν διὰ τοῦ προφήτου λέγει· «Ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν»³⁷. Ὅταν ὅμως καὶ μετὰ ἀπὸ τόσην φροντίδα πού ἔδειξε δι' αὐτοὺς δὲν θελήσουν νὰ γίνουν καλύτεροι καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε καὶ τότε πάλιν τοὺς ἐγκαταλείπει· ἀλλ' ἐπειδὴ μὲ τὴν θέλησίν τους ἐστέρησαν τοὺς ἑαυτοὺς τους ἀπὸ τὴν οὐράνιον ζωὴν, καὶ πάλιν χορηγεῖ εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς, ἀνατέλλει δηλαδὴ τὸν ἥλιον διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς, βρέχει καὶ διὰ τοὺς δικαίους καὶ διὰ τοὺς ἀδίκους καὶ παρέχει καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πού εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν διατήρησιν τῆς παρούσης ζωῆς. Ἐὰν λοιπὸν διὰ τοὺς ἐχθροὺς του ἐπιδεικνύῃ τόσην μεγάλην πρόνοιαν, πῶς εἶναι δυνατόν ποτὲ ν' ἀδιαφορήσῃ δι' αὐτοὺς πού πιστεύουν εἰς αὐτόν καὶ τὸν λατρεύουν μὲ ὅλην τὴν δύναμίν τους; Μὲ κανένα τρόπον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτό, ἀλλὰ τοὺς περιβάλλει ὅλους αὐτοὺς μὲ

ἐν πλείονι πάντων τούτους ἔχει σπουδῆ· «Υμῶν γάρ», ἡ ἡσί, «καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσίν».

“Ὡστε διὰ τὴν ἐννοήσῃς διὰ πατέρα καὶ οἰκίαν καὶ υἱοὺς καὶ συγγενεῖς καὶ πλοῦτιον ἄφατον καὶ δόξαν πολλὴν ῥίψας
 5 ἀπὸ τῶν χειρῶν διὰ τὸν Χριστόν, εἶτα τισαύτην θλίψιν ἐπο-
 μένεις νῦν, μὴ καταβάλλῃς σαυτόν· ἐξ ὧν γὰρ ἡ ἀπορία τί-
 κεται λογισμῶν, ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ ἡ τῆς ἀπορίας ἡμῖν ἐ-
 σται λύσις. Πῶς; Ἄδύνατον ψεύσασθαι τὸν Θεόν· ἐπηγγείλατο
 δὲ τοῖς ταῦτα καταλιποῦσι ζωὴν αἰώνιον. Κατέλιπες δὲ σὺ
 10 πάντα καὶ διέτινσας· τί οὖν ἐσσι λοιπὸν τὸ κωλύον σε θασ-
 ρεῖν ὑπὲρ τῆς ὑποσχέσεως; ὁ κατέχων σε πειρασμὸς νῦν;
 Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν; Οὐ γὰρ ἐνταῦθα τὴν αἰώ-
 νιον ἡμῖν ἐπηγγείλατο ζωὴν· εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα τὰ τῆς ἐπαγ-
 γελίας πληροῦσθαι ἔμελλεν, οὐδὲ οὕτως ἀσχάλλειν ἐχοῖν· τὸν
 15 γὰρ εὐλαβῆ καὶ πιστὸν ἄνδρα οὕτω βεβαίως διακεῖσθαι γρη-
 πρὸς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, ὥστε κἂν ἐναντία αὐταῖς
 φαίνηται τὰ γινόμενα, μηδὲ οὕτω ταράττεσθαι, μηδὲ ἀπογινώ-
 σκειν τὴν ἔκθεσιν.

“Ὁρα γοῦν· ὁ πιστὸς Ἀβραὰμ τίνα μὲν ὑπόσχεσιν ἐδέξατο,
 20 τίνα δὲ πρότιεν ἠνεγκάζετο; Ἡ μὲν ὑπόσχεσις ἦν ἀπὸ τοῦ
 Ἰσαὰκ πᾶσαν ἐμπλήσειν τὴν οἰκουμένην, τὸ δὲ πρόσταγμα,
 αὐτὸν τοῦτον καταθῆναι τὸν Ἰσαὰκ, ἐξ οὗ ἔμελλε πᾶσα πληροῦ-
 σθαι ἡ γῆ. Τί οὖν; ἐθορύβει τοῦτο τὸν δίκαιον; Οὐδαμῶς·
 ἀλλὰ καὶ τισαύτης διαφωνίας οὔσης καὶ μάχης τῇ κελεύσει
 25 πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν, οὐκ ἐταράχθη, οὐδὲ ἰλιγγίασεν, οὐδὲ εἶ-
 πέ τι τοιοῦτον ἐκεῖνος· «Ἔτερον ἐπηγγείλατο, καὶ ἕτερόν με

πολύ μεγαλυτέραν φροντίδα. Διότι, λέγει, «Καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σας εἶναι ὄλαι ἀριθμημέναι»³⁸.

Ὡστε ὅταν σκεφθῆς ὅτι ἐγκατέλειψες ἐξ αἰτίας τοῦ Χριστοῦ καὶ πατέρα καὶ οἰκίαν καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ πλοῦτον ἀμέτρητον καὶ δόξαν μεγάλην καὶ ὅτι τώρα ὑπομένεις τόσον μεγάλην θλίψιν, μὴ θελήσης νὰ βλάβῃς τὸν ἑαυτὸν σου· διότι ἡ λύσις εἰς αὐτὴν τὴν ἀπορίαν σου θὰ δοθῇ ἀπὸ τὰς ἰδίας σκέψεις ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔχει προέλθει ἡ ἀπορία. Πῶς; Εἶναι ἀδύνατον ὁ Θεὸς νὰ εἰπῇ ψέματα. Ὑπεσχέθη δὲ ζωὴν αἰώνιον εἰς αὐτοὺς ποὺ ἀπαρνοῦνται ὅλα αὐτά. Σὺ λοιπὸν τὰ ἐγκατέλειψες ὅλα καὶ τὰ περιεφρόνησες· ἐπομένως τί εἶναι αὐτὸ ποὺ σὲ ἐμποδίζει νὰ ἐλπίζῃς εἰς τὴν ὑπόσχεσίν του αὐτὴν; ὁ πειρασμὸς ποὺ σὲ ἔχει κατακυριεύσει τώρα; Καὶ ποῖαν σχέσιν ἔχει αὐτὸ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν; Διότι δὲν μᾶς ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἀποκτήσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰς αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμον. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἐπρόκειτο τὰ ὅσα ὑπεσχέθη νὰ ἐκπληρωθοῦν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, οὔτε καὶ τότε ἔπρεπε νὰ στενοχωρῆσαι. Διότι ὁ εὐλαβὴς καὶ πιστὸς ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔχῃ τόσον ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν φαίνωνται ὅτι εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰς ὑποσχέσεις του, οὔτε καὶ τότε νὰ ταρασσεῖται καὶ οὔτε νὰ χάνῃ τὴν ἐλπίδα του πρὸς τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα.

Πρόσεξε λοιπὸν. Ὁ πιστὸς Ἀβραὰμ ποῖαν ὑπόσχεσιν ἔλαβε καὶ τί ἠναγκάζετο νὰ πράξῃ; Ἡ μὲν ὑπόσχεσις ποὺ τοῦ ἐδόθη ἦτο ὅτι ἀπὸ τὸν Ἰσαὰκ θὰ γεμίση ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην μὲ τοὺς ἀπογόνους του, ἡ δὲ ἐντολὴ ποὺ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἦτο νὰ θυσιάσῃ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Ἰσαὰκ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ γεμίση ἀπὸ ἀνθρώπους ὅλη ἡ γῆ. Τί λοιπὸν; Ἐνέβαλεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀνησυχίαν εἰς τὸν δίκαιον; Ἀσφαλῶς ὄχι. Καὶ μολονότι ὑπῆρχε τόση διαφωνία καὶ τόση διαμάχη μεταξὺ τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς ὑποσχέσεως, παρὰ ταῦτα δὲν ἐταράχθη, οὔτε ἔμεινε κατάπληκτος, οὔτε εἶπεν ἐκεῖνος κάτι παρόμοιον ἴσως ἄλλο μὲν ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς καὶ ἄλλα μὲ ἀναγκάζει τώρα νὰ

πράττειν ἀναγκάζει νῦν ὁ Θεός· ἀπὸ τοῦ παιδὸς τούτου τὸ
 πολὺ μοι τῶν ἐκγόνων ὑπέσχετο πλήθος· καὶ τοῦτον κατὰσφά-
 ξαι κελεύει νῦν· πῶς οὖν τοῦτο ἔσται, τῆς ρίζης ἐκκεκομμέ-
 νης; Ἡπάτησέ με ἄρα, καὶ διέπαιξεν. Οὐδὲν τούτων εἶπεν,
 5 ἀλλ' οὐδὲ ἐνενόησε· καὶ μάλα γε εἰκότως. "Ὅταν γὰρ Θεὸς
 ὁ ὑπισχνούμενος ἦ, καὶ μυστήρια δοκῆ τὴν ἐπαγγελίαν ἀναιρεῖν,
 οὐ χρὴ θορυβεῖσθαι περὶ τοῦ τέλους οὐδὲ ἀμφισβητεῖν. Τοῦτο
 γὰρ αὐτὸ μάλιστα τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστί, πόρον
 ἐκ τῶν ἀπόρων εὐρεῖν, καθάπερ ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε ἐ-
 10 λογίζετο. Διόπερ αὐτοῦ κατεπλάγη τὴν πίσιν ὁ Παῦλος, οὕ-
 τως εἰπὼν· «Πίστει προσενήνοχεν Ἀβραάμ τὸν Ἰσαὰκ πειρα-
 ζόμενος», καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας
 ἀναδεξάμενος· αὐτὰ δὴ ταῦτα ἐμφαίνων καὶ αἰνιτιόμενος, ὑ-
 περ εἶπον ἐγὼ νῦν.

15 Οὐκ ἐκεῖνος δὲ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτου πάλιν ἀπόγο-
 νος Ἰωσήφ διὰ μακροῦ χρόνου καὶ πολλῶν πραγμάτων κιν-
 δυνεύουσαν ὁρῶν τὴν ἐπαγγελίαν, ἔμενεν ἀκλινής· πρὸς γὰρ
 τὸν ἐπαγγειλάμενον ἑώρα μόνον· εἰ δὲ εἰς ἀνθρωπίνους κατέ-
 πεσε λογισμούς, καὶ ἀπέγνω τοῦ τέλους. Ἡ μὲν γὰρ δειχθεῖ-
 20 σα ὄψις αὐτῷ καὶ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν γεννησαμένων τὴν
 προσκύνησιν προῦλεγε· τὰ δὲ γινόμενα οὐ τοιαῦτα ἦν, ἀλλὰ
 πολλῶν τούτων ἀπέχοντα. Πρῶτον μὲν γὰρ αὐτοὶ οἱ προσκυν-
 νεῖν μέλλοντες εἰς λάκκον αὐτὸν ἐμβάλλουσι καὶ ἀνδράσιν
 ἀποδόμενοι θαρβάρους εἰς ἄλλοτριαν καὶ πόρρω κειμένην
 25 πέμπουσι γῆν· καὶ οὕτως ἐναντία τοῖς δειχθεῖσιν ἐδόκει τὰ

πράξω. Μοῦ ὑπεσχέθη ὅτι ἀπὸ αὐτὸ τὸ παιδί μου θὰ προέλθῃ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ἀπογόνων μου, τώρα ὅμως μὲ προστάσσει νὰ τὸ θυσιάσω· πῶς λοιπὸν θὰ συμβῆ αὐτὸ ἐὰν ἤθελεν ἀποκοπῆ ἡ ρίζα; Ἐπομένως μὲ ἐξηπάτησε καὶ μὲ ἐκοροΐδευσεν. Ὅμως τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶπεν, ἀλλὰ καὶ οὔτε ἐσκέφθη· καὶ κατὰ πολὺν φυσικὸν λόγον. Διότι ὅταν ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δίδει τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀμέτρητα ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ὅτι ἀναιροῦν τὴν ὑπόσχεσιν, δὲν πρέπει ν' ἀνησυχῆ κανεὶς διὰ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα οὔτε καὶ ν' ἀμφιβάλλῃ. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς κατ' ἐξοχὴν ἀποτελεῖ ἀσυναγώνιστον ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ εὕρισκῃ λύσιν ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει, ὅπως ἀκριβῶς ἐσκέπτετο τότε ὁ μακάριος ἐκεῖνος Ἀβραάμ. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐκπλαγεὶς ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴν πίστιν αὐτοῦ, εἶπε τὰ ἐξῆς· «Ὅταν ὁ Ἀβραάμ ἐδοκιμάζετο, λόγῳ τῆς πίστεώς του προσέφερε τὸν Ἰσαὰκ εἰς τὸν Θεόν», καὶ προσέφερε τὸν μονογενῆ υἱὸν του αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τὰς ὑποσχέσεις. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὰ ποὺ τώρα ἐγὼ εἶπα, αὐτὰ λοιπὸν αὐτὸς ἐννοοῦσε καὶ ὑπαινίσσετο.

Καὶ ὄχι μόνον ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπόγονος πάλιν αὐτοῦ ὁ Ἰωσήφ, ἂν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ μὲ ἓνα μεγάλο πλῆθος γεγονότων ἔβλεπε τὴν ὑπόσχεσιν νὰ διακινδυνεύῃ, παρὰ ταῦτα ὅμως ἔμεινεν ἀκλόνητος εἰς τὴν πίστιν του· διότι τὸ βλέμμα του τὸ εἶχεν ἐστραμμένον μόνον πρὸς τὸν Θεὸν ποὺ εἶχε δώσει τὰς ὑποσχέσεις· ἐὰν ὅμως ἄφηνε τὸν ἑαυτόν του νὰ παρασυρθῆ ἀπὸ ἀνθρωπίνας σκέψεις θὰ ἀπελπίζετο ὅπωςδῆποτε διὰ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα. Διότι τὸ μὲν ὄραμα ποὺ τοῦ ἔδειξεν ὁ Θεός, προέλεγεν ὅτι θὰ τὸν προσκυνήσουν καὶ τὰ ἀδελφία του καὶ οἱ γονεῖς του, τὰ ὅσα ὅμως συνέβησαν δὲν ἐπεβεβαίωσαν ὅλα αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπεῖχαν πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτά. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τὸν προσκυνήσουν τὸν ρίπτουν εἰς τὸν λάκκον, καὶ πωλῶντας τον εἰς βαρβάρους ἀνθρώπους τὸν στέλλουν εἰς γῆν ξένην καὶ πάρα πολὺ μακρὰ εὕρισκομένην. Ἔτσι λοιπὸν ἐφαίνοντο τὰ

γινόμενα εἶναι, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀθλίους ἐκείνους δια-
 χλευάζειν αὐτὸν καὶ λέγειν· «Ἴδου γάρ», φησί, «ὁ ἐνυπνια-
 σιῆς ἐκεῖνος ἔρχεται· νῦν οὖν δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν
 καὶ ρίψωμεν αὐτὸν εἰς ἕνα τῶν λάκκων, καὶ ἐροῦμεν· ἴθη-
 5 ρίον πονηρὸν κατέφαγεν αὐτόν· καὶ ὀψόμεθα τί ἔσται τὰ ἐνέ-
 πνια αὐτοῦ». Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ προιάμενοι οὐδὲ ἐλευθέρω τι, ἀλλὰ
 δούλω πάλιν αὐτὸν ἀποδίδονται βασιλικῶ. Καὶ οὐδὲ
 μέχρι τούτων ἔσθη τὰ δεινὰ· ἀλλὰ συκοφαντία δεσποίνης πε-
 ριπεσῶν καὶ κατακριθεὶς ᾧκει τὸ δεσποτικόν ἔτη πολλά,
 10 καὶ διαφυγόντων ἑτέρων, αὐτὸς πλείονα χρόνον μένει ἐκεῖ.
 Καὶ ἰσοούτων ὄντων τῶν δυναμένων τὴν ἐκείνου θορυβῆσαι
 ψυχὴν, ἔμενε τούτοις ἅπασιν ἀπερίτρεπιος.

Τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ τούτων
 ἀπορώτερα. Ἄ μὲν γὰρ ἐπηγγείλατο, βασιλεία οὐρανῶν καὶ
 15 αἰώνιος ζωὴ καὶ ἀφθαρσία καὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ, τὰ δὲ γινώ-
 μενα τέως καὶ συμβαίνοντα πολὺν τούτων ἀφέσθηκε· θάνατος
 γὰρ ἔστι καὶ φθορὰ καὶ τιμωρία καὶ κόλασις καὶ θλίψεις
 διάφοροι καὶ συνεχεῖς. Τίνος οὖν ἕνεκεν ὁ Θεὸς τοῦτο ποιεῖ,
 καὶ τὰ ἐναντία ταῖς ἐπαγγελίαις ἐκθῆναι συγχωρεῖ; Δύο τὰ
 20 μέγιστα κατορθῶν, ἓν μὲν, τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τεκμήριον
 ἀναμφισβήτητον παρέχων ἡμῖν, ὅτι καὶ ἐξ ἀπεγνωσμένων
 δύναιτ' ἂν εἰς πέρας τὰς ὑποσχέσεις ἀγαγεῖν· ἕτερον δέ, τὴν
 ἡμετέραν παιδεύων ψυχὴν πάντα πιστεύειν αὐτῷ, καὶ ἐναν-
 τία τοῖς εἰρημένοις τὰ γινόμενα φαίνηται. Τοιαύτη γὰρ ἡ
 25 τῆς ἐλπίδος ἰσχὺς· οὐ καταισχύνει τὸν ἀντεχόμενον αὐτῆς
 εἰλικρινῶς.

ὅσα συνέβαιναν ὅτι ἦσαν ἀντίθετα μὲ αὐτὰ ποῦ τοῦ ἐδείχθησαν μὲ τὸ ὄραμα, ὥστε καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἴδιοι οἱ ἄθλιοι ἀδελφοί του νὰ τὸν χλευάζουν καὶ νὰ λέγουν· «Νὰ λοιπὸν ἔρχεται, λέγουν, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶδε τὸ ὄραμα· ἐλάτε λοιπὸν τώρα νὰ τὸν φονεύσωμεν καὶ νὰ τὸν ρίψωμεν εἰς ἓνα λάκκον καὶ θὰ εἰποῦμεν, ὅτι τὸν ἔφαγεν ἄγριον θηρίον, καὶ θὰ ἰδοῦμεν ποῖο εἶναι τὸ νόημα τῶν ὀραμάτων του»³⁹. Ἐν συνεχείᾳ δὲ αὐτοὶ ποῦ τὸν ἠγόρασαν τὸν πωλοῦν ὄχι εἰς κάποιον ἐλεύθερον, ἀλλὰ τὸν πωλοῦν ὡς δοῦλον εἰς κάποιον πάλιν δοῦλον βασιλέως. Καὶ αἱ συμφοραὶ του δὲν ἐσταμάτησαν μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ, συκοφαντηθεὶς ἀπὸ τὴν κυρίαν του καὶ καταδικασθεὶς, ἔζη φυλακισμένος ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ μολονότι ἄλλοι εἶχαν δραπετεύσει, αὐτὸς ἐξηκολούθει νὰ ζῆ ἐκεῖ ἐπὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον. Καὶ ἂν καὶ ἦσαν τόσα πολλὰ τὰ περιστατικὰ ποῦ ἤμποροῦσαν νὰ δημιουργήσουν ἀνηχυσίαν εἰς τὴν ψυχὴν του, παρὰ ταῦτα ἐκεῖνος ἔμενεν ἀμετάβλητος ἀπὸ ὅλα αὐτά.

Ἄκριβῶς ἡ ἰδία εἶναι καὶ ἡ ἰδική μας περίπτωσις, μᾶλλον δὲ καὶ ἀκόμη πιὸ δύσκολος. Διότι αὐτὰ μὲν ποῦ μᾶς ὑπεσχέθη εἶναι ἡ οὐράνιος βασιλεία, ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἡ ἀφθαρσία καὶ ἄπειρα ἄλλα ἀγαθὰ, ἐνῶ αὐτὰ ποῦ συνέβησαν παλαιότερα καὶ συμβαίνουν καὶ τώρα ἀπέχουν πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτά. Διότι τὰ συμβαίνοντα εἶναι θάνατος, φθορὰ, τιμωρία, κόλασις καὶ διάφοροι συνεχεῖς θλίψεις. Μὲ ποῖον λοιπὸν σκοπὸν ὁ Θεὸς κάνει ὅλα αὐτὰ καὶ ἐπιτρέπει νὰ συμβαίνουν ἀντίθετα πράγματα ἀπὸ ὅ,τι ὑπεσχέθη; Μὲ αὐτὸ ἐπιτυγχάνει δύο πάρα πολὺ σπουδαῖα πράγματα. Τὸ πρῶτον εἶναι ὅτι μᾶς παρέχει ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του, ὅτι δηλαδὴ καὶ μέσῳ ἀπεγνωσμένων ἀνθρώπων ἠμπορεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ αἰσίως τὰς ὑποσχέσεις του. Τὸ δεύτερον εἶναι, ὅτι θέλει νὰ παιδαγωγῆσῃ τὴν ψυχὴν μας ὥστε νὰ πιστεύῃ πάντοτε εἰς αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη φαίνωνται νὰ εἶναι ἀντίθετα τὰ ὅσα συμβαίνουν πρὸς τὰς ὑπ' αὐτοῦ δοθείσας ὑποσχέσεις. Διότι αὕτη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐλπίδος. Δὲν ἐντροπιάζει αὐτόν ποῦ εἰλικρινὰ στηρίζεται εἰς αὐτήν.

Εἰ γὰρ οἱ τὰς ὑποσχέσεις ἐνταῦθα λαβόντες οὕτω διε-
 τέθησαν, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν χρή, τοὺς οὐ κατὰ
 τὸν παρόντα βίον, ἀλλ' εἰς ἑτέρους αἰῶνας προσδοκῶντας
 τὴν ἔκθεσιν τῶν χρησιῶν. Ἄ γὰρ ἐνταῦθα προεῖπε, θλίψις
 5 ἔστι καὶ στενοχωρία. Τί οὖν ἐστί σε τὸ θορυβοῦν; πόθεν
 τὴν ὑπόσχεσιν ὑποπιεύεις τοῦ Θεοῦ; Τὸ γὰρ καιαφρονῆσαι
 μὲν δι' αὐτὸν τοῦ κόσμου παντός, λέγειν δὲ πάλιν ἡμεληθῆναι
 παρ' αὐτοῦ, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἀπιστιοῦντος καὶ ὑποπιεύον-
 τος, καὶ ἀπάτην τὴν ἐπαγγελίαν ἐκείνην εἶναι νομίζοντος·
 10 ὅπερ ἀληθῶς ἐστι δαιμονῶν, καὶ τὸ τῆς γεέννης προκαλεῖ-
 σθαι πῦρ.

Ἄλλ' εἰσὶ τινες οἱ θιωτικοῖς ἐντροφεύμενοι πράγμασι, ἐν
 ἀνέσει διάγουσι καὶ γὰρ καὶ τοῦτο προεῖπεν ὁ Χριστός.
 «Ἄμην γάρ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν», φησὶν, «ὅτι κλαύσετε καὶ
 15 θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται». Καὶ ἐπὶ τῶν προ-
 τέρων δὲ γενεῶν Βαβυλώνιοι μὲν οἱ μηδὲ τὸν Θεὸν εἰδό-
 τες, ἐν πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ ἦσαν καὶ τιμῇ, Ἰουδαῖοι δὲ
 ἐν αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς. Καὶ
 Λάζαρος μὲν ὁ τῶν οὐρανῶν ἄξιός καὶ βασιλείας τῆς ἐκεῖ,
 20 εἰλκωμένος ταῖς τῶν κυνῶν προέκειτο γλώτταις, λιμῶ μα-
 χόμενος διηνεκεῖ· ὁ δὲ πλούσιος ἐν τιμῇ καὶ δορυφορίᾳ καὶ
 ἀνέσει καὶ τρυφῇ· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν οὔτε οὔτις ἐν τῇ γεέννῃ
 τούτων ἀπώνατο, οὔτε Λάζαρος ἀπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ τῶν τραυ-
 μάτων εἰς τὴν ἀκριθείαν τοῦ παρόντος παρεβλάβη βίου·
 25 ἀλλ' ὥσπερ τις γενναῖος ἀθλητής, ἐν ἀρχμῶ καὶ πνίγει βαρυ-

Ἐὰν λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ ἔλαβαν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ὑποσχέσεις ἐπέδειξαν τέτοιαν συμπεριφορὰν, πολὺ περισσότερον αὐτὸ πρέπει ἡμεῖς νὰ τὸ κάνωμεν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀναμένωμεν τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀγαθῶν ἐδῶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀλλὰ εἰς ἄλλην ζωὴν. Διότι αὐτὰ ποὺ προεῖπε διὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν εἶναι θλίψις καὶ στενοχώρια. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτὸ ποὺ σέ κάνει ν' ἀνησυχῆς; Ἀπὸ ποῦ ὀρμώμενος ἀμφισβητεῖς τὴν ὑπόσχεσιν ποὺ σοῦ ἔδωσεν ὁ Θεός; Διότι τὸ νὰ περιφρονήσης μὲν χάριν τοῦ Θεοῦ ὅλον τὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ λέγῃς καὶ πάλιν ὅτι ἔχεις παραμεληθῆ ἀπὸ αὐτόν, ἀποτελεῖ γνώρισμα ἀνθρώπου ἀπίστου καὶ ἀμφιβάλλοντος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην ἀπάτην, πρᾶγμα ποὺ δείχνει πράγματι ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι δαιμονισμένος καὶ αὐτὸ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

Ἄλλ' ὅμως ὑπάρχουν ὠρισμένοι ποὺ μολονότι κάνουν κοσμικὴν ζωὴν, ἐν τούτοις ζοῦν μὲ πολλὴν ἄνεσιν καθόσον καὶ αὐτὸ τὸ προεῖπεν ὁ Χριστός. «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σὰς λέγω», λέγει, «ὅτι σεῖς μὲν θὰ κλαύσετε καὶ θὰ θρηνήσετε, ἐνῶ ὁ κόσμος θὰ χαρῆ»⁴⁰. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τῶν παλαιότερων γενεῶν οἱ μὲν Βαβυλώνιοι, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν καμμίαν γνῶσιν περὶ τοῦ Θεοῦ, ἐζοῦσαν μέσα εἰς τὸν πλοῦτον, τὴν δύναμιν καὶ τὴν τιμὴν, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐζοῦσαν αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι, ὑποφέροντες τὰ πιὸ φοβερὰ βάσανα. Ἐπίσης ὁ μὲν Λάζαρος ποὺ ἦτο ἄξιός τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς ἐκεῖ βασιλείας ἐζοῦσε γλυφόμενος ἀπὸ τὰς γλώσσας τῶν σκυλιῶν, καταπιεζόμενος ἀπὸ συνεχῆ πείναν, ἐνῶ ὁ πλούσιος ἐζοῦσε μέσα εἰς τὰς τιμὰς καὶ τοὺς πολλοὺς ὑπηρέτας του, κάνοντας ἄνετον καὶ τρυφηλὴν ζωὴν. Ἄλλ' ὅμως οὔτε ὁ πλούσιος ἐδοκίμασε καμμίαν χάριν ἀπὸ αὐτὰ μέσα εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης, οὔτε ὁ Λάζαρος ἐζημιώθη εἰς τίποτε ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὰ τραύματα, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀπόλυτα εὐσεβῆς ἢ παροῦσα ζωὴ του. Ἀλλά, ὅπως ἀκριβῶς ἓνας γενναῖος ἀθλητῆς παλαίοντας μέσα εἰς δυσκόλους καιρικὰς συνθήκας καὶ ὑπερβολικὸν καύσωνα, καὶ ἐνίκησε καὶ ἔλαβε τὸν στέφανον τῆς νίκης.

τάτω παλαίω, καὶ ἐνίκησε καὶ ἐστεφανώθη. Διὰ τοῦτο καὶ τις σοφός φησι «Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν· εὐθυνον τὴν καρδίαν σου, καὶ καρτέρησον, καὶ μὴ σπεύσης ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς».

5 Καὶ μετ' ὀλίγα φησί, ὅτι «Ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσός, καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει «Τέκνον, μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος». Ὁ γὰρ τὸ χρυσοῖον εἰς τὴν κάμινον ἐμβάλλων οἶδε καὶ μέγροι τίνος αὐτὸ πυρωθῆναι δεῖ,
10 καὶ πότε ἀνασπασθῆναι. Διὰ τοῦτο οὗτος μὲν φησι «Μὴ σπεύσης ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς». Ὁ δὲ Σολομὼν αὐτὸ τοῦτο διδάσκων ἔλεγε· «Μὴ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος». Μέγα γὰρ ἡ θλίψις, μέγα πρὸς τὸ δόκιμον ἐργάσασθαι ἄνδρα, καὶ παιδεῦσαι τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀρετὴν.

15 Τί οὖν, φησί, ἂν περιτρέψῃ καὶ καταβάλλῃ διὰ τῆς ὑπεροβῆς; Πιστὸς ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ ποιήσει καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν. Εἰ γὰρ ἐξ ἀγάπης μὲν ἡ παιδεία, ἡ δὲ ἐγκατάλειψις ἀπὸ μίσους, οὐκ ἔστι τοῦ
20 αὐτοῦ φιλεῖν ὁμοῦ καὶ μισεῖν τὸν αὐτόν, οὐδὲ παιδεύειν ὁμοῦ καὶ ἐγκαταλιμπάνειν.

Πῶς οὖν πολλοὶ κατέπεσον; φησί. Ἐαυτοὺς ἀποσιερίσαντες τοῦ Θεοῦ, οὐ καταλειφθέντες ὑπ' αὐτοῦ. «Ἴδου γὰρ οἱ μακρόνροντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ ἀπολοῦνται». Μακρόνρονσι δὲ

41. Σοφ. Σειράχ 2, 1 - 2.

42. Σοφ. Σειράχ 2, 5.

43. Παρμ. 3, 11.

44. Α' Κορ. 10, 13.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ κάποιος σοφὸς λέγει· «Παιδί μου, ἐὰν προσέρχῃς διὰ νὰ δουλεύῃς εἰς τὸν Κύριον, προετοίμασε τὴν ψυχὴν σου διὰ νὰ ὑπομείνῃς δοκιμασίας. Νὰ ἔχῃς εὐθείαν τὴν καρδίαν σου καὶ νὰ δείχνῃς ὑπομονὴν καὶ μὴ ἐπιχειρήσῃς νὰ φύγῃς ἀπὸ κοντὰ του ὅταν θὰ ἔλθουν αἱ δοκιμασίαι»¹¹. Καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον προσθέτει, ὅτι «Μὲ τὴν φωτιὰν δοκιμάζεται ὁ χρυσὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται δεκτοὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν ὅταν περάσῃ ἀπὸ τὸ καμίνι τῆς ταπεινώσεως»¹². Καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον πάλιν λέγει· «Παιδί μου, μὴ παραμελῇς τὴν δοκιμασίαν ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου, οὔτε καὶ νὰ ἀπελπίζῃς ὅταν δέχῃς τὰς δοκιμασίας του»¹³. Διότι αὐτὸς ποὺ θέτει τὸν χρυσὸν εἰς τὴν κάμινον γνωρίζει καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ χρειάζεται αὐτὸς νὰ θερμανθῇ καὶ πότε πρέπει νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὴν φωτιὰν. Καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν αὐτὸς μὲν λέγει· «Μὴ ἐπιχειρήσῃς νὰ φύγῃς ἀπὸ κοντὰ του ὅταν θὰ ἔλθουν αἱ δοκιμασίαι», ὁ δὲ Σολομῶν διδάσκοντας τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ἔλεγε· «Οὔτε νὰ ἀπελπίζῃς ὅταν δέχῃς τὰς δοκιμασίας» Διότι ἡ θλίψις εἶναι σπουδαῖον πρᾶγμα διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν γνησιότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ τὸν ἀσκήσῃ εἰς τὴν ἀρετὴν τῆς ὑπομονῆς.

Τί λοιπόν; θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος· ἐὰν ὁ ἄνθρωπος μεταβληθῇ καὶ καμφθῇ ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς δοκιμασίας; «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀξιόπιστος, καὶ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθῶμεν περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἠμποροῦμεν νὰ ἀνθέξωμεν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸν πειρασμὸν θὰ φροντίσῃ καὶ διὰ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, ὥστε νὰ ἠμποροῦμεν νὰ ὑποφέρωμεν αὐτόν»¹⁴. Διότι ἐὰν μὲν ἡ παιδία γίνεται ἀπὸ ἀγάπην, ἡ δὲ ἐγκατάλειψις ἀπὸ μίσος, δὲν εἶναι δυνατόν ὁ ἴδιος νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ μισῇ τὸν ἴδιον ἄνθρωπον, οὔτε νὰ παιδεύῃ κάποιον ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ τὸν ἐγκαταλείπῃ

Μὰ πῶς τότε, θὰ εἰπῇ κάποιος, πάρα πολλοὶ κατεβλήθησαν καὶ ὑπέκυψαν; Οἱ ἴδιοι ἀπεμάκρυναν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν τοὺς ἐγκατέλειπεν ὁ Θεός. «Νά, αὐτοὶ ποὺ ἀπομακρύνουν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἀπὸ σένα θὰ

μὴ φέροντες τὰς τοῦ Θεοῦ παιδείας, ἀλλ' ὀργιζόμενοι καὶ
 δυσανασχετοῦντες· καὶ καθάπερ οἱ μοχθηροὶ τῶν παίδων,
 τῶν πατέρων αὐτοὺς πρὸς διδασκάλους πεμπόντων, ἂν τοὺς
 ἐκεῖ πόνους καὶ τὰς ὀλίγας φυγόντες πληγὰς τῆς τῶν γονέων
 5 ἀποπηδῶσιν ὄψεως, ἐκέρδανόν τε οὐδέν, καὶ χεῖροσιν ἐαν-
 τοὺς περιέπειραν κακοῖς, ἐν ἀλλοτριᾷ λιμώτειν καὶ ἀλᾶ-
 σθαι καὶ νοσεῖν καὶ ἀτιμάζεσθαι καὶ δουλεύειν ἀναγκαζό-
 μενοι· οὕτω καὶ οἱ τὴν τοῦ Θεοῦ παιδείαν εὐχαρίστως μὴ
 φέροντες, ἀλλὰ δυσανασχετοῦντες, πρὸς τῷ μηδὲν ἐξ αὐτῆς
 10 καρπώσασθαι καὶ ταῖς ἐσχάταις ἐαντοὺς περιβάλλουσι συμ-
 φοραῖς. Διὰ τοῦτο καρτερεῖν παρηγγέλλεμεθα, καὶ τὴν καρ-
 δίαν εὐθύνειν τὴν ἐαυτῶν.

Ἄλλὰ πολλῶ χαλεπώτερα πέπονθας. Οὐδὲ γὰρ οἱ παιδο-
 τριῖται πάντας ὁμοίως καὶ ἐνὶ τρόπῳ γυμνάζουσιν, ἀλλὰ τοῖς
 15 μὲν ἀσθενεσιτέροις ἀσθενεῖς, τοῖς δὲ γενναίοις τοιοῦτους
 παρέχουσιν ἀνταγωνισιάς· ὁ γὰρ ἐλάτιω τῆς οἰκείας δυ-
 νάμεως λαβὼν τὸν ἀνταγωνιστήν, κἂν δι' ὅλης αὐτῷ συμ-
 πλέκηται τῆς ἡμέρας, ἐκεῖνος ἀγύμναστος ἔμεινε.

Πῶς οὖν, φησί, τοὺς τὸν αὐτὸν ἐπανηρημένους θίον, οὐ
 20 τοῖς αὐτοῖς ἀθλεῖν ἐποίησε πόνους; Ὅτι οὐ μία παρὰ Θεοῦ
 γυμνασίας ἰδέα, οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἅπαντες δέονται, κἂν ἐν
 τοῖς αὐτοῖς ᾧσι· καὶ γὰρ νοσοῦντες πολλοὶ ταῖς αὐταῖς νόσοις
 οὐ τῶν αὐτῶν ἔδεήθησαν φαρμάκων, ἀλλ' ἐτέρων μὲν οὗτοι,
 ἐτέρων δὲ ἐκεῖνοι. Διὰ τοῦτο ποικίλοι καὶ διάφοροι τῶν
 25 μαστίγων οἱ τρόποι, καὶ ὁ μὲν νόσῳ δοκιμάζεται μακροῦ, ὁ

καταστροφοῦν»⁴⁵. Τοὺς ἀπομακρύνουν δὲ ἐπειδὴ δὲν ὑποφέρουν τὰς δοκιμασίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὀργίζονται καὶ δυσανασχετοῦν καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ ὀκνηρὰ ἀπὸ τὰ παιδιά, ὅταν οἱ πατέρες τῶν τὰ στέλλουν εἰς τοὺς διδασκάλους, διὰ νὰ ἀποφύγουν τοὺς κόπους τῶν γραμμάτων καὶ τὰ ὀλίγα κτυπήματα, φεύγουν μακριὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν, δὲν κερδίζουν τίποτε, ἀλλὰ καὶ προξενοῦν εἰς τοὺς ἑαυτοῦς τῶν χειρότερα κακά, διότι ἀναγκάζονται εἰς τὴν ξενιτειάν καὶ νὰ πεινοῦν καὶ νὰ περιφέρωνται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ ἄρρωσταίνουν καὶ νὰ κατεντροπιάζωνται καὶ νὰ γίνωνται δοῦλοι, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ὑπομένουν μὲ εὐχαρίστησιν τὰς ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ δοκιμασίας, ἀλλὰ δυσανασχετοῦν, μαζί μὲ τὸ ὅτι δὲν ἀποκομίζουν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν τῶν, προκαλοῦν εἰς τοὺς ἑαυτοῦς τῶν καὶ τὰς πλέον βαρυτέρας συμφοράς. Διὰ τοῦτο ἐλάβαμεν ἐντολήν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ἐπιδεικνύωμεν ὑπομονὴν καὶ νὰ κατευθύνωμεν ὀρθῶς τὴν καρδίαν μας.

Λέγεις ὅμως ὅτι ἔχεις πάθει πάρα πολὺ φοβερὰ πράγματα, περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι πρέπει. Μὰ οὔτε καὶ οἱ γυμνασταὶ γυμνάζουν ὅλους μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ τοὺς μὲν μικρὰς ἰκανότητος τοὺς βάζουν ἀδυνάτους ἀντιπάλους, ἐνῶ εἰς τοὺς γενναίους παρέχουν γενναίους ἀνταγωνιστάς. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀντιμετωπίζει ἀντίπαλον ποὺ εἶναι κατώτερος τῆς ἰδικῆς του δυνάμεως, καὶ ἂν ἀκόμη συμπλέκεται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας μὲ αὐτόν, παραμένει εἰς τὸ τέλος ἀγύμναστος.

Μὰ θὰ εἰπῆ κάποιος· Πῶς λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν ἔδωσε τοὺς ἰδίους μόχθους εἰς ἐκείνους ποὺ ἐδιάλεξαν τὸν αὐτὸν τρόπον ζωῆς; Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἐφαρμόζει ἓνα μόνον τρόπον ἀσκήσεως, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ ἄνθρωποι ὅλοι ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὰς ἰδίας δοκιμασίας, καὶ ἂν ἀκόμη ἀκολουθοῦν τὸν αὐτὸν τρόπον ζωῆς· καθόσον καὶ πολλοὶ ἄρρωστοι ποὺ πάσχουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, δὲν ἐχρειάσθησαν τὰ ἴδια φάρμακα, ἀλλὰ ἄλλα μὲν αὐτοὶ καὶ ἄλλα οἱ ἄλλοι. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ τρόποι τῶν δοκιμασιῶν εἶναι ποικί-

δὲ βαρυτάτη πενία, τῷ θιάζεσθαι καὶ ἀδικεῖσθαι ἕτερος, ἄλλος τῷ συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους θανάτους καὶ παίδων καὶ τῶν αὐτῷ προσηκόντων ἰδεῖν· καὶ οὗτος μὲν τῷ παρὰ πάντων ἀπορρίπτεσθαι καὶ μηδ' ἐνὸς ἀξιοῦσθαι λόγου, ἐκεῖνος δὲ τῷ διαβάλλεσθαι ἐφ' οἷς οὐδὲν ἐαντιῷ σύνοιδε, καὶ πονηροῦς δόξης ἀνέχεσθαι θάρους, καὶ ἄλλος ἄλλως· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας ἐξαριθμῆσθαι νῦν.

Τούτων δὲ ἕκαστον δοκεῖ μὲν, ὅσον πρὸς τὴν τῶν σῶν παρὰθεσιν συμφορῶν, κοῦφον εἶναι καὶ οὐδέν· εἰ δὲ ἐν πείρᾳ κατέοις αὐτῶν, ἔμαθες ἂν ὅτι τοῦτο ἐφ' ᾧ σὺ νῦν ἀλύεις, ἐκείνων πολλῷ φορητότερον. Εἰ δὲ καὶ εἰσὶ τινες ἔλαττον ἡμῶν παιδευόμενοι, μὴ σκανδαλιζώμεθα ἐπὶ τούτῳ· ἢ γὰρ τῶν πόνων ἐπίτασις μισθῶν ἐπίτασις ἐστὶ καὶ ἔρρισμα ἀσφαλὲς πρὸς τὸ μηκέτι ἐκόντας ἢ ἄκοντας ἐκπεσεῖν· καὶ γὰρ τῷφον κατασιέλλει καὶ ραθυμίαν ἀποσιρρέφει καὶ φρονιμωτέρους ποιεῖ καὶ εὐλαθεσιτέρους ἐργάζεται. Καὶ ὅπως εἰ βούλοιο τίς ἐξαριθμεῖν ἅπαντα, πολλὰ ἂν εὔροι τὰ κέρδη τῶν πειρασμῶν, καὶ οὐκ ἔσιν οὐδεὶς ὧν πολὺς παρὰ τῷ Θεῷ λόγος θλίψεως ἐκτός, καὶ ἡμῖν μὴ οὕτω φαίνηται.

20 Εἰ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος πολὺ τὸ πρᾶγμα ὑπέμεινεν (οὐδεὶς δὲ ἐκείνου μείζων ἀλλ' οὐδὲ ἴσος ἐστί), πῶς ἐνὶ μὴ δεηθῆναι τῆς βοηθείας ταύτης αὐτούς; Εἰ δὲ τινες οὐδέ ταῖς θλίψεσι ταύταις ἐσωφρονίσθησαν, οὐκέτι τοῦτο παρὰ τὴν αἰτίαν τοῦ τὴν παιδείαν ἐπαγαγόντος, ἀλλὰ παρὰ τὴν 25 ὀλιγωρίαν ἐκείνων. Εἰ δὲ μὴ ἐπειτέθη τὸ φάρμακον, παρὰ

λοι και διάφοροι, και ἄλλος μὲν ὑποφέρει ἀπὸ μακροχρόνιον ἀσθένειαν, ἄλλος ἀπὸ πολὺ φοβερὰν πείναν, ἄλλος βιάζεται και ἀδικεῖται και ἄλλος μὲ τὸ ὅτι βλέπει συνεχεῖς και ἀλλεπαλλήλους θανάτους και τῶν παιδιῶν του και τῶν συγγενῶν του. Και αὐτὸς μὲν δοκιμάζεται μὲ τὸ ὅτι περιφρονεῖται ἀπὸ ὅλους και δὲν ἀπολαμβάνει καμμίαν τιμὴν, ἐνῶ ὁ ἄλλος μὲ τὸ ὅτι συκοφαντεῖται διὰ πράγματα ποὺ οὔτε κἂν ἔχει ἰδέα, και ὑποφέρει ἔτσι τὸ βάρος τῆς κακῆς φήμης, και ἄλλος πάλιν μὲ ἄλλον τρόπον· διότι δὲν εἶναι δυνατόν τώρα νὰ τὰ ἀπαριθμήσωμεν ὅλα μὲ ἀκρίβειαν.

Τὸ καθένα λοιπὸν ἀπὸ αὐτά, ἐφ' ὅσον ἤθελε συγκριθῆ μὲ τὰς ἰδικὰς σου συμφορὰς, φαίνεται μὲν πολὺ ἐλαφρὸν και τελείως ἀσήμαντον· ἐὰν ὅμως ἐλάβανες πείραν αὐτῶν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιληφθῆς ὅτι ἡ ἰδικὴ σου τωρινὴ συμφορὰ εἶναι πολὺ πιὸ ὑποφερτὴ ἀπὸ ἐκείνας. Ἄλλ' ἐὰν ὑπάρχουν ὠρισμένοι ποὺ ὑφίστανται μικροτέρας δοκιμασίας ἀπὸ τὰς ἰδικὰς μας, δὲν πρέπει νὰ σκανδαλιζώμεθα ἀπὸ αὐτὸ. Διότι ἡ αὔξησης τῶν πόνων σημαίνει αὔξησης τῶν μισθῶν και ἀποτελεῖ ἀκλόνητον στήριγμα ὥστε οὐδέποτε πλέον νὰ ἐκπέσωμεν μὲ τὴν θέλησίν μας ἢ χωρὶς τὴν θέλησίν μας· καθόσον ἐμποδίζει τὴν ἀλαζονείαν, καταργεῖ τὴν ὀκνηρίαν, μᾶς κάνει περισσότερον φρονίμους και μᾶς βοηθεῖ νὰ γίνωμεν εὐλαβέστεροι. Και γενικὰ, ἐὰν κανεὶς ἤθελεν ἀπαριθμήσει ὅλα γενικῶς, θὰ ἠμποροῦσε νὰ διαπιστώσῃ ὅτι εἶναι πολλαὶ αἱ ὠφέλειαι ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, και δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεὸν ποὺ νὰ μὴ ἐδοκίμασε θλίψιν, ἔστω και ἂν αὐτὸ δὲν γίνεται ἀντιληπτὸν εἰς ἡμᾶς.

Διότι ἐὰν ὁ μακάριος Παῦλος ἐδοκιμάσθῃ ἀπὸ τόσους πειρασμούς (κανεὶς δὲ δὲν εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἀκόμη και οὔτε κἂν ἴσος), πῶς εἶναι δυνατόν αὐτοὶ νὰ μὴ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὴν τὴν βοήθειαν; Ἐὰν δὲ ὠρισμένοι δὲν ἐσωφρονίσθησαν οὔτε και μὲ τὰς θλίψεις αὐτάς, αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἔστειλε τὰς δοκιμασίας, ἀλλὰ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀδιαφορίαν ἐκείνων. Ἐὰν δὲ δὲν ἐδίδοτο τὸ φάρμακον τῆς θεραπείας θὰ

τὸ μὴ ἡμελῆσθαι ἔδοξαν ἂν ἀπολωλέναι· τῶν δὲ οὐ μικρὸν
 ἦνυσται τὸ μηδὲν αἰτιᾶσθαι τὸν ἰατρόν, ἀλλὰ τοὺς κάμνοντας
 καὶ τὴν ἀπροσεξίαν αὐτῶν. Εἰ δέ τινες πρὸ τῶν πειρασμῶν
 ὀρθὰ βαδίζοντες μετὰ τὴν τούτων ἐπαγωγὴν κατέπεσον, καὶ
5 πάλιν ἕτεροι πᾶσαν ἐπερχόμενοι κακίαν, οὐδεμιᾶς θλίψεως
 ἐπειράθησαν, ἄλλοι δὲ ἐκ πρώτης ἡλικίας εἰς ἐσχάτας ἀνε-
 πνοὰς μυρίαις τρυχόμενοι συμφοραῖς διετέλεσαν, μηδενὶ τού-
 των θορυβώμεθα μηδὲ καταλίπωμεν. Εἰ μὲν γὰρ ἅπασαν
 δυνάμενοι καὶ ὀφείλοντες τῆς προνοίας αὐτοῦ τὴν οἰκονομίαν
10 εἰδέναι, ταῦτα ἠγνοοῦμεν, ἐχρῆν ἀθυμεῖν καὶ ταράττεσθαι
 εἰ δὲ καὶ ὁ τοσοῦτων ἀπορρήτων κοινωνήσας, καὶ εἰς τρίτον
 ἀνελθὼν οὐρανόν, ἰλιγγίασε πρὸς ταύτην τὴν ἄβυσσον, καὶ
 διακίψας πρὸς τὸ θάθος τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ
 τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ κατεπλάγη μόνον, καὶ εὐθύς ἀνεχώ-
15 ρησε, τί μάτην κόπιομεν ἑαυτοὺς πολυπραγμονοῦντες τὰ ἀνε-
 ξερεύνητα καὶ ζητοῦντες τὰ ἀνεξιχνίαστα; Καὶ ἰατρῶ μὲν
 τοῖς φαινομένοις ἡμῖν συμφέρουσι πολλάκις ἐναντία προσιάτ-
 τοντι, καὶ τὸ καταψυχθὲν μέλος ὑποθεῖναι κελεύοντι κρουνῶ,
 καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐργαζομένῳ παράδοξα οὐκ ἀντιλέ-
20 ξομεν, ἀλλ' ἐπειδὴ φθάσαντες ἐπέισαμεν ἑαυτοὺς ὅτι τῷ τῆς
 τέχνης λόγῳ τοῦτο ποιεῖ, μετὰ προθυμίας εἴξομεν, καίτοι γε
 διαμαρτίνοντι πολλάκις· τὸν δὲ Θεὸν τὸν τοσοῦτον ἡμῶν ἀφε-
 σιηκότα ἐν ἅπασιν, τὸν ἀντισοφίαν ὄντα, τὸν οὐδέποτε δια-
 μαρτιάνοντα, πολυπραγμονήσομεν; Καὶ ὃν μὲν ἔδει λογισμοῦς
25 ἀπαιεῖν, τούτῳ πιστεύσομεν ἀπλῶς, ᾧ δὲ ἔδει μόνῳ πιστεύ-

ἐφαίνοντο ὅτι ἐχάθησαν ἀπὸ ἀδιαφορίαν. Τώρα ὁμως δὲν εἶναι μικρὸν τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ ἐπεδείχθη, ὥστε νὰ μὴ ἤμπορῇ κανεὶς νὰ κατηγορήσῃ τὸν ἰατρὸν ὡς πρὸς τίποτε, ἀλλὰ τοὺς πάσχοντας καὶ τὴν ἀπροσεξίαν των. Ἐὰν ὁμως ὠρισμένοι πρὶν ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ἐβάδιζαν τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ἀλλὰ κατέπεσαν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν, ἐνῶ πάλιν ἄλλοι, μολονότι διέπρατταν ὅποιανδήποτε κακίαν, δὲν ἐδέχθησαν καμμίαν δοκιμασίαν θλίψεως, καὶ ἄλλοι δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς των καὶ μέχρι τὸν θάνατόν των ἐπέρασαν τὴν ζωὴν των βασανιζόμενοι ἀπὸ ἀμετρήτους συμφοράς, δὲν πρέπει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ νὰ μᾶς ἀνησυχῇ καὶ οὔτε νὰ χάνωμεν τὸ θάρρος μας. Διότι ἐὰν μὲν αὐτὰ δὲν τὰ ἐγνωρίζαμεν, μολονότι ἤμπορούσαμεν ἀλλὰ καὶ ὠφείλαμεν νὰ γνωρίζωμεν ὀλόκληρον τὸ σχέδιον τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἔπρεπε τότε νὰ λυπῆται κανεὶς καὶ νὰ ἀνησυχῇ ἑφόσον ὁμως καὶ αὐτός, ποῦ ἔγινε μέτοχος τῶσων ἀπορρήτων ἀγαθῶν καὶ ἀνέβη καὶ εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν, ἔμεινε κατάπληκτος μπροστὰ εἰς αὐτὴν τὴν ἄβυσσον καὶ ὑποκύψας ἐμπρὸς εἰς τὸ βάθος τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἐδοκίμασεν ἀπλῶς καὶ μόνον ἔκπληξιν καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησε, διατί ἄδικα καταπονοῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐρευνῶντες τὰ ἀνεξερεύνητα καὶ ἐξετάζοντες τὰ ἀνεξιχνίαστα; Καὶ εἰς μὲν τὸν ἰατρὸν, ὁ ὁποῖος προστάζει πολλὰς φορὰς πράγματι ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ φαίνονται εἰς ἡμᾶς συμφέροντα, ποῦ παραγγέλλει ἐπὶ παραδείγματι νὰ τοποθετήσωμεν τὸ μέλος ἐκεῖνο τοῦ σώματός μας ποῦ ἔπαθε ψῦξιν κάτω ἀπὸ τὸν κρουνόν καὶ ποῦ πράττει ἐπίσης πολλὰ ἄλλα παρόμοια, δὲν φέρομεν καμμίαν ἀντίρρησην, ἀλλὰ, μολονότι βέβαια πολλὰς φορὰς ὑποπίπτει εἰς σφάλματα, ἐκτελοῦμεν μὲ προθυμίαν τὰς συμβουλὰς του ἐπειδὴ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ πείσωμεν τὸν ἑαυτόν μας ὅτι αὐτὸ τὸ κάνει μὲ τὴν ὑπευθυνότητα τῆς τέχνης του ὁμως τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος τόσο πολὺ διαφέρει ἀπὸ ἡμᾶς ὡς πρὸς ὅλα, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἴδιος ἢ σοφία καὶ ποῦ ποτὲ δὲν ἀμαρτάνει, θὰ ἐξετάσωμεν τὰς ἐνεργείας του μὲ τόσην περιέργειαν; Καὶ

ειν, τοῦτον εὐθύνας καὶ λόγους τῶν πρατιομένων ἀπαιτήσομεν, καὶ δυσχερανοῦμεν τὴν ἄγνοιαν; Καὶ ποῦ ταῦτα ψυχῆς εὐσεβοῦς; Μή, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, μὴ πρὸς τοσοῦτον μαρίας ἔλθωμεν, ἀλλ' ἐν ἅπασιν οἷς ἂν ἀπορῶμεν, ἐκεῖνο ἐπι-
 5 λέγωμεν· «Τὰ κλίματά σου ἄβυσσος πολλή». Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἐστὶ τὸ μὴ πάντα ἡμᾶς εἰδέναι σαφῶς. Εἰ μὲν γὰρ ἐπισιτάμενοι τὰς αἰτίας τῶν γινομένων οὕτως ἐπειθόμεθα τῷ Θεῷ, οὐκ ἦν ἡμῖν πολὺς ὁ μισθός, οὐδὲ πίστεως τὸ πρᾶγμα ὑπῆρξεν ἐπίδειξις· διὰ δὲ μηδὲν τού-
 10 των εἰδότες καὶ οὕτω σιέρογωμεν εἶκειν ἅπασιν αὐτοῦ τοῖς προσιάγμασι, καὶ εἰς ὑπακοὴν γνησίαν καὶ εἰς πίστιν εὐκρινῆ, μέγιστα τὰς ἡμετέρας ὠφελοῦμεν ψυχάς. Καὶ γὰρ ἐν μόνον πεπεῖσθαι χρή, ὅτι συμφερόντως ἡμῖν ἅπαντα ἐπάγεται παρὰ τοῦ Θεοῦ· τὸν δὲ τρόπον μηκέτι ζητεῖν, μηδὲ
 15 ἀγνοῦντας ἀσχάλλειν ἢ ἀθυμεῖν. Οὔτε γὰρ δυνατὸν ταῦτα εἰδέναι, οὔτε συμφέρον, τὸ μὲν διὰ τὸ θνητοῦς εἶναι, τὸ δὲ διὰ τὸ ταχέως εἰς ἀπόνοιαν αἵρεσθαι.

Πολλὰ ἡμεῖς πράττομεν τῶν τοῖς παισὶ τοῖς ἡμετέροις δοκούντων μὲν εἶναι βλαβερῶν, συμφερόντων δὲ ὅμως· καὶ
 20 οὔτε ἐκεῖνοι τὴν αἰτίαν ἀξιοῦσι μαθεῖν, οὔτε ἡμεῖς πρότερον ἑαυτοῦς πείσαντες ὅτι συμφέρει τὸ γινόμενον, οὕτως ἐπὶ τὸ πράττειν ἐρχόμεθα, ἀλλ' εἰς τοῦτο μόνον αὐτοῦς παιδαγωγοῦμεν εἶκειν οἷς ἂν ἐπιτάξωσιν οἱ πατέρες, καὶ μηδὲν

αὐτὸν μὲν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ζητοῦμεν ἐξηγήσεις, θὰ τὸν πιστεύσωμεν χωρὶς κανένα δισταγμὸν, ἐνῶ αὐτὸν εἰς τὸν ὁποῖον μόνον ἔπρεπε νὰ πιστεύωμεν, ἀπὸ αὐτὸν θὰ ζητήσωμεν εὐθύνας καὶ ἐξηγήσεις διὰ τὰς ἐνεργείας του καὶ θὰ δυσανασχετήσωμεν δι' αὐτὴν τὴν ἄγνοιαν; Καὶ πῶς αὐτὰ εἶναι δείγματα εὐσεβοῦς ψυχῆς; Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν καὶ σᾶς ἰκετεύω, ἅς μὴ φθάσωμεν εἰς τόσον μεγάλον βαθμὸν μανίας, ἀλλὰ εἰς ὅλα ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ δοκιμάζωμεν ἐνδεχομένως κατάπληξιν, ἅς λέγωμεν εἰς τὸ τέλος τὰ λόγια αὐτά· «Αἱ ἀνεξερεύνηται βουλαὶ σου εἶναι ἄβυσσος μεγάλη»⁴⁶. Καθόσον καὶ αὐτὸ τὸ γεγονός, τὸ ὅτι δὲν γνωρίζομεν ἡμεῖς ὅλα μὲ σαφήνειαν, ἀποτελεῖ δείγμα τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν μὲν γνωρίζοντες τὰς αἰτίας αὐτῶν ποῦ συμβαίνουν καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐπιστεύωμεν εἰς τὸν Θεόν, δὲν θὰ ἦτο πολὺ μεγάλος ὁ μισθός μας καὶ δὲν θὰ ἦτο τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δείγμα τῆς πίστεώς μας. Ὅταν ὅμως, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τίποτε δι' ὅλα αὐτά, δεχώμεθα νὰ ἐκτελοῦμεν ὅλα τὰ προστάγματά του καὶ νὰ ὑπακούωμεν ἀληθινὰ καὶ νὰ πιστεύωμεν εἰλικρινά, τότε ὠφελοῦμεν τὰς ψυχὰς μας εἰς πάρα πολὺ μεγάλον βαθμὸν. Πρέπει λοιπὸν δι' ἓνα μόνον πρᾶγμα νὰ εἴμεθα ἀπόλυτα πεπεισμένοι ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς ὅλα μᾶς τὰ στέλλει πρὸς ὄφελος ἰδικόν μας· τὸν δὲ τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον μᾶς τὰ στέλλει δὲν πρέπει νὰ ζητοῦμεν νὰ τὸν μάθωμεν, οὔτε δὲ ἐπειδὴ δὲν θὰ τὸν γνωρίζωμεν νὰ στενοχωρούμεθα ἢ νὰ λυπούμεθα. Διότι οὔτε εἶναι δυνατὸν αὐτὰ νὰ τὰ γνωρίζωμεν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔχομεν κανένα συμφέρον νὰ τὰ γνωρίζωμεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ εἴμεθα θνητοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπειδὴ ἀμέσως γινόμεθα ἀλαζόνες.

Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι πράττομεν πάρα πολλὰ διὰ τὰ παιδιά μας ποῦ φαίνονται ὅτι εἶναι ἐπιζήμια δι' αὐτά, ἀλλ' ὅμως εἶναι πράγματι συμφέροντα. Καὶ οὔτε ἐκεῖνα ζητοῦν νὰ μάθουν τὴν αἰτίαν, οὔτε τὰ πράττομεν αὐτὰ ἀφοῦ προηγουμένως τὰ πείσωμεν ὅτι εἶναι συμφέροντα πράγματα, ἀλλὰ τὰ διδάσκομεν αὐτὸ καὶ μόνον, νὰ πράττουν δηλαδὴ αὐτὰ ποῦ τοὺς προστάσσουν οἱ πατέρες των καὶ νὰ μὴ ζητοῦν

περαιτέρω ζητεῖν. Εἶτα πρὸς μὲν τοὺς γονεῖς καὶ τῆς αὐτῆς
 φύσεως ἡμῖν ὄντας οὕτω διακεισόμεθα καὶ οὐκ ἀγανακίη-
 σομεν, πρὸς δὲ τὸν Θεόν, οὗ τὸ μέσον τοσοῦτόν ἐστιν, ὅσον
 Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, δυσχερανοῦμεν, ὅτι μὴ πάντα ἴσομεν;
 5 Καὶ τί ταύτης τῆς ἀσεβείας ἴσον; Πρὸς γὰρ τοὺς τοιοῦτους
 ὁ μακάριος Παῦλος ἀγανακτιῶν ἔλεγε· «Μενοῦν γε, ὦ ἄν-
 θρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; Μὴ ἐρεῖ τὸ
 πλάσμα τῷ πλάσαντι, τί με ἐποίησας οὕτως;». Καὶ ἐγὼ μὲν
 τὸ τῶν παιδῶν ὑπόδειγμα, ἐκεῖνος δὲ τοῦτου πολλῶ μεῖζον
 10 ἔθηκε τὸ τοῦ κεραμέως, καὶ τοῦ παρ' αὐτοῦ πλατιομένου πη-
 λοῦ. Καθάπερ γὰρ ὁ πηλός, ἥπερ ἂν ἄγωσιν αἱ χεῖρες τοῦ
 διαιτυποῦντος αὐτόν, ἔπεται, οὕτω καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἥπερ
 ἂν ὁ Θεὸς κελεύῃ, ταύτη ἔπεσθαι, καὶ ἅπερ ἂν ἐπάγῃ, ταῦτα
 μετ' εὐχαριστίας δέχεσθαι χρή, οὐδὲν ἀντιλέγοντα, οὐδὲ πε-
 15 ριεργαζόμενον ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἡμῖν ταῦτα μόνοις
 ἐστὶν ἄπορα, ἀλλὰ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἁγίοις ἀνδράσιν ἐκεί-
 νοις καὶ θαυμαστοῖς. Ὁ μὲν γὰρ Ἰωβ ἔλεγε· «Διὰ τί ἀσε-
 βεῖς ζῶσι, πεπαλαίωνται δὲ πλούτῳ», καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ δὲ
 μακάριος Δαυὶδ· «Παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαθήματά μου,
 20 ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἁμαρτωλῶν θεωρῶν·
 ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν, καὶ σιερέωμα
 ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν· ἐν κόποις ἀνθρώπων οὐκ εἰσὶ καὶ μετὰ
 ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται». Καὶ μετὰ τοῦτον δὲ ὁ Ἰε-
 ρεμίας ἔλεγε· «Δίκαιος εἶ, Κύριε, πλὴν κρίματα λαλήσω
 25 πρὸς σέ. Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐθηνεῖται;». Ἐπόρουσεν μὲν

47. Ρωμ. 9, 20.

48. Ἰωβ 21, 7.

49. Ψαλμ. 72, 2· 5.

50. Ἰερ. 12, 1.

τίποτε παραπάνω. "Αρα λοιπόν πρὸς μὲν τοὺς γονεῖς, πού εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως μὲ ἡμᾶς, θὰ συμπεριφερώμεθα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ δὲν θὰ ἀγανακτοῦμεν, πρὸς τὸν Θεὸν ὅμως, τοῦ ὁποίου τόσον πολὺ διαφέρουν τὰ μέσα πού μεταχειρίζεται, ὅσον διαφέρει ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, θὰ δυσανασχετήσωμεν, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζομεν ὅλας τὰς ἐνεργείας του; Ποῖον πρᾶγμα θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν; Πρὸς αὐτοὺς λοιπόν ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε μὲ ἀγανάκτησιν· «Μὰ ποῖος λοιπόν, ἄνθρωπέ μου, εἶσαι σὺ πού ἀντιλέγεις εἰς τὸν Θεόν; Μήπως ἠμπορεῖ τὸ πλάσμα νὰ εἰπῆ εἰς αὐτὸν πού τὸ ἔπλασε, διατί μὲ ἔπλασες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον;»⁴⁷. Καὶ ἐγὼ μὲν ἀνέφερα ὡς παράδειγμα τὰ παιδιὰ, ἐνῶ ἐκεῖνος ἀνέφερε, κατὰ τρόπον περισσότερον ἐμφανῆ ἀπὸ αὐτό, τὸ παράδειγμα τοῦ κεραμέως καὶ τοῦ πηλοῦ πού πλάσσεται ἀπὸ αὐτόν. "Ὅπως λοιπόν ὁ πηλὸς συμμορφώνεται μὲ τὴν μορφήν πού τοῦ δίδουν τὰ χέρια ἐκείνου πού τὸν πλάθουν, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀκολουθῆ τὰ προστάγματα πού τοῦ δίδει ὁ Θεός, καὶ αὐτὰ πού τοῦ στέλλει, αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ δέχεται μὲ εὐχαρίστησιν, χωρὶς καμμίαν ἀντιλογίαν καὶ χωρὶς νὰ ζητῆ μὲ περιέργειαν νὰ μάθῃ διὰ ποῖον σκοπὸν τοῦ στέλλονται. Διότι αὐτὰ δὲν εἶναι ἄγνωστα μόνον εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ ἦσαν ἄγνωστα καὶ εἰς τοὺς ἁγίους ἐκείνους καὶ θαυμαστοὺς ἄνδρας πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ ὁ μὲν Ἰωβ ἔλεγε· «Διατί ζοῦν οἱ ἀσεβεῖς καὶ γηράσκουν μέσα εἰς τὸν πλοῦτον;»⁴⁸, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἐν συνεχείᾳ πού ἀναφέρει. Ὁ δὲ μακάριος Δαυῖδ· «Τὰ βήματά μου ὀλίγον ἔλειψε νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ ὠργίσθην ἐναντίον τῶν ἀνόμων, καθὼς ἔβλεπα οἱ ἁμαρτωλοὶ νὰ εὐτυχοῦν, καὶ ὅτι ὁ θάνατος ὅταν ἔρχεται δὲν τοὺς καταστρέφει ἀφοῦ πρῶτα τοὺς βασανίσῃ μὲ μακροχρόνιον ἀρρώστιαν. Δὲν ταλαιπωροῦνται, ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, καὶ δὲν τιμωροῦνται, ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι»⁴⁹. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἔλεγεν ὁ Ἱερεμίας· «Εἶσαι δίκαιος, Κύριε· πλήν ὅμως θὰ σοῦ εἰπῶ ὠρισμένας κρίσεις μου. Διατί οἱ ἀσεβεῖς εὐτυχοῦν εἰς τὴν ζωὴν των;»⁵⁰. Βέ-

οὖν καὶ οὗτοι καὶ ἐζήτουν, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἴσης τοῖς ἀσεβέοις, οὐδὲ ἐγκαλοῦντες τῷ Θεῷ, οὐδὲ καταγινώσκοντες ἀδικίαν ἐκ τῶν γινομένων αὐτοῦ. Ὁ μὲν γὰρ ἔλεγεν «Ἡ δικαιοσύνη σου ὡς ὄρη Θεοῦ· τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή». Ὁ 5 δὲ τοσαῦτα παθῶν, φησί, «οὐδὲ ἔδωκεν ἀφροσύνην τῷ Θεῷ»· καὶ μετὰ τοῦ βιβλίου ἔλεγε, τὸ ἀκατάληπτον αὐτοῦ τῆς σοφίας καὶ οἰκονομίας ἐξηγούμενος, ἐπειδὴ περὶ τῆς δημιουργίας διελέχθη· «Ἴδου ταῦτα μέρη ὁδοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ ἰκμάδα λόγου ἀκουσόμεθα ἐν αὐτῷ». Ὁ δὲ Ἱερεμίας αὐτὸ τοῦτο 10 προορώμενος, μή τις ὑποπιεύσῃ ποιέ, προτίθησι τῆς ἐρωτήσεως τὴν ἑαυτοῦ κρίσιν εἰπὼν «Δίκαιος εἶ, Κύριε»· τοῦτ' ἔστιν, οἶδα μὲν ὅτι δικαίως ἅπαντα γίνεται παρὰ σοῦ, τὸν δὲ τρόπον οὐκ ἐπίσταμαι καθ' ὃν γίνεται.

Τί οὖν, ἔμαθόν τι πλέον ἐκεῖνοι; Ἀλλ' οὐδὲ ἀποκρίσεως 15 μὲν οὖν ὑπὲρ τούτων ἔτυχον· ὁ καὶ δηλῶν ὁ μακάριος Δαυὶδ ἔλεγε· «Καὶ ὑπέλαβον τοῦ γνῶναι, ὅτι τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐναντίον μου». Οὐκ ἔτυχον δὲ ἀποκρίσεως, ἵνα τοὺς μετὰ ταῦτα παιδεύσωσι μηδὲ ἐρωτῶν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐν μόνον ἐζήτουν, διὰ τί οἱ ἀσεβεῖς ἐν εὐθηνία καὶ πλούτῳ, καὶ οὐδὲ 20 οὕτως ἐμάνθανον· οἱ δὲ νῦν πολλῶ πλείονα ἐκείνων πολυπραγμονοῦσι ταῦτα γὰρ τὰ νῦν προτιθέμενα πολλῶ πλείονα ἐκείνων ἐστίν. Ὁ μὲν οὖν σαφῆς λόγος τούτων ἐπιειρογράφῳ τῷ πάντα εἰδῶσι πρὶν γενέσεως αὐτῶν.

8. Εἰ δὲ χρὴ καὶ αὐτοὺς ἐκ τῶν ἤδη γεγενημένων γνωρί- 25 μων ἡμῖν ἐπινοῆσαι λύσιν καὶ παραμυθίαν τοῖς ζητουμένοις· τινὰ διὰ τοὺς σφόδρα ταῦτα περιεργαζομένους, ἐκεῖνό φημι

51. Ψαλμ. 35, 7.

52. Ἰώβ 1, 22.

53. Ἰώβ 26, 14.

54. Ψαλμ. 72, 16.

βαια εἶχαν καὶ αὐτοὶ ἀπορίας καὶ ἐζητοῦσαν νὰ μάθουν, ἀλλὰ ὄχι ὅπως οἱ ἀσεβεῖς, οὔτε ἐκατηγοροῦσαν τὸν Θεόν, καὶ οὔτε ἀπέδιδαν ἀδικίαν εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ μὲν Δαυῖδ ἔλεγεν· «Ἡ δικαιοσύνη σου εἶναι ὅπως τὰ ὄρη τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ κρίσεις σου ὡσάν μία μεγάλη ἄβυσσος»⁵¹. Ὁ δὲ Ἰώβ, λέγει, ποῦ ἔπαθε τόσα πολλά «δὲν ἀπέδωσεν ἀφροσύνην εἰς τὸν Θεόν»⁵². Καὶ εἰς τὸ βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖ τὸ ἀκατάληπτον τῆς σοφίας καὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὠμίλησε διὰ τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας, ἔλεγε· «Νά, αὐτὰ ἀποτελοῦν μέρος τῶν ἔργων του, γλυκὺν δὲ λόγον θ' ἀκούσωμεν ἡμεῖς ἀπὸ αὐτόν»⁵³. Ὁ δὲ Ἱερεμίας προλέγοντας τὸ ἴδιο πρᾶγμα, διὰ νὰ μὴ συμβῇ ποτὲ κανεὶς νὰ διατυπώσῃ ἀμφιβολίας, θέτει πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρώτησίν του τὴν πίστιν του καὶ λέγει· «Δίκαιος εἶσαι, Κύριε»· δηλαδὴ· γνωρίζω μὲν ὅτι ὅλα γίνονται ἀπὸ σένα μὲ δικαιοσύνην, δὲν γνωρίζω ὅμως τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον γίνονται.

Τί λοιπόν; Ἐγνώρισαν ἐκεῖνοι τίποτε τὸ ἐπὶ πλέον; Ὁχι μόνον δὲν ἐγνώρισαν, ἀλλὰ οὔτε κἂν ἔλαβαν ἀπάντησιν δι' αὐτὰ· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διὰ νὰ τὸ φανερώσῃ ὁ Δαυῖδ ἔλεγε· «Καὶ ἀντελήφθην, ὅσον ἀφορᾷ τὸ νὰ γνωρίσω τὴν αἰτίαν τῶν ἐνεργειῶν σου, ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ δι' ἐμένα ἀπλῶς καὶ μόνον κόπον»⁵⁴. Δὲν ἔλαβαν δὲ ἀπάντησιν διὰ νὰ διδάξουν τοὺς μεταγενεστέρους ἀνθρώπους νὰ μὴ ἐρωτοῦν διὰ νὰ μάθουν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἓνα μόνον ἐζητοῦσαν νὰ μάθουν, διατί δηλαδὴ οἱ ἀσεβεῖς ζοῦν μέσα εἰς τόσῃν ἀφθονίαν καὶ πλοῦτον, καὶ παρὰ ταῦτα δὲν ἠμποροῦσαν νὰ μάθουν, ἐνῶ οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι ἀσχολοῦνται μὲ πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνοι. Διότι αὐτὰ ποῦ σήμερα προβάλλουν μπροστά μας εἶναι πολὺ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα. Τὴν ἀκριβῆ λοιπὸν αἰτίαν ὅλων αὐτῶν ἄς τὴν ἀφήσωμεν εἰς αὐτόν ποῦ γνωρίζει τὰ πάντα πρὶν ἀκόμη νὰ συμβοῦν.

8. Ἐὰν ὅμως πρέπει καὶ ἡμεῖς μὲ βάσιν ὅλων ἐκείνων τῶν γεγονότων ποῦ μᾶς εἶναι ἤδη γνωστά, νὰ εὔρωμεν μίαν λύσιν καὶ νὰ παρηγορήσωμεν ἐκείνους ποῦ τὰ ἐρευνοῦν καὶ μάλιστα μὲ τόσον μεγάλην ἐπιμονήν, θὰ εἰπῶ τὸ ἐξῆς,

ὅτι τὸ μὲν τοὺς δικαίους ἐν θλίψεσιν εἶναι, ἐν ἀνέσει δὲ τοὺς
 πονηροὺς, οὐδὲ ζητήσεως ἄξιον λοιπὸν, τῆς βασιλείας ἀπο-
 καλυφθείσης, καὶ τῆς κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀντιδόσεως
 δειχθείσης ἡμῖν. Τοῦ γὰρ κατ' ἄξιαν ἐκεῖ μένοντος ἕκαστου,
 5 τί χρὴ ταράττεσθαι τοῖς γενομένοις ἐνθάδε καλοῖς ἢ κακοῖς;
 Τοὺς μὲν γὰρ αὐτῷ προσέχοντας ὁ Θεός, ἅτε γενναίους ἀ-
 θλητάς, τούτοις γυμνάζει τοῖς πόνοις, τοὺς δὲ ἀσθενεσιέrous
 καὶ θραδυτέρους καὶ μηδὲν τῶν βαρυτέρων δυναμένους ἐν-
 εγκεῖν πρότερον εἰς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐνάγει προτιρο-
 10 πῆν. Εἰ δὲ καὶ τοῦναντίον συμβαίνει πολλάκις, καὶ πολλοὶ
 μὲν τῶν δικαίων ἐν ἀνέσει διάγουσι καὶ τιμῇ, τῶν δὲ πονη-
 ρῶν ἐν ἀτιμίᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς, τέως μὲν ἡμῖν ἢ
 προτέρα ἀντίθεσις, ἢ λέγουσα κακοῦσθαι μὲν τοὺς δικαίους,
 τοὺς δὲ ἀδίκους τρυφᾶν, ἀναιρέπεται τῷ λόγῳ. Εἰ δὲ καὶ
 15 ταύτην ἐπιλύσασθαι δεῖ, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι ὅτι οὐχ ἐνὶ τρόπῳ
 τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομεῖν ὁ Θεὸς εἴωθεν, ἀλλ' εὖπορος ὢν
 πολλὰς ἡμῖν τέμνει τὰς πρὸς σωτηρίαν ὁδοὺς. Ἐπειδὴ γὰρ
 πολλοὶ τὸν περὶ τῶν μελλόντων καὶ τῆς ἀνασιτάσεως οὐκ
 ἀνέχονται δέξασθαι λόγον, διὰ τοῦτο ἐν θραχεῖ τῆς κρίσεως
 20 τὴν εἰκόνα ἐνθάδε δείκνυσιν, ὅταν κολάζῃ μὲ τοὺς πονηροὺς,
 εὐεργετῇ δὲ τοὺς χρησιούς. Τοῦτο γὰρ ὀλοσχερῶς μὲν ἐν τῇ
 κρίσει γίνεται, ἐκ μέρους δὲ καὶ ἐνταῦθα νῦν, ἵνα οἱ πρὸς
 τὸν μακρὸν ἐκεῖνον ἀναπεπιωκότες χρόνον τοῖς γούν ἐν τῷ
 παρόντι δρωμένοις ἐπεικέστεροι γένωνται. Εἴτε γὰρ μη-
 25 δεῖς ὅλως ἐκολάζειτο τῶν πονηρῶν, μηδὲ ἐτιμᾶτο τῶν χρη-
 σιῶν, πολλοὶ τῶν διαπισιούτων τῷ τῆς ἀνασιτάσεως λόγῳ

ὅτι τῶρα πλέον δὲν ἀξίζει νὰ ἐρευνουῦμεν τὸ διατί οἱ μὲν δίκαιοι δοκιμάζουν τόσας θλίψεις, ἐνῶ οἱ πονηροὶ εὐημεροῦν, διότι μᾶς ἔχει ἀποκαλυφθῆ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἔχομεν ἀποδείξεις ὅτι θὰ ἀμειφθοῦν κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Διότι ἀφοῦ εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν ὁ καθένας θὰ λάβῃ τὴν ἀμοιβὴν σύμφωνα μὲ τὴν ἀξίαν του, διατί πρέπει νὰ ἀνησυχουῦμεν διὰ τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ ποῦ συμβαίνουν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν; Διότι ὁ Θεὸς αὐτοὺς μὲν ποῦ εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ εἶναι γενναῖοι ἀθληταὶ τοὺς γυμνάζει μὲ αὐτὰ τὰ γυμνάσματα, τοὺς ἀσθενεστεροὺς ὅμως καὶ βραδυτέρους, οἱ ὅποιοι δὲν ἠμποροῦν νὰ πράξουν τίποτε ἀπὸ τὰ βαρύτερα ἔργα, τοὺς προτρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ πράττουν τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Ἐὰν ὅμως πολλές φορές συμβαίη τὸ ἀντίθετον, καὶ πολλοὶ μὲν ἀπὸ τοὺς δικαίους εὐημεροῦν καὶ ἀπολαμβάνουν τιμὰς, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς κακοὺς πολλοὶ ζοῦν μὲ περιφρόνησιν καὶ δοκιμάζονται ἀπὸ τὰς βαρυτέρας συμφορὰς, κατ' ἀρχὴν μὲν ἀνατρέπεται μὲ αὐτὸ τὸ γεγονός τὸ προηγούμενον ἐπιχείρημα σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιον οἱ μὲν δίκαιοι ὑποφέρουν, οἱ δὲ ἄδικοι εὐτυχοῦν. Ἐὰν ὅμως πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ αὐτὸ τὸ φαινόμενον, θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ μᾶς παρέχει τὰ τῆς οἰκονομίας του δῶρα ὄχι μὲ ἓνα μόνον τρόπον, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπινοητικὴν δύναμιν ποῦ διαθέτει μᾶς χαράσσει πολλοὺς δρόμους σωτηρίας. Ἐπειδὴ βέβαια πολλοὶ δὲν ἀνέχονται ν' ἀκούσουν καὶ ν' ἀποδεχθοῦν τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ ἀναστάσεως, διὰ τὸν λόγον αὐτόν ἐν συντομίᾳ μᾶς δείχνει ἐδῶ τὴν εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως, ὅταν τοὺς μὲν κακοὺς τοὺς τιμωρῇ, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς τοὺς εὐεργετῇ. Διότι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐξ ὀλοκλήρου μὲν συμβαίνει εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ἐν μέρει ὅμως καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, ὥστε ἐκεῖνοι ποῦ, ἐξ αἰτίας τοῦ μακροῦ χρόνου ποῦ μεσολαβεῖ ἐδῶ, χάνουν τὸ θάρρος των, νὰ γίνωνται ἐπιεικέστεροι μὲ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν. Διότι ἐὰν δὲν ἐτιμωρεῖτο κανεὶς ἀπὸ τοὺς κακοὺς καὶ δὲν ἐτιμᾶτο κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς, πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ δὲν πιστεύουν εἰς τὴν δι-

τὴν μὲν ἀρειτὴν ὡς κακῶν αἰτίαν ἔφευγον, τὴν δὲ πονηρίαν ὡς ἀγαθῶν πρόξενον ἐδίωκον· εἴτε πάλιν ἐνιαῦθα τὸ κατ' ἀξίαν ἅπαντες ἀπελάμβανον, περιτιθὲν ἂν ἠγήσαντο εἶναι καὶ ψευδῆ τὸν τῆς κρίσεως λόγον.

5 Ἴν' οὖν μήτε οὗτος διαπιστῆται, μήτε ὁ πολὺς καὶ χυδαῖος λαὸς φαυλότερος γίνηται καταφρονῶν, ἐπεξέρχεται καὶ ἐνιαῦθα τῶν ἁμαρτανόρων πολλούς, καὶ ἀμείβεται τῶν κριτορθούντων ἐπίους, τῷ μὲν μὴ εἰς πάντας τοῦτο ποιεῖν, τὸν τῆς κρίσεως πισιτούμενος λόγον, τῷ δὲ καὶ πρὸ τῆς κρίσεως
10 κολάζειν τινάς, τοὺς πολλὴν ὑπνον καθεύδοντας διεγείρων. Ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ τιμωρεῖσθαι τοὺς πονηροὺς διανίστανται πολλοὶ τῷ φόβῳ τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ πάντας ἐνιαῦθα τὰ κατ' ἀξίαν ἀπολαβεῖν ἀναγκάζονται λογίζεσθαι ὅτι εἰς ἕτερόν τινα τοῦτο τειμαίενται καιρόν. Οὐ γὰρ
15 ἂν δήπου δίκαιος ὢν ὁ Θεὸς περιεῖδε ισοούτους καὶ τῶν κακῶν ἀτιμωρήτους ἀπελθόντας, καὶ τῶν ἀγαθῶν μυρίοις κολασθέντας δεινοῖς, εἰ μὴ ἄλλην τινὰ αἰῶνος ἐκατέροις παρεσκευάκει κατὰστασιν. Διὸ οὐ πάντας, ἀλλ' ἐπίους κολάζει καὶ τιμᾷ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Πέρσου, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου,
20 καίτοι πολλοὶ καὶ τῷ Ἀσουρίῳ γεγόνασιν ἐξ ἴσης ἀσεβεῖς. καὶ κατὰ τὸν Ἐζεκίαν ἐνάρετοι, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάντων τοῦτο πεποίηκε· τὸ δὲ αἴτιον, ὅπερ ἔφην, ἐστὶ τὸ μηδέπω παρεῖναι τῆς κρίσεως τὸν καιρόν. Καὶ ὅτι οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος· αὐτοῦ τοῦ κρίνειν ἡμᾶς τότε μέλλοντος ἄκουσον.

25 Ἐπειδὴ γὰρ προσῆλθον αὐτῷ οἱ τὴν τελευταίαν τῶν ὑπὸ

δασκαλίαν τῆς ἀναστάσεως τὴν μὲν ἀρετὴν ὡς αἰτίαν τῶν κακῶν θὰ τὴν ἀπέφευγαν, τὴν δὲ κακίαν, ἐπειδὴ θὰ τὴν ἐθεωροῦσαν πρόξενον τῶν ἀγαθῶν, θὰ τὴν ἐπεδίωκαν. Ἐὰν πάλιν ὅλοι ἠμείβοντο εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν σύμφωνα μὲ τὴν ἀξίαν των, θὰ ἐθεωροῦσαν ὡς περιττὴν καὶ ψευδῆ τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως.

“Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ μὴ ἀπιστῆ κανεὶς εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως ἀφ’ ἑνός, καὶ ἀφ’ ἑτέρου διὰ νὰ μὴ γίνεταί χειρότερος ὁ πολὺς καὶ ἀπαίδευτος λαὸς ἐξ αἰτίας τῆς περιφρονήσεως, καὶ τιμωρεῖ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, καὶ ἀμείβει ὠρισμένους ἀπὸ τοὺς ἐναρέτους καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν τὸ κάνει αὐτὸ πρὸς ὅλους ἐπιβεβαιώνει τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, μὲ τὸ ὅτι δὲ καὶ τιμωρεῖ ὠρισμένους πρὶν ἀπὸ τὴν τελικὴν κρίσιν, διεγείρει αὐτοὺς πού εἶναι βυθισμένοι εἰς ὕπνον βαθύν. Διότι ἐξ αἰτίας μὲν τῆς τιμωρίας τῶν πονηρῶν διορθώνονται πολλοὶ φοβούμενοι μήπως πάθουν τὰ ἴδια καὶ αὐτοί, ἐξ αἰτίας δὲ τοῦ ὅτι δὲν ἀμείβονται κατ’ ἀξίαν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀναγκάζονται νὰ σκέπτωνται, ὅτι ἡ ἀμοιβὴ αὐτὴ ἐπιφυλάσσεται διὰ κάποιον ἄλλον χρόνον. Διότι ὁ Θεός, ὡσὰν δίκαιος πού εἶναι, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παραβλέψη τόσοι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κακοὺς νὰ φεύγουν ἀτιμώρητοι διὰ τὴν ἄλλην ζωὴν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς πάλιν νὰ φεύγουν ἀφοῦ ὑπέφεραν ἀπὸ ἀμέτρητα δεινά, ἐὰν δὲν εἶχε προετοιμάσει καὶ διὰ τοὺς δύο κάποιαν ἄλλην μελλοντικὴν κατάστασιν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν τιμωρεῖ ὅλους καὶ δὲν τοὺς τιμᾷ, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Περσῶν καὶ ἐπίσης εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἐζεκίου, μολονότι βέβαια πολλοὶ καὶ ἔγιναν ἐξ ἴσου ἀσεβεῖς μὲ τὸν Ἀσσύριον καὶ ἄλλοι πάλιν ἐξ ἴσου ἐνάρετοι μὲ τὸν Ἐζεκιάν⁵⁵, ἀλλ’ ὅμως δὲν τὸ ἐφήρμοσε τὸ ἴδιο μέτρον δι’ ὅλους. Ἡ δὲ αἰτία, ὅπως εἶπα, εἶναι, ὅτι δὲν ἦλθεν ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς μελλούσης κρίσεως. Καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἰδική μου αὐτὴ ἡ διδασκαλία, ἀλλὰ αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ μᾶς κρίνη τότε, ἄκουσε τὰ ἐξῆς.

“Ὄταν λοιπὸν ἦλθαν καὶ τοῦ ἀνέφεραν οἱ ἄνδρες τὸν

τοῦ πύργου καταχωσθέντων καὶ τὴν τοῦ Πιλάτου μανίαν
 ἀπαγγέλλοντες, ἦν εἰς τοὺς τετελευτηκότας ἐπεδείξατο, ταῖς
 θυσίαις αὐτῶν ἀναμίξας τὸ αἷμα, τί φησί; «Δοκεῖτε ὅτι οἱ
 Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐ-
 5 γέγοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν; Οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν
 μὴ μετανοήσητε, πάντες ὁμοίως ἀπολεισθε. Ἡ ἐκεῖνοι οἱ
 δέκα καὶ ὀκτώ, ἐφ' οἷς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωὰμ καὶ
 ἀπέκτεινεν αὐτούς, δοκεῖτε ὅτι αὐτοὶ ὀφειλέται ἐγένοντο πα-
 ρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ; Οὐχί, λέγω ὑ-
 μῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήσητε, πάντες ὡσαύτως ἀπολεισθε».
 10 Αὕτη τῆς ἀναβολῆς ἡ αἰτία. Διὰ τοῦτο τοὺς τῶν αὐτῶν ἀ-
 ξίους οὐχ ὁμοῦ πάντας κολάζειν εἶωθεν, ἵνα οἱ λειπόμενοι
 βελτίους ταῖς ἐκείνων γένωνται συμφοραῖς. Καὶ ταῦτα μὲν
 ἡμῖν οὕτως ἐπιλελύσθω.

Σὺ δὲ ἴσως καὶ τὰ νῦν προσιθέμενα ζητεῖς, ἃ πολλῶν τού-
 15 τῶν ἐστὶν ἀπορώτερα. Πλὴν ἀλλὰ τούτων ἡμῖν κατὰ δύναμιν
 γενομένων φανερῶν, καὶ τῆς ἐκείνων λύσεως οἶμαί τινα
 προκαταβεβλήσθαι διὰ τούτων ἀρχήν. Τί οὖν ἐστὶν ὅπερ ἀπο-
 ρεῖς; Ὅτι πολλοὶ μέγροι τελευτῆς ἐκ πρώτης ἡλικίας πολ-
 λαῖς προσεπάλαισον συμφοραῖς. Ἐγὼ δὲ καὶ περὶ τούτων εἶ-
 20 ποιμι ἂν καὶ περὶ τῶν προτιέρον, ὅτι προηγουμένως μὲν διὰ
 τὴν οἰκείαν αὐτοὺς κολάζει πονηρίαν· ἔπειτα δὲ ἵνα καὶ ἕ-
 τεροι κερδάνωσιν ἐκ τῶν τούτοις συμβαινόντων κακῶν. Εἰ
 δὲ μὴ ἐπὶ πάντων τοῦτο γίνεται, οὕπω τῆς κρίσεως ὁ καιρὸς.

Τί οὖν, φησὶν, ὅταν πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν ἡλικίαν ἣν
 25 διαγνωστικὴν τῶν καλῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων, ὡς με-
 γάλα ἡδικηκότες τινὲς κολάζονται; Τούτου μὲν οὐ μία τίς

θάνατον ἐκείνων πού κατεπλακώθησαν ἀπὸ τὸν πύργον καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν μανίαν τοῦ Πιλάτου πού ἐπέδειξε πρὸς αὐτοὺς πού εἶχαν ἀποθάνει, ἀφοῦ ἀνέμιξε τὸ αἷμα των μὲ τὰς θυσίας, τί τοὺς εἶπε; «Νομίζετε ὅτι αὐτοὶ οἱ Γαλιλαῖοι, ἐπειδὴ ἔπαθαν ὅλα αὐτά, ἦσαν περισσότερο ἀμαρτωλοὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους Γαλιλαίους; "Ὁχι, σὰς λέγω, ἀλλ' ἐὰν δὲν μετανοήσετε θὰ ἀπολεσθῆτε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. "Ἡ νομίζετε, ὅτι ἐκεῖνοι οἱ δέκα ὀκτώ πού ἔπεσαν ὁ Πύργος τοῦ Σιλῶμ καὶ τοὺς ἐφόνευσεν, ὅτι ἦσαν ὀφειλέται ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ περισσότερο ἀπὸ ὅλους ἐκείνους πού κατοικοῦν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ; "Ὁχι, σὰς λέγω, ἀλλ' ἐὰν δὲν μετανοήσετε, θὰ καταστραφῆτε ὅλοι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον»⁵⁶. Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία πού ἀναβάλλει ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο δὲ δὲν συνηθίζει νὰ τιμωρῇ ὅλους μαζὶ ἐκείνους πού εἶναι ἄξιοι τῆς ἰδίας τιμωρίας, διὰ νὰ γίνωνται οἱ ὑπόλοιποι καλύτεροι μὲ τὰς συμφορὰς ἐκείνων. Καὶ αὐτὰ μὲν ἄς θεωρήσωμεν ὅτι ἔχουν αὐτὴν τὴν ἐξήγησιν.

Σὺ ὅμως ἐνδεχομένως νὰ ζητῆς τὴν ἐξήγησιν καὶ τῶν ὄσων προανεφέραμεν, τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ πιὸ δύσκολα ἀπὸ αὐτά. Ἄφοῦ ὅμως αὐτὰ ἔγιναν ἀντιληπτά ὅσον μᾶς ἐπιτρέπουν αἱ δυνάμεις μας, νομίζω καὶ διὰ τὴν λύσιν ἐκείνων ὅτι ἔχει ἤδη γίνει μία κάποια ἀρχή. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπορία σου; "Ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς των καὶ μέχρι τὸν θάνατόν των ἐδοκίμασαν πολλὰς συμφορὰς. Ἐγὼ ὅμως θὰ ἠμποροῦσα νὰ σοῦ εἰπῶ καὶ δι' αὐτοὺς καὶ διὰ τοὺς προηγουμένους, ὅτι ὁ Θεός κατ' ἀρχὴν τοὺς τιμωρεῖ ἕξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς των πονηρίας καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ νὰ ἀποκομίσουν καὶ ἄλλοι ὠφέλειαν ἀπὸ τὰς συμφορὰς ἐκείνων. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ δὲν συμβαίη εἰς ὅλους, αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι δὲν ἦλθεν ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς μελλούσης κρίσεως.

Μὰ θὰ εἰπῇ κάποιος' Διατί λοιπὸν ὠρισμένοι τιμωροῦνται ὡσάν νὰ διέπραξαν μεγάλα ἀμαρτήματα πρὶν ἀκόμη φθάσουν εἰς τὴν ἡλικίαν ἐκείνην πού ἠμποροῦν νὰ ξεχωρίζουν τὰ καλὰ ἀπὸ τὰ κακά; Ἡ αἰτία πού συμβαίνει αὐτὸ

ἔστιν αἰτία, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι. Καὶ γὰρ παρὰ τὴν
 τῶν γεννησαμένων ἀκρασίαν καὶ παρὰ τὴν τῶν θροεψάντων
 ραθυμίαν καὶ παρὰ τὴν τῶν ἀέρων ἀνωμαλίαν καὶ παρὰ πολ-
 λὰ ἕτερα ἰοιαῦτα συμπιῶματα τοῦτο γένοιτ' ἄν. Πρὸς δὲ
 5 τούτοις πολλοὺς αὐτῶν οἶδεν ὁ Θεὸς ἔσομένους πονηροῦς·
 εἶτα ὥσπερ ἰσοὶ πέδαις προκατέχει ταῖς τιμωρίαις ταύταις
 αὐτούς. Ἡ οὐχ ὁρᾷς καὶ τῶν ἐπαιτῶν πολλοὺς καὶ ἐν αὐτῇ
 τῇ θλίψει μυρία ἐργαζομένους δεινά, οὐ διὰ τὴν θλίψιν,
 οὐδὲ διὰ τὸν λιμόν, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν πονηρίαν μόνον;
 10 Ἐγὼ γὰρ ἤκουσά τινων λεγόντων ποτέ, ὅτι γυναῖκα ἐλευ-
 θέραν καὶ κοσμίαν ἀπολαβόντες ἐπ' ἐρημίας ἐνύθρισαν. Καίτοι
 ποίας τοῦτο ἀνάγκης, ποίας θλίψεως ἔργον; Τί δὲ οὐκ ἂν
 ἔπραξαν οὗτοι δεινόν, εἰ μὴ τοσοῦτω κατείχοντο δεσμῶ; Τῶν
 δὲ τὸ δεσμοτήριον οἰκούντων τὴν μανίαν καὶ τὴν λύτιαν
 15 τίς ἂν ἐνέγκοι ραδίως; Καὶ οἱ δαιμονῶντες δὲ οὐκ ἐλάτιονα
 τούτων ἐργάζονται. Οὐ λέγω ταῦτα, ἅπερ κατὰ τὸν καιρὸν
 τῆς τοῦ δαίμονος πράττουσι κατοχῆς, ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα
 τῆς βακχείας παυσαμένης ἐκείνης. Καὶ γὰρ ἀδηφαγοῦσι
 καὶ κλέπτουσι καὶ μεθύουσι καὶ πολλῶ τούτων αἰσχρότερα
 20 πράττουσι. Καθάπερ οὖν ἐπὶ τῶν κακούργων τοὺς μὲν πολ-
 λοὺς ἀφήσιν ἐπιπολὸν τὸ δεσμοτήριον οἰκεῖν ὁ κριτής, ὡς
 καὶ ἐκεῖ καταλῦσαι τὸν θῖον πολλάκις, ὅταν δέ τινας τῶν
 πολλῶν νουθειῆσαι βούληται, ἓνα πον καὶ δεύτερον ἐξ ἐκείνων
 λαθὼν καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ καθίσας τοῦ θήματος, περισιώτων
 25 ἀπάντων, οὕτως αὐτὸν κελεύει τὴν ἐπὶ θάνατον ἄγεσθαι,

δέν εἶναι μία, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι. Καθόσον αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ συμβῆ καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ κακοῦ χαρακτηῆρος τῶν γονέων των, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας αὐτῶν πού τὸν ἀνέθρεψαν, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ κακοῦ περιβάλλοντος μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐμεγάλωσαν, καὶ ἐξ αἰτίας πολλῶν ἄλλων περιπτώσεων. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὰ συμβαίνει αὐτὸ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅτι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ γίνουν κακοί, καὶ ἔτσι μὲ τὰς τιμωρίας αὐτάς, πού εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον ὡσὰν χειροπέδα, τοὺς συγκρατεῖ. Ἡ δὲν βλέπεις ὅτι πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ζητιάνους ὅτι διαπράττουν καὶ μέσα εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν θλίψιν των πολλὰ κακά, ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεώς των, οὔτε ἐξ αἰτίας τῆς πείνης των, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς κακίας των καὶ μόνον; Διότι ἐγὼ ἤκουσα ὠρισμένους πού ἔλεγαν κάποτε, ὅτι ἀτίμασαν κάποιαν γυναῖκα ἐλευθέραν καὶ σεμνήν ἀφοῦ τὴν ὠδήγησαν χωρὶς νὰ τὸ θέλη εἰς ἔρημον μέρος. Καὶ ὅμως ἢ πρᾶξις των αὐτὴ ἀπὸ ποῖαν ἀνάγκην ἢ ἀπὸ ποῖαν θλίψιν ἔγινε; Τί δὲ τὸ φοβερὸν δέν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πράξουν αὐτοί, ἐὰν δέν τοὺς συγκρατοῦσαν τόσον ἰσχυρὰ δεσμά; Αὐτῶν πάλιν πού διαμένουν εἰς τὴν φυλακὴν τὴν μανίαν καὶ τὴν λύσαν ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὴν ὑπομείνῃ μὲ εὐκολίαν; Καὶ οἱ δαιμονιζόμενοι δὲ δέν διαπράττουν μικρότερα ἀπὸ αὐτὰ πού διαπράττουν αὐτοί. Δέν ἐννοῶ αὐτὰ τὰ ὁποῖα διαπράττουν κατὰ τὴν διάρκειαν πού διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δαίμονος, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού διαπράττουν ἐν συνεχείᾳ, ὅταν σταματᾷ ἐκεῖνη ἡ βακχικὴ των μανία. Καθόσον τρώγουν μὲ λαιμαργίαν, κλέπτουν, μεθοῦν καὶ πράττουν πολλὰ ἄλλα πολὺ πιὸ αἰσχρὰ ἀπὸ αὐτά. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν κακούργων τοὺς μὲν περισσοτέρους ὁ δικαστὴς τοὺς ἀφήνει νὰ διαμείνουν εἰς τὴν φυλακὴν ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὥστε πολλές φορές καὶ νὰ περάσουν ἐκεῖ ὅλην τὴν ζωὴν των, ὅταν ὅμως θέλῃ νὰ νουθετήσῃ ὠρισμένους ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἀφοῦ πάρῃ ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς ἢ καὶ δεύτερον καὶ καθίσῃ ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν βῆμα καὶ περιστιχιζόμενος ἀπὸ ὅλους τοὺς ὑπολοίπους, ἀπαγγέλλει τὴν καταδίκην των εἰς θάνατον κατ’

καὶ οὐ πάντων αὐτῷ πρὸς τὸν τῶν λοιπῶν φόβον χρεία τῶν
 πονηρῶν οὕτω καὶ τῷ Θεῷ οὐ πάντων τῶν μοχθηρῶν, ὅτιαν
 ἡμᾶς σωφρονίσει βούληται, δεῖ, ἀλλ' ἐπίους ἐξ αὐτῶν ἀπο-
 λαβῶν, οὓς οἶδεν ἀδιορθώτως ἔχοντας, ἐνδείκνυται τὴν δύ-
 5 ραμιν καὶ τὴν ὀργήν, πολλὰ ἐκ τούτοις κατορθῶν. Τούτους τε
 γὰρ πονηροὺς οὕτως ἐπὶ τὴν μεταβολὴν τῆς πονηρίας, εἰ
 βούλοιντο, παρακαλεῖ, τοὺς τε ἀγαθοὺς προσεκτικωτέροισι
 ἐργάζεται, τὴν δὲ μακροθυμίαν ἐπιδείκνυται τὴν αὐτοῦ, καὶ
 τὸν περὶ τῆς ἀνασιόσεως λόγον, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ἅπανσι
 10 καθίστησι φανερόν.

Τί οὖν ταῦτα, φησί, πρὸς τοὺς ἐν συμφοραῖς ἅπασαν τὴν
 πρόωτην τραφέντας ἡλικίαν, καὶ πρὶν ἔλθεῖν ἐπὶ τὸ διαγιγνώ-
 σκειν ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀποπνεύσαντας; Καὶ τί πάσχουσιν
 οὗτοι δεινόν, εἰπέ μοι, οὕτω τὴν αἴσθησιν ὧν πάσχουσιν ἔ-
 15 χοντες, οὐδὲ τὸ λυπεῖσθαι καὶ χαίρειν μεμαθηκότις; Ἐγὼ δὲ
 οὐ τοῦτω μόνον τὸν λόγον ἐπιλύομαι τοῦτον, ἀλλ' ὅτι καὶ
 γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ καὶ συγγενεῖς ἐκ τῶν τοιούτων ἐσωφρο-
 νίσθησαν συμφορῶν τοῦτο δὲ κέρδος οὐ μικρόν, ἐξ ὧν ἕτερος
 ἠδίκηται οὐδέν, ὠφελεῖσθαι τὰ μέγιστα ἕτερον. Εἰκὸς δε
 20 καὶ ἄλλην αἰτίαν τινὰ ἄρρητον εἶναι, μόνῳ τῷ ποιήσαντι
 ἡμᾶς φανερόν.

Εἰς ἔτι λείπεται λόγος, τί δήποτε οἱ τὰ ὀρθὰ θαδίζον-
 τες πρὸ τῶν πειρασμῶν μετὰ τοὺς πειρασμοὺς κατέπεσον.
 Τίς οὖν ὁ καλῶς τοὺς τὰ ὀρθὰ θαδίζοντας ἐπισιόμενος, πλὴν
 25 τοῦ πλάσαντος καιαμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ συνιέντος
 εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν; Πολλοὶ γὰρ πολλάκις τῶν δοκούν-

αὐτὸν τὸν τρόπον, χωρὶς νὰ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ καταδικάσῃ ὅλους εἰς θάνατον, καὶ αὐτὸ τὸ κάνει διὰ νὰ φοβηθοῦν οἱ ὑπόλοιποι κακοί. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνεργεῖ καὶ ὁ Θεός· δὲν εἶναι δηλαδὴ ἀνάγκη νὰ τιμωρήσῃ ὅλους τοὺς μοχθηροὺς, ὅταν θέλῃ νὰ μᾶς σωφρονίσῃ, ἀλλὰ ἀφοῦ λάβῃ ὠρισμένους ἀπὸ αὐτούς, αὐτοὺς ποὺ γνωρίζει ὅτι εἶναι ἀδιόρθωτοι, ἐπιδεικνύει τὴν δύναμίν του καὶ τὴν ὀργὴν του, ἐπιτυγχάνοντας σπουδαῖα ἀποτελέσματα μ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Διότι καὶ τοὺς πονηροὺς τοὺς παροτρύνει, ἐὰν θέλουν, νὰ ἀφήσουν τὴν πονηρίαν των καὶ νὰ γίνουν καλοί, καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τοὺς κάνει προσεκτικωτέρους καὶ ἀκόμη ἐπιδεικνύει τὴν μακροθυμίαν του καὶ εἰς ὅλους καθιστᾷ φανεράν τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀναστάσεως, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον ὠμίλησα προηγουμένως.

Ἄλλὰ, θὰ εἰπῆ κάποιος, ποῖαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ μὲ ἐκείνους ποὺ ἐπέρασαν ὅλην τὴν πρώτην ἡλικίαν των μέσα εἰς συμφορὰς καὶ ἀπέθαναν πρὶν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν ἡλικίαν ἐκείνην ποὺ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν; Ἄλλὰ εἶπέ μου, τί τὸ φοβερὸν παθαίνουν αὐτοί, καθ' ἣν στιγμὴν δὲν ἔχουν ἀκόμη αἴσθησιν τῶν παθημάτων των καὶ οὔτε ἔχουν μάθει ἀκόμη νὰ λυποῦνται καὶ νὰ χαίρωνται; Ἐγὼ ὅμως δὲν περιορίζω μόνον εἰς αὐτὰ αὐτὴν τὴν ἐξήγησιν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον λέγω ὅτι καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ καὶ συγγενεῖς ἐσωφρονίσθησαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς συμφορὰς. Αὐτὸ δὲ δὲν εἶναι μικρὸν κέρδος, ἀπὸ αὐτὰ δηλαδὴ ποὺ δὲν ἔχει ζημιωθῆ κάποιος εἰς τίποτε, νὰ ὠφεληθῆται κάποιος ἄλλος εἰς πολὺ μεγάλον βαθμόν. Φυσικὸν εἶναι νὰ ὑπάρχῃ καὶ κάποια ἄλλη αἰτία δι' ὅλα αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν, ποὺ εἶναι ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς καὶ εἶναι γνωστὴ μόνον εἰς αὐτὸν ποὺ μᾶς ἔπλασεν.

Ἐπολεῖται ἀκόμη μία λύσις· Διατί τέλος πάντων αὐτοὶ ποὺ βαδίζουν τὴν ὀρθὴν ὁδὸν πρὶν ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, ἠμάρτησεν μετὰ τοὺς πειρασμούς; Ποῖος ἄλλος βέβαια γνωρίζει πάρα πολὺ καλὰ αὐτοὺς ποὺ βαδίζουν τὴν ὀρθὴν ὁδὸν, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνον ποὺ ἔπλασε μίαν - μίαν τὰς καρδίας μας καὶ προγνωρίζει ὅλας τὰς πράξεις μας;

των εἶναι χρησιῶν, πάντων εἰσὶ πονηρότεροι. Καὶ τοῦτο ἀπεδείχθη μὲν ἤδη καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἀλλ' ἐπ' ἐνίῳν, περισιτάσεώς τινος γινομένης καὶ ἀνάγκης. Ὅταν δὲ ὁ δοκιμάζων τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφρούς, ὁ ζῶν καὶ ἐνεργῆς
 5 καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίοτομον, ὁ δεικνόμενος μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, ὁ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν, καθέζεται δικάζων ἡμῖν, τότε δὴ, τότε οὐκ ὀλίγους τινὰς ἐκ πολλῶν, ἀλλὰ πάντας ἐκκαλυπτομένους ὄφει τοὺς τοιούτους· καὶ οὔτε δορὰ
 10 προβάτου τὸν λύκον δύναιτ' ἄν, οὔτε κονίσις τάφου τὸν ἔνδον ἀποκρύψαι μολυμόν. Οὐκ ἔστι γὰρ κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον τοῦ τότε κρίνοντος, ἀλλὰ πάντα γυμνὰ καὶ τειραχηλιόμενα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ· ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν Κορινθίοις ἔλεγεν· «Ὡστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως
 15 ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν».

Ἴνα δὲ καὶ τοὺς ὑποκριτὰς ἀφέντες ἐπὶ τοὺς ὀρθῶς βιοῦντας ἔλθωμεν τῷ λόγῳ, πόθεν δῆλον, εἰ τὰ μὲν ἄλλα αὐτοῖς κατώρθωται, τὸ δὲ κεφάλαιον ἡμέληται τῶν ἀγαθῶν ἢ ταπεινοφροσύνη; Καὶ διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἀφῆκεν ὁ Θεός, ἵνα μάθωσιν ὅτι οὐ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει κατώρθουν ἐκεῖνα, ἀλλὰ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ λέγοι τις βέλτιον εἶναι κατορθοῦντας ἐπαίρεσθαι ἢ ταπεινωθῆναι πεσόνας, πολὺ καὶ τῆς ἀλαζονείας ἀγνοεῖ τὴν ζημίαν καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ κέρδος. Εὖ γὰρ ἴσθι

57. Ἀποκ. 2, 23.

58. Α' Κορ. 4, 5.

Διότι πολλοὶ πολλὰς φορές ἀπὸ αὐτοῦς ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι ἐνάρετοι, εἶναι οἱ πῖο κακοὶ ἀπὸ ὅλους. Καὶ αὐτὸ ἀπεδείχθη μὲν ἤδη εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀλλὰ δι' ὠρισμένους ἀποδεικνύεται ὅταν τὸ ἀπαιτήσῃ κάποια περίστασις καὶ κάποια ἀνάγκη. "Ὅταν ὁμοῦς ὁ Κύριος, ποὺ δοκιμάζει τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφρούς"⁵⁷, ὁ ὁποῖος ζῆ καὶ ἐνεργεῖ καὶ εἶναι κοπτερός περισσότερον ἀπὸ κάθε μάχαιραν δίκοπον, ὁ ὁποῖος εἰσχωρεῖ μέχρι τὸ τελευταῖον μέρος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ εἰς τὰς ἀρθρώσεις καὶ εἰς τὸν μυελόν, αὐτὸς ποὺ κρίνει καὶ δικάζει τὰς σκέψεις μας καὶ τοὺς σκοποὺς μας, αὐτὸς λοιπὸν ὅταν καθίσῃ νὰ μᾶς δικάσῃ, τότε λοιπὸν, τότε θὰ ἰδῆς αὐτοῦς νὰ φανερώωνται ποῖοι εἶναι, ὄχι μόνον οἱ ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἀλλὰ ὅλοι γενικῶς. Καὶ οὔτε δέρμα προβάτου θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀποκρύψῃ τὸν λύκον, οὔτε τὸ ἀσβέστωμα τοῦ τάφου τὴν βρωμιὰν ποὺ ὑπάρχει μέσα. Διότι δὲν ὑπάρχει κανένα πλάσμα ποὺ νὰ μὴ τὸ βλέπῃ αὐτὸς ποὺ θὰ κρίνῃ τότε, ἀλλ' ὅλα θὰ εἶναι γυμνά καὶ ὀλοφάνερα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς θέλοντας ὁ Παῦλος νὰ δηλώσῃ ἔλεγεν εἰς τοὺς Κορινθίους: «Ὡστε μὴ κρίνετε κάτι πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα του, μέχρις ὅτου ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ φέρῃ εἰς φῶς αὐτὰ ποὺ εἶναι κρυμμένα μέσα εἰς τὸ σκότος καὶ θὰ φανερώσῃ τὰς σκέψεις τῶν καρδιῶν»⁵⁸.

Καὶ διὰ νὰ φέρωμεν τὴν συζήτησιν εἰς αὐτοῦς ποὺ ζοῦν ὀρθῶς, ἀφήνοντες τοὺς ὑποκριτάς, ἀπὸ ποῦ ἀποδεικνύεται, ὅτι αὐτοὶ ἔπραξαν μὲν ὅλας τὰς ἄλλας ἀρετάς, ἀλλ' ὁμοῦς ἠδιαφόρησαν διὰ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὴν ταπεινοφροσύνην; Ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον τοὺς ἄφησεν ὁ Θεός, διὰ ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι δὲν τὰ ἐπέτυχαν ἐκεῖνα μὲ τὴν ἰδικὴν των δύναμιν, ἀλλὰ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὁμοῦς κάποιος ὑποστηρίξῃ ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ ὑπερηφανευώμεθα ζῶντες ἐνάρετον ζωὴν, παρὰ νὰ πίπτωμεν καὶ νὰ ταπεινωώμεθα, αὐτὸς δὲν γνωρίζει εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ τὴν ζημίαν τῆς ἀλαζονείας καὶ τὸ κέρδος τῆς ταπεινοφροσύνης. Διότι πρέπει νὰ

σαφῶς οὐκ ἄνθρωπος μετὰ ἀπονοίας κατορθῶν (εἴ γε ὅλως τοῦτο ἔστι κατορθοῦν), ταχέως ἐμπεσεῖται εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπώλειαν. Καὶ ὁ μὲν ὀλισθησάτω συγχωρηθεὶς, καὶ μειριάξει μαθὼν ἀπὸ τοῦ πτώματος, καὶ ἀναστήσεται, καὶ ἀνακινήσεται
5 ἑαυτὸν θάτιον, εἴ γε θούλοιτο· ὁ δὲ δοκῶν μὲν εὖ πράττειν μετὰ ἀλαζονείας, μηδὲν δὲ πάσχων δεινόν, οὔτε αἰσθησάτω τῆς οἰκείας λήψεται παρανομίας ποιέ, ἀλλὰ καὶ αὐξήσεται τὸ δεινόν, καὶ λήσεται κενὸς ἐνθύνδε ἀπελθὼν· καθάπερ ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος, ὃς ἀνῆλθε μὲν δοκῶν τοῖς ἀγαθοῖς ἅπανσι πλου-
10 τεῖν, κατήλθε δὲ μαθὼν οὐ καὶ τοῦ τελώνου πενέσιος ἦν.

Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος πολλὴν ἔχον ἰσχὺν πρὸς τὸ κενῶσαι τὰ μετὰ πολλῶν ἰδρώτων καὶ πόνων συναχθέντα καλά, ὁ τῆς κενοδοξίας ἄνεμος. Καθάπερ γὰρ ἄνεμος ἀληθῶς εἰσελθὼν ἐκφυσᾷ ἅπαντας τοὺς τῆς ἀρετῆς θησαυρούς. Ἴδου
15 οὖν καὶ δευτέρως πρόφασιν ἡμῖν ἀνεφάνη τῶν τὰ ὀρθὰ βαδιζόντων ὡς ἔφησ. Πολλοὶ γὰρ παρ' ἡμῖν δοκοῦντες ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πολλοὺς ὑπομεμενηκένοι πόνους, καὶ ὑπομένοντες δέ, ἐπειδὴ πρὸς τὴν παρὰ ἀνθρώπων ὀρῶντες τιμὴν, καὶ οὐ πρὸς τὸν Θεὸν ἅπαντα ἔπρατιον, ἀφείθησαν πειρασμῶ περι-
20 πεσεῖν, ἵνα τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἀποστειρηθέντες δόξης δι' ἣν ἅπαντα ἐζημιώθησαν, καὶ μαθόντες τὴν φύσιν αὐτῆς ὡς οὐδὲν ἄμεινον ἄνθους χόρτου διάκειται, τῷ Θεῷ μόνῳ προσέχωσι τοῦ λοιποῦ, καὶ δι' αὐτὸν ἅπαντα πράττωσι. Καὶ ἕτεροι

γνωρίζωμεν πάρα πολὺ καλὰ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴν μὲ ἀλαζονείαν (ἐὰν πράγματι αὐτὸ ἠμπορῇ νὰ θεωρηθῇ πραγματικὴ ἀρετὴ), πάρα πολὺ γρήγορα θὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν πιὸ φοβερὰν ἀπώλειαν. Καὶ αὐτὸς μὲν ποὺ ἀφέθη νὰ γλυστρίσῃ πρὸς τὸ κακὸν καὶ θὰ γίνῃ μετριόφρων ἐξ αἰτίας τῆς πτώσεώς του καὶ θὰ σηκωθῇ καὶ πάλιν καὶ θὰ ἐπανεύρῃ τὰς δυνάμεις του τὸ ταχύτερον, ἐὰν φυσικὰ τὸ θελήσῃ. Αὐτὸς ὅμως ποὺ νομίζει ὅτι εἶναι ἐνάρετος καὶ εἶναι ἀλαζών, χωρὶς ὅμως νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ κατένενα κακόν, δὲν θὰ συναισθανθῇ ποτὲ τὴν ἰδικὴν του παρανομίαν, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ θὰ αὐξήσῃ τὸ κακόν, καὶ θὰ φύγῃ, χωρὶς νὰ τὸ πάρῃ εἰδησιν, ἀπὸ τὸν ἐδῶ κόσμον τελείως ἄδειος. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος, ὁ ὁποῖος ἀνέβη εἰς τὸν ναόν, νομίζοντας ὅτι φέρει μαζί του ὅλον τὸν πλοῦτον τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ὅμως κατέβη ἀφοῦ ἐπληροφορήθη ὅτι ἦτο πτωχότερος καὶ ἀπὸ τὸν τελώνην.

Ἐπάρχει δὲ καὶ ἓνα ἄλλο εἶδος κακοῦ ποὺ ἔχει πολλὴν δύναμιν, ὥστε νὰ ἠμπορῇ νὰ καταστρέψῃ ὅλα τὰ καλὰ, τὰ ὁποῖα ἐσυγκεντρώθησαν μὲ πολλοὺς ἰδρωτάς καὶ κόπους, ὁ ἄνεμος τῆς κενοδοξίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄνεμος, ἀφοῦ μᾶς κατακυριεύσῃ πραγματικά, διασκορπίζει ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρετῆς. Νὰ λοιπὸν ποὺ μᾶς ἐπαρουσιάσθῃ καὶ δευτέρα αἰτία πτώσεως αὐτῶν ποὺ βαδίζουν τὴν ἐνάρετον ὁδόν, ὅπως λέγεις. Διότι πολλοὶ ποὺ μᾶς φαίνονται ὅτι ἔχουν ὑπομείνει πολλὰ βάσανα ἐξ αἰτίας τῆς ἀρετῆς καὶ μολονότι τὰ ὑπέμειναν, ἐπειδὴ ὅμως ἀπέβλεπαν, ποὺ τὰ ἔπρατταν ὅλα αὐτά, εἰς τὴν τιμὴν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων καὶ δὲν τὰ ἔπρατταν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀφέθησαν νὰ περιπέσουν εἰς πειρασμόν, ὥστε ἀποστερούμενοι τῆς δόξης ἐκ μέρους τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὑπέστησαν ὅλας τὰς ζημίας, καὶ μαθόντες τὴν φύσιν αὐτῆς, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἓνα ἄνθος τοῦ χόρτου, εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἔχουν τὴν προσοχὴν των ἐστραμμένην μόνον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὅλα νὰ τὰ πράττουν χάριν αὐτοῦ. Ἀλλὰ ὑπάρχουν ἐκτός

δὲ πρὸς τοῦτοις εἰσὶ λόγοι τοῦτων πολλῶ πλείους, ἡμῖν μὲν ἀφανεῖς, ὡς ἔφην, γνώριμοι δὲ τῷ πεποιηκότι αὐτοῦς Θεῷ. Μὴ τοίνυν ἀσχάλλωμεν ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἀλλ' εὐχαριστοῦμεν τοῦτο γὰρ οἰκειῶν εὐγνωμόνων ἐστί.

5 Σὺ δὲ θαυμάζων ὅτι μὴ πρότερον, ἠνίκα εἰρούφας καὶ τὴν κοσμικὴν περιέκεισο φαντασίαν, ἀλλὰ νῦν, ὅτε πάντα ἐκεῖνα ἔρριψας, καὶ σαυτὸν ὅλον ἀνέθηκας τῷ Θεῷ, τότε ἐπεπήδησεν οὗτος ὁ μιαρός, παραπλήσιον ποιεῖς ὅσπερ ἂν εἰ ἐθαύμαζες, τί δήποτε τοῖς μὲν θεαταῖς οὐδεὶς ἐνοχλεῖ, τῷ
10 δὲ ἀπογραφαμένῳ πρὸς τὸ πικτεῦειν, καὶ γυμνασθέντι, καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα καθέντι, τοῦτω μόνῳ πάντων ἔπεισιν ὁ ἀνταγωνιστῆς, πατάσων τὴν κεφαλὴν, καὶ κόπτων τὸ πρόσωπον. Οὐ δὴ τοῦτο ἔστι θαυμασιὸν οὐδὲ ἀδυμίας ἄξιον, εἰ πικτεῦειν ἡμῖν ἐλομένοις, ἐκεῖνος θλίβει καὶ ἀνιᾶ καὶ βαρύνει
15 οὗτος γὰρ τῶν πικτευόντων ὁ νόμος· ἀλλ' εἰ περιτρέπει καὶ καταβάλλει καὶ τὸ θραβεῖον ἀφαιρεῖται, τοῦτο ἔστι τὸ δεινόν. Ἔως δ' ἂν τοῦτο μὴ δύνηται, οὐ μόνον οὐδὲν ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα ὤνησε, τῇ σφοδρᾷ συμπλοκῇ σεμνοτέρους ἡμῶς ποιήσας. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς σιραιοπέδοις ἐκεῖνός ἐστιν ὁ
20 πάντων ἀμείνων, ὁ πλείονα τραύματα ἐπιδειῖξαι ἔχων, καὶ τὰ μονομάχια πρὸς τοὺς εὐτιονωτέρους τῶν πολεμίων ἀναδεξάμενος· καὶ τῶν ἀθλητῶν δὲ τοὺς τοῖς ἀκαθαιρέτοις συμπλεκομένους (οὗτω γὰρ τοὺς φιλονεικοτέρους καλοῦσι τῶν ἀνταγωνιστῶν) θαυμάζομεν καὶ κνηγέτης οὗτος μάλιστα ἐστιν
25 ὁ κρατούμενος, ὁ τὰ δυσάλωτα τῶν θηρίων καταδεχόμενος. Ἄναιδής ἐστι καὶ ἀκατάπληκτος οὗτος ὁ δαίμων; διὰ τοῦτο σε ἐκπλητιόμενος καὶ θαυμάζων οὐ πάύομαι, ὅτι πρὸς τοι-

ἀπό αὐτοὺς καὶ ἄλλοι πολὺ περισσότεροι λόγοι ἀπὸ αὐτοὺς, ποὺ εἶναι μὲν, καθὼς εἶπα, ἄγνωστοι εἰς ἡμᾶς, γνωστοὶ ὅμως εἰς τὸν Θεὸν ποὺ τοὺς ἔχει δημιουργήσει. Ἐπομένως ἄς μὴ δυσανασχετοῦμεν μὲ αὐτὰ ποὺ συμφαίνουν, ἀλλ' ἄς εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν· διότι αὐτὸ εἶναι διακριτικὸν γνῶρισμα τῶν εὐγνωμόνων δούλων.

Σὺ ὅμως θαυμάζων, διατί αὐτὸς ὁ μιαρὸς δαίμων δὲν εἰσῆλθε μέσα σου προηγουμένως, ὅταν ἔκανες τρυφηλὴν ζωὴν καὶ ἦσουν περιβεβλημένος μὲ τὴν κοσμικὴν ὑπερφάνειαν, ἀλλ' εἰσῆλθε τώρα ποὺ τὰ ἀπέβαλες ὅλα ἐκεῖνα καὶ ἀφωσιώθης ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν Θεόν, διαπράττεις κάτι παρόμοιον μὲ τὸ ἐὰν ἐθαύμαζες, διατί τέλος πάντων τοὺς μὲν θεατὰς δὲν τοὺς ἐνοχλεῖ κανεὶς, ἀλλὰ ὁ ἀντίπαλος ἐπιτίθεται ἀπὸ ὅλους μόνον εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐξελέγη διὰ τὴν πυγμαχίαν καὶ ἐγυμνάσθη καὶ κατέβη εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου φέρει θανατηφόρα κτυπήματα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ἄξιον θαυμασμοῦ καὶ λύπης, ἐφόσον ἐπροτιμήσαμεν νὰ ἀγωνισθῶμεν, ἐὰν ἐκεῖνος μᾶς καταπιέζη καὶ μᾶς λυπῇ καὶ μᾶς κἀνη νὰ βαρυθοῦμεν· διότι αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς πυγμαχίας. Τὸ φοβερὸν ὅμως εἶναι τὸ ἐὰν μᾶς ἀνατρέπη, μᾶς καταβάλλῃ καὶ μᾶς ἀφαιρῇ τὸ βραβεῖον τῆς νίκης. Ἐπὶ ὅσον χρόνον δὲν ἠμπόρησε νὰ τὸ πράξῃ αὐτό, ὄχι μόνον δὲν μᾶς ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ μᾶς ὠφέλησεν εἰς πάρα πολὺν μεγάλον βαθμόν, διότι μᾶς ἔκανε περισσότερο σπουδαίους μὲ τὴν μεγάλην αὐτὴν συμπλοκὴν. Καθόσον καὶ εἰς τοὺς στρατοὺς ὁ πιὸ γενναῖος ἀπὸ ὅλους εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὰ περισσότερα τραύματα καὶ ἐδέχθῃ νὰ μονομαχήσῃ μὲ τοὺς πιὸ ρωμαλέους. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἀθλητὰς δὲ θαυμάζομεν ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀκατανίκητοι (διότι ἔτσι ὀνομάζουν τοὺς ἀκαταμαχήτους ἀπὸ τοὺς ἀνταγωνιστὰς). Καὶ ἀπὸ τοὺς κυνηγοὺς τὰ πρωτεῖα κατέχει αὐτὸς ποὺ δέχεται νὰ κυνηγήσῃ τὰ πιὸ ἄγρια θηρία. Εἶναι αὐτὸς ὁ δαίμων θρασύς καὶ ἀτρόμητος; Μὰ, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἐγὼ δὲν παύω νὰ ἐκπλήττωμαι καὶ νὰ σὲ θαυμάζω, διότι, μολονότι ἐκληρώθης ν' ἀγωνισθῆς μὲ τέ-

οὔτιον κληρωθεῖς ἀνταγωνιστήν, οὐ κατέπεσες, οὐδὲ ἐξέδω-
 κας σεαυτὸν, ἀλλ' ἔμεινας ἀκλινῆς μηδαμόθεν περιτρεπό-
 μενος.

Καὶ ὅτι σε οὐ κολακεύων ταῦτα λέγω νῦν, ἀλλὰ ἀληθῶς
 5 τὰ μέγιστα ἀπὸ τῆς θλίψεως ταύτης ἐκαρπώσω, ἀνάσχου
 μετὰ παρηγοίας λεγόντων ἡμῶν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλως δυναί-
 μην τούτου παρασχεῖν τὴν ἀπόδειξιν. Οἶσθά που καὶ μέμνη-
 σαι τὴν προτιέραν σου διαγωγὴν, τὴν πρὸ τούτου λέγω τοῦ
 πειρασμοῦ· οὐκοῦν ἐξείτασον ἐκείνην καλῶς, καὶ ἀντίθες τῇ
 10 παρουσίᾳ τῇ μετὰ τὸν πειρασμόν, καὶ τότε ὄψει τὸ κέρδος
 ὄσον ἀπὸ ταύτης σοι γέγονε τῆς συμπλοκῆς. Νῦν μὲν γὰρ
 καὶ ἐν νησιεῖαις καὶ παννυχίοι, καὶ τῇ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν
 σπουδῇ καὶ τῇ περὶ τὰς εὐχὰς καρτερίᾳ, πολλὴ γέγονεν ἡ
 ἐπίτασις, καὶ τὸ ἀδιάχνητον δὲ καὶ ταπεινὸν μεθ' ὑπερβολῆς
 15 σοι καιώρθωται· πρότερον δέ σοι βιβλίων λόγος ἦν οὐδεὶς,
 πᾶσα δέ σοι φρονιτις καὶ πόνος εἰς τὴν ἐπιμέλειαν ἀνηλίσκειο
 τῶν ἐν τῷ παραδείῳ φυτῶν. Πολλῶν δέ σε καὶ εἰς ἀπόνοιαν
 σκωπιόντων ἤκουον τότε, καὶ ταύτη τὴν τοῦ γένους αἰτιω-
 μένων λαμπρότητα, καὶ τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν, καὶ τὸ ἐν
 20 πλούτῳ τειράσθαι πολλῶ· τὴν δὲ ἐν ταῖς παννυχίοις ραθυμίαν
 καὶ αὐτὸς οἶδας σαφῶς. Πολλάκις γὰρ ἄλλων μετὰ τὴν βα-
 θεϊαν ἐσπέραν ἀνισιαμένων εὐθέως, αὐτὸς ἔμενες ὑπνώ
 κατεχόμενος θαθεῖ, καὶ πρὸς τοὺς διεγείροντας ἐδυσχέραινες.
 Ἄλλὰ νῦν πάντα λέλυται ἐκεῖνα, καὶ πρὸς τὸ θέλιον μετα-
 25 βέβληται, ἐξ οὗ τὴν μάχην καὶ τὸν πόλεμον ἀνεδέξω τοῦτον.
 Εἰ δὲ ἔροιά με τί δήποιέ σοι τρυφῶντι καὶ πρὸς τὰ τοῦ κό-
 σμου πράγματα ἐπισημένῳ οὐ συνεχώρησεν ἀντιστῆναι τὸν
 δαίμονα τοῦτον ὁ Θεός, ἐκεῖνο ἂν ἀποκρινοίμην ἐγώ, ὅτι καὶ

ποιον αντίπαλον, δὲν κατεβλήθης, οὔτε καὶ παρεδόθης, ἀλλὰ παρέμεινες ἀκλόνητος, καὶ δὲν ἐξέκλινες ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδὸν μὲ κανένα τρόπον.

Καὶ τὸ ὅτι δὲν τὰ λέγω τώρα αὐτὰ διὰ νὰ σὲ κολακεύσω, ἀλλὰ τὰ λέγω ἐπειδὴ πράγματι εἶχες πολὺ μεγάλην ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν θλίψιν, δεῖξε ὑπομονὴν καὶ ἄκουσε αὐτὰ ποῦ θὰ σοῦ εἰπῶ μὲ παρρησίαν· ἄλλωστε καὶ δὲν θὰ ἠμποροῦσα αὐτὸ νὰ σοῦ τὸ ἀποδείξω κατ' ἄλλον τρόπον. Γνωρίζεις βέβαια καὶ ἐνθυμεῖσαι τὸν προηγούμενον τρόπον τῆς ζωῆς σου, τὸν πρὸ τῶν πειρασμῶν δηλαδή. Ἐξέτασε λοιπὸν ἐκείνην τὴν ζωὴν σου καλῶς καὶ ἀντιπαράβαλέ την μὲ τὴν σημερινὴν ζωὴν σου μετὰ ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, καὶ τότε θὰ ἀντιληφθῆς πόσον ἦτο τὸ κέρδος ποῦ ἀπεκόμισες ἀπὸ τὴν συμπλοκὴν αὐτὴν. Διότι τώρα ἀπέκτησες πολὺ μεγάλην δύναμιν καὶ μὲ τὰς νηστείας καὶ μὲ τὰς ἀγρυπνίας καὶ μὲ τὸ ἐνδιαφέρον σου διὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μὲ τὴν ὑπομονὴν κατὰ τὰς ὥρας τῆς προσευχῆς, καὶ ἐπέτυχες εἰς πολὺ μεγάλον βαθμὸν σκληραγωγίαν καὶ ταπεινοφροσύνην. Παλαιότερα δὲ οὔτε κἂν ἀνέφερες διὰ βιβλία, ἀλλ' ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον σου καὶ ὁ μόχθος σου ἐδαπανῶντο εἰς τὴν φροντίδα τῶν φυτῶν τοῦ κήπου. Τότε δὲ ἤκουα πολλοὺς νὰ σὲ κοροϊδεύουν δι' ἀλαζονείαν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ κατηγοροῦν τὴν λαμπρὰν καταγωγὴν σου καὶ τὴν φήμην τοῦ πατέρα σου καὶ τὸ ὅτι ἀνετράφης μέσα εἰς ἀφθονίαν πλούτου, τὴν δὲ ἀδιαφορίαν σου διὰ τὰς ἀγρυπνίας τὴν γνωρίζεις καὶ σὺ ὁ ἴδιος πάρα πολὺ καλά. Διότι πολλὰς φορές ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐσηκῶνοντο ἀμέσως ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα, σὺ ἐξηκολούθεις νὰ παραμένῃς βυθισμένος εἰς ὕπνον βαθὺν καὶ ἐδυσσασχετοῦσες ἐναντίον ἐκείνων ποῦ ἐσηκῶνοντο. Τώρα ὁμως ἔπαυσαν ὅλα ἐκεῖνα καὶ ἔχεις μεταβληθῆ πρὸς τὸ καλύτερον, ἀπὸ τότε ποῦ ἀνέλαβες αὐτὴν τὴν μάχην καὶ τὸν πόλεμον. Ἐὰν δὲ μὲ ἤθελες ἐρωτήσῃ διατί τέλος πάντων ὁ Θεὸς δὲν ἐπέτρεψε τὸν δαίμονα αὐτὸν νὰ παρουσιασθῆ τότε ποῦ ἐζοῦσες μέσα εἰς τὴν τρυφηλὴν ζωὴν καὶ ἦσουν ἀποροφημένος ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, θὰ ἠμποροῦσα νὰ

τοῦτο τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας ἦν ἥδει γὰρ διτι σε ἰότε εὐκαια-
 γώνιστον εὐρῶν ταχέως ἀπολεῖ. Διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως ἐπὶ
 τὸν τῶν μοναχῶν ἐλθόντια θίον πρὸς τὴν πάλην ταύτην ἐκά-
 λεσεν, ἀλλ' ἀφῆκεν ἐγγυμνασθῆναι καὶ χρόνον ἀναμεῖναι μα-
 5 κρόν, εἶθ' ὅτι καρτερικώτατος γέγονας, ιηνικαῦτα πρὸς τὸ
 ἐπίπονον τοῦτο σιάδιον εἴλκυσεν.

Ἔτι οὖν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ στρεφομένων μεμνήσῃ, καὶ
 τὸν οἰκέτην ἄξεις εἰς μέσον τὸν σόν' ἐκεῖνον μὲν γὰρ σε
 οἶμαι αἰνίτιεσθαι, διὰν λέγῃς ὅτι πολλοὶ τῶν βιωτικῶν ἀν-
 10 δρῶν ταύτη περιπεσόντες τῇ νόσῳ ταχίστης καὶ τελείας ἔτυ-
 χον ἀπαλλαγῆς. Ἄλλ' ὁ οἰκέτης, ὦ φίλιαιε, ὁ σὸς καὶ ὄσοι
 τῶν αὐτῶν ἔτυχον ἐκείνῳ, οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αὐτῷ προσε-
 πλάκησαν, οἷσπερ καὶ σὺ νῦν' ἐκείνῳ μὲν γὰρ καὶ τοῖς τοι-
 οῦτοις ὑπὲρ τοῦ φοβῆσαι μόνον, καὶ τῷ φόβῳ ποιῆσαι βελ-
 15 ίους, τοῦτο ἐπαφῆκε τὸ θηρίον ὁ Θεός· σοὶ δέ, ὥσπερ ἀγω-
 νίασθαι γενναίως, καὶ νικῆσαι λαμπρῶς, καὶ τὸν τῆς ὑπο-
 μονῆς ἀναδήσασθαι σιέφανον. Νίκη δέ ἐστιν, οὐχ ὅτιαν τις,
 τοῦ θεάτρου ἔτι συνεσιῶτις, παλαίοντα αὐτὸν ἐλκύσας ἀπα-
 γάγῃ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἀλλ' ὅτιαν ἀφῆ συμπλακῆναι διαπαν-
 20 τός, εἶτα παλαίων καὶ διὰ τῆς ἀθυμίας εἰς ἐνθυμήσεις ἀτό-
 πους ἄγων ἰσχύσῃ μηδέν.

Καὶ διτι οὕτω ταῦτ' ἔχει, ἐκεῖθεν συλλογισθῆναι καλῶς.
 Παντί που δῆλόν ἐστι, καὶν αὐτὸς μειριάζειν ἐθέλης, ὅσον
 τῆς τοῦ οἰκέτου ζωῆς βελτίων ἢ σὴ διενήνοχεν. Οὐκοῦν καὶ
 25 λόγος σου τῷ Θεῷ πλείων καὶ φρονίς, ἢ ἐκείνου. Τούτου δέ

σοῦ δώσω τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν, ὅτι δηλαδὴ καὶ αὐτὸ ὠφείλετο εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ· διότι ἐγνώριζεν ὅτι θὰ σὲ κατέβαλε τότε πάρα πολὺ γρήγορα ἐπειδὴ θὰ σὲ εὔρισκεν εὐκόλον ἀντίπαλον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οὔτε ὅταν προσῆλθες εἰς τὸν μοναχικὸν βίον δὲν σὲ ἐκάλεσεν ἀμέσως εἰς τὴν πάλην αὐτὴν, ἀλλὰ σὲ ἄφησε νὰ προγυμνασθῆς καὶ νὰ περιμένῃς ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ὅταν ἡ ὑπομονὴ σου ἔγινεν ἀκατάβλητος, τότε πλέον σὲ ἐκάλεσεν εἰς αὐτὸ τὸ ἐπίπονον στάδιον τῶν ἀγώνων.

Ἄκόμη σὲ παρακαλῶ νὰ ἐνθυμηθῆς αὐτοὺς ποὺ βασανίζονται μέσα εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ φέρῃς εἰς τὸ μέσον τὸν δοῦλον σου. Διότι νομίζω ὅτι ἐκείνον ὑπονοεῖς, ὅταν λέγῃς ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς ἄνδρας, μολονότι κατελήφθησαν ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, ὅμως ἀπηλλάγησαν ἀπὸ αὐτὴν πολὺ γρήγορα καὶ τελείως. Ἄλλὰ, πολυαγαπητέ μου, ὁ δοῦλος σου καὶ ὅσοι ἄλλοι εἶχαν τὰς ἰδίας δοκιμασίας μὲ ἐκείνον, δὲν συνεπλάκησαν μὲ αὐτὸν διὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν ἔχεις συμπλακεῖ τώρα σύ. Διότι εἰς ἐκείνον καὶ τοὺς παρομοίους μὲ ἐκείνον ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε τὸ θηρίον ἀπλῶς καὶ μόνον νὰ τοὺς ἐκφοβίσῃ καὶ μὲ τὸν φόβον νὰ τοὺς κἀνῃ καλυτέρους, εἰς ἑσένα ὅμως τὸ ἐπέτρεψε διὰ νὰ ἀγωνισθῆς γενναῖα, νὰ ἐπιτύχῃς λαμπρὰν νίκην καὶ νὰ φορέσῃς τὸν στέφανον τῆς ὑπομονῆς. Νίκη δὲ θεωρεῖται ὄχι ὅταν κάποιος, ἐνῶ εἶναι συγκεντρωμένοι οἱ θεαταὶ καὶ γίνεται ἡ πάλη, ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸν ἀνταγωνιστὴν του, ἀλλὰ ὅταν μείνῃ διὰ ν' ἀγωνισθῆ μέχρι τέλους καὶ δὲν ἐπιτύχῃ τίποτε ὁ ἀντίπαλός του καὶ ἂν ἀκόμη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πάλης προσπαθῆσῃ νὰ τοῦ ἐμβάλῃ ἀνησυχίαν ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν λυποψυχίαν.

Καὶ ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς ἐξῆς συλλογισμοὺς. Εἰς τὸν καθένα λοιπὸν εἶναι φανερόν, ἔστω καὶ ἂν ἐσύ θέλῃς νὰ παρουσιάξῃς μετριόφρων, πόσον ἡ ἰδική σου ζωὴ διαφέρει ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ δούλου καὶ ὅτι εἶναι κατὰ πολὺ καλύτερα. Κατὰ συνέπειαν ὁ Θεὸς πρέπει νὰ φροντίζῃ περισσότερο δι' ἑσένα, παρὰ δι' ἐκείνον. Ἐὰν αὐτὸ εἶναι φανερόν, θὰ

ὄντιος δήλου, κακεῖνο ὁμοίως ἔσται φανερόν, ὅτι εἰ μίσους
 αὕτη συγχώρησις ἦν, οὐκ ἂν εἰς ὃν μᾶλλον ἠγάπα ταύτην
 ἐξέτεινε, τὸν ἥτιονα πολὺ ὄντα τοῦτον ταχέως τοῦ δαίμονος
 ἐξαρπάσας. Καὶ οὐκ ἀπὸ τούτου μόνον τοῦτο ἰσχυροσαίμην
 ἂν ἔγωγε, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν, ὧν ἐγκαταλελειφθαι δοκεῖς,
5 ἐκ τούτων μάλιστα, ὅτι σφόδρα μέλει τῷ Θεῷ τῶν σῶν,
 ἀποδείξαι πειράσομαι. Εἰ μὲν γὰρ μὴ πολλῆν ἐποιήσω σπου-
 δήν, μηδὲ ἀποδημίας ἐστειλῶ μακράς, ὥστε συγγενέσθαι ἀν-
 δράσιν ἀγίοις καὶ ἱκανοῖς τὰ τοιαῦτα λύειν δεσμά, ἴσως ἂν
 τις ἠπόρησε τῶν πολλῶν, οὐ σφόδρα τῆς αἰτίας οὔσης ἐναρ-
10 γοῦς, δι' ἣν ἰσοῦτον εἶασε χρόνον ἐπειδὴ δὲ καὶ τόπους
 μαρτύρων καταλαβῶν, ἔνθα πολλοὶ καὶ τῶν ἀνθρώπους ἐ-
 σθιόντων ἰάθησαν, καὶ τοῖς θαυμαστοῖς καὶ γενναίοις ἐκείνοις
 καὶ μηδέποτε διημαρτηκόσι πολὺν ὑπὲρ τούτου συνώκησας
 χρόνον, καὶ οὐδὲν ὅλως παραλιπῶν τῶν φερόντων εἰς τὴν
15 τοῦ πάθους ἀπαλλαγὴν, ἐπανῆλθες πάλιν τὸν πολέμιον ἔχων
 μετὰ σαυτοῦ, φανερὰν καὶ ἐναργῆ καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοήτοις
 τῆς περὶ σὲ Θεοῦ προνοίας ἐκόμισας τὴν ἀπόδειξιν. Οὐδὲ
 γὰρ ἂν τισαύτην χάριν ἐνεπόδισεν, οὐδ' ἂν τοὺς αὐτοῦ δού-
 λους αἰσχυνθῆναι ἠνέσχετο, εἰ μὴ σφόδρα πρὸς τὴν εὐδοκί-
20 μῳιν καὶ τὴν ὠφέλειαν μᾶλλον ἐώρα τὴν σὴν. "Ὡσθ' ὅπερ
 δοκεῖ σημεῖον εἶναι τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ, τοῦτο
 τῆς πολλῆς αὐτοῦ περὶ σὲ φιλοστοργίας καὶ σπουδῆς σημεῖ-
 όν ἐστι.

εἶναι καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐκεῖνο ἀληθές, ὅτι δηλαδὴ ἂν αὐτὸν τὸν πειρασμὸν τὸν ἐπέτρεπεν ὁ Θεὸς ἀπὸ μίσους, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν ἔστελλε πρὸς αὐτὸν ποῦ τὸν ἀγαποῦσε περισσότερον, ἀφοῦ αὐτὸν ποῦ ἦτο κατὰ πολὺ κατώτερός του τὸν ἠλευθέρωσε τόσον γρήγορα ἀπὸ τὸν δαίμονα. Καὶ αὐτὸ ἐγὼ τουλάχιστον θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸ ὑποστηρίξω ὄχι μόνον μὲ τὸν προηγούμενον συλλογισμόν, ἀλλὰ θὰ προσπαθῆσω νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἡ μεγάλη φροντίς τοῦ Θεοῦ δι' ἐσένα ἐκδηλώνεται κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ νομίζεις ἐσὺ ὅτι ἔχεις ἐγκαταλειφθῆ. Ἐὰν βέβαια δὲν ἔδειχνες τόσον μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ δὲν μετέβαινες τόσον μακρὰ διὰ νὰ συναντήσης ἄνδρας ἀγίους καὶ ἱκανοὺς νὰ λύουν παρόμοια δεσμά, ἐνδεχομένως κάποιος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς νὰ ἀποροῦσε, καθόσον ἡ αἰτία δὲν εἶναι πάρα πολὺ φανερά, διὰ ποῖον λόγον σὲ ἄφησε νὰ ὑποφέρης τόσον χρόνον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπεσκέφθης καὶ τόπους μαρτύρων, ὅπου ἐθεραπεύθησαν πολλοὶ ποῦ ἔτρωγαν ἀνθρώπους, καὶ συνέζησες ἐπὶ πολὺν χρόνον, πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν, μὲ τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους καὶ γενναίους οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε διέπραξαν ἁμαρτίαν, καὶ γενικῶς δὲν παρέλειψες κανένα ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἀπαλλάσσουν ἀπὸ ἓνα τέτοιο πάθος, καὶ ἐπέστρεψες πάλιν φέροντας μαζί σου τὸν ἐχθρόν, κατέστησες τὴν ἀπόδειξιν περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ φανεράν καὶ ὀφθαλμοφανῆ καὶ εἰς τοὺς πλέον ἀνοήτους. Διότι ὁ Θεὸς οὐδέποτε θὰ ἔστεροῦσε ἀπὸ τοὺς δούλους του τόσῃν χάριν, οὔτε θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀνεχθῆ νὰ ἀτιμάζωνται, ἂν δὲν ἀπέβλεπεν εἰς μέγαν βαθμὸν εἰς τὴν ἰδικὴν σου ἐπιτυχίαν καὶ ὠφέλειαν. Ὡστε αὐτὸ ποῦ φαίνεται ὡς σημεῖον τῆς ἐγκαταλείψεώς σου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς μεγάλης φιλοστοργίας καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Θεοῦ δι' ἐσένα.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΚΑΙ ΟΤΙ Η ΑΘΥΜΙΑ ΧΑΛΕΠΩΤΕΡΑ ΚΑΙ ΔΑΙΜΟΝΟΣ

Ταῦτα μὲν ἡμῖν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας εἰρηθῶ,
5 καὶ ὅτι οὐκ ἀποστρεφόμενος οὐδὲ μισῶν, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀγα-
πῶν, τούτῳ γυμνάσει τῷ τρόπῳ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐτέρως σφό-
δρα ἔφης ἀλγεῖν, ὡς καὶ πολλάκις σὲ ἀναπεῖθαι τὸν δαίμο-
να εἰς πέλαγος ἢ κατὰ κρημνῶν ἀφανίσαι σαυτὸν, ἢ ἄλλῳ
τινὶ τοιούτῳ τρόπῳ τὴν παρούσαν καταλῦσαι ζωὴν, καὶ ὑπὲρ
10 τούτων μικρὰ διαλεχθῆναι βούλομαι τῶν λογισμῶν. Οὐ γὰρ
ἐκείνου μόνον ἐστὶν αὕτη ἡ συμβουλή, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀθυμίας
τῆς σῆς, καὶ ταύτης μᾶλλον ἢ ἐκείνου, τάχα δὲ καὶ μόνης
ταύτης. Καὶ δῆλον ἐξ ὧν πολλοὶ καὶ τῶν μὴ δαιμονώντων
ἀπὸ τοῦ λυπεῖσθαι μόνον τοιαῦτα βουλεύονται. Ταύτην οὖν
15 ἔκβαλε καὶ ἀπέλασον τῆς ψυχῆς, καὶ σὺδεμίαν ἔξει λοιπὸν
ἐκείνος ἰσχύν, οὐ μόνον πρὸς τὸ πείθειν τὰ τοιαῦτα, ἀλλ'
οὐδὲ πρὸς τὸ παραινεῖν τὴν ἀρχήν. Νῦν μὲν γὰρ καθάπερ
οἱ τοιχωρῶχοι καταλαμβάνουσης νυκτός, τὸ φῶς ἀποσθέσαν-
τες, καὶ ὑφελέσθαι τὰ ὄντα καὶ τοὺς τούτων κυρίους μετὰ
20 πολλῆς ἀποσφάξαι τῆς εὐκολίας δύναιτι' ἂν οὕτω καὶ οὕτως
ἀντὶ νυκτός καὶ σκότους τὴν ἀθυμίαν κατασκεδάσας, πάντας
ὑφελέσθαι πειροῖται τοὺς πρὸς ἀσφάλειαν λογισμούς, ἵνα ἐ-
ρήμην καὶ ἀβοήθητον λαβὼν τὴν ψυχὴν μυρίαις κατατρού-

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Η ΛΥΠΟΨΥΧΙΑ

ΕΙΝΑΙ ΦΟΒΕΡΩΤΕΡΑ ΤΟΥ ΔΑΙΜΟΝΟΣ

1. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ εἶπαμεν διὰ νὰ καταστήσωμεν φανεράν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι μᾶς γυμνάζει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὄχι ἐπειδὴ μᾶς ἀποστρέφεται οὔτε ἐπειδὴ μᾶς μισεῖ, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀγάπης του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶπες ὅτι καὶ κατ' ἄλλον τρόπον σὲ κάνει καὶ πονεῖς, ὥστε πολλές φορές καὶ νὰ σὲ πείθῃ τελείως ὁ δαίμων νὰ καταστρέψῃς τὸν ἑαυτὸν σου ρίπτοντάς τον εἰς τὴν θάλασσαν ἢ εἰς τὸν κρημνὸν ἢ νὰ σταματήσῃς τὴν παροῦσαν ζωὴν σου μὲ κάποιον ἄλλον παρόμοιον τρόπον, ἐπιθυμῶ νὰ συζητήσωμεν ἐν συντομίᾳ καὶ δι' αὐτὰς τὰς σκέψεις σου. Διότι αὕτῃ δὲν εἶναι συμβουλή μόνον τοῦ δαίμονος, ἀλλὰ ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου λύπην, καὶ περισσότερο εἰς αὐτὴν παρὰ εἰς τὴν παρότρυνσιν ἐκείνου, ἐνδεχομένως δὲ καὶ μόνον εἰς αὐτὴν. Καὶ αὐτὸ καθίσταται φανερόν ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι, ποὺ δὲν εἶναι δαιμονισμένοι, κάνουν παρομοίας σκέψεις ἐξ αἰτίας τῆς λύπης των μόνον. Τὴν λύπην λοιπὸν αὐτὴν ἐκδίωξέ την καὶ ἀπομάκρυνέ την ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου καὶ δὲν θὰ ἔχῃ πλέον ἐκεῖνος καμμίαν δύναμιν, ὄχι μόνον διὰ νὰ σὲ πείθῃ νὰ κάνης παρόμοια πράγματα, ἀλλ' ἀρχικῶς οὔτε κἂν καὶ νὰ σὲ συμβουλεύῃ. Διότι τώρα μὲν ὅπως ἀκριβῶς οἱ κλέπται, ἀφοῦ τὸ σκοτάδι τῆς νυκτὸς σκεπάσῃ τὰ πάντα καὶ ἀφοῦ σβήσουν τὰ φῶτα, καὶ ἡμποροῦν μὲ μεγάλην εὐκολίαν νὰ κλέψουν τὰ διάφορα πράγματα καὶ τοὺς κυρίους τῶν πραγμάτων αὐτῶν νὰ τοὺς σφάξουν, ἔτσι καὶ αὐτός, ἀντὶ τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ σκότους διασκορπίσας παντοῦ τὴν λυποψυχίαν, προσπαθεῖ νὰ ἐξαλείψῃ ὅλας τὰς σκέψεις ποὺ παρέχουν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀσφάλειαν, ὥστε, ἀφοῦ

ση πληγαῖς. Ὅταν δέ τις τῆ πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίδι τοῦτο διασκεδάσας τὸ σκότιος καὶ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης καταφυγών, σπεύσῃ τὰς ἀκτῖνας ἐκεῖνας εἰς τὴν ἑαυτοῦ καταθεῖναι ψυχὴν, ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐπὶ τὸν λησιτῆν
 5 μεταθήσεται τὸν θόρυβον· καὶ γὰρ οἱ τὰ τοιαῦτα κακουργοῦντες, ὅταν αὐτοὺς ἐλέγξῃ τις καὶ δείξῃ τὸ φῶς, τρέμουσιν, ἰλιγγιῶσι, ταραττονται.

Καὶ πῶς ἂν τις, φησί, ταύτης ἀπαλλαγείῃ τῆς ὀδύνης, μὴ πρότερον τοῦ κινουῦντος αὐτὴν δαίμονος ἀπαλλαγείῃς; Οὐχ ὁ
 10 δαίμων ἐστὶν ὁ τὴν ἀθυμίαν κινῶν, ἀλλ' ἐκείνη ἡ ποιοῦσα τὸν δαίμονα ἰσχυρόν, καὶ τοὺς λογισμοὺς ὑποβάλλουσα τοὺς πονηροὺς. Καὶ μαρτυρήσειεν ἂν ἡμῖν ἐνταῦθα ὁ μακάριος Παῦλος· οὐ γὰρ δαίμονά τινα, ἀλλὰ τὴν ταύτης ἀμετρίαν δεδοικῶς ἐπέσειλλε Κορινθίοις φείσασθαι λοιπὸν τοῦ πεπλημμε-
 15 ληκότιος ἐφ' οἷς ἐξήμαρτε, «Μὴ πως τῆ περισσοτέρῃ λύπῃ καταποθῆ», φησὶν, «ὁ τοιοῦτος». Εἰ δὲ θούλει, τῷ λόγῳ τέως ὑποθώμεθα τὸν μὲν δαίμονα ἐπικεῖσθαι, τὴν δὲ ἀθυμίαν ἐξηλάσθαι τῆς σῆς ψυχῆς· τίς ἔσται βλάβη λοιπόν· τί καθ' ἑαυτὸν οὗτος ἢ μικρὸν ἢ μέγα δύναται ἂν ἀδικῆσαι ἡμᾶς; Ἐκείνη
 20 δὲ καὶ τούτου μὴ παρόντος πολλὰ ἂν ἐργάσαιτο δεινά· καὶ τοὺς πλείονας τῶν θρόχους ἀπάντων, ἢ ξίφει διαφθαρέντων, ἢ ποταμοῖς ἀποπνιγέντων, ἢ καὶ ἐτέρως πως ἀπολεσάντων ἑαυτοὺς, ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἐπὶ τοὺς θιαίους τούτους θανάτους ὡσθέντας εὐρήσομεν· εἰ δέ τινες καὶ τῶν δαιμονῶντων εἶεν
 25 ἐν τούτοις, καὶ τούτων τὴν ἀπώλειαν οὐ τῷ δαίμονι λογιστέον, ἀλλὰ τῆ τῆς ἀθυμίας τυραννίδι καὶ βία.

εὔρη τὴν ψυχὴν ἔρημον καὶ ἀβοήθητον, νὰ τὴν πληγώσῃ μὲ ἀμετρήτους πληγὰς. Ὅταν ὁμως κάποιος, ἀφοῦ διασκορπίσῃ αὐτὸ τὸ σκότος μὲ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν καὶ καταφεύγοντας πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, σπεύσῃ νὰ ἀποθέσῃ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκείνας τὰς ἀκτῖνας, τότε θὰ μεταβιβάσῃ τὸν θόρυβον καὶ τὴν ἀνησυχίαν ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του σκέψεις εἰς τὸν ληστήν. Καθόσον αὐτοὶ ποὺ διαπράττουν αὐτὰ τὰ κακουργήματα, ὅταν κάποιος τοὺς ἐλέγξῃ καὶ τοὺς παρουσιάσῃ τὸ φῶς, τρέμουν, ζαλίζονται καὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ ταραχὴν.

Ἄλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος: Πῶς θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὀδύνην, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν δαίμονα ποὺ προκαλεῖ αὐτήν; Δὲν εἶναι ὁ δαίμων ἐκεῖνος ποὺ δημιουργεῖ τὴν λυποψυχίαν, ἀλλ' ἡ ἰδία ἡ λυποψυχία εἶναι ἐκείνη ποὺ κάνει τὸν δαίμονα ἰσχυρὸν καὶ δημιουργεῖ τὰς πονηρὰς σκέψεις. Καὶ αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσε νὰ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος, ὄχι ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τὸν δαίμονα, ἀλλὰ τὴν ὑπερβολὴν αὐτῆς τῆς λυποψυχίας, ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους νὰ δείξουν εὐσπλαγχνίαν πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν διὰ τὰ ἁμαρτήματα ποὺ διέπραξε, «Μὴ τυχόν», λέγει, «καταστραφῇ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς λύπης»¹. Ἐὰν ὁμως θέλῃς ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ μὲν δαίμων συνεχίζει τὴν δρᾶσιν του, ἡ δὲ λύπη ὅτι ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου. Ποία θὰ εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς ἡ βλάβη σου; ποίαν ἀδικίαν μικράν ἢ μεγάλην θὰ ἠμποροῦσε μόνος του νὰ μᾶς προξενήσῃ; Ἡ λυποψυχία ὁμως καὶ χωρὶς αὐτὸς νὰ εἶναι παρὼν θὰ ἠμποροῦσε νὰ προξενήσῃ πολλὰς συμφορὰς. Καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐκρεμάσθησαν ἢ ἠτύκονθησαν μὲ ξίφος ἢ ἐπνίγησαν εἰς τοὺς ποταμοὺς ἢ ἀφήρησαν τὴν ζωὴν των μὲ ἄλλον τρόπον θὰ εὐρωμεν ὅτι ὠθήθησαν εἰς τοὺς βιαίους αὐτοὺς θανάτους ἐξ αἰτίας τῆς λυποψυχίας των. Ἐὰν δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρξαν καὶ ὠρισμένοι δαιμονισμένοι, καὶ αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν θὰ πρέπει νὰ τὴν ἀποδώσωμεν ὄχι εἰς τὸν δαίμονα, ἀλλὰ εἰς τὴν τυραννίαν καὶ τὴν βίαν τῆς λυποψυχίας.

Καὶ πῶς ἔνεστι, φησί, μὴ ἀθυμεῖν; Ἐν τῆς τῶν πολλῶν
 περὶ τῆς τοῦ πράγματι δόξης ἀποσιὰς τὰ ἄνω φρονῆς. Νῦν
 μὲν γὰρ ἐπειδὴ τοῖς πολλοῖς τὸ πρᾶγμα δεινὸν εἶναι νομι-
 ζεται, καὶ σοὶ δοκεῖ εἰ δὲ θελήσῃς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, τῆς
 5 ματαιίας καὶ πεπλανημένης προλήψεως ἀπαλλαγείς, μετὰ ἀ-
 κριθείας καιδεῖν, εὐρήσεις οὐδεμίαν ἔχον ἀθυμίας ἀφορμὴν,
 ὡς καὶ ἤδη πολλάκις ἡμῖν ἀποδέδεικται. Τῶν δὲ δημῶν
 ἔνεκεν (καὶ γὰρ τὴν ἐκείνων εὐφροσύνην καὶ τὴν πρὸς τοὺς
 ἀδελφοὺς παρηγοίαν ὁρῶντά σε ἠγοῦμαι συγχεῖσθαι καὶ κα-
 10 ταπίπτειν) ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι, εἰ μὲν τούτων ἐν ἐγκρα-
 τείᾳ καὶ κοσμιότητι καὶ τῇ λοιπῇ τοῦ βίου φιλοσοφίᾳ δια-
 γόντων, αὐτὸς ἐν χαμαιτυπείοις καὶ κύβοις καὶ κώμοις τὸν
 ἅπαντα χρόνον ἀνήλισκες, λόγον ἂν εἶχεν ἢ τῆς ἀθυμίας πρό-
 φασις· εἰ δὲ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἔτι βαδίζεις ὁδόν, τί ποιέ
 15 ἐσὶ σε τὸ λυποῦν; Ἐγὼ γάρ, εἰ μὲν πρὸς ἕτερόν μοί τινα
 τῶν εὐκόλως ἐπαιρομένων ὁ λόγος ἦν, καὶ ἀπεισιώπησα ταῦ-
 τα, ἃ μέλλω πρὸς σὲ νῦν ἐρεῖν· ἐπειδὴ δὲ σφόδρα θαρρῶ,
 ὅτι, καὶ μὴ μὴ σέ τις ἐπαινῇ καὶ θαυμάζῃ, τοῦ μειριάζειν
 οὐκ ἀποσιήσῃ ποτέ, ἀλλὰ μενεῖς καὶ οὕτως ἐν τοῖς ἐσχάτοις
 20 ἰαίτιων σαυτὸν, οὐδὲν ὑποσιελάμενος ἅπαντα ἐρῶ. Τοσαύτην
 γὰρ ἀκούω τὴν ἐπίδοσιν τῆς εὐλαθείας γεγενῆσθαι τῆς σῆς,
 ὡς μηκέτι σοὶ πρὸς ἐκεῖνα τὰ μειράκια, ἀλλὰ πρὸς τοὺς με-
 γάλους καὶ θαυμασιοὺς ἄνδρας εἶναι τὴν ἄμιλλαν. Οὐδὲν
 γὰρ ἐκείνων σε ἀποδέειν λέγουσιν, οὐ κατὰ τὸν τῆς νησιείας
 25 λόγον· πῶς γάρ, ὕδατι καὶ ἄριτω μόνον, καὶ ταῦτα ἡμέραν
 παρ' ἡμέραν τρεφόμενον; οὐ κατὰ τὸν τῶν παννυχίδων και-

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ εἰπῆς, νὰ μὴ λυποψυχῶ; Ἐὰν ἀποφεύγῃς τὴν γνώμην τῶν πολλῶν διὰ κάποιον ζήτημα καὶ σκέπτεσαι τὰ οὐράνια πράγματα. Διότι τώρα μὲν ἐπειδὴ ἓνα πρᾶγμα θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς φοβερόν, τὸ θεωρεῖς καὶ σὺ φοβερόν· ἐὰν ὅμως θελήσῃς τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ νὰ τὸ ἐξετάσῃς μὲ ἀκρίβειαν, ἀφοῦ πρῶτα ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν ματαιίαν καὶ ἐσφαλμένην προκατάληψιν, θὰ διαπιστώσῃς ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν ἀφορμὴν λυποψυχίας, ὅπως πολλὰς φορές ἤδη ἔχομεν ἀποδείξει. Σχετικὰ δὲ μὲ τοὺς συνομηλικούς σου (διότι ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι συγχίζεσαι καὶ χάνεις τὸ θάρρος σου ἐπειδὴ βλέπεις τὴν εὐθυμία των καὶ τὴν παρρησίαν των πρὸς τοὺς ἀδελφούς) θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν μὲν αὐτοὶ ἐπερνοῦσαν τὴν ζωὴν των μὲ ἐγκράτειαν, σεμνότητα καὶ μὲ τὴν ὑπόλοιπον εὐσέβειαν τῆς ζωῆς, ἐνῶ σὺ ἐξώδευες ὅλον τὸν χρόνον σου εἰς τὰ πορνεία, εἰς τὸ παίξιμον τῶν κύβων καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις, τότε θὰ ἠμποροῦσε νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ὑπαρξίς τῆς λυποψυχίας· ἐὰν ὅμως ἐξακολουθῆς νὰ βαδίζῃς τὴν ἰδίαν ὁδὸν μὲ αὐτούς, τότε ποῖο τέλος πάντων εἶναι ἐκεῖνο ποῦ σὲ κάνει νὰ λυποψυχῆς; Διότι ἐγώ, ἐὰν μὲν ἡ συζήτησις ἀνεφέρετο εἰς κάποιον ἄλλον, ποῦ εὐκόλα ὑπερηφανεύονται, θὰ τὰ ἀποσιωποῦσα αὐτὰ τὰ ὁποῖα πρόκειται τώρα νὰ εἰπῶ πρὸς ἐσένα· ἐπειδὴ ὅμως πιστεύω ἀπόλυτα ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς σὲ ἐπαινῇ καὶ σὲ θαυμάζῃ ἀμέτρητα, δὲν θ' ἀπομακρυνθῆς ποτέ ἀπὸ τὴν μετριοφροσύνην, ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθήσῃς νὰ κατατάσῃς τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τοὺς πλέον ἀσημάντους, θὰ τὰ εἰπῶ ὅλα χωρὶς ν' ἀποσιωπήσω τίποτε. Διότι ἀκούω ὅτι τόσον μεγάλη εἶναι ἡ πρόδοός σου εἰς τὴν εὐλάβειαν, ὥστε νὰ μὴ συναγωνίζεσαι πλέον ἐκείνους τοὺς νεανίσκους, ἀλλὰ τοὺς μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς ἄνδρας. Διότι, λέγουν, δὲν ὑστερεῖς ἐκείνων ὡς πρὸς τίποτε, καὶ οὔτε καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν νηστείαν. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συμβαίῃ αὐτό, καθ' ἣν στιγμὴν τρέφεσαι μόνον μὲ νερὸ καὶ ψωμί καὶ αὐτὸ ἡμέραν παρ' ἡμέραν; δὲν ὑστερεῖς οὔτε καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀγρυπνίας, ἀλ-

ρόν, ἀλλ' ὁμοίως αὐτοῖς ἐφεξῆς πολλὰς νύκτας αὐτοὺς παρελ-
 κειν. Τῇ δὲ μεθ' ἡμέραν διαγωγῇ πολλοὺς αὐτῶν ἤδη καὶ
 ἀποκρούσαι φασί· καὶ γὰρ τῶν ἐκεῖθεν ἐρχομένων ἀκούω
 διηγουμένων, ὅτι σοι πᾶς ὁ καιρὸς εἰς εὐχὰς καὶ δάκρυα
 5 ἀναλίσκεται· καὶ καθάπερ οἱ οἰγὴν ἀσκοῦντες, ἣ καὶ μόνους
 ἐν οἰκίῳ κατακλείσαντες ἑαυτοὺς, πρὸς οὐδένα οὐδὲν φθέγ-
 γονται, οὕτω καὶ σὲ λέγουσιν ἐν πλήθει τοσοῦτω σιρροφόμε-
 νον διατελεῖν. Τὸν δὲ τῆς καρδίας σου συντριμμόν, καὶ τὸν
 αὐχμόν, καὶ τὴν ἀλγηδόνα καὶ πεφρῖκασι διηγούμενοι, καὶ
 10 πολλοὺς ἐνταῦθα τὰ σὰ κατένυξαν ἀπαγγέλλοντες· οὐκ ἀντι-
 βλέπει, φησὶν, οὐδενὶ τῶν εἰσιόντων ἐκεῖ, οὐδ' ἀνίησι τῶν
 συνεχῶν πόνων ἑαυτὸν· πολλάκις ἐδείσαμεν μὴ πηρώση τοὺς
 ὀφθαλμοὺς τοῖς ὀδυρμοῖς, μὴ πλήξῃ τὰς μήνιγγας τῇ σφο-
 δρότητι τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῇ ἀνενδότιω καὶ διηνεκεῖ περὶ
 15 τὴν ἀνάγνωσιν σπουδῆ.

Ταῦτα οὖν σε λυπεῖ καὶ θοροθεῖ, ὅτι τοσοῦτον παρήλαους
 τοὺς ὁμήλικας, ὅτι καὶ σφοδρὸν καὶ ἀναίσχυντον ἔχων τὸν
 ἀνταγωνιστὴν πολλῶ τῷ μέτρῳ τοὺς μετὰ σοῦ τρέχοντας
 ὑπερηκόμισας. Ἐρ' οὐκ εἰκότως ἔλεγον ὅτι ἡ ἀθυμία αὕτη
 20 προλήψεως μόνον ἐστίν, ἐρευνωμένη δὲ καὶ εὐθυμίας ἡμῖν
 ὑποθέσεις παρέχει πολλάς. Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, τοῦ μὴ
 δαιμονᾶν, ὅταν ὁ βίος ἡμελημένος ᾖ; ποῖον δὲ βλάβος ἀπὸ
 τοῦ δαιμονᾶν, ὅταν τὰ τῆς πολιτείας ἠκριθωμένα τύχη καὶ
 συγκεκροτημένα καλῶς; Ἀλλ' ἴσως αἰσχύνῃ καὶ ἐρυθριᾷ,
 25 ὅταν σε καταβάλλῃ παρόντων τινῶν; Ἀλλὰ τοῦτό σοι πάλιν
 ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως συμβαίνει τῆς αὐτῆς, ὅτι τῇ τῶν πολλῶν
 δόξῃ, λογισμῶ δὲ οὐδέποτε τὸ πρᾶγμα ἐπέτρεπας. Τὸ γὰρ

λά ὅπως αὐτοὶ περνᾶς πολλάς συνεχεῖς νύκτας ἄυπνος. Ὡς πρὸς τὴν καθημερινὴν σου δὲ ζωὴν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς λέγουν ὅτι ἤδη τοὺς ἐπισκιάζεις· καθόσον ἀκούω ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔρχονται ἀπὸ ἐκεῖ νὰ λέγουν, ὅτι ὀλόκληρος ὁ καιρὸς σου περνᾶ μὲ προσευχὰς καὶ δάκρυα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνοι ποὺ ἀσκοῦνται εἰς τὴν ἡσυχίαν, ἢ ποὺ ἔχουν κλεισθῆ μόνον μέσα εἰς ἓνα οἰκίσκον, δὲν λέγουν πρὸς κανένα τίποτε, ἔτσι καὶ δι' ἑσένα λέγουν ὅτι μολονότι ζῆς μέσα εἰς τόσον πλῆθος, ζῆς συγκεντρωμένος εἰς τὸν ἑαυτὸν σου. Τὴν δὲ συντριβὴν τῆς καρδίας σου καὶ τὴν φοβερὰν κατάστασίν σου καὶ τὸν πόνον σου καὶ τὰ διηγοῦνται μὲ φρίκην καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐδῶ τοὺς κατέπληξαν ὅταν τὰ διηγήθησαν. Δὲν σηκώνει, λέγουν, τὰ μάτια του διὰ νὰ ἰδῆ κανένα ἀπὸ ὅσους μεταβαίνουν ἐκεῖ, οὔτε ἀφήνει τὸν ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἐξ αἰτίας τῶν συνεχῶν κόπων. Πολλές φορές ἐφοβήθημεν μήπως χαλάσῃ τὰ μάτια του ἀπὸ τὰ δάκρυα, μήπως πάθῃ τίποτε τὸ μυαλὸν του ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὴν ἐπίμονον καὶ συνεχῆ φροντίδα διὰ τὴν ἀνάγνωσιν.

Αὐτὰ λοιπὸν σὲ στενοχωροῦν καὶ σὲ ἀνησυχοῦν, ἐπειδὴ τόσον πολὺ ὑπερέβαλες τοὺς συνομιλίκοις σου, ἐπειδὴ ἄφησες ὀπίσω σου πολλὰ μέτρα αὐτοὺς ποὺ τρέχουν μαζί σου, ἂν καὶ ἔχεις τόσον φοβερὸν καὶ ἀναίσχυντον ἀνταγωνιστὴν. Ἔρα δὲν ἦτο σωστὸν ποὺ ἔλεγα ὅτι ἡ λυποψυχία σου αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν προκατάληψιν μόνον, διότι ἐὰν ἐξετασθῆ πολὺ καλὰ θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι πολλές φορές εἶναι καὶ ἀποτέλεσμα εὐθυμίας. Διότι, εἶπέ μου, ποῖον εἶναι τὸ κέρδος σου ἀπὸ τὸ νὰ μὴ εἶσαι δαιμονισμένος, ὅταν ζῆς χωρὶς καμμίαν φροντίδα; ποῖα δὲ ἡ ζημία σου ἀπὸ τὸ νὰ εἶσαι δαιμονισμένος, ὅταν συμβαίῃ ἡ ζωὴ σου νὰ εἶναι ἀπόλυτα ὀρθὴ καὶ πνευματικὰ πολὺ καλὰ συγκροτημένη; Μήπως ὅμως ἐντρέπεσαι καὶ κοκκινίζεις ὅταν σὲ καταλαμβάνῃ παρουσία ὠρισμένων; Ἄλλὰ αὐτὸ καὶ πάλιν σοῦ συμβαίνει ἀπὸ τὴν ἰδίαν αἰτίαν, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ σὲ ἐνδιαφέρει ἡ γνώμη τῶν πολλῶν, ἐνῶ ποτὲ δὲν ἐξήτασες τὸ πρᾶγμα αὐτὸ μὲ βάσιν τὴν λογικὴν. Διότι ἡ

καιαπεσεῖν οὐ τοῦτο ἔστιν ὃ οὐ πάσχειν φῆς, ἀλλὰ τὸ ἁμαρτία
 περιπεσεῖν· ἐπὶ ταύτῃ τῇ πιώσει καλὸν αἰσχύνεσθαι καὶ ἀλ-
 γεῖν. Νῦν δὲ ἐπὶ μὲν τοῖς οὐδεμίαν ἔχουσι αἰσχύνῃν καταδυό-
 μεθα, τὰ δὲ ὄντως αἰσχροὰ καὶ πολλοῦ γέμοντα γέλωτος καὶ
5 κολάσεως ἐσχάτης, ταῦτα δρωῖντες οὐδὲν ἠγούμεθα πάσχειν
 δεινόν· ἀλλὰ τῆς μὲν ψυχῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπὸ τῆς
 τῶν ἁμαρτημάτων ἐνεργείας πιπιούσης οὐδεὶς ὁ πενθῶν· εἰ
 δὲ ποτέ τι τὸ σῶμα τοῦτο πάθοι, δεινὸν καὶ ἀφόρητον εἶναι
 δοκεῖ. Ἐὰρ οὐ τοῦτο ἔστι τὸ δαιμονᾶν, τὸ σῶτι διακεῖσθαι
10 τὴν ψυχὴν καὶ περὶ τὴν τῶν πραγμάτων σφάλλῃσθαι κρίσιν;
 Εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ μέθης τοῦτο ἔπασχες ἐχρῆν καταδύεσθαι
 καὶ ἀθυμεῖν, προαιρέσεως γὰρ τὸ ἔγκλημα ἦν· εἰ δὲ τῆς
 ἐτέρου βίας τὸ προᾶγμα ἔστιν, οὐ τὸν ἐπηρεαζόμενον, οὐδὲ
 τὸν ὑπομένοντα τὴν βίαν, ἀλλὰ τὸν δρωῖντα αἰσχύνεσθαι δεῖ.
15 Καὶ γὰρ ἐν ἀγορᾷ εἴ ποτε γενομένης μάχης ἕτερος τὸν ἕ-
 τερον ὥσας κατέβαλε, τὸν καταβαλόντα, οὐ τὸν πεσόντα ἄ-
 παντες αἰτιώμεθα. Καλὸν τὸ ἐρυθριᾶν, ἀλλ' ὅταν τι πράττω-
 μεν τῶν κόλασιν φερόντων ἡμῖν παρὰ τῷ τότε μέλλοντι κρί-
 νειν ἡμᾶς· ἕως δ' ἂν μηδὲν τοιοῦτον ὦμεν συνειδότες ἑαυτοῖς,
20 τίνας ἔνεκεν ἐγκαλυπτόμεθα; Οὐδὲ γὰρ, εἴ τίς σε μόνον ἀπο-
 λαθῶν ἔτυπεν ἀπλῶς καὶ μηδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν, ἢ πάλιν
 κατέρριπεν εἰς τὴν γῆν, οὐ δὲ πάντα πρόως ἐνεγκῶν ἀπηλ-
 λάγης, οὐχ αἰσχύνῃς τὸ προᾶγμα ἦν, ἀλλὰ φιλοσοφίας καὶ
 τῶν μεγίστων ἐπαίνων. Εἶτα ἀνθρώπων μὲν ἐπηρεαζόντων,
25 τὸ φέρειν τὴν ἐπήρειαν ἔπαινος· τοῦ δὲ πάντων πονηροτέρου

κατάπτωσις δὲν εἶναι αὐτὸ πού ἰσχυρίζεσαι σὺ ὅτι ἔπαθες, ἀλλὰ τὸ νὰ κατακυριευθῆς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Διὰ μίαν τέτοιαν πτώσιν καλὸν εἶναι νὰ ἐντρέπῃς καὶ νὰ πονῆς. Τώρα ὅμως καταβυθίζομεθα μέσα εἰς αὐτά, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν καμμίαν ἐντροπὴν, ἐνῶ τὰ πράγματι αἰσχρὰ καὶ αὐτὰ πού εἶναι ἄξια διὰ γέλωτα καὶ διὰ αὐστηρὰν τιμωρίαν, πράττοντες αὐτά, ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν πάσχομεν ἀπὸ κανένα κακόν. Ἄλλὰ ἂν καὶ ἡ ψυχὴ καθημερινῶς πίπτει ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτωλῶν πράξεων κανεὶς δὲν πενθεῖ, ἐὰν ὅμως κάποτε συμβῆ νὰ πάθῃ κάτι τὸ σῶμα, μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ φοβερὸν κακόν καὶ ἀβάστακτον. Ἄρα γε δὲν εἶναι αὐτὸ δεῖγμα πραγματικοῦ δαιμονισμένου, ὅταν ἡ ψυχὴ εὐρίσκειται εἰς μίαν τέτοιαν κατάστασιν καὶ εἶναι ἐσφαλμένοι αἱ κρίσεις τῆς διὰ τὰ διάφορα πράγματα πού συμβαίνουν; Διότι ἐὰν μὲν αὐτὸ τὸ ἐπάθαινες ἐξ αἰτίας τῆς μέθης τότε ἔπρεπε νὰ κατεθλιβόσουν καὶ νὰ ἐλυποψυχοῦσες, διότι θὰ ἦτο παράπτωμα πού θὰ διεπράττετο μὲ τὴν θέλησίν σου. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρᾶγμα αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς βίας ἄλλου, δὲν πρέπει νὰ ἐντρέπεται αὐτὸς πού ἐδέχθη τὰς δοκιμασίας, οὔτε αὐτὸς πού ὑπομένει τὴν βίαν, ἀλλὰ αὐτὸς πού προξενεῖ τὴν βίαν. Καθόσον καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐὰν κάποτε ἤθελε συμβῆ φιλονεικία μεταξὺ δύο καὶ ὁ ἓνας ἐὰν ἔρριπτε τὸν ἄλλον κάτω σπρώχνοντάς τον, δὲν κατηγοροῦμεν αὐτὸν πού ἔπεσεν, ἀλλὰ αὐτὸν πού τὸν ἔρριπεν. Εἶναι καλὸν τὸ νὰ κοκκινίζωμεν ἀπὸ ἐντροπὴν, ἀλλὰ ὅταν πράττωμεν κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἄξια τιμωρίας ἐκ μέρους ἐκείνου ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ μᾶς κρίνῃ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ἐν ὅσῳ ὅμως δὲν ὑπάρχει κάτι τέτοιο πού νὰ ἐνοχλῆ τὴν συνείδησίν μας, διὰ ποῖον λόγον νὰ ἐντρεπώμεθα; Οὔτε βέβαια ἐὰν κάποιος σὲ εὔρισκε μόνον καὶ σὲ ἐκτυποῦσεν εἰς τὰ καλά καθούμενα χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ καμμία αἰτία διὰ κατηγορίαν, ἢ πάλιν ἐὰν σὲ ἔρριπτε κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ σὺ ἔφευγες ἀνεχόμενος ὅλα αὐτὰ μὲ πολλὴν πραότητα, ἢ πρᾶξις σου αὐτῇ δὲν θὰ ἦτο ἄξια ἐντροπῆς, ἀλλὰ θὰ ἦτο δεῖγμα εὐσεβείας καὶ θὰ ἤξιζε τοὺς μεγαλυτέρους ἐπαίνους. Ἐπομέ-

τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιῶντις, ὃ τὴν ἐκείνου μανίαν γενναίως ἐνεγκὼν καταδύσεται ὡς ἐπίφογον προᾶγμα ποιῶν; Καὶ τί ταύτης τῆς ἐναντιώσεως ἀλογώτερον γένοιτ' ἄν; Εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς πτώσεως ἀνασιὰς ἐκείνης, ἄτιπόν τι προᾶξει προήχθης
 5 ἢ εἰπεῖν, οὐδὲ αὐτὸς ἄν ἐκώλυσα ὑπὲρ τούτων κατακόπιεσθαι καὶ ἀλγεῖν· εἰ δὲ μετὰ εὐχαριστίας ἅπαντα φέρεις, καὶ εἰς προσευχὰς ἐνθέως τρέπεις σανιόν, τί ποι' οὖν ἔστι τὸ ποιῶν τὴν αἰσχύνην;

Ἄλλ' ἴσως ἀλγεῖνὰ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων ὄνειδη. Καὶ τί
 10 τούτων ἐπονειδιστότερον γένοιτ' ἄν, οἳ μὴδὲ ἅπερ ὄνειδίζειν χρὴ δύναντι' ἄν εἰδέναι καλῶς; Οὗτοι γὰρ ἀληθῶς εἰσιν οἱ μαινόμενοι καὶ δαιμονῶντες, οἳ τὰ πράγματα ὡς ἔχει φύσεως μὴ μεμαθηκότες ὄραν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπαινῶν ἄξια ψέγοντες, τὰ δὲ ἐπονείδιστα εἰς τὴν τῶν ἐπαινουμένων τάξιν μετατιθέν-
 15 τες. Πολλὰ καὶ οἳ τὴν φρενῆτιν νοσοῦντες λέγουσι τοὺς παρόντας κακά, ἀλλ' οἳ ἀκούοντες οὐχ ἠγοῦνται ὑβρίζεσθαι. Μὴ τοίνυν μὴδὲ σὺ τῶν ἐξεσιτηκόντων ἐκείνων ἀκούων, αἰσχύνην καὶ ὕβριν τὸ προᾶγμα εἶναι νόμιζε, ἵνα μὴ ποτὲ ἀληθῶς ἐπονείδιστον καταστήσης σανιὸν παροξύνων τὸν Θεόν. Ὅταν γὰρ
 20 τὰ πρὸς παιδείαν καὶ ὠφέλειαν ἐπαγόμενα παρὰ τοῦ Θεοῦ, ταῦτα ὄνειδος εἶναι νομίσης, ὅρα ποῦ τελευτᾷ τὸ κακόν.

Εἰ γὰρ θούλει τοὺς ἀληθῶς αἰσχύνης καὶ ὄνειδους ἀξίους ἰδεῖν, ἐγὼ σοὶ πειράσομαι ἐκ πολλῶν ὀλίγους ὑποδείξαι τῶ

νως ὅταν μὲν μᾶς πειράζουσι οἱ ἄνθρωποι, εἶναι ἄξιον ἐπαίνου τὸ νὰ ὑπομένωμεν καὶ νὰ ἀνεχώμεθα τὴν ὑβριστικὴν αὐτὴν πρᾶξιν, ὅταν ὅμως αὐτὸ μᾶς τὸ κάνει ὁ πῖο πονηρὸς ἀπὸ ὅλων, αὐτὸς ποῦ ὑποφέρει μὲ γενναιότητα τὴν μανίαν ἐκείνου τοῦ δαίμονος, θὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν ἑαυτὸν του νομίζοντας ὅτι ἔπραξε κάτι τὸ πολὺ ἀξιοκατάκριτον; Καὶ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ πῖο παράλογον ἀπὸ αὐτὸ τὸ τελείως ἀσυμβίβαστον πρᾶγμα; Διότι ἐὰν μὲν, ἀφοῦ ἐσηκώνησσο ἀπὸ τὴν πτώσιν σου ἐκείνην, ἔφθανες εἰς τὸ σημεῖον νὰ διαπράξῃς ἢ νὰ εἰπῆς κάτι τὸ ἀνάρμοστον, οὔτε ἐγὼ ὁ ἴδιος θὰ σὲ ἠμπόδιζα νὰ θρηνηῖς καὶ νὰ πονᾶς δι' αὐτάς σου τὰς ἀπρεπείας· ἐπειδὴ ὅμως ὅλα τὰ ὑπομένεις μὲ εὐχαρίστησιν καὶ μὲ πολλὴν προθυμίαν μεταβαίνεις εἰς τὰς προσευχάς, ποῖο τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ ποῦ σὲ κάνει νὰ ἐντρέπῃσαι;

Ἐνδεχομένως ὅμως νὰ εἰπῆς ὅτι προκαλοῦν πολὺν πόνον αἱ προσβολαὶ ἐκ μέρους τῶν ἄλλων. Καὶ τί ἄλλο θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ποῦ νὰ εἶναι ἄξιον μεγαλυτέρου ὀνειδισμοῦ ἀπὸ αὐτοῦς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠμποροῦν οὔτε νὰ διακρίνουν καλῶς αὐτὰ τὰ ὁποῖα πρέπει κανεὶς νὰ θεωρῇ ἄξια ὀνειδισμοῦ; Διότι αὐτοὶ πράγματι εἶναι οἱ παράφροντες καὶ δαιμονισμένοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔμαθαν νὰ βλέπουν τὰ πράγματα ὅπως ἔχουν ἀπὸ τὴν φύσιν των, ἀλλὰ αὐτὰ μὲν ποῦ εἶναι ἄξια ἐπαίνου, τὰ κατηγοροῦν, ἐνῶ τὰ ἄξια ὀνειδισμοῦ τὰ μεταθέτουν εἰς τὴν θέσιν τῶν ἐπαινομένων. Καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς λέγουν πολλὰ κακὰ πράγματα ἐναντίον αὐτῶν ποῦ εἶναι παρόντες, ἀλλ' ὅμως αὐτοὶ ποῦ τοὺς ἀκοῦν δὲν τὰ θεωροῦν αὐτὰ ὡς ὑβρεῖς. Οὔτε σὺ λοιπὸν νὰ θεωρῆς, ὅταν ἀκούῃς ἐκείνους τοὺς παράφρονες, ὅτι ἡ πρᾶξις των αὐτὴ περιέχει ἐντροπὴν καὶ ὑβρίν, διὰ νὰ μὴ συμβῇ ποτὲ καὶ καταστήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου πράγματι ἄξιον ὀνειδισμοῦ, παροργίζοντας τὸν Θεόν. Διότι ὅταν θεωρῆς ὡς ὀνειδος αὐτὰ ποῦ σοῦ στέλλει ὁ Θεὸς πρὸς παιδείαν καὶ ὠφέλειαν, πρόσεχε ποῦ τελειώνει τὸ κακόν.

Ἐὰν πράγματι ἐπιθυμῆς νὰ γνωρίσῃς αὐτοὺς ποῦ εἶναι πράγματι ἄξιοι ἐντροπῆς καὶ ὑβρεως, ἐγὼ θὰ προσπαθῆσω

λόγῳ. Θέασαι τοὺς περὶ τὰς εὐμορφίας ἐπισημένους τῶν
 γυναικῶν, τοὺς περὶ χρήματα μαινομένους, τοὺς δυναστείας
 καὶ δόξης ἐρωῶντας, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτων καὶ προᾶσαι καὶ
 παθεῖν αἰρουμένους, τοὺς ὑπὸ βασκανίας τηκομένους, τοὺς
 5 ἐπιβουλεύοντας τοῖς ἡδικηκόσιν οὐδέν, τοὺς μελαγχολῶντας
 ἀπλῶς, τοὺς περὶ τὰ μάταια τοῦ βίου λυτιῶντας ἀεί· ταῦτά ἐ-
 σσι καὶ τὰ τοιαῦτα μανίας ἔργα καὶ κολάσεως ἄξια, ταῦτα
 ὄνειδους καὶ αἰσχύνης καὶ γέλωτος. Εἰ δέ τις ὑπὸ δαίμονος
 ἐνοχλούμενος φιλοσοφίαν καὶ οὕτως ἐν τῷ βίῳ πολλὴν ἐπι-
 10 δεικνύοιτο οὐ μόνον οὐκ ὄνειδίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ θαυμάζεσθαι
 καὶ στεφανοῦσθαι παρὰ πάντων ἂν εἶη δίκαιος, μετὰ τοσού-
 των δεσμῶν δρόμον οὕτως ἐπίπονον τρέχων, καὶ τὴν ἀνάτη
 καὶ τραχεῖαν τῆς ἀρετῆς ἀναβαίνων ὁδόν.

Ἄλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς καὶ ἕτερόν με μικροῦ δεῖν παρε-
 λήλυθεν, ᾧ πλεονεκτεῖς τῶν ἀδελφῶν τοῦτο δέ ἐστι τὸ ρα-
 15 δίως, εἰ καὶ τί σοι πεπλημμέληται, διὰ τῆς θλίψεως ταύτης
 καὶ ταῦτα ἀποδύσασθαι τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ τοῦτο γέγονε
 ὁῦλον ἡμῖν ἐξ ὧν ἔφθην ἤδη διαλεχθεῖς, ὅτι περὶ τοῦ Λα-
 ζάρου καὶ τοῦ παρὰ τοῖς Κορινθίοις πεπορνευκότιος ἔλεγον.

Ἄλλ' ὑπὲρ τοῦ πατρὸς δέδοικα, φησί· κἂν γὰρ τὰ ἔμαν-
 20 τοῦ προᾶως ἐνεγκεῖν δυνηθῶ, τὰς ἐκείνου συμφορὰς καὶ τὴν
 μανίαν πῶς οἴσομεν ραδίως, εἴ ποτε αἰσθοιτό τι τούτων;
 Τέως μὲν οὐκ ἤσθειο. Πολλῆς δὲ μικροψυχίας ἐστὶν ὑπὲρ
 τῶν ὑστερόν ποτε συμβησομένων ἢ μηδὲ ὅλως συμβησομένων
 τὴν ἀθυμίαν ἤδη καρποῦσθαι καὶ κόπιεσθαι. Πόθεν γάρ,

νά σοῦ παρουσιάσω μέ τόν λόγον μου ὀλίγους ἀπό τοὺς πολλούς. Ρίψε τὸ βλέμμα σου πρὸς αὐτοὺς ποὺ καταγοητεύονται ἀπὸ τὴν ὁμορφιάν τῶν γυναικῶν, πρὸς αὐτοὺς ποὺ φέρονται ὡσάν τρελλοὶ διὰ τὰ χρήματα, πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν ὑπερβολικὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δόξαν καὶ ποὺ προτιμοῦν τὰ πάντα νὰ πράξουν καὶ νὰ πάθουν χάριν αὐτῶν, πρὸς αὐτοὺς ποὺ λειώνουν ἀπὸ φθόνον, πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἐπιβουλεύονται ἐκείνους ποὺ δὲν τοὺς ἠδίκησαν εἰς τίποτε, πρὸς ἐκείνους ποὺ εὐκόλα καταλαμβάνονται ἀπὸ μελαγχολίαν, πρὸς αὐτοὺς ποὺ συμπεριφέρονται ὡσάν λυσσασμένοι διὰ τὰ μάταια πράγματα τῆς ζωῆς. Αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοιά των εἶναι ἔργα μανίας καὶ ἄξια τιμωρίας, αὐτὰ εἶναι ἔργα προσβλητικὰ καὶ ἄξια ἐντροπῆς καὶ γέλωτος. Ἐὰν ὅμως κάποιος, μολονότι ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὸν δαίμονα, παρὰ ταῦτα παρουσιάζη εἰς τὴν ζωὴν του πολλὴν εὐσέβειαν, ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ἄξιος ὄνειδισμοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ θαυμάζεται πρέπει καὶ νὰ στεφανώνεται ἀπὸ ὅλους ἐὰν εἶναι δίκαιος, διότι φέρων μαζί του τόσον βαρεῖὰ δεσμὰ τρέχει ἓνα τόσον κοπιαστικὸν δρόμον καὶ ἀνεβαίνει τὸν ἀνηφορικὸν καὶ σκληρὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς.

Ἄλλ' ὅμως ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο ὡς πρὸς τὸ ὁποῖο ὑπερέχεις ἔναντι τῶν ἀδελφῶν, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζω πῶς συνέβη, ὥστε παρ' ὀλίγον καὶ νὰ τὸ παρέβλεπα. Αὐτὸ εἶναι ὅτι, ἐὰν ἔχῃς διαπράξει κάποιο ἀμάρτημα, λόγῳ αὐτῆς τῆς δοκιμασίας σου μέ πολλὴν εὐκολίαν θὰ τὰ ἐξαλειψῇς καὶ αὐτὰ τὰ ἀμαρτήματά σου. Καὶ αὐτὸ ἔγινε φανερόν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ ὅσα ἤδη ἔχω εἰπεῖ, ὅταν ὠμίλησα διὰ τὸν Λάζαρον καὶ δι' αὐτόν ποὺ διέπραξε πορνείαν μετὰ τῶν Κορινθίων.

Ἄλλά, θὰ μοῦ εἰπῆς, φοβοῦμαι διὰ τὸν πατέρα μου· διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἠμπορέσω νὰ ὑποφέρω τὰ ἰδικὰ μου δεινὰ μέ πραότητα, πῶς θὰ ὑποφέρω τόσον εὐκόλα τὰς συμφορὰς ἐκείνου καὶ τὴν μανίαν του, ἐὰν ποτέ ἤθελεν ἀντιληφθῆ κατὰ δι' ὅλα αὐτά; Διότι μέχρι σήμερα δὲν ἀντελήφθη τίποτε. Ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν μεγάλης μικροψυχίας τὸ νὰ καταλαμβάνεται κανεὶς ἀπὸ τώρα ἀπὸ λυποψυχίαν

ὅτι καὶ αἰσθήσεται, δῆλον ἡμῖν; Μᾶλλον δὲ ἔσιω δῆλον, καὶ
 συγκεχωρείσθω, εἰ βούλει, καὶ αἰσθήσεσθαι αὐτόν, καὶ με-
 γάλα ἐργάσεσθαι δεινά· ἐπαινῶ μὲν σε ἀλγοῦντα ὑπὲρ τῶν
 ἐκείνου κακῶν, οὐκ ἀξιῶ δὲ μετὰ τῆς σαυτοῦ ζημίας τοῦτο
 5 ποιεῖν· τοὺς γὰρ τὰ ἄνω φρονοῦντας καὶ μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς,
 οὐ θυμοῦ μόνον καὶ ἐπιθυμίας καὶ τῶν ἄλλων παθῶν, ἀλλὰ
 καὶ ἀθυμίας κρατεῖν δεῖ. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πλείονα ἡμᾶς
 ἐκείνων ἐργάσεται δεινά, καὶ χρῆ πρὸς αὐτὸ γενναίως εἰ-
 σιασθαι μὴ μέλλοντας ἀπόλλυσθαι παντελῶς. Εἰ μὲν γὰρ αὐ-
 10 τὸς αἴτιος ἔμελλες ἔσεσθαι τῶν τῷ παιρὶ συμβαινόντων ἀνια-
 ρῶν, καλῶς ἂν ἐδεδοίκεις καὶ ἔιρεμες, ισοαύτης ἀπωλείας
 γενόμενος αἴτιος· εἰ δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν περιπείρειν βούλειται
 τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς, οὐδεὶς πρὸς σὲ τούτων λόγος, πλὴν
 ὄσον παιρὶ συναλγεῖν χρῆ. Χωρὶς δὲ τούτων οὐδὲ ἴσμεν,
 15 ὅπως οἴσει ταύτην τὴν ἀκοήν· πολλὰ γὰρ ἐναντία τοῖς προσδο-
 κηθεῖσιν ἐξέβη πολλάκις· κακείνο μὲν τῶν παραδόξως καὶ
 σπανίως συμβαινόντων ἐστί, τοῦτο δὲ καὶ τῶν εἰκότων καὶ
 τῶν σφόδρα ἐνδεχομένων. Πόθεν δὴ τοῦτο δῆλον; Πολὺν τῶν
 νόθων ποιεῖται λόγον, καὶ τὸ πρὸς ἐκείνους φίλιτρον ἱκανὸν
 20 ταύτην αὐτοῦ σοσκιᾶσαι τὴν ἀθυμίαν.

Μὴ δὴ μάτην ὀδύνα σαυτὸν ταῖς φροντίσιν. Εἰ δὲ καὶ
 ἀλγεῖν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς χρῆ, ἐπὶ ταῖς ἀλόγοις δαπάναις, ἐπὶ
 τοῖς κώμοις, καὶ ἐπὶ τῷ ὑψῶ, καὶ ἐπὶ τῇ τυραννίδι, ἐπὶ τῇ
 μοιχείᾳ τῇ γυν. Ἡ μικρὸν οἶει κακὸν τὸ γυναικὸς ἔνδον οὔσης

καὶ νὰ θρηνῇ διὰ πράγματα ποῦ θὰ συμβοῦν ἐνδεχομένως μελλοντικὰ ἢ καὶ ποῦ ἤμπορεῖ νὰ μὴ συμβοῦν. Διότι ποῖαν ἀπόδειξιν ἔχομεν, ὅτι θὰ τὰ ἀντιληφθῇ; Ἡ καλύτερα ἔστω ὅτι γίνονται φανερὰ καί, ἐὰν θέλης, ὡς ἐπιτραπῇ νὰ τὰ ἀντιληφθῇ καὶ νὰ διαπράξῃ φοβερὰ πράγματα. Καὶ σὲ ἐπαινω μὲν ποῦ ὑποφέρεις διὰ τὰ κακὰ ἐκείνου, δὲν ζητῶ ὅμως αὐτὸ νὰ τὸ κάνῃς Ζημιώνοντας τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι αὐτοὶ ποῦ ἔχουν ἐστραμμένην τὴν σκέψιν των πρὸς τὰ οὐράνια πράγματα καὶ ὄχι πρὸς τὰ ἐπίγεια, πρέπει νὰ ἐξουσιάζουν ὄχι μόνον τὸν θυμὸν των καὶ τὰς ἐπιθυμίας των καὶ τὰ ἄλλα πάθη των, ἀλλὰ καὶ τὴν λυποψυχίαν. Καθόσον καὶ αὐτὸ τὸ κακὸν θὰ μᾶς προξενήσῃ περισσότερα δεινὰ ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ πρέπει νὰ τὸ ἀντιμετωπίζωμεν μὲ γενναιότητα διὰ νὰ μὴ χαθοῦμεν μελλοντικῶς ἐξ ὀλοκλήρου. Διότι ἐὰν μὲν ὁ ἴδιος ἐπρόκειτο νὰ γίνῃς αἰτία τῶν δυσαρέστων ποῦ συμβαίνουν εἰς τὸν πατέρα σου, πολὺ καλὰ θὰ ἔκανες ἐὰν ἐφοβεῖσο καὶ ἔτρεμες, ἀφοῦ θὰ ἐγινόσουν αἰτία τόσον μεγάλης καταστροφῆς. Ἐὰν ὅμως αὐτὸς ὁ ἴδιος θέλῃ νὰ προξενῇ εἰς τὸν ἑαυτὸν του τόσον φοβερὰ κακὰ καμμία εὐθύνη δὲν βαρύνει ἐσένα δι' ὅλα αὐτά, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι πρέπει νὰ πονᾷς διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν τοῦ πατέρα σου. Πέραν ὅμως ὅλων αὐτῶν, οὔτε κἂν γνωρίζομεν πῶς θὰ τὴν δεχθῇ αὐτὴν τὴν πληροφορίαν. Διότι πολλές φορές πολλὰ εἶχαν διαφορετικὴν ἔκβασιν ἀπὸ αὐτὴν ποῦ ἐπεριμέναμεν. Καὶ ἐκεῖνο μὲν εἶναι κάτι ἀπὸ τὰ παράδοξα καὶ ποῦ σπάνια συμβαίνουν, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι κάτι καὶ ἀπὸ τὰ πολὺ φυσικὰ ποῦ συμβαίνουν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ὑπάρχει μεγάλη πιθανότης νὰ συμβοῦν. Ἀπὸ ποῦ αὐτὸ γίνεται φανερόν; Διότι κάνει πολὺν λόγον διὰ τὰ νῶθα παιδιὰ του, καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς ἐκεῖνα εἶναι εἰς θέσιν νὰ καλύψῃ αὐτὴν τὴν λύπην του.

Μὴ λοιπὸν καταπονῆς ἄδικα τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὰς φροντίδας αὐτάς. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ πονᾷς διὰ τὸν πατέρα σου, νὰ πονᾷς διὰ τὰ ἀπερίσκεπτα ἔξοδά του, διὰ τὰς διασκεδάσεις του, διὰ τὴν ἀλαζονείαν του, διὰ τὴν σκληρότητα του καὶ διὰ τὴν πρόσφατον μοιχείαν του. Ἡ μήπως

τῆς ὑμειτέρας μητρός, εἰτέρα προσφθείρεσθαι κόρη, καὶ παιδοποιεῖν ἐκ παρανόμων γάμων; Ταῦτα πένθους ἄξια, ταῦτα δακρύων, τὰ φανερὰ καὶ εἰς τέλος ἐκβάντα κακά· τὰ δὲ ἐπι σοὶ συμβησόμενα ἴσως μὲν ἔσται δεινά, ἴσως δὲ οὐ δεινά,
 5 πολλῆς δὲ ἀλογίας ὑπὲρ τῶν οὕτως ἀδήλων ὠμολογημένην ὑπομένειν ἤδη θάσανον.

Θῶμεν δὲ αὐτὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἀπαντήσεσθαι, ἀλλὰ ἰάχιστον ἔξει τέλος, καὶ πρὶν ἢ καλῶς ἐξαφθῆναι σβεσθήσεται. Ἄνθρωπος γὰρ ἰσαύτη προσέχων τρυφῇ
 10 καὶ πραγμάτων ἐπιμελούμενος πολλῶν καὶ παρασίτους τρέφων καὶ κόλακας καὶ οὕτω τῆς κόρης ἐκείνης περικαιόμενος, ἐξ ἧς ἔχει τοὺς ἐξ ἡμισείας ὑμῖν ἀδελφούς, καὶ λάβη τῶν σῶν αἰσθησθῆναι, θραχεῖαν λήφεται καὶ οὐδενὸς ἀξίαν. Καὶ τοῦτο οὐχ οἷς εἶπον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἤδη γεγενημένοις σιω-
 15 χάζομαι· οἶσθα γάρ, οἶσθα σαφῶς, δι σφόδρα σε πρὸ τούτων φιλῶν, καὶ πάντα τὴν σὴν ἡγούμενος κεφαλὴν, ἐπειδὴ πρὸς τὸν τῶν μοναχῶν μειέσις θίον, πάντα τὸν πόθον ἐκεῖνον ἔσβεσε, καὶ τὸ πρᾶγμα αἰσχρὸν ἠγήσατο καὶ τῆς τῶν προ-
 γόνων λαμπρότητος ἀνάξιον, καὶ τὴν αὐτοῦ δόξαν καταισχύνειν σε ἔλεγε· καὶ εἰ μὴ ἡ τῆς φύσεως αὐτὸν κατεῖχεν ἀνάγκη,
 20 ἰάχα ἂν σε καὶ ἀπεκέρυξεν. Ὡστε, εἰ μὴ σφόδρα ἀναίσθητον τὸ λεγόμενον, οἶμαι αὐτὸν καὶ ἠσθῆναι τῷ γεγονότι, ὡς δίκην σου δεδωκότις ὑπὲρ ὧν πολλάκις παρακαλοῦντις καὶ

θεωρεῖς μικρὸν κακὸν τὸ νὰ ὑπάρχη μέσα εἰς τὸν οἶκον ἡ γυναῖκα του, δηλαδὴ ἡ ἰδική σου μητέρα, καὶ νὰ συναντᾶται ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ψυχῆς του μὲ ἄλλην νέαν γυναῖκα καὶ ν' ἀποκτᾶ παιδιά ἀπὸ παρανόμους γάμους; Αὐτὰ εἶναι ἄξια πένθους, αὐτὰ ἄξια δακρύων, τὰ φανερὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἐπραγματοποιήθησαν. Αὐτὰ ὅμως ποῦ πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς ἐσένα, ἴσως μὲν νὰ εἶναι δεινά, ἴσως δὲ καὶ νὰ μὴ εἶναι, ἀποτελεῖ δὲ μεγάλην παραλογίαν τὸ νὰ ὑφίσταται κανεὶς ἀπὸ τώρα πραγματικὸν μαρτύριον διὰ πράγματα ποῦ εἶναι τελείως ἄγνωστα.

Ἄλλ' ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι τὴν δέχεται αὐτὴν τὴν πληροφορίαν μὲ πολλὴν παραφροσύνην, ὅμως ἡ παραφροσύνη αὐτὴ θὰ περάσῃ σύντομα, καὶ πρὶν καλὰ - καλὰ φουντώσῃ ἡ ὀργή του, θὰ σβήσῃ. Διότι ἄνθρωπος ποῦ δίδει τόσῃν προσοχὴν εἰς τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις καὶ ἀσχολεῖται μὲ τόσα πολλὰ πράγματα, ποῦ τρέφει παρασίτους καὶ κόλακας καὶ κατακαίγεται ἀπὸ τὴν φλόγα τοῦ ἔρωτός του διὰ τὴν νέαν ἐκείνην γυναῖκα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει τοὺς μισοὺς ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σου, καὶ ἂν ἀκόμη πληροφορηθῇ τὰ παθήματά σου, θὰ δείξῃ μικρὸν ἐνδιαφέρον καὶ τελείως ἀσήμαντον. Καὶ σκέπτομαι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔχει σχέσιν ὄχι μόνον μὲ αὐτὰ ποῦ εἶπα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ὅσα ἤδη συνέβησαν. Γνωρίζεις δηλαδὴ, καὶ τὸ γνωρίζεις πολὺ καλὰ, ὅτι μολονότι σὲ ἀγαποῦσεν ὑπερβολικὰ πρὶν νὰ συμβοῦν αὐτὰ, καὶ τὰ πάντα ἔπραττε πρὸς χάριν σου, ἐπειδὴ ἠσπάσθης τὸν μοναχικὸν βίον, ἔσβησεν ὄλος ὁ πόθος του ἐκεῖνος, καὶ ἐθεώρησε τὴν πράξιν σου αἰσχρὰν καὶ ἀναξίαν τῆς λαμπρότητος τῶν προγόνων σου καὶ ἔλεγεν ὅτι κατεντρόπιασες τὴν φήμην του. Καὶ ἂν δὲν τὸν ἐσυγκρατοῦσεν ἡ φυσικὴ ἀνάγκη, ὅπωςδὴποτε θὰ σὲ ἀπεκκήρυττεν. Ὡστε, ἐὰν δὲν εἶναι πολὺ σκληρόκαρδον αὐτὸ ποῦ λέγω, νομίζω ὅτι καὶ ηὐχαριστήθη ἀπὸ αὐτὸ ποῦ συνέβη, διότι εἶναι ὡσάν νὰ σὲ ἐτιμώρησε δι' ὅλα ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα πολλὰς φορὰς σὲ ἐπαρακαλοῦσε καὶ ἤθελε νὰ σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἔμμονον ἐκείνην ἀπόφασίν σου ν' ἀ-

ἀπαγαγεῖν βουλομένου ταύτης τοῦ θίου τῆς καρτερίας, οὐδὲ μέχρῃ ρημάτων ἠνέσχου τὴν συμβουλὴν.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ φόβου οὗ περὶ ἐκείνου δέδοικας, ταῦτα ἂν ἔχοιμι λέγειν, ἱκανά γε ὄντα, ὡς οἶμαι,
 5 πάντα τὸν ὑπὲρ τούτων σοι γενόμενον λῦσαι φόβον. Ἐπειδὴ δὲ ἔλεγες τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν εἶναι τὸ μηδὲ ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἔχειν θαρρεῖν, μηδὲ εἰδέναί ποτερον ἔσται τις λύσις ποτὲ τούτων, ἢ καὶ μέχρῃ τελευτῆς βουλήσεταιί σοι πυκτεύειν ὃ τὸν ἀγῶνά σοι τοῦτον θεῖς, ἀκριβὲς μὲν οὐδὲν οὐδὲ
 10 αὐτὸς ὑπὲρ τούτων ἔχω λέγειν, οὐδὲ ἀποφαίνεσθαι ὑπὲρ τῶν μελλόντων, ἐκεῖνο μέντοι οἶδα σαφῶς, καὶ αὐτὸν δέ σε οὔτω πεπεῖσθαι ἀξιῶ, ὅτι ὀπίτερον ἂν γένηται τούτων, συμφερόντως ἔσται καὶ πρὸς ἡμῶν κἂν οὔτω δὲ διακείμενος ἦς, ταχέως καὶ τὸν κολοφῶνα τούτων, ὡς λέγεις, ἀποκρούση τῶν
 15 κακῶν.

Πρὸς δὲ τούτω κἀκεῖνο λογίζεσθαι χρή, ὅτι ὁ μὲν τῶν ἐπάθλων καὶ τῶν στεφάνων καιρὸς ὁ μέλλων ἔστιν αἰὼν τῶν δὲ παλαιομάτων καὶ τῶν ἰδρώτων ὁ παρών. Καὶ τοῦτο ποιῆσαι δῆλον ἡμῖν βουλόμενος ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· «Οὔτω
 20 τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλως, οὔτω πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα δέρω, ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι». Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν τελευτὴν ἔφθασε, τηνικαῦτα τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἀφῆκε φωνήν· «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τειτέλεκα, τὴν
 25 πίστιν τειτήρηκα, λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης σίεφανος»· δεικνὺς ὅτι πάντα τὸν θίον ἐναγώνιον ἡμῖν εἶναι δεῖ

2. Α' Κορ. 9, 6-27.

3. Β' Τιμ. 4, 7-8.

κολουθήσης αὐτὸν τὸν βίον, ἐνῶ σὺ δὲν ἀνεχόσουν οὔτε τὴν συμβουλήν του μὲ λόγια.

Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν πατέρα σου καὶ διὰ τοὺς φόβους σου δι' ἐκεῖνον αὐτὰ θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, τὰ ὁποῖα εἶναι βέβαια, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἱκανὰ νὰ διαλύσουν ὅλους τοὺς φόβους ποὺ ἐδημιουργήθησαν μέσα σου δι' αὐτά. Ἐπειδὴ ὅμως ἔλεγες ὅτι τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἔχεις οὔτε διὰ τὸ μέλλον καμμίαν ἐλπίδα, οὔτε καὶ γνωρίζεις πότε τέλος πάντων θὰ δοθῇ κάποια λύσις εἰς τὰ βάσανά σου αὐτά, ἢ μήπως θὰ θελήσῃ, αὐτὸς ποὺ σοῦ ὤρισεν αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, νὰ ἀγωνίζεσαι σκληρὰ μέχρι νὰ πεθάνῃς, οὔτε καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἠμπορῶ νὰ σοῦ εἰπῶ τίποτε τὸ σίγουρον δι' ὅλα αὐτά, οὔτε καὶ νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην μου δι' αὐτά ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον, ἀλλ' ὅμως γνωρίζω πολὺ καλὰ αὐτό, διὰ τὸ ὁποῖο ἔχω τὴν ἀπαίτησιν καὶ σὺ νὰ πεισθῆς ὁμοίως, ἰὸτι ὅποιο καὶ ἂν συμβῇ ἀπὸ αὐτά, θὰ εἶναι καὶ πρὸς ἰδικὴν μας ὠφέλειαν. Καὶ ἐὰν ἔτσι διαθέσῃ τὴν ψυχὴν σου, πολὺ γρήγορα θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἀποκρούσῃς καὶ τὸ ἀποκορύφωμα, ὅπως λέγεις, αὐτῶν τῶν κακῶν.

Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὸ πρέπει ν' ἀναλογίζεσαι καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ὁ μὲν καιρὸς τῶν βραβείων καὶ τῶν στεφάνων εἶναι ἢ μέλλουσα ζωὴ, τῶν δὲ ἀγώνων καὶ τῶν ἰδρώτων εἶναι ἢ παροῦσα ζωὴ. Καὶ αὐτὸ θέλοντας ὁ μακάριος Παῦλος νὰ μᾶς τὸ φανερώσῃ ἔλεγεν· «Ἐγὼ ἔτσι τρέχω, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἄσκοπος ὁ ἀγὼν μου, καὶ ἔτσι πυγμαχῶ, ὥστε νὰ μὴ φαίνωμαι ὡσὰν νὰ κτυπῶ τὸν ἀέρα. Ὁ ἀγὼν μου συνίσταται εἰς τὸ νὰ βασανίζω τὸ σῶμα μου καὶ νὰ τὸ μεταχειρίζωμαι ὡσὰν δοῦλον, φοβούμενος μὴ τυχόν, ἐνῶ ἐκήρυξα εἰς ἄλλους, ἐγὼ ὁ ἴδιος θεωρηθῶ ὡς ἀποτυχών»². Ὅταν δὲ ἔφθασε κοντὰ εἰς τὸν θάνατον, τότε ἄφησε νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ στόμα του ἐκεῖνη ἢ μακαρία φωνή· «Ἐγὼ τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν τὸν ἔχω κάνει, τὸν δρόμον τὸν ἐτελείωσα, τὴν πίστιν τὴν ἔχω διαφυλάξει καὶ τώρα πλέον μοῦ ἀπομένει ὁ στέφανος τῆς δικαιοσύνης»³, δείχνοντας μὲ τοὺς λόγους του αὐτοὺς ὅτι πρέπει ὅλη ἡ ζωὴ νὰ εἶναι ἓνας

καὶ ἐπίπονον, εἴ γε μέλλοιμεν τῆς ἀναπαύσεως τῆς αἰωνίου
καὶ τῶν μυρίων ἀπολαύσεσθαι ἀγαθῶν. Εἰ δὲ βούλοιτό τις
ραθυμῶν καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀπολαύειν ἡδέων, καὶ τῶν ἐκεῖ
τοῖς πονοῦσιν ἀποκειμένων μισθῶν, ἐαντὸν παρακρούεται καὶ
5 ἀπαιτᾷ. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ καιροῦ
τῶν ἀγῶνων ἄνεσιν ἐπιζητῶν αἰσχύνην καὶ ἀδοξίαν διὰ
παντὸς τοῦ χρόνου ἐαυτῷ προξενεῖ, ὁ δὲ ἐν τῷ σταδίῳ πάν-
τα πόνον γενναίως ἐνεγκὼν στεφάνους καὶ δόξαν καὶ ἔπαινον,
καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσι, καὶ λυθέντων αὐτῶν καρποῦται πα-
10 ρὰ τῶν θεατῶν· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν. Ὁ μὲν τὸν καιρὸν τῶν
πόνων ἀνέσεως ποιούμενος καιρὸν, ὅταν ἀναπαύσασθαι δέη
τὴν ἀγῆρω ἐκείνην ἄνεσιν, τηνικαῦτα οἰμώξεται καὶ βρούξει
τοὺς ὀδόντας καὶ τὰ ἔσχατα πείσεται δεινὰ· ὁ δὲ ἐνταῦθα
τὰς θλίψεις προθύμως ἐνεγκὼν, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ λαμ-
15 πρὸς ἔσται καὶ ἐπίδοξος δόξαν τὴν ἀθάνατον καὶ ἀληθῆ. Εἰ
γὰρ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν ὁ τὴν εὐκαιρίαν τῶν πραγμάτων συγ-
χέων πάντων ἐκπεσεῖται τῶν προκειμένων αὐτῷ, καὶ μυρίαις
ἐαντὸν περιβαλεῖ συμφοραῖς, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευ-
ματικῶν τοῦτο πείσεται ὁ τὴν ἰάξιν τῶν καιρῶν οὐκ εἰδώς.
20 Εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι «Θλίψιν ἔξετε ἐν τῷ κόσμῳ». Εἶπεν
ὁ μακάριος Παῦλος· «Καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες ζῆν εὐσε-
βῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται»· οὐ τὰς παρὰ τῶν ἀν-
θρώπων διώξεις λέγων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς παρὰ τῶν δαι-
μόνων ἐπιβουλὰς. Εἶπεν Ἰώβ, ὅτι «Πειραστήριόν ἐστιν ἀν-
25 θρώπου ὁ θίος ἐπὶ τῆς γῆς». Τί τοίνυν ἀσχάλλεις ἐν τῷ

4. Ἰω. 16, 33.

5. Β' Τιμ. 3, 12.

6. Ἰώβ 7, 1.

διαρκῆς καὶ κοπιαστικὸς ἀγὼν, ἐὰν πράγματι θέλωμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν αἰώνιον ἀνάπαυσιν καὶ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ. Ἐὰν ὅμως κάποιος ὀκνηρὸς θέλη ν' ἀπολαύσῃ καὶ τὰς ἡδονὰς αὐτῆς τῆς ζωῆς καὶ τὰς ἀμοιβὰς ποὺ ἐπιφυλάσσονται εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν δι' ἐκείνους ποὺ κοπιᾶζουσι ἐδῶ, αὐτὸς παραπλανᾷ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸν ἑξαπατᾷ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀθλητῶν, ὁ ἀθλητῆς ἐκεῖνος ποὺ ἐπιζητεῖ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων ἄνεσιν, προξενεῖ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του ἐντροπὴν καὶ περιφρόνησιν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀγώνων ὑπέμεινε κάθε κόπον μὲ γενναιότητα, ἀπολαμβάνει ἀπὸ τοὺς θεατὰς καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων στεφάνους, δόξαν καὶ ἐπαίνους, καὶ ὅταν τελειώσουν οἱ ἀγῶνες, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ εἰς ἡμᾶς. Ἐκεῖνος ποὺ μεταβάλλει τὸν καιρὸν τῶν κόπων εἰς καιρὸν ἀνέσεως, ὅταν θὰ χρειασθῇ ν' ἀπολαύσῃ ἐκείνην τὴν ἄφθαρτον καὶ αἰώνιον ἀνάπαυσιν, τότε θὰ θρηνῇ καὶ θὰ τρίζη τὰ δόντια του καὶ θὰ ὑποστῇ τὰ πιὸ φοβερὰ κακὰ· ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ὑπέφερεν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν μὲ προθυμίαν τὰς θλίψεις καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ θὰ εἶναι λαμπρὸς καὶ ἔνδοξος, στολισμένος μὲ τὴν ἀθάνατον καὶ ἀληθινὴν δόξαν. Διότι ἐὰν εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν αὐτὸς ποὺ συγχέει τὰς καταλλήλους περιστάσεις θὰ χάσῃ καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ ποὺ εὐρίσκονται ἔμπροσθέν του, καὶ θὰ περιβάλη τὸν ἑαυτὸν του μὲ ἀμετρήτους συμφοράς, πολὺ περισσότερον θὰ τὸ πάθῃ αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν πνευματικῶν αὐτὸς ποὺ δὲν γνωρίζει νὰ διακρίνῃ τὴν κανονικὴν σειρὰν τῶν καιρῶν. Ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι «θὰ δοκιμάσετε μέσα εἰς τὸν κόσμον θλίψιν»⁴. Ἐπίσης ὁ μακάριος Παῦλος εἶπεν· «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβειαν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θὰ καταδιωχθοῦν»⁵. Καὶ δὲν ἐννοεῖ μόνον τὰς διώξεις ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιβουλάς ἐκ μέρους τῶν δαιμόνων. Ὁ Ἰὼβ πάλιν εἶπεν ὅτι «Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω εἰς τὴν γῆν εἶναι μέσον δοκιμασίας»⁶. Διὰ τί λοιπὸν δυσανασχετεῖς ὅταν δοκιμάζῃς θλίψεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ταλαιπω-

τῆς ταλαιπωρίας θλιβόμενος καιρῶ; Τότε γὰρ ἀλγεῖν ἐχοῖν,
εἰ ὃν προεῖπεν ὁ Χριστὸς θλίψεως εἶναι χρόνον, τοῦτον ἐποι-
ούμεθα τρυφῆς καὶ ἀναπαύσεως καιρόν· εἰ καθ' ὃν ἀγωνίζε-
σθαι καὶ πονεῖν προσειάχθημεν, κατὰ τοῦτον ἀνεπεπιώκει-
5 μεν· εἰ τὴν εὐρύχωρον ἐβαδίζομεν ὁδόν, αὐτοῦ τὴν τεθλιμμέ-
νην κελεύσαντος. Οὕτω γὰρ ἂν ἐξ ἀνάγκης ἡμῖν εἴπειτο λοι-
πὸν τὸ ἐν τοῖς αἰῶσιν ἐκείνοις κολάζεσθαι.

Τί οὖν ἂν εἴποις, φησί, πρὸς τοὺς καὶ ἐνταῦθα μετ' εὐ-
ρυχωρίας βαδίζοντας, καὶ ἐκεῖ μέλλοντας ἀναπαύεσθαι; Καὶ
10 τίς οὐτός ἐστιν; ἐγὼ γὰρ τῷ τοῦ Χριστοῦ πείθομαι λόγῳ
μόνον, τῷ λέγοντι «ὅτι στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπά-
γουσα εἰς τὴν ζωήν»· ὅτι δὲ οὐκ ἔστι διὰ τῆς στενῆς ἐν εὐρυ-
χωρίᾳ βαδίσαι ποτέ, παντί που δῆλόν ἐστιν. Ὅπου γὰρ ἐπὶ
τῶν ἔξωθεν ἀγῶνων οὐδεὶς ἰδρώτων χωρὶς στέφανον ἀνε-
15 δήσαιο, καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς φύσεως ἔχων κοινωνοῦντας
τοὺς ἀνταγωνιστάς, ἔνθα πονηραὶ δυνάμεις ἡμῖν ἀνταίρουνσι,
πῶς ἔστι θλίψεως καὶ στενοχωρίας ἐκτὸς περιγενέσθαι τῆς
μανίας ἐκείνων;

Ἀλλὰ μέχρι τίνος ἀπὸ λογισμῶν ταῦτα ἐξειάζομεν, ἐξὸν
20 ἐπὶ τοὺς μακαρίους καὶ γενναίους ἀθλητὰς καταφυγεῖν τοὺς
ἐπὶ τῶν προτέρων γεγεννημένους χρόνων; Ἐξείτασον γὰρ ἄ-
παντας τοὺς ἴοιε ὀνομασιούς, καὶ πάντας ἀπὸ τῶν θλίψεων
ὄψει παρρησίαν ἐσχηκότας πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ εἰ θούλει γε,
ἐπὶ τὸν τοῦ πρωτοπλάστου πρῶτον ἔλθωμεν παῖδα, τὸ ἀρνίον
25 τοῦ Χριστοῦ, τὸν Ἀβελ, τὸν ἠδικηκότα μὲν οὐδέν, τὰ δὲ

ριῶν; Διότι τότε ἔπρεπε νὰ θλίβεσαι, ἔάν, τὸν χρόνον ποῦ εἶπεν ὁ Χριστὸς ὅτι εἶναι καιρὸς θλίψεως, τὸν μετεβάλλαμεν εἰς χρόνον ἀπολαύσεως καὶ ἀνέσεως· ἔάν, κατὰ τὸν χρόνον ποῦ ἐλάβαμεν ἐντολὴν νὰ ἀγωνιζώμεθα καὶ νὰ κοπιάζωμεν, κατ' αὐτὸν εἶχαμεν πέσει ἀπὸ δειλίαν καὶ ἀδιαφορίαν· ἔάν ἐβαδίζαμεν τὴν εὐρύχωρον ὁδόν, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ ἀκολουθοῦμεν τὴν ὁδὸν ποῦ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κόπους καὶ θλίψεις. Διότι ἔάν αὐτὸ συνέβαινε κατ' ἀνάγκην τότε κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ζωὴν θὰ μᾶς ἐπεβάλλοντο αἱ τιμωρίαι.

Ἄλλὰ, θὰ μοῦ εἰπῆς, τί θὰ ἠμποροῦσες νὰ εἰπῆς δι' αὐτοὺς ποῦ καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν βαδίζουν τὴν εὐρύχωρον ὁδὸν καὶ πρόκειται καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν ν' ἀπολαύσουν; Καὶ ποῖος εἶναι αὐτός, διότι ἐγὼ πιστεύω μόνον τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει «ὅτι ἡ ὁδὸς ποῦ ὀδηγεῖ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν εἶναι στενὴ καὶ γεμάτη ἀπὸ θλίψεις»· τὸ ὅτι δὲ δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ βαδίζῃ κανεὶς διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ καὶ νὰ ἔχη εὐρυχωρίαν καὶ ἄνεσιν, εἶναι ὀλοφάνερον βέβαια εἰς τὸν καθένα. Διότι ἔάν κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀθλητῶν τῆς ἐδῶ ζωῆς κανεὶς δὲν ἐφόρεσε χωρὶς ἰδρωτὰς τὸν στέφανον τῆς νίκης, καὶ ὅλα αὐτὰ καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἀνταγωνισταὶ του εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως μὲ αὐτόν, πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀντιμετωπίσῃ κανεὶς, χωρὶς θλίψεις καὶ στενοχωρίας, τὴν μανίαν ἐκείνων, ἐκεῖ ὅπου αἱ πονηραὶ δυνάμεις ἐπαναστατοῦν καὶ πολεμοῦν ἐναντίον μας;

Ἄλλὰ μέχρι πότε θὰ ἐξετάζωμεν ὅλα αὐτὰ μὲ διαφόρους σκέψεις ποῦ κάνομεν, ἀφοῦ ἠμποροῦμεν νὰ προσφύγωμεν πρὸς τοὺς μακαρίους ἐκείνους καὶ γενναίους ἀθλητάς, οἱ ὁποῖοι διέπρεψαν κατὰ τὰ περασμένα χρόνια; Ἐξέτασε λοιπὸν ὅλους τοὺς τότε ὀνομαστούς, καὶ θὰ διαπιστώσῃς ὅτι ὅλοι τους ἀπέκτησαν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρησίαν μὲ τὰς θλίψεις ποῦ ἐδοκίμασαν. Καὶ ἔάν βέβαια θέλῃς ἄς ἔλθωμεν κατ' ἀρχὴν εἰς τὸ παιδί τοῦ πρωτοπλάστου, τὸ ἀρνὶ τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τὸν Ἄβελ, ὁ ὁποῖος δὲν διέπραξε μὲν καμμίαν ἀδικίαν, ἀλλ' ὅμως ὑπέμεινε τὰ

- τῶν δεινότατα εἰργασμένων ὑπομείναντα. Ἡμεῖς μὲν γὰρ
 ἁμαρτιῶν τίνομεν δίκας τοὺς πειρασμούς· ὁ δὲ δίκαιος ἐ-
 κεῖνος δι' οὐδὲν ἕτερον ἐκολάζετο, ἀλλ' ἢ ὅτι δίκαιος ἦν.
 Καὶ ἕως μὲν οὐδὲν μέγα ἐπεδείκνυτο, ἐπεγίνωσκεν αὐτὸν
 5 ὁ ἀδελφός· ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τῆς θυσίας διέλαμψε, καὶ τὴν φθῶ-
 σιν αὐτὴν ἠγνόησεν ὑπὸ τοῦ φθόνου πηρωθεῖς. Πόθεν οὖν
 οἶδας εἰ καὶ νῦν ἡ αὐτὴ αἰτία τὸν διάβολον ἤγειρε, καὶ τοῦ
 θείου σου τὸ λαμπρὸν πρὸς τὴν μάχην αὐτὸν ταύτην ἐξεκαλέ-
 σατο; Εἰ δὲ γελᾷς ταῦτά μου τὰ ῥήματα, ἐπαινῶ μὲν σε
 10 τῆς ταπεινοφροσύνης, οὐ μὴν τοῦ οὔτω διακεῖσθαι παύσομαι.
 Εἰ γὰρ σιέαρ προσενεγκῶν οὔτως εὐδοκίμησεν ἐκεῖνος, ὁ
 μηδὲν τῶν ἕξωθεν, ἀλλ' ὅλον ἑαυτὸν ἀναθεῖς τῷ Θεῷ, πολλῶ
 μᾶλλον ἂν παρώξυνε καθ' ἑαυτοῦ τὸν ἐχθρόν. Ὁ δὲ Θεὸς
 συνεχώρησεν αὐτὸν ἐπελθεῖν· οὐδὲ γὰρ τότε τὸν φόνον γενέ-
 15 σθαι ἐκώλυσεν, ἀλλ' ἀφῆκεν εἰς τὴν τοῦ μαιφόνου χειρὸς
 τὸν δίκαιον ἐμπεσεῖν, καὶ οὐκ ἐξήρπασε τὸν δι' αὐτὸν καὶ
 τὴν εἰς αὐτὸν ἀναιρούμενον τιμὴν· οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο ἐλαι-
 τωθῆναι τοὺς σιεφάνους αὐτῷ· διὰ τοῦτο μέχρι τέλους ἀφῆ-
 κε δραμεῖν αὐτόν.
- 20 Καὶ ποία κόλασις ὁ θάνατος; φησὶν. Εἶθε μὲν οὖν κατὰ
 ταύτην τὴν τιμωρίαν ὑπέμεινα νῦν. Ταῦτα λέγεις, ἀγαπητέ,
 νῦν, πρότερον δὲ πάντων τὸ πρᾶγμα ἐδόκει εἶναι χαλεπώτα-
 τον καὶ πάσης τιμωρίας ἐλεεινότερον. Διὸ καὶ ἐν τῷ νόμῳ
 Μωσέως οἱ τὰ μέγιστα ἡδίκηκότες καὶ συγγνώμης μείζονα,
 25 ταύτην ὑπεῖχον τὴν κόλασιν. Καὶ παρὰ τοῖς ἕξωθεν νομοθέ-

φοβερώτερα κακὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐπιβάλλονται εἰς αὐτοὺς ποὺ διαπράττουν ἐγκλήματα φοβερά. Καὶ ἡμεῖς μὲν τιμωρούμεθα βέβαια διὰ τὰς ἀμαρτίας μας μὲ πειρασμούς, ὁ δίκαιος ὅμως "Αβελ, δὲν ἐτιμωρεῖτο διὰ κανένα ἄλλο λόγον, παρὰ ἐπειδὴ ἦτο δίκαιος. Καὶ ὅσον χρόνον δὲν εἶχε νὰ παρουσιάσῃ τίποτε τὸ σπουδαῖον, τὸν ἀνεγνώριζεν ὁ Κάϊν ὡς ἀδελφόν του, ὅταν ὅμως ἀπέκτησεν ἐξ αἰτίας τῆς θυσίας αἶγλην καὶ λαμπρότητα, τότε, κατακαιόμενος ἀπὸ τὸν φθόνον πρὸς αὐτόν, δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν οὔτε καὶ τὸ ὅτι ἦτο ἀδελφός του. Ποῖος γνωρίζει λοιπὸν ἐὰν καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν σου δὲν παρεκίνησε τὸν διάβολον ἢ αὐτὴ αἰτία καὶ δὲν τὸν ὠδήγησεν ἢ λαμπρότης τοῦ βίου σου εἰς τὴν μάχην αὐτήν; Ἐὰν δὲ τὰ λόγια μου αὐτὰ σοῦ προκαλοῦν γέλωτα, ἐπαινῶ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην σου, ὅμως δὲν θὰ παύσω νὰ ἔχω αὐτὴν τὴν γνώμην. Διότι ἐὰν αὐτός, ποὺ προσέφερε κατὰ τὴν θυσίαν ζωϊκὸν λίπος, ἠὺδοκίμησε τόσον πολὺ, ἐπόμενον εἶναι νὰ παρεκίνησεν ἐναντίον του τὴν ἔχθραν τοῦ διαβόλου κατὰ πολὺ περισσότερον αὐτός ποὺ δὲν προσέφευρεν εἰς τὸν Θεὸν τίποτε τὸ ἐξωτερικόν, ἀλλ' ἀφιέρωσεν εἰς αὐτόν ὀλόκληρον τὸν ἑαυτόν του. Ὁ δὲ Θεὸς τοῦ ἐπέτρεψε νὰ βαδίσῃ ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του μὲ αὐτὰς τὰς διαθέσεις· διότι οὔτε τότε τὸν ἠμπόδισε νὰ κάνῃ τὸν φόνον, ἀλλ' ἄφησε τὸν δίκαιον νὰ πέσῃ εἰς τὰ χέρια τοῦ μιανοῦ φονιά, καὶ δὲν ἐπενέβη διὰ νὰ σώσῃ αὐτόν ποὺ ἐφονεύετο χάριν αὐτοῦ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς τιμῆς του πρὸς αὐτόν· διότι δὲν ἤθελε νὰ ἐλαττωθοῦν οἱ στέφανοι αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἄφησε νὰ προχωρήσῃ μέχρι τέλους.

Μά, θὰ μοῦ εἰπῆς, μήπως ὁ θάνατος εἶναι καμμία τόσον σπουδαία τιμωρία; Μακάρι καὶ ἐγὼ νὰ συνέβαινε νὰ ὑποστῶ αὐτὴν τὴν τιμωρίαν τώρα. Αὐτά, ἀγαπητέ μου, τὰ λέγεις τώρα, ἐνῶ προηγουμένως ἐθεωροῦσες τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ὡς τὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα γενικῶς καὶ ὡς τὸ ἐλεεινότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην τιμωρίαν. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτόν καὶ εἰς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως αὐτοὶ ποὺ διέπρατταν πάρα πολὺ μεγάλας ἀδικίας, ποὺ δὲν ἦτο

ταις ἔτι καὶ νῦν οὐδαμῶς ἐτιέρος κολάζονται πάντες, ὅσοιπερ
 ἂν ἐπὶ τοῖς αἰσχίσιτοις ἀλῶσι κακοῖς· ἀλλ' ὅμως τὰ αὐτὰ
 τοῖς παρανόμοις ὁ δίκαιος ἔπασχε, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ
 χαλεπώτερα, ὅσω καὶ παρὰ ἀδελφικῆς δεξιᾶς ἐδέχεται τὴν
 5 πληγὴν. Τί δὲ ὁ Νῶε; Καὶ γὰρ καὶ οὗτος δίκαιος καὶ τέ-
 λειος ἦν, καὶ πάντων διεφθαρμένων μόνος εὐηρέστησε τῷ
 Θεῷ, πάντων τῶν ἄλλων προσκεκοιμημένων αὐτῷ. Μυρίας
 μὲν οὖν θλίψεις ὑπέμεινε πολλὰς καὶ κακὰς. Οὐ γὰρ ἀπέθα-
 νεν οὗτος εὐθέως καθάπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ ἔπαθε τοῦτο, ὃ
 10 κοῦφον εἶναί σοι φαίνεται, ἀλλὰ μακροῦς ἠνεύχεται ζωῆς, ἐν
 τοῖς τοσοῦτοις ἔτεσι τῶν ἀχθοφορούντων καὶ βαρυνάτω φορ-
 τίῳ πιεζομένων διαπαντὸς οὐδὲν ἄμεινον διακείμενος. Καὶ
 τοῦτο αὐτίκα μάλα ποιήσω σοι φανερόν, πρότερον ἐκεῖνο εἰπὼν.
 Ἐνιαυτὸν ὅλον οὗτος δεσμοτήριον ὄκησε, δεσμοτήριον ξένον
 15 καὶ φοβερόν. Ἴνα γὰρ τὸ πλῆθος ἀφῶ τῶν θηρίων καὶ τῶν
 ἐρπειῶν, οἷς τοσοῦτον συνέζησε χρόνον εἰς τοιαύτην ἀπει-
 λημένος σιανοχωρίαν, τί οἶει πάσχειν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ παιά-
 γου τῶν θρονιῶν, ὑπὸ τοῦ ψόφου τῶν ὑειῶν; Ἄβυσσος ἡ
 μὲν κάτωθεν ἀνερορήγνυτο, ἡ δὲ ἄνωθεν κατεφέρετο· ὁ δὲ
 20 ἔνδον ἐκάθητο μόνος μετὰ τῶν νιῶν. Εἰ γὰρ καὶ ὑπὲρ τοῦ
 τέλους εἶχε θαρσεῖν, ἀλλὰ τῆ τῶν γινομένων σφοδρότητι
 προαπειτηνῆκει τῷ δέει. Ὅπου γὰρ ἡμεῖς οἰκίας ἔχοντες
 ἠδρασμένας ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πόλεις οἰκοῦντες, ὅμως θίαν
 ἴδωμεν κατενεχθέντα σφοδρότερον ὀλίγον τοῦ συνήθους ὑειόν,
 25 καταπίπτομεν καὶ συσιελλόμεθα, τί οὐκ ἂν ἐκεῖνος ἔπαθε

δυνατὸν νὰ συγχωρηθοῦν, κατεδικάζοντο εἰς θάνατον. Ἐπίσης καὶ ἐκ μέρους τῶν εἰδωλολατρῶν νομοθετῶν ἀκόμη καὶ σήμερα τιμωροῦνται μὲ θάνατον ὅλοι ὅσοι συλλαμβάνονται νὰ διαπράττουν τὰ πλέον φοβερῶτερα ἐκ τῶν κακῶν. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ὁ δίκαιος ἔπασχε τὰ ἴδια πού παθαίνουν οἱ παράνομοι, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ φοβερῶτερα, ἀφοῦ δέχετο τὸ κτύπημα ἀπὸ ἀδελφικὸν χέρι. Ἄλλὰ καὶ τοῦ Νῶε ποία ἦτο ἡ τύχη; Καθόσον καὶ αὐτὸς ἦτο δίκαιος καὶ τέλειος καὶ ὁ μόνος πού, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι διεφθάρσαν καὶ τὸν ἐδυσσάρεστησαν, ἐφάνη ἀρεστὸς εἰς τὸν Θεόν. Ὑπέμεινεν ἀπείρους θλίψεις, καὶ πολλὰς καὶ βαρείας. Διότι αὐτὸς δὲν ἀπέθανεν ἀμέσως, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, οὔτε ἔπαθεν αὐτό, τὸ ὁποῖον φαίνεται εἰς ἐσένα μηδαμινόν, ἀλλ' ὑπέφερεν εἰς ὅλην τὴν μακρὰν ζωὴν του, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς τῆς τόσον μακρᾶς ζωῆς του ἔζησεν ὡς πρὸς τίποτε καλύτερα ἀπὸ ἐκείνους πού σηκώνουν μεγάλα βάρη καὶ καταπιέζονται ἀπὸ τὸ πάρα πολὺ βαρὺ φορτίον. Καὶ αὐτὸ θὰ σοῦ τὸ ἀποδείξω ἀμέσως, ἀφοῦ προηγουμένως σοῦ εἰπῶ αὐτό. Ὀλόκληρον ἔτος αὐτὸς κατοίκησε μέσα εἰς φυλακὴν, φυλακὴν πολὺ παράξενην καὶ φοβερὰν. Διότι, διὰ νὰ ἀφήσω τὸ πλῆθος τῶν θηρίων καὶ τῶν ἐρπετῶν, μὲ τὰ ὁποῖα ἔζησε μαζὶ ἐπὶ τόσον πολὺν χρόνον ἀπολαμβάνοντας τόσον μεγάλην στενοχώριαν, ποῖον εἶναι ἐκεῖνο, νομίζεις, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπέφερε κάτω ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸν κρότον τῶν βροντῶν καὶ τὸν θόρυβον τῶν βροχῶν; Ἡ μὲν κάτω ἄβυσσος συνεκλονίζετο καὶ διερρήγνυτο, ἡ δὲ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐρχομένη ἔπιπτεν ἐπάνω του μὲ τρομερὰν ὄρμην, αὐτὸς δὲ ἐκάθετο μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν μαζὶ μὲ τὰ παιδιὰ του. Διότι ἂν καὶ ἐπίστευεν ὅτι θὰ τελειώσῃ τὸ κακόν, παρὰ ταῦτα εἶχεν ἀποθάνει σχεδὸν ἀπὸ τὸν φόβον του ἐξ αἰτίας τῆς σφοδρότητος τῶν ὄσων συνέβαιναν. Διότι ὅταν ἡμεῖς, πού μολονότι ἔχομεν οἰκίας θεμελιωμένας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ κατοικοῦμεν εἰς τὰς πόλεις, ὅμως καταλαμβανόμεθα ἀπὸ φόβον καὶ τρόμον ὅταν ἰδοῦμεν νὰ καταπίπτῃ βροχὴ ὀλίγον πῶς πολὺ ὀρμητικὴ ἀπὸ τὴν συνηθισμένην, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πάθῃ ἐ-

μόνος ἔνδον ὢν, καὶ τὴν φρικωδεσιάτην ἐκείνην ἄδυsson ἐν-
 νοῶν καὶ τῶν ἀποπνιγέντων τὰ διάφορα γένη; Ἰκανὸν μὲν
 οὖν ἐκπλήξαι ψυχὴν καὶ τὸ πόλιν μίαν ἢ καὶ οἰκίαν μόνην
 ἐπικλυσθεῖσαν καλυφθῆναι τοῖς κύμασι, τὸ δὲ τὴν οἰκουμένην
5 πᾶσαν τοῦτο παθεῖν, οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν, πῶς ἂν διέθηκε τὸν
 ἐν μέσῳ τῷ κλυδωνίῳ περιφερόμενον. Τὸν μὲν οὖν ἐνιαυτὸν
 ἐκεῖνον τοσοῦτω συνείχετο δέει. Ἐπειδὴ δέ ποτε ὁ κατακλυ-
 σμὸς ἐπαύσατο, ὁ μὲν φόβος ἐνεδίδου λοιπόν, ἐπειτείνετο δὲ
 τὰ τῆς ἀθυμίας αὐτῷ, καὶ τῆς κίβωτοῦ προκύματα χειμῶν
10 ἕτερος διεδέχετο τοῦ προτέρου οὐχ ἥτιων, τὴν πολλὴν ἐρη-
 μίαν ὀρῶντα καὶ τὸν βίαιον θάνατον ἐκεῖνον καὶ τῶν ἀναι-
 ρεθέντων τὰ σώματα τῇ ἰλύι πεφρυμένα καὶ τῷ πηλῷ καὶ
 πάντας ὁμοῦ ἀνθρώπους τε καὶ ὄνους καὶ τὰ τούτων ἀτιμώ-
 τερα γένη μιᾷ τῇ ἐλεεινοιάτῃ καταχωσθέντα ταφῇ. Εἰ γὰρ
15 καὶ σφόδρα ἁμαρτωλοὶ οἱ ταῦτα πεπονθότες ἦσαν, ἀλλ' ὅμως
 ἄνθρωπος ἦν ὁ Νῶε, καὶ ἔπασχέ τι πρὸς τὸ ὁμόφυλον.
 Καὶ γὰρ ὁ Ἰεζεκιὴλ δίκαιος ὢν, καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας μά-
 λιστα πάντων πονηροτάτους εἰδώς, ὅτε κατασφατιομένους
 εἶδε καὶ καταλίποντας, τοῦτο τὸ κοινὸν ἔπαθε καὶ ἐδάκρυ-
20 σε· καίτοι διὰ τοῦτο προλαβὼν ὁ Θεὸς ἅπασαν αὐτῷ τὴν
 ἀσέθειαν αὐτῶν ἐξεκάλυψε, καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτὴν
 ἐποπιεῦσαι παρεσκεύασεν, ἵν' ὅταν αὐτοὺς κολαζομένους ἴδῃ,
 γενναίως ἐνέγκῃ τὴν συμφορὰν. Ἄλλ' ὅμως καὶ τοσαύτης
 παραμυθίας προπαρασκευασθείσης αὐτῷ, καὶ οὕτως ἠλέγγε-
25 το καὶ πεσὼν ἐβόα λέγων· «Οἴμοι, Κύριε, ἐξαλείφεις οὐ
 τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ;». Οὐχ ἅπαξ δὲ τοῦτο ἔπαθε

κεῖνος ποῦ εὐρίσκετο μόνος μέσα εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ ἔφερεν εἰς τὴν σκέψιν του τὴν φρικιαστικὴν ἐκείνην ἄβυσσον καὶ τὰ διάφορα γένη τῶν ζῶων ποῦ ἐπνίγησαν; Καὶ βέβαια ἐὰν μία πόλις ἢ καὶ μία μόνον οἰκία καλυφθῇ ἀπὸ τὰ κύματα αὐτὸ καὶ μόνον εἶναι ἄρκετὸν νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἔκπληξιν, τὸ νὰ σκεπασθῇ ὅμως ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἀπὸ νερὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιγραφῇ ποῖα συναισθήματα ἠμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἐπιπλέει ἐν μέσῳ τοῦ κατακλυσμοῦ. Κατ' ἐκεῖνον λοιπὸν τὸν χρόνον ἦτο κατειλημμένος ἀπὸ τόσον μεγάλον φόβον. "Ὅταν ὅμως κάποτε κατέπαυσεν ὁ κατακλυσμός, ὁ μὲν φόβος ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ πλέον, ἤϋξανεν ὅμως ἡ λιποψυχία του, καὶ ὅταν πιά ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴν κιβωτὸν ἄλλη φουρτούνα διεδέχετο τὴν προηγουμένην, ὄχι κατωτέρα αὐτῆς, καθὼς ἔβλεπε τὴν ἀπέραντον ἐρημίαν καὶ τὸν βίαιον ἐκεῖνον θάνατον καὶ τῶν φονευθέντων τὰ σώματα ἀνακατευμένα μὲ τὴν λάσπην καὶ τὸν πηλόν, καὶ ὅλους μαζί, ἀνθρώπους καὶ ὄνους, καθὼς καὶ τὰ πιὸ ἀσημαντα ἀπὸ αὐτὰ ὑπόλοιπα γένη τῶν ζῶων θαμμένα μέσα εἰς τὸν ἴδιον ἐλεεινότατον τάφον. Μολονότι βέβαια αὐτοὶ ποῦ ἔπαθαν ὅλα αὐτὰ ἦσαν πάρα πολὺ ἀμαρτωλοί, ὡσὰν ἄνθρωπος ποῦ ἦτο ὁ Νῶε ἔνοιωθε κάποιαν συμπάθειαν διὰ τοὺς συνανθρώπους του. Ὅμοίως καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ ποῦ ἦτο δίκαιος, ὅταν εἶδε τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ κατασφάζονται καὶ νὰ καταστρέφονται, ἂν καὶ ἐγνώριζεν ὅτι ἦσαν οἱ πιὸ πονηροὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅμως ἔπαθε τὸ ἴδιο αὐτὸ πρᾶγμα ποῦ ἔπαθεν ὁ Νῶε καὶ ἐδάκρυσεν, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεός, προλαβαίνοντας αὐτὸ τὸ ἐνδεχόμενον, τοῦ ἐφάνέρωσεν ὅλην τὴν ἀσέβειάν των καὶ τοῦ τὴν παρουσίασε νὰ τὴν ἰδῆ μὲ τὰ μάτια του, ὡστε, ὅταν τοὺς ἰδῆ νὰ τιμωροῦνται, νὰ ὑποφέρῃ μὲ γενναιότητα τὴν συμφορὰν. Καὶ ὅμως ἂν καὶ ὁ Θεός τοῦ εἶχε προεξασφαλίσαι τόσον μεγάλην παρηγορίαν, παρὰ ταῦτα καὶ πάλιν ἐλυπήθη καὶ ἀφοῦ ἔπεσε μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν γῆν ἐφώναξε δυνατὰ· «'Αλλοίμονον, Κύριε, καταστρέφεις τὸ ὑπόλοιπον τοῦ λαοῦ σου Ἰσραήλ;»⁸. Καὶ δὲν τὸ ἔπαθεν αὐτὸ μίαν μόνον

μόνον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὅτι τὸν Ἰεχονίαν εἶδεν ἀναιρούμειον.
 Ὡστε καὶ ὁ Νῶε εἰ καὶ μυρία αὐτοῖς συνήδει κακά, οὐκ ἦν
 οὔτε τούτου, οὔτε τοῦ Μωσέως ἀνδρειότερος. Καὶ γὰρ καὶ
 ἐκεῖνος τὰ αὐτὰ τῷ προφήτῃ πολλάκις ἔπαθε, καὶ ἁμαρτί-
 5 ροντίας ὁρῶν, ὅτι τιμωρεῖσθαι ἔδει, ἤλγει καὶ μᾶλλον ὠδυ-
 νᾶτο τῶν κολαζομένων αὐτῶν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Νῶε καὶ ἡ συμ-
 φορὰ χαλεπωτέρα ἦν· μόνος γὰρ ἐκεῖνος τοιοῦτος ἐγένετο
 θάνατος. Τοσοῦτοις τοίνυν συνεχομένῳ κακοῖς τῇ μονώσει,
 τῇ πρὸς τὸ δόμοφυλον συμπαθεία, τῷ πλήθει τῶν ἀπολωλότων,
 10 τῷ τρόπῳ τῆς τελευτῆς, τῇ τῆς γῆς ἐρημίᾳ, καὶ πάντοθεν
 αὐτῷ τῆς ἀθυμίας αἰρομένης καὶ ἀκμαζούσης σφοδρῶς, ἐπι-
 τίθεται εὐθέως καὶ ἡ τοῦ παιδὸς ὕβρις, πρᾶγμα ἀφόρητον,
 καὶ πολλῆς μὲν αἰσχύνης, πολλῆς δὲ γέμον ὀδύνης. Ὅσοι
 γὰρ τῶν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τὰ παρὰ τῶν φίλων ὀνειδίη βαρύ-
 15 τερα, τοσοῦτω τούτων αὐτῶν τὰ παρὰ τῶν παίδων ἔτι μᾶλ-
 λον ἀφορητότερα. Ὅτιαν γὰρ ὄν ἐγέννησεν, ὄν ἔθρεψεν, ὄν
 ἐπαίδευσεν, ὑπὲρ οὗ πολλοὺς μόχθους καὶ πόνους καὶ φροντί-
 δας ἠνέσχετο, τοῦτον ἀπάντων ὑβριστικώτερον αὐτῷ κεχορη-
 μένον ἴδῃ, οὐδὲ ἐνεγκεῖν τὸ πολὺ πένθος δυνήσεται τῆς ψυ-
 20 χῆς ὁ τοῦτο παθών. Ἡ γὰρ ὕβρις τοῖς ἐλευθέροις καὶ καθ' ἑ-
 αυτὴν μὲν ἐστὶν ἀφόρητος, ὅταν δὲ καὶ παρὰ τῶν παίδων
 γίνηται, κἂν εἰς ἔκστασιν ἀγάγοι τὸν πάσχοντα· οὔτω βαρυ-
 τάτη ἐστίν.

Σὺ δέ μοι μὴ μόνον ἐκεῖνο τὸ τόλμημα ἐννόει, ἀλλὰ
 25 καὶ ἀπὸ τούτου μάθανε, πῶς αὐτῷ καὶ τὸν ἔμπροσθεν χρό-

9. Πρβλ. Ἰεζ. 8, 1 - 13.

10. Γέν. 9, 20 - 27.

φοράν, ἀλλὰ καὶ μίαν ἄλλην φοράν ὅταν εἶδε τὸν Ἰεχονίαν⁹ νὰ φονεύεται. Ἐπομένως καὶ ὁ Νῶε ἂν καὶ ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τὰς ἀπείρους κακίας τῶν θυμάτων τοῦ κατακλυσμοῦ, δὲν ἦτο γενναιότερος οὔτε ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ, οὔτε ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν. Καθόσον καὶ ἐκεῖνος ἔπαθε πολλές φορές τὰ ἴδια μὲ τὸν προφήτην καὶ βλέποντάς τους ν' ἀμαρτάνουν καὶ νὰ πρέπει νὰ τιμωρηθοῦν, ἐπονοῦσε καὶ ἔνοιωθε περισσοτέραν ὀδύνην ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς τιμωρουμένους. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Νῶε καὶ ἡ συμφορὰ ἦτο ἀκόμη πιὸ φοβερή, διότι ὁ θάνατος ἐκεῖνος ἦτο ὁ μοναδικὸς ποὺ ἔγινε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Μολονότι λοιπὸν περιεβάλλετο ἀπὸ τόσα πολλὰ κακά, ἀπὸ τὸ ὅτι ἦτο μόνος, ἀπὸ τὴν συμπάθειάν του πρὸς τοὺς συνανθρώπους του, ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν νεκρῶν, ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου αὐτῶν, ἀπὸ τὴν ἐρημίαν τῆς γῆς καὶ ἡ λιποψυχία ἠπλώνετο καὶ τὸν κατεκυρίευεν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ἠῤῥξανε συνεχῶς ὅλο καὶ περισσότερον, τοῦ προσετέθη καὶ ἡ προσβολὴ ἐκ μέρους τοῦ παιδιοῦ του, ποὺ ἦτο πρᾶξις ἀνυπόφορος διότι ἦτο γεμάτη ἀπὸ πολλὴν ἐντροπὴν καὶ πολὺν πόνον. Διότι ὅσον περισσότερο βαρύτεροι εἶναι οἱ πόνοι ἐκ μέρους τῶν φίλων ἀπὸ τοὺς πόνους ποὺ προξενοῦν οἱ ἐχθροί, τόσο περισσότερο ἀνυπόφοροι εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πόνους οἱ πόνοι ποὺ προέρχονται ἐκ μέρους τῶν παιδιῶν¹⁰. Διότι ὅταν κάποιος ἰδῆ αὐτὸν ποὺ τὸν ἐγέννησε, ποὺ τὸν ἀνέθρεψε, ποὺ τὸν ἐπαίδευσε, ποὺ ὑπέμεινε χάριν αὐτοῦ πολλοὺς μόχθους καὶ πόνους καὶ φροντίδας νὰ συμπεριφέρεται ἀπέναντί του μὲ τὸν πλέον προσβλητικὸν τρόπον, δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὸς νὰ ὑποφέρῃ τὴν μεγάλην λύπην ποὺ κατέλαβε τὴν ψυχὴν του. Πράγματι ἡ προσβολὴ εἰς τοὺς ἐλευθέρους ἀνθρώπους καὶ αὐτὴ μὲν καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἀνυπόφορος, ὅταν ὅμως συμβαίῃ αὐτὴ νὰ προέρχεται ἐκ μέρους τῶν παιδιῶν, τότε εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸν εἰς τὸν ὁποῖον γίνεται εἰς πλήρη μεταστροφὴν τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου· τόσο πολὺ βαρεῖα εἶναι.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, μὴ σκέπτεσαι μόνον ἐκείνην τὴν τολμηρὰν πρᾶξιν τοῦ υἱοῦ του, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκεισαι

νον ἅπαντα ἐχοῖτο οὗτος ὁ ὑβριστής. Ὁ γὰρ ἐν χερσὶν ἔ-
 τι τὸν φόβον τῶν γεγενημένων ἔχων, καὶ ἄρτι τῆς εἰροκτιῆς
 ἐκείνης ἀπαλλαγείς, καὶ τῆς οἰκουμένης τὰς συμφορὰς ἔτι
 θεωρῶν, καὶ μηδὲ οὕτω σωφρονηθεὶς, ἀλλ' ὑβρίσας εἰς
 5 ὄν ἤκιστα πάντων ἐχοῖν, καὶ μηδὲ τῷ θανάτῳ τῶν πολλῶν,
 μηδὲ τῇ ἐρημίᾳ, μηδὲ τῇ ὀργῇ τοῦ Θεοῦ, μηδὲ ἄλλῳ τινὶ
 τῶν τότε συμβεβηκότων θελτίων γενόμενος, τίς ἦν πρὸ
 τοῦ κατακλυσοῦ, ὅτε καὶ πολλοὺς εἶχε τοὺς παρακαλοῦν-
 τας ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτόν; Τότε γάρ, τότε χαλεπώτερον
 10 κλυδώνιον ὑπέμεινε ὁ δίκαιος ἐκεῖνος τοῦ μετὰ ταῦτα ἐπὶ
 τοῦ κατακλυσοῦ γενομένου καὶ διὰ τοῦτον, καὶ διὰ τοὺς ἄλ-
 λους ἅπαντας. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ κατακλυσοῦ πλῆθος ὑδάτων
 αὐτόν περιεῖχε μόνον, πρὸ δὲ τούτου κακίας ἀβύσσω πάντο-
 θεν συνείχετο, καὶ τῶν κυμάτων αὐτῷ σφοδρότερον αἰ τῶν
 15 πονηρῶν ἀνδρῶν ἐπιβουλαὶ προσερόγγυντο. Μόνος γὰρ
 εἰς τοσοῦτον πλῆθος ἀπολειφθεὶς ἀνδρῶν παρανόμων καὶ
 μιαρῶν, εἰ καὶ μηδὲν ἔπασχε δεινόν, ἀλλ' ὅμως πολὺν τὸν
 γέλωτα καὶ πολλὰ τὰ σκώμματα ἔφερεν, εἰ καὶ μὴ πρότερον,
 ἀλλ' ὅτε περὶ τῆς κιβωτοῦ καὶ τῶν μελλουσῶν αὐτοῖς διελέ-
 20 γειτο συμφορῶν. Τοῦτο δὲ ὅσην ἔχει δύναμιν πρὸς τὸ ταραξάει
 ψυχὴν, μαρτυρήσειεν ἂν ἡμῖν ὁ ἐκ κοιλίας ἁγιασθεὶς, ὁ διὰ
 τοῦτο καὶ τῆς προφητείας μέλλων ἀφίστασθαι. «Εἶπον γάρ»,
 φησὶν, «οὐ μὴ προφητεύσω». Χωρὶς δὲ τούτων αὐτὸ μόνον

ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν τοῦ ποία ἦτο ἡ συμπεριφορὰ αὐτοῦ τοῦ ὑβριστοῦ υἱοῦ τοῦ ἀπέναντί του καὶ καθ' ὅλον τὸν προηγούμενον χρόνον. Διότι αὐτὸς ποὺ ἐκυριαρχοῦσεν ἀκόμη μέσα του ὁ φόβος ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν καὶ μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχε βγῆ ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἐκείνην τῆς κιβωτοῦ καὶ ἔβλεπεν ἀκόμη τὰς συμφορὰς τῆς οἴκουμένης καὶ δὲν ἐσωφρονίσθη οὔτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἀλλὰ καὶ προσέβαλεν αὐτὸν τὸν ὁποῖον ἔπρεπε περισσότερο ἀπὸ ὅλους νὰ σέβεται, καὶ δὲν ἤλλαξεν ὥστε νὰ γίνῃ καλύτερος οὔτε μὲ τὸν θάνατον τῶν πολλῶν, οὔτε μὲ τὴν ἐρήμωσιν τῆς γῆς, οὔτε μὲ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, οὔτε καὶ μὲ κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν, πῶς θὰ συμπεριφέρετο κατὰ τὸν πρὸ τοῦ κατακλισμοῦ χρόνον, τότε ποὺ εἶχε πάρα πολλοὺς ἐκείνους ποὺ τὸν παρέσυραν εἰς τὴν κακίαν; Πράγματι τότε ἦτο πολὺ πιὸ φοβερὰ ἢ ταραχὴ ποὺ ἔδοκίμασεν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος Νῶε, ἀπὸ τὴν ταραχὴν ποὺ ἔνοιωσεν ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κατακλισμοῦ καὶ δι' αὐτὸν καὶ δι' ὅλους τοὺς ἄλλους. Διότι κατὰ τὴν διάρκειαν μὲν τοῦ κατακλισμοῦ περιεβάλλετο μόνον ἀπὸ ἓνα μέγαν ὄγκον ὑδάτων, ἐνῶ πρὸ τοῦ κατακλισμοῦ ἦτο περικυκλωμένος ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ τὴν ἄβυσσον τῆς κακίας καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ τῶν κακῶν ἀνθρώπων προσέκρουαν ἐπάνω του μὲ πιὸ μεγαλυτέραν μανίαν καὶ ὀρμὴν ἀπὸ ὅ,τι τὰ κύματα τοῦ κατακλισμοῦ. Διότι ἀπομείνας μόνος ἀνάμεσα εἰς τόσον πλῆθος ἀνθρώπων παρανόμων καὶ μιαρῶν, μολονότι βέβαια δὲν ἔπασχεν ἀπὸ κανένα κακόν, ἀλλ' ὅμως ὑπέφερεν ἀπὸ τὸν πολὺν γέλωτα καὶ τὰς πολλὰς εἰρωνείας αὐτῶν, ποὺ ἴσως αὐτὸ νὰ μὴ συνέβαινε προηγουμένως, ἀλλὰ ἀπὸ τότε ποὺ τοὺς ὠμίλησε περὶ τῆς κιβωτοῦ καὶ διὰ τὰς συμφορὰς ποὺ θὰ τοὺς εὔρισκαν μελλοντικῶς. Πόσον μεγάλη δὲ εἶναι ἡ δύναμις αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀναστατώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ἐκεῖνος ποὺ ἡγιασθῆ ἐνῶ ἀκόμη ἦτο μέσα εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητέρας του, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπρόκειτο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν προφητείαν «Διότι», λέγει, «εἶπα ὅτι δὲν θὰ προφητεύσω». Ἐκτὸς δὲ

τὸ μηδένα ὁμόψυχον, μηδὲ ὁμίτροπον ἔχειν, πόσῃν ἀηδίῃν,
 πόσῃν αὐτῷ κατεσκεύαζε τὴν ἀθυμίαν; Οὐ τοῦτο δὲ μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τῷ συναλγεῖν αὐτοῖς μυρία ἔπασχε δεινά. Οὐ γὰρ
 5 δῆπου τελευτῶντιος μόνον ἐνορῶντες οὕτως ἀλγοῦσιν οἱ δί-
 καιοι, τοὺς πονηροὺς ἀμαρτάνοντιος δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλὰ πολλῶ
 μᾶλλον τούτῳ δάκνονται, ἢ ἐκείνῳ· καὶ τοῦτο δὲ ἀπὸ τῶν
 προφητῶν ἄν τις μάθοι καλῶς. Ὁ μὲν γὰρ ἐβόα πικρὸν·
 «Οἴμοι, ψυχὴ, διὰ ἀπόλωλεν εὐλαβίης ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ
 κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάσχει». Ἐτερος δὲ ἔλεγε
 10 πρὸς τὸν Θεόν· «Ἰνατί μοι ἔδειξας κόπους καὶ πόνους ἐπι-
 βλέπειν;». Καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων δὲ σφόδρα κοπιόμε-
 νος, ἐθρήνηει λέγων· «Ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰ-
 χθύας τῆς θαλάσσης οὐκ ἔχοντιος ἡγούμενον». Εἰ δὲ τότε
 ταῦτα ἐγίνετο, καὶ νόμων ὄντων, καὶ ἀρχόντων, καὶ δικα-
 15 σιηρίων, καὶ ἱερέων, καὶ προφητῶν, καὶ κολάσεων, ἐννόη-
 σον μεθ' ὅσης ὑπερβολῆς ἅπαντα ἐτολμᾶτο ἐπὶ τοῦ Νῶε,
 διὰ τούτων οὐδὲν κατεῖχεν αὐτούς. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν προ-
 φητῶν οὐδὲ πολὺς ὁ τῆς ζωῆς χρόνος ἦν, ἀλλ' ἐβδομήκοντα
 ἔτη καὶ ὀγδοήκοντα· τότε δὲ καὶ εἰς ἑξακόσια ἔτη καὶ πλείο-
 20 να ὁ τῶν ἀνθρώπων εἰτείνετο βίος. Ἰν' οὖν πάντα τὰ εἰρη-
 μένα παρῶ, πόσα πράγματα ἔχειν ἠναγκάζετο, οὕτω μακρὰν
 ὁδεύων ὁδόν, καὶ μηδὲ μικρὸν ἐν τοσοῦτῳ μήκει παραιτραπῆ-
 ναι σπουδάζων, πολλῶν ἐν τῷ μεταξὺ κωλυμάτων ὄντων;
 Καὶ τί λέγω πολλῶν, πάσης μὲν οὖν διόλου τριαύτης οὔσης
 25 τῆς ὁδοῦ, ἀπὸ τῶν τερατίων τῆς γῆς ἐπὶ τὰ τέρατα πά-
 σης σκοπέλων καὶ ἀκανθῶν καὶ θηρίων καὶ ἀνχοῦ καὶ
 λοιμοῦ καὶ κρυμοῦ καὶ κακούργων πεπληρωμένης; Καὶ γὰρ

 11. Ἀββακ. 1, 3.

12. Ἀββακ. 1, 14.

ἀπὸ ὅλα αὐτά, τὸ ὅτι δὲν εἶχε κανένα πού νὰ ἐσυμφωνοῦσε μὲ αὐτὸν καὶ νὰ ἔζη κατὰ τὸν τρόπον πού ἔζη αὐτός, αὐτὸ καὶ μόνον πόσῃν ἀηδίαν καὶ πόσῃν λιποψυχίαν τοῦ ἐπροξενοῦσε; Καὶ ὄχι αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι συνέπασχε μαζί μ' αὐτοὺς τοῦ ἐδημιουργοῦσεν ἄπειρα κακά. Διότι πράγματι οἱ δίκαιοι δὲν πονοῦν μόνον ὅταν βλέπουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ πεθαίνουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη βλέπουν τοὺς πονηροὺς ν' ἀμαρτάνουν, καὶ ὑποφέρουν πολὺ περισσότερον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, παρὰ εἰς τὴν προηγουμένην, πρᾶγμα πού καὶ αὐτὸ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πληροφορηθῇ ἀπὸ τοὺς προφήτας. Διότι ὁ μὲν ἕνας ἐφώναζε δυνατὰ καὶ μὲ πικρίαν· «'Αλλοίμονον, ψυχὴ μου, ἐχάθη ἢ εὐλάβεια ἀπὸ τὴν γῆν καὶ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐνάρετος». Ἄλλος πάλιν ἔλεγε πρὸς τὸν Θεόν· «Διατί μοῦ ἐπαρουσίασες νὰ βλέπω κόπους καὶ πόνους;»¹¹. Ἐπίσης καταληφθεὶς ἀπὸ πάρα πολὺ μεγάλην θλίψιν ἐξ αἰτίας τῶν ἀδικουμένων, ἔλεγε μὲ θρήνους· «Θὰ κάνης τοὺς ἀνθρώπους ὡσὰν τὰ ψάρια τῆς θαλάσσης χωρὶς νὰ ἔχουν ἀρχηγόν»¹². Ἐὰν δὲ αὐτὰ συνέβαιναν τότε, πού καὶ νόμοι ὑπῆρχαν καὶ ἄρχοντες καὶ δικαστήρια καὶ ἱερεῖς καὶ προφῆται καὶ τιμωρίαι ἐπεβάλλοντο, σκέψου μὲ πόσῃν ὑπερβολῇ ὅλα αὐτὰ συνέβαιναν εἰς τὸν Νῶε, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε τίποτε πού νὰ τοὺς ἐσυγκρατοῦσε. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν μὲν τῶν προφητῶν δὲν ἦτο μεγάλη ἢ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἐβδομήντα μὲ ὀγδόντα χρόνια, ἐνῶ τότε ἔφθανεν ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων μέχρι ἑξακόσια ἢ καὶ περισσότερα χρόνια. Ὡστε λοιπόν, παραβλέποντας ὅλα ὅσα εἶπαμεν, πόσας καταστάσεις ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ὑπομένῃ βαδίζοντας μίαν τόσον μακρὰν ὁδὸν καὶ φροντίζοντας, παρ' ὅλον αὐτὸ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, νὰ μὴ παρεκτραπῇ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπῆρχαν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ αὐτῆς πολλὰ ἐμπόδια; Καὶ διατί λέγω πολλὰ ἐμπόδια, ἀφοῦ ὅλη ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ὁδός, ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρον τῆς γῆς μέχρι τὸ ἄλλον, ἦτο γεμάτη ἀπὸ σκοπέλους καὶ ἀκάνθας καὶ θηρία καὶ ξηρασίαν καὶ ἀσθενείας καὶ παγετοὺς καὶ κακούργους; Διότι πράγματι εἶναι

εὐκολώτερον τειριμμένην ἀισαπὸν ἐν τῷ θαθυιάτῳ τῆς νικτὸς ὀδεύειν διαπαντός, ἢ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν κατ' ἐκείνους τοὺς καιρούς· ἰσοῦτοι οἱ τὰ διαθήματα αὐτοῦ θιαζόμενοι παραιρέπειν ἦσαν. Ὅταν γὰρ ἅπασιν ἅπερ ἂν ἐθέλωσι προτί-
 5 τειν ἐξῆ, εἷς δὲ μόνος ὁ τὴν ἐναντίαν αὐτοῖς θαδίζων ἦ, πῶς δυνήσεται πρὸς τὸ τέλος ἐλθεῖν πάντων ὠθούντων ὀπίσω καὶ ἀνακρουόντων αὐτόν; Ὅσην γὰρ ἔχει δυσκολίαν τὸ μετὰ πολλῶν ὄντας κατορθοῦν, δηλοῦσιν οἱ τὰς ἐρημίας κατειληφότες νῦν ὅτι τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν εὐζωίαν παν-
 10 ταχοῦ διεσπαρμένην ἔστιν ἰδεῖν, ὅτι καὶ ὁμόνοιαν καὶ φιλοστοργίαν πρὸς ἀλλήλους οὐ μικράν. Ἀλλὰ ἴοιτε τούτων οὐδὲν ἦν, ἀλλὰ καὶ θηρίων ἀγριώτερον πάντες διέκειντο πρὸς αὐτόν.

Τί οὖν τούτου γένοιτ' ἂν ὀδυνηρότερον τοῦ θίου; τί ταύ-
 15 τῆς μοχθηρότερον τῆς ζωῆς; Ἐγὼ μὲν οὖν τῶν ἀχθοφοροῦντων διαπαντός καὶ μηδέποτε ἀναπνεόντων ἐπηγγειλάμην δεῖξιν αὐτόν οὐδὲν ἄμεινον διακείμενον, ὁ δὲ λόγος πολλῶ πλέον ἐποίησεν, οὐ μόνον οὐδὲν ἄμεινον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ φορικώτερον ἐκείνων ἔχοντα ἀποφήνας ἡμῖν. Δοκεῖ μὲν
 20 οὖν πολλοῖς ὁ Ἀβραὰμ ἐν ἀθυμίᾳ τὸν ἅπαντα διαιτετελεκέσαι χρόνον, ὅθεν καὶ τοὺς εὐημεροῦντας καὶ πανταχόθεν κομῶντας αὐτῷ παραβάλλειν εἰώθασι. Φέρε οὖν ἐξειτάσωμεν τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ.

Ἐμοὶ γὰρ οὕτις πολλῶ καὶ τοῦ Νῶε καὶ τοῦ Ἀβελ·
 25 μᾶλλον δὲ οὐδὲν ἐρῶ, ἕως ἂν ἡ τῶν πραγμάτων ἐξέτασις

εύκολώτερον νὰ βαδίζῃ κανεὶς διαρκῶς ἓνα ἐρημωμένον μονοπάτι καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεσονυκτίου, παρὰ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Τόσοι πολλοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ μετεχειρίζοντο κάθε μέσον διὰ νὰ τὸν κάνουν νὰ παραστρατήσῃ. Διότι ὅταν ἐπιτραπῇ εἰς ὅλους νὰ κἀνῃ ὁ καθένας ὅ,τι θέλει καὶ εἶναι ἓνας καὶ μόνος αὐτὸς ποὺ βαδίζει τὸν ἀντίθετον δρόμον, πῶς θὰ ἤμπορέσῃ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου, ὅταν ὅλοι τὸν σπρώχνουν πίσω καὶ τὸν ἀναχαιτίζουν; Τὸ πόσῃ δὲ δυσκολίαν παρουσιάζει τὸ νὰ ζῆ κανεὶς ἀνάμεσα εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ νὰ ἀσκῇ τὴν ἀρετὴν, τὸ φανερῶνουν αὐτοὶ ποὺ καταφεύγουν σήμερα εἰς τὰς ἐρημίας, ὅπου μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἶναι δυνατόν παντοῦ νὰ ἰδῇ κανεὶς διεσπαρμένην μίαν καλύτεραν ζωὴν, ὅπου ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ συναντήσῃ μεταξὺ τῶν ἐκεῖ ζώντων ὁμόνοιαν καὶ φιλοστοργίαν καὶ μάλιστα ὄχι μικράν. Ἄλλ' ὅμως τότε εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Νῶε δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτά, ἀντιθέτως δὲ τὸν συμπεριεφέροντο κατὰ τρόπον ἀγριώτερον ἀπὸ τὰ θηρία.

Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πιὸ ὀδυνηρὸν ἀπὸ μίαν παρομοίαν ζωὴν; τί θὰ ἦτο πιὸ κοπιαστικὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν; Καὶ ἐγὼ βέβαια ὑπεσχέθημι ν' ἀποδείξω ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Νῶε δὲν ἦτο ὡς πρὸς τίποτε καλύτερα ἀπὸ τὴν ζωὴν ἐκείνων ποὺ σηκώνουν βάρη συνεχῶς καὶ χωρὶς νὰ παίρνουν ποτὲ ἀναπνοήν, ἢ συζήτησις ὅμως ἐπροχώρησε κατὰ πολὺ περισσότερον καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἦτο ὡς πρὸς τίποτε καλύτερα τῆς ζωῆς τῶν ἀχθοφόρων, ἀλλ' ἀντιθέτως ἦτο πολὺ πιὸ χειροτέρα. Πολλοὶ νομίζουν βέβαια ὅτι ὁ Ἄβραάμ ἐπέρασεν ὅλην τὴν ζωὴν του μὲ ψυχικὴν γαλήνην καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ συνηθίζουν νὰ παραβάλλουν μὲ αὐτὸν ὅλους ἐκείνους ποὺ εὐημεροῦν καὶ εἶναι ἐπιτυχημένοι εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ κάθε πλευράν. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἐξετάσωμεν τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς αὐτόν.

Κατὰ τὴν γνώμην μου ὁ Ἄβραάμ ὑπέφερε πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὸν Νῶε καὶ τὸν Ἄβελ· μᾶλλον δὲ δὲν θὰ εἶπῶ τίποτε, μέχρις ὅτου αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἡ ἐξέτασις τῶν πρα-

θῆται τὴν ψῆφον ἡμῖν. Τὰ μὲν οὖν ἐν Περούδι, καὶ εἰ 11
 μέχρι τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν αὐτῶ συνέβη λυπηρόν, οὐδεὶς
 δύναται ἂν εἰδέναι σαφῶς. Οὐδὲ γὰρ ὁ μακάριος Μωϋσῆς
 ἐκείνου τοῦ χρόνου τὴν ἱστορίαν ἡμῖν ἔγραψεν ἀλλὰ πᾶσαν
 5 τὴν ἡλικίαν ταύτην ἀφείς, ἀπὸ τῶν μετὰ ταῦτα πεποίηται
 τοῦ διηγήματος τὴν ἀρχήν. Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸν τὰ αὐτὰ πά-
 σχειν τῷ Νῶε εἰκὸς ἦν, μεταξὺ ἰσοσύτων ἀσεβῶν καὶ θαρβά-
 ρων μόνον βουλόμενον εὐσεβεῖν, τοῦτο οὐκ ἔτι τοῖς ἄλλοις
 ὁμοίως ἄδηλόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ οἱ σφόδρα ἀνόητοι στοχάσαιν-
 10 το ραδίως αὐτό. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρείσθω νῦν· ἀπὸ
 δὲ τῆς ἀποδημίας αὐτοῦ ποιησώμεθα τοῦ λόγου τὴν ἀρχήν,
 πρότερον ἐκεῖνο ἐξετάσαντες, πόσον ἢ τῶν Χαλδαίων γῆ τῆς
 Παλαιστίνης ἀφέστηκεν, ἢ ποία τις ἦν ἢ τῶν ὁδῶν κατα-
 σκευή, πῶς τοῖς ἀνθρώποις τὰ τῆς ἐπιμιξίας τῆς πρὸς ἀλ-
 15 λήλους διέκειτο, τίς ὁ τῆς πολιτείας τρόπος ἦν. Μὴ γὰρ
 ἐπειδὴ εὐκόλως ὑπήκουσεν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, καὶ τὸ πρᾶγμα
 εὐκόλον εἶναι δοκείτω νῦν, μηδ' ὅτι συντόμως καὶ ἐν βραχεῖ
 τὸ γεγονός διηγήσαιο ὁ Μωσῆς, καὶ τὸ ἔργον τὴν τῶν ρη-
 μάτων βραχύτητα μιμεῖσθαι νόμιζε· εἰπεῖν μὲν γὰρ ταῦτα
 20 καὶ διηγήσασθαι ράδιον, πρᾶξαι δὲ οὐκέτι ὁμοίως εὐπορον,
 ἀλλὰ καὶ σφόδρα χαλεπόν.

Τὸ μὲν οὖν τῆς ὁδοῦ μῆκος καὶ ὅσον τὸ μέσον ἐστὶ τού-
 των τῶν χωρίων μετὰ ἀκριθείας ἂν εἴποιεν ὅσοι πρὸς ἡ-
 μᾶς ἐκεῖθεν διέβησαν, εἰ δὴ τινές εἰσιν· ἡμεῖς δὲ ἐκείνων
 25 μὲν οὐδενί, τῶν δὲ εἰς τὴν ἐξωτέραν χώραν ἀφικομένων
 συγγενόμενοί τινι, καὶ τὸν χρόνον αὐτὸν ἐρωτήσαντες ὅσον
 ὁδοιπορεῖν ἠναγκάσθη, ἠκούσαμεν ὅτι τριάκοντα πέντε ἡ-

γμάτων μᾶς τὸ ἀποδείξει αὐτὸ συμφωνοῦσα μὲ ἡμᾶς. Τὰς δοκιμασίας του λοιπὸν εἰς τὴν χώραν τῆς Περσίας καὶ ὅ,τιδήποτε λυπηρὸν τοῦ συνέβη μέχρι τὴν ἡλικίαν τῶν ἑβδομήντα ἐτῶν, δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ γνωρίσῃ ἀκριβῶς. Διότι οὔτε ὁ μακάριος Μωϋσῆς μᾶς ἔγραψε τὴν ἱστορίαν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἀλλ' ἀποσιωπήσας ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτῆς τῆς ζωῆς του, ἀρχίζει τὴν διήγησιν περὶ αὐτοῦ ἀπὸ τὰ ὅσα τοῦ συνέβησαν ἐν συνεχείᾳ. Καὶ ὁ Ἄβραμ λοιπὸν φυσικὸν ἦτο νὰ πάθῃ τὰ ἴδια ποῦ ἔπαθεν ὁ Νῶε, ἀφοῦ μεταξὺ τόσων πολλῶν ἀσεβῶν καὶ βαρβάρων ἦτο ὁ μοναδικὸς εὐσεβής, καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἄγνωστον πλέον εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ οἱ πλέον ἀνόητοι θὰ ἠμποροῦσαν εὐκόλα νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν. Πλὴν ὅμως καὶ αὐτὰ ἄς τὰ ἀφήσωμεν τώρα κατὰ μέρος καὶ ἄς ἀρχίσωμεν τὴν διήγησιν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ τῆς πατρίδος του, ἐξετάζοντες κατ' ἀρχὴν ἐκεῖνο, πόσον δηλαδὴ ἀπέχει ἡ χώρα τῶν Χαλδαίων ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην, ποία ἦτο ἐπίσης ἡ κατάστασις τῶν δρόμων ἐκείνων, πῶς ἐγίνοντο αἱ συναλλαγαὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ποῖος ἦτο ὁ τρόπος τῆς ζωῆς των. Δὲν πρέπει λοιπὸν, ἐπειδὴ εὐκόλα ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, νὰ μᾶς φαίνεται καὶ τὸ γεγονὸς αὐτὸ εὐκόλον, οὔτε δέ, ἐπειδὴ ὁ Μωϋσῆς ἐδιηγήθη μὲ συντομίαν καὶ μὲ πολὺ ὀλίγα λόγια τὸ γεγονὸς, νὰ νομίσῃς ὅτι καὶ τὰ ὅσα συνέβησαν ἦσαν ἀνάλογα μὲ τὴν συντομίαν τῶν λόγων του. Διότι εἶναι εὐκόλον μὲν νὰ τὰ περιγράψῃ καὶ νὰ τὰ διηγηθῇ, δὲν εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου εὐκόλον καὶ νὰ τὰ πράξῃ κανεὶς, ἀλλ' ἀντιθέτως εἶναι πάρα πολὺ δύσκολον.

Τὸ μὲν λοιπὸν μῆκος τῆς ὁδοῦ καὶ πόση εἶναι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτῶν τῶν χωρῶν θὰ ἠμποροῦσαν μὲ ἀκρίβειαν νὰ μᾶς τὰ εἰποῦν ὅσοι ἐπέρασσαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἦλθαν πρὸς ἡμᾶς, ἐὰν φυσικὰ ὑπάρχουν μερικοὶ τέτοιοι· ἐγὼ ὅμως δὲν ἦλθα εἰς ἐπαφὴν μὲ κανένα ἀπὸ αὐτούς, ἀλλ' ἐπεκοινωνήσα μὲ κάποιον ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἦλθαν ἀπὸ τὰ γύρω μέρη, ὁ ὁποῖος, ἐρωτηθεὶς ἐπὶ πόσον χρόνον ἠναγκάσθη νὰ βαδίξῃ, μοῦ εἶπεν ὅτι ἔκανε τριάντα πέντε ἡμέρας.

μερῶν ἀριθμὸν· καὶ Βαβυλῶνα μὲν οὐκ εἰδέναι ἔφη, τῶν
 δὲ ἐκεῖ γενομένων ἀκηκοέναι, ὅτι ἑτέρα ἰσοαύτη πάλιν ἐ-
 κεῖθ' ἐστὶν ὁδός. Καὶ τὸ μὲν διάστημα ἰσοῦτον καὶ τότε
 ἦν, καὶ νῦν ἐστὶν· ἡ δὲ κατασκευὴ τῶν ὁδῶν οὐκ ἔθ' ὁμοίως
 5 ὡς καὶ νῦν καὶ τότε διάκειται. Νῦν μὲν γὰρ καὶ σταθμοῖς
 διείληπται συνεχέσι καὶ πόλεσι καὶ ἀγροῖς, καὶ ὁδοιπόροις
 δὲ βαδίζων ἂν τις ἐντύχοι πολλοῖς, ὅπερ καὶ σταθμοῦ καὶ
 πόλεως καὶ ἀγροῦ οὐχ ἦτιον εἰς ἀσφαλείας λόγον ἐστί. Πρὸς
 δὲ τούτοις καὶ ἀπὸ τῆς χώρας οἱ τῶν πόλεων ἄρχοντες ἄν-
 10 δρας καὶ ρώμη σώματος τῶν ἄλλων διαφέροντας καὶ ἀκον-
 τίω καὶ σφενδόνη ἰσοῦτον δυναμένους ἀρκεῖν, ὅσον τοῖς
 θέλεσι μὲν οἱ τοξόται, οἱ δὲ ὀπλῖται τοῖς δόρασι, τούτους
 συντάξαντες, καὶ ἄρχοντας αὐτοῖς ἐπισιτήσαντες, εἰς οὐδὲν
 ἕτερον ἀπησχόλησαν, ἀλλὰ μόνον τὴν τῶν ὁδῶν ἐπέτρεψαν
 15 φυλακὴν. Μετὰ δὲ τούτων καὶ ἑτέραν πάλιν τούτων ἀκριβε-
 σιέραν ἀσφάλειαν ἐπενόησαν. Οἰκήματα γὰρ κατὰ χιλίων
 βημάτων διάστημα δειμάμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, τυκτερινοὺς
 αὐτοῖς ἐγκατέστησαν φύλακας, τὴν ἐκείνων ἀγρυπνίαν καὶ
 τὴν σχολὴν μέγιστον κώλυμα τοῖς τῶν κακούργων ἐφόδοις
 20 ἐπιτειχίσαντες. Τότε δὲ οὐδὲν τούτων ἦν, οὐκ ἀγροὶ συνε-
 χεῖς, οὐ πόλεις, οὐ σταθμοί, οὐ καταγώγιον, οὐ τὸ συνοδοι-
 πόρον ταχέως ἰδεῖν, οὐκ ἄλλο τι τούτων οὐδέν· τὴν γὰρ τῆς
 ἀτραποῦ τραχύτητα καὶ τὴν τῶν ἀέρων ἀνωμαλίαν παρήμι
 νῦν, καίτοι γε ἰκανά, ἐκείνων μὴ προσόντων, λυπῆσαι τοὺς
 25 ὁδοιποροῦντας ἰκανῶς. Καὶ μαρτυρήσαιεν ἂν μοι οἱ ζεύγεται
 καὶ ὑποζυγίοις τολμῶντες ὁδοῦ, εἰ μὴ πρότερον αὐτὴν σιορέ-

Καί τήν μὲν Βαβυλῶνα εἶπε δὲν τήν γνωρίζει, ἤκουσεν ὁμῶς ἀπὸ αὐτοῦς ποῦ κατάγονται ἀπὸ ἐκεῖ, ὅτι εἶναι ἄλλη τόση ἀπόστασις μέχρις ἐκεῖ. Καί ἡ μὲν ἀπόστασις ἦτο τόση καὶ τότε, ὅση εἶναι καὶ σήμερα, ἡ κατάστασις ὁμῶς τῶν δρόμων τότε δὲν ἦτο ὅπως ἀκριβῶς εἶναι καὶ ἡ σημερινή. Διότι σήμερα ὑπάρχουν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ καὶ σταθμοὶ συνεχεῖς καὶ πόλεις καὶ χωράφια καλλιεργούμενα, καὶ εἶναι δυνατὸν βαδίζων κανεὶς νὰ συναντήσῃ πολλοὺς ὁδοιπόρους, πρᾶγμα ποῦ ἀποτελεῖ διὰ τὸν ταξιδεύοντα ὄχι μικροτέραν ἀσφάλειαν ἀπὸ τοὺς σταθμοὺς, τὰς πόλεις καὶ τὰ χωράφια. Ἐπὶ πλέον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν πόλεων τῆς κάθε μιᾶς χώρας ἐγκατέστησαν ἄνδρας ποῦ διακρίνονται καὶ διὰ τὴν σωματικὴν των δύναμιν ἔναντι τῶν ἄλλων, καὶ διὰ τὴν ἰκανότητά των εἰς τὸ ἀκόντιον καὶ τὴν σφενδόνην τόσον, ὅσον οἱ τοξόται εἰς τὰ βέλη καὶ οἱ ὀπλίται εἰς τὰ ἀκόντια. Ὅλους αὐτοὺς τοὺς διωργάνωσαν κατὰ τρόπον εἰδικόν, ὥρισαν ἀρχηγούς των καὶ δὲν τοὺς ἀπησχόλησαν εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον νὰ φρουροῦν τὰς ὁδοὺς. Μαζὶ δὲ μ' αὐτὰ τὰ μέτρα ἀσφαλείας ἐφήρμοσαν καὶ ἄλλα ἐπὶ πλέον μέτρα πρὸς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν. Ἐκτίσαν δηλαδὴ κατὰ διαστήματα χιλίων βημάτων οἰκήματα πλησίον τῆς ὁδοῦ, ἐτοποθέτησαν νυκτερινοὺς φύλακας καὶ ἔτσι κατέστησαν τὴν ἐπαγρύπνησιν καὶ τὴν φροντίδα ἐκείνων ἀκατανίκητον ἐμπόδιον εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν κακούργων. Ἄλλὰ τότε δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, οὔτε συνεχόμενοι ἀγροί, οὔτε πόλεις, οὔτε σταθμοί, οὔτε καταφύγια, οὔτε συναντοῦσε κανεὶς κατὰ μικρὰ διαστήματα ταξιδιώτας, οὔτε δὲ καὶ τίποτε ἄλλο παρόμοιον· διότι ἀφήνω τώρα κατὰ μέρος τὸ δυσκολοδιάβατον τῶν μονοπατιῶν καὶ τὰς δυσκολίας ἐκ τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ, μολονότι βέβαια αὐτὰ καὶ ἂν ἀκόμη τὰ ἄλλα κακὰ δὲν ὑπῆρχαν ἦσαν ἰκανὰ νὰ προξενήσουν στενοχωρίας εἰς τοὺς ταξιδιώτας. Καὶ ἢμποροῦν νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὰ λεγόμενά μου αὐτοὶ ποῦ χρησιμοποιοῦν ἀμάξια καὶ ὑποζύγια καὶ οἱ ὅποιοι παρὰ ταῦτα δὲν τολμοῦν νὰ διασχίσουν τὴν συνηθισμένην εἰς αὐτοὺς ὁδόν, ἂν δὲν τὴν στρώσουν πρῶτα μὲ πέτρας καὶ

σαιεν λίθοις, και τὰς ἀπὸ τῶν ρυάκων χαράδρας ἀναπλη-
 ρώσαντες ἰσόπεδον οὕτως ἐργάσαιντο. Τότε δὲ ἐρημοιέρα
 μὲν τῶν ἀοικήτων ἦν, ἀπορωιέρα δὲ τῶν ὄρων, σφαλερω-
 ιέρα δὲ τῶν θαράδρων και τῶν κρημνῶν. Καὶ τὸ πάντων
 5 δὲ χαλεπώτερον οὐκ εἶπον, πῶς τὰ τῆς ἐπιμιξίας διέκειτο,
 ὃ και τῆς ὁδοῦ πολλῶ πλείονα και μείζονα παρεῖχε πράγμα-
 τα αὐτοῖς, καιὰ ἔθνη, μᾶλλον δὲ καιὰ πόλιν ἀπάντων διηρη-
 μένων. Οὐ γὰρ ὡσπερ νῦν μία ἀρχὴ καιὰ τὸ πλεῖστον τῆς
 οἰκουμένης τέιεται μέρος, και ἐνὶ πάντες δουλεύουσι ἀν-
 10 θρώπων, και τοῖς αὐτοῖς διοικοῦνται νόμοις, οὕτω και τότε
 ἦν ἀλλ' ὡσπερ σῶμα ἐν εἰς πολλὰ μέρη καιαιτηθέν, οὕτω
 και τὸ τῶν ἀνθρώπων διέσπαστο γένος, και πολεμίους ἐκ
 πολεμίων ἀμείθειν ὁ δίκαιος ἠναγκάζειτο, πρὶν ἢ τοὺς προ-
 τέρους διαφυγεῖν, ἐτέροις ἐμπίπιων ἀεί, πῆ μὲν πολυαρ-
 15 χίας, πῆ δὲ ἀναρχίας οὔσης. Τί οὖν ταύτης χαλεπώτερον
 τῆς ζωῆς; Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον ἐδεδοίκει και ἔ-
 τρεμεν, ἀλλὰ και ὑπὲρ πατρὸς και γυναικὸς και ὑπὲρ ἀδελ-
 φιδοῦ. Ἦν δὲ οὐδὲ ἡ τῶν οἰκειῶν φροντις μικρά, εἰ και
 ἐπὶ τῆς οἰκείας ἐτύγγανον ὄντες, μὴ ὅτι γε ὅτι ἐπὶ τῆς
 20 ἀλλοιρίας ἠναγκάζοντο εἶναι διαπαντός. Καὶ εἰ μὲν ἦδει
 σαφῶς ὅπου σιήσεται τὰ τῆς πλάνης αὐτῶ, οὐκ ἦν οὕτω
 τὸ τῶν φροντίδων ἀφόρητον νῦν δὲ ἀπλῶς και ἀδιορίστως
 ἀκούσας γῆν, οὐ ἰήνδε ἢ ἰήνδε, ἀλλ' «Ἦν ἂν σοι δείξω»,
 πανταχοῦ περιήει τῶ νῶ και πολὺν ἐδέχειτο θόρονθον τῆ ψυχῆ,
 25 μηδαμοῦ τῶ λογιωμῶ σιῆναι δυνάμενος, ἀλλὰ πολλὰ ὑπο-
 πτεύειν ἔχων και μεριμνᾶν ἀναγκαζόμενος. Εἰκὸς γὰρ αὐ-
 τὸν και πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἀφίξεσθαι τὰ πέρατα προο-

δέν τήν ἰσοπεδώσουν γεμίζοντες τὰ χανδάκια πού δημιουργοῦνται ἀπό τὰ ρυάκια. Τότε ὅμως ὁ δρόμος ἦτο πιό ἔρημος καί ἀπό τὰ ἀκατοίκητα μέρη, πολύ πιό ἀδιάβατος καί ἀπό τὰ ὄρη καί πολύ πιό ἐπικίνδυνος ἐξ αἰτίας τῶν χαραδρῶν καί τῶν κρημνῶν. Ἄλλ' ὅμως δέν εἶπα ἀκόμη τὸ πιό φοβερόν ἀπό ὅλα, πῶς δηλαδὴ ἐγένετο ἡ ἐπικοινωνία καί αἱ συναλλαγαί μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, πρᾶγμα πού ἐδημιουργοῦσεν εἰς αὐτοὺς πολύ περισσοτέρας καί μεγαλύτερας δυσκολίας ἀπὸ ὅ,τι ὁ δρόμος, ἀφοῦ ὅλοι ἦσαν διηρημένοι κατὰ ἔθνη, μᾶλλον δὲ κατὰ πόλιν. Διότι δέν ὑπῆρχεν ὅπως ἀκριβῶς σήμερα ὑπάρχει μία ἐξουσία διὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς οἰκουμένης καί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δουλεύουν εἰς ἓνα ἄνθρωπον καί διοικοῦνται ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς νόμους, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶχε διασπασθῆ τότε ὅπως ἀκριβῶς ἓνα σῶμα πού διαιρεῖται εἰς πολλὰ μέρη, καί ὁ δίκαιος ἄνθρωπος ἦτο ἠναγκασμένος ν' ἀντιμετωπίζη τοὺς ἐχθροὺς τὸν ἓνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, ὥστε συνέβαινε πρὶν ξεφύγη ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐχθροὺς ν' ἀντιμετωπίζη ἄλλους ἐν συνεχείᾳ, πρᾶγμα πού ὠφείλετο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν πολυαρχίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀναρχίαν. Τί ἄλλο λοιπὸν ὑπάρχει πιό φοβερόν ἀπὸ μίαν τέτοιαν ζωήν; Διότι δέν ἐφοβεῖτο καί δέν ἔτρεμε μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καί διὰ τὸν πατέρα καί τὴν γυναῖκα καί τὸν ἀνεψιόν του. Ἄλλὰ καί ἡ φροντίς τῶν ὑπηρετῶν δέν ἦτο μικρά, εἴτε συνέβαινε νὰ ζοῦν εἰς τὴν χώραν των, πολύ περισσότερον ὅμως ὅταν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ζοῦν συνεχῶς εἰς ξένην χώραν. Καί ἐὰν μὲν ἐγνώριζε πού θὰ τερματισθῆ ἡ περιπλάνησίς του, δέν θὰ ἦτο τόσο ἀβάστακτος ἡ φροντίς του, ἐνῶ τώρα πού ἤκουσεν ἀπλῶς καί ἀορίστως διὰ κάποιαν γῆν, ὄχι δι' αὐτὴν ἢ ἐκείνην, ἀλλὰ «αὐτὴν τὴν ὁποῖαν θὰ σοῦ δείξω»¹⁸, ὁ νοῦς του ἐπήγαινε παντοῦ καί ἔνοιωθε μεγάλην ἀνησυχίαν εἰς τὴν ψυχὴν του, διότι δέν ἤμποροῦσε πουθενὰ νὰ συγκεντρώσῃ τὴν σκέψιν του, ἀλλὰ ἔβαζε πολλὰς ὑποψίας εἰς τὸν νοῦν του καί ἦτο ἠναγκασμένος νὰ μεταβάλλῃ φροντίδας. Διότι κατὰ φυσικὸν λόγον θὰ ἐπερίμενε νὰ φθάσῃ καί εἰς αὐτὰ τὰ πέ-

δοκᾶν καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν· ὥστε εἰ καὶ μὴ πᾶσαν ἐπῆλθε τὴν γῆν, ἀλλὰ τὴν φρονίδα τῆς τοσαύτης ὁδοιπορίας ὑπέμεινεν. Οὐ γὰρ ὡς μέχρι τῆς Παλαιστίνης ἤξων οὕτω παρεσκευάζει τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ὡς ἐψόμενος πανταχοῦ, 5 καὶ τὴν οἰκουμένην ἐκβῆναι κελεύηται, καὶ εἰς τὰς ἐκτὸς ταύτης νήσους ἐλθεῖν. Εἰ δὲ καὶ τᾶναντία προσδοκᾶν ἔπειθε τὸ τοῦ προσιάγματος ἀδιόριστον, καὶ τοῦτο πάλιν χαλεπόν. Τὸν γὰρ μέλλοντά τι φορικὸν ὑπομένειν, πολλῶ κοινότερον εἰδέναι σαφῶς ὅπερ ὑποσιήσεται, καὶ πρὸς δ παρα- 10 σκευάζεται, ἢ πανταχοῦ ρέμβεσθαι τῷ λογισμῷ, καὶ νῦν μὲν τὰ χρησιὰ, νῦν δὲ τᾶναντία προσδοκᾶν, καὶ ὑπὲρ μηδενὸς τούτων ἔχειν θαρρεῖν, ἀλλ' ἀμφοτέροις ὁμοίως ἀπιστεῖν.

Καὶ ταῦτα μὲν πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν ἐπαγγελθεῖσαν γῆν· ἐπειδὴ δὲ ποιε τῆς Παλαιστίνης ἐπελάβειο, καὶ λοιπὸν ἀνα- 15 παύσασθαι προσεδόκησε, τότε δὴ μείζονα ἐν τῷ λιμένι τὸν χειμῶνα εὗρισκεν. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς ὀδύνης λόγον, ἀλλὰ καὶ πάντων ἀφορησιότερον, ὅταν τις ἀπηλλάχθαι νομίσας καὶ πρὸς τὸ τέλος ἤκειν αὐτὸ καὶ φρονίδα καὶ μέριμναν ἅπασαν ἀποθέμενος, πάλιν ἄνωθεν ἀρχὴν ἐτέραν εὗρη 20 τῶν δυσχερῶν. Ὁ μὲν γὰρ ἔτι παρεσκευασμένος πρὸς τὰ δεινὰ ῥᾶον ἂν ἐνέγκοι τὴν τούτων ἐπαγωγὴν· ὁ δὲ ἀναπεσὼν καὶ τῶν φροντίδων ἀπολύσας τοὺς λογισμούς, ἂν συμβῇ τι τοιοῦτον πάλιν, οἷον καὶ πρότερον, διπλῆ πῶς ταράττει-

ρατα τῆς οἰκουμένης καὶ μέχρι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, καὶ συνεπῶς καὶ ἂν ἀκόμη δὲν περιῆλθεν ὄλην τὴν γῆν, παρὰ ταῦτα ὑπέμεινε τὴν φροντίδα αὐτῆς τῆς τόσον μεγάλης ὁδοιπορίας. Διότι δὲν εἶχε προετοιμασθῆ ψυχολογικά, ὅτι θὰ ἔφθανε μέχρι τὴν Παλαιστίνην, ἀλλ' ἦτο προετοιμασμένος νὰ μεταβῆ παντοῦ, εἴτε ἔπαιρνε ἐντολὴν νὰ περιέλθῃ ὄλην τὴν οἰκουμένην, εἴτε νὰ μεταβῆ εἰς τὰς ἀπομακρυσμένας νήσους. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἔφθανεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ πείσῃ τὸν ἑαυτὸν του, μὲ τὴν ἀκαθόριστον αὐτὴν ἐντολὴν ποῦ ἔλαβεν, ὅτι θὰ συναντήσῃ μεγάλας δυσκολίας, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ πρᾶγμα ἦτο φοβερόν. Καθόσον αὐτὸς ποῦ περιμένει νὰ τοῦ συμβῆ κάτι τὸ πολὺ φοβερόν, πολὺ πιὸ εὐκόλον τοῦ φαίνεται νὰ γνωρίζῃ καθαρὰ αὐτὸ ποῦ θὰ ὑποστῆ, ὥστε νὰ προετοιμασθῆ ψυχολογικά, παρὰ ν' ἀφήνῃ τὴν σκέψιν του νὰ περιφέρεται παντοῦ, καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ περιμένῃ τὰ καλά, ἄλλοτε δὲ τὰ δυσάρεστα, καὶ ἔτσι νὰ μὴ ἤμπορῆ νὰ ἐλπίζῃ διὰ κανένα ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ νὰ δυσπιστῆ καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ πρὸς τὰ δύο.

Ἔλα αὐτὰ λοιπὸν τοῦ συνέβησαν πρὶν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν γῆν ποῦ τοῦ ὑπεσχέθη ὁ Θεός. Ὄταν ὁμως κάποτε ἔφθασεν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἤλπισεν ὅτι θὰ εὖρῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἀνάπαυσιν, τότε λοιπὸν διεπίστωσεν ὅτι ἡ τρικυμία ἦτο πολὺ πιὸ μεγάλη μέσα εἰς τὸ ἴδιο τὸ λιμάνι. Αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ μικρὰν αἰτίαν στενοχωρίας, ἀλλὰ εἶναι ἡ πιὸ ἀνυπόφορος ἀπὸ ὅλας, τὸ νὰ νομίζῃ δηλαδὴ κανεὶς ὅτι ἀπηλλάχθη ἀπὸ κάτι καὶ ὅτι ἔφθασεν αὐτὸ εἰς τὸ τέλος του καὶ νὰ σταματᾷ κάθε φροντίδα καὶ μέριμναν δι' αὐτό, καὶ ὁμως νὰ συναντᾷ καὶ πάλιν μίαν νέαν ἀρχὴν δυσκολιῶν. Διότι αὐτὸς ποῦ ἔχει προετοιμασθῆ διὰ νὰ συναντήσῃ δυσκολίας, εἶναι δυνατόν πολὺ πιὸ εὐκόλα νὰ ἀντιμετωπίσῃ αὐτάς ὅταν ἔλθουν, αὐτὸς πῶς ποῦ ἐπανεπαύθη καὶ ἔπαυσε πλέον νὰ φροντίζει μὲ τὴν σκέψιν του, ἂν τοῦ συμβῆ καὶ πάλιν κάτι τὸ παρόμοιον, ποῦ τοῦ συνέβη καὶ προηγουμένως, κυριεύεται ἀπὸ διπλῆν ἀνησυχίαν καὶ καταβάλλεται πιὸ εὐκόλα καὶ διότι εἶναι ἀπροσδόκητον τὸ κακὸν

ται, καὶ εὐχείρωτος γίνεται τῷ τε ἀπροσδοκίῳ καὶ τῷ διαλελύσθαι τὴν σπουδὴν ἅπασαν αὐτῷ καὶ τὴν παρασκευήν.

Τίς οὖν ὁ χειμὼν ἦν; Διμὸς οὕτω σφοδρὸς τὴν Παλαισίνην κατέλαβε τότε, ὡς ἀνασιῆσαι εὐθέως αὐτὸν ἐκεῖθεν, 5 καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καταγαγεῖν. Ἐλθὼν δὲ ἐκεῖ ὡς λύσιν εὐρήσων τοῦ κακοῦ, τοῦ λιμοῦ πάλιν χαλεπωτέρα περιέπεσε συμφορᾷ περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύειν ἀναγκαζόμενος· καὶ εἰς ἰσοοῦτιον τότε κατέσιη φόβον, ὥστε, ὃ πᾶσιν ἐσσι πάντων ἀφορητότερον, τὸ τὰς γυναῖκας ὑβρίζεσθαι τὰς 10 αὐτῶν, τοῦτο ἐλέσθαι. Εἰς ἰσοαύτην γὰρ τότε ἦλθεν ἀνάγκην, ὡς καὶ ὑπηρετήσασθαι τῇ ὑποκρίσει, οὗ τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον; Ὅποιαν γὰρ αὐτὸν νομίζεις ἔχειν ψυχὴν, ὅτι τῇ γυναικὶ τοιαῦτα συμβουλεύειν ἠναγκάζετο; «Γινώσκω ἐγὼ ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ· ἔσσι οὖν ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰ- 15 γύπτιοι, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὐτῆ· καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. Εἶπὲ οὖν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται διὰ σὲ καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ μου ἕνεκεν σοῦ». Καὶ ταῦτα ἐφθέγγετο τὰ ῥήματα ὃ διὰ τὸν Θεὸν καὶ παιρίδα καὶ οἰκίαν καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ ἄλλα 20 πάντα ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀφείς, ὃ τοιαύτην ταλαιπωρίαν καὶ ἰσοοῦτιον πόνον ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ καιρῷ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ὑποσιᾶς· καὶ ὅμως οὐδὲν τούτων εἶπεν, οἶον ὅτι ἔγκαιτέλιπέ με ὁ Θεός, ἀπεισιράφη καὶ τῆς οἰκείας προνοίας ἐξέβαλεν· ἀλλ' ἔφερε γενναίως πάντα καὶ πισίως, καὶ ὃν 25 ἐχοῖν μάλιστα πάντων ὑβριζομένης δογίζεσθαι τῆς γυναικὸς ὑπὸ τῆς πολλῆς θίας, ὅπως μήτε φανερὰ γένηται ἡ ὑβρις ἅπαντα ἔπρατε. Τοῦτο δὲ ὄσσην ἀθυμίαν ἔχει καὶ ὀδύ-

14. Γεν. 12, 14 - 20.

15. Γεν. 12, 11 - 13.

καὶ διότι ἔχει σταματήσει ὄλην του τὴν φροντίδα καὶ τὴν προετοιμασίαν.

Ποία λοιπὸν ἦτο ἡ τρικυμία πού τὸν ἤυρε; Πείνα τόσον φοβερὴ κατέλαβεν ὄλην τὴν Παλαιστίνην τότε, πρᾶγμα πού τὸν ἐξηνάγκασεν ἀμέσως νὰ φύγη ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὅταν δὲ ἦλθεν ἐκεῖ διὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ κακόν, περιέπεσεν εἰς πολὺ πῖο μεγαλύτεραν συμφορὰν ἀπὸ τὴν συμφορὰν τῆς πείνας καὶ ἀντεμετώπισε τὸν πῖο φοβερὸν κίνδυνον· καὶ τόσον μέγας ἦτο τότε ὁ φόβος πού τὸν ἐκυρίευσεν, ὥστε, αὐτὸ πού εἶναι δι' ὅλους τὸ πῖο ἀνυπόφορον ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα, δηλαδὴ τὸ νὰ προσβάλλεται ἡ τιμὴ τῶν γυναικῶν των, αὐτὸ νὰ προτιμήσῃ. Πράγματι τότε εἰς τόσον μεγάλην ἀνάγκην περιῆλθεν ὥστε νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ τὴν ὑποκρισίαν¹⁴· τί πῖο ἐλεεινότερον ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ; Διότι ποία νομίζεις ὅτι ἦτο τότε ἡ ψυχικὴ διάθεσίς του, ὅταν ἠναγκάζετο νὰ δίδῃ τέτοιου εἴδους συμβουλὰς εἰς τὴν γυναῖκα του; «Γνωρίζω ὅτι εἶσαι ὡραία γυναῖκα· θὰ συμβῇ λοιπὸν νὰ εἰποῦν οἱ Αἰγύπτιοι μόλις θὰ σὲ ἴδουῦν, ὅτι αὐτὴ εἶναι γυναῖκα του· καὶ τότε θὰ μὲ φονεύσουν, ἐνῶ ἐσένα θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Εἶπε λοιπὸν, ὅτι εἶμαι ἀδελφὴ του, ὥστε νὰ τύχω ἐξ αἰτίας σου καλῆς μεταχειρίσεως καὶ νὰ ζήσω ἐξ αἰτίας σου»¹⁵. Καὶ αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπεν ἐκεῖνος πού χάριν τοῦ Θεοῦ ἄφησε καὶ τὴν πατρίδα του καὶ τὴν οἰκίαν του καὶ τοὺς φίλους του καὶ τοὺς συγγενεῖς του καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τῆς οἰκίας του καὶ ὑπέμεινε τέτοιου εἴδους ταλαιπωρίαν καὶ τόσον μέγαν πόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μακροῦ χρόνου τῆς ὀδοιπορίας του· καὶ παρὰ ταῦτα δὲν εἶπε τίποτε τὸ παρόμοιον, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅτι ἔμε ἐγκατέλειπεν ὁ Θεός, ἔστρεψε τὸ πρόσωπόν του καὶ ἔπαυσε νὰ φροντίζῃ δι' ἐμένα, ἀλλ' ὑπέφερεν ὅλα μὲ γενναιότητα καὶ πίστιν καὶ αὐτὸς πού ἔπρεπε περισσότερο ἀπὸ ὅλους νὰ ὀργίζεται, ἐπειδὴ προσεβάλλετο ἡ τιμὴ τῆς γυναικός του, ἔκαμνε τὸ πᾶν, ἐξ αἰτίας τῆς τόσον μεγάλης θίας, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ προσβολή. Πόσῃν λυποψυχίαν καὶ πόσῃν ὀδύνην προξενεῖ αὐτὸ τὸ

νην, λόγῳ μὲν παρασιῆσαι οὐ δυνατόν, ἴσασι δὲ ὅσοι γυναῖ-
 κες ἔσχον καὶ εἰς ζηλοτυπίας ὑποψίαν ἐρέπεσον. Μαρτυρεῖ
 δὲ τῷ πάθει τούτῳ καὶ ὁ Σολομὼν οὕτως εἰπὼν· «Μεσιὸς
 γὰρ ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς· οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσε-
 5 ως, οὐδὲ ἀνταλλάξεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἔχθραν, οὐδὲ
 μὴ διαλυθῆ πολλῶν δώρων». Καὶ πάλιν· «Κραιταιὰ ὡς θά-
 νατος ἢ ἀγάπη, σκληρὸς ὡς ἄδης ὁ ζῆλος». Εἰ δὲ ὁ ζηλοτυ-
 πῶν οὕτως ἐκκαίεται, ὁ τοσοῦτοις κρατούμενος κακοῖς, ὡς
 ἀναγκάζεσθαι καὶ κολακεύειν τὸν ὑβριστήν, καὶ ὃν ἀμύνα-
 10 σθαι ἔδει πάντα ποιεῖν ὅπως ραδίως ἀπολαύσῃται τῆς αὐ-
 τοῦ γυναικὸς ὁ μοιχός, τίνος οὐκ ἐλεεινότερος ἦν;

Λαβόντων δὲ καὶ τούτων πέρασ τῶν κακῶν, ἕτερα πάλιν
 εἰτίκειτο δεινά, καὶ τὸν λιμὸν ἐκεῖνον διεδέχετο πόλεμος.
 Τὴν γὰρ τῶν ποιμένων μάχην καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν
 15 διανομὴν ἀφήμι νῦν, καίτοι γε ἐπ' ἄλλων ταῦτα ἐξεταζό-
 μενα ἱκανὰ πολλὴν ἀθυμίαν ἐμβαλεῖν. Ὅτιαν γὰρ ὁ διασω-
 θεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοσοῦτων γενόμενος κύριος ἀγαθῶν, καὶ
 ὃν ἐχρῆν ἐκσιῆσαι πάντων αὐτῷ, καὶ τοῖς ποιμέσιν ἐπι-
 τιμῆσαι τοῖς αὐτοῦ, οὗτος προτεινομένης αἰρέσεως ἐπιτρέ-
 20 χει τοῖς εὐφορωτέροις τῶν χωρίων, καὶ τὰ ἐρημότερα ἐ-
 κείνω καταλιμπάνει μέρη, τίς ἂν ἐνέγκοι ραδίως, οὐ τὴν
 ζημίαν λέγω, ἀλλὰ τὸ τιμῆσας ἀτιμασθῆναι καὶ τὸ ἔλαιον
 ἐνεγκεῖν, ὃ πάσης ζημίας χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ; Ἄλλ'
 ὅμως ἅπαντα ταῦτα παρήμι νῦν· περὶ γὰρ τοῦ παιριάρχου,
 25 οὐ περὶ τίνος τῶν πολλῶν ὁ λόγος ἐστὶν ἡμῖν.

16. Παρμ. 6, 34.

17. Ἄσμα Ἄσμ. 8, 6.

πράγμα, δὲν εἶναι μὲν δυνατὸν νὰ περιγραφῆ με λόγια, τὸ γνωρίζουν ὅμως ὅσοι ἔχουν γυναῖκα καὶ κατεκυριεύθησαν ἀπὸ τὴν ὑποψίαν τῆς ζηλοτυπίας. Τὸ ἐπιβεβαιώνει δὲ αὐτὸ τὸ πάθος καὶ ὁ Σολομὼν με τὰ ἐξῆς λόγια· «Εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ζήλειαν ὁ θυμὸς τοῦ ἀνδρός της· δὲν θὰ τύχη εὐσπλαγχνίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, οὔτε θ' ἀνταλλάξῃ με κάποιο λύτρον τὴν ἔχθραν της, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ διαλυθῆ ἢ ἔχθρα της αὐτὴ με πολλὰ δῶρα»¹⁶. Καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν· «Ἡ ἀγάπη εἶναι ἰσχυρὰ ὡσάν τὸν θάνατον, ἢ δὲ Ζήλεια εἶναι σκληρὰ ὡσάν τὸν Ἄδην»¹⁷. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ζηλεύει κατακαίεται ἀπὸ τόσην φλόγα, αὐτὸς ποὺ ἐδοκιμάζετο ἀπὸ τόσα κακά, ὥστε νὰ ἀναγκάζεται καὶ νὰ κολακεύῃ αὐτὸν ποὺ προσέβαλλε τὴν τιμὴν τῆς γυναικός του, καὶ ἂν αὐτὸς ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀμύνηται παρὰ ταῦτα ὅλα τὰ ἔκανε ὥστε ν' ἀπολαύσῃ ὁ μοιχὸς με εὐκολίαν τὴν γυναῖκα του, ἀπὸ ποῖον δὲν ἦτο ὁ πιὸ ἐλεεινός;

Ὅταν δὲ ἐτερματίσθησαν καὶ αὐτὰ τὰ κακά, παρουσιάσθησαν καὶ πάλιν ἄλλα κακά, καὶ τὴν πείναν ἐκείνην τὴν διεδέχθη ὁ πόλεμος. Καὶ ἀφήνω πρὸς τὸ παρὸν κατὰ μέρος τὴν μάχην μεταξὺ τῶν ποιμένων καὶ τὴν διανομὴν τῶν κτημάτων μαζί με τὸν ἀνεψιὸν του, ἂν καὶ βέβαια ἐξεταζόμενα αὐτὰ εἰς περιπτώσεις ἄλλων ἀνθρώπων εἶναι ἱκανὰ νὰ γεμίσουν τὴν ψυχὴν με πολλὴν λύπην. Διότι ὅταν ἐκεῖνος ποὺ διεσώθη ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἔγινε κύριος τόσων πολλῶν ἀγαθῶν καὶ ὁ ὁποῖος ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶχε καὶ νὰ ἐπιπλήξῃ τοὺς ποιμένας του, ἀντιθέτως ἐκεῖνος, προτεινομένης ἐκλογῆς, καταλαμβάνει τὰς πιὸ εὐφόρους περιοχὰς καὶ ἀφήνει εἰς αὐτὸν τὰ πιὸ ἔρημα μέρη, ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ με εὐκολίαν, ὄχι φυσικὰ τὴν ζημίαν, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἔλαβεν ἀντὶ τῆς τιμῆς περιφρόνησιν καὶ τὸ ὀλιγώτερον μέρος, πράγμα ποὺ θεωρεῖται ὅτι εἶναι τὸ πιὸ χειρότερον ἀπὸ κάθε ζημίαν; Ἄλλ' ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ ἀφήνω τώρα κατὰ μέρος, διότι ἢ συζητήσις μας ἀναφέρεται εἰς τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ καὶ ὄχι εἰς κάποιον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἄλλους.

Διαδέχεται δὴ τὸν λιμὸν ἐκεῖνον ὁ πόλεμος τῶν Περ-
 σῶν καὶ ἀναγκάζεται ἐπιστρατεύειν αὐτοῖς, οὐ παρὰ τὴν
 ἀρχὴν αὐτὴν ἀκεραίων ἐκατέρων ἔτι μερόντων τῶν μερῶν,
 ἀλλὰ προτροπωθέντων ἀπάντων καὶ τῆς νίκης παρὰ τοῖς
 5 πολεμίοις οὔσης καὶ οὐδενὸς αὐτοὺς ἔτι ἐνεργεῖν δυναμέ-
 νου, τῶν μὲν ἄρδην κατακοπέντων, τῶν δὲ κρυπιομένων,
 τῶν δὲ δουλευόντων παρ' αὐτοῖς. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν αὐτὸν
 τούτων οἴκοι μένειν ἔπεισεν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ἀθυμίας
 τῶν γενομένων πληγεῖς ἀπῆει κοινωνήσων ἐκείνοις τῶν
 10 κακῶν καὶ εἰς προὔπιον ρίψων θάνατον ἑαυτόν. Τὸ γὰρ
 μετὰ τριακοσίων οἰκειῶν καὶ μικρῶ πλειόνων πρὸς το-
 σαύτην παραιάτισθαι στρατιάν, οὐδὲν ἕτερον ἢ ταῦτα λο-
 γιζομένου ἦν καὶ πρὸς αἰχμαλωσίαν καὶ πρὸς τιμωρίαν καὶ
 πρὸς μυρίους παρεσκευασμένου θανάτους. Ἀπῆλθε μὲν οὖν
 15 ὡς καὶ αὐτὸς τῆς βαρβαρικῆς ἀπολαύσων ὠμότητος· τῇ δὲ
 τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία διασωθεῖς, καὶ ἐπανελθὼν μετὰ τῆς
 λείας καὶ τοῦ συγγενοῦς, ἠναγκάζειο πάλιν τὰ οἰκεῖα θρη-
 νεῖν κακὰ, τὴν ἀπαιδίαν λέγω καὶ τὸ μηδένα ἔχειν τοῦ
 κλήρου διάδοχον. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ τότε ἤκουσας ἀποδυρο-
 20 μένου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ λέγοντος, «Τί μοι δώσεις; ἐγὼ
 δὲ ἀπόλλυμαι ἄτεκνος», διὰ τοῦτο καὶ πρόσφατον τὴν λύ-
 πην ταύτην εἶναι νόμιζε· ἡ γὰρ μέριμνα αὕτη καὶ ἡ φρον-
 τὶς μετὰ τῆς νύμφης εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δικαίου,
 μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς νύμφης αὐτῆς. Ἔθος γὰρ ἡμῖν ἄ-
 25 πασιν ὅταν μόνον ἀρξώμεθα βουλευέσθαι καὶ διαλέγεσθαι
 περὶ γάμου, πάσαις ταῖς τοῦ πράγματις ὑπονύτιεσθαι φρον-
 τίσιν, ὧν ἀπασῶν τὸ κεφάλαιον ἢ τῶν παίδων ἐστί, καὶ ὁ
 φόβος οὗτος ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὰς ἡμετέρας κα-
 τασείει ψυχάς. Εἰ δὲ συμβαίη, γενομένων τῶν γάμων, πρῶ-
 30 τον ἕτος ἢ δεύτερον ἢ καὶ τρίτον παρελθεῖν, ἐπιτείνεται μὲν
 τὰ τῆς ἀθυμίας, τὰ δὲ τῶν χρησιωτέρων ἐλπίδων ἀτονώτερα

Τὴν πείναν λοιπὸν ἐκείνην διαδέχεται ὁ πόλεμος τῶν Περσῶν καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον αὐτῶν, ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὅταν ἀκόμη ἦσαν ἀκέραια καὶ τὰ δύο ἀντίπαλα μέρη, ἀλλὰ ὅταν εἶχαν κατασυντριβῆ ὅλοι καὶ ἡ νίκη ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν καὶ δὲν ἤμποροῦσε πλέον κανεὶς νὰ τοὺς ὑποφέρῃ, ἀφοῦ ἄλλοι εἶχον ἀμέσως κατασφαγῆ, ἄλλοι δὲ ἦσαν κρυμμένοι, ἐνῶ ἄλλοι εἶχαν γίνει δοῦλοι των. Καὶ ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἔπεισε νὰ μείνῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ κατακυριευθεὶς ἀπὸ τὴν μεγάλην λύπην διὰ τὰ ὅσα συνέβησαν, ἀνεχώρησε διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς ταλαιπωρίας ἐκείνων καὶ διὰ νὰ ρίψῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς ὀλοφάνερον θάνατον. Διότι τὸ ν' ἀντιπαραταχθῆ ἀπέναντι εἰς μίαν τόσον μεγάλην στρατιάν μὲ τριακοσίους ἢ κατὰ τι περισσοτέρους ὑπηρέτας, ἀποδεικνύει ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν ἐσκέπτετο, ἀλλ' ὅτι καὶ θὰ αἰσχαλωτισθῆ καὶ θὰ τιμωρηθῆ καὶ ὅτι ἦτο προετοιμασμένος νὰ ὑποστῆ τὴν σκληρότητα τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ διασωθεὶς, χάρις εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπιστρέψας μὲ λάφυρα καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἰδικούς του, ἠναγκάζετο καὶ πάλιν νὰ θρηνῆ τὰς ἰδικὰς του συμφοράς, δηλαδὴ τὸ ὅτι δὲν εἶχε παιδιὰ καὶ ἐπομένως δὲν εἶχε κανένα διάδοχον τῆς περιουσίας του. Μὴ λοιπὸν νομίσης, ἐπειδὴ τότε τὸν ἤκουσες νὰ λέγῃ πρὸς τὸν Θεὸν μὲ θρήνους, «Τί θὰ μοῦ δώσης; ἐγὼ ἤδη πεθαίνω χωρὶς παιδιὰ»¹⁸, ὅτι αὐτὴ ἦτο καὶ ἡ αἰτία τῆς νέας στενοχώριας του· διότι αὐτὴ ἡ μέριμνα καὶ ἡ φροντίς του εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δικαίου ἀπὸ τὴν στιγμὴν τοῦ γάμου του, μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν γάμον του. Διότι συνηθίζεται ἀπὸ ὅλους μας, ὅταν πλέον ἀρχίσωμεν νὰ σκεπτόμεθα καὶ νὰ συζητοῦμεν περὶ γάμου, νὰ ἐξετάζωμεν τὸ πρόβλημα ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς του, σπουδαιοτέρα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ θέμα τῶν παιδιῶν, καὶ αὐτὸς ὁ φόβος κατακυριεύει τὰς ψυχὰς μας ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐὰν δὲ ἤθελε συμβῆ νὰ περάσῃ τὸ πρῶτον ἢ τὸ δεύτερον ἢ καὶ τὸ τρίτον ἔτος μετὰ τὸν γάμον χωρὶς ν' ἀποκτήσῃ κανεὶς παιδί, αὐξάνεται μὲν ἡ στενοχώρια του, αἱ δὲ ἀγαθαὶ ἐλπίδες ἀρχίζουν νὰ ἀτονοῦν. Ἐὰν δὲ

γίνεται· εἰτέρου δὲ προσιεθέντος πλείονος χρόνου, παρτε-
λῶς λοιπὸν ἀφίστανται μὲ ἐκεῖναι, κρατεῖ δὲ τῆς ψυχῆς
αὕτη πᾶσιν ἐπισκοποῦσα τοῖς ἡδίστοις, καὶ μηδενοῦς αἰουή-
σιν συγχωροῦσα λαβεῖν.

- 5 Ὅστε εἰ καὶ μηδὲν αὐτῷ συνεβεβήκει τῶν τοσοῦτων
ἀνιαρῶν, ἀλλὰ πάντα κατὰ νοῦν ἐγεγόνει, ἱκανὴ ἢ τῆς ἀ-
παιδίας ἀθυμία πᾶσι παρακολουθοῦσα τοῖς γινομένοις συ-
σκιᾶσαι πᾶσαν εὐθυμίαν καὶ καταβαλεῖν. Ἡ γὰρ ἐπαγγε-
λία τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐσχάτῳ γήρα, ὅτι τὰ τῆς φύσεως ἀπύ-
10 γνωστο, τότε ἐγένετο· τὸν δὲ ἔμπροσθεν πάντα χρόνον το-
σοῦτον ὄντα ἀλγῶν καὶ κοπιόμενος διετέλει, καὶ ὅσω τὸν
πλοῦτον ἀυξόμενον ἑώρα, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐπένθει, τοῦ δια-
δεχομένου τοῦτον οὐκ ὄντιος. Τί γὰρ οἶει πάσχειν αὐτόν,
ὅτι ἤκουσε, «Πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ οὐκ ἰδίᾳ,
15 καὶ δουλώσουσιν αὐτούς, καὶ κακώσουσιν καὶ ταπεινώσουσιν
ἔτη τετρακόσια»; Ἡ δὲ γυνὴ νῦν μὲν κελεύουσα λαβεῖν
τὴν ἑαυτῆς παιδίσκη, νῦν δὲ ἐπειδὴ ἔλαβεν ἐγκαλοῦσα καὶ
μεμφομένη, καὶ τὸν Θεὸν καλοῦσα κατ' αὐτοῦ, καὶ ἀναγκά-
ζουσα τὴν τῆς εὐνῆς κεκοινωνηκυῖαν, καὶ παῖδα αὐτῷ μέλ-
20 λουσιν ἵκιειν λοιπὸν ἐκβάλλειν, τίνα οὐκ ἂν εἰς ἀθυμίαν
τὴν ἐσχάτην ἐνέβαλε; Ταῦτα γὰρ εἰ καὶ τινι μικρὰ εἶναι
δοκεῖ νῦν, λογισάμενος ὅτι ὀλόκληροι οἰκίαι τούτων ἔνεκεν
ἀντιγράψαν, θαναμαζέτω τὸν δίκαιον. Εἰ γὰρ καὶ γενναίως
ἔφερε διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος ἦν,
25 καὶ ὑπὸ πάντων τούτων ἐδάκνειτο καὶ ὠδυνᾶτο.

Ἐπανέρχεται δὲ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν ἢ θεράπαινα τοῦ

εἰς τὸν χρόνον αὐτὸν προστεθῆ καὶ ἄλλος περισσότερος χρόνος, χάνονται τελείως αἱ ἐλπίδες διὰ τὴν ἀπόκτησιν τέκνου καὶ ἡ στενοχώρια κατακυριεύει τὴν ψυχὴν ἐξαφανίζουσα κάθε τι τὸ εὐχάριστον καὶ μὴ ἐπιτρέπουσα νὰ νοιώσῃ κανεὶς καμμίαν εὐχαρίστησιν.

Ὡστε λοιπὸν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τοῦ εἶχε συμβῆ τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ τόσα πολλὰ δυσάρεστα καὶ ὅλα εἶχαν γίνῃ ὅπως τὰ ἐπεθύμησεν, ἦτο ἰκανὴ ἡ στενοχώρια, πού προήρχετο ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τέκνων, ἀκολουθοῦσα ὅλας τὰς σκέψεις καὶ ἐνεργείας του, νὰ ἐξαφανίσῃ κάθε χαρὰν του καὶ νὰ τὸν καταστρέψῃ. Διότι ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ εἰς πολὺ προχωρημένην ἡλικίαν, τότε τοῦ ἐδόθη, ὅταν ἐξέλιπον αἱ φυσικαὶ ἰκανότητές του, ἐνῶ καθ' ὅλον τὸν προηγούμενον χρόνον ἐζούσε μὲ τόσον πολὺ πόνον καὶ τόσους θρήνους καὶ ὅσον ἔβλεπε ν' αὐξάνῃ ὁ πλοῦτος του, τόσον περισσότερον ἐστενοχωρεῖτο, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν αὐτὸς πού θὰ ἐκληρονομοῦσε τὸν πλοῦτον του. Διότι τί νομίζεις ὅτι ἔνοιωθεν εἰς τὴν ψυχὴν του, ὅταν ἤκουσεν ὅτι «Οἱ ἀπόγονοί σου θὰ κατοικήσουσιν εἰς ξένην γῆν καὶ ὄχι εἰς τὴν ἰδικὴν σου καὶ ὅτι θὰ τοὺς ὑποδουλώσουσιν καὶ θὰ τοὺς κακοποιήσουσιν καὶ θὰ τοὺς ταπεινώσουσιν ἐπὶ τετρακόσια χρόνια»¹⁹; Ἡ δὲ γυναῖκα του ἄλλοτε μὲν τὸν προέτρεπε νὰ ἔλθῃ εἰς συνουσίαν μὲ τὴν δούλην της καὶ ἄλλοτε δὲ ἐπειδὴ ἦλθεν εἰς συνουσίαν μὲ αὐτὴν νὰ τὸν κατηγορῆ καὶ νὰ τὸν κατακρίνῃ καὶ νὰ ἐπικαλῆται τὸν Θεὸν ἐναντίον του καὶ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ ἐκδιώξῃ ἐκείνην πού ἐκοιμήθη εἰς τὴν συζυγικὴν της κλίνην καὶ ἐπρόκειτο νὰ τοῦ γεννήσῃ τέκνον, ὅλα αὐτὰ ποῖον ἄνθρωπον ἦτο δυνατόν νὰ μὴ τὸν ρίψουν εἰς τὴν πρὸ μεγάλην στενοχώριαν; Διότι αὐτὰ τώρα καὶ ἂν ἀκόμη φαίνωνται εἰς κάποιον ἀσήμαντα, ἀφοῦ σκεφθῆ ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτῶν κατεστράφησαν ὀλόκληραι οἰκίαι, ἅς θαυμάζῃ τὸν δίκαιον. Μολονότι βέβαια τὰ ὑπέφερε μὲ γενναιότητα ἀπὸ φόβον πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅμως ἦτο ἄνθρωπος καὶ ὅλα αὐτὰ τὸν ἔκαναν νὰ στενοχωρῆται καὶ νὰ ὑποφέρῃ.

Ἐπιστρέφει λοιπὸν καὶ πάλιν ἡ ὑπηρέτρια τοῦ κυρίου

δεσπότου, καὶ τίκει τὸν νότον αὐτῶ, καὶ γίνεται πατήρ
 ὁ Ἀβραάμ μετὰ τὸν μακρὸν χρόνον ἐκεῖνον· καὶ εἶχε μέν
 τινα τὸ πρᾶγμα ἡδονήν, μείζονα δὲ τὴν ἀθυμίαν. Ὁ γὰρ
 νόθος αὐτὸν ὑπεμίμησε τοῦ γνησίου, καὶ μείζονα τοῦ πρᾶ-
 5 γματος ἐπιθυμίαν ἐνέβαλε. Τὸ γάρ, «Οὐ κληρονομήσει σὲ
 οὗτος, ἀλλ' ὅς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ», περὶ τοῦ Ἰσμαὴλ εἰρη-
 σθαι ἐνόμισεν· οὐδὲν γὰρ οὐδέπω εἰρητιο περὶ τῆς Σάρρας·
 ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν καὶ τρανοτέραν ἔλαβεν ἐπαγγελίαν περὶ
 τοῦ Ἰσαάκ, καὶ χρόνος ὠρίζετο τῶ τόκῳ, πρὶν ἢ πάλιν
 10 αὐτὸν ἠσθῆναι ταῖς ἐλπίσι ταύταις, τὰ τῶν Σοδομιτῶν πάθη
 πολλὴν αὐτοῦ κατέχεεν ἀθυμίας ἀχλύν. Ὅτι γὰρ οὐχ ὡς
 εἶτυχε τὸ πρᾶγμα τὸν δίκαιον διετάραξεν, ἐκ τῶν ρημάτων
 αὐτῶν καὶ τῆς ἰκτιρίας, ἣν ὑπὲρ αὐτῶν ἔθηκε πρὸς τὸν
 Θεόν, παντί που δῆλόν ἐστι· διὲ δὲ καὶ κατενεχθέντα τὸν
 15 φρικωδέστατον ἐκεῖνον εἶδεν ὑεῖον καὶ πάντα κόνιν καὶ
 τέφραν ἐξαίφνης γεγενημένα, οὐδὲ ἐν ἑαυτῶ λοιπὸν ἦν.
 Εἰ γὰρ οἰκίας ὀρῶντες πόρρωθεν καιομένας ἐξιτιάμεθα καὶ
 καταπίπομεν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τοῦ φόβου, τί οὐκ ἂν
 ἔπαθεν ἐκεῖνος πόλεις ὅλας καὶ χώρας μετὰ τῶν οἰκητι-
 20 ρων οὐκ ἐμπροσμῶ τῶ συνήθει, ἀλλὰ ξένῳ καὶ φοβερῶ
 κατακαιομένας ὀρῶν; Ἄρ' οὐ δοκεῖ σοι τοῦ δικαίου τὰ
 πάθη τῶν ἐπαλλήλων ἐν τῇ θαλάσῃ κυμάτων μιμεῖσθαι τὸ
 συνεχές; Καθάπερ γὰρ ἐκεῖ, οὐπω τῶν προτέρων ἀφανι-
 σθέντων, κορυφοῦται τὰ δεύτερα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ
 25 δικαίου τούτου ζωῆς διόλου συνέβαινε. Καὶ γὰρ ἔτι τῶν
 ἐν Σοδόμοις ἀκμαζόντων κακῶν ὁ τῶν Γεράρων βασιλεὺς

εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἀποκτᾶ ἀπὸ αὐτὴν τὸν νόθον υἱὸν του καὶ γίνεται ὁ Ἀβραὰμ πατέρας ὕστερα ἀπὸ ὄλον ἐκεῖνον τὸν μακρὸν χρόνον. Καὶ βέβαια τὸ γεγονὸς αὐτὸ τοῦ ἔδωσε κάποιαν εὐχαρίστησιν, ἀλλ' ὅμως ἡ στενοχώρια ἦτο μεγαλυτέρα. Διότι ὁ νόθος υἱὸς του τοῦ ἔφευγεν εἰς τὸν νοῦν του τὸν γνήσιον καὶ ἔτσι ἐμεγάλωσεν ἀκόμη περισσότερον τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀποκτήσῃ γνήσιον τέκνον. Διότι τοὺς λόγους, «Δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτός, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ θὰ προέλθῃ ἀπὸ ἐσένα»^{19α}, ἐνόμισεν ὅτι εἶχε λεχθῆ περὶ τοῦ Ἰσμαήλ, καθόσον τίποτε ἀκόμη δὲν εἶχε λεχθῆ περὶ τῆς Σάρρας· ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν συνέχειαν ἔλαβε πολὺ πιὸ σαφῆ ἐπαγγελίαν διὰ τὸν Ἰσαὰκ καὶ ὠρίζετο καὶ ὁ χρόνος τῆς γεννήσεώς του, προτοῦ καὶ πάλιν αὐτός νοιώσῃ τὴν χαρὰν αὐτῶν τῶν ἐλπίδων, αἱ συμφοραὶ τῶν Σοδομιτῶν ἤϋξαναν κατὰ πολὺ τὸ σύννεφον τῆς λύπης του. Τὸ ὅτι βέβαια δὲν ἦτο τυχαία ἡ ταραχὴ ποὺ ἔνοιωσεν ὁ δίκαιος ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς, γίνεται φανερόν ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τοὺς λόγους καὶ τὰς προσευχὰς του ποὺ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Θεὸν χάριν αὐτῶν· ὅταν ὅμως εἶδε καὶ νὰ πίπτῃ ἐκείνη ἡ πιὸ φρικαιστικὴ βροχὴ καὶ ὅλα νὰ γίνωνται ἔξαφνικὰ σκόνη καὶ στάκτη, τότε πλέον εὐρέθη εἰς κατάστασιν ἐκτὸς ἑαυτοῦ. Διότι ἐὰν μένωμεν κατάπληκτοι καὶ κατακυριευώμεθα ἀπὸ στενοχώριαν καὶ φόβον βλέποντες ἀπὸ μακρὰ νὰ καίωνται οἰκίαι, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πάθῃ ἐκεῖνος βλέποντας ὀλόκληραι πόλεις καὶ χωριὰ μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους των νὰ κατακαίωνται, ὄχι μὲ κάποιον συνηθισμένον ἐμπρησμόν, ἀλλὰ μὲ κάποιον πρωτοφανῆ καὶ φοβερόν; Ἐπομένως δὲν νομίζεις ὅτι αἱ συμφοραὶ τοῦ δικαίου Ἀβραὰμ ὅτι ὁμοιάζουν ἐξ ὀλοκλήρου μὲ τὰ συνεχῆ καὶ ἀλλεπάλληλα κύματα τῆς θαλάσσης; Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς θαλάσσης, πρὶν ἀκόμη ἔξαφανισθοῦν τὰ προηγούμενα κύματα, ἐμφανίζονται ὑψούμενα τὰ δεύτερα, ἔτσι ἀκριβῶς συνέβαινε καὶ εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ δικαίου. Καθόσον, ἐνῶ ἀκόμη αἱ συμφοραὶ τῶν Σοδόμων εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀκμὴν των, ὁ βασιλεὺς τῶν Γεράρων ἐπεχείρησε νὰ κἀνῃ ἐναντίον τῆς Σάρρας τὰ ἴδια

τὰ αὐτὰ τῷ Φαραὼ τολμῆσαι κατὰ τῆς Σάρρας ἐπεχείρησε·
 καὶ πάλιν ἡ γυνὴ τὴν ἐλεεινὴν ὑπόκρισιν ὑποκρίνεσθαι ἡ-
 ναγκάζειο, καὶ ἡ ὕβρις εἰς ἔργον ἐξῆλθεν ἄν, εἰ μὴ πάλιν
 ὁ Θεὸς διεκώλυσεν. Ὅμοιῦ δὲ τοῦ παιδὸς καὶ τῆς γυναικὸς
 5 καὶ τῆς οἰκίας ἀπάσης εὐφραινομένης ἐπὶ τῷ τοῦ παιδὸς
 τόκῳ, μόνος ὁ δίκαιος ἐν ἡδονῇ τισαύτῃ λυπεῖσθαι ἡναγκά-
 ζειο καὶ ἀθυμεῖν, τὴν παλλακὴν μετὰ τοῦ παιδὸς ἐκβάλλειν
 ἀναγκαζόμενος. Εἰ γὰρ καὶ νόθος ἦν ὁ Ἰσμαὴλ καὶ ἐκ
 παιδίσκης, ἀλλ' ὅμως ἡ τῆς φύσεως τυραννὶς οὐδὲν ἀπὸ
 10 τῆς ἀναξίας ἡτιῶν ἐγίνετο, οὐδὲ ἀσθενεσιέραν ἐποίει τὴν
 τῶν παιρικῶν σπλάγχχνων ἀνάγκην ἢ δυσγένεια τῆς μη-
 τρός· καὶ τοῦτο ἀπ' αὐτῆς τῆς βίβλου ἐστὶ μαθεῖν. Ὁ γὰρ
 σιερόδος καὶ ἀνδρεῖος, ὁ τὸν μονογενῆ ταῖς οἰκείαις κα-
 ταδεξάμενος σφάζει χερσίν, οὗτος ἤλγει, ὅτε αὐτῷ ταῦτα
 15 ἐπέταίεν ἡ γυνή, καὶ οὐδ' ἄν εἶξεν οὐδ' ἄν ἐπέισθη τῇ
 Σάρρα, καίτοι πλείονα τότε παρρησίαν ἐχούση καὶ λεγούση
 πρὸς αὐτόν, εἰ μὴ σφόδρα αὐτόν ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος κατέ-
 καμψεν. Ὡστε διὰ τῆς ἀκούσης, διὰ τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος ἐξέ-
 πεμπε, μὴ τὴν ὀδύνην λελύσθαι νόμιζε - τοῦτο γὰρ ἀδύνατον
 20 ἦν -, ἀλλὰ τὴν σφοδρὰν ὑπακοὴν θαύμασον, διὰ καὶ ὑπὸ τῆς
 συμπαιθείας καμπύμενος οὐκ ἀνιέλεγε τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐξέ-
 πεμπε μὲν τὸ παιδίον μετὰ τῆς μητρός, οὐδὲ ὅποι πορεύσε-
 ται εἰδώς, ἐκαριέρει δὲ καὶ ἡνείχετο ὀδυνώμενος· οὐδὲ γὰρ
 τῆς φύσεως κρείττων ἦν.

25 Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ γνησίου παιδὸς ἔπαυε. Μὴ γάρ
 τις λεγέτω, διὰ οὐκ ἤλγει, οὐδὲ τὰ τῶν πατέρων ὑπέμεινε,
 μηδὲ πέρα τοῦ μέτρου δεῖξαι βουλόμενος φιλοσοφοῦντα, τὸ

20. Γεν. 20, 1 - 18.

21. Γεν. 21, 10 - 14.

ἀκριβῶς πού ἔπραξεν ὁ Φαραώ. Διότι καί πάλιν ἡ γυναῖκα ἠναγκάζετο νὰ ὑποκρίνεται μὲ τὴν πλέον ἐλεεινὴν μορφήν τῆς ὑποκρισίας καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ προσβολή, ἐὰν καί πάλιν ὁ Θεὸς δὲν ἠμπόδιζεν²⁰. Ἐνῶ δηλαδὴ ἐξ αἰτίας τῆς γεννήσεως τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ νόθον παιδί καὶ ἡ γυναῖκα καὶ ὀλόκληρος ἡ οἰκία του ἐπλημμύριζεν ἀπὸ χαρὰν, μόνον ὁ δίκαιος, μολονότι εὕρισκετο εἰς μίαν κατάστασιν τόσον μεγάλης χαρᾶς, ἠναγκάζετο νὰ λυπῆται καὶ νὰ λυποψυχῇ, διότι ἔπρεπε νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του τὴν παλλακίδα μὲ τὸ παιδί της²¹. Διότι ἂν καὶ ἦτο ὁ Ἰσμαήλ νόθος καὶ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν δούλην του, ἀλλ' ὅμως ἡ ἐκ φύσεως καταπίεσις δὲν ἦτο μικρότερα πού προήρχετο ἀπὸ δούλην μητέρα, οὔτε ἔκαμνε μικρότεραν τὴν ἀγάπην τῶν πατρικῶν σπλάγχνων ἢ ταπεινὴ καταγωγὴ τῆς μητρός του, πρᾶγμα πού καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ πληροφορηθοῦμεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν Βίβλον. Διότι ὁ σταθερὸς καὶ ἀνδρεῖος, αὐτὸς πού κατεδέχθη νὰ σφάξῃ μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια τὸν μονογενῆ υἱόν του, αὐτὸς ἐλυπεῖτο, ὅταν ἡ γυναῖκα του ἡ Σάρρα τοῦ ἐζητοῦσεν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποχωρήσῃ οὔτε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰ λόγια τῆς Σάρρας, ἂν καὶ εἶχε τότε μεγαλύτερον θάρρος καὶ ἠμποροῦσε νὰ τοῦ τὸ ἀπαιτήσῃ, ἐὰν δὲν τὸν ἐλύγιζεν εἰς τόσον μέγαν βαθμὸν ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Ὡστε ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι τὴν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν του κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, μὴ νομίσης ὅτι εἶχεν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ὀδύνην — διότι αὐτὸ ἦτο ἀδύνατον νὰ συμβῇ —, ἀλλὰ θαύμασε τὴν μεγάλην ὑπακοήν του, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ἐλύγιζεν ἐξ αἰτίας τῆς συμπαθείας του, παρὰ ταῦτα δὲν ἔφερεν ἀντίρρησιν εἰς τὸν Θεόν, ἀντιθέτως ἐξεδίωκε μὲν τὸ παιδί μαζί μὲ τὴν μητέρα του, μὴ γνωρίζοντας ποῦ θὰ ἐπήγαιναν, ὅμως ἔδειχνεν ὑπομονὴν καὶ ἀνοχὴν εἰς τοὺς πόνους· διότι δὲν ἦτο ἀνώτερος τῆς φύσεως.

Τὸ ἴδιο δὲ ἔπαθε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ γνησίου παιδιοῦ του. Ἄς μὴ λέγῃ λοιπὸν κάποιος, ὅτι δὲν ἐπόνει, οὔτε ὑπέμεινεν αὐτὰ πού ὑπέμειναν οἱ πατέρες, οὔτε νὰ τοῦ στερεῇ κανεῖς τὸ πιὸ μέγαν ἐγκώμιον, ἐν τῇ προσπα-

κεφάλαιον ἀποσιερείω τῶν ἐγκωμίων αὐτόν. Εἰ γὰρ τοῖς ἐπὶ τοῖς αἰσχίσις ἀλόγιας, καὶ πολὺν χρόνον ταύτης ἀπολαύσαντας τῆς ζωῆς, καὶ ἀγνώσιας ὄντας καὶ οὐδὲ ὀφθέντας ἡμῖν ποιε, τούτους ἐξαίφνης ὀρώντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς
 5 τὴν ἐπὶ θάνατον ἀπαγομένους συσιελλόμεθα καὶ ἀλγοῦμεν, πολλάκις δὲ καὶ δακρύομεν, ὁ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν γνήσιον, τὸν μονογενῆ, τὸν παρ' ἐλπίδας τεχθέντα, τὸν μετὰ χρόνον τοσοῦτον, τὸν πρὸς ἐσχάτῳ γήρα (καὶ γὰρ καὶ ταῦτα μείζονα αἴρει τὴν φλόγα), τοῦτον ἔτι νέον ὄντα ταῖς ἑαυτοῦ
 10 χεροῖ καταθῦσαι καὶ κατακαῦσαι κελευόμενος, οὐδὲν ἀνθρώπινον ἔπαυε; καὶ τί τῶν ταῦτα λεγόντων καταγελασιότερον; Εἰ γὰρ λίθος ἦν, εἰ γὰρ σίδηρος, εἰ γὰρ αὐτοαδάμας, οὐκ ἂν ἐκάμφθη καὶ κατεκλάσθη πρὸς τὴν ὥραν τοῦ παιδὸς (καὶ γὰρ ἦν αὐτὸ τῆς ἡλικίας τὸ ἄνθος ἄγων), πρὸς τὴν
 15 σύγειν τῶν ρημάτων, πρὸς τὴν εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς; Ἡρώτησε οὖν τὸν πατέρα λέγων «Ἴδου τὰ ξύλα καὶ τὸ πῦρ, ποῦ ἐσι τὸ πρόβατον;» ἤκουσεν, ὅτι «Ὁ Θεὸς ὄφεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὀλοκάρπωσιν, ὃ τέκνον», καὶ οὐδὲν περιεργάσατο πλέον. Ἐώρα τὸν πατέρα δεσμεύοντα αὐτόν, καὶ
 20 οὐκ ἀντίτεινεν· ἐπειτέθη τοῖς ξύλοις, καὶ οὐκ ἀπεπήδησεν· εἶδε τὴν μάχαιραν κατ' αὐτοῦ φερομένην, καὶ οὐκ ἐταράχθη. Τί ταύτης εὐλαθέσιον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; Ἐτι οὖν τολμήσει τις εἰπεῖν ὡς οὐδὲν ὑπὸ τούτων ἀπάντων ἔπαυεν ὁ Ἀβραάμ; Εἰ γὰρ ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καταθύειν ἔμελλεν,
 25 εἰς γὰρ θηρίον ἦν, ἄρα ἂν ἀναλγητὶ ταῦτα ἐποίησεν; Οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι μὴ ισοσύτην ὠμότητα καταγνώσ τοῦ δικαίου· καὶ γὰρ ἤλγει καὶ διεκόπτετο. Ὁ Θεός, φησὶν, ὄφεται προβατον ἑαυτῷ εἰς ὀλοκάρπωσιν, τέκνον. Πόσης οἶει

22 Γεν. 22, 7.

23. Γεν. 22, 8.

θεία του νὰ δείξη ὅτι ἤσκει τὴν εὐσέβειαν πέρα τοῦ μέτρου. Διότι, ἐὰν συγκινούμεθα καὶ πονοῦμεν καὶ πολλές φορές δακρῦζωμεν βλέποντες ξαφνικὰ νὰ σύρωνται εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς τὸν θάνατον αὐτοὺς ποὺ συνελήφθησαν νὰ διαπράττουν τὰ πιὸ χειρότερα πράγματα καὶ οἱ ὁποῖοι ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπήλαυσαν αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ ποὺ εἶναι ἄγνωστοί μας καὶ δὲν τοὺς εἶδαμεν ποτέ, ἐκεῖνος ποὺ διετέχθη νὰ θυσιάσῃ μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια του καὶ νὰ κατακαύσῃ τὸν γνήσιον υἱὸν του, τὸν μονογενῆ, ποὺ ἐγεννήθη παρ' ἐλπίδα μετὰ ἀπὸ τόσον χρόνον, εἰς τὰ βαθειὰ γηρατειά του (καθ' ὅσον καὶ αὐτὰ αὐξάνουν τὴν φλόγα τοῦ πόνου) καὶ ποὺ ἦτο ἀκόμη νέος, αὐτὸς δὲν ἔπαθε τίποτε τὸ ἀνθρώπινον; καὶ τί ὑπάρχει πιὸ ἀξιογέλαστον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ λέγουν αὐτὰ; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο λίθος, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο σίδηρος ἢ διαμάντι, δὲν θὰ ἐλύγιζε καὶ δὲν θὰ ἐγένετο κομμάτια ἐμπρὸς εἰς τὸ νεανικὸν τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ (καθ' ὅσον εὐρίσκετο εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του), ἐμπρὸς εἰς τὴν σύνεσιν τῶν λόγων του, ἐμπρὸς εἰς τὴν εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς του; Πράγματι ἠρώτησε τὸν πατέρα του καὶ τοῦ εἶπε· «Νὰ τὰ ξύλα καὶ ἡ φωτιά· ποῦ εἶναι τὸ πρόβατον;»²². Ἦκουσε νὰ τοῦ λέγῃ· «Ὁ Θεὸς θὰ φροντίσῃ, παιδί μου, νὰ στείλῃ πρόβατον διὰ τὸ ὀλοκαύτωμα»²³, καὶ δὲν περιειργάσθη τίποτε πλέον. Ἔβλεπε τὸν πατέρα του νὰ τὸν δένη καὶ δὲν ἐπρόβαλε καμμίαν ἀντίστασιν· τὸν ἔβαλεν ἐπάνω εἰς τὰ ξύλα καὶ δὲν ἐπροσπάθησε νὰ φύγῃ· εἶδε τὸ μαχαίρι νὰ κατευθύνεται ἐπάνω του καὶ δὲν ἐταράχθη. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πιὸ εὐλαβικὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψυχὴν; Ἀκόμη λοιπὸν θὰ τολμήσῃ κάποιος νὰ εἰπῇ ὅτι δὲν ἔπαθε τίποτε ὁ Ἀβραὰμ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ; Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ θυσιάσῃ ἐχθρὸν καὶ ἀντίπαλόν του, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο θηρίον, ἄρα γε θὰ τὰ ἔκαμνεν αὐτὰ χωρὶς πόνον; Δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὰ νὰ συμβοῦν, δὲν εἶναι μὴ καταλογίζης εἰς τὸν δίκαιον τόσον μεγάλην ὠμότητα καθ' ὅσον καὶ ἐπόνει καὶ ἐσπάρασεν ἡ καρδιά του. «Ὁ Θεός», λέγει, «θὰ φροντίσῃ, παιδί μου, νὰ στείλῃ πρόβατον διὰ ὀλοκαύτωμα». Πόσῃν συμπάθειαν νομίζεις ὅτι περικλείουν

ταῦτα συμπαθείας εἶναι τὰ ρήματα; Ἄλλ' ὅμως κατεῖχε κάτω τὴν ὀδύνην καὶ ἐπίεζε, καὶ μετὰ ἰσοσύτης ἅπαντα τῆς προθυμίας ἔπρατε, μεθ' ὅσης οἱ μηδενὶ τούτων κατεχόμενοι τῶν κωλυμάτων.

5 Καταθύσας τοίνυν αὐτὸν (καὶ γὰρ κατέθυσε τῇ προθυμίᾳ),, παραδίδωσιν ὑγιῆ καὶ σῶον τῇ μητρί· λαβοῦσα δὲ ἐκείνη, πρὶν ἐμπλησθῆναι καλῶς τοῦ παιδός, καταλύει τὸν θίον. Κακείνο δὲ οὐ μικρῶς ἐλύπει τὸν Ἀβραάμ. Εἰ γὰρ καὶ πολὺν αὐτῷ συνεγεγόνει χρόνον, οὐδὲν ἦν ἱκανὸν πεί-
 10 σαι ῥᾶον ἐνεγκεῖν τὴν συμφορὰν· αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο πλείονα αὐτῷ παρεῖχε τὴν ἀθυμίαν· τοὺς γὰρ ἐπὶ πολὺ συνοικίσαντας καὶ πολλὴν τῆς ἑαυτῶν καὶ φιλίας καὶ ἀρετῆς δεδωκότας πείραν ἡμῖν, τούτους μάλιστα πάντων ζητοῦμεν. Καὶ ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, αὐτὸς ἐδήλωσεν ὁ παιριάρχης πεν-
 15 θήσας καὶ θρηνήσας αὐτήν. Τί δ' ἂν τις λέγοι τὰς ὑπὲρ τοῦ παιδός φροντίδας, τὰς ὑπὲρ τῆς τούτου γυναικός, τὰς ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τῶν τούτου, τὰ ἄλλα ἅπαντα, ἅπερ εἰ κατ' ἀκριθείαν τις ἐξειάζειν ἐθέλοι, πολὺ τοῦ νῦν δειχθέντος ὀδυνηρότερον ὄψεται τοῦ δικαίου τὸν θίον καὶ πλειόνων
 20 γέμοντα φροντίδων. Τὰ γὰρ κεφαλαιωδέστερα μόνον εἰποῦσα ἡ Γραφή, τὰ ἄλλα πάντα παρήκεν ἐξειάζειν ἡμῖν, ὅσα καθ' ἑκάστην ἡμέραν γίνεσθαι εἰκὸς ἐν οἰκίᾳ, ἔνθα οἰκειῶν πλῆθος καὶ ἀνὴρ καὶ γυνή καὶ παιδιά καὶ πραγμάτων ἐπιμέλεια πολλῶν.

25 Ναί, φησὶν· ἀλλ' ἐκείνω μεγίστην καθ' ἕκαστον τούτων παραμυθίαν ἔφερε τῶν λυπηρῶν τὸ διὰ τὸν Θεὸν πάντα ὑπομένειν ἐκεῖνα. Οὐκοῦν καὶ σὲ τοῦτο παραμυθήσεται νῦν καὶ γὰρ σοὶ τὸν πειρασμὸν τοῦτον ὁ συγχωρήσας ἐπελθεῖν οὐδεις ἕτερός ἐστιν, ἀλλ' ἡ ὁ Θεός. Εἰ γὰρ χοίροις ἐπιπηδῆ-
 30 σαι οὐκ ἂν ἐτιόλμησαν οἱ πονηροὶ δαίμονες ἐκεῖνοι, μὴ ἐπιτρέφαντος αὐτοῦ τότε, πολλῶ μᾶλλον τῇ σῆ τιμία ψυχῇ.

τὰ λόγια αὐτά; Ἄλλ' ὅμως συνεκράτει τὸν πόνον του καὶ τὸν κατεπίεζε καὶ μὲ τόσῃν προθυμίαν ἔκαμνεν ὅλα αὐτά, μὲ ὄσῃν τὰ κάμνουν αὐτοὶ ποὺ δὲν ἐμποδίζονται μὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐμπόδια.

Ἄφοῦ λοιπὸν τὸ ἐθυσίασε (καθ' ὅσον τὸ ἐθυσίασε μὲ τὴν πρόθυμίαν ποὺ ἔδειξε), τὸ παρέδωσεν ὑγιᾶς καὶ σῶον εἰς τὴν μητέρα του· ἐκείνη δὲ ἀφοῦ τὸ ἔλαβεν, ἀποθνήσκει πρὶν προλάβῃ νὰ τὸ χορτάσῃ. Καὶ αὐτὸ τὸ γεγονός δὲν ἐπροξένησε μικρὰν λύπην εἰς τὸν Ἀβραάμ. Διότι, μολονότι ἔζησε χρόνια πλησίον του, τίποτε δὲν ἦτο ἱκανὸν νὰ τὸν πείσῃ νὰ ὑποφέρῃ μὲ εὐκολίαν τὴν συμφορὰν· καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐμεγάλωνε κατὰ πολὺ περισσότερο τὴν λύπην του· διότι αὐτοὺς ποὺ ἔζησαν ἐπὶ πολὺν χρόνον κοντὰ μας καὶ ἐγνωρίσαμεν πολὺ τὴν φιλίαν των καὶ τὴν ἀρετὴν των, αὐτοὺς περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ζητοῦμεν. Καὶ ὅτι αὐτὰ ἔχουν ἔτσι, τὸ ἐφάνέρωσεν ὁ ἴδιος ὁ πατριάρχης μὲ τὸ ὅτι ἐπένησε καὶ ἐθρήνησεν αὐτὴν. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς διὰ τὰς φροντίδας του ὑπὲρ τοῦ παιδιοῦ του, ὑπὲρ τῆς γυναικὸς του, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν του καὶ ὅλα τὰ ἄλλα γενικῶς, τὰ ὅποια ἐὰν ἤθελεν ἐξετάσει κάποιος μὲ λεπτομέρειαν θὰ ἰδῇ τὸν θῖον τοῦ δικαίου πολὺ πιὸ ὀδυνηρὸν ἀπὸ ὅσον ἀπεδείχθη καὶ γεμᾶτον ἀπὸ πολὺ περισσοτέρας φροντίδας. Διότι ἡ Γραφή ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ σπουδαιότερα μόνον, ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἄφησεν εἰς ἡμᾶς νὰ τὰ συμπεράνωμεν, ὅσα συμβαίνουν, ὡς εἶναι φυσικόν, εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου ὑπάρχει πλῆθος ὑπηρετῶν καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκα καὶ παιδιὰ καὶ φροντίς διὰ πολλὰ ἄλλα πράγματα.

Ναί, λέγει, ἀλλὰ διὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δυσάρεστα ὑπῆρχεν ἡ παρηγορία, ὅτι τὰ ὑπέμεινεν ὅλα ἐκεῖνα χάριν τοῦ Θεοῦ. Λοιπὸν καὶ σένα αὐτὸ θὰ σὲ παρηγορήσῃ τώρα· καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ ἐπέτρεψεν αὐτὸν τὸν πειρασμὸν νὰ ἔλθῃ καὶ εἰς ἐσένα δὲν εἶναι ἄλλος; παρὰ ὁ Θεός. Διότι, ἐὰν οἱ πονηροὶ ἐκεῖνοι δαίμονες δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τοὺς χοίρους ἐπειδὴ δὲν τὸ ἐπέτρεψεν αὐτὸς τότε, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ ἐτολμοῦσαν νὰ εἰσέλ-

“Ὡσπερ οὖν ἐκείνω τὸ γενναίως ἅπαντα φέρειν καὶ εὐχα-
 ρίστως πολὺν ἤνεγκε μισθόν, οὕτως οἶσει καὶ σοί, μόνον
 ἂν μὴ δυοχεραίνης μηδὲ ἀγανακτῆς, ἀλλ’ ὑπὲρ ἁπάντων εὐ-
 χαριστιῆς τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ. Ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Ἰωὺ
 5 ἔπαυθε μὲν ἅπερ ἔπαυθε συγχωρήσαντος τοῦ Θεοῦ, ἔφερε δὲ
 αὐτῷ τοὺς στεφάνους οὐ τὸ παθεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ γεν-
 ναίως πρὸς ἅπαντα σιῆσαι τὰ δεινά· καὶ θαυμάζομεν αὐτὸν
 ἅπαντες, οὐκ ἐπειδὴ πάντων αὐτὸν ἀπεσιέροησεν ὁ διάβο-
 λος, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἐν πᾶσι τούτοις οὐχ ἤμαρτιεν, οὐδὲ ἐν τοῖς
 10 χεῖλεσιν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ἐμνήσθη τῷ Ἰωὺ, ἐβουλόμην μὲν καὶ τοὺς
 θρήνους αὐτοῦ τοὺς μακροὺς καὶ τῶν παθῶν τὴν σφοδρό-
 τητα ἐνθεῖναι τῷ λόγῳ, ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ πολὺ ποιῆσαι τὸ
 μῆκος ἐπάνειμι πρὸς τὸν Ἰσαάκ. Σὺ δὲ εἰ θούλει μετὰ ἀ-
 15 κριθείας τὰ ἐκείνου μαθεῖν, τὸ βιβλίον αὐτοῦ μετὰ χειρὸς
 λαβὼν διάκνυσον πρὸς τὴν ἄδυσον τῶν συμφορῶν, καὶ πολ-
 λὴν ἐν ἐκείνοις παραμυθίαν εὐρήσεις τῶν σῶν. Εἰ γὰρ καὶ
 πολλῶ βελτίων ἡμῶν ὁ δίκαιος, ἀλλὰ καὶ πρὸς πολλῶ μεί-
 ζονα τὴν ἐνέργειαν παρειάξατο· καὶ γὰρ σφοδρότερον ἔ-
 20 πνευσε καὶ ἐκείνου ὁ πονηρὸς ἴοιτε. Τὰ δὲ κατορθώματα
 οὐ τῷ μέτρῳ τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ τῇ τῶν πρατιομένων
 δυνάμει κρίνεται. Ὡστε καὶ ἐλάτιον οὗτος ὁ νῦν ἀγών,
 οὐδέν σε τοῦτο εἰς τοὺς στεφάνους παραβλάψαι δυνήσεται.
 Ὁ γὰρ τὰ δύο τάλαντα προσενεγκὼν οὐκ ἔλατιον ἤνεγκε
 25 τοῦ τὰ πέντε ἐπιδείξαντος. Διὰ τί; Ὅτι εἰ καὶ ἡ πρόσοδος
 οὐχ ἡ αὐτή, ἀλλ’ ἡ προθυμία ἡ αὐτή, ὅθεν καὶ τῆς αὐτῆς
 ἐκάτερος ἔτυχε τιμῆς ἀκούσας, «Ἔσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ
 Κυρίου σου».

Τί οὖν ὁ Ἰσαάκ; Ἀποδημίαν μὲν οὐκ ἐστειλάτο μακράν,
 30 καθάπερ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὴν οἰκείαν ἀφεῖναι ἠναγκάσθη γῆν,

θουν εἰς τὴν ἰδικὴν σου τιμίαν ψυχὴν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὸν Ἀβραάμ, ποῦ ὑπέφερον ὅλα γενικῶς γενναῖα καὶ μὲ εὐχαρίστησιν, τοῦ ἀπέδωσε πολὺν μισθόν, ἔτσι θὰ ἀποδώσῃ καὶ εἰς ἐσένα, μόνον ἂν δὲν δυσανασχετῆς καὶ δὲν ἀγανακτῆς, ἀλλ' ἐὰν εὐχαριστῆς δι' ὅλα γενικῶς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν. Διότι καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ ἔπαθε μὲν αὐτὰ ποῦ ἔπαθεν ἐπειδὴ τὰ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός, τοῦ ἀπεδόθησαν δὲ οἱ στέφανοι ὄχι μόνον διὰ τὰ παθήματα, ἀλλ' ἐπειδὴ προέβαλε γενναῖαν ἀντίστασιν πρὸς ὅλα αὐτὰ τὰ δεινά· καὶ τὸν θαυμάζομεν ὅλοι, ὄχι ἐπειδὴ ὁ διάβολος τοῦ τὰ ἐστέρησεν ὅλα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἡμάρτησεν, ὑπομένων ὅλα αὐτά, οὔτε καὶ μὲ τὰ χεῖλη του ἀκόμη.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐνεθυμήθην τὸν Ἰὼβ, θὰ ἤθελα νὰ συμπεριλάβω εἰς τὸν λόγον μου καὶ τοὺς μακροὺς θρήνους του καὶ τὴν σφοδρότητα τῶν παθημάτων του, διὰ νὰ μὴ κάνω ὅμως πολὺ μακρὸν τὸν λόγον, θὰ ἐπανέλθω εἰς τὸν Ἰσαάκ. Σὺ δὲ ἐὰν θέλῃς μὲ λεπτομέρειαν νὰ μάθῃς ὅλα ὅσα ἀφοροῦν αὐτόν, ἀφοῦ πάρῃς εἰς τὰ χεῖρια σου τὸ βιβλίον του, ἐξέτασε μὲ προσοχὴν τὴν ἄβυσσον τῶν συμφορῶν του καὶ θὰ εὔρης μέσα εἰς αὐτὰς πολλὴν παρηγορίαν διὰ τὰς ἰδικὰς σου συμφοράς. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἦτο κατὰ πολὺ καλύτερος ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' ὅμως ἀντεμετώπισε πολὺ μεγαλυτέραν δαιμονικὴν ἐνέργειαν· καθ' ὅσον μὲ μεγαλυτέραν ὀρμὴν ἔπεσεν ἐναντίον του ὁ πονηρὸς δαίμων τότε. Τὰ δὲ κατορθώματα δὲν κρίνονται μὲ τὸ μέτρον τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν τῶν πράξεων. Ὡστε, καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς ὁ ἀγὼν εἶναι μικρότερος, ὡς πρὸς τίποτε αὐτὸ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σὲ βλάψῃ εἰς τοὺς στεφάνους. Διότι αὐτὸς ποῦ προσέφερε τὰ δύο τάλαντα, δὲν προσέφερε ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ παρουσίασε τὰ πέντε τάλαντα. Διατί; Διότι, ἂν καὶ τὸ κέρδος δὲν ἦτο τὸ ἴδιο, ἢ προθυμία ὅμως ἦτο ἡ ἴδια, διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἰδίας ἔτυχε τιμῆς ὁ καθένας, ἀκούσας· «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου».

Τί συνέβη λοιπὸν μὲ τὸν Ἰσαάκ; Δὲν ἀνέλαβε μὲν μακρὰν ἀποδημίαν, ὅπως ὁ πατέρας του, οὔτε ἠναγκάσθη

καθάπερ ἐκεῖνος, τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν κακῶν καὶ αὐτὸς
 ὑπέμεινε, τῆς ἀπαιδίας τὸν φόβον. Ὡς δὲ ἔλυσε τὸ δεινὸν
 εὐξάμενος, ἔτερος αὐτὸν διεδέξατο φόβος ἐκείνου μείζων·
 οὐδὲ γὰρ ἦν ἴσον ὑπὲρ ἀπαιδίας τρέμειν, καὶ ὑπὲρ τῆς ρί-
 5 ζης αὐτῆς. Οὕτω γὰρ αὐτὴ διεκόπτετο ταῖς ὠδίαισι ὡς πι-
 κροτέραν θανάτου παντὸς ὑπομένειν ζωήν· καὶ τοῦτο αὐτῆς
 ἄκουσον λεγούσης· «Εἰ οὕτω μοι μέλλει γίνεσθαι, ἵνατί μοι
 τὸ ζῆν;». Λιμοῦ δὲ πεῖραν ἔλαβε μὲν καὶ αὐτός· εἰ δὲ μὴ
 κατηλθεν εἰς Αἴγυπτον, ἀλλ' ὅπερ ὁ πατὴρ μικροῦ δεῖν ἔ-
 10 παθεν ἐκεῖ, ταῦτα καὶ οὗτος ὑπέμεινε καὶ ἐκινδύνευεν ὑπὲρ
 τῆς αὐτοῦ γυναικός. Καὶ τὸν πατέρα μὲν ἐτίμων οἱ πρόσοι-
 κοι πάντες, τοῦτον δὲ ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἤλαντον
 καὶ τῶν οἰκείων αὐτὸν οὐκ ἠφίεσαν ἀπολαῦσαι πόνων, ἀλλ'
 ἐκεῖνον ἐν στενοχωρίᾳ καθισιῶντες πολλῇ, αὐτοὶ μετ' ἐξου-
 15 σίας ἐν τοῖς μόχθοις ἐιρῶν τοῖς ἐκείνου. Ὡς δὲ ποιε
 καὶ τούτους οὗτος φίλους ἐκινήσαιο καὶ ἐν ἡλικίᾳ τοὺς παῖ-
 δας εἶδε γενομένους τοὺς αὐτοῦ, τότε δὴ, τότε, ὅτε πολλὴν
 προσεδόκησε παραμυθίαν εὐρήσειν καὶ γηροκόμους ἕξειν κα-
 λούς, εἰς τὴν ἐσχάτην ἀθυμίαν ἐνέπεσε.

20 Πρῶτον μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν ἀλλοφύλων ὁ πρεσβύτερος γυ-
 ναῖκα λαβὼν παρὰ τὸ τῷ πατρὶ δοκοῦν, τούτῳ γε αὐτῷ
 σφόδρα αὐτὸν ἠγίασε, καὶ τῷ μάχην καὶ πόλεμον εἰς τὴν
 οἰκίαν εἰσαγαγεῖν. Μυρίοις γὰρ αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι περιέ-
 βαλλον αὐτοὺς κακοῖς, ἅπερ ἅπαντα εἰπεῖν παραιτουμένη
 25 ἡ Γραφή, δι' ἐνὸς ρήματος τὸ πᾶν ἠνίξατο εἰποῦσα, ὅτι
 «Ἦριζον τῇ Ρεβέκκᾳ» καὶ τοῖς οἰκίας ἔχουσι καὶ παῖδας
 ἤδη γεγαμηκότας κατέλιπεν εἰδέναι τὸ λεχθέν. Ἐκεῖνοι γὰρ
 μάλιστα πάντων ἴσασι ἀκριβῶς ὅσον ἐστὶ κακὸν ἐμφιλονεῖ-

νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρικὴν τοῦ γῆν, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ἀλλ' ὅμως τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν τὸ ὑπέμεινε καὶ ὁ ἴδιος, δηλαδὴ τὸ φόβον νὰ μὴ ἀποκτήσῃ τέκνον. Μόλις δὲ ἀπηλλάχθη ἀπὸ τὸ κακὸν διὰ τῆς προσευχῆς, ἄλλος φόβος διεδέχθη τὸν προηγούμενον μεγαλύτερος ἐκείνου· διὰτι δὲν ἦτο τὸ ἴδιο νὰ τρέμῃ διὰ τὴν ἀτεκνίαν καὶ διὰ τὴν ζωὴν τῆς γυναικὸς τοῦ. Διότι τόσον πολὺ ὑπέφερεν αὐτὴ ἀπὸ τοὺς πόνους τῆς ἐγκυμοσύνης, ὥστε νὰ ὑπομένη ζωὴν πικροτέραν καὶ ἀπὸ ὅποιονδήποτε θάνατον· καὶ ἄκουσε τὴν ἰδίαν νὰ τὸ περιγράψῃ αὐτὸ· «Ἐὰν πρόκειται νὰ συνεχίζεται αὐτὴ ἢ κατάστασίς μου, τότε τί τὴν θέλω τὴν ζωὴν; Καὶ ὁ ἴδιος δὲ ἐδοκίμασε πείναν, ἐὰν ὅμως δὲν ἀπεδήμησεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ὅμως παρ' ὀλίγον καὶ αὐτὸς νὰ ἐπάθαιεν αὐτὰ ποὺ ἔπαθεν ὁ πατέρας τοῦ· τὰ ἴδια λοιπὸν καὶ αὐτὸς ὑπέμεινε καὶ ἐκινδύνευσεν νὰ πάθῃ ἐξ αἰτίας τῆς γυναικὸς τοῦ. Καὶ τὸν μὲν πατέρα τοῦ τὸν ἐκτιμοῦσαν ὅλοι ὅσοι ἐκατοικοῦσαν κοντὰ τοῦ, αὐτὸν ὅμως τὸν κατεδίωκον ὡσὰν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ δὲν τὸν ἄφηναν ν' ἀπολαμβάνῃ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων τοῦ, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον μὲν ἐπροξενοῦσαν μεγάλην στενοχώριαν, αὐτοὶ δὲ ἀπήλαυον μὲ πολλὴν ἀφθονίαν τῶν κόπων ἐκείνου. Ὅταν δὲ κάποτε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἔκαμε φίλους τοῦ καὶ εἶδε τὰ παιδιὰ τοῦ νὰ ἡλικιώνωνται, τότε λοιπὸν, τότε, ὅταν ἤλπισεν ὅτι θὰ εὔρη πολλὴν παρηγορίαν καὶ θὰ ἔχῃ καλοὺς γηροκόμους, περιῆλθεν εἰς τὴν πιὸ φοβερὴν στενοχώριαν.

Κατὰ πρῶτον λοιπὸν ὁ μεγαλύτερος υἱὸς τοῦ ἔλαβε γυναῖκα ἀλλόφυλλον, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ πατρὸς τοῦ, αὐτὸ δὲ τὸ γεγονός τὸν ἐστενοχώρησε πάρα πολὺ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ἐδημιούργησε πολλὴν διαμάχην καὶ πόλεμον. Διότι αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι τοὺς περιέπλεξαν μὲ ἀμέτρητα κακά, τὰ ὅποια παρέλειψεν ἡ Γραφή νὰ τ' ἀναφέρῃ ὅλα, ὑψηλίσθη δὲ ὅλα αὐτὰ μὲ ἓνα λόγον, λέγουσα, ὅτι «ἐμάλωναν μὲ τὴν Ρεβέκκαν»²⁴, καὶ ἄφησεν αὐτοὺς ποὺ ἔχουν σπίτια καὶ παιδιὰ νυμφευμένα νὰ ἐννοήσουν τοὺς λόγους αὐτούς. Διότι ἐκεῖνοι περισσότερον ἀπὸ ὅλους γνωρίζουν ἀκριβῶς πόσον κακὸν εἶναι τὸ νὰ εὐρίσκωνται εἰς φιλονει-

κως διατεθῆναι τὴν τοῦ νυμφίου μητέρα καὶ τὴν νύμφην, καὶ μάλιστα ὅταν οἰκίαν οἰκῶσιν ἀμφοτέρωι μίαν. Τοῦτο μὲν οὖν διηγεκὲς ἦν τὸ δεινόν.

Τὸ δὲ ἐπὶ τούτοις συμβάν, ἢ τῶν ὀφθαλμῶν πήρωσις, 5 ὅπερ ὅσον ἐστὶ κακὸν οἱ παθόντες ἴσασι μόνον· μετὰ δὲ τοῦτο ἢ περὶ τὰς εὐλογίας ἀποιουχία τοῦ παιδός, ὑφ' ἧς οὕτως ἐπλήγη τὴν ψυχὴν, ὡς αὐτοῦ πικρότερον ἀναβοῆσαι τοῦ τὴν ἀπάτην ὑπομείναντος, καὶ ἀπολογήσασθαι πρὸς αὐτόν· οἷ γὰρ ἐκὼν ἠδικηκέναι ἔλεγεν, ἀλλ' ἀπαιτηθεῖς. Τὰ δὲ ἐν- 10 τεῦθεν τὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐδείκνυ τραγωδίαν, καὶ τὸ δράμα τῶν Θηβαίων ἀνεύπου μειρακίων. Καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα τῆς τοῦ πατρὸς ἡλικίας καὶ πηρώσεως καταφρονήσας ὁ πρεσβύτερος ἐξέβαλε τῆς οἰκίας τὸν νεώτερον ἀδελφόν. Εἰ δὲ μὴ ἀπέκτεινε καθάπερ ἐκεῖνος ἢ τῆς μητρὸς σοφία 15 τοῦτο διεκώλυσεν· ἠπέιλησε μὲν γὰρ καὶ οὗτος τὸν φόνον, καὶ τὴν τελευτὴν ἀνέμενε τοῦ πατρὸς. Μαθοῦσα δὲ ἡ μήτηρ καὶ τῷ πατρὶ διαλεχθεῖσα, ἐξήρπασεν αὐτόν τῶν ἐκείνου χειρῶν, καὶ τὸν μὲν θεραπεύοντα αὐτοὺς καὶ εὐνοϊκῶς διακείμενον φυγαδεύειν ἠναγκάζοντο, τὸν δὲ μοχθηρὸν καὶ 20 ἀβίωτον αὐτοῖς καθισιῶντα τὸν βίον (τοῦτο γὰρ αὐτὴ φησιν ἢ Ρεθέκκα) παρ' ἑαυτοῖς κατεῖχον διηγεκῶς. Ἀποδράντιος τοίνυν ἐκείνου τοῦ διαπαντός ἐπὶ τῆς οἰκίας τραφέντιος (ἦν γὰρ ἄπλασιος οἰκῶν οἰκίαν) καὶ τὰ πολλὰ μετὰ τῆς μητρὸς οἰκουροῦντιος, πόσα μὲν ἦν εἰκὸς τὴν Ρεθέκκαν ὀδύ- 25 ρεσθαι καὶ θρηγεῖν μεμνημένην τοῦ παιδὸς διαπαντός, καὶ τὸν ἄνδρα ὀρῶσαν οὐδὲν τῶν νεκρῶν ἄμεινον διακείμενον καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὴν νόσον; πόσω δὲ τὸν γέροντα πένθει κατέχεσθαι μετὰ τῶν οἰκείων καὶ τὰς τῆς γυ-

25. Πρόκειται περὶ τῶν δύο παίδων τοῦ Οἰδίποδος, Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκου, ἀδελφῶν τῆς Ἀντιγόνης, ποὺ ἀλληλοεφονεύθησαν εἰς τὰς Θήβας, πολεμοῦντες μεταξύ των καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ ἐνέπνευσε τὸν Σοφοκλῆν νὰ γράψῃ τὴν τραγωδίαν «Ἐπτά ἐπὶ Θήβαις».

κίαν ἢ μητέρα τοῦ γαμβροῦ καὶ ἢ νύμφη καὶ μάλιστα ὅταν κατοικοῦν καὶ αἱ δύο εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ κακὸν ἦτο διαρκές.

Αὐτὸ δὲ ποῦ συνέβη εἰς τὴν συνέχειαν, δηλαδὴ ἢ τύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν, ποῦ μόνον οἱ παθόντες γνωρίζουν πόσον μεγάλο κακὸν εἶναι. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἢ ἀποτυχία του νὰ εὐλογήσῃ τὸ παιδί ποῦ ἤθελε, διὰ τῆς ὁποίας τόσον πολὺ ἐπληγώθη ἢ ψυχὴ του, ὥστε νὰ θρηνήσῃ πικρότερον καὶ ἀπὸ αὐτὸν ποῦ ἠπατήθη καὶ ν' ἀπολογηθῇ πρὸς αὐτόν· δὲν σὲ ἠδίκησα μὲ τὴν θέλησίν μου, ἔλεγεν, ἀλλ' ἐξηπατήθην. Τὰ ὅσα δὲ συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν ὁμοιάζουν μὲ θεατρικὴν τραγωδίαν καὶ προεικόνιζον τὸ δράμα τῶν Θηβαίων παιδιῶν²⁵. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός, περιφρονήσας τὴν ἡλικίαν τοῦ πατρὸς του καὶ τὴν τύφλωσίν του, ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν τὸν μικρότερον ἀδελφόν του. Ἐὰν δὲ δὲν τὸν ἐφόνευσεν, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, αὐτὸ τὸ ἠμπόδισεν ἢ σοφία τῆς μητρὸς των· διότι ἠπειλήσεν νὰ τὸν φονεύσῃ καὶ ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐπερίμενε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του. Ὅταν ὅμως τὸ ἔμαθεν ἢ μητέρα καὶ συνενοήθη μὲ τὸν πατέρα, ἐξήρπασεν αὐτὸν ἀπὸ τὰ χέρια ἐκεῖνου, καὶ αὐτὸν μὲν ποῦ τοὺς ἐφρόντιζε καὶ τοὺς ἡγάπα ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν φυγαδεύσουν, τὸν δὲ ἄλλον (τὸν Ἡσαῦ) ποῦ ἦτο μοχθηρὸς καὶ τοὺς ἔκανε τὴν ζωὴν πάρα πολὺ δύσκολον (αὐτὸ τὸ λέγει ἢ ἰδία ἢ Ρεβέκκα) τὸν εἶχον πλησίον των διαρκῶς. Ἄφου λοιπὸν ἔφυγεν ἐκεῖνος (ὁ Ἰακώβ), ποῦ εἶχε διατραφῆ συνεχῶς εἰς ὄλην τὴν ζωὴν του εἰς τὴν οἰκίαν (διότι ἦτο μαλθακὸς διαμένων εἰς τὴν οἰκίαν) καὶ διέμενεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὴν μητέρα του εἰς τὴν οἰκίαν, πόσα δάκρυα καὶ θρήνους δὲν ἦτο φυσικὸν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰ προξενῇ εἰς τὴν Ρεβέκκαν, ἐνθυμουμένη πάντοτε τὸ παιδί της καὶ βλέπουσα τὸν ἄνδρα της νὰ εὐρίσκεται ὄχι εἰς καλύτεραν κατάστασιν ἀπὸ τὴν τῶν νεκρῶν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἡλικίας του καὶ ἐξ αἰτίας τῆς νόσου, ὃ δὲ γέρων ἀπὸ πόσο πένθος κατείχετο, καθ' ὅσον ἦτο ἀναγκασμένος μαζὶ μὲ τὰς συμφορὰς του νὰ θρηνῇ καὶ τὰς συμφορὰς τῆς γυναι-

ναικὸς ἀναγκαζόμενον θρηνεῖν συμφοράς; "Οτι δὲ ἔμελλε
 τελευτᾶν ἐκείνη, τί ἄρα οὐκ εἶπε, τί δὲ οὐκ ἐφθέγγετο, ἃ
 καὶ λίθον τῆξαι ἱκανά, οὐχ ὀρώσα τὸν παῖδα παρεσιῶτα καὶ
 δακρύνοντα καὶ καθαιροῦντα ὀφθαλμούς καὶ συλλαμβάνοντα
 5 σιόμα καὶ περισιέλλοντα καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπιμελούμενον,
 ἅπερ αὐτοῦ τοῦ θανάτου πικρότερα τοῖς γεγεννηκόσιν εἶναι
 δοκεῖ; Ὁ δὲ Ἰσαὰκ οὕτως αὐτὴν ἀποπνέουσιν ὀρώων, ὅποιαν
 ἐκέκμητο ψυχὴν καὶ τότε καὶ μετὰ τὴν ἐκείνης τελευτῆς;

Τοιοῦτος ἡμῖν ὁ πολλῶν εὐθυμότερος εἶναι δοκῶν ἀνω-
 10 πέφανται. Τὸν δὲ τοῦ Ἰακώβ βίον ἀρκεῖ μὲν καὶ χωρὶς
 ἐξειτάσεως δεῖξαι αὐτὴ ἢ τοῦ Ἰακώβ ἀπόφασις· τῷ γὰρ
 Φαραὼ τότε διαλεγόμενος ἔλεγε· «Μικραὶ καὶ πονηραὶ οἱ
 ἡμέραι μου»· τοῦτ' ἔστι καὶ βραχύτερον καὶ μοχθηρότερον ἐ-
 βίωσα βίον. Χωρὶς δὲ τῆς ἀποφάσεως οὕτως εἰσὶ περιφα-
 15 νεῖς αἱ συμφοραὶ αὐτοῦ, ὡς μηδὲ τῶν πολλῶν τινὰς αὐτῆς
 ἀγνοεῖν. Ὁ μὲν γὰρ πάππος ὁ τούτου, εἰ καὶ μακρὰν ἐστει-
 λατο τὴν ἀποδημίαν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ κελεύοντος, ὅπερ παρα-
 μυνθίαν αὐτῷ τὴν μεγίστην ἔφερον, οὗτος δὲ ἀδελφὸν φεύ-
 γων ἐπιβουλεύοντα καὶ φονῶντα κατ' αὐτοῦ· κάκεινος μὲν
 20 οὐδέποτε ὑπὲρ τῆς τῶν ἀναγκαίων χορηγίας ὠδύρειο, οὗ-
 τος δὲ ἀγαπητὸν ἠγεῖτο καὶ εὐκτιόν, τὸ ἱματίου καὶ ἄριτου
 εὐπορῆσαι μόνον. Διασωθεῖς δὲ καὶ τῶν τῆς ὁδοιπορίας
 κακῶν ἀπαλλαγείς καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐλθὼν τοὺς αὐ-
 τοῦ, ἠναγκάζετο δουλεύειν ὃ ἐν ἀφθονίᾳ τοσαύτῃ τραφεῖς.
 25 Οἶσθα δὲ ὅτι πανταχοῦ μὲν ἡ δουλεία πικρὸν ὅταν δέ τις
 παρὰ τοῖς ὁμοίμοις τὰ τῶν οἰκειῶν ὑπομένειν ἀναγκάζη-
 ται, καὶ ταῦτα μηδέποτε τοῦ πράγματος πείραν λαθῶν, ἀλλ'
 ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ τρυφῇ τὴν πρόωτην ἅπασαν ἡλικίαν διαγα-

κός του; "Όταν δὲ ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ ἐκείνη, τί δὲν εἶπε τότε, τί δὲν ἐξεστόμισε, λόγια ποῦ ἦσαν ικανὰ καὶ πέτραν νὰ λειώσουν, μὴ βλέπουσα τὸ παιδί της νὰ εὐρίσκειται ἐκεῖ καὶ νὰ δακρῦζῃ καὶ νὰ τῆς κλείσῃ τὰ μάτια καὶ νὰ σφαλίσῃ τὸ στόμα της καὶ νὰ τὴν νεκρολογήσῃ καὶ νὰ τὴν κηδεύσῃ καὶ νὰ φροντίσῃ δι' ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα θεωροῦν οἱ γονεῖς πικρότερα καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν θάνατον; Ὁ δὲ Ἰσαὰκ βλέπων αὐτὴν νὰ ἔχῃ τέτοιο τέλος, εἰς ποῖαν ψυχικὴν κατάστασιν εὐρίσκετο καὶ τότε καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της;

Τέτοιος λοιπὸν ἀπεδείχθη εἰς ἡμᾶς ὁ βίος ἐκείνου ποῦ θεωρεῖται ὁ εὐτυχέστερος ἀπὸ ὅλους. Τὸν δὲ βίον τοῦ Ἰακώβ ἠμποροῦν νὰ μᾶς τὸν φανερώσουν καὶ χωρὶς ἐξετάσιν αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Ἰακώβ διότι κατὰ τὴν συνομιλίαν του μὲ τὸν Φαραῶ ἔλεγε· «Εἶναι ὀλίγαι καὶ γεμάται ἀπὸ μόχθον αἱ ἡμέραι μου καὶ δὲν συνέβησαν αὐτὰ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου»²⁶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔζησα βίον καὶ συντομώτερον καὶ μοχθηρότερον. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τοὺς λόγους του αὐτοῦς εἶναι τόσον ὀλοφάνεροι αἱ συμφοραὶ του, ὥστε οὔτε καὶ ἐλάχιστοι ἀκόμη νὰ μὴ τὰς ἀγνοοῦν. Διότι ὁ μὲν πάππος του ἂν καὶ ἔζησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν ξενιτειάν, ἀλλ' αὐτὸ συνέβη κατ' ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, πρᾶγμα ποῦ τὸν παρηγόρει εἰς πολὺ μεγάλον βαθμόν, ἐνῶ αὐτὸς ἀπεδήμησε διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐπιβουλήν καὶ τὸν φόνον ἐκ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἐκεῖνος μὲν ποτὲ δὲν ἐθρῆνει διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων, ἐνῶ αὐτὸς ἐπεθύμει καὶ ἠϋχέτο νὰ ἔχῃ καὶ μόνον ἱμάτιον καὶ ἄρτον. Ἀφοῦ δὲ διεσώθη καὶ ἀπηλλάγη τῶν κακῶν τῆς ὁδοιπορίας καὶ ἦλθε πρὸς τοὺς συγγενεῖς του, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ δουλεύῃ αὐτὸς ποῦ ἐτράφη μέσα εἰς τόσῃν ἀφθονίαν. Γνωρίζεις δὲ ὅτι ἡ δουλεία εἶναι πικρὰ εἰς κάθε περίπτωσιν, ὅταν ὅμως κανεὶς ἀναγκάζεται νὰ ὑπομείνῃ ἀπὸ τοὺς ὁμοτίμους του τὰ ὅσα ὑπομένουν οἱ δοῦλοι καὶ ὅλα αὐτὰ καθ' ἣν στιγμὴν δὲν ἔλαβε ποτὲ πείραν μιᾶς τέτοιας μεταχειρίσεως, ἀλλ' ἐπέρασεν ὅλην τὴν πρῶτην ἡλικίαν του ζῶν ἐλεύθερος καὶ μέσα εἰς τὴν τρυ-

γών, ἀφόρητον γίνεται τὸ δεινόν· ἀλλ' ὅμως ἔφερε πάντα
 γενναίως. Καὶ τὰς ἐν τῇ ποιμαντικῇ αὐτοῦ ταλαιπωρίας
 ἀκούεις διηγούμενου καὶ λέγοντος· «Ἐγὼ ἀπεινῶν παρ'
 ἔμμαντοῦ κλέμματα ἡμέρας καὶ κλέμματα νυκτός· ἐγενόμην
 5 συγκαιόμενος τῷ καύματι τῆς ἡμέρας καὶ τῷ παγετῷ τῆς
 νυκτός, καὶ ἀφίστατο ὁ ὕπνος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ταῦτά
 μοι εἴκοσι ἔτη». Ταῦτα ἔπασχεν ὁ τὸν ἄπλαστον βίον βεβιω-
 κώς, ὁ οἰκίαν οἰκήσας διαπαντός, καὶ μετὰ τοὺς τοσοῦτους
 μόχθους καὶ τὰς ζημίας καὶ τὸν πολὺν χρόνον ἐκεῖνον,
 10 τὴν πικρὰν ἀπάτην ὑπέμεινε τὴν ἐπὶ τῇ γυναικί. Εἰ γὰρ μὴ
 δεδουλεύκει τὰ ἐπιὰ ἔτη, εἰ γὰρ μηδὲν ὧν ἀπωδύρατο πρὸς
 τὸν κηδεσιὴν ἔπαθεν, εἰ γὰρ μὴ ἦρα τῆς παιδός, αὐτὸ μόνον
 τὸ κατεγγυηθῆναι μὲν αὐτῷ τὴν ἀμείνω, δοθῆναι δὲ
 τὴν φαυλοτέραν ἀντ' ἐκείνης, πόσῃν ἀθυμίᾳ, πόσον θόρυβον,
 15 πόσῃν ἐπήρειαν παρεῖχε τῷ μακαρίῳ τότε ἐκεῖνω; Ἄλλος
 μὲν οὖν εἴ τις ἦν, οὐκ ἂν ραδίως τὴν ἐπήρειαν ἤνεγκεν,
 ἀλλὰ πᾶσαν τῶν κηδεσιῶν ἀνέτρεπεν ἂν τὴν οἰκίαν σοφά-
 ξας ἑαυτὸν ἐκείνοις, ἢ καὶ ἄλλω τινὶ συνδιαφθείρας τρόπον·
 ἐπειδὴ δὲ ἀνεξίκακος καὶ μακρόθυμος ἦν ὁ Ἰακώβ, τοῦτο
 20 μὲν οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐβουλεύσατο τὴν ἀρχὴν· κε-
 λευσθεὶς δὲ ἕτερα ἐπιὰ ἔτη δουλεῦσαι πάλιν, ὑπήκουσεν
 εἰοίμως· οὕτως ἦν προᾶος καὶ ἐπιεικής. Εἰ δὲ ὁ τῆς κόρης
 ἔρωσιν συναντιλαμβάνειτο τῇ τῶν τρόπων ἐπιεικείᾳ, πάλιν μοι
 τῆς ἀθυμίας λέγεις τὴν ὑπερβολήν. Ἐννόησον γὰρ ὅσην ὀ-
 25 δύνην ὑπέμεινεν, ὅτι τῆς οὕτως ἀγαπωμένης ἀπεσιτερεῖτο,
 καὶ προσδοκῶν αὐτὴν ἔνδον ἔχειν, εἰς ἐπιὰ ἐτῶν πάλιν
 ἀναβολὴν ἐξεκρούειτο, καὶ τοὺς κρυμοὺς καὶ τὰ θάλλη καὶ
 τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰς ζημίας τὰς συνεχεῖς. Λαθὼν δὲ καὶ

φήν, τότε γίνεται ἀφόρητον τὸ κακόν· ἀλλ' ὅμως τὰ ὑπέφερον ὅλα μὲ γενναιότητα. Καὶ τὸν ἀκούεις νὰ διηγῆται τὰς ταλαιπωρίας του κατὰ τὴν βοσκὴν τῶν ποιμνίων καὶ νὰ λέγῃ· «Ἐγὼ ἐπλήρωνα ἀπὸ τὴν τσέπην μου τὰ ὅσα μοῦ ἔκλεπταν τὴν ἡμέραν καὶ τὰ ὅσα μοῦ ἔκλεπταν τὴν νύκτα· κατεκαιγόμενον ἀπὸ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ ὑπέμενον τὴν παγωνιὰν τῆς νυκτός καὶ ἔφευγεν ὁ ὕπνος ἀπὸ τὰ μάτια μου. Καὶ αὐτὰ μοῦ συνέβαινον ἐπὶ εἴκοσι ἔτη»²⁷. Αὐτὰ τὰ ὑπέφερον αὐτός πού εἶχε ζήσει τὸν μαλθακὸν βίον, αὐτός πού ἔζησεν ὅλην τὴν πρώτην ἡλικίαν του εἰς τὴν οἰκίαν καὶ μετὰ ἀπὸ τοὺς τόσους κόπους καὶ τὰς ζημίας καὶ τὸν πολὺν ἐκείνον χρόνον, ὑπέμεινε τὴν πικρὰν ἀπάτην σχετικὰ μὲ τὴν γυναῖκα του. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶχε δουλεύσει ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη, καὶ ἂν δὲν ἐπάθαινε τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐθρηολόγει πρὸς τὸν πενθερόν του, καὶ ἐὰν δὲν ἠρωτεύετο τὴν δούλην, αὐτὸ καὶ μόνον τὸ νὰ τοῦ ὑποσχεθῆ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν καλυτέραν, καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν χειροτέραν ἀντὶ ἐκείνης, πόσῃ λύπῃν, πόσῃ ταραχῇν, πόσῃ περιφρόνησιν παρεῖχεν αὐτὸ τότε εἰς τὸν μακάριον ἐκείνον; Ἐὰν ἦτο λοιπὸν κάποιος ἄλλος δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ εὐκόλως τὴν περιφρόνησιν, ἀλλὰ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κἀνῃ ἄνω κάτω ὀλόκληρον τὴν οἰκίαν τοῦ πεθεροῦ του, σφάζων μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἐκείνους ἢ καὶ καταστρέφων αὐτὸν μαζὶ μὲ αὐτοὺς μὲ κάποιον ἄλλον τρόπον· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰακώβ ἦτο ἀνεξίκακος καὶ μακρόθυμος, αὐτὸ μὲν δὲν τὸ ἔκαμεν, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ ἐσκέφθη κατ' ἀρχὴν, λαβὼν δὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐργασθῆ ὡς δούλος ἀκόμη ἄλλα ἑπτὰ ἔτη, ὑπήκουσε μὲ προθυμίαν· τὸσον πολὺ πρᾶος ἦτο καὶ ἐπιεικής. Ἐὰν ὅμως ὁ ἔρως τῆς κόρης τὸν ἐβοήθει εἰς τὸ νὰ συμπεριφέρεται μὲ ἐπιείκειαν, πάλιν τότε μοῦ ὑπενθυμίζεις τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς λύπης του. Διότι σκέψου πόσον πόνον ὑπέμεινεν, ὅταν ἐστερήθη τὴν τὸσον πολυαγαπημένην του καὶ ἐνῶ ἀνέμενε νὰ τὴν λάβῃ σύζυγόν του, τὴν ἀπεστερεῖτο διὰ ἑπτὰ ἀκόμη ἔτη καὶ ἦτο ἀναγκασμένος νὰ ὑποφέρῃ τὰ κρῦα καὶ τοὺς καύσωνας καὶ τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰς συνεχεῖς ζημίας. Ἀφοῦ δὲ ἔλαβε

ταύτην ὑστερον, καὶ ζῶν παρὰ τῷ κηδεσιῇ θίον ταλαίπωρον καὶ ἐπίμοχθον, ἐφθονεῖτο καὶ οὕτως, καὶ δευτέραν ἀπάτην ὑπέμενεν ἐπὶ τοῖς μισθοῖς, ὡς καὶ αὐτὸς αὐτὸν διήλεγξε λέγων, ὅτι «Παρελογίσω με δέκα ἀμνάσι».

5 Μετὰ δὲ τοῦ κηδεσιτοῦ καὶ οἱ τῶν γυναικῶν ἀδελφοὶ τοῦ κηδεσιτοῦ μᾶλλον ἐξεθριώθησαν πρὸς αὐτόν. Τὸ δὲ πάντων χαλεπώτερον ἦν, ἡ ἐρωμένη, δι' ἣν ἔτη δὶς ἐπὶ δουλεύειν εἴλειτο, ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἀπεπνίγειο, τὴν μὲν ἀδελφὴν ἰκτιουσαν ὀρῶσα, ἑαυτὴν δὲ οὐδὲ ἐλπίδα τοῦ πράγμα-
10 τος ἔχουσαν, καὶ εἰς ἰοσαύτην ἔκκοιται ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἐξηνέχθη τότε, ὡς ἐγκαλεῖν καὶ μέμφεσθαι τῷ ἀνδρὶ καὶ θάνατον ἀπειλεῖν καθ' ἑαυτῆς, εἰ μὴ τέκοι «Δὸς γὰρ μοι τέκνα», φησὶν «εἰ δὲ μὴ, τελευτήσω ἐγώ». Τί τοίνυν εὐφραῖναι αὐτὸν δυνατὸν ἦν, τῆς μὲν οὕτω ποθουμένης τοι-
15 αῦτα ὀδυρομένης, τῶν δὲ ταύτης ἀδελφῶν ἐπιβουλεύοντιν αὐτῷ καὶ πάντα πραιόντιν, ὅπως εἰς τὴν ἐσχάτην ἔλθῃ πενίαν; Εἰ δὲ τὰ χωρὶς ἰδρώτων ἐπιδιδόμενα ταῖς γυναξίν, ὅταν ἀφαιροῖται, πολλὴν φέρει τὴν ἀθυμίαν, ὃ κινδυνεύων ὑπὲρ τῶν πόνοις κτηθέντων οικείοις πῶς ἂν πράως
20 ταύτην ἤνεγκε τὴν ζημίαν;

Αἰσθόμενος τοίνυν ὅτι δι' ὑποψίας εἶχον αὐτὸν καὶ ὑπεβλέποντο, λαθῶν ἀνεχώρησεν ὡς φυγὰς· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον; Καὶ γὰρ ἐκ τῆς οἰκείας καὶ ἐκ τῆς ἀλλοτριίας μετὰ φόβων καὶ κινδύνων ἀποδημήσας εἰς τὰ αὐτὰ πάλιν
25 ἐμπίπτειν θάραθρα ἠναγκάζειο. Τὸν μὲν γὰρ ἀδελφὸν φυγῶν ἦλθε πρὸς τὸν κηδεσιῆν, ὑπὸ δὲ τούτου πάλιν ἐλαυνόμενος, εἰς τὸν ἀδελφὸν ἐμπίπτειν ἐβιάζειο· καὶ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο ὑπέμενεν, ὃ περὶ τῆς ἡμέρας Κυρίου φησὶν ὁ Ἄμώς· «Ὁν τρόπον εἴαν τις ἐκφύγῃ ἀπὸ προσώπου λέον-

28. Γεν. 31, 41.

29. Γεν. 30, 1.

καὶ αὐτὴν ἀργότερον, ζῶν πλησίον τοῦ πενθεροῦ του ζωὴν ταλαίπωρον καὶ ἐπίμοχθον καὶ φθονούμενος παρ' ὅλα αὐτά, ὑπέμενε καὶ δευτέραν ἀπάτην σχετικὰ μὲ τοὺς μισθοὺς του, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος νὰ τὸν ἐλέγξῃ τὸν πενθερόν του μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Μὲ ἐξηπάτησες κατὰ δέκα πρόβατα»²⁸.

Ἄλλὰ μαζὶ μὲ τὸν πενθερόν του καὶ τὰ ἀδέλφια τῶν γυναικῶν του ἔγιναν περισσότερον θηρία ἐναντίον του ἀπὸ ὅ,τι ὁ πενθερός του. Τὸ χειρότερον ὅμως ἀπὸ ὅλα ἦτο τὸ ὅτι ἡ ἀγαπωμένη του, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὑπεχρεώθη νὰ ἐργασθῇ ὡς δοῦλος δέκα τέσσαρα ἔτη, εἶχε κυριευθῆ ἀπὸ ὑπερβολικὴν στενοχωρίαν, βλέπουσα τὴν μὲν ἀδελφήν της νὰ γεννᾷ, ἡ ἴδια ὅμως νὰ μὴ ἔχῃ καμμία ἐλπίδα νὰ γεννήσῃ, καὶ κατεκυριεύθη τότε ἀπὸ τόσῃν μεγάλῃν στενοχωρίαν, ὥστε νὰ κατηγορῆ καὶ νὰ μέμφεται τὸν ἄνδρα της καὶ ν' ἀπειλῆ ν' αὐτοκτονήσῃ ἐὰν δὲν γεννήσῃ· διότι τοῦ ἔλεγε· «Δός μου τέκνα· ἄλλιῶς θ' αὐτοκτονήσω»²⁹. Τί λοιπὸν ἦτο δυνατόν νὰ τοῦ χαρίσῃ χαράν, καθ' ἣν στιγμὴν ἐκείνη μὲν ποὺ τόσον πολὺ ἐπόθει ὠδύρετο διὰ τέτοια πράγματα, τὰ δὲ ἀδέλφια της τὸν ἐπεβουλεύοντο καὶ ἔκαμνον τὸ κάθε τι διὰ νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν πιὸ χειρότεραν πενίαν; Ἐὰν δὲ προξενοῦν πολλὴν λύπην ὅταν ἀφαιροῦνται τὰ ὅσα δίδονται χωρὶς ἰδρωτὰ εἰς τὰς γυναῖκας ὡς προῖκα, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ μὲ πραότητα τὴν ζημίαν αὐτὸς ποὺ κινδυνεύει νὰ χάσῃ τὰ ὅσα ἀπέκτησε μὲ τοὺς κόπους του;

Ἀντιληφθεὶς λοιπὸν ὅτι τὸν ὑποπτεύοντο καὶ ὅτι τὸν ἔβλεπαν μὲ διαθέσεις ἀπειλητικάς, ἔφυγε κρυφὰ ὡς φυγὰς, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἐλεεινότερον; Καθ' ὅσον ἀποδημήσας καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του χώραν καὶ ἀπὸ τὴν ξένην μὲ φόβους καὶ κινδύνους, ἦτο ἀναγκασμένος καὶ πάλιν νὰ ἐμπέσῃ εἰς τὰ ἴδια θάραθρα. Διότι, ἀποφεύγων τότε τὸν ἀδελφόν του ἦλθε πρὸς τὸν πενθερόν του, ἐνῶ τώρα διωκόμενος καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του ἦτο ἀναγκασμένος νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν ἀδελφόν του, καὶ ἔπαθεν τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ Ἄμως περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου· «Καθ' ὅμοιον

ιος, καὶ ἐμπέση αὐτῷ ἄρκιος, καὶ εἰσπηδήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν
 αὐτοῦ, καὶ ἀπερείσῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν τοῖχον, καὶ
 δάκῃ αὐτὸν ὁ ὄφις». Τί δὲ δεῖ λέγειν τὸν τρώμον ὃν ὑπέστη
 καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Λάβαν, τὰς θλίψεις τὰς κατὰ τὴν ὀ-
 5 δοιπορίαν, θρεμμάτων ἰσοσούτων καὶ παίδων ἀκολουθούντων
 αὐτῷ; Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν ἀδελφικὴν ὄψιν ὄρᾱν ἔμελλεν, οὐ
 ταυτὸ ἔπασχε τοῖς ὄρῳσι τὴν παρὰ τοῖς ποιηταῖς πλατιο-
 μένην ὑπ' ἐκείνων Γοργόνος κεφαλὴν; οὐχ ὡς τὴν ἐπὶ θά-
 νατον ἀπιῶν, οὕτως ἅπαντα διειτάττειτο; Ἄκουσον τῶν ρη-
 10 μάτων αὐτοῦ καὶ μάθε τὴν ἐναποκειμένην αὐτοῦ φλόγα τῆ
 ψυχῆ· «Ἐξελοῦ με», φηοῖν, «ὁ Θεός, ἐκ χειρὸς Ἡσαΐ τοῦ
 ἀδελφοῦ μου, ὅτι φοβοῦμαι ἐγὼ αὐτόν, μήποτε ἐλθὼν παιά-
 ξη με καὶ μητέρα ἐπὶ τέκνοις. Σὺ δέ μοι εἶπας, εὖ σε ποιή-
 σω». Πρόσῃ οὐκ ἂν εὐφροσύνην ἐξέβαλεν οὗτος ὁ φόβος, εἰ
 15 καὶ πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἐν εὐθυμίᾳ διατειτελεκῶς
 ἦν; Νῦν δὲ ἅπας ὁ βίος αὐτῷ καὶ ἐξ ἐκείνης τῆς ἡμέρας,
 ἐν ἧ τὰς εὐλογίας μέλλων λαμβάνειν προαποιεθνήκει τῷ
 δέει, διὰ συμφορῶν ἐπλέκειτο καὶ ἐπιβουλῶν. Τοσοῦτον γὰρ
 αὐτὸν δέος τότε κατειῆκεν, ὡς μηδὲ μετὰ τὴν συντυχίαν, καί-
 20 τοι γε χρησιῶς καὶ φιλανθρώπως αὐτῷ χρησαμένου τοῦ
 ἀδελφοῦ, θαρρῆσαι καὶ ἀποθέσθαι τὴν ἀγωνίαν. Παρα-
 καλοῦντιος γοῦν ἐκείνου συναπελθεῖν, καθάπερ θηρίου τι-
 νὸς ἀπαλλάττεσθαι μέλλων, οὕτως ἠξίου καὶ ἐσοφίζετο τὴν
 ἀναχώρησιν λέγων· «Ὁ κύριός μου, γινώσκεις ὅτι τὰ παι-
 25 δία ἀπαλώτερα καὶ τὰ πρόβατα καὶ οἱ βόες λοχεύονται ἐπ'
 ἐμέ· καὶ εἰ οὖν καταδιώξω αὐτά, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἀποθανοῦν-
 ται πάντα τὰ κτήνη. Προελθέτω ὁ κύριός μου ἔμπροσθεν τοῦ
 παιδὸς αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ ἐνισχύσω ἐν τῇ ὁδῷ, κατὰ σχολὴν

30. Ἀμῶς 5, 19.

31. Γεν. 32, 11 - 12.

δηλαδή τρόπον μὲ τὸ ἐὰν ξεφύγη κανεὶς ἀπὸ τὸ λεοντάρη καὶ ὀρμήσῃ ἐναντίον τοῦ ἀρκούδα καὶ πηδήσῃ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ καὶ στηρίξῃ τὸ χεῖρ τοῦ εἰς τὸν τοῖχον καὶ τὸν δαγκώσῃ τὸ φίδι»³⁰. Πῶς νὰ περιγράψῃ δὲ κανεὶς τὸν τρόπον ποῦ ἔδοκίμασεν ὅταν τὸν ἐπρόλαβεν ὁ Λάβαν, τὰς θλίψεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁδοιπορίας, καθ' ἣν στιγμὴν τὸν ἀκολουθοῦσαν τόσα κοπάδια ζώων καὶ τόσα παιδιὰ; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἰδῇ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ, δὲν ἐνοιωθε τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ ἐκεῖνο ποῦ ἔπασχον ἐκεῖνοι ποῦ ἔβλεπον τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνας ἐκείνης ποῦ τὴν περιγράφουν οἱ ποιηταί; δὲν ἦσαν ὅλαι αἱ ἐντολαὶ ποῦ ἐλάμβανεν, ὡσὰν νὰ ἐβάδιζε τὸν δρόμον ποῦ ὀδηγεῖ πρὸς τὸν θάνατον; Ἦκουσε τοὺς λόγους τοῦ καὶ μάθε τὴν φλόγα ποῦ ἦτο κρυμμένη μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ «Ἀπάλλαξέ μου Θεέ μου», λέγει, «ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἡσαῦ, διότι τὸν φοβοῦμαι μὴ τυχὸν ἔλθῃ καὶ πατάξῃ ἐμένα καὶ τὴν μητέρα τῶν τέκνων μου. Σὺ ὅμως μοῦ εἶπες, θὰ σὲ καταστήσω ἰσχυρόν»³¹. Πόσῃ χάραν δὲν τοῦ ἐστεροῦσεν αὐτὸς ὁ φόβος καὶ ἂν ἀκόμη εἶχε ζήσει ὅλον τὸν προηγούμενον χρόνον γεμᾶτον ἀπὸ εὐθυμίας; Τώρα ὅμως ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ, ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ τὰς εὐλογίας τοῦ πατρὸς τοῦ καὶ εἶχεν ἀποθάνει ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ, ἐπλέκετο ἀπὸ συμφορὰς καὶ ἐπιβουλὰς. Διότι τόσον μεγάλον φόβος τὸν κατεῖχε τότε, ὥστε οὔτε καὶ μετὰ τὴν συνάντησιν μὲ τὸν ἀδελφόν τοῦ ἠμπόρεσε νὰ λάβῃ θάρρος καὶ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, παρὰ τὸ γεγονὸς βέβαια ὅτι τοῦ ἐφέρθη ὁ ἀδελφός τοῦ καλὰ καὶ φιλάνθρωπα. Ἐνῶ λοιπὸν ἐκεῖνος τὸν παρεκάλει νὰ φύγουν μαζί, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάποιο θηρίον, τέτοια ἀξίωσιν εἶχε καὶ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἐσοφίζετο τὴν ἀναχώρησιν τοῦ «Γνωρίζεις, κύριέ μου, ὅτι τὰ παιδιὰ εἶναι τρυφερὰ καὶ ὅτι τὰ πρόβατα καὶ αἱ ἀγελάδες εἶναι ἔτοιμα νὰ γεννήσουν ἂν λοιπὸν τὰ ἐξαναγκάσω μέσα εἰς μίαν ἡμέραν θ' ἀποθάνουν ὅλα τὰ ζῶα. Ἦς βαδίσῃ ὁ κύριός μου πρὶν ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ, ἐγὼ δὲ θὰ ἀργοπορήσω τὸν ἐρχομόν μου

τῆς πορεύσεως τῆς ἐναντίον μου, καὶ κατὰ πόδας τῶν παι-
δαρίων μου, ἕως τοῦ ἔλθειν με πρὸς τὸν κύριόν μου εἰς
Σηείρ».

Καὶ ἀναπνεύσας μικρὸν ἀπὸ τῶν κινδύνων ἐκείνων,
5 εἰς ἕτερον πολλῶ χαλεπώτερον ἐνέπεσε πάλιν φόβον. Τῆς
γὰρ θυγατρὸς ἀρπαγείσης, τὸ μὲν πρῶτον ἤλγει τῇ ὕβρει
τῆς παιδός· ὡς δὲ παρεμυθεῖτο τὸ γεγονός τοῦ βασιλέως
ὁ υἱὸς νόμῳ γάμον λήψεσθαι γυναῖκα αὐτὴν ὑποσχόμενος,
καὶ ἐπήνεσε τὴν γνώμην ὁ Ἰακώβ, συνέχεαν τὰς συνθή-
10 κας οἱ περὶ τὸν Λευί, καὶ τὴν πόλιν αὐτιανδρον ἀνελόντες
εἰς τοσοῦτον τὸν γεγεννηκότα κατέστησαν τρόμον, ὡς καὶ
μετοικῆσαι ἐκεῖθεν αὐτὸν διὰ τὸ πάντας ἐκπολεμωθῆναι
πρὸς αὐτόν. «Εἶπε» γάρ, φησὶν, «ὁ Ἰακώβ τῷ Συμεὼν
καὶ τῷ Λευί· μισητόν με πεποιθήκατε, ὥστε πονηρόν με
15 εἶναι πᾶσι τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν, ἔν τε τοῖς Χαναταίοις
καὶ τοῖς Φερεζαίοις, ἐγὼ δὲ ὀλιγοστίος εἰμι ἐν ἀριθμῶ,
καὶ συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ συγκόψουσί με καὶ ἐκτριβήσομαι
ἐγὼ καὶ ὁ οἶκός μου». Καὶ γὰρ ἂν πάντας αὐτοὺς κατέ-
σφαξαν ἄρδην οἱ πρόσκοικοι, εἰ μὴ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία
20 κατέσχευεν ἐκείνων τὸν θυμὸν καὶ πέρας ἐκείνοις ἐπέθηκε
τοῖς κακοῖς· «Ἐγένετο» γάρ, φησί, «φόβος Θεοῦ ἐπὶ πά-
σας τὰς πόλεις τὰς περικύκλω αὐτῶν, καὶ οὐ κατεδίωξαν
ὀπίσω τῶν υἱῶν Ἰσραήλ.

Τί οὖν μετὰ τὴν τούτων ἀπαλλαγὴν; ἄρα ἀνέπνευσε;
25 Τότε μὲν οὖν αὐτῷ τῶν κακῶν ἐπῆλθεν ὁ κολοφών, ὁ τῆς
ἔρωμένης θάνατος, ἄωρός τε ὁμοῦ καὶ θίαιος ὢν. «Ἐτεκε»
γάρ, φησί, «Ραχὴλ καὶ ἐδυοιόκησεν ἐν τῷ τοκειῷ. Ἐγένε-
ναι δὲ ἐν τῷ σκληρῶς αὐτὴν ἰκτεῖν, εἶπεν αὐτῇ ἡ μαῖα,
θάρασει· καὶ γὰρ οὗτός ἐστί σοι υἱός. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ
30 ἀφιέναι αὐτὴν τὴν ψυχὴν, ἀπέθνησκε γάρ, ἐκάλεσε τὸ ὄ-

32. Γεν. 33, 13 - 14.

33. Γεν. 34, 25 ἐέ.

34. Γεν. 34, 30.

35. Γεν. 35, 5.

ἀνάλογα μὲ τὴν ἀργοπορίαν τῶν κτηνῶν ποῦ πορεύονται μαζί μου καὶ τὸ βάδισμα τῶν παιδαρίων μου, μέχρις ὅτου ἔλθω πρὸς τὸν κύριόν μου εἰς τὴν Σηείρ»³².

Ἄφου λοιπὸν ἀπηλλάγη ἐπ' ὀλίγον ἀπὸ τοὺς κινδύνους ἐκείνους, περιέπεσε καὶ πάλιν εἰς ἄλλον πολὺ πιὸ φοβερῶτερον φόβον. Διότι ὅταν ἠρπάγη ἡ κόρη του, κατ' ἀρχὴν μὲν ἔνοιωθε πόνον διὰ τὴν προσβολὴν ποῦ ἔγινεν εἰς τὴν κόρην του, καθ' ὃν χρόνον ὅμως παρηγορεῖτο διὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως νὰ λάβῃ ὡς γυναῖκα του αὐτὴν διὰ νομίμου γάμου καὶ ἐνέκρινεν ὁ Ἰακώβ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν, παρεβίασαν τὰς συνθήκας οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Λευῖ, καὶ ἀφου εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν κατέσφαξαν ὅλους τοὺς ἄρρενας³³, τὸσον μεγάλον τρόμον ἐπροξένησαν εἰς τὸν πατέρα των, ὥστε νὰ μετοικήσῃ ἀπὸ ἐκεῖ αὐτός, ἐπειδὴ ὅλοι ἐξεγέρθησαν ἐχθρικῶς ἐναντίον του. Διότι, λέγει, «εἶπεν ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευῖ μὲ ἐκάνατε μισητόν, ὥστε νὰ θεωροῦμαι κακὸς ἀπὸ ὅλους ποῦ κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἀπὸ τοὺς Χαναναίους καὶ τοὺς Φερεζαίους, ἐγὼ δὲ ἔχω μικρὸν ἀριθμὸν ἀνθρώπων, ὥστε ἐὰν συγκεντρωθοῦν καὶ βαδίσουν ἐναντίον μου θὰ μὲ ἐξολοθρεύσουν καὶ θὰ καταστραφῶ ἐγὼ καὶ ὅλος ὁ οἶκος μου»³⁴. Καθ' ὅσον ὅλους θὰ τοὺς κατέσφαζόν οἱ γείτονές των χωρὶς καμμίαν διάκρισιν, ἐὰν ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ δὲν συνεκράτει τὸν θυμὸν ἐκείνων καὶ δὲν ἔτερμάτιζεν ἐκεῖνα τὰ κακά. Διότι, λέγει, «Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς γύρω πόλεις καὶ δὲν κατεδίωξαν τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραήλ»³⁵.

Τί συνέβη λοιπὸν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακά; μήπως ἀνέπνευσε; Τότε ἀκριβῶς τὸν ἐκυρίευσεν τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, διότι ἀπεβίωσεν ἡ ἠγαπημένη σύζυγός του, πρόωρα καὶ συγχρόνως καὶ βίαια. Διότι, λέγει, «Ἐγέννησεν ἡ Ραχήλ καὶ ὁ τοκετός της ἦτο δύσκολος. Κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τοῦ δυσκόλου τοκετοῦ της τῆς εἶπεν ἡ μαῖα· Ἔχε θάρρος, καθ' ὅσον τὸ γεννώμενον εἶναι ἀρσενικόν. Συνέβη δὲ τὴν ὥραν ποῦ ἄφηνε τὴν ψυχὴν της, διότι ἀπέθνησκε, νὰ δώσῃ ὄνομα εἰς αὐτὸν Ὁ υἱὸς

νομα αὐτοῦ ἑνὸς ὀδύνης μου». Καὶ τοῦ πένθους ἀκμάζον-
 ιος ἔτι, προσέθηκε τῇ ἀθυμίᾳ ὁ Ρουθὴν εἰς τὴν τοῦ πα-
 τρός εὐνήν ἐνυθρίσας· ὅπερ οὕτως ἔφερε χαλεπῶς, ὡς καὶ
 τελευτῶν ἐπαράσασθαι τῷ παιδί, ὅτι μάλιστα συμπαθέσιε-
 5 ρον ἔχουσι πρὸς τὰ ἔκγονα οἱ γονεῖς, καὶ ταῦτα πρωτοτό-
 κῳ πάντων ὄντι τῶν ἄλλων· οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο πρὸς φιλο-
 στοργίας δύναται λόγον. Ἄλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα ἢ τῆς
 ἀθυμίας παρώσατο θία, καὶ καλέσας αὐτὸν ἔλεγε· Ρου-
 θὴν πρωτότοκός μου, ἰσχύς μου καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, σκλη-
 10 ρὸς φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς ἀνθάδης ἐξύθρισας, ὡς ὕδωρ
 μὴ ἐκζέσης· ἀνέβης γὰρ ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρός σου·
 τότε ἐμίανας τὴν σιρωμνὴν οὗ ἀνέβης».

Ὡς δὲ ἐν ἡλικίᾳ γέγονεν ὁ τῆς ἀγαπωμένης γυναικὸς
 υἱὸς καὶ παραμυθίαν αὐτὸν ἔξιν προσεδόκησε τῆς ἐπ' ἐ-
 15 κείνῃ λύπης, τότε αὐτῷ πολύτροποι διὰ τούτου κατεσκευά-
 ζοντο συμφοραί· οἱ γὰρ ἀδελφοὶ τὸν χιωνίσκον τὸν ἐκείνου
 θάψαντες αἷμαι καὶ ἐπιδείξαντες τῷ πατρὶ, ποικίλον αὐτῷ
 τὸ πένθος εἰργάσαντο. Οὐ γὰρ τὴν τελευτὴν ἐπένθει μό-
 νον, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς τελευτῆς, καὶ πολλὰ ἦν τὰ
 20 συγγέοντα αὐτοῦ τὴν ψυχὴν· ὅτι ὁ τῆς φιλουμένης υἱός,
 ὅτι ὁ τῶν ἄλλων ἀπάντων βελτίων, ὅτι ὁ μάλιστα ἀγαπώ-
 μενος, ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ τῆς ἡλικίας ἄνθει, ὅτι παρ' αὐτοῦ
 πεμφθεὶς, ὅτι μηδὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας, μηδὲ ἐπὶ τῆς κλίνης,
 μηδὲ παρεσιῶτος τοῦ πατρός, μηδὲ εἰπὼν τι καὶ ἀκού-
 25 σας, ὅτι μὴ τῷ κοινῷ πάντων θανάτῳ, ὅτι ζῶν ὑπὸ τῆς
 τῶν θηρίων ὠμότητος ἐσπαράσσειο, ὅτι μηδὲ τὰ λείψανα
 συναγαγεῖν εὔρισκε καὶ παραδοῦναι τῇ γῆ, ὅτι οὐδὲ ἐν
 νεότητι ταῦτα ὑπέμεινε, ὅτι ἐνεγκεῖν δυνατὸν ἦν, ἀλλ' ἐν

36. Γεν. 35, 16 - 18.

37. Γεν. 49, 3 - 4.

τῆς ὀδύνης μου»³⁶. Καὶ ἐνῶ ἀκόμη τὸ πένθος ἦτο πρόσφατον προσέθεσεν ὁ Ρουβὴν εἰς τὴν λύπην τοῦ πατέρα του νέαν λύπην, προσβάλλων τὴν συζυγικὴν κλίνην τοῦ πατρός του, πρᾶγμα ποῦ αὐτὸς ἔφερε βαρέως, ὥστε κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του νὰ καταρασθῆ τὸν υἱὸν του, τότε μάλιστα ποῦ οἱ γονεῖς δείχνουν μεγαλυτέραν συμπάθειαν πρὸς τὰ τέκνα των, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ ἦτο πρωτότοκος ὅλων τῶν ἄλλων τέκνων του· δὲν ἦτο αὐτὸ μικρὸ πρᾶγμα διὰ νὰ ἐλκύσῃ τὴν φιλοστοργίαν του. Ἄλλ' ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ παρέβλεψε τὸ μέγεθος τῆς λύπης καὶ ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν υἱόν, τοῦ εἶπε· «Ρουβὴν πρωτότοκέ μου, ἡ δύναμίς μου καὶ ἀρχὴ τῶν τέκνων μου, ἐπειδὴ σκληρὰ μοῦ ἐφέρθης καὶ σκληρὰ καὶ μὲ αὐθάδειαν μὲ προσέβαλες, νὰ μὴ νοιώσῃς τὴν θέρμην τοῦ νεροῦ διότι ἀνέβης εἰς τὸ κρεβάτι τοῦ πατέρα σου· τότε ἐμόλυνες τὸ στρῶμα τοῦ πατέρα σου»³⁷.

Ὅταν δὲ ἐνηλικιώθη ὁ υἱὸς τῆς ἠγαπημένης του συζύγου καὶ ἐπερίμενεν ὅτι θὰ εὔρη παρηγορίαν διὰ τὴν λύπην του ποῦ προήρχετο ἀπὸ τὸν θάνατον ἐκείνης, τότε ἀκριβῶς προετοιμάζοντο δι' αὐτὸν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ποικίλαι συμφοραί· διότι τὰ ἀδέλφια ἀφοῦ ἔβαψαν μὲ αἷμα τὸ φόρεμα τοῦ υἱοῦ του καὶ τὸ ἔδειξαν εἰς τὸν πατέρα των, τοῦ προεκάλεσαν φοβερὸν πένθος, διότι δὲν ἐπένθει μόνον τὸν θάνατόν του, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου του, καὶ πολλὰ ἦσαν ἐκεῖνα ποῦ ἀνεστάτωσαν τὴν ψυχὴν του· διότι ἦτο ὁ υἱὸς τῆς ἠγαπημένης συζύγου του, διότι ἦτο ὁ καλύτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, διότι ἦτο ὁ πιὸ ἀγαπημένος, διότι τοῦ συνέβη ὁ θάνατος εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, διότι ἐστάλη ἀπὸ αὐτόν, διότι οὔτε κἂν εἰς τὴν οἰκίαν ἀπέθανεν ἢ εἰς τὴν κλίνην του, χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν ὁ πατέρας του, χωρὶς νὰ τοῦ εἰπῆ κάτι ἢ ν' ἀκούσῃ ἀπὸ αὐτόν, διότι δὲν ἀπέθανεν ἀπὸ τὸν κοινὸν θάνατον ὅλων, διότι ζωντανὸς κατεσπαράσσετο ὑπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων, διότι δὲν εὔρισκεν οὔτε τὰ λείψανά του νὰ μαζεύσῃ καὶ νὰ τὰ θάψῃ, διότι ὅλα αὐτὰ συνέβησαν ὄχι κατὰ τὴν νεότητά του, τότε ποῦ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ ὑποφέρῃ, ἀλλ' εἰς

- ἔσχατῳ γῆρα. Καὶ ἦν θέαμα πάντων ἔλκεινότερον ἰδεῖν, πολὴν αἰσχρνομένην κόνει καὶ οτιῆθος γηραλέον διαρρηγνυμένου τοῦ χιτῶνος γυμνούμενον, καὶ θρήνους παρακλήσεως μείζονας· «Διέρρηξε» γάρ, φησὶν, «Ἰακώβ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ περιέθειτο σάκκον ἐπὶ τὴν ὄσφιν αὐτοῦ καὶ ἐπένθει τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἡμέρας πολλὰς. Συνήχθησαν δὲ πάντες οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ θυγατέρες καὶ ἦλθον παρακαλέσαι αὐτὸν καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι λέγων, ὅτι «Καταθήσομαι πρὸς τὸν υἱόν μου πενθῶν εἰς ἄδου».
- 10 Ὡσπερ δὲ δέον μηδέποτε καθαρεύειν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἀθυμίας, οὕτως ἀρξαμένης ταύτης θεραπεύεσθαι τῆς πληγῆς, λιμὸς ἐπελθὼν καὶ τὴν γῆν ἅπασαν κατασχὼν ἐλύπει μὲν αὐτὸν σφόδρα τὸ πρότερον· ὡς δὲ ἀνελθόντες ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου οἱ υἱοὶ παραμυθίαν ἐκομίσαντο τοῦ κακοῦ, ἑτέρα λύπη
- 15 ταύτην ἀναμίξαντες ἤγαγον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ λιμοῦ λύσεως ἡδονὴν συνέχεεν ἢ τοῦ παιδὸς ἀποδημία. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν Βενιαμὶν ἀπήτιον αὐτόν, ὃν μόνον εἶχε παραψυχὴν καὶ τῆς ἀπελθούσης γυναικὸς καὶ τοῦ θηριοβρώτου παιδός. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον αὐτὸν ἀντέχεσθαι ἐποίει
- 20 τοῦ Βενιαμίν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἡλικίας καὶ τὰ τῆς ἀναιροφῆς. «Οὐ καταθήσεται» γάρ, φησὶν, «ὁ υἱός μου μεθ' ὑμῶν, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπέθανε, καὶ αὐτὸς μόνος καταλέλειπται, καὶ συμβήσεται αὐτὸν μαλακιοθῆναι ἐν τῇ ὁδῷ, ἐν ἣ ἂν πορεύησθε, καὶ καιάξειέ μου τὸ γῆρας μετὰ λύπης εἰς ἄδου».
- 25 Τὸ μὲν οὖν πρῶτον διὰ ταῦτα πάντα παρητεῖτο, καὶ οὐκ ἔφασκε δώσειν αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ σφοδρὸς ἐπέπεσεν ὁ λιμὸς, καὶ μείζονος τῆς ἀνάγκης ἦσθετο, καίτοι σφόδρα ἀποδυρόμενος, «Τί γάρ με ἐκακοποιήσατε», φησὶν, «ἐπαγγείλαντες τῷ ἀνθρώπῳ εἰ ἔστιν ὑμῖν ἀδελφός;» καὶ τοῦτο πάντων ὀδυνη-

38. Γεν. 38, 34 - 35.

39. Γεν. 42, 38.

40. Γεν. 43, 5.

τὰ βαθειὰ γεράματά του. Καὶ ἦτο τὸ πιὸ ἐλεεινὸν θέαμα νὰ τὸν βλέπη κανεὶς νὰ περιβάλλῃ μὲ στάκτην τὰ λευκὰ μαλλιά του καὶ τὸ γηραλέον στῆθος του νὰ γυμνώνεται ἀπὸ τὸ ξέσχιμα τοῦ χιτῶνα του καὶ ν' ἀκούῃ τοὺς ἀπαρηγορήτους θρήνους του. Διότι, λέγει, «Διέρρηξεν ὁ Ἰακώβ τὰ ἱμάτιά του καὶ ἔζωσεν εἰς τὴν μέσην του σάκκον καὶ ἐπένθει τὸν υἱὸν του ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Συνεκεντρώθησαν δὲ ὅλοι οἱ υἱοὶ του καὶ αἱ θυγατέρες του καὶ ἦλθον νὰ τὸν παρηγορήσουν καὶ δὲν ἐδέχετο τοὺς λόγους παρηγορίας, λέγων, θὰ καταβῶ εἰς τὸν Ἄδην λυπημένος διὰ νὰ εὔρω τὸν υἱὸν μου»³⁸.

Ὡσὰν λοιπὸν νὰ ἔπρεπε νὰ μὴ ἀπαλλαγῇ ποτὲ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὴν λύπην, ἔτσι, ἐνῶ εἶχεν ἀρχίσει κάπως νὰ θεραπεύεται ἡ πληγὴ του, ἐπελθοῦσα πείνα καὶ κατακυριεύσασα ὅλην τὴν γῆν, τοῦ ἐπροξένησε λύπην μεγαλυτέραν ἀπὸ πρὶν. Ὄταν οἱ υἱοὶ του, ἐλθόντες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, τοῦ ἔφερον παρηγορίαν διὰ τὸ κακόν, τοῦ ἔφεραν ἄλλην λύπην ἀναμίξαντες αὐτὴν μὲ τὴν προηγουμένην, καὶ ἔτσι τὴν εὐχαρίστησιν διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸν λιμὸν τὴν ἐπεσκίασεν ἡ ἀποδημία τοῦ ἄλλου παιδιοῦ του. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Βενιαμίν, αὐτὸν ποὺ τὸν εἶχεν ὡς μόνην παρηγορίαν καὶ διὰ τὸν θάνατον τῆς γυναικὸς του καὶ διὰ τὸν υἱὸν του, ποὺ τὸν ἔφαγαν τὰ θηρία. Καὶ δὲν ἦσαν μόνον αὐτὰ ποὺ τὸν ἔκαναν νὰ εἶναι προσηλωμένος εἰς τὸν Βενιαμίν, ἀλλὰ καὶ ἡ μικρὰ ἡλικία του καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀνατροφὴν του. Διότι, λέγει, «Δὲν θὰ μεταβῇ ὁ υἱός μου εἰς τὴν Αἴγυπτον μαζί σας, διότι ὁ ἀδελφός του ἀπέθανε καὶ αὐτός εἶναι ὁ μόνος ποὺ μοῦ ἀπέμεινε καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν εὔρω ἀσθένεια καθ' ὁδὸν ποὺ θὰ πορεύεσθε, καὶ θὰ ὀδηγήσετε τὰ γηρατεία μου λυπημένα εἰς τὸν Ἄδην»³⁹.

Πρῶτον λοιπὸν δι' ὅλα αὐτὰ ἠρνεῖτο καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν δώσῃ, ὅταν ὅμως ὁ λιμὸς ἐπέπεσε σφοδρὸς καὶ ἔνοιωσε μεγαλυτέραν ἀνάγκην, ἂν καὶ ἦτο πολὺ μέγας ὁ θρήνος του, λέγει· «Διατί μὲ κατεστρέψατε λέγοντες εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅτι ἔχετε ἀδελφόν;»⁴⁰. Καὶ αὐτὸ ὁ Ἰακώβ τὸ

ρότερον ὑπέμενε τὰ ἔλεεινὰ ῥήματα φθεγγόμενος ὁ Ἰακώβ,
 Ἰωσήφ, φησὶν, οὐκ ἔστι, Συμεὼν οὐκ ἔστι, καὶ τὸν Βενιαμὴν
 λήψετε; ἐπ' ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα πάντα· καὶ ὀδυρόμενος δι-
 μετὰ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν Συμεῶνα ἐπεχείρουν καὶ τὸν Βενια-
 5 μὴν ἀποσπάσαι αὐτοῦ, καὶ ἐνδεικνύμενος ὅτι πάντα πείσεται
 μᾶλλον ἢ ἀφέξεται τοῦ παιδός, νικηθεὶς ὕστερον αὐτὸς αὐτὸν
 ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἐξεδίδου λέγων· «Καὶ τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν
 λάβετε, καὶ ἀνασιάντες κατάβητε πρὸς τὸν ἄνθρωπον· ὁ δὲ
 Θεὸς μου δώη ὑμῖν χάριν ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀπο-
 10 στείλῃ τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν τὸν ἕνα καὶ τὸν Βενιαμὴν· ἐγὼ
 μὲν γὰρ καθάπερ ἠτέκνωμαι, ἠτέκνωμαι». Οὕτω σφόδρα τοῖς
 πολλοῖς ἐκραιήθη κακοῖς, ὡς καὶ τῶν σπλάγγνων σπαραττιο-
 μένων καὶ κατὰ μικρὸν ἐλαττουμένων αὐτῶ τῶν παίδων, ἅ-
 παντα ὑπομένειν τῇ τῶν μειζόνων ὑπερβολῇ· καὶ γὰρ μείζων
 15 αὐτὸν ἀθυμία κατεῖχεν ὑπὲρ τούτων τῆς ὑπὲρ τοῦ Ἰωσήφ.
 Ἡ μὲν γὰρ οὐκ ἔχουσα προσδοκίαν διορθώσεως συμφορὰ, εἰ
 καὶ σφοδρὰς φέρει τὰς ἀθυμίας ἡμῖν, ἀλλ' ὅμως ταχέως
 αὐτὰς ἐξωθεῖ, εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλοῦσα τὸν λογισμόν, ἡ δὲ ἔ-
 τι μειέωρος οὖσα οὐκ ἀφήσιν ἀναπαύσασθαι τὴν ψυχὴν, τῇ
 20 τῶν μελλόντων ἀδηλία ἐπιτείνουσα αἰεὶ καὶ ἀνανεοῦσα τὴν ἀ-
 γωνίαν ἡμῖν. Καὶ τοῦτο ἂν τις μάθοι καλῶς ἀπὸ τοῦ μακαρί-
 ου Δαβὶδ, ὃς ἔτι ζῶντος μὲν ἐθρήνηει τοῦ παιδός, τελευτή-
 σαντος δὲ ἀνῆκε τοῦ πένθους ἑαυτόν.

Ἀπορούτων δὲ ὑπὲρ τούτου τῶν παίδων, καὶ τὴν αἰ-
 25 τίαν ἐρωτώντων αὐτόν, τοῦτον εἶπε τὸν λογισμόν, ὃν περ ἐ-
 γὼ νῦν. Εἰκότως οὖν κακείνος ὑπὲρ τούτων ἐδεδοίκει μᾶλ-
 λον καὶ ἔτρεμεν. Ἀλλ' ἡ ποθεινὴ θεὰ καὶ τὸ τὸν Ἰωσήφ
 ἰδεῖν εὐθυμίαν αὐτῶ παρέσχεν ὕστερον. Καὶ τί τὸ κέρδος;
 Καθάπερ γὰρ τὰ σφοδρῶ καταφλεχθέντα μέλη πυρὶ, κἂν
 30 μυριάκις καταψύχῃ τις, οὐδὲν ὀνίνησιν, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν

41. Γεν. 42, 36.

42. Γεν. 43, 12 - 13.

υπέμεινεν ὡς τὸ πιὸ ὀδυνηρὸν ἀπὸ ὅλα, προφέρων τὰ ἐλεεινὰ ἐκεῖνα λόγια· «Ὁ Ἰωσήφ», λέγει «δὲν ὑπάρχει, ὁ Συμεὼν δὲν ὑπάρχει, θὰ πάρετε καὶ τὸν Βενιαμίν; εἰς ἐμὲ ἔπεσαν ὅλαι αἱ συμφοραί;»⁴¹. Καὶ θρηνῶν, διότι μετὰ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν Συμεῶνα ἐπεχείρουν νὰ τοῦ ἀποσπάσουν καὶ τὸν Βενιαμίν, καὶ δεικνύων ὅτι προτιμᾷ ὅλα νὰ τὰ πάθη παρὰ νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸ παιδί του, νικηθεὶς εἰς τὸ τέλος ὁ ἴδιος, τὸν ἔδιδε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια, λέγων· «πάρετε καὶ τὸν ἀδελφόν σας καὶ σηκωθῆτε νὰ ὑπάγετε πρὸς τὸν ἄνθρωπον· ὁ δὲ Θεός μου εἴθε νὰ σᾶς δίδῃ χάριν ἐνώπιον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ν' ἀποστείλῃ τὸν ἀδελφόν σας τὸν ἕνα καὶ τὸν Βενιαμίν· διότι ἐγὼ ὅπως ἀκριβῶς ἔμεινα χωρὶς τέκνα, ἔτσι ἄς μείνω χωρὶς αὐτά»⁴². Τόσον πολὺ κατεβλήθη ἀπὸ τὰς πολλὰς συμφοράς, ὥστε ἂν καὶ τὰ σπλάγχνα του ἐσπαράσσοντο, καὶ τὰ παιδιὰ του ἤλαττωνοντο σιγὰ σιγὰ, τὰ ὑπέμενεν ὅλα τὰ προηγούμενα μὲ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῶν νέων· καθ' ὅσον μεγαλυτέρα λύπη τὸν διακατεῖχε δι' αὐτὰ ἀπὸ τὸν χαμὸν τοῦ Ἰωσήφ. Διότι ἡ συμφορὰ ποὺ δὲν ἔχει ἐλπίδα ἐπανορθώσεως ἂν καὶ μᾶς προξενεῖ σφοδρὰς λύπας, ὅμως ταχέως τὰς ἀπομακρύνει, ὀδηγοῦσα τὸ λογικὸν μας εἰς ἀπόγνωσιν, ἡ συμφορὰ ὅμως ποὺ εὐρίσκεται ἔμπροσθέν μας μὲ τὸ ἀθέβαιον τοῦ μέλλοντος δὲν ἀφήνει τὴν ψυχὴν μας ν' ἀναπαυθῇ, ἐπιτείνουσα συνεχῶς καὶ ἀνανεοῦσα τὴν ἀγωνίαν. Καὶ αὐτὸ ἢμπορεῖ νὰ τὸ μάθη καλῶς κανεὶς ἀπὸ τὸν μακάριον Δαυίδ, ὁ ὁποῖος ἐν ὄσῳ ἀκόμη ἐζοῦσε τὸ παιδί του, τὸ ἔθρηνοῦσεν, ὅταν ὅμως ἀπέθανεν ἠνείχετο τὸ πένθος.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ παιδιὰ του ἀποροῦσαν δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἠρώτων διὰ τὴν αἰτίαν, τοὺς ἀπήντησε μὲ τὸν ἴδιον συλλογισμόν, ποὺ σᾶς λέγω ἐγὼ τώρα. Κατὰ φυσικὸν λόγον λοιπὸν καὶ ὁ Ἰακώβ ἐφοβεῖτο περισσότερον δι' αὐτὰ καὶ ἔτρεμεν. Ἀλλὰ ἡ ποθητὴ θεὰ καὶ τὸ νὰ ἰδῇ τὸν Ἰωσήφ, τοῦ ἐχάρισεν ἀργότερον μεγάλην εὐχαρίστησιν. Καὶ ποῖο τὸ κέρδος; Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὰ μέλη, ποὺ κατεκάησαν ἀπὸ τὰς μεγάλας φλόγας κάποιας φωτιᾶς, δὲν τὰ ὠφελεῖ κανεὶς ὡς πρὸς τίποτε, καὶ ἂν ἀκόμη μυρίας φορὰς τὰ

κατώδυνον γενομένην ἐκείνω, καὶ τῇ τῆς ἀθυμίας σφόδρα
κατακαυθεῖσαν φλογί, οὐδὲν ἦν ἀνακτιήσασθαι ἱκανόν, καὶ
μάλιστα ὅτι οὐδὲ τὴν αἴσθησιν εἰκὸς εἶναι τρανήν, ὅπερ καὶ
ὁ Βερζελλὶ παραιτούμενος τὸν Δαυὶδ ἔλεγε· «Πόσαι αἱ ἡ-
5 μέραι ἐτῶν ζωῆς μου ἔσονται μοι ἐκεῖ, ἵνα ἀναβῶ μετὰ τοῦ
βασιλέως εἰς Ἱερουσαλήμ; Υἱὸς ὀγδοήκοντα ἐτῶν εἰμι σή-
μερον· εἰ γνώσομαι ἀναμέσον ἀγαθοῦ ἢ ἀναμέσον κακοῦ, εἰ
γεύσεται ὁ δοῦλός σου ὅσα ἂν ἐσθίῃ ἢ ὅσα ἂν πίνη, ἢ ἀκούσο-
μαι φωνὴν ἀδόντων ἢ ἀδουσῶν; Καὶ ἵναί γίνεται ὁ δοῦλός
10 σου φορτίον ἐπὶ τὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα;». Ἀλλὰ τί χρὴ
ἀφ' ἐτέρων ταῦτα σιοχάζεσθαι, αὐτοῦ παρὸν ἀκοῦσαι τοῦ
πεπονθότιος; Μετὰ γὰρ τὸ τὸν υἱὸν ἰδεῖν, φησὶν, ἐρωτώμενος
ὑπὸ τοῦ Φαραὼ περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ· «Μικραὶ», φησί, «καὶ
πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου, καὶ οὐκ ἀφίκοντο εἰς τὰς ἡμέρας
15 τῶν πατέρων μου»· οὕτως ἐνακμάζουσιν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ τὴν
μνήμην τῶν γεγενημένων εἶχε διαπαντός.

Ἀλλ' ὁ λαμπρὸς καὶ ἐπίδοξος οὖτις υἱὸς ὁ Ἰωσήφ τί-
να οὐκ ἀπέκρουσε ταῖς συμφοραῖς; Ὁ μὲν γὰρ πατὴρ ὁ
τούτου ἓνα μόνον εἶχεν ἀδελφὸν ἐπιβουλεύοντα, οὖτις δὲ
20 πολλῶ πλείους· καὶ ὁ μὲν τὴν πρώτην ἡλικίαν ἅπασαν ἐν
ἀφθονίᾳ ἐτρέφετο καὶ ἀνέσει πολλῇ, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ἀλλοτριᾶς
καὶ ἔτι παιδίον ὢν τὰς τῆς ὁδοιπορίας φέρειν ἠναγκάζετο
ταλαιπωρίας. Καὶ τῷ μὲν Ἰακώβ παρῆν ἡ μήτηρ ἐπικοφί-
ζουσα τὴν ἐπιβουλήν, οὖτις δὲ ἔτι νέος ὢν, καὶ ὅτι μάλιστα
25 ἔχρηζε τῆς μητρὸς, τότε ἐν ἐρημίᾳ τῆς βοηθείας ταύτης
καθίστατο. Πρὸς τούτοις ὁ μὲν Ἡσαῦ μέχρις ἀπειλῆς μόνης
ἐλύπησε τὸν Ἰακώβ, οὖτις δὲ καὶ εἰς ἔργον ἐξήγαγον τὴν

ἐκθέση εἰς τὸ ψῦχος, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ του, κυριευθεῖσα ἀπὸ τὰς ὀδύνας καὶ κατακαυθεῖσα ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς λύπης, τίποτε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὴν κἀνη νὰ ἀναλάβῃ τὰς δυνάμεις τῆς, καὶ μάλιστα ὅταν, ὡς ἦτο φυσικόν, οὔτε ἔνοιωθε καμμίαν αἰσθησιν σαφῆ διὰ τὰς τέρψεις, πρᾶγμα ποῦ καὶ ὁ Βερζελλί, ἰκετεύων τὸν Δαυίδ, ἔλεγε· «Πόσας ἡμέρας θὰ ζήσω ἐκεῖ, ὥστε ν' ἀνεβῶ μαζὶ μὲ τὸν βασιλέα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ; εἶμαι σήμερον ὀγδόντα ἐτῶν· μήπως θὰ ἠμπορέσω νὰ διακρίνω τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν· μήπως ἠμπορεῖ ὁ δοῦλος σου νὰ νοιώσῃ τὴν εὐχάριστον γεῦσιν αὐτῶν ποῦ τρώγει ἢ τίνει, ἢ θὰ ἠμπορέσω νὰ ἀκούσω τὴν φωνὴν τῶν τραγουδιστῶν ἢ τραγουδιστριῶν; Διατί λοιπὸν νὰ γίνῃ ὁ δοῦλος σου φορτίον εἰς τὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα;»⁴³. Ἄλλὰ τί χρειάζεται νὰ τὰ ἐρευνῶμεν αὐτὰ κρίνοντες τὴν ζωὴν ἄλλων, ἀφοῦ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἠμποροῦμεν νὰ ἀκούσωμεν τὸν παθόντα; Διότι, λέγει, μετὰ τὴν συνάντησίν του μὲ τὸν υἱὸν του, ἐρωτώμενος ἀπὸ τὸν Φαραῶ περὶ τῆς ζωῆς του, εἶπεν· «Ὀλίγαι καὶ πονηραὶ εἶναι αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς μου, καὶ δὲν φθάνουν τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου. Ἔτσι ζωηράν εἶχε πάντοτε εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν ἀνάμνησιν τῶν γεγονότων ἐκείνων.

Ἄλλ' ὁ λαμπρὸς καὶ ἔνδοξος αὐτὸς υἱός, ὁ Ἰωσήφ δηλαδή, ποῖον δὲν ὑπερέβαλεν ὡς πρὸς τὰς συμφοράς; Διότι ὁ μὲν πατέρας του εἶχεν ἓνα μόνον ἀδελφὸν ποῦ τὸν ἐπεβουλεύετο, ἐνῶ αὐτὸς εἶχε πολὺ περισσότερους. Καὶ ἐκεῖνος μὲν καθ' ὅλην τὴν νεανικὴν ἡλικίαν του ἐτρέφετο μὲ ἀφθονίαν καὶ πολλὴν ἀνεσιν, ἐνῶ αὐτὸς ἔζη εἰς ξένην γῆν καὶ ἐνῶ ἀκόμη ἦτο παιδί ἠναγκάζετο νὰ ὑφίσταται τὰς ταλαιπωρίας τῆς ὀδοιπορίας. Καὶ εἰς μὲν τὸν Ἰακώβ ὑπῆρχεν ἡ μητέρα του, ποῦ ἀνεκούφιζε τὴν ἐπιβουλήν, αὐτὸς ὅμως ἐνῶ ἀκόμη ἦτο νέος καὶ εἶχε κατ' ἐξοχὴν τὴν ἀνάγκην τῆς μητέρας του, τότε ἀκριβῶς ἔμενεν ἔρημος αὐτῆς τῆς βοηθείας τῆς. Ἐπὶ πλέον, ὁ μὲν Ἡσαῦ μόνον μὲ ἀπειλὰς ἐλύπησε τὸν Ἰακώβ, ἐνῶ αὐτοὶ ἐπραγματοποίησαν τὴν ἐπιβουλήν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπι-

ἐπιβουλήν, καὶ πρὸ τῆς ἐπιβουλῆς φθονοῦντες καὶ διαβάλλοντες αὐτὸν διετέλουν, οὗ τί γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον, τοὺς συνοικοῦντας πολεμίους ἔχειν αἰεὶ; Καὶ γὰρ ψόγον κατήνεγκαν καὶ αὐτοῦ πονηρόν, καὶ ἰδόντες ὅτι αὐτὸν ὁ πατήρ
 5 αὐτοῦ φιλεῖ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους υἱοὺς αὐτοῦ, ἐμίσησαν αὐτὸν καὶ οὐκ ἠδύναντο αὐτῷ λαλεῖν οὐδὲν εἰρηνικόν. Οὔτε γὰρ τὸ ὑπὸ τοῖς ἐμπόροις γενέσθαι, οὔτε τὸ ὑπὸ τῷ σπάδοντι, τοσοῦτον εἶναι φαίην ἂν κακόν· πολλῷ γὰρ αὐτῷ φιλανθρωπότερον ἐχρήσαντο οὔτοι τῶν ἀδελφῶν. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως
 10 ἡμερώτερος γέγονε τῶν συμφορῶν ὁ χειμῶν· σφοδροιέρα γὰρ ἐμπεσοῦσα καταιγὶς πάλιν αὐτὸν κατέδυσσε.

Τάχα μέ τις οἶεται τὴν ἐπιβουλήν τῆς δεσποίνης ἐρεῖν· ἐγὼ δὲ πρὸ ταύτης χαλεπωτέραν ἄλλην ἐρῶ. Δεινὸν μὲν γάρ, ἀληθῶς δεινόν, καὶ τὸ συκοφαντηθῆναι ἐπὶ τοιούτοις,
 15 καὶ τὸ κατακριθῆναι, καὶ τὸ δεσποτικόν οἰκῆσαι χρόνον οὔτω μακρόν, παῖδα ἐλεύθερον καὶ εὐγενῆ καὶ ταύτης ἄπειρον τῆς ἀνάγκης, πολλῷ δὲ τούτων ἀπάντων βαρύτερον τὸν ἀπὸ τῆς ἡλικίας οἶμαι χειμῶνα γεγενῆσθαι αὐτῷ. Εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ μηδεμιᾶς ἐπιθυμίας ἐνοχλούμενος διέπτυσε τὸν ἐ-
 20 κείνης ἔρωτα, οὐ σφόδρα ἐπαινῶ, οὐδὲ θαυμάζω τὸν ἄνδρα ἐγὼ πειθόμενος τῷ Χριστῷ. Οὐδὲ γὰρ τοὺς ἀπὸ τῆς φύσεως εὐνουχισθέντας, ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοὺς εὐνουχίσαντας ἀξιοῦσθαί φησι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἦν, ποίαν ἂν ἤρατο νίκην; κατὰ τίνος στέφανον ἀνεδήσαιο;
 25 τίνα καταγωνισάμενος ἀνεκηρύττειτο, οὐδενὸς ὄντιος τοῦ προσπαλαίοντιος αὐτῷ, καὶ ἐπιχειροῦντος καταβαλεῖν; Οὐδὲ γὰρ τοὺς τοῖς ἀλόγοις μὴ μιγνυμένους εἰς σωφροσύνης ἐπαινουμένον λόγον, διὰ τὸ μηδὲ ἐγκεῖσθαι τῇ φύσει τῆς μίξεως τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνης. Εἰ τοίνυν μηδὲ τῷ μακαρίῳ τότε ἐκεί-

βουλήν ἐφθόνουν καὶ διέβαλλον αὐτόν⁴⁴, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ φοβερώτερον, ἀπὸ τὸ νὰ ἔχη δηλαδὴ ἐχθρούς του συνεχῶς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ὁποίους ἔζη μαζί; Καθ' ὅσον κατηγορίαν διετύπωσαν ἐναντίον του πονηρὰν καὶ ὅταν εἶδον, ὅτι ὁ πατέρας του αὐτόν ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους υἱούς του, τὸν ἐμίσησαν καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τοῦ εἰποῦν κανένα εἰρηνικὸν λόγον. Πράγματι οὔτε ὑπὸ τῶν ἐμπόρων, οὔτε ὑπὸ τοῦ εὐνούχου, θὰ ἤμποροῦσα νὰ εἰπῶ, τοῦ ἔγινε τόσον μεγάλο κακόν, διότι αὐτοὶ τὸν μετεχειρίσθησαν πολὺ πιὸ φιλάνθρωπα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του. Ἄλλ' ὅμως οὔτε ἔτσι ἔγινεν ἡμερωτέρα ἢ τρικυμία τῶν συμφορῶν του· διότι, ἐκπάσασα καὶ πάλιν σφοδροτέρα καταγιγίς, τὸν κατεπόντισεν ἐξ ὀλοκλήρου.

Ἴσως νὰ νομίση κανεὶς, ὅτι θὰ ἀναφέρω τὴν ἐπιβουλήν τῆς κυρίας του, ἐγὼ ὅμως πρὶν ἀπὸ αὐτὴν θὰ εἰπῶ κάτι πιὸ φοβερόν. Διότι εἶναι φοβερόν, πράγματι εἶναι φοβερόν, καὶ τὸ νὰ συκοφαντηθῇ δι' αὐτά, καὶ τὸ νὰ καταδικασθῇ καὶ νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν φυλακὴν δι' ἓνα τόσον μακρὸν χρόνον ἓνα παιδί ἐλεύθερον καὶ εὐγενικὸν καὶ ἄπειρον ἀπὸ αὐτὰς τὰς δοκιμασίας, πολὺ ὅμως πιὸ βαρύτερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νομίζω τοῦ ἔγινεν ἢ συμφορὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἡλικίας του αὐτῆς. Διότι ἐάν, χωρὶς νὰ ἐνοχληθῆται ἀπὸ καμμίαν ἐπιθυμίαν, περιεφρόνισε τὸν ἔρωτα ἐκείνης, δὲν τὸν ἐπαινῶ πάρα πολὺ, οὔτε θαυμάζω τὸν ἄνδρα, ἀκολουθῶν τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ. Διότι λέγει, ὅτι εἶναι ἄξιοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὅχι αὐτοὶ ποὺ ἐκ φύσεως εἶναι εὐνούχοι, ἀλλ' αὐτοὶ ποὺ ἠύνούχησαν τὸν ἑαυτὸν των. Ἐὰν ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχεν ἔτσι, ποῖαν νίκην θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐπικαλεσθῇ; ἐναντίον τίνος ἀγωνιζόμενος θὰ ἐφόρει τὸν στέφανον; ποῖον θὰ κατενίκα καὶ θὰ ἀνεκηρύσσετο νικητής, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπῆρχε κανεὶς ἀντίπαλός του ποὺ θὰ ἐπεχειρεῖ νὰ τὸν καταβάλλῃ; Διότι οὔτε ἐπαινοῦμεν διὰ σωφροσύνην ἐκείνους ποὺ δὲν ἔρχονται εἰς συνουσίαν μὲ τὰ ζῶα, διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν μας αὐτὴ ἢ ἐπιθυμία." Ἄν λοιπὸν οὔτε

νω τοῦτο ἠνώχλει τὸ πῦρ, τίνος ἔνεκεν αὐτὸν ἐπὶ σωφροσύνη
 θαυμάζομεν; Εἰ δέ, διε πάντων τῶν καιρῶν σφοδρότερον·
 ἢ φλόξ αἴρεται (εἰκοσιτὸν γὰρ λοιπὸν ἤγεν ἔτιος), καὶ ὅτι
 ἀνύποιστός ἐστιν ἡ τυραννὶς καὶ μηδενὸς αὐτὴν αὔξοντος,
 5 ἰότε ἡ ἀκόλαστος ἐπέθειτο τῷ μειρακίῳ, ἰσαύτην ἀπὸ τῶν
 αὐτῆς μαγγανευμάτων καὶ καλλωπισμάτων προσθεῖσα τῇ γλο-
 γι τὴν ἰσχύν, ὅσην ἀπὸ τῆς φύσεως εἶχε, πῶς ἂν τις τὸν
 χειμῶνα διηγῆσαιτο τῆς ψυχῆς καὶ τὸν θόρυβον καὶ τὴν
 ἀγωνίαν, τῆς φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας ἔνδοθεν ταρασσοῦσης
 10 αὐτόν, καὶ τῶν παρὰ τῆς Αἰγυπτίας μηχανημάτων ἔξωθεν
 προσβαλλόντων, καὶ ταῦτα οὐ μέχρι μιᾶς ἡμέρας καὶ δευτέ-
 ρας, ἀλλ' ἐπὶ χρόνον πολύν;

Ἐγὼ γὰρ αὐτὸν οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τρέμειν οἶομαι ἰότε
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐκείνης ἀλγεῖν, πρὸς ἰσοῦτον κρημνὸν
 15 ἐπειγομένης ἐλθεῖν· καὶ τοῦτο ἐξ ὧν μετὰ πολλῆς ἐπιεικείας
 ἀποκρίνεται πρὸς αὐτὴν δῆλον ἡμῖν. Καὶ γὰρ ἐνῆν, εἶπερ
 ἐβούλειτο καὶ ὑβριστικώτερον καὶ θρασύτερον διαλεχθῆναι
 πρὸς αὐτήν· καὶ γὰρ ἂν εὐκόλως πάντα ἤνεγκεν ἐκείνη διὰ
 τὸν ἔρωτα· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον οὔτε ἐφθέγγεσθαι οὔτε ἐνενόη-
 20 σεν, ἀλλὰ λογιμοῦς ἀνακινήσας εὐσεβεῖς, καὶ δι' ὧν ᾧετο
 μόνον ἐντρέφειν αὐτήν, οὐδὲν πλέον προσέθηκεν. «Ἴδου» γάρ,
 φησί, «ὃ κύριός μου οὐ γινώσκει οὐδὲν δι' ἐμὲ τῶν ἐν τῷ
 οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτῷ δέδωκεν ἐν τῇ χει-
 ρί μου, καὶ οὐχ ὑπερέχει ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ οὐδὲν ἐμοῦ, οὐδὲ
 25 ὑπεξήρηται ἀπ' ἐμοῦ οὐδὲν πλὴν σοῦ, διὰ τὸ σὲ γυναῖκα αὐ-
 τοῦ εἶναι· καὶ πῶς ποιήσω τὸ ρῆμα τοῦτο τὸ πονηρὸν, καὶ
 ἁμαρτήσομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ;». Καὶ μετὰ τὴν ἰσαύτην
 ἐπιείκειαν καὶ τὴν τῆς σωφροσύνης ἐπίδειξιν ἐσυκοφαντήθη,
 καὶ συνεχώρησεν ὁ Θεός. Ἐδέθη, καὶ οὐδὲ οὕτως ἤλεγξε

τὸν μακάριον ἐκείνον τὸν ἠνώχλει αὐτὸ τὸ πῦρ, διὰ ποῖον λόγον τὸν θαυμάζομεν διὰ τὴν σωφροσύνην του; Ἐὰν ὅμως, ὅταν κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην ἡλικίαν φουντώνῃ ἢ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας (διότι ἦτο τότε εἴκοσιν ἐτῶν) καὶ ὅταν εἶναι ἀσυγκράτητος ἢ τυραννικὴ δύναμις της καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἐρεθίζῃ κανεῖς, τότε ἢ ἀκόλαστος ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ νεαροῦ, προσθέσασα τόσῃν δύναμιν εἰς τὴν φλόγα, ποῦ ἐκ φύσεως εἶχε, μὲ τὰ σαγηνευτικὰ θέληγῃ τῆς καὶ τὰ καλλωπίσματά της, πῶς θὰ ἤμποροῦσε κανεῖς νὰ περιγράψῃ τὴν φουρτούνα τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν ταραχὴν καὶ τὴν ἀγωνίαν του, ὅταν ἢ φύσις καὶ ἢ ἡλικία τὸν συγκλόνιζαν μέσα του καὶ τὰ καμώματα τῆς Αἰγυπτίας τὸν ἐρέθιζαν ἐξωτερικὰ, καὶ ὅλα αὐτὰ ὄχι μίαν ἢ δύο ἡμέρας, ἀλλ' ἐπὶ πολὺν χρόνον;

Ἐγὼ νομίζω ὅτι αὐτὸς τότε δὲν ἔτρεμε μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ ἐπονοῦσε δι' ἐκείνην, ποῦ ἐβιάζετο νὰ πέσῃ μέσα εἰς ἓνα τόσον μεγάλον κρημνόν· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ τῆς λέγει μὲ πολλὴν ἐπιείκειαν. Καθ' ὅσον ἤμποροῦσεν, ἐὰν ἤθελε, νὰ τῆς ὀμιλήσῃ μὲ πῶς ὑβριστικὸν καὶ πῶς θρασὺν τρόπον· διότι εὐκόλως ἐκείνη θὰ τὰ ὑπέφερεν ὅλα ἐξ αἰτίας τοῦ ἔρωτός της πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ τίποτε παρόμοιον οὔτε εἶπεν οὔτε ἐσκέφθη, ἀλλ' ἔφερεν εἰς τὸν νοῦν του εὐσεβεῖς σκέψεις, μὲ τὰς ὁποίας ἐπίστευε μόνον ὅτι θὰ τὴν κἀνῃ ν' ἀλλάξῃ γνώμην, καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν προσέθεσεν. Διότι, λέγει, «Νά, ὁ κύριός μου δὲν γνωρίζει τίποτε ἀπὸ τὰ ὅσα μοῦ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν οἶκόν του, καὶ ὅλα ὅσα ἔχει τὰ παρέδωσεν εἰς τὰ χέρια μου, καὶ κανεῖς δὲν εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἐμένα εἰς τὸν οἶκόν αὐτόν, οὔτε μοῦ ἔχει ἀπαγορεύσει κάτι, ἐκτὸς ἀπὸ σένα, ἐπειδὴ εἶσαι γυναῖκα του· καὶ πῶς θὰ κἀνῃ αὐτὸ τὸ πονηρόν, ποῦ μοῦ λέγεις, καὶ ν' ἀμαρτήσω ἐνώπιόν τοῦ Θεοῦ;»⁴⁵. Καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν τόσῃν ἐπιείκειάν του καὶ τὴν σωφροσύνην του, ἐσυκοφαντήθη, καὶ τὸ ἐπέτρεπεν ὁ Θεός. Ἐφυλακίσθη καὶ οὔτε ἔτσι ἤλεγξε τὴν ἐπιβουλήν καὶ τὴν ἄδικον συ-

τὴν ἐπιβουλήν καὶ τὴν ἄδικον διαβολὴν τῆς γυναικός· ἐβούλετο γὰρ καὶ πολλοὺς αὐτῶ τοὺς μισθοὺς καὶ λαμπροτέρους γενέσθαι τοὺς σιεφάνους, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῶν δούλων τοῦ βασιλέως ἀφεθέντων αὐτὸς ἔμενεν ἔνδον ἔτι.

5 Σὺ δέ μοι μὴ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δεσμοφύλακος εἴπης, ἀλλ' ἐξέτασον αὐτοῦ τὰ ρήματα, καὶ ὄψει τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς. Μετὰ γὰρ τὸ ἐπιλύσαι τὸ ὄναρ ἔλεγε πρὸς τὸν οἰνοχόον· «Ἀλλὰ μνησθητί μου διὰ σεαυτοῦ, ὅταν εὔ σοι γένηται, καὶ ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἔλεος, καὶ μνησθήσῃ περὶ ἐμοῦ
10 πρὸς Φαραῶ, καὶ ἐξάξεις με ἐκ τοῦ ὀχυρώματος τούτου. ὅτι κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν, ἀλλ' ἐνέβαλόν με εἰς τὸν οἶκον τοῦ λάκκου τούτου». Εἰ γὰρ καὶ τὸ καθεῖρχθαι ἔφερον εὐκόλως, τὸ γοῦν τοιούτοις συζῆν ἀνδράσι, τυμβωρύχοις, κλέπταις, πατραλοίαις, μοι-
15 χοῖς, ἀνδροφόνοις· (τούτων γὰρ ἀπάντων καὶ τῶν τοιούτων τὸ οἶκημα τοῦτο ἐμπέπληστο), πάντων αὐτῶ βαρύτερον ἦν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον αὐτὸν ἐλύπει καὶ ἔθλιβεν, ἀλλὰ καὶ τὸ πολλοὺς ὄραν εἰκῆ καὶ μάτην ταριχευομένους ἐκεῖ. Ἄλλ' ὁμως ὁ μὲν οἰκέτης, ὅπερ ἀποδύρη καὶ σὺ νῦν, ἀπηλλάττειτο
20 τῶν δεσμῶν, ὁ δὲ ἐλεύθερος ἔμενε ταλαιπωρούμενος ἔτι.

Εἰ δὲ τὴν βασιλείαν λέγοι τις, πάλιν μοι τὸν ἔσομὸν τῶν φροντίδων καὶ τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῶν μυρίων πραγμάτων ἔρει, ἅπερ ἅπαντα τοῖς τὸν ἡσυχίον καὶ ἀπράγμονα βίον ἀσπαζομένοις οὐ σφόδρα ἐστὶ καθ' ἡδονήν. Χωρὶς δὲ τού-
25 των ἐκείνοις μὲν εἰ καὶ τι χρησιτὸν ἐγίνετο, ἀλλ' οὕτω τῆς βασιλείας τειρανωμένης, οὐδὲ τῆς τῶν μελλόντων ἐπαγγελίας οὔσης φανερᾶς, ἐνιαῦθα δὲ ἔνθα ισοαῦτα πρόκειται ἀγαθὰ καὶ πᾶσι τὸ πρᾶγμα δῆλόν ἐστιν, ἀλγήσει τις, εἰπέ μοι, εἰ καὶ μηδενὸς κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀπολαύσεται χρησιτοῦ,
30 ὅλως δὲ χρησιτὸν ἠγήσεται ἢ τῶν ἐνθάδε γινομένων, ἐκεῖνα

κοφαντίον τῆς γυναικός· διότι ἤθελε νὰ τὸν ἀμείψῃ μὲ πολλοὺς μισθοὺς καὶ νὰ κάνῃ λαμπροτέρους τοὺς στεφάνους, καὶ διὰ τοῦτο, ἂν καὶ οἱ δοῦλοι εἶχον ἀποφυλακισθῆ, αὐτὸς ἔμενεν ἀκόμη φυλακισμένος.

Σὺ δέ, σὲ παρακαλῶ, μὴ μοῦ λέγῃς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δεσμοφύλακος, ἀλλ' ἐξέτασε τὰ λόγια αὐτοῦ, καὶ θὰ ἰδῆς τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς του. Διότι μετὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ὄνείρου ἔλεγε πρὸς τὸν οἰνοχόον· «Ἄλλ' ἐνθυμήσου με, ὅταν θὰ ζῆς εὐτυχισμένος, καὶ λυπήσου με καὶ ἐνθυμήσου με ἐνώπιον τοῦ Φαραώ, καὶ βγάλε με ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὀχύρωμα, διότι μὲ ἔκλεψαν ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Ἑβραίων, καὶ ἐδῶ δὲν ἔκανα τίποτε, ἀλλὰ μὲ ἔρριψαν εἰς τὸν χῶρον αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ λάκκου»⁴⁶. Ἐὰν λοιπὸν μὲ εὐκολίαν ὑπέμενε καὶ τὴν φυλάκισιν, ὅμως τὸ νὰ συζῆ μὲ τέτοιους ἀνθρώπους, τυμβωρύχους, κλέπτας, πατροκτόνους, μοιχοὺς, δολοφόνους (διότι τέτοιοι ἦσαν ὅλοι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο γεμάτη αὐτὴ ἡ φυλακή), αὐτὸ ἦτο δι' αὐτὸν τὸ πιὸ βαρὺ. Καὶ δὲν τὸν ἐλύπει μόνον αὐτὸ καὶ τὸν ἐστενοχῶρει, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ βλέπῃ πολλοὺς νὰ φθειρῶνται ἐκεῖ μέσα ἄσκοπα καὶ ἄδικα. Ἄλλ' ὅμως ὁ μὲν δοῦλος, πρᾶγμα ποῦ καὶ σὺ θρηνεῖς τώρα, ἐλευθερώνετο ἀπὸ τὰ δεσμά, ὁ δὲ ἐλεύθερος ἐσυνέχιζε νὰ ταλαιπωρῆται ἀκόμη.

Ἐὰν ὅμως κάποιος ἤθελε προβάλλει τὴν βασιλείαν, πάλιν θὰ μοῦ ἀναφέρει τὸ πλῆθος τῶν φροντίδων καὶ τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῶν μυρίων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν δημιουργοῦν πολὺ μεγάλην εὐχαρίστησιν εἰς ἐκείνους ποῦ ἀγαποῦν τὴν ἡσυχον καὶ ἀμέριμνον ζωὴν. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτά, εἰς ἐκείνους μὲν τοὺς ἄνδρας καὶ ἂν ἀκόμη συνέβῃ κάποιο καλόν, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶχεν ἀκόμη φανερωθῆ περιτράνως ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, οὔτε ἦτο φανερὰ ἡ ὑπόσχεσις περὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, εἰς ἡμᾶς ὅμως ποῦ ἔμπροσθέν μας εὐρίσκονται τόσα πολλὰ ἀγαθὰ καὶ εἶναι εἰς ὅλους φανερόν τὸ πρᾶγμα, εἶπέ μου, θὰ πονέσῃ κανεὶς, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀπολαύσῃ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν κανέν ἀγαθόν, καὶ θὰ θεωρήσῃ κάτι ὡς τὸ τελείως

εἰδώς; Καὶ τί ταύτης ταπεινότερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς, εἰ προσδοκῶσα μικρὸν ὑστερον μεταναστήσεσθαι πρὸς τὸν οὐρανόν, τὰς ἐνταῦθα ἀνέσεις ἐπιζητοίη, καὶ τὴν οκτιᾶς οὐδὲν διαφέρουσαν εὐθυμίαν; «Μαισιότης» γάρ, φησί, «μαισιοτήτων, τὰ πάντα μαισιότης». Εἰ δὲ ὁ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων πείραν τῆς τοῦ θείου λαβὼν ἡδονῆς, τοιαύτην ἐξήνεγκε καὶ αὐτῆς τὴν ἀπόφασιν, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς οὕτω διακεῖσθαι καὶ φρονεῖν χρή, τοὺς οὐδὲν μὲν κοινὸν πρὸς τὴν γῆν ἔχοντας, εἰς δὲ τὴν ἄνω πόλιν ἐγγραφέντας, καὶ πάντα μειοκίσει τὸν νοῦν κελυσθέντας ἐκεῖ.

ἀγαθὸν ἀπὸ αὐτὰ πού συμβαίνουν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, τὴν στιγμὴν πού γνωρίζει ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ; Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πιὸ ἐλεεινὸν ἀπὸ τὴν ψυχὴν ἐκείνην, πού, ἐνῶ περιμένει μετὰ ἀπὸ ὀλίγον νὰ μεταβῆ πρὸς τὸν οὐρανόν, παρ' ὅλα αὐτὰ ἐπιζητεῖ τὰς ἀνέσεις τῆς ἐδῶ ζωῆς καὶ τὴν εὐθυμίαν πού δὲν διαφέρει ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τὴν σκιάν. Διότι, λέγει, «Ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης»⁴⁷. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος, πού περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπήλαυσε τὴν ἡδονὴν τῆς ἐδῶ ζωῆς, διετύπωσε τέτοιαν ἀπόφασιν ἐναντίον αὐτῆς ἐδῶ ζωῆς, διετύπωσε τέτοιαν σκέψιν ἐναντίον αὐτῆς, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς ἔτσι νὰ ζῶμεν καὶ νὰ πιστεύωμεν, ἡμεῖς πού δὲν ἔχομεν τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς τὴν γῆν, ἀλλ' ἔχομεν ἐγγραφῇ πολῖται εἰς τὴν οὐράνιον πόλιν καὶ ἐλάβομεν τὴν ἐντολὴν νὰ ἔχωμεν ἐστραμμένην ὅλην τὴν σκέψιν μας πρὸς τὰ ἐκεῖ.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ ΠΕΡΙ ΑΘΥΜΙΑΣ

Ἰκανὰ μὲν οὖν καὶ τὰ εἰρημένα σβέσαι τῆς ἀθυμίας τὴν φλόγα καὶ πεῖσαι ῥᾶον διακεῖσθαι τὴν ψυχὴν· ὥστε δὲ ἐκ περιουσίας γενέσθαι τὴν παραμυθίαν καὶ τοῦτον ἔγνωκά σοι προσθεῖναι τὸν λόγον, ἐκεῖνό σε πρῶτον ἐρόμενος· εἶπε γάρ μοι, εἴ τίς σε εἰς βασιλείαν ἐκάλει τὴν ἐν τῇ γῆ, εἶτα πρῶτον εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν, καὶ τὸν σιέφανον ἀναδήσασθαι, ἔμеллес ἐν πανδοχείῳ καταλύειν, ἐν ᾧ καὶ θόρυβος καὶ κενός, καὶ ὄδοιπόρων θόρυβος, καὶ λησιῶν ταραχή, καὶ σιενωχωρία καὶ θλίψις πολλή, ἄρα ἂν ἀπεισιράφης πρὸς ἐκεῖνα τὰ λυπηρά, ἀλλ' οὐκ ἂν ἀπάντων αὐτῶν ὡς οὐδὲν ὄντων κατεφρόνησας; Πῶς οὖν οὐκ ἄτιπον τῆς μὲν γῆς μέλλοντα κρατεῖν μηδενὶ τῶν ἐμπιπτόντων συσιέλλεσθαι δυσχερῶν ταῖς τῆς βασιλείας ἐλπίσι γαυρούμενον, πρὸς δὲ τοὺς οὐρανοὺς σιελρόμενον καταπίπτειν καὶ θορυβεῖσθαι ἐφ' ἐκάσιω τῶν ἐν τῷ καταγωγίῳ τούτῳ συμβαινόντων ἡμῖν λυπηρῶν; Καταγωγίου γὰρ καὶ τῆς ἐν πανδοχείῳ μονῆς οὐδὲν αὕτη ἢ τοῦ βίου τούτου καιάσιασις διενήνοχεν καὶ τοῦτο οἱ ἅγιοι δεῖξαι θουλόμενοι ξένους καὶ παρεπιδήμους ἐκάλουν ἑαυτούς, διὰ τούτων παιδεύοντες ἡμᾶς τῶν ρημάτων καὶ τῶν χρησιῶν καὶ τῶν ἀνιαρῶν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ καταγελᾶν, καὶ τῆς γῆς ἀπαλλαγέντας, ὅλην προσδεῖσθαι τῷ οὐρανῷ τὴν ψυχὴν.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ ΠΕΡΙ ΑΘΥΜΙΑΣ

Εἶναι ἄρκετὰ λοιπὸν καὶ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν νὰ σήσουν τὴν φλόγα τῆς λύπης καὶ νὰ πείσουν τὴν ψυχὴν νὰ διάγη καλυτέραν ζωὴν, ὅμως, ἐπειδὴ θέλω ἢ παρηγορία νὰ σοῦ γίνῃ πλήρης, ἐθεώρησα καλὸν καὶ αὐτὸν τὸν λόγον νὰ προσθέσω, καὶ σὲ ἐρωτῶ κατὰ πρῶτον τὸ ἐξῆς· Εἶπέ μου λοιπὸν, ἐὰν κάποιος σὲ προσεκάλει εἰς ἐπίγειον βασιλείαν καὶ εἰς τὴν συνέχειαν, πρὶν ἀκόμη εἰσελθῆς εἰς τὴν πόλιν, σοῦ ἐφόρει καὶ τὸν στέφανον, καὶ ἐπρόκειτο νὰ καταλύῃς εἰς τὸ πανδοχεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει καὶ βοῦρκος καὶ καπνὸς καὶ θόρυβος ἐκ μέρους τῶν ὀδοιπόρων καὶ ταραχὴ ἐκ μέρους τῶν ληστῶν καὶ μεγάλη στενοχωρία καὶ θλίψις, ἄρα γε δὲν θὰ ἤθελες ἀποστραφῆ ἐκεῖνα τὰ λυπηρά, ἢ μήπως δὲν ἤθελες περιφρονῆσαι ὅλα αὐτὰ ὡς κάτι ποῦ οὔτε κἂν ὑπάρχει; Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον, ὅταν προκειμένου νὰ λάβῃς τὴν ἐπὶ τῆς γῆς κυριαρχίαν νὰ μὴ ἀποθαρρύνεσαι ἀπὸ καμμίαν ἀπὸ τὰς δυσχερείας ποῦ προβάλλουν, ἀντλῶν θάρρος ἀπὸ τὰς περὶ τῆς βασιλείας ἐλπίδας, πρὸς δὲ τοὺς οὐρανοὺς μεταβαίνων νὰ χάνῃς τὸ θάρρος σου καὶ νὰ θορυβῆσαι διὰ τὸ καθ' ἓνα ἀπὸ τὰ δυσάρεστα ποῦ μᾶς συμβαίνουν εἰς αὐτὸ ἐδῶ τὸ καταγώγιον; Διότι αὐτὴ ἢ κατάστασις αὐτῆς τῆς παρούσης ζωῆς ὡς πρὸς τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸ καταγώγιον καὶ τὴν διαμονὴν εἰς πανδοχεῖον, καὶ θέλοντες ν' ἀποδείξουν αὐτὸ οἱ ἅγιοι, ὠνόμαζον τοὺς ἑαυτοὺς των ξένους καὶ παρεπιδήμους, διδάσκοντές μας μὲ τοὺς λόγους των αὐτοὺς νὰ περιφρονῶμεν τὰ εὐχάριστα καὶ τὰ δυσάρεστα τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν γῆν, νὰ προσδῶμεν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ψυχὴν μας εἰς τὸν οὐρανόν.

Φέρε οὖν ἐπ' αὐτοὺς τοὺς ἀγίους ἔλθωμεν, ἀπὸ τοῦ Ἰω-
 σήφ ἐπὶ τὸν Μωσέα μεταθέντες τὸν λόγον. Οὗτος γὰρ ὁ
 πάντων πραότατος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς τίκεται μὲν τῶν οἰ-
 κείων πρατιόντων κακῶς, ἀλλοτριωθεὶς δὲ τῶν τεκόντων
 5 αὐτὸν καὶ τοὺς γεννησαμένους ἀγνοήσας πᾶσαν τὴν πρώτην
 ἡλικίαν ὑπὸ βαρβάρων ἀνδρῶν ἀναιρέφεται· οὐ τί γένοιτ'
 ἂν χαλεπώτερον Ἑβραίῳ μειρακίῳ καὶ νοῦν ἔχοντι, κἂν
 μυριάκις εἶναι δοκῆ θεοσιλέως υἱός; Τότε δὲ οὐ τοῦτο μόνον
 ἦν τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ δμόφυλον ἅπαν ἐν ταῖς ἐ-
 10 σχάταις ἑώρα συμφοραῖς. Ὁ γὰρ μηδὲ ζῆν ἀνασχόμενος,
 μηδὲ ἐν θίβλω γεγράφθαι τοῦ Θεοῦ τῆς σωτηρίας τῆς ἐ-
 κείνων χωρὶς, πῶς ἂν τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπέλυσε
 καλῶν ἐν τοσοῦτῳ κλύδωνι κειμένους ὄρων ἀπαντας; Εἰ
 γὰρ ἡμᾶς τοὺς μετὰ τοσοῦτον χρόνον γεγεννημένους καὶ οὐ-
 15 δὲν τοιοῦτο δικαίωμα συμπαθείας πρὸς Ἰουδαίους ἔχοντας
 τοσοῦτος ἔλεος εἰσέρχεται τῆς παιδοκιορίας ἐκείνης, τί οὐκ
 ἂν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἔπαυθε, πολλῶ μὲν τῷ πόθῳ πρὸς
 πᾶν τὸ ἔθνος συνδεδεμένος, ὄψει δὲ τὰς ἐκείνων παραλαμβά-
 νων συμφοράς, καὶ τοὺς ταῦτα ἐργαζομένους τὰ κακὰ γο-
 20 νεῖς ἐπιγράφεσθαι ἀναγκαζόμενος; Ἐγὼ γὰρ αὐτὸν καὶ
 τῶν τεκόντων μᾶλλον τοὺς ἀθλίους παῖδας ἐκείνους οἶμαι
 τότε πενθεῖν καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἔπραξεν.
 Ἐπειδὴ γὰρ οὔτε πείθειν εἶχεν, οὔτε ἀναγκάζειν ἠδύνατο
 τὸν δοκοῦντα εἶναι πατέρα καταλύειν τὸ θηριῶδες καὶ τυραν-
 25 νικὸν ἐπίταγμα, αὐτὸς ὁμόσε λοιπὸν τοῖς ἐκείνων ἐχώ-
 ρει κακοῖς.

Καὶ οὐ τοῦτο θαυμάζω τοσοῦτον νῦν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ φόβου
 σιοχαζόμενος ὅσην ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ φλόγα ἀθυμίας

Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἔλθωμεν πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀγίους, μεταφέροντες τὸν λόγον ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ εἰς τὸν Μωϋσέα. Διότι αὐτὸς ποὺ ἦτο ὁ πιὸ πρᾶος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς, γεννᾶται μὲν ἀπὸ παράνομον ἐνέργειαν τῶν γονέων του, ἀποστερηθεὶς δὲ τῶν γονέων του καὶ μὴ γνωρίσας τοὺς γονεῖς του, ἀνατρέφεται καθ' ὄλην τὴν πρώτην ἡλικίαν του ὑπὸ βαρβάρων ἀνδρῶν· τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ φοβερώτερον ἀπὸ αὐτὸ δι' ἓνα παιδί Ἑβραίων καὶ ἔξυπνον κατὰ πάντα, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη μυρίας φορές φαίνεται ὅτι εἶναι υἱὸς βασιλέως; Τότε ὅμως δὲν ἦτο μόνον αὐτὸ τὸ φοβερὸν ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἔβλεπεν ὄλην τὴν φυλὴν του μέσα εἰς τὰς πιὸ φοβεράς συμφοράς. Διότι αὐτὸς ποὺ δὲν ἀνέχεται οὔτε κἂν νὰ ζῆ, οὔτε καὶ νὰ γραφῆ εἰς τὴν βίβλον τοῦ Θεοῦ χωρὶς τὴν σωτηρίαν ἐκείνων, πῶς ἦτο δυνατόν ν' ἀπήλαυσε τὰ ἀγαθὰ τῶν ἀνακτόρων, βλέπων ὅλους τοὺς ὁμοφύλους του νὰ εὐρίσκωνται μέσα εἰς τόσον μεγάλην τρικυμίαν; Διότι, ἐὰν ἡμεῖς ποὺ ἔχομεν γεννηθῆ μετὰ ἀπὸ τόσον χρόνον καὶ δὲν ἔχομεν καμμίαν τέτοιαν, ἐκ τοῦ νόμου ἀπορρέουσιν, ὑποχρέωσιν συμπαθείας πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, μᾶς καταλαμβάνει τόσον μεγάλος οἴκτος ἐξ αἰτίας τῆς παιδοκτονίας ἐκείνης¹, τί δὲν θὰ ἔπαθεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔτρεφε πολλὴν συμπάθειαν πρὸς ὅλο τὸ ἔθνος του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἦτο αὐτόπτης μάρτυς τῶν συμφορῶν ἐκείνων καὶ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ θεωρῆ ὡς γονεῖς του αὐτοὺς ποὺ διέπραττον αὐτὰ τὰ κακά; Διότι ἐγὼ νομίζω ὅτι αὐτὸς ἐπενθοῦσε τότε τὰ ἄθλια ἐκεῖνα παιδιὰ περισσότερον καὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸν ἀπὸ ὅσα εἰς τὴν συνέχειαν ἔπραξεν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οὔτε ἤμποροῦσε νὰ τοὺς πείσῃ, οὔτε ἤμποροῦσε νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν θεωρούμενον πατέρα του νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ θηριῶδες καὶ τυραννικὸν πρόσταγμα, καὶ ὁ ἴδιος λοιπὸν ἠνεγκάζετο νὰ συμβιβασθῆ μὲ τὰ κακά ἐκείνων.

Καὶ δὲν θαυμάζω αὐτὸ τώρα τόσον πολὺ ἀλλ' ἀναλογιζόμενος, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ φόνου ποὺ διέπραξε, τὴν

ἔτιρφε, ταύτην μᾶλλον ἐκπλήττομαι. Ὁ γὰρ εἰς φόνον ἀπορρήξας τὴν ὠδῖνα ἐκείνην, ἐδήλωσε διὰ τῶν ἐσχάτων τὰ πρότερα. Οὐ γὰρ ἂν μετὰ τοσαύτης αὐτοῖς σφοδρότητος ἤμυνεν, εἰ μὴ τῶν πατέρων μᾶλλον τοῖς ἐκείνων ἐτίηκετο
5 κακοῖς. Τί οὖν ἐπειδὴ ἤμυνε, καὶ τὴν ψυχὴν ἀνέπασσε μικρὸν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης; ἄρα ἠδυνήθη τέλεον ἀπελαῦσαι τῆς παραμυθίας ἐκείνης τῆς ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως γεγεννημένης; Δευτέρα μὲν οὖν οὐκ ἔφθασεν ἡμέρα, καὶ τῆς προιέρας ἐτέρα χαλεπωτέρα διεδέχετο τὸν μακάριον ἐκεῖνον
10 ὀδύνη, καὶ φόβος τοσοῦτος, ὡς καὶ ἀπελάσαι τῆς Αἰγύπτου πάσης αὐτόν. Δεινὸν μὲν οὖν καὶ τὸ ὑφ' ὀτιουοῦν ἀκούειν κακῶς, ὅταν δὲ καὶ τῶν εὐεργειτηθέντων τις ὁ τοῦτο ποιῶν ἦ, καὶ τὰς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ὀνειδίζη καὶ προφέρη, «Μὴ ἀνελεῖν με γὰρ σύ», φησί, «θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες χθές
15 τὸν Αἰγύπτιον;», τότε δὴ, τότε ἡ ὕβρις ἀφόρητος γίνεται, καὶ δύναται ἂν καὶ ἀποπνίξαι τὸν ὑβριζόμενον τοσοῦτον μετὰ τῆς ἀθυμίας ἐπάγει καὶ τὸν θυμόν.

Ἐπὶ δὲ τοῦ Μωσέως καὶ τρίτον ἕτερον τοῦτοις προσῆν, ὁ τοῦ βασιλέως φόβος, ὃς οὕτως ἐκράτησε τῆς τοῦ δικαίου
20 ψυχῆς, ὡς καὶ τῆς χώρας ἀπάσης αὐτὸν ἐκβαλεῖν. Γίνεται δὴ οὖν φυγὰς ὁ τοῦ βασιλέως υἱός· ὥστε εἴ τις αὐτὸν μακαρίζει διὰ τὴν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀνατροφὴν, νῦν μνημονεύει τῆς ἀφθονίας ἐκείνης, καὶ μυρίας αὐτὴν ὄψεται ἀθυμίας καὶ δυσκολίας ὑπόθεσιν τῷ δικαίῳ γεγεννημένην.
25 Οὐ γὰρ ἔστιν ἴσον ἐν ἰδιωτικῇ τραφέντα οἰκία, καὶ πολλοὺς μὲν μόχθους, πολλὰς δὲ ἀποδημίας καὶ ταλαιπωρίας ὑπομείναντα, πλάνας ἀνέχεσθαι μακρὰς καὶ τὰ τῆς ἀλλοιρίας ὑπο-

τόσον μεγάλην φλόγα τῆς λύπης ποῦ ἔτρεφε κατὰ τὸν προηγούμενον χρόνον, αὐτὴ κατ' ἔξοχὴν μ' ἀφήνει κατάπληκτον. Διότι αὐτὸς ποῦ μετέτρεψε τὸν πόνον ἐκείνον εἰς φόνον, κατέστησε φανερὰ τὰ προηγούμενα μὲ τὰς τελευταίας πράξεις του. Διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δείξη μὲ τόσῃν σφοδρότητα τὴν υπεράσπισίν του, ἐὰν δὲν ἔλειωνε περισσότερο ἀπὸ τοὺς πατέρας τῶν τέκνων ἐξ αἰτίας ἐκείνων τῶν κακῶν. Τί λοιπὸν, ἐπειδὴ ἡμύνθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀνεκούφισε καὶ τὴν ψυχὴν ὀλίγον ἀπὸ τὴν λύπην ἐκείνην; ἄρα γε ἠμπόρεσεν ἐξ ὀλοκλήρου ν' ἀπολαύσῃ τῆς παρηγορίας ἐκείνης ποῦ εἶχε προέλθει ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν; Δὲν εἶχεν ἔλθει ἡ δευτέρα ἡμέρα καὶ κατελάμβανε τὸν μακάριον ἐκείνον λύπη φοβερωτέρα καὶ ἀπὸ τὴν προηγουμένην, καὶ τόσον μέγας φόβος, ὥστε νὰ ἐκδιωχθῇ καὶ ἀπὸ ὅλην τὴν Αἴγυπτον. Εἶναι φοβερόν πράγμα λοιπὸν καὶ τὸ νὰ κακολογῆται κανεὶς ἀπὸ ὅποιονδήποτε, ὅταν ὁμως αὐτὸ τὸ κᾶνῃ καὶ κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εὐεργετήθησαν καὶ κατηγορῆ τὰς εὐεργεσίας ποῦ ἔγιναν εἰς αὐτὸν καὶ λέγει, «Μήπως», λέγει, «θέλεις νὰ μὲ φονεύσῃς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ποῦ ἐφόνευσες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον;»², τότε λοιπὸν, τότε ἡ προσβολὴ γίνεται ἀβάστακτος καὶ εἶναι δυνατόν καὶ νὰ πνίξῃ τὸν ὑβριζόμενον· τόσον μέγαν θυμὸν δημιουργεῖ μαζί μὲ τὴν λύπην.

Ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Μωϋσέως ὑπῆρχεν, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, τρίτον κακόν, ὁ φόβος τοῦ βασιλέως, ποῦ τόσον πολὺ εἶχε κατακυριεύσει τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου, ὥστε καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ὅλην τὴν χώραν. Γίνεται λοιπὸν φυγὰς ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως· ὥστε, ἐὰν κάποιος τὸν μακαρίζῃ διὰ τὴν ἀνατροφὴν του εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἃς θυμηθῇ τῶρα ἐκείνην τὴν ἐφθονίαν, καὶ θὰ ἰδῇ νὰ γίνεται αὐτὴ εἰς τὸν δίκαιον αἰτία μυρίων στενοχωριῶν καὶ δυσκολιῶν. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα τὸ ν' ἀνατραφῇ κανεὶς εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν καί, ἀφοῦ ὑπέμεινε πολλοὺς μόχθους καὶ πολλὰς ἀποδημίας καὶ ταλαιπωρίας, νὰ ὑπομένῃ μεγάλας περιπλανήσεις καὶ νὰ ὑπο-

μένειν τε κακά, καί, μηδὲ εἰς βραχεῖαν πείραν τούτων ἐλ-
θόντα ποιέ, ἀλλ' ἐν πολυτελείᾳ διατελέσαντα τὸν ἅπαντα χρό-
νον, τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο παθεῖν· πολλῶ γὰρ οὗτος ἐκείνου χα-
λεπωτέρας αἰσθήσεται τῆς φυγῆς, εἴ ποτε εἰς ταύτην κα-
5 τασιῆναι συμβαίῃ τὴν ἀνάγκην αὐτῶ· ὁ δὲ κακείνῳ τότε
συνέβαινε. Καὶ γενόμενος φυγᾶς, κατάγεται μὲν παρὰ ἄν-
δρὶ εἰδωλολάτρη καὶ ἀλλοφύλῳ· καὶ τοῦτο δὲ εἰς ἀθυμίᾳς
λόγον οὐ μικρὸν, ξενίζεσθαι παρὰ τῷ δαιμονίοις ἰερωμένῳ
χρόνον οὕτω μακρὸν. Ἐγχειρισθεῖς δὲ τὴν τῶν ποιμνίων
10 ἐπιμέλειαν τῶν ἐκείνου, οὕτω τὰ τεσσαράκοντα ἔτη διετέ-
λεσεν.

Εἰ δὲ τινι τοῦτο μηδὲν εἶναι δοκεῖ δεινόν, ἐξειάσωμεν
τοὺς μὴ διὰ φόβον καὶ δέος ἀποδημοῦντας καὶ κρυπτομένους,
ἀλλὰ τοὺς ἐκοντὶ μικρὸν τῆς οἰκίας διασπωμένους, πῶς ἀλύ-
15 ουσι, πῶς δυσχεραίνουσι, πόσων ἀγαθῶν τὴν ἐπάνοδον τί-
θενται. Ὅταν δὲ καὶ φόβος προσῆ καὶ βίος ταλαίπωρος,
καὶ τὰ φορτικὰ ταῦτα καὶ ἐπαχθῆ τῆς ἡδίσις ἐπανόδου
κουφότερα φαίνηται, θέα μοι τὸ ποικίλον τῆς συμφορᾶς.
Μὴ γὰρ ἀπλῶς ἀκούσης τό, «ἐποίμαινε», ἀλλ' ἀναμνήσθητι
20 νῦν τῶν ρημάτων τοῦ Ἰακώβ, ὧν πρὸς τὸν κηδεσιτὴν ἀπωδύ-
ρειο λέγων· «Ἐγὼ ἀπεινῶνον παρ' ἐμανιοῦ κλέμματα ἡ-
μέρας καὶ κλέμματα νυκτός· ἐγενόμην τῆς ἡμέρας συγκαιό-
μενος τῷ καύματι, καὶ τῷ παγειῶ τῆς νυκτός, καὶ ἀφίστατο
ὁ ὕπνος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου». Ταῦτα γὰρ ἅπαντα καὶ
25 τούτῳ συμβαίνειν εἰκὸς ἦν, ἐπὶ πλείοσιν ἔτεσι καὶ μετὰ μεί-
ζονος τῆς σφοδρότητος, θοῶ καὶ ἡ χώρα τῆς χώρας ἐρη-
μοιέρα. Εἰ δὲ μὴ ἀπωδύρατο ταῦτα ὁ Μωϋσῆς, οὐδὲ γὰρ
ὁ μακάριος ἐκεῖνος εἶπεν ἄν, εἰ μὴ εἰς πολλὴν τοῦ πρά-

2. Ἐξ. 2, 14.

3. Γεν. 31, 39 - 40.

μένη τὰ κακὰ τῆς ξένης χώρας, καὶ τὸ νὰ μὴ λάβῃ κανεὶς πείραν ὄλων αὐτῶν οὔτε ἐπὶ ἐλάχιστον χρόνον, ἀλλ', ἀφοῦ ἔζησεν ὄλην τὴν ζωὴν του μὲ πολυτέλειαν, νὰ πάθῃ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ἴδιον διότι αὐτὸς θὰ αἰσθανθῇ τὴν φυγὴν πολὺ πῖο χειροτέραν ἀπὸ ἐκεῖνον, ἐάν ποτε ἤθελε συμβῆ νὰ περιέλθῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην, πρᾶγμα λοιπὸν ποῦ τότε συνέβαινεν εἰς ἐκεῖνον. Καί, ἀφοῦ ἔγινε φυγὰς, καταφεύγει εἰς κάποιον ἄνθρωπον εἰδωλολάτρην καὶ ἀλλόφυλον· καὶ αὐτὸ δὲν ἦτο μικρὴ αἰτία διὰ λύπην, τὸ νὰ φιλοξενῆται δηλαδὴ ἐπὶ τόσον μεγάλον χρόνον ἀπὸ ἱερέα τῶν δαιμονίων. Ἀφοῦ δὲ τοῦ ἀνετέθη ἡ φροντίς τῶν ποιμνίων ἐκεῖνου, ἔτσι ἐπέρασε τὰ σαράντα ἔτη του.

Ἐὰν ὁμως εἰς κάποιον φαίνεται ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα, ἄς ἐξετάσωμεν ὄχι αὐτοὺς ποῦ ξενιτεύονται καὶ κρύπτονται ἀπὸ φόβον καὶ δέος, ἀλλ' ἐκεῖνους ποῦ μὲ τὴν θέλησίν των ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν οἰκίαν των δι' ὀλίγον χρόνον, ποίας στενοχωρίας δοκιμάζουν, ποίας δυσκολίας συναντοῦν, καὶ πόσων ἀγαθῶν αἰτίαν θεωροῦν τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὴν οἰκίαν των. Ὅταν δὲ αὐτὰ συνοδεύονται καὶ ἀπὸ φόβον καὶ ἀπὸ ταλαίπωρον βίον, καὶ τὰ ἀνυπόφορα αὐτὰ καὶ τὰ δυσκολοβάστακτα πράγματα φαίνονται ἐλαφρότερα ἀπὸ τὴν γλυκυτάτην ἐπιστροφὴν, πρόσεχε τότε σὲ παρακαλῶ τὸ πολύμορφον τῆς συμφορᾶς του. Μὴ λοιπὸν ἀκούσης ἀπλῶς τὸ «ἐποίμανεν», ἀλλ' ἐνθυμήσου τώρα τὰ λόγια τοῦ Ἰακώβ, τὰ ὁποῖα ἔλεγε ὄδυρόμενος πρὸς τὸν πενθερόν του· «Ἐγὼ ἐπλήρωνα ἀπὸ τὰ ἰδικά μου διὰ τὰ κλοπιμαῖα τῆς ἡμέρας καὶ τὰ κλοπιμαῖα τῆς νυκτός· κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας μὲ κατέκαιεν ὁ καύσων καὶ κατὰ τὴν νύκτα ὑπέφερον τὸν παγετόν, καὶ ἀπουσίαζεν ὁ ὕπνος ἀπὸ τὰ μάτια μου»⁸. Διότι ὅλα αὐτὰ φυσικὸν ἦτο νὰ συνέβαινον καὶ εἰς αὐτόν, ἐπὶ περισσότερα ἔτη καὶ μὲ τόσον μεγαλυτέραν σφοδρότητα, ὅσον ἐρημότερα εἶναι καὶ ἡ χώρα ἐκείνη τῆς χώρας αὐτῆς. Ἐὰν δὲ συνέβη καὶ δὲν τὰ ἐθρηνολόγησεν αὐτὰ ὁ Μωϋσῆς, οὔτε καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος θὰ τὰ ἔλεγεν, ἐάν δὲν περι-

γματος κατέστη τὴν ἀνάγκην, καὶ ὑπὸ τῆς ἀγνωμοσύνης τοῦ κηδεσίου εἰς ταῦτα ἐλθεῖν ἐβιάσθη τὰ ρήματα.

Ἰκανὴ μὲν οὖν καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀλλοτριὰ ταπεινώσαι τὸν ἄνδρα, τὸν καὶ χρείας ἔνεκεν ἀποδημοῦντα μό-
5 νον. Ὡς γὰρ ὄρνεον, φησὶν, ὅταν ἐκπειασθῇ ἐκ τῆς νοσοσιᾶς αὐτοῦ, οὕτως ἄνθρωπος δουλοῦται, ὅταν ἀποξενωθῇ ἀπὸ τῶν ἰδίων τόπων. Τότε δὲ πρὸς τοῦτω οὐδὲ ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας εἶχε θαρρεῖν, ἀλλ' ὥσπερ τις οἰκέτης ὤμὸν δεσπότην ἀποδρᾶς τρέμει διαπαντός καὶ δέδοικε μὴ ἄλῳ,
10 οὕτω καὶ ὁ μακάριος Μωσῆς φόβῳ συνέζη διηνεκεῖ· καὶ δῆλον ἐξ ὧν καὶ τοῦ Θεοῦ μετὰ τοσοῦτον χρόνον κελεύοντος ἀπελθεῖν, ἀναδύεται καὶ ὀκνεῖ, καὶ ταῦτα ἀκούσας, ὅτι «Ὁ ζητιῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τέθνηκεν».

Ἐπειδὴ δὲ ποιε ἐπέισθη καὶ ἀπῆλθε καὶ τὴν γυναῖκα
15 καὶ τοὺς παῖδας ἠναγκάσθη καταλιπεῖν, πάλιν μέμψεις καὶ ὕβρεις καὶ ἀπειλαὶ παρὰ τοῦ κρατοῦντος τῆς Αἰγύπτου τότε, κατηγορίαι δὲ καὶ ἄραι παρὰ τῶν εὐεργετουμένων αὐτῶν. Ὁ μὲν οὖν ἔλεγεν· «Ἰνατί, Μωσῆ καὶ Ἀαρών, διασιρέφετε τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν; ἀπέλθετε ἕκαστος ὑμῶν
20 πρὸς τὰ ἔργα αὐτοῦ». Οἱ δὲ Ἰσραηλῖται, «Ἴδου», φασίν, «ὁ Θεὸς ὑμᾶς καὶ κρίναι, ὅτι ἐβδελύξατε τὴν ὁσμὴν ἡμῶν ἐνώπιον Φαραὼ καὶ ἐνώπιον τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, δοῦναι ρομφαίαν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀποκτεῖναι ἡμᾶς».

Λυπηρὰ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἐπαχθῆ, τὸ δὲ πάντων φορ-
25 τικώτερον ἐκεῖνο ἦν, ὅτι εἰσελθὼν καὶ μυρία ἐπαγγειλάμενος ἀγαθὰ, ἐλευθερίαν, ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἔδοξεν εἶναι ἀπατεῶν. Οὐ γὰρ μόνον αὐτοῖς οὐκ ἐπεκουφίσθη τὸ τῆς ἐπικειμένης δουλείας βάρος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ

4. ἘΕ. 4, 19.

5. ἘΕ. 5, 4.

6. ἘΕ. 5, 21.

ήρχετο εἰς τὴν μεγάλην ἀνάγκην καὶ δὲν ἐξηναγκάζετο νὰ εἰπῆ αὐτὰ τὰ λόγια ἐξ αἰτίας τῆς ἀγνωμοσύνης τοῦ πενθεροῦ του.

Βέβαια ἡ Ξένη χώρα εἶναι ἰκανὴ καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν ποὺ Ξενιτεύεται καὶ μόνον ἀπὸ ἀνάγκην. Διότι, λέγει, ὡσὰν τὸ ὄρνεον, ὅταν πετάξῃ ἀπὸ τὴν φωλεάν του, ἔτσι ὁ ἄνθρωπος σκλαβώνεται, ὅταν ἀποδημήσῃ ἀπὸ τοὺς τόπους του. Τότε δὲ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ δὲν εἶχε νὰ ἐλπίζῃ οὔτε διὰ τὴν σωτηρίαν του, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς κάποιος δοῦλος ἀποδράσας τρέμει συνεχῶς τὸν σκληρὸν κύριόν του καὶ φοβεῖται μήπως συλληφθῆ, ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἔζη μὲ διαρκῆ φόβον· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι, ἂν καὶ ὁ Θεός, μετὰ ἀπὸ τόσον χρόνον, τὸν διατάσσει νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀποφεύγει νὰ τὸ πράξῃ καὶ διστάζει, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ ἤκουσε νὰ τοῦ λέγῃ, ὅτι «Ἀπέθανεν αὐτὸς ποὺ ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ»⁴.

Ὅταν ὅμως κάποτε ἐπείσθη καὶ ἀνεχώρησε καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του, πάλιν δέχεται κατηγορίας καὶ προσβολὰς καὶ ἀπειλὰς ἐκ μέρους τοῦ ἄρχοντος τότε τῆς Αἰγύπτου, κατηγορίας δὲ καὶ κατάρας ἐκ μέρους τῶν ἰδίων τῶν εὐεργετουμένων. Ὁ μὲν λοιπὸν ἄρχων ἔλεγε· «Διατί, Μωϋσῆ καὶ Ἄαρών, ἀποτρέπετε τὸν λαὸν ἀπὸ τὰ ἔργα του; πηγαίνετε ὁ καθένας σας εἰς τὴν ἐργασίαν του»⁵. Οἱ δὲ Ἰσραηλίται τοῦ λέγουσιν· «Εἶθε νὰ ἰδῆ ὁ Θεὸς τὰ ἔργα σας καὶ νὰ σᾶς κρίνῃ, διότι ἐκάματε μισητὴν τὴν ὑπόληψίν μας ἐνώπιον τοῦ Φαραῶ καὶ ἐνώπιον τῶν ὑπηρετῶν του, παραδώσαντες ρομφαίαν εἰς τὰ χέρια αὐτῶν διὰ νὰ μᾶς φονεύσουσιν»⁶.

Βέβαια αὐτὰ εἶναι λυπηρὰ καὶ πολὺ ἀνυπόφορα, τὸ πιὸ ἀνυπόφορον ὅμως ἀπὸ ὅλα ἦτο ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ ἀφοῦ ἦλθε καὶ τοὺς ὑπεσχέθη μύρια ἀγαθὰ, ἐλευθερίαν, ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ ὑφίσταντο, ἐφάνη ὅτι εἶναι ἀπατεῶν. Διότι, ὄχι μόνον δὲν ἀνεκούφισεν αὐτοὺς ἀπὸ τὸ βάρος τῆς δουλείας ποὺ ἐβάσταζον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ χει-

χαλεπώτερον ἐπειείνειο καὶ ὁ προσδοκηθεὶς ἐλευθερωτῆς
 ἔσεσθαι τοῦ παντὸς ἔθνους, καὶ τοῦτο ἐπαγγειλάμενος, τῶν
 σιρεβλώσεων καὶ τῶν μαστίγων αἴτιος ἔδοξεν εἶναι, καὶ
 ἐπίβουλος καὶ λυμεών. Τίς οὐκ ἂν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας κατε-
 5 πόθη ραδίως, ὑποσχόμενος μὲν λύσιν τῶν τοσοῦτων κακῶν,
 μετὰ δὲ τὴν ὑπόσχασιν προσθήκη ἐτιέρων χαλεπωτέρων ἰδῶν;
 Ἦθύμει μὲν οὖν ὡς ἀθυμεῖν εἰκὸς τὸν ταῦτα ἀκούοντα καὶ
 ὀρῶντα, οὐ παρειρέπειο δὲ ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀλλ' ἔμεψεν
 ἀκλινής, καίτοι ταῖς ἐπαγγελίαις τῶν γινομένων οὐ συμ-
 10 βαινόντων, ἀλλὰ καὶ μαχομένων.

Προσελθὼν δὲ τῷ Θεῷ καὶ διαλεχθεὶς ὑπὲρ τούτων,
 καὶ ἀποδυράμενος πολλά· εἶπε γάρ, φησί, Κύριε, διὰ τί ἐκά-
 κωσας τὸν λαόν σου, καὶ ἵνατί ἀπέστειλάς με; καὶ ἀφ' οὗ
 εἰσπεπόρευμαι πρὸς Φαραὼ λαλῆσαι ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι,
 15 ἐκάκωσε τὸν λαόν τοῦτον, καὶ οὐκ ἐρρύσω τὸν λαόν σου».
 Ταῦτα δὴ οὖν θρηγήσας καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν ἀκούσας ἄπερ
 καὶ πρότερον, ἀπαγγέλλει μὲν αὐτὰ τοῖς Ἰσραηλίταις πάλιν,
 οὐ παραδέχονται δὲ ἐκεῖνοι τῷ κρατεῖσθαι τὰς ψυχὰς ὑπὸ
 τοῦ καμάτου καὶ τῆς ἀθυμίας. Οὐκ εἰσήκουσαν γὰρ Μωσέως,
 20 φησὶν, ἀπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν σκληρῶν.
 Καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ὡς ἔτυχεν αὐτὸν ἔθλιβεν.

Ὡς δὲ ἐπὶ τῶν σημείων ἐγίνετο καὶ πολλάκις ὑπὸ τοῦ
 Φαραὼ διαπαιχθεὶς ἤνεγκε γενναίως καὶ ταύτην τὴν χλευα-
 σίαν, ἀπαλλαγείς τῆς Αἰγύπτου, καὶ θαρρήσας μετὰ τῶν
 25 Ἰουδαίων λοιπόν, πρὶν ἀναπνεῦσαι τέλεον, τῷ προτιέρῳ, μάλ-
 λον δὲ καὶ πολλῷ μείζονι τοῦ προτιέρου κατελαμβάνετο φό-
 βῳ. Οὕτω γὰρ ὅλαι τρεῖς ἡμέραι, καὶ τοὺς βαρβάρους ἄ-
 παντας μετὰ τῶν ὄπλων εἶδον πλησίον ἐσιῶτας αὐτῶν, καὶ

7. Ἐξ. 5, 23.

8. Πρὸβλ. Ἐξ. 6, 9.

ρότερον τὴν ἐπεξέτεινε, καὶ αὐτὸν ποῦ ἀνέμεινον νὰ γίνῃ ἐλευθερωτῆς ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους καὶ ποῦ τοὺς τὸ ὑπεσχέθη καὶ ὁ ἴδιος, ἐθεωρήθη νὰ εἶναι αἴτιος ὄλων τῶν βασάνων καὶ τῶν μαστιγώσεων καθὼς ἐπίσης καὶ ἐπίβουλος καὶ καταστροφεύς. Ποῖος δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταβροχθισθῇ εὐκόλως ὑπὸ τῆς λύπης, καθ' ἣν στιγμὴν ὑπέσχετο μὲν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ τόσα κακά, ὅμως ἔβλεπε μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ προστίθενται ἄλλα χειρότερα κακά; Ἐλυπεῖτο λοιπὸν ὅπως εἶναι φυσικὸν νὰ λυπῆται ἐκεῖνος ποῦ ἀκούει αὐτὰ καὶ βλέπει, δὲν παρυσύρετο ὅμως ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀλλ' ἔμενεν ἀκλόνητος, ἂν καὶ βέβαια δὲν συνέβαινον τὰ ὅσα ἐγίνοντο, σύμφωνα μὲ τὰς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ κατεπολεμοῦντο.

Ἄφοῦ λοιπὸν προσῆλθεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ συνωμίλησε μετ' αὐτοῦ περὶ αὐτῶν καὶ ἐθρήνησε πικρά, εἶπε, λέγει· «Κύριε, διατί κατέστησες ἄθλιον τὸν λαὸν σου, καὶ διατί μὲ ἀπέστειλες; καὶ ἀπὸ τότε ποῦ μετέβην εἰς τὸν Φαραῶ διὰ νὰ τοῦ ὀμιλήσω ἐξ ὀνόματός σου, κακομετεχειρίσθη τὸν λαὸν αὐτὸν καὶ δὲν ἠλευθέρωσες τὸν λαὸν σου»⁷. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐθρήνησεν ὅλα αὐτὰ καὶ ἤκουσε πάλιν αὐτὰ ποῦ ἤκουσε προηγουμένως, τὰ ἀναφέρει μὲν καὶ πάλιν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, δὲν τὰ ἀποδέχονται ὅμως ἐκεῖνοι, λόγῳ τοῦ ὅτι ἦσαν κυριευμένοι αἱ ψυχαὶ των ἀπὸ τὴν κούρασιν καὶ τὴν λύπην. Διότι, λέγει, δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὰ λόγια τοῦ Μωϋσέως ἐξ αἰτίας τῆς λύπης καὶ τῶν σκληρῶν ἔργων⁸. Καὶ δὲν ἦτο τυχαία ἡ θλίψις αὐτῆ ποῦ τοῦ προεκάλει.

Ὅταν δὲ συνέβησαν τὰ σημεῖα ἐκεῖνα καί, ἐμπαιχθεὶς πολλὰς φορὰς ὑπὸ τοῦ Φαραῶ, ὑπέμεινε γενναῖα καὶ αὐτὸν τὸν χλευασμὸν, ἐγκαταλείψας τὴν Αἴγυπτον καὶ λαβὼν μαζί μὲ τοὺς Ἰουδαίους θάρρος πλέον, πρὶν ἀκόμη νοιώσῃ τελείαν ἀνακούφισιν, κατεκυριεύετο ἀπὸ τὸν προηγούμενον φόβον, μᾶλλον δὲ καὶ ἀπὸ πολὺ πρὸ μεγαλύτερον φόβον. Διότι δὲν εἶχον ἀκόμη περάσει τρεῖς ὀλόκληραι ἡμέραι καὶ εἶδον ὄλους τοὺς βαρβάρους μετὰ τῶν ὄπλων νὰ εὐρίσκωνται πλησίον των καὶ ἔπασχον αὐτὸ ἀ-

ταυτὸν ἔπασχον, οἷον εἰ δραπέται τινὲς ἐπὶ τῆς ἀλλοτριῆς
 ἄφνω τοῖς τῶν δεσποτῶν ἐμπεσόντες ὀφθαλμοῖς· ἢ εἰ καθά-
 περ αὐτοὶ δὴ οὔτιοι εἴποτε συμβὰν χρηστοῖς ὀνειράσιν ἐν-
 τρυφήσαντες, καὶ ταύτην φαντασθέντες τὴν ἀπαλλαγὴν, εἶτα
 5 διεγεροθέντες εὗρον ἑαυτοὺς ἐν Αἰγύπτῳ πάλιν καὶ τοῖς ὁ-
 μοίοις κακοῖς. Μᾶλλον δὲ οὐκ οἶδα τί ἂν τις αὐτοὺς φαίη
 νομίζειν ὄναρ, τὰς τρεῖς ἡμέρας τῆς ἀπαλλαγῆς, ἢ τὴν πα-
 ροῦσαν ὄψιν ἐκείνην τὴν φορικώδη καὶ φοβεράν τοσαύτη κα-
 τεσκεδάσθη τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς ἀθυμίας ἀχλὺς.

10 Ὁ δὲ Μωσῆς καὶ μείζονι σκότῳ συνεχόμενος ἦν. Οὐ
 γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους ἐδεδοίκει μόνον, καθάπερ καὶ οἱ λοι-
 ποὶ Ἰσραηλῖται, ἀλλὰ καὶ τούτους μετ' ἐκείνων. Ἀμφότε-
 ροὶ γὰρ ὡς ἀπαιτῶνι καὶ εἴρωνι προσεῖχον λοιπόν, οἱ μὲν
 μετὰ τοῦ καταγελαῖν καὶ ἐπεμβαίνειν, οἱ δὲ μετὰ τοῦ δάκνε-
 15 σθαι καὶ ἀθυμεῖν. Ἀλλὰ τί χρὴ τούτοις τεκμαίρεσθαι τὴν
 ἀθυμίαν τοῦ ἀνδρός, παρὸν ἐκ τῆς ἄνωθεν ἐνεχθείσης φω-
 νῆς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ὀδύνην καταμαθεῖν; Σιγῶντι γὰρ καὶ
 μηδὲ διαῖραι τὰ χεῖλη τολμῶντι, φησὶν ὁ Θεός· «Τί βοᾷς
 πρὸς με;», τὸν θόρυβον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δι' ἑνὸς ῥήματος
 20 τούτου ἐμφαίνων ἡμῖν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο ἐλύθη τὸ δέος, καὶ μείζονα πάλιν
 ἤρρετο τὰ δεινά. Καὶ γὰρ καὶ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τοῦ Φα-
 ραὼ χαλεπώτερον αὐτῷ δι' ὅλης ἐκέχρηντο τῆς ὁδοῦ οἱ παρ'
 αὐτοῦ δημαγωγούμενοι καὶ δι' αὐτοῦ μυρίων ἀπολαύσαντες
 25 ἀγαθῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπέκειντο σφοδρῶς ἄγχοντες, καὶ
 κρέα ἀπαιτοῦντες αὐτὸν τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τοῖς μὲν πα-

κριβῶς πού παθαίνουν μερικοί πού δραπετεύουν πρὸς ξένην χώραν, καὶ πού ξαφνικὰ πίπτουν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῶν κυρίων των, ἢ ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν ἤθελε συμβῆ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ βυθισθοῦν κάποτε εἰς εὐχάριστα ὄνειρα, καὶ φαντασθέντες αὐτὴν τὴν ἀπαλλαγὴν, εἰς τὴν συνέχειαν, ἀφοῦ ἐξύπνησαν, εὔρον τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ μέσα εἰς τὰ ἴδια τὰ κακά. Μᾶλλον δὲ δὲν γνωρίζω ποῖο θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι αὐτοὶ ἐθεώρουν ὡς ὄνειρον, τὰς τρεῖς ἡμέρας τῆς ἀπαλλαγῆς των, ἢ τὸ παρὸν ἐκείνο θέαμα, τὸ φρικῶδες καὶ φοβερόν· τόσον πυκνὸν σκότος λύπης ἐσκορπίσθη εἰς τὰ μάτια ὄλων.

Ὁ δὲ Μωϋσῆς ἦτο κατακυριευμένος καὶ ἀπὸ πῖο πυκνὸν σκότος. Διότι δὲν ἐφοβεῖτο μόνον τοὺς Αἰγυπτίους, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ὑπόλοιποι Ἰσραηλίται, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ αὐτούς. Καθ' ὅσον καὶ οἱ δύο τὸν ἔβλεπον πλέον ὡσάν ἀπατεῶνα καὶ ψεύτην, οἱ μὲν Αἰγύπτιοι ἐπειδὴ τοὺς ἐξηπάτα καὶ ἐπενέβαινεν ἀναρμόδια εἰς τὰς ξένας ὑποθέσεις, οἱ δὲ Ἰσραηλίται ἐπειδὴ τοὺς ἐστενοχῶρει καὶ τοὺς ἐγέμιζε μὲ λύπην. Ἀλλὰ τί χρειάζεται νὰ βγάζωμεν ἀπὸ αὐτὰ συμπεράσματα διὰ τὴν λύπην τοῦ ἀνδρός, ἀφοῦ ἤμποροῦμεν ἀπὸ τὴν ἐξ οὐρανοῦ ἐλθοῦσαν φωνὴν νὰ γνωρίσωμεν ὅλην τὴν ὀδύνην αὐτοῦ; Διότι, καθ' ἣν στιγμὴν ἐσιώπα καὶ δὲν ἐτόλμα οὔτε καὶ ν' ἀνοίξῃ τὰ χεῖλη του, τοῦ λέγει ὁ Θεός· «Τί φωνάζεις πρὸς ἐμένα;»⁹, καθιστῶν γνωστὸν εἰς ἡμᾶς τὸν θόρυβον τῆς ψυχῆς του μὲ μίαν φρᾶσιν.

Ὅταν ὅμως καὶ αὐτὸς ὁ φόβος ἐξηφανίσθη, ἐδέχετο καὶ πάλιν μεγαλύτερα δεινά. Καθ' ὅσον συμπεριεφέροντο πρὸς αὐτόν, αὐτοὶ πού εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν καθοδήγησίν του καὶ ἀπήλαυσαν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀνυπολόγιστα ἀγαθὰ, χειρότερα καὶ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τὸν Φαραῶ. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπετίθεντο ἐναντίον του καὶ τὸν ἐστενοχῶρουν πάρα πολύ, ζητοῦντες ἀπὸ αὐτόν καὶ τὰ κρέατα πού ἔτρωγον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ δείχνοντες διὰ μὲν τὴν παροῦσαν κατάστασιν ἀχαριστίαν, ἐπιζητοῦντες δὲ

ροῦσιν ἀχαρισιοῦντες, τὰ δὲ πρότερα ἐπιζητοῦντες, ὃ πάντων βαρύτερον ἦν. Τί γὰρ χαλεπώτερον ἂν ἔπαθεν, εἰ μαυνομένων καὶ παραπαιόντων ἀνδρῶν ἐπειτίραπτο σιραιηγεῖν; Ἄλλ' ὅμως ταῦτα πάντα γενναίως ἔφερον ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ· καὶ εἰ μὲν μὴ φιλοσιόργως εἶχε πρὸς αὐτούς, 5 φορητὸν ἂν ἦν τὸ δεινὸν καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων μόνον παρεῖχεν ἀλγεῖν, νῦν δὲ τῶν γονέων μᾶλλον περὶ αὐτοὺς διατεθείς, ἀπὸ τῆς κηδεμονίας ταύτης καὶ ἑτέραν εἶχεν ἀθυμίας ἀνάγκην, τὴν ὑπὲρ τῆς ἐκείνων διασιροφῆς καὶ μιαι 10 ρίας. Οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτὸν ἔδακνε τὸ ὑβρίζεσθαι, ὡς τὸ ἐκείνους εἶναι τοὺς ὑβριστάς.

Δεινὸν μὲν οὖν καὶ τὸ πρὸ τῆς χορηγίας τῆς παραδόξου τροφῆς ἐκείνης ἀχαριστεῖν· οἱ δὲ καὶ ἐν μέσοις τοῖς θαύμασι τὴν κακίαν ἐπεδείκνυον τὴν αὐτῶν, καὶ τὴν παρανο 15 μίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν τὴν περὶ τὴν συλλογὴν, καὶ μικρὸν προελθόντες πάλιν ἐγόγγυζον, πάλιν ἐμέμφοντο ταῖς εὐεργεσίαις τοῦ Θεοῦ· καθ' ἕκαστον δὲ τούτων μᾶλλον τῶν ἁμαρτανόντων ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἐκόπτετο καὶ ἠθύμει. Καὶ γὰρ διτε τὸν μόσχον εἰργάσαντο, αὐτοὶ μὲν ἔπαιζον καὶ ἐτρού 20 φων, ὁ δὲ πενθῶν καὶ ἀνιώμενος καὶ καταρῶμενος ἐαντιῶ τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ἀρὰν Μωσῆς ἦν, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ὅλως ἔπειθεν ἀποσιῆσαι τῆς συμπαθείας τῆς πρὸς αὐτούς. Τοὺς οὖν οὕτως ὑπ' αὐτοῦ ποθομένους ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀεὶ προβαίοντας δοῶν, πόση λύπη, πόσοις δὲ ἄρα συνανεισρέφειο 25 δάκρυσιν; Εἰ γὰρ ἓνα τις υἱὸν ἔχων οὐκ ἂν δύναιτο ζῆν, εἴ ποτε αἰσθοῖτο πρὸς κακίαν αὐτὸν ἀποκλίναντα, καὶ εἰ πάντων αὐτὸς πονηρότερος ὢν τύχοι, τὸν μυριάδας τισαύτας ἐν ἰάξει παίδων κεκτημένον, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ παῖδας

τὴν προηγουμένην, πρᾶγμα ποῦ ἦτο τὸ πιὸ βαρύτερον ἀπὸ ὅλα. Διότι τί χειρότερον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πάθῃ ἐὰν ἤθελε διαταχθῆ νὰ ὀδηγήσῃ μαινομένους καὶ παράφρονας ἀνθρώπους; Ἄλλ' ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπέμενε γενναῖα ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἄνδρας. Καὶ ἐὰν μὲν δὲν ἠγάπα αὐτοὺς, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ὑποφερτόν τὸ κακὸν καὶ θὰ τὸν ἔκανε νὰ πονᾷ μόνον διὰ τὰ ὅσα συνέβαινον εἰς αὐτόν, ἐνῶ τώρα, ἂν καὶ τοὺς συμπεριεφέρθη καλύτερον καὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν αὐτὴν ἐδημιουργεῖτο εἰς αὐτόν καὶ ἄλλη αἰτία λύπης, ποῦ προήρχετο ἀπὸ τὴν διαστροφήν των καὶ τὴν κτηνώδη διαγωγὴν των. Διότι δὲν τὸν ἐπλήγωνον τόσον πολὺ αἱ ὕβρεις, ὅσον τὸ ὅτι ἐκεῖνοι ἦσαν ποῦ τὸν ὕβριζον.

Βέβαια εἶναι φοβερόν πρᾶγμα τὸ νὰ δείχνουν ἀχαριστίαν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν χορηγίαν τῆς παραδόξου ἐκείνης τροφῆς, αὐτοὶ ὅμως ἔδειχνον τὴν κακίαν των καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ποῦ συνέβαινον τὰ θαύματα, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν παρανομίαν των καὶ τὴν πλεονεξίαν των κατὰ τὴν συλλογὴν τῆς τροφῆς, καὶ ἀφοῦ ἐπερνοῦσεν ὀλίγος χρόνος πάλιν ἐγόγγυζον, πάλιν ἐμέμφοντο τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ καθένα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἐστενοχωρεῖτο καὶ ἐλυπεῖτο περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀμαρτάνοντας. Καθ' ὅσον, ὅταν ἔσφαξαν τὸν μόσχον, αὐτοὶ μὲν ἔπαιζον καὶ διεσκέδαζον, ἐνῶ, αὐτὸς ποῦ ἐπένθει καὶ ἐστενοχωρεῖτο καὶ κατηρᾶτο τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν πιὸ φοβεράν ἐκείνην κατάραν, ἦτο ὁ Μωϋσῆς, καὶ τίποτε δὲν τὸν ἔπειθε τελείως νὰ παύσῃ νὰ τρέφῃ συμπάθειαν πρὸς αὐτοὺς. Δι' αὐτοὺς λοιπὸν ποῦ τόσον πολὺ ἠγάπα, βλέπων νὰ βαδίζουν συνεχῶς πρὸς τὸ χειρότερον, πόσῃ λύπῃ δὲν ἔνοιωθε καὶ πόσα ἄρα γε δάκρυα δὲν ἔχυσε δι' αὐτοὺς; Διότι, ἐὰν κάποιος, ἔχων ἓνα υἱόν, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ζήσῃ, ἐὰν κάποτε ἤθελεν ἀντιληφθῆ ὅτι παρεσύρθη πρὸς τὴν κακίαν, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐτύχαινε νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ πιὸ κακὸς ἀπὸ ὅλους, αὐτὸς ποῦ εἶχεν ὡσὰν παιδιὰ του τόσας μυριάδας, μάλλον δὲ ποῦ τοὺς ἠγάπα καὶ περισσότερο ἀπὸ παιδιὰ του, (διότι

- φιλοῦντα (οὐδεὶς γὰρ ἂν ἠϋξαιτο παιτὴρ συναπολέσθαι παιδὶ μηδὲν ἡμαρτηκῶς, καθάπερ ἐκεῖνος), τὸν δὴ οὕτω παῖδας κεκτημένον ισοούτους, μισοπόνηρόν τε ὄντα καὶ φιλάγαθον, τί οἶει πάσχειν πάντας αὐτούς, ὥσπερ ἔκ τινος συνθήματος,
- 5 εἰς τὸν τῆς κακίας κρημνὸν καταδραμόντας ἰδόντα; Οὐ γὰρ ἂν εἰ μὴ σφόδρα αὐτὸν ἐσκότιωσε καὶ ἐκ βάρων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἀνέτριψεν ὁ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης Ἰλιγγος, τὰς πλίκας ἂν ἔρριπεν ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ συνέτριψεν, ἀλλ' ἰάσατο ταχέως τὴν συμφορὰν.
- 10 Ἄλλὰ τί ποιήσας, εἶπέ; καὶ γὰρ ὁ τῆς ἰατρείας τρόπος, εἰ καὶ παρεμυθήσατο τὸ γεγονός, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς πολλῶν ἔγεμε δακρῶν· καὶ οὐδεὶς οὕτω λίθινος ἦν, ὡς μηδὲν παθεῖν ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς ὑπὸ τῶν οἰκείων σφαιτομένους ὄρων, καὶ εἰς τρισχιλίων σωμάτων ἀριθμὸν τὴν ἐλεινήν
- 15 ταύτην ἐκτεινομένην σφαγὴν. Καὶ γὰρ ἡμεῖς τοὺς παῖδας τοὺς ἐαυτῶν ὅταν ἐπὶ τινι λαμβάνωμεν δεινῶ, σιρεθλοῦμεν μὲν καὶ μαστιγοῦμεν, οὐκ ἀναλγητὶ δὲ τοῦτο πράττομεν, ἀλλὰ μετὰ θλίψεως οὐκ ἐλάτινος τῶν πασχόντων αὐτῶν.
- 20 Πολλοῦ δὴ τότε πένθους αὐτὸν καὶ τὸ σιραιόπεδον ἔχοντος, ἑτέρα πάλιν ἀγωνία προσεΐθητο. Οὐκ ἔτι γὰρ αὐτοῖς σιραιτηγῆσειν, ἀλλ' ἐγκαταλείπειν αὐτὸν καὶ ἀγγέλω παραδώσειν τὴν προσίασιν αὐτῶν ἠπείλησεν ὁ Θεός, ὃ πάντων ἀφορητότερον ἦν τῷ Μωσῆ. Ἔκουσον γοῦν οἷά φησι πρὸς
- 25 τὸν Θεόν «Εἰ μὴ σὺ αὐτὸς συμπορεύῃ μοι, μὴ ἀναγάγῃς με ἐντεῦθεν». Ὅρας πῶς φόβοι φόβους καὶ λύπαι διεδέχοντο λύπας; Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἴσταιτο τὸ δεινόν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἔπεισε τὸν Θεόν καὶ ἐπένευσεν ὁ φιλόανθρωπος καὶ τὴν χάριν ἔδωκε, πάλιν ἑτέραις αὐτὸν περιέβαλλον ὀδύνας,

κανείς πατέρας δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὐχηθῆ νὰ πεθάνη μαζί μὲ τὸ παιδί του χωρὶς νὰ ἔχη κάμει κάποιο ἀμάρτημα, πρᾶγμα ποὺ τὸ ἔκαμεν ἐκεῖνος), αὐτὸς λοιπὸν ποὺ εἶχε τόσα πολλὰ παιδιά καὶ ποὺ ἐμίσει τὸ κακὸν καὶ ἦτο φιλάγαθος, τί νομίζεις ὅτι ἔπασχεν ὅταν εἶδεν ὄλους αὐτούς, ὀρμωμένους ὡσὰν ἀπὸ κάποιο σύνθημα, νὰ τρέχουν πρὸς τὸν κρημνὸν τῆς κακίας; Διότι, ἐὰν ἡ Ζάλη τῆς λύπης ἐκείνης δὲν τοῦ εἶχε σκεπάσει μὲ τόσον πολὺ σκότος τὴν ψυχὴν του καὶ δὲν τὴν συνετάρασεν ἐκ θεμελίων, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ρίψη τὰς πλάκας ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ νὰ τὰς συντρίψῃ, ἀλλὰ θὰ ἐθεράπευεν ἀμέσως τὴν συμφορὰν.

Ἄλλ' εἶπέ μου, τί ἔκαμε; καθ' ὅσον ὁ τρόπος τῆς ἰατρείας, ἂν καὶ παρηγόρησε τὸ γεγονός, ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ἔχυνε πολλὰ δάκρυα καὶ κανείς δὲν θὰ ἦτο τόσον ἀναίσθητος, ὥστε νὰ μὴ πάθῃ τίποτε βλέπων ἀδελφούς καὶ συγγενεῖς νὰ σφάζονται ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των καὶ νὰ φθάνη αὐτὴ ἡ ἐλεεινὴ σφαγὴ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν τριῶν χιλιάδων. Καθ' ὅσον ἡμεῖς τὰ παιδιά μας, ὅταν τὰ συλλάβωμεν νὰ πράττουν κάποιο κακὸν, τὰ βασανίζομεν μὲν καὶ τὰ μαστιγώνομεν, ὅμως δὲν τὸ κάμνομεν αὐτὸ χωρὶς νὰ πονοῦμεν, ἀλλὰ μὲ θλίψιν ὄχι ὀλιγωτέραν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια ποὺ πάσχουν.

Ἐνῶ λοιπὸν τότε διακατεῖχεν αὐτὸν καὶ τὸ στρατόπεδον πολὺ πένθος, προσετίθετο καὶ ἄλλη πάλιν ἀγωνία. Διότι τὸν ἠπειλήσεν ὁ Θεός, ὅτι δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃ πλέον νὰ εἶναι καθοδηγητὴς των, ἀλλὰ θὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ καὶ θὰ παραδώσῃ τὴν προστασίαν αὐτῶν εἰς ἄγγελον, πρᾶγμα ποὺ ἦτο τὸ πιὸ ἀνυπόφορον διὰ τὸν Μωϋσῆν. "Ἀκούσε λοιπὸν ποῖα λόγια λέγει πρὸς τὸν Θεόν· «Ἐὰν δὲν συμπορεύεσαι μαζί μὲ ἐμένα, μὴ μὲ ἐπιτρέψῃς νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ»¹⁰. Βλέπεις πῶς οἱ φόβοι διεδέχοντο τοὺς φόβους καὶ αἱ λῦπαι τὰς λύπας; Καὶ δὲν ἐτερματίζετο τὸ κακὸν μέχρις εἰς αὐτά, ἀλλ' ὅταν καὶ αὐτὸ ἔπεισε τὸν Θεὸν καὶ τοῦ τὸ ἐνέκρινεν ὁ φιλόανθρωπος καὶ τοῦ ἔδωσε καὶ αὐτὴν τὴν χάριν, πάλιν τὸν περιέβαλλον μὲ ἄλλας

τὸν ἴλεων γενόμενον παροξύνοντες καὶ ταῖς ἐσχάταις ἐναντιοὺς περιπείροντες συμφοραῖς. Μετὰ γὰρ τὴν σφαγὴν τὴν πολυδάκρυτον οὕτω προσέκρουσαν πάλιν, ὡς ἐκκαλέσασθαι καθ' ἑαυτῶν τὸν ἐμπρησμόν ἐκεῖνον, ὃ μικροῦ πάντας ἀνή-
 5 λωσεν ἄν, εἰ μὴ καὶ οὕτω πολλῇ περὶ αὐτοὺς φιλανθρωπία ἐχρήσατο.

Τῷ δὲ Μωϋσῆ διπλῆν ἐν ἅπασιν τὴν ἀθυμίαν εἶναι συνέβαινε, τῷ τε ἐκείνους ἀπόλλυσθαι, καὶ τῷ τοὺς ὑπολειπομένους ἀδιορθώτους μένειν καὶ μηδὲν ἐκ τῆς ἐκείνων κερδαίνειν συμφορᾶς. Οὕτω γὰρ τέλος εἶχεν ἐκεῖνος ὁ θάνατος,
 10 καὶ οἱ περιλειφθέντες τῶν κρομμύων ἐμέμνηντο καὶ τοῖς παροῦσιν ἐδυσχέραινον λέγοντες· «Τίς ἡμᾶς ψωμιεῖ κρέας; Ἐμνήσθημεν γὰρ τοὺς ἰχθύας, οὓς ἠσθίομεν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοὺς σικνοὺς καὶ τοὺς πέπονας καὶ τὰ πράσα καὶ τὰ
 15 κρόμμυα καὶ τὰ σκόροδα. Νῦν δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατὰξηρος, οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. Ἐνθα μηκέτι φέρων τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ Μωϋσῆς, παραιτεῖται τὴν προσίαιαν, νικηθεὶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, καὶ θάνατον εὐχεται ἀντὶ τῆς πικρᾶς ἐκείνης ζωῆς. Ἐπάκουσον δὴ καὶ τῶν
 20 ρημάτων αὐτῶν· «Καὶ εἶπε Μωϋσῆς», φησί, «πρὸς τὸν Θεόν· ἵνατί ἐκάκωσας τὸν θεράποντά σου καὶ διὰ τί οὐχ εὖρηκα χάριν ἐναντίον σου, ἐπιθεῖναι τὴν ὀρμὴν τοῦ λαοῦ τούτου ἐπ' ἐμέ; Μὴ ἐγὼ ἐν γαστρὶ ἔλαβον πάντα τὸν λαὸν τούτον ἢ ἐγὼ ἔτεκον αὐτόν, ὅτι λέγεις μοι, Λάβε αὐτόν εἰς τὸν
 25 κόλπον σου, ὡσεὶ ἄραι τιτηνῶς τὸν θηλάζοντα, εἰς τὴν γῆν ἣν ὤμοσα τοῖς πατράσιν αὐτῶν; Πόθεν μοι κρέα δοῦναι παντὶ τῷ λαῷ τούτῳ, ὅτι κλαίουσιν ἐπ' ἐμοὶ λέγοντες, Ἐδός

11. Ἀριθμ. 11, 1 - 2.

12. Ἀριθμ. 1, 4 - 6.

όδύνας, παροργίζοντες τὸν Θεὸν ποὺ τοὺς ἔδειξε τόσην εὐσπλαγχνίαν, ρίπτοντες τοὺς ἑαυτοὺς των μέσα εἰς τὰς πλέον φοβερὰς συμφορὰς. Μετὰ δηλαδὴ τὴν πολυδάκρυτον σφαγὴν, εἰς τέτοιου εἴδους δυσχερείας περιῆλθον, ὥστε νὰ προκαλέσουν ἑναντίον των τὸν ἐμπρησμόν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος παρ' ὀλίγον καὶ θὰ τοὺς ἐξηφάνιζεν ὅλους ἐὰν δὲν ἔδεικνυε καὶ πάλιν τὴν τόσον μεγάλην φιλανθρωπίαν του ὁ Θεός¹¹.

Ἄλλὰ τὸν Μωϋσῆν τὸν διακατεῖχε δι' ὅλα αὐτὰ διπλῆ λύπη, καὶ διὰ τὸ ὅτι ἐχάθησαν ἐκεῖνοι καὶ διὰ τὸ ὅτι οἱ ἑναπομείναντες ἔμενον ἀδιόρθωτοι καὶ δὲν ἀπεκόμιζον κανέν κέρδος ἀπὸ τὴν συμφορὰν ἐκείνην. Διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη τελειώσει ἐκεῖνος ὁ θάνατος καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐναπέμεινον ἐνεθυμοῦντο τὰ κρεμμύδια καὶ περιέβαλλον μὲ δυσχερείας τὴν παροῦσαν κατάστασιν, λέγοντες· «Ποῖος θὰ μᾶς διαθρέψη μὲ κρέας; Διότι ἐνεθυμήθημεν τὰ ψάρια ποὺ ἐτρώγομεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καθὼς καὶ τὰ ἀγγούρια καὶ τὰ πεπόνια καὶ τὰ πράσα καὶ τὰ κρεμμύδια καὶ τὰ σκόρδα. Τώρα ὅμως ἡ ψυχὴ μας εἶναι κατάξηρος καὶ τὰ μάτια μας εἶναι ἐστραμμένα, πουθενὰ ἄλλου, παρὰ μόνον πρὸς τὸ μάννα»¹². Τότε πλέον, μὴ ὑποφέρων ἄλλο πιά ὁ Μωϋσῆς τὴν ἀγνωμοσύνην των, παραιτεῖται ἀπὸ τὴν προστασίαν των, νικηθεὶς ἀπὸ τὴν λύπην του, καὶ εὐχεται νὰ πεθάνῃ παρὰ νὰ ζῆ μίαν τόσον πικρὰν ζωὴν. Ἦκουσε λοιπὸν καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ· «Καὶ εἶπεν ὁ Μωϋσῆς», λέγει, «πρὸς τὸν Θεόν· Διατί μετεχειρίσθης τόσον σκληρὰ τὸν δοῦλον σου καὶ διατί δὲν εὔρον χάριν ἐνώπιόν σου, ὥστε νὰ ἀφήσης τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ τοῦ λαοῦ νὰ ἐξαπολυθῆ ἑναντίον μου; Μήπως ἐγὼ συνέλαβον εἰς τὴν κοιλίαν μου ὄλον αὐτὸν τὸν λαὸν ἢ μήπως ἐγὼ τὸν ἐγέννησα, ὥστε νὰ μοῦ λέγεις, ἴπαρε αὐτὸν τὸν λαὸν εἰς τὰς ἀγκάλας σου, ὅπως ἡ τροφὸς λαμβάνει τὸ βρέφος ποὺ θηλάζει, καὶ μετάφερé τον εἰς τὴν γῆν ποὺ ὠρκίσθη νὰ δώσω εἰς τοὺς πατέρας των; Ἀπὸ ποῦ νὰ δώσω κρέατα εἰς ὄλον αὐτὸν τὸν λαὸν ποὺ κλαίει ἔμπροσθέν μου καὶ μοῦ λέγουν, ἴδος μας κρέα-

ἡμῖν κρέα, ἵνα φάγωμεν;'. Οὐ δυηήσομαι ἐγὼ μόνος φέρειν τὸν λαὸν τοῦτον, ὅτι βαρύτερόν μοί ἐστι τὸ ρῆμα τοῦτο· εἰ δὲ οὕτως οὐ ποιεῖς μοι, ἀπόκτεινόν με ἀναιρέσει, εἰ εὗρηκα χάριν ἐναντίον σου».

5 Ταῦτα ἐκεῖνος ἐφθέγγαστο ὁ εἰπών, «Καὶ νῦν, εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες, εἰ δὲ μή, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας. Οὕτως αὐτὸν ἡ ἀθυμία περιέτριψεν. Ὅπερ πάσχουσι καὶ γονεῖς πολλάκις δυσανασχετοῦντες τοῖς γινομένοις ὑπὸ τῶν παιδίων. Ὅτι γὰρ καὶ

10 μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα οὐκ ἐπαύσατο τῆς συμπαθείας τῆς πρὸς αὐτούς, ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἐποίησε, δῆλον ἡμῖν. Ἐπειδὴ γὰρ μετὰ τὸ τοὺς κατασκόπους ἀνελεῖν ἐπεχείρουν καὶ λίθοις αὐτὸν ἔβαλλον, διαφυγὼν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν εὐχὴν πάλιν ἐτρέπειο καὶ τὸν Θεὸν παρεκάλει ἵλεων

15 γενέσθαι τοῖς θουλομένοις αὐτὸν ἀνελεῖν οὕτω καὶ τῆς φυσικῆς φιλοσοργίας σφοδρότερον αὐτῷ τὸ φίλιον ἐνέκειτο. Τῶν τοίνυν κατασκόπων ἀποθανόντων καὶ τοῦ πένθους ἀκμάζοντος, οὐδέπω παρελθόντος χρόνου, πάλιν ἐτέρως ἐπλεκον ἀθυμίας ὑποθέσεις αὐτῷ, πρῶτον μὲν οὐκ ἀνασχόμενοι

20 κωλύοντος πολεμεῖν, δεύτερον δὲ κατακοπέντες ὑπὸ τῶν Ἀμαληκιτῶν ἦσαν δὲ καὶ πρὸ τοῦ πολέμου τούτου τῇ χολέρᾳ καὶ τῇ γαστριμαργίᾳ δαπανηθέντες ἱκανῶς. Καὶ γὰρ ἀπέκτεινε, φησὶν, ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἔτι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ σιόματι αὐτῶν».

25 Θεασάμενος δὲ καὶ τὸν θάνατον ἐκεῖνον τὸν πολύν, οὕτω τῆς ἀθυμίας τῆς ἐπὶ τούτῳ πεπαυμένης, ἐτέρω πάλιν ἐβάλλετο πένθει, καὶ εἰς τοιαύτην ἀνάγκην καθίστατο, ὡς τοὺς ἀγαπητοὺς καὶ φιλιότους τούτους εὗξασθαι

13. Ἀριθμ. 11, 11 - 15.

14. Ἐξ. 32, 32.

15. Ψαλμ. 77, 30.

τα νὰ φάγωμεν; Δέν θὰ ἠμπορέσω ἐγὼ ἄνθρωπος νὰ τὸν ὀδηγήσω αὐτὸν τὸν λαόν, διότι αὐτὴ ἡ ἐντολὴ εἶναι βαρυτέρα ἀπὸ τὰς δυνατοτήτάς μου· ἐὰν ὅμως δέν τὸ κάνης αὐτό, φόνευσέ με, ἐὰν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ σοῦ ζητήσω αὐτὴν τὴν χάριν¹³.

Αὐτὰ τὰ εἶπεν ἐκεῖνος ποῦ εἶχεν εἰπεῖ «Καὶ τώρα, ἐὰν μὲν συγχωρήσης τὴν ἁμαρτίαν των, συγχώρησέ την, εἰ δ' ἄλλως, διέγραφέ με ἀπὸ τὴν βίβλον εἰς τὴν ὁποίαν μέ ἔγραψες»¹⁴. Τόσον πολὺ τὸν εἶχε μεταβάλλει ἡ λύπη. Πράγμα ποῦ παθαίνουν καὶ οἱ γονεῖς πολλάς φορές δυσανασχετοῦντες ἀπὸ τὰ ὅσα πράττουν τὰ παιδιά των. Τὸ ὅτι βέβαια καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ δέν ἔπαυσε νὰ τοὺς ἀγαπᾷ, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ὅσα εἰς τὴν συνέχειαν ἔκαμε. Ὅταν δηλαδή, μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν κατασκόπων, ἐπεχείρουν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ τὸν ἐλιθοβολοῦσαν, ἀφοῦ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὰ χέρια των, πάλιν κατέφευγεν εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτῶν προσευχὴν του καὶ παρεκάλει τὸν Θεόν νὰ δείξῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν του πρὸς αὐτοὺς ποῦ ἤθελον νὰ τὸν φονεύσουν· τόσον μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν φυσικὴν φιλοστοργίαν ἦτο μέσα του ἡ ἀγάπη του πρὸς αὐτούς. Καὶ ἐνῶ λοιπὸν οἱ κατάσκοποι εἶχον ἀποθάνει καὶ τὸ πένθος εὐρίσκετο εἰς τὸ ἀποκορύφωμά του καὶ δέν εἶχε περάσει καθόλου χρόνος, πάλιν ἐδημιούργουν ἄλλας ἀφορμὰς λύπης δι' αὐτόν, καὶ πρῶτον μὲν τὸ ὅτι δέν ἠνέχοντο νὰ τοὺς ἐμποδίζῃ νὰ κάνουν πόλεμον, δεύτερον δὲ τὸ ὅτι κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν Ἀμαληκιτῶν· εἶχον δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον αὐτὸν ὑποστῆ πολλάς ἀπωλείας ἀπὸ τὴν χολέραν καὶ τὴν γαστριμαργίαν. Καθ' ὅσον, λέγει, ἐξώντωσε τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ αὐτούς, «ἐνῶ ἀκόμη εἶχον τὴν τροφήν εἰς τὸ στόμα των»¹⁵.

Ἄφοῦ δὲ ἀντίκρουσε καὶ τὸν πολυπληθῆ ἐκεῖνον θάνατον, ἐνῶ ἀκόμη δέν εἶχε παύσει ἡ λύπη ποῦ προήρχετο ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός, ἀπὸ ἄλλο πένθος περιεβάλλετο καὶ πάλιν, καὶ εἰς τέτοιου εἴδους ἀνάγκην περιήρχετο, ὥστε νὰ εὐχηθῇ οἱ ἀγαπητοὶ του αὐτοὶ καὶ πολυπόθητοι

ξένω τινὶ καὶ παραδόξω θανάτῳ καταλῦσαι τὸν βίον· οὕτως οἱ μὲν πυρὸς ἀφθέντιος ἐξαίφνης ἐκαύθησαν, οἱ δὲ γενομένου χάσματος κατεπόθησαν· καὶ οὔτε εὐαγίδημοί τινες, ἀλλὰ πεντεκαίδεκα χιλιάδων ἀνδρῶν πλείους οἱ ταῦτα πα-
 5 θόντες ἦσαν. Τούτου δὲ γενομένου, πῶς τοὺς ἐκείνων συγγενεῖς, πῶς τοὺς φίλους πρὸς τὸν Μωσέα διακειῖσθαι εἰκὸς ἦν; πῶς δὲ αὐτὸν τὸν Μωσῆν, ὄρφνα καὶ παῖδας ὄρφανούς καὶ γυναῖκας χήρας ἀπὸ ταύτης γενομένης τῆς συμφορᾶς, καὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ τὸν ἀδελφὸν τελευτήσαντας, καὶ τοὺς
 10 υἱοὺς τοὺς ἐκείνου κενθέντας ὑπὲρ παρανομίας τινός; Τούτων δὲ ἕκαστον ἱκανὸν καὶ μηδὲν πεπονθυῖαν θλίψαι ψυχὴν, μήτι γε τοσοῦτοις ἤδη κατεργασθεῖσαν κακοῖς.

Ὡς δὲ τὸν Χανααῖον εἶλον καὶ μακρὰν ἐκύκλουν ὁδόν, πάλιν ἐγόγγυζον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ἀπώλλυντο, νόσφ
 15 μὲν οὐκ ἔτι καθάπερ καὶ πρόην, οὐδὲ πυρὶ καὶ χάσματι καθάπερ καὶ πρότερον, ἰοβόλων δὲ δήγμασιν ὄφρων, οἳ πάντα ἂν αὐτοὺς ἀπώλεσαν, εἰ μὴ πάλιν ὁ Μωσῆς προσελθὼν ἰκέτευσε τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ταύτης ἀπηλλάγησαν τῆς φθορᾶς καὶ τὰς ἀρὰς τοῦ μάντεως ἐξέφυγον, πάλιν ἑαυτοὺς
 20 ἔρριψαν κατὰ τῶν χαλεπωτάτων κρημνῶν, καὶ μετὰ τὰς εὐλογίας τοῦ Βαλαάμ, μᾶλλον δὲ τοῦ Θεοῦ (οὐ γὰρ τῆς ἐκείνου προαιρέσεως ἦν τὰ ρήματα, ἀλλὰ τῆς κινούσης αὐτὸν δυνάμεως), ἐπόρνευσαν εἰς τὰς τῶν ἀλλοφύλων θυγατέρας καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ. Ὁ δὲ Μωσῆς τὴν τοσαύ-
 25 τὴν ὄρφναισιν αἰσχύνῃ καὶ τὸν γέλωτα, πάλιν αὐτοὺς ἀλλήλους κατακόπτειν ἐκέλευσε λέγων· «Ἀποκτείνετε ἕκαστος τὸν πλη-

νὰ τερματίσουν τὴν ζωὴν των μὲ κάποιον ἄγνωστον καὶ παράδοξον θάνατον, καὶ ἔτσι οἱ μὲν, ἀφοῦ ἤναψε φωτιά, ἀμέσως κατεκάησαν, οἱ δὲ ἄλλοι κατεποντίσθησαν μέσα εἰς τὸ βάραθρον ποῦ ἤνοιξε· καὶ δὲν ἦσαν ὀλίγοι αὐτοί, ἀλλὰ περισσότεροι ἀπὸ δεκαπέντε χιλιάδες ἦσαν αὐτοὶ ποῦ ἔπαθον αὐτά. Ἀφοῦ δὲ συνέβη αὐτό, ποία, φυσικὸν ἦτο, νὰ εἶναι ἡ συμπεριφορὰ πρὸς τὸν Μωϋσῆν τῶν συγγενῶν ἐκείνων, ποία ἡ συμπεριφορὰ τῶν φίλων των πρὸς αὐτόν; Ποία δὲ ἦτο ἡ ψυχικὴ κατάστασις τοῦ Μωϋσέως, βλέποντα καὶ παιδιὰ ὄρφανὰ καὶ γυναῖκας χήρας νὰ μένουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν συμφορὰν, καὶ τὴν ἀδελφὴν του καὶ τὸν ἀδελφὸν του νὰ ἔχουν πεθάνει καὶ τὰ τέκνα ἐκείνου νὰ ἔχουν κατακαυθῆ ἕξ αἰτίας κάποιας παρανομίας. Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἦτο ἰκανὸν νὰ προκαλέσῃ θλίψιν καὶ εἰς ψυχὴν ἀκόμη ποῦ δὲν εἶχε πάθει τίποτε, πόσον μᾶλλον εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνην ποῦ ἤδη εἶχε καταβληθῆ ἀπὸ τόσα πολλὰ κακά.

Μόλις ὅμως ἐκυρίευσαν τὴν γῆν τῆς Χαναὰν καὶ ἐπειδὴ διήνυσον μακρὰν ὁδόν, πάλιν ἐγόγγυζον οἱ Ἰουδαῖοι καὶ πάλιν ἐχάνοντο, ὄχι πιά ἀπὸ νόσον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ προηγουμένως, οὔτε ἀπὸ τὸ πῦρ καὶ τὸ βάραθρον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ προηγουμένως, ἀλλ' ἀπὸ τὰ δαγκώματα φαρμακερῶν φειδιῶν, τὰ ὅποια ὅλους θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαφανίσουν, ἐὰν πάλιν δὲν προσήρχετο πρὸς τὸν Θεὸν ὁ Μωϋσῆς καὶ τὸν παρεκάλει. "Ὅταν ὅμως ἀπηλλάγησαν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φθορὰν καὶ διέφυγον τὰς κατάρας τοῦ μάντεως, πάλιν ἔσπρωξαν τοὺς ἑαυτοὺς των πρὸς τοὺς φοβερωτάτους ἐκείνους κρημνοὺς, καὶ μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Βαλαάμ, ἡ καλύτερον τοῦ Θεοῦ (διότι τὰ λόγια αὐτὰ δὲν ἦσαν τῆς προαιρέσεως τοῦ Βαλαάμ, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως ἐκείνης ποῦ ἐκίνει αὐτόν), ἐπόρνευσαν μὲ τὰς θυγατέρας ἄλλοφύλων καὶ προσέφερον θυσίαν εἰς τὸν Βεελφεγώρ. Ὁ δὲ Μωϋσῆς βλέπων τὴν τόσον μεγάλην ἀδιαντροπιὰν καὶ τὸν χλευασμόν, πάλιν ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ φονεύουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, λέγων· «Φονεύσατε ὁ καθένας τὸν πλησίον του ποῦ θυσιά-

σίον αὐτοῦ τὸν τετελεσμένον τῷ Βεελφεγῶν· καθάπερ ἐπί-
τινος τραύματος πολλὰς μὲν λαβόντις τομὰς καὶ καύσεις,
οὐδὲν δὲ ἄμεινον ταύτῃ διατεθέντις, κελεύοι τις πάλιν τέ-
μνειν καὶ καίειν τὸ περιλειφθέν.

- 5 Σὺ δὲ ταύτας ἀκούων τὰς δυσκολίας, μὴ ταύτας μόνον
συμβεθηκέναι νόμιζε, καίτοι καὶ τῶν κειμένων οὐκ ὀλίγας
παρέλιπον, τοὺς πολέμους, τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐναντιώσεις,
τὰς μακρὰς ὁδοιπορίας, τῆς ἀδελφῆς τὴν ὕβριν, τὴν τιμω-
ρίαν, ἐφ' ἣ μᾶλλον ἐκεῖνος ὁ προάβιατος ἤλγησε Μωσῆς. Ἄλλ'
- 10 ὅμως κἂν ἅπαντ' αἰς συναγάγῃ μετὰ ἀκριθείας, οὐδὲ μυριο-
σιτὸν μέρος τὰ γεγραμμένα τῶν γεγενημένων ἐστί. Εἰ γὰρ
οἰκειῶν τις ὀλίγων ἐν οἰκίᾳ προεσιῶς, καὶ παροξυσμῶν καὶ
λύπης μυρίας ἔχει προφάσεις, ὁ μυριάδων τοσοῦτων ἐν τεσ-
σαράκοντα ἔτεσιν ἐπιτροπεῦσαι καταναγκασθεῖς, καὶ ἐν ἐ-
- 15 ὀρῆμῳ ἔνθα μήτε ἀῆρ μήτε ὕδωρ ἦν, πόσα πράγματα καθ' ἑ-
κάστην ἡμέραν ἔχειν ἠναγκάζετο, πόσας φροντίδας, πόσας
ἀθυμίας καὶ ζώντιων καὶ τελευτησάντων; Καὶ γὰρ καὶ
τελευτήσαντας ἅπαντας εἶδεν οὐς ἐξήγαγε, πλὴν ἀνδρῶν
δύο μόνων, καὶ τοὺς ἀπ' ἐκείνων γεγενημένους οὐκ ἠξιώθη
- 20 εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσαγαγεῖν, ἀλλ' εἶδε μὲν αὐτὴν
ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ναβαῦ, καὶ τὴν φύσιν αὐτῆς
ἐδιδάχθη καλῶς, ἀπολαῦσαι δὲ αὐτῆς οὐ συνεχωρήθη μετὰ
τῶν λοιπῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀλλ' ἔμενεν ἔξω καὶ ἀπέθνησκεν,
ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὸς ἀπωδύρατο πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας λέγων
- 25 «Καὶ Κύριος ὁ Θεὸς ἐθυμώθη μοι περὶ τῶν λεγομένων ὑφ'
ὑμῶν, καὶ ὤμοσεν ἵνα μὴ διαβῶ τὸν Ἰορδάνην τοῦτον, καὶ
ἵνα μὴ εἰσέλθω εἰς τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεὸς δίδωσί σοι

ζει εἰς τὸν Βεελφεγῶρ»¹⁶ ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν κάποιου τραυματία, πού, ἂν καὶ ἐγένοντο εἰς αὐτὸν πολλαὶ ἐγχειρήσεις καὶ καυτηριάσεις, καὶ ὅμως δὲν παρουσίασεν ἀπὸ τὰς ἐνεργείας αὐτὰς τίποτε τὸ καλύτερον, παρὰ ταῦτα δίδει ἐντολήν καὶ πάλιν κάποιος νὰ κόπτεται καὶ νὰ καυτηριάζεται τὸ μέρος ποῦ ἀπέμεινεν.

Σὺ ὅμως ἀκούων αὐτὰς τὰς δυσκολίας, νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι μόνον αὐταὶ εἶχον συμβῆ, ἂν καὶ δὲν εἶναι ὀλίγαι αὐταὶ τὰς ὁποίας παρέλειψα ἀπὸ τὰς ὅσας περιγράφονται, ὅπως τοὺς πολέμους, τὰ ἐμπόδια ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν, τὰς μακρὰς ὁδοιπορίας, τὴν προσβολὴν ἐκ μέρους τῆς ἀδελφῆς του, τὴν τιμωρίαν ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας περισσότερο ἐκεῖνος ὁ πραότατος Μωϋσῆς ἐπόνεσεν. Ἄλλ' ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς συγκεντρώσῃ μὲ ἀκρίβειαν ὅλα ἐκεῖνα, οὔτε κἂν τὸ ἐλάχιστον μέρος ἀποτελοῦν τὰ ὅσα ἔχουν γραφῆ, ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔχουν συμβῆ. Διότι, ἐὰν κάποιος προΐσταται ὀλίγων ὑπηρετῶν εἰς μίαν οἰκίαν καὶ ἔχει μυρίας ἀφορμὰς διὰ παροξυσμοὺς καὶ λύπας, αὐτὸς ποῦ κατηναγκάσθη ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη νὰ κηδεμονεύσῃ τόσων πολλῶν μυριάδων, καὶ μέσα εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου οὔτε ἀέρας ὑπῆρχεν οὔτε νερό, πόσα προβλήματα δὲν ἦτο ἀναγκασμένος καθημερινῶς ν' ἀντιμετωπίζῃ, πόσας φροντίδας, πόσας λύπας καὶ διὰ τοὺς ζῶντας καὶ διὰ τοὺς πεθαμένους; Καθ' ὅσον καὶ εἶδε νὰ ἀποθνήσκουν ὅλους ἐκείνους ποῦ ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἐκτὸς ἀπὸ δύο μόνον ἄνδρας, καὶ αὐτοὺς ποῦ ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἐκείνους δὲν ἠξιώθη νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ καὶ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλ' εἶδε μὲν αὐτὴν ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Ναβαῦ καὶ ἐγνώρισε καλῶς τὴν φύσιν αὐτῆς, ὅμως δὲν τοῦ ἐπετράπη μαζὶ μὲ τοὺς ὑπολοίπους Ἰσραηλίτας ν' ἀπολαύσῃ αὐτῆς, ἀλλ' ἔμενεν ἔξω αὐτῆς καὶ ἀπέθνησκεν ἐκεῖ, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖο καὶ ὁ ἴδιος ἐθρῆνει ἐνώπιον τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ἔλεγε· «Καὶ ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἐθύμωσε δι' ὅσα λέγετε καὶ ὠρκίσθη νὰ μὴ περάσω αὐτὸν τὸν Ἰορδάνην καὶ νὰ μὴ εἰσέλθω εἰς τὴν γῆν, τὴν ὁ-

ἐν κλήρῳ. Ἐγὼ γὰρ ἀποθνήσκω ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, καὶ οὐ διαβαίνω τὸν Ἰορδάνην τοῦτον ὑμεῖς δὲ διαθήσεσθε καὶ κληρονομήσετε τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν ταύτην». Καὶ τὸ δὴ πάντων δεινότερον, ὅτι μετὰ λύπης αὐτὸν εἰς ἄδου κατήγαγε·
 5 τὰ γὰρ μέλλοντα τοὺς Ἰουδαίους διαδέξασθαι προέμαθε κακὰ, τὴν εἰδωλολατρείαν, τὴν αἰχμαλωσίαν, τὰς ἀφάτους συμφοράς, ὡς μηκέτι μόνον αὐτὸν οἷς ἑώρα καὶ τοῖς γεγεννημένοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς μηδέπω συμβεβηκόσι κατατρώχεσθαι τὴν ψυχὴν. Ἀπὸ γὰρ πρώτης ἡλικίας ἀρξάμενος ὀδυνᾶσθαι
 10 καὶ ἀδημονεῖν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀθυμίας τὸν θίον κατέλυσεν.

Ὁ δὲ διαδεξάμενος αὐτὸν Ἰησοῦς συναπέλαυσε μὲν αὐτῷ πάντων, ὡς εἰπεῖν, τῶν ἀνιαρῶν, εἰ δέ τι διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας ἐξέφυγε, τοῦτο μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἀνεπλήρωσεν. Οὐ γὰρ ὅτι ἐξῆ μόνον ὁ Μωσῆς τὰ ἱμάτια διέρρηξε καὶ σποδὸν κατεπάσαιτο, ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντος πάλιν εἰς τὴν αὐτήν, μᾶλλον δὲ εἰς μείζονα κατέστη ταύτης ἀνάγκη, οὐ χρόνον βραχύν, ἀλλὰ δι' ὅλης ἡμέρας πρηγῆς κείμενος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀκουσον δὴ καὶ τῶν ρημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν ὀδυρμῶν «Καὶ διέρρηξε», φησί, «Ἰησοῦς τὰ ἱμάτια αὐτοῦ
 15 καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν ἐναντίον Κυρίου ἕως ἑσπέρας, αὐτὸς καὶ οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ, καὶ ἐπεβάλοντο χοῦν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, καὶ εἶπεν Ἰησοῦς· δέομαι, Κύριε, ἵνατί διεβίβασεν ὁ παῖς σου τὸν λαὸν τοῦτον τὸν Ἰορδάνην παραδοῦναι αὐτὸν τῷ Ἀμορραίῳ ἀπολέσαι ἡμᾶς;
 25 Εἰ κατεμείναμεν καὶ κατωκίσθημεν παρὰ τὸν Ἰορδάνην. Καὶ τί ἔρῳ ἐπεὶ μετέβαλεν Ἰσραὴλ τὸν ἀρχένα αὐτοῦ ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ; Καὶ ἀκούσας ὁ Χαναναῖος καὶ πάν-

ποιαν ὁ Θεὸς σᾶς δίδει ὡς κληρονομίαν. Διότι ἐγὼ ἀποθνήσκω εἰς αὐτὴν τὴν γῆν καὶ δὲν θὰ διαβῶ αὐτὸν τὸν Ἰορδάνην· σεῖς ὅμως θὰ τὸν διαβῆτε καὶ θὰ κληρονομήσετε τὴν γῆν αὐτὴν τὴν εὐδαίμονα»¹⁷. Καὶ τὸ πιὸ φοβερὸν βέβαια ἀπὸ ὅλα εἶναι, ὅτι τὸν ὠδήγησεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν θάνατον γεμάτων ἀπὸ λύπην. Διότι τὰ ὅσα κακὰ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὰ προεγνώρισεν, ὅπως τὴν εἰδωλολατρείαν, τὴν αἰχμαλωσίαν, τὰς ἀπεριγράπτους συμφοράς, ὥστε νὰ βασανίζεται καὶ νὰ ὑποφέρει ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὰ ὅσα ἔβλεπε καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβαινον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀκόμη δὲν συνέβησαν. Διότι, λαβοῦσαι ἀρχὴν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡλικίαν του αἱ ὀδύνη καὶ αἱ στενοχώρια, μὲ τὴν ἰδίαν λύπην ἐτερμάτισε τὴν Ζωὴν του.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ποὺ διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχηγίαν, ἀπήλαυσε μὲν μαζὶ μὲ αὐτὸν, ὅπως θὰ ἐλέγομεν, ὅλων τῶν ἀνιαρῶν, καὶ ἐὰν ξέφυγε κάτι ἐξ αἰτίας τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας του, αὐτὸ τὸ συνεπλήρωσε μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου. Διότι ὄχι μόνον ὅταν ἀκόμη ἔζη ὁ Μωϋσῆς ἐξέσχισε τὰ ἐνδύματά του καὶ ἤλειψε τὸν ἑαυτὸν του μὲ στάκτην, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπέθανεν ὁ Μωϋσῆς πάλιν εἰς τὴν ἰδίαν, ἢ καλύτερον εὐρέθη εἰς μεγαλύτεραν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὴν, εὐρισκόμενος εἰς πρηνῆ θέσιν ὄχι ὀλίγον μόνον χρόνον, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἄκουσε λοιπὸν καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ τοὺς ὀδυρμούς του· «Καὶ ἐξέσχισε», λέγει, «ὁ Ἰησοῦς τὰ ἐνδύματά του καὶ ἔπεσε μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν γῆν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μέχρι τὴν ἑσπέραν, αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἔρριπτον χῶμα ἐπάνω εἰς τὰς κεφαλὰς των, καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Σὲ παρακαλῶ, Κύριε, διατί ὁ δοῦλος ἐπέρασεν αὐτὸν τὸν λαὸν ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην ὥστε νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τοὺς Ἀμορραίους διὰ νὰ μᾶς ἐξολοθρεύσῃ; Εἴθε νὰ παρεμέναμεν καὶ νὰ ἐγκαθιστάμεθα εἰς τὴν περιοχὴν πλησίον τοῦ Ἰορδάνου. Καὶ τί νὰ εἰπῶ ἀφοῦ ὁ Ἰσραὴλ ἔκυψε τὸν αὐχένα του ἐμπρὸς εἰς τὸν ἐχθρόν; Καὶ μόλις τὸ ἀκούσθουν οἱ Χαναταῖοι καὶ

τες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν περικυκλώσουσιν ἡμᾶς καὶ ἐκτριψουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γῆς».

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Θεὸς ἐνέφηγεν αὐτῷ τῆς ἡτιης τὸν αἴτιον καὶ μαθὼν πάντας ἄρδην ἀπώλεσεν, οὐ τὸν ἡμαρτη-
 5 κότι μόνον, ἀλλὰ καὶ συγγενεῖς καὶ οἰκείους, καὶ τῶν θροεμμάτιων τὸ πλῆθος, ὅπερ οὐχ ὡς ἔτυχεν αὐτῷ τὴν ψυχὴν διετάραξεν. Εἰ γὰρ ἡμεῖς ἀλλοτριούς δοῶντες κολαζομένους οὐδὲ ἰδεῖν ἀνεχόμεθα, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν ἐκεῖνος τοὺς ὁμοφύλους καὶ συστρατιώτας τοιοῦτοις περιβάλλων κακοῖς; τί δὲ
 10 ἢ τῶν Γαβαωνιῶν ἀπάτη καὶ ἡ γενομένη κατὰ τῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου κατοικησάντων φυλῶν ὑποψία; τί δὲ τὸ πολέμοις καὶ μάχαις συναναστρέφεσθαι διαπαντός; καὶ ποίαν ἂν ἀφῆκεν ἐν καταστιάσει ψυχὴν γενέσθαι; Εἰ γὰρ καὶ νικῶν διετέλει, ἀλλ' ὅμως τὴν ἀπὸ τῶν τροπαίων ἡδο-
 15 νὴν ἢ τῶν περιλειπομένων φροντὶς συνειάρατε, καὶ ἡ τῶν κλήρων δὲ διανομὴ πολὺν μὲν πόνον, πολλὰς δὲ παρεῖχεν αὐτῷ τὰς δυσκολίας. Καὶ ἴσασιν ὅσοι καὶ τὴν τυχοῦσαν οὐσίαν διανεῖμαι ἐτάχθησαν ἀδελφοῖς ἢ τοῖς ἐτέρωθεν γινόμενοις κληρονόμοις τινός.

20 Τὰς γὰρ ἐξῆς τοῦ λαοῦ συμφορὰς οὐδὲ οἶμαι δεῖν λέγειν· οὐ γὰρ εἴ τις ὀδυνηρὸν βίον διήγαγε, πρόκειται νῦν εἰπεῖν, ἀλλ' εἴ τις τῶν σφόδρα εὐηρεσιηκότων τῷ Θεῷ. Διπερ, εἰ δοκεῖ, τὸν Ἥλι παρέλθωμεν· καὶ γὰρ οὗτος τῶν προσκεκρουκότων ἐστὶ διὰ τὴν τῶν παίδων κακίαν, μᾶλλον
 25 δὲ διὰ τὴν αὐτοῦ ραθυμίαν. Οὐ γὰρ ὄτι πονηροὺς εἶχε παῖδας ἐκολάζετο, ἀλλ' ὄτι πέρα τοῦ δέοντος φειδωλὸς ἦν, καὶ

18. Ἰησ. Ναυῆ 7, 6-9.

19. Ἀνάγνωθι Ἰησ. Ναυῆ 9, 23 ἐε.

ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴν γῆν θὰ μᾶς περικυκλώσουν καὶ θὰ μᾶς ἐξαφανίσουν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς»¹⁸.

Ὅταν τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ὁ Θεὸς ἐφάνέρωσεν εἰς αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς ἥττης, καὶ ὅταν τὸ ἔμαθε τοὺς ἐξόντωσεν ὅλους μαζί, ὄχι μόνον τὸν ἁμαρτήσαντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς οἰκείους των καὶ ὅλα των τὰ ζῶα, πρᾶγμα ποῦ δὲν προεκάλεσεν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τυχαίαν ταραχὴν. Διότι ἐὰν ἡμεῖς, βλέποντες ξένους νὰ τιμωροῦνται, δὲν ἀνεχώμεθα οὔτε κἂν νὰ βλέπωμεν τὸ θέαμα, τί εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἔπαθεν ἐκεῖνος περιβάλλον τούς ὁμοφύλους του καὶ τοὺς συμπατριώτας του μὲ τέτοια κακά; Τί δὲ δὲν θὰ προεκάλει εἰς αὐτὸν ἡ ἀπάτη τῶν Γαβαωνιτῶν¹⁹ καὶ ἡ ὑποψία ποῦ εἶχε δημιουργηθῆ διὰ τὰς φυλὰς ποῦ ἐκατοικοῦσαν πέραν τοῦ Ἰορδάνου; καὶ τί δὲν θὰ προεκάλει εἰς τὴν ψυχὴν του τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του ἠσχολεῖτο μὲ πολέμους καὶ μάχας; καὶ ποίαν ψυχὴν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀφήσουν ὅλα αὐτὰ ἀτάραχον; Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη ἐπερνοῦσε τὴν ζωὴν του μὲ νίκας, ἀλλ' ὅμως τὴν ἡδονὴν ἀπὸ τὰ τρόπαια τὴν συνετάρασεν ἡ φροντίς του δι' αὐτὰ ποῦ ὑπελείποντο ἀκόμη νὰ συναντήσουν, καὶ ἡ διανομὴ δὲ τῶν κλήρων ἐδημιούργει εἰς αὐτὸν πολὺν πόνον καὶ πολλὰς δυσκολίας. Καὶ τὸ γνωρίζουν ὅσοι ἔλαβον ἐντολὴν νὰ μοιράσουν μίαν τυχαίαν περιουσίαν εἰς τοὺς ἀδελφούς ἢ εἰς τοὺς κληρονόμους κάποιου ἐξ αἰτίας κάποιας ἄλλης αἰτίας.

Τὰς ἐν συνεχείᾳ λοιπὸν συμφορὰς τοῦ λαοῦ νομίζω ὅτι δὲν χρειάζεται οὔτε καὶ νὰ τὰς ἀναφέρω· διότι σκοπὸς μας δὲν εἶναι τώρα νὰ ὁμιλήσωμεν ἐὰν κάποιος ἐπέρασεν ὀδυνηρὰν ζωὴν, ἀλλ' ἐὰν αὐτὸς εἶναι κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ εὐηρέστησαν πάρα πολὺ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο, ἐὰν νομίζης, ὥς παρέλθωμεν τὸν Ἥλι, καθ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποῦ συνήντησαν δοκιμασίας ἐξ αἰτίας τῆς κακίας τῶν παιδιῶν του, ἢ καλύτερον ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του ὀκνηρίας. Διότι δὲν ἐτιμωρεῖτο ἐπειδὴ εἶχε κακὰ παιδιά, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο πέρα ἀπὸ

τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις ἐνυβριζομένοις οὐκ ἤμυνεν ἄπερ καὶ αὐτὸς συνιδὼν μετὰ τὴν σφοδρὰν ἀπειλὴν ἔλεγε· «Κύριος αὐτὸς τὸ ἀρεσιὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιήσει». Διὸ δὴ τοῦτον παρελθόντες ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν Σαμουήλ, ὃς ἐιράφη μὲν ἐκ
 5 παιδὸς ἐν τῷ ναῶ, ἠὺδοκίμει δὲ διαπαντὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· τοσαύτην δὲ ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐπεδείξατο τὴν ἀρετήν, ὡς πρὶν εἰς ἄνδρας ἔλθειν τοῖς θαυμαστοῖς ἐγκριθῆναι προφήταις, καὶ ταῦτα τοῦ πράγματος ἐπιλελοιπότος τότε. «Οὐ γὰρ ἦν», φησὶν, «ὄρασις διασιέλλουσα, καὶ ρῆμα τίμιον ἦν».
 10 Οὗτος δὴ οὖν ὁ Σαμουήλ, ὁ μετὰ πολλῶν δοκρῶν τεχνεῖς, πρῶτον μὲν ὄρων ἑαυτοῦ τὸν διδάσκαλον ἐκείνῳ τῷ ἔλεινῳ ἀπενεχθέντα θανάτῳ, οὕτω συνεχύθη καὶ ἐταράχθη, ὡς εἰκὸς εὐγνώμονα μαθητὴν καὶ φιλόστοργον. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τὰς Ἰουδαϊκὰς ἠναγκάζειτο συνεχῶς θρηνεῖν συμ-
 15 φοράς. Οἱ δὲ παῖδες αὐτοῦ ἄδικοι ὄντες καὶ μοχθηροί, καὶ εἰς ἔσχατον πονηρίας ἐλαύνοντες, τούτῳ τε ἐλύπουν αὐτὸν καὶ τῷ μὴ δύνασθαι κληρονομῆσαι τῆς ἐκείνῳ παρασχεθείσης τιμῆς. Ταύτην διαδέχεται τὴν ἀθυμίαν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ διαδέχεται, οὐ γὰρ ἐπαύσατο, ἀλλὰ προστίθεται ταύτῃ ἢ τῆς
 20 τῶν Ἰσραηλιτῶν αἰτήσεως παρανομία, ἔνθα οὕτω κατέπεσεν, ὡς καὶ παρακλήσεως δεηθῆναι πολλῆς. Ἐκείνῳ οὖν φησὶν αὐτῷ ὁ Θεός· «Οὐ σὲ ἐξουθενήκασι, ἀλλ' ἢ ἐμέ». Ἐκείνῳ δὲ φησὶν καὶ μετὰ ταῦτα οὕτως αὐτῶν ἐκήδειτο, ὡς εἰπεῖν πρὸς αὐτούς· «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο ἁμαρτεῖν τοῦ διαλιπεῖν εὐχομένῳ
 25 ὑπὲρ ὑμῶν».

Τούτους δὴ οὖν ὄρων τοὺς οὕτως ἀγαπωμένους ὑπ' αὐτοῦ κακῶς πράττοντας καὶ παιόνας ἐν πολέμοις καὶ παρορ-

20. A' Βασ. 3, 18.

21. A' Βασ. 3, 1.

22. A' Βασ. 8, 7.

23. A' Βασ. 12, 13.

ὅσον ἔπρεπε φειδωλός, καὶ ἐνῶ οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ ὑβρίζοντο δὲν τοὺς ὑπερησπίζετο, πράγματα ποῦ καὶ ὁ ἴδιος ἀφοῦ τὰ ἀντελήφθη μετὰ τὴν σφοδρὰν ἀπειλήν, ἔλεγεν· «Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἄς κάνη ὅ,τι εἶναι ἀρεστὸν εἰς αὐτόν»²⁰. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀφοῦ τὸν παρέλθωμεν αὐτόν, ἄς ἔλθωμεν πρὸς τὸν Σαμουήλ, ὁ ὁποῖος ἐτράφη μὲν ἀπὸ παιδὶ εἰς τὸν ναόν, ἦτο δὲ εὐάρεστος διαπαντός ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Τόσον μεγάλην ἀρετὴν ἐπέδειξεν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡλικίαν του, ὥστε πρὶν ἀκόμη γίνῃ ἄνδρας νὰ συγκαταλεγῇ μετὰ τῶν θαυμαστῶν προφητῶν, καὶ ὅλα αὐτὰ καθ' ἣν στιγμὴν τότε ἡ ἀρετὴ του ὑπελείπετο πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν πραγματικὴν ἀρετὴν του. Διότι, λέγει, «Δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ὄρασις προφητικὴ, καὶ ἦτο τίμιος ὁ λόγος τοῦ Κυρίου»²¹.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Σαμουήλ, ποῦ ἐγεννήθη μετὰ ἀπὸ πολλὰ δάκρυα, βλέπων κατ' ἀρχὴν τὸν διδάσκαλόν του νὰ ὑπομένῃ ἐκεῖνον τὸν ἐλεεινὸν θάνατον, εἰς τόσον μεγάλην σύγχυσιν καὶ ταραχὴν περιῆλθεν, ὅσην, φυσικὸν εἶναι, νὰ δοκιμάζῃ ὁ εὐγνώμων καὶ φιλόστοργος μαθητής. Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ ἦτο ἀναγκασμένος νὰ θρηνῇ καὶ τὰς Ἰουδαϊκὰς συμφοράς. Τὰ δὲ παιδιὰ του, ὡσὰν ἄδικα ποῦ ἦσαν καὶ μοχθηρὰ καὶ βαδίζοντα πρὸς τὸ πιὸ χειρότερον μέρος τῆς πονηρίας, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ ἐπροκαλοῦσαν λύπην καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κληρονομήσουν τὴν τιμὴν τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτόν. Αὐτὴν τὴν λύπην τὴν διαδέχεται, ἢ καλύτερον δὲν τὴν διαδέχεται, διότι δὲν ἔπαυσεν, ἀλλὰ προστίθεται εἰς αὐτὴν ἡ παρανομία τῆς αἰτήσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν τόσον πολὺ κατέπεσαν, ὥστε νὰ χρειασθοῦν καὶ πάρα πολλὴν προσευχὴν. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει εἰς αὐτόν ὁ Θεός· «Δὲν περιεφρόνησαν ἐσένα, ἀλλ' ἐμένα»²². Ἄλλ' ὅμως καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, τόσον πολὺ ἐφρόντιζε δι' αὐτούς, ὥστε νὰ εἰπῇ πρὸς αὐτούς· «Εἴθε ποτὲ νὰ μὴ συμβῇ εἰς ἐμένα νὰ παραλείψω νὰ προσευχηθῶ δι' ἐσᾶς»²³.

Βλέπων λοιπὸν αὐτούς, ποῦ τόσον πολὺ ἠγαπῶντο ὑπ' αὐτοῦ, νὰ πράττουν κακὰ ἔργα καὶ νὰ νικῶνται εἰς

γίζοντας τὸν Θεόν, τίνος ἂν ἤσθαι ἡδονῆς; ποῖον δὲ ἂν
 καιρὸν ἀθυμίας καὶ δακρύων διήγαγε χωρὶς; Ἐπειδὴ δὲ
 καὶ κατέσκησε βασιλέα τὸν Σαούλ, ἐπάλληλοι πάλιν αὐτῷ
 ὀδύνας καὶ συνεχεῖς προσειίδεντο. Καὶ γὰρ ὅτε τὴν θυσίαν
 5 ἀνήνεγκε παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν καὶ ὅτε τοὺς Ἀμαληκί-
 τας κρατήσας ἐφείσαιο τοῦ βασιλέως αὐτῶν, καὶ τοῦτο πα-
 ρὰ τὸ κελευσθέν, οὕτως ἐπλήγη τὴν ψυχὴν, ὡς μηκέτι τὸν
 ἄνδρα ἰδεῖν, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας πεν-
 θεῖν καὶ δακρύειν αὐτόν, ὅτε καὶ ἐπειμήθη διὰ τὸ τῆς ἀθυ-
 10 μίας σφοδρόν. «Ἔως πότε» γάρ, φησί, «σὺ πενθεῖς ἐπὶ Σα-
 οῦλ, καὶ γὰρ ἀπῶσμαι αὐτόν;». Εἰ δὲ τούτων γεγενημένων
 ἐπένθει, τίς ἦν ἄρα, ὅτε τοὺς τοσοῦτους ἔσφαξεν ἱερέας ἐ-
 κεῖνος εἰκῆ καὶ μάτην; ὅτε τὸν εὐεργέτην καὶ οὐδὲν ἡδικη-
 κότῃ, δεύτερον ἦλθεν ἀνελεῖν; ὅτε γυμνὸν αὐτὸν εἶδε πρό-
 15 φητεύοντα καὶ καιαπίπτοντα; ὅτε τοῦ Δαυὶδ ἤκουσε μυρία
 πρὸς αὐτὸν ἀποδυρομένου καὶ ἐντυγχάνοντος;

Ἐπειδὴ δὲ τοῦ Δαυὶδ ἐμνήσθη, οὐκ οἶδα τί πράξω
 πότερον τοὺς θρήνους αὐτοῦ τοὺς μακροὺς καὶ συνεχεῖς τοὺς
 ἐν τοῖς ψαλμοῖς ἀναγεγραμμένους εἰς μέσον ἀγάγω νῦν,
 20 ἢ τοῦτους ἀφείξασθαί σοι κατὰ σχολήν, αὐτὸς τὰς
 ἐκείνου διέλθω συμφορὰς. Οὗτος τοίνυν ὁ Δαυὶδ πολλὰ μὲν
 καὶ ἐν τῷ ποιμαίνειν ὑπέμεινε δεινὰ καὶ ταῖς τῶν ἀέρων
 ἀνωμαλίαις καὶ τῇ τῶν θηρίων ἀγριότητι μαχόμενος· καὶ
 τὸ μὲν ἐξ ὧν αὐτὸς πρὸς τὸν Σαούλ διελέγετο περὶ τοῦ λέον-
 25 τος καὶ τῆς ἄρκτου. Ἐπειδὴ δὲ τὸν θῖον ἀφείξοντο
 πρὸ ὥρας εἰς τὰ τοῦ πολέμου πράγματα ἔπιπτε, τὴν μὲν τῶν

τούς πολέμους καὶ νὰ ἐξοργίζουσι τὸν Θεόν, ποίαν ἡδονὴν ἦτο δυνατόν νὰ αἰσθανθῆ; ποίαν στιγμὴν ἦτο δυνατόν νὰ περάσῃ χωρὶς λύπην καὶ δάκρυα; "Όταν δὲ ἔχρησε βασιλέα τὸν Σαούλ, προσετίθεντο καὶ πάλιν εἰς αὐτὸν ἀλλεπάλληλοι καὶ συνεχεῖς ὀδύνας. Καθ' ὅσον ὅταν προσέφερε τὴν θυσίαν παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅταν κατανικήσας τοῦ Ἀμαληκίτας ἐχάρισε τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως των καὶ τὸ ἔκαμε καὶ αὐτὸ παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ, τόσον πολὺ ἐπληγώθη ἡ ψυχὴ του, ὥστε νὰ μὴ θέλῃ οὔτε κἂν νὰ ἰδῆ τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἐξ αἰτίας ἐκείνου μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ζωῆς του νὰ πενθῆ καὶ νὰ δακρῦῃ, ὥστε καὶ ἐπετιμήθη διὰ τὴν τόσον μεγάλην λύπην του. Διότι λέγει· «Μέχρι πότε σὺ θὰ πενθῆς ἐξ αἰτίας τοῦ Σαούλ, ἐνῶ ἐγὼ τὸν ἔχω λησμονήσει;»²⁴. Ἐὰν δὲ ἐπένθει δι' αὐτὰ τὰ συμβαίνοντα, ποία θὰ ἦτο ἄρα γε ἡ ψυχικὴ του κατάστασις ὅταν ἐκεῖνος ἔσφαξε τοὺς τόσους ἐκείνους ἱερεῖς χωρὶς λόγον καὶ ἄδικα; ὅταν ἦλθε διὰ δευτέραν φοράν νὰ φονεύσῃ αὐτὸν ποῦ τὸν εὐηργέτησε καὶ δὲν τὸν ἔβλαψεν εἰς τίποτε; ὅταν τὸν εἶδε γυμνὸν νὰ προφητεύῃ καὶ νὰ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ἐξάντλησιν; ὅταν ἤκουσε τὸν Δαυῖδ νὰ ἐκσπᾶ εἰς μυρίους θρήνους καὶ παρακλήσεις;

Ἐπειδὴ ὅμως ἐνεθυμήθη τὸν Δαυῖδ, δὲν ξεύρω τί νὰ πράξω· ποῖον ἀπὸ τὰ δύο· νὰ ἀναφερθῶ τώρα εἰς τοὺς θρήνους τοὺς μακροὺς καὶ τοὺς συνεχεῖς ποῦ περιγράφονται εἰς τοὺς ψαλμοὺς, ἢ ἀφήνων αὐτοὺς διὰ νὰ τοὺς μελετήσῃς σὺ ὁ ἴδιος μὲ τὴν ἡσυχίαν σου, ὁ ἴδιος νὰ περιγράψω τὰς συμφορὰς ἐκείνου; Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Δαυῖδ πολλὰ μὲν δεινὰ ὑπέφερε καὶ καθ' ὃν χρόνον ἔβασκε τὰ ποίμνια, ἀγωνιζόμενος καὶ ἐναντίον τῶν καιρικῶν συνθηκῶν καὶ ἐναντίον τῆς ἀγριότητος τῶν θηρίων. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶναι δυνατόν νὰ τὸ διαπιστώσῃς ἀπὸ ὅσα ὁ Ἰακώβ εἶπεν, τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ ὅσα αὐτὸς ἔλεγε, συνομιλῶν μὲ τὸν Σαούλ, περὶ τοῦ λέοντος καὶ τῆς ἀρκούδας. Ἐπειδὴ δὲ ἐγκαταλείψας πρόωρα τὴν ζωὴν ἐκείνην, ἐρρίπτετο εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ πολέμου,

ἀδελφῶν βασκανίαν ἀφίημι, εἰ καὶ σφόδρα τοῦτό ἐστι φορ-
τικόν, ἀλλ' ἐπειδὴ κατώρθωσε τὴν λαμπρὰν νίκην ἐκείνην
καὶ θανμασίην μονομαχίαν ἀναδεξάμενος, εὗρε τοῦ καταβλη-
θέντος Γολιάθ σφοδρότερον ἐχθρὸν τὸν εὐεργετηθέντα Σαούλ.

- 5 Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ φανεροῦ πρὸς αὐτὸν παρειάτιο, ἀλλὰ
τὸ τῶν φιλόνητων προσωπεῖον ὑποδύς, καὶ τὸν τιμῶντα
καὶ κηδόμενον ὑποκρινάμενος, οὕτως αὐτὸν διατίθει τὰ τῶν
ἐχθρῶν. Τοῦτο δὲ ὅσον ἐστὶ κακὸν ἀντὶ ἀγαθῶν ἀπολαμβά-
νειν κακά, ἄκουσον τοῦ μακαρίου προφήτου τοῦτο συνεχῶς
10 θρηνοῦντος καὶ δυσανασχοιοῦντος καὶ λέγοντος, «Εἰ ἀνταπο-
δίδοιταί μοι κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν». Μάλιστα μὲν οὖν καὶ μηδε-
νὸς προσόντος δεινοῦ τοῦτο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ πολλῆς ἀθυμίας
ἄξιον, δι' ὑποψίας εἶναι τὸν σιραιηγὸν τῷ βασιλεῖ καὶ ἀη-
δῶς ὀρᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ τί λέγω σιραιηγὸν βασιλεῖ;
15 Κἂν γὰρ παρὰ τῶν οἰκειῶν ἡμεῖς τοῦτο πάθωμεν, δυσχεραί-
νομεν, ὅταν δὲ καὶ ἐπιβουλαὶ ράπιωνται κατὰ τῆς τοῦ μισου-
μένου ζωῆς, τίς ἂν γένοιτο βίος τούτου πικρότερος;

- Ἄλλ' ὅμως ἅπαντα ἔφερε καὶ ἠγείχετο καὶ συνῆν τῷ
φονῶντι κατ' αὐτοῦ καὶ ἐσιραιήγει τοὺς ἐκείνου πολέμους.
20 Ἐπειδὴ δὲ ποιε καὶ ἀπεδήμησε καὶ πόρρω τοῦ πολέμου
κατέστησεν ἑαυτὸν, τοῦτο μὲν αὐτὸ τὸ πόρρω εἶναι, καὶ τὴν
ἐχθρὰν ποιῆσαι φανεράν, εἶχέ τι πλεον εἰς τὸν τοῦ θαρρεῖν
λόγον· μετὰ δὲ τειρακοσίων ἀνδρῶν πρὸς ισοαύτην ἀναγκα-
ζόμενος παραιάτιοσθαι σιραιιάν, ἔτρεμε πλεον ἢ πρότερον.
25 Ὁ γὰρ μήτε πόλιν, μήτε φρούριον, μήτε συμμάχους, μήτε
προσόδους κεκτημένος, ἐννόησον τίς ἦν πρὸς τὸν ταῦτα ἔ-

τὸν μὲν φθόνον τῶν ἀδελφῶν του τὸν παραλείπω, ἄν καὶ αὐτὸ εἶναι πάρα πολὺ βαρὺ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ κατώρθωσε τὴν λαμπρὰν ἐκείνην νίκην καὶ ἀνέλαβε τὴν θαυμαστὴν μονομαχίαν, εὔρε τὸν εὐεργετηθέντα Σαοὺλ φοβερώτερον ἐχθρὸν ἀπὸ τὸν νικηθέντα Γολιάθ.

Δὲν διεξήγαγε βέβαια φανερὰ ἐναντίον του τὴν μάχην του, ἀλλὰ περιβαλλόμενος τὸ προσωπεῖον τῶν φίλων καὶ ὑποκρινόμενος τὸν ἄνθρωπον ἐκείνον ποὺ τὸν ἐτίμα καὶ τὸν ἐφρόντιζεν, ἔτσι διέθετεν ἐναντίον του τὰ ὄπλα τῶν ἐχθρῶν. Πόσον μεγάλο δὲ κακὸν εἶναι αὐτὸ τὸ νὰ ἀπολαμβάνη κανεὶς κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, ἄκουσε τὸν μακάριον προφήτην ποὺ συνεχῶς θρηνολογεῖ αὐτὸ καὶ δυσανασχετεῖ καὶ λέγει· «Νά, μοῦ ἀνταποδίδονται κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν»²⁵. Πράγματι λοιπὸν καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχη κανένα ἄλλο δεινόν, αὐτὸ, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, εἶναι ἄξιον πολλῆς λύπης, ἐξ αἰτίας τῆς ὑποψίας τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν στρατηγὸν καὶ τῆς παρουσίας του ποὺ τὴν ἔβλεπε μὲ δυσαρέσκειαν. Καὶ διατί λέγω τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν στρατηγόν; Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη ἡμεῖς τὸ πάθωμεν αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας μας, δυσανασχετοῦμεν, ὅταν ὁμως καὶ ἐπιβουλαὶ ἐπινοοῦνται ἐναντίον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ποὺ μισεῖται, ποῖος βίος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερος ἀπὸ αὐτόν;

Ἄλλ' ὁμως ὅλα τὰ ὑπέφερε καὶ τὰ ἠνείχετο καὶ συνέζη μὲ αὐτόν ποὺ ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ καὶ ἐστρατήγει τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἐκείνου. Ὄταν δὲ κάποτε ἀπεδήμησε καὶ ἔφερε τὸν ἑαυτόν του πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν πόλεμον, αὐτὸ τὸ γεγονός, τὸ νὰ εὐρίσκεται δηλαδὴ μακριὰ του καὶ νὰ φανερωθῇ ἡ ἐχθρα του, ἀπετέλει κάποιον μεγαλύτερον ἀποδεικτικὸν στοιχεῖον διὰ τὸ θάρρος του· ἀναγκαζόμενος νὰ παραταχθῇ μὲ τετρακοσίους ἄνδρας ἀπέναντι εἰς μίαν τόσο μεγάλην στρατιάν, ἔτρεμε περισσότερο τώρα, παρὰ προηγουμένως. Διότι, αὐτὸς ποὺ δὲν εἶχε οὔτε πόλιν, οὔτε φρούριον, οὔτε συμμάχους, οὔτε ἔσοδα, σκέψου ποῖος ἦτο, ποὺ ἠναγ-

χοντα πάντα ἀναγκαζόμενος πολεμεῖν, καὶ πλὴν τῆς ἐρήμου
 καὶ τῶν ἐκεῖ σπηλαίων, οὐδὲ ὅποι καταφύγοι δυνάμενος εὐ-
 ρεῖν. Καὶ γὰρ Κεῖλὰ πόλιν οὕτω καλουμένην λαβών, εὐθέως
 αὐτῆς ἀπεπήδησε τοῦ ἱερέως εἰπόντις, ὅτι αὐτὸν ὁ Θεὸς
 5 ἐκεῖ μένοντα τῶν τοῦ Σαοῦλ οὐχ ὑπεξαρπάσει χειρῶν. Ὁ
 δὲ ἱερεὺς οὗτος ἐκεῖνος ἦν ὁ τὰς τοῦ Σαοῦλ χειρας δια-
 δράς, καὶ τὴν ἐν Νομβὰ γενομένην τραγωδίαν ἀπαγγείλας
 τῷ βασιλεῖ, ὅτε καὶ τὴν πικρὰν ἐκείνην ἔρρηξε φωνήν· «Ἐ-
 γὰρ» γάρ, φηοῖν, «εἰμὶ ὁ αἴτιος τῶν ψυχῶν ὅλου τοῦ οἴκου
 10 τοῦ πατρός σου. Ὡστε συνὼν αὐτῷ διαπαντός οὐδὲν ἕτερον,
 ἀλλ' ἢ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης ὑπόμνησις ἦν. Βλέπων γὰρ
 εἰς αὐτόν, ἀεὶ τῆς ἀπωλείας ἐμέμνητο τῶν ἱερέων· μνημο-
 νεύων δὲ τῆς ἀπωλείας καὶ τῆς ισοαύτης σφαγῆς τὴν αἰτίαν
 ἀναιτιθεὶς ἑαυτῷ, καταδίκου παντός ἀθλιώτερον ἐβίου θίον.
 15 Καὶ γὰρ εἰ μηδὲν ἕτερον τὸ ἐνοχλοῦν ἦν, ἱκανὸν τρωῶσαι ψυ-
 χὴν καὶ ἀνελεῖν τὸ ἱερέων σφαγέα λογίζεσθαι τοσοῦτων ἑ-
 αυτόν.

Πληγεῖς δὲ τούτῳ τῷ λογισμῷ τῷ καὶ νυκτὸς καὶ μεθ'
 ἡμέραν σῆτος μᾶλλον αὐτοῦ διατριβήσονται τὴν ψυχὴν, καὶ ἄλ-
 20 λα ἐφεξῆς ἐδέχεται τραύματα συνεχῆ καὶ ἐπάλληλα. Καὶ γὰρ
 ὅτε αὐτόν ὁ Νάβαλ διὰ τῶν οἰκειῶν ὕβρισε καὶ δραπέτην
 καὶ φηγάδα καὶ ἀγνώμονα δοῦλον ἐκάλεσεν, οὐκ ἀναλγητὶ
 τὰ ῥήματα ἤνεγκε· καὶ ὅτε πρὸς τὸν Ἀγχοῦς ἀπελθὼν, τοὺς
 μαινομένους ὑπεκρίνετο καὶ κατέπιπε καὶ τὰ ὄμματα δια-
 25 σιρόφων καὶ πολλὴν ἐκ τοῦ σιόματος αὐτοῦ ἀφρόν ἀφιεῖς, τῶν
 ἀληθῶς δαιμονώντων μᾶλλον ἐτήκετο, λογιζόμενος εἰς οἷαν
 κατέστησεν ἑαυτὸν ἀνάγκην ὁ ισοαῦτα εὐεργετηθεὶς. Ἐπει-
 δὴ δὲ μικρὸν ἀνέθη, παρὰ τοῖς πολεμίοις γενόμενος, ἔδει

κάζετο νὰ πολεμᾶ πρὸς αὐτὸν ποὺ τὰ εἶχεν ὅλα αὐτά, καὶ ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔρημον καὶ τὰ σπήλαια τῆς ἐρήμου, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὕρη ποῦ νὰ καταφύγη. Πράγματι λοιπὸν ἀφοῦ κατέλαβε τὴν πόλιν τὴν ὀνομαζομένην Κεϊλά, ἀμέσως τὴν ἐγκατέλειψε μετὰ τοὺς λόγους τοῦ ἱερέως, ὅτι ἐὰν μείνη ἐκεῖ ὁ Θεὸς δὲν θὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σαοῦλ. Αὐτὸς δὲ ὁ ἱερεὺς ἦτο ἐκεῖνος ποὺ εἶχεν ἀποδράσει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σαοῦλ καὶ εἶχεν ἀναγγεῖλει εἰς τὸν βασιλέα τὴν τραγωδίαν ἐκείνων ποὺ εἶχε συμβῆ εἰς τὴν Νομβά, ὅποτε καὶ ἐξέβαλε τὴν πικρὰν ἐκείνην φωνήν· διότι λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὑπεύθυνος τῶν ψυχῶν ὅλου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου»²⁶. Ὡστε, συζῶν μαζὶ μὲ αὐτὸν καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του, δὲν ἀπετέλει αὐτὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ ὑπενθύμισιν τῆς λύπης του ἐκείνης. Διότι βλέπων αὐτόν, ἐνεθυμεῖτο πάντοτε τὴν ἀπώλειαν τῶν ἱερέων· ἐνθυμούμενος δὲ τὴν ἀπώλειαν ἐκείνων καὶ ἀποδίδων εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν αἰτίαν τῆς τόσοσιν μεγάλης ἐκείνης σφαγῆς, ἐπερνοῦσε τὴν ζωὴν του ἀθλιώτερον καὶ ἀπὸ ὁποιονδήποτε κατάδικον. Καθ' ὅσον, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο ποὺ νὰ τὸν ἠνόχλει, ἱκανὸν ἦτο νὰ πληγώσῃ τὴν ψυχὴν του καὶ νὰ τὴν θανατώσῃ ἢ σκέψῃς ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ φονεὺς τῶν τόσοσιν πολλῶν ἱερέων.

Πληγωθεὶς δὲ ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκέψιν, ἢ ὁποία νύκτα καὶ ἡμέραν κατέτρωγε τὴν ψυχὴν του περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸ σαρᾶκι, καὶ ἄλλα εἰς τὴν συνέχειαν ἐδέχετο τραύματα συνεχῆ καὶ ἀλλεπάλληλα. Πράγματι, ὅταν ὁ Νάβαλ τὸν προσέβαλε διὰ τῶν ὑπηρετῶν του καὶ τὸν ὠνόμασε δραπέτην, φυγάδα καὶ ἀγνώμονα, δὲν ἐδέχθη τὰ λόγια χωρὶς νὰ πονέσῃ. Καὶ ὅταν καταφυγὼν πρὸς τὸν Ἀγχοῦς, ποὺ ὑπεκρίνετο τοὺς μανιακοὺς καὶ ἐσωριάζετο κάτω καὶ συστρέφων τὰ μάτια του καὶ βγάζων πολὺν ἀφρὸν ἀπὸ τὸ στόμα του, ἔλειωνε περισσότερο ἀπὸ τοὺς πραγματικὰ δαιμονισμένους, ἀναλογιζόμενος εἰς ποίαν κατάστασιν τὸν ὠδήγησεν ἐκεῖνος ποὺ τόσοσιν πολὺ εἶχεν εὐεργετηθῆ. Ὅταν δὲ ἀνέλαβεν ὀλίγον καὶ ἦλθεν πλησίον τῶν πολεμίων,

μὲν ἐπιστρατεύειν τοῖς ἐκείνων ἐχθροῖς· διαφθονούμενοι δὲ αὐτῷ οἱ σαιράπαι καὶ διαβαλεῖν πρὸς τὸν βασιλέα θουλόμενοι, ἐξέπεμπον αὐτὸν τῆς στρατιᾶς ὡς ἄχρηστον αὐτοῖς καὶ ἐπίβουλον καὶ προδότην ἐσόμενον. Ἐδυμώθησαν γάρ, 5 φησὶν, ἐπ' αὐτῷ οἱ σαιράπαι τῶν ἀλλοφύλων, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· ἀπόστρεψον τὸν ἄνδρα καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὸν τόπον οὗ κατέστησας αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ μὴ ἐρχέσθω μεθ' ἡμῶν εἰς πόλεμον, καὶ μὴ γινέσθω ἐπίβουλος τῇ παρεμβολῇ. Καὶ ἐν τίνι διαλλαγῆσεται οὗτος τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, ἢ οὐχὶ ἐν ταῖς 10 κεφαλαῖς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων; Ὁ δὲ τοῖς ῥήμασι τούτοις πληγεὶς ἀνεχώρησε μετὰ πολλῆς τῆς ὕβρεως καὶ τῆς ἀθυμίας.

Ἐλθὼν δὲ οἴκοι τοσαῦτα εὔρε κακά, ὡς μικροῦ δεῖν καὶ ἀποπνιγῆναι τῇ λύπῃ. Τὰ γὰρ τότε συμβεβηκότα δεινὰ ἦν 15 μὲν ἱκανὰ καὶ προμελειτηθέντα τὴν ἐκείνου σκοτιῶσαι ψυχὴν, τοῦ δὲ ἀπροσοδοκῆτου προστεθέντος καὶ παρ' ἐλπίδας, διπλάσια τῶν ὄντων ἐφαίνεται καὶ οὐκ ἔτι ἦν φορητά. Ἀπῆει μὲν γὰρ ὡς ἀναπαυόμενος οἴκοι καὶ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης εὐρήσων παραμυθίαν τὰ παῖδια καὶ τὰς γυναῖκας· ἐπιστάς 20 δὲ ἄφνω ἤκουε μὲν ὅτι οὗτοι παρὰ τοῖς πολεμίοις δουλεύουσιν, ἐθεώρει δὲ πῦρ καὶ καπνὸν καὶ αἷμα καὶ νεκρούς, καὶ πρὶν ἢ τούτους ἀλγῆσαι καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ὀδύρασθαι, θηρίων χαλεπώτερον ἐπέπεσον οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες αὐτῷ, ἀπὸ τῆς ἐκείνου κεφαλῆς ἕκαστος τῶν οἰκείων κακῶν εὐρέ- 25 σθαι παραμυθίαν ζητῶν. Καὶ καθάπερ ἐναντίων ἀνέμων εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπεσόντων πολὺς καὶ ἄγριος ἀπὸ τῆς μάχης ἐκείνης γίνεται ὁ χειμῶν, οὕτω καὶ τότε, καὶ ἀθυμίας καὶ φόβου τὴν τοῦ δικαίου διακοπιόντων ψυχὴν, πολλὴ ἦν ἢ ζάλη καὶ ὁ θόρυβος, τῶν πανθῶν τούτων ἐπαλλήλων κρα- 30 τούντων καὶ κρατουμένων συνεχῶς.

Δυνηθεὶς δὲ ταῦτα διαδῦναι τὰ κακὰ καὶ τὰς γυναῖκας

ἔπρεπε μὲν νὰ ἐκοτρατεύσῃ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ἐκείνων, ἐπειδὴ ὁμως τὸν ἐφθονοῦσαν οἱ σατράπαι καὶ ἤθελον νὰ τὸν κατηγορήσουν εἰς τὸν βασιλέα, τὸν ἐξεδίωκον ἀπὸ τὴν στρατιὰν ἐπειδὴ τὸν ἐθεώρουν ὡς ἄχρηστον δι' αὐτοὺς καὶ ἐπίβουλον καὶ προδότην. Διότι, λέγει, «ὠργίσθησαν ἐναντίον του οἱ σατράπαι τῶν ἀλλοφύλων καὶ λέγουν εἰς τὸν Ἀγχοῦς· Διῶξε τὸν ἄνδρα καὶ ἄς ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν τόπον ποὺ τὸν ἐτοποθέτησες, καὶ ἄς μὴ ἔλθῃ μαζί μας εἰς τὸν πόλεμον καὶ γίνεῖ ἔτσι ἐπίβουλος εἰς τὸ στρατόπεδόν μας. Καὶ μὲ τί ἄλλο θὰ συμφιλιωθῇ αὐτὸς μὲ τὸν κύριόν του, παρὰ μὲ τὰ κεφάλια τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων;»²⁷. Αὐτὸς δὲ πληγωθεὶς ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ ἀνεχώρησε γεμᾶτος ἀπὸ πολλὴν προσβολὴν καὶ λύπην.

Ὅταν δὲ ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του, εὔρε τόσα κακά, ὥστε ὀλίγον ἔλειψε καὶ νὰ ἀποπνιγῇ ἀπὸ τὴν λύπην του. Διότι τὰ δεινὰ ποὺ εἶχον συμβῆ τότε ἦσαν ἱκανὰ μὲν καὶ νὰ σκοτώσουν τὴν ψυχὴν ἐκείνου καὶ ἂν ἀκόμη εἶχον προμελετηθῇ, ἐπειδὴ ὁμως προσετέθησαν ἐντελῶς ἀπροσδόκητα καὶ παρ' ἐλπίδα, διπλάσια ἐφαίνοντο ἀπὸ ὅτι ἦσαν εἰς τὴν πραγματικότητά καὶ δὲν ἦτο δυνατόν πλέον νὰ ὑποφερθοῦν. Ἐπέστρεψε λοιπόν, ὥστε ν' ἀναπαυθῇ εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ διὰ νὰ εὔρη παρηγορίαν εἰς τὰ παιδιά του καὶ τὰς γυναῖκας του, φθάνων δὲ ἔξαφνα ἐπληροφορεῖτο μὲν ὅτι αὐτοὶ εἶναι ὑποδουλωμένοι εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἔβλεπε δὲ ἐμπρός του φωτιὰν καὶ καπνὸν καὶ αἷμα καὶ νεκρούς, καὶ πρὶν καλὰ - καλὰ ἐκδηλώσῃ τὸν πόνον του καὶ θρηνήσῃ τὴν αἰχμαλωσίαν, φοβερώτερον ἀπὸ θηρία ὠρμησαν ἐναντίον του οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ζητῶν ὁ καθένας νὰ εὔρη παρηγορίαν διὰ τὰς συμφοράς του ἀπὸ τὴν κεφαλὴν ἐκείνου. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ξεσηκωθοῦν εἰς τὴν θάλασσαν ἀντίθετοι ἄνεμοι, δημιουργεῖται μεγάλη καὶ ἀγρία κακοκαιρία ἐξ αἰτίας ἐκείνης τῆς μάχης, ἔτσι καὶ τότε, ἐπειδὴ λύπη καὶ φόβος ἐξέσχιζον τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου, μεγάλη ἦτο ἡ Ζάλη καὶ ἡ ταραχὴ του, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι τὰ πάθη αὐτὰ ἐπεκράτουν συνεχῶς τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου.

Εὐρῶν δὲ τὴν δύναμιν ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακά

ἀπολαβεῖν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ἅπασαν, πρὶν ἢ πάλιν αἰσθε-
 σθαι τῆς νίκης ἐκείνης, πλήττειται ἀγγελία πικρᾶ, τῇ περὶ
 τοῦ Ἰωνάθαν σφαγῆς, ἣ τὴν ψυχὴν οὕτω κατέβαλε τὴν ἐκείνου,
 ὡς ἔστιν ἐκ τῶν θρηγῶν μαθεῖν· «Ἐπέπεσε» γάρ, φησὶν,
 5 «ἐπ' ἐμὲ ἡ ἀγάπησίς σου, ὡς ἡ ἀγάπησίς τῶν γυναικῶν».
 Καὶ τί λέγω τῶν θρηγῶν; Ὁ γὰρ τὸν ἐκείνου πατέρα, τὸν
 ἐχθρὸν τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἐπίβουλον καὶ μυριάκις τῆς ἀπωλείας
 ἐπιθυμήσαντα τῆς αὐτοῦ οὕτω δακρύσας τί ἂν ἔπαυθε τὸν ἐν
 ἐκείνοις παρασιάντα τοῖς κινδύνοις αὐτῷ καὶ πολλάκις αὐ-
 10 τὸν τῆς τοῦ παιρὸς ἐπιβουλῆς ἐξελόμενον, καὶ ἀπορρήτων
 κοινωνήσαντα, καὶ συνθήκας ὑπὲρ πολλῶν θέμενον πρὸς
 αὐτόν, τοῦτον, ὅτι αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς ἀποδοῦναι τῶν εὐεργε-
 σιῶν ἐκείνων ἠδύνατο, τότε ἐξαρπασθέντα τοῦ θίου μαθῶν;
 Ἀκμάζοντις δὴ τούτου τοῦ πάθους, ἑτέρα περιβάλλει πά-
 15 λιν αὐτὸν ὁ σιρατηγὸς ἀθυμία, τὸν ἀπονητὶ καὶ μετὰ πάσης
 εὐκολίας πᾶσαν αὐτῷ παραδοῦναι τὴν σιρατιὰν ἐπαγγελιά-
 μενον, τοῦτον προαναρπάσας τῆς ὑποσχέσεως, καὶ δόλῳ δια-
 χρησάμενος. Τοσοῦτον γὰρ ἤλγησεν ἐκείνη τῇ σφαγῇ, ὡς
 καὶ τότε καταράσασθαι τὸν Ἰωάβ, καὶ παρ' αὐτὸν τῆς τε-
 20 λευτιῆς τὸν καιρὸν ἐπισκῆψαι τῷ ἑαυτοῦ παιδὶ δίκην ταύ-
 την εἰσπράξασθαι τῆς μαιφονίας αὐτόν. Καὶ τὰ ρήματα δέ,
 ἅπερ αὐτὸν ἀνακαλῶν ἐθρήνησεν, ἱκανὰ τὸ πάθος ἡμῖν πα-
 ρασιῆσαι τῆς ψυχῆς· «Ἐπῆρε» γάρ, φησὶν, «ὁ βασιλεὺς τὴν
 φωνὴν αὐτοῦ καὶ ἔκλαυσεν ἐπὶ τῷ τάφῳ Ἀβεννήρ καὶ εἴ-
 25 πεν· εἰ κατὰ τὸν θάνατον Νάβαλ ἀποθανεῖται Ἀβεννήρ, αἱ
 χεῖρές σου οὐκ ἐδέθησαν, οὐδὲ οἱ πόδες σου ἐν πέδαις,
 οὐδὲ προσήγαγες ὡς Νάβαλ· ἐνώπιον υἱοῦ ἀδικίας ἔπεσες.

28. B' Βασ. 1, 26.

29. B' Βασ. 3, 32 - 34

καὶ νὰ πάρῃ ὀπίσω τὰς γυναῖκας τοῦ καὶ ὄλους γενικῶς τοὺς αἰχμαλώτους, πρὶν καλὰ - καλὰ χαρῆ τὴν νίκην ἐκείνην, πλήττεται ἀπὸ πικρὰν ἀγγελίαν, μὲ τὴν ἀγγελίαν περὶ τῆς σφαγῆς τοῦ Ἰωνάθαν, ἡ ὁποία τόσον πολὺ κατέβαλε τὴν ψυχὴν του, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ μάθωμεν αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοὺς θρήνους του· διότι, λέγει, «Ἡ ἀγάπη σου πρὸς ἐμένα ἦτο ὡσὰν τὴν ἀγάπην τῶν γυναικῶν»²⁸. Καὶ διατί λέγω ἀπὸ τοὺς θρήνους; Διότι αὐτὸς ποῦ τόσα πολλὰ δάκρυα ἔχυσε διὰ τὸν πατέρα ἐκείνου, ποῦ ἦτο ἐχθρὸς του καὶ ἐπίβουλος καὶ μυρίας φορές ἐπεθύμησε τὴν ἐξόντωσίν του, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πάθῃ δι' ἐκεῖνον ποῦ ὑπῆρξε συμπαραστάτης ἐκείνου εἰς τοὺς κινδύνους του καὶ ὁ ὁποῖος πολλὰς φορές τὸν ἔσωσεν ἀπὸ τὴν ἐπιβουλήν τοῦ πατρὸς του καὶ ἦτο γνώστης τῶν μυστικῶν του καὶ εἶχε συνάψει συμφωνίας μὲ αὐτὸν διὰ πολλὰ πράγματα, νὰ μάθῃ δι' αὐτόν, ὅτι τότε ἀκριβῶς ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ζωήν, ὅταν εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ τὸν ἀμείψῃ διὰ τὰς εὐεργεσίας του ἐκείνας;

Ἐνῶ λοιπὸν αὐτὸ τὸ πάθος του εὕρισκετο εἰς τὸ ἀποκορύφωμά του, τὸν περιβάλλει καὶ πάλιν ὁ στρατηγὸς μὲ ἄλλην λύπην, ὅταν αὐτόν, ποῦ τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τοῦ παραδώσῃ ὅλην τὴν στρατιάν χωρὶς κανένα κόπον καὶ μὲ πᾶσαν εὐκολίαν, αὐτόν αὐτὸς ἀφοῦ τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐφόνευσε πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν, μεταχειρισθεὶς δόλον. Διότι τόσον πολὺ ἐπόνησε μὲ τὴν σφαγὴν ἐκείνην, ὥστε καὶ τότε νὰ καταρασθῆ τὸν Ἰωάβ καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου ν' ἀφήσῃ παραγγελίαν εἰς τὸν υἱὸν του νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν αὐτὸς διὰ τὸν μιαρὸν ἐκεῖνον θάνατον. Καὶ τὰ λόγια δὲ μὲ τὰ ὁποῖα ἐθρήνησεν ἀνακαλῶν αὐτόν, εἶναι ἱκανὰ νὰ μᾶς παραστήσουν τὸ πάθος τῆς ψυχῆς του. Διότι, λέγει, «Ὑψωσεν ὁ βασιλεὺς τὴν φωνὴν του καὶ ἐκλαυσεν ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀβεννήρ καὶ εἶπεν· Ἐὰν κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Νάβαλ ἀποθάνῃ ὁ Ἀβεννήρ, τὰ χέρια σου δὲν ἐδέθησαν, οὔτε τὰ πόδια σου μὲ ἀλυσίδας, οὔτε τὸν ὠδήγησες δόλια ὅπως ὁ Νάβαλ· ἔπεσες ἐναντίον υἱοῦ τῆς ἀδικίας»²⁹.

Τί δὲ μετὰ τοῦτο; Δολοφονεῖται μὲν ὁ Μεμφιβοσθέ, καὶ τῇ διὰ τοῦτον αὐτῷ γενομένη λύπη (καὶ γὰρ ἐπὶ τούτῳ πάλιν ἤλγησεν, ὡς καὶ ἀνελεῖν τοὺς φονεύσαντας) ἢ τῶν χολῶν καὶ κυλλῶν ἀνίστασις προσιεθεῖσα σφόδρα αὐτὸν
 5 διετάραξε. Κρατήσας δὲ καὶ τούτων καὶ ἐτέρων πολεμίων, ἀνάγει μὲ τὴν κιβωτὸν μετὰ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης, ἔτι δὲ αὐτῆς ἀναγομένης καὶ πάντων χαιρόντων, ἐν μέσῳ τῆς εὐθυμίας προᾶγμα συμβὰν πάντων ἡμαύρωσε τὴν ἡδονήν, καὶ ἀθυμία καὶ φόβῳ πολλῷ τὴν τοῦ βασιλέως ἔβαλε ψυχὴν.
 10 Τὸν γὰρ Ὀζᾶν βουλευθέντα περιτρεπομένην ὀρθῶσαι τὴν κιβωτὸν, παραχρῆμα ἐπάταξε καὶ νεκρὸν ἔθηκεν ἢ τοῦ Θεοῦ ὀργή, καὶ οὕτως ἐπὶ πολὺ κατέσειε τοῦ Δαυὶδ τὴν ψυχὴν οὕτως ὁ φόβος, ὡς μὴ πρότερον τολμῆσαι πρὸς ἑαυτὸν ἀνενεγκεῖν τὴν κιβωτὸν, πρὶν ἢ μαθεῖν ὅπως χρήσαιτο τῷ τότε
 15 αὐτὴν ὑποδεξαμένῳ Ἀβεδδαρά.

Μετὰ δὲ ταῦτα τελευτήσαντος τοῦ Ἀμμανιτῶν βασιλέως, προᾶγμα ἀνδρὸς χρηστοῦ καὶ φιλανθρώπου ποιῶν, ἔπεμψε παραμυθησόμενος τὸν υἱὸν τὸν ἐκείνου καὶ πείθων πρῶως ἐνεγκεῖν τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν· ὁ δὲ ἀντὶ τῆς τιμῆς ταύτης ὑβρίσας τοὺς ἀπελθόντας αἰσχυρῶς, οὕτως ἀπέπεμψε τῷ
 20 βασιλεῖ. ἜΑρά σοι μικρὸν εἶναι τοῦτο δοκεῖ πρὸς τὸ πλήξει ψυχὴν καὶ καταβαλεῖν; ἄρ' οὐχ ὁ πόλεμος ἐκεῖνος τοῦτο δείκνυσιν, ὁ μηδαμόθεν ἐτέρωθεν τὴν ὑπόθεσιν ἐσχηκῶς, καὶ πρὸς ἰσοσύτην σφοδρότητα ἐκιαθεῖς, ὡς μυρίοις αὐτὸν πε-
 25 ριβαλεῖν κακοῖς; Ἰκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα, κἂν μυρίας τις αὐτοῖς ἀναμιγνύη τὰς ἡδονάς, εἰς τὸν τῶν ὀδυνηρῶν βίον καταλέξει τὴν ἐκείνου ζωὴν· νῦν δὲ τοιαῦτα τὰ μετὰ ταῦτα ἔστιν, ὡς μηδὲ ἤρχθαι τῶν ἀληθῶς λυπηρῶν. Πάντα γὰρ

Τί συνέβη δὲ εἰς τὴν συνέχειαν; Δολοφονεῖται μὲν ὁ Μεμφιβοσθέ, καὶ εἰς τὴν λύπην ποῦ τοῦ ἐπροξενήθη διὰ τὸν φόνον αὐτὸν (καθ' ὅσον καὶ δι' αὐτὸν πάλιν ἐπόνεσεν, ὥστε καὶ νὰ φονεύσῃ αὐτοὺς ποῦ τὸν ἐφόνευσαν), προστεθεῖσα καὶ ἡ ἀντίστασις τῶν χωλῶν καὶ τῶν στρεβλῶν τὸν συνεκλόνησε πάρα πολύ. Ἄφοῦ ὁμως κατενίκησε καὶ αὐτοὺς καὶ ἄλλους ἐχθροὺς του, μεταφέρει μὲν τὴν Κιβωτὸν μὲ πολλὴν εὐφροσύνην, ἀλλ' ἐνῶ μετέφερεν αὐτὴν καὶ ὅλοι ἐχαίροντο, τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ εὐθυμία εὐρίσκετο εἰς τὸ ἀποκορύφωμά της συνέβη ἓνα γεγονός ποῦ ἐπεσκίασεν ὅλην τὴν εὐχαρίστησιν καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ βασιλέως πολλὴν λύπην καὶ φόβον. Τὸν Ὁζὰν δηλαδὴ, ποῦ ἠθέλησε νὰ σηκώσῃ τὴν κιβωτὸν ποῦ ἀνετρέπετο, ἀμέσως τὸν ἐπάταξε καὶ τὸν ἄφησε νεκρὸν ἢ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ τόσον πολύ συνεκλόνησεν αὐτὸς ὁ φόβος τὴν ψυχὴν τοῦ Δαυίδ, ὥστε νὰ μὴ τολμήσῃ προηγουμένως νὰ φέρῃ πλησίον του τὴν κιβωτὸν, πρὶν νὰ μάθῃ πῶς νὰ μεταχειρισθῇ τὸν Ἀβεδδαρά ποῦ τότε εἶχεν ἀναλάβει τὴν φύλαξίν της.

Ὑστερα δὲ ἀπὸ αὐτά, ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀμανιτῶν, ἐνεργῶν ὡς πιστὸς καὶ φιλόανθρωπος ἄνδρας, ἔστειλεν ἀνθρώπους νὰ παρηγορήσουν τὸν υἱὸν ἐκείνου καὶ νὰ τὸν πείσουν νὰ βαστάσῃ μὲ ἡρεμίαν τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, αὐτὸς ὁμως ἔναντι τῆς τιμῆς αὐτῆς, ἀφοῦ προσέβαλε κατὰ τρόπον αἰσχρὸν τοὺς ἀπεσταλμένους, ἔτσι τοὺς ἀπέστειλε πρὸς τὸν βασιλέα. Ἄρα γε σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι μικρὸν αὐτὸ εἰς τὸ νὰ πλήξῃ καὶ νὰ καταβάλλῃ τὴν ψυχὴν κάποιου; ἄρα γε δὲν φανερώνει αὐτὸ ὁ πόλεμος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε ἀπὸ πουθενά ἄλλοῦ τὴν ἀφορμὴν, καὶ ποῦ ἐπεξετάθη μὲ τόσον μεγάλην σφοδρότητα, ὥστε νὰ τὸν περιβάλλῃ μὲ μύρια κακά; Καὶ αὐτὰ λοιπὸν εἶναι ἱκανά, καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς τὰ ἀναμίξι μὲ μυρίας ἡδονάς, νὰ κατατάξουν τὴν ζωὴν ἐκείνου εἰς τὸν βίον τῶν ὀδυνηρῶν, τώρα ὁμως τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν εἶναι τέτοια, ὥστε νὰ εἶναι ὡσὰν νὰ μὴ ἤρχισαν τὰ πραγματικὰ λυπηρά. Διότι τὰ πάθη αὐτοῦ τοῦ βασιλέ-

μῦθον καὶ πᾶσαν τραγωδίαν ἐνίκησε τὰ τοῦ βασιλέως τούτου πάθη· οὕτως ἀλλάκοιτα καὶ ἐπάλληλα προσέπεσεν αὐτοῦ τῆ οἰκίᾳ τὰ δεινά, κακῶ τὸ κακὸν ἀεὶ ἰάσασθαι σπουδαζόντων αὐτῶ.

- 5 Ὅρα γάρ· ἠράσθη τῆς ἀδελφῆς ὁ Ἀμνῶν τῆς αὐτοῦ ἐρασθεὶς ὕβρισεν εἰς αὐτήν, ὕβρισας ἐμίσησε, καὶ τὴν ὕβριν ἐξεπόμπευσε καὶ τὴν μίξιν, εὐθέως προσιάξας τινὶ τῶν οἰκειῶν ἐκβαλεῖν ἄκουσαν τῆς οἰκίας, καὶ παραπέμψαι διὰ τῆς ἀγορᾶς βοῶσαν καὶ ὀδυρωμένην. Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀ-
- 10 θεσσαλώμ, καὶ καλέσας ἐπ' ἄριστον τοὺς ἀδελφοὺς ἅπαντας, ἐν οἷς ἦν κακεῖνος ὁ ὕβριστής, ἐστιώμενον αὐτὸν μεταξὺ καὶ πίνοντα κατὰσφάττει διὰ τῶν οἰκειῶν. Εἶτα ἐξανασιᾶσ τις ἐκεῖθεν καὶ τὸ σαφὲς οὐ μαθὼν διὰ τὸν θόρυβον, ἀπήγγειλε τῷ βασιλεῖ, ὅτι τεθνήκασιν πάντες οἱ παῖδες αὐτῶ.
- 15 Καὶ ἐκάθητο θρηγῶν τὸν ἀπάντων φόνον τὸν οὐ γεγεννημένον ὡς δὲ ἔγνω τὸ σαφές, ἠπειλεῖ μὲν τῷ παιδί καὶ ἀναιρήσειν ἔλεγεν, ἀποδράντι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτριᾶς τριῶν διατριψαι περίοδον ἐτῶν πάντα τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἔμενεν ὀργιζόμενος· καὶ οὐδ' ἂν τότε αὐτὸν ἐκάλεσεν, εἰ μὴ ἢ τοῦ σιρα-
- 20 τηγοῦ σοφία καὶ ἄκοντα αὐτὸν εἰς ταύτην ἐνέβαλε τὴν ὑπόσχεσιν. Καλέσας δέ, οὐδὲ οὕτως ἔσθεσε τῆς καρδίας τὴν πληγὴν, ἀλλ' ἕτερα πάλιν δύο αὐτὸν ἔτη τῆς ὄψεως ἀποστήσας τῆς αὐτοῦ, μόλις μετὰ τὸν μακρὸν χρόνον τοῦτο πάλιν ἀξιωθεὶς ὑπὸ τοῦ σιραιηγού, παρρησίας μετέδωκεν.
- 25 Ὁ δὲ ὑπὲρ τούτων μνησικακῶν, ἣ καὶ ἄλλως τυραννίδος ἐρῶν, ἐπανίσταται τῷ πατρί, καὶ πάλιν αὐτὸν εἰς τοὺς πλάγους καὶ τὰς φυγὰς, ὡς ὑπέμεινεν ὑπὸ τοῦ Σαούλ, ἐπανή-

ως υπερέβαλον κάθε μῦθον καὶ κάθε τραγωδίαν· τόσο ἀλόκοτα καὶ ἀλλεπάλληλα προσέπεσαν τὰ δεινὰ εἰς τὴν οἰκίαν του, λές καὶ ἐφρόντιζαν πάντοτε εἰς αὐτὸν μὲ τὸ κακὸν νὰ θεραπεύσουν τὸ κακόν.

Πρόσεχε λοιπόν· τὴν ἀδελφὴν του τὴν ἠρωτεύθη ὁ Ἄμνων· μετὰ τὸν ἔρωτά του τὴν προσέβαλε καὶ μετὰ τὴν προσβολὴν τὴν ἐμίσησε καὶ ἐγνωστοποίησε καὶ τὴν προσβολὴν καὶ τὴν μίξιν καὶ εὐθύς ἀμέσως ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς κάποιον ὑπηρέτην νὰ τὴν ἀπομακρύνῃ παρὰ τὴν θέλησίν της ἀπὸ τὴν οἰκίαν καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς κραυγάζουσας καὶ ὀδυρομένην. Ὄταν τὰ ἔμαθεν αὐτὰ ὁ Ἀβεσσαλώμ, προσκαλέσας εἰς πρόγευμα ὄλους τοὺς ἀδελφούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἐκεῖνος ὁ ὑβριστῆς καὶ τὴν ὥραν ἀκριβῶς πού αὐτὸς ἔτρωγε καὶ ἔπινε τὸν κατασφάζει διὰ τῶν ὑπηρετῶν. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐγερθεὶς κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ καὶ μὴ μαθῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ταραχῆς πού ἐπεκράτει, τὴν ἀκρίβειαν τοῦ γεγονότος, ἔρχεται εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ ἀναγγέλει, ὅτι ἀπέθανον ὅλα τὰ παιδιὰ του. Καὶ ἐκάθητο ὁ βασιλεὺς καὶ ἐθρηνοῦσε τὸν φόνον ὄλων τῶν υἱῶν του ὁ ὁποῖος φυσικὰ δὲν εἶχε συμβῆ· ὅταν ὅμως ἔμαθε τὴν ἀλήθειαν, ἠπεῖλει μὲν τὸν υἱὸν του καὶ ἔλεγεν ὅτι θὰ τὸν φονεύσῃ, ἀποδράσας ὅμως ἐκεῖνος διέμεινεν εἰς τὴν ξένην χώραν ἐπὶ τρία ὀλόκληρα ἔτη καὶ καθ' ὅλον τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἔμενεν γεμᾶτος ὀργὴν ἐναντίον του· καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν καλέσῃ τότε, ἐὰν ἡ σοφία τοῦ στρατηγοῦ δὲν τὸν ὑπεχρέωνε, παρὰ τὴν θέλησίν του, νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν. Καλέσας δὲ αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ οὔτε ἔτσι ἔκλεισε τὴν πληγὴν τῆς καρδίας του, ἀλλὰ καὶ πάλιν στερηθέντα τὰ μάτια του νὰ τὸν ἰδοῦν ἄλλα δύο ἀκόμη ἔτη, μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας μετὰ τὸν μακρὸν αὐτὸν χρόνον ἠξιώθη νὰ λάβῃ τὴν χαρὰν αὐτὴν τῇ μεσολαβῆσει τοῦ στρατηγοῦ.

Αὐτὸς ὅμως ἐπειδὴ ἐκράτει κακίαν δι' ὅλα αὐτά, ἢ ἐνδεχομένως ἐπειδὴ ἐλαχταροῦσε τὴν ἐξουσίαν, ἐπαναστατεῖ ἐναντίον τοῦ πατρὸς του καὶ αὐτὸ τὸν ὠδήγησε καὶ πάλιν εἰς τὰς περιπλανήσεις καὶ τὰς φυγὰς κείνας πού

γεγε, μάλλον δὲ καὶ πολλῶ τοῦτον ἐκείνου χαλεπώτερον ἀπέδειξε τὸν καιρὸν. Τότε μὲν γὰρ σιραιηγὸς ὢν τοιαῦτα ἔπασχε, νῦν δὲ μετὰ τὸ χρόνους ἐν τῇ βασιλείᾳ ποιῆσαι πολλοὺς καὶ κρατῆσαι τῶν πολεμίων ἀπάντων ὡς εἶπεῖν, με-

5 ταναστεύειν ἠναγκάζειτο. Ὁ δὲ ἀναγκάζων οὐκ ἀλλότριός τις ἦν, οὐδὲ πολέμιος, ἀλλ' ὁ ἐκ τῆς κοιλίας, ὡς αὐτὸς ἀπωδύρειτο λέγων, ἐξελθὼν τῆς αὐτοῦ. Καὶ τότε μὲν ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ἦν καὶ φέρειν ἠδύνατο πάντα γενναίως, νυνὶ δὲ παρὰ τὸν καιρὸν, ὃν γηροτροφεῖσθαι αὐτὸν ἐχοῖν ὑπ' ἐ-

10 κείνου τοῦ μιανοῦ, τότε ἐπεβουλεύειτο καὶ ἐπολεμεῖτο καὶ ἐξήκει μετὰ ὀλίγων τινῶν ἀνυπόδειτος ὁ βασιλεύς, ἐγκαλιπτόμενος καὶ δακρύων.

Οὐ γὰρ συμφορᾶς αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἰσχύνῃς ὑπόθεσιν εἶχεν ὁ πόλεμος. Τοσοῦτω γὰρ τοῦ Σαοῦλ ὑβριστικώ-

15 τερον ὁ υἱὸς ἐχρήσατο τῷ μακαρίῳ τότε ἐκείνῳ, ὡς καὶ εἰς τὰς παλλακὰς ἐνυθρίσαι τοῦ πατρὸς, καὶ ταῦτα οὐ λάθρα, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ δώματος, ὀρώντων ἀπάντων, καὶ τοὺς τῆς φύσεως θεομοῦς καὶ τοῦ τῆς μίξεως νόμους διὰ τὴν κατὰ τοῦ πατρὸς ὑβριζε μανίαν, καὶ ὑπὸ τῆς ἀνοίας μεθύων,

20 ἔτι τοῦ πολέμου συνεσιῶτις, τὰ τῶν ἤδη νενικηκότων καὶ λαβόντων αἰχμαλώτους τοὺς ἐναντίους εἰλίμα καὶ ἐπεδείκνυτο. Οὕτω τοίνυν ὄντα κατώδυνον καὶ φοβούμενον εὐρῶν ὁ Σιθὰ συνειάραξε πλέον καταιφενυσάμενος τοῦ δεσπότου καὶ εἰπὼν, ὅτι τὰ τοῦ τυράννου φρονεῖ.

25 Τοῦτον διαδέχεται ὁ Σεμεεῖ, μιανός τις ἀνὴρ καὶ ἀχάριστος, καὶ μυρίοις ὀνειδέσιν ἔβαλλε καὶ λίθοις μετὰ τῶν ρημάτων ἐκείνων· «Ἐξελθε», φησὶν, «ἀνὴρ αἱμάτων, καὶ

30. B' Βασ. 16, 11.

31. B' Βασ. 16, 1ε.

ὑπέμεινεν ὑπὸ τοῦ Σαούλ, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ ἔκαμε τὸν χρόνον αὐτὸν πολὺ χειρότερον ἀπὸ ἐκεῖνον. Διότι τότε μὲν τὰ ἔπασχεν αὐτὰ ἐνῶ ἦτο στρατηγός, ἐνῶ τώρα ἤναγκάζετο νὰ μεταναστεύσῃ εἰς ἄλλα μέρη ἀφοῦ ἤδη ἐπέρασε πολλὰ χρόνια ἀσκῶν τὴν βασιλείαν καὶ ἐπεκράτησεν, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς, ὄλων τῶν ἐχθρῶν του. Αὐτὸς δὲ πού τὸν ἐξηνάγκαζε νὰ κάνῃ ὅλα αὐτὰ δὲν ἦτο κάποιος ξένος, οὔτε ἐχθρός, ἀλλ' αὐτὸς πού, ὅπως ὁ ἴδιος ἐθρηνοῦσε καὶ ἔλεγεν, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του κοιλίαν³⁰. Καὶ τότε μὲν ἦτο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του καὶ ἠμποροῦσε νὰ τὰ ὑποφέρῃ ὅλα μὲ γενναιότητα, τώρα ὁμως εἰς χρόνον ἀκατάλληλον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ γηροκομῆται αὐτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν μιαρὸν, τότε ἀκριβῶς ἐπεβουλεύετο καὶ ἐπολεμεῖτο καὶ ἐβάδιζεν ἐναντίον του ὁ βασιλεύς, μαζὶ μὲ πολὺ ὀλίγους, ἀνυπόδητος, ἔχων καλυμμένην τὴν κεφαλὴν του καὶ μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια.

Πράγματι ὁ πόλεμος αὐτὸς δὲν ἦτο δι' αὐτὸν μόνον αἰτία συμφορᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐντροπῆς. Διότι εἰς τόσον μεγαλύτερον βαθμὸν ἀπὸ τὸν Σαούλ προσέβαλε τότε ὁ υἱὸς τὸν μακάριον ἐκεῖνον, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ προσβάλῃ καὶ τὰς παλλακίδας τοῦ πατρὸς του, καὶ ὅλα αὐτὰ ὄχι κρυφά, ἀλλὰ μέσα εἰς τὸ δωμάτιον καὶ παρουσίᾳ ὄλων, καὶ προσέβαλεν ἐξ αἰτίας τῆς μανίας του ἐναντίον τοῦ πατρὸς του καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς φύσεως καὶ τοὺς νόμους τῆς συνουσίας, καὶ μεθυσμένος ἀπὸ τὴν μωρίαν του, ἐνῶ ἀκόμη ἐσυνεχίζετο ὁ πόλεμος, ἐτόλμα καὶ ἐπεχείρει ἐκεῖνα πού κάνουν οἱ νικηταὶ καὶ αὐτοὶ πού ἔχουν συλλάβει αἰχμαλώτους τοὺς ἀντιπάλους των. "Ἐτσι λοιπὸν εὐρῶν αὐτὸν γεμᾶτον ἀπὸ ὀδύνην καὶ φόβον ὁ Σιβᾶ³¹, τὸν συνεκλόνησεν ἀκόμη περισσότερον, μὲ τὰ ψεύδη πού εἶπεν ἐναντίον τοῦ κυρίου του καὶ λέγων, ὅτι ἔχει φρονήματα τυραννικά.

Αὐτὸν τὸν διαδέχεται ὁ Σεμεεὶ, πού ἦτο ἓνας ἄνθρωπος μιαρὸς καὶ ἀχάριστος, καὶ ἔρριψεν ἐναντίον του μαζὶ μὲ τὰ λόγια του ἐκεῖνα ἀμέτρητα τὸν ἀριθμὸν ὄνειδη καὶ λίθους· «Ἐξελθε», λέγει, «ἄνθρωπε αἱματοβαμμένη καὶ ἄν-

ἀνὴρ ὁ παράνομος. Ἐπέσιρρεψεν ἐπὶ σὲ Κύριος πάντα τὰ αἵματα τοῦ οἴκου Σαούλ, ἀνθ' ὧν ἐβασίλευσας ἀντ' αὐτοῦ, καὶ ἔδωκε Κύριος τὴν βασιλείαν εἰς χεῖρας Ἀβεσσαλώμ τοῦ υἱοῦ σου καὶ ἔδειξέ σοι τὴν κακίαν σου, ὅτι ἀνὴρ αἱμάτων σὺ εἶ». Ὁ δὲ ἐτήκειο μὲν ταῦτα ἀκούων καὶ πάσχων, ὡς καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν θρηγῶν τοῦτο ἐδήλου, οὐδὲν δὲ ἐτόλμα περαιτέρω ποιεῖν, ἀλλ' εἰπὼν, «Ἄφες αὐτὸν καιροῦσθαι, ὅτι Κύριος εἴρηκεν αὐτῷ, ὅπως ἴδῃ τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ ἀποδώῃ μοι Κύριος ἀγαθὰ ἀντὶ κατάρας τῆς ἐν τῇ 5 ἡμέρᾳ ταύτῃ», ἀφῆκε ζῶνια ἀπελθεῖν· αὐτὸς δὲ περιέμενε τὰ περὶ τοῦ Χουοὶ μεριμνῶν καὶ τρέμων τί ποτε ἄρα ἔσονται τὸ τέλος.

Ὡς δὲ ἀπηγγέλη καὶ ταῦτα, συνεκροτεῖτο ὁ πόλεμος πάντων πολέμων τῶν πώποτε γενομένων καινότητος ὧν, καὶ 15 αἰνίγμαιι μᾶλλον ἔοικώς. Τὸν γὰρ αἴτιον τῶν τοσοῦτων κακῶν καὶ ἐκείνη τῇ μάχῃ παρασχόντα τὴν ὑπόδεισιν ἅπασαν, καὶ οὗ πεσόντιος ἅπαντα λέλυτο τὰ δεινὰ, τοῦτον ἔχειν ἐν πολλῇ προνοίᾳ καὶ φειδοῖ τοὺς σιραιηγοὺς παρεκάλει τοὺς αὐτοῦ, συνεχῶς ἐπιλέγων «Φείσασθέ μου τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ». Τί ταύτης ἂν γένοιτο τῆς ἀπορίας χεῖρον; τί τῆς ἀμηχανίας ἐλεεινότερον; Πόλεμον ἀναδέξασθαι ἠναγκάζειο, ἐν ᾧ καὶ τὸ νικῆσαι καὶ τὸ κραιτηθῆναι ὁμοίως ἀπευκτὸν ἦν αὐτῷ. Οὔτε γὰρ ἔλαιον ἔχειν ἤθελεν, οὐδὲ γὰρ 25 ἂν τὸν συνέχοντα καὶ συγκροιοῦντα τὴν τῆς μάχης παράταξιν ἐκώλυσεν ἀνελεῖν.

Κριθέντιος δὲ τοῦ πολέμου καὶ τέλος λαβόντιος ὅπερ ἤθελεν ὁ Θεός, καὶ τοῦ παιραλοίου πεσόντιος ἐκείνου, οἱ μὲν λοιποὶ πάντες ἦσαν ἐν εὐφροσύνῃ καὶ χαρᾷ, μόνος δὲ ἐκεῖ-

32. Β' Βασ. 16, 7 - 8.

33. Β' Βασ. 16, 10 - 12.

34. Β' Βασ. 18, 5.

θρῶπε, πού εἶσαι γεμᾶτος ἀπὸ παρανομίας. Ὁ Κύριος ἔρριπεν ἐναντίον σου ὅλα τὰ αἵματα τοῦ οἴκου τοῦ Σαούλ, μετὰ τὰ ὅποια ἐβασίλευσες ἀντὶ αὐτοῦ, καὶ ἔδωσεν ὁ Κύριος τὴν βασιλείαν εἰς τὰ χέρια τοῦ υἱοῦ σου Ἀβεσσαλώμ καὶ ἐφάνερωσε τὴν κακίαν σου, διότι εἶσαι ἄνθρωπος γεμᾶτος ἀπὸ αἵματα»³². Αὐτὸς δὲ ἔλειωνε μὲν ἀπὸ τὸν πόνον, ἀκούων αὐτὰ τὰ λόγια, καὶ ὑπέφερε, διότι αὐτὸ ἐφάνερωνε καὶ μετὸς θρήνων του, δὲν ἐτόλμα ὅμως νὰ κάμῃ τίποτε περαιτέρω, ἀλλ' εἰπὼν, «Ἄφησέ τον νὰ καταρᾶται, διότι ὁ Κύριος εἶπεν αὐτὰ εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἰδῇ τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ εἶθε ὁ Κύριος νὰ μοῦ χάριση ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας πού ἐγένετο κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν»³³, τὸν ἄφησε νὰ φύγῃ ζωντανός· αὐτὸς ὅμως ἐπερίμενε τὰ ὅσα τοῦ εἶπεν ὁ Χουσί, μεριμνῶν καὶ τρέμων διὰ τὸ ποῖον ἄρα γε θὰ εἶναι τὸ τέλος.

Ὅταν δὲ ἀνηγγέλθησαν αὐτά, συνεκροτήθη ὁ πόλεμος ἐκεῖνος πού ἦτο ὁ πιὸ πρωτάκουστος ἀπὸ ὅλους τοὺς πολέμους πού ἔγιναν ποτέ, ὁμοιάζων μᾶλλον μὲ αἰνίγμα. Διότι αὐτὸν πού ἦτο αἰτία τῶν τόσων πολλῶν κακῶν καὶ πού εἶχε δώσει ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἀφορμὴν διὰ τὴν μάχην ἐκείνην καὶ θὰ ἐτερματίζοντο ὅλα τὰ δεινὰ ἐὰν ἤθελε φονευθῆ, αὐτὸς παρεκάλει τοὺς στρατηγοὺς του νὰ ἐπιδείξουν πρὸς αὐτὸν μεγάλην πρόνοιαν καὶ εὐσπλαγχνίαν, ὑπενθυμίζων συνεχῶς πρὸς αὐτούς· «Μὴ κάνετε κακὸν εἰς τὸ παιδί μου τὸν Ἀβεσσαλώμ»³⁴. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀμφιβολίαν; τί πιὸ ἐλεεινὸν ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν του; Ἦναγκάζετο ν' ἀναλάβῃ πόλεμον, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἡ νίκη καὶ ἡ ἥττα ἦσαν ἐξ ἴσου ἀνεπιθύμητα εἰς αὐτόν. Πράγματι οὔτε ἤθελε νὰ νικηθῆ, διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ στείλῃ τόσον πολὺν στρατὸν ἐναντίον του, οὔτε νὰ τὸν νικήσῃ, διότι δὲν θὰ ἠμπόδιζε νὰ φονεύσουν ἐκεῖνον πού διωργάνωνε καὶ συνεκρότει τὴν πολεμικὴν ἐκείνην παράταξιν.

Ἄλλ' ὅταν ὁ πόλεμος ἐκρίθη καὶ ἔλαβε τὸ τέλος πού ἠθέλεν ὁ Θεὸς καὶ ἐφονεύθη αὐτὸς πού ἠθέλε νὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του, ὅλοι μὲν οἱ ἄλλοι ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ

νος ἐπένθει καὶ ἐδάκρυε, καὶ καθείρξας ἑαυτὸν ἀνεκαλεῖτο τὸν τεθνηκότα, καὶ ἐδυσχέραινεν ὅτι μὴ ἀντὶ ἐκείνου τὴν τελευτήν ἐδέξατο. «Τίς δώσει γάρ μου», φησί, «θάνατον, ἀντὶ σοῦ Ἰθρυσσαλώμ, υἱέ μου;». Τί ταύτης ἠκούσθη πολυ-
5 πλοκώτερον τῆς συμφορᾶς; Ὅτε μὲν τὸν ἀδελφὸν ἀνεῖλεν, ἀνελεῖν αὐτὸν ἐσπούδαζεν, ὅτε δὲ ἐμάνη κατ' αὐτοῦ, τότε φεῖδεται τοῦ παιδός. Καὶ οὐκ ἂν ἐπαύσαιτο θρηγῶν ἐπὶ πολὺ τὸν νεκρόν, εἰ μὴ εἰσῆλθεν ὁ Ἰωάβ, καὶ τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος ἔδειξε καὶ σφοδρότερον διαλεχθεὶς ἀνέστησέ τε
10 αὐτὸν καὶ ἐν σχήματι τῷ προσήκοντι δέξασθαι τὴν στρατιὰν παρεσκεύασε.

Καὶ οὐδὲ ἴοιτε αὐτῷ τὰ τῶν δεινῶν τέλος ἐλάμβανεν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐστίασαν πρὸς ἀλλήλους οἱ στρατιῶται καὶ διηρέθησαν, ὡς δὲ μόλις καὶ μετὰ πολλῆς τῆς κολακείας
15 εἶξαν τῷ βασιλεῖ, πάλιν ἀποπηδήσαντες προσειθέθησαν τῷ Σαθεε, καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἕτερος εἰτίκειο πόλεμος τῶν τοῦ προτέρου λειψάνων μερόντων ἔτι. Ὑπὲρ ὧν θορυβηθεὶς ὁ Δαυὶδ καὶ συγκροτήσας τοὺς στρατιώτας, ἐξέπεμψε μετὰ τῶν στρατηγῶν ὁ δὲ Ἰωάβ τροπωσάμενος καὶ τοῦτον τὸν πόλε-
20 μον, οὐκ ἀφῆκε καθαρὰν ἀθυμίας γενέσθαι τὴν ἀπὸ τῆς νίκης ἡδονήν. Τὸν γὰρ σουστράτηγον τὸν αὐτοῦ καὶ πάντα τὸν λαὸν ὑποιάξαντα τῷ Δαυίδ, τοῦτον ἀπλῶς καὶ οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν, ὑπὸ βασκανίας μανεὶς ἀνεῖλε καὶ διεχρήσατο ὅπερ οὕτω διετάραξε τὸν βασιλέα καὶ συνέχεεν, ὡς καὶ πε-
25 ρὶ τοῦτου τελευτιῶντα ἐπισκῆψαι τῷ παιδί καὶ δεηθῆναι μὴ περιδεῖν ἀτιμώρητον ἀπελθόντα τὸν Ἀμισαῶ.

Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, οὕτω διακείμενος οὐδὲ ἔξει-

εὐφροσύνην καὶ χαρὰν, μόνον δὲ ἐκεῖνος ἐπένθει καὶ ἐδάκρυε καὶ ἐγκλεισθεὶς εἰς τὸ δωμάτιόν του ἐζήτηε νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ ἀποθανὼν καὶ ἐλυπεῖτο πού δὲν ἀπέθανεν αὐτὸς ἀντ' ἐκεῖνου. Διότι, λέγει, «Ποῖος θὰ μοῦ δώσῃ τὸν θάνατον ἀντὶ σοῦ, υἱέ μου Ἀβεσσαλώμ;»³⁵. Τί περισσότερο πολύπλοκον ἠκούσθη ἀπὸ αὐτὴν τὴν συμφορὰν; Ὄταν μὲν ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του, ἐβιάζετο νὰ τὸν φονεύσῃ, ὅταν δὲ ἐξεμάνει ἐναντίον του ὁ υἱὸς του, τότε ἐδείκνυε τὴν ὄλην εὐσπλαγχνίαν του διὰ τὸν υἱόν του. Καὶ δὲν θὰ ἔπαυεν ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ θρηνῇ τὸν νεκρόν, ἐὰν δὲν εἰσῆρχετο ἐντὸς τοῦ δωματίου του ὁ Ἰωάβ, ὁ ὁποῖος καὶ τοῦ ἀπέδειξε τὸ παράλογον τοῦ πράγματος καὶ συνομιλήσας μαζί του μὲ πολὺν πειστικὸν τρόπον καὶ ἐνίσχυσεν αὐτὸν ψυχικὰ καὶ τὸν ἔκανε ν' ἀναλάβῃ τὴν στρατιάν μὲ τὸν ὅλον τρόπον πού ἤρμοζεν.

Καὶ ὅμως οὔτε τότε ἐλάμβανον τέλος τὰ δεινὰ του, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐστασίασαν μεταξύ των οἱ στρατιῶται καὶ διηρέθησαν, μόλις ὅμως μετὰ ἀπὸ πολλὰς προσπάθειας καὶ μὲ πολλὰς κολακείας προσῆλθον εἰς τὸν βασιλέα, πάλιν ἀποσκιρτήσαντες προσεχώρησαν εἰς τὸν Σαβεὲ καὶ ἔτσι πάλιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἄλλος πόλεμος ἐξέεπα καθ' ἣν στιγμὴν ὑπῆρχον ἀκόμη τὰ λείψανα τοῦ προηγουμένου πολέμου. Ὁ Δαυὶδ, λοιπόν, θορυβηθεὶς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ συγκεντρώσας τοὺς στρατιώτας, τοὺς ἀπέστειλε μαζί μὲ τοὺς στρατηγούς του, ὁ δὲ Ἰωάβ κατατροπώσας τοὺς ἀντιπάλους καὶ κατ' αὐτὸν τὸν πόλεμον, δὲν ἄφησε νὰ νοιώσῃ καθαρὰν ἀπὸ τὴν λύπην τὴν ἡδονὴν τῆς νίκης. Διότι τὸν συστράτηγόν του καὶ ὅλον τὸν λαὸν πού ὑπέταξεν εἰς τὸν Δαυὶδ, αὐτὸν ἔτσι ἀπλῶς καὶ χωρὶς νὰ ἔχη καμμίαν κατηγορίαν ἐναντίον του, κυριευθεὶς ἀπὸ ὀργὴν καὶ μῖσος τὸν ἐφόνευσε καὶ τὸν μετεχειρίσθη κατὰ τρόπον ἀπαίσιον, πρᾶγμα πού τόσο πολὺ συνεκλόνησε τὸν βασιλέα καὶ τοῦ ἐδημιούργησε σύγχυσιν, ὥστε ν' ἀφήσῃ, ἀποθνήσκων, παραγγελίαν εἰς τὸν υἱόν του καὶ νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ φύγῃ ἀτιμώρητος ὁ Ἀμισσᾶ.

Καὶ τὸ πιὸ φοβερῶτερον βέβαια εἶναι, ὅτι εὐρισκόμε-

πεῖν εἰτόλμα τῆς ἀθυμίας τὴν ὑπόθεσιν, διὰ τὸ μυρίοις ἤδη προστεταλαιπωρηκένοι κακοῖς. Καὶ γὰρ μετὰ τοὺς πολέμους τούτους διεδέξατο λιμὸς τὴν χώραν πᾶσαν καί, τοῦ κακοῦ ζητῶν λύσιν εὗρεῖν, ἠναγκάζετο τοὺς τοῦ Σαοὺλ ἐκδοῦναι
5 παῖδας εἰς σφαγὴν. Τοῦτο γὰρ ἔλεγε ὁ χρησμός· «Ἐπὶ Σαοὺλ», φησί, «καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἡ ἀδικία αὕτη διὰ τὸ θανατιῶσαι αὐτὸν τοὺς Γαβαωνίτας». Εἰ δὲ τις μέμνηται πῶς τὸν Σαοὺλ ἐθρήνησεν, οἶδε τί καὶ τότε ἔπασχε παραδιδούς τοῖς Γαβαωνίταις αὐτούς· ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα ἔφερε
10 καὶ περαιτέρω πάλιν προήει τὰ τῶν συμφορῶν. Μετὰ γὰρ τὸν λιμὸν ἐπέστη λοιμὸς καὶ πίπτουσιν ἐβδομήκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν ἐν τῷ τῆς ἡμέρας ἡμίσει καιρῷ, ὅτε καὶ τὰ ἔλεεινὰ ἐκεῖνα ρήματα φθέγγεται ὁ βασιλεύς. Ἴδὼν γὰρ τὸν ἄγγελον ἐσπασμένον τὴν ρομφαίαν ἔλεγεν· «Ἴδὸν ἐγὼ ὁ ποιμὴν
15 ἡμαρτον καὶ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα, καὶ οὔτιοι, τὸ ποίμνιον, τί ἐποίησαν; Γενέσθω ἐν ἐμοὶ ἡ χεὶρ μου καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου».

Πάσας μὲν οὖν αὐτοῦ τὰς ἀθυμίας πρὸς ἀκρίθειαν οὐ δυνατὸν ἡμῖν ἐξιπεῖν, οὐδὲ γὰρ εἰσιν ἀνάγραπτοι πᾶσαι,
20 ἀπὸ δὲ τῶν θρηήνων αὐτοῦ καὶ τῶν ὀδυρμῶν δυνατὸν σιγήσασθαι καὶ τῶν παραλειφθεισῶν τὸ μέγεθος καὶ ὡς οὐδέποτε διελίμπανε κοπιόμενος καὶ ἀλγῶν ὁ δίκαιος. Τί γὰρ φησιν; «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἐβδομήκοντα ἔτη· ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα ἔτη, καὶ τὸ πλεῖον
25 αὐτῶν κόπος καὶ πόνος». Εἰ δὲ λέγοις ὅτι τῆς κοινῆς τοῦτο κατέγνω ζωῆς, οὐ τῆς αὐτοῦ μόνον, μεῖζόν τι ἢ ἐγὼ αὐτὸς βούλομαι λέγεις, καὶ λόγων ἡμᾶς ἀπαλλάττεις πολλῶν, αὐτὸς ὁμολογῶν, ὅτι οὐ μόνον ἐκείνου, ἀλλ' οὐδ' ἑτέρου τινὸς θίον ἔστιν εὗρεῖν μὴ πολλῶ πλείονα τῶν χρησιῶν ἔχοντα
30 τὰ δυσχερῆ. Καὶ γὰρ, ὡπερ οὖν καὶ αὐτὸς ἔφη καλῶς,

36. B' Βασ. 21, 1.

37. B' Βασ. 24, 17.

νος εἰς αὐτὴν τὴν ψυχικὴν κατάστασιν δὲν ἐτόλμα οὔτε κἄν ν' ἀναφέρῃ τὴν αἰτίαν τῆς λύπης του, ἐξ αἰτίας τῶν μυρίων κακῶν ἀπὸ τὰ ὅποια εἶχεν ἤδη ταλαιπωρηθῆ. Καθ' ὅσον μετὰ ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς ἐξέσπασεν εἰς ὀλόκληρον τὴν χώραν πείνα μεγάλη καί, ἀναζητῶν νὰ εὔρη ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸ κακόν, ἠναγκάζετο νὰ παραδώσῃ εἰς σφαγὴν τὰ παιδιὰ τοῦ Σαούλ. Διότι αὐτὸ ἔλεγεν ὁ χρησμός· «Ἄς πέσῃ», λέγει, «ἡ ἀδικία αὐτὴ εἰς τὸν Σαούλ καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐθανάτωσε τοὺς Γαβαωνίτας»³⁶. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἐνθυμῆται πῶς ἐθρήνησε τὸν Σαούλ, γνωρίζει τί καὶ τότε ἔπασχε παραδίδων αὐτοὺς εἰς τοὺς Γαβαωνίτας· ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ ὑπέφερε καὶ αἱ συμφοραὶ του ἐπροχώρουν καὶ πάλιν παραπέρα. Διότι μετὰ τὸν λιμὸν ἐξέσπασε φοβερὴ ἀρρώστια καὶ ἀποθνήσκουν ἐντὸς ἡμισείας ἡμέρας ἐβδομήντα χιλιάδες ἄνδρες, ὅποτε καὶ ὁ βασιλεὺς ἀναφωνεῖ τὰ ἐλεεινὰ ἐκεῖνα λόγια. Διότι, ἰδὼν τὸν ἄγγελον μὲ γυμνὴν τὴν ρομφαίαν, ἔλεγεν· «Νά, ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἡμάρτησα καὶ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα, αὐτὸ ὅμως τὸ ποίμνιον τί ἔκαμεν; Ἄς ἐπιπέσῃ τὸ χέρι σου ἐναντίον μου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου»³⁷.

Ὅλας λοιπὸν τὰς στενοχωρίας του δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σᾶς τὰς ἀναφέρω μὲ λεπτομέρειαν, οὔτε βέβαια εἶναι καὶ ὅλαι γραμμέναι, ἀπὸ τοὺς θρήνους του ὅμως καὶ τοὺς ὀδυρμούς του εἶναι δυνατὸν ν' ἀναλογισθῶμεν καὶ τὸ μέγεθος αὐτῶν ποὺ παρελείφθησαν καὶ ὅτι οὐδέποτε ἔπαυε νὰ θρηνῆ καὶ νὰ πονῆ ὁ δίκαιος. Διότι τί λέγει; «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν μας ἀντιστοιχοῦν πρὸς ἐβδομήντα ἔτη· ἐὰν δὲ πρόκειται περὶ βασιλέων, ὀγδόντα ἔτη καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῶν εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ κόπον καὶ πόνον». Ἐὰν ὅμως ἤθελες εἰπεῖ ὅτι αὐτὴν τὴν διαπίστωσιν τὴν ἔκαμε διὰ τὴν ζωὴν γενικῶς ὅλων καὶ ὄχι μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν του, λέγεις κάτι μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἐγὼ ὁ ἴδιος θέλω, καὶ μοῦ ἀπαλλάσσεις ἀπὸ πολλὰ λόγια, ὁμολογῶν ὁ ἴδιος, ὅτι ὄχι μόνον ἐκεῖνου, ἀλλ' οὔτε κάποιου ἄλλου τὴν ζωὴν εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρη κανεὶς νὰ μὴ ἔχη πολὺ περισσότερα τὰ δυσάρεστα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα. Καθ' ὅσον, ὅπως ἀκριβῶς

οὐ τὰ αὐτοῦ μόνον ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἄλλων δια-
σκεψάμενος, οὕτω ταύτην ἐξήνεγκε τὴν ἀπόφασιν, τὰ μὲν
αὐτὰ τῷ παιριάρχη φθεγγόμενος, μετὰ δὲ μείζονος τῆς
σφοδρότητος· ὃ γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ μέρους, τοῦτο καθόλου οὐ-
5 τος ὑστερον ἀπεφήνατο. Ὁ μὲν γὰρ ἔλεγε, «Μικραὶ καὶ
πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου», οὗτος δέ, «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐπι-
ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη», τουτέστι πάντων ἀνθρώ-
πων, «καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος».

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ὅπερ ἔφη, ἀφήμι σοι μετὰ ἀκριθείας
10 ἀπάσης κατὰ σχολὴν ἐπελθεῖν, ἐγὼ δὲ ἐπὶ τοὺς λοιποὺς ἤ-
ξω προφήτας, καίτοι γε οὐδαμοῦ τὸν βίον αὐτῶν ἀνάγρα-
πτον ἀφήκαν ἡμῖν, ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς τοσαύτην σινοχωρίαν
ἐμπεσόντες, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν κατασχόντων αὐτοὺς κα-
κῶν, καὶ ἀπὸ ρήματος ἑνὸς οἶμαι δυνήσεσθαι δεῖξαι πάντα
15 τὸν βίον αὐτῶν ὄντα κατώδυνον. Καὶ πρῶτον μὲν, ὃ κοινὸν
πᾶσιν ὑπῆρχεν αὐτοῖς, στρεβλούμενοι, μαστιζόμενοι, πριζόμε-
νοι, λιθαζόμενοι, φυλακιζόμενοι, ἐν φόβῳ μαχαίρας ἀποθνή-
σκοντες, περιερχόμενοι ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασι,
ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι τὸν ἅπαντα βίον
20 διετέλουν. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ ἑτέραν εἶχον ἀθυμίας προσ-
θήκην ταύτης χαλεπωτέραν, τὸ τὴν κακίαν ὄραν προβαίνοι-
σαν τῶν ταῦτα διατιθέντων αὐτούς, ἐφ' ᾧ μᾶλλον τῶν οἰ-
κείων ἐδάκνοντο θλίψεων.

Καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν, «Ἄρα καὶ ψεῦδος καὶ κλοπὴ καὶ
25 μοιχεία καὶ φόνος κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἷματα ἐφ' αἷ-
μασι μίσγουσιν», τὸ ἀδεές καὶ πολύπλοκον καὶ δαφυλές τῆς
κακίας ἐμφαίνων ἡμῖν. Ἐτερος δὲ ἐβόα πάλιν, «Οἶμοι ὅτι
ἐγενόμην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμῆτι, καὶ ὡς ἐπιφυλ-

38. Γεν. 47, 9.

39. Ἐβρ. 11, 37.

40. Ὡσηὲ 4, 2.

βέβαια καὶ ὁ ἴδιος εἶπε πολὺ σωστά, ὅτι ἐκεῖνος διετύπωσεν αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν ἀναλογισάμενος ὄχι μόνον τὰ ἰδικὰ του συμβάντα, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων, λέγων μὲν τὰ ἴδια μὲ τὸν πατριάρχην, μὲ μεγαλυτέραν ὅμως σφοδρότητα καθ' ὅτι αὐτὸ ποῦ ἐκεῖνος εἶπε διὰ μίαν ὠρισμένην περίπτωσιν, αὐτὸ αὐτὸς ἀργότερον τὸ ἐπεξέτεινεν εἰς ὄλους γενικῶς. Διότι ὁ μὲν πατριάρχης ἔλεγε, «Εἶναι σύντομα καὶ πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου»³⁸, ἐνῶ αὐτός, «Αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν μας ἰσοδυναμοῦν μὲ ἑβδομήντα ἔτη», δηλαδὴ ὄλων τῶν ἀνθρώπων, «καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῶν εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ κόπον καὶ πόνον».

Ἄλλ' αὐτὰ μὲν, ποῦ εἶπον, τὰ ἀφήνω νὰ τὰ ἐξετάσῃς μὲ ὄλην τὴν λεπτομέρειάν των ἀφοῦ τὰ μελετήσῃς, ἐγὼ δὲ θὰ ἔλθω πρὸς τοὺς ὑπολοίπους προφήτας, ἂν καὶ βέβαια πουθενὰ δὲν μᾶς ἄφησαν τὸν βίον των γραμμένον, ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ περιέπεσον εἰς τόσον μεγάλην στενοχωρίαν, ἐξ αἰτίας τοῦ ὑπερβολικοῦ μεγέθους τῶν κακῶν ποῦ τοὺς κατέλαβον, νομίζω καὶ μὲ μίαν φράσιν θὰ ἠμπορέσω νὰ δείξω ὅλον τὸν βίον των γεμᾶτον ἀπὸ ὀδύνας. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτὸ ποῦ ἦτο κοινὸν εἰς ὄλους αὐτούς, τὸ ὅτι δηλαδὴ διῆγον ὄλην τὴν ζωὴν των βασανιζόμενοι, μαστιζόμενοι, πριονιζόμενοι, λιθοβολούμενοι, φυλακιζόμενοι, ἀποθνήσκοντες φονευόμενοι διὰ μαχαίρας, περιεφέροντο ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἰς τὸ ἄλλο ἐνδυόμενοι μὲ μηλωτάς, μὲ δέρματα αἰγῶν, γεμᾶτοι ἀπὸ στερήσεις, θλίψεις καὶ κακουχίας³⁹. Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ εἶχον καὶ ἄλλην προσθήκην λύπης πολὺ πῖο φοβερὰν ἀπὸ αὐτὴν, τὸ νὰ βλέπουν δηλαδὴ ν' αὐξάνῃ ἢ κακία τῶν βασανιστῶν των, διὰ τὸ ὁποῖο πολὺ περισσότερο ἐπληγώνοντο, παρὰ διὰ τὰς ἰδικὰς των θλίψεις.

Καὶ ὁ μὲν ἓνας ἔλεγε, «Κατάρτα καὶ ψευδὸς καὶ κλοπὴ καὶ μοιχεῖα καὶ φόνος εἶναι σκορπισμένα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ τὰ αἵματα ἀνεμειγνύονται μὲ ἄλλα αἵματα»⁴⁰, φανερώων εἰς ἡμᾶς τὸ ὀρμητικὸν καὶ πολύπλοκον καὶ τὴν ἀφθονίαν τῆς κακίας. Ἄλλος δὲ πάλιν ἀνεφώνει, «Ἀλλοίμονον, διότι κατήντησα νὰ ὁμοιάζω μὲ ἐκεῖνον ποῦ μαζεύει καλάμια κατὰ τὸν θερισμὸν καὶ μὲ ἐκεῖνον ποῦ μαζεύει

λίδα ἐν τρυγήτῳ οὐχ ὑπάρχοντιος βότρου», τὸ σπάνιον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν διὰ τούτων θρηνηῶν. Ἄλλος πάλιν ἔτερα τοιαῦτα ἀπωδύρειο. Ὁ δὲ αἰπόλος οὐ τὰς κακίας αὐτῶν ἐπένθει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς συμφορὰς μᾶλλον τῶν οἰκείων
 5 ἐθρήνει πειρασμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ ἐδεῖτο λέγων· «Ἰλεως γενοῦ, Κύριε· τίς ἀνασιήσει τὸν Ἰακώβ, διὸ ὀλιγοσιός ἐστι; Μετανόησον, Κύριε, ἐπὶ τούτῳ. Καὶ οὐδὲ οὕτω τυγχάνει τῆς ἰκετηρίας· εἶπε γάρ· «Καὶ οὐ μὴ γένηται, λέγει Κύριος». Ὁ δὲ Ἥσαϊας ἀκούσας διὸ ἔρημος ἔσται πᾶσα ἡ γῆ,
 10 οὐδὲ παρακαλεῖσθαι ἤθελεν, ἀλλ' ἐπένθει διηνεκῶς καὶ ἔλεγεν· Ἐφειέ με, πικρῶς κλαύσομαι, μὴ κατισχύσητε παρακαλεῖν με· ὁ γὰρ τοῦ θανάτου τρόπος πᾶσαν ὑπερβαίνει συμφορὰν.

Τοῦ δὲ Ἱερεμίου τοὺς θρήνους καὶ τοὺς ἰδία συντεταγμένους
 15 νους καὶ τοὺς πανταχοῦ τῆς προφητείας διεσπαρμένους, τοὺς τε ὑπὲρ τῆς πόλεως, τοὺς τε ὑπὲρ αὐτοῦ, τίς ἀδακρυτὶ δυνήσεται ἐπελθεῖν; Νῦν μὲν γὰρ ἔλεγε, «Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρῶν; καὶ κλαύσομαι τὸν λαὸν τοῦτον ἡμέρας καὶ νυκτός», νῦν δὲ
 20 «Τίς δώσει μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ σταθμὸν ἔσχατον, καὶ καταλείψω τὸν λαὸν τοῦτον καὶ ἀπελεύσομαι ἀπ' αὐτῶν; διὸ πάντες μοιχῶνται». Καὶ ποτὲ μὲν σχευιάζων ἐβόα· Οἴμοι ἐγώ, μήτηρ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον καὶ διακριτόμενον πάσῃ τῇ γῆ;» ποτὲ δὲ καὶ τὴν ἡμέραν τῆς γενέσεως
 25 αὐτοῦ κατηρᾶτο λέγων, «Ἐπικατάραιος ἢ ἡμέρα, ἐν ἣ ἐγεννήθην ἐν αὐτῇ». Ὁ δὲ τοῦ βορβόρου λάκκος καὶ αἱ τῶν δεσμῶν θλίψεις καὶ αἱ μάστιγες καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ καὶ ὁ γέλωσ ὁ διηνεκῆς οὗτος αὐτὸν διέθηκαν, ὡς καὶ ἀπαγορευθῆσαι λοιπόν. Τί δὲ ἤνικα τῆς πόλεως ἀλούσης προνοίας ἔ-
 30 τυχε παρὰ τῶν βαρβάρων καὶ τιμῆς; ἄρα ἤσθετο τούτων;

41. Μιχ. 7, 1.

42. Ἀμώς 7, 2-3.

4. Ἀμώς 7, 6.

44. Ἡσ. 22, 4.

45. Ἱερ. 9, 1.

46. Ἱερ. 9, 2.

47. Ἱερ. 15, 10.

48. Ἱερ. 20, 14.

ἀποστάφυλα ἐν ὥρᾳ τρυγητοῦ, μὴ ὑπαρχόντων σταφυλιῶν»⁴¹, θρηνηῶν μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς τὸ σπάνιον τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων. Ἄλλος πάλιν ἐθρήνει δι' ἄλλα παρόμοια. Ὁ αἰγοβοσκὸς ὅμως δὲν ἐπένθει μόνον τὰς κακίας αὐτῶν, ἀλλὰ ἐθρήνει καὶ τὰς συμφορὰς πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του πειρασμούς καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους· «Δεῖξε εὐσπλαγχνίαν, Κύριε· ποῖος θὰ ἀναστήσῃ τὸν Ἰακώβ, διότι εἶναι ὀλιγοστός; Μετανόησε, Κύριε, δι' αὐτό»⁴². Καὶ ὅμως οὔτε ἔτσι ἐπιτυγχάνει ἡ ἰκεσία του· διότι εἶπε· «Δὲν θὰ συμβῆ αὐτό, λέγει ὁ Κύριος»⁴³. Ὁ δὲ Ἡσαΐας, ἀκούσας ὅτι θὰ ἐρημωθῆ ὅλη ἡ γῆ, δὲν ἤθελεν οὔτε κἂν νὰ παρηγορηθῆ, ἀλλ' ἐπένθει συνεχῶς καὶ ἔλεγεν· «Ἀφήσατέ με νὰ κλαύσω πικρά, μὴ προσπαθήσετε νὰ μὲ παρηγορήσετε»⁴⁴, διότι ὁ τρόπος τοῦ θανάτου ὑπερβαίνει κάθε συμφορὰν.

Τοῦ Ἱερεμίου τοὺς θρήνους πάλιν πού τοὺς συνέταξε κατ' ἰδίαν καὶ πού διὰ τῆς προφητείας διεσκορπίσθησαν παντοῦ, τοὺς θρήνους του καὶ διὰ τὴν πόλιν καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τοὺς διηγηθῆ χωρὶς νὰ δακρύσῃ; Διότι ἄλλοτε μὲν ἔλεγε, «Ποῖος θὰ μοῦ δώσῃ νερὸ καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου πηγὴν δακρύων; θὰ κλαύσω τὸν λαὸν τοῦτον ἡμέραν καὶ νύκτα»⁴⁵, ἄλλοτε δέ· «Ποῖος θὰ μοῦ δώσῃ εἰς τὴν ἔρημον μακρυνὸν τόπον διαμονῆς διὰ νὰ ἐγκαταλείψω τὸν λαὸν αὐτὸν καὶ νὰ φύγω ἀπὸ κοντά του; διότι ὅλοι εἶναι μοιχοί»⁴⁶. Καὶ ἄλλοτε πάλιν γεμᾶτος ἀπὸ ἀγανάκτησιν ἐβόα· «Ἀλλοίμονον, μητέρα μου, διατί μὲ ἐγέννησες διὰ νὰ δικάζωμαι καὶ νὰ διακρίνωμαι εἰς ὅλην τὴν γῆν;»⁴⁷, ἄλλοτε δὲ κατηρᾶτο καὶ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του, λέγων «Καταραμένη νὰ εἶναι ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθην»⁴⁸. Ὁ δὲ λάκκος τοῦ βούρκου καὶ αἱ θλίψεις τῆς φυλακίσεως καὶ αἱ μάστιγες καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ καὶ ὁ χλευασμὸς ὁ συνεχῆς τοῦ εἶχον δημιουργήσει τέτοιαν ψυχικὴν κατάστασιν, ὥστε καὶ νὰ μὴ αἰσθάνεται τίποτε πλέον εἰς τὸ ἐξῆς. Ποίας δὲ προνοίας καὶ τιμῆς ἔτυχε ἐκ μέρους τῶν βαρβάρων ὅταν ἐκυριεύθη ἡ πόλις; ἄρα γε τὰ ἔνοιωσεν ὅλα αὐτά; Τότε λοιπὸν καὶ

Τότε μὲν οὖν καὶ τοὺς πικροὺς θρήνους ἔγραψε τοὺς ἀπειθόντας πενήτων, καὶ τῶν παρελθόντων δὲ οὐκ ἐλάτιονα εἶδε δεινά, αὐτῶν τῶν ἀπὸ τοῦ πολέμου ὑπολειφθέντων παροξυνάντων τὸν Θεόν. Ἐπαγγειλάμενοι γὰρ πάντα αὐτῷ πεισθή-
 5 σεοθαι καὶ μηδὲν ἀντιρεεῖν, εἰς Αἴγυπτον πάλιν κατήεσαν. τοῦ χρημοῦ τάναντία λέγοντος, καὶ τὸν προφήτην κατήγον μεθ' ἑαυτῶν καὶ χαλεπώτερα τῶν προτέρων αὐτοῖς ἠνάγκαζον προαναφωνεῖν διὰ τῆς ἀγνωμοσύνης τῆς ἑαυτῶν.

Τί δὲ ὁ Ἰεζεκιήλ; τί δὲ ὁ Δανιήλ; οὐκ ἐν αἰχμαλωσίᾳ
 10 τὸν ἅπαντα χρόνον διήγαγον; Καὶ ὁ μὲν λιμῷ καὶ δίψει ὑπὲρ τῶν ἀλλοτριῶν ἐκολάζετο κακῶν, καὶ τῆς γυναικὸς ἀπελθούσης τοσαύτην συμφορὰν ἀδακρυτὶ προσειπίτετο φέρειν, οὗ τί θαρύτερον γένοιτ' ἂν τοῦ μηδὲ θρηνεῖν συγχωρεῖσθαι τὰ οἰκεῖα κακά; Τὸ γὰρ ἐπὶ βολβίτων ἀναγκάζεσθαι τὸν
 15 ἄριον ἐοθίειν τὸν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς κατακλίνεσθαι ἐπὶ ἐνενήκοντα ἡμέρας καὶ ἑκατὸν καὶ ὅσα ἕτερα τοιαῦτα ἐκελεύετο ὑπομένειν, παρήμι νῦν. Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν αὐτῷ συμβεθήκει τῶν ἀνισαρῶν τῶν τε παραλειφθέντων ὑφ' ἡμῶν τῶν τε λεχθέντων νῦν, αὐτὸ μόνον τὸ μεταξὺ τῶν
 20 πολεμίων εἶναι καὶ θαρβάρων καὶ ἀνδρῶν ἀκαθάρτων τὸν δίκαιον καὶ καθαρὸν, πάσης τιμωρίας χαλεπώτερον ἦν.

Ὁ δὲ Δανιήλ ἐδόκει μὲν τιμῆς ἀπολαύειν πολλῆς, καὶ οὐχ ὡς ἐν αἰχμαλωσίᾳ ζῆν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀνασιρεφόμενος καὶ ἐν δυναστείαις ὢν, εἰ δέ τις αὐτοῦ τῆς εὐχῆς
 25 ἐπακούσειε καὶ τὴν νησιεῖαν καταμάθοι καὶ τοῦ προσώπου τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὰς ἰκετηρίας τὰς συνεχεῖς, καὶ ὑπὲρ ὧν ταῦτα ἔπρατε γνοίη καλῶς, εἴσεται πάντων μάλιστα τοῦτον ἐν ὀδύναις ὄντα καὶ ἀθυμίαις. Οὐ γὰρ τὰ παρόντα μόνον αὐτὸν ἦντ' αἰ κακά, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα συνειάρατιεν, ἅπερ

τούς πικρούς θρήνους ἔγραψε, θρηνηῶν ἐκείνους ποῦ ἔφυγον, καὶ δὲν ἦσαν μικρότερα τὰ δεινὰ ποῦ εἶδε ἀπὸ τὰ παρελθόντα, βλέπων αὐτοὺς ποῦ διεσώθησαν ἀπὸ τὸν πόλεμον νὰ παροργίζουσι τὸν Θεόν. Διότι ὑποσχεθέντες νὰ πεισθοῦν δι' ὅλα καὶ νὰ μὴ φέρουσι καμμίαν ἀντίρρησην, ὠδηγήθησαν καὶ πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐνῶ ὁ χρησμὸς ἔλεγε τὰ ἀντίθετα, καὶ ἔφερον μαζί των καὶ τὸν προφήτην καὶ τὸν ἠνάγκαζον νὰ προφητεύῃ δι' αὐτοὺς πολὺ πιὸ φοβερὰ πράγματα ἐξ αἰτίας τῆς ἀχαριστίας των.

Τί δὲ νὰ εἰπῇ κανεὶς διὰ τὸν Ἰεζεκιήλ; τί δὲ διὰ τὸν Δανιήλ; δὲν ἐπέρασαν ὅλην τὴν ζωὴν των εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν; Καὶ ὁ μὲν Ἰεζεκιήλ ἐτιμωρεῖτο ἐξ αἰτίας τῶν ξένων κακῶν μὲ πείναν καὶ δίψαν, καὶ ἐνῶ εἶχεν ἀποθάνει ἢ σύζυγός του διετάσσετο νὰ ὑποφέρῃ μίαν τόσοσιν μεγάλην συμφορὰν χωρὶς δάκρυα, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ βαρύτερον τοῦ νὰ μὴ σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ θρηνηῇ τὰς ἰδικὰς σου συμφορὰς; Διότι ἀφήνω κατὰ μέρος τὸ ὅτι ἠναγκάζετο νὰ τρώγῃ τὸν ἄρτον του ἐπάνω εἰς τὴν κόπρον καὶ νὰ κοιμᾶται ἐπὶ ἑκατὸν ἐνενηήντα ἡμέρας ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια διετάσσετο νὰ ὑποφέρῃ. Πράγματι, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τοῦ συνέβη τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ δυσάρεστα καὶ ποῦ παρελείφθησαν ἀπὸ ἐμένα καὶ ποῦ ἐλέχθησαν τώρα, αὐτὸ καὶ μόνον, τὸ νὰ εὐρίσκεται ὁ δίκαιος καὶ καθαρὸς μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν βαρβάρων καὶ ἀκαθάρτων ἀνδρῶν, αὐτὸ ἦτο χειρότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην τιμωρίαν.

Ὁ Δανιήλ πάλιν ἐφαίνετο μὲν ὅτι ἀπολαμβάνει πολλῆς τιμῆς καὶ ὡσάν νὰ μὴ ἔζη εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, διαμένων εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀσκῶν ἐξουσίαν, ἐὰν ὅμως κανεὶς ἤθελεν ἀκούσει τὴν προσευχὴν του καὶ ἐμάθαινε τὴν νηστείαν του καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ προσώπου του καὶ τὰς συνεχεῖς ἰκεσίας του καὶ ἐγνώριζε καλῶς διὰ ποίους τὰ ἔκανεν ὅλα αὐτά, θὰ ἀντελαμβάνετο ὅτι αὐτὸς περισσότερο ἀπὸ τὸν καθένα ἔζη μέσα εἰς τὰς ὀδύνας καὶ τὰς στενοχωρίας. Διότι δὲν τοῦ ἐπροξένουν λύπην μόνον τὰ παρόντα κακά, ἀλλὰ τὸν συνεκλόνιζον καὶ τὰ μέλλοντα, τὰ

καὶ μηδέπω γεγενημένα καιηξιώθη μαθεῖν προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς· καὶ τῆς προτέρας οὐδέπω δουλείας ἀπαλλαγέν-
 τας ἰδὼν τοὺς Ἰουδαίους, ἐτέραν αὐτοῖς αἰχμαλωσίαν ἤ-
 ναγκάζειτο προσορᾶν καὶ τὴν οὐπὼ κατασκευασθεῖσαν πόλιν,
 5 ταύτην ἀλισκομένην ἔβλεπε καὶ ταῖς θυσίαις μολυνόμενον
 τὸν ναὸν καὶ ἐρημούμενον καὶ τὴν ἀγίασίαν ἀναιρεπομένην
 ἅπασαν. Διόπερ ἐπένθει καὶ ἐδάκρυε λέγων· «Ἡμῖν ἡ αἰ-
 σχύνη τοῦ προσώπου καὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν καὶ τοῖς ἄρ-
 χουσι καὶ τοῖς παιράσιν ἡμῶν, οἵτινες ἡμάρτιοι σὺν σοὶ τῷ
 10 Κυρίῳ».

Ἄλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς μεταξὺ τῶν προφητῶν παρέ-
 δραμον τὴν οὐρανομήκη ψυχὴν τὸν οὐτως οἰκήσαντα τὴν γῆν,
 ὡς τὸν οὐρανόν· οὐδὲν γὰρ αὐτῷ τῆς μηλωτῆς πλεον ἦν·
 Τί οὖν οὗτος ὁ μέγας καὶ θαυμασιὸς ἀνὴρ, εἴ γε ἄνδρα αὐ-
 15 τὸν δεῖ καλεῖν; Μετὰ τὴν παρρησίαν τὴν πρὸς τὸν Ἀχαάβ,
 μετὰ τὴν τοῦ πυρὸς καταπομπήν, μετὰ τὴν τῶν ἱερέων σφα-
 γήν, μετὰ τὸ κλεῖσαι καὶ ἀνοῖξαι τὸν οὐρανόν, καθ' ὃν ἐ-
 βούλειτο ἀμφότερα χρόνον, μετὰ τισαῦτα καὶ τηλικαῦτα κα-
 τορθώματα, οὐτως ἐκρατεῖτο τῷ φόβῳ καὶ τῇ τῆς ἀθυμίας
 20 ὑπερβολῇ, ὡς ταῦτα τὰ ῥήματα φθέγγεσθαι· «Δάθε τὴν ψυ-
 χήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐ κρείττων εἰμὶ ἐγὼ ὑπὲρ τοὺς πα-
 τέρας μου». Ταῦτα ἐκεῖνος ὁ μηδέπω καὶ νῦν τετελευτηκῶς.
 Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν ἔρημον ἐ-
 κάθειυθεν ὑπὸ τῆς βαρυνθυμίας κατακαμφθεῖς.

25 Ὁ δὲ μαθητὴς ὁ τούτου οὐ τὸ πνεῦμα δισοδὸν ἔλαβε τοῦ
 διδασκάλου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς θλίψεις πολλῶ μείζονας.
 Τούτους γοῦν ἡμῖν πρὸ μικροῦ ὁ μακάριος Παῦλος παραδει-
 κνὸς καὶ τὰς ταλαιπωρίας αὐτῶν ἀπαριθμούμενος ἔλεγεν·
 «ἜΩν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος». Εὐκαίρως δὲ ἡμῖν ὁ μακάριος
 30 ἐπεισηλθεν οὗτος· ὁ γὰρ καὶ μόνος ὀφθεῖς καὶ ἀρκέσας πρὸς
 παράκλησιν, οὗτος μετὰ τοὺς ἄλλους εἰσελθὼν, τίνα οὐκ

49. Δαν. 9, 8 καὶ Βαρούχ 1, 15-16.

50. Γ' Βασ. 19, 4.

51. Ἑβρ. 11, 38.

ὅποια, ἂν καὶ δὲν εἶχον συμβῆ ἀκόμη, κατηξιώθη νὰ τὰ γνωρίσῃ μὲ τοὺς προφητικούς ὀφθαλμούς· καὶ ἂν καὶ δὲν εἶδεν ἀκόμη τοὺς Ἰουδαίους ν' ἀπαλλάσσωνται τῆς προηγουμένης δουλείας, ἠναγκάζετο νὰ προβλέπῃ δι' αὐτοὺς ἄλλην αἰχμαλωσίαν, καὶ τὴν πόλιν, ποὺ δὲν εἶχεν ἀνοικοδομηθῆ ἀκόμη, αὐτὴν τὴν ἔβλεπε νὰ κυριεύεται καὶ τὸν ναὸν νὰ μολύνεται μὲ τὰς θυσίας καὶ νὰ ἐρημοῦται καὶ τὸ θυσιαστήριον νὰ ἀνατρέπεται ἐξ ὀλοκλήρου. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπέμβη καὶ ἐδάκρυε καὶ ἔλεγεν· «Ἄς ἐντρεπώμεθα ἡμεῖς καὶ οἱ βασιλεῖς μας καὶ οἱ ἄρχοντές μας καὶ οἱ πατέρες μας ποὺ ἡμαρτήσαμεν πρὸς ἐσένα Κύριε»⁴⁹.

Ἄλλ' ὅμως δὲν ξεύρω πῶς ἀπὸ τοὺς προφήτας παρέλειψα τὴν οὐρανομήκη ψυχὴν, αὐτὸν ποὺ ἔτσι ἔζησεν εἰς τὴν γῆν, ὡσὰν νὰ ἔζη εἰς τὸν οὐρανόν· διότι δὲν εἶχε τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν μηλωτὴν. Τί ἔκαμε λοιπὸν αὐτὸς ὁ μέγας καὶ θαυμαστὸς ἄνδρας, ἐὰν βέβαια πρέπει νὰ ὀνομάζω αὐτὸν ἄνδρα; Μετὰ τὴν παρρησίαν τοῦ πρὸς τὸν Ἀχαάθ, μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ πυρός, μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν ἱερέων, μετὰ τὸ κλείσιμον καὶ τὸ ἄνοιγμα τοῦ οὐρανοῦ εἰς ὁποῖαν στιγμὴν ἤθελε καὶ τὰ δύο, μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ καὶ τέτοιου εἴδους κατορθώματα, διεκατείχετο ἀπὸ τόσον μεγάλον φόβον καὶ τόσον μεγάλην λύπην, ὥστε νὰ λέγῃ αὐτὰ τὰ λόγια· «Πάρε ἀπὸ ἐμένα τὴν ψυχὴν, διότι δὲν εἶμαι ἐγὼ καλύτερος ἀπὸ τοὺς πατέρας μου»⁵⁰. Αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀπέθανε ποτὲ οὔτε καὶ τώρα. Καὶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀναχωρήσας πρὸς τὴν ἔρημον ἐκοιμᾶτο καμφθεὶς ἀπὸ τὴν βαρυθυμίαν.

Ὁ μαθητὴς πάλιν αὐτοῦ δὲν ἔλαβε μόνον εἰς διπλοῦν τὸ πνεῦμα τοῦ διδασκάλου του, ἀλλὰ καὶ τὰς θλίψεις πολὺ πρὸς μεγαλυτέρας. Ἀναφέρων λοιπὸν αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς πρὶν ἀπὸ ὀλίγον ὁ μακάριος Παῦλος καὶ ἀπαριθμῶν τὰς ταλαιπωρίας αὐτῶν, ἔλεγεν· «Δὲν ἦτο ἄξιος ὁ κόσμος αὐτῶν»⁵¹. Εἰς πολὺ κατάλληλον στιγμὴν ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μας καὶ αὐτός· διότι αὐτὸς ποὺ ἠμπορεῖ καὶ μόνος του νὰ μᾶς παρηγορήσῃ ἐρχόμενος εἰς τὴν σκέψιν μας, ἐλθὼν εἰς τὴν σκέψιν μας μετὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ποῖαν ἀθυμίαν καὶ λύ-

ἂν ἀφανίσειεν ἀθυμίαν καὶ λύπην; Τὸν μὲν οὖν λιμὸν καὶ
 τὸ δίψος καὶ τὴν γύμνωσιν καὶ τὰ νανάγια καὶ τὰς ἐν ταῖς
 ἐρήμοις διατριβὰς καὶ τοὺς φόβους καὶ τοὺς κινδύνους καὶ
 τὰς ἐπιβουλὰς καὶ τὰ δεσμοτήρια καὶ τὰς πληγὰς καὶ τὰς
 5 ἀγρουπνίας καὶ τοὺς μυροῖους θανάτους καὶ ἄλλα ὅσα τοῦ κη-
 ρύγματος ἔνεκεν ὑπέμεινεν, οὐδὲν οἶμαι δεῖν λέγειν. Ταῦτα
 γὰρ εἰ καὶ θλίψεις τινάς, ἀλλ' ὅμως καὶ ἡδονὰς παρεῖχεν
 αὐτῷ· ἀλλ' ὅτε ἀπεισιγράφησαν αὐτὸν πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ,
 ὅτε Γαλάται ἐξειγράφησαν, ἔθνος ὀλόκληρον καὶ εὐδοκιμηκός,
 10 ὅτε Κορινθιοὶ τὴν παρ' αὐτοῖς Ἐκκλησίαν εἰς πολλὰ διέτε-
 μον μέρη καὶ τὸν πορνεύσαντα καλοκεύσαντες εἰς ἀναισθησίαν
 ἤγαγον, τί αὐτὸν οἶει παθεῖν; πῶσῳ κατασχεθῆναι σκότιον
 τὴν ψυχὴν; Ἀλλὰ γὰρ τί δεῖ λογιζομένων ἡμῖν, παρὸν ἀκοῦ-
 σαι τῶν ρημάτων αὐτῶν; Κορινθίοις μὲν γὰρ ἐπισιέλλων ἔ-
 15 λεγεν, ὅτι «Ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγρα-
 ψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρῶν»· καὶ πάλιν· «Μήπως ἐλθόντα
 με ταπεινώσῃ ὁ Θεὸς καὶ πενήθσω πολλοὺς τῶν προημαρτη-
 κῶτων καὶ μὴ μετανοησάντων». Γαλάταις δέ· «Τεκνία μου,
 οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Πε-
 20 ρὶ δὲ τῶν Ἀσιανῶν πρὸς τὸν μαθητὴν ἀποδύρεται.

Οὐ ταῦτα δὲ μόνον αὐτὸν ἠγία, ἀλλὰ καὶ ὁ σκόλοψ ὁ
 δοθεὶς αὐτῷ, οὕτως αὐτὸν ἔθλιβε καὶ ἐστενοχώρει, ὡς πολ-
 λάκις ὑπὲρ τῆς τούτου λύσεως δεῖσθαι τοῦ Θεοῦ· τὸ γὰρ
 «τρίς» ἐνταῦθα τὸ πολλάκις ἐστίν. Ὅπως δὲ πότε ἀναπνεῦ-
 25 σαι ἴσχυσεν ὁ καὶ ἐπὶ ἀπουσίᾳ ἀδελφοῦ κοπιόμενος; «Τῷ
 μή με εὐρεῖν», φησὶν, «Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, οὐκ ἔσχηκα
 ἄνεσιν». Καὶ ἐπὶ νόσῳ πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔπασχεν. «Ὁ Θε-
 ὸς γὰρ ἠλέησεν αὐτόν», φησὶ (περὶ τοῦ Ἐπαφροῦ Φιλιππι-

52. Β' Κορ. 2, 4.

53. Β' Κορ. 12, 21.

54. Γαλ. 4, 19.

55. Β' Κορ. 12, 7.

56. Β' Κορ. 12, 8.

57. Β' Κορ. 2, 13.

πην δέν θά ἦτο δυνατόν νά ἐξαφανίση; Τήν μέν λοιπόν πείναν καί τήν δίψαν καί τήν γύμνωσιν καί τὰ ναυάγια καί τήν διαμονήν του εἰς τὰς ἐρήμους καί τοὺς φόβους του καί τοὺς κινδύνους καί τὰς ἐπιβουλάς καί τὰς φυλακίσεις καί τὰς πληγὰς καί τὰς ἀγρυπνίας καί τοὺς μυρίους θανάτους καί ὅλα τὰ ἄλλα πού ὑπέφερε χάριν τοῦ κηρύγματος, νομίζω δέν χρειάζεται νά εἰπῶ τίποτε. Διότι ὅλα αὐτὰ ἄν καί τοῦ ἐπροξένου ὠρισμένας θλίψεις, ἀλλ' ὅμως τοῦ παρείχον καί ἡδονάς, ὅταν ὅμως τὸν ἐγκατέλειψαν ὅλοι τῆς Ἀσίας ὅταν παρετράπησαν οἱ Γαλάται, ἔθνος ὀλόκληρον καί μὲ τόσην εὐδοκίμησιν, ὅταν οἱ Κορίνθιοι διήρησαν τήν ἐκκλησίαν των εἰς πολλὰ μέρη καί κολακεύσαντες ἐκείνον πού ἐπόρνευσε τὸν ὠδήγησαν εἰς πλήρη ἀναισθησίαν, τί νομίζεις ὅτι ἔπαθεν αὐτός; ἀπὸ πόσον σκότος δέν ἐκαλύφθη ἡ ψυχὴ του; Ἄλλ' ὅμως τί μᾶς χρειάζονται αἱ ὑποθέσεις, τήν στιγμὴν πού ἠμποροῦμεν ν' ἀκούσωμεν τὰ ἴδια του τὰ λόγια; Διότι γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους ἔλεγε· «Σᾶς ἔγραψα μὲ πολλὴν θλίψιν καί συντριβὴν καρδίας καί μὲ πολλὰ δάκρυα»⁵²· καί ἄλλοῦ πάλιν· «Μήπως, ἐρχόμενος ἐκεῖ, μὲ ταπεινώσῃ ὁ Θεὸς καί πενήθσω διὰ πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς πού εἶχον ἀμαρτήσῃ προηγουμένως καί δέν μετενόησαν»⁵³. Πρὸς δὲ τοὺς Γαλάτας ἔγραφε· «Παιδιά μου, διὰ τὰ ὅποια πάλιν ὑποφέρω θανάσιμα, μέχρις ὅτου μορφωθῇ μέσα ὁ Χριστός»⁵⁴. Περί δὲ τῶν Ἀσιανῶν διατυπώνει τοὺς θρήνους του πρὸς τὸν μαθητὴν του.

Δέν τὸν ἐστενοχωροῦσαν δὲ μόνον αὐτά, ἀλλὰ καί ὁ σκόλοψ, πού ἐδόθη εἰς αὐτόν⁵⁵, τόσον μεγάλην θλίψιν τοῦ ἐπροξένει καί τόσον τὸν ἐστενοχῶρει, ὥστε πολλάς φορές νά παρακαλῇ τὸν Θεόν ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτόν· διότι τὸ «τρίς»⁵⁶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐννοεῖ τὸ πολλάς φορές. Κατῶρθωσε λοιπόν ποτὲ ν' ἀναπνεύσῃ πλήρως αὐτός πού ἐθρήνει καί διὰ τὴν ἀπουσίαν ἀδελφοῦ; «Τὸ νά μὴ εὕρω», λέγει, «τὸν Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, δέν μὲ ἄφησε νά ἡσυχάσω»⁵⁷. Καί εἰς τὴν περίπτωσιν νόσου πάλιν τὸ ἴδιο ἔπασχε. Διότι, λέγει, «Ὁ Θεὸς ἠλέησεν αὐτόν (ἔλεγε πρὸς

οίοις ἔλεγεν), «οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμέ, ἵνα μὴ
 λύπην ἐπὶ λύπῃ σχώ». Καὶ ἐπὶ τοῖς ἀπαιεῶσι καὶ ἀντιλέγου-
 σιν αὐτῷ σφόδρα βαρυθυμῶν, Τιμοθέῳ ἐπισιέλλων ἔλεγεν·
 «Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο· ἀποδώη
 5 αὐτῷ Κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». Τίνα οὖν ἀθυμίας καὶ
 ὀδύνης μικρὰν γοῦν ἔχειν ἀνακωχὴν ἠδύνατο; Οὐδὲ γὰρ τὰ
 εἰρημένα μόνον ἦν τὰ πολιορκοῦντα τὴν ἐκείνου ψυχὴν, ἀλλὰ
 καὶ ἕτερα πρὸς τούτοις, ἃ διηνεκῆ παρεῖχε τὴν ἀθυμίαν
 αὐτῷ· καὶ ταῦτα πάλιν αὐτὸς ἐξεκάλυπεν εἰπὼν· «Χωρὶς
 10 τῶν παρεκτὸς ἢ ἐπισύσταισις μου ἢ καθ' ἡμέραν, ἢ μέρημα
 πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς
 σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Εἰ τοίνυν καθ'
 ἕκαστον τῶν σκανδαλιζομένων αὐτὸς ἐπυροῦτο, οὐκ ἐνῆν σβε-
 σθῆναι τὴν πύρωσιν ταύτην ἀπὸ τῆς ἐκείνου ψυχῆς. Οὐ γὰρ
 15 διελίμπανον οἱ σκανδαλιζόμενοι καὶ τὴν ὑπόθεσιν παρέχον-
 τες τῷ πυρί. Ὅπου γὰρ πόλεις καὶ ἔθνη δὲ πολλάκις ὀλό-
 κληρα διέπεσε, πολλῷ μᾶλλον ἕνα καὶ δεύτερον εἶναι δια-
 παντὸς τοῦτο πάσχοντα εἰκὸς ἦν, τοσοῦτων Ἐκκλησιῶν
 κατὰ τὴν οἰκουμένην οὐσῶν.

20 Θῶμεν δέ, εἰ βούλει, τῷ λόγῳ, μηδὲ σκανδαλισθῆναί
 τινα, μηδὲ διαζευχθῆναί αὐτοῦ ποτε, μηδὲ ἄλλο τι τούτων
 αὐτῷ συμβεθῆκεναι τῶν λυπηρῶν· οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτὸν
 δύναμαι καθαρὸν ἀθυμίας εὐρεῖν· κἂν τούτῳ πάλιν οὐδένα
 δέομαι ἕτερον μάρτυρα λαβεῖν, ἀλλὰ τὸν πεπονθότα αὐτόν.

25 Τί γὰρ φησιν; «Ἡὐχόμεν ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ
 ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα,

58. Φιλ. 2, 27.

59. Β' Τιμ. 4, 14.

60. Β' Κορ. 11, 28 - 29.

61. Ρωμ. 9, 3.

τούς Φιλιππησίους περι τοῦ Ἐπαφρᾶ), καὶ ὄχι αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμένα, διὰ νὰ μὴ ὑποπίπτω ἀπὸ τὴν μίαν λύπην εἰς τὴν ἄλλην»⁵⁸. Καὶ διὰ τοὺς ἀπατεῶνας καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ προέβαλλον ἀντιρρήσεις εἰς αὐτὸν μὲ πάρα πολὺ μεγάλην βαρυθυμίαν, γράφων πρὸς τὸν Τιμόθεον, ἔλεγεν· «Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλὰ κακὰ μοῦ ἔκαμεν· ἄς τὸν κρίνη ὁ Κύριος σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του»⁵⁹. Ποίαν λοιπὸν ἔστω καὶ μικρὰν διακοπὴν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τοὺς πόνους του; Διότι δὲν ἦσαν μόνον τὰ ὅσα εἶπομεν ποὺ ἐπολιόρκουν τὴν ψυχὴν του, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μαζὶ μὲ αὐτά, ποὺ τοῦ παρεῖχον συνεχῆ λύπην, καὶ τὰ ὁποῖα ἐφάνέρωσε καὶ πάλιν ὁ ἴδιος μὲ τὰ λόγια του· «Ἐκτὸς ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, οἱ καθημερινὲς ἀντιδράσεις ἐναντίον μου, ἡ μέριμνά μου δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας. Ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποῖος σκανδαλίζεται καὶ δὲν ὑποφέρω καὶ ἐγώ;»⁶⁰. Ἐὰν λοιπὸν διὰ τὸν καθ' ἓνα ἀπὸ τοὺς σκανδαλιζομένους ἐστενοχωρεῖτο αὐτός, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σβῆσῃ ἡ στενοχώρια του αὐτὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του. Καθ' ὅσον δὲν ἔλειπον οἱ σκανδαλιζόμενοι καὶ οἱ παρέχοντες τὴν αἰτίαν τῆς στενοχωρίας του. Διότι ὅταν πόλεις καὶ ὀλόκληρα ἔθνη πολλὰς φοράς ἔπесαν, πολὺ περισσότερον φυσικὸν ἦτο νὰ τὸ παθαίνουν αὐτὸ συνεχῶς ἕνας καὶ δύο, τὴν στιγμὴν ποὺ ὑπάρχουν τόσαι ἐκκλησίαι εἰς τὴν οἰκουμένην.

Ἄς ὑποθέσωμεν δέ, ἐὰν θέλῃς, ὅτι δὲν ἐσκανδαλίσθη κανεὶς οὔτε ἀπεμακρύνθη ἀπὸ κοντὰ του, οὔτε συνέβη εἰς αὐτὸν κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ τὰ δυσάρεστα· ἀλλ' οὔτε καὶ ἔτσι εἶναι δυνατόν νὰ εὔρω αὐτὸν χωρὶς στενοχώριαν· καὶ δι' αὐτὸ πάλιν δὲν χρειάζομαι κανένα ἄλλον μάρτυρα νὰ λάβω, ἀλλὰ τὸν ἴδιον τὸν παθόντα. Διότι τί λέγει αὐτός; «Θὰ ηὐχόμεον νὰ γίνω ἀνάθεμα ἀπὸ τὸν Χριστὸν χάριν τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, ποὺ εἶναι οἱ Ἰσραηλίται»⁶¹. Αὐτὸ ποὺ λέγει δὲ σημαίνει τὸ ἐξῆς· Θὰ μοῦ ἦτο περισσότερον ἐπιθυμητὸν νὰ πέσω εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, παρὰ νὰ βλέπω τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ μὴ πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν. Διότι τὸ «Ἡὐχόμεον ἀνάθεμα εἶναι», αὐτὸ σημαίνει· αὐτὸς δὲ ποὺ ἐπροτίμα τὴν κόλασιν μέσα εἰς τὴν

οἰτινές εἰσιν Ἰσραηλίται». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι πο-
 θεινότερον ἦν μοι εἰς γέενναν ἐμπροσθεῖν, ἢ τοὺς Ἰσραηλίας
 ἀπιστοῦντας ὁρᾶν. Τὸ γὰρ, «Ἡὺχόμην ἀνάθεμα εἶναι», τοῦτο
 ἐστίν· ὁ δὲ τὴν ἐν τῇ γεέννῃ κόλασιν ἐλόμενος ὑπὲρ τοῦ
 5 δυνηθῆναι προσαγαγέσθαι τοὺς Ἰουδαίους ἅπαντας, εὐδι-
 λον ὅτι τούτου μὴ τυχῶν, τῶν ἐν τῇ γεέννῃ κολαζομένων
 διῆγε βαρύτερον, ἐπέπερ ἐκεῖνο μᾶλλον αὐτῷ κατὰ γνώμην
 ἢ τοῦτο ἦν.

Σὺ δέ μοι καθ' ἕκαστον τῶν εἰρημένων μὴ τὴν ὑπόθεσιν
 10 λογίζου μόνον, ἐξ ἧς ἡ ἀθυμία τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις ἐτί-
 κτετο, ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρον τῆς λύπης, καὶ πολλῶ ταῦτα μεί-
 ζονα ὄψει τῆς ὀδύνης τῆς σῆς. Τὸ γὰρ ἐξειαζόμενον νῦν
 τοῦτό ἐστιν, εἰ χαλεπώτερον ἤλγουν ἐκεῖνοι μέτρον δὲ ἀθυ-
 μίας οὐκ ἀπὸ τῆς τικτούσης αὐτὴν προφάσεως μόνον, ἀλλὰ
 15 καὶ ἀπὸ τῶν ρημάτων καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων δοκιμάζε-
 σθαι πέφυκεν. Πολλοὶ μὲν οὖν χρήματα ἀπολέσαντες μόνον
 μειζόνως ἤλγησαν τῆς ἀγάπης τῆς σῆς, καὶ οἱ μὲν εἰς πέ-
 λαγος ἔρριψαν ἑαυτούς, οἱ δὲ καὶ θρόχων ἤψαντο, οὐκ ἐνεγ-
 κόντες τὴν ζημίαν· ἐτέρων δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔσβεσεν
 20 ἢ τῆς ἀθυμίας ταύτης ὑπερβολή· καίτοι δοκεῖ τὰ χρήματα
 ἀπολέσαι τοῦ παρὰ δαίμονος ἐνοχληθῆναι ἔλατιον εἶναι καὶ
 κουφότερον, ἀλλ' ὅμως πολλοὶ τοῦτο μὲν ἤνεγκαν, ὑπ' ἐκείνου
 δὲ ἠτιθήσαν. Μὴ γὰρ ἀπὸ τῆς σεαυτοῦ ψυχῆς ταῦτα δο-
 κίμαζε νῦν, μηδ' ὅτι οὐ καταγελαῖς τῆς τῶν χρημάτων ζη-
 25 μίας, ἤδη καὶ τοὺς ἄλλους οὕτω διακειῖσθαι νόμιζε· πολλοὺς
 γὰρ καὶ εἰς παραπληξίαν καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην ζημίαν ἢ τού-
 των ἀφαίρεσις ἤγαγε. Γενναίαν μὲν γὰρ ψυχὴν οὐδέτερον
 δύναται τούτων καταβαλεῖν, ἢ δὲ ἀσθενῆς καὶ βιωτικώτε-
 ρον διακειμένη ἐκείνῳ μᾶλλον ἢ τούτῳ δάκνεται.
 30. Τί δήποτε; Ὅτι οὐκ ἔστιν ἴσον λιμὸν δεδοικέναι δια-
 παντός καὶ δι' ἡμερῶν τινῶν διενοχλεῖσθαι παρὰ τοῦ νοσή-

γένεον διὰ τὴν ἠμπορέσῃ τὴν ὁδηγήσῃ πλησίον τοῦ Χριστοῦ ὅλους τοὺς Ἰουδαίους, εἶναι φανερόν ὅτι ἐπειδὴ δὲν τὸ κατώρθωσεν αὐτό, ὑπέφερε πολὺ περισσότερον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τιμωροῦνται μέσα εἰς τὴν γένεον τοῦ πυρός, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐκεῖνο εἶχε περισσότερον εἰς τὴν σκέψιν του παρὰ αὐτό.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, διὰ τὸ καθένα, ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, μὴ σκέπτεσαι μόνον τὰ αἴτια ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγεννᾶτο ἢ λύπη εἰς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος τῆς λύπης, καὶ θὰ ἰδῆς τὴν εἶναι αὐτὰ κατὰ πολὺ περισσότερον μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ὁδύνην. Διότι αὐτὸ ποὺ ἐξετάζομεν τώρα εἶναι τὸ ἐξῆς, ἐὰν δηλαδὴ ὑπέφερον ἐκεῖνοι φοβερώτερον τὸ μέτρον δὲ τῆς λύπης δὲν καθορίζεται μόνον ἀπὸ τὴν αἰτίαν ποὺ τὴν γεννᾶ, ἀλλ' ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὰ λόγια καὶ ἀπὸ τὰ γεγονότα. Πολλοὶ δηλαδὴ ποὺ ἔχασαν μόνον χρήματα ἐπόνεσαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἐσένα, καὶ ἄλλοι μὲν ἐρρίφθησαν εἰς τὸ πέλαγος, ἄλλοι δὲ ἐκρεμάσθησαν, μὴ ὑποφέροντες τὴν ζημίαν· ἄλλους πάλιν τοὺς ἔκανε τὴν χάσασιν τὰ μάτια των τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος αὐτῆς τῆς λύπης· ἂν καὶ βέβαια φαίνεται ὅτι εἶναι μικρότερον καὶ ἐλαφρύτερον τὸ τὴν χάσῃ κανεῖς χρήματα ἀπὸ τὸ τὴν ἐνοχληθῆναι ἀπὸ τὸν δαίμονα, ἀλλ' ὅμως πολλοὶ αὐτὸ μὲν τὸ ὑπέφερον, ἀπὸ ἐκεῖνο ὅμως ἠττήθησαν. Μὴ λοιπὸν κρίνης αὐτὰ τώρα ἀπὸ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς ἐσένα, οὔτε τὴν νομίζῃς ἐπειδὴ σὺ καταγελαῖς τὴν ζημίαν ἀπὸ τὰ χρήματα, ὅτι μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀντιμετωπίζουσιν αὐτὰ καὶ οἱ ἄλλοι· καθ' ὅσον πολλοὺς τοὺς ὠδήγησεν ἢ ἀφαίσεις τῶν χρημάτων καὶ εἰς τὴν παραφροσύνην καὶ εἰς τὴν πῖθαι χειρότεραν ζημίαν. Διότι τὴν μὲν γενναίαν ψυχὴν κανέν ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο δὲν ἠμπορεῖ τὴν καταβάλλῃ, ἢ δὲ ἀσθενῆς ψυχὴ ποὺ εἶναι περισσότερον προσκολλημένη εἰς τὰ βιωτικὰ ὑποφέρει πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν τῶν χρημάτων παρὰ ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν τοῦ δαίμονος.

Τί λοιπὸν; Ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον τὸ τὴν ζῆ κανεῖς ὅλην τὴν ζωὴν του μὲ τὸν φόβον τῆς πείνης καὶ τὸ τὴν ἐνοχληθῆναι μερικὰς ἡμέρας ἀπὸ τὸ νόσημα αὐτό. Διότι εἰς μὲν

ματος τούτου. Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ ἐν βραχεῖ καιροῦ μέρος πα-
 σά ἐστιν ἢ βία, καθάπερ πυρετοῦ τινος ἢ φρίκης ἢ καὶ ἐ-
 τέρας προσβαλούσης τινὸς περιόδου μᾶλλον δὲ καὶ τούτων
 ἐλάττινα πολλῶ κατέχει καιρόν· εἰ δὲ τῇ σφοδρότητι νικᾷ,
 5 πολλοὺς τῶν πυρετιόντων ἔχοιμ' ἂν δεῖξαι ἐγὼ πολλῶ τῶν
 δαιμονώντων μᾶλλον ἐξισταμένους, ὅταν ἐκείνω κατασχε-
 θῶσι τῷ πυρί. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐνδείας ὁ φόβος τῆς τῶν ἀναγ-
 καίων ἀπορίας, καθάπερ σῆς διηνεκῆς, οὕτω διαπαντὸς προο-
 εδρεύων κατεσθίει τὴν τῶν πενομένων ψυχὴν. Καὶ τί λέγω
 10 πενίαν; Εἰ γὰρ βουλοίμεθα πάσας τὰς τῶν ἀνθρώπων ἀπα-
 ριθμεῖν συμφοράς, οὐχ ἡμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τάχα
 γελάσεις τοὺς σαυτοῦ θρήνους καὶ τὰς οἰμωγὰς. Πάσας μὲν
 οὖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ ποσοσιὸν μέρος αὐτῶν εἰπεῖν ἡμῖν
 δυνατόν· οὔτε γὰρ ἴσμεν αὐτάς, οὔτε, εἰ καὶ ἤδειμεν, ὅλος ὁ
 15 χρόνος ἂν ἡμῖν πρὸς τὴν διήγησιν ἤρκεσεν. Ὀλίγας δὲ ἐκ
 πολλῶν ἀναλεξάμενος, ἐκ τούτων σοι παρέξω κατὰ δύναμιν
 καὶ τὰς οὐκ εἰρημένας στοχάσασθαι.

Ἀναμνήσθητι γὰρ τὸν φίλιαιον γέροντα ἐκείνον, Δημό-
 φιλον λέγω, τὸν ἐκ τῆς μεγάλης καὶ λαμπρᾶς οἰκίας. Οὗτος
 20 πέμπτιον καὶ δέκατον ἔτις ἔχει λοιπόν, ἐξ οὗ τῶν μὲν νε-
 κρῶν οὐδὲν ἔμεινον διάκειται πρὸς τὸ ἐνεργεῖν, πλὴν ὅσον
 τρέμει διηνεκῶς καὶ φθέγγεται καὶ τὴν αἴσθησιν τρανῆν
 τῶν οἰκείων ἔχει κακῶν· πενία δὲ ἐσχάτη συζῆ καὶ τὸν δια-
 κονούμενον ἔχει νεανίσκον ἕνα, χρησιδὸν μὲν καὶ φιλοδέσπο-
 25 τον, οὐ μὴν ἱκανὸν παραμυθῆσασθαι τὴν συμφορὰν ἐκείνην·
 οὔτε γὰρ τῇ πενίᾳ ἀμῦναι ἔχει, οὔτε τὸν τῆς παρέσεως κα-
 ταπαῦσαι τρόμον, ἀλλὰ ψωμὸν ἐνθῆναι· μόνον τῷ στόματι
 τοῦ δεσπότου (οὐδὲ γὰρ πρὸς τοῦτο ἀρκοῦσι βοηθῆσαι αἱ

τὴν δευτέραν περίπτωσιν τὸ ὄλον βάσανον διαρκεῖ πολὺ ἐλάχιστον χρόνον, ὅσον ἀκριβῶς χρόνον διαρκεῖ κάποιος πυρετὸς ἢ κάποιο φρικιαστικὸν γεγονός ἢ κάποια ἄλλη περιοδικὴ προσβολή, μᾶλλον δὲ διαρκεῖ καὶ πολὺ πῖο ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅτι διαρκουῖν αὐτά· ἐὰν δὲ μὲ τὴν μεγάλην σφοδρότητά του νικᾷ τὸν ἄνθρωπον, θὰ ἠμποροῦσα νὰ σοῦ δείξω πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πυρετόν, ὅτι, ὅταν κυριευθοῦν ἀπὸ ἐκείνην τὴν φλόγα, καταλαμβάνονται ἀπὸ παραλογισμόν, πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅ,τι οἱ δαιμονιζόμενοι. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς πτωχείας ὁ φόβος τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων, ὡσὰν ἓνα διαρκὲς σαράκι, ἔτσι ἀκριβῶς, ἐγκαθιστάμενος μέσα των, κατατρῶγει συνεχῶς τὴν ψυχὴν τῶν πτωχῶν. Καὶ διατί λέγω τὴν πτωχείαν; Διότι ἐὰν ἠθέλαμεν ἀπαριθμῆσαι ὅλας τὰς συμφορὰς τῶν ἀνθρώπων, ὄχι μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ σὺ ὁ ἴδιος ἴσως νὰ γελάσης μὲ τοὺς θρήνους σου καὶ τὰς κραυγὰς σου. Ὅλας λοιπόν, μᾶλλον δὲ οὔτε κἂν τὸ ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν ἠμποροῦμεν ν' ἀπαριθμῆσωμεν· διότι οὔτε τὰς γνωρίζομεν αὐτάς, οὔτε, καὶ ἂν ἀκόμη τὰς ἐγνωρίζαμεν, ὅλος ὁ χρόνος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀρκέσῃ διὰ νὰ τὰς διηγηθῶμεν. Ξεχωρίσας δὲ ὀλίγας ἀπὸ τὰς πολλὰς, ἀπὸ αὐτάς θὰ σοῦ δώσω τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναλογισθῆς, ὅσον σοῦ ἐπιτρέπουν αἱ δυνάμεις σου, καὶ αὐτάς ποὺ δὲν θὰ ἀναφέρωμεν.

Ἐνθυμήσου λοιπόν τὸν πολυαγαπητὸν ἐκείνον γέροντα, ἐννοῶ τὸν Δημόφιλον, ποὺ κατήγετο ἀπὸ μεγάλην καὶ λαμπρὰν οἰκογένειαν. Αὐτὸς ἔχει δέκα πέντε καὶ πλέον ἔτη ἀπὸ τότε ποὺ ἡ ζωὴ του δὲν διαφέρει ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τὴν ζωὴν ἐνός νεκροῦ, παρὰ μόνον ὡς πρὸς τὸ ὅτι τρέμει διαρκῶς καὶ ὁμιλεῖ καὶ ἔχει σαφῆ αἴσθησιν τῶν συμφορῶν του· ζῆ μέσα εἰς τὴν πῖο χειροτέραν πτωχείαν καὶ ἔχει ἓνα νεανίσκον ποὺ τὸν ὑπηρετεῖ, ποὺ εἶναι καλὸς καὶ ἀγαπᾷ τὸν κύριόν του, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι ἰκανὸς νὰ παρηγορήσῃ τὴν συμφορὰν του ἐκείνην· διότι οὔτε ἠμπορεῖ ν' ἀπομακρύνῃ τὴν πτωχείαν, οὔτε νὰ καταπαύσῃ τὸν τρόμον τῆς παραλύσεώς του, ἀλλὰ νὰ θέτῃ μόνον ψωμί εἰς τὸ στόμα τοῦ κυρίου του (διότι οὔτε δι' αὐτὸ ἦσαν ἰκανὰ τὰ

χειρες αὐτῶ), καὶ κύλικα προσαγαγεῖν, καὶ κορυζῶνια ἀπομύξαι δύναιτ' ἄν, ἕτερον δὲ τούτων εἰσενεγκεῖν πλεον οὐδέν. Ἄλλ' οὗτος μὲν πεντεκαίδεκα ἔτη ἔχει λοιπὸν ταλαιπωρούμενος οὕτως, ὡς ἔφην, ἐγὼ δὲ ἐννοῶ τὸν ὀκτιῶ καὶ
 5 τριάκοντα ἔτη εἰς τοῦτο καταναλώσαντα τὸ πάθος.

Σὺν δέ μοι πρὸς τούτοις καὶ Ἀρισιόξενον λόγισαι τὸν Βιθυνόν· τούτῳ γὰρ τὸ μὲν σῶμα οὐ διαλέλυται καθάπερ ἐκείνῳ τῷ γέροντι, νόσος δὲ ἐπίκειται πολλῶ τῆς παραύσεως ἐκείνης χαλεπωτέρα. Διὰ γὰρ τοῦ ἤτρου σπασμοί τινες
 10 καὶ πάσης ἀλγηδόνης πικρότεροι πόνοι ποτὲ μὲν ὀβελίσκων χειρὸν διαπεύροντες, ποτὲ δὲ πυρὸς σφοδρότερον διατρύγοντες, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτια διενοχλοῦντες παρὰ τοῖς οὐκ εἰδόσι τὸ πάθος μαινομένου περιτιθέασι δόξαν αὐτῷ· οὕτω διαστρέφοντες τὰς κόρας, οὕτω σιραγγαλοῦν-
 15 τες τὰς χεῖρας μετὰ τῶν ποδῶν, τιθέασιν ἄφωνον. Αἱ δὲ κραυγαὶ καὶ οἱ κωκυτοὶ (καὶ γὰρ καὶ ἀνακράζει πολλάκις μετὰ τὴν ἀφωνίαν ἐκείνην) τὰς τῶν ὠδινουσῶν νικῶσιν ὀλολυγὰς, καὶ πολλάκις τῶν πόρρωθεν οἰκούντων ἀρρώστους ἔχοντες καὶ ὑπὸ πολλῆς ἀγρυπνίας ἐνοχλουμένους, ἔπεμψαν
 20 ἐγκαλοῦντες ὑπὲρ τῶν καμνόντων, ὡς χειρὸν ὑπὸ τῆς τούτου διατεθέντων φωνῆς. Γίνεται δὲ αὐτῷ οὐκ ἐκ διαλειμμάτων μακρῶν, ἀλλὰ πολλάκις μὲν τῆς ἡμέρας, πολλάκις δὲ τῆς νυκτός, καὶ λοιπὸν ἔκτις οὗτός ἐστιν ἐνιαυτός, ἐξ οὗ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ παραδέδοται μάστιγι, καὶ οὔτε οἰκέτης
 25 πάρεσιν ὁ θεραπεύσων αὐτόν, οὔτε ἰατρὸς παραμυθησόμενος, τοῦτο μὲν διὰ τὴν πενίαν, τοῦτο δὲ διὰ τὴν τέχνην αὐ-

χέρια του νὰ τὸν βοηθήσουν), καὶ νὰ τοῦ δίδῃ τὸ ποτήρι καὶ ἤμποροῦσε νὰ τοῦ καθαρῖζῃ τὸν ρινικὸν κατάρρουν, ὅμως τίποτε ἄλλο ἐπὶ πλέον ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τοῦ προσφέρῃ. Ἄλλ' αὐτὸς μὲν ἔχει τῶρα δέκα πέντε χρόνια ποῦ ταλαιπωρεῖται ἔτσι, ὅπως σοῦ εἶπα, ἐγὼ ὅμως σκέπτομαι ἐκεῖνον ποῦ ἐπέρασε τὴν ζωὴν του ὑποφέρων ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος ἐπὶ τριάντα ὀκτῶ χρόνια.

Ἄλλὰ σύ, σὲ παρακαλῶ, μαζί μ' αὐτὰ σκέψου καὶ τὸν Ἀριστόξενον τὸν Βιθυνόν· διότι τὸ σῶμα αὐτοῦ δὲν ἔχει παραλύσει ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα ἐκείνου τοῦ γέροντος, ἀλλὰ ὑποφέρει ἀπὸ νόσον πολὺ πιὸ χειρότεραν ἀπὸ τὴν παράλυσιν ἐκείνην. Διότι παρουσιάζονται εἰς τὸ ὑπογάστριον κάτι σπασμοὶ καὶ πόνοι φοβερώτεροι ἀπὸ κάθε ἀλγηδόνα, ποῦ ἄλλοτε μὲν τὸν διατρυποῦν χειρότερα καὶ ἀπὸ σουβλιά, ἄλλοτε δὲ τὸν κατατρώγουν πολὺ πιὸ φοβερώτερα ἀπὸ τὴν φωτιάν, καὶ κάθε ἡμέραν καὶ νύκτα τὸν ἐνοχλοῦν εἰς βαθμὸν ἀνυπόφορον καὶ αὐτοὶ ποῦ δὲν γνωρίζουν τὸ πάθος του τὸν θεωροῦν ὡσάν μανιακόν· ἔτσι δηλαδὴ τὸν κάνει νὰ στρέφῃ τὰς κόρας τῶν ματιῶν του, ἔτσι τοῦ στρεβλώνει τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια καὶ τὸν ἀφήνει ἄφωνον. Αἱ δὲ κραυγαὶ του καὶ οἱ θρῆνοι του (καθ' ὅσον βγάζει καὶ κραυγὰς πολλὰς φορὰς μετὰ ἀπὸ τὴν ἀφωνίαν του ἐκείνην) ξεπερνοῦν τὰς ἰσχυρὰς κραυγὰς πόνου τῶν γυναικῶν ποῦ γεννοῦν καὶ πολλὰς φορὰς ἄνθρωποι ποῦ διαμένουν μακρὰν αὐτοῦ καὶ ἔχουν ἀρρώστους καὶ ποῦ ὑποφέρουν ἀπὸ πολλὴν ἀγρυπνίαν, ἔστειλαν ἀνθρώπους παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ σταματήσῃ χάριν τῶν ἀρρώστων, διότι γίνονται χειρότερα ἐξ αἰτίας τῶν κραυγῶν αὐτοῦ. Συμβαίνει δὲ αὐτὸ εἰς αὐτὸν ὄχι κατὰ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς μὲν κατὰ τὴν ἡμέραν, πολλὰς φορὰς δὲ καὶ κατὰ τὴν νύκτα, καὶ εἶναι τῶρα αὐτὸς ἔκτος χρόνος ἀπὸ τότε ποῦ ἐκυριεύθη ἀπὸ τὴν φοβερὰν αὐτὴν μάστιγα καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε ὑπηρέτης νὰ τὸν βοηθήσῃ, οὔτε ἰατρὸς νὰ τὸν παρηγορήσῃ, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς πτωχείας του, ἀφ' ἑτέρου δὲ

τοῖς ἐλεγχθῆναι τῷ πάθει· πολλὰ γὰρ πολλοὶ καμόντες (καὶ γὰρ ἔτυχε πρὸ τούτου πολλὰ χρήματα ἔχων ἐκεῖνος) ὤνησαν οὐδέν. Καὶ τὸ δὴ δεινότερον, οὐ δὲ τῶν φίλων τις αὐτὸν δοῦν ἐθέλει λοιπόν, ἀλλὰ πάντες αὐτὸν ἐγκατέλιπον καὶ τῶν πολ-
5 λὰ πρότερον εὐεργειηθέντων παρ' αὐτοῦ. Εἰ δέ τις καὶ εἰσέλ-
 θοι ποτέ, εὐθέως ἀπεπήδησε· τοσαύτης δυσωδίας τὸ δωμά-
 τιον ἐμπέλησται, τῷ μηδὲν τὸν ἐπιμελούμενον εἶναι. Μία
 γὰρ αὐτῷ παιδίσκη παρακάθηται μόνη τοσαῦτα διακονοῦσα,
 ὅσα εἰκὸς δύνασθαι γυναῖκά τε οὔσαν, καὶ μόνην, καὶ ἐκ
10 τῆς ἐργασίας διατρεφομένην τῶν χειρῶν. Πόσων οὖν δαι-
 μόνων χαλεπώτερα τὰ ἐκείνου κακά; Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν αὐτῷ
 ἠνώχλει τούτων, τί οὐκ ἂν ἔπαυεν ἐννοῶν τὸν χρόνον τὸν
 μακρὸν, ὃν ἐπὶ τῆς κλίνης καιάκειται, τὴν δαπάνην τὴν πολ-
 λὴν καὶ εἰς ἐσχάτην αὐτὸν ἐμβαλοῦσαν πενίαν, τῶν φίλων
15 τὴν καταφρόνησιν, τῶν θεραπευσόντων τὴν ἐρημίαν, τὸ μηδὲ
 εἰ στήσεταιί ποτε τὰ δεινὰ ταῦτα εἰδέναι, ὅπερ αἰεὶ οὐ πεν-
 θεῖς, μᾶλλον δὲ τὸ πεπεῖσθαι ἀκριβῶς, ὅτι οὐδὲ στήσεταιί
 ποτε, ζῶντιος αὐτοῦ καὶ ἐμπέοντιος ἔτι; Ἡ γὰρ ἐπίτασις τοῦ
 νοσήματος καὶ τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὸ χειρὸν αὐτῷ
20 προβαίνειν τὸ δεινόν, τοῦτό φησιν.

Ἴνα δὲ μὴ καθ' ἕκαστον τοὺς τὰ τοιαῦτα δεδυστυχηκό-
 τας ἀπαριθμῶν δόξω τοὺς ἀκούοντας ἀποκναίειν, ἅπιθι πρὸς
 τὸν ἐπιτραπέζιον τὴν τοῦ ξενῶνος ἐπιστάσιαν καὶ κέλευσον
 εἰσαγαγεῖν σε πρὸς τοὺς κατακειμένους ἐκεῖ, ἵνα πᾶσαν ρί-
25 ζαν ἴδῃς παθῶν καὶ ξένους νοσημάτων τρόπους καὶ παρτο-
 δαπὰς ἀθυμίας ὑποθέσεις. Ἐκεῖθεν εἰς τὸ δεσμοτήριον ἐλ-
 θῶν καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ οἰκήματι τούτῳ καταμαθῶν, θά-
 δισον ἐπὶ τὰ προπύλαια τῶν θαλανείων, ἔνθα καὶ κόπρω

λόγω τοῦ ὅτι εἶναι ἀνίκανος ἢ τέχνη νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸ πάθος αὐτό· διότι πολλοὶ ἂν καὶ κατέβαλλον πολλὰς προσπάθειας (καθ' ὅσον ἔτυχεν ἐκεῖνος νὰ ἔχῃ, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν του, πολλὰ χρήματα) δὲν τὸν ὠφέλησαν εἰς τίποτε. Καὶ τὸ χειρότερον βέβαια εἶναι, ὅτι οὔτε καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του δὲν θέλει κάποιος νὰ τὸν βλέπῃ πλέον, ἀλλὰ ὅλοι τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ αὐτοὶ ἀκόμη ποὺ εἶχον εὐεργετηθῆ προηγουμένως ἀπὸ αὐτὸν πάρα πολύ. Ἐὰν δὲ κάποιος καὶ ἤθελε τὸν ἐπισκεφθῆ κάποτε, θὰ ἔφευγεν ἀμέσως ἀπὸ τόσῃν δυσωδίαν εἶναι γεμᾶτον τὸ δωμάτιον, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ τὸν περιποιῆται. Διότι εὐρίσκεται κοντὰ του μία μόνον ὑπηρέτρια καὶ τόσον τὸν ὑπηρετεῖ, ὅσον εἶναι δυνατὸν ὡσὰν γυναῖκα ποὺ εἶναι, καὶ αὐτὴ εἶναι μόνη καὶ τρέφεται ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν χειρῶν της. Ἀπὸ πόσους λοιπὸν δαίμονας δὲν εἶναι φοβερώτερα τὰ κακὰ ἐκεῖνου; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸν ἠνώχλει τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πάθῃ σκεπτόμενος τὸν χρόνον τὸν μακρὸν κατὰ τὸν ὁποῖον εὐρίσκεται κατάκειτος ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην, τὴν δαπάνην τὴν μεγάλην ποὺ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, καὶ τὴν περιφρόνησιν τῶν φίλων, τὴν ἀπουσίαν τῶν ὑπηρετῶν, τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ ἐὰν κάποτε θὰ τεθῆ τέρμα εἰς τὰ δεινὰ του αὐτά, πρᾶγμα ποὺ σὺ συνεχῶς ποθεῖς, μᾶλλον δὲ ἢ πλήρης πεποίθησις, ὅτι δὲν θὰ σταματήσῃ ποτέ, ὅσον θὰ ζῆ καὶ θὰ ἀναπνέῃ ἀκόμη; Διότι ἡ ἔντασις τῆς ἀσθενείας του καὶ ἡ μετάβασις τῆς συμφορᾶς του καθημερινῶς πρὸς τὸ χειρότερον, αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῶ ὅτι καταπονῶ αὐτοὺς ποὺ μὲ ἀκούουν, ἀπαριθμῶν τὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑπέστησαν τὰς συμφορὰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους, πῆγαινε εἰς τὸν ἐπιστάτην τοῦ Ξενῶνος καὶ παρακάλεσέ τον νὰ σὲ ὀδηγήσῃ μέσα εἰς τοὺς χώρους ποὺ εὐρίσκονται οἱ κατάκοιτοι, διὰ νὰ ἰδῆς τὴν ρίζαν τοῦ κάθε πάθους καὶ πρωτοφανεῖς ἐκδηλώσεις νοσημάτων καὶ παντὸς εἴδους ἀφορμὰς λύπης. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀφοῦ μεταβῆς εἰς τὴν φυλακὴν καὶ γνωρίσῃς ὅλα ὅσα συμβαίνουν ἐκεῖ, πῆγαινε πρὸς τὰ πρόθυρα τῶν λουτρῶν,

καὶ καλάμη ἀντὶ ἱματίων καὶ οἴκων κεχρησμένοι τινὲς κα-
 τάκεινται γυμνοί, κρυμῶ καὶ νόσῳ καὶ λιμῶ πολιορκούμε-
 νοι διηνεκεῖ, τῇ ὄψει μόνη καὶ τῷ τρόμῳ τοῦ σώματος καὶ
 τῷ ψόφῳ τῶν συγκρουόντων ὀδόντων παρακαλοῦντες τοὺς
 5 παριόντας καὶ οὔτε φωνὴν ἀφείναι, οὔτε χεῖρας ἐκτεῖναι
 δυνάμενοι τῷ σφόδρα ἤδη τοῖς τοσοῦτοις ἐκτειτῆχθαι κακοῖς.
 Ἄλλὰ μηδὲ μέχρη τούτων σιῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τῶν πτω-
 χῶν καταγώγιον τὸ πρὸ τῆς πόλεως ἔξιθι, καὶ τότε ὄψει
 καλῶς, ὅτι ἡ δοκοῦσά σε συνέχειν ἀθυμία νῦν λιμὴν ἐστὶν
 10 εὐδῖος.

Τί γὰρ ἂν τις εἴποι τοὺς ἐλεφαντία κατὰ μικρὸν ἀναλι-
 σκομένους ἄνδρας, τὰς καρκίνῳ κατεσθιομένας γυναῖκας;
 Ταῦτα γὰρ ἀμφοτέρω τὰ νοσήματι αμακρά τέ ἐστι καὶ ἀνίατα
 θάτερον δὲ αὐτῶν καὶ τῆς πόλεως ἀπελαύνει τοὺς ἔχοντας,
 15 καὶ οὔτε λουτροῦ, οὔτε ἀγορᾶς, οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν ἔνδον
 αὐτοῖς μετασχεῖν θέμις ἐστίν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον τὸ δεινόν,
 ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀναγκαίων ἔχουσι ἀφθονίας
 θαρρεῖν. Τί δὲ οἱ τὰ μέταλλα πολλάκις εἰκῆ καὶ μάτην
 καταδικασθέντες οἰκεῖν. Οὔτοι γὰρ ἅπαντες πολλῶ μείζονα
 20 τῶν δαιμονώντων τὴν ὀδύνην ἔχουσι. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, οὐ-
 δὲν θαυμασιόν. Οὐ γὰρ τῇ αὐτῇ γνώμῃ τὰ τε οἰκεῖα καὶ τὰ
 ἀλλότρια κρίνειν εἰώθαμεν κακά, ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν λόγῳ
 καὶ ὄψει μόνον μαθόντες, ταῦτα δὲ τῇ πείρᾳ καὶ τῇ αἰσθήσει
 καὶ μετὰ τῆς συμπαθείας τῆς ἐναντιῶν διόπερ αὐτὰ ἀφορη-
 25 τότερα εἶναι ἐκείνων νομίζομεν, κἂν λίαν ἢ κοῦφα καὶ φο-
 ρητά. Εἰ δὲ τις τούτων πάντων ἀπαλλαγείς τὴν τε φύσιν

ὅπου εἶναι πολλοὶ κατάκοιτοι γυμνοί, χρησιμοποιοῦντες, ἀντὶ ἐνδυμάτων καὶ οἰκιῶν, κόπρον καὶ ψάθας, πολιορκούμενοι διαρκῶς ἀπὸ τὸ κρύο, τὴν νόσον καὶ τὴν πείναν, παρακαλοῦντες τοὺς περαστικούς μὲ τὴν ὄψιν μόνον καὶ τὸν τρόπον τοῦ σώματος καὶ τὸν θόρυβον τῶν δοντιῶντων ποῦ χτυποῦν, καὶ δὲν ἠμποροῦν οὔτε φωνὴν νὰ βγάλουν, οὔτε χέρια νὰ ἀπλώσουν, ἐπειδὴ ἤδη ἔχουν καταστραφῆ εἰς ἀφάνταστον βαθμὸν ἀπὸ τὰς τόσας συμφοράς. Μὴ σταματήσης ὁμως μόνον εἰς αὐτούς, ἀλλὰ πηγαινε καὶ πρὸς τὸ κατάλυμα τῶν πτωχῶν, ποῦ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ τότε θὰ διαπιστώσης πλήρως, ὅτι ἡ λύπη, ποῦ νομίζεις ὅτι σὲ καταθλίβει τώρα, εἶναι γαλήνιο λιμάνι.

Πράγματι τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους ποῦ φθείρονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὴν ἐλεφαντίασιν, διὰ τὰς γυναῖκας ποῦ τὰς κατατρώγει ὁ καρκίνος; Διότι καὶ τὰ δύο αὐτὰ νοσήματα εἶναι μακροχρόνια καὶ ἀθεράπευτα· τὸ καθένα δὲ ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐκβάλλει ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτούς ποῦ πάσχουν ἀπὸ αὐτά, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πλησιάζουν οὔτε εἰς τὸ λουτρόν, οὔτε εἰς τὴν ἀγοράν, οὔτε εἰς κάποιον ἄλλον ἀπὸ τοὺς κλειστοὺς χώρους. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μόνον τὸ φοβερόν, ἀλλὰ δὲν ἔχουν νὰ ἐλπίζουν ὅτι θὰ εὔρουν ἐν ἀφθονίᾳ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν. Τί νὰ εἰπῆ δὲ κανεὶς δι' αὐτούς ποῦ κατεδικάσθησαν, πολλὰς φορὰς τελείως ἄδικα, νὰ διαμένουν εἰς τὰ μεταλλεῖα; Διότι ὅλοι αὐτοὶ ὑποφέρουν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς δαιμονισμένους. Ἐὰν δὲ δὲν τὸ πιστεύης, δὲν εἶναι καθόλου περίεργον. Διότι δὲν κρίνομεν συνήθως μὲ τὰ ἴδια κριτήρια τὰ ἰδικὰ μας καὶ τὰ ξένα κακά, ἀλλὰ διὰ τὰ μὲν ξένα ἡ γνῶσις μας στηρίζεται εἰς αὐτὰ μόνον ποῦ ἀκούομεν καὶ βλέπομεν, ἐνῶ διὰ τὰ ἰδικὰ μας ἔχομεν προσωπικὴν πείραν καὶ αἴσθησιν καὶ τὰ βλέπομεν μὲ ὅλην τὴν συμπάθειάν μας· καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς θεωροῦμεν τὰ ἰδικὰ μας πιὸ ἀνυπόφορα ἀπὸ τὰ ξένα καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κατὰ πολὺ πιὸ ἐλαφρὰ καὶ ὑποφερτά. Ἐὰν δὲ κάποιος, ἀπαλλαγείς ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἤθελε λάβει πλήρη

αὐτῶν καταμάθοι, τοὺς τε ἐμπροσθέντας αὐτοῖς διασκέψαιτο, οὗτος ἀδέκασιον ὑπὲρ τούτων οἴσει τὴν ψῆφον ἡμῖν.

Ἄλλ' ἴσως ἐκεῖνο ἐρεῖς, ὅτι πάντα μὲν ἐκεῖνα τὰ πάθη περὶ τὸ σῶμα στρέφεται μόνον, αὕτη δὲ τῆς ψυχῆς ἄπτεται
 5 ἢ νόσος, καὶ τούτων πάντων ἐστὶ χαλεπωτέρα. Αὐτῶ μὲν οὖν τούτῳ μάλιστα αὐτὴν εὐρήσομεν ἐκείνων κουφοτέραν τυγχάνουσαν. Αὕτη μὲν γὰρ οὐδὲ τὸ σῶμα διαφθείρει, καθάπερ ἐκεῖναι, καὶ τῇ ψυχῇ πρὸς βραχὺν ἐνοχλεῖ χρόνον, ἃς δὲ ἀπηριθμησάμεθα νῦν, φύονται μὲν ἐν τῇ σαρκί, τὴν δὲ λύ-
 10 μην ἄπασαν οὐ μέχρις ἐκείνης ἰσιῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν ψυχὴν παραπέμπουσι, στρεβλοῦσαι αὐτὴν συνεχῶς καὶ διαφθείρουσαι διὰ τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀθυμίας τῆς πολλῆς. «Ὡσπερ» γάρ, φησὶν, «ᾧξος ἔλκει ἀσύμφορον, οὕτω προσπεσὸν πάθος ἐν σώματι καρδίαν λυπεῖ». Μὴ τοίνυν ὅτι ἀπὸ
 15 τοῦ σώματος τοῦτο τίκεται λέγε μόνον, ἀλλ' εἰ μὴ παραπέμπει τὴν λύμην ἄπασαν καὶ τὴν φθορὰν τῇ ψυχῇ τοῦτο ἐπίδειξον. Ἐπεὶ καὶ ὁ λοιμὸς οὐκ ἀπὸ τῶν σωμάτων τιτιόμενος φθείρει τὰ σώματα, καὶ ὁ τῶν ἐρπειῶν ἰδὸς πρόεισι μὲν ἐξ ἐκείνων, λυμαίνεται δὲ ἡμᾶς· οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων τῶν παθῶν τί-
 20 κεται μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος, τὸν δὲ ἰὸν τῆς οἰκειᾶς κακίας εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν ἐκχεῖ. Πάσης γὰρ δαιμονικῆς ἐνεργείας θλαβερώτερον ἢ τῆς ἀθυμίας ὑπερβολή· ἐπεὶ καὶ ὁ δαίμων ἐν οἷς ἂν κρατεῖ, διὰ ταύτης κρατεῖ· κἂν ταύτην ἀφέλης, οὐδὲν παρ' ἐκείνου πείσεται τις δεινόν.

25 Καὶ πῶς ἔνι μὴ ἀθυμεῖν, φησὶν; Ἐγὼ δὲ σε ἐρήσομαι, πῶς οὐκ ἔνι μὴ ἀθυμεῖν; Εἰ μὲν γὰρ μοιχεῖα καὶ φόνος ἢ ἄλλο τί σοι τοιοῦτον τειτόλμηται τῶν ἐκκλειόντων τῆς βασι-

γνώσιν τῆς φύσεως αὐτῶν καὶ ἤθελεν ἐπισκεφθῆ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεινά, αὐτὸς θὰ ἐκφέρῃ ἀμερόληπτον γνώμην δι' αὐτούς.

Ἄλλ' ἴσως θὰ εἶπῆς ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ ὅλα μὲν ἐκεῖνα τὰ πάθη ἀφοροῦν μόνον τὸ σῶμα, ἐνῶ ἡ ἰδικὴ σου νόσος εἶναι νόσος ψυχικὴ καὶ εἶναι χειροτέρα ἀπὸ ὅλας αὐτάς. Ἀκριβῶς λοιπὸν δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρὸ πάντων θὰ εὐρωμεν αὐτὴν νὰ εἶναι ἐλαφροτέρα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πάθη. Διότι αὐτὴ μὲν δὲν διαφθείρει καὶ τὸ σῶμα, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖναι, καὶ ἐνοχλεῖ τὴν ψυχὴν μόνον διὰ βραχὺν χρόνον, ἐνῶ αἱ ἀσθένειαι, ποὺ ἀπηριθμήσαμεν τώρα, παρουσιάζονται μὲν εἰς τὴν σάρκα, δὲν περιορίζουν ὅμως τὴν ὅλην καταστρεπτικὴν τῶν δύναμιν μόνον εἰς ἐκείνην, ἀλλὰ τὴν ἐπεκτείνουν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, βασανίζουσαι αὐτὴν συνεχῶς καὶ καταστρέφουσαι μὲ τὴν μεγάλην ὀδύνην καὶ τὴν λύπην. Διότι, «ὅπως ἀκριβῶς», λέγει, «τὸ ξύδι εἶναι βλαβερὸν διὰ μίαν πληγὴν, ἔτσι προξενεῖ λύπην εἰς τὴν καρδίαν κάποιο πάθος καὶ προσβάλλει τὸ σῶμα»⁶⁸. Μὴ λοιπὸν λέγῃς μόνον ὅτι τὸ πάθος αὐτὸ γεννᾶται ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἀπόδειξε αὐτό, ἐὰν δηλαδὴ δὲν ἐπεκτείνῃ τὴν ὅλην καταστροφὴν καὶ τὴν φθορὰν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν. Διότι καὶ ἡ ἀσθένεια, ἂν καὶ δὲν γεννᾶται ἀπὸ τὰ σώματα, ὅμως καταστρέφει τὰ σώματα, καὶ τὸ δηλητήριον τῶν ἐρπετῶν προέρχεται μὲν ἀπὸ ἐκεῖνα, καταστρέφει ὅμως ἡμᾶς· τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ πάθη αὐτά· γεννῶνται μὲν ἀπὸ τὸ σῶμα, τὸ δὲ δηλητήριον τῆς κακίας τῶν τὸ χύνουν εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ἀπὸ κάθε λοιπὸν δαιμονικὴν ἐνέργειαν εἶναι βλαβερωτέρα ἢ ὑπερβολικὴ λύπη· ἀφοῦ καὶ ὁ δαίμων, αὐτοὺς ποὺ ἐξουσιάζει, τοὺς ἐξουσιάζει μὲ αὐτὴν, καὶ ἂν ἀφαιρέσῃς αὐτὴν, δὲν θὰ πάθῃ κανεὶς κανὲν κακὸν ἀπὸ τὸν δαίμονα.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ μοῦ εἶπῃς, νὰ μὴ λυπῆται κανεὶς; Ἐγὼ ὅμως θὰ σὲ ἐρωτήσω· πῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ λυπῆσαι; Διότι, ἐὰν μὲν ἔχῃς διαπράξει κάποιαν μοιχείαν καὶ φόνον ἢ κάποιο ἄλλο παρόμοιον ποὺ σὲ ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τότε νὰ λυ-

λείας τῶν οὐρανῶν, ἀθύρει καὶ πένθει, ὁ κωλύσων οὐδείς,
 εἰ δὲ τούτων τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι πάντων πόρωθεν ἔσθηκας,
 τί μάτην κόπτεις σαυτόν; Τὴν γὰρ ἀθυμίαν ἐνέθηκεν ἡμῶν
 ὁ Θεὸς τῆ φύσει, οὐχ ἵνα ἀπλῶς καὶ ἀκαίρως καὶ ἐν τοῖς
 5 ἐναντίοις αὐτῆι χρώμεθα πράγμασιν, οὐδ' ἵνα φθείρωμεν ἐ-
 αυτούς, ἀλλ' ἵνα τὰ μέγιστα κερδάνωμεν ἐξ αὐτῆς. Πῶς δὲ
 κερδᾶναι ἔστιν; "Οἷαν εἰς καιρὸν αὐτὴν παραλαμβάνωμεν
 καιρὸς δ' ἀθυμίας οὐχ ὅταν πάσχωμεν κακῶς ἀλλ' ὅταν δροῖ-
 μεν κακῶς· ἡμεῖς δὲ τὴν τάξιν ἀνεσιτρέψαμεν καὶ τοὺς και-
 10 ροὺς ἀνηλλαξάμεθα, καὶ ποιῶντες μὲν μυρία κακά, οὐδὲ
 πρὸς βραχὺ συσιελλόμεθα· ἦν δὲ μικρόν τι παρ' ὀνοῦν
 πάθωμεν, καταπίπτωμεν, ἰλιγγιῶμεν, ἀπαλλαγῆναι καὶ ἀπο-
 σιῆναι τοῦ βίου σπεύδομεν.

Τοιγάρτοι διὰ τοῦτο φορτικὸν καὶ βαρὺ τὸ πράγμα εἶναι
 15 ἡμῖν δοκεῖ, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία. Καὶ
 γὰρ καὶ ταῦτα οἱ μὴ χρησάμενοι καλῶς μηδὲ εἰς δέον διέ-
 θαλον· καὶ συμβαίνει ταῦτό, οἷον ἐπὶ τῶν φαρμάκων τῶν
 παρὰ τῶν ἰατρῶν διδομένων· καὶ γὰρ ἐκεῖνα ὅταν μὴ τοῖς
 καταλλήλοις καὶ ὑπὲρ ὧν καισκευάσται, ἀλλ' ἐιτέροις ἀνθ'
 20 ἐιτέρων ἐπιτεθῆι πάθεισιν, οὐ μόνον οὐκ ἀπήλλαξε τοῦ λυποῦν-
 τος τὸν κάμνοντα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπέτριψε τὸ νόσημα·
 ὅπερ οὖν καὶ ἡ ἀθυμία ποιεῖ, καὶ εἰκότως. Ἀύστηρόν γὰρ
 οὖσα καὶ διαβρωτικὸν φάρμακον, καὶ ὡς, ἂν εἴποι τις, κα-
 θαρτήριον τῆς πονηρίας τῆς ἐν ἡμῖν, ὅταν μὲν ἀργούσῃ ψυχῇ
 25 καὶ τρυφώσῃ καὶ πολλὴν ἐχούσῃ τὸν τῶν ἁμαρτημάτων φορου-
 τὸν παρέχεται, μέγιστα τὸν δεξάμενον ὦνησεν· ὅταν δὲ ἀ-

πῆσαι καὶ νὰ πενθῆς, κανεὶς δὲν θὰ σὲ ἐμποδίση, ἐὰν ὁμῶς μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἔχῃς εὐρεθῆ μακρὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, διατὶ ἄδικα ὀδύρεσαι; Διότι ὁ Θεὸς ἔθεσε τὴν λύπην μέσα εἰς τὴν φύσιν μας, ὄχι διὰ νὰ τὴν χρησιμοποιοῦμεν ἔτσι ἀπλῶς καὶ εἰς ἀκατάλληλον στιγμὴν καὶ εἰς περιστάσεις ποὺ δὲν ἐνδείκνυνται δι' αὐτήν, οὔτε διὰ νὰ καταστρέφωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ διὰ ν' ἀποκομίζωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὰ πιὸ μεγάλα κέρδη. Πῶς δὲ εἶναι δυνατόν ν' ἀποκομίσωμεν κέρδη; "Ὅταν κάνωμεν χρῆσιν αὐτῆς εἰς κατάλληλον στιγμὴν· κατάλληλος δὲ στιγμὴ διὰ λύπην εἶναι ὄχι ὅταν πάσχωμεν κακῶς, ἀλλ' ὅταν πράττωμεν κακὰς πράξεις· ἡμεῖς ὅμως ἀντεστρέψαμεν τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων καὶ ἠλλάξαμεν τοὺς καιροὺς, καὶ ἐνῶ πράττομεν μύρια κακά, δὲν νοιώθομεν οὔτε τὴν παραμικρὰν ἐντροπήν· ἂν ὅμως πάθωμεν κάποιο μικρὸν κακόν, ἀπὸ ὅπουδῆποτε καὶ ἂν προέρχεται αὐτό, χάνομεν τὸ θάρρος μας, κατακυριευόμεθα ἀπὸ ζάλην καὶ σπεύδομεν ν' ἀπαλλαγῶμεν καὶ νὰ φύγωμεν ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτήν.

"Ἄρα λοιπὸν διὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα μᾶς φαίνεται ἀνυπόφορον καὶ βαρὺ, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὰ δὲν ὠδήγησαν ἐκεῖ ποὺ πρέπει αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔκαναν καλὴν χρῆσιν αὐτῶν· καὶ συμβαίνει ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φαρμάκων ποὺ δίδονται ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς· καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνα, ὅταν δὲν παρέχωνται διὰ τὰ κατάλληλα πάθη καὶ δι' ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν παρασκευασθῆ, ἀλλὰ δι' ἄλλα ἀντ' ἄλλων, ὄχι μόνον δὲν ἀπαλλάσσουν τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τὸ αἷτιον τῆς λύπης του, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερον ἐπιδεινώνουν τὸ νόσημα, πρᾶγμα βέβαια ποὺ κατὰ φυσικὸν λόγον τὸ κάμνει καὶ ἡ λύπη. Διότι ὡσάν πολὺ πικρὸν καὶ διαβρωτικὸν φάρμακον ποὺ εἶναι καὶ ὡσάν, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῆ, καθαρτήριο ποὺ εἶναι τῆς πονηρίας μας, ὅταν μὲν παρέχεται εἰς μίαν ψυχὴν ποὺ εἶναι ράθυμος καὶ κάνει τρυφηλὴν ζωὴν καὶ φέρει μεγάλον φόρτον ἁμαρτημάτων, τότε παρέχει μεγάλην

θλούση καὶ ἀγωνιζομένη καὶ πονούση καὶ μεμεριμνημένη καὶ πασχούση κακῶς, πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελῆσαι, καὶ μεγάλα ἔβλαπεν, ἀσθενεσιέραν ἐργασαμένη καὶ εὐκαταγώνιστον. Διὰ τοῦτο τοῖς μὲν ἐσιηκόσι καὶ ἀγωνιζομένοις γράφων ὁ Παῦ-
 5 λος ἔλεγε, «Χαίρειτε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· ἄλλιν ἐρῶ, χαίρειτε», τοῖς δὲ διαχυθεῖσι καὶ πολλὴν ἔχουσι τὴν φλεγμονήν. «Καὶ ὑμεῖς πεφνσιωμένοι ἐστέ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε».

Ὁ μὲν γὰρ λιπαινόμενος τῷ τῶν ἁμαρτημάτων λιπασμῷ, ἰσχυρόσθω καὶ καταξαινέσθω τῷ φαρμάκῳ τούτῳ, ὁ δὲ εὐ-
 10 κίων καὶ ἐν τῇ προσηκούσῃ κατασιάσει διατηρῶν ἑαυτὸν, τίνας ἔνεκεν φθειροὶ τὴν εὐεξίαν διὰ τῆς ἀθυμίας; Οὕτω γὰρ ἐσὶν αὕτη δρασιήριος, ὡς καὶ τοῖς δεομένοις αὐτῆς πλείονα τοῦ δέοντος ἐπιτεθεῖσα χρόνον μεγάλα ἐργάσασθαι κακά. Ὅπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος δεδοικῶς, ταχέως αὐ-
 15 τὴν ἐκέλευσεν ἀφελεῖν μετὰ τὸ προᾶξαι τὸ ἑαυτῆς, καὶ τὴν αἰτίαν προσειθῆει ταύτην, ἣν ἐγὼ λέγω νῦν «Μήπως» γὰρ, φησί, «τῇ περισσοτέρῃ λύπῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος». Εἰ δὲ τοὺς ἐν χρεῖα καθεσιῶτας οἶδεν ἀπολλύναι προσπεσοῦσα μεθ' ὑπερβολῆς, τί ποτε ἐργάσεται τοὺς οὐδὲ ὄλως δεομένους αὐ-
 20 τῆς, ὅταν αὐτὴν πολλὴν ἐπισπάσωνται;

Ναί, φησὶν, οἶδα τοῦτο καὶ αὐτός, ἀλλὰ πῶς αὐτὴν ἀποκρούσομαι καὶ ἀποσιήσω τῆς ἑμαντιοῦ ψυχῆς, οὐκ οἶδα. Καὶ ποίας τοῦτο δυσκολίας, ὧ φίλε; Εἰ μὲν γὰρ ἐπιθυμία τις ἦν καὶ σωμάτων ἕρως ἄσιπος, ἢ κενοδοξίας τυραννίς, τὸ
 25 δυσκαιαγώνιστον κακόν, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων παθῶν,

64. Φιλιπ. 4, 4.

65. Α' Κορ. 5, 2.

66. Β' Κορ. 2, 7.

ώφελειαν εἰς ἐκεῖνον ποῦ δέχεται αὐτήν, ὅταν ὅμως παρέχεται εἰς μίαν ψυχὴν ποῦ μοχθεῖ καὶ ἀγωνίζεται καὶ κοπιάζει καὶ μεριμνᾷ καὶ πάσχει κακῶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ὠφελεῖ εἰς τίποτε, συγχρόνως καὶ παρέχει καὶ πολὺ μεγάλην βλάβην, κάμνουσα αὐτὴν ἀσθενεστέραν καὶ εὐκολοκατάβλητον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, γράφων δι' ἐκείνους ποῦ ἴστανται ἀκλόνητοι καὶ ἀγωνίζονται, ἔλεγε, «Πάντοτε νὰ χαίρετε ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου· ἐπαναλαμβάνω, χαίρετε»⁶⁴, δι' ἐκείνους δὲ ποῦ κάνουν ἀμαρτωλὴν ζωὴν καὶ ἡ ἀσθένειά των εἶναι πάρα πολὺ προχωρημένη, ἔλεγε· «Καὶ σεῖς εἰσθε παραφουσκωμένοι ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ δὲν ἐπενθήσατε καὶ πολὺ»⁶⁵.

Αὐτὸς λοιπὸν ποῦ λιπαίνεται μὲ τὸ λίπασμα τῆς ἀμαρτίας θ' ἀδυνατίσῃ καὶ θὰ ξηρανθῇ ἀπὸ τὸ φάρμακον αὐτό, ἐνῶ αὐτὸς ποῦ εἶναι εὐρωστος καὶ διατηρεῖ τὸν ἑαυτὸν εἰς τὴν κατάστασιν ποῦ πρέπει, διὰ ποῖον λόγον θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ καταστρέψῃ τὴν εὐρωστίαν του μὲ τὴν λύπην; Διότι αὐτὴ εἶναι τόσο δραστικὴ, ὥστε καὶ εἰς αὐτοὺς ποῦ τὴν ἔχουν ἀνάγκην, ἐὰν παραμείνῃ ἐπὶ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται χρόνον, νὰ προξενῇ μεγάλα κακά. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀκριβῶς φοβούμενος καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ τὴν ἀποβάλλῃ κανεὶς ἀμέσως, ἀφοῦ ἤθελεν ἐπιτελέσει τὸν σκοπὸν της, καὶ προσέθετε αὐτὴν τὴν αἰτίαν ποῦ ἐγὼ τώρα σοῦ λέγω· διότι λέγει· «Μήπως μὲ τὴν περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται λύπην ὀδηγηθῇ εἰς τὴν ἀπώλειαν»⁶⁶. Ἐὰν δὲ γνωρίζῃ νὰ ὀδηγῇ εἰς ἀπώλειαν αὐτοὺς ποῦ τὴν ἔχουν ἀνάγκην ὅταν προσβάλλῃ τὴν ψυχὴν εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν, τί δὲν θὰ κἀνῃ εἰς αὐτοὺς ποῦ δὲν τὴν ἔχουν καθόλου ἀνάγκην, ὅταν ἀφήσουν αὐτὴν νὰ κυριεύσῃ εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν ψυχὴν των;

Ναί, λέγει, τὸ γνωρίζω αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς θὰ τὴν ἀπωθῆσω καὶ θὰ τὴν ἐκδιώξω ἀπὸ τὴν ψυχὴν μου. Καὶ ποῖαν δυσκολίαν ἔχει αὐτό, φίλε; Διότι, ἐὰν μὲν ἦτο κάποια ἐπιθυμία καὶ παράλογος σαρκικὸς ἔρως, ἢ τυραννὶς κενοδοξίας, τὸ πιὸ δυσκολοκατανίκητον κακόν, ἢ

καλῶς ἂν ἠπόρεις ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς· τοὺς γὰρ τοιοῦτοις
 ἀλόγως ἀδύνατον μὲν οὐδαμῶς, δύσκολον δὲ ὅμως ἀποδρᾶ-
 ναι τὰ δίκτυα. Τί δήποτε; Ὅτι τὴν ἡδονὴν ἔχουσι συμπρά-
 τουσιν καὶ βοηθοῦσιν αὐτοῖς· καὶ αὕτη ἐστὶν ἢ τὰ πολλὰ παν-
 5 ταχόθεν περιβάλλουσα τοῖς ἐαλωκόσι σχοινία· καὶ τοῦτο πρῶ-
 τον ἔχει πρὸς τὸ κατορθωθῆναι χαλεπὸν πείσαι τὴν ψυχὴν
 ὅλως θελῆσαι καὶ βουληθῆναι τὴν ἀπαλλαγὴν· καὶ γίνεται
 παρόμοιον, ὡπερ ἂν εἴ τις ψώραν ἢ κνησημονὴν ἀποθέσθαι
 ὀφείλων ἐνηδύνοιο τῷ νοσήματι καὶ εἴσω τοῦ πάθους ἐ-
 10 αυτὸν εἰσωθοῖ. Πρὸς δὲ τὴν τῆς λύπης ἀναχώρησιν οὐ μι-
 κρὸν ἡμῖν τοῦτο ἦνυσται, τὸ τέως ἀηδῶς ἔχειν πρὸς αὐτήν.
 Ὅ γὰρ τινι βαρυνόμενος καὶ ἀπορροῖσαι σπουδάσει ταχέ-
 ως αὐτό.

Τί οὖν, ἂν σπεύδῃ μὲν, μὴ δύνηται δέ; Μὴ πανέσθω
 15 σπουδάζων καὶ ταχέως δυνήσεται. Ἐννόησον γὰρ ὅτι τὸν
 Χριστιανόν, εἴ ποτε λυποῖτο, δύο μόνον ὑποθέσεις ἀθυμίας
 ἔχειν δεῖ, ἢ ὅταν αὐτός, ἢ ὅταν ὁ πλησίον προσκρούσῃ Θεῷ·
 τῆς δὲ παρούσης λύπης οὐδεμίαν τῶν προφάσεων τούτων ρί-
 ζαν ἐχούσης, εἰκῆ σαυτὸν ὀδυνᾷς. Καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον,
 20 φησὶν, ὅτι οὐ προσκρουσμάτων ταύτην ἵνομεν δίκην; Μάλι-
 στα μὲν δῆλόν ἐστι, πλὴν τέως οὐκ ἰσχυρίζομαι τοῦτο. Ἄλλ’
 ἔστω, εἰ βούλει, μηδὲ ἄδηλον, ὡς ἔφησ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα
 δῆλον, ὅτι τῶν ἁμαρτημάτων ἐστὶ τοῦτο ἀντιπόδοις· διὰ
 τοῦτο οὖν ἀλγεῖς, εἰπέ μοι; Καὶ μὴν εὐθυμίας ἄξιον τὸ ἐν-
 25 ταῦθα διαλύσασθαι τὰ ἁμαρτήματα, καὶ μὴ σὺν τῷ κόσμῳ
 κατακρίνεσθαι. Τὸν γὰρ ἀλγοῦντα οὐχ ὑπὲρ ὧν κολάζεται,

κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια αὐτὰ πάθη, μὲ τὸ δίκαιόν σου θὰ ἀποροῦσες πῶς ν' ἀπαλλαγῆς ἀπὸ αὐτό, διότι αὐτοὶ ποὺ θὰ κυριευθοῦν ἀπὸ τὰ πάθη αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν εἶναι μὲν καθόλου ἀδύνατον, ἀλλ' ὅμως εἶναι δύσκολον νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ δίκτυα αὐτῶν. Διατί τέλος πάντων; Διότι ἔχουν τὴν ἡδονὴν σύμμαχόν των καὶ βοηθόν των καὶ αὐτὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ περιβάλλει ἀπὸ παντοῦ μὲ πολλὰ σχοινία αὐτοὺς ποὺ συλλαμβάνει· καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη δυσκολία πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς τῆς ἀπαλλαγῆς, τὸ νὰ πεισθῆ δηλαδὴ ἡ ψυχὴ καὶ νὰ θελήσῃ καὶ νὰ ἐπιθυμήσῃ ν' ἀπαλλαγῆ τελείως ἀπὸ αὐτὴν· καὶ συμβαίνει κάτι παρόμοιον μὲ ἐκεῖνον πού, ἐνῶ ὀφείλει ν' ἀποβάλλῃ ἀπὸ ἐπάνω του τὴν ψώραν ἢ τὸν κνησμόν, αὐτὸς ἀντιθέτως εὐχαριστεῖται μὲ τὸ νόσημα καὶ σπρώχνει τὸν ἑαυτὸν πιὸ βαθειὰ μέσα εἰς τὸ πάθος. Διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ὅμως ἀπὸ τὴν λύπην μᾶς βοηθεῖ εἰς αὐτὸ πάρα πολὺ τὸ νὰ νοιώθωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀηδίαν δι' αὐτὴν. Διότι αὐτὸς ποὺ νοιώθει ἀηδίαν διὰ κάτι θὰ φθοντίσῃ καὶ ν' ἀποβάλλῃ αὐτὸ ἀμέσως ἀπὸ ἐπάνω του.

Τί λοιπόν, ἐὰν ἐπιχειρῆ μὲν νὰ τὸ κἀνῃ αὐτό, ἀλλ' ὅμως δὲν ἤμπορῆ; Ἄς μὴ παύῃ ποτὲ νὰ προσπαθῆ καὶ ἀμέσως θὰ τὸ κατορθώσῃ. Διότι σκέψου, ὅτι ὁ Χριστιανός, ἐὰν κάποτε ἔφθανεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ λυπηθῆ, πρέπει νὰ ἔχῃ μόνον δύο ἀφορμὰς λύπης, ἢ ὅταν ὁ ἴδιος ἀμαρτήσῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅταν τὸ κἀνῃ αὐτὸ ὁ πλησίον του, ἐπειδὴ ὅμως ἡ παροῦσα λύπη δὲν ἔχει καμμίαν ρίζαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀφορμὰς, ἐπομένως ἄδικα καταστενοχωρεῖς τὸν ἑαυτὸν σου. Καὶ ἀπὸ ποῦ, θὰ μοῦ εἰπῆς, εἶναι αὐτὸ φανερόν, ὅτι δηλαδὴ δὲν πληρώνομεν μὲ αὐτὴν διὰ τὰς ἀμαρτίας μας; Εἶναι καὶ μάλιστα πολὺ φανερόν, πλὴν ὅμως δὲν τὸ ἰσχυρίζομαι αὐτὸ αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Ἄλλ' ἄς ὑποθέσωμεν, ἐὰν θέλῃς, ὅτι, ὄχι μόνον δὲν εἶναι καθόλου φανερόν, ὅπως εἶπες, ἀλλ' εἶναι καὶ πάρα πολὺ φανερόν, ὅτι αὐτὸ εἶναι τιμωρία διὰ τὰ ἀμαρτήματά μας· εἶπέ μου λοιπόν διὰ τοῦτο πονεῖς; Καὶ ὅμως εἶναι ἄξιον εὐθυμίας τὸ νὰ συγχωροῦνται εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν τὰ ἀμαρτήματά μας καὶ νὰ μὴ καταδικαζώμεθα μαζὶ μὲ τὸν κόσμον δι' αὐτά. Διότι αὐτὸς ποὺ πονεῖ,

ἀλλ' ὑπὲρ ὧν ἁμαριάνων παροξύνει τὸν Θεὸν ἀλγεῖν δεῖ·
 τὰ μὲν γὰρ ἁμαρτήματα ἀφίστησιν ἡμῶν τὸν Θεὸν καὶ ἐχθρὸν
 ποιεῖ, τὰ δὲ τῶν κολάσεων καιαλλάττει τε αὐτὸν ἡμῖν καὶ
 παρασκευάζει ἴλεων εἶναι καὶ ἐγγύς. Ὅτι δὲ οὔτε ἁμαρτη-
 5 μάτων ἐστὶν ἀντίδοσις, ἀλλὰ σιεφάνων καὶ βραθείων ὑπό-
 θεσις οὗτος ὁ ἰδρῶς καὶ ὁ πόνος, δῆλον ἐκεῖθεν. Εἰ μὲν γὰρ
 αἰσχροῶς καὶ ἀσώτως τὸν πρότερον βίον βιούς, οὕτως ἐπὶ
 τὴν τῶν μοναχῶν πολιτείαν μειέθηκας σεαυτὸν, ἦν μὲν οὐδὲ
 οὕτω ταύτην ὑποπιεῦσαι τὴν ὑποψίαν. Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο
 10 ἐπάγει τὰς τιμωρίας ὁ Θεός, ἵνα τρέψη πρὸς μετάνοιαν τοὺς
 ἀνενδότως ἔχοντας, τῆς μετανοίας ἐπιδειχθείσης, περιττὰ
 λοιπὸν τὰ τῆς τιμωρίας τούτου γε ἔνεκέν ἐστι. Τοσοῦτον γὰρ
 ἀπέχει τοῦ θούλεσθαι κολάζειν ἡμᾶς ὁ Θεός, ὡς καὶ πολ-
 λάκις τιμωρίας ἄξια πράττοντας, καὶ πολλῆς δεομένους ἐ-
 15 πιστροφῆς, δι' ἀπειλῆς μόνον καὶ ρημάτων φοβεροῶν σωφρο-
 νίζειν ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο ἴδοις ἂν ἐπὶ τε τοῦ Ἰσραήλ, ἐπὶ
 τε τῆς πόλεως τῶν Νινευιτῶν. Οὐ γὰρ μόνον τὴν τιμωρίαν
 οὐκ ἐπήγαγε, τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξαμένων ἐκείνων, ἀλλὰ
 καὶ τὴν ἀπειλὴν εὐθέως ἔλυσε. Πολλῶ γὰρ ἡμῶν αὐτῶν αὐ-
 20 τὸς θούλειαι μᾶλλον μηδὲν ἡμᾶς πάσχειν κακόν, καὶ οὐδεὶς
 οὕτως ἐαυτοῦ φείσασθαι ἂν, ὡς πάντων ἡμῶν ὁ Θεός.

Εἶτα ὁ τοὺς πολλάκις μὲν ἡμαρτηκότας ρήμασι φοβοῦν,
 οὐ κολάζων, μετανοήσαντας δὲ καὶ ταύτης ἀπαλλάτων τῆς
 ἀγωνίας, σὲ τὸν τοσαύτην ἐπιδειξάμενον εὐλάβειάν τε καὶ
 25 ἀρετὴν οὐ μόνον τῆς ἀπειλῆς οὐκ ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ τῇ
 διὰ τῶν ἔργων παρεδίδου κολάσει; καὶ πῶς ἂν τις τοῦτο

πρέπει νὰ πονῆ ὄχι διὰ τὰ ἀμαρτήματά του ἐκεῖνα διὰ τὰ ὅποια τιμωρεῖται, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια παροργίζει τὸν Θεόν· διότι τὰ μὲν ἀμαρτήματα μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ μᾶς κάνουν ἐχθρόν του, ἐνῶ αἱ τιμωρίαι τὸν συμφιλιώνουν μὲ ἡμᾶς καὶ τὸν προδιαθέτουν νὰ εἶναι εὐσπλαγχνικὸς ἀπέναντί μας καὶ νὰ εὐρίσκεται κοντὰ μας. Τὸ ὅτι ὅμως αὐτὸς ὁ ἰδρώτας καὶ ὁ πόνος δὲν εἶναι τιμωρία διὰ τὰ ἀμαρτήματά μας, ἀλλ' ἀφορμὴ διὰ στεφάνους καὶ βραβεῖα, γίνεται φανερόν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός. Ἐάν δηλαδή, ζήσας αἰσchrῶς καὶ ἀσώτως τὴν προηγουμένην ζωὴν σου, εἰσῆρχεσο, ἐνῶ εὐρίσκεσο εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν, ἔπρεπεν οὔτε καὶ τότε νὰ ἔχῃς αὐτὴν τὴν ὑποψίαν. Διότι, ἐάν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν στέλλῃ τὰς τιμωρίας ὁ Θεός, διὰ νὰ ὀδηγήσῃ δηλαδὴ εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς ποὺ ἐπιμένουν νὰ ζοῦν εἰς τὴν ἀμαρτωλὴν ζωὴν, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἐπεδείχθη ἡ μετάνοια, εἶναι πλέον περιττά, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, τὰ τῆς τιμωρίας. Καθ' ὅσον τόσον πολὺ ἀπέχει ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ νὰ θέλῃ νὰ μᾶς τιμωρῇ, ὥστε καὶ πόλλας φορές, ἂν καὶ πράττομεν πράγματα ἄξια τιμωρίας καὶ ἔχομεν ἀνάγκην μεγάλης τιμωρίας διὰ νὰ ἐπιστρέψωμεν, παρὰ ταῦτα μᾶς σωφρονίζει μόνον μὲ τὴν ἀπειλήν του καὶ μὲ λόγια φοβερά. Καὶ αὐτὸ ἠμπορεῖς νὰ τὸ διαπιστώσῃς ἀπὸ τὴν περίπτωσιν καὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς πόλεως τῶν Νινευιτῶν. Διότι ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἐτιμώρησεν, ὅταν μετενόησαν, ἀλλ' ἀμέσως καὶ τὴν ἀπειλήν ἐσταμάτησε. Καθ' ὅσον πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους θέλει ὁ Θεὸς νὰ μὴ πάσχωμεν ἀπὸ κανένα κακὸν καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ δείξῃ τόσῃν φροντίδα διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅσῃν δείχνει δι' ὅλους ἡμᾶς ὁ Θεός.

Ἐπειτα, αὐτὸς ποὺ φοβίζει μόνον μὲ λόγια αὐτοὺς ποὺ κατ' ἐπανάληψιν ἀμαρτάνουν, ἀλλὰ δὲν τοὺς τιμωρεῖ, ὅταν δὲ μετανοήσουν τοὺς ἀπαλλάσσει καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγωνίαν, ἐσένα ποὺ ἔδειξες τόσῃν καὶ εὐλάβειαν καὶ ἀρετὴν ὄχι μόνον δὲν θὰ σὲ ἀπήλλασσεν ἀπὸ τὴν ἀπειλήν, ἀλλὰ καὶ θὰ σὲ παρέδιδε καὶ εἰς τιμωρίαν διὰ τῶν ἔργων;

πιοτεύσεις; Πλὴν ἀλλ' εἰ μὲν διέφθαρτό σοι καὶ πονηρός,
 ὅπερ ἔφη, ὁ πρὸ τούτου θίος ἦν, κἄν εἰς ἔννοιαν τοῦτο
 ἐλθεῖν τινι δυνατὸν ἦν· νῦν δὲ τοῦ μὲν παρόντος ἐλάτιων
 ἐκεῖνος, κόσμιος δὲ καὶ αὐτὸς καὶ πολλῆς γέμων σεμνότητος
 5 ἦν, ὥστε τοῦτο πάντοθεν ἡμῖν εἶναι φανερόν, ὅτι στεφάνων
 καὶ μερίζονος ὑποθέσεώς ἐστι ταυτὶ τὰ παλαίωματα. Δεῖ μὲν
 οὖν, ὅπερ ἔφη, καὶ τούτους καὶ τοὺς τοιούτους ἀνακινεῖν
 λογισμούς, δεῖ δὲ μετὰ τούτων, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τούτων,
 εὐχαῖς καὶ ἰκετηρίαις τοῦτο διασκεδάζειν τὸ σκότιος. Καὶ
 10 γὰρ ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὁ θαυμασιὸς ἐκεῖνος καὶ μέγας ἀνὴρ,
 τούτοις ἐχρήσατο τοῖς φαρμάκοις συνεχῶς, καὶ οὕτω τὰς
 πολλὰς τῶν θλίψεων ἀπεκρούετο ὀδύνας, νῦν μὲν εὐχόμενος
 καὶ λέγων, «Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν, ἐκ
 τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με», νῦν δὲ λογισμοὺς ἀνακινῶν
 15 εὐσεβεῖς· «Ἰνατί περίλυπος εἶ ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἰνατί συντα-
 ράτις με; ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ».

Καὶ πάλιν, ἀπὸ τῶν λογισμῶν τρεπόμενος ἐπὶ τὰς εὐχάς·
 «Ἄνες μου», φησὶν, «ἵνα ἀναψύξω πρὸ τοῦ με ἀπελθεῖν, καὶ
 οὐκέτι οὐ μὴ ὑπάρξω» καὶ ἀπὸ τῶν εὐχῶν ἐπὶ τοὺς λογι-
 20 σμούς· «Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ
 τί ἠθέλησα ἐπὶ τῆς γῆς;».

Οὕτω καὶ ὁ Ἰωβ πρὸς μὲν τὴν γυναῖκα παραινοῦσαν
 τὰ σατανικὰ ῥήματα λογισμοῖς ἀπεμάχητο καὶ ἐπειτίμα λέγων·
 «Ἰνατί ὥπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν, οὕτως ἐλάλησας;
 25 εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποί-
 σομεν;». Πρὸς δὲ τὸν Θεὸν ἰκετηρίαις ἐκέχητο. Καὶ ὁ μα-
 κάριος δὲ Παῦλος ἀμφοτέροις τούτοις ἐβοήθει τοῖς ἐν θλί-

67. Ψαλμ. 24, 17.
 68. Ψαλμ. 42, 5.
 69. Ψαλμ. 38, 14.
 70. Ψαλμ. 72, 25.
 71. Ἰωβ 2, 10.

καὶ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ πιστεύσῃ κανεὶς αὐτό; Ἐκτός βέβαια ἐάν, ὅπως εἶπα, ὁ προηγούμενος βίος σου ἦτο διεφθαρμένος καὶ κακός, θὰ ἤμποροῦσεν εἰς τὴν περίπτωσηὶν αὐτὴν νὰ τὸ σκεφθῆ κανεὶς αὐτό· τῶρα ὅμως ἐκεῖνος ὁ βίος σου ἦτο καλύτερος ἀπὸ τὸν παρόντα, διότι καὶ ἐκεῖνος ἦτο κατὰ πάντα κόσμιος καὶ γεμᾶτος ἀπὸ πολλὴν σεμνότητα, ὥστε αὐτὸ μᾶς εἶναι ἀπὸ ὅλα φανερόν, ὅτι αὐτὰ ἐδῶ τὰ ἀγωνίσματά σου εἶναι μεγαλύτεραι ἀφορμαὶ διὰ στεφάνους. Πρέπει λοιπόν, ὅπως εἶπα προηγουμένως, νὰ κάνῃ μὲν κανεὶς καὶ αὐτὰς καὶ τὰς παρομοίας μὲ αὐτὰς σκέψεις, ἀλλὰ πρέπει μαζὶ μὲ αὐτὰς, ἢ μᾶλλον καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰς πρέπει νὰ διασκορπίζῃ αὐτὸ τὸ σκότος μὲ προσευχὰς καὶ παρακλήσεις. Καθ' ὅσον καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ, ὁ θαυμαστός ἐκεῖνος καὶ μέγας ἄνδρας, αὐτὰ τὰ φάρμακα ἐχρησιμοποιοῦει συνεχῶς καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀπέκρουε τὰς πολλὰς ὀδύνας τῶν θλίψεων, ἄλλοτε μὲν προσευχόμενος καὶ λέγων, «Ἐπλήθυνον αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου, ἀπάλλαξέ με ἀπὸ τὰς ἀνάγκας μου»⁶⁷, ἄλλοτε δὲ διατυπώνων εὐσεβεῖς σκέψεις· «Διατί εἶναι περίλυπος ἡ ψυχὴ μου καὶ διατί μὲ συγκλονίζεις; στήριξε, ψυχὴ μου, τὰς ἐλπίδας σου εἰς τὸν Θεόν, διότι θὰ ἐξομολογηθῶ εἰς αὐτόν»⁶⁸. Καὶ πάλιν ἀπὸ τὰς σκέψεις μεταβαίνει εἰς τὰς προσευχὰς· «Ἄφησέ με», λέγει, «νὰ παρηγορηθῶ πρὶν ἀποθάνω καὶ ἄς μὴ ζήσω ἄλλο πιά»⁶⁹· καὶ ἀπὸ τὰς προσευχὰς ἔρχεται εἰς τὰς σκέψεις· «Τί ὑπάρχει λοιπόν δι' ἐμένα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τί ἐζήτησα ἀπὸ ἐσένα ἐδῶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν;»⁷⁰.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Ἰωβ πρὸς μὲν τὴν γυναῖκα του πού τὸν προέτρεπε μὲ τὰ σατανικὰ ἐκεῖνα λόγια ἠγωνίζετο μὲ τὰς σκέψεις του καὶ τὴν ἐπετίμα μὲ τὰ λόγια· «Διατί μοῦ ὠμίλησες ὡσάν μία ἀπὸ τὰς ἀφρόνους γυναῖκας; ἐάν τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐδέχθημεν καὶ τὰ ἐλάβαμεν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, τὰ κακὰ δὲν θὰ τὰ ὑπομείνωμεν;»⁷¹. Πρὸς δὲ τὸν Θεὸν ἐχρησιμοποιοῦει παρακλήσεις. Ἄλλὰ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος καὶ μὲ τὰ δύο αὐτὰ μέσα ἐβοήθει αὐτοὺς πού εὐρίσκοντο μέσα εἰς τὰς θλίψεις καὶ τοὺς πειρασμούς, ἄλ-

ψειν οὔσι καὶ πειρασμοῖς, νῦν μὲν λέγων· «Εἰ δὲ ἐκτός ἐ-
 σιτε παιδείας, ἄρα νόθοι ἐσὶτε καὶ οὐχ υἱοί· τίς γάρ ἐστιν
 υἱός, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ;», νῦν δὲ εὐχόμενος, «Πιστὸς»
 γάρ, φησὶν, «ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ
 5 δύνασθε»· καὶ πάλιν, «Εἶπερ δίκαιον παρὰ Θεῶ ἀνταποδοῦ-
 ναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις
 ἄνεσιν.

Ἄν οὖν τούτοις καὶ αὐτὸς θέλης χρῆσθαι τοῖς ὄπλοις
 καὶ περιφράξης σεαυτὸν πανταχόθεν καλῶς, τοῖς μὲν λογι-
 10 σμοῖς ἀποτειχίζων τῆς ἀθυμίας τὴν ἔφοδον, ταῖς δὲ εὐχαῖς
 καὶ ταῖς σαυτοῦ καὶ ταῖς ἐτέρων τοῦτο ἰσχυρὸν τὸ τεῖχος
 ποιῶν, ταχέως αἰσθήσῃ τῶν καρπῶν τῆς παιδείας. Οὐ γὰρ
 τοῦτο μόνον κερδανεῖς τὸ τὰ παρόντα γενναίως ἐνεγκεῖν,
 ἀλλ' ἐγγυμνασάμενος αὐτοῖς καλῶς, καὶ πρὸς ἅπαντα λοιπὸν
 15 ἀνάλωτος ἔσῃ τὰ τοῦ βίου λυπηρά.

72. Ἐβρ. 12, 8· 7.

73. Α' Κορ. 10, 13.

74. Β' Θεσ. 1, 6· 7.

λοτε μὲν λέγων, «Ἐὰν δὲ εὐρίσκεσθε μακρὰν τῆς παιδείας τότε εἴσθε νόθοι καὶ ὄχι υἱοί· διότι ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ υἱὸς ποῦ δὲν τὸν παιδεύει ὁ πατέρας του;»⁷², ἄλλοτε δὲ προσευχόμενος· «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Θεός», λέγει, «καὶ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ μέσα εἰς τοὺς πειρασμοὺς περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἠμποροῦμεν»⁷³· καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Ἐὰν βέβαια εἶναι δίκαιον εἰς τὸν Θεὸν νὰ τιμωρῇ μὲ θλίψιν ἐκείνους ποῦ σᾶς θλίβουν καὶ νὰ δίδῃ εἰς ἐσᾶς τοὺς θλιβομένους ἀνακούφισιν»⁷⁴.

Ἄν λοιπὸν καὶ σὺ θέλῃς νὰ χρησιμοποιοῦς αὐτὰ τὰ ὄπλα καὶ ἂν περιφράξῃς καλὰ τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ παντοῦ, μὲ τοὺς μὲν λογισμοὺς ἀποτειχίζων τὴν ἔφοδον τῆς ἀθυμίας μὲ τὰς προσευχὰς δὲ καὶ τὰς ἰδικὰς σου καὶ τῶν ἄλλων καθιστῶν αὐτὸ τὸ τεῖχος ἰσχυρόν, ἀμέσως θὰ δοκιμάσῃς τοὺς καρποὺς τῆς παιδείας. Διότι δὲν θὰ ἔχῃς μόνον αὐτὸ τὸ κέρδος, τὸ νὰ ὑπομένης δηλαδὴ μὲ γενναιότητα τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀφοῦ ἐκγυμνάσῃς μ' ὅλα αὐτὰ καλὰ τὸν ἑαυτὸν σου, θὰ καταστῇς ἀπρόσβλητος εἰς τὸ ἐξῆς καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ δυσάρεστα τοῦ βίου.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΧΟΝΤΑΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥΣ ΣΥΝΕΙΣΑΚΤΟΥΣ

1. Ἐπὶ μὲν τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων δύο τινὲς ἦσαν προφάσεις αἱ τὰς γυναῖκας συγκατοικίζουσαι τοῖς ἀνδράσι μία μὲν ἢ τοῦ γάμου, ἀρχαία τε καὶ δικαία καὶ εὐλογος, ἅτε τὸν Θεὸν ἔχουσα νομοθέτην· «Ἀντὶ γὰρ τούτου», φησί, «καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἕσσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν»· ἑτέρα δὲ ἢ τῆς πορνείας, καὶ νεωτέρα ταύτης καὶ ἄδικος καὶ παράνομος, ἅτε παρὰ τῶν πονηρῶν εἰσενεχθεῖσα δαιμόνων. Ἐπὶ δὲ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας καὶ τρίτος ἐπενοήθη τρόπος καινός τις καὶ παράδοξος καὶ πολλὴν ἔχων τὴν ἀπορίαν τοῖς βουλομένοις τὴν αἰτίαν εὐρεῖν. Εἰσὶ γάρ τινες οἱ γάμου καὶ συνουσίας χωρὶς κόρας ἀπειρογάμους ἀγόμενοι, καθίζουσι οἴκοι διαπαντός, καὶ εἰς ἔσχατον γῆρας ἑαυτοῖς συγκατακλείουσι, οὔτε ἐπὶ παιδοποιτῆ (οὐ γὰρ φασιν αὐταῖς συγγίνεσθαι), οὔτε ἐξ ἀκολασίας (λέγουσι γὰρ αὐτὰς ἀκεραίους διατηρεῖν), ἀλλ' ἐάν τις ἔρηται τὴν αἰτίαν, ἔχουσι μὲν πολλὰς καὶ μεμελητήκασιν, εὐλογον δέ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐδεμίαν, οὐδὲ σεμνήν. Ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων, μηδὲ τὰς ἐκείνων τέως λέγωμεν προφάσεις, ἀλλ' ἦν αὐτοὶ μάλιστα ὑποπιεύομεν εἶναι, ταύτην εἰς μέσον ἀγάγωμεν. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; Πάν-

ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΟΥΝ ΜΕ ΠΑΡΘΕΝΟΥΣ

1. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν προγόνων μας ὑπῆρχον δύο αἰτίαι συγκατοικήσεως τῶν γυναικῶν μετὰ τῶν ἀνδρῶν· ἡ μὲν μία ἦτο τοῦ γάμου, ποῦ ἦτο καὶ ἀρχαία καὶ δικαία καὶ πολὺ φυσική, καθ' ὅσον ἔχει νομοθέτην τὸν Θεόν· διότι λέγει· «Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ ἄνδρας τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν γυναῖκα του καὶ θὰ γίνουσι οἱ δύο ὡσάν μία σάρκα»¹· ἡ δὲ ἄλλη ἦτο ἡ αἰτία τῆς πορνείας, ποῦ εἶναι πιὸ νέα ἀπὸ τὴν πρώτην καὶ ἄδικος καὶ παράνομος, καθ' ὅσον εἰσήχθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονας. Εἰς τὴν ἰδικὴν μας γενεάν ὁμως ἐπενοήθη καὶ τρίτος τρόπος, ποῦ εἶναι καινούργιος, παράδοξος καὶ βάζει εἰς μεγάλην ἀπορίαν αὐτοὺς ποῦ θέλουσι νὰ ἐξηγήσῃ τὴν αἰτίαν του. Διότι ὑπάρχουσι ὠρισμένοι, ποῦ, χωρὶς νὰ ἔχουσι ὡς σκοπὸν τὸν γάμον καὶ τὴν συνουσίαν, παίρνουσι παρθέτους νεανίδας, τὰς ἐγκαθιστοῦν διὰ πάντα εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ τὰς ἔχουσι μαζί των μέχρι τὰ βαθειὰ γεράματά των, ὅχι μὲ σκοπὸν ν' ἀποκτήσουσι παιδιά (διότι λέγουσι δὲν ἔρχονται μαζί μὲ αὐτὰς εἰς συνουσίαν), οὔτε διὰ λόγους ἀκολασίας (διότι λέγουσι ὅτι τὰς διατηροῦν ἀδιαφθόρους), ἀλλ' ἐὰν κανεὶς τοὺς ἐρωτήσῃ διὰ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν, ἔχουσι νὰ σοῦ εἰποῦν πολλάς καὶ ἔχουσι σκεφθῆναι πολλάς, χωρὶς ὁμως καμμία ἀπὸ αὐτὰς, κατὰ τὴν γνώμην μου τουλάχιστον, νὰ εἶναι εὐλογος καὶ σοβαρά. Ἄλλ' ὁμως ἄς μὴ ὀμιλήσωμεν ἀκόμη δι' αὐτοὺς οὔτε καὶ διὰ τὰς δικαιολογίας ποῦ προβάλλουσι αὐτοί, ἀλλ' ἄς φέρωμεν εἰς τὸ μέσον πρὸς συζήτησιν αὐτὴν ποῦ ἡμεῖς κατ' ἐξοχὴν ὑποπτευόμεθα ὅτι εἶναι ἡ πραγματικὴ. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; Βέβαια, ἐὰν ἀποτύχω εἰς τὸν σκο-

τως δὲ εἰ διαμάρτιοιμι τοῦ σκοποῦ, ἔξεσιν ἐπιλαθέσθαι τοῖς
βουλομένοις ὑμῶν.

Τίς οὖν ἐστὶν ἡ πρόφασις; Δοκεῖ μοί τινα ἡδονὴν ἔ-
χειν τὸ συνοικεῖν γυναιξίν, οὐ νόμῳ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ
5 γάμου καὶ συνουσίας χωρίζ. Εἰ δὲ οὐκ ὀρθῶς δοκῶ, λέγειν
οὐκ ἔχω τὴν γὰρ ἔμαυτοῦ τέως ὑμῖν διηγοῦμαι γνώμην·
τάχα δὲ οὐ τὴν ἔμαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτῶν ἐκείνων·
οἷτι γὰρ καὶ ἐκείνοις οὕτω δοκεῖ, δῆλον ἐκεῖθεν. Οὐ γὰρ
ἂν ἰσοσύτης κατεφρόνησαν δόξης καὶ ἰσοσύτων σκανδάλων,
10 εἰ μὴ σφοδρά τις ἦν καὶ τυραννικὴ τῆς συνοικήσεως ταύτης
ἢ ἡδονή. Εἰ δέ τινες δυσχεραίνουεν ταῦτα λεγόντων ἡμῶν,
παραιτήσομαι συγγινώσκειν ἡμῖν καὶ μὴ ἀγανακτεῖν· οὐ γὰρ
ἐκῶν, οὐδὲ ἀπλῶς τὴν ἀπέχθειαν ἀναδέξασθαι ταύτην εἰ-
λόμην. Οὐχ οὕτως ἄθλιος ἐγὼ καὶ ταλαίπωρος, ὡς εἰκῆ
15 βούλεσθαι προσκρούειν ἅπασιν· ἀλλ' ὀδυνῶμαι σφόδρα καὶ
ἀλγῶ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ὑβριζομένην ὀρθῶν, καὶ τὴν
τῶν πολλῶν σωτηρίαν κατὰ μικρὸν ὑπορρέουσαν διὰ τὴν
ἡδονὴν ταύτην. Ὅτι γὰρ ἡδὺ τοῦτο καὶ τοῦ νόμῳ γάμου
συνοικεῖν δριμύτερον ἔχει τὸν ἔρωτα, νῦν μὲν ἴσως καὶ
20 θορυβεῖσθε ἀκούοντες, μετὰ δὲ τὴν ἀπόδειξιν καὶ αὐτοὶ
συνομολογήσετε.

Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἐννόμου γυναικὸς ἡ μίξις ἀκώλυτος
οὔσα, τὸν τε πόθον παρεμυθήσαιο καὶ εἰς κόρον πολλάκις
τὸν ἄνδρα ἤγαγε, καὶ τὴν σφοδρὰν κατέλυσεν ἐπιθυμίαν.
25 Καὶ χωρὶς δὲ τούτων καὶ ὠδίνες καὶ τόκοι καὶ παιδοποιΐαι
καὶ παιδοτροφίαι, καὶ τὰ ἐκ τούτων ἐπόμενα συνεχῆ νοσή-

πόν, ἤμποροῦν, ὅσοι θέλουν ἀπὸ σα̅ς, νὰ προβάλλουν τὰς ἀντιρρήσεις των.

Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ πραγματικὴ αἰτία; "Ἐχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δημιουργεῖ κάποιαν ἡδονὴν τὸ νὰ συγκατοικῆ κανεὶς μὲ γυναῖκας, ὄχι μόνον ὅταν αὐτὴ γίνεται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν μεσολαβῆ γάμος καὶ συνουσία. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη μου, δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο νὰ εἰπῶ διότι κατ' ἀρχὴν σα̅ς ἐκθέτω τὴν ἰδικὴν μου σκέψιν καὶ ἐνδεχομένως ὄχι μόνον τὴν ἰδικὴν μου, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων διότι τὸ ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ἔχουν τὴν αὐτὴν γνώμην γίνεται φανερόν ἀπὸ αὐτό. Δὲν θὰ ἔδειχναν δηλαδὴ τόσον μεγάλην ἀδιαφορίαν διὰ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων καὶ τὰ τόσα σκάνδαλα, ἐὰν δὲν ἦτο κάποια σφοδρὰ καὶ τυραννικὴ ἡ ἡδονὴ αὐτῆς τῆς συγκατοικήσεως. Ἐὰν ὅμως μερικοὶ δυσαναχετοῦν διὰ τὰ λόγια μου αὐτά, θὰ παρακαλέσω νὰ μὲ συγχωρήσουν καὶ νὰ μὴ ἀγανακτοῦν διότι δὲν ἐπροτίμησα οὔτε μὲ τὴν θέλησίν μου, οὔτε καὶ ἔτσι τυχαῖα νὰ συγκεντρώσω ἐπάνω μου αὐτὸ τὸ μῖσος. Δὲν εἶμαι τόσον ἄθλιος καὶ τόσον ταλαίπωρος, ὥστε νὰ θέλω χωρὶς αἰτίαν νὰ προσκρούω πρὸς ὅλους, ἀλλ' ὑποφέρω ἀφάνταστα καὶ πονῶ, βλέπων καὶ νὰ περιφρονῆται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν πολλῶν νὰ χάνεται σιγὰ - σιγὰ χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουν ἔξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἡδονῆς. Διότι, τὸ ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ εὐχάριστον καὶ προξενεῖ πολὺ πῖο ἰσχυρότερον ἔρωτα καὶ ἀπὸ τὴν συγκατοίκησιν ποὺ γίνεται διὰ τοῦ νομίμου γάμου, τώρα μὲν ἐνδεχομένως νὰ θορυβῆσθε ἀκούοντές το, μετὰ τὴν ἀπόδειξιν ὅμως θὰ τὸ ὁμολογήσετε καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι.

Πράγματι λοιπὸν, εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τῆς νομίμου συζύγου ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἐμπόδιον διὰ τὴν συνουσίαν καὶ τὸν πόθον αὐτὴ καταπραῦνει καὶ πολλὰς φορὰς ὀδηγεῖ τὸν ἄνδρα εἰς κορεσμόν καὶ καταπαύει τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ αἱ ὠδίνες καὶ οἱ τοκετοὶ καὶ αἱ γεννήσεις τέκνων καὶ ἡ ἀνατροφή αὐτῶν καὶ αἱ συνεχεῖς ἀσθένειαι, ποὺ συνοδεύουν αὐτὰ καὶ τὰ

ματα, πολιορκοῦντα τὸ σῶμα καὶ μαραίνοντα τὸ ἄνθος τῆς
 ὥρας, ἀσθενέστερον τὸ κέντρον ἐργάζεται τῆς ἡδονῆς. Ἐπι
 δὲ τῆς παρθένου οὐδὲν τούτων ἔστι· οὔτε γὰρ μίξις ἐστὶ τὸν
 οἴσιρον τῆς φύσεως δυναμένη χαλάσαι καὶ κατενεγκεῖν, οὐ-
 5 τε ὠδίνες καὶ παιδοτροφίαι τὴν σάρκα μαραίνουσιν, ἀλλ' ἂν
 ἐπιπολὺν διασώζουσι τὴν ἀκμήν, ἅτε ἀνέπαφοι μένουσαι τῶν
 ἐντεῦθεν. Τῶν μὲν γὰρ γαμουμένων μετὰ τοὺς τόκους καὶ
 τὰς παιδοτροφίας ἀσθενέστερα τὰ σώματα γίνεται, αἱ δὲ
 καὶ εἰς τεσσαρακοσιτὸν ἔτος μένουσιν, ἀμιλλώμεναι τῶν παρ-
 10 θένων ταῖς θαλαμεινομέναις· ὅθεν διπλᾶ τὰ τῆς ἐπιθυμίας
 ἐγείρεται τοῖς συνοικοῦσιν αὐταῖς, τῷ τε μὴ συγχωρεῖσθαι
 τῇ μίξει τὸν πόθον παραμυθεῖσθαι, καὶ τῷ μένειν ἐπιπολὺν
 τοῦ πόθου τὴν ὑπόθεσιν ἰσχυριέραν.

Ταύτην ὑποπιεύω πρόφασιν εἶναι ἐγὼ τῆς ὁμοσκηνίας
 15 ταύτης. Ἄλλὰ μὴ ἀγανακτιῶμεν πρὸς αὐτοὺς μηδὲ δυσχεραί-
 νωμεν· οὐδεὶς γὰρ τὸν κάμνοντα ἀνασιῆσαι βουλόμενος μετ'
 ὀργῆς καὶ ἐπιπλήξεως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ μετὰ θεραπείας
 καὶ παρακλήσεως προσάγει τὰ φάρμακα. Καὶ γὰρ εἰ μὲν
 κολάσαι προὔκειτο καὶ τὴν τῶν δικαζόντων εἶχομεν τάξιν,
 20 ἐχοῖν καὶ ἀγανακτεῖν· εἰ δὲ ἐκείνην ἀφέρντες τὴν τῶν ἰα-
 τρῶν καὶ θεραπεῦσαι βουλομένων μεταλαμβάνομεν, παρακα-
 λεῖν χρὴ καὶ δέεσθαι, καὶ αὐτῶν, εἰ δέοι, τῶν γονάτων ὑ-
 πιεσθαι, ὥστε γενέσθαι τὸ σπουδαζόμενον. Καθάπερ οὖν οἱ
 ἰατροὶ τῶν βλαπιόντων μὲν, ἡδονὴν δὲ ἐχόντων ἀπάγοντες,
 25 εἴτε σιτίων, εἴτε ποιῶν, τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων πείθουσι τοὺς

ὅποια πολιορκοῦν τὸ σῶμα καὶ μαραίνουν τὴν ὠραιότητά του, ὅλα αὐτὰ κάμνουν ἀσθενέστερον τὸ κίνητρον τῆς ἡδονῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς παρθένου δὲν συμβαίνει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ· διότι οὔτε συνουσία ὑπάρχει πού νὰ ἡμπορῇ νὰ χαλαρώσῃ τὸ φυσικὸν κέντρισμα καὶ νὰ τὸ σθήσῃ, οὔτε οἱ ἐκ τοῦ τοκετοῦ προερχόμενοι πόνοι καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν τέκνων μαραίνουν τὴν σάρκα, ἀλλὰ διατηροῦν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἀκμὴν της, καθ' ὅσον μένει αὐτὴ ἀνέπαφος ἀπὸ ὅλα αὐτὰ. Διότι τῶν μὲν ἐγγάμων γυναικῶν τὰ σώματα μετὰ τοὺς τοκετοὺς καὶ τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων γίνονται ἀσθενέστερα, ἐνῶ τῶν ἀγάμων παραμένουν ἀκμαῖα μέχρι καὶ τὰ σαράντα των χρόνια, συναγωνιζόμεναι ἐκείνας ἐκ τῶν παρθένων πού περνοῦν τὴν ζωὴν των μέσα εἰς τοὺς κοιτῶνας, καὶ ὡς ἐκ τούτου δημιουργεῖται διπλῆ ἐπιθυμία εἰς ἐκείνους πού συγκατοικοῦν μὲ αὐτάς, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἡμποροῦν νὰ ἱκανοποιήσουν τὸν πόθον των μὲ τὴν συνουσίαν καὶ ἐπειδὴ διαρκεῖ ἐπὶ πολὺ χρόνον ὁ πόθος, καθιστοῦν ἔτσι τὴν αἰτίαν πού τὸν προκαλεῖ ἰσχυροτέραν.

Αὕτῃ κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς συγκατοικήσεως. Ἄλλ' ὅμως ἄς μὴ ἀγανακτῶμεν ἐναντίον των καὶ ἄς μὴ δυσανασχετῶμεν· διότι κανεὶς, πού θέλει νὰ θεραπεύσῃ τὸν ἀσθενῆ, δὲν τὸ κάνει αὐτὸ μὲ ὀργὴν καὶ ἐπίπληξιν, ἀλλὰ παρέχει τὰ φάρμακα μὲ πολλὴν φροντίδα καὶ πολλοὺς παρηγορητικοὺς λόγους. Καθ' ὅσον, ἐὰν μὲν τὸ ἔργον μας ἦτο νὰ τιμωρήσωμεν καὶ ἠθέλομεν λάβει τὴν θέσιν τῶν δικαστῶν, ἔπρεπε τότε ν' ἀγανακτῶμεν, ἐπειδὴ ὅμως, ἀφήνοντες κατὰ μέρος ἐκείνην τὴν θέσιν, λαμβάνομεν τὴν θέσιν τῶν ἰατρῶν καὶ ἐκείνων πού θέλουν πραγματικὰ νὰ θεραπεύσουν τὸν ἀσθενῆ, πρέπει νὰ παρηγοροῦμεν αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς παρακαλοῦμεν, καὶ ἂν, χρειασθῇ, καὶ εἰς τὰ γόνατα νὰ πίπτωμεν, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν τὸν σκοπὸν μας. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οἱ ἰατροί, ἀποτρέποντες τοὺς ἀσθενεῖς ἀπὸ αὐτὰ πού βλάπτουν μὲν, ἀλλ' εἶναι εὐχάριστα, εἴτε εἶναι αὐτὰ τροφαί, εἴτε ποτά, αὐτὸ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τοὺς κάνουν νὰ πιστεύουν, ὅτι δη-

ἀρρώστους, ὅτι τὸ τοιοῦτον μετὰ τῆς βλάβης πολλὴν ἔχει καὶ τὴν ἀηδίαν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, δεικνύντες αὐτοῖς ὅτι ἡ ἡδίσιτη αὕτη συνοίκησις πολὺν ἔχει τὸν ὄλεθρον, καὶ τῶν δηλητηρίων οὐδὲν ἕμεινον φαρμάκων κατεσκεύασται.

5 Καὶ δοκεῖ μὲν εὐφροσύνην τινὰ ἔχειν, πολλὴν δὲ ἐναποκεκουμμένην δριμύτητα καὶ πικρίαν καταχέει τῆς ἡδομένης ψυχῆς· ἐπεὶ καὶ αὕτη ἡ μετὰ πειθοῦς ἀναχώρησις ἀσφαλῆς.

Ὁ μὲν γὰρ φόβῳ τῆς φιλουμένης διαζευγνύμενος καὶ ἀνάγκη, σφοδρότερός τε ἐρασιῆς γίνεται καὶ ἴσως καὶ ἐπανήξει

10 πάλιν, ὁ δὲ τοῦ πράγματος καταγνούς, καὶ οὕτω φυγῶν ὡς ἐπιβλαβὲς καὶ πικρόν, οὐδ' ἂν ἐπισιτρέψειεν αὐτίς, τὴν ἐκ τῆς οἰκείας γνώμης ψῆφον πάσης ἀνάγκης ἔχων ἰσχυροτέραν.

Πῶς οὖν αὐτοὺς πείσομεν, ὅτι οὐ βλαβερόν τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πικρόν; Πῶς δὲ ἄλλως ἢ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πρα-

15 γμάτων φύσεως; Ἐρώμεθα οὖν αὐτούς, εἴ τις πολυτελεῖ τράπεζαν παραθείς, πολλῶν καὶ ἡδίσιτων γέμουσαν ἐδεσμάτων, ἀπηγόρευσε μετὰ σφοδρᾶς τῆς ἀπειλῆς, μὴ ἄπιεσθαί τινος τῶν προκειμένων, ἄρα ἂν τις εἴλειο τοιαύτη παρακα-

20 οὔτε γὰρ τοσαύτην ἀπὸ τῆς ὕψεως ἐκαρποῦτο τὴν ἡδονήν, ὅσην ἀπὸ τῆς κωλύσεως ὑπέμενε τὴν ἀθυμίαν. Τί δέ, εἰ διψῶντι καὶ καιομένῳ πηγὴν τις ἐπιδείξας καθαρὰν καὶ διαυγῆ, μὴ μόνον αὐτῆς μὴ ἀπογεύεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ ἄκροισ θιγεῖν τοῖς δακτύλοις ἐπέτρεπεν, ἄρα ἂν ταύτης ἐγένειό τι

25 πικρότερον τῆς κολάσεως;

Οὐδὲ ἐνιαῦθα οἶμαί τινα ἀνιερεῖν. Τοσοῦτον γὰρ ἐστι

λαδὴ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα μαζὶ μὲ τὴν βλάβην ποὺ προξενεῖ, προκαλεῖ καὶ πολλὴν ἀηδίαν, τὸ ἴδιο ἄς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς, νὰ τοὺς δεικνύωμεν, ὅτι ἡ τόσοσιν εὐχάριστος αὐτὴ συγκατοίκησις κρύπτει πολὺ μέγαλον ὄλεθρον καὶ ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δηλητήρια ποὺ ἔχει, ἀπὸ κανέν ἄλλο καλύτερον φάρμακον δὲν ἔχει παρασκευασθῆ. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι παρέχει κάποιαν εὐφροσύνην, χύνει ὅμως μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τὴν εὐφραينوμένην, μὲ τρόπον λανθάνοντα, πολὺ δηλητήριον καὶ πικρίαν· διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ εἶναι ἀσφαλὴς ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ αὐτὴν μὲ λόγια πειστικά. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀγαπημένην του ἀπὸ φόβον καὶ ἀναγκαστικά, γίνεται καὶ πιὸ φανατικὸς ἐραστής καὶ ἐνδεχομένως νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ πάλιν, ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ λάβῃ σαφῆ γνῶσιν τοῦ πράγματος καὶ θὰ τὸ ἀποφύγῃ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὡς κάτι τὸ ἐπιβλαβὲς καὶ κακόν, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν ὀπίσω, διότι θεωρεῖ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἰδικῆς του γνώμης ἰσχυροτέραν ἀπὸ ὅποιανδήποτε ἀνάγκην.

Πῶς λοιπὸν θὰ τοὺς πείσωμεν, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον βλαβερόν, ἀλλὰ καὶ κακόν; Πῶς δὲ ἀλλοιῶς, παρὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων; Ἄν τοὺς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν· Ἐὰν κάποιος, παραθέτων πολυτελῆ τράπεζαν, γεμάτην μὲ πολλὰ καὶ πάρα πολὺ νόστιμα φαγητά, ἤθελεν ἀπαγορεύσει μὲ τὴν πιὸ αὐστηρὰν ἀπειλήν, νὰ μὴ ἐγγίση κανεὶς τίποτε ἀπὸ τὰ παρατιθέντα, ἄρα γε θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ παρακαθήσῃ εἰς μίαν τέτοιου εἴδους τράπεζαν καὶ νὰ βασανίζῃ τὸν ἑαυτὸν του; Ἐγὼ τουλάχιστον νομίζω ὄχι· διότι δὲν θὰ ἐδοκίμαζε τόσοσιν μεγάλην ἡδονὴν ἀπὸ τὴν θέαν τῶν φαγητῶν, ὅσιν λύπην θὰ ὑπέμενον ἀπὸ τὴν ἀπαγόρευσιν. Τί δέ, ἐὰν κανεὶς ἐπιδεικνύων εἰς κάποιον, ποὺ διψῆ καὶ καίγεται ἀπὸ τὴν δίψαν, πηγὴν καθαρὰν καὶ διαυγῆ, δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὸν ὄχι μόνον νὰ μὴ δοκιμάσῃ τὴν γεῦσιν της, ἀλλ' οὔτε κἂν νὰ τὴν ἐγγίση μὲ τὰ δάκτυλά του, ἄρα γε θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ κάτι χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν τιμωρίαν;

Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι οὔτε καὶ εἰς αὐτὸ θὰ φέρῃ κα-

τοῦτο τὸ κακόν, ὅτι καὶ τῶν ἕξωθεν οἱ ταῦτα διασκέπτεσθαι
 μάλιστα ὄντες δεινοί, ἡδονῆς φύσιν λέγω καὶ λύπης, θελή-
 σαντες ποιῆσαι κολαζομένους τινὰς σφοδρῶς, οὐκ ἄλλως ἐ-
 ποίησαν, ἢ τούτῳ τῷ τρόπῳ· πλάσαντες γὰρ τινα μῦθον, ἄ-
 5 γουσιν ἐν τῷ μύθῳ τινά, ὃν ἔδει δοῦναι δίκην ἐσχάτην, καὶ
 ἕτερον μὲν οὐδέν, πανδαισίαν δὲ παραθέντες αὐτῷ, καὶ πα-
 ραρρέον δείξαντες ὕδωρ, οὐδενὸς ἀπολαῦσαι τούτων συνε-
 χώρουν, ἀλλ' ὁμοῦ τε ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἐκεῖνος καὶ τὰ
 ὀρώμενα ἅπαντα ἀφίπιατο, καὶ τοῦτο ἐγίνετο διαπαντός. Καὶ
 10 οὔτις τῆς κολάσεως ὁ τρόπος ἦν κατὰ τὸν μῦθον τὸν ἕξωθεν.
 Καὶ φιλοσόφων δέ τις ἰδὼν τινα τῶν αὐτῷ συνόντων καια-
 φιλήσαντα νέον εὐμορφον, ἐθαύμασεν εἰπὼν, ὅτι καὶ εἰς
 πῦρ οὔτις ραδίως ἂν κυβιστήσειεν ὁ ταύτην τολμήσας διὰ
 τοῦ φιλήματος ἀνάψαι ἐν ἑαυτῷ κάμινον.
 15 Ἐγὼ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι, ὅτι τὰς συνοικούσας
 φιλοῦσιν ἢ ἐπαφῶνται, εἰ δέ τινες ταῦτα καιηγοροῖεν, δεῖξαι
 πειράσομαι ὅτι, κἂν μέχρι τούτου προῖωσι, πικροτέραν πά-
 λιν καθ' ἑαυτῶν τῆς προιέρας ἐπισπῶνται τὴν θάσανον.
 Εἰ γὰρ ὄψις μόνη τοσαύτην ἐντίθησιν ὀδύνην, ὅταν καὶ ἀφή
 20 προσῆ, τῆς ὄψεως πολὺ παχυτέρα ἀπόλαυσις, μείζονα αἴρει
 τὴν φλόγα καὶ δριμυτέραν ἐργάζεται τὴν ἀλγηδόνα, καὶ χα-
 λεπώτερον ποιεῖ τὸ θηρίον. Ὅσον γὰρ ἂν αὐξωμεν τὰ τῆς
 ὀδύνης ἡμῖν ἐπιτείνεται. Καὶ καθάπερ ὁ τῆ ἱραπέζῃ καὶ τῆ
 πηγῇ παρακαθήμενος οὐχ οὔτως ὀρῶν ὀδυνᾶται, ὡς ὅταν
 25 καὶ τῆ χειρὶ θιγεῖν ἐπιτραπεῖς ἀπογεύσασθαι κωλυθῆ ἄλλιν,

νείς αντίρρησιν. Διότι τόσον μεγάλο είναι αὐτὸ τὸ κακόν, ὥστε καὶ ἀπὸ τοὺς μὴ χριστιανούς, αὐτοὶ ποὺ εἶναι κατ' ἔξοχὴν φοβεροὶ εἰς τὴν ἔρευναν αὐτῶν τῶν πραγμάτων, δηλαδή τῆς φύσεως τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς λύπης, ὡσάκις ἠθέλησαν νὰ βασανίσουν κάποιους μὲ τὸν πιὸ αὐστηρὸν τρόπον, δὲν τὸ ἔπραξαν αὐτὸ μὲ ἄλλον τρόπον, παρὰ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον· ἀφοῦ δηλαδή ἔπλασαν κάποιον μῦθον ὀδηγοῦσαν εἰς τὸν τόπον αὐτὸν τοῦ μῦθου κάποιον ποὺ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῇ μὲ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, καὶ δὲν παρέθετον εἰς αὐτὸν τίποτε ἄλλο, παρὰ ἓνα πλουσιοπάροχον τραπέζι καὶ τοῦ ἐδείκνυον νερὸ ποὺ ἔτρεχεν ἐκεῖ κοντὰ καὶ δὲν τοῦ ἐπέτρεπον νὰ δοκιμάσῃ τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτά, ἀλλὰ, μόλις ἐκεῖνος ἤπλωνε τὸ χέρι του, ἀπεμακρύνοντο ὅλα τὰ ὅσα ἔβλεπε, καὶ αὐτὸ ἐγίνετο διαρκῶς. Καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς τιμωρίας ἐγίνετο σύμφωνα μὲ τὸν εἰδωλολατρικὸν μῦθον. Καὶ ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους δὲ κάποιος, ὅταν εἶδε κάποιον ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του ποὺ ἐφίλησεν ἓνα νέον ὁμορφον, ἐθαύμασε καὶ εἶπεν, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἐτόλμησε ν' ἀνάψῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸ φίλημα αὐτὴν τὴν κάμινον θὰ ἦτο δυνατόν εὐκόλως καὶ εἰς τὴν φωτιὰν νὰ πηδήσῃ.

Ἐγὼ βέβαια δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸ εἰπῶ αὐτό, ὅτι δηλαδή φιλοῦν ἢ ἐγγίζουσιν αὐτὰς ποὺ συγκατοικοῦν μαζὶ των, ἀλλ' ἐὰν ὠρισμένοι τοὺς ἀποδίδουν καὶ αὐτὰς τὰς κατηγορίας, θὰ προσπαθῆσω ν' ἀποδείξω, ὅτι ἐὰν φθάνουν καὶ μέχρι εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἐπισύρουν μὲ τὴν σειράν των πιὸ φοβερωτέραν βάσανον ἀπὸ τὴν προηγουμένην. Διότι, ἐὰν καὶ μόνον ἡ θεὰ ἐμβάλλῃ εἰς τὴν ψυχὴν κάποιου τόσῃν ὀδύνην, ὅταν προστεθῇ καὶ ἡ ἀφή, ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ ἐντονωτέρα ἀπόλαυσις ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς θεᾶς, κάμνει μεγαλυτέραν τὴν φλόγα, δριμύτερον τὸν πόνον καὶ φοβερώτερον τὸ θηρίον. Διότι, ὅσον περισσότερο αὐξάνομεν τὰ τῆς ἐπιθυμίας καὶ παρέχομεν πλουσιωτέραν τροφήν εἰς αὐτήν, τόσον περισσότερο αὐξάνουν καὶ τὰ αἷτια ποὺ προκαλοῦν τὸν πόνον. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ποὺ κάθεται πλησίον τῆς τραπέζης καὶ τῆς πηγῆς δὲν ὑ-

οὕτω δὴ καὶ οἱ τῶν παρθενικῶν σωμάτων ψαῖσαι ἐπιτρεπό-
 μενοι, χαλεπώτερον τῆς θέας ἀπὸ τῆς ἀφῆς κολάζονται,
 πικροτέραν ἐφελκόμενοι τὴν ἐκ τῆς ἀποτυχίας ὁδύνην. Καὶ
 τί δεῖ ταῦτα ἀπὸ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων φιλοσοφεῖν; ἢ γὰρ
 5 τοῦ Θεοῦ ψῆφος ἢ τούτων ἀπάντων ἰσχυροτέρα, αὕτη δεί-
 κνυσι τοῦτο τοιοῦτον ὄν. Τὸν γὰρ Ἀδάμ κολάσαι βουλόμε-
 νος, οὐ πρόρρω τοῦ παραδείσου κατώκισεν, ἀλλ' αὐτοῦ πλη-
 σίον ἐκείνου, ἵν' ἔχη διηνεκῆ κόλασιν, τὴν θέαν τοῦ ποθου-
 μένου χωρίου, θεωρῶν μὲν αὐτὸ διαπαντός, ἀπολαῦσαι δὲ
 10 οὐκ ἐπιτρεπόμενος.

Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν' καὶ πῶς, εἰ πικρὸν τοῦτο οὕτως
 ἐστὶ τῆ φύσει, μετὰ ἰοσαύτης αὐτὸ οἱ πολλοὶ διώκουσι τῆς
 σπουδῆς; Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο ἐκείνο ἂν εἴποιμι, ὅτι αὐτὸ
 μὲν οὖν τοῦτο μέγιστον τεκμήριον τῆς ἐσχάτης αὐτῶν ἀρρω-
 15 στίας ἐστί. Τοῦτο γὰρ τῶν νοσοῦντων τὸ ἔθος, ψυχρὰν τινα
 καὶ ὀλιγοχρόνιον ἡδονὴν καρποῦσθαι, καὶ μακρὰν ἑαυτοῖς
 ἐντεῦθεν κατασκευάζειν κόλασιν. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν πνι-
 ρειόντων ἴδοι τις ἄν', οἱ μὴ βουλόμενοι καρτερεῖσθαι μικρὸν,
 δι' ὀλιγοχρόνιον τινα ψυχαγωγίαν καὶ ποιῶν καὶ σιτίων
 20 κεκωλυμένων ἀπιόμενοι, μακρὰν τινα καὶ χαλεπωτάτην ἑ-
 αυτοῖς ἐργάζονται νόσον. Δεῖ δὲ τοὺς ὑγιαίνοντας οὐκ ἀ-
 πὸ τῶν νοσοῦντων λαμβάνειν τὰς περὶ τῶν πραγμάτων ψή-
 φους, ἐπεὶ, εἰ τούτοις ἐψόμεθα, καὶ ὑπὸ τῆς ἰατρικῆς καὶ
 ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας καταγνωσόμεθα. Οὐδὲ γάρ, οὐδὲ ἐπὶ
 25 πνριῶν, οὐδὲ ἐπὶ γυναικῶν τοῦτο πάσχουσι μόνον, ἀλλὰ

ποφέρει τόσον βλέπων αὐτά, ὅσον ὅταν τοῦ ἐπιτραπῆ νὰ τὰ ἐγγίση μὲ τὸ χέρι καὶ τοῦ ἀπαγορευθῆ καὶ πάλιν νὰ τὰ γευθῆ, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί, ποὺ τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ ἐγγίσουν παρθενικὰ σώματα, ὑποφέρουν φοβερώτερα ὅταν τὰ ἐγγίζουσιν αὐτὰ παρὰ ὅταν τὰ βλέπουν καὶ τοὺς γίνεται ἔτσι βαρύτερος ὁ πόνος ἐξ αἰτίας τῆς ἀποτυχίας. Καὶ διατί πρέπει αὐτὰ νὰ τὰ φιλοσοφοῦμεν χρησιμοποιοῦντες παραδείγματα ἀπὸ τὸν ἐξωχριστιανικὸν χῶρον; διότι ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι ἰσχυροτέρα ἀπὸ ὅλα αὐτά, αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸ συμβαίνει ὅπως τὸ παρουσιάζομεν ἡμεῖς. Πράγματι, θέλων νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἀδὰμ, δὲν τὸν ἐγκατέστησε μακρὰ ἀπὸ τὸν Παράδεισον, ἀλλὰ πλησίον ἐκείνου, διὰ νὰ εἶναι διαρκῆς ἡ τιμωρία του ἀπὸ τὴν θέαν τοῦ χώρου ἐκείνου ποὺ ἐπόθει, μὲ τὸ νὰ βλέπῃ μὲν αὐτὸν συνεχῶς, νὰ μὴ ἡμπορῆ ὅμως νὰ τὸν ἀπολαύσῃ.

Ἄλλ' ἴσως θὰ ἡμποροῦσε κάποιος νὰ ἐρωτήσῃ. Καὶ πῶς τότε, ἀφοῦ αὐτὸ ἐκ φύσεως εἶναι τόσον κακὸν πρᾶγμα, τὸ ἐπιδιώκουν οἱ πολλοὶ μὲ τόσην ἀγωνίαν; Ἐγὼ δὲ εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν θὰ ἡμποροῦσα νὰ δώσω τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ τὸ ἴδιο ἀποτελεῖ μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς πιὸ βαρυτέρας ἀσθενείας των. Διότι αὐτὸ συνήθως κάνουν οἱ ἀσθενεῖς, ἀπολαμβάνουν κάποιαν ψυχρὰν καὶ ὀλιγόχρονον ἡδονὴν καὶ προξενοῦν εἰς τὸν ἑαυτὸν των ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος μακροχρόνιον τιμωρίαν. Αὐτὸ βέβαια θὰ ἡμποροῦσε νὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ συμβαίη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῶν ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πυρετόν, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ δείξουν μικρὰν ὑπομονήν, ἐξ αἰτίας κάποιας στιγμιαίας εὐχαριστήσεως, κάμνοντες χρῆσιν τῶν ἀπαγορευμένων εἰς αὐτοὺς ποτῶν καὶ φαγητῶν, προξενοῦν εἰς τὸν ἑαυτὸν των κάποιαν μακροχρόνιον καὶ πάρα πολὺ φοβερὰν ἀσθένειαν. Ἄλλὰ πρέπει οἱ ὑγιεῖς νὰ μὴ ρυθμίζουσιν τὰς ἀποφάσεις των περὶ τῶν διαφόρων πράγματων ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἀσθενῶν, διότι, ἐὰν ἀκολουθῶμεν αὐτοὺς θὰ κατηγορηθῶμεν καὶ ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν. Διότι αὐτοὶ ποὺ πάσχουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν δὲν τὸ παθαίνουν αὐτὸ

καὶ ἐπὶ χρημάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων οἱ τὰ τοιαῦτα νοσοῦντες. Καὶ γὰρ οἱ περὶ τὰ χρήματα μεμνηότες, εἰδότες, ὅτι οἱ τὰ μικρὰ ταῦτα ἐνταῦθα προέμενοι τοῖς δεομένοις μωρία ἐκεῖ λήφονται ἀγαθὰ, κατέχουσιν ὅμως αὐτὰ καὶ κατο-
 5 ρύτιουσι, καὶ πάντων ἐκπεσεῖν αἰροῦνται τῶν ἀγαθῶν μᾶλλον διὰ τὴν ψυχρὰν ταύτην καὶ βραχεῖαν ἡδονήν, ἣ τῆς αἰωνίου κολάσεως ἀπαλλαγῆναι καὶ τὴν ἀθάνατον καρπώσασθαι ζωήν, διὰ τῆς προσκαιροῦ τούτων ὑπεροφίας. Τοῦτο δὴ καὶ οὔτιο πάσχουσι, τῆς μικρᾶς ταύτης ἐπιθυμίας, τῆς διὰ τῶν
 10 ὀφθαλμῶν, οὐκ ἀνεχόμενοι μικρὸν ἑαυτοὺς ἀποσιῆσαι, ἀφόρητον ἑαυτοῖς συνάγουσι πῦρ· καὶ ὅσῳ περ ἂν νομίζωσιν ἠδεοῦσθαι, ἰσοσούτῳ μᾶλλον ἐμπλέκονται τῷ κακῷ, τοῦ διαδόλου τοῦτο τεχνασαμένον πρὸς τὴν παραμονὴν τῆς φλογὸς καὶ ἐπίδοσιν, ὅθεν καιόμενοι καὶ ἡδονται καὶ ἀλγοῦσιν, ἄτιπόν
 15 τινα κροᾶσιν ἐν ταῖς ἑαυτῶν καταφυτεύοντες ψυχαῖς.

Εἰ δέ τις ἡμῶν ἀκρασίαν καταγινώσκει ἀπὸ τούτων τῶν ρημάτων (τοὺς γὰρ γενναίους ἄνδρας καὶ γυναῖξί συνοικοῦντας μηδὲν πάσχειν δεινόν), μακαρίζω μὲν τοὺς τοιοῦτους καὶ βουλοίμην ἂν καὶ αὐτὸς τοσαύτην λαβεῖν ἰσχὺν (καὶ ἴ-
 20 σως μὲν καὶ αὐτὸς πείθομαι ὅτι δυνατὸν εἶναι τοιοῦτους τινάς), ἐβουλόμην δὲ καὶ τοὺς ἐγκαλοῦντας ἡμῖν δυνηθῆναι πείσαι τοῦτο, ὅτι νέος σφριγῶν τῷ σώματι κόρη συνοικῶν παρθένῳ καὶ συγκαθήμενος καὶ συνδειπνῶν καὶ συνδιαλεγόμενος δι' ἡμέρας (τῶν γὰρ ἄλλων οὐδὲν προσιθήμι, τοὺς
 25 ἀκαιρούς γέλωτας καὶ τὰς διαχύσεις καὶ τὰ μαλακὰ ρήματα καὶ τὰ ἄλλα ἃ μηδὲ λέγειν ἴσως καλόν). ἀλλ' ὅτι τὴν

μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ περιτοῦ καὶ τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χρημάτων καὶ ὄλων γενικῶς τῶν ἄλλων πραγμάτων. Καθ' ὅσον αὐτοὶ ποὺ ἔχουν μανίαν διὰ τὰ χρήματα, ἂν καὶ γνωρίζουν ὅτι, ἐὰν διαθέσουν τὰ ὀλίγα αὐτῆς χρήματα κατὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν των εἰς ἐκείνους ποὺ τὰ ἔχουν ἀνάγκην, θὰ λάβουν εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν ἀγαθὰ, παρὰ ταῦτα τὰ κρατοῦν καὶ τὰ κρύπτουν μέσα εἰς τὴν γῆν, καὶ προτιμοῦν νὰ χάσουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ψυχρᾶς καὶ στιγμιαίας ἡδονῆς, παρὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν αἰώνιον κόλασιν καὶ ν' ἀπολαύσουν τὴν ἀθάνατον ζωὴν, περιφρονοῦντες πρὸς στιγμὴν τὰ ἐδῶ ἀγαθὰ. Αὐτὸ λοιπὸν παθαίνουν καὶ αὐτοί, ἐπειδὴ δὲν ἀνέχονται ν' ἀπομακρύνουν τὸν ἑαυτὸν των διὰ σύντομον χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τὴν στιγμιαίαν αὐτῆν ἐπιθυμίαν τῶν ὀφθαλμῶν των, συγκεντρώνουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των ἀφόρητον πῦρ' καὶ ὅσον περισσότερο νομίζουν ὅτι εὐχαριστοῦνται, τόσον περισσότερο περιπλέκονται μέσα εἰς τὸ κακόν, διότι ὁ διάβολος ἐπενόησεν αὐτὸ διὰ νὰ διατηρῆται ἡ φλόγα καὶ νὰ ἐνδυναμῶνῃ, καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἂν καὶ καίονται, ἐν τούτοις καὶ εὐχαριστοῦνται καὶ ὑποφέρουν, ἐμφυτεύοντες μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των κάποιο παράξενον κρᾶμα.

Ἐὰν ὅμως κάποιος θεωρῆ ὑπερβολικὰ τὰ λόγια μου αὐτὰ (διότι οἱ γενναῖοι ἄνδρες δὲν παθαίνουν κανὲν κακόν καὶ ἂν ἀκόμη συγκατοικοῦν μὲ γυναῖκας), τοὺς θεωρῶ μὲν εὐτυχεῖς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ ἤθελα καὶ ὁ ἴδιος νὰ λάβω τόσην δύναμιν (καὶ σχεδὸν πιστεύω ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν ὠρισμένοι τέτοιοι), θὰ ἤθελα ὅμως καὶ αὐτοὺς ποὺ μὲ κατηγοροῦν νὰ ἠμπορέσω νὰ τοὺς κάνω νὰ πιστεύσουν αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἓνας νέος, γεμᾶτος ἀπὸ σφρίγος εἰς τὸ σῶμα, συγκατοικῶν μὲ κόρην παρθένον καὶ καθήμενος δίπλα τῆς καὶ συντρώγων καὶ συνομιλῶν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν (φυσικὰ δὲν προσθέτω τίποτε ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ἄσκοπα δηλαδὴ γέλοια, τὰς φιλοφρονήσεις καὶ τὰ γλυκὰ λόγια καὶ τὰ ἄλλα, ποὺ δὲν εἶναι ἴσως καλόν καὶ νὰ τὰ ὀνομάσῃ κανεὶς), ποὺ ἔχει τὴν

αὐτὴν ἔχων οἰκίαν, καὶ τραπέζης καὶ λόγων κοινωνῶν, καὶ μετὰ παρηγοίας πολλῆς καὶ μεταλαμβάνων πολλῶν καὶ μεταδιδούς, οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀλίσκεται, ἀλλὰ καθαρὸς ἐπιθυμίας τε μένει πονηρᾶς καὶ ἡδονῆς· ἐβουλόμην ταῦτα
 5 δύνασθαι πείθειν τοὺς ἐγκαλοῦντας ἡμῖν, ἀλλ' οὐκ ἐθέλουσι πείθεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν ταῦτα ἀπολογουμένων καταβοῶσιν ὡς ἀναιοχύντων, καὶ τὰ αὐτὰ νοσοῦντων αὐτοῖς, καὶ τὴν οἰκείαν περιστελλόντων κακίαν. Καὶ τί ταῦτα πρὸς ἡμᾶς; φησὶν οὐδὲ γὰρ τῆς ἐτέρων ἀνοίας ἡμεῖς ὑπεύθυνοι,
 10 οὐδὲ εἴ τις ἀλόγως σκανδαλίζοιτο, δοῦναι δίκην ἄξιός ἐγὼ διὰ τὴν ἄνοιαν τὴν ἐκείνου.

Ἄλλὰ Παῦλος οὐκ εἶπε τοῦτο, ἀλλὰ κἂν ἀδίκως σκανδαλίζηται τις, κἂν δι' ἀσθένειαν, βοηθεῖν ἐκέλευσε. Τότε γὰρ μόνον ἀπαλλαιτόμεθα τῆς ἐπὶ τοῖς σκανδαλιζομένοις τιμω-
 15 ρίας κειμένης, ὅταν ἐκ τοῦ σκανδάλου κέρδος ἕτερον τίκηται τῆς ἀπὸ τοῦ σκανδάλου θλάβης μεῖζον· ὡς ἂν τοῦτο μὴ ᾔ, ἀλλ' ἐν μόνον συμβαίη τὸ σκανδαλίζεσθαι ἑτέρους, ἂν τε εὐλόγως ἂν τε ἀλόγως σκανδαλίζονται, ἂν τε ὡς ἀσθενεῖς, τὸ αἷμα αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τὴν ἡμετέραν, καὶ ἐκ τῶν
 20 χειρῶν τῶν ἡμετέρων ὁ Θεὸς τὰς τοιαύτας ἐκζητήσῃ ψυχάς. Διὰ τοι τοῦτο, ἵνα μὴ πανταχοῦ μήτε φροντίζωμεν, μήτε καταφρονῶμεν τῶν σκανδαλιζομένων, ὄρους τινὰς ἡμῖν καὶ κανόνας ἔθηκε τοῦτου ὁ Χριστός, καὶ τοῦτο κάκεινο ποιήσας μετὰ τοῦ καιροῦ τοῦ προσήκοντος. Ὅτε μὲν γὰρ περὶ τῆς
 25 τῶν ἐδεσμάτων διελέγετο φύσεως, καὶ ἐδείκνυ καθαρὰν αὐτὴν οὐσαν, καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀπήλλατιτε παρατηρήσεως, εἰσελθόντος τοῦ Πέτρου καὶ εἰπόντος, ὅτι «Ἐσκανδαλίσθησαν», «Ἄφες αὐτούς», φησί· καὶ οὐ μόνον κατεφρόνησεν αὐτῶν,

αὐτὴν μὲ αὐτὴν οἰκίαν καὶ συμμετέχει εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν καὶ τὰς συνομιλίας καὶ μὲ πολὺ θάρρος καὶ παίρνει πολλὰ καὶ δίδει, δὲν κυριεύεται ἀπὸ κανέν ἀνθρώπινον πάθος, ἀλλὰ παραμένει καθαρὸς καὶ ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἡδονήν. Θὰ ἤθελα αὐτὰ νὰ ἠμποροῦσαν νὰ πείσουν αὐτοὺς ποὺ μᾶς κατηγοροῦν, ὅμως δὲν θέλουν νὰ πεισθοῦν, ἀλλὰ κατηγοροῦν καὶ ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἀποκρούομεν αὐτὰς τὰς κατηγορίας, ὅτι εἴμεθα ἀναίσχυντοι καὶ ὅτι πάσχομεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν μὲ αὐτοὺς ἀσθένειαν καὶ ὅτι θέλομεν νὰ καλύψωμεν τὴν ἰδικὴν μᾶς κακίαν. Καὶ ποίαν σχέσιν, λέγουν, ἔχουν αὐτὰ μὲ ἡμᾶς; διότι οὔτε εἴμεθα ὑπεύθυνοι διὰ τὴν μωρίαν αὐτῶν, οὔτε, ἐὰν κάποιος σκανδαλίζεται χωρὶς αἰτίαν, πρέπει ἐγὼ νὰ τιμωρηθῶ διὰ τὴν μωρίαν ἐκείνου.

Ἄλλ' ὅμως ὁ Παῦλος δὲν εἶπεν αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος σκανδαλίζεται ἀδίκως, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπὸ ἀσθένειαν, ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ τὸν βοηθοῦμεν. Διότι τότε μόνον ἀπαλασσόμεθα ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ποὺ ἐπιφυλάσσεται διὰ τοὺς σκανδαλιζομένους, ὅταν ἀπὸ τὸ σκάνδαλον προκύπτῃ ἄλλο κέρδος μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν βλάβην ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ σκάνδαλον. Διότι ἐὰν αὐτὸ δὲν συμβαίη, ἀλλὰ συμβαίη μόνον τὸ νὰ σκανδαλίζωνται ἄλλοι, εἴτε αὐτοὶ σκανδαλίζονται δικαίως εἴτε ἀδίκως εἴτε λόγῳ τῆς ἀσθενείας των, τὸ αἷμα των βαρύνει τὴν ἰδικὴν μᾶς κεφαλὴν καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μᾶς χέρια ὁ Θεὸς θὰ ζητήσῃ τὰς ψυχὰς αὐτάς. Διὰ τοῦτο λοιπόν, διὰ νὰ μὴ συμβαίη εἰς κάθε περίπτωσιν καὶ νὰ μὴ φροντίζωμεν νὰ μὴ σκανδαλίζωμεν καὶ νὰ μὴ περιφρονῶμεν αὐτοὺς ποὺ σκανδαλίζονται, ἔθεσεν ὁ Χριστὸς εἰς ἡμᾶς περὶ αὐτοῦ ὠρισμένους ὅρους καὶ κανόνας, πράττων καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο ἀνάλογα πρὸς τὰς περιστάσεις. "Ὅταν δηλαδὴ ὠμίλει περὶ τῆς φύσεως τῶν φαγητῶν καὶ ἀπεδείκνυεν ὅτι αὐτὴ εἶναι καθαρὰ καὶ τὴν ἀπήλλασσεν ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν διάκρισιν, εἰς τὴν πληροφορίαν τοῦ Πέτρου, ποὺ ἦλθεν καὶ εἶπεν, ὅτι «ἐσκανδαλίσθησάν», εἶπεν «"Αφῆσέ τους αὐτούς»². Καὶ ὄχι μόνον περιεφρόνησεν αὐτούς,

ἀλλὰ καὶ καιηγόρησεν εἰπών, «Πᾶσα γὰρ φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκκριζωθήσεται»· οὕτω τὸν νόμον ἠκύρωσε τὸν περὶ βρωμάτων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τὰ δίδραχμα ἀπαιτοῦντες τῷ Πέτρῳ προσελθόντες ἔλεγον, «Ὁ 5 διδάσκαλός σου οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα», οὐκέτι τὸ αὐτὸ πεποίηκεν, ὅπερ ἐπ' ἐκείνων, ἀλλὰ φρονιίζει τοῦ σκανδάλου καὶ φησὶν «Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν θάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάγια πρῶτον ἰχθὺν ἄρον, καὶ εὐρήσεις ἐν τῷ σιόματι αὐτοῦ σιαιῆρα· 10 τοῦτον λαβὼν δὸς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ».

Ὅρθς καὶ φρονιίζοντα καὶ μὴ φρονιίζοντα; Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ οὐκ ἦν καιεπεῖγον ἐκκαλυφθῆναι τοῦ Μονογενοῦς τὴν δόξαν πῶς γάρ, ὅπου καὶ ἐπειθήδευεν αὐτὴν συσκιάζειν καὶ ἐκέλευε πολλοῖς μὴ λέγειν, ὅτι αὐτὸς εἶη ὁ Χριστός; 15 Καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ μὲν τοῦ καιαθεῖναι τὰ δίδραχμα οὐδὲν ἦν θλάβος, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ καιαθεῖναι μεγάλα εἰτίκειτο κακία· ὡς γὰρ τύραννον καὶ ἀνταίρωντα καὶ τῆς πόλεως ἀπάσης ἐχθρόν, καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους ἐμβάλλοντα κινδύνους, οὕτως ἂν ἀπεισιράφησαν. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ βουλομένους αὐτοὺς ἄρ- 20 πάσαι τε αὐτὸν καὶ βασιλέα ποιῆσαι ἀπέφυγε πρόρρωθεν, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος ταύτην ἀποκρουόμενος τὴν ὑπόληψιν. Ἐκεῖ δὲ ἀναγκαῖον τὸ καιορθούμενον ἦν· διὸ χρησίμως τε καὶ εὐκαιρῶς καὶ ἐπὶ καιορθώματι μείζονι καιεφρόνησε τοῦ σκανδάλου. Καὶ γὰρ εὐκαιρον ἦν λοιπὸν τοὺς μέλλοντας ἐπὶ 25 τὴν ἀκροτάτην ἀναβαίνειν φιλοσοφίαν, μὴ κωλύειν διὰ τὴν εἰς τοὺς Ἰουδαίους φειδώ, ἀλλ' ἀφιέναι λοιπὸν τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα, καὶ μὴ κατέ-

3. Αὐτόθι 13.

4. Αὐτόθι 17, 25.

5. Ἀρχαῖον ἑλληνικὸν νόμισμα, δίδραχμον ἢ τετράδραχμον. Οἱ χρυσοὶ καὶ οἱ ἀσημένιοι στατήρες εἶχον ἀξίαν 20-25 δραχμάς.

6. Ματθ. 17, 27.

ἀλλὰ καὶ τοὺς κατηγόρησεν, εἰπὼν· «Κάθε φυτεία, ποὺ δὲν τὴν ἐφήτευσεν ὁ Πατὴρ μου ὁ οὐράνιος, θὰ ἐκριζωθῆ»³. Μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν κατήργησε τὸν νόμον τῆς διακρίσεως τῶν φαγητῶν εἰς καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα. Ὅταν ὅμως προσῆλθον πρὸς τὸν Πέτρον αὐτοὶ ποὺ ἐζήτουν νὰ λάβουν τὰ δίδραχμα καὶ τοῦ ἔλεγον, «Ὁ διδάσκαλός σου δὲν πληρῶνει τὰ δίδραχμα»⁴, δὲν ἔκαμε πλέον τὸ ἴδιο ποὺ ἔκαμεν εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνων, ἀλλὰ δείχνει ἐνδιαφέρον διὰ τὸ σκάνδαλον καὶ λέγει· «Διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσωμεν ὅμως αὐτούς, πήγαινε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ρίψε τὸ ἀγκίστρι καὶ πᾶρε τὸν πρῶτον ἰχθύν ποὺ θὰ ἀνεβῆ καὶ θὰ εὔρης μέσα εἰς τὸ στόμα του ἓνα στατῆρα»⁵· νὰ τὸν πάρῃς καὶ νὰ τὸν δώσης δι' ἐμένα καὶ δι' ἐσένα»⁶.

Βλέπεις ὅτι ἄλλοτε μὲν φροντίζει διὰ τὸ σκάνδαλον καὶ ἄλλοτε δὲν φροντίζει; Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δηλαδὴ δὲν ἦτο ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ φανερωθῆ ἡ δόξα τοῦ Μονογενοῦς. Πῶς θὰ ἦτο, ἀφοῦ καὶ ἐφρόντιζε νὰ καλύψῃ αὐτὴν καὶ ἔδιδεν ἐντολὴν εἰς πολλοὺς νὰ μὴ λέγουν, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Χριστός; Καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ μὲν τὴν πληρωμὴν τῶν διδράχμων δὲν προέκυπτε καμμία βλάβη, ἀπὸ δὲ τὴν μὴ πληρωμὴν αὐτῶν ἐγεννῶντο μεγάλα κακά· διότι θὰ τὸν ἀπεστρέφοντο ὡσὰν τύραννον καὶ ἐπαναστάτην καὶ ἐχθρὸν ὀλοκλήρου τῆς πόλεως καὶ ὡς ἐμβάλλοντα αὐτούς μέσα εἰς φοβεροὺς κινδύνους. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὅταν αὐτοὶ ἤθελον νὰ τὸν ἀρπάσουν καὶ νὰ τὸν κάνουν βασιλέα, ἔφυγε μακριά, ἀποκρούων μὲ κάθε τρόπον αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ἐκείνην ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ αὐτὸ ποὺ ἐγίνε· διὰ τοῦτο καὶ ἦτο πολὺ χρήσιμον καὶ ἐπίκαιρον καὶ μεγαλύτερον κατόρθωμα ἢ περιφρόνησις τοῦ σκανδάλου. Καθ' ὅσον ἦτο πλέον κατάλληλος ὥρα νὰ μὴ ἐμποδίζῃ, χάριν τῆς τηρήσεως τῶν ἰουδαϊκῶν διατάξεων, ἐκείνους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀνέλθουν εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ νὰ τοὺς κἀνῃ πλέον νὰ ἐπιδοθοῦν μὲ ζῆλον, ἀφοῦ ὁ καιρὸς τὸ ἐκαλοῦσεν, εἰς τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ μὴ

χειν ἐν τῇ σωματικῇ παραιτηρήσει, ἀλλὰ συγχωρεῖν τῆς ταπεινότητος ἀπαλλάττεσθαι ἐκείνης.

Οὕτω καὶ Παῦλος καὶ καταφρονεῖ τῶν σκανδαλιζομένων, καὶ οὐ καταφρονεῖ, ἀκολουθῶν τῷ διδασκάλῳ, καὶ φησί·
 5 «Πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὰ ἑμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν». Εἰ δὲ Παῦλος τὸ οἰκεῖον παρορᾷ συμφέρον, ἵνα τὸ τῶν ἄλλων εὖρη, πόσης οὐκ ἂν εἴημεν ἄξιοι κολάσεως, μηδὲ οἰκειάς ἀποσιῆσαι βλάβης ἀνεχόμενοι ὑπὲρ τοῦ τὸ ἐτέρων συμφέρον εὖρεϊν, ἀλλ' ἡδέως
 10 μεθ' ἑαυτῶν καὶ ἐτέρους προσαπολλύντες, παρὸν καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἐτέρους διασωῶσαι; Διὰ δὴ τοῦτο, ὅταν μὲν ἴδῃ πολὺ τὸ κέρδος, καὶ τῆς τοῦ σκανδάλου βλάβης μεῖζον, καταφρονεῖ τῶν σκανδαλιζομένων, ὅταν δὲ κέρδος ἢ μηδέν, τοῦτο δὲ μόνον τὸ σκανδαλίζεσθαι ἐκβῆναι, πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν
 15 αἰρεῖται, ὥστε μὴ τοῦτο γενέσθαι. Καὶ οὐ φιλοσοφεῖ τοιαῦτα, οἷα ἡμεῖς, οὐδὲ λέγει, διὰ τί γὰρ εἰσιν ἀσθενεῖς; διὰ τί γὰρ ἀλόγως ταῦτα πάσχουσιν; ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα αὐτῶν φεῖδεται, ἐπειδὴ ἀλόγως τοῦτο πάσχουσιν, ἐπειδὴ ἀσθενεῖς εἰσιν.

20 Εἶπε γάρ μοι, ποίαν ἔχει πρόφασιν εὐλογον εἰπεῖν ὁ σκανδαλιζόμενος ἐπὶ τῷ ἐσθίοντι κρέας καὶ οἶνον πίνοντι; τοῦτον γὰρ ὁ Θεὸς τὸν νόμον ἄνωθεν ἐξέθετο. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐπὶ τούτοις σκανδαλίζηται τις, καὶ τούτων ὁ Παῦλος ἀπέχεται. «Οὐ γὰρ μὴ φάγω κρέας», φησί, «οὐδὲ πίω οἶνον, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίω». Καὶ οὐκ εἶπε ταῦτα ἄπερ ἡμεῖς, ὅτι «Ἐγὼ μέλλω τῆς ἐτέρων ἀλογίας ὑπεύθυνος εἶναι;» καί, «Ἐάν τινι δόξῃ σκανδαλισθῆναι ἀπλῶς, ἐγὼ ἔσομαι ἄξιος δίκην δοῦναι;». Καίτοι καὶ εἰ εἶπε, πολλῶ δι-

7. Α' Κορ. 10, 33.

8. Α' Κορ. 8, 13.

τούς κρατῆ δεμένους εἰς τὰς σωματικὰς διατάξεις, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ ν' ἀπαλλαγῶν ἀπὸ ἐκείνας τὰς ἀσημάντους διατάξεις.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Παῦλος ἄλλοτε μὲν περιφρονεῖ τοὺς σκανδαλιζομένους, ἄλλοτε δὲ δὲν τοὺς περιφρονεῖ, ἀκολουθῶν τὸν διδάσκαλόν του, καὶ λέγει· «Καὶ ἐγὼ ἀρέσω εἰς ὅλους καθ' ὅλα, καὶ δὲν ζητῶ τὸ συμφέρον μου, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν, ὥστε νὰ σωθῶν»⁷. Ἐὰν ὁμως ὁ Παῦλος παραβλέπῃ τὸ συμφέρον του, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ ποὺ συμφέρει εἰς τοὺς ἄλλους, πόσης κολάσεως δὲν θὰ ἤμεθα ἄξιοι ἡμεῖς, ποὺ δὲν ἀνεχόμεθα οὔτε τὴν ἰδικὴν μας βλάβην ν' ἀποφύγωμεν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὸ ποὺ συμφέρει εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ μὲ εὐχαρίστησιν ὀδηγοῦμεν εἰς τὴν καταστροφὴν μαζί μὲ τὸν ἑαυτὸν μας καὶ ἄλλους; Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ὅταν μὲν βλέπῃ ὅτι εἶναι μεγάλο τὸ κέρδος καὶ μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν βλάβην ἐκ τοῦ σκανδάλου, περιφρονεῖ τοὺς σκανδαλιζομένους, ὅταν ὁμως δὲν ὑπάρχῃ κανὲν κέρδος, ἀλλὰ τὸ μόνον ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸ εἶναι ὁ σκανδαλισμός, προτιμᾷ τότε νὰ κἀνῃ τὰ πάντα καὶ νὰ πάθῃ, ὥστε νὰ μὴ συμβῆ αὐτό. Καὶ δὲν κάμνει παρομοίας σκέψεις μὲ αὐτὰς ποὺ κάμνομεν ἡμεῖς, οὔτε λέγει, διατί λοιπὸν ὑπάρχουν ἀσθενεῖς; διατί ἄδικα ὑποφέρουν αὐτά; ἀλλὰ δι' αὐτὸ πρὸ πάντων λυπεῖται δι' αὐτούς, ἐπειδὴ τὸ ὑποφέρουν αὐτὸ χωρὶς λόγον, ἐπειδὴ εἶναι ἀσθενεῖς εἰς τὴν πίστιν.

Διότι εἶπέ μου σὲ παρακαλῶ ποῖαν εὐλόγον δικαιολογίαν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ὁ σκανδαλιζόμενος εἰς ἐκεῖνον ποὺ τρώγει κρέας καὶ πίνει οἶνον; διότι αὐτὸν τὸν νόμον τὸν ἔδωσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἄλλ' ὁμως ἐὰν κάποιος σκανδαλίζεται ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ὁ Παῦλος ἀπέχει καὶ ἀπὸ αὐτά. Διότι λέγει· «Δὲν θὰ φάγω κρέας ποτέ, οὔτε θὰ πῖω οἶνον, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσω τὸν ἀδελφόν μου»⁸. Καὶ δὲν εἶπεν αὐτὰ ποὺ λέγομεν ἡμεῖς· Ἐὰν κάποιος συμβῆ νὰ σκανδαλισθῇ ὅλως τυχαῖα, ἐγὼ θὰ κριθῶ ἄξιος τιμωρίας; Μολονότι βέβαια καὶ ἐὰν τὸ ἔλεγε θὰ εἶχε

καιότερον ἂν ἡμῶν εἶπε. Ὁ μὲν γὰρ ἐπ' ἐκείνοις σκανδαλιζόμενος ἀλόγιστος σφόδρα καὶ ἀνόητος, ὁ δὲ ἐπὶ τούτοις, πολλὰς ἂν σχοίη δικαίας καὶ εὐλόγους αἰτίας εἰπεῖν· ἀλλ' ὅμως καὶ δικαιότερα ἂν ἡμῶν εἰπὼν ὁ Παῦλος, οὐκ εἶπεν, 5 ἀλλ' δὲ εἰς ἓν μόνον εἶδε, τοῦ πλησίον τὴν σωτηρίαν .

Καὶ θεὰ τὴν ὑπερβολὴν· οὐ γὰρ εἶπεν ἅπαξ, ἢ δὶς, ἢ τόσον καὶ τόσον χρόνον, ἀλλ' «Εἰς τὸν αἰῶνα», φησί, «οὐ μὴ φάγω», εἰ σκανδαλίζοιτο ἕτερος. Καὶ ἵνα μὴ νομίσης μέχρι τούτων αὐτὸν ἐσιτάει, καὶ ἕτερόν τι προσέθηκε τούτου 10 πλέον· εἰπὼν γάρ, «Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον», συνῆψε κακεῖνο. Μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ. Καὶ πάλιν σκόπει μοι τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου· τὸν μὲν ἀσθενοῦντα ἀφείς, τὸν ἰσχυρὸν διορθεῖ πρὸς ἐκείνου· οὗτος γὰρ αἴτιος τοῦ ἀσθενεῖν 15 ἐκείνου, ὁ κύριος ὧν διορθῶσαι τὴν ἀρρωσίαν, καὶ μὴ τοῦτο ποιῶν. Καὶ τί λέγω περὶ τῶν ἀσθενῶν ἀδελφῶν; Καὶ γὰρ καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι κελεύει ταύτην παρέχειν τὴν πρόνοιαν. «Ἀπρόσκοποι» γάρ, φησί, «γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ».

20 Ὡστε ὅσοι ἂν ἰσχυρότερον εἶναι λέγῃς σαυτὸν, καὶ μηδὲν ἀπὸ τῆς ὁμοσκηνίας θλάπιεσθαι ταύτης, τοσοῦτω μᾶλλον ἰπεύθυνον σαυτὸν καθιστάς τοῦ διασπάσαι τὸν δεσμόν. Ὅσοι γὰρ ἂν ἰσχυρότεροι, τοσοῦτω δικαιότεροι ἂν εἴης τὸν ἀσθενέστερον διαβασιάσαι· ἂν μὲν οὖν ἀσθενῆς ᾖ, διὰ σαυτὸν ἀπο- 25 σιτηθῆ, ἐὰν δὲ ἰσχυρότερος, διὰ τὸν ἀσθενοῦντα. Οὐ γὰρ ἐαυτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἰσχυρὸν εἶναι χρὴ τὸν ἰσχύοντα.

9. Ρωμ. 14, 21.

10. Α' Κορ. 10, 32.

πολύ πιὸ μεγαλύτερον δίκαιον ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι αὐτὸς μὲν σκανδαλιζόμενος ἀπὸ ἐκείνους εἶναι τελείως ἀπερίσκεπτος καὶ ἀνόητος, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ σκανδαλίζεται ἀπὸ αὐτοὺς θὰ ἠμποροῦσε νὰ προβάλῃ πολλὰς δικαίας καὶ εὐλόγους αἰτίας· καὶ ὅμως ἂν καὶ ὁ Παῦλος εἶχε μεγαλύτερον δίκαιον ἀπὸ ἡμᾶς νὰ τὸ εἰπῇ, δὲν τὸ εἶπεν, ἀλλὰ εἰς ἓνα μόνον πρᾶγμα ἀπέβλεπεν, εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον.

Καὶ πρόσεχε τὴν ὑπερβολὴν· διότι δὲν εἶπε μίαν καὶ δύο, ἢ τόσον καὶ τόσον χρόνον, ἀλλὰ, λέγει, «Δὲν θὰ φάγω αἰωνίως», ἐὰν ἤθελε σκανδαλισθῆ ὁ πλησίον μου. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτά, προσέθεσε καὶ κάτι ἄλλο περισσότερο ἀπὸ αὐτό· διότι ἀφοῦ εἶπε, «Καλὸν εἶναι νὰ μὴ φάγῃς κρέατα, οὔτε νὰ πῆς οἶνον», προσέθεσε καὶ ἐκεῖνο· «Οὔτε νὰ κάνῃς αὐτὸ ποὺ θὰ κάνῃ τὸν ἀδελφόν σου νὰ σκοντάψῃ καὶ νὰ πέσῃ ἢ νὰ σκανδαλισθῆ ἢ νὰ ἐξασθενίσῃ ἢ πίστις του»⁹. Καὶ πάλιν πρόσεχε σὲ παρακαλῶ τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου· ἀφήνει τὸν ἀσθενῆ εἰς τὴν πίστιν καὶ διορθώνει πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἰσχυρόν· διότι αὐτὸς εἶναι αἴτιος τῆς ἀσθενείας ἐκείνου, ὁ ὑπεύθυνος νὰ διορθώσῃ τὴν ἀσθένειαν καὶ ποὺ δὲν τὸ κάνει αὐτό. Καὶ διατὶ λέγω διὰ τοὺς ἀσθενεῖς εἰς τὴν πίστιν ἀδελφούς; Καθ' ὅσον καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους καὶ διὰ τοὺς ἐθνικοὺς προτρέπει νὰ ἐπιδεικνύωμεν αὐτὴν τὴν φροντίδα. Διότι λέγει· «Μὴ γίνεσθε αἰτία πτώσεως καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς καὶ εἰς τὰ πιστὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ»¹⁰.

Ἔσπε, ὅσον πιὸ ἰσχυρότερον θεωρεῖς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ νομίζεις ὅτι δὲν ἔχεις καμμίαν ζημίαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγκατοίκησιν, τόσον περισσότερο ὑπεύθυνον καθιστᾶς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ διασπάσῃ αὐτὸν τὸν δεσμόν. Καθ' ὅσον ὅσον περισσότερο ἰσχυρότερος εἶσαι, τόσον περισσότερο δικαιοτέρον θὰ ἦτο νὰ στηρίξῃς τὸν ἀσθενέστερον· ἂν εἶσαι λοιπὸν ἀσθενής, φῦγε μακριὰ χάριν τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἐὰν δὲ εἶσαι ἰσχυρότερος κάνε το αὐτὸ χάριν τοῦ ἀσθενοῦς. Διότι ὁ ἰσχυρὸς δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἰσχυρὸς μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Ἐὰν

Εἰ δὲ λέγων ἰσχύειν, τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνου περιορᾷς, δι-
 πλὴν δώσεις δίκην, ὅτι τε οὐκ ἐφείσω, καὶ ὅτι πολλὴν ἔχων
 τοῦ φείσασθαι δύναμιν. Ὑπεύθυνος γὰρ ἕκαστος ἡμῶν τῆς
 τοῦ πλησίον σωτηρίας ἐστί. Διὰ τοῦτο οὐχὶ τὰ ἑαυτῶν σκο-
 5 πτεῖν, ἀλλὰ τὰ τοῦ πλησίον ἐκελεύσθημεν. Τιμῆς γὰρ ἠγορά-
 σθημεν, ὃ δὲ ἀγοράσας ἡμᾶς τοῦτο προσέταξεν ἐπὶ τῇ κοινῇ
 πάντων ἡμῶν λυσιτελείᾳ.

Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον συμβαίνει τὸ κέρδος, ὅτι τὰ οἰ-
 κεία σώζομεν μέλη, ἀλλ' ὅτι καὶ ἑτέρους ἐν ἀσφαλείᾳ καθι-
 10 σιῶμεν μεῖζονι. Κἂν γὰρ μυριάκις φιλοσοφῆς, δι' αὐτῶν
 ἐλέγχῃ τῶν πραγμάτων, οὐ τὴν τυχοῦσαν δεχόμενος θλάβῃν
 ἀπὸ τῆς συνοικήσεως ταύτης. Ὅταν γὰρ ἴδω σε δυσάποσπά-
 στως ἔχοντα, καὶ μυρίων βλαπτιομένων καταφρονοῦντα, καὶ
 πολλῶν ἐγκαλούντων οὐδὲ ἐπισιζομένου, ἀλλὰ καὶ τὴν
 15 δόξαν σαυτοῦ καταπαιτοῦντα καὶ τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας
 προστριβόμενον κατηγορίαν πολλὴν καὶ τὰ τῶν ἀπίστων ἀνοι-
 γοντα σιόματα καὶ πάντας πονηρᾷ περιβάλλοντα δόξῃ, καὶ
 τσαῦτα μὲν ἀπὸ τοῦ συνοικεῖν κακά, ἀγαθὸν δὲ μηδὲν ὑμῖν
 ἐγγινόμενον, ἀπὸ δὲ τοῦ χωρισμοῦ, τούτων μὲν ἀπάντων τὴν
 20 ἀναίρεσιν τῶν κακῶν, πολλῶν δὲ ἑτέρων κτησιν ἀγαθῶν,
 εἶτα οὐκ ἀνεχόμενον ἀποπηδῆσαι, πῶς δυνήσομαι πείσαι τοὺς
 ἐγκαλοῦντας, ὅτι πάσης ἀπήλλαξαι προσπαθείας, καὶ ἐπιθυ-
 μίας εἰ πονηρᾷ καθαρός;

Μᾶλλον δὲ οὐδὲν ὑπὲρ τούτων φιλονεικῶ, ἀλλ' ἔσιω σε
 25 εἶναι καὶ συνοικοῦντα καθαρόν· καίτοι γε ὁ μακάριος Ἰωβ
 οὐκ ἐτόλμησε τσαύτην ἑαυτῷ μαρτυρῆσαι δύναμιν καὶ φιλο-
 σοφίαν, ἀλλ' ὁ πᾶσαν ἐπελθὼν ἀρετὴν καὶ πάντων ὑπερενε-
 χθεὶς τῶν τοῦ διαβόλου δικτύων, καὶ πρῶτος καὶ μόνος το-

ὅμως παραβλέπης τὴν ἀσθένειαν ἐκείνου, ἐνῶ λέγεις ὅτι εἶσαι ἰσχυρός, θὰ εἶναι διπλῆ ἢ τιμωρία σου, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐφρόντισες δι' αὐτὸν καὶ ἐπειδὴ εἶχες μεγάλην δυνατότητα νὰ φροντίσης δι' αὐτὸν. Διότι ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον μας. Διὰ τοῦτο ἐλάβομεν ἐντολὴν νὰ μὴ φροντίζωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ διὰ τὸν πλησίον μας. Διότι ἡγοράσθημεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν μὲ ἀκριβὸν τίμημα, αὐτὸς δὲ πού μᾶς ἡγόρασεν ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν πρὸς ὄφελος ὅλων μας.

Πράγματι δὲν ἔχομεν μόνον αὐτὸ τὸ κέρδος, ὅτι δηλαδὴ σώζομεν τὰ μέλη μας, ἀλλὰ καὶ διότι παρέχομεν καὶ εἰς ἄλλους πολὺ πιὸ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν. Καὶ ἂν λοιπὸν προβάλλης ἀπείρους δικαιολογίας, ἐλέγχεσαι ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, καθ' ὅσον δὲν εἶναι τυχαία ἢ βλάβη πού δέχεσαι ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγκατοίκησιν. "Ὅταν δηλαδὴ βλέπω νὰ μὴ ἡμπορῆς νὰ διακόψης αὐτὸν τὸν δεσμὸν καὶ μολονότι βλάπονται μύριοι ἀδελφοί, σὺ δείχνεις ἀδιαφορίαν, καὶ ἂν καὶ εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ πού σὲ κατηγοροῦν, σὺ ὄχι μόνον δὲν ἔρχεσαι εἰς ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ καταπατεῖς τὴν ὑπόληψίν σου καὶ προσάπτεις πολλὰς κατηγορίας εἰς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνοίγεις τὰ στόματα τῶν ἀπίστων καὶ κάνεις ὅλους νὰ σκέπτονται πονηρά, καὶ μολονότι μὲν τόσα κακὰ προκύπτουν δι' ἐσένα ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγκατοίκησιν, ἀγαθὸν δὲ κανέν, ἐνῶ ἀπὸ τὸν χωρισμὸν καὶ ἐξαφανίζονται ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ καὶ ἀποκομίζεις πολλὰ ἄλλα ἀγαθὰ, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ σὺ δὲν ἀνέχεσαι ν' ἀπομακρυνθῆς, πῶς θὰ ἡμπορέσω νὰ πείσω αὐτοὺς πού σὲ κατηγοροῦν, ὅτι ἔχεις ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν προσήλωσιν αὐτὴν καὶ ὅτι εἶσαι καθαρὸς ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν;

Μᾶλλον ὅμως διὰ κανέν ἀπὸ αὐτὰ δὲν διαφωνῶ, ἀλλ' ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι εἶσαι καθαρὸς ἔστω καὶ ἂν συγκατοικῆς, ἂν καὶ βέβαια ὁ μακάριος Ἰὼβ δὲν ἐτόλμησε ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του τόσον μεγάλην δύναμιν καὶ εὐσέβειαν, ἀλλ' αὐτὸς πού κατώρθωσε κάθε ἀρετὴν καὶ διέφυγεν ὅλα τὰ δίκτυα τοῦ διαβόλου, αὐτὸς πού πρῶτος

σαύτην ἐπιδειξάμενος καρτερίαν καὶ πάντα σίδηρον καὶ
 ἀδάμαντα τῆ τῆς ψυχῆς παρελθὼν ἐγκραιεῖα, καὶ καιακό-
 φας τοῦ διαβόλου τὴν ἰσχύν, οὕτως ἐδεδοίκει τὴν τοιαύτην
 πάλην καὶ ἐνόμιζεν ἀδύνατον εἶναι συνοικοῦντα παρθένω μέ-
 5 νειν αἰοιῆ καὶ καθαρὸν, ὡς μὴ μόνον τῆς συνοικήσεως ταύ-
 τῆς πόρρω καὶ μακρὰν ἑαυτὸν κατασιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀ-
 ψεως τῆς ἀπλῶς καὶ ἀπὸ συντυχίας γινομένης, καὶ νόμον
 ἔθηκε τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς ἑαυτοῦ, μηδὲ ἀπλῶς εἰς παρθένον
 ἰδεῖν. Ἦδει σαφῶς γάρ, ἦδει, ὅτι οὐ μόνον τὸν συνοικοῦντα,
 10 ἀλλὰ καὶ τὸν βλέποντα περιέργως εἰς ὄψιν παρθενικὴν δύσκο-
 λον, τάχα δὲ καὶ ἀδύνατον, τὴν ἐκεῖθεν διαφυγεῖν θλάβην·
 διὸ ἔλεγε· «Καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένω».

Εἰ δὲ μικρός σοι πρὸς ἄμιλλαν ὁ Ἰώβ, καίτοι γε οὐδὲ
 τῆς κοπρίας ἐσμὲν ἄξιοι τῆς ἐκείνου, πλὴν ἀλλ' εἰ ἔλαιτόν
 15 σου νομίζεις τῆς μεγαλοψυχίας εἶναι τὸ ὑπόδειγμα, ἐννόη-
 σον τὸν μεγαλοφωνότατον κήρυκα τῆς ἀληθείας Παῦλον, ὃς
 ἅπασαν παρελθὼν τὴν οἰκουμένην καὶ δυνηθεὶς εἰπεῖν ἐ-
 κεῖνα τῆς πολλῆς γέμοντα σοφίας ρήματα, ὅτι οὐκέτι αὐτὸς
 εἶη ζῶν, ἀλλ' ἢ Χριστὸς ἐν αὐτῷ, καὶ ὅτι καθ' ἡμέραν ἀπο-
 20 θνήσκει μετὰ τὴν τοσαύτην τοῦ Πνεύματος χάριν καὶ τὴν
 τοσαύτην τῶν ἁθλῶν ἐπίδειξιν, μετὰ τοὺς ἀφάτους κινδύνους,
 μετὰ τὴν ἠκριβωμένην φιλοσοφίαν, δεικνὺς ἡμῖν καὶ παρα-
 δηλῶν, ὅτι ἕως ἂν ἐμπνέωμεν καὶ τὴν σάρκα ὤμεν περι-
 κείμενοι ταύτην, παλαισμάτων ἡμῖν χρεῖα καὶ πόνων, καὶ
 25 οὐκ ἔστιν ἀπραγμόνως κατορθῶσαι σωφροσύνην ποιέ, ἀλλὰ

11. Ἰω. 31, 1.

12. Γαλ. 2, 20.

13. Γαλ. 6, 14.

14. Α' Κορ. 15, 3.

καὶ μόνος ἐπέδειξε τόσο μεγάλην ὑπομονὴν καὶ ὑπερίσχυσε μὲ τὴν ὑπομονὴν τῆς ψυχῆς του παντὸς σιδήρου καὶ ἀδάμαντος καὶ ἐξωλόθρευσε τὴν δύναμιν τοῦ διαβόλου, τόσο πολὺ ἐφοβεῖτο αὐτὴν τὴν δοκιμασίαν καὶ ἐθεώρει ὅτι εἶναι ἀδύνατον, ἓνας ποὺ συγκατοικεῖ μὲ παρθένον, νὰ παραμένῃ ἀβλαβῆς καὶ καθαρὸς, ὥστε ὄχι μόνον νὰ κρατήσῃ τὸν ἑαυτὸν του μακριὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγκατοίκησιν, ἀλλὰ τὸν ἐκράτησε μακριὰ καὶ ἀπὸ τὴν καθαρὰν καὶ τυχαίαν συνάντησιν μὲ παρθένον, καὶ ἔθεσε νόμον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του οὔτε κἂν νὰ ἴδοῦν παρθένον. Διότι ἐγνώριζε πάρα πολὺ καλά, τὸ ἐπαναλαμβάνω, ἐγνώριζε πάρα πολὺ καλά, ὅτι ὄχι μόνον αὐτὸς ποὺ συγκατοικεῖ μὲ παρθένον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ποὺ ρίπτει τὸ βλέμμα του μὲ περιέργειαν ἐπάνω εἰς παρθενικὸν πρόσωπον εἶναι δύσκολον, καὶ ἐνδεχομένως καὶ ἀδύνατον, νὰ διαφύγῃ τὴν βλάβην ποὺ πηγάζει ἀπ' αὐτό· διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Καὶ δὲν θὰ ἐπιτρέψω τὸ βλέμμα μου νὰ ἴδῃ παρθένον»¹¹.

Ἐὰν ὁμως θεωρῆς ἀσήμαντον τὸν Ἰωβ πρὸς ἄμιλλαν, ἂν καὶ βέβαια δὲν ἀξίζομεν οὔτε ὅσον ἀξίζει ἡ κοπριά ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο ἐξαπλωμένος, πλην ὁμως ἐὰν θεωρῆς ὅτι τὸ ὑπόδειγμα αὐτὸ εἶναι κατώτερον τῆς γενναιότητος τῆς ἰδικῆς σου ψυχῆς, σκέψου τότε τὸν μεγαλοφρονότατον διδάσκαλον τῆς ἀληθείας, τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ περιῆλθεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ ἠμπόρησε νὰ εἰπῇ τὰ λόγια ἐκεῖνα τὰ γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν σοφίαν, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔζη πλέον αὐτός, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἔζη μέσα του¹², καὶ ὅτι διὰ τοῦ Χριστοῦ ἔχει σταυρωθῇ ὡς πρὸς τὸν κόσμον καὶ ὁ κόσμος ὡς πρὸς αὐτόν¹³ καὶ ὅτι καθημερινῶς ἀποθνήσκει¹⁴, καὶ ὅλα αὐτὰ μετὰ ἀπὸ τὴν τόσῃ χάριν τοῦ Πνεύματος ποὺ ἔλαβε καὶ τὰ τόσα κατορθώματά του, μετὰ τοὺς ἀπεριγράπτους κινδύνους, μετὰ τὴν πλήρη εὐσέβειάν του, θέλων νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ μᾶς κἀνῃ γνωστόν, ὅτι ἐν ὅσῳ ἀναπνέομεν καὶ φέρομεν αὐτὴν τὴν σάρκα χρειάζεται ν' ἀγωνιζώμεθα καὶ νὰ κοπιᾶζωμεν καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωφροσύνην χωρὶς κόπους, ἀλλὰ χρειαζόμεθα πολ-

πολλῶν ἰδρώτων ἡμῖν δεῖ καὶ καμιάτων πρὸς τοῦτο τὸ τροπαιον, οὕτως ἔλεγεν· «Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μὴ πως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι».

Ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν τὴν ἐπανάστασιν τῆς σαρκὸς
 5 καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας λύτιαν, καὶ τὸν διηνεκῆ πόλεμον· καὶ τὸν ἐναγώνιον αὐτοῦ θίον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ πράγματιος αὐτοῦ δηλῶν τὴν δυσκολίαν οὐδὲ ἐμβλέπειν ἀπλῶς ἠφίει εἰς τὰς τῶν γυναικῶν ὄψεις, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν μοιχῶν κολάσει τοὺς οὕτως ὀρῶντας κολάζειν ἠπείλησε. Εἰπὸντι δὲ
 10 καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι «οὐ συμφέρει γαμῆσαι», οὐκ ἐνομοθέτησε μὴ γαμεῖν, ἀλλὰ παραδηλῶν τοῦ πράγματιος τὸν ὄγκον ἔλεγεν· «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω». Ἀκούομεν δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, ὅτι πολλοὶ καὶ σιδήρῳ ἅπαν τὸ σῶμα καταδήσαντες, καὶ σάκκῳ περιβαλόντες, καὶ πρὸς τὰς
 15 ὀρῶν ἀναδραμόντες κορυφάς, καὶ νησιεῖα συζῶντες διηνεκεῖ καὶ παννυχίσι καὶ ἀγρυπνίαις, καὶ πᾶσαν ἐπιδεικνύμενοι σκληροραγωγίαν, καὶ γυναιξὶν ἀπάσαις ἀπαγορεύσαντες ἐπιβαίνειν τοῦ δωματίου καὶ τῆς καλύβης τῆς ἑαυτῶν, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ παιδαγωγοῦντες ἑαυτούς, μόλις περιγίνονται τῆς κατὰ
 20 τὴν ἐπιθυμίαν ματίας. Σὺ δὲ λέγεις, ὅτι κἂν συνοικοῦντα ἴδης παρθένῳ καὶ προσδεδεμένον καὶ τρυφῶντα καὶ τὴν ψυχὴν προϊέμενον μᾶλλον, ἢ τὴν σύνοικον καὶ πάντα καὶ παθεῖν καὶ ποιῆσαι αἰρούμενον, ἢ χωρισθῆναι τῆς ποδουμένης, μὴ πιστεύσης τι πονηρόν, μηδὲ ἐπιθυμίας εἶναι νομίσης τὸ πρᾶ-
 25 γμα, ἀλλὰ εὐλαθείας. Ἄλλ' οὐ περὶ τῶν σώματα ἐχόντων, ὧ θαυμάσιε, ἀλλὰ περὶ τῶν λίθοις συνοικούντων οὕτω διακεῖσθαι χρή.

15. Α' Κορ. 9, 27.

16. Ματθ. 19, 10.

17. Ματθ. 19, 12.

λοὺς ἰδρῶτας καὶ κόπους διὰ τὸ τρόπαιον αὐτό, ἔλεγε τὰ ἐξῆς· «Σκληραγωγῶ τὸ σῶμα μου καὶ τὸ χρησιμοποιοῦ ὡσάν δοῦλον, μὴ τυχόν, ἐνῶ ἐκήρυξα εἰς ἄλλους, ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀποδειχθῶ ἀνάξιος διὰ τὸ βραβεῖον»¹⁵.

Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν λύσσαν τῆς ἐπιθυμίας καὶ τὸν διαρκῆ πόλεμον καὶ τὴν γεμάτην ἀπὸ ἀγωνίαν ζωὴν του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν δυσκολίαν αὐτοῦ τοῦ πράγματος ὄχι μόνον δὲν ἄφηνε νὰ βλέπῃ κανεὶς τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ ἠπειλήσεν ἐκείνους πού τὸ κάνουν αὐτὸ μὲ τιμωρίαν ὁμοίαν μὲ τὴν τιμωρίαν τῶν μοιχῶν. Ὄταν δηλαδὴ εἶπεν ὁ Πέτρος, ὅτι «Δὲν συμφέρει κανεὶς νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον»¹⁶, δὲν ἐνομοθέτησε νὰ μὴ συνάπτῃ κανεὶς γάμον, ἀλλὰ διὰ νὰ δηλώσῃ τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος ἔλεγεν· «Αὐτὸς πού ἠμπορεῖ νὰ βαδίσῃ τὸν δρόμον τῆς ἐγκρατείας, ἄς τὸν βαδίσῃ»¹⁷. Ἀκούομεν δὲ καὶ σήμερον, ὅτι πολλοὶ ἂν καὶ κατέδεσαν μὲ ἀλυσίδας ὀλόκληρον τὸ σῶμα των καὶ ἐνεδύθησαν σάκκον καὶ κατέφυγον πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν καὶ ζοῦν μὲ συνεχῆ νηστείαν καὶ ὀλονυκτίους προσευχὰς καὶ ἀγρυπνίας καὶ ὑποβάλλονται εἰς κάθε εἶδους σκληραγωγίαν, καὶ ἀπηγόρευσαν εἰς ὅλας τὰς γυναῖκας νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ δωμάτιον καὶ τὴν καλύβην των καὶ ἀσκοῦν μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὸν ἑαυτὸν των, μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας κατορθῶνουν νὰ νικήσουν τὴν μανίαν τῆς ἐπιθυμίας.

Σὺ ὅμως λέγεις, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἰδῆς κάποιον πού συγκατοικεῖ μὲ παρθένον καὶ εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς αὐτὴν καὶ κάνει τρυφηλὴν ζωὴν καὶ εἶναι πρόθυμος ν' ἀπαρνηθῇ τὴν ψυχὴν του παρὰ τὴν συγκατοικόν του καὶ προτιμᾷ νὰ πάθῃ καὶ νὰ κἀνῃ τὰ πάντα παρὰ ν' ἀποχωρισθῇ τὴν ἀγαπημένην του, δὲν θὰ ὑποπτευθῆς κάτι τὸ πονηρόν, ὄχι μόνον δὲν θὰ τὸ θεωρήσῃς τὸ γεγονός αὐτὸ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιθυμίας του, ἀλλὰ θὰ τὸ θεωρήσῃς εὐλάβειαν. Ὅμως, θαυμάσιέ μου, αὐτὴν τὴν σκέψιν δὲν πρέπει νὰ τὴν κάμνωμεν δι' αὐτοὺς πού ἔχουν σώματα, ἀλλὰ δι' αὐτοὺς πού συγκατοικοῦν μὲ λίθους.

Καὶ οὐ μὲν ἴσως ἀπιστεῖς διὰ τὴν πολλὴν σωφροσύνην, ἐγὼ δὲ ἤκουσα διηγουμένων τινῶν, ὅτι πολλοὶ καὶ πρὸς ἀγάλματα καὶ λίθους ἔπαθόν τι. Εἰ δὲ ἔνθα σκληρότης καὶ ἀντιτυπία καὶ ἡ διάπλασις μόνη τοσοῦτον ἰσχυσεν, ὅταν μετὰ
 5 τῆς διαπλάσεως καὶ σῶμα ἀπαλὸν ὑποκείμενον ἦ, τίνα οὐκ ἐργάζεται μανίαν; πῶς δὲ οὐ δόξουσιν εἰκότως λέγειν μᾶλλον οἱ κατηγοροῦντες, ἢ ὑμεῖς οἱ ἀπολογούμενοι; Τί γὰρ εἰκός, εἶπέ μοι, ἐπιθυμεῖν ἄνδρα γυναικός, ἢ μὴ ἐπιθυμεῖν; Πάντως ἂν εἴποιμεν ἐπιθυμεῖν. Πάλιν τῶν μυρῶν ὠθουσῶν ἔ-
 10 ξω προφάσεων εὐλόγων οὐκ ἀνεχόμενον ἐξελθεῖν, ἀλλ' εἰσωθῶντα ἑαυτὸν ἐπ' οὐδενὶ μὲν κατορθώματι, μυρῶσι δὲ ὀνειδεσι καὶ βλάβαις οἰκειῶν τε καὶ ἀλλοτριῶν, τί εἰκός; ἔξ ἀγαθῆς τοῦτο προαιρέσεως πάσχειν, ἢ ἐκ πονηρᾶς; Τάχα ἂν ἐκ πονηρᾶς εἴποι τις μᾶλλον.

15 Πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ὑπὲρ τούτων ἀκριβολογώμεθα, ἀλλὰ κείσθω μήτε κατὰ λόγον σκανδαλιζέσθαι τοὺς σκανδαλιζόμενους, μήτε δικαίως, ἀλλ' εἰκῆ καὶ μάτην· τίνος ἔνεκεν συνοικεῖς, εἶπέ μοι, τῇ παρθένῳ; Δι' οὐδὲν γὰρ ἡ συνοίκησις αὕτη νενομοδέηται, ἢ δι' ἔρωτα καὶ πόθον ἐπεὶ περιέλε τοῦτον,
 20 καὶ ἀνήρηται ἡ τοῦ πράγματιος χρεία. Τίς γὰρ ἂν ἔλοιπο ἀνὴρ ὢν ταύτης χωρὶς τῆς ἀνάγκης γυναικείας ἀνέχεσθαι τρυφῆς καὶ ὕβρεως καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοῦ γένους ἐλατιωμάτων ἐκείνου; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς τὴν γυναῖκα ταύτην καθώπλισε τῇ ἰσχύι, εἰδὼς ὅτι σφόδρα εὐκαταφρόνη-
 25 τος ἔσται, μὴ ταύτην ἐπαγομένη τὴν ἀρχήν, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἂν ἔλοιπο αὐτῇ συνοικῆσαι καθαρεύων ἐπιθυμίας. Εἰ γὰρ

18. Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ μύθου περὶ τοῦ Πυγμαλίωνος, βασιλέως τῆς Κύπρου, ὁ ὁποῖος εἶχε κατασκευάσει ἐν ἀγάλματι γυναικὸς ἐξ ἐλεφαντόδοντος, τόσοῦν τέλειον, ὥστε παρεκάλεσε τὴν Ἄφροδίτην νὰ τοῦ δώσῃ Ζωήν, πράγμα καὶ ποῦ ἐγένετο. Τὴν ὠραίαν αὐτὴν γυναῖκα τὴν ἔκαμε σύζυγόν του καὶ τὴν ὠνόμασε Γαλάτειαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἀπέκτησε τὴν κόρην των Πάφον.

Καὶ ἴσως μὲν σὺ δὲν τὸ πιστεύεις αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης σωφροσύνης σου, ἐγὼ ὅμως ἤκουσα ὠρισμένους νὰ διηγοῦνται, ὅτι πολλοὶ ἔπαθον κάτι παρόμοιον καὶ δι' ἀγάλματα καὶ διὰ λίθους¹⁸. Ἐὰν δὲ ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει σκληρότης καὶ τόση ἐναντίωσις, ἔλαβε τόσον μεγάλην δύναμιν καὶ μόνον ἢ φανταστικὴ μορφή, ποῖα μανία δὲν θὰ δημιουργηθῇ, ὅταν μαζὶ μὲ τὴν φανταστικὴν μορφήν ὑπάρχη δίπλα καὶ σῶμα ἀπαλόν; πῶς δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι πολὺ περισσότερο ἔχουν δίκαιον οἱ κατηγοροῦντες παρὰ οἱ ἀπολογούμενοι; Διότι εἶπέ μου· Τί εἶναι φυσικόν· τὸ νὰ ἐπιθυμῇ ὁ ἄνδρας τὴν γυναῖκα ἢ νὰ μὴ τὴν ἐπιθυμῇ; Ὅπωςδήποτε θὰ ἐλέγαμεν ὅτι φυσικόν εἶναι νὰ τὴν ἐπιθυμῇ. Ἐπίσης, τὸ νὰ τὸν ὠθοῦν πρὸς τὰ ἔξω ἄπειροι δικαιολογημένοι αἰτίαι καὶ νὰ μὴ δέχεται ν' ἀπομακρυνθῇ, ἀλλὰ νὰ σπρώχνη μέσα τὸν ἑαυτὸν, ὄχι φυσικὰ διὰ κάποιο κατόρθωμα, ἀλλὰ διὰ ἀπίρους ὄνειδισμοὺς καὶ ζημίας καὶ τῶν ἰδικῶν του καὶ τῶν ξένων, τί εἶναι φυσικόν; ὅλα αὐτὰ τὰ κάνει ἀπὸ ἀγαθὴν προαίρεσιν ἢ ἀπὸ πονηράν; Μᾶλλον, θὰ ἔλεγε κάποιος, ὅτι τὸ κάνει ἀπὸ πονηράν προαίρεσιν.

Τέλος πάντων ὅμως ἄς μὴ τὰ ἐξετάζωμεν τὰ πράγματα μὲ τόσῃ λεπτομέρειαν, ἀλλ' ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ σκανδαλισμὸς τῶν σκανδαλιζομένων δὲν εἶναι λογικὸς καὶ δίκαιος, ἀλλὰ τυχαῖος καὶ χωρὶς καμμίαν αἰτίαν. Εἶπέ μου ὅμως· πρὸς ποῖον σκοπὸν συγκατοικεῖς μὲ τὴν παρθένον; Διὰ τίποτε ἄλλο δὲν ἔχει ἐπινοηθῇ αὐτῇ ἢ συγκατοίκησις, παρὰ ἀπὸ ἔρωτα καὶ πόθον· ἀφαίρεσε αὐτὸν τὸν πόθον καὶ θὰ ἐξαφανισθῇ καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ πράγματος. Διότι ποῖος ἄνδρας θὰ ἐπροτίμα, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν αὐτῇ ἡ ἀνάγκη, νὰ ἀνέχεται τὰς ἐρωτοτροπίας καὶ τὰς περιφρονήσεις καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐλαττώματα αὐτοῦ τοῦ φύλου; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐξώπλισε μὲ αὐτὴν τὴν δύναμιν, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν, ὅτι θὰ περιεφρονεῖτο πάρα πολὺ, ἐὰν δὲν εἶχεν αὐτὴν τὴν δύναμιν, καὶ ὅτι κανεὶς δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ συγκατοικῇ μὲ αὐτὴν ἂν ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν. Διότι ἐὰν σήμερον,

καὶ ἰσαύτης ἐπικειμένης ἀνάγκης νῦν καὶ πολλῆς ἐτέρας
 χρείας (καὶ γὰρ καὶ παιδοποιούσι καὶ οἰκουροῦσι καὶ ἕτερα
 ἄλλα διακονοῦνται πολλὰ πλείονα τούτων), εἰ δὲ τοιαῦτα
 νῦν καὶ ἰσαῦτα λειτουργοῦσαι τοῖς ἀνδράσιν εὐκαταφρόνη-
 5 τοι πολλάκις ἐγένοντο καὶ τῆς οἰκίας ἐξεβλήθησαν, πῶς ἂν
 ἐπιθυμίας χωρὶς ἦσαν ποθεῖναι, καὶ ταῦτα τοσοῦτοις ἡμᾶς
 ὀνειδέσι περιβάλλουσαι; Ἡ λέγειτε τοίνυν τὴν αἰτίαν τῆς
 συνοικίσεως, ἣ οὐδεμίαν ὑποπιτεύειν ἐτέραν ἀνάγκη, ἀλλ' ἣ
 πονηρὰν ἐπιθυμίαν καὶ ἡδονὴν ἐπονείδιστον.

10 Τί οὖν, ἂν δυνηθῶμεν, φησὶν, αἰτίαν εὐλογον καὶ δικαί-
 αν εἰπεῖν, ἔση μάτην ταῦτα περὶ ἡμῶν εἰρηκῶς; Μάλιστα
 μέν, οὐδεμίαν ἐρεῖτε τοιαύτην· πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐβου-
 λόμην μαθεῖν, εἴ τινα σκιὰν γοῦν ἔχετε εὐλόγου προφάσεως
 εἰπεῖν. Ἀπροσιάτευτος, φησὶν, ἐστὶν ἡ παρθένος, οὐκ ἄν-
 15 δρα ἔχουσα, οὐ κηδεσιήν, πολλάκις δὲ οὐδὲ παιέρα, οὐκ ἀ-
 δελφόν, καὶ δεῖται τοῦ χεῖρα ὀρέξοντος, καὶ τὴν ἐρημίαν
 παραμυθησομένου, καὶ πανταχοῦ προβεβλημένου καὶ κατασιή-
 σοντος αὐτὴν ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ καὶ λιμένι. Ποία ἀσφαλεία
 καὶ ποῖω λιμένι; Τὸν γὰρ πρόβολον οὐκ εἴργοντα ὄρω τὰ
 20 κύματα, ἀλλ' ἐπεγείροντα, καὶ τὸν λιμένα οὐκ ἀνασιέλλον-
 τα τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ καὶ τὰς οὐκ οὔσας τίκοντα τρικυμίας.

Εἶτα οὐκ αἰσχύνεσθε, οὐκ ἐγκαλύπτεσθε τοιαῦτα ἀπολο-
 γούμενοι; Εἰ γὰρ μηδεμία ἐκ ταύτης τῆς διακονίας ἐτίκειο
 κατηγορία, μηδὲ βλάβη, μηδὲ σκάνδαλον, ἀλλὰ μετ' εὐφη-
 25 μίας ἐξῆν τοῦτο αὐτὸ ποιεῖν, τίνας οὐκ ἂν ἦτε ἐλεεινότεροι
 τὸν πλοῦτον αὐτῆς αὔξοντες, καὶ πρὸς φιλοχρηματίαν γυμνά-

μολονότι ὑπάρχει τόση ἀνάγκη καὶ πολλή ἄλλη χρησιμότης (καθ' ὅσον καὶ παιδοποιοῦν καὶ φροντίζουν τὰ τοῦ οἴκου καὶ προσφέρουν καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας πολὺ περισσότερας ἀπὸ αὐτάς), ἐπαναλαμβάνω, ἐὰν σήμερον, ἂν καὶ προσφέρουν τοιαύτας καὶ τόσας πολλὰς ὑπηρεσίας, πολλὰς φορές περιεφρονήθησαν καὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν οἰκίαν, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μᾶς εἶναι ποθηταί, ἐὰν ἔλειπεν αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ μᾶς προξενοῦν τόσους ὄνειδισμούς; Ἡ λοιπὸν παραδεχθεῖτε τὴν αἰτίαν τῆς συγκατοικήσεως, ἢ μὴ ὑποπτεύεσθε καμμίαν ἄλλην ἀνάγκην, παρὰ μόνον τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἡδονὴν τὴν ἀξιοκατάκριτον.

Τί λοιπὸν, θὰ εἰπῆ κάποιος· ἐὰν κατορθώσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν μίαν λογικὴν καὶ δικαιολογημένην αἰτίαν, θὰ θεωρήσης ὡς ἄσκοπα αὐτὰ ποῦ εἶπες δι' ἡμᾶς; Βεβαιότατα, πλὴν ὅμως δὲν θὰ ἠμπορέσετε νὰ παρουσιάσετε καμμίαν τέτοιαν αἰτίαν· παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως θὰ ἠθελον νὰ μάθω, ἐὰν τέλος πάντων ἔχετε νὰ παρουσιάσετε κάποιαν σκιὰν δικαιολογημένης αἰτίας. Ἀπροστάτευτος, λέγει, εἶναι ἡ παρθένος, δὲν ἔχει ἄνδρα, δὲν ἔχει συγγενῆ, πολλὰς φορές οὔτε πατέρα, δὲν ἔχει ἀδελφόν, καὶ χρειάζεται κάποιον νὰ τὴν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὴν παρηγορήσῃ διὰ τὴν μοναξιάν της καὶ νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ τῆς ἐξασφαλίσῃ πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ λιμένα καταφυγῆς. Ποίαν ἀσφάλειαν λέγεις καὶ ποῖον λιμένα; Διότι βλέπω τὸ ἀμυντικὸν φράγμα νὰ μὴ ἐμποδίζῃ τὰ κύματα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐξεγείρῃ, καὶ τὸν λιμένα νὰ μὴ σταματᾷ τὴν κακοκαιρίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ προκαλῆ καὶ τὰς τρικυμίας ποῦ δὲν ὑπῆρχον.

Ἐπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἐντρέπεσθε, δὲν καλύπτετε τὸ πρόσωπόν σας προβάλλοντες αὐτάς τὰς ἀπολογίας; Διότι ἐὰν μὲν δὲν προέκυπτε καμμία κατηγορία ἀπὸ αὐτὴν τὴν διακονίαν, οὔτε ζημία, οὔτε σκάνδαλον, ἀλλ' ἠμπορούσατε αὐτὸ νὰ τὸ κάνετε καὶ νὰ ἐπαινῆσθε ἀκόμη, ἀπὸ ποῖον δὲν θὰ ἦσασθε ἐλεεινότεροι τὴν στιγμὴν ποῦ αὐξάνετε τὸν πλοῦτον της καὶ τὴν ἀσκῆτε εἰς τὴν φιλοχρημα-

ζοντες, και εις πράγματα ἐμβάλλοντες, και πρὸς κοσμικὰς παιδοτριβοῦντες φροντίδας, οἰκονόμων τάξιν και ἐπιτρόπων και ἀγοραίων τινῶν ἀνταλλατιόμεναι; Σφόδρα γε· οὐ γὰρ δυνήσεσθε περὶ ἀκτημοσύνης διαλεχθῆναι, και πείσαι τῶν
5 ὄντων καταφρονεῖν, οἱ πάντα ποιοῦντες ὅπως μένοι και αὐξοιτο τὰ ὄντα, και πόροι πόροις ἐπιγίγνοιτο, κάπηλοί τινες και παλιγκάπηλοι δι' ἐκείνας γενόμενοι, ἄχρηστοί γε. Οὐ γὰρ γενναῖοι ὑμῶν αἱ ἐλπίδες, οἱ τὸν σιαυρὸν κελευσθέντες βασιάζειν και ἔπεσθαι τῷ Χριστῷ, ρίψαντες τὸν σιαυρὸν,
10 καθάπερ σιραιτιῶται μαλακοὶ τὴν ἀσπίδα, ἤλακάτῃ παρακάθησθε και καλαθίσκῳ, δι' ἐτέρας αἰσχροτέρας μεθόδου τὴν εἰς τὸν παρόντα θίον ἀνοίξαντες θύραν.

Οὐ γὰρ οὕτως αἰσχρὸν τοὺς γεγαμηκότας ταῦτα οἰκονομεῖν, ὡς τοὺς προσποιουμένους ὑμᾶς ἀποπεπηδηκέναι μὲν
15 τῶν παρόντων, δι' ἐτέρου δὲ προσώπου πάλιν αὐτὰ ὑποδουμένους. Διὰ τοῦτο λαιμάργων και παρασίτων και κολάκων και γυναικοδούλων πανταχοῦ δόξαν λαμβάνομεν, ὅτι χαμαὶ τὴν εὐγένειαν ἅπασαν ρίψαντες τὴν ἄνωθεν δοθεῖσαν ἡμῖν, ἀντικαταλλατιόμεθα τὴν ἀπὸ τῆς γῆς δουλοπρέπειάν τε και
20 εὐτέλειαν. Καὶ χήραις μὲν διανεῖμαι χρήματα οὐχ εἴλοντο οἱ γενναῖοι τότε ἄνδρες ἐκεῖνοι, και ταῦτα τοσαύτης βλασφημίας γενομένης διὰ τὸ μηδένα εἶναι τὸν οἰκονομοῦντα, ἀλλὰ ἔλαιον τῆς αὐτῶν φιλοσοφίας εἶναι τοῦτο νομίσαντες, ἐτέροις ἐπέτρεψαν· ἡμεῖς δὲ οὐκ αἰδούμεθα πλοῦτον ἀλλότριον
25 αὐξοντες ἐπὶ λύμῃ τῶν κεκτημένων, τῶν εὐνούχων τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσχολακότων οὐδὲν ἄμεινον διακείμενοι, οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ αἷμα και τὰς ψυχὰς ἐπὶ τῶν χειρῶν προσαιτιόμενοι φέρειν ἀντὶ μεγάλων ὄπλων.

τίαν καὶ τῆς δημιουργεῖτε ὑποθέσεις καὶ τὴν γυμνάζετε διὰ κοσμικὰς φροντίδας, ἀναλαμβάνουσαι τὴν θέσιν τῶν οἰκονόμων καὶ ἐπιτρόπων καὶ ἐμπόρων; Θὰ εἴσθε λοιπὸν πάρα πολὺ ἐλεεινοί· διότι δὲν θὰ ἠμπορέσετε νὰ ὁμιλήσετε περὶ ἀκτημοσύνης καὶ νὰ τὰς πείσετε νὰ περιφρονοῦν τὴν περιουσίαν, σεῖς ποὺ κάνετε τὸ πᾶν, πῶς νὰ διατηρηθῇ καὶ ν' αὐξηθῇ ἡ περιουσία καὶ συγκεντρώνετε εἰσοδήματα ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα, ποὺ γίνεσθε πολλοί, ἐξ αἰτίας των, ἐκμεταλλευταί, ἀποκομίζοντες κέρδος ἀπὸ τὸ κέρδος, καὶ φυσικὰ ἄχρηστοι. Διότι δὲν εἶναι σταθεραὶ αἱ ἐλπίδες σας, σεῖς ποὺ, ἂν καὶ ἐλάβετε ἐντολὴν νὰ σηκώνετε τὸν σταυρὸν καὶ ν' ἀκολουθῆτε τὸν Χριστόν, ρίψαντες κάτω τὸν σταυρόν, ὅπως ἀκριβῶς ρίπτουν τὴν ἀσπίδα οἱ ἄτολμοι στρατιῶται, κάθεσθε δίπλα εἰς τὴν ρόκαν καὶ τὸν καλαθίσκον καὶ ἔτσι ἀνοίξατε θύραν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν μὲ ἄλλην πῶς αἰσχρὰν μέθοδον.

Πράγματι δὲν εἶναι τόσον αἰσχρὸν νὰ πράττουν παρόμοια πράγματα οἱ ἔγγαμοι, ὅσον σεῖς ποὺ προσποιεῖσθε μὲν ὅτι ἀπαρνηθήκατε τὰ παρόντα, ἐπιχειρεῖτε ὅμως καὶ πράττετε τὰ ἴδια μὲ ἄλλο πρόσωπον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν χαρακτηριζόμεθα παντοῦ ὡς λαίμαργοι καὶ παράσιτα καὶ κόλακες καὶ γυναικόδουλοι, ἐπειδὴ ἐρρίψαμεν κάτω ὅλην τὴν εὐγένειαν ποὺ μᾶς ἐδόθη ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ ἀντικαθιστῶμεν αὐτὴν μὲ τὴν ἐπίγειον δουλοπρέπειαν καὶ εὐτέλειαν. Καὶ τότε μὲν ἐκεῖνοι οἱ γενναῖοι ἄνδρες δὲν ἐπεχείρουν νὰ διανείμουν χρήματα εἰς τὰς χήρας, μολονότι τόσαι διαμαρτυρίαι εἶχον διατυπωθῆ ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι δὲν ὑπῆρχε κανεὶς διαχειριστής, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἐθεώρησαν αὐτὸ ἀνάξιον διὰ τὴν εὐσέβειάν των, ἀνέθεσαν τὸ ἀξίωμα αὐτὸ εἰς ἄλλους, ἡμεῖς ὅμως δὲν νοιώθομεν ἐντροπὴν ν' αὐξάνωμεν τὸν ξένον πλοῦτον ἐπὶ ζημίᾳ αὐτῶν ποὺ κατέχομεν, μὴ διαφέροντες ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τοὺς εὐνούχους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ ὅλα αὐτά, ἡμεῖς ποὺ ἔχομεν τὴν ἐντολὴν νὰ κρατῶμεν καθημερινῶς εἰς τὰ χέρια μας, ἀντὶ μεγάλων ὀπλων, τὴν ζωὴν καὶ τὰς ψυχὰς τῶν πλησίον μας.

Τί οὖν; ἀρπαζόμενα πάντα τὰ τῆς παρθένου χρὴ περιδεῖν
 ἀγόμενά τε καὶ περιφερόμενα ὑπὸ συγγενῶν, ὑπὸ οἰκειῶν,
 καὶ ἀλλοτριῶν, ἢ καὶ οἰκείων; Καλήν γε οὖν ἀποδώσομεν τῇ
 παρθένῳ τὴν ἀμοιβὴν ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγημεν, οὐδὲ τὸν παρόν-
 5 τα κόσμον ἠγάπησεν, ἀλλ' ἀντὶ πάντων εἴλειο τὸν Χριστόν,
 ἀφέντις αὐτὴν προκειῖσθαι τοῖς βουλομένοις τῶν ὄντων ἀπο-
 σιερεῖν. Καὶ πόσῳ βέλτιον ἦν ὁμιλῆσαι γάμῳ, καὶ τῷ συνοι-
 κοῦντι πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων τούτων οἰκονομίαν κεχρη-
 σθαι, ἢ μένουσαν ἄγαμον παιῆσαι μὲν τὰς πρὸς τὸν Θεὸν
 10 συνθήκας, ὑβρίσαι δὲ εἰς πρᾶγμα οὕτω σεμνὸν καὶ φρικῶ-
 δες, καθελκύσαι δὲ καὶ ἑτέρους πρὸς τὰ ναύαγια τῶν οἰκείων
 κακῶν; Πῶς δὲ αὐτὴν ἀντὶ πάντων ἐλέσθαι λέγεις τὸν Χρι-
 στόν, τοῦ Χριστοῦ βοῶντιος καὶ λέγοντιος, «Οὐ δύνασθε Θεῷ
 δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ»; πῶς δὲ τὸν κόσμον μισῆσαι καὶ τὰ
 15 παρόντα, πρὸς τὰς τοῦ κόσμου πείθων ἐπισηῶσαι ἐπιθυμίας;
 Τίτι δέ ποτε τῶν ἀνδρῶν ἐχουσῶν δυνήσῃ παραινέσαι χρη-
 μάτων περιδεῖν, τῇ παρθένῳ συγκατασκευάζων τὸν πλοῦτον;
 Αὐτὴν δὲ ταύτην πότε ἀφήσεις εὐπρόσεδρον εἶναι τῷ Κυ-
 ρίῳ καὶ ἀπερίσπαστον, πάντα τὸν θῖον καὶ τὴν σπουδὴν εἰς
 20 τὰ ἐκείνης ἀναλίσκων πράγματα; Πότι δὲ δυνήσεται ἢ παρ-
 θένος φιλοσοφῆσαι, σὲ τὸν ἀνδρᾶ δρῶσα δεινὸν ἠγούμενην
 εἶναι, εἰ τὰ ἐκείνης διασπασθεῖη χρήματα; πῶς δὲ ἀνέξε-
 ται ζημίας ὑπερορᾶν, πάντα σε καὶ ποιοῦντα καὶ πάσχοντα
 βλέπουσα, ὥστε ἐπιτείνειν αὐτῇ τὸν παρόντα πλοῦτον; Οὐχ
 25 οὕτως ἡμᾶς ἀπηλλάχθαι βούλεται πραγμάτων ὁ Θεός, ἀλλ'
 ἐν τῷ τῶν ὄντων καταφρονεῖν, τὸ πάντα ἀπαρνήσασθαι τὰ
 θιωτικά. Ἄλλ' οὐκ ἔατε ὑμεῖς, οὐδὲ συγχωρεῖτε τοῦ Θεοῦ
 τὸν νόμον ἰσχύειν.

Τί λοιπόν; Καθ' ἣν στιγμήν ἀρπάζονται ὅλα τὰ ὑπάρχοντα τῆς παρθένου πρέπει νὰ μείνωμεν ἀδιάφοροι καὶ νὰ τ' ἀφήσωμεν νὰ μεταφέρωνται καὶ νὰ διασκορπίζονται τὰ πάντα ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, τοὺς ὑπηρέτας, ἀπὸ τοὺς ξένους ἢ καὶ τοὺς ἰδικούς της; Καλὴν λοιπὸν ἀμοιβὴν θὰ δώσωμεν εἰς τὴν παρθένον ἔναντι τοῦ ὄτι οὔτε ὑπανδρευθῆ οὔτε ἠγάπησεν αὐτὸν τὸν κόσμον, ἀλλ' ἀντὶ ὧν αὐτῶν ἐπροτίμησε τὸν Χριστόν, ἀφήνοντες αὐτὴν εἰς τὴν διάθεσιν ὧν ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ τῆς στερήσουν τὴν περιουσίαν. Καὶ πόσον προτιμότερον ἦτο νὰ ὑπανδρευθῆ καὶ νὰ ἔχη τὸν σύζυγόν της νὰ διαχειρίζεται τὴν περιουσίαν της αὐτὴν, παρά, παραμένουσα ἄγαμος, νὰ παραβῆ τὰς συμφωνίας μὲ τὸν Θεὸν καὶ νὰ περιφρονήσῃ ἓνα πρᾶγμα τόσον πολὺ σεβαστὸν καὶ φρικιαστικόν, παρασύρουσα μάλιστα καὶ πολλοὺς ἄλλους πρὸς τὰ ναυάγια τῶν ἰδικῶν της συμφορῶν; Πῶς θὰ τῆς εἰπῆς ἀντὶ ὧν τῶν ἄλλων νὰ προτιμήσῃ τὸν Χριστόν, τὴν στιγμήν ποὺ ὁ Χριστὸς διακηρύσσει καὶ λέγει, «Δὲν ἠμπορεῖτε νὰ δουλεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν μαμωνᾶν»¹⁹; πῶς δὲ θὰ τῆς εἰπῆς νὰ μισήσῃ τὸν κόσμον καὶ τὰ παρόντα, ἀφοῦ τὴν πείθεισ μὲ ὅλας τὰς ἐνεργείας σου νὰ προτιμᾷ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου; Ποίαν δὲ ἔγγαμον γυναῖκα θὰ ἠμπορέσῃς κάποτε νὰ συμβουλεύσῃς νὰ περιφρονήσῃ τὰ χρήματα, τὴν στιγμήν ποὺ μαζὶ μὲ τὴν παρθένον δημιουργεῖς πλοῦτον; Αὐτὴν δὲ τὴν ἰδίαν πότε θὰ τὴν ἀφήσῃς ν' ἀφοσιωθῆ μὲ Ζῆλον εἰς τὸν Κύριον καὶ ἀπερίσπαστον, τὴν στιγμήν ποὺ ἐξοδεύεις ὅλην τὴν Ζωὴν σου καὶ τὴν φροντίδα σου εἰς τὰ πράγματα ἐκείνης; Πότε δὲ θὰ ἠμπορέσῃ ἡ παρθένος ν' ἀσκήσῃ τὴν εὐσέβειάν της, βλέπουσα ἐσένα τὸν ἄνδρα νὰ εἶσαι κακὸς ἠγούμενος, ἐφ' ὅσον διαρπάζεις τὰ χρήματά της; πῶς δὲ θ' ἀνθέξῃ νὰ περιφρονῆ τὴν Ζημίαν, ὅταν σὲ βλέπῃ νὰ κάνῃς καὶ νὰ ὑποφέρῃς τὰ πάντα, ὥστε ν' αὐξήσῃς τὸν παρόντα πλοῦτον της; Δὲν θέλει ὁ Θεὸς τέτοιαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ πράγματα, ἀλλ' ὅταν λέγῃ νὰ περιφρονῶμεν τὴν περιουσίαν, ἐννοεῖ ν' ἀπαρνηθῶμεν ὅλα τὰ βιωτικά. Ἄλλὰ σεῖς δὲν ἀφήνετε οὔτε ἐπιτρέπετε νὰ ἰσχύῃ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ.

Τί οὖν, ἂν τῆς ἐτιέρων δέηται προσηλασίας, φησί, καὶ πολ-
 λὰ ἀνάξια ὑπομείνη; νῦν γὰρ οὐκ ἀνάξια ταῦτα τῆς παρθέ-
 νου; Οὐδὲν οὕτως ἀνάξιον τῆς παρθένου, ὡς τὸ πλουτεῖν
 καὶ περιβεβληθῆσθαι πραγμάτων πληθός. Τί δέ, εἰ καὶ ἕτερα
 10 πρὸς τοῦτοις κελεύοι, οἷον δανείζειν χρυσίον εἶτα καλέσασα
 ἡμᾶς εἰς τὰ συναλλάγματα μὴ πείθοι, καὶ μὴ πείσασα ἐτιέ-
 ρους λάβοι, ἡμεῖς ἐσόμεθα αἷτιοι; Τί δέ, εἰ καπηλείας ἄλ-
 λας τινὰς ἀνελευθέρους καὶ ἀπρεπεῖς κατασκευάζοι, εἶτα, μὴ
 βουλομένων ἡμῶν συμπράττειν, ἄλλων δεηθεῖη τινῶν, ἐγκα-
 10 λείσθαι ἂν εἶημεν ἄξιοι; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖσθαι
 τοῦναντίον γὰρ ἐνῆν ψόγου καὶ κατηγορίας τὸ πρὸς τὰ τοι-
 αῦτα συμβάλλεσθαι καὶ συμπράττειν αὐταῖς. Βούλει μὴ φέρε-
 σθαι μὴδὲ ἄγεσθαι τὰ χρήματα ἐκείνης; παραίνεσον αὐτῇ
 καταθεῖναι αὐτά, ἔνθα μὴδὲ ἀνδρὸς δεήσεται πρὸς φυλακὴν
 15 καὶ ἀνάλωτα μένει διαπαντός· εἰ δὲ θούλοιο πράγματα ἔχειν,
 τίνοσ ἐνεκεν παίζει ἐν οὐ παικτοῖς; Τὸ γὰρ παρθένον οὐ-
 σαν τοιαῦτα πράττειν, παίζειν ἐστὶ παιδιὰν οὐχὶ τέρψιν, ἀλλὰ
 θάνατον ἔχουσαν. Ὅταν γὰρ ὑπεύθυνον ἑαυτὴν κατασιήσα-
 σα τῶν τοιούτων παλαιομάτων, ἀνάξια πάντα πράττη τῆς
 20 τοιαύτης ὑποσχέσεως, μείζων ἢ κόλασις, χαλεπωτέρα ἢ τι-
 μωρία. Οὐκ ἤκουσας οἷον αὐτῇ νόμον ἔθηκεν ὁ Παῦλος, μᾶλ-
 λον δὲ ὁ Χριστὸς εἰπὼν δι' ἐκείνου, ὅτι μεμέρισται καὶ ἡ
 γυνὴ καὶ ἡ παρθένος· καὶ, «Ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κ
 ρίου, ἵνα ἦ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι;». Ἄλλ' ὑμεῖς
 25 οὐκ ἔατε, πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν πάσας ἀνδραπόδων ἀρ-
 γυρωνήτων εὐκολώτερον ὑπακούοντες.

Ναί, φησί; τί οὖν, εἰ ἐσοχάτη πενία παλαίη; Περὶ μὲν

Τί λοιπόν, θά εἰπῆ κάποιος· ἐάν ἔχη ἀνάγκην τῆς προστασίας τῶν ἄλλων καὶ ὑπομείνη πολλά ἀνάξια; μήπως ὅλα αὐτὰ τώρα δὲν εἶναι ἀνάξια διὰ τὴν παρθένον; Τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἀνάξιον διὰ τὴν παρθένον, ὅσον τὸ νὰ πλουτῆ καὶ νὰ εἶναι περιβεβλημένη ἀπὸ ἓνα πλῆθος πραγμάτων. Τί δέ, ἐάν καὶ ἄλλα, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ἤθελε προστάξει, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι νὰ δανείζη χρήματα καὶ ἐν συνειδήσει, ἀφοῦ μᾶς καλέσῃ εἰς τὰς συναλλαγὰς, δὲν μᾶς ἔπειθε, καί, ἐφ' ὅσον δὲν θά μᾶς ἔπειθεν, ἐλάμβανεν ἄλλους, ἡμεῖς θά εἴμεθα αἴτιοι; Τί δέ, ἐάν δημιουργῆ καὶ ὠρισμένας ἄλλας δουλοπρεπεῖς καὶ ἀπρεπεῖς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, ἔπειτα, ἐάν ἡμεῖς δὲν θέλωμεν νὰ συνεργαζώμεθα, συνέβαινε νὰ χρειασθῆ ὠρισμένους ἄλλους, θά ἤμεθα τότε ἄξιοι κατηγορίας; Καθόλου, ἀλλὰ καὶ θά ἐπαινεθῶμεν· διότι τὸ ἀντίθετον θά ἦτο δυνατόν νὰ ψεγῆ καὶ νὰ κατηγορηθῆ, τὸ νὰ συμβάλλῃ κανεὶς εἰς τέτοιου εἴδους ἔργα καὶ νὰ συνεργάζεται μετ' αὐτάς. Θέλεις νὰ μὴ κατασπαταλῶνται τὰ χρήματα τῆς παρθένου; συμβούλευσέ την νὰ τὰ καταθέσῃ ἐκεῖ ὅπου δὲν χρειάζεται οὔτε ἄνδρα διὰ τὴν φύλαξίν των καὶ μένουν ἀδαπάνητα διὰ πάντα· ἐάν ὅμως θά ἤθελε νὰ ἔχη χρήματα, διὰ ποῖον λόγον παίζει μετὰ πράγματα ποῦ δὲν εἶναι ἀσφαλῆ; Διότι τὸ νὰ εἶναι παρθένος καὶ νὰ ἀσχολῆται μετὰ τέτοια ἔργα, ὁμοιάζει μετὰ τὸ νὰ παίζει κάποιον παιχνίδι ποῦ προκαλεῖ θάνατον καὶ ὄχι εὐχαρίστησιν. Καθ' ὅσον ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποῦ ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην διὰ τέτοιου εἴδους ἀγωνίσματα καὶ ὅλα ὅσα πράττει εἶναι ἀνάξια τῆς ὑποσχέσεως αὐτῆς, εἶναι μεγαλυτέρα ἢ κόλασις καὶ φοβερωτέρα ἢ τιμωρία. Δὲν ἤκουσες ποῖον νόμον ἔθεσεν ὁ Παῦλος δι' αὐτήν, μᾶλλον δὲ ὁ Χριστός, ποῦ εἶπεν διὰ τοῦ στόματος ἐκείνου, ὅτι διαφέρει ἡ ἔγγαμος γυναῖκα ἀπὸ τὴν παρθένον, καὶ ὅτι «Ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ δι' ὅ,τι εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Κύριον, διὰ νὰ εἶναι ἁγία καὶ ὡς πρὸς τὸ σῶμα καὶ ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα»²⁰; Ἀλλὰ σεῖς δὲν τὴν ἀφήνετε, μετὰ τὸ νὰ ὑπακούετε εἰς ὅλας τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν εὐκολώτερον καὶ ἀπὸ ἀγορασμένους δούλους.

Ναί, λέγει· τί πρέπει ὅμως νὰ γίνῃ ἐάν ἀντιμετωπίζη

γὰρ τῶν εὐπόρων ταῦτα καλῶς εἴρηται σοι, τὰς δὲ ἐν πτω-
 χείᾳ καὶ ἀμελείᾳ πολλῇ κειμένας ποῖον ἔγκλημα ἀνορθοῦν;
 Εἶθε μὲν οὖν μὴ κατεβάλλειε μηδὲ ὠθεῖτε πρὸς τὰ τῆς ἀπω-
 λείας θάραθρα, καὶ ἀγαπητὸν ἦν· καὶ γὰρ εἰ τῷ κελεύσαντι
 5 πενήτων προΐσταισθαι πειθόμενος ταῦτα ποιεῖς, ἔχεις ἀδελφούς
 μυρίους· ἐκεῖ τὴν καλὴν ταύτην ἐργασίαν ἐπίδειξον, ἔνθα
 μηδὲν ὑφορμεῖ τῶν σκανδαλίσαι δυναμένων, ὡς ἐνιαυθὰ γε
 πάσης ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπίας χείρων ἢ ἐλεημοσύνη.
 Τί γὰρ ὄφελος, ὅταν τὸ μὲν σῶμα διατρέφῃς, τὴν δὲ ψυχὴν
 10 καταδύῃς; ὅταν ἱμάτιον δῶς, τὴν δὲ ὑπόληψιν τῶν γυμνῶν
 αἰσχροτέραν καταστήσῃς; ὅταν χρήσιμος ἐν τοῖς σωματικοῖς
 γινόμενος, πάντα λυμήνῃ τὰ πνευματικά; ὅταν ἐξευμαρίσας
 αὐτῇ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκβάλλῃς τῶν οὐρανῶν; Ποία δὲ ἐλεη-
 μοσύνη, ὅταν ἢ τοῦ Θεοῦ ὑβρίζηται δόξα; ὅταν ὄνειδος ἦ
 15 καὶ αἰσχύνῃ καὶ σκώμματα καὶ λοιδορίαι καὶ τῆς ἐλεουμέ-
 νης αὐτῆς, καὶ ἐτέρων πολλῶν τῶν δι' ἐκείνης σκανδαλιζο-
 μένων; Οὐκ ἀπὸ ἐλέου, ἀλλ' ἀπανθρώπου ταῦτα γίνεται ψυ-
 χῆς καὶ ἀπηνοῦς. Εἰ γὰρ ἐξ ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας ἐ-
 γίνετο, περὶ τοὺς ἄνδρας ταῦτα ἐπιδείκνυσθαι ἐχρῆν.
 20 Ἄλλ' αἱ γυναῖκες πλείονος δέονται προσιασίας, φησὶν,
 οἱ δὲ ἄνδρες πολλὰς ἔχουσιν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀφορμὰς.
 Καί τοι καὶ ἐν ἀνδράσιν εἰσὶ πολλοὶ γυναικῶν ἀσθενέστερον
 δαικείμενοι καὶ διὰ γῆρας μακρόν, καὶ δι' ἀρρωσίαν, καὶ διὰ
 πῆρωσιν σώματος, καὶ διὰ νόσους χαλεπὰς, καὶ δι' ἐτέρας
 25 τινὰς τοιαύτας προφάσεις· πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ μάλιστα τοῦ τῶν
 γυναικῶν κήδεσθε γένους, ἅτε ἀσθενεσιτέρου ὄντος, καὶ σφό-
 δρα ἐλεήμονες καὶ συμπανθεῖς ἔσθε πρὸς ἐκείνας, οὐδὲ ἐν-

τήν πιὸ βαρεῖαν μορφήν πτωχείας; Διότι διὰ μὲν τὰς πλουσίους παρθένοὺς ἔχεις δίκαιον δι' ὅλα αὐτὰ ποὺ εἶπες, ὅμως δι' αὐτὰς ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν πτώχειαν καὶ τὴν τελείαν ἐγκατάλειψιν ποῖον ἔγκλημα εἶναι τὸ νὰ τὰς ἀνορθώσῃ κανεῖς; Εὐχῆς ἔργον λοιπὸν θὰ ἦτο νὰ μὴ τὰς ἐρρίπτατε οὔτε νὰ τὰς σπρώχνετε πρὸς τὰ βάραθρα τῆς ἀπωλείας, καὶ αὐτὸ θὰ ἦτο τὸ καλύτερον. Καθ' ὅσον ἐὰν τὰ κάνῃς αὐτὰ ὑπακούων εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἔδωσεν ἐντολήν νὰ βοηθῶμεν τοὺς πτωχοὺς, ἔχεις μυρίους ἀδελφούς· ἐκεῖ δεῖξε αὐτὴν τὴν καλὴν ἐργασίαν, ὅπου δὲν ὑποκρίπτεται τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἠμποροῦν νὰ σκανδαλίσουν, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι χειροτέρα ἀπὸ οἵανδήποτε σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν. Διότι ποῖο τὸ ὄφελος, ὅταν τὸ μὲν σῶμα τὸ διατρέφῃς, τὴν ψυχὴν ὅμως τὴν καταποντίσῃς; ὅταν δώσῃς ἐνδυμα, καταστήσῃς ὅμως τὴν ὑπόληψιν τῶν γυμνῶν αἰσχροτέραν; ὅταν φανῆς χρήσιμος εἰς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας, καταστρέψῃς ὅμως ὅλα τὰ πνευματικὰ; ὅταν ἀνακουφίσῃς μὲν αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἐπιγείους ἀνάγκας, τὴν ἀποκλείσῃς ὅμως ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Ποία δὲ ἐλεημοσύνη ἠμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ, ὅταν περιφρονῆται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ; ὅταν ἀποβαίνη εἰς ὄνειδος καὶ ἐντροπὴν καὶ ἐμπαιγμὸν καὶ ὕβρεις καὶ αὐτῆς ποὺ ἐλεεῖται καὶ ἄλλων πολλῶν ποὺ σκανδαλίζονται ἐξ αἰτίας ἐκείνης; Δὲν γίνονται αὐτὰ ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα ἀπανθρώπου καὶ σκληρᾶς ψυχῆς. Διότι, ἐὰν ἐγίνοντο ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν καὶ φιλανθρωπίαν, ἔπρεπε νὰ γίνωνται αὐτὰ εἰς τοὺς ἄνδρας.

Ἄλλὰ, θὰ εἶπῃ κάποιος, αἱ γυναῖκες ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ περισσοτέραν προστασίαν, ἐνῶ οἱ ἄνδρες ἔχουν ἀπὸ τὴν φύσιν των πολλὰς δυνατότητας ἀσφαλείας. Μολονότι βέβαια ὑπάρχουν καὶ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν πολλοὶ ποὺ εἶναι ἀσθενέστεροι ἀπὸ τὰς γυναῖκας καὶ διὰ μακροχρόνια γηρατειὰ καὶ διὰ ἀρρώστιαν καὶ διὰ ἀναπηρίαν τοῦ σώματος καὶ διὰ ἀσθενείας βαρεῖας μορφῆς καὶ δι' ἄλλας πολλὰς παρομοίας αἰτίας· πλὴν ὅμως ἐπειδὴ ἐνδιαφέρεσθε κατ' ἐξοχὴν διὰ τὸ γυναικεῖον φῦλον, καθ' ὅτι εἶναι ἀσθενέστερον, καὶ εἴσασθε πάρα πολὺ ἐλεήμονες καὶ τρέφετε μεγά-

ιαῦθα ταύτης ἀπορήσομεν τῆς προφάσεως, ἀλλὰ δεῖξομεν ὑποθέσεις ὑμῖν, αἱ καὶ καιτηγορίας εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι πάσης, καὶ πλείονα παρέξουσιν ὑμῖν τὸν μισθόν.

Εἰσὶ γὰρ γυναῖκες, αἱ μὲν ὑπὸ γήρωσ παραλελυμένοι,
 5 αἱ δὲ τὰς χεῖρας ἐκκεκοιμένοι, αἱ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηρωμένοι, αἱ δὲ ἄλλα πάθη ποικίλα καὶ παντοδαπὰ ἔχουσαι καὶ τὴν τῶν παθῶν χαλεπωτέραν πενίαν. Ἦ τε γὰρ πενία καὶ τὸ μηδὲν ὄλως ἔχειν ἐπιτιθῆναι τοῦ σώματος αὐταῖς τὰ νοσήματα· αὐτὴ τε πάλιν ἢ πενία ὑπὸ τούτων χαλεπωτέρα
 10 γίνεται καὶ ἀφορητοτέρα. Ἐπὶ τὴν τούτων ἔξελθε θήραν καὶ ταύτας συνάγαγε· μᾶλλον δὲ οὐδὲ πόνου σοι δεῖ πρὸς τὴν συλλογὴν· οὕτω πρόκεινται πᾶσιν ἔτοιμοι τοῖς βουλομένοις ὀρέξαι χεῖρα. Κἂν χρήματα ἔχῃς, εἰς ταύτας δαπάνησον· κἂν ἰσχυρὸς ᾖς, ἐνταῦθα τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ὑπηρεσίαν
 15 εἰσένεγκε· πολλὰ καὶ ἐνταῦθα πράγματα ὄψει, καὶ σωματικῆς δεόμενα ὑπηρεσίας καὶ χρημάτων δαπάνης καὶ περιδρομῆς. Καὶ γὰρ οἰκήματα πορίσαι ταύταις ἔργον καὶ φάρμακα καιασκευάσαι καὶ κλίνην καὶ ἱμάτια πρίασθαι καὶ τροφὰς ἐπιτηδείους, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα ἐπιμελεῖσθαι, κἂν δέκα ὧσι
 20 μόνον αἱ τὰ τοιαῦτα νοσοῦσαι· νυνὶ δὲ ἡ πόλις ἡμῶν τούτων ἐμπέπληται, καὶ χιλίας καὶ δις τοσαύτας εὐρήσεις.

Αὗται αἱ δεόμεναι προσιασίας, αὗται αἱ ἔρημοι, αὗται αἱ χαμαὶ κείμεναι· τοῦτο ἐλεημοσύνη, τοῦτο φιλανθρωπία, τοῦτο εἰς δόξαν διαβαίνει Θεοῦ, καὶ τὴν τῶν ὀρώντων καὶ τὴν
 25 τῶν πασχόντων καὶ τὴν τῶν ποιούντων ὠφέλειαν καιασκευάζει. Καὶ γὰρ τῶν ἰσχυρῶν αἱ ἀσθενέστεραι δικαιότερον ἂν βοηθοῖντο, καὶ τῶν νέων αἱ γεγηρακυῖαι, καὶ τῶν ὄλως μέτρια κεκτημένων αἱ μηδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐποροῦσαι τρο-

λην συμπάθειαν πρὸς ἐκείνας, οὔτε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ ἀμφιβάλωμεν διὰ τὴν δικαιολογίαν σας αὐτὴν, ἀλλὰ θὰ σᾶς παρουσιάσωμεν σκέψεις μας ποὺ καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε κατηγορίαν καὶ θὰ σᾶς ἀμείψουν μὲ μεγαλύτερον μισθόν.

Ἐπάρχουν λοιπὸν γυναῖκες, ποὺ ἄλλαι ἐξ αὐτῶν εἶναι παράλυτοι ἐξ αἰτίας τῶν γηρατειῶν, ἄλλαι μὲ κομμένα τὰ χέρια, ἄλλαι τυφλαὶ καὶ ἄλλαι πάσχουν ἀπὸ ἄλλα ποικίλα καὶ παντὸς εἶδους πάθη καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν πτώχειαν ποὺ εἶναι τὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη. Διότι καὶ ἡ πτώχεια καὶ τὸ ὅτι δὲν ἔχουν ἀπολύτως τίποτε ἐπαυξάνει τὰ νοσήματα τοῦ σώματος καὶ τὰ χειροτερεύει ἢ ἰδίᾳ πάλιν ἢ ἀνέχεια ἐξ αἰτίας αὐτῶν γίνεται φοβερωτέρα καὶ περισσότερον ἀνυπόφορος. Εἰς ἀνεύρεσιν αὐτῶν ἔξελθε καὶ αὐτὰς συγκέντρωσε· μάλιστα δὲ δὲν χρειάζεται κόπος διὰ νὰ τὰς συγκεντρώσης· ἔτσι εὐρίσκονται κατάκοιται καὶ εἶναι ἔτοιμοι πρὸς ὅλους ποὺ θέλουν νὰ τὰς βοηθήσουν. Καὶ ἐὰν ἔχῃς χρήματα, δαπάνησέ τα εἰς αὐτὰς· καὶ ἂν εἶσαι ἰσχυρός, πρόοφερε τὴν σωματικὴν ὑπηρεσίαν σου ἐδῶ· ἐδῶ θὰ συναντήσης πολλὰ πράγματα ποὺ ἔχουν ἀνάγκην καὶ ἀπὸ σωματικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀπὸ δαπάνην χρημάτων καὶ ἀπὸ τρέξιμον. Καθ' ὅσον τὸ ἔργον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι καὶ νὰ ἐξεύρης οἰκήματα δι' αὐτὰς καὶ φάρμακα νὰ τὰς ἐφοδιάσης καὶ νὰ τὰς ἀγοράσης κρεβάτι καὶ ἐνδύματα καὶ τροφὰς καταλλήλους καὶ νὰ φροντίσης δι' ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μόνον δέκα αὐταὶ ποὺ πάσχουν ἀπὸ παρόμοια νοσήματα. Τώρα ὅμως ἡ πόλις μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ αὐτὰς καὶ θὰ εὗρης χιλίας καὶ διπλασίας ἀπὸ αὐτὰς.

Αὐταὶ εἶναι ἐκείναι ποὺ ἔχουν ἀνάγκην προστασίας, αὐταὶ εἶναι αἱ ἔρημοι, αὐταὶ αἱ κατάκοιτοι. Αὐτὸ τὸ ἔργον εἶναι ἐλεημοσύνη, αὐτὸ φιланθρωπία, αὐτὸ ἀποβαίνει εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ὠφέλειαν καὶ αὐτῶν, ποὺ βλέπουν ὅλα αὐτά, καὶ αὐτῶν ποὺ πάσχουν καὶ αὐτῶν ποὺ τὸ πράττουν. Καθ' ὅσον θὰ ἦτο δικαιότερον ἐὰν ἐβοηθοῦντο οἱ ἀσθενέστεροι παρὰ οἱ ἰσχυροί, αἱ γρηαὶ παρὰ αἱ νέαι, αὐταὶ ποὺ δὲν ἔχουν οὔτε κἂν τὴν ἀναγκαίαν τροφήν

φῆς, καὶ τῶν παρὰ πολλοῖς ἐπεράσιων αἱ βδελυκταὶ παρὰ
 τοῖς πολλοῖς διὰ τὸ τῶν παθῶν δυσανάσχειον, καὶ τῶν ὕβριν
 προσιριστομένων αἱ καὶ τὴν γενομένην ἀποιορέψαι δυνάμε-
 ναι καὶ εὐφημίαν προσθεῖναι. Δεῖξον τοίνυν ὅτι διὰ τὸν Θε-
 5 ὄν ταῦτα ποιεῖς, καὶ τούτων ἐπιμελοῦ. Ἄν δὲ ταύτας μηδὲ
 ὄναρ ἰδεῖν ἐθέλῃς, εὐπροσώπους δὲ καὶ νέας περιίης ἀγρεύ-
 ων, καὶ τῆς ἀνελευθέρου ταύτης ἄγρας αἰτίαν μὲν ἐτίεραν
 ἔχων οὐκ ἀνεκτιήν, προβαλλόμενος δὲ ἐτίεραν δοκοῦσαν εἶναι
 εὐπρόσωπον, τὴν τῆς προσιασίας, καὶ ἀνθρώπους παραλο-
 10 γίση, ἀλλὰ τὸ ἀδέκαστον οὐκ ἀπαιτήσεις δικαστήριον, δι' ἐ-
 τίεραν μὲν ταῦτα ποιῶν πρόφασιν, ἄλλην δὲ προβαλλόμενος.
 Λέγετε μὲν γὰρ διὰ τὸν Θεὸν ἅπαντα πράττειν, πράττειτε δὲ
 ἃ τῶν ἐχθρῶν ἐσὶ τοῦ Θεοῦ· τὸ γὰρ ποιεῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 βλασφημεῖσθαι καὶ διαβάλλεσθαι τῶν ἐχθρῶν ἐσὶ τοῦ Θεοῦ.
 15 Ἐγὼ δὲ καὶ ἐτίεραν ὑποβολὴν ποιῶμαι. Θῶμεν γὰρ ἀ-
 ληθεύειν τὸν ταῦτα λέγοντα καὶ ἐπιθυμίας καθαρεύειν ἀπά-
 σης, καὶ ἐξ ἐτίερον μὲν οὐδενός, ἀπὸ δὲ εὐλαθείας μόνης
 ταύτην ἀναδέχεσθαι τὴν προσιασίαν· οὐδὲ γὰρ οὔτω κολάσεως
 αὐτὸν ἀπηλλαγμένον εὐρήσομεν. Εἰ μὲν γὰρ ἠπόρει προφά-
 20 σεων ἐτίερων, ἐν αἷς καὶ τὴν εὐλάβειαν ἐπιδείξασθαι ἔδει,
 καὶ χωρὶς τῶν σκανδαλιζομένων ψυχῶν τοῦτο ποιῆσαι μά-
 λιστα μὲν οὐδὲ οὔτω ταῦτα πραγματεύεσθαι ἔδει, ἔνθα μεί-
 ζων ἢ ζημία τοῦ κέρδους. Ποῦ γὰρ ἴσον, εἶπέ μοι, παρθέ-
 νου μιᾶς ἢ δυεῖν προῖσιτάμενον σωματικῶν ἕνεκεν πραγμάτων
 25 ἄπειρα πλήθη σκανδαλίσαι κατὰ ψυχὴν; Πλὴν ἀλλ' οὐχ
 οὔτως ἢ κατηγορία χαλεπή· ὅταν δὲ μυρίας εὐρησῇ οὐδὲ καὶ
 κατηγορίας ἀπηλλαγμένας, καὶ σκανδάλων ἐλευθέρας, καὶ

παρά εκείναι πού ἔχουν ἔστω καὶ μετρίαν περιουσίαν, αὐταὶ πού τὰς σιχαίνονται οἱ πιὸ πολλοὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑποφέρουν τὰ πάθη των, παρά αὐταὶ πού εἶναι ἀξιαγάπητοι εἰς τοὺς πολλούς, καὶ αὐταὶ πού καὶ τὴν γενομένην ἐντροπὴν ἠμποροῦν ν' ἀποτρέψουν καὶ νὰ προσθέσουν ἔπαινον, παρά αὐταὶ πού προσάπτουν ἐντροπὴν. "Ἄν δὲ αὐτὰς δὲν θέλῃς οὔτε εἰς τὸ ὄνειρόν σου νὰ τὰς ἰδῆς, περιφέρεσαι ὅμως ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διὰ νὰ ἀνεύρῃς ωραίας γυναῖκας καὶ νέας καὶ διὰ τὸ δουλοπρεπὲς αὐτὸ κυνήγι σου μὴ ἔχων ἄλλην παραδεκτὴν αἰτίαν, προβάλλεις ἄλλην πού φαίνεται ὅτι εἶναι δικαιολογημένη, δηλαδή τὴν αἰτίαν τῆς προστασίας, καὶ ἂν ἀκόμη ἐξαπατήσης τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ ἐξαπατήσης τὸ ἀμερόληπτον δικαστήριον, πού, ἐνῶ τὰ κάνεις αὐτὰ δι' ἄλλην αἰτίαν, προβάλλεις ὅμως ἄλλην. Καθ' ὅσον λέγετε μὲν ὅτι ὅλα τὰ πράττετε διὰ τὸν Θεόν, πράττετε ὅμως αὐτὰ πού εἶναι ἔργα τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ· διότι τὸ νὰ γίνεται αἰτία κάποιος νὰ βλασφημῆται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ συκοφαντῆται, εἶναι ἔργον τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλ' ἐγὼ κάμνω καὶ ἄλλην σκέψιν. "Ἄς ὑποθέσωμεν δηλαδή ὅτι εἶναι ἀληθῆ αὐτὰ πού λέγει αὐτὸς καὶ ὅτι εἶναι αὐτὸς καθαρὸς ἀπὸ κάθε ἐπιθυμίαν, καὶ ὅτι ἀναλαμβάνει αὐτὴν τὴν προστασίαν διὰ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν, παρά μόνον ἀπὸ εὐλάβειαν· οὔτε καὶ τότε ὅμως θὰ τὸν εὐρωμεν ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Διότι, ἐὰν μὲν δὲν ἠμποροῦσε νὰ εὐρῇ ἄλλας αἰτίας κατὰ τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξῃ καὶ τὴν εὐλάβειάν του, ἔπρεπε νὰ τὸ κάνῃ αὐτὸ χωρὶς νὰ σκανδαλίζῃ τὰς ψυχὰς καὶ μάλιστα ἔπρεπεν οὔτε καὶ τότε νὰ τὰ κάνῃ ὅλα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ Ζημία εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ κέρδους. Διότι εἶπέ μου· πῶς εἶναι ἴσον πρᾶγμα τὸ νὰ προστατεύῃς μίαν ἢ δύο παρθέτους χάριν σωματικῶν πραγμάτων καὶ τὸ νὰ σκανδαλίζῃς τὴν ψυχὴν ἀπείρων ἀνθρώπων; Πλὴν ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἡ κατηγορία εἶναι φοβερή· ὅταν ὅμως εὐρίσκῃς ἀπείρους δρόμους, ἀπηλλαγμένους ἀπὸ κατηγορίας, ἐλευθέρους ἀπὸ σκάνδαλα καὶ πού ἔχουν μεγαλύτερον τὸ κέρδος, ἐξ αἰ-

μείζονα ἔχουσας τὴν ἐμπορίαν, τίνος ἕνεκεν σαυτῶ πρό-
 γματα πλέκεις εἰκῆ καὶ μάτην καὶ τὸ κέρδος ὑπορύτιεις,
 καὶ ἐπισφαλῶς οἰκοδομεῖς καὶ ἐπονειδίσιως, παρὸν μετὰ
 ἀσφαλείας καὶ δόξης πολλῆς; Οὐκ οἶδα, ὅτι λαμπρὸν ἀπο-
 5 σιίλθειν χρῆ πανταχοῦ τοῦ Χριστιανοῦ τὸν βίον, καὶ ὅτι
 τὴν δόξαν τις τὴν ἑαυτοῦ καταισχύνας πανταχοῦ λοιπὸν ἄχρη-
 στος ἔσται, καὶ οὐδὲν μέγα κερδᾶναι δυνήσεται, κἂν μεγάλα
 τύχοι κατορθῶν; «Ἄν γὰρ καὶ τὸ ἄλας μωρανθῆ», φησί,
 «ἐν τίνι ἀλισθῆσεται» λοιπόν; Ἄλας γὰρ ἡμᾶς εἶναι βούλε-
 10 ται καὶ φῶς καὶ ζύμην ὁ Θεός, ὡς καὶ ἐτέρους δύνασθαι
 τῆς ἐξ ἡμῶν μεταλαμβάνειν ὠφελείας. Εἰ γὰρ ἀλήπιως
 ζῶντες ἄνθρωποι μόλις τοὺς ἡμελημένους ἐπισιζέσαι δύναιτ'
 ἄν, εἰ καὶ λαβὴν δοίημεν αὐτοῖς, πῶς οὐ πάντοθεν ὑπεύθυννοι
 τῆς ἀπωλείας ἐσόμεθα τῆς ἐκείνων; Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἔνι
 15 βίον ἔχοντα διεφθαρμένον σωθῆναί ποτε, οὕτως οὔτε δόξαν
 ἑαυτῶ περιθέντα πονηρὰν δυνατὸν διαφυγεῖν τὴν κόλασιν.
 Ἄλλ' εἰ δεῖ καὶ θαυμασιὸν εἰπεῖν τι, κἂν μεγάλα τις ἁμάρτη,
 λαθῶν δὲ ἐργάσῃται τοῦτο καὶ μὴδένα σκανδαλίση, ἐλάτιονα
 δίδωσι δίκην τοῦ καταδεέστερα μὲν ἡμαρτηκότις, μετὰ παρ-
 20 ρησίας δὲ καὶ τοὺς πολλοὺς σκανδαλίσαντις.

Καὶ ἵνα μὴ θαυμάσης τὸ λεχθέν, μηδὲ ὑπερβολὴν κατα-
 γνῶς τοῦ λόγου, τὴν ψῆφόν σοι ταύτην οἴσομεν ἐκ τοῦ οὐρα-
 νοῦ, καὶ τὸν νόμον τοῦτον ἐκεῖθεν ἀναγνωσόμεθα. Τὸν γὰρ
 μακάριον Μωϋσέα, καὶ πάντων ἀνθρώπων πραΰτατον τῶν
 25 ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τῷ Θεῷ φίλον, καὶ προφητῶν μείζονα (τοῖς
 μὲν γὰρ ἄλλοις δι' αἰνιγμάτων διελέχθη, τούτῳ δὲ ὡς ἂν
 εἰ φίλος πρὸς φίλον), τοῦτον τοίνυν καὶ τὸν τοιοῦτον, τὸν

τίας τίνος περιπλέκεις τὸν ἑαυτὸν σου μὲ πράγματα ἄσκοπα καὶ χαμένα καὶ ἐξαφανίζεις τὸ κέρδος καὶ οἰκοδομεῖς κατὰ τρόπον ἐπικίνδυνον καὶ γεμάτων ἀπὸ πολλὰς ἀφορμὰς κατηγορίας, τὴν στιγμὴν ποὺ ἤμπορείς νὰ οἰκοδομήσης μὲ ἀσφάλειαν καὶ δόξαν πολλήν; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι πρέπει ὁ βίος τοῦ χριστιανοῦ ν' ἀκτινοβολῇ εἰς κάθε περίπτωσιν καὶ ὅτι ὅταν κάποιος ἀτιμάσῃ τὴν φήμην του γίνεται πλέον ἄχρηστος παντοῦ, καὶ δὲν θὰ ἤμπορέσῃ ν' ἀποκομίσῃ κανένα μεγάλο κέρδος καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιτύχῃ μεγάλα κατορθώματα; Διότι, λέγει, «Ἐὰν τὸ ἄλας χάσῃ τὴν ἀλμυρὰν ιδιότητά του, μὲ τί θὰ γίνῃ ἀλμυρὸν»²¹ πλέον; Καθ' ὅσον ὁ Θεὸς θέλει νὰ εἴμεθα ἄλας καὶ φῶς καὶ ζύμη, ὥστε καὶ ἄλλοι νὰ ἤμποροῦν ν' ἀποκομίζουν ὠφέλειαν ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι ἐὰν ἄνθρωποι ποὺ κάμνουν ἄμεμπτον βίον, μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας κατορθώνουν νὰ ὀδηγήσουν εἰς ἐπιστροφὴν τοὺς ἀδιαφόρους, ἐὰν τοὺς ἐδίδαμεν καὶ ἀφορμὴν διὰ κατηγορίαν, πῶς δὲν θὰ ἐγινόμεθα ἐξ ὀλοκλήρου ὑπεύθυνοι τῆς ἀπωλείας των; Καθ' ὅσον, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατόν κάποιος ποὺ κάμνει διεφθαρμένην ζωὴν νὰ σωθῇ ποτέ, ἔτσι οὔτε αὐτὸς ποὺ περιβάλλει τὸν ἑαυτὸν του μὲ κακὴν φήμην εἶναι δυνατόν ν' ἀποφύγῃ τὴν κόλασιν. Ἄλλ' ἐὰν πρέπει νὰ εἰπῶ καὶ κάτι τὸ θαυμαστόν· καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς διαπράξῃ μεγάλα ἀμαρτήματα, τὸ κάνῃ ὅμως αὐτὸ κρυφὰ καὶ χωρὶς νὰ σκανδαλίσῃ κανένα, τιμωρεῖται ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ διέπραξε μὲν μικρότερα ἀμαρτήματα, τὰ διέπραξεν ὅμως μὲ παρρησίαν καὶ ἐσκανδάλισε πολλούς.

Καὶ διὰ νὰ μὴ θαυμάσῃς αὐτὸ ποὺ εἶπα, οὔτε θεωρήσῃς ὑπερβολικὰ τὰ λόγια μου, θὰ σοῦ παρουσιάσωμεν τὴν γνώμην αὐτὴν ὡς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προερχομένην καὶ θ' ἀναγνώσωμεν τὸν νόμον αὐτὸν τὸν δοσμένον ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι τὸν μακάριον Μωϋσῆν, ποὺ ἦτο ὁ πιὸ πρῶτος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς, καὶ φίλος τοῦ Θεοῦ καὶ πάρα πολὺ μέγας προφήτης (καθ' ὅσον πρὸς μὲν τοὺς ἀνθρώπους ὠμίλησε μὲ ὑπαινιγμούς, μὲ τὸν Θεὸν ὅμως συνωμίλησεν ὡς φίλος πρὸς φίλον), αὐτὸν λοιπὸν ποὺ ἦτο

μυρία κατὰ τὴν ἔρημον ταλαιπωρηθέντα ἐν ἔτεσι τοσοῦτοις,
 τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσαντα πολλάκις, παρὰ τε Αἴ-
 γυπτίοις ὑπὲρ Ἰουδαίων, παρὰ τε Ἰουδαίοις ὑπὲρ αὐτῶν
 πάλιν τῶν ἀγνωμόνων ἐκείνων, οὐδὲν ἕτερον ἐκώλυσε μετὰ
 5 τὰς πολλὰς ταλαιπωρίας ἐκείνας καὶ τὰ μυρία κατορθώματα
 τῆς ἐπαγγελίας τυχεῖν, ἢ τὸ σκανδαλίσαι τοὺς συνόντας αὐτῶ
 ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Καὶ τοῦτο αἰνιτιόμενος ὁ Θεὸς ἔλεγεν· «Ὅ-
 τι οὐκ ἐπιστεύσατέ μοι ἀγιάσαι με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσρα-
 ἤλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν
 10 γῆν, ἣν ἔδωκα αὐτοῖς». Καίτοι καὶ πρὸ τούτου τινὰ παρή-
 κουσε (καὶ γὰρ ἀντιέπε τῷ Θεῷ καὶ ἅπαξ καὶ δις πεμπό-
 μενος εἰς Αἴγυπτον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς ἐρήμου διηπί-
 στησε λέγων· «Ἐξακόσiai χιλιάδες εἰσὶ πεζῶν, καὶ σὺ εἶ-
 πας, κρέα δώσω αὐτοῖς, καὶ φάγονται μῆνα ἡμερῶν. Μὴ
 15 πρόβατα καὶ βόες σφαγήσονται, ἢ πᾶν τὸ ὄψον τῆς θαλάσσης
 συναχθήσεται, καὶ ἀρκέσει αὐτοῖς; καὶ μετὰ ταῦτα δὲ πάλιν
 ἀπεδυσπέτησε, καὶ τοῦ δήμου τὴν προσίαν παρητήσατο),
 ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἴσχυσεν αὐτὸν ἀποσιερεῖσαι τῶν ἄ-
 θλων τῶν προκειμένων, ἀλλ' ἢ τὸ ἐπὶ τοῦ ὕδατος συμβᾶν
 20 μόνον· τῆ μὲν γὰρ φύσει ἐκείνων ἔλαιτον ἦν, τῷ δὲ μετὰ τῆς
 ἐτέρων γενέσθαι βλάβης, πολλῶ μείζον ἐγένετο. Ἐκεῖνα
 μὲν γὰρ ἰδία καὶ λανθανόντως συνέβη, τοῦτο δὲ φανερῶς
 καὶ ἐπὶ τοῦ δήμου πακτὸς φανερῶς ἡμαρτιάνετο. Διὰ τοῦτο
 καὶ ἐγκαλῶν ὁ Θεὸς τοῦτο ἠνίξατο εἰπών, «Ὅτι οὐχ ἡγιάσατέ
 25 με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ», τῆς ἁμαρτίας τὴν φύσιν ἐκ-
 καλύπτων αὐτῷ, καὶ ὄθεν γέγονεν ἀσύγγνωστος, παραδηλῶν.
 Εἰ δὲ τηλικούτιον ἄνδρα τοῦτο προσκροῦσαι ἐποίησεν, ἡμᾶς

22. Ἀνάγνωθι τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐκ τοῦ βράχου ἀνάβλυσιν ὕδα-
 τος, τὸν ὁποῖον ἐκτύπησεν ὁ Μωϋσῆς κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ Θεοῦ.
 Ἄριθμ. 20, 12.

23. Ἄριθμ. 20, 12.

τέτοιος άνθρωπος, πού έδοκίμασεν άμετρήτους ταλαιπωρίας εις τήν έρημον επί τόσα πολλά έτη, αυτόν πού πολλές φορές διακινδύνευσε μέχρι θανάτου, και από τους Αιγυπτίους χάριν τών 'Ιουδαίων, και από τους 'Ιουδαίους χάριν αὐτῶν και πάλιν τών ιδίων τών άχαρίστων, τίποτε δέν τόν ήμπόδισε μετά τās πολλές εκείνας ταλαιπωρίας και τὰ μύρια κατορθώματα νά επιτύχη τής έπαγγελίας, παρά τὸ ὅτι έσκανδάλισε τους συνοδοιπόρους του εις τήν περίπτωση τού νεροῦ²². Και αυτό ύπονοῶν ὁ Θεός έλεγεν· «'Επειδή δέν έπιστεύσατε εις τὰ λόγια μου δια νά με αγιάσητε ένώπιον τών υιῶν τού 'Ισραήλ, δια τούτο δέν θά εισαγάγετε αὐτήν τήν συναγωγήν εις τήν γῆν πού υπέσχεθην νά τής δώσω»²³. Μολονότι βέβαια και πριν από αυτό τὸ γεγονός επέδειξε κάποιαν παρακοήν εις τόν Θεόν (καθ' ὅσον προέβαλεν αντίρρησην εις τόν Θεόν πολλές φορές, ὅπως επί παραδείγματι ὅταν έστέλλετο εις τήν Αἴγυπτον και έπειτα εις τήν έρημον έδειξε δυσπιστίαν εις τὰ λόγια τού Θεοῦ, λέγων· «'Εξακόσiai χιλιάδες πεζοί είναι και συ λέγεις νά τους δώσω κρέας και νά φάγουν επί ένα μήνα. Μήπως πρόκειται νά σφαγοῦν πρόβατα και βόδια ἢ νά συγκεντρωθοῦν ὅλα τὰ ψάρια τής θαλάσσης, ὡστε ν' άρκέσουν δι' αὐτούς;»· και έν συνεχείᾳ έδειξε και πάλιν δυσπιστίαν και παρητήθη από τήν προστασίαν τού λαοῦ), άλλ' ὅμως τίποτε από αυτά δέν ήμπόρεσε νά τού στερήση τὰ έπαθλα πού έφυλάσσοντο δι' αὐτόν, παρά μόνον τὸ συμβάν με τὸ νερό· διότι τὸ συμβάν εκείνο ὡς πρὸς τήν φύσιν του ἦτο μικρότερον από τās άλλας παρακοάς του, κατελογίσθη ὅμως πολύ πιὸ μεγαλύτερον, διότι έγινε αιτία βλάβης εις τους άλλους. Διότι εκείνα μὲν συνέβησαν κατ' ιδίαν και κρυφά, ένῶ αὐτὸ φανερά και παρουσία ὀλοκλήρου τού λαοῦ διεπράττετο τὸ άμάρτημα. Δια τούτο και ὁ Θεός κατηγορῶν τόν Μωϋσῆν, αὐτὸ υπηνίχθη με τὰ λόγια του, «διότι δέν με ήγιάσατε ένώπιον τών υιῶν τού 'Ισραήλ», άποκαλύπτων εις αὐτόν τήν φύσιν τής άμαρτίας και καθιστῶν φανερόν δια ποῖον λόγον δέν έτυχε συγχωρήσεως. 'Εάν δέ ένα τόσο σπουδαῖον άνδρα αὐ-

τοὺς σκώληκας καὶ μηδαμινούς πῶς οὐ καταδύσει τοῦτο καὶ ἀπολεῖ;

Οὐδὲν γὰρ οὕτω παροξύνει τὸν Θεόν, ὡς ὅταν τὸ ὄνομα αὐτοῦ βλασφημῆται. Καὶ τοῖς Ἰουδαίοις δὲ τοῦτο ἄνω καὶ 5 κάτω διετέλεσεν ἐγκαλῶν, «Ὅτι τὸ ὄνομά μου βεβηλοῦται»· καὶ πάλιν, «Ὑμεῖς βεβηλοῦτε αὐτόν»· καὶ «Δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι»· καὶ τοσαύτη αὐτῶ τοῦ μὴ συμβαίνειν τοῦτο γέγονε πρόνοια, ὡς καὶ ἀναξίους σῶσαι πολλάκις, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται. «Ἐποίησα» γάρ, φησί, «ἵνα 10 μὴ τὸ ὄνομά μου βεβηλωθῆ»· καί, «Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, οἶκος τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ ὄνομά μου βεβηλωθῆ». Καὶ ὁ Παῦλος δὲ ἀνάθεμα εἶναι ἠΰξαιτο ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης· καὶ αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς ἐξαλειφθῆναι τῆς βίβλου παρεκάλεσεν ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ· ὑμεῖς δὲ 15 οὐ μόνον οὐδὲν αἰρεῖσθε παθεῖν, ὥστε ταύτην ἀποκρούσασθαι τὴν βλασφημίαν, ἀλλὰ πάντα πράττειτε, δι' ὧν αὔξειτε αὐτήν καὶ ἐπιτείνετε καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Τίς οὖν ὑμᾶς παραιτήσεται, τίς δὲ συγγνώσεται; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Τοσαύτην δὲ πρόνοιαν καὶ ὁ Θεὸς ποιεῖται καὶ οἱ ἅγιοι τοῦ μὴ 20 βλασφημεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ (οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ δεομένου τῆς δόξης τῆς παρ' ἡμῶν ἀνενδεῆς γάρ ἐστι καὶ τέλειος), ἀλλ' ὡς πολλῆς ἀπὸ τοῦ πράγματος τοῖς ἀνθρώποις γενομένης τῆς βλάβης. Ὅταν γὰρ πρὸς αὐτοὺς διαβληθῆ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα καὶ ἡ δόξα, οὐδὲν αὐτοὺς ὠφελεῖ λοιπόν· εἰ δὲ 25 ὁ Θεὸς διαβαλλόμενος οὐδὲν ὠφελεῖ πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς.

Πάντα οὖν πράττωμεν, ὥστε μηδεμίαν γενέσθαι πρόφασιν σκανδάλου· ἀλλὰ εἰ καὶ ἀδίκως ἐγκαλῶσι, πείθωμεν καὶ

24. Ἦσ. 48, 11.

25. Μαλ. 1, 12.

26. Ἦσ. 52, 5.

27. Ἰεζ. 20, 9.

28. Αὐτόθι 36, 22.

τὸ τὸ γεγονός ἐγένεν αἰτία προσκόμματος, πῶς αὐτὸ δὲν θὰ καταποντίσῃ καὶ δὲν θὰ καταστρέψῃ ἡμᾶς τὰ σκουλήκια καὶ τοὺς τιποτένιους;

Πράγματι τίποτε δὲν παροργίζει τόσον τὸν Θεόν, ὅσον ὅταν βλασφημῆται τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ τοὺς Ἰουδαίους δὲ δι' αὐτὸ τοὺς κατηγορεῖ συνεχῶς εἰς κάθε περίπτωσιν, «Διότι βεβηλώνεται τὸ ὄνομά μου»²⁴ καὶ ἀλλοῦ πάλιν «Ἔσεῖς βεβηλώνετε τὸ ὄνομά μου»²⁵ καί «Ἐξ αἰτίας σας τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἀπὸ τὰ ἔθνη»²⁶, καὶ τόσῃν πρόνοιαν ἐπέδειξε διὰ νὰ μὴ συμβῆ αὐτό, ὥστε πολλὰς φορές καὶ νὰ σώσῃ ἀναξίους. Διότι λέγει «Τὸ ἔκανα αὐτὸ διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῇ τὸ ὄνομά μου»²⁷ καί «Δὲν τὸ κάνω αὐτό, οἶκε τοῦ Ἰσραήλ, διὰ σᾶς, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ βεβηλωθῇ τὸ ὄνομά μου»²⁸. Καὶ ὁ Παῦλος ηὐχήθη νὰ γίνῃ ἀνάθεμα χάριν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ τὸν διαγράψῃ ἀπὸ τὴν βίβλον πρὸς δόξαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ σεῖς ὄχι μόνον δὲν προτιμᾶτε νὰ πάθετε κάτι, ὥστε ν' ἀποφευχθῇ αὐτὴ ἡ βλασφημία τοῦ ὀνόματός του, ἀλλὰ κάνετε ὅλα ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων αὐξάνετε τὴν βλασφημίαν καὶ τὴν ἐπεκτείνετε καθημερινῶς. Ποῖος λοιπὸν θὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεὸν διὰ σᾶς, ποῖος θὰ σᾶς συγχωρήσῃ; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς. Τόσῃν πολλὴν πρόνοιαν καὶ ὁ Θεὸς ἐπιδεικνύει καὶ οἱ ἅγιοι ὥστε νὰ μὴ βλασφημῆται τὸ ὄνομά του (ὄχι βέβαια, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους μας δόξαν, διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε καὶ εἶναι τέλειος), ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ βλάβη, ποὺ προκύπτει ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι, ὅταν δυσφημηθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δόξα του, εἰς τίποτε πλέον δὲν τοὺς ὠφελεῖ ἂν δὲ ὁ Θεὸς δὲν ὠφελῇ εἰς τίποτε ὅταν δυσφημῆται, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς.

Ἄς κάμνωμεν λοιπὸν τὸ πᾶν, ὥστε νὰ μὴ δίδωμεν καμμίαν ἀφορμὴν σκανδάλου, ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς κατηγοροῦν ἄδικα, νὰ προσπαθοῦμεν νὰ τοὺς πείθωμεν

διαλύωμεν τὰ ἐγκλήματα καὶ μιμώμεθα τοὺς ἁγίους, οἱ τοσαύτην ἐποιοῦντο σπουδὴν τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ὥστε καταφρονεῖν καὶ τῆς ἑαυτῶν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ. Μὴ δὲ πάντα ρίψαντες ἀπλῶς καὶ καταπατήσαντες ἀρκεῖν ἡγησώμεθα πρὸς
 5 ἀπολογίαὺν ἡμῖν, εἰάν εἴπωμεν, ὅτι ἱμάτιον ἐπριάμεθα τῇ παρθένῳ καὶ ὑποδήματα, καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὴν σωματικὴν ἀνάπαισιν εὖ διεθήκαμεν.

Καὶ τίς οἰκονομήσει, φησί, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν ἡμῖν; τίς δὲ ἐπόψει τὰ ὄντια, τίς δὲ προσήσεται ἡμῶν ἔξω δια-
 10 τριβόντιων καὶ γυναικὸς ἔνδον οὐκ οὔσης; Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα λέγουσιν ἐναντία τε ὄντια τοῖς προτέροις καὶ αἰσχροτέρα, καὶ οὐδενὸς αὐτοῖς μέλει τούτων, οὐδὲ αἰσχύνονται καθάπερ οἱ μεθύοντες τὸ ἐπελθὼν ἅπαν φθεγγόμενοι. Διὸ μηδὲ ἡμεῖς ἀποκάμωμεν, κἂν τοιαῦτα ἦ τὰ λεγόμενα, ὡς μηδὲ ἀποκρι-
 15 σεως ἀξιοῦσθαί τινος· μὴ ἀποκάμωμεν οὖν καὶ ἀποκρινόμενον καὶ πράως αὐτοῖς διαλεγόμενοι ἕως ἂν τῆς μέθης ἀπαλλάξωμεν ταύτης, τό γε εἰς ἡμᾶς ἦκον. Αἰσχύνομαι γὰρ καὶ ἐρυθριῶ ταῦτα ἐπιχειρῶν ἀναιρέπειν, ἃ ἀντιλέγειν οὐκ ἐρυθριῶσιν ἐκεῖνοι· οἷσιτόν δὲ ὅμως τὴν αἰσχύνην διὰ τὸ λυσι-
 20 τελοῦν τοῖς οὐκ αἰσχυνόμενοις. Καὶ γὰρ ἄτιπον ἐγκαλοῦντας αὐτοῖς τὴν τῶν σκανδαλιζομένων ἀδελφῶν ὑπεροφίαν αὐτοὺς δι' αἰσχύνην τὴν τούτων ὑπεροφῶν θεραπείαν.

Τίνα γὰρ λέγουσι τὰ ἔνδον, εἶπέ μοι, ὧν εἰς τὴν προσιασίαν τῆς παρθένου τὴν χρεῖαν ἀναγκαίαν εἶναι νομίζουσι;
 25 παιδισκῶν σοι πλήθῃ βαρβάρων ἐσὶ καὶ νεωνήτων, καὶ δεῖ

καὶ νὰ ἐξαλείψωμεν τὰς κατηγορίας καὶ νὰ μιμούμεθα τοὺς ἁγίους, πού τόσῃν φροντίδα ἔδειχναν ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ περιφρονοῦν καὶ τὴν ἰδικὴν των, χάριν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. " Ἄς μὴ νομίσωμεν λοιπὸν, τὴν στιγμὴν πού τὰ ἐρρίψαμεν ὅλα κάτω καὶ τὰ κατεπατήσαμεν, ὅτι ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογίαν μας, ἐὰν εἰποῦμεν, ὅτι ἡγοράσαμεν ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα διὰ τὴν παρθένον καὶ ὅτι ἐρρυθμίσαμεν καλῶς ὅλα τὰ ἄλλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σωματικὴν της ἄνεσιν.

Καὶ ποῖος, θὰ εἰπῆ κάποιος, θὰ φροντίσῃ διὰ τὰ τῆς οἰκίας μας; ποῖος θὰ ἐπιβλέψῃ τὴν περιουσίαν μας, ποῖος θὰ τὴν προστατεύσῃ τὴν στιγμὴν πού ἡμεῖς ἀσχολούμεθα μὲ τὰ ἐκτὸς τῆς οἰκίας θέματα καὶ δὲν ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν οἰκίαν γυναῖκα; Καθ' ὅσον καὶ αὐτὰ τὰ λέγουν, πού εἶναι καὶ ἀντίθετα ἀπὸ τὰ προηγούμενα καὶ αἰσχροτέρα καὶ δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει διὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, οὔτε ἐντρέπονται, λέγοντες, ὅπως ἀκριβῶς οἱ μεθυσμένοι, ὅ,τι ἔλθῃ εἰς τὸ στόμα των. Διὰ τοῦτο οὔτε ἡμεῖς θ' ἀποκάμωμεν, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι τέτοια τὰ ὅσα λέγουν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἄξια οὔτε καὶ δι' ἀπάντησιν. " Ἄς μὴ ἀποκάμωμεν λοιπὸν καὶ νὰ δίδωμεν ἀπάντησιν καὶ νὰ συζητῶμεν μαζὶ των μὲ ἡρεμίαν, μέχρις ὅτου τοὺς ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὴν μέθην αὐτὴν, ὅσον φυσικὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι ἐντρέπομαι καὶ κατακοκκινίζω ἀπὸ ἐντροπὴν ἐπιχειρῶν νὰ ἀνατρέπω αὐτὰ, πού ἐκεῖνοι δὲν κοκκινίζουν ἀπὸ ἐντροπὴν ὅταν ὑποστηρίζουν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ πού λέγω· ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑποφέρωμεν τὴν ἐντροπὴν διὰ τὴν ὠφέλειαν ἐκείνων πού δὲν ἐντρέπονται. Καθ' ὅσον εἶναι παράλογον τὸ νὰ κατηγοροῦμεν αὐτοὺς πού ἀδιαφοροῦν διὰ τοὺς ἀδελφοὺς των πού σκανδαλίζονται ἐξ αἰτίας των, οἱ ἴδιοι δέ, ἐξ αἰτίας τῆς ἐντροπῆς, νὰ δείχνωμεν ἀδιαφορίαν διὰ τὴν θεραπείαν των.

Εἶπέ μου λοιπὸν ποῖαι εἶναι αὐταὶ αἱ οἰκίακαὶ ὑποθέσεις τὴν προστασίαν τῶν ὁποίων θεωροῦν ἀναγκαῖον νὰ ἀναθέσουν εἰς τὴν παρθένον; μήπως ὑπάρχουν εἰς τὴν οἰκίαν σου πλήθη βαρβάρων ὑπηρετριῶν καὶ νεοαγορασμέ-

ταύτας ρυθμίζεσθαι καὶ πρὸς ἐριουργίαν καὶ πρὸς τὴν ἄλλην
 διακονίαν; Ἄλλὰ ταμεῖα χρημάτων πολλῶν καὶ ἱματίων πο-
 λυτελῶν, καὶ δεῖ φύλακα ἔνδον καθῆσθαι διαπαντός καὶ τῆ
 τῶν οἰκειῶν κακουργία τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπιτειχίζεσθαι τῆς
 5 παρθένου; ἀλλὰ δεῖπνα καὶ συμπόσια συνεχῶς ἐπιτελεῖσθαι,
 καὶ χρῆ τὴν οἰκίαν καλλωπίζεσθαι, καὶ μαγείρους καὶ τρα-
 πεζοποιοὺς τῆς προνοίας ἀπολαύειν τῆς παρθένου; ἀλλὰ πο-
 λύτροποι δαπάναι καὶ συνεχεῖς καὶ δεῖ τινα ἐφρесиάναι δια-
 παντός, ὅπως τὰ μὲν φυλάττοιτο μετὰ ἀκριθείας, τὰ δὲ μὴ
 10 μάτην ἐκρέη τῆς οἰκίας; Οὐδὲν τούτων φησὶν, ἀλλὰ ὅπως
 αὐτῇ τὸ κιβώτιον καὶ τὸ ἱμάτιον καὶ τὴν ἄλλην ἐπιβλέπη
 πενίαν, ὅπως εὐτρεπίζοι τὴν τράπεζαν καὶ τὴν εὐνήν σιρων-
 νῶι καὶ πῶρ ἀνακαίῃ καὶ περιπλύνῃ πόδας καὶ τὴν ἄλλην
 ἀνάπανοιν παρέχη πᾶσαν. Εἶτα ἀντὶ τῆς μικρᾶς καὶ ψυχρᾶς
 15 ἀναπαύσεως ταύτης τοσαύτην οἴσομεν κατηγορίαν, τοσαῦτα
 ὑποσησόμεθα ὀνειδή; Καὶ πόσω θέλιον ἀδελφὸς ταῦτα δια-
 κονήσεται καὶ εὐκολώτερον; τῇ τε γὰρ φύσει ἰσχυρότερος
 γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, τῇ τε χρεία οἰκειότερος ἡμῖν, καὶ οὐχ οὗ-
 τω δαπανηρὸς. Ἡ μὲν γὰρ γυνή, ἅτε ἀπαλωτέρα οὖσα, καὶ
 20 σιρωμνῆς μαλακωτέρας δεῖται, καὶ λεπιοτέρας ἐσθῆτις, καὶ
 κόρης ἴσως πάλιν διακονησομένης αὐτῇ, καὶ οὐ τοσαύτην ἡ-
 μῖν παρέχει διακονίαν, ὅσης αὐτὴ δεῖται παρ' ἡμῶν, ὁ δὲ
 ἀδελφὸς καὶ πάντων τούτων ἀπήλλακται· εἰ δέ τις καὶ δεη-
 θεῖη, τῶν αὐτῶν ἡμῖν δεήσεται. Τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν εἰς εὐ-
 25 κολίαν ἐστί, τὸ μὴ διαφόρων, ἀλλὰ τῶν αὐτῶν ἐν χρεία καθε-
 σιάναι τοὺς συνοικοῦντας· ὅπερ ἐπὶ τῆς παρθένου οὐκ ἔστι.

Πρῶτον μὲν γὰρ ἂν τε λούσασθαι δέη, ἂν τε κάμνη τὸ
 σῶμα, οὔτε ὁ ἀδελφὸς αὐτῇ πρὸς ταῦτα διακονήσεται, κἂν

ων καὶ πρέπει ν' ἄσκοῦνται καὶ διὰ τὴν ἐριουργίαν καὶ διὰ τὰς ἄλλας ὑπηρεσίας; μήπως ἔχεις ταμεῖα πολλῶν χρημάτων καὶ πολυτελῶν ἐνδυμάτων καὶ πρέπει νὰ μένη μέσα εἰς τὴν οἰκίαν συνεχῶς φύλακας καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς παρθένου νὰ προφυλάσσουν τὴν οἰκίαν ἀπὸ τὴν κακουργίαν τῶν ὑπηρετῶν; μήπως παραθέτεις συνεχῶς δεῖπνα καὶ συμπόσια καὶ πρέπει νὰ διακοσμηθῆ ἡ οἰκία καὶ οἱ μάγειροι καὶ οἱ τραπεζοποιοὶ νὰ εὐρίσκωνται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς παρθένου; ἢ μήπως ἔχεις πολλὰς καὶ διαφόρους καὶ συνεχεῖς δαπάνας καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχη κάποιος ποὺ νὰ ἐπιβλέπῃ διαρκῶς, ὥστε ἄλλα μὲν νὰ φυλάσσωνται μὲ ἀκρίβειαν, ἄλλα δὲ νὰ μὴ διαρρέουν ἄσκοπα ἀπὸ τὴν οἰκίαν; Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, λέγει, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ αὐτὴ τὸ κιβώτιον καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὴν ἄλλην πενίαν, διὰ νὰ ἐτοιμάζῃ τὴν τράπεζαν, νὰ στρώνῃ τὸ κρεβάτι, νὰ ἀνάπτῃ τὴν φωτιάν, νὰ πλύνῃ τὰ πόδια καὶ νὰ παρέχῃ ὅλην τὴν ἄλλην ἄνεσιν. Καὶ λοιπὸν, ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς μικρᾶς καὶ ψυχρᾶς ἀνέσεως θὰ ὑποφέρωμεν τόσῃν κατηγορίαν, θὰ ὑποστῶμεν τόσους ὄνειδισμούς; Καὶ πόσον προτιμότερον δὲν εἶναι καὶ εὐκολώτερον νὰ κάνῃ αὐτὰς τὰς ὑπηρεσίας κάποιος ἀδελφός; καθ' ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν φύσιν ὁ ἄνδρας εἶναι ἰσχυρότερος ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ πιὸ κατάλληλος διὰ τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας καὶ δὲν εἶναι τόσον πολὺ δαπανηρός. Διότι ἡ μὲν γυναῖκα, ὡσὰν πιὸ τρυφερὴ ποὺ εἶναι, ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ πιὸ μαλακὸν στρώμα καὶ ἀπὸ πιὸ λεπτὸν ἔνδυμα, καὶ ἀπὸ κόρην ἐνδεχομένως ποὺ θὰ τὴν ὑπηρετήσῃ, καὶ δὲν μᾶς παρέχει τόσῃν ὑπηρεσίαν, ὅσῃν αὐτὴ χρειάζεται ἀπὸ ἡμᾶς, ἐνῶ ὁ ἀδελφός εἶναι ἀπηλλαγμένος καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτά· ἀλλὰ καὶ ἂν συμβῇ νὰ χρειασθῇ κάτι, θὰ χρειασθῇ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ χρειαζόμεθα ἡμεῖς. Αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὰ εὐκολία, τὸ νὰ μὴ ἔχουν ἀνάγκην, αὐτοὶ ποὺ συγκατοικοῦν, ἀπὸ διάφορα πράγματα, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἴδια, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ μὲ τὴν παρθένον.

Κατὰ πρῶτον λοιπὸν ἐὰν χρειασθῇ νὰ λουσθῇ ἢ ἂν ἀσθενήσῃ σωματικά, οὔτε ὁ ἀδελφός θὰ τὴν βοηθήσῃ εἰς

οφόδρα ἔλθεται ἀσχημονεῖν, οὔτε αὐτὴ ἑαυτῇ ἀρκέσαι δυνή-
 σεται, ἂν δὲ ἀδελφοὶ οἱ συνοικοῦντες ᾧσιν, ἀντιδώσουσιν
 ἀλλήλοις τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Πάλιν ὅταν καθεύδειν δέη,
 παρθένου μὲν ἔνδον καθημένης, καὶ κλίνας εἶναι δύο χρῆ,
 5 καὶ σιρώματα διπλᾶ καὶ ἐπιβλήματα, εἰ δὲ εὔφρονῶσι, καὶ
 οἰκήματα, ἀδελφῶν δὲ ὄντων, πάλιν τὰ τῆς χρείας συσιέλ-
 λεται, ἅτε οἰκειοτέρας οὔσης. Καὶ γὰρ οἶκος εἷς, καὶ προσ-
 κεφάλαιον ἓν, καὶ κλίνη μία, καὶ ἐπιβλήματα ἀμφοτέροις
 ἀρκέσει τὰ αὐτά· καὶ ἀπλῶς, εἴ τις ἅπασαν ἐπεξίει τὴν δια-
 10 κονίαν, ἐνταῦθα μὲν πολλὴν τὴν εὐκολίαν εὕρησει, ἐκεῖ δὲ
 τὴν δυσκολίαν. Καὶ παρήμι τὴν ἀσχημοσύνην τῆς οἰκίας·
 οἶον γὰρ ἔστιν ἀνελθόντα εἰς ἀνδρὸς μονάζοντος οἰκίαν ὄραν
 ὑποδήματα γυναικεῖα κρεμάμενα, καὶ διαζώματα, καὶ κεφαλό-
 δεσμα, καὶ καλαθίσκους, καὶ ἡλακάτην, καὶ κερκίδα, καὶ κτέ-
 15 νας, καὶ ἰσιοπόδην, καὶ τὰ ἄλλα, ἅπερ οὐκ ἔνι κατὰ μέρος
 λέγειν ἅπαντα. Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς εὐπόρου ταῦτα ἐξειάζεις,
 πλείων ὁ γέλως.

Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν ἀγέλῃ, θεραπαινίδων τοσοῦτων μό-
 νος σιρέφεται μέσος, καθάπερ ἐπὶ τῆς ὀρχήσιρας ἐν τῷ χο-
 20 ρῷ τῶν γυναικῶν ὁ τοῖς ὑπορχουμένοις ὑπάδων χορευτῆς· οὐ
 τί γένοιτ' ἂν αἰσχροτέρον καὶ ἀτιμότερον; Ἐπειτα διαρρή-
 γνυται ὅλην τὴν ἡμέραν πρὸς οἰκίας ἀγανακτῶν ὑπὲρ τῶν
 γυναικῶν προσηκόντων πραγμάτων. Ἡ γὰρ ἀνάγκη σιγαῶν, καὶ
 πάντων παραμελοῦντα παρ' ἐκείνης ἐπιτιμᾶσθαι, ἢ λέγοντα
 25 καὶ ἐπιπλήττοντα ἀσχημονεῖν καὶ ὄρα τὸ συμβαῖνον. Ὁ γὰρ
 τῶν βιωτικῶν πραγμάτων μηδὲ ἐγγὺς γενέσθαι κελευσθεῖς,
 οὐχ ἀπλῶς βιωτικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικειῶν ἐνδοτέρω

ὄλα αὐτά, καὶ ἂν ἀκόμη διακατέχεται ἀπὸ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ προβῆ εἰς ἀπρεπείας, οὔτε αὐτὴ ἢ ἴδια θὰ ἠμπορέσῃ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἑαυτὸν της, ἂν ὅμως εἶναι ἀδελφοὶ αὐτοὶ ποὺ συγκατοικοῦν, θὰ προσφέρῃ ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν. Ἐπίσης ὅταν πρέπει νὰ κοιμηθοῦν καὶ διαμένει εἰς τὴν οἰκίαν παρθένος, πρέπει καὶ νὰ ὑπάρχουν δύο κρεβάτια καὶ στρώματα διπλᾶ καὶ κλινοσκεπάσματα, ἐὰν δὲν εἶναι συνετοὶ καὶ διπλαῖ κατοικίαι, ἐνῶ ὅταν εἶναι ἀδελφοί, πάλιν μειώνονται αἱ ἀνάγκαι ἐπειδὴ αὐταὶ εἶναι οἰκειότεραι. Καθ' ὅσον θὰ ἐπαρκέσῃ καὶ διὰ τοὺς δύο μία οἰκία, ἓνα προσκέφαλον, ἓνα κρεβάτι καὶ τὰ ἴδια κλινοσκεπάσματα, καὶ γενικὰ, ἐὰν κάποιος ἐξετάσῃ μὲ ἀκρίβειαν ὅλην τὴν ὑπηρεσίαν, εἰς αὐτὴν μὲν τὴν περίπτωσιν τῶν ἀδελφῶν θὰ εὖρη νὰ εἶναι πολὺ εὐκόλον τὸ πρᾶγμα, εἰς τὴν ἄλλην ὅμως πολὺ δύσκολον. Καὶ ἀφήνω κατὰ μέρος τὴν ἀσχημοσύνην τῆς οἰκίας· διότι εἶναι ὡσὰν νὰ ἀνεβαίνῃ κάποιος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μοναχοῦ καὶ συναντᾷ ἐκεῖ κρεμασμένα γυναικεῖα ὑποδήματα καὶ ζῶνας καὶ κεφαλοδέσμους καὶ καλαθάκια καὶ ρόκαν καὶ σαῖταν διὰ τὸν ἀργαλειόν, καὶ κτένια καὶ ἀργαλειόν καὶ ὄλα τὰ ἄλλα, ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ περιγράψῃ κανεὶς ἓνα - ἓνα. Ἐὰν δὲ τὰ ἐξετάσῃ αὐτὰ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς πλουσίας παρθένου, ὁ γέλως εἶναι μεγαλύτερος.

Κατὰ πρῶτον λοιπὸν μέσα εἰς ἓνα τόσον πλῆθος ὑπηρετριῶν αὐτὸς μόνος περιφέρεται, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν ὀρχήστραν ὁ χορευτὴς πού, κατὰ τὸν χορὸν τῶν γυναικῶν, ρυθμίζει τὸν χορὸν, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ αἰσχρότερον καὶ ἀτιμότερον; Ἐπειτα ἐξεγείρεται ὅλην τὴν ἡμέραν ἐναντίον τῶν ὑπηρετῶν γεμᾶτος ἀγανάκτησιν διὰ πράγματα ποὺ ἀρμόζουν εἰς γυναῖκας. Διότι ἢ πρέπει νὰ σιωπᾷ καί, ἀδιαφορῶν δι' ὄλα, νὰ ἐπιτιμᾶται ἀπὸ ἐκείνην, ἢ νὰ προβάλλῃ ἀντιρρήσεις καὶ νὰ ἐπιπλήσῃ κατὰ τρόπον μικροπρεπῆ. Καὶ πρόσεχε τί συμβαίνει. Αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ ἔλαβεν ἐντολήν οὔτε κἂν νὰ πλησιάζῃ τὰ βιωτικὰ πράγματα, ὄχι ἀπλῶς βιωτικὰ πλησιάζει, ἀλλ' ἀσχολεῖται καὶ μὲ πράγματα ποὺ εἶναι ἀποκλει-

γίνεται καὶ γὰρ καὶ σκευὴ γυναικεῖα ἐκδοῦναι οὐ παραι-
 τήσονται, ἀλλ' ἐπισιτήσονται τοῖς ἀργυροκόποις συνεχῶς ἐρω-
 τῶντες, εἰ τὸ κάτοπιρον κατεσκεύασται τῆς κυρίας, εἰ τὸν
 κάδον ἀπήρτισαν, εἰ τὸ ληκύνθιον ἀπέδωκαν· καὶ γὰρ εἰς τοῦτο
 5 πάντα ἤκε διαφθορᾶς, ὡς τῶν θιωτικωτέρων μᾶλλον τὰς
 πολλὰς τῶν παρθένων τούτοις κεχρηθῆσθαι τοῖς σκεύεσιν. Ἐ-
 κεῖθεν πάλιν πρὸς τὸν μυρεψὸν ἔδραμεν ὑπὲρ τῶν τῆς κυ-
 ρίας διαλεξόμενος ἀρωμάτων· πολλάκις δὲ ὑπὲρ πλείονος
 σπουδῆς καὶ ὑβρίσαι τὸν πένητα οὐ παραιτήσεται. Καὶ γὰρ
 10 καὶ μύροις χρῶνται αἱ παρθένοι ποικίλοις τε καὶ πολυτελέ-
 σιν. Ἐἶτα ἀπὸ τοῦ μυρεψοῦ πρὸς τὸν τὰς ὀνόνας πωλοῦντα
 καὶ ἀπ' ἐκείνου πάλιν πρὸς τὸν σκηνοποιόν. Οὐδὲ γὰρ τὰ μι-
 κρὰ ταῦτα αἰσχύνονται ἐπιτάττειν, ἐπειδὴ σφόδρα ὀρῶσιν
 αὐτοὺς ὑπακούοντας καὶ χάριν ἔχοντας ἐπιτατιούσαις ταύταις,
 15 ἢ ἑτέροις διακονουμένοις. Ἐντεῦθεν πάλιν, ὅταν ἐπισκευά-
 σαι τι δέη τῆς περιφορητῆς ἐκείνης σκηνηῆς, καὶ μέχρις ἐ-
 σπέρας αὐτῆς ἄσιτοι διατελοῦσι, τοῖς ἐργαστηρίοις προσηλω-
 μένοι. Καὶ οὐ τοῦτό πως θαυμασιόν, ἀλλ' ὅτι καὶ τοῖς ταλαι-
 πώροις οἰκέταις εἰσὶν ἐπαχθεῖς, καὶ πολλὴ κατ' αὐτῶν ὑβρις
 20 καὶ ἀγανάκτησις καὶ κραυγὴ.

Ἐννόησον δὲ ὅσαι ἐκ τούτων αἱ κατηγορίαι· οἰκέτης γὰρ
 ὑβρισθεῖς, καὶ μάλιστα ὑπὲρ τοιούτων πραγμάτων, ἐπειδὴ
 μηδενὶ τρόπῳ τὸν ὑβρικότα ἀμύνασθαι ἔχει, διὰ τῆς γλώτ-
 τῆς τοῦτο ποιεῖ καὶ τῆς λαθραίας κακηγορίας, οὐδενὸς φειδί-
 25 μενος τῶν ἐμπλῆσαι δυναμένων αὐτῷ τὸν θυμόν, ἀλλὰ μετὰ
 τισαύτης ὑπερβολῆς τῇ ἀμύνη κέχρηται ταύτῃ, μεθ' ὅσης εἰ-
 κὸς οἰκέτην ὄντα, καὶ τοιαῦτα ὑβρισμένον, καὶ ταύτην ἔχον-
 τα μόνον παραμυθίαν τῶν οἰκείων κακῶν κατὰ τοῦ λελυπη-
 κότητος. Ὁ δὲ τῇ πενιχρᾷ συζῶν ἀργυροκόποις μὲν οὐ διαλέ-
 30 ξεται (οὐ γὰρ ἀφήσιν ἢ πενία), οὐδὲ προσεδρεύει μυροπώ-

στικά και μόνον γυναικεία. Διότι δέν θά διστάσουν νά τοῦ παραγγείλουν καί σκεύη γυναικεία νά φέρη καί θά μεταβοῦν εἰς τόν ἀργυροκόπον πολλάς φοράς ἐρωτῶντές τον, ἐάν ὁ καθρέπτης τῆς κυρίας εἶναι ἔτοιμος, ἐάν κατεσκεύασαν τόν κουβάν, ἐάν ἐπέστρεψαν τὸ μυροδοχεῖον· καθ' ὅσον εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον διαφθορᾶς ἔφθασε τὸ πρᾶγμα, ὥστε πολλαὶ παρθένοι νά χρησιμοποιοῦν αὐτὰ τὰ σκεύη περισσότερο καί ἀπὸ τὰ πιὸ βιωτικά πράγματα. Ἀπὸ τόν ἀργυροκόπον πάλιν ἔρχεται εἰς τόν ἀρωματοπώλην διὰ νά τὸν ἐρωτήσῃ διὰ τὰ ἀρώματα τῆς κυρίας του καί πολλάς φοράς ἀπὸ ὑπερβολικὸν ἐνδιαφέρον δέν θά διστάσῃ καί νά περιφρονήσῃ τὸν πτωχόν. Καθ' ὅσον αἱ παρθένοι καί ἀρώματα χρησιμοποιοῦν καί πολυτελῆ. Ἐν συνεχείᾳ ἔρχεται ἀπὸ τόν ἀρωματοπώλην πρὸς αὐτὸν ποῦ πωλεῖ τὰ σενδόνια καί ἀπὸ αὐτὸν πάλιν πρὸς τόν σκηνοποιόν. Διότι οὔτε καί δι' αὐτὰ τὰ ἀσήμαντα ἐντρέπονται νά δίδουν διαταγὰς, ἐπειδὴ τοὺς βλέπουν νά ὑπακούουν μὲ πάρα πολὺ προθυμίαν καί νά εὐχαριστοῦνται νά λαμβάνουν διαταγὰς ἀπὸ αὐτὰς παρὰ ἀπὸ ἄλλους ποῦ ὑπηρετοῦν. Καί ἀπὸ ἐκεῖ πάλιν, ὅταν χρειάζεται κάποια ἐπισκευὴ ἢ φορητὴ ἐκείνη σκηνή, μένουσιν νηστικοὶ καί μέχρις ἐσπέρας, καθὼς εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὰ ἐργαστήρια.

Σκέψου λοιπὸν πόσαι κατηγορίαι προέρχονται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ· διότι ὑπηρέτης ποῦ ὑβρίσθῃ, καί μάλιστα διὰ τέτοια πράγματα, ἐπειδὴ δέν ἠμπορεῖ μὲ ἄλλον τρόπον νά ἀμυνθῇ πρὸς τὸν ὑβριστὴν του, τὸ κάνει αὐτὸ μὲ τὴν γλῶσσαν του καί μὲ τὴν κρυφὴν κατηγορίαν, καί τίποτε δέν διστάζει νά εἰπῇ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἠμποροῦν νά ἱκανοποιήσουν τὸν θυμὸν του, ἀλλὰ εἰς τόσον μεγάλον βαθμὸν χρησιμοποιεῖ αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς ἀμύνης, μὲ ὅσον εἶναι φυσικόν, ἀφοῦ εἶναι ὑπηρέτης καί ἔχει ὑβρισθῆ τόσον πολὺ, καί ἔχει αὐτὴν μόνον τὴν ἄμυναν ὡς παρηγορίαν ἐναντίον τοῦ ὑβριστοῦ του διὰ τὰ ἰδικά του κακά. Αὐτὸς ὅμως ποῦ ζῆ μὲ πτωχὴν παρθένον δέν θά ἔλθῃ μὲν εἰς συνομιλίαν μὲ τοὺς ἀργυροκόπους (διότι δέν τὸ ἐπιτρέπει ἡ πτώχεια), οὔτε θά μείνῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τοὺς ἀρωματοπώλας,

λοις ὑποδηματορράφοις δὲ καὶ ὑφάνταις καὶ ποικιλταῖς καὶ
 βαφεῦσιν ἐνοχλήσει πολλάκις. Καὶ τί δεῖ πᾶσαν καταλέγειν
 τὴν ἀσχημοσύνην, οἷον ὅταν εἰς οἰκήματα εἰσιῶσι σιήμονα καὶ
 κρόκην πωλοῦντες, ὅταν εἰς τὴν ἀγορὰν περιίωσιν αὐτὰ ταῦ-
 5 τα πάλιν ζητοῦντες; Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταῖς οἰκίαις· ἐν δὲ
 ταῖς ἀγοραῖς καὶ τούτων πολὺ καταγελασιότερα ὑπομένουσιν.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας οὐδὲ εἰπεῖν ἔστι τὴν αἰσχύνην.
 Ὡσπερ γὰρ δέον μηδένα τόπον ἀγνοεῖν αὐτῶν τὴν ὕβριν
 καὶ τὴν ἀνελεύθερον ταύτην δουλείαν, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ
 10 τῷδε καὶ φρικωδεσιάτῳ χωρίῳ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀκρασίαν
 ἀνακηρύττουσι· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ καλλωπίζον-
 ται ἐφ' οἷς ἐπαισχύνεσθαι ἔδει. Ἀπὸ τε γὰρ τῶν θυρῶν αὐ-
 τὰς ἔξωθεν δεχόμενοι, καὶ ἀντὶ τῶν εὐνούχων γινόμενοι
 σοβοῦσι, καὶ προηγούμενοι μέγα φρονοῦσιν, ὁρώντων ἀπάν-
 15 των, καὶ οὐ καταδύονται, ἀλλὰ καὶ ἐπαγάλλονται· καὶ ἐν αὐ-
 τῷ δὲ τῷ τῶν φρικωδεσιάτων μυσηρίων καιρῷ πολλὰ πρὸς
 τὴν ἐκείνων ἀρεσκείαν διακονοῦνται, πολλοῖς τῶν ὁρώντων
 λαβὰς παρέχοντες. Αἱ δὲ ἄθλια καὶ ταλαίπωροι, δέον ἀπείρ-
 γειν αὐτοὺς τῆς τοιαύτης χάριτος, καὶ ἐναθρόνονται καὶ μέ-
 20 γα φρονοῦσι. Καίτοι τίς ἂν ταύταις ἢ ἐκείνοις εἴ γε ἤμελλέ
 τινα ἀρὰν ἐπαρᾶσθαι, ταύτης ἂν εὔρε χαλεπωτέραν, ἢ ὥστε
 μυρίους μάρτυρας ἔχειν τῆς ἀκολασίας αὐτῶν, καὶ ἐν τοῖς
 ἀπάντων ὀφθαλμοῖς ἀσχημονεῖν; Τί δεῖ λέγειν ὅσα ἐν αὐ-
 ταῖς ταῖς ἐκκλησίαις ἀναιρέπεται διὰ τὴν τούτων χάριν, ὅσα
 25 τῶν τοῦ Θεοῦ πραγμάτων ἀμελεῖται παρὰ πολλῶν, ὥστε μὴ
 παροξυνθῆναι ταύτας; Καὶ τί λέγω, μὴ παροξυνθῆναι; μόνον

ὅμως θὰ ἐνοχλήσῃ πολλὰς φορές τοὺς ὑποδηματοποιούς, τοὺς ὑφαντάς, τοὺς κεντητάς καὶ τοὺς βαφεῖς. Καὶ διατί πρέπει ν' ἀναφέρω ὅλην τὴν ἀσχημοσύνην, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, ὅταν εἰσέρχονται εἰς τὰς οἰκίας καὶ πωλοῦν νήματα καὶ ὑφάδια, ὅταν περιφέρωνται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ζητοῦν νὰ εὔρουν καὶ πάλιν αὐτὰ τὰ ἴδια; Καὶ αὐτὰ μὲν τὰ ὑποφέρουν εἰς τὰς οἰκίας, εἰς δὲ τὰς ἀγορὰς ὑπομένουν καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερον γελοιότερα ἀπὸ αὐτά.

Τὴν ἐντροπὴν ὅμως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὴν ἀναφέρῃ κανεὶς. Διότι ὡσὰν νὰ εἶναι ἀνάγκη κανεὶς τόπος νὰ μὴ ἀγνοῇ τὸν ἐξευτελισμὸν τῶν αὐτῶν καὶ τὴν μικροπρεπῆ αὐτῶν δουλείαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ μέσα εἰς τὸν ἅγιον αὐτῶν καὶ τὸν πιὸ φρικιαστικὸν χῶρον διαλαλοῦν ὅλην τὴν χυδαιότητά τῶν καὶ τὸ πιὸ φοβερὸν βέβαια εἶναι, ὅτι καὶ καυχῶνται διὰ πράγματα ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐντρέπωνται. Διότι τὰς ὑποδέχονται εἰς τὴν ἐξώθυραν τῆς ἐκκλησίας καὶ λαμβάνοντες τὴν θέσιν τῶν εὐνούχων τὰς ὀδηγοῦν μὲ κουνήματα τοῦ σώματός τῶν καὶ μεγαλοφρονοῦν βαδίζοντες ἔμπροσθεν αὐτῶν ποῦ τοὺς βλέπουν ὅλοι, καὶ δὲν νοιώθουν καμμίαν ἐντροπὴν, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ νοιώθουν μεγάλην εὐχαρίστησιν καὶ χαρὰν καὶ κατὰ τὴν ὥραν δὲ τῶν πιὸ φρικιαστικῶν μυστηρίων, παρέχουν πρὸς αὐτάς πολλὰς ὑπηρεσίας πρὸς ἀρέσκειάν τῶν, δίδοντες πολλὰς ἀφορμὰς σκανδάλου εἰς αὐτοὺς ποῦ τοὺς βλέπουν. Αἱ ἄθλιαι πάλιν αὐταὶ καὶ ταλαίπωροι παρθένοι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ μὴ δέχωνται αὐτὴν τὴν φιλοφροσύνην, αὐταὶ καυχῶνται καὶ μεγαλοφρονοῦν. "Ἄν καὶ βέβαια ποῖος, ἐὰν ἔπρεπε νὰ καταρασθῇ αὐτάς ἢ ἐκεῖνας, θὰ εὔρισκεν ἄλλην φοβερωτέραν ἀπὸ αὐτὴν, παρὰ τὸ νὰ ἔχουν ἀπίρους μάρτυρας τῆς ἀκολασίας τῶν καὶ νὰ ἀσχημονοῦν παρουσίᾳ ὄλων; Τί δὲ νὰ εἰπῇ κανεὶς δι' ὅλα ἐκεῖνα ποῦ ἀνατρέπονται μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν φιλοφρονήσεών καὶ δι' ὅσα πράγματα τοῦ Θεοῦ παραμελοῦνται ἀπὸ πολλούς, ὥστε νὰ μὴ παροργίσουν αὐτάς; Καὶ διατί λέγω διὰ νὰ μὴ τὰς παροργίσουν; καὶ μόνον ἐὰν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς διαπιστώσῃ κάτι τὸ σκυθρωπὸν εἰς

εἴ τις αὐτῶν σκυθρωπὸν εἰς αὐτὰς ἴδῃ καὶ ἀηδές, πάντα αἰροῦνται ὑπομένειν, ἢ τοῦτο παθοῦσαν ἐκείνην περιιδεῖν.

Ἄλλὰ μέχρι τίνος καὶ ἡμεῖς ἀσχημονοῦμεν τὰ ἐκείνων διηγούμενοι πάντα; Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο προειλόμεθα, ἐπεὶ πολ-
 5 λῶν ἂν καὶ μακρῶν ἡμῖν ἐδέησε λόγων πάντα διεξιούσι μαῖλλον δὲ πάντα μὲν οὐδὲ θουλομένοις δυνατὸν εἰπεῖν, ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν συνθέντας, καὶ οὕτως ἱκανὸν ἦν ἐργάσασθαι τὸ μῆκος· ἀλλ' οὐκ εἰς τοῦτο ἤκομεν, ἀλλὰ καὶ τούτων ἄκον-
 10 τες ἐμνημονεύσαμεν, ὥστε μικρὸν ἐπισιτύψαι τοὺς νοῦν ἔχον-
 τας τῶν ἀκροωμένων· λοιπὸν δὲ παρακαλεῖν χρὴ καὶ ἰκειεύ-
 ειν. Δέομαι δὴ καὶ ἀντιβολῶ, καὶ τῶν γονάτων προκυλιν-
 δοῦμαι τῶν ὑμετέρων, καὶ πᾶσαν ἰκειτηρίαν τίθημι, πείσθητε,
 καὶ ἀνελέγκωμεν ἀπὸ ταύτης τῆς μέθης, καὶ ἑαυτῶν γενώ-
 μεθα, καὶ τὴν τιμὴν ἐπιγνώμεν, ἣν δέδωκεν ὁ Θεὸς ἡμῖν, καὶ
 15 τοῦ Παύλου βοῶντος ἀκούσωμεν· «Μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώ-
 πων», καὶ παυσώμεθα γυναιξὶ δουλεύοντες ἐπὶ τῷ κοινῷ
 πάντων ἡμῶν ὀλέθρῳ.

Στρατιώτας ἡμᾶς ὁ Χριστὸς εἶναι θούλειαι γενναίους καὶ ἀθλητάς. Οὐ διὰ τοῦτο ἡμᾶς ὥπλισεν ἐν τοῖς ὅπλοις τοῖς
 20 πνευματικοῖς, ἵνα κορῶν τριοβολιμαίων ἀναδεξώμεθα ὑπηρε-
 σίαν, ἵνα περὶ ἔρια καὶ ἰσιτοὺς καὶ τὰς τοιαύτας στρεφώμεθα
 διακονίας, ἵνα νηθούσαις καὶ ὑφαινούσαις παρακαθώμεθα γυ-
 ναιξίν, ἵνα διατελώμεν πᾶσαν ἡμέραν καὶ ἦθη καὶ ρήματα
 γυναικεῖα εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐναποματιόμενοι ψυχὴν· ἀλλ' ἵνα
 25 βάλλωμεν τὰς ἀοράτους δυνάμεις τὰς ἀντικειμένας ἡμῖν, ἵνα
 πλήτιωμεν τὸν στρατηγοῦντα αὐταῖς διάβολον, ἵνα ἐλαύνωμεν
 τὰς ἀγρίας τῶν δαιμόνων φάλαγγας, ἵνα κατασκάπτωμεν αὐ-
 τῶν τὰ ὄχρωμα, ἵνα τὰς ἐξουσίας τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ

αὐτὰς καὶ τὸ δυσάρεστον, προτιμᾶ ὅλα νὰ τὰ ὑποφέρῃ, παρὰ νὰ παραβλέψῃ ἐκεῖνο ποῦ συμβαίνει εἰς ἐκείνην.

Ἄλλ' ὅμως μέχρι πότε καὶ ἡμεῖς θὰ ἀσχημονοῦμεν διηγούμενοι ὅλα ἐκεῖνα ποῦ πράττουν αὐτοί. Διότι βέβαια δὲν ἦτο αὐτὴ ἡ διάθεσίς μας, ἐπειδὴ θὰ ἐχρειάζοντο πολλοὶ καὶ μακροὶ λόγοι διὰ νὰ τὰ ἀναφέρωμεν ὅλα· μᾶλλον δὲ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ἀναφέρωμεν ὅλα καὶ ἂν ἀκόμη τὸ θέλωμεν, ἀλλ' ὀλίγα μόνον ἐὰν ἠθέλομεν ἀναφέρει ἀπὸ τὰ πολλά, θὰ ἦσαν ἱκανὰ καὶ αὐτὰ μόνον νὰ ἀντικαταστήσουν τὸ μῆκος αὐτῶν. Ὅμως δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπὸς μας, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποῦ ἀνεφέραμεν τὰ ἀνεφέραμεν χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν, ὥστε νὰ προβληματίσωμεν ὀλίγον ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς μας αὐτοὺς ποῦ σκέπτονται ὑγιῶς. Εἰς τὴν συνέχειαν δὲ πρέπει νὰ σᾶς ὑποβάλω μίαν παράκλησιν καὶ ἰκεσίαν. Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν καὶ σᾶς ἰκετεύω καὶ γονατίζω ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια σας καὶ σᾶς ἀπευθύνω κάθε ἰκεσίαν· πεισθῆτε δι' ὅλα αὐτὰ ποῦ σᾶς λέγω καὶ ἄς συνέλθωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν μέθην καὶ ἄς ἔλθωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἄς ἀντιληφθῶμεν καὶ ἐκτιμήσωμεν τὴν τιμὴν ποῦ μᾶς ἔκαμεν ὁ Θεός, καὶ ἄς ἀκούσωμεν τὸν Παῦλον ποῦ διακηρύσσει, «Μὴ γίνεσθε δοῦλοι τῶν ἀνθρώπων»²⁹, καὶ ἄς παύσωμεν νὰ εἴμεθα δοῦλοι τῶν γυναικῶν, πρᾶγμα ποῦ συντελεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν ὅλων μας.

Ὁ Χριστὸς μᾶς θέλει νὰ εἴμεθα στρατιῶται γενναῖοι καὶ ἀθληταί. Δὲν μᾶς ὥπλισε μὲ τὰ πνευματικὰ ὅπλα δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν, διὰ νὰ γίνωμεν ὑπηρέται νεαρῶν γυναικῶν ποῦ δὲν ἀξίζουν τίποτε, διὰ ν' ἀσχολούμεθα μὲ μαλλιά καὶ ἀργαλειοὺς καὶ τὰ παρόμοια αὐτῶν, διὰ νὰ καθώμεθα πλησίον γυναικῶν ποῦ γνέθουν καὶ ὑφαίνουν, διὰ νὰ περνῶμεν ὅλην τὴν ἡμέραν μας γεμίζοντες τὴν ψυχὴν μας μὲ συνηθείας καὶ γυναικεῖα λόγια, ἀλλὰ διὰ νὰ πολεμῶμεν τὰς ἀοράτους δυνάμεις ποῦ μᾶς πολεμοῦν, διὰ νὰ φέρωμεν θανάσιμα κτυπήματα ἐναντίον τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν διαβόλου, διὰ νὰ καταδιώκωμεν τὰς ἀγρίας φάλαγγας τῶν δαιμόνων, διὰ νὰ κατασκάπτωμεν τὰ ὀχυρώματά των, διὰ νὰ ὀδηγήσωμεν αἰχμαλώτους, ἀφοῦ τοὺς

σκοπίους δήσαντες αἰχμαλώτους ἀγάγωμεν, ἵνα τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας φυγαδεύσωμεν, ἵνα πῦρ πνέωμεν, ἵνα πρὸς καθημερινούς θανάτους ἔτοιμοι ᾖμεν καὶ παρεσκευασμένοι. Διὰ τοῦτο ἐνέδυσεν ἡμᾶς τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, διὰ

5 τοῦτο ἔξωσε τῇ ζώνῃ τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτο περιέθηκε τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, διὰ τοῦτο ὑπέδησε τοὺς πόδας ἡμῶν τῇ ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης καὶ τὴν μάχαιραν ἐνεχείρισε τοῦ πνεύματος, διὰ τοῦτο πῦρ ἀφῆκεν εἰς τὰς ἡμετέρας ψυχάς.

10 Εἴ τινα οὖν, εἶπέ μοι, τῶν σιραιοτιῶν μετὰ τὸ περιθέσθαι τὸ κράνος, τὰς κνημίδας, τὸν θώρακα, μετὰ τὸ λαβεῖν τὸ ξίφος, τὸ δόρυ, τὴν ἀσπίδα, τὰ τόξα, τὰ βέλη, τὴν φαρέτραν, τῆς σάλπιγγος λαμπρὸν ἠχούσης καὶ πάντας ἔξω καλούσης, τῶν τε πολεμίων σφοδρῶς πνεόντων, καὶ τὴν πόλιν

15 ἐκ θάθρων ἀνασπάσαι παρεσκευασμένων, εἶδες οὐκ ἐπὶ τὴν παράταξιν ἔξω ἰρέχοντα, ἀλλ' εἰς οἰκίαν εἰσιόντα καὶ γυναῖκί παρακαθήμενον μετὰ τῶν ὅπλων ἐκείνων, ἄρ' οὐκ ἄν, εἴ γε ἔξῃν, μέσον τὸ ξίφος διήλασας, μηδὲ λόγου μεταδούς; Εἴ δὲ οὐ τοσαύτης ἂν ἐπλήσθης ὀργῆς, πῶς οἶει τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῖς

20 πολὺν τούτων ἀτοπωτέροις διακεῖσθαι; Τοσοῦτω γὰρ αἰσχροτέρα ταῦτα ἐκείνων καὶ ἀτοπώτερα, ὅσῳ καὶ ὁ πόλεμος χαλεπώτερος, καὶ οἱ πολέμοι σφοδρότεροι, καὶ τὰ ἔπαθλα περὶ ὧν ὁ πόλεμος μείζω, καὶ πάντα ἀπλῶς τοσοῦτον ἐξήλλακται, ὅσον ἀληθείας καὶ σκιᾶς τὸ μέσον.

25 Μὴ δὴ καταμαλάτιωμεν ἡμῶν τὴν ἰσχύν, μηδὲ ἐκκόπιωμεν τὰ νεῦρα ταῖς ὀμιλίαις ταύταις, καὶ γὰρ ἄφατος καὶ πολλὴ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐντεῦθεν εἰσρεῖ κακία. Τί γάρ, εἰ καὶ μὴ αἰσθανώμεθα τῇ φιλίᾳ μεθύοντες; τοῦτο γὰρ αὐτὸ πάν-

δέσωμεν, τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκοτούς, διὰ νὰ τρέψωμεν εἰς φυγὴν τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, διὰ νὰ εἴμεθα γεμᾶτοι ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς πίστεως πρὸς τὸν Θεόν, διὰ νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι καὶ προετοιμασμένοι πρὸς καθημερινούς θανάτους. Διὰ τοῦτο μᾶς περιέβαλε μὲ τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, διὰ τοῦτο μᾶς ἔζωσε μὲ τὴν ζώνην τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτο μᾶς ἔθεσε τὴν περικεφελαίαν τῆς σωτηρίας, διὰ τοῦτο ἔθεσεν εἰς τὰ πόδια μας τὸ θεμέλιον τῆς εἰρήνης τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἔδωσεν εἰς τὰ χέρια μας τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, διὰ τοῦτο ἄφησεν εἰς τὰς ψυχὰς μας ἀναμμένην τὴν φλόγα τῆς πίστεως.

Εἶπέ μου λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, ἐὰν κάποιον ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, ἀφοῦ ἐφόρεσε τὸ κράνος, τὰς κνημίδας, τὸν θώρακα καὶ ἔλαβε τὸ ξίφος, τὸ δόρυ, τὴν ἀσπίδα, τὰ τόξα, τὰ βέλη, τὴν θήκην τῶν βελῶν, καὶ ἐνῶ ἀκούεται λαμπρὸς ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος καὶ καλεῖ ὄλους ἔξω καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐπιτίθενται μὲ πολλὴν ὀρμὴν καὶ μανίαν καὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ καταστρέψουν ἀπὸ τὰ θεμέλια τὴν πόλιν, τὸν ἔβλεπες νὰ μὴ τρέχη ἔξω πρὸς τὴν παράταξιν, ἀλλὰ νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν καὶ νὰ κάθηται μὲ τὰ ὄπλα ἐκεῖνα δίπλα εἰς τὴν γυναῖκα του, ἄρά γε, ἐὰν σοῦ ἦτο δυνατόν, δὲν θὰ τὸν κατέσφαζες μὲ τὸ ξίφος χωρὶς νὰ τοῦ εἰπῆς τίποτε; Ἐὰν δὲ σὺ ἤθελες κυριευθῆ ἀπὸ τόσῃν ὀργήν, ποία νομίζεις ὅτι εἶναι ἡ διάθεσις τοῦ Θεοῦ δι' ὅλα αὐτὰ πού εἶναι πολὺ πῖο ἀηδιαστικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα; Διότι αὐτὰ εἶναι τόσον αἰσχροτέρα καὶ φρικωδέστερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅσον φοβερώτερος εἶναι καὶ ὁ πόλεμος καὶ σφοδρότεροι οἱ ἐχθροὶ καὶ μεγαλύτερα τὰ ἔπαθλα διὰ τὰ ὅποια γίνεται ὁ πόλεμος, καὶ γενικῶς ὅλα τόσον πολὺ διαφέρουν μεταξύ των, ὅση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς σκιᾶς.

Ἄς μὴ λοιπὸν ἐξασθενοῦμεν τὴν δύναμίν μας, οὔτε νὰ μειώνωμεν μὲ τὰς συναναστροφὰς αὐτὰς τὴν δύναμιν τῶν νεύρων μας, καθ' ὅσον ἀπὸ αὐτὰ εἰσχωρεῖ εἰς τὴν ψυχὴν μας ἀπερίγραπτος καὶ πολλὴ κακία. Τί λοιπὸν, ἐὰν, καθὼς εἴμεθα μεθυσμένοι ἀπὸ τὸν πόθον μας αὐτόν, δὲ τὰ αἰσθανώμεθα ὅλα αὐτὰ; διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερώτερον

των ἐστὶ δεινότατον, ὅτι οὐδὲ ἴσμεν ὅπως ἐκνευριζώμεθα
καὶ κηροῦ παντός γινώμεθα μαλακώτεροι. Καθάπερ γάρ τις
λέοντα γαῦρον καὶ βλοσυρὸν βλέποντα λαβῶν, εἶτα ἀποκεί-
ρας μὲν τὴν κόμην, ἀνελὼν δὲ τοὺς ὀδόντας καὶ περιελὼν
5 τοὺς ὄνυχας, αἰσχρὸν ποιεῖ καὶ καταγέλαστον καὶ παιδίους
εὐκαταγώνιστον τὸν φοβερὸν καὶ ἀφόρητον, καὶ ἀπὸ μόνου
τοῦ βρυχήματος πάντα σείοντα, οὕτω δὴ καὶ αὖται πάντας
ἄσους ἐὰν λάβωσιν εὐχειρώτους τῷ διαβόλῳ ποιοῦσι, μαλι-
κωτέρους, θερμοτέρους, ἀναισχύντους, ἀνοήτους, ἀκροχόλους,
10 θρασεῖς, ἀκαίρους, ταπεινούς, ἀγεννεῖς, ἀπηγεῖς, δουλοπρε-
πεῖς, ἀνελευθέρους, ἰταμούς, φλυάρους, καὶ ἀπλῶς πάντα
τὰ γυναικεῖα ἤθη τὰ διεφθαρμένα φέρουσαι εἰς τὰς τούτων
ἐναπομάτιονται ψυχάς.

Καὶ γὰρ ἀμήχανον τὸν γυναιξὶ συνοικοῦντα μετὰ συμπα-
15 θείας τισαύτης, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐνσιτρεφόμενον ὀμιλίαις, μὴ
ἀγύρτην τινὰ εἶναι καὶ ἀγοραῖον καὶ σουρφειώδη. Καὶ γὰρ
φθέγγηταί τι, πάντα ἀπὸ τῶν ἰσιῶν καὶ τῶν ἐρίων φθέγγε-
ται, τῆς γλώττης αὐτοῦ τῆ ποιότητι τῶν γυναικείων ἀναχρω-
σθείσης ρημάτων· καὶ ποιῆ τι, μετὰ πολλῆς τοῦτο ἐργάσεται
20 δουλοπρεπείας, πόρρω τῆς χριστιανοῦς προπούσης ἐλευθερίας
ἐαντὸν ἀποικίσας, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν μεγάλων κατορθωμά-
των γενόμενος χρήσιμος. Καὶ γάρ, εἰ πρὸς τὰ βιωτικὰ καὶ
πολιτικὰ πράγματα ἄχρηστος ὁ τοιοῦτος, πολλῶ μᾶλλον πρὸς
τὸ τῶν πνευματικῶν μέγεθος, ἃ τισοῦτω δεῖται γενναιοτέρων
25 ἀνδρῶν, ὥς μὴδὲ ἄπισθαι αὐτῶν δύνασθαι τοὺς μέλλοντας
αὐτὰ μειέναι, εἰ μὴ ἄγγελοι φένοιεντο ἐξ ἀνθρώπων. Οὐκ
αὐτοὶ δὲ μόνον κακίαν ὑποδέχονται τισαύτην, ἀλλὰ καὶ ἐκεί-
ναις ἡθῶν διεφθαρμένων αἴτιοι γίνονται. Καθάπερ γὰρ οὐ-

ἀπὸ ὅλα, τὸ ὅτι δὲν ἀντιλαμβανόμεθα πῶς χάνεται ἡ δύναμις τῶν νεύρων μας καὶ γινόμεθα ἔτσι μαλακώτεροι ἀπὸ ὅποιοδήποτε κηρί. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κάποιος συλλάβῃ ἓνα λεοντάρι ὑπερήφανον καὶ μὲ βλέμμα ποῦ προκαλεῖ φόβον καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀφοῦ κόψῃ τὴν χαίτην καὶ βγάλῃ τὰ δόντια του καὶ ἀφαιρέσῃ τὰ νύχια του, τὸ κάνει ἀηδιαστικὸν καὶ τὸ γελοιοποιεῖ καὶ τὸ κάνει εὐκολονίκητον καὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τὸ φοβερὸν καὶ ἀνυπόφορον αὐτὸ ποῦ καὶ μόνον μὲ τὸν βρυχηθμὸν του κάνει τὰ πάντα νὰ τρέμουν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐταὶ ὅσους συλλάβουν τοὺς κάνουν εὐκολοκαταβλήτους εἰς τὸν διάβολον, μαλθακωτέρους, πιὸ εὐκολοερεθίστους, ἀδιαντρόπους, ἀνοήτους, ὀργίλους, θρασεῖς φορτικούς, ἀσημάντους, ἀγενεῖς, σκληροὺς, δουλοπρεπεῖς, ἀνελευθέρους, φλυάρους καὶ γενικῶς φέρουν καὶ ἐναποθέτουν εἰς τὰς ψυχὰς των ὅλας τὰς διεφθαρμένας γυναικείας συνηθείας.

Καθ' ὅσον εἶναι ἀδύνατον, αὐτὸς ποῦ συγκατοικεῖ μὲ γυναῖκα καὶ μὲ τόσην συμπάθειαν δι' αὐτὴν καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὰς συναναστροφὰς ἐκείνων, νὰ μὴ εἶναι ἀπατεῶν καὶ χυδαῖος καὶ πρόστυχος. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη λέγῃ κάτι, ὅλα τὰ λόγια του στρέφονται γύρω ἀπὸ τοὺς ἀργαλειοὺς καὶ τὰ μαλλιά, καὶ ἡ γλῶσσα του ἔχει λάβει τὸ χρῶμα τοῦ λεξιλογίου τῶν γυναικῶν: καὶ ἂν κἀνὲν κάτι θὰ τὸ κἀνὲν μὲ πολλὴν δουλοπρέπειαν, ἀπομακρύνας πάρα πολὺ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὴν πρέπουσαν χριστιανικὴν ἐλευθερίαν καὶ καταστήσας αὐτὸν ἄχρηστον δι' ὅποιοιδήποτε μεγάλο κατόρθωμα. Καθ' ὅσον, ἐὰν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄχρηστος διὰ τὰ κοσμικὰ καὶ πολιτικὰ πράγματα, πολὺ περισσότερον εἶναι διὰ τὰ μεγάλα πνευματικὰ κατορθώματα, τὰ ὅποια χρειάζονται τόσον περισσότερον γενναιοτέρους ἄνδρας, ὥστε νὰ μὴ ἡμποροῦν οὔτε κἀν νὰ τὰ πλησιάσουν αὐτοὶ ποῦ θὰ θελήσουν νὰ τὰ ἀναλάβουν, ἐὰν δὲν μετεβάλλοντο ἀπὸ ἄνθρωποι ποῦ εἶναι εἰς ἀγγέλους. Καὶ δὲν δέχονται μόνον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τόσον μεγάλην βλάβην, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους γίνονται αἴτιοι διὰ τὴν διαφθορὰν τῶν ἡθῶν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοί, ἐπειδὴ θέλουν πάρα πολὺ

5 τοι σφόδρα αὐταῖς ἀρέσκειν βουλόμενοι τῆς ἀρμοιουσύνης πολιτείας ἐκβαίνουσιν, οὕτω καὶ αὐταὶ τῆς προσηκούσης αὐταῖς ὁδοῦ δι' ἐκείνους ἐκπίπτουσι, τὴν πονηρὰν αὐτοῖς καὶ ὀλεθρῖαν παρέχουσαι ταύτην ἀντίδοσιν. Καὶ γὰρ καὶ καλλωπί-
 10 ζονται περιεργότερον, καὶ σχήματος καὶ θαδίσματος τεθρομμένου πολλὴν ποιοῦνται πρόνοιαν, καὶ τὰ μὴ προσήκοντα διὰ πάσης φλυαροῦσιν ἡμέρας· ἐπειδὴ γὰρ ὁρῶσι τερπομένους τοῖς ἀκολάστοις τούτοις ἤθεσι καὶ ῥήμασι, πάντα ἐπιτηδεύουσι, δι' ὧν κατέχειν αὐτοὺς αἰχμαλώτους δυνήσονται. Ἄλλ' ἂν
 15 θελήσωμεν μικρὸν ἀνενεγκόντες ἡμῶν αὐτῶν γενέσθαι, ἐκείνας τε κερδανοῦμεν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας· καὶ ὥσπερ νῦν τῆς τῶν πολλῶν ἀπωλείας κατέστημεν ὑπεύθυνοι, οὕτω τότε τῆς πάντων σωτηρίας ἀποληψόμεθα τὸν μισθόν, καὶ ὧν ἀπολαύομεν νῦν αἰσχυρῶν, τότε μετὰ
 20 πολλῆς ἀπολαύσομεν τῆς τιμῆς.

Τί γάρ, εἰπέ μοι, βούλει τιμᾶσθαι παρὰ γυναικῶν; Μάλιστα μὲν ἀνάξιον τοῦτο ἀνδρὸς πνευματικοῦ τὸ τιμῆς τοιαύτης ἐρᾶν· πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο τότε παρέσται, ὅταν μὴ ζητῶμεν αὐτό. Πέφυκε γὰρ ἄνθρωπος τῶν μὲν θεραπευόντων
 25 ὑπερορᾶν, τοὺς δὲ μὴ κολακεύοντας θαυμάζειν· τὸ δὲ πάθος τοῦτο πλεόν ἢ γυναικεία φύσις ὑπομένειν εἴωθεν. Ἀφόρητός τε γὰρ ἐστὶ κολακευομένη, θαυμάζεται δὲ μάλιστα πάντων τοὺς οὐκ ἀνεχομένους εἶκειν καὶ ὑποκλίνεσθαι ταῖς ἀκαίροις αὐτῆς ἐπιθυμίαις· καὶ τοῦτο ὑμεῖς μοι μαρτυρήσετε.
 30 Νῦν μὲν γὰρ οὐχ οἱ ἕξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ καταγελοῦσιν ὑμῶν αἱ συνοικοῦσαι, εἰ καὶ μὴ φανερῶς, ἀλλ' ἐν τῷ συνειδότι, καὶ ἐγκαλλωπίζονται τῇ χαλεπῇ ταύτῃ τυραννίδι, τότε δὲ θαυμάσονται πάντας ὑμᾶς, καὶ ἐκπλαγήσονται τὴν ἐλευθερίαν ὑμῶν. Εἰ δὲ ἀπιστεῖτε τοῖς ἡμετέροις λόγοις,
 30 αὐτὰς ἔρεσθε ἐκείνας, τίνας μᾶλλον ἐπαινοῦσι καὶ ἀποδέχον-

ν' ἀρέσουν εἰς αὐτάς, ἐκτρέπονται ἀπὸ τὸν πρέποντα βίον, ἔτσι καὶ αὐταὶ παρεκκλίνουν ἐξ αἰτίας ἐκείνων ἀπὸ τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτάς ὁδόν, παρέχουσαι εἰς αὐτοὺς τὴν κακὴν αὐτὴν καὶ καταστρεπτικὴν ἀνταπόδοσιν. Καθ' ὅτι καὶ καλλωπίζονται ἐπιμελέστερα καὶ καταβάλλουν πολλὴν φροντίδα διὰ τὴν ἐξεζητημένην ἐμφάνισίν των καὶ τὸ βάδι-σμά των καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν φλυαροῦν δι' ἀπρεπῆ πράγμα-τα· διότι, ἐπειδὴ τοὺς βλέπουν νὰ εὐχαριστοῦνται μὲ τοὺς ἀκολάστους αὐτοὺς τρόπους των καὶ τὰ λόγια των, τὰ πάντα μετέρχονται, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἠμπορέσουν νὰ τοὺς ἔχουν αἰχμαλώτους των. Ἄλλ' ἐὰν θελήσωμεν νὰ συνέλθω-μεν ὀλίγον καὶ νὰ εὐρωμεν τὸν ἀληθινὸν ἑαυτὸν μας καὶ ἐκεῖνας θὰ ὠφελήσωμεν καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τώρα ἐγίναμεν ὑπεύθυνοι τῆς ἀπωλείας τῶν πολλῶν, ἔτσι τότε θὰ λάβωμεν τὸν μι-σθὸν τῆς σωτηρίας ὅλων, καὶ ἔναντι τῶν αἰσchrῶν ποὺ ἀπο-λαμβάνομεν τώρα, θ' ἀπολαύσωμεν τότε πολὺ μεγάλης τιμῆς.

Τί λοιπόν, εἶπέ μου· θέλεις νὰ τιμᾶσαι ἀπὸ τὰς γυναῖ-κας; Μὰ αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἀνάξιον διὰ τὸν ἄνδρα τὸν πνευματικόν· τὸ νὰ ἐπιθυμῇ αὐτὴν τὴν τιμὴν· πλὴν ὅμως καὶ αὐτὸ τότε θὰ συμβῇ, ὅταν δὲν τὸ ἐπιδιώκωμεν. Διότι ἐκ φύσεως ὁ ἄνθρωπος περιφρονεῖ αὐτοὺς ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν διπλοπρεπῶς, ἐνῶ θαυμάζει ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν κολακεύουν· καὶ τὸ πάθος αὐτὸ συνήθως ἐκδηλώνεται πολὺ περισσότερον εἰς τὴν γυναικείαν φύσιν. Διότι καταν-τᾶ ἀνυπόφορος ὅταν κολακεύεται, θαυμάζει δὲ περισσότε-ρον ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ποὺ δὲν ἀνέχονται νὰ προβαίνουν εἰς ὑποχωρήσεις καὶ νὰ ὑποκλίνωνται εἰς τὰς φορτικὰς ἐπιθυμίας τῆς· καὶ αὐτὸ θὰ μοῦ τὸ ἐπιβεβαιώσετε σεις. Διότι τώρα ὄχι μόνον οἱ ἐκτὸς τῆς οἰκίας, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ ποὺ συγκατοικοῦν μαζί σας σᾶς περιγελοῦν, καὶ ἂν ἀκόμη ὄχι φανερά, ὅπωςδῆποτε ὅμως εἰς τὴν συνείδησίν των καὶ κατευχαριστοῦνται μὲ τὴν φοβερὰν αὐτὴν δουλοπρέπειαν, ἐνῶ τότε θὰ σᾶς θαυμάσουν ὅλους καὶ θὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν σας. Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύετε εἰς τὰ λόγια μου, ἐρωτήσατε αὐτάς τὰς ἰδίας, ποίους ἐπαινοῦν περισσό-

ται, τοὺς δουλεύοντις, ἢ τοὺς κρατοῦντις αὐτῶν· τοὺς ὑπο-
 κειμένους καὶ πάντα ποιῶντις καὶ πάσχοντις διὰ τὴν εἰς
 ἐκείνας χάριν, ἢ τοὺς οὐδὲν τούτων ἀνεχομένους, ἀλλὰ ἐπαι-
 σχυνομένους αὐτῶν τοῖς πονηροῖς ἐπιτάγμασι· καὶ ἐθέλησω-
 5 σιν εἰπεῖν τᾶληθές, πάντως ἐκείνους ἐροῦσι μᾶλλον δὲ οὐδὲ
 ἀποκρίσεως χρεία, τῶν πραγμάτων τοῦτο βωόντων.

Ἄλλ' ἡδονῆς ἕνεκεν ὁ συνοικῶν πλεονεκτεῖ, τοὺς ὀφθαλ-
 μοὺς εὐωχῶν ταῖς τῶν παρθένων ὄψεσι. Μάλιστα μὲν εἰ
 καὶ τοῦτο οὕτως εἶχε, δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο φυγεῖν ἐχρῆν·
 10 νῦν δὲ ὑμῖν ἱκανῶς ἀπιδέδεκται, ὅτι οὐχ ἡδὺ τὸ τοιοῦτον,
 ἀλλὰ τοῦναντίον, τὸ μὴ ταύτης ἀπολαύειν τῆς θεωρίας· σὺ δέ
 μοι προσίθει καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότις εὐφροσύνην. Οὐ-
 δὲν γὰρ ἡμᾶς οὕτως εὐφραίνειν εἴωθεν, ὡς συνειδὸς χρη-
 σιόν, καὶ ἐλπίδες ἀγαθαί. Ἄλλ' ἀναπαύσεως ἕνεκεν τοῦτο
 15 ἐπιζητεῖς; Ἄλλ' ἀποδέδεικται καὶ τοῦτο εὐκολώτερον ὄν,
 ὅταν ἀδελφὸς συνοικῇ. Νῦν μὲν γὰρ οὐδὲν δούλου διενήνο-
 χας, καὶ ζητῶν ἀνάπανσιν δουλείαν εὖρες χαλεπωιάτην· τότε
 δὲ ταύτης ἐκίος ἔσιγκας τῆς λειτουργίας, καὶ τῶν ἐπιπαι-
 τόντων, οὐ τῶν ἐπιτασσομένων ἔση. Ὅταν οὖν ἐκεῖ μὲν ἀντ'
 20 ἡδονῆς λύπη, καὶ ἀντὶ δόξης αἰσχύνη, καὶ ἀντὶ ἐλευθερίας
 δουλεία, καὶ πόνος ἀντὶ ἀναπαύσεως, πρόσκειται δὲ καὶ τὸ
 βλασφημεῖσθαι τὸν Θεόν, καὶ ἀπώλεια ἰοσαύτη, καὶ σκάνδι-
 λα, καὶ κόλασις ἀθάνατος, καὶ μυρίων ἔκπιωσις ἀγαθῶν, ἐν-
 ταῦθα δὲ τᾶναντία ἅπαντα, δόξα, τιμή, ἡδονή, παρρησία, ἐ-
 25 λευθερία, σωτηρία ψυχῶν, βασιλείας κληρονομία, κολάσεως
 ἀπαλλαγὴ, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀνταλλαξόμεθα ταῦτα ἐκείνων;
 Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα, πλὴν εἴ τις ἑαυτὸν ἀπλῶς ἀπολλύναι ἐπι-

τερον καὶ παραδέχονται αὐτοὺς πού εἶναι δοῦλοι των, ἢ αὐτοὺς πού τὰς ἔχουν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των αὐτοὺς πού ἔχουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς των καὶ ὅλα τὰ κάνουν καὶ τὰ ὑποφέρουν διὰ νὰ τὰς εὐχαριστήσουν, ἢ αὐτοὺς πού δὲν ἀνέχονται τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' ἐντρέπονται μὲ τὰ πονηρὰ προστάγματά των. Ἐὰν θελήσουν νὰ εἰποῦν τὴν ἀλήθειαν, ὅπωςδήποτε θὰ εἰποῦν ἐκείνους μᾶλλον ὅμως δὲν χρειάζεται οὔτε κἂν ἀπάντησις, διότι τὰ πράγματα φωνάζουν μόνον των.

Ἄλλὰ λέγεις ὅτι αὐτὸς πού συγκατοικεῖ μὲ παρθένον εὐρίσκεται εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν ἐξ αἰτίας τῆς ἡδονῆς, καθ' ὅτι χορταίνει τοὺς ὀφθαλμοὺς του μὲ τὴν θέαν τῶν παρθένων. Μὰ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἔπρεπεν λοιπόν, ἐὰν καὶ αὐτὸ ἔχη ἔτσι, νὰ τὸ ἀποφύγῃ αὐτό· τώρα σᾶς ἀπεδείχθη ἐπαρκῶς, ὅτι εὐχάριστον δὲν εἶναι τὸ παρόμοιον θέαμα, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον, δηλαδή τὸ νὰ μὴ ἀπολαμβάνῃ κανεὶς αὐτὸ τὸ θέαμα, ἐνῶ σὺ μοῦ προσθέτεις καὶ τὴν εὐφροσύνην πού προέρχεται ἀπὸ τὴν συνείδησίν του. Διότι συνήθως τίποτε δὲν μᾶς εὐχαριστεῖ τόσον, ὅσον ἡ ἀγαθὴ συνείδησις καὶ αἱ ἀγαθαὶ ἐλπίδες. Μήπως ὅμως τὸ ἐπιδιώκεις αὐτὸ διὰ νὰ ἔχῃς μεγαλυτέραν ἄνεσιν; Ἄλλ' ἔχει ἀποδειχθῆ καὶ αὐτὸ ὅτι εἶναι εὐκολώτερον, ὅταν δηλαδή συγκατοικῆς μὲ ἀδελφόν. Διότι τώρα ὡς πρὸς τίποτε δὲν διαφέρεις ἀπὸ δοῦλον καὶ ἐπιζητῶν ἄνεσιν, εὖρες τὴν πιὸ φοβερὰν μορφήν δουλείας, ἐνῶ τότε θ' ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ αὐτὴν τὴν κακὴν θέσιν ὑπηρεσίας καὶ θὰ εἶσαι ἀπὸ ἐκείνους πού δίδουν ἐντολὰς καὶ ὄχι ἀπὸ ἐκείνους πού παίρνουν. Ὅταν λοιπόν εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν ὑπάρχῃ ἀντὶ ἡδονῆς λύπη καὶ ἀντὶ δόξης ἐντροπὴ καὶ ἀντὶ ἐλευθερίας δουλεία καὶ ἀντὶ ἀνέσεως κόπος, καὶ ἐπὶ πλέον ὑπάρχει καὶ ἡ βλασφημία τοῦ Θεοῦ καὶ τόσον μεγάλη ἀπώλεια καὶ σκάνδαλα καὶ κόλασις αἰώνιος καὶ ἀπώλεια ἀπειρων ἀγαθῶν, ἐνῶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὅλα τὰ ἀντίθετα, ὅπως δόξα, τιμὴ, ἡδονή, παρρησία, ἐλευθερία, σωτηρία ψυχῶν, κληρονομία βασιλείας, ἀπαλλαγὴ κολάσεως, διατὶ νὰ μὴ ἀνταλλάξωμεν αὐτὰ μὲ ἐκεῖνα; Ἐγὼ δὲν γνω-

θυμοίη· οὐδὲ γὰρ ἀπολογία ἔσται ἡμῖν λοιπὸν οὐδὲ συγγνώμη. Εἰ γὰρ καὶ μηδενὸς ὄντιος τούτων, πάντα ὑπομένειν ἐχρῆν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ὅταν καὶ τὰ ἐνταῦθα καρποῦσθαι παρῆ καὶ τῶν μελλόντων ἐπιυχεῖν ἀγαθῶν, ἡμεῖς δὲ πρὸς
 5 τὸ τὴν τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖσθαι δόξαν, καὶ ἑαυτοὺς προσαπολλύωμεν, τίς ἡμᾶς ἐξαιρήσεται καὶ ἀπαλλάξει τῆς τιμωρίας τῆς ἐπὶ τούτοις κειμένης; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς.

Ταῦτα οὖν ἅπαντα συναγαγόντες πρὸς ἑαυτούς, καταλλαγῶμεν ὅψὲ γοῦν ποιε τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Εἰ
 10 δὲ δοκεῖ τινα δυσκολίαν ἔχειν τὸ συνήθειαν ἀποσπασθῆναι μακράν, τῇ δυνάμει τοῦ λογισμοῦ μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντες, κάκεῖνο πείσαντες ἑαυτούς, ὅτι, ἂν ἀρχὴν μόνον ἐπιθῶμεν τῷ πράγματι, οὐκ ἔτι ὀψόμεθα δυσχερές· οὕτω κατατολμήσομεν τῆς συνηθείας. Ἄν γὰρ δέκα ἡ-
 15 μέρας σαυτὸν ἀποσιήσης, εὐκολώτερον τὰς εἴκοσιν οἴσεις, καὶ δις τοσαύτας πάλιν· εἶτα ὁδῶ προβαίνων οὐδὲ αἴσθησιν λήψη λοιπὸν τῆς ἐν ἀρχῇ δυσκολίας, ἀλλὰ τὸ σφόδρα δυσκαιαγώνιστον εὐκολώτατον ὄψει γινόμενον, καὶ εἰς ἐτέραν πάλιν κατασιήσεις σεαυτὸν συνήθειαν, καὶ ραδίαν εὐρήσεις τὴν
 20 μειάθεισιν οὔσαν οὐ διὰ συνήθειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς χρησιὰς ἐλπίδας. Οὕτω σε κάκεῖναι θαυμάσονται μειζόνως, καὶ ὁ Θεὸς ἀποδέξειαι πρὸ ἐκείνων, καὶ πάντες ἄνθρωποι στεφανώσουσι, καὶ βίον διώση πολλὴν μὲν ἔχοντα ἐλευθερίαν, πολλὴν δὲ τὴν ἡδονήν.

25 Τί γὰρ ἂν γένοιτο ἡδιον τοῦ τοῦ πονηροῦ συνειδότης ἀπαλλαγῆναι καὶ τὸν διηνεκῆ τῆς ἐπιθυμίας καταλῦσαι πόλε-

ρίζω, ἐκτὸς βέβαια ἐὰν κάποιος ἀπλῶς ἐπιθυμῇ νὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν ἀπώλειαν· διότι δὲν θὰ ὑπάρχη δι' ἡμᾶς πλέον οὔτε ἀπολογία οὔτε συγχώρησις. Διότι ἐὰν ἔπρεπε, καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχη τίποτε ἀπὸ αὐτά, ὅλα νὰ τὰ ὑπομένωμεν χάριν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὑπάρχη δυνατότης καὶ τὰ ἐδῶ ἀγαθὰ ν' ἀπολαύσωμεν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, ἡμεῖς ὅμως, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι βλασφημεῖται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὀδηγοῦμεν εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ τοὺς ἑαυτούς μας, ποῖος θὰ μᾶς ἐξαιρέσῃ καὶ θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ποὺ ἐπιφυλάσσεται δι' ὅλα αὐτά; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς.

“Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὰ συνειδητοποιήσωμεν ὡς τὰ ἀνταλλάξωμεν κάποτε, ἔστω καὶ ἀργά, μὲ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας. Ἐὰν δὲ φαίνεται ὅτι ὑπάρχει κάποια δυσκολία τὸ νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ μίαν συνήθειαν μακροχρόνιον, ἀφοῦ ἀναθέσωμεν τὸ πᾶν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ λογισμοῦ καὶ εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ πείσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας εἰς ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν θελήσωμεν νὰ κάμωμεν ἀρχὴν μόνον εἰς τὸ πρᾶγμα αὐτό, δὲν θὰ τὸ βλέπωμεν πλέον εἰς τὸ ἐξῆς δύσκολον· αὐτὸ τὸ τολμηρὸν διάβημα ὡς κάμωμεν κατὰ τῆς συνηθείας. Διότι ἐὰν ἀπομακρύνῃς τὸν ἑαυτὸν σου δέκα ἡμέρας, εὐκολώτερον θὰ ὑποφέρῃς τὰς εἴκοσι καὶ ἕκ νέου πάλιν ἄλλας τόσας. Εἰς τὴν συνέχειαν προχωρῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον δὲν θὰ αἰσθάνεσαι πλέον τὴν ἀρχικὴν δυσκολίαν, ἀλλὰ τὸ πάρα πολὺ δυσκολονίκητον θὰ ἰδῆς νὰ γίνεται εὐκολονίκητον, καὶ θὰ ἀντικαταστήσῃς αὐτὴν τὴν συνήθειάν σου μὲ ἄλλην συνήθειαν καὶ θὰ εὐρῆς τὴν μετάθεσιν αὐτὴν εὐκολον ὄχι μόνον ἐξ αἰτίας τῆς συνηθείας, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδων. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι θὰ σὲ θαυμάσουν περισσότερο καὶ ὁ Θεὸς θὰ σὲ ἀποδεχθῇ πρὶν ἀπὸ ἐκείνας, καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ σὲ στεφανώσουν καὶ θὰ κάμῃς μίαν ζωὴν ποὺ θὰ ἔχῃ πολλὴν μὲν ἐλευθερίαν, πολλὴν δὲ ἡδονήν.

Πράγματι, τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πιὸ εὐχάριστον ἀπὸ τὸ ν' ἀπαλλαγῇ κανεὶς ἀπὸ τὴν πονηρὰν συνείδησιν καὶ νὰ καταπαύσῃ τὸν διαρκῆ πόλεμον τῆς ἐπιθυμίας καὶ μὲ

μον καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας τὸν καλὸν τῆς σωφροσύνης
 πλέκειν σιέφανον, καὶ ἐλευθέρους μὲν ὀφθαλμοῖς πρὸς τὸν
 οὐρανὸν βλέπειν, καθαρᾷ δὲ φωνῇ καὶ καρδίᾳ τῶν ἀπάντων
 Δεσπότην καλεῖν; Οὐδεὶς οὕτω δεσμώτης ἀλύσεως ἀπαλλα-
 5 γεῖς καὶ αὐχμοῦ καὶ τῆς ἄλλης τῆς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ταλαι-
 πωρίας, μᾶλλον δὲ οὐδεὶς οὕτω τὰς ὄψεις πεπηρωμένος ἀ-
 ναβλέψας, καὶ τὸ γλυκὺ τοῦτο φῶς ἰδὼν ἀγάλλεται καὶ γάν-
 νυται καὶ σκιριᾷ, ὡς ὁ τῆς δουλείας ταύτης ἐλευθερωθῆναι
 δυνηθεῖς. Καὶ γὰρ τοῦ φωτὸς γλυκύτερα πολλῶ τῆς τυραν-
 10 νίδος ταύτης ἢ ἀπαλλαγῆ, καὶ ζόφου παντὸς τούτου χαλεπω-
 τέρα τῆς δουλείας ἐκείνης καὶ τῶν δεσμῶν ἢ ταλαιπωρία.

Ἄλλὰ γὰρ τί χρὴ ταῦτα μηκύνειν ἑκατέρου θείου; τοῦ μὲν
 τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀθυμίαν καὶ τὴν βλάβην καὶ τὴν
 πολλὴν τηκεδόνα, τοῦ δὲ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ
 15 τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν πολλὴν παραδεικνύντιος σωφροσύνην;
 λόγος γὰρ οὐδεὶς αὐτὰ παρασιῆσαι δυνήσεται, μόνη δὲ τῶν
 πραγμάτων ἢ πείρα. Καὶ τότε εἴσεσθε καλῶς τίνων μὲν
 ἀπηλλάγητε κακῶν, ποίας δὲ ἐπειύχετε ζωῆς, ὅταν ἡμῖν
 διὰ τῶν πραγμάτων βουληθῆτε πεισθῆναι πεισθήσεσθε τοί-
 20 ρων, ὅταν διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν τὰ εἰρημένα μάθητε. Εἰ δὲ
 ἔτι δυσανασχετεῖτε καὶ τοῖς ἡμετέροις ἀπιστεῖτε λόγοις, ἔρε-
 σθέ τινος τῶν ταύτην ποτὲ δουλευσάντων τὴν δουλείαν, εἶτα
 ἀθρόον ἀπαλλαγέντων καὶ πρὸς τὴν καλὴν ἀναδραμόντων
 ἐλευθερίαν, καὶ τότε γνώσεσθε τῆς παραινέσεως ταύτης τὸ
 25 κέρδος. Ἐπεὶ καὶ ὁ Σολομὼν ἠνίκα μὲν τῇ τῶν βιωτικῶν
 ἐπιθυμίᾳ πραγμάτων κατεῖχετο, μεγάλα τε αὐτὰ ἐνόμιζεν
 εἶναι καὶ θαυμασιὰ καὶ πολλὴν περὶ αὐτὰ τὴν φιλοπονίαν
 ἐπεδείκνυτο, λαμπρὰς τε οἰκοδομούμενος οἰκίας καὶ χρυσίον

πολλήν εύκολίαν νά πλέκη τόν καλόν στέφανον τῆς σωφροσύνης, καί ἀφ' ἑνός μὲν νά βλέπη μέ ἐλευθέρους ὀφθαλμούς πρὸς τόν οὐρανόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νά καλῆ μέ καθαρὰν φωνὴν καί καρδίαν τόν Κύριον τῶν πάντων; Κανείς φυλακισμένος πού ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς ἀλυσίδας καί τὴν ρυπαρότητα καί τὴν ἄλλην ταλαιπωρίαν πού εἶχε μέσα εἰς τὴν φυλακὴν, ἢ καλύτερα, κανείς, πού εἶχε χαμένον τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν του καί τὸ ἐπανεῦρε καί εἶδε τὸ γλυκὺ αὐτὸ φῶς, δὲν ἀγάλλεται καί δὲν λάμπει ἀπὸ χάραν καί δὲν σκιρτᾷ ἡ καρδία του τόσον, ὅσον αὐτὸς πού κατώρθωσε νά ἐλευθερωθῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν. Καθ' ὅσον ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν δουλείαν αὐτὴν εἶναι πολὺ πιὸ γλυκυτέρα ἀπὸ τὸ φῶς καί ἀπὸ ὅλον τὸ σκότος αὐτὸ εἶναι φοβερωτέρα ἢ ταλαιπωρία τῆς δουλείας ἐκείνης καί τῶν δεσμῶν.

Ἄλλ' ὅμως διατί πρέπει νά ὀμιλῶμεν ἐν ἐκτάσει δι' ὅλα τὰ ὑπὲρ καί κατὰ καί τῶν δύο βίων; διὰ τὴν ἀνελευθερίαν καί τὴν λύπην καί τὴν βλάβην καί τὴν πολλὴν σαπίαν πού παρουσιάζει ὁ ἕνας καί διὰ τὴν ἐλευθερίαν καί τὴν ἡδονὴν καί τὴν ὠφέλειαν καί τὴν πολλὴν σωφροσύνην πού παρουσιάζει ὁ ἄλλος; διότι κανείς λόγος δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νά τὰ παραστήσῃ, παρὰ μόνον ἡ πείρα τῶν πραγμάτων. Καί τότε θὰ γνωρίσετε πολὺ καλὰ ἀπὸ ποῖα κακὰ ἀπηλλάγητε καί ποῖαν ζωὴν ἐπετύχατε, ὅταν θελήσετε νά πεισθῆτε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα· καί θὰ πεισθῆτε ὅπωςδῆποτε, ὅταν διαπιστώσετε διὰ τῶν ἔργων σας τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου. Ἐὰν ὅμως ἀκόμη δυσανασχετῆτε καί δὲν πιστεύετε εἰς τὰ λόγια μου, ἐρωτήσατε μερικοὺς πού κάποτε ἐδούλευσαν αὐτὴν τὴν δουλείαν καί ἐν συνεχείᾳ ἀπηλλάγησαν διὰ μιᾶς καί ἔτρεξαν πρὸς τὴν καλὴν ἐλευθερίαν, καί τότε θὰ γνωρίσεται τὸ κέρδος αὐτῆς τῆς συμβουλῆς. Διότι καί ὁ Σολομὼν ὅσον καιρὸν διακατείχετο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, τὰ ἐθεώρει αὐτὰ μεγάλα καί θαυμαστά καί ἔδειχνε δι' αὐτὰ πολλὴν φιλοπονίαν, καί κτίζων λαμπρὰς οἰκίας καί συγκεντρῶνων ἀμέτρητον χρυσάφι, καί συγκεντρῶνων ἀπὸ παντοῦ τοὺς μου-

συνάγων ἄπειρον, μουσικῶν τε χορούς καὶ τραπεζοποιῶν γένη
 παντοδαπά καὶ μαγείρων πάντοθεν συναθροίζων, καὶ τὴν
 ἀπὸ τῶν κήπων χάριν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν λαμπρῶν σωμάτων
 ἡδονὴν δαφυλῶς παρασκευάζων τῇ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίᾳ, καὶ
 5 πᾶσαν, ὡς εἶπεῖν, ὁδὸν ψυχαγωγίας καὶ τέρψεως ἐαυτῶ
 τέμνων, ἐπειδὴ δὲ μικρὸν ἐκεῖθεν ἀνήνεγκε καὶ καθάπερ
 ἐξ ἀθύσσου τινὸς ζοφεραῖς ἀναβλέψαι πρὸς τὸ τῆς φιλοσο-
 φίας ἴσχυσε φῶς, τηνικαῦτα τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ τὴν τῶν
 οὐρανῶν ἀξίαν ἀφῆκε φωνήν· «Ματαιότης ματαιοτήτων», λέ-
 10 γων, «τὰ πάντα ματαιότης».

Ταύτην καὶ ὑμεῖς, καὶ ταύτης ὑψηλοτέραν, ἂν ἐθελήση-
 τε, ψῆφον οἴσετε περὶ τῆς ἀκαίρου ταύτης ἡδονῆς, εἰ μί-
 κρὸν ἑαυτοὺς τῆς πονηραῖς ἀποσιτήσητε σονηθείας. Καίτοι γε
 ὁ Σολομῶν ἐν τοῖς ἄνω γενόμενος χρόνοις οὐδὲ πολλὴν ἀπη-
 15 τεῖτο φιλοσοφίας ἀκρίθειαν· οὔτε γὰρ τρυφᾶν ὁ παλαιὸς ἐ-
 κώλυε νόμος, οὔτε τῶν ἄλλων ἀπολαύσεων ἀπολαύειν περι-
 τὸν ἔφησεν εἶναι καὶ μάταιον· ἀλλ' ὅμως καὶ οὔτω τῶν
 πραγμάτων ἐχόντων ἡδυνήθη συνιδεῖν τὸ ἐν αὐτοῖς ἀνόνη-
 τον, καὶ πολλὴν αὐτῶν καταγνώσθαι ματαιότητα. Ἡμεῖς δε
 20 ἐπὶ μείζονα καλούμεθα πολιτείαν, καὶ πρὸς ὑψηλοτέραν ἀνα-
 θαίνομεν κορυφήν, καὶ πρὸς μείζονα ἀπεδυσάμεθα σκάμματα.
 Καὶ τί γὰρ ἕτερον ἀλλ' ἢ κατὰ τὰς ἄνω δυνάμεις τὰς νοε-
 ρὰς καὶ ἀσωμάτους ἐκείνας πολιτεύεσθαι κελευόμεθα; Πῶς
 οὖν οὐκ αἰσχρὸν καὶ πολλῆς ἄξιον κολάσεως ἐλάτιους ἐκείνου
 25 φανῆναι πολλῶ, καὶ μὴ μόνον τῶν συγκεχωρημένων μὴ γί-
 νεσθαι ὑψηλοτέρους, καθάπερ ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ τῶν κεκω-
 λυμένων καὶ τιμωρίαν ἐχόντων ἀφόρητον ἄπεισθαι;

Τὸ γὰρ ἕρωτα ἐν τῇ ψυχῇ πονηρὸν τρέφειν, καὶ πρὸς
 ἐπιθυμίαν ὄραν γυναῖκα, καὶ καταμανθάνειν κάλλος ἀλλό-
 30 τριον, καὶ καταισχύνειν μὲν ἑαυτὸν, βλάπτειν δὲ τοὺς ἀσθε-
 νεσιτέρους, καὶ πολλὰς μὲν Ἑλλησι παρέχειν λαβὰς, πολλὰς

σικούς χορούς καὶ τοὺς τραπεζοποιοὺς καὶ τοὺς μαγεῖρους καὶ ἱκανοποιῶν πλουσίως τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς του ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν κήπων καὶ τὴν ἡδονὴν τῶν ὠραίων σωμάτων, καὶ διανοίγων διὰ τὸν ἑαυτὸν, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν, κάθε ὁδὸν ψυχαγωγίας καὶ εὐχαριστήσεως, ὅταν ὅμως ἐπανεῦρε πρὸς στιγμὴν τὸν ἀληθῆ ἑαυτὸν του καὶ κατώρθωσε νὰ ἀναβλέψη, ὡσὰν ἀκριβῶς ἀπὸ κάποιαν σκοτεινὴν ἄβυσσον, πρὸς τὸ φῶς τῆς εὐσεβείας, τὴν ἰδίαν ἐκείνην στιγμὴν ἄφησε νὰ βγῆ ἡ ὑψηλὴ ἐκείνη καὶ ἀξία τῶν οὐρανῶν φωνή· «Ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης»³⁰.

Αὐτὴν καὶ σεῖς τὴν ἀπόφασιν καὶ ὑψηλοτέραν ἀπὸ αὐτὴν, ἐὰν θελήσετε, θὰ ἠμπορέσετε νὰ λάβετε περὶ τῆς χυδαίας αὐτῆς ἡδονῆς, ἐὰν πρὸς στιγμὴν ἀπομακρύνετε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀπὸ τὴν πονηρὰν αὐτὴν συνήθειαν. Ἐὰν καὶ βέβαια ὁ Σολομὼν, ζήσας κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην περίοδον, δὲν ἐχρειάζετο καὶ τόσην πολλὴν αὐστηρότητα εὐσεβείας· διότι ὁ παλαιὸς νόμος οὔτε ἠμπόδιζε τὴν τρυφηλὴν ζωὴν, οὔτε ἔλεγεν ὅτι εἶναι περιττὸν καὶ μάταιον τὸ ν' ἀπολαμβάνη κανεὶς τὰς ἄλλας ἀπολαύσεις· ἀλλ' ὅμως ἂν καὶ εἶχαν ἔτσι τὰ πράγματα κατώρθωσε ν' ἀντιληφθῆ τὸ ἀνώφελον αὐτῶν καὶ νὰ καταλογίση εἰς αὐτὰ πολλὴν ματαιότητα. Ἡμεῖς ὅμως καλούμεθα πρὸς ἀνωτέραν ζωὴν καὶ ἀναβαίνομεν πρὸς ὑψηλοτέραν κορυφὴν καὶ ἀνελάβαμεν μεγαλυτέρους ἀγῶνας. Διότι ποίαν ἄλλην ἐντολὴν λαμβάνομεν παρὰ νὰ ρυθμίζωμεν τὴν ζωὴν μας σύμφωνα μὲ τὰς οὐρανίους καὶ νοεράς καὶ ἀσωμάτους ἐκείνας δυνάμεις; Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι αἰσχρὸν καὶ ἄξιον πολλῆς κολάσεως νὰ φανῶμεν κατὰ πολὺ κατώτεροι ἐκείνου καὶ ὄχι μόνον νὰ μὴ ἀποδειχθῶμεν ἀνώτεροι εἰς αὐτὰ ποὺ ἐπιτρέπονται, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ νὰ διαπράττωμεν τὰ ἀπηγορευμένα καὶ ἄξια δι' ἀνυπόφορον τιμωρίαν;

Πράγματι τὸ νὰ τρέφη κανεὶς πονηρὸν ἔρωτα εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ νὰ βλέπη τὴν γυναῖκα μὲ τὴν σαρκικὴν ἐπιθυμίαν, καὶ νὰ περιεργάζεται τὴν ξένην ὠραιότητα καὶ νὰ κατεντροπιάζη μὲν τὸν ἑαυτὸν του νὰ βλάβη δὲ τοὺς ἀσθενεστέρους εἰς τὴν πίστιν καὶ νὰ δίδῃ πολλὰς ἀφορμὰς

δὲ Ἰουδαίοις, καὶ τοὺς τε οἰκείους τοὺς τε ἄλλοιρίους ὑπο-
 σκελίζειν, καὶ πολλὴν τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης κατασκεδάζειν
 βλασφημίαν, καὶ δουλοπρεπεῖς ἀναδέχεσθαι διακονίας, καὶ
 πρὸς τὸν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων θόρον εἰσω-
 5 θεῖν, καὶ τὴν δωρηθεῖσαν ἡμῖν ἐλευθερίαν προπίνειν τῷ δια-
 βόλῳ, καὶ ταύτης χαλεπωτάτων ἀντικαταλλάττεσθαι τυραννί-
 δα, καὶ καταγέλαστον μὲν φίλοις, ἐπονείδιστον δὲ ἐχθροῖς
 εἶναι, καὶ πονηρὰν μὲν τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας προσιρί-
 θεσθαι δόξαν, καταισχύνειν δὲ τὸ σεμνὸν τῆς παρθενίας ἀ-
 10 ξίωμα, καὶ τοῖς ἀσελγαίνειν βουλομένοις πολλὰς παρέχειν
 προφάσεις, καὶ ἕτερα πλείονα τούτων κατασκευάζειν δεινὰ
 (ἅπαντα γὰρ οὔτε συνιδεῖν, οὔτε λόγῳ παρασιῆσαι δυνατὸν,
 ὅσα διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ὑπομένουσι), καὶ τῶν σφόδρα
 κεκωλυμένων ἐστί, καὶ τῶν κόλασιν ἐχόντων ἀφόρητον.

15 “Ὡστε εἰ καὶ μικρὰ τίς ἐσιν ἡδονή, ταῦτα πάντα ἀντι-
 τιθέντες ἐκείνῃ, τὸν γέλωτα, τὴν αἰσχύνην, τὴν τῶν πολλῶν
 ὑποψίαν, τὰς κατηγορίας, τὰ σκώμματα, τὰ ὄνειδη, τὸν σκώ-
 ληκα τὸν ἀτελεύτητον, τὸ σκότιος τὸ ἐξώτερον, τὸ πῦρ τὸ
 ἄσβεστον, τὴν θλίψιν, τὴν σινοχωρίαν, τὸ βρῦγμα τῶν ὀδόν-
 20 των, τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα, καὶ καθάπερ ἐν πλάσιγγι ὄψε γούν
 ποτε τῆς χαλεπωτάτης καὶ ὀλεθρίας νόσου, ἵνα μετὰ λαμ-
 πρῶν ἀπέλθωμεν ἐκεῖ σιφάνων, καὶ δυνηθῶμεν ἐλευθέρους
 σιόμασι πρὸς τὸν Χριστὸν εἰπεῖν, ὅτι ‘Διὰ δὲ καὶ τὴν δόξαν
 τὴν σὴν καὶ συνηθείας κατεφρονήσαμεν καὶ ἡδονῆς ἐκρατήσα-
 25 μεν, καὶ τὴν ψυχὴν ἐθλίψαμεν τὴν ἡμετέραν, καὶ πᾶσαν φι-
 λίαν ἐκβαλόντες καὶ πρόβληψιν, σὲ καὶ τὸν εἰς σὲ πόθον ἀ-
 πάντων προειμήκαμεν πραγμάτων’.

διὰ κατηγορίαν εἰς τοὺς ἔθνικοὺς καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ νὰ παραγκωνίζη καὶ ὑπονομεύη καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς ξένους καὶ νὰ διασκορπίζη πολλὴν βλασφημίαν κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δέχεται νὰ κἀνῃ δουλοπρεπεῖς ὑπηρεσίας καὶ νὰ σπρώχνη τὸν ἑαυτὸν τοῦ πρὸς τὸν θόρυβον τῶν κοσμικῶν πραγμάτων καὶ νὰ παραδίδῃ εἰς τὸν διάβολον τὴν ἐλευθερίαν ποῦ μᾶς ἐδωρήθη καὶ ν' ἀνταλλάσῃ αὐτὴν μὲ τὴν πιὸ χειροτέραν μορφήν δουλείας καὶ νὰ γίνεταί καταγέλαστος μὲν εἰς τοὺς φίλους, ἄξιος κατηγορίας δὲ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ νὰ γίνεταί μὲν ἀφορμὴ κακῆς φήμης διὰ τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας, νὰ κατεντροπιάζη δὲ τὸ σεβαστὸν ἀξίωμα τῆς παρθενίας, καὶ νὰ παρέχῃ πολλὰς ἀφορμὰς εἰς αὐτοὺς ποῦ θέλουν νὰ ἀσελοῦν καὶ νὰ δημιουργῇ ἄλλα, πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, δεινὰ (διότι δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε νὰ τὰ σκεφθῇ κανεὶς οὔτε νὰ τὰ ἐκφράσῃ μὲ λόγια ὅλα ἐκεῖνα ποῦ ὑπομένουν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν πραγμάτων), ὅλα αὐτὰ εἶναι καὶ ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ ἀπηγορευμένα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ συνεπάγονται ἀνυπόφορον τιμωρίαν.

Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχῃ εἰς αὐτὰ κάποια μικρὰ ἡδονή, ὅλα αὐτὰ ἐὰν τὰ θέσωμεν ἀπέναντι εἰς ἐκείνην, τὸν γέλωτα, τὴν ἐντροπήν, τὴν ὑποψίαν τῶν πολλῶν, τὰς κατηγορίας, τὰς κοροϊδίας, τοὺς ὀνειδισμοὺς, τὸν σκώληκα τὸν χωρὶς τέλος, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, τὴν θλίψιν, τὴν στενοχωρίαν, τὸν τρυγμὸν τῶν ὀδόντων, τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα, καὶ ἀφοῦ τὰ τοποθετήσωμεν ὡσὰν ἀκριβῶς ἐπάνω εἰς πλάστιγκας καὶ τὰ ἀντιπαραβάλωμεν, ὥς ἀπομακρυνθῶμεν κάποτε, ἔστω καὶ ἀργά, ἀπὸ τὴν φοβερωτάτην καὶ ὀλεθρίαν αὐτὴν νόσον, ὥστε νὰ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ μὲ λαμπρὰ στεφάνια καὶ νὰ ἡμπορέσωμεν μὲ ἐλεύθερον στόμα νὰ εἰποῦμεν εἰς τὸν Χριστόν, ὅτι Ἰησοῦ καὶ τὴν δόξαν σου καὶ τὰς συνηθείας περιεφρονήσαμεν καὶ ἐκυριαρχήσαμεν τῆς ἡδονῆς καὶ τὴν ψυχὴν μας ἐστενοχωρήσαμεν καί, ἀπορρίψαντες κάθε φιλίαν καὶ πρόληψιν, ἐπροτιμήσαμεν ἑσένα καὶ τὸν πόθον μας δι' ἑσένα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα.

Οὕτω γὰρ κερδανοῦμεν ἡμᾶς αὐτούς, κερδανοῦμεν δὲ τὰς
 ἀθλίας ἐκείνας, κερδανοῦμεν μὲ τοὺς σκανδαλιζομένους, καὶ
 παρ' αὐτοὺς σιησόμεθα τοὺς μάρτυρας, καὶ τὴν πρώτην ληψό-
 μεθα τάξιν. Τῶν γὰρ τὴν μεγίστην ἀθλησιάντων ἀθλοῦσιν ἐ-
 5 κείνην, καὶ τὰς καρτερικὰς ἐνεγκόντων ὀδύνας, οὐκ ἐλάτιονα
 τίθεμαι ἄνθρωπον τὸν ἐπιθυμία κατεχόμενον παλαιᾶ, καὶ
 ἐν ἡδίστη τινὶ καὶ ἀρχαίᾳ προκατειλημμένον συνηθείᾳ, εἶτα
 διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον διακόποντα τὰ δεσμὰ καὶ πρὸς τὸ
 τῷ Θεῷ δοκοῦν ἀναιρέχοντα. Καὶ γὰρ τῶν σφόδρα ἐστὶ χαλε-
 10 ποιátων, συμπάθειάν τε καὶ φιλοσοργίαν ἐκβαλεῖν ἀρχαίαν
 καὶ τὰς πολυπλόκους διακόφαι λαβὰς, καὶ πιεροφυῆσαι, καὶ
 πρὸς τὰς οὐρανίους ἀψίδας ἀναδραμεῖν. Καὶ καθάπερ ἐκεί-
 νοις δριμύς ὁ πόνος, οὕτω καὶ τούτοις μακροτέρα ἢ ὀδύνη.
 Διὸ καὶ οἱ στέφανοι πάλιν ἴσοι, ἐπειδὴ καὶ τὰ παλαίσματα
 15 αὐτοῖς παράλληλα κεῖται.

Εἰ γὰρ ὁ ἐξαγαγὼν τίμιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα τοῦ Θε-
 οῦ ἔσται, ὁ καὶ ἐαντὸν ἐλευθερώσας καὶ μυρίους ἄλλους ἀπαλ-
 λάξας κατηγορίας, ἐννόησον ὅσον λήψεται τὸν μισθόν, καὶ τῇ
 τῶν ἐπάθλων ἐλπίδι κουφιζόμενος καταφρόνησον συνηθείας
 20 πονηρᾶς, ἵνα κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν διαδραμῶν τὸν παρόν-
 τα θίον, μετὰ καθαροῦ συνειδότιος αὐτὴν ἴδῃς ἐκεῖ καὶ τῆς
 ἀγιωτάτης αὐτῆς ἀπολαύσης ὁμιλίας. Τῶν γὰρ σωματικῶν
 λυθέντων παθῶν καὶ τῆς τυραννικῆς σβεσθείσης ἐπιθυμίας,
 οὐδὲν τὸ κωλύον ἄνδρας τε ὁμοῦ καὶ γυναῖκας εἶναι ἐκεῖ,
 25 πάσης μὲν ἐκποδῶν πονηρᾶς οὔσης ὑποψίας, τὴν δὲ τῶν ἀγ-
 γέλων πολιτείαν καὶ τῶν νοερῶν δυνάμεων ἐκείνων δυνα-
 μένων διασώζειν, τῶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσα-
 γομένων ἀπάντων, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡ-
 μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 30 ματι, δόξα, τιμὴ, κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ἔτσι λοιπὸν θὰ κερδίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, θὰ κερδίσωμεν τὰς δυστυχεῖς ἐκεῖνας παρθένοὺς, θὰ κερδίσωμεν τοὺς σκανδαλιζομένους καὶ θὰ σταθῶμεν πλησίον τῶν μαρτύρων καὶ θὰ λάβωμεν τὴν πρώτην θέσιν. Διότι δὲν θεωρῶ κατώτερον, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπέτυχον τὸν μέγιστον ἐκείνον ἀγῶνα καὶ ὑπέφεραν μὲ ὑπομονὴν μεγάλην τὰς ὀδύνας ἐκεῖνας, τὸν ἄνθρωπον ἐκείνον, ποὺ κατείχετο ἀπὸ παλαιὰν ἐπιθυμίαν καὶ εἶχε κυριευθῆ ἀπὸ κάποιαν πολὺ γλυκεῖαν καὶ ἀρχαίαν συνήθειαν, καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ διακόπτει τὰ δεσμὰ καὶ τρέχει πρὸς αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν. Καθ' ὅσον εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ δυσκολώτερα πράγματα τὸ ν' ἀποβάλη κανεὶς παλαιὰν συνήθειαν καὶ συμπάθειαν καὶ νὰ διακόψῃ τὰ πολύπλοκα δεσμὰ καὶ ν' ἀποκτήσῃ πτερὰ καὶ νὰ τρέξῃ πρὸς τὰς οὐρανόφωτους ἀψίδας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς ἐκείνους ὁ κόπος εἶναι σκληρός, ἔτσι καὶ εἰς αὐτοὺς μεγαλυτέρα ἢ ὀδύνη. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ στέφανοι εἶναι ἴσοι, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἀγωνίσματα ποὺ εὐρίσκονται ἔμπροσθέν των, εἶναι παράλληλα.

Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς ποὺ κάτι ἀπὸ ἀνάξιον τὸ καθιστᾷ τίμιον, θὰ γίνῃ ὡς στόμα τοῦ Θεοῦ³¹, αὐτὸς ποὺ ἠλευθέρωσε τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἀπήλλαξεν ἄλλους ἀπὸ μυρίας κατηγορίας, σκέψου πόσον μισθὸν θὰ λάβῃ, καὶ ἔτσι, ἐνδυναμούμενος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν ἐπάθλων, περιφρόνησε τὴν κακὴν συνήθειαν, ὥστε ἀφοῦ διανύσῃ τὴν παροῦσαν ζωὴν σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ ἰδῆς αὐτὴν ἐκεῖ μὲ καθαρὰν συνείδησιν καὶ ν' ἀπολαύσῃ τὴν ἀγιωτάτην ἐκείνην συνομιλίαν μὲ αὐτὴν. Διότι ὅταν καταργηθοῦν τὰ σωματικὰ πάθη καὶ σβεσθῇ ἡ τυραννικὴ ἐπιθυμία, δὲν ἐμποδίζει τίποτε νὰ εἶναι ἐκεῖ οἱ ἄνδρες μὲ τὰς γυναῖκας, ἀφοῦ θὰ ἔχη ἐκλείψει κάθε πονηρὰ ὑποψία, καὶ θὰ ζοῦν τὴν ἀγγελικὴν ἐκείνην ζωὴν καὶ τῶν νοερῶν ἐκείνων δυνάμεων ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ εἰσέρχονται εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει δόξα, τιμὴ καὶ ἐξουσία εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ
Τ Α Σ Κ Α Ν Ο Ν Ι Κ Α Σ
ΜΗ ΣΥΝΟΙΚΕΙΝ ΑΝΔΡΑΣΙ

1. Οἴμοι, ψυχὴ μετὰ γὰρ τοῦ προφήτου καὶ ἐμοὶ νῦν
5 εὐκαιρον τοῦτο εἰπεῖν, καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ πολλάκις, Οἴμοι,
ψυχὴ πρᾶγμα ἡλικὸν καὶ ὄσης γέμον φιλοσοφίας. Ἡ παρ-
θενία καθύβρισται καὶ τὸ διεῖργον αὐτήν ἀπὸ τοῦ γάμου
καταπέτασμα ἀνήρηται ὑπὸ ἀναισχύντων κατασπασθὲν χειρῶν,
καὶ τὰ ἅγια τῶν ἀγίων πεπάτηται, καὶ τὰ σεμνὰ καὶ φρόνης
10 γέμοντα γέγονε βέβηλα καὶ πᾶσι θαιά, καὶ ἡ τοῦ γάμου σε-
μνοτέρα ἰσοοῦτον καθειλκύνθη καὶ κατηνέχθη κάτω, ὡς τὰς
γεγαμημένας μακαρίζεσθαι μᾶλλον. Ἄει μὲν γὰρ ἡ παρθε-
νία μετὰ τοῦ γάμου ταιτιομένη τὰ πρωτεῖα εἶχε καὶ τὴν προε-
δρίαν ἅπασαν, νυνὶ δὲ οὐδὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει μένειν δεδύ-
15 νηται, ἀλλὰ πόρρω που καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀπελήλαιται
τάξιν καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐ πολέμοιό τινες οὐδὲ
ἐχθροί, ἀλλ' αἱ δοκοῦσαι μάλιστα θεραπεύειν αὐτήν οὕτως αὐ-
τὴν διέθηκαν, καὶ αἱ παρέχουσαι μάλιστα πάντων ἡμῖν πρὸς
τοὺς ἀπίστους ἐλευθεροσιμεῖν, αὗται μάλιστα πάντων ἡμῖν
20 ἀπέροσαν ἡμῶν τὰ σιόματα καὶ πολλὴν κατεσκέδασαν αἰ-
σχύνην.

Χρημάτων μὲν ἔνεκεν ὀλίγους μὲν, εἶχον δὲ ὅμως δεῖξαι
τινας Ἑλληνας παρ' αὐτοῖς φιλοσοφήσαντας, καὶ ὁργῆς δέ
τινες ἐν ἐκείνοις περιεγένοντο, παρθενίας δὲ ἄνθος οὐδαμοῦ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΟΥΝ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΝΔΡΑΣ
ΑΙ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΙ

1. «'Αλλοίμονον, ψυχή!». Πράγματι εἶναι κατάλληλος καιρὸς τώρα νὰ ἀναφωνήσω καὶ ἐγὼ μαζί με τὸν προφήτην αὐτὰ τὰ λόγια μίαν καὶ δύο καὶ πολλὰς φορές· «'Αλλοίμονον, ψυχή»· πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι καὶ γεμᾶτον ἀπὸ πόσῃ φιλοσοφίαν. Ἡ παρθενία ἔχει περιφρονηθῆ καὶ τὸ παραπέτασμα ποῦ τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τὸν γάμον ἔχει ἀφαιρεθῆ, κατακομματιασθὲν ἀπὸ ἀναίσχυντα χέρια, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἀγίων ἔχουν καταπατηθῆ, καὶ αὐτὰ ποῦ ἦσαν ἀξιοσέβαστα καὶ γεμᾶτα ἀπὸ φρίκην ἔχουν γίνει βέβηλα καὶ διαβατὰ ἀπὸ ὄλους, καὶ ἡ παρθενία, ποῦ ἦτο σεμνοτέρα ἀπὸ τὸν γάμον, τόσον πολὺ διεσύρθη καὶ ὑπεβιβάσθη, ὥστε νὰ μακαρίζονται πολὺ περισσότερον αἱ ἔγγαμοι. Διότι πάντοτε μὲν ἡ παρθενία, συγκρινομένη με τὸν γάμον, εἶχε τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν πρώτην θέσιν ἐν γένει, τώρα ὅμως οὔτε εἰς τὴν δευτέραν θέσιν ἤμπορεῖ νὰ παραμείνη, ἀλλ' ἀπεμακρύνθη πάρα πολὺ μακρυὰ, πρὸς τὴν τελευταίαν σχεδὸν θέσιν· καὶ τὸ φοβερώτερον βέβαια εἶναι, ὅτι δὲν τὴν ἔφεραν εἰς αὐτὸ τὸ φοβερὸν κατάντημα ὠρισμένοι ἀντίπαλοι καὶ ἐχθροὶ της, ἀλλ' αὐταὶ ποῦ πρὸ πάντων ἐθεωροῦντο ὅτι τὴν ὑπηρετοῦσαν, καὶ αὐταὶ ποῦ περισσότερον ἀπὸ ὄλους μᾶς παρείχον τὴν δυνατότητα νὰ ὁμιλῶμεν με παρησίαν πρὸς τοὺς ἀπίστους, αὐταὶ περισσότερον ἀπὸ ὄλους τοὺς Χριστιανούς μᾶς ἔραψαν τὰ στόματα καὶ μᾶς ἐγέμισαν ἀπὸ πολλὴν ἐντροπήν.

Βέβαια καὶ οἱ Ἕλληνες εἶχον νὰ ἐπιδείξουν μεταξὺ των ὠρισμένους ποῦ ἐφιλοσόφησαν περὶ χρημάτων καὶ μερισμούς ποῦ κατενίκησαν τὸ πάθος τῆς ὀργῆς, εἰς καμμίαν ῥῆμως περίπτωσιν μεταξὺ αὐτῶν δὲν θὰ εὔρης τὸ ἄνθος

παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἀεὶ παρεχώρουν ἐνιαῦθα τῶν πρωτείων ἡ-
 μῖν, ὁμολογοῦντες ἀνωτέρω τῆς φύσεως εἶναι τὸ κατόρθωμα,
 καὶ οὐκ ἀνθρώπινον. Διὰ τοῦτο σφόδρα ἡμῶν τὸ πᾶν ἔθνος
 ἐθαύμαζον, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι, ἀλλὰ καταγελῶσι καὶ κωμω-
 5 δοῦσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος τοσοῦτον κατὰ ταύτης ἐνέ-
 πνευσε τῆς ἀγέλης, ἐπειδὴ μάλιστα ἀπὸ ταύτης ἐώρα τῆς φά-
 λαγγοῦ λαμπρὸν τοῦ Χριστοῦ τὸ σιραιτόπεδον, καὶ οὕτως αὐ-
 τὴν ἐπεχείρησε καταισχῦναι, ὡς βέλτιον εἶναι λοιπὸν μηδὲ
 παρθένους εἶναι τὰς οὕτω τὸ πρᾶγμα μειέναι ἐπιχειρούσας.
 10 Τὸ δὲ αἴτιον τῶν κακῶν ἀπάντων, ὅτι μέχρι προσηγορίας
 τὸ πρᾶγμα ἔσθηκε, καὶ ἐν τῷ σιόματι τὸ πᾶν περιγέγραπται,
 ὅπερ ἐλάχιστον μέρος παρθενίας ἐστί, τὰ δὲ ἀναγκαιότερα
 καὶ μάλιστα αὐτὴν δεικνύντα ἡμέληται, καὶ οὔτε σιολῆς κο-
 σμίας λόγος αὐταῖς, οὐχ ἡσυχίας παρθένους προεπούσης, οὐ
 15 κατανύξεως, οὐκ ἄλλου τῶν τοιοῦτων οὐδενός· ἀλλὰ καὶ φθέγγ-
 γονται εὐκόλως ἅπαντα καὶ γελῶσιν ἀκαίρως, καὶ κατακλῶν-
 ται καὶ θρύπτονται μᾶλλον τῶν ἐπὶ τοῦ τέγους μαλακισομέ-
 νων γυναικῶν, πάντοθεν μηχανήματα τοῖς ὄρῳσιν ἐνιεῖσαι,
 καὶ εἰς τὴν τῶν πορνευομένων γυναικῶν ἀσχημοσύνην εἰσω-
 20 θεῖν ἑαυτὰς βιάζονται, καθάπερ ἀμιλλώμεναι πρὸς ἐκείνας
 καὶ φιλονεικοῦσαι τὰ πρωτεῖα εἰς αἰσχύνης δόξαν λαβεῖν.

Πόθεν γάρ, εἰπέ μοι, λοιπὸν δυνησόμεθα τὴν τοιαύτην
 παρθένον τῆς τάξεως ἐξελεῖσθαι τῆς ἐκείνων καὶ τῆς κοινω-
 νίας, διὰ καὶ αὐτὴ τὸ αὐτὸ ποιῆ ἑκείναις, νέων ἐξαπαιῶσα
 25 καρδίας, ὅταν ἀνεπιερωμένη ᾖ καὶ ἄσωτος, ὅταν τὰ αὐτὰ
 φάρμακα τρίβῃ καὶ τὰ αὐτὰ κεραννύη ποιήτρια καὶ τὸ αὐτὸ
 κατασκευάζῃ κώνειον; Ἀλλ' οὐ λέγει «Δεῦρο καὶ ἐγκυλισθῶ-
 μεν ἔρωτι», οὐδέ, «Ἐρραγκα τὴν κοίτην μου κρόκω, καὶ τὴν

τῆς παρθενίας, ἀλλὰ πάντοτε παρεχώρουν, ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό, εἰς ἡμᾶς τὰ πρωτεῖα, ὁμολογοῦντες ὅτι τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εὐρίσκεται ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ δὲν εἶναι ἀνθρώπινον. Διὰ τοῦτο ἐθαύμαζον πάρα πολὺ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς, τῶρα ὁμως ὄχι πιά, ἀλλὰ μᾶς καταγελοῦν καὶ μᾶς διακωμωδοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος τόσον μεγάλην μανίαν ἐπέδειξεν ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀγέλης, ἐπειδὴ ἔβλεπεν ἀπὸ αὐτὴν κατ' ἐξοχὴν τὴν φάλαγγα ν' ἀκτινοβολῆ τὸ στρατόπεδον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τόσον πολὺ ἐπεχείρησε νὰ καταισχύνη αὐτὴν, ὥστε πλέον εἶναι προτιμότερον νὰ μὴ εἶναι οὔτε κἂν παρθένοι αὐταὶ ποὺ ἐπιχειροῦν ν' ἀσκήσουν τὴν παρθενίαν μὲ τὸν τρόπον αὐτόν. Τὸ δὲ αἴτιον ὄλων τῶν κακῶν εἶναι, τὸ ὅτι αὐτὴ κατήντησε μόνον κατ' ὄνομα παρθενία καὶ κατήντησε τὸ ὄλον πρᾶγμα νὰ περιγράφεται μόνον ἀπὸ τὸ στόμα, πρᾶγμα ποὺ εἶναι τὸ ἐλάχιστον μέρος τῆς παρθενίας, ἐνῶ ἔχουν παραμεληθῆ τὰ σημαντικώτερα καὶ αὐτὰ ποὺ κατ' ἐξοχὴν τὴν ἀναδεικνύουν, καὶ δὲν δίδουν σημασίαν οὔτε διὰ στολὴν κοσμίαν, οὔτε διὰ τὴν πρέπουσαν εἰς τὰς παρθέτους ἡσυχίαν, οὔτε διὰ τὴν συντριβὴν τῆς καρδίας, οὔτε διὰ τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ καὶ λέγουν χωρὶς νὰ σκεφθοῦν τὰ πάντα καὶ γελοῦν χωρὶς αἰτίαν καὶ κάμνουν καμώματα, καὶ καλλωπίζονται περισσότερο καὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας ποὺ συχνάζουν εἰς τοὺς οἴκους ἀνοχῆς, ἀπὸ παντοῦ προκαλοῦν αὐτοὺς ποὺ τὰς βλέπουν καὶ βιάζονται νὰ σπρώχνουν τὸν ἑαυτῶν καὶ εἰς τὴν ἀσχημοσύνην τῶν γυναικῶν καὶ πορνεύουν, ὡσὰν νὰ συναγωνίζονται ἐκεῖνας ποὺ φιλονεικοῦν πῶς νὰ λάβουν τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν δόξαν τῆς ἐντροπῆς.

Εἶπέ μου λοιπὸν σὲ παρακαλῶ, πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ξεχωρίσωμεν τὴν παρόμοιον παρθένον ἀπὸ τὴν τάξιν καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν γυναικῶν ἐκείνων, ὅταν καὶ αὐτὴ κάμνη τὸ ἴδιον μὲ αὐτάς, ἐξαπατῶσα τὰς καρδίας τῶν νέων, ὅταν εἶναι προκλητικὴ καὶ ἄσωτος, ὅταν παρασκευάζη τὰ ἴδια φάρμακα καὶ προσφέρει τὰ ἴδια ποτήρια καὶ ἐτοιμάζει τὸ ἴδιο δηλητήριον; Ἄλλ' ὁμως δὲν λέγει ἡ Γραφή, «Ἐλα καὶ νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὸν ἔρωτα»¹, οὔτε «Ἐράντι-

κλίνην μου κινναμώμω»· εἶτε τὴν κοίτην καὶ τὴν κλίνην, καὶ μὴ τὰ ἱμάτια καὶ τὸ σῶμα. Ἐκεῖναι μὲν γὰρ οἴκοι τὸ δέλεαρ κατακρούπιοι, οὐ δὲ πανταχοῦ περιφέρεις τὴν παγίδα, καὶ ἀναπειάσασα τῆς ἡδονῆς τὰ περὰ περιάγεις ἐπὶ τῆς ἀγο-

5 ρᾶς. Ἄλλ' οὐ διελέχθης, οὐδὲ εἶπες ἐκεῖνα τὰ πορνικὰ ῥήματα, «Δεῦρο καὶ ἐγκυλιοθῶμεν ἔρωτι»· οὐκ εἶπες τῇ γλώττι, ἀλλ' εἶπες τῷ στήματι· οὐκ ἐφθέγξω τῷ σιόματι, ἀλλ' ἐφθέγξω τῷ θαδίσματι· οὐκ ἐκάλεσας τῇ φωνῇ, ἀλλ' ἐκάλεσας φωνῆς λαμπρότερον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἄλλὰ καλέσασα οὐκ

10 ἔδωκας σεαυτὴν. Οὐδὲ οὕτως ἀπήλλαξαι τῆς ἁμαρτίας. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἕτερον εἶδος πορνείας· καθαρὰ τῆς ὑβρεως ἔμεινας, ἀλλὰ τῆς σωματικῆς, οὐ τῆς ψυχικῆς· καὶ ἀπήρτισται σοι τὰ τῆς ἁμαρτίας πάντα, εἰ καὶ μὴ διὰ τῆς μίξεως, ἀλλὰ διὰ τῆς ὄψεως.

15 Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, καλεῖς τοὺς παριόντας; τί δὲ ἐξάπεις τὸ πῦρ; πῶς δὲ νομίζεις εἶναι καθαρὰ τῆς ἁμαρτίας, πᾶσαν αὐτὴν ἐργασαμένη; Καὶ γὰρ τέλειον εἰργάσω μοιχὸν τὸν ἄλόντια σου τῷ στήματι τούτῳ· πῶς οὖν δύνασαι μὴ εἶναι μοιχαλὶς, ὅταν τὸ ἔργον σου μοιχείας ἀλίσκηται;

20 ἢ γὰρ ἐκείνου μανία σὸν ἔργον ἐστί. Ὅτι γὰρ ἡ κατασκευάζουσα μοιχοὺς μοιχείας διαφυγεῖν τιμωρίαν οὐκ ἂν δυνηθεῖη ποιεῖ παντί που δῆλόν ἐστι. Σὺ τὸ ξίφος ἠκόνησας, οὐ τὴν δεξιὰν ὥπλισας, οὐ τὴν ὠπλισμένην δεξιὰν κατὰ τῆς ἀθλίας ᾤθησας ψυχῆς· πῶς οὖν δύνασαι τῆς ἐπὶ τῷ φόνῳ τούτῳ

25 τιμωρίας ἀπαλλάττεσθαι; Εἶπε γὰρ μοι, τίνας μισοῦμεν καὶ ἀποστρεφόμεθα ἡμεῖς; τίνας δὲ οἱ νομοθέται καὶ δικασταὶ κολάζουσι; τοὺς πίνοντας τὰ δηλητήρια φάρμακα, ἢ τοὺς κεραννύνας τὴν κύλικα, καὶ κατασκευάζοντας αὐτά, καὶ διὰ

σα τὴν κοίτην μου μὲ κρόκον καὶ τὴν κλίνην μου μὲ κιννάμωμον»²· μακάρι νὰ ἐρράντιζε τὴν κοίτην καὶ τὴν κλίνην τῆς καὶ ὄχι τὰ ἐνδύματά τῆς καὶ τὸ σῶμα τῆς. Διότι ἐκεῖναι μὲν κρύπτουν τὸ δόλωμα εἰς τὴν οἰκίαν, ἐνῶ σὺ παντοῦ περιφέρεις τὴν παγίδα καὶ ἀφοῦ ἤνοιξες τὰ πτερὰ τῆς ἡδονῆς τριγυρίζεις μέσα εἰς τὴν ἀγοράν. Ἄλλὰ θὰ μοῦ εἶπῃς, ὅτι δὲν συνωμίλησες μὲ κανένα, οὔτε εἶπες ἐκεῖνα τὰ πορνικὰ λόγια, «Ἔλα καὶ νὰ ἐπιδοθοῦμεν εἰς ἔρωτα»· δὲν τὸ εἶπες μὲ τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ τὸ εἶπες μὲ τὴν ὄλην ἐμφάνισίν σου· δὲν τὸ εἶπες μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ τὸ εἶπες μὲ τὸ βάδισμά σου· δὲν τὸν ἐκάλεσες μὲ τὴν φωνήν, ἀλλὰ τὸν ἐκάλεσες καταφανέστερον τῆς φωνῆς μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς σου. Ἄλλὰ ναι μὲν τὸν ἐκάλεσες, ἀλλ' ὅμως δὲν τοῦ ἐδόθη. Οὔτε ἔτσι εἶσαι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ εἶναι ἄλλο εἶδος πορνείας· ἔμεινες καθαρὰ ἀπὸ τὴν προσβολήν, ἀλλ' ὅμως τὴν σωματικὴν καὶ ὄχι τὴν ψυχικὴν· καὶ ἐπετελέσθησαν ἀπὸ ἐσένα ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀμαρτίαν, ἂν καὶ ὄχι διὰ τῆς ἐπαφῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς ὄψεως.

Εἶπέ μοι σὲ παρακαλῶ· πρὸς ποῖον σκοπὸν προκαλεῖς τοὺς διερχομένους; διατί ἀνάπτεις τὴν φωτιάν; πῶς νομίζεις ὅτι εἶσαι καθαρὰ ἀπὸ ἀμαρτίαν, τὴν στιγμὴν ποὺ τὴν ἔχεις διαπράξει ἐξ ὀλοκλήρου; Καθ' ὅσον ἔκαμες τέλειον μοιχὸν αὐτὸν ποὺ συνέλαβες μὲ τὴν ὄλην ἐμφάνισίν σου· πῶς λοιπὸν ἠμπορεῖς νὰ μὴ εἶσαι μοιχαλὶς, ὅταν αἱ πράξεις συνίστανται εἰς μοιχείας; διότι ἡ μανία ἐκείνου εἶναι ἰδικόν σου ἔργον. Τὸ ὅτι βέβαια αὐτὴ ποὺ δημιουργεῖ μοιχοὺς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν τῆς μοιχείας εἶναι εἰς τὸν καθένα φανερόν. Σὺ ἠκόνισες τὸ εἶφος, σὺ ὤπλισες τὴν δεξιάν, σὺ ἔσπρωξες τὴν ὤπλισμένην δεξιάν ἐναντίον τῆς δυστυχισμένης ψυχῆς· πῶς λοιπὸν ἠμπορεῖς ν' ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν τιμωρίαν διὰ τὸν φόνον αὐτόν; Διότι εἶπέ μοι σὲ παρακαλῶ· ποίους μισοῦμεν καὶ ἀποστρεφόμεθα; ποίους τιμωροῦν οἱ νομοθέται καὶ οἱ δικασταί; αὐτοὺς ποὺ πίνουν τὰ δηλητηριώδη φάρμακα ἢ ἐκείνους ποὺ ἀναμειγνύουν καὶ τὰ παρασκευάζουν μέσα

τῆς τέχνης ἀπολλύντιας τῆς αὐτιῶν; οὐχὶ τοὺς πίνοντας μὲν
καὶ ἐλεοῦμεν ἅτε ἠδικημένους, ἐκείνους δὲ πάσαις καταδι-
κάζομεν ψήφοις; Καὶ οὐκ ἄρκει πρὸς ἀπολογία ἀυτοῖς τὸ
λέγειν, ὅτι οὐκ ἐμαυτὸν ἔβλαψα, ἀλλ' ἕτερον ἀπώλεσα· ἀλλὰ
5 καὶ δι' αὐτὸ μὲν τοῦτο χαλεπωτέραν δίδοσσι δίκην.

Σὺ δὲ ἀθλία καὶ ταλαίπωρε, κεράσασα τὴν κύλικα τὴν
ὀλεθρίαν ταύτην, καὶ ὀρέξασα καὶ δοῦσα τὸ φάρμακον, μετὰ
τὸ πιεῖν ἐκείνον καὶ ἀπολέσθαι ἀπολογία σαυτῆ νομίζεις
ὑπολελεῖφθαι, τὸ μὴ αὐτὴ πιεῖν, ἀλλ' ἐτέρῳ παρασχεῖν τὸ
10 δηλητήριον; Καίτοι γε ὑμεῖς τῶν φαρμακοπωλῶν ἐκείνων
ισοοῦτῳ χαλεπωτέραν δώσετε δίκην, ὅσῳ καὶ ὁ θάνατος χα-
λεπώτερος. Οὐ γὰρ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν ἀναιρεῖτε·
κάκεῖνοι μὲν πολλάκις ἢ θυμῷ, ἢ ὀργῇ τοῦτο πράττουσιν, ἢ
χρημάτων δεόμενοι, ὑμεῖς δὲ οὐδὲ εἰς ταύτην ἔχετε κατα-
15 φρυγεῖν τὴν πρόφασιν. Οὔτε γὰρ ἐχθροὺς ὄντας, οὔτε ἠδικη-
κότας, οὔτε χρημάτων δεόμενοι τοῦτο ποιεῖτε, ἀλλ' ὑπὲρ κε-
νοδοξίας μόνης εἰς τὰς ἀλλοτριὰς παίζετε ψυχὰς, τέρπιν
οἰκείαν τὸν ἐτέρων ποιούμεναι θάνατον.

Ἄλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς ἐξηνέχθην ταῦτα εἰπεῖν ἐτέ-
20 ρωσε ὀρμῶν· διόπερ ἐπανιτέον, ὅθεν ἐξέβην. Ὡσπερ γὰρ
οὐκ ἀρκούντων τούτων καταισχῦναι τὸ πᾶν ἔθνος, καὶ ἄλλο
τι πλέον ἐπενόησαν. Ἄλλὰ μηδεὶς περὶ πασῶν ταῦτα εἰρησθαι
νομίζετω· σὺ γὰρ οὕτως ἀθλιός εἰμι, ὡς ὁμοῦ πάντα φύρειν
καὶ συγγεῖν. Περὶ γὰρ τῶν ὑπευθύνων καὶ ταῦτα εἴρηται,
25 καὶ τὰ μετὰ ταῦτα εἰρήσεται. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἀρκούντων
τούτων εἰς βλάβην, ἄνδρας τινὰς οὐδαμῶθεν αὐταῖς προσή-

εἰς τὸ ποτήρι καὶ ὀδηγοῦν μὲ τὴν τέχνην των εἰς τὸν θάνατον; δὲν συμβαίνει νὰ δείχνωμεν εὐσπλαγχνίαν μὲν δι' αὐτοὺς ποὺ τὰ πίνουν, ἐπειδὴ ἔχουν ἀδικηθῆ, νὰ καταδικάζωμεν δὲ παμψηφεί ἐκείνους ποὺ τὰ ἐτοιμάζουν; Καὶ δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν ἀπολογίαν των αὐτὸ ποὺ λέγουν, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔβλαψα τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλ' ἄλλον ὠδήγησα εἰς ἀπώλειαν, ἀλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὑφίστανται βαρυτέραν τιμωρίαν.

Σὺ ὅμως, ἀθλία καὶ ταλαίπωρε, ποὺ ἠτοίμασες τὸ ὀλέθριον αὐτὸ ποτήρι καὶ ἠπλωσες τὸ χέρι καὶ προσέφερες τὸ φάρμακον καὶ ἐκεῖνος τὸ ἔπιε καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν ἀπώλειαν, νομίζεις ὅτι ἔχει ἐναπομείνει δι' ἐσένα δικαιολογία τὸ ὅτι δὲν τὸ ἔπιες ἐσὺ τὸ δηλητήριον, ἀλλὰ τὸ προσέφερες εἰς ἄλλον; Ἐὰν καὶ σεῖς βέβαια τόσον φοβερωτέραν τιμωρίαν θὰ ὑποστῆτε ἀπὸ τοὺς φαρμακοπώλας ἐκείνους, ὅσον φοβερώτερος εἶναι ὁ θάνατος. Διότι δὲν θανατώνετε μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν πολλὰς φορὰς τὸ κάνουν αὐτὸ ἀπὸ θυμὸν καὶ ὀργὴν ἢ ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα, σεῖς ὅμως δὲν ἔχετε οὔτε καὶ αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν νὰ προβάλετε. Διότι αὐτὸ τὸ κάμνετε καὶ χωρὶς νὰ εἶναι ἐχθροὶ σας καὶ χωρὶς νὰ σᾶς ἔχουν ἀδικήσει καὶ μὴ ἔχουσαι ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα, ἀλλὰ παίζετε μὲ τὰς ψυχὰς τῶν ξένων ἀπλῶς καὶ μόνον ἀπὸ ματαιοδοξίαν, διότι μεταβάλλετε εἰς εὐχαρίστησίν σας τὸν θάνατον τῶν ἄλλων.

Ἄλλὰ βέβαια δὲν γνωρίζω πῶς, ὀρμώμενος ἀπὸ ἄλλην αἰτίαν, ἔφθασα νὰ εἰπῶ αὐτὰ διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει νὰ ἐπιστρέψω ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἔκαμα τὴν παρέκβασιν. Διότι, ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ μὴ ἀρκοῦσαν αὐτὰ διὰ νὰ γεμίσουν μὲ αἰσχύνην ὀλόκληρον τὸ φῦλον των, ἐπενόησαν καὶ κάτι ἐπιπλέον. Ἄλλὰ κανεῖς νὰ μὴ νομίζῃ ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν δι' ὅλας; διότι δὲν εἶμαι τόσον ἄθλιος, ὥστε ὅλα νὰ τὰ ἀναμειγνύω καὶ νὰ τὰ συγχέω. Καὶ αὐτὰ λοιπὸν ἐλέχθησαν περὶ τῶν ὑπευθύνων καὶ περὶ αὐτῶν θὰ λεχθοῦν καὶ τὰ ἐν συνεχείᾳ. Διότι, ὡσὰν νὰ μὴ ἀρκοῦσαν αὐτὰ διὰ νὰ δημιουργήσουν τὴν βλάβην, παίρνουν καὶ κλείουν μαζί των ὠρισμέ-

κοντας λαβοῦσαι συγκατακλείουσι, καὶ τὸν πάντα συνοικί-
 ζουσι χρόνον, καθάπερ ἐνδεικνύμεναι καὶ διὰ τούτων καὶ
 διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἄκουσαι ἐπὶ τὴν παρθενίαν εἰλκύ-
 σθησαν καὶ θίαν ὑπομείνασαι τὴν ἐσχάτην· καὶ ταύτη παρα-
 5 μυθοῦνται τὴν θίαν καὶ τὴν ἀνάγκην.

Τί γάρ; οὐχὶ τούτων χεῖρω παρὰ πάντων, ὅταν ταῦτα γί-
 νηται, λέγεται καὶ παρὰ φίλων καὶ οἰκείων; Ταύτας δὲ ζῆν
 ἢ ἀναπνεῖν ὅλως ἔδει, ἀλλὰ μὴ διαπρίεσθαι μέσας, ἢ κατορύ-
 τισθαι ζώσας μετ' ἐκείνων αὐτῶν; Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ
 10 τούτων πολλῶ πλείονα ἅπαντες λέγουσι καὶ δρόμος λοιπὸν
 ταῖς μαίαις καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὰς τῶν παρθένων οἰ-
 κίας, καθάπερ πρὸς τὰς ὠδινούσας, οὐχ ὥστε λοχεῦσαι τί-
 κτουσαν (γέγονε μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τινων καὶ τοῦτο), ἀλλ' ὥστε
 διαγνῶναι καθάπερ ἐπὶ τῶν ὠνουμένων θεραπαινίδων, τίς
 15 μὲν ἢ διεφθαρμένη, τίς δὲ ἢ ἀνέπαφος. Καὶ ἡ μὲν ὑπήκου-
 σε ραδίως τῇ δοκιμασίᾳ, ἡ δὲ ἀντεῖπε, καὶ αὐτῶ τούτῳ
 καταισχυνθεῖσα ἀπῆλθεν, εἰ καὶ μὴ διέφθαρτο· καὶ ἡ μὲν
 ἐάλω, ἡ δὲ ἐάλω, καὶ αὐτὴ δὲ πάλιν οὐχ ἥτιον ἐκείνης αἰσχύ-
 νεται, μὴ δυνηθεῖσα ἀξιόπιστος ἀπὸ τοῦ τρόπου φανῆναι, ἀλ-
 20 λὰ μαρτυρίας τῆς ἀπὸ τῆς ἐξειάσεως δεηθεῖσα. Πόσων οὐκ
 ἄξια ταῦτα δακρύων; πόσων οὐκ ἄξια θανάτων; Τίς δὲ οὔτω
 λίθινος καὶ ἀσυμπαθής, ὡς μὴ πυρωθῆναι καὶ τὰ τοῦ Φινεὲς
 παθεῖν; Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, εἰ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ταύ-
 την οἶδε γινομένην τὴν ἀσχημοσύνην, οὐκ ἂν αὐτῶν ἐφείσα-
 25 το, ἀλλ' ἐποίησεν ἂν ταυτίο, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς Μαδιανίτιδος

νους ἄνδρας πού δέν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μέ αὐτάς καί συγκατοικοῦν μαζί των καθ' ὄλον τόν χρόνον, ὡσάν νά θέλουν νά δείξουν μέ τήν ἐνέργειάν των αὐτήν καί μέ τὰ ὅσα λέγουν, ὅτι παρεσύρθησαν πρὸς τήν παρθενίαν χωρίς τήν θέλησίν των καί μετὰ ἀπό πάρα πολὺ ἐξαναγκασμόν, καί μέ τόν τρόπον αὐτόν παρηγοροῦνται διὰ τήν βίαν καί τόν ἐξαναγκασμόν.

Τί λοιπόν; Δέν λέγονται ἀπό ὄλους, καί φίλους καί συγγενεῖς, χειρότερα ἀπό αὐτά, ὅταν συμβαίνουν αὐτά τὰ πράγματα; Μὰ ἔπρεπεν αὐταὶ νά ζοῦν ἀκόμη καί ν' ἀναπνέουν; δέν ἔπρεπε νά κατακομματιάζωνται ἢ νά παραχώνωνται ζωνταναί μαζί μέ ἐκείνους; Καθ' ὅσον καί αὐτά τὰ λέγουν ὅλοι καί πολὺ πιό χειρότερα ἀπό αὐτά. Καί τρέχουν λοιπόν αἱ μαῖαι καθημερινῶς πρὸς τὰς οἰκείας τῶν παρθένων, ὅπως ἀκριβῶς πρὸς ἐκείνας πού πρόκειται νά γεννήσουν, ὅχι μέ σκοπὸν νά βοηθήσουν αὐτήν πού γεννᾶ (βέβαια συνέβη καί αὐτὸ εἰς ὠρισμένας ἀπό αὐτάς), ἀλλὰ διὰ νά κάμουν διάγνωσιν, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τήν περίπτωσιν τῶν ἀγοραζομένων ὑπηρετριῶν, ποία εἶναι ἡ διεφθαρμένη καί ποία εἶναι ἀνέπαφος. Καί συμβαίνει, ἄλλη μὲν νά ὑπακούσῃ εὐκόλα εἰς τήν δοκιμασίαν, ἄλλη δὲ προβάλλει ἀντίρρησιν καί, αἰσθανθεῖσα ἐντροπήν ἀπό αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, φεύγει, καί ἂν ἀκόμη δέν διεφθάρῃ. Καί ἄλλη μὲν εὐρίσκεται νά ἔχη διαφθαρῆ, ἄλλη δὲ ὅχι, ἀλλὰ καί αὐτὴ πάλιν πού δέν εὐρέθη διεφθαρμένη ἐντρέπεται ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τήν διεφθαρμένην, ἐπειδὴ δέν κατώρθωσε νά φανῇ ἀξιόπιστος ἀπὸ τήν ὄλην συμπεριφορὰν της, ἀλλ' ἐχρειάσθη νά βεβαιωθῇ αὐτὸ κατόπιν ἐξετάσεως. Πόσων δακρύων δέν εἶναι ἄξια αὐτά; πόσους θανάτους δέν ἀξίζουν; Ποῖος εἶναι τόσο σκληρὸς ὡσάν τήν πέτραν καί τόσο ἀσυγκίνητος, ὥστε νά μὴ ἀνάψῃ ἀπὸ μανίαν καί νά μὴ πάθῃ αὐτὸ πού ἔπαθεν ὁ Φινεός; Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν, ἂν διεπίστωνε νά διαπράττεται αὐτὴ ἡ ἀσχημοσύνη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, δέν θὰ τὰς ἐλυπεῖτο, ἀλλὰ θὰ ἦτο δυνατόν νά κάμῃ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς πού ἔκαμε τότε εἰς τήν περίπτωσιν τῆς Μαδιανίτιδος^{2α}, ἡμεῖς ὅμως (διότι δέν ἐπιτρέπεται ν' ἀρπά-

τότε εἰργάσαιο, ἡμεῖς δὲ (οὐ γὰρ ἐφεῖται ἀρπάσαι μάχαιραν, οὐδὲ κενιῆσαι τῷ σειρομάσῃ τοὺς τὰ τοιαῦτα πλημμελοῦντας) πάσχομεν μὲν ταῦτά, ἅπερ ἐκεῖνος ἔπαθεν ὁ ἅγιος, οὐ δρω-
 5 ὀδυρομῶν καὶ θρήνων.

Δεῦρο οὖν, συναλγήσατέ μοι καὶ σοσιενάξατε ὅσαι ταύ-
 της ἐκτός ἐστι τῆς αἰσχύνης· αἱ γὰρ ἄθλια καὶ ταλαίπωροι
 ἐκεῖναι καὶ ἀναλγησίαν ἴσως μετὰ τῶν ἄλλων νοσοῦσι κλ-
 κῶν. Ἄλλ' ὑμεῖς αἱ τοῦτον ἀναδεξάμεναι τὸν βίον καὶ τοῦ
 10 νυμφῶνος καταξιούμεναι καὶ τοῦ νυμφίου καὶ φαιδρᾶς ἔ-
 χουσαι τὰς λαμπάδας καὶ τῷ τιμίῳ τῆς παρθενίας παντὸς
 διαδήματος βασιλικοῦ μᾶλλον κοσμούμεναι στεφάνῳ, δακρύ-
 σατε σὺν ἡμῖν, καὶ πικρῶς ἀνοιμώξατε· οὐ μικρὸν τοῦτό ἐστι
 φάρμακον καὶ εἰς διόρθωσιν τῶν τὰ ἀνίατα νοσούντων καὶ
 15 εἰς παραμυθίαν τῶν τὰ ἐκείνων ὀδυρομένων· τοῦτο καὶ ὁ
 νυμφίος ὁ ὑμέτερος πεποίηκε ποτέ. Τὴν γὰρ Ἱερουσαλήμ
 πρὸς ἔσχατον ἀπωλείας κατενεχθεῖσαν ἰδὼν καὶ οὐκέτι δυνα-
 μένην ἀνενεγκεῖν ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας, ἐδάκρυσεν, καὶ ἐπὶ τῆς
 Βηθσαϊδᾶ συμβουλαῖς μὲν οὐκ ἐχρήσατο λοιπὸν, οὐδὲ ση-
 20 μείοις, ταλανισμῶ δὲ μόνον, τὸ «Οὐαὶ» συνεχῶς ἐπιλέγων ταῖς
 πόλεσι, καθάπερ ἐπὶ τῶν ψυχορραγούντων ποιοῦμεν ἡμεῖς.

Καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος, τὸν διδάσκαλον τὸν ἑαυτοῦ
 μιμούμενος, οὐκ ἐπαύσατο πάντα τὸν βίον, τοὺς πεσόνας καὶ
 ἐν αὐτῷ τῷ πτώματι μένοντας καὶ οὐκ ἐθέλοντας ἀνασιῆ-
 25 ναι λοιπὸν ὀλοφυρόμενος οὕτω πικρῶς, ὡς καὶ μετὰ διορι-
 σμοῦ τινος ἰσχυροτέρου τοῖς Ῥωμαίοις αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐπισιέλ-
 λειν καὶ λέγειν, «Ὅτι λύπη μοί ἐστι μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος
 ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου· ἠὺχόμεν γὰρ ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ
 τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου τῶν
 30 κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται». Εἶδες ὅσην ἔχει τὰ

3. Λουκᾶ 19, 21.

4. Ῥωμ. 9, 2-4.

σωμεν τὴν μάχαιραν, οὔτε νὰ τρυπήσωμεν μὲ τὸ ξίφος αὐτοῦς ποὺ διαπράττουν αὐτὰ τὰ πλημμελήματα) παθαίνομεν τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ποὺ ἔπαθεν ἐκεῖνος ὁ ἅγιος, δὲν κάμνομεν ὅμως τὰ ἴδια, ἀλλὰ μὲ ἄλλον τρόπον παρηγοροῦμεν τὴν λύπην μας, μὲ ὄδυρμούς καὶ θρήνους.

Ἐμπρὸς λοιπόν, συμπονέσατε καὶ συστενάξατε μαζί μὲ ἐμένα ὅσαι εἰσθε ἀμέτοχοι αὐτῆς τῆς ἐντροπῆς· διότι αἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι καὶ ταλαίπωροι ἐνδεχομένως νὰ πάσχουν μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα κακὰ καὶ ἀπὸ ἀναλγησίαν. Ἄλλὰ σεῖς ποὺ ἐδέχθητε ν' ἀκολουθήσετε αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ εἰσθε ἄξιοι τοῦ νυμφῶνος καὶ τοῦ νυμφίου καὶ ἔχετε φαιδρὰς τὰς λαμπάδας σας καὶ εἰσθε στολισμένοι μὲ τὸν ἔνδοξον στέφανον τῆς παρθενίας λαμπρότερα ἀπὸ ὅποιο-δήποτε βασιλικὸν διάδημα, δακρύσατε μαζί μὲ ἐμένα καὶ θρηνήσατε πικρά· δὲν εἶναι αὐτὸ μικρὸν φάρμακον καὶ πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ ἀθεράπευτα νοσήματα καὶ πρὸς παρηγορίαν ἐκείνων ποὺ θρηνοῦν διὰ τὸ κατάντημα ἐκείνων· αὐτὸ κάποτε ἔκαμε καὶ ὁ νυμφίος σας. Διότι ὅταν εἶδε τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ ὀδηγῆται πρὸς τὸν γκρεμὸν τῆς ἀπωλείας καὶ νὰ μὴ ἡμπορῆ νὰ συνέλθῃ πλέον ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν της, ἐδάκρυσε³ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Βηθσαϊδᾶ δὲν ἐχρησιμοποίησε συμβουλὰς οὔτε θαύματα, ἀλλὰ μόνον ταλανισμούς, ἀπευθύνων συνεχῶς πρὸς τὰς πόλεις τὸ «Οὐαί», ὅπως ἀκριβῶς ἡμεῖς κάμνομεν ἐπὶ τῶν ἐτοιμοθανάτων.

Καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος, μιμούμενος τὸν διδάσκαλόν του, δὲν ἔπαυσεν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του, αὐτοὺς ποὺ εἶχον πέσει ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ ἐξηκολούθουν νὰ μένουν εἰς τὴν πτώσιν των καὶ δὲν ἤθελον πλέον νὰ σηκωθοῦν, τόσον πολὺ νὰ τοὺς θρηνῆ πικρά, ὥστε μὲ κάποιαν ἐντονωτέραν ἔμφασιν, γράφων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἴδιο νὰ λέγῃ· «Μεγάλῃ λύπῃ καὶ ἀδιάκοπος ὀδύνη ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν καρδίαν μου· θὰ ηὐχόμουν μάλιστα νὰ γίνω ἐγὼ ὄνάθεμα καὶ νὰ εὐρεθῶ μακρὰ ἀπὸ τὸν Χριστὸν χάριν τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, ποὺ εἶναι οἱ Ἰσραηλῖται»⁴. Βλέπεις πόσῃν ἔμφασιν περιέ-

ρήματα ἔμφασιν, ὅσον πόνον καρδίας παρίστησι; Καὶ τῶν πιστῶν δὲ τοὺς χολεύοντας καὶ κλυδωνιζομένους οὕτω πενθεῖ, ὡς αὐτὸς ἐν ἐκείνοις τυγχάνων τοῖς κακοῖς· «τίς» γάρ, φησὶν, «ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλί-
5 ζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;». Καὶ οὐκ εἶπε, 'λυποῦμαι', ἀλλὰ «πυροῦμαι», τὸ ἀφόρητον καὶ ἀνήκεστον τῆς ὀδύνης διὰ τῆς πυρώσεως παρασιτῆσαι βουλόμενος.

Μιμησώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς καὶ τὸν Δεσπότην τὸν ἡμέτερον καὶ τὸν ὁμόδουλον. Καὶ γὰρ οὐδὲ μικρὸς ἡμῖν κεί-
10 σεται μισθὸς τῶν ὀδυρμῶν τούτων καὶ τῶν θρήνων, ὥσπερ οὐδὲ ἡ τυχούσα ἔπεται μέμψις παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς τὰ τῶν οἰκείων μελῶν κακὰ ἀσυμπαθῶς παραιρέχουσι. Καὶ τούτων τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ καρτερικωτάτου ἀνδρὸς Ἰεζεκιήλ ἔστιν ἰδεῖν, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ μακαρίου Μιχαίου. Ὁ μὲν γὰρ φησιν ὅτι, τῶν
15 Ἰουδαίων εἰς ἔσχατον κακίας ἐληλακότιων καὶ πρὸς τὴν τῶν εἰδώλων κακίαν ἀντιομολησάντων, προσέταξεν ὁ Θεὸς δοῦναι σημεῖον ἐπὶ τὰ πρόσωπα τῶν σιναζόντων καὶ κατοδυνασμένων ἐπὶ τοῖς γινομένοις. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς στένειν χρή, ἀλλὰ καὶ κατοδυνασθῆναι καίτοι γε οὐδὲν εἶπον οὔτε ἔπραξαν ἐκεί-
20 νοι πρὸς τὴν τῶν γινομένων διόρθωσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσὴνεγκαν μόνον, ἰσαύτη τειλίμηται τιμῇ παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὡς καὶ ἀσφαλείας καὶ δόξης ἀξιωθῆναι πολλῆς.

Ὁ δὲ Μιχαίας μετὰ τῶν ἄλλων ἐγκλημάτων, τῆς γαι-
25 στριμαργίας λέγω καὶ τῆς μέθης καὶ τῆς τῶν μύρων ἀλοιφῆς, καὶ τοῦτο ἐπήγαγε τὸ κατηγόρημα τὸ τῆς ἀσυμπαθείας οὕτω λέγων· «Οὐκ ἔπασχον οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ τοῦ Ἰωσήφ». Καὶ τοὺς τὴν Αἶνὰν οἰκοῦντας πόλιν ἐκ τούτου διέβαλε πάλιν εἰπών, ὅτι «Οὐκ ἐξῆλθε κόψασθαι οἶκον ἐχόμενον

5. Β' Κορ. 11, 29.

6. Ἀμώς 6, 6.

χουν τὰ λόγια του καὶ πόσον πόνον καρδίας ἐκφράζουν; Καὶ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, αὐτοὺς ποὺ ἔδειχναν ἀτελείας ὡς πρὸς τὴν πίστιν των καὶ ἐκλυδωνίζοντο, τόσοσιν πολὺ τοὺς πενθεῖ, ὥστε νὰ εἶναι ὡσάν νὰ εὐρίσκετο ὁ ἴδιος μέσα εἰς ἐκεῖνα τὰ δεινά. Διότι λέγει· «Ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποῖος σκανδαλίζεται καὶ ἐγώ δὲν καίομαι ἀπὸ τὸν πόνον;»⁵. Καὶ δὲν εἶπε ἴλυποῦμαι, ἀλλὰ «πυροῦμαι», θέλων νὰ παρουσιάσῃ διὰ τῆς πυρώσεως τὸ ἀνυπόφορον καὶ τὸ ἀθεράπευτον τῆς ὀδύνης του.

Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς καὶ τὸν Κύριόν μας καὶ τὸν σύνδουλόν μας. Καθ' ὅσον δὲν θὰ εἶναι μικρὸς ὁ μισθὸς ποὺ θὰ μᾶς ἀποδοθῇ διὰ τοὺς ὀδυρμούς μας αὐτοὺς καὶ τοὺς θρήνους, ὅπως πάλιν δὲν θὰ εἶναι τυχαία ἡ κατηγορία ποὺ ἐπιφυλάσσεται ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐκείνους ποὺ προσπερνοῦν ἀσυγκίνητοι τὰς συμφορὰς τῶν ἰδικῶν των μελῶν. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὸ μὲν ἓνα εἶναι δυνατόν νὰ τὸ διαπιστώσωμεν ἀπὸ τὸν ὑπομονητικώτατον Ἰεζεκιήλ, τὸ δὲ ἄλλο ἀπὸ τὸν μακάριον Μιχαῖαν. Διότι ὁ μὲν Ἰεζεκιήλ λέγει, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον φθάσει εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν κακίας καὶ εἶχον μεταπηδήσει πρὸς τὴν κακίαν τῶν εἰδώλων, διέταξεν ὁ Θεὸς νὰ δοθῇ σημεῖον δι' αὐτοὺς ποὺ ἐστέναζον καὶ ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ ὀδύνην δι' αὐτὰ ποὺ συνέβαινον. Διότι δὲν πρέπει ἀπλῶς κανεὶς νὰ στενάζῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι πλήρης ἀπὸ ὀδύνην. Μολονότι βέβαια ἐκεῖνοι δὲν εἶπον τίποτε οὔτε ἔπραξαν πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν ποὺ εἶχον συμβῆ, ὅμως, ἐπειδὴ προσέφερον ὅτι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, μὲ τόσῃν τιμῇν ἐτιμήθησαν ἀπὸ τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ὥστε καὶ ν' ἀξιωθοῦν μεγάλης ἀσφαλείας καὶ δόξης.

Ὁ Μιχαῖας πάλιν μαζί μὲ τὰς ἄλλας κατηγορίας, δηλαδὴ τῆς γαστριμαργίας καὶ τῆς μέθης καὶ τῆς ἀλοιφῆς τῶν μύρων, καὶ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν προσέθεσε, τῆς ἀσυγκινησίας, λέγων τὰ ἑξῆς· «Δὲν ἐσυγκινοῦντο καθόλου ἀπὸ τὴν συντριβὴν τοῦ Ἰωσήφ»⁶. Καὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν πόλιν Αἶναν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πάλιν τοὺς ἐκατηγόρει, λέγων, «Δὲν ἐξῆλθε νὰ θρηνήσῃ αὐτοὺς ποὺ ἐκατοι-

αὐτῆς». Εἰ δέ, ἔνθα ὁ Θεὸς ὀργίζεται, ὁ μὴ συμπάσχων τοῖς κολαζομένοις ἐγκαλεῖται, ὁ τοῖς εἰς κακίαν καταπίπτουσι μὴ συναλγῶν τίνας ἔσται συγγνώμης ἄξιος; Καὶ μὴ θαυμάσης εἰ τοῦ Θεοῦ κολάζοντος ἡμᾶς συναλγεῖν τοῖς κολαζομένοις δεῖ·
5 οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ὁ Θεὸς κολάζων βούλεται τοῦτο ποιεῖν· «Οὐδὲ γὰρ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ», φησί. Εἰ τοίνυν ὁ τιμωρούμενος οὐ βούλεται τιμωρεῖσθαι πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς συναλγεῖν χρὴ τοῖς κολαζομένοις· ἴσως αὐτοὺς ἐκκαλεσόμεθα τούτῳ τῷ τρόπῳ, ἴσως αὐτοὺς ἀνακησόμεθα.
10 Εἰ γὰρ καὶ ἀπολώλασιν, ἀλλ' ὅμως τὴν λειπομένην παράσχωμεν θεραπείαν, καὶ θρηνήσωμεν καὶ ὀλοφυρώμεθα, οὐ χοροὺς περιστήσαντες γυναικῶν, ἀλλ' ἕκαστος ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν οὐ παρόντων ἐκείνων. Εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἐγὼ κατάρξομαι τοῦ μέλους ὑμῖν τούτου τοῦ γοεροῦ· οὐδὲ γὰρ αἰσχύνομαι μετὰ Ἰερεμίου τοῦτο ποιῶν καὶ Ἡσαΐου καὶ Παύλου, καὶ
15 πρὸ γε πάντων τούτων τοῦ Δεσπότου.

Ἀρξώμεθα οὖν ὡς ὁ Χριστὸς ἤρξατο πρῶτον καὶ εἵπωμεν· Οὐαί σοι, ψυχὴ· ἐπὶ ποίαν κληθεῖσα τιμὴν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ποίαν λήψη χώραν διὰ τὴν ραθυμίαν
20 τὴν σὴν; Οὐαί σοι, ὅτι αὐτὸς μὲν σε ἐπὶ τὰς πασιάδας εἴλκυσε τὰς πνευματικὰς, σὺ δὲ ἑαυτὴν ἀπορρήξασα τῆς δόξης ἐκείνης εἰς τὸ τοῦ διαβόλου κατηνέχθης πῦρ καὶ πρὸς τὰς ἀνηκέστους κολάσεις, ἔνθα ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ θρυγμὸς τῶν ὀδόντων· ἔνθα οὐδεὶς ὁ παραμυθησόμενος, οὐδὲ χεῖρα ὀρέξων,
25 ἀλλὰ σκότιος πάντα καὶ ἀπορία καὶ θόρυβος καὶ κακὰ παραμυθίαν οὐκ ἔχοντα οὐδὲ πέρας· ταῦτά μοι πάντα ἢ τοῦ κόσμου φιλία πεποίηκε καὶ τὸ προτιμῆσαι τοῦ οὐρανοῦ τὴν γῆν καὶ

7. Μιχ. 1, 11.

8. Ἰεζ. 18, 23.

κουσαν εἰς αὐτήν»⁷. Ἐὰν δέ, ὅπου ὁ Θεὸς ὀργίζεται, κατηγορηταὶ αὐτὸς ποὺ δὲν πάσχει μαζί με τοὺς τιμωρουμένους, ποίας συγγνώμης ἄξιος θὰ εἶναι αὐτὸς ποὺ δὲν ὑποφέρει μαζί με ἐκείνους ποὺ ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν; Καὶ μὴ θαυμάσης, ἐὰν πρέπει ἡμεῖς νὰ συμπάσχωμεν, ὅταν ὁ Θεὸς τιμωρῇ, μαζί με ἐκείνους ποὺ τιμωροῦνται καθ' ὅσον οὔτε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὅταν τιμωρῇ, θέλει νὰ τὸ κάμνη αὐτό. Διότι λέγει «Δὲν θέλω ἐγώ, χωρὶς αἰτίαν, τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ»⁸. Ἐὰν λοιπὸν ὁ τιμωρούμενος δὲν θέλη νὰ τιμωρηταί, πολὺ περισσότερο ἡμεῖς πρέπει νὰ πάσχωμεν μαζί με αὐτοὺς ποὺ τιμωροῦνται ἴσως τοὺς παρακινήσωμεν πρὸς ἐπιστροφὴν μετὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἴσως τοὺς ἐπανακτήσωμεν. Διότι ἂν καὶ ἔχουν χαθῆ, ἀλλ' ὅμως ἄς τοὺς προσφέρωμεν τὴν θεραπείαν ποὺ ἐναπομένει, ἄς θρηνησωμεν, ἄς κλαύσωμεν πικρῶς, χωρὶς φυσικὰ νὰ στήσωμεν γύρω ἀπὸ αὐτοὺς χοροὺς θρηνουσῶν γυναικῶν, ἀλλ' ὁ καθένας κατ' ἰδίαν καὶ μόνος του χωρὶς ἐκεῖνοι νὰ εἶναι παρόντες. Ἐὰν δὲ θέλετε ἐγὼ ὁ ἴδιος θὰ κάνω τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ θλιβεροῦ μέλους· διότι δὲν ἐντρέπομαι νὰ τὸ κάνω αὐτὸ μαζί με τὸν Ἰερεμίαν καὶ τὸν Ἡσαΐαν καὶ τὸν Παῦλον, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους αὐτούς, μαζί με τὸν Κύριόν μου.

Ἄς ἀρχίσωμεν λοιπὸν πρῶτα ὅπως ἤρχισεν ὁ Χριστὸς καὶ ἄς εἰποῦμεν Ἐλλοίμονόν σου ψυχὴ διὰ ποίαν τιμὴν ἐκλήθης, ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ποίαν θέσιν ὅμως θὰ λάβῃς ἐξ αἰτίας τῆς ραθυμίας σου; Ἐλλοίμονόν σου διότι αὐτὸς μὲν σὲ ἐκάλεσε πρὸς τοὺς πνευματικούς νυμφικούς θαλάμους, σὺ ὅμως ἀπέκοψες τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τὴν δόξαν ἐκείνην καὶ τὸν ὠδήγησες εἰς τὸ πῦρ τοῦ διαβόλου καὶ πρὸς τὰς ἀφορήτους τιμωρίας, ὅπου ὑπάρχει ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ τρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὅπου δὲν θὰ ὑπάρχη κανεὶς νὰ σὲ παρηγορήσῃ, οὔτε νὰ σὲ βοηθήσῃ, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι σκοτάδι καὶ δυσκολία παντοῦ καὶ θόρυβος καὶ κακὰ ποὺ δὲν ἔχουν παρηγορίαν οὔτε τέλος. Ὅλα αὐτὰ σοῦ τὰ ἔκαμεν ἡ ἀγάπη σου διὰ τὸν κόσμον καὶ ἐπειδὴ ἐπροτίμησες τὴν γῆν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν

τὸ μὴ θελῆσαι ἀκοῦσαι τῆς τοῦ νυμφίου φωνῆς συνεχῶς παραινούσης μηδὲν ἡμᾶς κοινὸν πρὸς τὰ παρόντα ἔχειν πρῶματα.

Τίς σε, ἀθλία καὶ ταλαίπωρε, λοιπὸν ἐλεῆσαι δυνήσεται;
 5 Κἂν γὰρ αὐτὸν ἴδῃς τὸν Νῶε τὸν ἐν τῷ κοινῷ τῆς οἰκουμένης κλυδωνίῳ τὴν οἰκίαν ὀλόκληρον διασώσαντα, καὶ πρὸς τισαύτην σιάντα ὀργήν, κἂν τὸ Ἰώβ, καὶ τὸν Δανιήλ, καὶ μετ' ἐκείνων τὸν Μωσῆα καὶ τὸν Σαμουήλ, κἂν τὸν παιριάρχην Ἀβραάμ, οὐδεὶς σοι χεῖρα ὀρέξει, κἂν γένει προσήκου-
 10 σα ἦς, κἂν θυγάτηρ, κἂν ἀδελφή, κἂν ἰκειτηρίαν θῆς, καθάπερ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, πάντα εἰκῆ καὶ μάτην ἐργάση. Πῶς ἐξέπεσας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἑωσφόρος οὖσα, οὐδὲ πρωὶ ἀναιέλλουσα, ἀλλ' αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων λάμπαι δυναμένη μᾶλλον; πῶς ἐκάθισας ἔρημος; Καὶ τοὺς πλείονας
 15 δὲ τῶν θρῆνων τῶν ἐπὶ τῇ πόλει λεχθέντων ἐκείνη οὐκ ἂν τις ἀμάριοι μεταφέρων ἐπὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην ψυχὴν, τὴν μᾶλλον ἐκείνης αἰχμάλωτον.

Ἀλλὰ τὰχα τῶν θρῆνων ἄλις, ἄλις δὲ ὡς ἐν γραφῇ καὶ βιβλίῳ· ἐπεὶ τούτων χωρὶς οὐδ' ἂν ὁ πᾶς ἡμῖν ἀρκέσειε
 20 χρόνος, ὥστε καὶ ἀξίαν ὀδύρασθαι τὴν τὰ τοιαῦτα παθοῦσαν ψυχὴν. Τί γὰρ ἂν τις ὠλοφύρειο πρῶτον; ὅτι τὸ τίμιον καὶ ἅγιον καὶ μέγα ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ θεβηλοῦται; ἀλλ' ὅτι πρᾶγμα οὕτω σεμνὸν καὶ μέγα διαδέβληται; ἀλλ' ὅτι ψυχαὶ πολλαὶ
 25 διὰ τῶν σκανδάλων καταπίπτουσι τούτων; ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ ὑγιαῖνον τοῦ χοροῦ μέρος τῆ τῆς ὑμετέρας δόξης ἀναχρώνονται κηλίδι; ἀλλ' ὅτι τὸ ἄσβεστον καὶ ὑμῖν αὐταῖς καὶ τοῖς συνοικοῦσιν ἀνάπτειε πῦρ;

Καὶ πῶς ταῦτα ἀνάγκη συμβῆναι, φησὶν, διὰν ἔχωμεν

καὶ δὲν ἠθέλησες ν' ἀκούσης τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου ποῦ συνεχῶς συμβουλεύει νὰ μὴ ἔχωμεν τίποτε τὸ κοινὸν μετὰ τὰ πράγματα τοῦ παρόντος κόσμου.

Ποῖος λοιπόν, ἀθλία καὶ ταλαίπωρε, θὰ ἠμπορέση νὰ σὲ εὐσπλαγχνιοθῇ; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἰδῆς τὸν Νῶε, ποῦ, κατὰ τὸν γενικὸν κατακλυσμὸν τῆς Οἰκουμένης, διέσωσεν ὀλόκληρον τὴν οἰκίαν του καὶ ποῦ ὑπέμεινε τὴν τόσῃν ὀργὴν, καὶ ἂν ἀκόμη συναντήσης τὸν Ἰώβ, τὸν Δανιὴλ καὶ μαζὶ μὲ ἐκείνους τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Σαμουήλ, καὶ ἂν ἀκόμη τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, κανεὶς δὲν θὰ σὲ βοηθήσῃ τότε, καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι συγγενῆς του, θυγατέρα του, ἀδελφὴ του, καὶ τὸν παρακαλέσης ὅπως ἐκεῖνος ὁ πλούσιος ὅλα θὰ τὰ κάνῃς ἄδικα καὶ ἄσκοπα. Πῶς ἐξέπεσες ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὴν στιγμὴν ποῦ δὲν εἶσαι ἐωσφόρος, οὔτε ἀνατέλλεις τὸ πρωῖ, ἀλλ' ἠμπορεῖς ν' ἀκτινοβολήσης περισσότερο καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας; πῶς ὑστέρησες τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ ὅλα αὐτά; Καὶ τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς θρῆνους ποῦ ἐλέχθησαν διὰ τὴν πόλιν ἐκείνην δὲν θὰ ἤθελε σφάλλει κανεὶς, ἐὰν τοὺς μεταφέρῃ διὰ τὴν αἰχμάλωτον αὐτὴν ψυχὴν ποῦ εἶναι περισσότερο αἰχμάλωτος ἀπὸ ἐκείνην.

Ἄλλ' ἴσως εἶναι ἀρκετοὶ αὐτοὶ οἱ θρῆνοι, εἶναι ἀρκετοὶ, ὥστε νὰ παρουσιάσωμεν μὲ λέξεις γραμμένας εἰς βιβλίον τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, ὥστε νὰ θρηνήσωμεν ἐπαξίως τὴν ψυχὴν ποῦ ἔπαθεν ὅλα αὐτά. Διότι τί θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ θρηνήσῃ πρῶτα; μήπως τὸ ὅτι τὸ τίμιον καὶ ἅγιον καὶ μέγα ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται ἐξ αἰτίας σας ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ βεβηλῶνεται ἡ δόξα του; μήπως τὸ ὅτι κατηγορεῖται ἓνα πρᾶγμα τόσων σεβαστὸν καὶ μέγα; μήπως τὸ ὅτι πολλαὶ ψυχαὶ ὀδηγοῦνται εἰς τὴν πτῶσιν ἀπὸ τῆς πίστεως ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν σκανδάλων; μήπως τὸ ὅτι καὶ τὸ ὑγιὲς μέρος τῆς ὁμάδος σας ἠμαυρώθη ἀπὸ τὴν κηλῖδα τῆς κακῆς φήμης σας; ἢ μήπως τὸ ὅτι ἀνάπτετε τὸ ἄσβεστον πῦρ καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σας καὶ δι' αὐτοὺς ποῦ συγκατοικοῦν μαζὶ σας;

Καὶ πῶς πρέπει νὰ συμβῇ αὐτὸ ὅπωςδήποτε, θὰ εἰπῇ

δειξαι τὸ σῶμα ἡμῖν μὴ διεφθαρμένον, μηδὲ πεπορνευμένον; Μάλιστα μὲν αὕτη ἢ ἐπίδειξις οὐχὶ νῦν, ἀλλὰ τότε ἔσται δῆ-
 λη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Μαίας μὲν γὰρ σοφία καὶ τέ-
 χνη ἰσοοῦτιον δύναται μόνον ἰδεῖν, εἰ μίξιν ἀνδρός οὐκ ἐδέ-
 5 ξαιτο τὸ σῶμα· εἰ δὲ καὶ ἀφὴν ἀνελεύθερον καὶ τὴν ἀπὸ τῶν
 φιλημάτων, καὶ τὴν τῶν περιπλοκῶν μοιχείαν διέφυγε καὶ
 φθοράν, ἢ ἡμέρα δηλώσει τότε ἐκείνη, ὅταν ὁ ζῶν τοῦ Θεοῦ
 Λόγος, ὁ τὰ κρυπιά τῶν ἀνθρώπων εἰς μέσον ἄγων, καὶ
 τοῖς λάθρα γινομένοις παρών, πάντα γυμνά καὶ τειραχηλι-
 10 σμένα πρὸ τῶν ἀπάντων ὀφθαλμῶν θῆ· τότε εἰσόμεθα καλῶς,
 εἰ τούτων ἔστι καθαρὸν σου τὸ σῶμα καὶ πάντιθεν ἄφθορον.

Πλὴν ἀλλ' οὐδὲν ὑπὲρ τούτων ἀκριβολογούμεθα, οὐδὲ
 φιλονεικοῦμεν, ἀλλὰ κείσθω τέως αὐτὸ πάντων τούτων ὑ-
 περενηνέχθαι τῶν δικτύων καὶ εἶη πάντιθεν καθαρὸν, καὶ
 15 πάσης ἠλευθερώσθω βλάβης, καὶ μενέτω παρθένος ἢ παρ-
 θένος· τί τοῦτο πρὸς τὰ εἰρημένα παρ' ἡμῶν; Καὶ γὰρ τὸ
 δεινότατον τοῦτό ἐστι καὶ μυρίων γέμον δακρῶν, ὅτι ἰσοοῦ-
 τιον ὑπέμεινε πόνον πάντιθεν τὸ σῶμα διατηροῦσα ἀκριβῶς,
 καὶ πάντα τὸν πόνον ἐξεκένωσε, καὶ τὸν μόχθον ἐξέχεε διὰ
 20 τῆς εἰς Χριστὸν βλασφημίας, καὶ τῆς σαρκὸς φεισαμένη τῆς
 δόξης οὐκ ἐφείσαιο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὅπως μὲν ἀνέπαφον
 αὐτῇ μείνη τὸ σῶμα, πάντα ἐποίησεν, ὅπως δὲ ἐκεῖνος μὴ
 ὑβρίζοιο μηδὲ καιριοχύνοιο παρὰ τοῖς πολλοῖς, οὐδὲ λόγον
 ἔσχε ἰνά. Εἶθε μὲν οὖν μὴ πάντα ἔπραϊτε καὶ ἐπειθήδευεν,
 25 ἐξ ὧν ἢ τοῦ Θεοῦ διαβάλλεται δόξα.

Καὶ πῶς τοῦτο ποιῶ; φησίν. Ἄνδρας ἀποκλείουσα μετὰ
 σαυτῆς ἐπὶ τῆς οἰκίας καὶ διαπαντός σοι παρακαθίζουσα.

κάποιος, ὅταν ἔχωμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὸ σῶμα μας ἀδιάφθορον καὶ καθαρὸν ἀπὸ πορνείαν; Βέβαια αὕτῃ ἢ ἀπόδειξις τῆς παρθενίας δὲν θὰ γίνῃ φανερὴ τώρα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Διότι ἡ σοφία τῆς μαίας καὶ ἡ τέχνη, αὐτὸ μόνον ἠμπορεῖ νὰ διαπιστώσῃ, ἐὰν δὲν ἤλθε τὸ σῶμα εἰς ἐπαφήν μὲ τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρός, τὸ ἐὰν ὅμως τὸ διετήρησε καθαρὸν καὶ ἀπὸ τὴν δουλοπρεπῆ ἀφήν καὶ ἀπὸ τὰ φιλήματα καὶ ἀπέφυγε καὶ τὴν μοιχείαν καὶ τὴν φθορὰν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ ἀγκαλιάσματα, θὰ τὸ φανερώσῃ τότε ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ὅταν ὁ ζωντανὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ποὺ φέρει εἰς τὸ φῶς τὰ κρυφὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων καὶ εἶναι παρῶν εἰς ὅσα διαπράττονται κρυφά, τὰ παρουσιάσῃ ὅλα γυμνά καὶ ὀλοφάνερα ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄλων· τότε θὰ γνωρίσωμεν καλῶς, ἐὰν εἶναι τὸ σῶμα σου καθαρὸν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ ἀδιάφθορον ἀπὸ κάθε πλευράν.

Πλὴν ὅμως δὲν θέλομεν ν' ἀκριβολογοῦμεν καθόλου δι' αὐτά, οὔτε καὶ νὰ φιλονεικοῦμεν, ἀλλ' ἄς ὑποθέσωμεν κατ' ἀρχὴν ὅτι τὸ σῶμα διέφυγεν ὅλα αὐτὰ τὰ δίκτυα καὶ διετηρήθη καθαρὸν ἀπὸ κάθε ἄποψιν καὶ ἐλεύθερον ἀπὸ κάθε βλάβην καὶ παραμένει ἡ παρθένος παρθένος· ποίαν σχέσιν ἔχει αὐτὸ πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ ἡμᾶς; Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ φοβερὸν καὶ τὸ ἄξιον πολλῶν δακρύων, τὸ ὅτι ἐκοπίασε τόσον πολὺ ἀπὸ κάθε ἄποψιν διὰ νὰ διατηρήσῃ καθαρὸν τὸ σῶμα, καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ κόπος ἐχάθη καὶ ὁ μόχθος ἐπῆγε χαμένος ἐξ αἰτίας τῆς βλασφημίας τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ μολονότι ἐσεβάσθη τὴν σάρκα, δὲν ἐσεβάσθη τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔκαμε μὲν τὸ πᾶν διὰ νὰ παραμείνῃ τὸ σῶμα τῆς ἀνέπαφον, δὲν ἔκαμεν ὅμως καμμίαν προσπάθειαν διὰ νὰ μὴ περιφρονῆται ὁ Θεὸς καὶ νὰ μὴ κατεντροπιάζεται ἀπὸ τοὺς πολλούς. Εἴθε λοιπὸν νὰ μὴ ἔκαμνεν ὅλα ἐκεῖνα καὶ νὰ μὴ ἔδειχνε τόσην φροντίδα διὰ πράγματα ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων διαβάλλεται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ.

Καὶ πῶς, λέγει, τὸ κάμνω αὐτό; Μὲ τὸ νὰ κλείης μαζί σου μέσα εἰς τὴν οἰκίαν σου ἄνδρας καὶ νὰ κάθῃσαι μαζί

Εἰ γὰρ ἄνδρας ἐπιθυμεῖς ἔχειν συνοικοῦντας, οὐκ ἔδει παρ-
 θενίαν ἐλέσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τὸν γάμον ἐλθεῖν· πολλῶ γὰρ θέλ-
 τιον γαμεῖν ἐκείνως ἢ παρθενεύειν οὕτως. Τὸν μὲν γὰρ
 τοιοῦτον γάμον οὔτε ὁ Θεὸς καταδικάζει, οὔτε ἄνθρωποι δια-
 5 θάλλουσι· τίμιον γὰρ ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, οὐδένα ἀδικοῦν, οὐδὲ
 πλῆτιον· ἢ δὲ παρθενία αὕτη ἢ μετὰ ἀνδρῶν πορνείας χαλε-
 πώτερον παρὰ πᾶσι διαβέβληται· καὶ τὴν οἰκείαν ἀπολέσασα
 τάξιν, κάτω που καὶ παρ' αὐτὸ τῆς πορνείας ἐξεκυλίσθη τὸ
 βάραθρον. Οὔτε γὰρ μετὰ τῶν παρθένων ἀνάσχοιτό τις ἂν
 10 ἀριθμῆσαι τὴν μὴ τὰ τοῦ Κυρίου μεριμνῶσαν, ἀλλὰ μυρίους
 ἐργαζομένην μοιχούς, οὔτε μετὰ τῶν γεγαμημένων. Ἐκείνη
 μὲν γὰρ φροντίζει, ὅπως ἀρέσει ἐνὶ ἀνδρὶ, σὺ δὲ μυρίοις,
 καὶ τούτοις σὺ νόμῳ γάμου γνωρίμοις, ἀλλ' ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ
 διαβεβλημένῳ καὶ κατεγνωσμένῳ παρὰ πάντων.

15 “Ὅθεν δέδοικα μὴ τῆς χώρας ἐκατέρας ἐκβληθεῖσα μετὰ
 τῶν ἠτιμωμένων γυναικῶν φανῆς ταιτιομένη. Καὶ γὰρ καὶ
 ἀπὸ τῆς προσηγορίας αὐτῆς, εἴ τις ταῦτα ψηφίσασθαι θούλοι-
 το, οὐδὲ ἐνιαῦθα πάλιν ἀντιπεῖν τι δυνησόμεθα. “Ὅταν γὰρ
 ἢ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλωσιν, ἢ λόγος τις οἴκοι περὶ αὐτῶν γίνη-
 20 ται, οἱ διαλεγόμενοι περὶ τῆς αἰόπου συζυγίας ταύτης, δη-
 λῶσαι θουλόμενοι τὴν τοῦ δεῖνος, σὺ τὴν μητέρα καλοῦσιν,
 οὐδὲ γὰρ αὐτὸν ἔτεκεν, οὐδὲ τὴν ἀδελφήν, οὐδὲ γὰρ τὰς
 αὐτὰς ἔλυσεν ὠδῖνας, οὐδὲ τὴν γαμειήν, οὐδὲ γὰρ νόμῳ
 γάμου συνώκησεν, οὐδὲ ἄλλο τι συγγενείας ὄνομα τῶν συγ-
 25 κευωρημένων καὶ κατὰ νόμον κειμένων, ἀλλὰ τὸ αἰσχρὸν καὶ
 καταγέλαστον. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἔγωγε ἀνεχοίμην αὐτὸ εἰπεῖν
 οὔτω μισῶ καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτὴν καὶ ἀποσιρέφομαι, καὶ

μέ αυτούς συνεχῶς. Διότι ἐάν ἐπιθυμῆς νὰ ἔχῃς ἄνδρας διὰ νὰ συγκατοικῆς μέ αυτούς, δέν ἔπρεπε νὰ προτιμήσῃς τήν παρθενίαν, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ὑπανδρευθῆς· καθ' ὅσον εἶναι πολὺ προτιμοτέρα ἢ κατ' ἐκείνον τὸν τρόπον ἔγγαμη ζωή, παρὰ ἢ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρθενία. Διότι τὸν μὲν γάμον αὐτοῦ τοῦ εἴδους οὔτε ὁ Θεὸς τὸν καταδικάζει, οὔτε οἱ ἄνθρωποι τὸν κατηγοροῦν· καθ' ὅσον εἶναι ἀξιοσέβαστον πρᾶγμα, χωρὶς νὰ ἀδικῆ κανένα, οὔτε καὶ νὰ πληγώνῃ ἢ παρθενία ὁμως αὐτοῦ τοῦ εἴδους μέ συγκατοίκῃσιν ἀνδρῶν, κατηγορεῖται ἀπὸ ὅλους πολὺ πιὸ βαρύτερα ἀπὸ τὴν πορνείαν, καί, ἀφοῦ αὐτὴ ἔχασε τὴν κοσμιότητά της, κατρεκύλησε πιὸ κάτω καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ βάραθρον τῆς πορνείας. Διότι οὔτε μέ τὰς παρθένους θὰ ἐδέχετο κανεὶς ν' ἀριθμῆσῃ αὐτὴν πού δέν μεριμνᾷ διὰ τὰ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ δημιουργεῖ ἀπείρους μοιχοὺς, οὔτε μέ τὰς ἐγγάμους. Καθ' ὅσον ἐκείνη μέν φροντίζει πῶς ν' ἀρέσῃ εἰς ἓνα ἄνδρα, ἐνῶ σὺ εἰς ἀπείρους, καὶ δέν ἔχεις σχέσιν μέ αυτούς βάσει τοῦ νόμου τοῦ γάμου, ἀλλὰ μέ κάποιον ἄλλον τρόπον πού κατηγορεῖται καὶ καταδικάζεται ἀπὸ ὅλους.

Ὡς ἐκ τούτου φοβοῦμαι μήπως ἐκδιωχθεῖσα καὶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς περιοχάς, εὐρεθῆς εἰς τὴν τάξιν τῶν περιφρονημένων γυναικῶν. Πράγματι καὶ ἀπὸ τὴν προσωυμίαν της, ἐάν κάποιος θελήσῃ νὰ ἐκφράσῃ αὐτὴν τὴν γνώμην, οὔτε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ ἠμπορέσωμεν πάλιν νὰ προβάλωμεν ἀντίρρησιν. Διότι, ὅταν τὰς βλέπουν νὰ γυρίζουν εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ γίνεται κάποια συζήτησις περὶ αὐτῶν εἰς τὴν οἰκίαν, αὐτοὶ πού συζητοῦν περὶ τῆς παραλόγου αὐτῆς συζυγίας, θέλοντες νὰ δηλώσωσιν τίνας εἶναι αὐτὴ, δέν λέγουν, ὅτι εἶναι ἢ μητέρα τοῦ τάδε, διότι δέν ἐγέννησεν αὐτὴν, οὔτε ἢ ἀδελφὴ τοῦ τάδε, διότι δέν ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν, οὔτε ἢ σύζυγος τοῦ τάδε, διότι δέν συγκατοίκησε μέ αὐτὸν βάσει τοῦ νόμου τοῦ γάμου, οὔτε τὴν ἀναφέρουν μέ κάποιο ἄλλο ὄνομα ἀπὸ τὰ παραδειγμένα καὶ νόμιμα, ἀλλὰ μέ τὸ αἰσχρὸν καὶ καταγέλαστον. Οὔτε ἐγὼ βέβαια θὰ ἀνεχόμουν νὰ τὸ ἀναφέρω· τόσον πολὺ μισῶ καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν καὶ τὴν ἀποστρέ-

προσίονται μοι καὶ ἡ ἐπωνυμία τῆς συνοικίσεως. Ἄλλ' οὐκ ἔτεκες, οὐδὲ ὠδίνησας. Καὶ τί ταύτης τῆς ἀπολογίας αἰσχρότερον; τί δὲ ἀθλιώτερον, ὅταν ἀπὸ τούτων βούληται φαίνεσθαι παρθένος ἢ παρθένος, εἰς ἃ καὶ τῶν πορνευομένων πολ-
 5 λὰ γυναιῖκες ἔχουσι καταφυγεῖν;

Ἄλλ' ἐκεῖναι ἐτέρωθεν ἐλέγχονται, φησὶν, ἀσελγαίνουσαι. Πόθεν ἐτέρωθεν, εἶπέ μοι; Ἀπὸ τοῦ σχήματος, ἀπὸ τοῦ βλέμματος, ἀπὸ τοῦ θαδίσματος, ἀπὸ τῶν ἐρασιῶν τῶν ἀλισκομένων ταύταις. Καλῶς μὲν ἡμῖν ὑπέγραψας τὸν χαρακιῆ-
 10 ρα τῆς πόρνης γυναικός· ἀλλ' ὄρα, μὴ σαυτὴν πρὸ ἐκείνης ἔλῃς τούτοις τοῖς τεκμηρίοις καὶ τοῖς ἐλέγχοις· καὶ γὰρ σὺ τοιοῦτους σαυτῇ πολλοὺς κατασκευάζεις ἐρασιάς, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν δικτύων. Εἰ δὲ μὴ ἴστασαι ἐπὶ τοῦ οἰκήματος καλοῦσα τοὺς παριόντας, ἀλλ' ἔχεις ἔνδον συγκεκλεισμένους διαπαν-
 15 τός, πολὺ χαλεπώτερον, δι' ἕτερον μὲν οὐδέν, ἵνα δὲ ἡδονὴν πληρώσης ἄιοπον τὴν ἐκείνου καὶ τὴν σαυτῆς, οὐ τὴν διὰ τῆς μίξεως λέγω. Ἀλλὰ τί τὸ κέρδος, ὅταν καὶ ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν συνουία τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐργάζεται; ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἐστὶ, μηδὲ ταύτην μοιχεύετε τὴν μοιχείαν, τίνος ἔνεκεν ἔχεις
 20 οἴκοι; ποίαν αἰτίαν δικαίαν καὶ εὐλογον ἡμῖν ἐρεῖς; Ἡ μὲν γὰρ γεγαμημένη τὸν γάμον ἐρεῖ, ἡ δὲ πορνευομένη τὴν ἀσέλγειαν· σὺ δὲ ἡ παρθένος ποίαν ἡμῖν προβαλῆ πρόφασιν εὐπρόσωπον καὶ δικαίαν;

Τί γὰρ τοῦτο περιεργάζῃ, φησὶν, ὅταν μὴ συγκαθεύδωσι,
 25 μηδὲ συγγένωνται ἡμῖν οἱ συνοικοῦντες, καθάπερ ἐκείναις ἐκεῖνοι; Μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο πολλοὶ λέγουσι. Καὶ τί τοῦτο; φησί· κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς. Εἰ μὲν κατὰ τῆς ἑαυ-

φομαι καὶ ἀκόμη μὲ στενοχωρεῖ καὶ ἡ ὄνομασία τῆς συγκατοικήσεως. Ἄλλα δὲν ἐγέννησες οὔτε ἔνοιωσες τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξη αἰσχροτέρον ἀπὸ αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν; τί δὲ ἀθλιώτερον, ὅταν ἡ παρθένος ἀπὸ αὐτὰ θέλη νὰ φαίνεται παρθένος, πρὸς τὰ ὁποῖα ἤμποροῦν νὰ προσφύγουν καὶ πολλαὶ ἀπὸ τὰς γυναῖκας ποὺ πορνεύουν;

Ἄλλα, λέγει, ἐκεῖναι κατηγοροῦνται ὅτι ἀσελγοῦν ἀπὸ ἄλλα γνωρίσματα. Εἶπέ μου· ἀπὸ ποῖα ἄλλα γνωρίσματα; Ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν, ἀπὸ τὸ βλέμμα, ἀπὸ τὸ βάδισμα, ἀπὸ τοὺς ἐραστὰς ποὺ συλλαμβάνουν μὲ τὰ δίκτυά των. Πολὺ ὠραῖα μᾶς περιέγραψες τὸν χαρακτῆρα τῆς πόρνης γυναικός, ἀλλὰ πρόσεχε μήπως μὲ τὰς ἀποδείξεις αὐτὰς καὶ τοὺς ἐλέγχους πρὶν ἀπὸ ἐκείνην ἀποδείξεις ἔνοχον τὸν ἑαυτὸν σου· καθ' ὅσον σὺ δημιουργεῖς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου πολλοὺς τέτοιους ἐραστὰς καὶ μὲ τὰ ἴδια δίκτυα. Ἐὰν ὁμως δὲν ἴστασαι ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας, καλοῦσα τοὺς διερχομένους, ἀλλ' ἔχεις ἄλλους μέσα κλεισμένους μαζί σου διαρκῶς, αὐτὸ εἶναι πολὺ χειρότερον, διότι δὲν τὸ κάνεις διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ ἰκανοποιῆς τὴν παράλογον ἡδονὴν καὶ ἐκείνου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου, χωρὶς φυσικὰ νὰ ἐννοῶ τὴν ἡδονὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν σαρκικὴν ἐπαφήν. Ἄλλα ποῖο τὸ κέρδος, ὅταν καὶ ἡ συνουσία μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχη τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα; διότι ἐὰν δὲν συμβαίη αὐτό, οὔτε κάμνετε αὐτὴν τὴν μοιχείαν, διὰ ποῖον λόγον τὸν ἔχεις εἰς τὴν οἰκίαν σου; ποῖαν αἰτίαν θὰ μοῦ παρουσιάσης δικαιολογημένην καὶ εὐλογον; Διότι ἡ μὲν ἔγγαμος θὰ παρουσιάσῃ τὸν γάμον, αὐτὴ ποὺ πορνεύει, τὴν ἀσέλγειαν, σὺ ὁμως ἡ παρθένος ποῖαν πρόφασιν θὰ μᾶς προβάλης εὐσχημον καὶ δικαιολογημένην;

Διατί λοιπόν, λέγει, ἀσχολεῖσαι μὲ αὐτό, τὴν στιγμὴν ποὺ δὲν κοιμοῦνται μαζί μας οὔτε ἔρχονται εἰς συνουσίαν αὐτοὶ ποὺ συγκατοικοῦν μαζί μας, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν ἐκεῖνοι μὲ ἐκεῖνας; Μάλιστα δὲ καὶ αὐτὸ λέγουν πολλοί. Καὶ τί σημασία, λέγει, ἔχει αὐτό; κάμνουν κακὸν εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν μὲν κάμνουν κακὸν μόνον εἰς τὸν ἑαυ-

τῶν κεφαλῆς μόνον, ὑστερον τοῦτο ζητήσομεν. Καὶ ἤδη μὲν
 γὰρ σαφῶς ἀποδέδεικται, ἡνίκα τοῖς ἀνδράσι διαλεγόμεθα,
 ὅτι οὐχ οἱ κακῶς λέγοντες νόμον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰς αἰτίας
 παρέχοντες εἰκῆ, τῆς ἐπὶ τῇ καιηγορίᾳ κειμένης εἰσὶν ὑπεύ-
 5 θυνοὶ τιμωρίας· πλὴν ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ αὐθις ἀποδείξομεν
 πάλιν· τέως δ' οὖν σε ἔρωμαι τῆς ὁμοσκηνίας τὴν πρόφασιν
 ταύτης, τίνα ἂν ἔχοις εἰπεῖν. Ἄσθενής εἰμι, φησί, καὶ γυνή,
 καὶ οὐχ ἰκανὴ μόνη ταῖς χρεῖαις ἀρκέσαι ταῖς ἐμμαντῆς. Καὶ
 μὴν, ὅτε τοῖς συνοικοῦσιν ὑμῖν ἐνεκαλοῦμεν, τὰναντία λεγόν-
 10 των ἠκούομεν, ὅτι διὰ τὴν αὐτῶν διακονίαν ὑμᾶς κατέχουσι.
 Πῶς οὖν αἱ καὶ τοὺς ἄνδρας ἀναπαῦσαι δυνάμεναι ἐκ πε-
 ριουσίας, ἑαυταῖς γυναιξὶν οὖσαις οὐ δυνήσεσθε βοηθεῖν,
 ἀλλ' ἐτέρων δείσεσθε; Καθάπερ γὰρ ἀνδρὶ ἀνῆρ, οὕτω καὶ
 γυναικὶ γυνὴ ῥᾶον καὶ εὐκολώτερον συνοικήσειεν ἂν· ὅταν
 15 δὲ καὶ ἀνδράσιν ἐπιτηδειότεραι πρὸς ὑπηρεσίαν γίνησθε,
 πολλῶ μᾶλλον ὑμῖν αὐταῖς.

Ποῦ γάρ, εἰπέ μοι, χρήσιμος καὶ ἀναγκαῖα γένοιτ' ἂν
 ἡ τοῦ ἀνδρὸς κοινωνία; ποίαν δὲ οὗτος ὑμῖν παρέξει λειτουρ-
 γίαν, ἣν γυναῖκα οὐ δυνατὸν γυναικὶ παρασχεῖν; ἴσιδὸν ὑφᾶ-
 20 ναι μετὰ σοῦ καὶ νῆσαι κρόκην καὶ σιήμονα, οὗτος τῆς γυναι-
 κὸς δυνήσεται μᾶλλον. Καὶ μὴν τοῦναντίον ἐστίν. Ὁ μὲν
 γάρ, οὐδ' ἂν ἐθέλη, μεταχειρίσαι τι τούτων οὐδ' ἂν εἴσεται,
 πλὴν εἰ μὴ νῦν καὶ τοῦτο αὐτοὺς ἐδιδάξατε, ἀλλὰ τῆς γυναι-
 κὸς μόνης τὸ ἔργον ἐστίν. Ἄλλ' ἱμάτιον πλῦναι καὶ πῦρ ἀνα-
 25 καῦσαι καὶ χύτραν ἐψεῖν; Καὶ μὴν ταῦτα οὐκ ἔλατιον, ἀλλὰ

τόν των, αὐτὸ θὰ τὸ συζητήσωμεν ἀργότερα. Ἦδη λοιπὸν ἔχει ἀποδειχθῆ σαφῶς, ὅταν ὠμιλούσαμεν περὶ τῶν ἀνδρῶν⁹, ὅτι ὄχι μόνον αὐτοὶ ποὺ κακολογοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ παρέχουν χωρὶς λόγον τὰς ἀφορμάς, εἶναι ὑπεύθυνοι τῆς τιμωρίας ποὺ ἐπιφυλάσσεται δι' ὅσους κατηγοροῦν· πλὴν ὅμως θὰ τὸ ἀποδείξωμεν αὐτὸ καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς· καὶ σὲ ἐρωτῶ λοιπὸν κατ' ἀρχὴν διὰ τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς συγκατοικήσεως· ποίαν θὰ ἤμποροῦσες νὰ μοῦ παρουσιάσης; Εἶμαι, λέγει, ἀδύναμος καὶ γυναῖκα καὶ δὲν εἶμαι ἰκανὴ νὰ φέρω εἰς πέρας μόνη μου τὰς ἀνάγκας μου. Καὶ ὅμως, ὅταν ἐκατηγορούσαμεν αὐτοὺς ποὺ συγκατοικοῦν μὲ ἐσᾶς, ἠκούομεν νὰ μᾶς λέγουν τὰ ἀντίθετα, ὅτι δηλαδὴ σᾶς κρατοῦν μαζί των διὰ τὴν ὑπηρεσίαν των. Πῶς λοιπὸν σεῖς, ποὺ εἴσθε εἰς θέσιν ν' ἀναπαύσετε μὲ ἀφθονίαν καὶ τοὺς ἄνδρας, δὲν θὰ ἠμπορέσετε, ὡσὰν γυναῖκες ποὺ εἴσθε, νὰ βοηθήσετε τὸν ἑαυτὸν σας, ἀλλὰ θὰ χρειασθῆτε ἄλλους; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι πολὺ πιὸ φυσικὸν καὶ εὐκολώτερον εἰς τὸν ἄνδρα νὰ συγκατοικῇ μὲ ἄνδρα, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν γυναῖκα μὲ γυναῖκα· καὶ τὴν στιγμὴν ποὺ εἴσθε καταλληλότεραι νὰ προσφέρετε τὴν ὑπηρεσίαν σας εἰς τοὺς ἄνδρας, πολὺ περισσότερον θὰ εἴσθε καταλληλότεραι διὰ τὸν ἑαυτὸν σας.

Εἰπέ μου λοιπὸν εἰς τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ σᾶς εἶναι χρήσιμος καὶ ἀναγκαία ἢ συναναστροφή τοῦ ἀνδρός; ποίαν ὑπηρεσίαν θὰ σᾶς προσφέρῃ αὐτός, ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσφέρῃ ἢ γυναῖκα εἰς τὴν γυναῖκα; μήπως θὰ ἠμπορέσῃ καλύτερα ἀπὸ τὴν γυναῖκα νὰ ὑφάνῃ εἰς τὸν ἀργαλειὸν καὶ νὰ γνέσῃ τὸ ὑφάδι καὶ τὸ στημόνι; Καὶ ὅμως τὸ ἀντίθετον συμβαίνει. Διότι ὁ μὲν ἄνδρας καὶ ἂν ἀκόμη θέλῃ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ χρησιμοποιοῦσῃ κάτι ἀπὸ αὐτά, οὔτε καὶ θὰ μάθῃ τὴν χρῆσιν των, ἐκτὸς φυσικὰ ἂν τοὺς τὴν διδάξετε καὶ αὐτὴν ἐσεῖς, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον ἔργον τῆς γυναικός. Μήπως θὰ ἠμπορέσῃ καλύτερα νὰ πλύνῃ τὰ ἐνδύματα, ν' ἀνάψῃ τὴν φωτιὰν καὶ νὰ μαγειρέψῃ εἰς τὴν χύτραν; Καὶ ὅμως αὐτὰ εὐκολώτερα ἀπὸ τὸν ἄνδρα καὶ καλύτερα καὶ ὄχι χειρότε-

καὶ βέλτιον ἀνδρὸς γυνὴ μειαχειρίζεσθαι δύναται. Ποῦ οὖν
 σοι χρήσιμος ὁ ἀνὴρ, εἶπέ μοι; ὅταν ἀποδόσθαι τι δέη καὶ
 πρίασθαι πάντως; Ἄλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ἔλατιον ἔχει τοῦ ἀν-
 ἀνδρὸς ἢ γυνή· καὶ μαρτυρήσειεν ἂν ἢ ἀγορά, καὶ πάντες
 5 δὲ ὅσοι ἰμάτια ὠνεῖσθαι θούλονται, παρὰ γυναικῶν τὰ πλείω
 τούτων ὠνούμενοι. Εἰ δὲ αἰσχροὺς παρθένους ἐπ' ἀγορᾶς ἐ-
 σιάναι ἐπὶ συναλλάγμασι τοιούτοις, ὥσπερ οὖν καὶ αἰσχροὺς,
 πῶς μᾶλλον μὲν τὸ συνοικεῖν ἀνδράσιν αἰσχροτέρον; Πλὴν
 ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἔλατιον ἐκείνου διαφυγεῖν δυνατὸν· ἢ γὰρ
 10 κόρη τῇ διακονουμένῃ, ἢ γραῖδις τοῖς πρὸς ταῦτα ἐπιτη-
 δεῖσις τὸ πᾶν ἐπιτρέψαιμι ἂν ὅθεν δῆλον, ὅτι πρόφασις
 ταῦτα καὶ σκῆψις εἶσι καὶ προκαλύμματα ἀσθενείας.

Ποίας προκαλύμματα ἀσθενείας; φησὶν. Εἰ γὰρ ἐπεθύ-
 μουν ἀνδρὸς καὶ γάμου καὶ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς, τίς ὁ
 15 κωλύων ἦν; οὐκ ἐφικτὸν μετὰ παρρησίας τοῦτο ἐργάσασθαι,
 καὶ μήτε προσκροῦσαι Θεῷ, μήτε παρὰ ἀνθρώπων κατηγο-
 ρεῖσθαι καὶ διαβάλλεσθαι; Καὶ γὰρ καὶ ἐγὼ τοῦτό φημι,
 καὶ οὐ τὰ μᾶλλον ἢ ἐμὰ ταῦτά ἐσι τὰ ρήματα. Ἡ γὰρ
 ἀνάγκη εἶπεῖν, ποῦ σοι τᾶνδρὸς ἢ χρεία γένοιτ' ἂν ἀναγκαία,
 20 ἢ τοῦτο δεῖξαι μὴ δυναμένην, ἐκπέμπειν τὸν συνοικοῦντα κα-
 κῶς· ἐτέρως γὰρ σε ἀπαλλαγῆναι τῆς ὑβρεως ταύτης οὐκ ἔ-
 νι· ταῦτα γὰρ, ἅπερ ἔφησ, οὐχὶ σὰ μᾶλλον ἢ τῶν ὑπὲρ τῆς
 σῆς ἀσχημοσύνης ἀλγούντων ἐσίν. Ἔδει μὲν οὖν, εἰ καὶ
 μυριάκις χρήσιμος ἦν ἢ διακονία τᾶνδρὸς, μηδ' οὕτως αὐ-
 25 τὴν μετὰ τοιαύτης προσίεσθαι τῆς λοιδορίας· ὅταν γὰρ ἢ
 τοῦ Θεοῦ ὑβρίζεται δόξα, μηδεμίᾳ οὕτως ἔσιω πρόφασις
 ἀναγκαία, ὡς πεῖσαι τοσοῦτον κακὸν παριδεῖν. Καὶ γὰρ εἰ

ρα ἢμπορεῖ νὰ τὰ μεταχειρίζεται ἢ γυναῖκα. Ποῦ λοιπόν, εἶπέ μου, θὰ σοῦ εἶναι χρήσιμος ὁ ἄνδρας; ὅπωςδῆποτε ὅταν θὰ χρειασθῆς νὰ δώσης κάτι ἢ ν' ἀγοράσης; Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ μειονεκτεῖ ἢ γυναῖκα τοῦ ἀνδρός· καὶ αὐτὸ θὰ ἢμποροῦσε νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ἢ ἀγορά, καθ' ὅσον ὅλοι, ὅσοι θέλουν ν' ἀγοράσουν ἐνδύματα, ἀγοράζουν τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ἀπὸ τὰς γυναῖκας. Ἐὰν δὲ εἶναι αἰσχρὸν, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι αἰσχρὸν, νὰ ἴσταται ἢ παρθένος εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ παρομοίας συναλλαγᾶς, πόσον περισσότερον αἰσχροτέρων εἶναι τὸ νὰ συγκατοικῇ μὲ ἄνδρας; Πλὴν ὅμως εἶναι δυνατὸν καὶ αὐτὸ, πού εἶναι μικρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο, νὰ τὸ ἀποφύγῃ ἢ ν' ἀναθέσῃ ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν κόρην πού τὴν ὑπηρετεῖ, ἢ εἰς τὰς γραίας πού εἶναι κατάλληλαι δι' ὅλα αὐτά. Ὅθεν εἶναι φανερόν, ὅτι αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόσχημα καὶ προφάσεις ἀδυναμίας.

Ποίας, λέγει, ἀδυναμίας προφάσεις; Διότι ἐὰν ἐπεθύμουν ἄνδρα καὶ γάμον καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ποῖος θὰ μὲ ἢμπόδιζε; δὲν ἢμποροῦσα νὰ τὸ κάνω αὐτὸ μὲ παρρησίαν καὶ νὰ μὴ ἔλθω οὔτε εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν Θεόν, οὔτε νὰ κατηγοροῦμαι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ συκοφαντοῦμαι; Μὰ καὶ ἐγὼ αὐτὸ λέγω καὶ δὲν εἶναι τὰ λόγια αὐτὰ τόσον ἰδικά σου, ὅσον εἶναι ἰδικά μου. Διότι ἢ πρέπει νὰ μᾶς εἶπῆς εἰς τί θὰ ἢμποροῦσε νὰ σοῦ εἶναι ἀπαραίτητη ἢ ὑπηρεσία τοῦ ἀνδρός, ἢ, ἐὰν δὲν ἢμπορῆς αὐτὸ νὰ μᾶς τὸ ἀποδείξῃς, πρέπει νὰ διώξῃς αὐτὸν πού συγκατοικεῖ μαζί σου κακῶς· καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος ν' ἀπαλλαγῆς ἀπὸ αὐτὴν τὴν προσβολὴν· διότι αὐτὰ πού εἶπες δὲν εἶναι περισσότερον ἰδικά σου, ἀπὸ ὅ,τι εἶναι αὐτῶν πού ὑποφέρουν ἐξ αἰτίας τοῦ ἰδικοῦ σου ἐξευτελισμοῦ. Ἐπρεπε λοιπόν, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο μυριάκις χρήσιμος ἢ ὑπηρεσία τοῦ ἀνδρός, οὔτε καὶ ἔτσι ἔπρεπε νὰ τὴν ἀνεχθῆς, τὴν στιγμὴν πού ἐπισύρει τόσῃν κατηγορίαν· διότι, ὅταν περιφρονῆται ἢ δόξα τοῦ Θεοῦ, καμμία πρόφασις δὲν εἶναι τόσον ἐπαρκής, ὥστε νὰ μᾶς πείσῃς νὰ παραβλέψωμεν ἓνα τόσον μεγάλο κακόν. Καθ' ὅσον καὶ ἐὰν

μυριάκις ἀποθανεῖν τῆς ἡμέρας ὑπὲρ τοῦ μὴ γενέσθαι τοῦτο προὔκειτο, μετὰ πολλῆς ἔδει τῆς ἡδονῆς ὑπομεῖναι τοῦτο, μήτι γε ἀναπαύσεως ἔνεκεν καὶ κοσμικῆς χρείας τοσοῦτον παραδραμεῖν κακόν.

5 Ἐκουσον γοῦν πῶς αὐτὸ δέδοικεν ὁ Παῦλος καὶ τρέμει, καὶ ἐξ ὄσης τῆς περιουσίας. «Καλὸν γάρ μου», φησὶν, «ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ». Εἶτα ἐκεῖνος μὲν, ἵνα μὴ κενωθῇ αὐτοῦ τὸ καύχημα, ἀποθανεῖν εἴλειτο, ἡμεῖς δὲ ἵνα σκάνδαλα ἀνέλωμεν, οὐδὲ μικρᾶς καταφρονοῦ-
 10 μεν ἀνέσεως; καὶ πῶς δυνησόμεθα σωθῆναί ποτε; Καίτοι οὐκ ἴσον ἐστίν, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς, ἐγκωμίου τε ἀποστρεφθῆναι καὶ κατηγορία περιπεσεῖν. Ἐκεῖνος μὲν γάρ, εἰ καὶ τοῦτο ἐγένετο, οὐκ ἂν προσέκρουσε τῷ Θεῷ (αὐτὸς γὰρ αὐτῷ προσείταξεν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν· ἀλλ' ὅμως
 15 ἤρεῖτο μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ τὸ καιόρθωμα προδοῦναι), ἡμεῖς δὲ τὰ προσειταγμένα πανταχοῦ ταράττοντες καὶ εἰδότες ὅτι μεγίστην ὑπὲρ τούτων τίσομεν δίκην, οὐδὲ συνηθείας ἀκαίρου καὶ ψυχρᾶς ὑπεριδεῖν ἀνεχόμεθα; καὶ τίς ἡμῖν ἔσται συγγνώμη; Ἐδει μὲν οὖν, ὅπερ ἔφθην εἰπών, εἰ καὶ ἄνδρα
 20 μόνον αἱ πολλαὶ τῶν χρεῶν ἐπεζήτουν, ισοσάτη δὲ ἀπὸ τοῦ πράγματος εἰκνέτο ὕβρις, ἐλέσθαι μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τοῦτο γενόμενον περιδεῖν, ὅταν δὲ καὶ διὰ γυναικὸς εὐκολώτερον ἢ καὶ ῥᾶσιον πάντα ἀνύειν τίς ὑμῖν ἔσται συγγνώμη θρυπιόμεναις οὔτω καὶ εἰς τὴν ὑμετέραν ἐνυβριζούσαις σω-
 25 τηρίαν;

Εἰπέ δὴ μοι, ὅταν σοι ταῦτα ἐκεῖνος παρέχῃ οὐ παρέξεις τινὰ καὶ αὐτὴ διακονίαν αὐτῷ; Παντί που δῆλον. Καὶ πόσω βέλτιον μήτε ἀντιδιδόναι τὰ τοιαῦτα, μήτε ἀντιλαυ-

ἀκόμη ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνωμεν μυρίας φορές τὴν ἡμέραν, ὥστε νὰ μὴ συμβῆ αὐτό, ἔπρεπε μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὸ ὑπομείνωμεν αὐτό, μὴ τυχόν, χάριν ἀνέσεως καὶ κοσμικῆς ἀνάγκης, ἀφήσωμεν νὰ μᾶς διαφύγῃ ἓνα τόσον μεγάλο κακόν.

Ἔκουσε λοιπὸν πῶς φοβεῖται αὐτὸ ἐδῶ ὁ Παῦλος καὶ τρέμει καὶ μάλιστα εἰς ὑπερβολικὸν βαθμόν. Διότι λέγει «Μοῦ εἶναι προτιμότερον ν' ἀποθάνω, παρὰ νὰ μοῦ ἀφαιρέσῃ κανεὶς αὐτὸ ποῦ εἶναι τὸ καύχημά μου»¹⁰. Καὶ ἐκεῖνος μὲν, διὰ νὰ μὴ χαθῆ τὸ καύχημά του, ἐπρωτίμα ν' ἀποθάνῃ, ἡμεῖς ὅμως, προκειμένου νὰ ἐξαλείψωμεν σκάνδαλα, νὰ μὴ περιφρονοῦμεν οὔτε μικρὰν ἄνεσιν; καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν ποτὲ νὰ σωθῶμεν; Ἄν καὶ βέβαια δὲν εἶναι ἴσον, οὔτε καὶ κατ' ἐλάχιστον ἐγγύς, τὸ νὰ στερηθῆ κανεὶς ἐγκωμίου καὶ τὸ νὰ καταστῆ ἄξιος κατηγορίας. Διότι ὁ μὲν Παῦλος, καὶ ἂν ἀκόμη συνέβαινε αὐτό, δὲν θὰ ἤρχετο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν Θεόν (διότι ὁ ἴδιος παρήγγειλε νὰ ζῆ κανεὶς ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιον· ἀλλ' ὅμως ἐπρωτίμα ν' ἀποθάνῃ μᾶλλον, παρὰ νὰ προδώσῃ τὸν ἀγῶνα), ἡμεῖς ὅμως, συγχέοντες εἰς κάθε περίπτωσιν τὰ προστάγματα καὶ μολονότι γνωρίζομεν ὅτι θὰ ὑποστῶμεν πάρα πολὺ μεγάλην τιμωρίαν δι' αὐτά, δὲν ἀνεχόμεθα ν' ἀποβάλωμεν μίαν συνήθειαν μὴ πρέπουσαν καὶ ἐπιβλαβῆ; καὶ ποίαν συγχώρησιν θὰ ἔχωμεν; Ἔπρεπε λοιπὸν, ὅπως καὶ προανέφερα, καὶ ἂν ἀκόμη αἱ πιὸ πολλαὶ ἀνάγκαι ἐχρειάζοντο μόνον ἄνδρα, προέκυπτεν ὅμως ἀπὸ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τόσον μεγάλη προσβολή, ἔπρεπε νὰ προτιμῶμεν μᾶλλον ν' ἀποθάνωμεν, παρὰ νὰ παραβλέψωμεν βλέποντες νὰ συμβαίῃ αὐτό, ὅταν ὅμως εἶναι καὶ εὐκολώτερον καὶ πολὺ πιὸ καταλληλότερον νὰ ἐκτελῆς αὐτὰ διὰ τῆς γυναικός, ποίας συγγνώμης θὰ εἴσθε ἄξιοι, ὅταν ἀμαυρώνετε ἔτσι τὸν ἑαυτὸν σας καὶ περιφρονῆτε τὴν σωτηρίαν σας;

Εἶπέ μου λοιπὸν· ὅταν ἐκεῖνος σοῦ προσφέρῃ αὐτά, δὲν θὰ τοῦ προσφέρῃς καὶ σὺ κάποιαν ὑπηρεσίαν; Εἶναι φανερὸν βέβαια εἰς τὸν καθένα. Καὶ πόσον καλύτερον θὰ ἦτο οὔτε ν' ἀνταποδίδῃς τὰς παρομοίου εἴδους ὑπηρεσίας,

θάγειν, ἀλλὰ τὸν καιρὸν τῶν πόνων, ὃν εἰς τὴν ἀνάπαισιν ἀναλίσκεις ἐκείνου, τοῦτον εἰς τὴν σαυτῆς δαπανᾷν, ἢ χάλε-
 πώτερα πονουμένην ἔτι καὶ καταισχύνειν ἑαυτῆς τὴν ὑπό-
 ληψιν; Ἄλλ' οὐδεμίαν αὐτῷ παρέχεις διακονίαν. Οὐκοῦν
 5 αὐτὸν αὐτῷ πάντα ὑπηρετεῖν ἀνάγκη, καὶ σιρωννύναι, καὶ
 ἐψεῖν, καὶ πῦρ ἀνακαίειν, καὶ τὰ ἄλλα δὴ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν.
 Ταῦτα δὲ οὐδ' ἂν οἰκείτης ἀνάσχοιτο μηδὲν παρὰ τοῦ δεσπό-
 του καρπούμενος ὑπηρετεῖν.

Ἄλλ' οὗτος ἀνέχεται πάντα, φησί, διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ
 10 φόβον καὶ τὸν ἀποκείμενον ὑπὲρ τῆς διακονίας ταύτης μι-
 σθόν, καὶ χάριν εἴσεται ἐπιτατιόμενος, πρὸς τὸ μηδὲν καρ-
 ποῦσθαι παρ' ἡμῶν. Πόθεν οὖν λοιπὸν ἐμφράξομεν τὰ τῶν
 ἀναισχύντων σιόματα; Εἰ γὰρ ισοαύτην αὐτῷ μαρτυρεῖς εὐ-
 λάθειαν, καὶ οὕτω τρέμει καὶ δέδοικε τοῦ Θεοῦ τὰ προσιά-
 15 γματα, ὡς ἀνδραπόδου παντὸς εὐτελέστερον ἑαυτὸν καθορᾷν,
 καὶ πάντα ὑφίστασθαι μηδὲν καρπούμενον παρὰ σοῦ, πρὸ πάν-
 των τούτων τῆς δόξης αὐτὸν καὶ τῆς εὐφημίας ἔδει φροντί-
 σαι τοῦ Θεοῦ· νῦν δὲ οὐκ ἔτι τῆς αὐτῆς ψυχῆς ὁμοῦ καὶ κατὰ
 τὸν αὐτὸν χρόνον ισοαύτην πειθῶ τε καὶ ὑπεροψίαν ἐπιδεί-
 20 κνυοῦσαι περὶ τὰ προσιάγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ νῦν μὲν αὐτὰ
 τρέμειν, νῦν δὲ μηδένα λόγον ποιεῖσθαι αὐτοῦ τοῦ θέντος
 τοὺς νόμους ὑβριζομένου.

Τὸ μὲν γὰρ ἡδονῆς καθαρεύοντα καὶ μηδὲν ὅλως ἀν-
 θρώπινον πάσχοντα, κόπιεσθαι καὶ ταλαιπωρεῖσθαι καὶ τα-
 25 πεινοῦν ἑαυτὸν καὶ τοῖς οἰκείοις μόχθοις ἑτέροις παρασκευά-
 ζειν ἀνάπαισιν, φιλοσόφου σφόδρα ψυχῆς καὶ ἐπιτερωμένης,
 τὸ δὲ μὴ ὑβρίζειν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, μηδὲ ταῦτα ποι-
 εῖν, δι' ὧν ἂν βλασφημηθεῖη παρὰ πολλῶν, καὶ τῶν οὐ σφό-

οὔτε νὰ δέχεσαι ἄλλας ἔναντι αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν χρόνον τῶν κόπων ποῦ ἐξοδεύεις διὰ τὴν ἄνεσιν ἐκείνου, αὐτὸν νὰ τὸν δαπανᾷς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, παρὰ νὰ κοπιάζης πολὺ πιὸ χειρότερα ἀκόμη καὶ νὰ κατεντροπιάζης τὴν ὑπόληψίν σου; Ἔστω ὅμως ὅτι δὲν τοῦ παρέχεις καμμίαν ὑπηρεσίαν. Ἐπομένως εἶναι ἀνάγκη ὁ ἴδιος νὰ ὑπηρετῇ τὸν ἑαυτὸν του εἰς ὅλα καὶ νὰ στρώνῃ δηλαδὴ καὶ νὰ μαγειρεύῃ καὶ ν' ἀνάπτῃ φωτιὰν καὶ νὰ κάμνῃ φυσικὰ καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ. Αὐτὰ ὅμως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀνεχθῇ οὔτε ὁ ὑπηρετῆς καὶ τὰ κάμνῃ ἐὰν δὲν ἐκαρποῦτο κάτι ἀπὸ τὸν κύριόν του.

Ἄλλ' αὐτός, λέγει, ἀνέχεται τὰ πάντα ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοῦ μισθοῦ ποῦ ἐπιφυλάσσεται διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτήν, καὶ μαζὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν ἀποκομίζει κανὲν κέρδος ἀπὸ ἡμᾶς θεωρεῖ τὰς διαταγὰς ὡς ἀξίας καὶ εὐγνωμοσύνης. Πῶς λοιπὸν θὰ κλείσωμεν τότε τὰ στόματα τῶν ἀναισχύντων; Διότι ἐὰν ἐπιβεβαιώνης εἰς αὐτὸν τόσον μεγάλην εὐλάβειαν καὶ τρέμῃ τόσον πολὺ καὶ φοβεῖται τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτὸν του εὐτελέστερον ἀπὸ ὅποιονδήποτε δοῦλον, καὶ νὰ τὰ ὑπομένῃ ὅλα χωρὶς ν' ἀποκομίζῃ τίποτε ἀπὸ ἐσένα, ἔπρεπε πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν καλὴν φήμην τοῦ Θεοῦ. Τώρα ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν ἢ ἰδίᾳ ψυχῇ καὶ κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον νὰ δείχνῃ συγχρόνως τόσῃν ὑπακοὴν καὶ τόσῃν ἀδιαφορίαν διὰ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ τρέμῃ αὐτά, ἄλλοτε δὲ νὰ μὴ δείχνῃ κανὲν ἐνδιαφέρον ποῦ ὑβρίζεται αὐτός ποῦ ἔθεσεν αὐτοὺς τοὺς νόμους. Πράγματι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς καθαρὸς ἀπὸ ἡδονῆν, καὶ νὰ μένῃ μακρὰ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη, καὶ νὰ κοπιάζῃ καὶ νὰ ταλαιπωρῆται καὶ νὰ ταπεινώνῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ παρέχῃ ἄνεσιν εἰς ἄλλους μὲ τοὺς ἰδικούς του κόπους, εἶναι γνῶρισμα πάρα πολὺ εὐσεβοῦς ψυχῆς καὶ διεγειγερμένης, τὸ νὰ μὴ ἀφήνῃ δὲ νὰ ὑβρίζεται ἢ δόξα τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ κάμνῃ ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ βλασφημηθῇ ὁ Θεὸς ἐκ μέρους πολλῶν, εἶναι κάτι ποῦ τὸ ἐπέτυχον καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς

δρα μεγάλων πολλοὶ κατωρθώκασι. Πῶς οὖν σοι πιστεύομεν,
 ὅτι τοῦτο διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν τῆς ἀσκήσεως τόνον ποιεῖς,
 ὃ μεγάλης καὶ νεανικῆς δεῖται ψυχῆς, ὅταν ἐκεῖνο, ὅπερ
 ἐλάτιονός ἐσσι καὶ τῆς τυχούσης, ὑπερορᾷν οὐκ ἀνέχη; Οὐδ'
 5 ἀποσιῆναι τούτων ἐθέλεις, ἐξ ὧν ὁ Θεὸς ὑβρίζεται, καὶ τὸ
 σῶμα καὶ πάντα προδίδως ὑπὲρ τῶν μὴ δοκοντων αὐτῷ;
 Καὶ τίς ἂν ταῦτα πεισθῆναι ἀνάσχοιο; Ἄλλα γὰρ οὐκ οἶδα
 πῶς ἀπὸ τῶν παρθένων πρὸς τοὺς συνοικοῦντας αὐταῖς ἐξέ-
 βην· διὸ δὴ πάλιν πρὸς αὐτὰς ἐπανιτέον ἡμῖν.

10 Πόθεν οὖν τοὺς ταῦτα κατηγοροῦντας καὶ συλλογιζομέ-
 νους ἡμεῖς δυνησόμεθα πείσαι; Καὶ μὴ πειθέσθωσαν, φησί.
 Καὶ ποῦ τοῦτο ψυχῆς εὐλαβοῦς; Τῶν γὰρ κακῶς λεγόντων
 ἴοιτε χρὴ καταφρονεῖν, ὅταν ἡμεῖς αὐτοῖς μὴ παρέχωμεν
 λαβὰς· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἴοιτε, ἐπειδὴν δυνώμεθα ἐπισιομίζειν

15 αὐτούς· ὅταν δὲ ἐξ ἡμῶν γίνηται τὸ πᾶν, ἐπὶ τὴν ἡμετέραν
 σιρέφεται κεφαλὴν ἅπαν τὸ πῦρ. «Οὔτω γὰρ ἁμαρτάνοντες»,
 φησί, «εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ τύπιοντες αὐτῶν τὴν συνεί-
 δησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε». Ἦδει γάρ, ἦδει
 σαφῶς, ὅτι οὐκ ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογία ἡμῖν ἢ τῶν πλητιομέ-

20 νων ἀσθένεια, ἀλλ' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καὶ μάλιστα ἐσσι τὸ
 καταδικάζον ἡμᾶς. Ὅσοι γὰρ ἂν καθαρεύωμεν τῆς πλητιού-
 σης αἰτίας, τοσοῦτοι δίκαιοι μᾶλλον ἂν εἶημεν φείδεσθαι τῆς
 ἀσθενείας αὐτῶν. Καὶ οὕτω λέγω, ὅτι ἐνταῦθα οὐδὲ ἀπει-
 κίως πλήττονται, ἀλλὰ κείσθω ἀλόγως αὐτοὺς ὑπομένειν

25 τοῦτο· οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτῶν περιδεῖν χρὴ. Καὶ ταῦτα Ρω-
 μαίοις ἐπισιέλλων ὁ Παῦλος ἡμᾶς ἐπαίδευσεν, οὔτω λέγων·

μη πάρα πολύ μεγάλους ἄνδρας. Πῶς λοιπὸν θὰ σὲ πιστεύσωμεν, ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνεις διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ ν' αὐξήσης τὴν ἄσκησίν σου, τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι ἓνα πράγμα ποὺ χρειάζεται μεγάλην καὶ ρωμαλέαν ψυχὴν, ὅταν ἐκεῖνο δὲν ἠμπορεῖς νὰ περιφρονήσης, ποὺ ἀπαιτεῖ πάρα πολύ μικρὰν καὶ συνηθισμένην ψυχὴν; ὅταν δὲν θέλῃς ν' ἀποφύγῃς πράξεις, διὰ τῶν ὁποίων περιφρονεῖται ὁ Θεός, προδίδων τὸ σῶμα καὶ ὅλα γενικῶς διὰ πράγματα ποὺ δὲν ἐπιθυμεῖ ὁ Θεός; Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ πιστεύσῃ ὅλα αὐτά; Ἄλλ' ὅμως δὲν γνωρίζω πῶς ἀπὸ τὰς παρθένους μετέφερα τὸν λόγον εἰς αὐτοὺς ποὺ συγκατοικοῦν μὲ αὐτάς· διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει πάλιν νὰ ἐπιστρέψω εἰς αὐτάς.

Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ πείσωμεν αὐτοὺς ποὺ κάμνουν αὐτάς τὰς σκέψεις καὶ ἐξαπολύουν αὐτάς τὰς κατηγορίας; Ἄς μὴ πειθοῦν, λέγει. Καὶ πῶς αὐτὸ θὰ θεωρηθῇ δείγμα ψυχῆς εὐσεβοῦς; Διότι αὐτοὺς ποὺ κατηγοροῦν, τότε πρέπει νὰ τοὺς περιφρονοῦμεν, ὅταν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν δίδωμεν ἀφορμὰς διὰ κατηγορίαν· μᾶλλον δὲ οὔτε καὶ τότε, ὅταν δηλαδὴ ἠμποροῦμεν νὰ κλείωμεν τὰ στόματα αὐτῶν· ὅταν ὅμως τὰ πάντα προέρχωνται ἀπὸ ἡμᾶς, ὅλον τὸ πῦρ στρέφεται ἐναντίον τῆς κεφαλῆς μας. Διότι, λέγει, «Ἄμαρτάνοντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τοὺς ἀδελφούς σας καὶ πληγώνοντες τὴν ἀσθενῆ συνειδήσιν των, ἀμαρτάνετε εἰς τὸν Χριστόν»¹¹. Διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζε πάρα πολύ καλά, ὅτι δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογία μας ἡ ἀδυναμία αὐτῶν ποὺ δέχονται τὰ πλήγματα, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐκεῖνο ποὺ μᾶς καταδικάζει. Καθ' ὅσον, ὅσον περισσότερο καθαροὶ θὰ ἠμποροῦμεν νὰ διατηροῦμεθα ἀπὸ τὴν αἰτίαν ποὺ πληγώνει αὐτούς, τόσον περισσότερο δίκαιοι θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἴμεθα ἐὰν σεβώμεθα τὴν ἀδυναμίαν των αὐτῆν. Καὶ δὲν λέγω κατ' οὐδένα τρόπον, ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν δέχονται δικαίως τὰ πλήγματα, ἀλλ' ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ἄδικοι ὑπομένουν αὐτό· καθ' ὅσον οὔτε καὶ ἔτσι πρέπει νὰ τοὺς περιφρονήσωμεν. Καὶ αὐτὰ μᾶς τὰ ἐδίδαξεν ὁ Παῦλος γράφων εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ λέγων τὰ ἐξῆς· «Μὴ καταστρέφῃς

«Μὴ ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ». Καίτοι-
γε ἄλογος ἦν ἡ πληγὴ, ἀλλ' ὅμως οὐ τῷ πλητιομένῳ, ἀλλὰ
τῷ τὴν πληγὴν ἐπάγοντι ταύτην ἐπιτιμᾷ.

Ὅπερ γὰρ ἔφην ἤδη, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· ὅταν μὲν γὰρ
5 μέγα τι γένηται κέρδος, καὶ τῆς πληγῆς μεῖζον, δεῖ τῶν
σκανδαλιζομένων ὑπερορᾶν, ὅταν δὲ μηδὲν ἢ πλεον, ἢ τοὺς
ἀσθενεῖς καταβάλλεσθαι, κἂν μυριάκις ἐξ ἀλογίας τοῦτο
πάσχωσιν ἐκεῖνοι, φεῖδεσθαι χρὴ· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς τοὺς ὠ-
θοῦντας καὶ καταβάλλοντας ὑπὸ τὴν ἀπόφασιν ἄγει τῆς τι-
10 μωρίας. Τὸ γὰρ μηδὲν κερδαίνοντα ἕτερον πλήττειν, τῆς
ἐσχάτης πονηρίας ἐστί. Καὶ ἡμεῖς δὲ ὅταν ἴδωμέν τινα δυσά-
ρεστον ἀπὸ μακρᾶς ἀρρωστίας γενόμενον, τοὺς παροξύνοντας
αὐτὸν ἀκαίρως τῆς οἰκίας ἀπελαύνομεν, καὶ οὐκ ἀκριβολο-
γούμεθα, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως ἐκεῖνοι τοῦτο ποιοῦσιν,
15 ἀλλὰ πάσης αὐτοὺς ἀπολογίας ἐκβαλόντες, καὶ πολλὴν τούτῳ
δόντες συγγνώμην διὰ τὴν ἀσθένειαν, κἂν ἀδίκως παροξύ-
νηται, ἐλεοῦμεν. Εἰ δὲ ἡμεῖς ἰσαύτη καὶ περὶ τοὺς οἰκέτας
καὶ περὶ τοὺς παῖδας προνοία κεχρήμεθα, καὶ υἱὸν πολλάκις
τοιαῦτα πλημμελοῦντα μαστιγοῦμεν, πολλῶ μᾶλλον ὁ ἀγαθὸς
20 Θεὸς καὶ χρησιδὸς καὶ ἐπιεικὴς τοῦτο ἐργάσεται.

Τί λέγεις; ἀσθενὴς ἐστὶν ὁ πλητιόμενος; Οὐκοῦν φει-
δοῦς, οὐ πληγῆς ἐστὶν ἄξιος. Τραύματα ἔχει; Μὴ τοίνυν ἐπι-
τιρίψωμεν, ἀλλ' ἰασώμεθα. Ὑποπιτεύει πονηρῶς καὶ ἀλογί-
στως; Οὐκοῦν ἀνέλωμεν τὴν ὑποψίαν, μὴ ἐπιτείνωμεν· εἰς
25 γὰρ Χριστὸν αὐτὸν ἁμαριάνεις τοιαῦτα φιλονεικοῦσα. Ἡ οὐκ
ἀκούεις συνεχῶς ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ τοῦ Μωϋσέως λέγοντος,
ὅτι «Θεὸς ἐστὶ ζήλωτής»; αὐτοῦ δέ, ὅτι «Ἐζήλωκα τὴν Ἰε-

12. Ρωμ. 14, 20.

13. Ἐξ. 20, 5.

τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἐξ αἰτίας τῆς τροφῆς»¹². Μολονότι βέβαια ἦτο ἄδικος ἢ πληγῆ, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπιτιμᾷ αὐτὸν ποῦ δέχεται τὸ πλήγμα, ἀλλ' ἐκείνον ποῦ προκαλεῖ τὸ πλήγμα αὐτό.

Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ εἶπα ἤδη, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ ὅταν δηλαδὴ προκύπτῃ κάποιο μεγάλο κέρδος, μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν πληγὴν, πρέπει νὰ παραβλέπωμεν τοὺς σκανδαλιζομένους, ὅταν ὅμως δὲν προκύπτῃ τίποτε ἐπὶ πλεόν, παρὰ μόνον ἢ πτώσις τῶν ἀσθενῶν ἀπὸ τὴν πίστιν, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ὑφίστανται αὐτὸ ἐκείνοι μυρίας φορές ἄδικα, πρέπει νὰ μὴ δείχνωμεν ἀδιαφορίαν δι' αὐτούς· καθ' ὅτι καὶ ὁ Θεὸς θεωρεῖ ἀξίους τῆς τιμωρίας καὶ αὐτοὺς ποῦ σύρουν καὶ ὀδηγοῦν εἰς πτώσιν τοὺς ἄλλους. Διότι τὸ νὰ πληγῶνῃ κανεὶς χωρὶς κανὲν κέρδος, εἶναι δείγμα τῆς πιὸ χειροτέρας κακίας. Καὶ ἡμεῖς δὲ ὅταν ἰδοῦμεν κάποιον νὰ ἐνοχλῆται ἐξ αἰτίας τῆς μακροχρονίου ἀσθενείας του, ἀπομακρύνομεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν αὐτοῦς ποῦ τὸν ἐνοχλοῦν χωρὶς λόγον καὶ δὲν ἐξετάζομεν λεπτομερῶς ἐὰν τὸ κάνουν αὐτὸ ἐκείνοι δικαίως ἢ ἄδικα, ἀλλὰ στεροῦντες αὐτοὺς ἀπὸ κάθε ἀπολογίαν καὶ συγχωροῦντες αὐτὸν πλήρως ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας του, τοῦ δείχνωμεν συμπόνιαν καὶ ἂν ἀκόμη ἄδικα παροργίζεται. Ἐὰν δὲ ἡμεῖς ἐπιδεικνύωμεν τόσον μεγάλην φροντίδα καὶ διὰ τοὺς ὑπηρέτας μας καὶ διὰ τὰ παιδιά των, καὶ πολλὰς φορές καὶ τὸν υἱὸν μας τὸν μαστιγῶνομεν ποῦ διαπράττει τέτοια πλημμελήματα, πολὺ περισσότερον ὁ ἀγαθὸς καὶ ἐλεήμων καὶ ἐπιεικὴς Θεὸς θὰ τὸ πράξῃ αὐτό.

Τί λέγεις; ὅτι εἶναι ἀσθενὴς αὐτὸς ποῦ δέχεται τὰ πλήγματα; "Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἄξιος λύπης καὶ ὄχι πλήγματος. "Ἐχει τραύματα; "Ἄς μὴ τὰ ἐξερεθίσωμεν λοιπὸν, ἀλλ' ἄς τὰ θεραπεύσωμεν. "Ἐχει πονηρὰς ὑποψίας καὶ ἀπερισκέπτους; "Ἄς τοῦ ἀφαιρέσωμεν λοιπὸν τὴν ὑποψίαν καὶ ὄχι νὰ τὴν αὐξήσωμεν· διότι ἀμαρτάνεις εἰς τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν, ὅταν προβαίνης εἰς τέτοιου εἴδους φιλονεικίας. "Ἡ δὲν ἀκούεις συνεχῶς εἰς μὲν τὴν Παλαιάν Διαθήκην τὸν Μωϋσῆν νὰ λέγῃ ὅτι «Εἶναι Θεὸς Ζηλωτῆς»¹³, τὸν ἴδιον δὲ τὸν Θεὸν «Ἐχω ἀγαπήσει ὑπερβολικὰ τὴν Ἱερουσα-

ρουσαλήμ); ἐν δὲ τῇ Καινῇ τοῦ Παύλου βοῶντις· «Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω». Τοῦτο, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον ἄλλο, ἰκανὸν ἦν τὴν μὴ σφόδρα νοσοῦσαν καὶ ἀπηλγημένην ἐπιτρέψαι ψυχὴν· οὕτω γὰρ φοβερόν ἔν, ἢ δὲ μᾶλλον ἔστιν, ἢ φοβερόν.

- 5 Οὐ γὰρ ἂν ζήλός ποτε γένοιτο, μὴ θερμῆς τινος καὶ ζεούσης προὑποκειμένης ἀγάπης· ὥσπερ σφοδρᾶς καὶ πεπυρωμένης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ φιλίας τεκμήριον τοῦτο ἔστιν. Οὐδὲ γὰρ πάθος ἔστιν ὁ ζήλος ἐπὶ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν ἄφαιτον αὐτοῦ φιλοσοργίαν ἐρμηνεύσαι βουλόμενος, τοῦτω πολλάκις ἀπο-
10 κέχρηται τῷ ὀνόματι. Ἄλλ' ὅμως ἡμεῖς οἱ σφόδρα ἀναίσθητοι πρὸς τὰς ἀνθρωπίνας καταπίπτομεν συμπαθείας, καὶ τὸν μὲν οὕτως ἡμῶν σφοδρῶς ἐρῶντα καθυβρίζομεν, τοὺς δὲ οὐδὲν δυναμένους ὠφελῆσαι παντὶ τρόπῳ θεραπεύομεν.

- Τί γάρ σε, ὦ ταλαίπωρε, ἰσοοῦτον ὀνῆσαι δυνήσεται ἢ
15 ψυχρὰ αὕτη συνοίκησις, ὅσων ἐκβάλλει σε θησαυρῶν; Σκόπει δέ· κατάγει σε ἐκ τῶν οὐρανῶν, τοῦ νυμφῶνος ἀπελεύνει τοῦ πνευματικοῦ, διαζεύγνυσί σε τοῦ οὐρανοῦ νυμφίου, προξενεῖ τὴν ἀθάνατον κόλασιν, τὰ βασανιστήρια τὰ τέλος οὐκ ἔχοντα. Ἄντι τούτων, εἰ τὰ μέταλλα χρυσοῦ παρῆχεν
20 ὁ συνοικῶν μυρία, εἰ τῶν ἀργυρωνήτων σοι μᾶλλον ὑπέκειτο ἀνδραπόδων, εἰ τῆς βασιλίδος αὐτῆς ἐν πλείονί σε καὶ τιμῇ καὶ ἀναπαύσει καθίστη, ἄρα οὐχ ὡς λυμεῶνα καὶ ἐχθρόν καὶ μείζονα ἀφαιρούμενον ἢ διδόντα, οὕτω μισεῖν καὶ ἀποσιτρέφειν εἶδει; Περὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὁ λόγος σοι
25 πρόκειται, περὶ τῆς ἐκεῖ βασιλείας, περὶ τῆς ἀθανάτου ζωῆς, περὶ τῆς ἀπορρήτου δόξης, σὺ δὲ γῆινων μνημονεύεις πραγμάτων, καὶ τὸν ἐν ἐκείνοις χρήσιμον εἶναι δοκοῦντα θερα-

14. Ζαχ. 1, 14.

15. Β' Κορ. 11, 2.

λήμ»¹⁴; εἰς δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην τὸν Παῦλον νὰ διακηρύσση· «Διότι ζηλεύω ἐσᾶς μὲ θεῖον ζῆλον»¹⁵; Αὐτό, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο, ἦτο ἰκανὸν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἐπιστροφὴν τὴν ψυχὴν ποῦ δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ ἀσθενῆς καὶ δὲν εἶναι πολὺ ταραγμένη ἀπὸ τοὺς πόνους· καθ' ὅσον, ἂν καὶ εἶναι τόσον φοβερὸν πρᾶγμα, καταντᾶ νὰ εἶναι εὐχάριστον παρὰ φοβερόν. Διότι δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ποτὲ ζῆλος, ἐὰν δὲν προϋπάρχῃ κάποια μορφή θερμῆς καὶ φλογερᾶς ἀγάπης· ὥστε αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις σφοδρᾶς καὶ φλογερᾶς ἀγάπης καὶ φιλίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ ζῆλος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι πάθος, ἀλλὰ θέλων νὰ δείξῃ τὴν ἀπερίγραπτον φιλοστοργίαν του, πολλὰς φορὰς χρησιμοποιεῖ αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ἄλλ' ὅμως ἡμεῖς ποῦ εἴμεθα εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν ἀναίσθητοι, καταφερόμεθα πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους συμπαθείας, καὶ αὐτὸν μὲν ποῦ μᾶς ἀγαπᾶ μὲ τόσον σφοδρὸν ἔρωτα, τὸν περιφρονοῦμεν, ἐκείνους δὲ ποῦ δὲν ἤμποροῦν εἰς τίποτε νὰ μᾶς ὠφελήσουν τοὺς φροντίζομεν μὲ κάθε τρόπον.

Ἀλήθεια, εἰς τί θὰ ἤμπορέσῃ, ταλαίπωρε, νὰ σὲ ὠφελήσῃ τόσον πολὺ ἢ ψυχρὰ αὐτὴ συγκατοίκησις, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ νὰ σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τοὺς θησαυρούς; Πρόσεχε δέ· σὲ κατεβάζει ἀπὸ τὸν οὐρανόν, σὲ ἐκδιώκει ἀπὸ τὸν πνευματικὸν νυμφῶνα, σὲ ἀποχωρίζει ἀπὸ τὸν οὐράνιον νυμφίον, σοῦ προξενεῖ τὴν ἀθάνατον κόλασιν καὶ τὰ βασανιστήρια ποῦ δὲν ἔχουν τέλος. Ἐναντι αὐτῶν, ἐὰν ὁ συγκατοικὸς σου σοῦ ἔδιδεν ἄπειρα μέταλλα χρυσοῦ, ἐὰν σοῦ ἦτο περισσότερον ὑποτακτικὸς ἀπὸ τοὺς ἀγορασμένους δούλους, ἐὰν σοῦ προσέφερε περισσοτέραν τιμὴν καὶ ἄνεσιν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν βασιλίσσαν, ἄρα γε δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν μισῆς καὶ νὰ τὸν ἀποστρέφῃς ὡσὰν διαφθορέα καὶ ἐχθρὸν καὶ ὁ ὁποῖος σοῦ ἀφαιρεῖ πάρα πολλά, παρὰ σοῦ δίδει; Σοῦ γίνεται λόγος περὶ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, περὶ τῆς οὐρανίου βασιλείας, περὶ τῆς ἀθανάτου ζωῆς, περὶ τῆς ἀπεριγράπτου δόξης, καὶ σὺ μνημονεύεις τὰ γῆινα πράγματα καὶ φροντίζεις ὡσὰν κύριόν σου αὐτὸν ποῦ νομίζεις ὅτι θὰ σοῦ φανῇ χρήσιμος εἰς αὐτά, καὶ δὲν

πέυεις ὡσπερ δεσπότην, καὶ οὐ καταδύη, οὐδὲ εὐχῆ διασιτῆναί σοι τὴν γῆν, καὶ οὕτως ἐνθένδε ἀπελθεῖν;

Ἄλλ' ἀσθένειάν μοι προβάλλη γυναικείας φύσεως, καὶ
 χρεῖων ἀνθρωπίνων οἰκονομίαν, καὶ ἀνάπασιν τὴν κατὰ
 5 τὴν οἰκίαν, πλάττουσα καὶ συντιθεῖσα τὰς οὐκ οὔσας προφά-
 σεις. Ἄλλ' οὐδ' οὕτως λήσεις τοὺς νοῦν ἔχοντας. Οὐ γάρ
 ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀνάπασις ἢ καταναγκάζουσα τισαῦτα ἀσχη-
 μοεῖν. Γυνὴ γάρ, εἰ βουληθεῖη, οὐχ ἑαυτῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἑτέροις ἀρκέσει πλείοσιν εἰς διακονίαν· ἐπεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς
 10 τοῦ ἀνδρὸς τὰ πολιτικὰ πράγματα λαχόντος, τὸ οἰκουρεῖν αὐ-
 τῇ καὶ οἰκονομεῖν τὰ ἔνδον ἅπαντα ἐκκληρώσατο. Οὐ τοίνυν
 ἀναπαύσεως δεόμεναι ἔλκετε τοὺς ἄνδρας ἔνδον. Ἄλλὰ τί,
 φησί; πορνείας ἕνεκεν καὶ ἀσελγείας; Ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν
 εἴποιμι τοῦτο, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ τοῖς λέγουσιν ἐπιτιμῶν
 15 οὐ παύομαι· εἶθε δὲ καὶ πείσαι δυνατὸν ἦν. Τίς οὖν ἔστιν
 ἡ πρόφασις ἢ ποθεινὸν ἡμῖν τὸ πρᾶγμα ποιοῦσα; φησί. Κε-
 νοδοξίας ἕρως. Καὶ καθάπερ ἀνδράσιν ἡδονὴ ψυχρὰ καὶ
 ταλαίπωρος, οὕτω καὶ ταύταις φιλοτιμίας ἐπιθυμία τὴν ὁμο-
 σκηρίαν ταύτην ἐργάζεται. Κενόδοξον μὲν ἅπαν, ὡς εἶπειν,
 20 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, μάλιστα δὲ τὸ γυναικεῖον· ὅταν γὰρ
 μήτε ἀναπαύσεως δέωνται, καθάπερ ἀποδέδεικται, μήτε δια-
 φθειρόνται μετ' αὐτῶν, εὐδηλον ὅτι τοῦτο λείπεται ὑποπιεύ-
 ει μόνον.

Ἐπεὶ οὖν αὐτὴν τοῦ κακοῦ τὴν ρίζαν εὗρήκαμεν, φέρε
 25 λοιπὸν τὸ ἐγκαλεῖν ἀφέντες, παραινῶμεν καὶ πείθωμεν, ὅτι
 καθάπερ τῶν ἀνδρῶν οἱ συνοικοῦντες αὐταῖς δοκοῦσι μὲν ἡ-

πηγαίνεις νὰ χαθῆς καὶ δὲν εὐχέσαι νὰ σὲ καταπιῇ ἡ γῆ καὶ ἔτσι νὰ φύγῃς ἀπὸ ἐδῶ;

Ἄλλὰ μοῦ προβάλλεις τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως, τὴν ρύθμισιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν, καὶ τὴν ἄνεσιν εἰς τὴν οἰκίαν, πλάθουσα καὶ ἐπινοοῦσα τὰς προφάσεις πού δὲν εὐσταθοῦν. Ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι θὰ διαφύγῃς αὐτοὺς πού σκέπτονται ὑγιῶς. Διότι δὲν εἶναι, δὲν εἶναι ἄνεσις αὐτῇ πού σὲ καταναγκάζει νὰ διαπράττῃς τέτοιου εἴδους ἀσχημοσύνας. Διότι ἡ γυναῖκα, ἐὰν θελήσῃ, ὄχι μόνον τὸν ἑαυτὸν της, ἀλλὰ θὰ ἐπαρκέσῃ καὶ πολλοὺς ἄλλους νὰ ὑπηρετήσῃ. Διότι καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς μὲν τὸν ἄνδρα ἔπεσεν ὁ κλῆρος ν' ἀσχολῆται μὲ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα νὰ παραμένῃ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ νὰ διαχειρίζεται ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις. Ἐπομένως δὲν παίρνετε τοὺς ἄνδρας μέσα εἰς τὴν οἰκίαν ἐπειδὴ ἔχετε ἀνάγκην ἀπὸ ἄνεσιν. Ἄλλὰ ἐξ αἰτίας τίνος; λέγει μήπως ἐξ αἰτίας τῆς πορνείας καὶ τῆς ἀσελγείας; Ἐγὼ μὲν δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸ εἰπῶ αὐτό, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ δὲν σταματῶ νὰ ἐπιτιμῶ καὶ αὐτοὺς πού τὸ λέγουν· μακάρι δὲ νὰ ἦτο δυνατόν καὶ νὰ τοὺς πείσω. Ποία λοιπόν, λέγει, εἶναι ἡ αἰτία πού κάμνει τὸ πρᾶγμα τόσον πολὺ ποθητὸν ἀπὸ ἡμᾶς; Ὁ ἔρωσ τῆς ματαιοδοξίας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τοὺς ἄνδρας τοὺς προσελκύει ἡ ψυχρὰ καὶ ἀθλία ἡδονή, ἔτσι καὶ εἰς αὐτὰς τὴν συγκατοίκησιν αὐτὴν τὴν παρακινεῖ ἡ ἐπιθυμία τῆς ματαιοδοξίας. Καὶ εἶναι μὲν ματαιόδοξον, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν, ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, κατ' ἐξοχὴν ὅμως εἶναι τὸ γυναικεῖον· διότι, ὅταν δὲν ἔχουν ἀνάγκην οὔτε ἀνέσεως, ὅπως ἀκριβῶς ἔχει ἀποδειχθῆ, οὔτε καταστρέφονται μαζὶ μὲ αὐτοὺς; εἶναι ὀλοφάνερρον ὅτι αὐτὸ μόνον ὑπολείπεται νὰ ὑποψιαζώμεθα.

Ἄφοῦ λοιπόν εὐρήκαμεν αὐτὴν τὴν ἰδίαν ρίζαν τοῦ κακοῦ, ἐμπρὸς λοιπόν, ἀφοῦ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰς κατηγορίας, ἅς τὰς συμβουλεύωμεν καὶ ἅς προσπαθῶμεν νὰ τὰς πείσωμεν, ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τοὺς ἄνδρας πού συγκατοικοῦν μὲ τὰς παρθένας, πού νομίζουν μὲν ὅτι καρποῦνται κάποιαν ἡδονήν, ἀλλ' ὅμως περιβάλ-

δορὴν καρποῦσθαι, πλείονι δὲ περιβάλλονται βασάνῳ (καὶ γὰρ ἐκείνη μόνη καθαρὰ γένοιτ' ἂν ἡδονὴ καὶ μόνιμος, ἢ τοῦ χωρισμοῦ), οὕτω δὴ καὶ ταύταις. Δοκεῖ μὲν, ὡς αὐταὶ νομίζουσι, δόξα τις ἐντεῦθεν καὶ περιφάνεια τίκτεσθαι, εἰ δὲ
5 ἀκριβῶς τις ἐξετάσειε, γέλωτος καὶ αἰσχύνης καὶ ὄνειδῶν καὶ τῆς ἐσχάτης ἐμπίπλεται ἀδοξίας. Καὶ ὑπὲρ τούτων εἴρηται μὲν ἡμῖν καὶ ἐν ἀρχῇ βραχέα, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν.

Ἔστω γὰρ ὁ συνοικῶν, εἰ θούλει, μὴ τῶν εὐτελῶν τις, μηδὲ τῶν ἀπερριμμένων, ἀλλὰ τῶν πολλῆν ἐν Ἐκκλησίᾳ δύ-
10 ναμιν ἐχόντων, καὶ ἐπὶ γένους δὲ λαμπρότητι, καὶ ἐπὶ λόγων δυνάμει, καὶ εὐλαβείᾳ θαυμαζέσθω παρὰ πᾶσι, καὶ πανταχόθεν ἔστω λαμπρός· οὐδὲ οὕτω δυνήσεται ταύτην ποιῆσαι περιφανῆ καὶ εὐδόκιμον. Τὸν γὰρ μέλλοντα καρποῦσθαι δόξαν ἐκ τῆς πρὸς τινα φιλίας, τὴν ἐκείνου δόξαν πρότερον φυλά-
15 τειν δεῖ τοῦ παρέχοντος τὸ δοξάζεσθαι· ὡς εἶγε ταύτη λυμῆναιτο, πολλῶ μᾶλλον ἂν τὴν ἑαυτοῦ καταβάλῃ. Ὡσπερ γὰρ πηγῆς διαφθειρομένης καὶ τὰ προχεόμενα κοινωνεῖ νάματα τοῦ μολυσμοῦ, καὶ ρίζης σηπομένης πολλῶ μᾶλλον ὁ καρπὸς τοῦτο πείσεται, οὕτω καὶ νῦν, τοῦ μέλλοντος τὴν παρ-
20 θένον δεικνύναι λαμπράν, γενομένου καταγελάσιου διὰ τῆς συνοικήσεως, αὐτὴ πρὸ ἐκείνου μετ' ἐκείνου κοινωνήσεται τοῦ γέλωτος· κἂν τύχη τις τῇ γυναικὶ χρησιτὴ παρὰ πολλοῖς προὔπαρχουσα δόξα, καὶ ταύτην εἰσελθὼν ἐκεῖνος ἀπελάσει τῆς οἰκίας, τοσοῦτον ἀπέχει καὶ εἰέραν προσθεῖναι αὐτῇ· κἂν αὐ-
25 τὸς ἔσῃ πάλιν τοιαύτην ὑπόληψιν, τοῦτο καὶ αὐτὸς πείσεται. Οὐκ ἄρα δόξαν ὑμῖν χρησιτὴν προστίθησιν αὕτη ἢ κοινωνία τῆς συνοικήσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν οὖσαν ἀναιρεῖ, καὶ τὴν οὐκ

λονται ἀπὸ περισσότερα βάσανα (καθ' ὅσον ἐκείνη μόνον ἢ ἡδονὴ θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι καθαρὰ καὶ μόνιμος, ἢ τοῦ χωρισμοῦ), τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ αὐτάς. Φαίνεται μὲν, ὅπως αὐταὶ νομίζουν, ὅτι γεννᾶται ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονὸς κάποια δόξα καὶ περιφάνεια, ἐὰν ὅμως ἤθελεν ἐξετάσει κάποιος ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα, θὰ εὔρη ὅτι εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ γέλωτα καὶ ἐντροπὴν καὶ κατηγορίας καὶ ἀπὸ τὴν πιὸ χειροτέραν μορφήν ἀδοξίας. Καὶ ἐλέχθησαν μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν δι' αὐτὰ ἀρκετά, θὰ λεχθοῦν ὅμως καὶ τώρα.

Ἄς ὑποθέσωμεν λοιπὸν, ἐὰν θέλης, ὅτι αὐτὸς ποῦ συγκατοικεῖ μαζί σου, δὲν εἶναι κάποιος ἀσήμαντος, οὔτε κάποιος ἀπὸ τοὺς περιφρονημένους, ἀλλὰ κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔχουν πολλὴν δύναμιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ θαυμάζεται ἀπὸ ὅλους διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς καταγωγῆς του, τὴν δύναμιν τῶν λόγων του καὶ τὴν εὐλάβειάν του καὶ ὅτι εἶναι λαμπρὸς ἀπὸ κάθε ἄποψιν' οὔτε καὶ ἔτσι θὰ ἤμπορέσει νὰ τὴν κάμη περίφημον καὶ ὑπολήψιμον. Διότι αὐτὸς ποῦ προσμένει νὰ κερδίσει δόξαν ἀπὸ τὴν φιλίαν πρὸς κάποιον, πρέπει νὰ φυλάττη προηγουμένως τὴν δόξαν ἐκείνου ποῦ τοῦ παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ δοξάζεται καθ' ὅσον ἐὰν ἤθελε καταστρέψει αὐτήν, πολὺ περισσότερο θὰ κατέστρεφε τὴν ἰδικήν του. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν μία πηγὴ μολυνθῇ, μολύνονται καὶ τὰ νερὰ ποῦ προέρχονται ἀπὸ αὐτήν, καὶ ὅταν σαπίση ἢ ρίζα, πολὺ περισσότερο θὰ τὸ πάθη αὐτὸ καὶ ὁ καρπός, ἔτσι καὶ τώρα ἔπειδὴ αὐτὸς ποῦ πρόκειται ν' ἀναδείξῃ λαμπρὰν τὴν παρθένον, ἔγινε καταγέλαστος μὲ τὴν συγκατοίκησιν αὐτήν, αὐτὴ ἢ ἰδία, πρὶν ἀπὸ ἐκείνον, θὰ μετάσχη μαζί μὲ ἐκείνον τοῦ γέλωτος. Καὶ ἂν τύχη νὰ προῦπάρχη εἰς τὴν γυναῖκα κάποια καλὴ ὑπόληψις ἐκ μέρους τῶν πολλῶν, καὶ αὐτήν θὰ τὴν ἀπομακρύνῃ ἐκείνος ἀπὸ τὴν οἰκίαν μόλις εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν' τόσον πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ τῆς προσθέσῃ καὶ ἄλλην' καὶ ἂν συμβῇ πάλιν αὐτὸς νὰ ἔχη παρομοίαν ὑπόληψιν, τὸ ἴδιο θὰ πάθῃ καὶ αὐτός. Ἐπομένως δὲν προσθέτει εἰς ἐσᾶς αὐτὴ ἢ συγκατοίκησις καλὴν ὑπόληψιν, ἀλλ' ἀφαιρεῖ καὶ τὴν ὑπάρχουσαν καὶ προσθέτει καὶ εἰς

οὔσαν ἐπάγει τὴν πονηρὰν ἀμφοιτέροις. Καὶ ὁ περὶ τῶν Ἰουδαίων ὁ προφήτης εἶπεν, εὐκαιρον νῦν εἰπεῖν· «Εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέσμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς», καὶ οἱ ταύταις συνοικοῦντες τὴν κηλῖδα ἀποθήσονται
 5 ποτε ταύτην· οὕτω, καθάπερ τις καυτὴρ σώματι, ταῖς ἀμφοιτέρων ὑπολήψεσιν ἐγκαίεται ἐπισκοποῦσα πᾶσιν αὐτῶν τοῖς καλοῖς.

Ἄλλ' ἴσως δόξαν ἠγοῦνται αὐτὸ τοῦτο τὸ κεκρατηκέναι τῶν ἀνδρῶν. Ἄλλ' οὕτως ἐστὶν ὁ πολὺς γέλως, καὶ ᾧ μάλιστα
 10 αἱ ἐταιριζόμεναι ἐγκαλλωπίζονται μόναί. Οὐδὲ γὰρ γυναικῶν ἐλευθέρων οὐδὲ σωφρόνων τὸ τούτοις ἐναθρύνεσθαι τοῖς δικτύοις. Ἐπεὶ καὶ αὕτη πάλιν ἑτέρα ἀτιμίας ὑπόθεσις, καὶ ὅσῳ περ ἂν κρατῶσι τῶν ἀνδρῶν καὶ χαλεπώτερα ἐπιτάττωσι, τοσοῦτω μᾶλλον ἐαυτὰς καταισχύνουσι μετ' ἐκείνων. Οὐδὲ
 15 γὰρ ἢ δουλουμένη τοὺς ἄνδρας γυνή, ἀλλ' ἢ αἰδουμένη, αὕτη πᾶσιν ἐστὶν αἰδέσιμός τε καὶ ἐπίδοξος. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχοιτο τῶν ρημάτων τῶν ἡμετέρων, ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος αὐτὰς ἐπιστοιμίσει δυνήσεται, λέγων οὕτως· «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποσιροφῆ σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει· κεφαλὴ γὰρ γυναικὸς ὁ ἄνθρωπος». Καὶ ἐτέρωθεν δὲ εὗροι τις ἂν πολλαχόθεν τοῦτο οὕτω γενομισμένον, καὶ ταύτην ἄνωθεν οὔσαν τὴν τάξιν. Ὡστε ἀσχημοσύνη μεγάλη, ὅταν τὰ ἄνω κάτω γένηται, κάτω μὲν ἢ κεφαλὴ, τὸ δὲ σῶμα ἄνω. Εἰ δὲ ἐπὶ γάμου τοῦτο αἰσχρόν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ ταύτης τῆς συζυγίας, ἔνθα οὐ
 25 τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ὅτι νόμου παράβασίς ἐστὶ τὸ γινόμενον θείου, ἀλλ' ὅτι πονηροτέραν καὶ ἐαυτῶ καὶ τῆ γυναικὶ

16. Ἰερ. 13, 23.

17. Γεν. 3, 16.

18. Α' Κορ. 11, 3.

τούς δύο τὴν κακὴν φήμην ποὺ δὲν ὑπάρχει. Καὶ αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ προφήτης περὶ τῶν Ἰουδαίων, εἶναι κατάλληλος στιγμή νὰ τὸ ἀναφέρωμεν τώρα· «Ἐὰν ἀλλάξῃ ὁ Αἰθίοψ τὸ δέρμα του καὶ ἡ πάρδαλις τὰ ποικίλματα τοῦ δέρματός της»¹⁶, θὰ ἐξαλείψουν κάποτε τὴν κηλίδα αὐτὴν καὶ αὐτοὶ ποὺ συγκατοικοῦν μὲ αὐτά· κατὰ κάποιον τρόπον, ὅπως ἀκριβῶς κάποιος καυστήρ προκαλεῖ ἐγκαύματα εἰς τὰ σώματα, ἔτσι καὶ ἡ συγκατοίκησις αὐτὴ κατακαίει τὰς ὑπολήψεις καὶ τῶν δύο καὶ ἐπισκιάζει ὅ,τιδὴποτε καλὸν ὑπάρχει εἰς αὐτούς.

Ἐνδεχομένως ὅμως θεωροῦν δόξαν αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ ἀξιογέλαστον καὶ μὲ τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν καυχῶνται μόνον αὐταὶ ποὺ εἶναι ἑταῖραι. Διότι δὲν εἶναι γνώρισμα οὔτε τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν οὔτε τῶν φρονίμων τὸ νὰ σεμνύνωνται διὰ τὰ δίκτυα αὐτά. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὴ εἶναι ἄλλη αἰτία ἀτιμίας καὶ ὅσον μεγαλυτέρα συμβῆ νὰ εἶναι ἡ κυριαρχία των ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ βαρύτερα τὰ προστάγματα των, τόσον περισσότερο καταισχύουν τὸν ἑαυτὸν των μαζὶ μὲ ἐκείνους. Διότι σεβαστὴ εἰς ὅλους καὶ ἔνδοξος δὲν εἶναι ἡ γυναῖκα ποὺ ἔχει δούλους τοὺς ἀνδρας, ἀλλ' αὐτὴ ποὺ σέβεται αὐτούς. Ἐὰν ὅμως δὲν ἤθελον παραδεχθῆ τὰ λόγια μου, τότε ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ θὰ ἤμπορέσῃ νὰ τὰς κλείσῃ τὰ στόματα, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ὁ ἄνδρας θὰ εἶναι τὸ καταφύγιόν σου καὶ αὐτὸς θὰ σὲ ἐξουσιάζῃ»¹⁷· διότι ὁ ἄνδρας εἶναι κεφαλὴ τῆς γυναικός»¹⁸. Καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εὔρη νὰ εἶναι αὐτὸ ἔτσι νομοθετημένον καὶ ἡ τάξις αὐτὴ ἔχει τὴν ἀρχὴν της εἰς τὸν οὐρανόν. Ὡστε εἶναι μεγάλη ἀσχημοσύνη, ὅταν τὰ ἄνω λαμβάνουν τὴν θέσιν τῶν κάτω καὶ εἶναι ἡ μὲν κεφαλὴ κάτω, τὸ δὲ σῶμα ἐπάνω. Ἐὰν δὲ αὐτὸ εἶναι αἰσχρὸν διὰ τὸν γάμον πολὺ περισσότερο αἰσχρὸν εἶναι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τῆς συγκατοικήσεως, ὅπου δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ φοβερόν, ὅτι δηλαδὴ ἀποτελεῖ αὐτὸ ποὺ γίνεται παράβασιν τοῦ θείου νόμου, ἀλλ' ὅτι προσδίδει καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τὴν γυ-

περιτίθησι δόξαν. Εἰ γὰρ τὸ συνοικεῖν αἰσχρόν, πολλῶ μᾶλλον τὸ συνοικοῦσαν δουλοῦσθαι· οὐδὲ γὰρ πανταχοῦ τὸ κρατεῖν ἔπαινον φέρει, ἀλλ' ἔστι καὶ μὴ κρατοῦντα εὐδοκιμεῖν, καὶ κρατοῦντα ἀσχημονεῖν.

- 5** Ὡστε, εἰ θούλει θαυμάζεσθαι παρὰ ἀνδράσι, μηδὲν σοι κοινὸν ἔσιω πρὸς αὐτούς· πόρρω καὶ συνουσίας καὶ ὄψεως καὶ συνοικήσεως γίνου τῆς ἐκείνων. Τότε σε καὶ γυναῖκες ἐκπλαγήσονται, καὶ ἄνδρες θαυμάσονται πάντες ὁμοῦ ἅτε παρθένον οὔσαν καὶ τῷ νυμφίῳ προσεδρεύουσαν ἀπερισπά-
- 10** στως· τότε σε οὐχ οἱ οἰκεῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἕλληγες καὶ Ἰουδαῖοι καὶ πᾶν τὸ τῶν ἀνθρώπων ἀποδέξεται γένος. Ὡστε εἰ δόξαν ζηλοῖς, ταύτην ὄδευε τὴν ὁδόν, μὴ τὴν ἐναντίαν· τότε σε οὐκέτι τὴν τοῦ δεῖνος καλέσουσι καὶ τοῦ δεῖνος, ἀλλὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ· τούτου δὲ κόσμος ἕτερος ἴσος οὐκ ἂν σοι
- 15** ποτε γένηται παρ' οὐδενός. Ἡ μικρὰ ταῦτα, εἶπέ μοι, καθ' ἑκάστην ἀδόμενά τε καὶ περιφερόμενα τὴν ἡμέραν καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν οἰκίαις καὶ ἐν ἐτέραις πόλεσιν· ἢ δεῖνα, κόρη τε οὔσα καὶ νέα κομιδῇ καὶ σφόδρα εὐπρόσωπος, πολλούς, εἴ γε ἠθέλεν, ἐπισπάσασθαι δυναμένη προστάτας, οὐκ ἠθέλη-
- 20** σεν, ἀλλ' εἴλειο πᾶν ὀτιοῦν ὑπομεῖναι καὶ παθεῖν, ἢ τὴν τοῦ Χριστοῦ προδοῦναι φιλίαν, καὶ τὸ τῆς σωφροσύνης ἀνθὸς ἀφανίσοι; Μακαρία εἶ καὶ δις καὶ τρις καὶ πολλάκις· ὅσων ἀπολαύσεται ἀγαθῶν, οἷον δέξεται σιέφανον, ὅσον καρπώσεται μισθόν, πρὸς αὐτὰς ἀμιλλωμένη τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις;
- 25** Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ αὐτῆς πάντες ἐροῦσι καὶ εἰς ζῆλον ταῖς ἑαυτῶν θυγατρᾶσι προθήσουσι· κἂν κοσμίως θιοῦσάν τις προτρέψαι καὶ διεφθαρμένην σωφρονίσοι βουληθείη, τὰ ταύτης ἐγκώμια πάλιν ἅπαντες εἰς μέσον οἴθουσιν· οὐκ

ναίκα τήν πιό κακήν φήμην. Διότι, ἐάν εἶναι αἰσχρὸν πρᾶγμα ἢ συγκατοίκησις, πολὺ περισσότερον εἶναι τὸ νὰ σὲ κάμνη δουλον τῆς ἢ συγκατοικοῦσα· καθ' ὅσον δὲν προσδίδει ἔπαινον εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ἢ κυριαρχία ἐπὶ κάποιου, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη κανεὶς καλήν υπόληψιν καὶ χωρὶς τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ κάποιου, καὶ ἀσκῶν τὴν κυριαρχίαν αὐτὴν νὰ διαπράττη ἀπρεπείας.

“Ὡστε, ἐάν θέλῃς νὰ θαυμάζῃσαι ἀπὸ τοὺς ἄνδρας, νὰ μὴ ἔχῃς τίποτε τὸ κοινὸν μὲ αὐτούς· διάκοψε καὶ τὴν συναστροφὴν σου μὲ αὐτούς καὶ τὸ νὰ βλέπῃς αὐτούς καὶ νὰ συγκατοικῇς μαζί των. Τότε καὶ αἱ γυναῖκες θὰ ἐκπλαγοῦν καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες θὰ σὲ θαυμάσουν, ποῦ εἶσαι παρθένος καὶ ὑπηρετεῖς μὲ ζῆλον πολὺν καὶ ἀπερίσπαστον τὸν νυμφίον· τότε θὰ σὲ παραδεχθοῦν ὄχι μόνον οἱ Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἑθνικοὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. “Ὡστε, ἐάν ποθῆς μὲ πολὺν ζῆλον τὴν δόξαν, βάδιζε αὐτὸν τὸν δρόμον καὶ ὄχι τὸν ἀντίθετον· τότε δὲν θὰ εἰποῦν πιά ὅτι εἶσαι τοῦ τάδε ἢ τοῦ τάδε, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ· καὶ ποτὲ δὲν θ' ἀποσπάσῃς ἀπὸ κανένα ἄλλον ἄλλον ἔπαινον ἴσον μὲ αὐτόν. “Ἡ, εἶπέ μου, εἶναι μικρὰ αὐτὰ καθημερινῶς νὰ λέγωνται καὶ νὰ διαδίδωνται καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, ὅτι δηλαδὴ ἢ τάδε, ἂν καὶ εἶναι κόρη καὶ πολὺ νέα καὶ πάρα πολὺ ὠραία, καὶ ἠμποροῦσε νὰ ἀποσπάσῃ, ἐάν ἤθελε, πολλοὺς προστάτας, δὲν ἠθέλησεν, ἀλλ' ἐπροτίμησεν ὅ,τιδὴποτε ἄλλο νὰ ὑπομείνῃ καὶ νὰ πάθῃ, παρὰ νὰ προδώσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ ἄνθος τῆς σωφροσύνης; Μακαρία εἶναι καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλὰς φορές· πόσα ἀγαθὰ δὲν θ' ἀπολαύσῃ, ποῖον στέφανον δὲν θὰ δεχθῇ, ποῖαν ἀμοιβὴν δὲν θὰ καρπωθῇ συναγωνιζομένη πρὸς τὰς ἰδίας τὰς ἀσωμάτων δυνάμεις;

“Ὅλοι θὰ εἰποῦν δι' αὐτὴν αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια καὶ θὰ τὰ ὑποδείξουν πρὸς μίμησιν εἰς τὰς θυγατέρας των, καὶ ἂν κανεὶς θελήσῃ νὰ συμβουλεύσῃ κάποιαν νὰ ζῇ φρόνιμον ζωὴν καὶ νὰ σωφρονίσῃ μίαν παραστρατημένην, ὅλοι θὰ προβάλουν καὶ πάλιν τοὺς ἐπαίνους αὐτῆς. Καὶ ὄχι μόνον

ἐνιαῦθα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς περὶ παρθενίας γίνηται λόγος, καὶ οὕτως αὐτὴν ἅπαντες ἐπαινέσονται, οὐχ οἱ κοσμίως ζῶντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι οἱ σπουδάσαντες καὶ πάντα πράξαντες, ὥστε αὐτὴν ἐλεῖν, εἶτα καταφρονηθέντες
5 καὶ ὑπεροφθέντες. Καὶ αὕτη μὲν ἰσοαύτης καὶ πολλῶ πλείονος πῆς εἰρημένης ἀπολαύσεται δόξης, ἢ δὲ ἔχουσα τοὺς συνοικοῦντας τῶν ἐναντίων ἀπάντων.

Καὶ πρῶτον μὲν, ὅταν κατηγορῆται παρὰ τινῶν ἡ παρθενία μιαρῶν, ἥξουσι μὲν εἰς μνήμην ἀμφοτέραι ἐν τοῖς
10 τοιούτοις συλλόγοις, ἀλλ' ἡ μὲν τὰ τῶν ἀπολογουμένων, ἡ δὲ τὰ τῶν κατηγορούντων ἀνοίγουσα στόματα. Ἐπειτα, ὅταν σωφρονηθῆναί τινα καὶ ρυθμισθῆναι δέη, αὕτη μὲν καθάπερ φάρμακον ἐπιστύφον, καὶ σηπεδόνα ἀνασιέλλειν δυνάμενον, εἰς μέσον ἄγεται, καὶ τὸ τοῦ διδασκάλου στόμα κοσμεῖ, ἐ-
15 κείνη δὲ μετὰ τῆς καταισχυνθείσης ἔσθηκε, καὶ μὴ παρῆ, κολαζομένη καὶ καταισχυνομένη. Ἀνάγκη γὰρ καθ' ἑκάστην διαμαρτάνουσαν κατηγορεῖσθαι ταύτην καὶ καταισχύνεσθαι πάλιν. Καὶ ὅπου περ ἂν περὶ τοῦ πράγματιος τούτου γίνηται λόγος, ὥσπερ ἐκείνη μακαρία, οὕτως ἀθλία αὕτη καὶ ταλαίπω-
20 ρος, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀκούσεται· καὶ ὥσπερ ἐκείνην οὐχ οἱ εἰδότες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνοοῦντες καὶ μηδὲν εὐεργετηθέντες ἄδουσι καὶ ἀνυμνοῦσιν, οὕτω καὶ ταύτην οἳ τε εἰδότες, οἳ τε ἀγνοοῦντες, οἳ τε μηδὲν παθόντες κακὸν κακίζουσι καὶ διαβάλλουσιν.

25 Οἱ μὲν γὰρ ὀρθῶς βιοῦντες, οὐ παρὰ τῶν γνωρίμων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἀγνώσιων, καὶ παρ' αὐτῶν δὲ τῶν ἐχθρῶν ἐπαινοῦνται καὶ θαυμάζονται, οἱ δὲ διεφθαρμένοι καὶ φαῦλοι καὶ παρὰ τῶν φίλων κακίζονται. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς

εἰς αὐτάς τὰς περιπτώσεις, ἀλλά, καὶ ἂν ἀκόμη γίνεται ἀπλῶς λόγος περὶ παρθενίας, καὶ τότε ὅλοι αὐτὴν θὰ ἐπαινεσοῦν, ὄχι μόνον αὐτοὶ ποὺ κάμνουν σεμνὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπεδίωξαν καὶ ἔκαμαν τὸ πᾶν, ὥστε νὰ τὴν θέσουν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των, ἀλλὰ περιεφρονήθησαν καὶ παρεβλέφθησαν. Καὶ αὐτὴ μὲν θ' ἀπολαύσῃ τόσον μεγάλην καὶ πολὺ πῖο μεγαλυτέραν, ἀπὸ τὴν προαναφερθεῖσαν, ὑπόληψιν, ἐνῶ ἐκείνη ποὺ ἔχει τοὺς συγκατοικοῦντας ἄνδρας ὅλα τὰ ἀντίθετα.

Καὶ πρῶτον μὲν, ὅταν θὰ κατηγορῆται ἀπὸ μερικοὺς μιαιοῦς ἢ παρθενία, θὰ ἔρχονται μὲν κατὰ τὰς συναθροίσεις αὐτάς εἰς τὴν μνήμην των καὶ αἱ δύο, ἀλλ' ἢ μὲν μία θ' ἀνοίγῃ τὰ στόματα αὐτῶν ποὺ θὰ ὑπερασπίζονται τὴν παρθενίαν, ἢ δὲ ἄλλη αὐτῶν ποὺ θὰ τὴν κατηγοροῦν. Ἐπειτα, ὅταν θὰ χρειάζεται νὰ σωφρονισθῇ κάποια καὶ νὰ διορθωθῇ, ἢ μὲν μία θὰ προβάλλεται ὡσὰν φάρμακον θεραπευτικὸν ποὺ καὶ τὴν σῆψιν ἠμπορεῖ νὰ προλαμβάνῃ καὶ νὰ κοσμήῃ τὸ στόμα τοῦ διδασκάλου, ἢ δὲ ἄλλη θὰ προβάλλεται δίπλα εἰς τὴν κατεντροπισμένην, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι παροῦσα, καὶ θὰ κατηγορῆται καὶ θὰ κατεξευτελίζεται. Διότι πρέπει, ὅπως ἀκριβῶς καθημερινῶς ἀμαρτάνει, ἔτσι καὶ καθημερινῶς νὰ κατηγορῆται καὶ νὰ κατεξευτελίζεται. Καὶ ὅπου θὰ συμβαίῃ νὰ γίνεται λόγος δι' αὐτὸ τὸ θέμα, ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνη θὰ μακαρίζεται, ἔτσι αὐτὴ θὰ θεωρῆται ἀθλία καὶ δυστυχῆς καὶ θ' ἀκούῃ ὅλας τὰς παρομοίας κατηγορίας· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνην, ὄχι μόνον ἐκεῖνοι ποὺ τὴν γνωρίζουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ τὴν ἀγνοοῦν καὶ δὲν ἔτυχον καμμίας εὐεργεσίας, τὴν τραγουδοῦν καὶ τὴν ἐξυμνοῦν, ἔτσι καὶ αὐτὴν, καὶ αὐτοὶ ποὺ τὴν γνωρίζουν καὶ αὐτοὶ ποὺ τὴν ἀγνοοῦν καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔπαθον κανέναν κακὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν κακίζουσι καὶ τὴν κατηγοροῦν.

Πράγματι, αὐτοὶ ποὺ κάμνουν ὀρθὸν βίον, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς γνωρίμους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγνώστους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς ἀκόμη ἐπαινοῦνται καὶ θαυμάζονται, ἐνῶ οἱ διεφθαρμένοι καὶ ἀνήθικοι κακίζονται καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους των ἀκόμη. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς

τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας ἔργον ἐστί, τὸ τοσαύτην περὶ τὴν ἀρε-
 τὴν οἰκειότητα ἡμῖν ἐνθεῖναι, τοσαύτην δὲ περὶ τὴν κακίαν
 ἀλλοτριώσειν, ὡς ἐκείνη μὲν πάντας ψηφίζεσθαι καὶ τοὺς
 μὴ μειόντας, τὴν δὲ κακίαν καταδικάζειν καὶ τοὺς ἀποστρε-
 10 φομένους αὐτήν, καὶ τοὺς διώκοντας. Ὅθεν δῆλον, ὅτι τὰς
 ἡμελημένας ταύτας οὐχ οἱ εἰδότες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνο-
 οῦντες ἀποστρέφονται, καὶ μάλιστα πάντων αὐτοὶ οἱ συνοι-
 κοῦντες. Καὶ γὰρ σφόδρα λέγωσιν ὑμᾶς φιλεῖν καὶ θαυμά-
 ζειν, καὶ χάριν ἔχωσιν ὑπὲρ ταύτης τῆς ἡδονῆς, ὑπὲρ αὐ-
 10 τῶν ὧν χαρίζεσθε, πάλιν μισεῖσθε κατὰ τὸ συνειδὸς τὸ ἐ-
 κείνων, ὅταν ποτὲ μικρὸν ἀνενεγκόντες ἐννοήσωσι τὴν πα-
 γίδα, ἐφ' ἧς ἐσιτήκασι.

Τοσοῦτόν ἐστιν ἡ κακία κακόν· καὶ οἱ μάλιστα πάντων
 θεραπευόμενοι παρ' ὑμῶν, οὗτοι μάλιστα πάντων εἰσὶν οἱ
 15 καταγινώσκοντες, ἐπειδὴ καὶ μάλιστα πάντων τὰ ὑμέτερα ἴ-
 σασιν, εἰς τὰ ἐνδόξια εἰσαχθέντες καὶ τὰ ἀπόροητα ὑμῶν
 ἅπαντα διακωδωνίσαντες. Καὶ ὅτι μισοῦσι δῆλον ἐκεῖθεν· μυ-
 ριάκις ἂν εἴλοντο τῆς ψώρας ἀπαλλαγῆναι ταύτης καὶ τῆς
 νόσου τῆς χαλεπῆς, τὸ δὲ κωλύον ἡ συνήθεια καὶ ἡ δοκοῦσά
 20 τις εἶναι ἡδονή· ἐπεὶ καὶ ἐκείνου τοῦ νοσήματος εὐχονται
 μὲν ἀπαλλαγῆναι καὶ μισοῦσιν αὐτὸ πάντες οἱ ἔχοντες, ἡ-
 δονται δὲ ὄντες ἐν αὐτῷ καθάπερ ἐν τούτῳ. Καὶ γὰρ λίαν
 ἄθλιός τις ἦ καὶ ταλαίπωρος, οὐκ ἔστιν οὔτις τῶν ἀπεγνω-
 σμένων καὶ σφόδρα τὴν ἐαυτῶν καταισχύνειν ἐπιθυμούντων
 25 δόξαν, ὡς ἐθελῆσαι ἐν ἀσχημοσύνῃ ζῆν καὶ ἐν τοῖς ἀπάν-
 των εἶναι σιόμασιν, ἐπὶ κακηγορία καὶ γέλωτι καὶ ὄνειδεσι,
 καὶ θέατρον κοινὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς γίνεσθαι, πάντων αὐτὸν
 ἅμα τῷ φανῆναι τοῖς πλησίον δακτυλοδεικτιούντων ἐπὶ τοῖς

κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἔχει θέσει μέσα μας τόσην οἰκειότητα πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τόσην ἀποστροφὴν πρὸς τὴν κακίαν, ὥστε τὴν μὲν ἀρετὴν νὰ τὴν ἐπιδοκιμάζουν ὅλοι καὶ αὐτοὶ ἀκόμη ποὺ δὲν τὴν ἀκολουθοῦν, τὴν δὲ κακίαν νὰ τὴν καταδικάζουν καὶ αὐτοὶ ποὺ τὴν ἀποστρέφονται καὶ αὐτοὶ ποὺ τὴν ἐπιδιώκουν. Ἐξ ὅλων αὐτῶν γίνεται φανερόν, ὅτι τὰς ἀξιολυπήτους αὐτὰς τὰς ἀποστρέφονται ὄχι μόνον αὐτοὶ ποὺ τὰς γνωρίζουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ τὰς ἀγνοοῦν, καὶ πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅλους αὐτοὶ ποὺ συγκατοικοῦν μὲ αὐτὰς. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη λέγουν, ὅτι σὰς ἀγαποῦν πάρα πολὺ καὶ σὰς θαυμάζουν, καὶ ἂν ἀκόμη σὰς χρεωστοῦν εὐγνωμοσύνην δι' αὐτὴν τὴν ἡδονὴν, δι' ὅλα αὐτὰ ποὺ σὰς εὐγνωμονοῦν, σὰς μισοῦν ἐν συνεχείᾳ ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπίγνωσίν των, ὅταν κάποτε συνέλθουν ἐπ' ὀλίγον καὶ ἀντιληφθοῦν τὴν παγίδα ποὺ εἶναι στημένη ἔμπροσθέν των.

Τόσον μεγάλο κακὸν εἶναι ἡ κακία καὶ αὐτοὶ ποὺ κατ' ἐξοχὴν δέχονται περισσότερον ἀπὸ ὅλους τὰς φροντίδας σας, αὐτοὶ πρὸ παντός σὰς κατηγοροῦν περισσότερον ἀπὸ ὅλους, ἐπειδὴ αὐτοὶ κατ' ἐξοχὴν γνωρίζουν περισσότερον ἀπὸ ὅλους τὰ ἰδικά σας, ποὺ εἰσῆλθον εἰς τὸν ἐσωτερικόν σας κόσμον καὶ διεκωδώνισαν ὅλα τὰ μυστικά σας. Καὶ τὸ ὅτι σὰς μισοῦν γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· μυρίας φορές θὰ ἐπροτίμων ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψώραν καὶ τὴν φοβεράν νόσον, ἀλλὰ τοὺς ἐμποδίζει ἡ συνήθεια καὶ ἡ κάποια ἡδονὴ ποὺ νομίζουν ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν συγκατοίκησιν αὐτὴν· διότι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο μὲν τὸ νόσημα εὔχονται ν' ἀπαλλαγοῦν καὶ τὸ μισοῦν ὅλοι ὅσοι τὸ ἔχουν, ἀλλ' ὅμως εὐχαριστοῦνται νὰ ζοῦν μέσα εἰς αὐτό, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτοὶ μέσα εἰς αὐτό. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη κινεῖς εἶναι πάρα πολὺ ἄθλιος καὶ δυστυχής, δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς τόσον πολὺ ἀνοήτους καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν πάρα πολὺ νὰ ἐξευτελίσουν τὴν ὑπόληψίν των, ὥστε νὰ θελήσῃ νὰ ζῆ μέσα εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ νὰ εὐρίσκειται εἰς τὰ στόματα ὅλων πρὸς κατηγορίαν καὶ γέλωτα καὶ ὄνειδισμούς, καὶ νὰ γίνεται θέατρον ὅλων εἰς τὴν ἀγο-

αἰσχίοις. Καὶ γὰρ οὐδὲ μικρά τις ἀπὸ τῆς ὑποψίας ταύτης ἀηδία τίκεται τοῦτοις, καὶ ἐνοχλεῖ τῷ συνειδότι διηνεκῶς ἐγκαθημένη, καὶ σκώληκος παντὸς μονιμώτερον διατιτροῶσα αὐτῶν τὴν διάνοιαν.

- 5 Εἰ δὲ ἐνθα παρὰ ἀνθρώπων ἔπεται αἰσχύνη, φανερῶς μὲν οὐδὲν λεγόντων, οἴκοι δὲ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐγκαλούντων, ισοσύτη γίνεται ὀδύνη, ὅταν πρὸς αὐτὸν ἀπέλθωμεν τὸν ὑβρισμένον νυμφίον, ὅταν καὶ τὰ ἄδηλα εἰς μέσον ἄγῃται, ὅταν καὶ καρδίαι ἀναπτύσσωνται καὶ ρῆμα καὶ σχῆμα καὶ
- 10 βλέμμα καὶ ἔννοια (τὰ γὰρ τοῦτων αἰσχρόετρα παρήμι), ὅταν οὖν πάντα ἀπλῶς ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης γυμνὰ φαίνῃται καὶ τετραχλησιμένα, πόσῃν ὑποσιτησόμεθα ἀσχημοσύνην καὶ κόλασιν καὶ τιμωρίαν; Τότε γάρ, ἂν μὴ παρασιῆ λάμπουσα οὕτως ἡμῶν ἡ ψυχὴ, ὡς εἰκὸς τὴν ἀρμοσθεῖσαν
- 15 ἐκείνῳ τῷ νυμφίῳ, ἂν μὴ πάσης κηλίδος καὶ ρύπου καὶ ρυτίδος ἢ καθαρά, ἀπολεῖται καὶ τὰ ἔσχατα πείσεται δεινά. Εἰ γὰρ ὁ τυχὼν μῶμος ἰκανὸς αὐτὴν ἐκβαλεῖν, ὅταν πολὺς ὁ ρύπος ἢ καὶ ισοσύτη ἢ δυσωδία καὶ μυρία πάντοθεν ἔλκη, τίς αὐτὴν ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμωρίας ἐ-
- 20 κείνης; Εἰ γὰρ ἐνταῦθα οὕτω φαῦλον ὄζει παρὰ πᾶσι καὶ ἀηδὲς τῆς τοιαύτης ὁ θίος, ὡς πάντας αὐτὴν ἀποσιτρέφειν καὶ φίλους καὶ ἐχθρούς, πῶς τῶν βασιλικῶν ἐπιβῆναι δυνήσεται προθύρων ἀνακεχρωσμένη βορβόρῳ ισοσύτῳ; Οὐχ ὀργῆς, διὸ οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ ἀνδρὸς ἰδιώτου καὶ εὐτελοῦς ἀνάσχοιό
- 25 τίς ἂν ἦν ἐγκυλισθέντα βορβόρῳ παραδέξασθαι ἔνδον, ἀλλ'

ράν, καὶ νὰ δακτυλοδεικτῆται ἀπὸ ὄλους, μόλις ἐμφανισθῆ, εἰς τοὺς πλησίον των, ὡσὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀθλίους. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι μικρὰ ἢ ἀηδία ποὺ δημιουργεῖται εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ὑποψίαν αὐτὴν καὶ τοὺς ἐνοχλεῖ συνεχῶς, ἐγκατασταθεῖσα μέσα εἰς τὴν συνείδησίν των καὶ διατρυπῶσα τὴν σκέψιν των πιὸ ἀδιάκοπα καὶ ἀπὸ ὅποιονδῆποτε σκώληκα.

Ἐὰν λοιπὸν δημιουργῆται τόσος πόνος, εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας ποὺ ἀκολουθεῖ ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων ἐντροπή, οἱ ὅποιοι δὲν λέγουν μὲν φανερὰ τίποτε, ἀλλὰ διατυπώνουν εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ κατ' ἰδίαν τὰς κατηγορίας, ὅταν ἀπέλθωμεν πρὸς τὸν ἴδιον τὸν προσβληθέντα νυμφίον, ὅταν καὶ τὰ κρυπτὰ θὰ φανερωθοῦν, ὅταν καὶ αἱ καρδίαι θ' ἀνοίξουν καὶ θὰ ἀποκαλυφθοῦν καὶ τὰ λόγια καὶ ἡ ὄλη μορφή καὶ τὸ βλέμμα καὶ αἱ σκέψεις (διότι ἀφήνω κατὰ μέρος τὰ αἰσχροτέρα), ὅταν λοιπὸν ὅλα γενικῶς θ' ἀποκαλυφθοῦν ἐμπρὸς εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην γυμνὰ καὶ ὀλοφάνερα, πόσον μέγας θὰ εἶναι ὁ ἐξευτελισμὸς καὶ ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία ποὺ θὰ ὑποστῶμεν; Διότι τότε, ἐὰν δὲν παρουσιασθῆ ἡ ψυχὴ μας μὲ τόσῃν ἀκτινοβολίαν, μὲ ὅσῃν ἀρμόζει εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνην ποὺ ἦλθεν εἰς ἔνωσιν μὲ τὸν νυμφίον ἐκεῖνον, ἂν δὲν εἶναι καθαρὰ ἀπὸ κάθε κηλίδα καὶ ρυῖπον καὶ ρυτίδα, θὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ θὰ ὑποστῆ τὰ πιὸ φοβερῶτερα δεινά. Καθ' ὅσον, ἐὰν ἡ τυχαία μομφὴ εἶναι ἰκανὴ νὰ τὴν ἐκδιώξῃ αὐτὴν κοντὰ ἀπὸ τὸν νυμφίον, ὅταν εἶναι πολλὴ ἢ ἀκαθαρσία της καὶ τόσον μεγάλη ἢ δυσωδία της καὶ περιβάλλεται ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ ἀπείρους πληγὰς, ποῖος θὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν κόλασιν ἐκείνην καὶ τὴν τιμωρίαν; Διότι, ἐὰν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ἀναδίδῃ πρὸς ὄλους ὁ βίος τῆς γυναικὸς αὐτῆς τόσῃν δυσσομίαν καὶ ἀηδίαν, ὥστε ὅλοι νὰ τὴν ἀποστρέφονται καὶ φίλοι καὶ ἐχθροί, πῶς θὰ ἤμπορέσῃ νὰ πατήσῃ τὰ βασιλικά πρόθυρα, φουρτωμένη μὲ τόσῃν ἀκαθαρσίαν; Δὲν βλέπεις, ὅτι οὔτε μέσα εἰς τὴν οἰκίαν κάποιου ἀσήμου καὶ εὐτελοῦς ἀνθρώπου δὲν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς ν' ἀνεχθῆ χοῖρον ποὺ ἐκυλίσθη μέσα εἰς τὸν βοῦρκον, ἀλλὰ τὸν ἀπο-

ἀπελαύνουσι καὶ διώκουσιν ἅπαντες καὶ τὰς θύρας ἀποκλείουσι καὶ φεύγουσι πόρρω;

Εἰ δὲ ἄλογον ζῶον, καὶ ταῦτα ἐν βορβόρῳ τρεφόμενον, οὐχ ὑπομένουσιν ἄνθρωποι παραδέξασθαι οἴκοι μετὰ κηλίδος,
5 πῶς εἰς τὰς οὐρανίους σκηνάς, ἔνθα τοσαύτη λαμπρότης, ἔνθα πάντα φαιδρά, ἔνθα φῶς ἀπρόσιτον, ἔνθα ἀστραπῆς πάσης λαμπρότερον ἀπανιῶσι στίλβουσαι αἱ παρθένοι, πῶς δυνήσεται τις οὕτω ρυπῶν εἰσελθεῖν; Αἰ μὴ ἔχουσαι ἔλαιον ἀπεκλείσθησαν τοῦ νυμφῶνος, καὶ πῶς ὑμεῖς προσδοκᾶτε ἐπιθήσεσθαι
10 τῶν ἀδύτων ἐκείνων; Καὶ γὰρ πολλῶ τοῦτο ἐκείνου χαλεπώτερον τὸ ἀμάρισμα. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἴσον σωματικῆς μὴ μεταδοῦναι τροφῆς, καὶ ψυχᾶς ἀπολέσαι πολλάς. Ἐκείναι μὲν γὰρ τοὺς πενομένους ἠδίκησαν οὐδέν, ἐπειδὴ δὲ τῶν ἑαυτῶν αὐτοῖς οὐ μειέδωκαν, οὐδὲ ἀπήλλαξαν πενίας,
15 ταῦτα ἔπαθον· οὐ δὲ καὶ ἠδίκησας καὶ ὄσας, καὶ οὐ μόνον οὐδέν ὠνησας, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα κατέβλαψας. Εἰ δὲ αἰ μὴ ὠφελήσασαι τοσαύτην ἔδωκαν δίκην, καὶ ταῦτα τῆς παρθενίας ἀκεραίου μενούσης, αἰ πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελῆσαι καὶ τὰ μέγιστα ἀδικήσασαι αὐτάς, καὶ τοὺς συνοικοῦντας, καὶ
20 τοὺς σκανδαλιθέντας, καὶ πρὸ τούτων τὸ τοῦ νυμφίου καθυβρίσασαι ὄνομα, ποίαν ὑποσιτήσονται τιμωρίαν;

Ἄρα ἴστε, οἷον μεταχειρίζεσθε προᾶγμα, πρὸς οἷον ἀγῶνα ἀπεδύσασθε, ποῖον ἐλάχειτε πολέμου μέρος, οἷαν ἐκκληρώθητε τοῦ σιραιτοῦ τάξιν; Παρ' αὐτὸν τὸν τοῦ πολέμου σιραιτοῦ γόν, μᾶλλον δὲ παρ' αὐτὸν ἐσκήνωσθε τὸν βασιλέα, καὶ

μακρύνουν καὶ τὸν ἐκδιώκουν ὅλοι καὶ κλείουν τὰς θύρας καὶ φεύγουν μακρυὰ;

Ἐὰν λοιπὸν ἄλογον ζῶον, καὶ μάλιστα ποῦ ζῆ μέσα εἰς τὸν βοῦρκον, δὲν ὑποφέρουν οἱ ἄνθρωποι νὰ τὸ δεχθοῦν εἰς τὴν οἰκίαν των μὲ ἀκαθαρσίαν, πῶς θὰ ἠμπορέση κανεὶς μὲ τόσην ἀκαθαρσίαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς οὐρανίους σκηνάς, ὅπου ὑπάρχει τόση λαμπρότης, ὅπου τὰ πάντα εἶναι χαρούμενα, ὅπου ὑπάρχει τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον, ὅπου συναντοῦν τὰς παρθένους ν' ἀκτινοβολοῦν λαμπρότερον ἀπὸ ὁποιανδήποτε ἄλλην ἀστραπήν; Αἱ παρθένοι ποῦ δὲν εἶχον ἔλαιον ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τὸν νυμφῶνα, καὶ ἐσεῖς ἐλπίζετε νὰ εἰσέλθετε εἰς τὰ ἄδυτα ἐκεῖνα; Καθ' ὅσον τὸ ἀμάρτημα αὐτὸ εἶναι πολὺ πιὸ φοβερώτερον ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι δὲν εἶναι, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ μὴ δώσῃ κανεὶς εἰς κάποιον τροφήν καὶ τὸ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀπώλειαν πολλὰς ψυχάς. Καθ' ὅσον, ἐκεῖναι μὲν δὲν ἠδίκησαν ὡς πρὸς τίποτε τοὺς πεινασμένους, ἐπειδὴ ὅμως δὲν τοὺς ἔδωσαν ἀπὸ τὰ ἰδικά των, οὔτε τοὺς ἀπήλλαξαν ἀπὸ τὴν πτωχείαν των, τὰ ἔπαθον ὅλα αὐτὰ· σὺ δὲ καὶ τοὺς ἠδίκησες καὶ τοὺς ἐξεδίωξες, καὶ ὄχι μόνον δὲν τοὺς ὠφέλησες ὡς πρὸς τίποτε, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπροξένησες καὶ μεγάλην βλάβην. Ἐὰν δὲ αὐταὶ ποῦ δὲν ὠφέλησαν καθόλου, ἐτιμωρήθησαν τόσον πολὺ, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ παρθενία των παρέμεινεν ἀπρόσβλητος, ποῖαν τιμωρίαν θὰ ὑποστοῦν αὐταὶ πού, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν ὠφέλησαν ὡς πρὸς τίποτε, ἠδίκησαν εἰς πάρα πολὺν μέγαν βαθμὸν τὸν ἑαυτὸν των καὶ αὐτοὺς ποῦ συγκατοικοῦν μαζὶ των καὶ τοὺς σκανδαλισθέντας καὶ πού, ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, περιεφρόνησαν τὸ ὄνομα τοῦ νυμφίου;

Ἄρά γε γνωρίζετε ποῖον ἔργον ἐπιτελεῖτε; ποῖον ἀγῶνα ἔχετε ἀναλάβει, ποῖον μέρος τοῦ πολέμου σᾶς ἔτυχε νὰ διεξαγάγετε, ποῖαν θέσιν ἐκληρώθητε νὰ λάβετε εἰς τὸν στρατόν; Ἐστήσατε τὴν σκηνὴν σας κοντὰ εἰς τὸν ἴδιον τὸν στρατηγὸν τοῦ πολέμου, μᾶλλον δὲ κοντὰ εἰς τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα, καὶ αὐτοῦ στρατιῶται ἐκλήθητε νὰ

σιραιεύεσθε. Καθάπερ οὖν ἐν τοῖς πολέμοις τὸ σιραιόπεδον ἅπαν οὐχ ἓνα τόπον ἀπολαμβάνει, ἀλλ' οἱ μὲν τὰ κέρατα ἔχουσι τῆς παραιάξεως, οἱ δὲ τὰ μέσα, καὶ οἱ μὲν τὰ ὀπίσω, οἱ δὲ τὸ μέτωπον κατακομοῦσι τῆς φάλαγγος, ἄλλοι δὲ οὐπερ

5 ἂν ὁ βασιλεὺς φαίνηται πανταχοῦ μετ' αὐτοῦ φαίνονται καὶ συμπαραθέουσιν, οὕτω δὴ καὶ ὁ τῶν παρθένων χορός, ὅταν παρθένων ἢ χορός, οὐδεμίαν ἄλλην, ἀλλ' ἢ ταύτην τὴν τάξιν εἴληχεν. Οὐχ οὕτως οἱ τὰ χρυσοᾶ φοροῦντες ἱμάτια καὶ ἐφ' ἵππων χρυσοφορούντων φερόμενοι καὶ ἀσπίδας βασιάζοντες

10 χρυσοᾶς καὶ λιθοκολλήτους, τοῦ βασιλέως τὴν παρουσίαν ἐμφαίνειν ὀφείλουσιν, ὡς ἡ παρθένος τὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παρ' αὐτὸ φαίνονται τοῦ βασιλέως τὸ ὄχημα τὸ βασιλικόν, αὕτη δὲ ὄχημα γίνεται βασιλικόν, καθάπερ τὰ Χερουβίμ, ἂν ἐθέλη, καὶ παρέσθηκεν αὐτῷ καθάπερ τὰ Σεραφίμ.

15 Δεῖ τοίνυν αὐτὴν εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλουσαν, ὡσπερ ἄγαλμα φιλοσοφίας ἀπάσης φαίνεσθαι, καὶ πάντας ἐκπλήττειν, ὡς ἄγγελον ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα νῦν καὶ ὠσανεὶ τῶν Χερουβίμ αὐτῶν ἐν ἐπὶ τῆς γῆς ἐφάνη, πάντας ἀνθρώπους ἐπέσιρρεψε πρὸς ἑαυτό, οὕτω καὶ τὴν παρθένον τοὺς ὀρώοντας

20 ἅπαντας εἰς θαῦμα καὶ ἔκπληξιν τῆς ἀγιωσύνης αὐτῆς ἐμβάλλειν δεῖ. Ὅταν γὰρ βαδίξῃ μὲν ὡσπερ δι' ἐρημίας, καθέζηται δὲ ἐν ἐκκλησίᾳ μετὰ σιγῆς βαθυτάτης, τὸ δὲ ὄμμα μηδένα τῶν παρόντων ὀρᾷ, μὴ γυναικῶν, μὴ ἀνδρῶν, ἀλλ' ἢ τὸν νυμφίον μόνον, ὡσπερ παρόντα καὶ φαινόμενον· ἂν

25 χωρῇ δὲ οἴκαδε, πάλιν τούτῳ διαλεχθεῖσα ἐν εὐχαῖς, καὶ τῆς αὐτοῦ μόνης ἀκούσασα φωνῆς διὰ τῶν Γραφῶν, γενομένη δὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας, τὸν ποθοῦμενον ἀναλογίζεται μόνον, κἂν ξένη καὶ πάροικος ἢ καὶ παρεπίδημος, καὶ πάντα ποιῇ, ὡς

εἶσθε. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τοὺς πολέμους δὲν καταλαμβάνει ὅλος ὁ στρατὸς ἓνα μόνον χῶρον, ἀλλ' ἄλλοι μὲν κατέχουν τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως, ἄλλοι δὲ τὸ κέντρον, ἄλλοι τὸ ὀπίσθιον μέρος, ἄλλοι καταλαμβάνουν τὸ μέτωπον τῆς φάλαγγος καὶ ἄλλοι τὸ μέρος ἐκεῖνο ποῦ ἤθελε φανῆ ὁ βασιλεὺς καὶ παντοῦ εὐρίσκονται κοντὰ εἰς αὐτὸν καὶ ἀκολουθοῦν τὰς κινήσεις του. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ χορὸς τῶν παρθένων, ὅταν εἶναι πράγματι χορὸς παρθένων, καμμίαν ἄλλην θέσιν δὲν πρέπει νὰ κατέχη, παρὰ μόνον ἐκείνην ποῦ τοῦ ἔλαχεν. Δὲν ὀφείλουν τόσον πολὺ νὰ κάμνουν ἐμφανῆ τὴν παρουσίαν τοῦ βασιλέως αὐτοὶ ποῦ φοροῦν τὰ χρυσᾶ ἐνδύματα καὶ φέρονται ἐπάνω εἰς τὰ χρυσοστόλιστα ἄλογα καὶ κρατοῦν τὰς χρυσᾶς καὶ λιθοστολίστους ἀσπίδας, ὅσον ἢ παρθένος τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐκεῖνοι μὲν παρουσιάζονται πλησίον τοῦ βασιλικοῦ ὀχήματος, ἐνῶ ἢ παρθένος, ἐὰν θέλη, καὶ ὄχημα γίνεται βασιλικόν, ὅπως ἀκριβῶς τὰ Χερουβίμ, καὶ ἴσταται πλησίον τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἀκριβῶς τὰ Σεραφεῖμ.

Πρέπει λοιπὸν ὅταν αὐτὴ παρουσιάζεται εἰς τὴν ἀγοράν, πρέπει νὰ παρουσιάζεται ὡσὰν κόσμημα ὀλοκλήρου τῆς εὐσεβείας καὶ ὅλους νὰ τοὺς καταπλήσῃ, ὡσὰν ἐκείνην τὴν στιγμὴν νὰ καταβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἄγγελος· καὶ ὅπως, ἐὰν παρουσιάζετο εἰς τὴν γῆν ἐν ἀπὸ τὰ Χερουβίμ, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους θὰ τοὺς ἔκαμνε νὰ στραφοῦν πρὸς αὐτό, ἔτσι πρέπει νὰ κάμνη καὶ ἢ παρθένος νὰ θαυμάζουν καὶ νὰ ἐκπλήσσωνται μὲ τὴν ἀγιωσύνην της. Διότι, ὅταν βαδίζῃ ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ βαδίζῃ μέσα εἰς τὴν ἐρημίαν, καὶ κάθεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ βαθυτάτης σιωπῆς, τὰ δὲ μάτια της δὲν βλέπουν κανένα ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους, οὔτε ἀπὸ τὰς γυναῖκας οὔτε ἀπὸ τοὺς ἄνδρας, παρὰ μόνον τὸν νυμφίον, ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ εἶναι παρῶν καὶ ὀρατός, καὶ ὅταν φεύγῃ διὰ τὴν οἰκίαν της συνομιλεῖ μὲ τὰς προσευχὰς της μόνον μὲ αὐτὸν καὶ σκέπτεται τὰ ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ αὐτὸν μέσω τῶν Γραφῶν, ὅταν δὲ φθάσῃ εἰς τὴν οἰκίαν της σκέπτεται μόνον αὐτὸν ποῦ ποθεῖ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ξένη καὶ πάροικος καὶ παρεπίδημος, καὶ

εἰκὸς τὴν ξένην τῶν ἐνιαῦθα πραγμάτων, καὶ μὴ μόνον ἀρ-
 ρένων ὄψεις φεύγη, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν συνουσίαν τῶν βιω-
 τικωτέρων, καὶ τοσαῦτα τῷ σώματι διακονῆται, ὅσα ἀνάγκη
 μόνον, τὸ δὲ πᾶν εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἀναλίσκη,
 5 τίς οὐ θαυμάσεται; τίς οὐκ ἐκοιθήσεται ἐν γυναικείᾳ φύσει
 πολιτείαν ἀγγελικὴν ὁρῶν; τίς δὲ ὕλως τολμήσειε προσελ-
 θεῖν; τίς δὲ ἀφασθαι ἔλοιτο πεπυρωμένης ψυχῆς ἀνθρώπου
 ὦν; Διὰ δὴ τοῦτο πάντες μὲν ἀποσιήσονται ἐκόντες καὶ ἄ-
 κοντες, πάντες δὲ ἐκπλαθήσονται, ἅτε χρυσίον πεπυρωμένον
 10 καὶ ἀποσιίλθον ὁρῶντες.

Ἔχει μὲν γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ χρυσοῦ φύσις πολλὴν τὴν
 λαμπηδόνα, ὅταν δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πυρὸς προσλάβῃ, μεῖ-
 ζον τὸ θαῦμα γίνεται καὶ φοβερώτερον. Εἰ δὲ ἐπὶ σώματος
 τοῦτο συμβαίη ψυχῆς, οὐκέτι ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ
 15 ἀγγέλοις ποθεινὸν ἔσται θέαμα. Τί τοίνυν κοσμεῖς σεαυτὴν
 ἱματίοις, τὸν ἀπὸ τῆς φλογὸς ταύτης ἔχουσα κόσμον; Καὶ
 γὰρ τὰ ἱμάτια οὐχ ἵνα καλλωπιζόμεθα δέδοται, ἀλλ' ἵνα τὴν
 ἀπὸ τῆς γυμνότητος αἰσχύνην κρύπτωμεν· οὐχ ἵνα τοιαῦτα
 ἐνδύμεθα, ἃ τῶν γυμνῶν μᾶλλον ἡμᾶς καταισχῦναι δυνή-
 20 σεται. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ χιτῶνας δερμαίνους ἐνέ-
 δυσεν ὁ Θεὸς καὶ τὴν ἐκείνου γυναῖκα (καίτοι γε ἐνῆν, εἴ-
 περ ἡβούλειο, καλὰ περιθεῖναι ἱμάτια), ἀλλ' ἄνωθεν ἡμῖν
 καὶ δι' ἐκείνων δείκνυσιν ὅτι οὐ τρυφῆς ὁ παρῶν καιρὸς,
 ἀλλὰ τοῦ σιένειν καὶ κόπιεσθαι. Εἰ δὲ αὐτὸ τὸ δεηθῆναι
 25 περιβολῆς αἰσχύνῃ καὶ κατάγνωσις καὶ ἐξ ἁμαρτίας γέγονε,

ὅλα τὰ κάμνη ὅπως εἶναι φυσικὸν νὰ τὰ κάμνη αὐτὴ ποὺ εἶναι ξένη πρὸς τὰ ἐδῶ πράγματα, καὶ ἀποφεύγη ὄχι μόνον τὰ βλέμματα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν συναναστροφὴν τῶν γυναικῶν ἐκείνων ποὺ εἶναι πολὺ κοσμική, καὶ παρέχη εἰς τὸ σῶμα της τόσα μόνον, ὅσα μόνον χρειάζεται, ἀφιερώνει δὲ τὸ πᾶν εἰς τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς της, ποῖος τότε δὲν θὰ τὴν θαυμάσῃ; ποῖος δὲν θὰ μείνῃ κατάπληκτος βλέπων εἰς τὴν γυναικείαν φύσιν τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν; ποῖος δὲ γενικῶς θὰ ἤθελε τολμήσῃ νὰ τὴν πλησιάσῃ; ποῖος δέ, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, θὰ ἐπεχείρῃ νὰ ἐγγίσῃ ψυχὴν πεπυρωμένην; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὅλοι μὲν, εἴτε τὸ θέλουν εἴτε ὄχι, θὰ σταθοῦν μακρὰ της, ὅλοι δὲ θὰ μείνουν κατάπληκτοι, ὡσὰν νὰ βλέπουν χρυσὸν πυρακτωμένον καὶ ἀπαστράπτοντα.

Πράγματι ἔχει μὲν καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ χρυσοῦ πολλὴν ἀκτινοβολίαν, ὅταν ὅμως λάβῃ καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν φωτιάν, τότε ὁ θαυμασμὸς γίνεται μεγαλύτερος καὶ ἐκπληκτικώτερος. Ἐὰν δὲ αὐτὸς ὁ θαυμασμὸς δημιουργῆται εἰς τὴν περίπτωσιν σώματος ὑλικοῦ, ὅταν αὐτὸ συμβαίῃ εἰς μίαν χρυσοῦν ψυχὴν, τὸ θέαμα τότε εἶναι ποθητὸν ὄχι μόνον ἀπὸ ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀγγέλους. Διατί λοιπὸν στολίζεις τὸν ἑαυτὸν σου μὲ ἐνδύματα, τὴν στιγμὴν ποὺ ἔχεις τὸ κόσμημα αὐτὸ ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς πίστεώς σου; Καθ' ὅσον τὰ ἐνδύματα δὲν μᾶς ἐδόθησαν διὰ νὰ καλλωπιζώμεθα, ἀλλὰ διὰ νὰ κρύπτωμεν τὴν ἐντροπὴν τῆς γυμνότητός μας. "Ὁχι διὰ νὰ ἐνδύωμεθα τέτοια ἐνδύματα, ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς δημιουργήσουν μεγαλυτέραν ἐντροπὴν ἀπὸ ὅ,τι αἰσθάνονται οἱ γυμνοί. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα του τοὺς ἐνέδυσεν ὁ Θεὸς μὲ δερματίνους χιτῶνας (ἂν καὶ βέβαια ἦτο δυνατόν, ἐὰν ἤθελε, νὰ τοὺς ἐνδύσῃ μὲ καλὰ ἐνδύματα), διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ἐξ οὐρανοῦ καὶ διὰ μέσου ἐκείνων, ὅτι ὁ παρῶν καιρὸς δὲν εἶναι καιρὸς ἀπολαύσεως, ἀλλὰ στεναγμῶν καὶ θρήνων. Ἐὰν δὲ αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τῆς περιβολῆς ἀποτελῇ ἐντροπὴν καὶ καταδίκην καὶ προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, διατί ἐπαυξάνεις τὴν αἰτίαν τῆς κατη-

τί τῆς κατηγορίας ἐπιτείνεις τὸ αἴνιγμα; μὴ γὰρ οὐκ ἀρκεῖ δεῖξαι τὴν κατάπιωσιν ἡμῶν αὐτὸ τὸ δεηθῆναι σκέπης; τί μείζονα ποιεῖς τὴν διαβολήν; τί τὴν κατηγορίαν αὖξεις, ἐπιτείνουσα τὴν χρεῖαν;

- 5 Δέον γὰρ ὀδύρεσθαι καὶ στένειν καὶ τὸ σῶμα αὐτὸ ἀποθέσθαι κατὰ τὸν Παῦλον, ἡμεῖς δὲ καθήμεθα περὶ τὰ σκεπάσματα αὐτοῦ φιλοτεχνοῦντες, ὡπερ ἂν εἴ τις οἰδήματα περὶ τὴν ὄψιν ἔχων, καὶ εἰς ἀνάγκην τοῦ σκέπειν αὐτὰ κατασιτάς, ἔτι καὶ καλλωπίζοι τὰ κωλύματα ταῦτα. Διὰ τοῦτο
- 10 Ἡλίας, διὰ τοῦτο Ἰωάννης ἀπλῆν εἶχον ἐσθῆτα, δερμαῖνους χιτῶνας καὶ ἱμάτια τριχίνα περιβαλλόμενοι ἠπείγοντο γὰρ καὶ ἐπεθύμουν τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας λαβεῖν. Σὺ δὲ καὶ τὰς ἐν σκηνῇ παραιρέχεις γυναῖκας τῆ τῶν ἱματίων περιεργία, δι' ἐκείνων τοῖς ἀνεπιερωμένοις τῶν νέων τι-
- 15 θεῖσα τὰς μηχανάς. Οὐχ οὕτω σὲ κοσμεῖσθαι καὶ καλλωπίζεσθαι βούλεται ὁ νυμφίος, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ σου πᾶσαν ἀποκεῖσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν ἐκέλευσε· σὺ δὲ ἐκείνης μὲν ἀμελοῦσα, τὸν πηλὸν καὶ τὴν τέφραν κατακοσμεῖς ποικίλως, καὶ ἐρασιὰς ἔλκεις ἀκολάσιους, καὶ μοιχοὺς ἐργάζῃ τοὺς ὀρών-
- 20 τας ὡς εἶπεῖν, ἅπαντας.

Καὶ ὅτι μὲν πολὺ συνάγεις ἐντεῦθεν τὸ πῦρ, οὐδὲ αὐτὴν οἶμαί σε ἀντιρεῖν· ὅτι δὲ καὶ ἀδοξία καὶ ὄνειδος ἐντεῦθεν ἔψεται, καὶ τοῦτο πειράσομαι ποιῆσαι φανερόν ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐρασιῶν. Ὅταν γὰρ ἡ μὲν τὴν ψυχὴν καλλωπίζουσα τὸν

25 Θεὸν ἔχῃ τοῦ κάλλους ἐρασιήν, σὺ δὲ ἀνθρώπους, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ χοίρους καὶ κύνας καὶ εἴ τι τούτων ἀλογώτερον, τίς οὕτως ἀνόητος, ὡς σὲ μᾶλλον ἐκείνης κεκοσμηθῆσαι φάναι τῆς τὸν Θεὸν εἰς ἐπιθυμίαν ἀγούσης τῆς εὐμορφίας τῆς ἔνδον; Ὡστε ὅσῳ ἂν ἐπιτείνῃς τὴν περιεργί-

γορίας; μήπως δὲν ἐπαρκεῖ αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τῆς περιβολῆς μας νὰ δείξη τὴν κατάπτωσίν μας; διατί κάμνεις μεγαλύτεραν τὴν κατηγορίαν; διατί αὐξάνεις τὴν κατηγορίαν, ἐπαυξάνουσα τὴν ἀνάγκην;

Ἐνῶ πρέπει λοιπὸν νὰ ὀδυρώμεθα καὶ νὰ στενάζωμεν καὶ νὰ ἀδιαφορῶμεν, κατὰ τὸν Παῦλον, καὶ διὰ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα μας, ἡμεῖς ὅμως καθήμεθα καὶ καταγινόμεθα μὲ τὰ σκεπάσματα αὐτοῦ, ὡσὰν ἀκριβῶς ἐκείνον ποῦ ἔχει εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐξογκώματα καί, εὐρεθεῖς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καλύψῃ αὐτά, καλλωπίζει ἀκόμη καὶ τὰ καλύμματά των. Διὰ τοῦτο ὁ Ἡλίας, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης εἶχον ἀπλοῦν φόρεμα, καὶ ἐφοροῦσαν δερματίνους χιτῶνας καὶ τρίχινα ἐνδύματα· διότι ἐβιάζοντο καὶ ἐπεθύμουν νὰ λάβουν τὸ ἄνδυμα τῆς ἀφθαρσίας. Σὺ ὅμως ξεπερνᾷς καὶ τὰς γυναῖκας τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου ὡς πρὸς τὴν φροντίδα περὶ τὰ ἐνδύματα, στήνων τὰς παγίδας μὲ ἐκεῖνα εἰς τοὺς ἀπερισκέπτους ἐκ τῶν νέων. Δὲν θέλει ὁ νυμφίος τόσον πολὺ νὰ στολίζεσαι καὶ νὰ καλλωπίζεσαι, ἀλλ' ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ ἀποταμιεύεται ὅλη ἡ δόξα του εἰς τὴν ψυχὴν σου· σὺ ὅμως παραμελεῖς ἐκείνην, καὶ στολίζεις ποικιλοτρόπως τὸν πηλὸν καὶ τὴν τέφραν, καὶ προσελκύεις ἐραστὰς ἀκολάστους καὶ καθιστᾷς μοιχοὺς, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν, ὅλους ἐκείνους ποῦ σὲ βλέπουν.

Καὶ ὅτι μὲν συγκεντρώνεις μὲ τὴν ἐνέργειάν σου αὐτὴν πολὺ πῦρ, νομίζω πῶς οὔτε καὶ σὺ ἡ ἴδια θὰ φέρῃς ἀντίρρησην, τὸ ὅτι ὅμως θ' ἀκολουθήσῃ τὴν ἐνέργειάν σου αὐτὴν καὶ ἀδοξία καὶ ὀνειδισμός, θὰ προσπαθῆσω καὶ αὐτὸ νὰ τὸ κάνω φανερόν ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς ἰδίους τοὺς ἐραστὰς σου. Διότι, ὅταν αὐτὴ μὲν ποῦ καλλωπίζει τὴν ψυχὴν ἔχη ἐραστὴν τοῦ κάλους τὸν Θεόν, σὺ δὲ ἔχῃς ἐραστὰς ἀνθρώπους, μᾶλλον δὲ ὄχι ἀνθρώπους, ἀλλὰ χοίρους καὶ σκύλους καὶ ἀκόμη κάτι πιὸ ἀσήμαντον ἀπὸ αὐτά, ποῖος εἶναι τόσον ἀνόητος, ὥστε νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι σὺ εἶσαι περισσότερο στολισμένη μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ἐκείνην ὀμορφίαν ποῦ καθιστᾷ τὸν Θεὸν ἐραστὴν αὐτῆς; Ὡστε ὅσον περισσότερο αὐξάνεις τὴν φροντίδα σου διὰ τὸν ἐξωτερι-

αν, ισοούτω γέγονας βδελυκίη, τὸν μὲν Θεὸν ἀποιρέπουσα, τούτους δὲ ἐφελκομένη, καὶ ταύτη μειζρόνως αἰσχροτέρα φαινομένη καὶ δυσειδής. Πῶς γὰρ οὐ δυσειδής ἢ μὴ δυναμένη τὸν Θεὸν ἐπισπάσασθαι; Εἰ δὲ ἢ καλλωπιζομένη οὕτως ἀη-
 5 δής, ἢ καὶ συνοικοῦντα ἔχουσα ἐννόησον ὅσον ἐπιτείνει τὸ μῖσος.

Ἄλλ' εἰ δοκεῖ, μὴ τὴν συνοίκησιν εἶπωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναπιύξωμεν αὐτήν, ὥστε αἰσχροτέραν φανῆναι. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ δεδοίκασι τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ
 10 τῶν ἀνθρώπων τοῦτο φόβος αὐτοῖς, φέρε καὶ ταύτης αὐτοὺς ἀποσιερέσωμεν τῆς παραμυθίας, ἃ κρύπτουσι τοῖχοι καὶ συσκιάζουσι, ταῦτα εἰς μέσον ἀγαγόντες, καὶ τὰς θύρας ἀναπειάσαντες τοῖς βουλομένοις ὄραῖν, ἀπὸ τῆς εὐνῆς αὐτοὺς πρῶτον ἐγείραντες· μᾶλλον δέ, εἰ δοκεῖ, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν
 15 ἐξειτάσωμεν πρῶτον, καὶ δῶμεν τοίχοις αὐτοὺς διείργεσθαι καὶ οἰκήμασι καθεύδοντας· οὐδὲ γὰρ οἴμαί τινα, κἂν σφόδρα ἀσχημονεῖν ἔλοιτο, μέχρι ισοούτου παραδειγματίζειν ἑαυτὸν, ὡς καὶ ἐν ἐνὶ καθεύδειν οἰκήματι. Ἔσιωσαν τοίνυν διηρημένοι τοῖς τοίχοις· καὶ τί τοῦτο; οὐ γὰρ ἰκανὸν ἀπαλλάξαι
 20 ὑποψίας αὐτοὺς· πλὴν ἀλλὰ μηδὲν περὶ ὑποψίας νῦν, μηδὲ ἐὰν μυρίαὶ παιδίσκαι συνοικῶσιν αὐτῷ· τὴν δὲ ἄλλην ἀσχημοσύνην ἐξειτάσωμεν τέως.

Συμβαίνει γὰρ κατὰ ταῦτὸν ἀνασιάντας, οὐ παννυχίδων ἕνεκεν (οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῶν τοιούτων ψυχῶν εὐλαβὲς ἂν
 25 ποτε γένοιτο), καὶ διοδεύειν ἀλλήλους κειμένους, καὶ προσ-

κόν σου καλλωπισμόν, τόσον περισσότερον σιχαμερῆ γίνεσαι, ἀπομακρύνουσα μὲν τὸν Θεόν, προσελκύουσα δὲ αὐτούς, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνεσαι πολὺ περισσότερον αἰσχροτέρα καὶ ἄσχημη. Διότι πῶς δὲν εἶσαι ἄσχημη τὴν στιγμὴν ποὺ δὲν ἠμπορεῖς νὰ προσελκύσης τὸν Θεόν; Ἐὰν δὲ αὐτὴ ποὺ καλλωπίζεται εἶναι τόσον ἄσχημη, σκέψου πόσον ἐπαυξάνει τὸ μῖσος αὐτὴ ποὺ ἔχει καὶ συγκάτοικον μαζί της.

Ἄλλ' ἐὰν κρίνετε σκόπιμον, ἄς μὴ ἀναφέρωμεν μόνον τὴν συγκατοίκησιν, ἀλλ' ἄς ἐξηγήσωμεν αὐτὴν λεπτομερῶς, ὥστε νὰ φανῇ αἰσχροτέρα. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν φοβοῦνται τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, ἀλλὰ φόβος δι' αὐτούς εἶναι οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐμπρὸς ἄς τοὺς ἀποστερήσωμεν καὶ αὐτὴν τὴν παρηγορίαν, ἀφοῦ φέρωμεν εἰς τὸ φῶς αὐτὰ ποὺ κρύπτουν καὶ ἐπισκιάζουν οἱ τοῖχοι, καὶ ἀφοῦ ἀνοίξωμεν τὰς θύρας εἰς ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ βλέπουν, ἄς τοὺς σηκώσωμεν πρῶτα ἀπὸ τὴν κλίνην· μᾶλλον δέ, ἐὰν νομίζετε, ἄς ἐξετάσωμεν πρῶτα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν οἰκίαν, καὶ ἄς δεχθῶμεν, ὅτι ὑπάρχουν τοῖχοι ποὺ τοὺς ἐμποδίζουν νὰ βλέπωνται καὶ ὅτι κοιμῶνται εἰς οἰκήματα ξεχωριστά. Διότι δὲν νομίζω νὰ ὑπάρχη κάποιος, καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελε νὰ διαπράττη τόσον μεγάλας ἀσχημοσύνας, ποὺ θὰ ἔφθανε νὰ διαπομπεύσῃ τόσον πολὺ τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε καὶ νὰ κοιμᾶται καὶ εἰς τὸ ἴδιο τὸ δωματίον. Ἔστω λοιπὸν ὅτι εἶναι χωρισμένοι μὲ τοὺς τοίχους· καὶ τί σημασίαν ἔχει αὐτό; διότι αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ὑποψίαν· πλὴν ὅμως αὐτὴν τὴν στιγμὴν θεωροῦμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία ὑποψία καὶ ἂν ἀκόμη συγκατοικοῦν μὲ αὐτὸν ἄπειραι ὑπηρέτριά· κατ' ἀρχὴν ἄς ἐξετάσωμεν τὴν ἄλλην ἀσχημοσύνην.

Συμβαίνει λοιπὸν νὰ σηκώνωνται τὴν ἰδίαν στιγμὴν, φυσικὰ ὄχι ἐξ αἰτίας τῶν ὀλονυκτίων ἀγρυπνιῶν (διότι τίποτε τὸ εὐλαβὲς δὲν θὰ ἠμποροῦσε ποτὲ νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὰς ψυχὰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους), καὶ καθὼς εἶναι ἐξαπλωμένα περνοῦν ὁ ἓνας ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ νὰ συνομιλοῦν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός· τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ

φθέγγεσθαι νύκτωρ· οὐ τί γένοιτ' ἂν αἰσχροτέρων; *Εἰ δὲ*
 συμβαίη καὶ ἄρρωσιῆσαι ἄφνω τὴν συνοικοῦσαν, οὐδὲ τοίχων
 ἐνταῦθα ὄφελος λοιπόν, ἀλλὰ διανασιὰς πρὸ τῶν ἄλλων
 ἐπεισέρχεται κειμένη τῇ παρθένῳ, τὴν ἄρρωσίαν ἔχων
 5 ἀπολογία, καὶ τῶν θεραπειῶν πολλάκις ὀκνηρότερον δια-
 κειμένων, καὶ παρακάθηται καὶ τὰ ἄλλα ἐπιμελεῖται, ἃ γυ-
 ναῖκας μόνον πολλάκις θέμις διακονεῖν, καὶ οὔτε ἐκείνη
 αἰσχύνεται, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται, οὔτε οὖτος ἐρυθριᾷ,
 ἀλλὰ καὶ χαίρει μειζρόνως, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ τὴν
 10 δουλείαν αἰσχροτέρων ἐπιδείκνυται καὶ ἡ ἀποστολικὴ ρῆσις
 ἐκείνη ἢ λέγουσα, ὅτι «*Ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν*», διὰ
 τῶν ἔργων δείκνυται ἴοιτε. Ὅτιαν δὲ καὶ αἱ θεραπειῶδες
 διανασιῶσι, χείρων ἢ αἰσχύνῃ· καὶ γὰρ ἀκαταλύπιω τῇ κε-
 φαλῇ καὶ μονοχίτωνες καὶ γυμναῖς ταῖς χερσίν, ἅτε τεθορυβη-
 15 μέναι καὶ ἐν νυκτὶ διανασιᾶμεναι, διατρέχουσι παρόντος ἐκεί-
 νου, μᾶλλον δὲ ἐν μέσῳ στρεφομένου καὶ συνδιαθέοντος, ἅ-
 παντα ἀναγκάζονται πληροῦν· οὐ τί γένοιτο ἂν αἰσχροτέρων;
Εἰ δὲ καὶ μαῖα παραγένουτο, οὐδ' οὕτως ἐπαισχύνεται, ἀλλὰ
 καὶ κορῶν ἀλλοτριῶν ἐπισουσῶν ἐναθρόνεται. *Εἰς ἐν γὰρ ὁρᾷ*
 20 μόνον, ὅπως ἐπιδείξαιτο τῇ ἄρρωσιούσῃ τὴν ἑαυτοῦ διακο-
 νίαν, οὐκ εἰδὼς ὅτι ὅσῳ ἂν ἐπιδείξηται, τοσοῦτω μᾶλλον καὶ
 αὐτὴν κἀκεῖνον καταισχύνει.

Καὶ τί θαυμασιὸν εἰ παραγενομένην μὴ ἐρυθριᾷ; πολ-
 λάκις γὰρ καὶ μέσων νυκτιῶν οὐκ ὀκνοῦσι θεραπειῶδες εὐ-
 25 τελεσιτέρων ἔργων ποιῶντες, ἐπ' αὐτὴν τὴν μαῖαν δραμεῖν
 διὰ δὲ παραγένηται, νῦν μὲν αὐτὸν ἐκβάλλουσι καὶ ἄκοντα,
 κἂν λίαν ἀναίσχυντος ᾖ, νῦν δὲ ἐπιτρέπουσιν εἰσελθεῖν καὶ
 παρακαθίσαι· καίτοι τί ἂν τις, κἂν μυρία ἐπιτηδεύσῃ ὥστε

ὑπάρξη αἰσχροτέρον ἀπὸ αὐτό; Ἐὰν δὲ συνέβαινε καὶ ν' ἄρρωσθήσῃ ξαφνικὰ ἢ συγκατοικοῦσα, δὲν ὠφελοῦν πλέον οὔτε καὶ οἱ τοῖχοι, ἀλλ', ἀφοῦ σηκωθῆ ἄπὸ τὰς ἄλλας, εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον τῆς παρθένου, ἔχων ὡς δικαιολογίαν τὴν ἄρρώστιαν τῆς, καὶ ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς αἱ ὑπηρέτριαι δείχνουν ἀδιαφορίαν, καὶ κάθηνται δίπλα τῶν καὶ φροντίζουν δι' ὅλα τὰ ἄλλα, ποὺ πολλὰς φορὰς μόνον αἱ γυναῖκες ἐπιτρέπεται νὰ κάμνουν, καὶ οὔτε ἐκείνη ἐντρέπεται, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ σεμνύνεται, οὔτε αὐτὸς κοκκινίζει ἀπὸ ἐντροπὴν, ἀλλὰ καὶ χαίρεται ὑπερβολικὰ, καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον περισσότερον αἰσχροτέρα συμβαίνει νὰ εἶναι ἢ δουλοπρέπειά του· καὶ ὁ ἀποστολικὸς ἐκεῖνος λόγος ποὺ λέγει, ὅτι «καύχημά των εἶναι αἱ αἰσχραὶ πράξεις των»¹⁹, ἀποδεικνύεται τότε ἐμπράκτως. Ὅταν δὲ σηκωθοῦν καὶ αἱ ὑπηρέτριαι γίνεται χειροτέρα ἢ ἐντροπή· καθ' ὅσον μὲ ἀκάλυπτον κεφαλὴν καὶ μὲ ἓνα χιτῶνα καὶ μὲ γυμνὰ τὰ χέρια, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνησυχηθῆ καὶ σηκώνονται μέσα εἰς τὴν νύκτα, τρέχουν μὲ βιασύνην παρουσίᾳ ἐκείνου, ἢ μᾶλλον ἀναγκάζονται ὅλα νὰ τὰ κάμνουν ἐνῶ ἐκεῖνος εὐρίσκεται ἀνάμεσά των καὶ βοηθεῖ αὐτάς, πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξη αἰσχροτέρον; Ἐὰν δὲ συμβῆ νὰ ἔλθῃ καὶ μαῖα, οὔτε καὶ τότε ἐντρέπεται, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔρχωνται ξέναὶ κόραι σεμνύνεται. Διότι εἰς ἓν μόνον ἀποβλέπει, πῶς νὰ παράσχῃ εἰς τὴν ἄρρωστην τὴν ὑπηρεσίαν του, μὴ γνωρίζων, ὅτι ὅσον περισσότερον ὑπηρεσίαν τῆς προσφέρει, τόσον περισσότερον καὶ αὐτὴν καὶ ἐκεῖνον κατεντροπιάζει.

Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον ἐὰν δὲν κοκκινίζη ἀπὸ ἐντροπὴν ὅταν τὴν ἐπισκέπτεται ἢ μαῖα; διότι πολλὰς φορὰς καὶ ἐν μέσῳ τῆς νυκτός δὲν διστάζουν νὰ προσφέρουν τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πιὸ εὐτελῶν ὑπηρετριῶν, μὲ τὸ νὰ τρέχουν οἱ ἴδιοι πρὸς τὴν μαῖαν. Ὅταν δὲ ἔλθῃ, ἄλλοτε μὲν τὸν βγάζουν ἔξω καὶ παρὰ τὴν θέλησίν του, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ ἀναίσχυντος, ἄλλοτε δὲ τὸν ἐπιτρέπουν νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ καθίσῃ δίπλα τῆς· ἂν καὶ βέβαια τί παρόμοιον θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ κανεὶς, μὲ αὐτὸ ποὺ κάμνει

καταισχῦναι αὐτόν, τοιοῦτον ποιήσειεν ἄν, οἷον αὐτὸς κατα-
 σκευάζει ἐναντιῶ; "Οἷαν δὲ ἡμέρα γένηται καὶ τῆς εὐνῆς
 ἀμφοτέρους ἐξανίστασθαι δέη, φυλακαὶ καὶ παρατηρήσεις.
 Οὔτε γὰρ προελθεῖν εἰς τὸ ἐξώτερον δωμάτιον ἀδεῶς αὐτῆ
 5 δύναιτ' ἄν· πολλάκις δὲ προελθοῦσα, ἴσως καὶ γυμνῶ τῶ
 σώματι προσπεσοῦσα τοῦ ἀνδρός· κἀκεῖνος αὐτὸ τοῦτο ὑφορώ-
 μενος νῦν μὲν προαγγείλας εἰσηλθε, νῦν δὲ ἀφυλάκιως, καὶ
 πολὺν ὄφλησε γέλωτα· πλεον γὰρ οὐδὲν εἰπεῖν βούλομαι.
 Ταῦτα δέ, εἰ καὶ μικρά, μεγάλους ἄνθρακας ἀσελγείας τί-
 10 κτειν εἴωθε.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ πλείονα τούτων, δὴαν
 δὲ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλὼν ἐπανιέναι μέλλη, μείζων ἢ ἀσχη-
 μοσύνη πάλιν. "Αἷτε γὰρ εἰς ἰδίαν εἰσιὼν οἰκίαν καὶ οὐκ
 ἀναγκαζόμενος παραγγεῖλαι, παρακαθημένας εὐρῶν γυναῖκας
 15 κατήσχυνεν ἐκεῖνην· καὶ αὐτῆ δὲ τὸ αὐτὸ πέπονθε πολλάκις.
 Καὶ γυναῖκας μὲν δέξασθαι αἰσχρὸν εἶναι νενομίκε καὶ ἄν-
 δρας ὁ ἀνὴρ, ἀλλήλοις δὲ συνοικεῖν οὐ περατοῦνται, παραι-
 τούμενοι ἀλλήλων τοὺς ὁμοφύλους ξενίσαι. Τί τούτου χει-
 ρον γένοιτ' ἄν; "Εσσι δὲ ὅτε αὐτὸν καὶ γυναικὶ εὔρον πα-
 20 ρακαθήμενον μηρομένη, ἣ καὶ ἡλακίτην ἐχούση. Τί ἄν τις
 εἴποι τὰς ὑβρεις, τὰς μάχας τὰς καθημερινάς; κἂν γὰρ
 πολλὴ ἢ φιλία ἦ, καὶ ταῦτα συμβαίνειν εἰκόσ. "Ηκουσα δὲ
 ἔγωγέ τινων, ὅτι καὶ ζηλοτυπίας ὑπομένουσιν· ἔνθα γὰρ μὴ
 ἦ ἀγάπη πνευματικὴ, ἀνάγκη καὶ τοῦτο γίνεσθαι. Ἐντεῦθεν
 25 τὰ πτώματα τὰ συνεχῆ, ἐντεῦθεν αἱ διαφθοραί, ἐντεῦθεν ἀνε-
 λεύθεροι καὶ ἀναίσχυντοι γίνονται αἱ παρθέναι, κἂν μὴ δια-
 φθαροῦσι τὸ σῶμα, τὸ ἦθος διαφθειρόμεναι.

ὁ ἴδιος διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε νὰ κατεντροπιάσῃ αὐτόν, καὶ ἂν ἀκόμη μεταχειρισθῇ ἀπείρους τρόπους; Ὅταν δὲ ἐξημερώσῃ καὶ πρέπει νὰ σηκωθοῦν καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν κλίνην, ἀρχίζουν τότε αἱ προφυλάξεις καὶ αἱ διακρίσεις. Διότι δὲν ἠμπορεῖ αὐτὴ νὰ μεταβῇ ἀφόβως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δωμάτιον· πολλές φορές δὲ ἐξερχομένη συμβαίνει νὰ συναντήσῃ τὸ γυμνὸν σῶμα τοῦ ἀνδρός· καὶ ἐκεῖνος ὑποπτειόμενος τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ἄλλοτε μὲν εἰσέρχεται κατόπιν προειδοποιήσεως, ἄλλοτε δὲ χωρὶς καμμίαν προφύλαξιν καὶ ἐπισύρει ἐναντίον του πολὺν γέλωτα· τίποτε δὲ περισσότερον δὲν θέλω ν' ἀναφέρω. Ὅλα αὐτά, ἂν καὶ εἶναι μικρά, προκαλοῦν συνήθως μεγάλας ἀφορμὰς ἀσελγείας.

Καὶ αὐτὰ μὲν καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ συμβαίνουν μέσα εἰς τὰς οἰκίας, ὅταν ὅμως συμβῇ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ πρόκειται νὰ ἐπιστρέψῃ, πάλιν διαπράττεται πολὺ πιὸ μεγαλυτέρα ἀσχημοσύνη. Διότι, ἐπειδὴ εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ προειδοποιήσῃ, ἐὰν συμβῇ νὰ εὔρη μέσα νὰ κάθηνται γυναῖκες, κατεντροπιάζει ἐκείνην μὲ τὴν ὁποίαν συγκατοικεῖ καὶ αὐτὴ δὲ πολλές φορές συνέβη νὰ ἔπαθε τὸ ἴδιον. Καὶ θεωρεῖται μὲν αἰσχρὸν ἢ γυναῖκα νὰ ὑποδέχεται γυναῖκας καὶ ὁ ἀνδρας ἀνδρας, καὶ ἐνῶ δὲν παύουν νὰ συγκατοικοῦν ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον, παραιτοῦνται ὅμως ἀπὸ τὸ νὰ φιλοξενοῦν τοὺς ὁμοφύλους των. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτό; Συμβαίνει δὲ κάποτε νὰ τὸν εὕρσκουν νὰ κάθεται δίπλα εἰς γυναῖκα ποὺ ὑφαίνει ἢ κρατᾷ ρόκαν εἰς τὰ χέρια της. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς διὰ τὰς προσβολὰς καὶ τὰς καθημερινὰς διαμάχας; διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχῃ μεταξύ των πολλὴ φιλία, καὶ πάλιν φυσικὸν εἶναι νὰ συμβαίνουν αὐτά. Ἐγὼ τουλάχιστον ἤκουσα διὰ μερικοὺς ποὺ ὑπομένουν καὶ ζηλοτυπίας· διότι ὅπου δὲν ὑπάρχει πνευματικὴ ἀγάπη, κατ' ἀνάγκην συμβαίνει καὶ αὐτό. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται αἱ συνεχεῖς πτώσεις, ἀπὸ ἐδῶ αἱ διαφθοραί, ἀπὸ ἐδῶ γίνονται αἱ παρθένοι δουλοπρεπεῖς καὶ ἀδιάντροποι, καὶ ἂν συμβῇ νὰ μὴ διαφθαρή τὸ σῶμα των, διαφθείρεται ὅμως τὸ ἦθος των.

Ὅταν γὰρ μετὰ παρρησίας μάθῃ διαλέγεσθαι ἄνδρὶ καὶ
 συγκαθέζεσθαι καὶ ἀντιβλέπειν καὶ γελᾶν παρόντος καὶ πολλὰ
 ἕτερα ἀσχημονεῖν καὶ μηδὲν ἠγεῖται τοῦτο εἶναι δεινόν, ἀναι-
 ρεῖται τὸ καταπέτασμα τῆς παρθενίας καὶ παιεῖται τὸ ἄνθος.
 5 Ἐντεῦθεν οὐδὲν ὀκνοῦσιν, οὐδὲ παραιτοῦνται, ἀλλὰ καὶ πρό-
 βολοὶ καὶ προμνήστριαί γίνονται γάμου, καὶ γίνονται κάπη-
 λοι πραγμάτων ἑτέρων, καὶ βουλομένας χηρεῦνι πολλὰς
 κωλύουσι, νομίζουσαι τῶν οἰκείων κακῶν ἀπολογία εὖρη-
 κέναι ταύτην· ἐντεῦθεν εὐκαταφρόνητοι πᾶσιν εἰσιν, ἐντεῦθεν
 10 καὶ αὐταὶ αἱ γεγαμημένοι αὐτὰς οὐκ ἐπαισχύνονται, ἅτε ἄ-
 μεινον αὐτῶν πράττουσαι πανταχοῦ. Πολλῶ γὰρ βέλτιον ἐνὶ
 καὶ δευτέρῳ συνάπτεσθαι γάμῳ, ἢ τοιαῦτα ἀσχημονεῖν, καὶ
 προαγωγῶν καὶ μαστροπῶν ὑπόνοιαν λαμβάνειν παρὰ πᾶσιν,
 δι τῶν ἡδέων ἀποσιᾶσα τοῦ γάμου τοῖς φορτικοῖς ἑαυτὴν
 15 ὑποβάλλει τοῦ γάμου. Τί γὰρ φορτικώτερον ἢ ἄνδρα ἔχειν
 καὶ τὰ ἐκείνου μεριμνᾶν; Ἀπήλλαξέ σε τῆς ἐπαχθείας ταύτης
 ὁ Θεός· τό, «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποσιροφή σου, καὶ αὐ-
 τὸς σου κυριεύσει», λέλυται σοι διὰ τῆς παρθενίας· τί πάλιν
 ἐπισπᾶσαι τὴν δουλείαν; Ἐλευθέραν σε ἐποίησεν ὁ Χριστός,
 20 σὺ δὲ σαυτῇ ράπτεις πράγματα· ἀμερίμνόν σε ἐποίησε, σὺ δὲ
 ἐπινοεῖς φροντίδας.

Ἀλλὰ γὰρ ἐπειδὴ μερίμνης ἐμνημόνευσα, εὐκαίρως με-
 ταῦτα λέγοντα εἰσηλθε τὸ ἀποσιρολικὸν ἐκεῖνο ρῆμα. Εἰ γὰρ
 τὸ συνοικεῖν ἀνδράσι γυναῖκας, καὶ γυναῖξιν ἄνδρας, τοῦτο
 25 ὑπειτέμνεται φροντίδας, οὐκ ἂν ἐπὶ ἐγκράτειαν παρακαλῶν ὁ
 Παῦλος εἶπε, «Θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι», ὡς καὶ
 ταύτῃ προσιτρέπων ἡμᾶς. Τί γὰρ βούλεσθε; φησὶν· ἀνάπαν-
 σιν καὶ ἐλευθερίαν; Εἶτα οὐχ ὄρατε τὸ ἐναντίον ἐκβαῖνον,

20. Προαγωγός, μαστροπός: ὁ παρακινῶν εἰς πορνείαν.

21. Γεν. 3, 16.

22. Α' Κορ. 7, 32.

Πράγματι, ὅταν συνηθίσῃ μὲ θάρρος νὰ συνομιλῇ μὲ τὸν ἄνδρα καὶ νὰ κάθεται δίπλα του καὶ νὰ τὸν βλέπῃ εἰς τὰ μάτια καὶ νὰ γελᾷ ἐνῶ εἶναι παρῶν καὶ νὰ διαπράττῃ πολλὰς ἄλλας ἀπρεπείας καὶ νὰ μὴ θεωρῇ κανέν ἀπὸ αὐτὰ ὅτι εἶναι κακόν, ἐξαφανίζεται τὸ παραπέτασμα τῆς παρθενίας καὶ ποδοπατεῖται τὸ ἄνθος. Ἐξ αἰτίας ὅλων αὐτῶν δὲν ἔχουν κανένα δισταγμόν, οὔτε παραιτοῦνται ἀπὸ τίποτε, ἀλλὰ καὶ ὑπερασπισταὶ γίνονται τοῦ γάμου καὶ προξενῆτραι, καὶ γίνονται ἔμποροι ξένων πραγμάτων, καὶ ἐμποδίζουν πολλὰς ποὺ θέλουν νὰ παραμείνουν χῆραι, νομίζουσαι ὅτι εὗρηκαν αὐτὴν ὡς δικαιολογίαν τῶν ἰδικῶν των κακῶν. Ἐξ αἰτίας ὅλων αὐτῶν περιφρονοῦνται ἀπὸ ὅλους, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ ἔγγαμοι δὲν ἐντρέπονται αὐτάς. Διότι εἶναι πολὺ πιὸ προτιμότερον νὰ συνάπῃ κάποια πρῶτον καὶ δεύτερον γάμον, παρὰ νὰ διαπράττῃ τέτοιου εἴδους ἀπρεπείας, καὶ νὰ δημιουργῇ εἰς ὅλους τὴν ὑποψίαν προαγωγῶ²⁰ καὶ μαστροποῦ, διότι στερηθεῖσα τῶν ἀπολαύσεων τοῦ γάμου, παραφορτώνει τὸν ἑαυτὸν της μὲ τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ γάμου. Διότι τί ὑπάρχει πιὸ ἐνοχλητικόν ἀπὸ τὸ νὰ ἔχη ἄνδρα καὶ νὰ μεριμνᾷ δι' ὅλα τὰ θέματα αὐτοῦ; Σὲ ἀπήλλαξεν ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνόχλησιν· τὸ «θα προσκολληθῆς εἰς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ σὲ ἐξουσιάζῃ»²¹, κατηγορήθη διὰ ἐσένα διὰ τῆς παρθενίας· διατί πάλιν ἐπαναφέρεις τὴν δουλείαν εἰς τὸν ἑαυτὸν σου; Σὲ ἔκαμεν ἐλευθέραν ὁ Χριστός, σὺ ὅμως δημιουργεῖς προβλήματα διὰ τὸν ἑαυτὸν σου· σὲ ἔκαμεν ἀμέριμνον, σὺ ὅμως ἐπινοεῖς φροντίδας.

Ἄλλ' ὅμως, ἐπειδὴ ἀνέφερα τὰς φροντίδας, ἐνῶ ἔλεγα αὐτὰ εὐκαιριακά, ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου ὁ ἀποστολικὸς ἐκεῖνος λόγος. Διότι ἐὰν ἡ συγκατοίκησις τῶν γυναικῶν μὲ ἄνδρας καὶ τῶν ἀνδρῶν μὲ γυναῖκας ἐμείωνε τὰς φροντίδας, δὲν θὰ ἔλεγεν ὁ Παῦλος, συμβουλευὼν διὰ ἐγκράτειαν, «θέλω νὰ εἰσθε ἀμέριμνοι»²²· διότι καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον μᾶς συμβουλεύει αὐτό. Διότι λέγει· Τί θέλετε; ἀνάπαυσιν καὶ ἐλευθερίαν; Μὰ δὲν βλέπετε ὅτι συμβαίνει τὸ ἀντίθετον μὲ τὸ νὰ δημιουργῆτε δουλείαν καὶ κόπους

δουλείαν καὶ μόχθους καὶ ταλαιπωρίας πολλὰς ἀπὸ τοῦ συν-
 οικεῖν ἀνδράσι; Πολλὰ γοῦν πολλάκις ἀποβαλοῦσαι τοὺς ἄν-
 δρας διὰ τοῦτο οὐκ ἐγήμαντο πάλιν, ἵνα μὴ ὑπὸ ζυγὸν δου-
 λείας πάλιν ᾧσιν. Ὅλως δὲ εἰ πενία συζῆς καὶ παντα-
 5 χόθεν ἀπροσιάτευτος εἶ, ἀρετὴν ἐπίδειξαι θίου καὶ πρὸς
 ἄνδρα μὲν μηδὲν ἔχε κοινόν, ἀνάμιξον δὲ σαυτὴν γυναιξὶν
 εὐσχημόνως θεβιωκνίαις, καὶ οὔτε ἀπολείς σου τὸν σιέφα-
 νον, καὶ ἀδείας ἀπολαύσεις πάσης. Εἰ δὲ δυσπόριστον εἶ-
 ναι τοῦτο νομίζεις, ζήτησον σπουδαίως καὶ πάντως εὐρή-
 10 σεις· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ζητεῖν ἀνάγκη. Ὡσπερ γὰρ τῷ φωτὶ
 προσιρέχομεν ἅπαντες, οὕτως ἐὰν λάμπωσί σου τῆς πολιτεί-
 ας αἱ ἀκτῖνες, πᾶσαι ἐπιδραμοῦνται ἀγαπῶσαι, ἐκάστη δια-
 κόνου σου τάξιν ἐπέχειν καὶ τῆς ἰδίας οἰκίας ἀσφάλειάν σε
 ἠγήσεται εἶναι καὶ κόσμον τοῦ θίου καὶ σιέφανον τῆς ζωῆς,
 15 κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον. «Ζητεῖτε» γάρ, φησί, «τὴν βα-
 σιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

Νυνὶ δὲ καὶ τοῦ τῶν βιωτικῶν ἐκπίπτειν ἡμεῖς αἴτιοι,
 τῶν οὐρανίων ἀμελοῦντες πραγμάτων. Ἡμᾶς δὲ ὅταν εἶπω,
 οὐκ ἄνδρας λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς, καὶ ὑμᾶς μᾶλλον
 20 ἢ ἄνδρας. Ἐπεὶ καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν διὰ τοῦτο χαλεπωτέραν
 ἐδέξατο τιμωρίαν ἢ γυνή, ἐπειδὴ καὶ τὸ πλεον τῆς ἀπάτης
 εἰσήνεγκε· διὸ καὶ τὴν ἀπαιτήσασαν τοῦ ἀπαιτηθέντος μᾶλλον
 ἐκόλασεν ὁ Θεός· ὃ καὶ νῦν ἔσται, ἂν μὴ βουληθῆτε διορ-
 θώσασθαι, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανελθεῖν εὐγένειαν. Διὰ
 25 γάρ τοι τοῦτο καὶ ἡ γυνὴ τότε ἐγκαλουμένη, ὅτι τῷ ἀνδρὶ
 ἔδωκεν ἐκ τοῦ καρποῦ, οὐκ ἐτιόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι ἐχορῆν μὲν
 αὐτὸν ἄνδρα ὄντα μὴ πεισθῆναι, μηδὲ ἀπαιτηθῆναι, ἀλλὰ ταύ-
 την μὲν ὡς οὐδὲν οὔσαν ἀπολογίαν ἐσίγησεν, ἐφ' ἑτέραν δὲ

καὶ πολλὰς τάλαιπωρίας ἀπὸ τὴν συγκατοίκησίν σας μὲ ἄνδρας; Διότι πολλὰς φορές πολλαὶ γυναῖκες ποὺ ἔχασαν τοὺς ἄνδρας των διὰ τοῦτο δὲν ἦλθον καὶ πάλιν εἰς δεῦτερον γάμον, διὰ νὰ μὴ εὐρίσκωνται καὶ πάλιν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Γενικῶς δέ, ἐὰν εἶσαι πτωχὴ καὶ ἀπροστάτευτος ἀπὸ κάθε πλευράν, δεῖξε ἐνάρετον βίον καὶ μὴ ἔχῃς καμμίαν σχέσιν μὲ ἄνδρα, ἀλλὰ κάμε παρέαν μὲ γυναῖκας ποὺ ἔχουν ζήσει μὲ σεμνότητα καὶ τότε δὲν θὰ χάσης τὸν στέφανον, ἀλλὰ καὶ θ' ἀπολαύσης κάθε ἐλευθερίαν. Ἐὰν ὅμως τὸ θεωρῆς αὐτὸ ὅτι εἶναι δυσκολοκατόρθωτον, ἀναζήτησέ το μὲ πολλὴν ὑπομονὴν καὶ ὅπως δὴποτε θὰ τὸ ἐπιτύχῃς· μᾶλλον ὅμως δὲν χρειάζεται οὔτε κἂν ἀναζήτησις. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τρέχομεν ὅλοι πρὸς τὸ φῶς, ἔτσι ἐὰν λάμπουν αἱ ἀκτίνες τοῦ βίου σου, ὅλαι ποὺ σ' ἀγαποῦν θὰ τρέξουν κοντὰ σου διὰ νὰ ἔχῃ ἢ κάθε μία πλησίον σου θέσιν ὑπηρέτου καὶ θὰ σέ θεωρήσῃ ὡς ἀσφάλειαν καὶ τῆς ἰδικῆς της οἰκίας καὶ ὡς κόσμημα τοῦ βίου της καὶ στέφανον τῆς ζωῆς της, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ. Διότι λέγει· «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς χορηγηθοῦν»²³.

Τώρα ὅμως καὶ τὸ ὅτι χάνομεν τὰ κοσμικὰ πράγματα εἴμεθα ἡμεῖς αἴτιοι, ἐπειδὴ παραμελοῦμεν τὰ οὐράνια πράγματα. Ὄταν δὲ λέγω ἡμεῖς, δὲν ἐννοῶ μόνον τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ ἐσᾶς τὰς γυναῖκας, καὶ μάλιστα ἐσᾶς τὰς γυναῖκας, παρὰ τοὺς ἄνδρας. Καθ' ὅτι καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν διὰ τοῦτο ἡ γυναῖκα ἐτιμωρήθη μὲ βαρυτέραν τιμωρίαν, ἐπειδὴ συνετέλεσεν εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀπάτης· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐτιμώρησε περισσότερον αὐτὴν ποὺ ἐξηπάτησε τὸν ἄνδρα παρὰ τὸν ἐξαπατηθέντα ἄνδρα, πράγμα ποὺ καὶ τώρα θὰ συμβῇ, ἐὰν δὲν θελήσετε νὰ διορθωθῆτε καὶ νὰ ἐπιστρέψετε πρὸς τὴν ἰδικὴν σας εὐγένειαν. Διότι δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ ἡ γυναῖκα ποὺ ἐκατηγορεῖτο τότε, ὅτι ἔδωσεν εἰς τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν, δὲν ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ, ὅτι ἔπρεπεν αὐτός, ὡσάν ἄνδρας ποὺ ἦτο, νὰ μὴ πεισθῇ, οὔτε καὶ νὰ ἐξαπατηθῇ, ἀλλ' αὐτὴν μὲν τὴν ἀπολογία τὴν ἀπεισιώ-

ἦλθεν, ἀσθενῆ μὲν καὶ αὐτήν, πλὴν ἀλλ' ὅμως παρὰ ταύτην
 μᾶλλον ἔχουσαν λόγον. Ὅθεν δῆλον, ὅτι μᾶλλον τοῖς ἡπα-
 τημένοις ἔξεσι προβάλλεσθαι τοὺς ἀπαιεῶνας, ἢ ἐκείνοις
 τοὺς ἡπαιτημένους. Ἡ πόρνη καλεῖ τὸν ὑβρίζοντα αὐτῆς τὸ
 5 σῶμα, καὶ συγκατακλίνασα πάλιν ἀφήσει, σὺ δὲ τὸν ὑβρίζον-
 τὰ σου τὴν ψυχὴν καὶ φθείροντα καλέσασα, κατακλείεις ἔνδον
 διαπαντός καὶ οὐ συγχωρεῖς ἐξιέναι, δεσμὰ περιβάλλουσα
 χαλεπά, τῇ κολακείᾳ, τῇ θεραπείᾳ, ταῖς ἄλλαις πράξεσι, καὶ
 ἡγῆ δοξάζεσθαι, καταισχύνουσα ἑαυτήν;

- 10 Εἶτα οὐκ ἐννοεῖς, εἶπέ μοι, τὸν παρόντα θίον, πῶς βρα-
 χύς, πῶς ὀνειράσι προσέοικε καὶ ἄνθεσι μαραινομένοις καὶ
 σκιᾷ παραιρεχούση; Τί θούλει τρυφήσασα νῦν ἐν ὀνειράτι
 κολάζεσθαι ἐν ἀληθείᾳ τότε. Καίτοι γε οὐδὲ τρυφή τὸ πρά-
 γμᾶ ἐστι· πῶς γάρ, ὅπου κατάγνωσις καὶ κατηγορία καὶ σκωμ-
 15 ματα καὶ σκάνδαλα; Πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ τρυφή ἦν, τί σταγῶν
 ὕδατος μικρὰ πρὸς ἄπειρον πέλαγος; «Ἄκουσον, θύγατερ,
 καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου
 καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ
 κάλλους σου», πρὸς τὴν οἰκουμένην ποτὲ κακῶς διακειμένην
 20 ἔλεγεν ὁ Δαυίδ. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐπάδομέν σοι, τὸ
 ῥῆμα μικρὸν παραλλάξαντες τοῦ προφήτου, καὶ ἐροῦμεν με-
 τὰ τοῦ προφήτου· «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον
 τὸ οὖς σου καὶ ἐπιλάθου» τῆς πονηρᾶς συνηθείας καὶ τῶν ἐπὶ
 25 κακῶ σοι συνοικούντων, «καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλ-
 λους σου».

Τί σοι τούτου πλέον; τί δὲ ἴσον ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν ἄλλο,

πησεν, καθ' ὅτι δὲν ἦτο δικαιολογία, προσέφυγε δὲ εἰς ἄλλην, ἀνίσχυρον μὲν καὶ αὐτήν, πλήν ὅμως ἐν συγκρίσει μὲ αὐτήν ἦτο περισσότερον λογική. Ἐπὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν, ὅτι ἤμποροῦν μὲ μεγαλυτέραν εὐκολίαν νὰ κατηγοροῦν οἱ ἀπατηθέντες τοὺς ἀπατεῶνας, παρὰ οἱ ἀπατεῶνες τοὺς ἀπατηθέντας. Ἡ πόρνη προσκαλεῖ ἐκεῖνον ποὺ προσβάλλει τὸ σῶμα της καὶ ἀφοῦ κοιμηθῆ μαζί του τὸν ἀφήνει καὶ πάλιν νὰ φύγη, σὺ ὅμως, ἀφοῦ προσεκάλεσες αὐτὸν ποὺ καταξευτελίζει καὶ καταστρέφει τὴν ψυχὴν σου, τὸν κλείνεις μέσα εἰς τὴν οἰκίαν σου διὰ παντός, καὶ δὲν τὸν ἀφήνεις νὰ φύγη, δένουσα αὐτὸν καὶ κρατοῦσα κοντὰ σου μὲ τὰ φοβερὰ δεσμὰ τῆς κολακείας, τῆς φροντίδος καὶ τῶν ἄλλων ἐνεργειῶν σου, καὶ νομίζεις ὅτι γίνεσαι ἐνδοξος τὴν στιγμὴν ποὺ καταξευτελίζεις τὸν ἑαυτὸν σου;

Ἐπειτα δὲν σκέπτεσαι, εἶπέ μου, τὴν παροῦσαν ζωὴν, πόσον σύντομος εἶναι, πῶς ὁμοιάζει μὲ ὄνειρα καὶ μὲ ἄνθη ποὺ μαραίνονται καὶ μὲ σκιὰν ποὺ τρέχει δίπλα μας καὶ μᾶς διαφεύγει; Διατί θέλεις νὰ κάμῃς τώρα ἀπολαυστικὴν ζωὴν ὡσὰν εἰς ὄνειρον καὶ νὰ τιμωρῆσαι τότε πραγματικά; Ἄν καὶ βέβαια οὔτε κἂν ἀπόλαυσις εἶναι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· διότι πῶς ἤμπορεῖ νὰ εἶναι ἀπόλαυσις ἓνα πρᾶγμα ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ καταδίκην, κατηγορίαν, ἐμπαιγμούς καὶ σκάνδαλα; Πλήν ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ἀπόλαυσις, τί ἀξίαν ἔχει μικρὰ σταγῶν ὕδατος ἐμπρὸς εἰς τὸ ἄπειρον πέλαγος; «Ἄκουσε, θυγατέρα, καὶ ἴδε καὶ κλίνε τὸ αὐτί σου καὶ λησμόνησε τὸν οἶκον σου καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός σου, καὶ θὰ ἐπιθυμήσῃ ὁ βασιλεὺς τὸ κάλλος σου»²⁴, ἔλεγεν ὁ Δαυὶδ κάποτε πρὸς τὴν οἰκουμένην ποὺ εὕρισκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον τοῦ προφήτου ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ἡμεῖς τώρα πρὸς ἐσένα, μὲ κάποιαν μικρὰν παραλλαγὴν, καὶ θὰ σοῦ εἰποῦμεν μαζί μὲ τὸν προφήτην· «Ἄκουσε, θυγατέρα μου, καὶ ἴδε καὶ δῶσε προσοχὴν εἰς τὰ αὐτιά σου καὶ λησμόνησε» τὴν κακὴν συνήθειαν καὶ αὐτοὺς ποὺ συγκατοικοῦν μαζί σου πρὸς ἰδικόν σου κακόν, «καὶ θὰ ἐπιθυμήσῃ ὁ βασιλεὺς τὸ κάλλος σου».

Τί ἄλλο ὑπάρχει δι' ἐσένα ἀνώτερον ἀπὸ αὐτό; τί

ὅταν τὸν τῶν οὐρανῶν καὶ γῆς καὶ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων
 καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων Δεσπότην ἐρασίην λάβῃς, ἀπαλλα-
 γεῖσα τούτων τῶν εὐτελῶν ὁμοδούλων σοι, καὶ καταισχυνόν-
 των σου τὴν εὐγένειαν; Διὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα καταλῦσαι τὸν
 5 λόγον καλόν. Οὐδὲν γὰρ ἴσον εἰπεῖν ταύτης ἔχομεν τιμῆς.
 Εἰ γὰρ βασιλέα τὸν ἐπὶ γῆς λαβοῦσά τις νυμφίον, πάντων
 ἡγεῖται εἶναι ἑαυτὴν μακαριωτέραν, σὺ οὐ τὸν ἐπὶ γῆς,
 οὐδὲ τὸν ὁμόδουλον, ἀλλὰ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὸν ὑπεράνω
 πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ παντὸς ὀνόμα-
 10 τος ὀνομαζομένου, τὸν ἐπάνω τῶν Χερουβὶμ καθήμενον, τὸν
 σεῖοντα τὴν γῆν, τὸν ἐκτείναντα τὸν οὐρανόν, τὸν φοβερόν
 μὲν τοῖς Χερουβὶμ, ἀπρόσιτον δὲ τοῖς Σεραφίμ, οὐχὶ νυμφίον
 ἔχουσα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐρασίην, καὶ ἐρασίην παντὸς ἀνθρώ-
 που σφοδρότερον, πῶς οὐ πάντα ἀφήσεις τὰ ἐνταῦθα, εἰ καὶ
 15 αὐτὴν δέοι προέσθαι τὴν ψυχὴν;

Ἐπεὶ οὖν τοῦτο ἀρκεῖ τὸ ρῆμα μόνον καὶ τὸν μολύβδου
 παντὸς βαρύτερον ὀρθῶσαι καὶ πρὸς τὰς ἄνω πιερῶσαι δια-
 τριθᾶς, καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα καταλύομεν, καὶ σοὶ παραινοῦμεν,
 καθάπερ τινα θεῖαν ταύτην ἐπάδειν τὴν ἐπωδὴν, καὶ ἐν οὐ-
 20 κία καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ὁδῶ
 καὶ ἐν θαλάμῳ καὶ διὰ φωνῆς καὶ κατὰ διάνοιαν καὶ συνε-
 χῶς ἐπιλέγειν τῇ ψυχῇ· Ἄκουσον, ψυχὴ μου, καὶ ἴδε καὶ
 κλίνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπιλάθου τῆς πονηρᾶς σου συνηθείας
 καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· καὶ τοῦτο ἐπι-
 25 λέγῃς διηνεκῶς τὸ ρῆμα, χρυσοῦ παντὸς καθαρωτέραν ἐρ-
 γάση τὴν ψυχὴν, πρὸς σφοδρότερον τῆς λέξεως ταύτης τοῖς
 τῆς διανοίας ἐμπνεούσης λογισμοῖς καὶ πᾶσαν ἐκκαθαιρούσης
 κηλῖδα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἄλλο ἴσον μὲ αὐτὸ θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ σοῦ εἰποῦμεν, ὅταν ἀποκτήσης ὡς ἔραστήν σου τὸν Κύριον τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων καὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἀφοῦ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς ἀσημάντους ὁμοδούλους σου ποὺ κατεξευτελίζουν τὴν εὐγένειάν σου; Διὰ τοῦτο λοιπὸν καλὸν εἶναι νὰ τελειώσω ἐδῶ τὸν λόγον. Καθ' ὅσον δὲν ἔχω νὰ εἰπῶ τίποτε ἰσοδύναμον μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν. Διότι, ἐὰν κάποια λάβη ὡς σύζυγον τὸν βασιλέα τῆς γῆς, θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν τῆς εὐτυχέστερον ἀπὸ ὅλους, σὺ ὅμως ποὺ δὲν ἔχεις τὸν ἐπίγειον βασιλέα, οὔτε τὸν σύνδουλόν σου, ἀλλὰ τὸν οὐράνιον, ποὺ εὐρίσκεται ὑπεράνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα ὀνομαζόμενον, ποὺ κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ Χερουβίμ, ποὺ σείει τὴν γῆν, ποὺ ἤπλωσε τὸν οὐρανόν, ποὺ εἶναι φοβερός εἰς τὰ Χερουβίμ, ἀπλησίαστος δὲ εἰς τὰ Σεραφεῖμ, δὲν ἔχεις αὐτὸν μόνον νυμφίον, ἀλλὰ καὶ ἔραστήν, καὶ μάλιστα ἔραστήν σφοδρότερον ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄνθρωπον, πῶς δὲν θ' ἀπαρνηθῆς ὅλα τῆς ἐδῶ ζωῆς, καὶ αὐτὴν ἀκόμη, ἂν χρειασθῆ, τὴν Ζωὴν σου;

Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸς καὶ μόνον ὁ λόγος εἶναι ἰκανὸς νὰ ἀνορθώσῃ καὶ αὐτὸν ποὺ εἶναι βαρύτερος καὶ ἀπὸ τὸν μόλυμβον καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν δύναμιν νὰ πετάξῃ πρὸς τὰς ἄνω διαμονάς, καὶ ἡμεῖς ἐδῶ τελειώνομεν τὸν λόγον καὶ σὲ συμβουλευόμεν νὰ ψάλλῃς αὐτὴν τὴν ἐπῳδὴν, ὡσὰν κάποιαν θεϊκὴν, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα καὶ καθ' ὁδὸν καὶ εἰς τὸ δωμάτιόν σου, καὶ μὲ τὴν φωνὴν σου καὶ μὲ τὸν νοῦν σου καὶ συνεχῶς νὰ λέγῃς εἰς τὴν ψυχὴν σου "Ἀκουσε, ψυχὴ μου, καὶ ἴδε καὶ κλίνει τὸ αὐτί σου καὶ λησμόνησε τὴν κακὴν συνήθειάν σου καὶ θὰ ἐπιθυμήσῃ ὁ βασιλεὺς τὸ κάλλος σου. Ἐὰν ἐπαναλαμβάνῃς διαρκῶς αὐτὸν τὸν λόγον, θὰ κάμῃς τὴν ψυχὴν σου καθαρωτέραν ἀπὸ ὅποιονδήποτε χρυσόν, διότι αὐταὶ αἱ λέξεις ἐφορμοῦν σφοδρότερον ἀπὸ τὸ πῦρ μέσα εἰς τοὺς λογισμοὺς τῆς διανοίας σου καὶ καθαρίζουν ὅποιονδήποτε κηλίδαν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΠΕΡΙ ΠΑΡΘΕΝΙΑΣ

“Οτι τῶν αἵρετικῶν ἡ παρθενία μισθὸν οὐκ ἔχει.

1. Τὸ τῆς παρθενίας καλὸν ἀποσιρέφονται μὲν Ἰουδαῖοι, καὶ θαυμασιὸν οὐδέεν, ὅπου γε καὶ αὐτὸν τὸν ἐκ παρθένου
5 Χριστὸν ἠτίμασαν, θαυμάζουσι δὲ Ἕλληγες καὶ καταπλήτι-
τονται, ζηλοῖ δὲ μόνη ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Τὰς γὰρ τῶν
αἵρετικῶν οὐκ ἂν εἴποιμί ποιε παρθένους ἐγώ· πρῶτον μὲν
ὅτι οὐκ εἰσὶν ἀγναί. Οὐ γὰρ εἰσὶν ἠρμοσμένοι ἐνὶ ἀνδρὶ καθὼς
ὁ μακάριος τοῦ Χριστοῦ βούλειαι νυμφαγωγὸς λέγων «Ἡρ-
10 μοσάμην ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παρασιῆσαι τῷ
Χριστῷ». Εἰ γὰρ καὶ περὶ παντὸς τοῦτο τοῦ πληρώματος
εἴρηται τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ’ ὅμως κἀκείνας περιλαμβάνει
τὸ λεχθέν. Αἱ τοίνυν τὸν ἕνα ἀνδρα μὴ σιέργουσαι, ἀλλ’
ἕτερον αὐτῷ τὸν οὐκ ὄντα ἐπεισάγουσαι Θεόν, πῶς ἂν εἶεν
15 ἀγναί;

2. Πρῶτον μὲν οὖν κατὰ τοῦτον τὸν λόγον οὐκ ἂν εἶ-
εν παρθένοι. Δεύτερον δὲ ὅτι τὸν γάμον ἀτιμάσασαι οὔτις
ἦλθον ἐπὶ τὸ ἀποσχέσθαι τοῦ γάμου. Τῷ γὰρ νομοθετηῆσαι
πονηρὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα προλαβοῦσαι τὰ τῆς παρθενίας
20 ἑαυτῶν ἀφείλοντο ἔπαθλα. Τοὺς γὰρ τῶν φάυλων ἀπεχομέ-
νους οὐ στεφανοῦσθαι ἀλλὰ μὴ κολάζεσθαι δίκαιον ἂν εἴη
μόνον. Καὶ ταῦτα ἴδοι τις ἂν οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις μόνον ἀλλὰ
καὶ ἐν τοῖς ἔξωθεν οὔτω διατειταγμένα νόμοις. Ὁ φονεύων
ἀναιρεῖσθω, φησὶν· οὐκέτι δὲ πρόσκειται, ὁ δὲ μὴ φονεύων
25 τιμάσθω. Ὁ κλέπτης κολαζέσθω· οὐκέτι δὲ καὶ τὸν μὴ λυμαι-

ΠΕΡΙ ΠΑΡΘΕΝΙΑΣ

α' Ἡ παρθενία τῶν αἵρετικῶν δὲν ἔχει ἀξίαν.

1. Τὸ καλὸν τῆς παρθενίας τὸ ἀποστρέφονται μὲν οἱ ουδαῖοι, καὶ δὲν εἶναι καθόλου παράξενον, ἀφοῦ καὶ τὸν ἴον τὸν Χριστὸν ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Παρθένον τὸν τίμασαν, τὸ θαυμάζουν δὲ οἱ Ἕλληνες καὶ μένουν κατάληκτοι, τὸ ποθεῖ δὲ μὲ Ζῆλον καὶ τὸ ἀσκεῖ μόνη ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Διότι τὰς παρθέτους τῶν αἵρετικῶν δὲν θὰ μπορούσα ποτὲ νὰ τὰς ὀνομάσω παρθέτους· πρῶτον μὲν, ἰότι δὲν εἶναι ἀγναί, καθ' ὅσον δὲν εἶναι ὑπανδρευμένα ἐ ἓνα ἄνδρα, ἔτσι ὅπως θέλει ὁ μακάριος νυμφαγωγὸς οὔ Χριστοῦ, λέγων· «Σὰς ἡραβῶνισα μὲ ἓνα ἄνδρα, διὰ ἃ σὰς παρουσιάσω ὡσὰν παρθένον ἀγνήν εἰς τὸν Χριστόν»¹. Διότι, μολονότι αὐτὸ ἐλέχθη καὶ δι' ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὅμως συμπεριλαμβάνει καὶ ἐκεῖνας. ἰότι αἱ γυναῖκες ποὺ δὲν ἀρκοῦνται εἰς τὸν ἓνα ἄνδρα, ἀλλ' εἰσάγουν ἄλλον κοντὰ εἰς αὐτόν, ποὺ δὲν εἶναι Θεός, ὡς θὰ ἤμπορούσαν νὰ εἶναι ἀγναί;

2. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐν θὰ ἤμπορούσαν νὰ εἶναι παρθένοι. Δεύτερον δέ, ἀφοῦ τίμασαν τὸν γάμον των, τότε ἠθέλησαν νὰ ἀπομακρυνοῦν ἀπὸ τὸν γάμον. Διότι μὲ τὸ νὰ φθάσουν νὰ νομοθεήσουν ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι πονηρόν, ἀφήρησαν ἀπὸ ὄν ἑαυτὸν των τὰ ἔπαθλα τῆς παρθενίας. Καθ' ὅσον αὐοὶ ποὺ ἀποφεύγουν τὰ φαῦλα, δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ τεφανώνωνται, ἀλλὰ μόνον νὰ μὴ τιμωροῦνται. Καὶ αὐτὰ ἃ ἤμπορούσε κανεὶς νὰ τὰ ἰδῆ νὰ διατάσσωνται ὄχι μόνον πὸ τοὺς ἰδικούς μας νόμους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς ἧς ἐκκλησίας. Αὐτός, λέγει, ποὺ φονεύει, νὰ φονεύεται, ἐν λέγει ὅμως, νὰ τιμᾶται αὐτός ποὺ δὲν φονεύει. Ὁ

ρόμενον τοῖς ἄλλοιροῖς δωρεὰν λαμβάνειν ἐκέλευσαν. Καὶ τὸν μοιχὸν ἀποκιννύντες, τὸν μὴ διορύτιοντα τοὺς ἑτέρων γάμους οὐδεμιᾶς ἠξίωσαν τιμῆς. Καὶ μάλα εἰκότως. Τὸ γὰρ ἐπαινεῖσθαι καὶ θανμάζεσθαι τῶν τὰ ἀγαθὰ κατορθούντων
 5 οὐ τῶν τὰ κακὰ φευγόντων ἐστίν· ἀποχρῶσα γὰρ ἐκείνοις τιμὴ τὸ μηδὲν πάσχειν δεινόν.

3. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν, ἂν μὲν τις εἰκῆ καὶ μάτην πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὀργισθῆ τὸν αὐτοῦ καὶ μῶρον ἀποκαλέσῃ, τὴν γέενναν ἠπέιλησεν. Οὐκέτι δὲ καὶ τὴν τῶν οὐ-
 10 ρανῶν βασιλείαν τοῖς μὴ μάτην ὀργιζομένοις καὶ λοιδορίας ἐκτριπομένοις ὑπέσχετο, ἀλλ' ἕτερόν τι τούτου πλεόν καὶ μείζον ἐξήτησεν, εἰπὼν, «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν». Καὶ δεῖξαι βουλόμενος πῶς σφόδρα μικρὸν καὶ εὐτελὲς καὶ οὐδεμιᾶς τιμῆς ἄξιον τὸ μὴ τοῖς ἀδελφοῖς ἀπεχθάνε-
 15 σθαι, τὸ τούτου πολλῶ πλεόν θεῖς, τὸ ἀγαπᾶν αὐτοὺς καὶ φιλεῖν, οὐδὲ τοῦτο ἔφησεν ἡμῖν ἀρκεῖν πρὸς τό τινος ἀξιοθῆναι τιμῆς. Πῶς γὰρ διὰ τῶν ἐθνικῶν μηδὲν κατὰ τοῦτο πλεόν ἔχωμεν; Ὡστε ἑτέρας ἡμῖν ταύτης πολλῶ μείζονος προσθήκης δεῖ εἴ γε μέλλοιμεν μισθὸν ἀπαιτεῖν. Μὴ
 20 γὰρ ἐπειδὴ σέ, φησὶν, οὐ κατακρίνω τῆ γέεννη λοιδορίας καὶ ὀργῆς ἀπεχόμενον τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἤδη διὰ τοῦτο καὶ σιεφάνων ἀξίου σαιτόν. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἀπαιτῶ μόνον φιλοφροσύνης μέτρον ἐγώ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῷ μὴ λοιδορεῖσθαι καὶ φιλεῖν αὐτὸν λέγῃς, ἔτι κάτω που σιρέφῃ καὶ πα-
 25 ρὰ τοὺς τελώνας τάτιεις σαιτόν. Ἄλλ' εἰ θούλει τέλειος εἶναι καὶ τῶν οὐρανῶν ἄξιος, μὴ σιῆς μέχρι τούτου μόνον,

2. Ματθ. 5, 22.

3. Ματθ. 5, 44.

κλέπτης νὰ τιμωρῆται· δὲν διέταξαν ὅμως καὶ ν' ἀμείβεται αὐτὸς ποὺ δὲν κλέπτει τὰ ξένα πράγματα. Καὶ ἐνῶ καταδικάζουν εἰς θάνατον τὸν μοιχόν, δὲν ἐθεώρησαν ἄξιον καμμίας τιμῆς ἐκείνον ποὺ δὲν ὑπονομεύει τοὺς γάμους τῶν ἄλλων. Καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Διότι ὁ ἔπαινος καὶ ὁ θαυμασμὸς ἀνήκουν εἰς ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴν, καὶ ὄχι εἰς ἐκείνους ποὺ ἀποφεύγουν τὰ κακὰ· διότι εἶναι ἀρκετὴ ἡ τιμὴ δι' ἐκείνους, τὸ ὅτι δὲν παθαίνουν κανὲν κακόν.

3. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν, ἐὰν μὲν κάποιος ὀργισθῆ ἔναντιον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς κανένα λόγον καὶ αἰτίαν καὶ τὸν ἀποκαλέσῃ ἴμωρόν², τὸν ἠπειλήσῃ μὲ τὴν γέενναν. Ὅμως δὲν ὑπεσχέθη καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν ὀργίζονται χωρὶς λόγον καὶ δὲν ἐκτρέπονται εἰς ὕβρεις, ἀλλ' ἐζήτησε κάτι ἄλλο, περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ καὶ μεγαλύτερον, εἰπὼν, «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς σας»³. Καὶ ἐπιθυμῶν νὰ δείξῃ πόσον πολὺ ἀσήμαντον καὶ εὐτελὲς καὶ χωρὶς καμμίαν ἀξίαν εἶναι τὸ νὰ μὴ μισῆ κανεὶς τοὺς ἀδελφούς του, ἀφοῦ ἔθεσε τὸ πολὺ σπουδαιότερον ἀπὸ αὐτό, τὸ ν' ἀγαπᾶ αὐτοὺς καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ συμπάθειαν δι' αὐτούς, δὲν εἶπεν· ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ τύχωμεν κάποιας τιμῆς. Διότι πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ συμβῆ αὐτό, ὅταν δὲν ἔχωμεν νὰ παρουσιάσωμεν τίποτε τὸ ἐπὶ πλεόν ὡς πρὸς αὐτὸ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας; Ὡστε χρειαζόμεθα μίαν ἄλλην προσθήκην πολὺ πιὸ μεγαλυτέραν ἀπὸ αὐτήν, ἐὰν βέβαια πρόκειται ν' ἀπαιτήσωμεν μισθόν. Διότι, λέγει, μὴ ἔχῃς τὴν ἀξίωσιν, ἐπειδὴ δὲν σὲ τιμωρῶ μὲ τὴν γέενναν, ποὺ δὲν ὑβρίζεις τὸν ἀδελφόν σου καὶ δὲν ὀργίζεσαι ἔναντιον του, νὰ τύχῃς ἀμέσως ἄξιος καὶ στεφάνων. Καθ' ὅσον ἐγὼ δὲν ἀπαιτῶ μόνον τόσον μέτρον φιλοφροσύνης, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν τὸν ὑβρίζεις, λέγῃς ὅτι καὶ τὸν ἀγαπᾶς, σύρεσαι ἀκόμη χαμηλὰ καὶ τοποθετεῖς τὸν ἑαυτὸν κοντὰ εἰς τοὺς τελώνας. Ἄλλ' ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος καὶ ἄξιος τῶν οὐρανῶν, μὴ σταματήσῃς μέχρις ἐδῶ μόνον, ἀλλὰ ἀνέβα ἀκόμη πιὸ ὑψηλὰ καὶ σκέψου ἀνώτερα ἀπὸ

ἀλλ' ἀνάβηθι προσωιτέρω καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς μείζονα λαβὲ λογισμὸν. Τοῦτο δέ ἐσσι τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν.

4. Ἐπεὶ οὖν πάντοθεν ἡμῖν τοῦτο συνωμολόγηται, πωσάσθωσαν μάτην οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων κόπιοντες ἑαυτούς·
 5 οὐδένα γὰρ λήφονται μισθόν. Οὐκ ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἄδικος, ἄπαγε, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀγνώμονες καὶ πονηροί. Πῶς; Ἀποδέδεικται τοίνυν μηδεμίαν κεῖσθαι δωρεὰν μόνῃ τῇ τῶν φαύλων φυγῇ. Τὸν δὲ γάμον αὐτοὶ φαῦλον νομίσαντες οὕτως ἔφυγον. Πῶς οὖν ὑπὲρ τῆς τῶν φαύλων ἀναχωρήσεως
 10 ὡς δυνήσονται μισθὸν ἀπαιτεῖν; Ὡσπερ γὰρ ἡμεῖς ὑπὲρ τοῦ μὴ μοιχεύειν στεφανοῦσθαι οὐκ ἀξιόσομεν, οὕτως οὐδὲ ὑπὲρ τοῦ μὴ γαμεῖν ἐκεῖνοι. Ἐρεῖ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ὁ κατ' ἐκείνην κρίνων τὴν ἡμέραν Ἐγὼ τὰς τιμὰς οὐ τοῖς τῶν πονηρῶν ἀπεσχημένοις τέθεικα μόνον - μικρὸν γὰρ παρ' ἐμοὶ τοῦτο
 15 τὸ μέρος -, ἀλλὰ τοὺς ἅπασαν ἐπελθόντας ἀρειτὴν τούτους εἰς τὴν ἀγῆρω τῶν οὐρανῶν εἰσάγω κληρονομίαν. Πῶς οὖν ὑμεῖς, προᾶγμα ἀκάθαρτον καὶ ἐναγὲς εἶναι τὸν γάμον νομίσαντες, τῆς τῶν ἐναγῶν ἀπαλλαγῆς τὰ κείμενα τοῖς ἐργάταις τῶν ἀγαθῶν ἀπαιτεῖτε ἔπαθλα;

20 5. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὰ πρόβατα ἐκ δεξιῶν ἴσθησιν ὁ Χριστὸς καὶ εὐλογεῖ καὶ εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει, οὐχ ὅτι οὐχ ἤρπασαν τὰ ἀλλότρια, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ αὐτῶν ἐτέροις διένειμαν. Καὶ τὸν τὰ πέντε τάλαντα δὲ ἐγχειρισθέντα ἀποδέχεται, οὐχ ὅτι οὐκ ἐμείωσεν, ἀλλ' ὅτι ἐπλεόνασε τὸ δοθέν,
 25 καὶ διπλὴν τὴν παρακαταθήκην ἀπέδωκεν. Μέχρι τίνος οὖν οὐ σιήσεσθε τρέχοντες εἰς κενὸν καὶ κοπιῶντες μάτην καὶ εἰκῆ πικτεύοντες καὶ τὸν ἀέρα δέροντες; Καὶ εἶθε μόνον εἰκῆ. Καίτοι οὐδὲ τοῦτο μικρὸν εἰς κολάσεως λόγον, τὸ πολλὰ καμόντας καὶ μείζονα τῶν πόνων προσδοκήσαντας ἔπαθλα

αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Αὐτὸ δὲ σημαίνει τὸ ν' ἀγαπᾶς τοὺς ἐχθροὺς σου.

4. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ παντοῦ αὐτὸ συνομολογεῖται, ὡς παύσουν οἱ αἵρετικοὶ νὰ κοπιᾶζουν ἄδικα, διότι δὲν θὰ λάβουν κανένα μισθόν. "Ὅχι ἐπειδὴ ὁ Κύριος εἶναι ἄδικος, μακρὰ κάτι τέτοιον, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι ἀχάριστοι καὶ πονηροί. Πῶς; "Ἐχει ἀποδειχθῆ δηλαδὴ ὅτι δὲν ἐπιφυλάσσεται καμμία ἀμοιβὴ εἰς ἐκείνους ποὺ ἀποφεύγουν μόνον τὰ κακά. Τὸν δὲ γάμον θεωρήσαντες αὐτὸν ὡς κακόν, τὸν ἀπέφυγον δι' αὐτό. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορέσουν ν' ἀπαιτήσουν μισθόν διὰ τὸ ὅτι ἀπέφυγον τὰ κακά; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡμεῖς δὲν θ' ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν στέφανον ἐπειδὴ ἀποφεύγομεν τὴν μοιχείαν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι δὲν θ' ἀξιωθοῦν ἐπειδὴ ἀποφεύγουν τὸν γάμον. Διότι θὰ εἶπῃ πρὸς αὐτοὺς αὐτὸς ποὺ θὰ κρίνη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· Ἐγὼ δὲν ἔθεσα τὰς τιμὰς δι' ἐκείνους ποὺ ἀποφεύγουν μόνον τὰ κακά — διότι αὐτὸ εἶναι δι' ἐμὲ ἀσήμαντον —, ἀλλὰ αὐτοὺς ποὺ ἐπραγματοποίησαν ὅλην τὴν ἀρετὴν, αὐτοὺς ὀδηγῶ εἰς τὴν αἰώνιον κληρονομίαν τῶν οὐρανῶν. Πῶς λοιπὸν σεῖς, θεωρήσαντες τὸν γάμον πρᾶγμα ἀκάθαρτον καὶ βδελυρόν, ἀπαιτεῖτε διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῶν βδελυρῶν πραγμάτων τὰ ἔπαθλα ποὺ ἐπιφυλάσσονται διὰ τοὺς ἐργάτας τῶν ἀγαθῶν;

5. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ τὰ πρόβατα τὰ τοποθετεῖ ὁ Χριστὸς εἰς τὰ δεξιὰ καὶ τὰ εὐλογεῖ καὶ τὰ ὀδηγεῖ εἰς τὴν βασιλείαν⁴, ὅχι ἐπειδὴ δὲν ἤρπασαν τὰ ξένα πράγματα, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὰ ἰδικὰ τῶν τὰ ἐμοίρασαν εἰς τοὺς ἄλλους. Καὶ ἀποδέχεται αὐτὸν ποὺ τοῦ ἐνεπιστεύθη τὰ πέντε τάλαντα, ὅχι ἐπειδὴ δὲν τὰ ἐμείωσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠΰξησεν αὐτὸ ποὺ τοῦ ἐδόθη, καὶ ἀπέδωσε διπλάσια αὐτὰ ποὺ τοῦ ἀνετέθησαν. Μέχρι πότε λοιπὸν δὲν θὰ παύσετε νὰ τρέχετε εἰς τὸ κενὸν καὶ νὰ κοπιᾶζετε ἄδικα καὶ εἰς τὰ χαμένα ν' ἀγωνίζεσθε καὶ τὸν ἀέρα νὰ δέρετε; Καὶ μακάρι νὰ τὸ ἐκάματε αὐτὸ ἄσκοπα. "Ἄν καὶ βέβαια αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὰ τιμωρία, τὸ νὰ τοποθετηθοῦν δηλαδὴ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπονομῆς τῆς τιμῆς μεταξὺ τῶν ἀτίμων

κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τιμῆς ἐν τοῖς ἀτίμοις τειάχθαι.

6' "Οτι καὶ κολάζονται οἱ αἵρετικοὶ
διὰ τὸ παρθενεῦσαι.

1. Ἔσιν δὲ νῦν οὐ τοῦτο μόνον τὸ δεινόν, οὐδὲ μέχρι
5 τοῦ μὴ κερδᾶναι τὰ τῆς ζημίας αὐτοῖς, ἀλλ' ἕτερα πολλῶ
τούτων ἐκδέξεται χαλεπώτερα· τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ὁ σκώ-
ληξ ὁ ἀτελεύτητος, τὸ σκότιος τὸ ἐξώτερον, ἡ θλίψις, ἡ στε-
νοχωρία. Ὡστε μυρίων ἡμῖν δεῖ σιομάτων καὶ τῆς ἀγ-
γέλων δυνάμεως, ἵνα δυνηθῶμεν τῆς εἰς ἡμᾶς κηδεμονίας
10 εὐχαριστιᾶν ἀποδοῦναι τῷ Θεῷ τὴν ἀξίαν. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ
οὕτω δυνατὸν. Πῶς γάρ; Ὁ μὲν γὰρ πόνος ὑπὲρ τῆς παρ-
θενίας ἡμῖν καὶ τοῖς αἵρετικοῖς ἴσος, τάχα δὲ καὶ πολλῶ
πλείων ἐκείνοις, ὁ δὲ καρπὸς τῶν πόνων οὐκ ἴσος, ἀλλ' ἐ-
κείνοις μὲν δεσμὰ καὶ δάκρυα καὶ οἰμωγαὶ καὶ τὸ κολάζε-
15 σθαι ἀθάνατα, ἡμῖν δὲ αἱ τῶν ἀγγέλων λήξεις καὶ αἱ φαιδραὶ
λαμπάδες καὶ τὸ πάντων κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, ἡ μετὰ τοῦ
κυρίου διαγωγή.

2. Τί δήποι' οὖν ἐναντία τῶν αὐτῶν πόνων τὰ ἐπίχειρα;
"Οτι ἐκεῖνοι μὲν ἵνα ἀντινομοθεήσωσι τῷ Θεῷ τὴν παρ-
20 θενίαν εἴλοντο, ἡμεῖς δὲ ἵνα ἀνύσωμεν αὐτοῦ τὸ θέλημα
τοῦτο πράττομεν. "Οτι γὰρ ὁ Θεὸς βούλεται πάντας ἀνθρώ-
πους ἀπέχεσθαι γάμου, μάρτυς ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἐ-
αυτῷ λαλοῦντα· «Βούλομαι» γάρ, φησὶν, «πάντας ἀνθρώπους
εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν», ἐν ἐγκρατεία δηλονότι. Φειδόμενος
25 δὲ ἡμῶν ὁ Σωτὴρ καὶ εἰδὼς ὅτι «Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον,
ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής», οὐκ εἰς ἐντολῆς ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα
κατέκλεισεν, ἀλλ' ἐπέστρεψεν αὐτοῦ τὴν αἴρεσιν ταῖς ἡμετέ-

5. Α' Κορ. 7, 7.

6. Ματθ. 26, 41.

αὐτοὶ ποὺ ἐκόπιασαν πάρα πολὺ καὶ ἐπερίμεναν νὰ λάβουν μεγαλύτερα ἔπαθλα ἀπὸ τοὺς κόπους των.

*β' Περὶ τοῦ ὅτι τιμωροῦνται οἱ αἵρετικοὶ
ἐξ αἰτίας τῆς παρθενίας.*

1. Καὶ τώρα λοιπὸν δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ κακόν, οὔτε φθάνει ἡ ζημία μέχρις εἰς τὸ νὰ μὴ κερδίσουν τίποτε, ἀλλὰ τοὺς ἐπιφυλάσσονται ἄλλα πολὺ φοβερώτερα ἀπὸ αὐτά· τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ὁ σκώληξ ὁ αἰώνιος, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἡ θλίψις, ἡ στενοχωρία. Ὡστε χρειαζόμεθα ἀμέτρητα στόματα καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἀγγέλων διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εὐχαριστήσωμεν ἐπαξίως τὸν Θεὸν διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του. Μᾶλλον δὲ οὔτε ἔτσι εἶναι δυνατόν. Πῶς δηλαδή; Διότι, ὁ μὲν κόπος διὰ τὴν παρθε- νίαν εἶναι ἴσος εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς αἵρετικούς, ἴσως δὲ καὶ πολὺ περισσότερον εἰς ἐκείνους, ὁ καρπὸς ὅμως τῶν κόπων δὲν εἶναι ἴσος, ἀλλ' ἐκείνους μὲν τοὺς ἀναμένουν τὰ δεσμά, τὰ δάκρυα, οἱ θρῆνοι καὶ ἡ αἰώνιος κόλασις, ἡμᾶς ὅμως ἡ κληρονομία τῶν ἀγγέλων καὶ αἱ φαιδραὶ λαμπάδες καὶ τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ἡ συνα- ναστροφή μὲ τὸν νυμφίον.

2. Διατί λοιπὸν τέλος πάντων ἡ ἀμοιβὴ διὰ τοὺς ἰδίους κόπους εἶναι τόσον ἀντίθετος; Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι μὲν ἐπροτίμησαν τὴν παρθενίαν διὰ νὰ νομοθετήσουν ἀντίθε- τα ἀπὸ τὰ τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡμεῖς τὸ κάμνομεν αὐτὸ διὰ νὰ ἐκτελέσωμεν τὸ θέλημα αὐτοῦ. Τὸ ὅτι βέβαια ὁ Θεὸς θέ- λει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ν' ἀπέχουν ἀπὸ τὸν γάμον, μάρτυς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔχει καὶ ὁμιλεῖ μέσα του ὁ Χριστός· διότι λέγει· «Θέλω ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι ὅπως καὶ ἐγώ»⁵, δηλαδή νὰ εἶναι ἐγκρατεῖς. Ἀπὸ ἄπειρον εὐσπλαγ- χνίαν ὅμως ὁ Σωτὴρ καὶ γνωρίζων ὅτι «Τὸ μὲν πνεῦμα εἶναι πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής»⁶, δὲν ὤρισεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὡς ὑποχρεωτικὴν ἐντολήν, ἀλλ' ἄφησε τὴν ἐκλο- γὴν αὐτοῦ μέσα εἰς τὰς ψυχὰς μας. Διότι ἐὰν ἦτο προστα- γὴ καὶ νόμος, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τύχουν τιμῆς ὅσοι

ραις ψυχαῖς. Εἰ γὰρ ἦν ἐπίταγμα καὶ νόμος, οὐκ ἂν οἱ κατορθώσαντες τιμῆς ἀπῆλυσαν, ἀλλ' ἤκουσαν ἄν· «Ὁ ὠφείλατε ποιῆσαι πεποιθήκατε»· οὔτε οἱ διαμαρτιάνοντες συγγνώμης ἔτυχον, ἀλλὰ τὴν τῶν παρανομούντων ἂν ὑπέσκησαν
 5 δίκην. Νῦν δὲ εἰπὼν, «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω», τοὺς μὲν μὴ δυναμένους οὐ κατέκρινε, τῶν δὲ δυναμένων πολλὴν καὶ ὑπέρογκον τὸν ἀγῶνα ἀπέδειξε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος κατ' ἴχνος θαίνων τοῦ διδασκάλου, «Ἐπιταγὴν Κυρίου», φησὶν, «οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι».

10 γ' "Οτι σατανικῆς ἀπανθρωπίας τὸ βδελύττεσθαι γάμον.

Ἄλλ' οὐδὲ Μαρκίων οὐδὲ Οὐαλεντίνος οὐδὲ Μάνης ταύτης ἠνέσχοντο τῆς συμμετρίας. Οὐ γὰρ εἶχον ἐν ἑαυτοῖς λαλοῦντα τὸν Χριστόν, τὸν τῶν ἰδίων προσβάτων φειδόμενον
 15 καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τιθέντα ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν ἀνθρωποκτόνον τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τοὺς πειθομένους αὐτοῖς πάντας ἀπώλεσαν, ἐνταῦθα μὲν αὐτοὺς ἀνοήτοις καὶ ἀφορήτοις βαρύνοντες πόνοις, ἐκεῖ δὲ εἰς τὸ ἠτοιμασμένον ἐκείνοις πῦρ συγκατασπάσαντες ἑαυτοῖς.

20 δ' "Οτι καὶ Ἑλλήνων ἀθλιώτεροι κατὰ τὴν παρθενίαν οἱ αἵρετικοί.

1. Ὡ καὶ Ἑλλήνων ὑμεῖς ἀθλιώτεροι. Ἑλληνας μὲν γὰρ εἰ καὶ τὰ τῆς γεέννης ἐκδέχεται δεινά, ἀλλ' ὅμως τὸ γοῦν ἐνταῦθα καρποῦνται ἡδύ, γάμοις ὁμιλοῦντες καὶ χρημάτων
 25 ἀπολαύοντες καὶ τῆς ἄλλης ἀνέσεως τῆς βιωτικῆς. Ὑμῖν δὲ τὸ βασανίζεσθαι καὶ ταλαιπωρεῖσθαι ἐκατέρωθεν, ἐνταῦθα μὲν ἐκοῦσιν, ἐκεῖ δὲ μὴ βουλομένοις. Καὶ Ἑλλησι μὲν ὑπὲρ

7. Λουκᾶ 17, 10.

8. Ματθ. 19, 12.

10. Α' Κορ. 7, 25.

θα κατώρθωναν αὐτήν, ἀλλὰ θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀκούσουν· «Ἐκάματε αὐτὸ ποὺ ὠφείλατε νὰ κάμετε»⁷· οὔτε αὐτοὶ ποὺ θ' ἀπετύγχανον νὰ τὴν ἐκτελέσουν θὰ ἐλάμβανον συγχώρησιν, ἀλλὰ θὰ ὑφίσταντο τὴν τιμωρίαν αὐτῶν ποὺ παρανομοῦν. Ἐνῶ τώρα μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «Αὐτὸς ποὺ ἤμπορεῖ νὰ τὸ δεχθῆ καὶ νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ ἄς τὸ δεχθῆ»⁸, αὐτοὺς μὲν ποὺ δὲν ἤμποροῦν νὰ τὴν ἐφαρμόσουν δὲν τοὺς κατεδέκασεν, ἐνῶ αὐτοὺς ποὺ ἤμποροῦν νὰ τὴν ἐφαρμόσουν ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι πάρα πολὺ μέγας καὶ ὑπέρογκος ὁ ἀγὼν των. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀκολουθῶν τὸν διδάσκαλόν του λέγει· «Δὲν ἔχω ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ σὰς λέγω τὴν γνώμην μου»⁹.

γ' Περὶ τοῦ ὅτι εἶναι σατανικῆς ἀπανθρωπίας ἡ ἀποστροφή πρὸς τὸν γάμον.

Ἄλλ' οὔτε ὁ Μαρκίων οὔτε ὁ Οὐαλεντίνος οὔτε ὁ Μάνης ἐτήρησαν αὐτὸ τὸ μέτρον. Διότι δὲν εἶχον μέσα των τὸν Χριστὸν νὰ ὁμιλῆ, ποὺ ἀγαπᾷ τὰ πρόβατά του καὶ ἐθυσίασε τὴν ζωὴν του χάριν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν ἀνθρωποκτόνον, τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὠδήγησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπίστευσαν εἰς αὐτούς, φορτώνοντες αὐτοὺς εἰς μὲν τὴν ἐδῶ ζωὴν μὲ ἀνωφελεῖς καὶ ἀφορήτους κόπους, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ζωὴν συμπαρασύραντες τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὸ πῦρ τὸ ἠτοιμασμένον δι' ἐκείνους.

δ' Περὶ τοῦ ὅτι οἱ αἵρετικοὶ εἶναι ἀθλιώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας ὡς πρὸς τὴν παρθενίαν.

1. Ὡσεῖς ποὺ εἴσθε ἀθλιώτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας. Διότι οἱ μὲν εἰδωλολάτραι, ἂν καὶ τοὺς ἐπιφυλάσσουνται τὰ δεινὰ τῆς γεέννης, ἀλλ' ὅμως καρποῦνται τὰ εὐχάριστα τῆς ἐδῶ ζωῆς, συνάπτοντες γάμους καὶ ἀπολαμβάνοντες τὰ χρήματα καὶ τὰς ἄλλας κοσμικὰς ἀνέσεις. Διὰ σὰς ὅμως ἐπιφυλάσσονται καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις βάσανα καὶ ταλαιπωρία, εἰς μὲν τὴν ἐδῶ ζωὴν μὲ τὴν θέλησίν σας, εἰς δὲ τὴν ἄλλην χωρὶς νὰ τὸ θέλετε. Καὶ εἰς

νησιείας καὶ παρθενίας οὔτε μισθὸν δώσει τις οὔτε κόλασις ἀποκείσεται, ὑμεῖς δὲ ὑπὲρ ὧν μυρίους προσεδοκήσατε ἐπαίνους, ὑπὲρ τούτων τὴν ἐσχάτην δώσετε δίκην, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀκούσεσθε· «Ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ
 5 ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ», ὅτι ἐνησιεύσατε, ὅτι ἐπαρθενεύσατε.

2. Ἡ γὰρ νησιεία καὶ ἡ παρθενία οὔτε καλὸν καθ' ἑαυτὸ οὔτε κακόν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν μειόντων προαιρέσεως ἐκάτερον γίνεται. Καὶ Ἑλλησι μὲν ἄκαρπος ἡ τοιαύτη ἀρετή, ἀπέ-
 10 χουσι γὰρ αὐτῶν τὸν μισθὸν ὅτι μὴ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον μειτῆλθον αὐτήν, ὑμεῖς δὲ ὅτι τῷ Θεῷ μαχόμενοι καὶ διαβάλλοντες αὐτοῦ τὰ κίσματα οὐ μόνον οὐκ ἀπέχετε τὸν μισθὸν ὑμῶν ἀλλὰ καὶ κολασθήσεσθε. Καὶ δογματίων μὲν ἕνεκεν μετ' ἐκείνων τειάξεσθε, ὅτι ὁμοίως αὐτοῖς τὸν ὄντα Θεὸν
 15 ἀπειθήσαντες πολυθεΐαν εἰσηγάγετε. Τῆς δὲ πολιτείας ἕνεκεν ἄμεινον ὑμῶν ἐκεῖνοι πράξουσιν. Τοῖς μὲν γὰρ ἡ ζημία μέχρι τοῦ μηδὲν λαβεῖν ἀγαθόν, ὑμῖν δὲ καὶ τοῦ κακὰ προσλαβεῖν. Καὶ τοῖς μὲν κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀπολαῦσαι πάντων ὑπῆρξεν, ὑμεῖς δὲ ἀμφοτέρων σιερήσεσθε.

20 3. Ἄρα τίς ἐστὶ ταύτης κόλασις χαλεπωτέρα, πόνων καὶ ἰδρώτων τιμωρίας ἀπολαμβάνειν τὰς ἀμοιβάς; Ὁ μοιχὸς καὶ πλεονέκτης καὶ ὁ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐντροφῶν καὶ τὰ τοῦ πλησίον ἀρπάζων ἔχουσι τινὰ παραμυθίαν, βραχεῖαν μὲν, ἔχουσι δὲ ὅμως, τὸ ὑπὲρ τούτων κολάζεσθαι ὑπὲρ ὧν ἐνταῦθα ἀπέλαυσαν, ὁ δὲ πενίαν μὲν ἐκούσιον ὑποσιάς, ἵνα ἐκεῖ
 25 πλουτῆ, καὶ τοὺς τῆς παρθενίας πόνους ἵνα ἐκεῖ μετ' ἀγγέλων χορεύῃ, εἶτα ἐξαίφνης καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ὑπὲρ

11. Ματθ. 25, 41.

12. Ματθ. 6, 5.

μέν τοὺς εἰδωλολάτρας δὲν θ' ἀποδώσῃ κανεῖς διὰ τὴν νηστείαν καὶ τὴν παρθενίαν των οὔτε μισθὸν οὔτε θὰ τοὺς ἐπιβληθῆ τιμωρία, σεῖς ὅμως δι' ἐκεῖνα ποὺ ἐπεριμένατε νὰ λάβετε ἐπαίνους, δι' αὐτὰ θὰ ὑποστῆτε τὴν πιὸ φοβερὰν τιμωρίαν καὶ θ' ἀκούσετε μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους: «Φύγετε ἀπὸ κοντὰ μου καὶ πηγαίνετε εἰς τὸ πῦρ ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους του»¹¹, διότι ἐνηστεύσατε, διότι ἠσκήσατε τὴν παρθενίαν.

2. Διότι ἡ νηστεία καὶ ἡ παρθενία αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶναι οὔτε καλὸν οὔτε κακόν, ἀλλὰ γίνεται τὸ καθ' ἓνα καλὸν ἢ κακόν ἀπὸ τὴν προαίρεσιν αὐτῶν ποὺ τὰ ἀσκοῦν. Καὶ εἰς μὲν τοὺς εἰδωλολάτρας ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι ἄκαρπος, διότι ἔλαβον τὸν μισθὸν των¹², καθ' ὅσον δὲν ἠσκησαν αὐτὴν ἀπὸ φόβον πρὸς τὸν Θεόν, σεῖς ὅμως ἐπειδὴ μάχεσθε τὸν Θεὸν καὶ διαβάλλετε τὰ ἔργα αὐτοῦ ὄχι μόνον δὲν θ' ἀμειφθῆτε, ἀλλὰ καὶ θὰ τιμωρηθῆτε. Καὶ ἐξ αἰτίας μὲν τῶν διδασκαλιῶν σας, θὰ εὐρεθῆτε εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν μὲ ἐκείνους, διότι εἰσηγάγετε ὅπως καὶ ἐκεῖνοι τὴν πολυθεΐαν, ἀρνηθέντες τὸν πραγματικὸν Θεόν, ἐξ αἰτίας δὲ τοῦ τρόπου ζωῆς των ἐκεῖνοι θὰ τύχουν καλυτέρας μεταχειρίσεως. Διότι δι' ἐκείνους μὲν ἡ Ζημία φθάνει μέχρι τοῦ νὰ μὴ λάβουν κανέν ἀγαθόν, διὰ σὰς ὅμως εἰς τὴν Ζημίαν θὰ προστεθοῦν καὶ τὰ κακά. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν συνέβη ν' ἀπολαύσουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν, σεῖς ὅμως θὰ στερηθῆτε καὶ τὰ δύο.

3. Ποία ἄρα γε κόλασις εἶναι φοβερωτέρα ἀπὸ αὐτὴν, τὸ νὰ ἀπολαμβάνετε δηλαδὴ ὡς ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἰδρωτάς τὰς τιμωρίας; Ὁ μοιχὸς καὶ ὁ πλεονέκτης καὶ ὁ ἀπολαμβάνων τὰ ξένα ἀγαθὰ καὶ ὁ ἀρπάζων τὰ τοῦ πλησίον ἔχουν κάποια παρηγορίαν, σύντομον μὲν, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ἔχουν, τὸ ὅτι τιμωροῦνται δι' αὐτὰ ποὺ ἀπήλαυσαν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, αὐτὸς ὅμως ποὺ ὑπέστη τὴν πτωχείαν μὲ τὴν θέλησίν του διὰ νὰ γίνῃ ἐκεῖ πλούσιος, καὶ ὑπέφερε τοὺς κόπους τῆς παρθενίας διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀγγέλων, ἔπειτα τελείως ἔαφνικὰ καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν νὰ τιμωρῆται δι' αὐ-

τούτων καλοζόμενος ὑπὲρ ὧν μυρίων ἤλπισεν ἀπολαύσεσθαι
καλῶν, οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν ὅσην ὑφίσταται τὴν ἀλγηδὸνα τῷ
παρ' ἐλπίδας, ταῦτα παθεῖν. Ἐγὼ γὰρ ἐξ ἴσης τοῦ πυρὸς
ὑπὸ τοῦ συνείδοτος οἶμαι μασιίζεσθαι αὐτόν, ὅταν ἐννοήσῃ
5 τοὺς μὲν τὰ αὐτὰ αὐτῷ πεπονηκότας τῷ Χριστῷ συνόντας,
αὐτόν δὲ ὑπὲρ ὧν ἐκεῖνοι τῶν ἀπορορήτων ἀπολαύουσιν ἀγα-
θῶν, ὑπὲρ τούτων τὴν ἐσχάτην ἴνωνα δίκην, καὶ τῶν ἀκολά-
σιων καὶ λάγνων τὸν ἐν σεμνότητι διάγοντα χαλεπώτερα
πάσχοντα.

10 ε' "Οτι καὶ μοιχείας ἀκαθαρτοτέρα
ἢ τῶν αἵρετικῶν παρθενία.

1. Καὶ γὰρ ἀσελγείας ἀπάσης ἢ τῶν αἵρετικῶν σωφρο-
σύνη χείρων ἐστίν. Ἐκείνη μὲν γὰρ μέχρις ἀνθρώπων ἴ-
σησι τὴν ἀδικίαν, αὕτη δὲ τῷ Θεῷ μάχεται καὶ τὴν ἄπειρον
15 ὑβρίζει σοφίαν. Τοιαύτας τοῖς αὐτὸν θεραπεύουσιν ὁ διάβο-
λος ἴσησι τὰς πάγας. "Οτι γὰρ τῆς ἐκείνου πονηρίας ἐστὶν
ἀκριβῶς εὔρημα ἢ τῶν αἵρετικῶν παρθενία, οὐκ ἐμὸς ὁ λό-
γος, ἀλλὰ τοῦ τὰ νοήματα αὐτοῦ οὐκ ἀγνοοῦντος.

2. Τί οὖν οὐτός φησιν; «Τὸ πνεῦμα ρητιῶς λέγει ὅτι ἐν
20 ὑσιέροις καιροῖς ἀποσιήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχον-
τες πνεύμασι πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων ἐν ὑπο-
κρίσει ψευδολόγων κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν,
κωλύοντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς
μετάληψιν». Πῶς οὖν παρθένος ἢ τῆς πίστεως ἀποσιᾶσα, ἢ
25 τοῖς πλάνοις προσέχουσα καὶ τοῖς δαίμοσι πειθομένη καὶ τι-
μῶσα τὸ ψεῦδος; Πῶς παρθένος ἢ κεκαυτηριασμένη τὴν
συνείδησιν; Τὴν γὰρ παρθένον οὐ τῷ σώματι μόνον καθαρὰν

τὰ διὰ τὰ ὅποια ἤλπισε ν' ἀπολαύσῃ ἀμέτρητα ἀγαθὰ, δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε καὶ νὰ εἰπῇ κανεὶς πόσον πόνον δοκιμάζει, διὰ τὸ ὅτι ἔπαθεν αὐτὰ χωρὶς νὰ τὸ ἐλπίζῃ. Διότι ἐγὼ πιστεύω ὅτι θὰ μαστίζεται ἀπὸ τὴν συνείδησίν του ἐξ ἴσου μὲ τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, ὅταν θὰ σκέπτεται ὅτι αὐτοὶ μὲν ποὺ ἐκοπίασαν τὸ ἴδιο μὲ αὐτὸν συναναστρέφονται τὸν Χριστόν, αὐτός δὲ ὅτι ὑφίσταται τὴν πιὸ φοβερωτέραν τιμωρίαν δι' αὐτὰ διὰ τὰ ὅποια ἐκείνοι ἀπολαμβάνουν τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν καὶ ὅτι πάσχει χειρότερα ἀπὸ τοὺς ἀκολάστους καὶ φιληδόνους, αὐτός ποὺ ἔζησε μὲ σεμνότητα.

*ε' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ παρθενία τῶν αἵρετικῶν εἶναι
πιὸ ἀκάθαρτος καὶ ἀπὸ τὴν μοιχείαν.*

1. Πράγματι λοιπὸν ἡ σωφροσύνη τῶν αἵρετικῶν εἶναι χειροτέρα ἀπὸ ὅλην τὴν ἀσέλγειαν. Διότι ἐκείνη μὲν ἐπεκτείνει τὴν ἀδικίαν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ αὐτὴ μάχεται τὸν Θεὸν καὶ ὑβρίζει τὴν ἄπειρον σοφίαν. Τέτοιου εἴδους παγίδας στήνει ὁ διάβολος εἰς αὐτοὺς ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἡ παρθενία τῶν αἵρετικῶν εἶναι πράγματι ἐφεύρημα τῆς πονηρίας τοῦ διαβόλου, δὲν εἶναι ἰδικός μου λόγος, ἀλλ' ἐκείνου ποὺ δὲν ἀγνοεῖ τὰς σκέψεις του.

2. Τί λέγει λοιπὸν αὐτός; «Τὸ πνεῦμα λέγει ρητῶς ὅτι κατὰ τοὺς ὑστερινοὺς χρόνους μερικοὶ θ' ἀποστατήσουν ἀπὸ τὴν πίστιν, διότι θὰ προσέχουν εἰς πνεύματα ποὺ πλανοῦν καὶ εἰς διδασκαλίας δαιμόνων μέσῳ τῆς ὑποκρισίας ψευδολόγων ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν στιγματισμένην τὴν συνείδησίν των, ποὺ ἐμποδίζουν τὸν γάμον καὶ διάτασσιν ἀποχὴν ἀπὸ τὰς τροφάς, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἔδωκε διὰ νὰ τὰς τρώγουν οἱ ἄνθρωποι»¹⁸. Πῶς λοιπὸν νὰ εἶναι παρθένος αὐτὴ ποὺ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν πίστιν, ποὺ προσέχει εἰς τὰ λόγια τῶν πλάνων καὶ πιστεύει εἰς τοὺς δαίμονας καὶ τιμᾷ τὸ ψεῦδος; Πῶς, νὰ εἶναι παρθένος αὐτὴ ποὺ ἔχει στιγματισμένην τὴν συνείδησίν της; Διότι

εἶναι δεῖ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ, εἴ γε μέλλοι τὸν ἅγιον ὑποδέχε-
σθαι νυμφίον. Αὕτη δὲ μετὰ τοσοῦτων καυτήρων πῶς ἂν εἶη
καθαρά; Εἰ γὰρ καὶ φροντίδας βιωτικὰς ἀπελαύνειν τοῦτου
χρῆ τοῦ νυμφῶνος ὡς οὐκ ἐνὸν μετ' ἐκείνων εὐσχήμονα εἶ-
5 ναι, πῶς φρονήματος ἀσεβοῦς ἔνδον στρεφομένου τὸ τῆς παρ-
θενίας διασωθῆναι δυνησεται κάλλος;

ζ' "Οτι οἱ αἵρετικοὶ παρθενεύοντες οὐχὶ τὰς ψυχὰς
μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα μαινοῦσιν.

1. Εἰ γὰρ καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἀκέραιον μένοι, ἀλλ' ὅμως
10 τὸ κρεῖττον διέφθαρται τῆς ψυχῆς τὰ νοήματα. Τί οὖν ὄφελος
ἀφανισθέντος τοῦ ναοῦ τοὺς περιβόλους ἐσιάναι; ἢ ποῖον
τὸ κέρδος τοῦ θρόνου μολυνθέντος καθαρὸν εἶναι τοῦ θρόνου
τὸν τόπον; Μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτως τοῦ ἄγους ἀπήλλακται.
Ἐ γὰρ βλασφημία καὶ τὰ φαῦλα ρήματα τίκτεται μὲν ἔν-
15 δον, οὐ μένει δὲ ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ μαιίνει μὲν γλῶσσι-
ταν διὰ σιόματος προφερόμενα, μαιίνει δὲ τὴν δεχομένην
ἀκοήν, καὶ καθάπερ δηλητήρια φάρμακα εἰς αὐτὴν ἐμπίπτον-
τα τὴν ψυχὴν παντὸς σιτὸς χαλεπώτερον διατρῶγει τὴν ρί-
ζαν καὶ μετ' ἐκείνης καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν ἀπόλλυσι σῶμα.
20 Εἰ τοίνυν παρθενίας ὄρος τὸ καὶ σῶματι καὶ πνεύματι εἶ-
ναι ἁγίαν, αὕτη δὲ ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἐστι βέβηλος
καὶ ἐναγής, πῶς ἂν δύναιτο εἶναι παρθένος; Ἀλλὰ πρόσου-
πόν μοι δείκνυσιν ὠχρὸν καὶ καισιγνωμένα μέλη καὶ σιο-
λὴν εὐτελεῆ καὶ βλέμμα ἡμερον. Καὶ τί τὸ ὄφελος ὅταν τὸ
25 ἔνδον ὄμμα ἰταμὸν ᾖ; Τί γὰρ ἂν γένοιτο τοῦ βλέμματος ἰ-

ἡ παρθένος δὲν πρέπει μόνον εἰς τὸ σῶμα νὰ εἶναι καθαρὰ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, ἐὰν βέβαια ἔχη σκοπὸν νὰ ὑποδεχθῇ τὸν ἅγιον νυμφίον. Αὐτὴ ὅμως μὲ τόσα στίγματα εἰς τὴν ψυχὴν πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι καθαρὰ; Διότι, ἐὰν πρέπει ν' ἀπομακρύνωμεν καὶ τὰς κοσμικὰς φροντίδας ἀπὸ αὐτὸν τὸν νυμφῶνα, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὡραῖος μὲ ἐκεῖνας, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ διασωθῇ τὸ κάλλος τῆς παρθενίας, τὴν στιγμὴν ποῦ τὸ ἀσεβὲς φρόνημα στριφογυρίζει μέσα της;

ς' Περὶ τοῦ ὅτι οἱ αἵρετικοί, ὅταν ἀσκοῦν τὴν παρθενίαν, μολύνουν ὄχι μόνον τὰς ψυχὰς των ἀλλὰ καὶ τὰ σώματά των.

1. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελε μείνει ἄθικτον τὸ σῶμα της, ἀλλ' ὅμως ἔχει διαφθαρεῖ τὸ πολυτιμότερον, τὰ φρονήματα τῆς ψυχῆς. Ποῖον τὸ ὄφελος λοιπὸν τὴν στιγμὴν ποῦ κατεστράφη ὁ ναὸς νὰ μένουν ὄρθιοι οἱ περίβολοί του; ἢ ποῖον τὸ κέρδος τοῦ θρόνου τὴν στιγμὴν ποῦ ἔχει μολυνθῇ ὁ θρόνος νὰ μένη καθαρὸς ὁ τόπος τοῦ θρόνου; Μᾶλλον δὲ οὔτε ἔτσι ἠμπορεῖ ν' ἀπαλλαγῇ τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν μολυσμόν. Διότι ἡ βλασφημία καὶ τὰ αἰσχρὰ λόγια γεννῶνται μὲν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν, δὲν μένουν ὅμως μέσα εἰς τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ μολύνουν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν γλῶσσαν προσφερόμενα διὰ τοῦ στόματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ μολύνουν τὴν ἀκοὴν ποῦ τὰ δέχεται, καὶ ὡσὰν δηλητηριώδη φάρμακα χύνονται μέσα εἰς τὴν ἰδίαν ψυχὴν καὶ κατατρώγουν τὴν ρίζαν φοβερώτερα ἀπὸ κάθε σκώληκα καὶ μαζὶ μὲ ἐκείνην καταστρέφουν καὶ ὀλόκληρον τὸν ὑπόλοιπον σῶμα. Ἐὰν λοιπὸν ὄρος τῆς παρθενίας εἶναι νὰ εἶναι ἡ παρθένος καθαρὰ καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ πνεῦμα, ἐνῶ αὐτὴ εἶναι βέβηλος καὶ μολυσμένη καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι παρθένος; Ἀλλὰ μοῦ δείχνει πρόσωπον ὠχρὸν καὶ ἀδύνατα μέλη καὶ ἐνδυμασίαν πτωχικὴν καὶ βλέμμα ἡμερον. Καὶ ποῖον τὸ ὄφελος ὅταν τὸ ἐσωτερικὸν βλέμμα εἶναι βδελυρόν; Διότι τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ

ταμώτερον ἐκείνου τοῦ καὶ τοὺς ἔξωθεν πείθοντις ὀφθαλμοὺς ὡς πονηροῖς προσέχειν τοῖς τοῦ Θεοῦ κτίσμασι;

2. «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν». Αὕτη δὲ τοῦ λόγου τὴν ἀκολουθίαν ἀνέστρεψε, τὴν μὲν δόξαν 5 ἔξωθεν περικειμένη, τὴν δὲ ἀτιμίαν ἅπασαν ἔνδον ἔχουσα. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ δεινόν, ὅτι πρὸς μὲν ἀνθρώπους ἐπιείκειαν ἐνδείκνυται πολλήν, πρὸς δὲ τὸν κτίσαντα αὐτὴν Θεὸν πολλῇ κέχρηται τῇ μανίᾳ, καὶ ἡ μὴδὲ πρὸς ἄνδρα ἀντιβλέψαι ἀνεχομένη - εἴ γέ τινές εἰσιν ἐν αὐταῖς τοιαῦται - πρὸς 10 τὸν τῶν ἀνθρώπων δεσπότην ἀναισχύντοις ὀφθαλμοῖς ὄρᾳ καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλεῖ. Πύξινον αὐταῖς τὸ πρόσωπόν ἐστὶ καὶ νεκρῶ προσεικός. Διὰ γὰρ τοῦτο δακρῶν ἄξια καὶ θρήνων πολλῶν, ὅτι οὐκ εἰκῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ὀλέθρου καὶ κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς τοσαύτην ἀνεδέξαντο ταλαι- 15 πωρίαν.

ζ' "Οτι τὴν παρθενίαν οὐκ ἀπὸ ἱματίων ἀλλ' ἀπὸ ψυχῆς δοκιμάζειν χρῆ.

1. Εὐτελής ἡ σιολή. Ἄλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἱματίοις οὐδὲ ἐν τοῖς χρώμασιν ἡ παρθενία, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώ- 20 ματι. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτιπον εἶ τὸν μὲν φιλόσοφον οὐκ ἀπὸ τῆς κόμης οὐδὲ ἀπὸ τῆς βακτηρίας οὐδὲ ἀπὸ τῆς ἔξωμίδος δοκιμάσομεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τρόπων καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸν στρατιώτην οὐκ ἀπὸ τῆς χλανίδος οὐδὲ ἀπὸ τῆς ζώνης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ῥώμης καὶ τῆς ἀνδρείας, τὴν δὲ παρθένον, πρᾶγμα 25 οὔτιω θαυμασιὸν καὶ πάντα ὑπερβαῖνον τὰ ἐν ἀνθρώποις, διὰ τὸν τῶν τριχῶν αὐχμὸν καὶ τὴν τοῦ προσώπου κατῆφειαν καὶ τὸ φαιὸν ἱμάτιον ἀπλῶς οὔτως καὶ παρέργως εἰς τὴν τοῦ πράγματος καταλέξομεν ἀρετήν, οὐκ ἀποδύσαντες αὐτῆς

ἀναισχυντότερον ἀπὸ τὸ βλέμμα ἐκεῖνο ποῦ πείθει καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ θεωροῦν ὡς πονηρὰ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;

2. «Ὁλη ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως πηγάζει ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν τῆς κόσμον»¹⁴. Αὐτὴ ὅμως ἀνέτρεψε τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ τοῦ λόγου, καὶ περιβάλλεται τὴν μὲν δόξαν ἐξωτερικῶς, ἐνῶ ἐσωτερικῶς ἔχει ὄλην τὴν ἀτιμίαν. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι δηλαδὴ πρὸς μὲν τοὺς ἀνθρώπους ἐπιδεικνύει πολλὴν ἐπιείκειαν, πρὸς δὲ τὸν Θεὸν ποῦ τὴν ἔπλασε φέρεται μὲ πολλὴν μανίαν, καὶ αὐτὴ ποῦ δὲν ἀνέχεται νὰ σηκώσῃ τὸ βλέμμα τῆς ἐπάνω εἰς ἄνδρα — ἐὰν φυσικὰ ὑπάρχουν μερικαὶ τέτοια μεταξὺ των —, βλέπει πρὸς τὸν Κύριον τῶν ἀνθρώπων μὲ ἀναίσχυντα μάτια καὶ λέγει βδελυρὰ λόγια πρὸς τὸ ὕψος αὐτοῦ. Τὸ πρόσωπόν των εἶναι ὠχρὸν καὶ ὁμοιάζει μὲ νεκρόν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιοι πολλῶν δακρύων καὶ θρήνων, διότι ὑπεβλήθησαν εἰς τόσῃν ταλαιπωρίαν ὄχι μόνον εἰς τὰ χαμένα, ἀλλὰ καὶ πρὸς καταστροφὴν καὶ τῆς κεφαλῆς των.

ζ' Περὶ τοῦ ὅτι πρέπει νὰ κρίνωμεν τὴν παρθενίαν ὄχι ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴν.

1. Εἶναι εὐτελής ἡ ἐνδυμασία τῆς. Ἄλλ' ἡ παρθενία δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰ ἐνδύματα οὔτε εἰς τὰ χρώματα, ἀλλ' εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον τὸν μὲν φιλόσοφον νὰ μὴ τὸν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν κόμην οὔτε ἀπὸ τὴν ράβδον οὔτε ἀπὸ τὴν ἐξωμίδα, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς τρόπους του καὶ τὴν ψυχὴν του, καὶ τὸν στρατιώτην νὰ μὴ τὸν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν χλαμύδα οὔτε ἀπὸ τὴν ζώνην του, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ρώμην καὶ τὴν ἀνδρείαν του, τὴν δὲ παρθένον, ποῦ εἶναι πρᾶγμα τόσον ἀξιοθαύμαστον καὶ ὑπερβαίνει ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ἐπειδὴ ἔχει ἀκτένιστα μαλλιά καὶ κατηφές πρόσωπον καὶ φορεῖ σκοῦρα ἐνδύματα, νὰ τὴν θεωρήσωμεν ἔτσι ἀπλῶς καὶ χωρὶς ἔλεγχον ὅτι

τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἔξιν αὐτῆς ἐντιεῦθεν καταμαθόντες ἀκριβῶς;

2. Ἄλλ' οὐκ ἀφήσιν ὁ τοὺς τῆς ἀθλήσεως ταύτης νόμους διαταξάμενος. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἱματίων τοὺς εἰς τοῦ-
 5 τὸν καθένιας ἑαυτοὺς τὸν ἀγῶνα δοκιμάζειν κελεύει, ἀλλ' ἀπὸ τῶν δογμάτων καὶ τῆς ψυχῆς. «Ὁ γὰρ ἀγωνιζόμενος», φησί, «πάντα ἐγκρατεύεται», πάντα τὰ διανοχλοῦντα τὴν τῆς ψυχῆς ὑγίειαν, καὶ «Οὐδεὶς σιεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ». Τίνες οὖν οἱ τῆς ἀθλήσεως ταύτης νόμοι; Ἐκκουε
 10 πάλιν αὐτοῦ λέγοντος, μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ τὸν ἀγῶνα θέντος Χριστοῦ· «Ἡ δὲ παρθένος ἵνα ἁγία τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι»· καὶ πάλιν· «Τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος».

ἡ ὅτι βλάβη τῇ παρθένῳ τὸ τετυφῶσθαι κατὰ τῶν γαμουμένων.

15 1. Τί οὖν πρὸς ἐμὲ τοῦτο, φησί, τὴν πολλὰ χαίρειν εἰποῦσαν τῷ γάμῳ; Τοῦτο γὰρ σέ, ὦ ταλαίπωρε, τοῦτο ἀπολώλεκεν, ὅτι μηδὲν οἴη σοι κοινὸν εἶναι πρὸς τοῦτο τὸ δόγμα. Διὰ τοῦτο ὑπεροψία ἀμέτρον κατὰ τοῦ πράγματιος χρησαμένη εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἐξύβρισας καὶ τὴν κρίσιν διέβαλες ἅπασαν.
 20 Εἰ γὰρ ἀκάθαρτον ὁ γάμος, ἀκάθαρτα μὲν ἅπαντα τὰ δι' αὐτοῦ τικτόμενα ζῶα, ἀκάθαρτοι δὲ καὶ ὑμεῖς, οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. Πῶς οὖν παρθένος ἢ ἀκάθαρτος; Οὗτος γὰρ δεύτερος, μᾶλλον δὲ καὶ τρίτος ὑμῖν μολυσμῶν καὶ ἀκαθαρσίας ἐπινενόηται τρόπος· καὶ αἱ τὸν γάμον ὡς
 25 ἐναγὲς φεύγουσαι αὐτῷ τούτῳ τῷ φεύγειν πάντων γεγόνατε ἐναγέστεραι, παρθενίαν εὐροῦσαι πορνείας μιαιρωτέραν.

2. Ποῦ τοίνυν ὑμᾶς τιάσομεν; Μετὰ τῶν Ἰουδαίων; Ἄλλ'

15. Α' Κορ. 9, 25.

16. Β' Τιμ. 2, 5.

17. Α' Κορ. 7, 34.

18. Ἐβρ. 13, 4.

ἀσκεῖ τὴν παρθενίαν, χωρὶς ν' ἀποκαλύψωμεν τὴν ψυχὴν τῆς καὶ νὰ γνωρίσωμεν ἐπακριβῶς τὸν τρόπον ζωῆς τῆς;

2. Ἄλλὰ δὲν τὸ ἐπιτρέπει αὐτὸς ποῦ ὤρισε τοὺς νόμους αὐτῆς τῆς ἀθλήσεως. Διότι προστάζει νὰ κρίνωμεν αὐτοὺς ποῦ ἐπιδίδονται εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα ὄχι ἀπὸ τὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ δόγματα καὶ τὴν ψυχὴν. Διότι, λέγει, «αὐτὸς ποῦ ἀγωνίζεται ἐγκρατεύεται εἰς ὅλα»¹⁵, εἰς ὅλα ἐκεῖνα ποῦ ἐμποδίζουν τὴν υἰεῖαν τῆς ψυχῆς, καὶ «Κανεῖς δὲν στεφανώνεται ἐὰν δὲν ἀγωνισθῇ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους»¹⁶. Ποῖοι λοιπὸν εἶναι οἱ νόμοι αὐτῆς τῆς ἀθλήσεως; Ἦκουε πάλιν αὐτὸν ποῦ λέγει, μᾶλλον δὲ τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν ποῦ ὤρισεν αὐτὸν τὸν ἀγῶνα νὰ ὁμιλῇ μέσῳ αὐτοῦ· «Ἡ δὲ παρθένος νὰ εἶναι καθαρὰ εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν»¹⁷ καὶ πάλιν· «Νὰ εἶναι ὁ γάμος τίμιος καὶ ἡ συζυγικὴ κλίνη ἀμόλυντος»¹⁸.

ἡ' Περὶ τοῦ ὅτι ἀποτελεῖ βλάβην διὰ τὴν παρθένον ποῦ ὑπερηφανεύεται ἔναντι τῶν ὑπανδρευμένων.

1. Ποίαν σχέσιν λοιπὸν ἔχει αὐτὸ πρὸς ἐμένα, λέγει, ποῦ ἀπέφυγα τελείως τὸν γάμον; Μὰ αὐτὸ πράγματι, ταλαίπωρη, αὐτὸ σὲ κατέστρεψε, ἐπειδὴ νομίζεις ὅτι δὲν ἔχεις τίποτε τὸ κοινὸν μὲ αὐτὸ τὸ δόγμα. Διὰ τοῦτο μὲ τὴν ἄμετρον ὑπεροψίαν ποῦ ἔδειξες, κατὰ τοῦ γάμου, ἐξύβρισες τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ διέβαλες ὀλόκληρον τὴν δημιουργίαν. Διότι ἐὰν εἶναι ἀκάθαρτον πρᾶγμα ὁ γάμος, τότε εἶναι ἀκάθαρτα ὅλα τὰ ζῶα ποῦ γεννῶνται μέσῳ αὐτοῦ, ἀκάθαρτοι δὲ καὶ σεῖς, διότι δὲν θὰ ἤμποροῦσα νὰ τὸ εἰπῶ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Πῶς λοιπὸν θὰ εἶναι παρθένος ἢ ἀκάθαρτος; Διότι αὐτὸς εἶναι δεύτερος, μᾶλλον δὲ καὶ τρίτος τρόπος μολυσμοῦ καὶ ἀκαθαρσίας, ποῦ ἔχει ἐπινοηθῆ ἀπὸ σαῶς καὶ σεῖς ποῦ ἀποφεύγετε τὸν γάμον ὡς μολυσμένον, μὲ αὐτὴν τὴν ἀποφυγὴν ἐγίνατε πιὸ ἀκάθαρτοι ἀπὸ ὅλους, ἐπινοήσασαι μίαν παρθενίαν μιαιωτέραν καὶ ἀπὸ τὴν πορνείαν.

2. Ποῦ λοιπὸν νὰ σαῶς κατατάξωμεν; Μαζὶ μὲ τοὺς

οὐκ ἀνέχονται ἐκεῖνοι· καὶ γὰρ τὸν γάμον τιμῶσι καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν δημιουργίαν θαυμάζουσιν. Ἐὰν μεθ' ἡμῶν; Ἐὰν οὐ θέλετε ἀκοῦσαι τοῦ Χριστοῦ λέγοντος διὰ τοῦ Παύλου· «Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος». Λείπεται
5 δὴ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὑμᾶς σιῆσαι λοιπόν. Ἐὰν κἀκεῖνοι παρώσουσι πάλιν ὑμᾶς ὡς ἀσεβεσιέτους. Πλάτων μὲν γὰρ φησὶν, ὅτι ἀγαθὸς ἦν ὁ τότε τὸ πᾶν συνησάμενος, καὶ ὅτι ἀγαθῷ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς ἐγγίνεται φθόνος. Σὺ δὲ αὐτὸν πονηρὸν καλεῖς καὶ πονηρῶν ἔργων δημιουργόν. Ἐὰν μὴ
10 δείσης· ἔχεις τοῦ δόγματος κοινωνοὺς τὸν διάβολον, τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἐκείνου - μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείνους· μὴ γὰρ ἐπειδὴ σὲ τοιαῦτα ἀνέπεισαν μαίνεσθαι καὶ αὐτοὺς οὕτως διακεῖσθαι νόμιζε. Ὅτι γὰρ ἴσασι τὸν Θεὸν ἀγαθόν, ἀκουσον βοῶντων αὐτῶν, τῶν μὲν «Οἴδαμεν ὅστις εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ
15 Θεοῦ», τῶν δὲ, «Ὅτι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσὶν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας».

3. Ἐὰν οὖν παρθενίας μνησθήσεσθε καὶ ἐπὶ τῷ πράγματι φιλοτιμήσεσθε ἄλλ' οὐκ ἀπελθόντες κλαύσετε ἑαυτοὺς καὶ θρηνησαίτε τῆς ἀνοίας δι' ἧς ὑμᾶς ὁ διάβολος ὡσπερ αἰχμα-
20 λώτους δήσας εἰς τὸ τῆς γεέννης εἴλκυσε πῦρ; Οὐχ ὠμιλήσας γάμοις; Ἐὰν οὐδέπω τούτω παρθένος. Τὴν γὰρ κυρίαν τοῦ γαμηθῆναι γενομένην, εἶτα οὐχ ἐλομένην ταύτην ἂν εἴποιμι παρθένον ἐγώ. Ὅταν δὲ τῶν κεκωλυμένων τὸ πρᾶγμα εἶναι φῆς, οὐκέτι τῆς σῆς προαιρέσεως τὸ κατόρ-
25 θωμα γίνεται ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο Πέροςας μὲν μὴ μητρογαμοῦντας θαυμάζομεν, Ῥωμαίους δὲ οὐκέ-

19. Τίμαιος

20. Μαρκ. 1, 24.

21. Πράξ. 16, 17.

Ἰουδαίους; Ἄλλ' ἐκεῖνοι δὲν σὰς ἀνέχονται καθ' ὅσον τιμοῦν τὸν γάμον καὶ θαυμάζουν τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ μεταξύ μας; Καὶ ὅμως δὲν θέλετε ν' ἀκούσετε τὸν Χριστὸν ποῦ λέγει μέσῳ τοῦ Παύλου «Ὁ γάμος νὰ εἶναι τίμιος καὶ ἀμόλυντος ἢ συζυγικὴ κλίνη». Λοιπὸν ὑπολείπεται πλέον νὰ σὰς κατατάξωμεν μεταξύ τῶν εἰδωλολατρῶν. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πάλιν θὰ σὰς ἀπομακρύνουν ἐπειδὴ εἰσθε ἀσεβέστεροι ἐκείνων. Διότι ὁ μὲν Πλάτων λέγει, ὅτι εἶναι ἀγαθὸς αὐτὸς ποῦ ἐδημιούργησε τὸ πᾶν¹⁹ καὶ ὅτι κανεὶς φθόνος δὲν γεννᾶται μέσα εἰς τὸν ἀγαθὸν ἄνθρωπον. Σὺ ὅμως ἀποκαλεῖς αὐτὸν πονηρὸν καὶ δημιουργὸν πονηρῶν ἔργων. Ἄλλὰ μὴ φοβεῖσαι ἔχεις κοινωνοὺς τοῦ δόγματός σου τὸν διάβολον, τοὺς ἀγγέλους ἐκείνου — μᾶλλον δὲ οὔτε ἐκείνους· διότι μὴ νομίζης, ἐπειδὴ σὲ ἔπεισαν νὰ δείξης τέτοιαν μανίαν, ὅτι καὶ αὐτοὶ διάκεινται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Τὸ ὅτι δηλαδὴ ἀναγνωρίζουν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός, ἄκουσε αὐτοὺς βοῶντας, ἄλλοτε μὲν, «Γνωρίζομεν ποῖος εἶσαι, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ»²⁰, ἄλλοτε δέ, «Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ποῦ κηρύσσουν εἰς σὰς ὁδὸν σωτηρίας»²¹.

3. Ἀκόμη λοιπὸν θὰ ὁμιλήτε διὰ τὴν παρθενίαν καὶ θὰ τὴν θεωρῆτε καύχημά σας καὶ δὲν θὰ ἀποσυρθῆτε διὰ νὰ κλαύσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας καὶ νὰ θρηνήσετε διὰ τὴν ἀνοησίαν σας διὰ τῆς ὁποίας ὁ διάβολος, ἀφοῦ σὰς ἔδεσεν ὡσὰν αἰχμαλώτους, σὰς ἔσυρεν εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης; Δὲν συνῆψες γάμον; Δὲν σημαίνει ὅμως αὐτὸ ὅτι εἶσαι καὶ παρθένος. Διότι ἐγὼ θὰ ἠμποροῦσα νὰ ὀνομάσω παρθένον ἐκείνην ποῦ εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ συνάψῃ γάμον καὶ ὅμως ἀπέφυγεν αὐτόν. Ὅταν ὅμως λέγῃς ὅτι ὁ γάμος εἶναι κάτι τὸ ἀπηγορευμένον, τότε πλέον δὲν θεωρεῖται κατόρθωμα τῆς προαιρέσεώς σου, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο τοὺς μὲν Πέρσας θαυμάζομεν ποῦ δὲν συνάπτουν γάμον μετὰς μητέρας των, τοὺς Ῥωμαίους ὅμως καθόλου. Διότι εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τῶν Ῥωμαίων θεωρεῖται τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἀπὸ

11. Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ ἅπασιν ἐφεξῆς τὸ πρᾶγμα βδελυρὸν εἶναι δοκεῖ, ἐκεῖ δὲ ἡ τῶν ταῦτα τολμώντων ἄδεια τοὺς τῶν τοιούτων ἀπεχομένους μίξεων ἐπαινέσθαι πεποίηκεν.

4. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ ἐπὶ τοῦ γάμου τὴν ἐξέ-
 5 τασιν ποιήσασθαι χρή. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα πᾶσιν ἐφεῖται παρ' ἡμῖν, εἰκότως τοὺς μὴ γαμοῦντας θαυμάζομεν, ὑμεῖς δὲ εἰς τὴν τῶν χειρόνων αὐτὸ τάξιν ὄσαντες, οὐκέτ' ἂν δύνασθε τῶν ἀπὸ τοῦ πράγματιος ἀντιποιεῖσθαι ἐπαινῶν. Τὸ γὰρ τῶν ἀπηγορευμένων ἀπέχεσθαι οὐπω γεν-
 10 ναίας καὶ νεανικῆς ψυχῆς. Τελείας γὰρ ἀρειῆς οὐ τὸ ταῦτα μὴ πράττειν, ἃ πράξαντες παρὰ πᾶσιν εἶναι δόξομεν κακοί, ἀλλὰ τὸ ἐν τούτοις εἶναι λαμπροὺς, ἃ μῆτε τοὺς μὴ ἐλομένους ἀφήσει διὰ τοῦτο κακίζεσθαι, τοὺς τε ἐλομένους καὶ κατορθώσαντας οὐ μόνον τῆς τῶν φαύλων ἀπαλλάττει
 15 δόξης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐγκρίνει τάξιν.

5. Ὡσπερ γὰρ τοὺς εὐνούχους οὐδεὶς ἂν ἐπαινέσειεν εἰς παρθενίας λόγον ὅτι μὴ γαμοῦσιν, οὕτως οὐδὲ ὑμᾶς. Ὁ γὰρ ἐκείνοις ἡ τῆς φύσεως ἀνάγκη, τοῦτο ὑμῖν ἡ τῆς πονηρᾶς συνειδήσεως πρόληψις γέγονε. Καὶ καθάπερ τοὺς εὐνούχους
 20 ἡ τοῦ σώματος πῆρσις τῆς ἐπὶ τῷ πράγματι φιλοτιμίας ἐξέβαλεν, οὕτως ὑμᾶς ὁ διάβολος, τῆς φύσεως ὑμῖν ἀκεραίου μενούσης, τοὺς ὀρθοὺς περικόψας λογισμοὺς καὶ οὕτως εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ μὴ γαμεῖν καταστήσας, κατατείνει μὲν τοῖς πόνοις, τιμᾶσθαι δὲ οὐκ ἀφήσιν. Κωλύεις γαμεῖν;
 25 Διὰ τοῦτο τοῦ μὴ γαμεῖν οὐ κείσεται σοι μισθὸς ἀλλὰ καὶ τιμωρία καὶ κέλασις.

ὄλους ἀνεξαιρέτως βδελυρόν, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν Περσῶν ἢ ἐλευθερία νὰ ἡμποροῦν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ συνετέλεσε νὰ ἐπαινοῦνται αὐτοὶ ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ τέτοιου εἴδους σαρκικὰς μίξεις.

4. Κατ' ἀναλογίαν λοιπὸν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἐξετάσωμεν τὸν γάμον. Πράγματι ἡμεῖς μὲν, ἐπειδὴ ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς ὁ γάμος, εἶναι φυσικὸν νὰ θαυμάζωμεν αὐτοὺς ποὺ δὲν συνάπτουν γάμον, ἐνῶ σεις, ποὺ ἐθέσατε αὐτὸν εἰς τὴν θέσιν τῶν χειροτέρων κακῶν, δὲν θὰ ἡμπορούσατε πλέον νὰ ἐγείρετε ἀξιώσεις διὰ ἐπαίνους ἀπὸ τὴν ἄσκησιν τῆς παρθενίας. Διότι τὸ νὰ ἀπέχη κανεὶς ἀπὸ ἀπηγορευμένα πράγματα δὲν εἶναι γνῶρισμα γενναίας καὶ νεανικῆς ψυχῆς. Καθ' ὅσον τελεία ἀρετὴ δὲν εἶναι τὸ νὰ μὴ πράττωμεν αὐτὰ ποὺ ἂν τὰ πράξωμεν θὰ θεωρηθῶμεν κακοὶ ἀπὸ ὄλους, ἀλλὰ τὸ νὰ εἴμεθα λαμπροὶ εἰς αὐτὰ, ποὺ οὔτε γίνονται αἰτία νὰ κακίζωνται αὐτοὶ ποὺ δὲν τὰ ἐπροτίμησαν, ἐνῶ αὐτοὺς ποὺ τὰ ἐπροτίμησαν καὶ τὰ ἐπέτυχον ὄχι μόνον ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὸ νὰ θεωρηθοῦν φαῦλοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοποθετοῦν εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀγαθῶν.

5. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τοὺς εὐνούχους κανεὶς δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ ἐπαινέσῃ διὰ παρθενίαν, καθ' ὅσον δὲν συνάπτουν γάμον, ἔτσι οὔτε σᾶς. Διότι αὐτὸ ποὺ γίνεται εἰς ἐκείνους κατ' ἀνάγκην τῆς φύσεως αὐτὸ εἰς ἐσᾶς ἐγένεν ἢ προκατάληψις τῆς πονηρᾶς συνειδήσεώς σας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τοὺς εὐνούχους τοὺς ἐστέρησεν ἀπὸ τὴν δόξαν ἢ ἀναπηρία τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ ἐσᾶς ὁ διάβολος, ἐνῶ παραμένει ἀκεραία ἡ φύσις σας, ἀφοῦ ἀπέκοψε τοὺς ὀρθοὺς λογισμοὺς σας καὶ σᾶς ἠνάγκασε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ μὴ συνάπτετε γάμον, σᾶς καταπιέζει μὲν μὲ κόπους, δὲν σᾶς ἀφήνει ὅμως νὰ ἀπολαύσετε τιμᾶς. Ἐμποδίζεις τὸν γάμον; Διὰ τοῦτο δὲν σοῦ ἐπιφυλάσσεται μισθός, ἐπειδὴ ἀποφεύγεις τὸν γάμον, ἀλλὰ καὶ τιμωρία καὶ κόλασις.

θ' "Οτι παραινεῖν παρθενεῦειν
οὐχὶ κωλύοντός ἐστι γαμεῖν.

1. Σὺ δέ, φησὶν, οὐ κωλύεις; Ἐπαγε· μὴ ποτε τὰ αὐτά σοι μανείην. Πῶς οὖν, φησί, παρακαλεῖς μὴ γαμεῖν; "Οτι
5 πείθομαι πολλῶ τιμιωτέραν εἶναι τοῦ γάμον τὴν παρθενίαν· οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἐν τοῖς πονηροῖς τὸν γάμον τίθεμαι, ἀλλὰ καὶ λίαν αὐτὸν ἐπαινώ. Διμὴν γάρ ἐστι σωφροσύνης τοῖς βουλομένοις αὐτῷ χρῆσθαι καλῶς, οὐκ ἀφιεῖς ἀγριαίνειν τὴν φύσιν. Ἐνὶ γὰρ προδόλων προσηύχας τὴν ἔννομον μίξιν καὶ
10 ταύτη τὰ τῆς ἐπιθυμίας δεχόμενος κύματα, ἐν γαλήνῃ πολλῇ καθίστησιν ἡμᾶς καὶ διατηρεῖ. Ἄλλ' εἰσὶ τινες οἱ μὴ δεόμενοι ταύτης τῆς ἀσφαλείας, ἀλλ' ἐνὶ ταύτης νησιταίαις, ἀγροπνίαις, χαμευνίαις, τῇ λοιπῇ σκληραγωγίᾳ τιθασσεύουσι τὴν τῆς φύσεως μανίαν. Τούτοις παραινῶ μὴ γαμεῖν, οὐ κω-
15 λύων γαμεῖν.

2. Πολὺν δὲ τούτου κἀκείνου τὸ μέσον, καὶ τοσοῦτον ὅσον ἀνάγκης καὶ προαιρέσεως τὸ διάφορον. Ὁ μὲν γὰρ συμβουλεύων ἀφήσει τὸν ἀκούοντα κύριον εἶναι τῆς τῶν πραγμάτων αἰρέσεως ὑπὲρ ὧν ποιεῖται τὴν συμβουλήν, ὁ δὲ κωλύων
20 παραιρεῖται ταύτης τῆς ἐξουσίας αὐτόν. Πρὸς τούτοις ἐγὼ μὲν παραινῶν οὐ κακίζω τὸ πρᾶγμα οὐδὲ τοῦ μὴ πεισθέντος κατηγορῶ, οὐ δὲ διαβάλλων αὐτὸ καὶ φαῦλον εἶναι λέγων καὶ τὴν τοῦ νομοθετοῦντος ἀλλ' οὐ τὴν τοῦ συμβουλεύοντος τάξιν ἀρπάζων, εἰκότως τοὺς μὴ πειθομένους μισεῖς. Ἄλλ'
25 οὐκ ἐγὼ, ἀλλὰ θαυμάζω μὲν τοὺς εἰς τοῦτον ἀπογραψαμένους τὸν ἀγῶνα, οὐ κατηγορῶ δὲ τῶν ἔξω τῆς ἀθλήσεως μερόντων.

3. Κατηγορία γὰρ τότιε ἂν γένοιτο δικαίως, ὅταν τις πρὸς τὸ ὁμολογημένον ρέψῃ κακόν. Ὁ δὲ τὸ ἔλατιον μὲν ἔχων
30 ἀγαθόν, τοῦ μείζονος δὲ οὐκ ἐφικνούμενος, τοῦ μὲν ἐπαινεῖ-

*θ' Περὶ τοῦ ὅτι ὁ συμβουλεύων διὰ παρθενίαν
δὲν ἐμποδίζει τὸν γάμον.*

1. Σὺ ὅμως, λέγει, δὲν ἀπαγορεύεις; Κάθε ἄλλο' με κανένα τρόπον δὲν θὰ κυριευθῶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου μανίαν. Πῶς λοιπόν, λέγει, προτρέπεις τὴν ἀγαμίαν; Ἐπειδὴ πιστεύω ὅτι ἡ παρθενία εἶναι πολὺ πιὸ τιμιωτέρα ἀπὸ τὸν γάμον' ἀλλ' ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν τοποθετῶ τὸν γάμον μεταξὺ τῶν πονηρῶν, ἀντιθέτως καὶ τὸν ἐπαινῶ πάρα πολὺ. Διότι εἶναι λιμάνι σωφροσύνης δι' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ κάνουν καλὴν χρῆσιν αὐτοῦ, καθ' ὅσον δὲν ἀφήνει τὴν φύσιν νὰ ἐξαγριώνεται. Διότι στήσας ὡσὰν κυματοθραύστην τὴν νόμιμον σαρκικὴν μίξιν καὶ δεχόμενος μὲ αὐτὴν τὰ κύματα τῆς ἐπιθυμίας, μᾶς παρέχει πολλὴν γαλήνην καὶ μᾶς προφυλάσσει. Ὅμως ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ δὲν ἔχουν ἀνάγκην αὐτῆς τῆς ἀσφαλείας, ἀλλ' ἀντὶ ταύτης τιθασσεύουν τὴν μανίαν τῆς φύσεως μὲ νηστείας, ἀγρυπνίας, κοιμώμενοι κατὰ γῆς, καὶ μὲ ἄλλας σκληραγωγίας. Αὐτοὺς συμβουλεύω νὰ μὴ συνάψουν γάμον, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀπαγορεύω τὸν γάμον.

2. Ὑπάρχει δὲ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνου καὶ τόσον μεγάλη, ὅση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ ἀνάγκης καὶ προαιρέσεως. Διότι αὐτὸς μὲν ποὺ συμβουλεύει, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἀπαγορεύει τοῦ ἀποκλείει αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν. Πρὸς τούτοις ἐγὼ μὲν συμβουλεύων δὲν κατηγορῶ τὸν γάμον, οὔτε καὶ κατηγορῶ αὐτὸν ποὺ δὲν πείθεται, ἐνῶ σὺ κατηγορῶν τὸν γάμον καὶ λέγων ὅτι εἶναι φαῦλος καὶ ἐξαρπάζων ὄχι τὴν θέσιν τοῦ συμβουλεύοντος, ἀλλὰ τοῦ νομοθέτου, πολὺ φυσικὸν εἶναι νὰ μισῆς αὐτοὺς ποὺ δὲν πείθονται. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ ἐμένα, ἀλλὰ θαυμάζω μὲν αὐτοὺς ποὺ ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, δὲν κατηγορῶ ὅμως αὐτοὺς ποὺ μένουν ἔξω ἀπὸ τὴν ἄθλησιν.

3. Διότι τότε θὰ ἤμποροῦσε νὰ κατηγορηθῆ δικαίως, ὅταν κανεὶς κλίνη πρὸς τὸ ἀναγνωρισμένον κακόν. Ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἔχει μὲν τὸ μικρότερον ἀγαθόν, δὲν προχωρεῖ

σθαι μει' ἐκείνου καὶ θαυμάζεσθαι ἀπειτέρηται, κατηγορεῖσθαι δὲ οὐκ ἂν εἶη δίκαιος. Πῶς οὖν κωλύω γαμεῖν τῶν γαμούντων μὴ κατηγορῶν; Πορνεύειν κωλύω καὶ μοιχεύειν, γαμεῖν δὲ οὐδέποτε. Καὶ τοὺς μὲν ἐκεῖνα τολμῶντας κολάζω καὶ
 5 τοῦ πληρώματος ἀπελαύνω τῆς ἐκκλησίας, τοὺς δὲ τοῦτο ποιούστας, εἰ σωφρονοῦσι, καὶ ἐπαινῶν διατελῶ. Οὕτω γὰρ δύο γίνεται τὰ κέρδη· ἓν μὲν τὸ μὴ διαβάλλειν τὴν τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν, δεύτερον δὲ τὸ μὴ καθαιρεῖν τὸ τῆς παρθενίας ἀξίωμα, ἀλλὰ πολλῶ σεμνοτέραν ἀποφαίνειν αὐτήν.

10 ι' "Ὅτι ὁ τὸν γάμον κακίζων τὴν παρθενίαν ἀδικεῖ.

1. Ὁ μὲν γὰρ τὸν γάμον κακίζων καὶ τὴν τῆς παρθενίας ὑποιέμνεται δόξαν, ὁ δὲ τοῦτον ἐπαινῶν μᾶλλον ἐκείνης ἐπαίρει τὸ θαῦμα καὶ λαμπρότερον ποιεῖ. Τὸ μὲν γὰρ τῆ πρὸς τὸ χεῖρον παραθέσει φαινόμενον καλὸν οὐκ ἂν εἶη σφόδρα καλόν, τὸ δὲ τῶν ὁμολογουμένων ἀγαθῶν ἄμεινον, τοῦτό
 15 ἔστι τὸ μεθ' ὑπερβολῆς καλόν, ὕπερ τὴν παρθενίαν ἀποδεικνυμεν οὕσαν ἡμεῖς. Ὡσπερ οὖν οἱ τὸν γάμον κακίζοντες τοῖς ταύτης ἐγκωμίσις λυμαίνονται, οὕτως ὁ διαβολῆς ἀπαλλάττων αὐτὸν οὐ τοῦτον μᾶλλον ἢ τὴν παρθενίαν ἐπήνεσε.
 20 Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων οὐχ ὅσα τῶν πεπηρωμένων ἀλλ' ὅσα τῶν ἀριίων καὶ μηδεμίαν λώβην ἐχόντων ἐστὶν ἀμείνω, ταῦτα ὠραῖά φαμεν εἶναι.

2. Καλὸν ὁ γάμος; Οὐκοῦν διὰ τοῦτο ἢ παρθενία θαυμασιόν, διὸ καλοῦ κρείττων ἐστὶ καὶ ἰσοσύτῳ κρείττων, ὁσὼ
 25 τῶν ναυτῶν ὁ κυβερνήτης καὶ τῶν στρατιωτῶν ὁ στρατηγός.

ὅμως νὰ ἐπιτύχη τὸ μεγαλύτερον, στερεῖται μὲν τοῦ ἐπαί-
νου καὶ τοῦ θαυμασμοῦ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ὅμως καὶ νὰ
κατηγορῆται. Πῶς λοιπὸν ἀπαγορεύω τὸν γάμον, τὴν
στιγμὴν ποῦ δὲν κατηγορῶ αὐτοὺς ποῦ συνάπτουν γάμον;
Ἀπαγορεύω τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν, οὐδέποτε ὁ-
μως τὸν γάμον. Καὶ ἐκείνους μὲν, ποῦ τολμοῦν νὰ πράξουν
ἐκεῖνα, τοὺς τιμωρῶ καὶ τοὺς ἀπομακρύνω ἀπὸ τὸ πλήρω-
μα τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ αὐτοὺς ποῦ συνάπτουν γάμον, ἐὰν
σωφρονοῦν, καὶ τοὺς ἐπαινῶ ἀκόμη. Διότι ἔτσι δύο κέρδη
προκύπτουν· τὸ ἓνα εἶναι, τὸ νὰ μὴ κατηγορῶμεν τὴν δη-
μιουργίαν τοῦ Θεοῦ, τὸ δεύτερον δὲ τὸ νὰ μὴ μειώνωμεν
τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας, ἀλλὰ νὰ καθιστῶμεν αὐτὴν πολὺ
πιο σεμνοτέραν.

*ι' Περὶ τοῦ ὅτι αὐτός, ποῦ κατηγορεῖ τὸν γάμον,
ἀδικεῖ τὴν παρθενίαν.*

1. Διότι αὐτός μὲν ποῦ κατηγορεῖ τὸν γάμον, μειώνει
καὶ τὴν δόξαν τῆς παρθενίας, ἐνῶ αὐτός ποῦ ἐπαινεῖ αὐ-
τόν, ἐξυψώνει περισσότερο τὸ θαῦμα ἐκείνης καὶ τὸ καθι-
στᾶ λαμπρότερον. Καθ' ὅσον αὐτὸ ποῦ φαίνεται καλόν,
συγκρινόμενον πρὸς τὸ χειρότερον, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ
εἶναι πάρα πολὺ καλόν, ἐνῶ αὐτὸ ποῦ εἶναι καλύτερον ἀπὸ
τὰ ἀναγνωρισμένα ἀγαθὰ, αὐτὸ εἶναι τὸ εἰς ὑπερβολικὸν
βαθμὸν καλόν, καὶ ὡσὰν τέτοιο ἀποδεικνύομεν ἡμεῖς ὅτι
εἶναι ἡ παρθενία. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτοί, ποῦ κατη-
γοροῦν τὸν γάμον, καταστρέφουν τὰ ἐγκώμια τῆς παρθε-
νίας, ἔτσι καὶ αὐτός ποῦ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κατηγο-
ρίαν, δὲν ἐπαινεῖ αὐτόν τόσο πολὺ, ὅσον τὴν παρθενίαν.
Καθ' ὅσον καὶ ὅσον ἀφορᾶ τὰ σώματα δὲν λέγομεν ὅτι εἶ-
ναι ὡραῖα ὅσα εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὰ ἀνάπηρα, ἀλλ' ὅσα
εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὰ ἄρτια καὶ δὲν ἔχουν κανένα ἀκρω-
τηριασμόν.

2. Εἶναι καλόν πρᾶγμα ὁ γάμος; Λοιπὸν διὰ τοῦτο ἡ
παρθενία εἶναι θαυμαστή, διότι εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὸ κα-
λόν καὶ τόσο ἀνωτέρα, ὅσον ἀνώτερος εἶναι ὁ κυβερνή-

Ἄλλ' ὡπερ ἐπὶ τοῦ πλοίου τοὺς ἐρέτιοντας ἂν ἀφέλῃς τὸ σκάφος κατέδυσας, καὶ ἐπὶ τοῦ πολέμου τοὺς στρατιώτας ἂν ἀποσιτήσης παρέδωκας δεδεμένον τοῖς πολεμίοις τὸν στρατηγόν, οὕτω καὶ ἐνιαῦθα ἂν τῆς ἀρίστης τάξεως ἐκθάλῃς
 5 τὸν γάμον, τῆς παρθενίας τὴν δόξαν προύδωκας καὶ εἰς ἔσχατον ἤγαγες κακόν.

3. Καλὸν ἢ παρθενία; Σύμφημι καὶ γὰρ. Ἀλλὰ τοῦ γάμου κρείττων; Καὶ τοῦτο συνομολογῶ· εἰ θούλει, καὶ τὸ ὅσον κρείττων προτιθήμι ὅσον γῆς ὁ οὐρανός, ὅσον τῶν ἀνθρώπων
 10 οἱ ἄγγελοι, εἰ δὲ χρή τι καὶ βιασάμενον εἰπεῖν, καὶ πλέον. Ἄγγελοι μὲν γὰρ εἰ καὶ μὴ γαμοῦσιν μηδὲ γαμίζονται, ἀλλ' οὐκ εἰσὶ συμπεπλεγμένοι σαρκὶ καὶ αἵματι οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς ἔχουσι τὰς διατριβὰς οὐδὲ ὄχλον ἐπιθυμιῶν ἀνέχονται, οὐδὲ σίτου δέονται καὶ ποιοῦ οὐδὲ μέλος αὐτοὺς ἠδὲ μαλάξαι δύ-
 15 ναιται οὐδὲ ὄψις ἐπικάμψαι λαμπρὰ οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλὰ καθάπερ τὸν οὐρανὸν ἐν μεσημβρία σταθεροῦ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος νέφους ἔστιν ἰδεῖν καθαρὸν, οὕτω καὶ τὰς ἐκείνων φύσεις οὐδεμιᾶς ἐνοχλούσης ἐπιθυμίας μένειν ἀνάγκη διαυγεῖς καὶ λαμπράς.

20 **ια'** Ὅτι ἡ παρθενία τοὺς ὄντως αὐτὴν μετιόντας ἀγγέλους ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖ.

1. Τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων γένος, τῶν μακαρίων ἐκείνων τῆ φύσει λειπόμενον, βιάζεται τὴν οἰκείαν ἰσχὺν καὶ φιλονεικεῖ διὰ τῆς σπουδῆς κατὰ δύναμιν ἐξισωθῆναι ἐκείνοις. Πῶς
 25 οὖν; Οὐ γαμοῦσιν οὐδὲ γαμίζονται ἄγγελοι, ἀλλ' οὐδὲ ἡ παρθένος. Παρεσιήκασιν διὰ παντὸς καὶ λειτουργοῦσιν τῷ Θεῷ.

της τῆς ναυτῶν καὶ ὁ στρατηγός τῶν στρατιωτῶν. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πλοίου ἂν ἀφαιρέσῃς τοὺς κωπηλάτας κατεβύθισες τὸ σκάφος, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πολέμου ἂν ἀπομακρύνῃς τοὺς στρατιώτας παρέδωσες τὸν στρατηγὸν δεμένον εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἂν βγάλῃς τὸν γάμον ἀπὸ τὴν ἀρίστην θέσιν, ἐπρόδωσες τὴν δόξαν τῆς παρθενίας καὶ τὴν ὑπεβίβασες εἰς τὸ χειρότερον κακόν.

3. Εἶναι καλὸν πρᾶγμα ἡ παρθενία; Καὶ ἐγὼ συμφωνῶ. Ἄλλ' εἶναι ἀνωτέρα καὶ ἀπὸ τὸν γάμον; Καὶ αὐτὸ τὸ ἀποδέχομαι· ἐὰν θέλῃς προσθέτω καὶ τὸ πόσον ἀνωτέρα εἶναι, ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν, ὅσον οἱ ἄγγελοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐὰν πρέπει νὰ εἰπῶ καὶ κάτι τὸ ἀναντίρρητον, καὶ περισσότερον. Διότι οἱ μὲν ἄγγελοι ἂν καὶ δὲν παίρνουν γυναῖκας οὔτε συνάπτουν γάμον, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀποτελοῦνται ἀπὸ σάρκα καὶ αἷμα, οὔτε ἔχουν τὰς κατοικίας των ἐπὶ τῆς γῆς οὔτε ἐνοχλοῦνται ἀπὸ πληθώρα ἐπιθυμιῶν, οὔτε ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τροφᾶς καὶ ποτᾶ, οὔτε μελωδικὸν ἄσμα ἠμπορεῖ νὰ τοὺς ἐπηρεάσῃ, οὔτε ὁμορφὴ ὄψις νὰ τοὺς λυγίσῃ, οὔτε κανέν ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια, ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆς καθαρὸν τὸν οὐρανὸν κατὰ τὴν ὥραν τῆς μεσημβρίας, τότε πού δὲν ἐνοχλεῖ κανένα σύννεφον, ἔτσι καὶ αἱ φύσεις ἐκείνων παραμένουν καθαραὶ καὶ λαμπραὶ, καθ' ὅσον δὲν τὰς ἐνοχλεῖ καμμία ἐπιθυμία.

ια' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ παρθενία κάμνει ἀγγέλους ἀπὸ ἀνθρώπους αὐτοὺς πὸν τὴν ἐπιδιώκουν.

1. Τὸ ἀνθρώπινον ὅμως γένος, ἐπειδὴ εἶναι ἐκ φύσεως κατώτερον ἀπὸ τοὺς μακαρίους ἐκείνους ἀγγέλους, ἀγωνίζεται μὲ ὅλην τὴν δυνάμιν του καὶ συναγωνίζεται μὲ πολὺν ζῆλον νὰ ἐξισωθῇ κατὰ δύναμιν μὲ ἐκείνους. Πῶς λοιπόν; Δὲν λαμβάνουν γυναῖκας οἱ ἄγγελοι οὔτε συνάπτουν γάμον, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ παρθένος. Εὐρίσκονται συνεχῶς πλησίον τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπηρετοῦν αὐτόν· τὸ ἴδιο κά-

τοῦτο καὶ ἡ παρθένος. Διὸ καὶ Παῦλος αὐτὰς πάντων ἀπέ-
 σιτησε τῶν φροντίδων διὰ τὸ εὐπρόσεδρον καὶ ἀπερίσπαστον.
 Εἰ δὲ μὴ δύνανται εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι τέως καθάπερ
 ἐκεῖνοι, τῆς σαρκὸς καθελκούσης αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ
 5 πολλὴν ἔχουσι τὴν παραμυθίαν αὐτὸν τὸν τῶν οὐρανῶν ὑποδε-
 χόμενα δεσπότην ἂν ὧσιν ἅγιοι τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι.

2. Εἶδες τῆς παρθενίας τὸ ἀξίωμα; Πῶς τοὺς ἐπὶ τῆς
 γῆς διατριβόντας τοῖς ἐν οὐρανοῖς διαιτωμένοις ὁμοίως πολι-
 τεύεσθαι ποιεῖ; Τοὺς σῶμα περικειμένους τῶν ἀσωμάτων
 10 οὐκ ἀφίησι λείπεσθαι δυνάμεων, ἀνθρώπους ὄντας εἰς τὸν
 αὐτὸν τῶν ἀγγέλων ἅγει ζῆλον. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων πρὸς
 ὑμᾶς τοὺς τοσοῦτον πράγμα λυμαινομένους καὶ τὸν δεσπότην
 διαβάλλοντας καὶ πονηρὸν ἀποκαλοῦντας. Ἡ γὰρ τοῦ πονηροῦ
 δούλου κόλασις ὑμᾶς ἐκδέξεται, ταῖς δὲ τῆς ἐκκλησίας παρ-
 15 θένους ἀπαντήσεται τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ, καὶ ὀφθαλ-
 μὸν καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν ὑπερβαίοντα τὴν ἀνθρωπίνην.
 Διόπερ ἐκείνους ἀφέρνεις - καὶ γὰρ τῶν πρὸς αὐτοὺς εἰρη-
 μένων μένων ἄλις - τοῖς τέκνοις τῆς ἐκκλησίας διαλεξώμε-
 θα λοιπόν.

20 ιβ' "Οτι Παῦλος εἰπὼν «Τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω οὐχ
 ὁ Κύριος», οὐκ ἀνθρωπίνην ἔδειξεν τὴν συμβουλήν.

1. Πόθεν οὖν ἄρξασθαι τοῦ λόγου καλόν; ἀπ' αὐτῶν τοῦ
 Κυρίου ρημάτων, ὧν διὰ τοῦ μακαρίου φθέγγεται Παῦλος.
 Τὴν γὰρ τούτου παραίνεσιν τοῦ Κυρίου παραίνεσιν εἶναι
 25 πιστεύειν χρή. Καὶ γὰρ ὅταν λέγῃ «Τοῖς δὲ γεγαμηκόσι πα-
 ραγγέλλω οὐκ ἐγὼ ἀλλ' ὁ Κύριος»· καὶ πάλιν «Τοῖς δὲ λοι-
 ποῖς ἐγὼ λέγω οὐχ ὁ Κύριος», οὐχ ὡς ἐτέρων μὲν ὄντων

22. Α' Κορ. 2, 9.

23. Α' Κορ. 7, 10.

24. Α' Κορ. 7, 12.

μνει καὶ ἡ παρθένος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀπήλλαξεν αὐτάς ἀπὸ ὅλας τὰς φροντίδας διὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὸν Θεὸν μὲ ζῆλον καὶ ἀπερίσπαστοι. Ἐὰν ὅμως δὲν ἤμποροῦν ν' ἀνεβοῦν τώρα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ τὰς σύρει πρὸς τὰ κάτω ἢ σάρκα, ἀλλ' ὅμως καὶ ἔτσι ἔχουν μεγάλην τὴν παρηγορίαν, ὅτι ὑποδέχονται τὸν ἴδιον τὸν Κύριον τῶν οὐρανῶν ἐὰν εἶναι καθαραὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν.

2. Εἶδες τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας; Πῶς κάμνει νὰ ζοῦν καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ ἐκείνους ποὺ ζοῦν εἰς τὸν οὐρανόν αὐτοὺς ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὴν γῆν; Δὲν ἀφήνει νὰ ὑπολείπωνται τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων αὐτοὺς ποὺ περιβάλλονται ἀπὸ σῶμα, καὶ ἐνῶ εἶναι ἄνθρωποι, τοὺς ὀδηγεῖ νὰ συναγωνίζωνται μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον τοὺς ἀγγέλους. Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχει σχέσιν μὲ σᾶς, ποὺ καταστρέφετε ἓνα τόσο σπουδαῖον πρᾶγμα καὶ κατηγορεῖτε τὸν Κύριον καὶ τὸν ὀνομάζετε πονηρόν. Πράγματι σᾶς ἐπιφυλάσσεται ἡ τιμωρία τοῦ πονηροῦ δούλου, ἐνῶ διὰ τὰς παρθένας τῆς ἐκκλησίας ἐπιφυλάσσονται τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ, ποὺ ὑπερβαίνουν τὸν ὀφθαλμόν, τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν²². Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, ἀφοῦ ἀφήσωμεν ἐκείνους — καθ' ὅσον εἶναι ἀρκετὰ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν δι' αὐτοὺς — εἰς τὴν συνέχειαν ἅς ὀμιλήσωμεν διὰ τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας.

ιβ' Περὶ τοῦ ὅτι εἰπὼν ὁ Παῦλος, «εἰς δὲ τοὺς ἄλλους παραγγέλλω ἐγὼ, καὶ ὄχι ὁ Κύριος», δὲν ἔδωσεν ἀνθρωπίνην συμβουλήν.

1. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν εἶναι καλὸν ν' ἀρχίσωμεν τὸν λόγον; Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, ποὺ λέγει διὰ τοῦ μακαρίου Παύλου. Διότι πρέπει νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἡ συμβουλή τοῦ Παύλου εἶναι συμβουλή τοῦ Κυρίου. Πράγματι λοιπὸν, ὅταν λέγη, «Εἰς τοὺς ἐγγάμους παραγγέλλω ὄχι ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Κύριος»²³, καὶ πάλιν, «Εἰς δὲ τοὺς ἄλλους παραγγέλλω ἐγὼ καὶ ὄχι ὁ Κύριος»²⁴, δὲν τὰ λέγει

τῶν αὐτοῦ, ἐτέρων δὲ τῶν τοῦ Κυρίου ταῦτά φησιν. Ὁ γὰρ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, ὁ μὴδὲ ζῆν σπουδάζων ὥστε τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτῷ ζῆν, ὁ καὶ βασιλείαν καὶ ζωὴν καὶ ἀγγέλους καὶ δυνάμεις καὶ κτίσιν ἐτέραν καὶ πάντα ἀ-
 5 πλῶς δευτέρα τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τιθέμενος, πῶς ἂν ἢ φθέγγασθαι ἢ καὶ ἐννοῆσαί τι τῶν οὐ δοκούντων ἠνέσχειο τῷ Χριστῷ καὶ ταῦτα νομοθετῶν;

2. Τί ποι' οὖν ἔστιν ὃ λέγει, «Ἐγὼ» καὶ «Οὐκ ἐγώ»; Τῶν νόμων καὶ τῶν δογματίων τοὺς μὲν δι' ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ
 10 διὰ τῶν ἀποσιόλων ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Χριστός. Ὅτι γὰρ οὐ πάντας αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τέθεικεν, ἄκουσον τί φησι «Πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βασιάζειν ἄρι». Περὶ μὲν οὖν τοῦ «γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρίζεσθαι», προλαβὼν αὐτὸς ἐνομοθέτησεν ἠνίκα ἐν σαρκὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. Καὶ διὰ
 15 τοῦτο Παῦλός φησι «Τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ Κύριος». Τῶν δὲ ἀπίσιων ἕνεκεν αὐτὸς μὲν ἡμῖν οὐδὲν εἶπε δι' ἑαυτοῦ, τὴν δὲ τοῦ Παύλου πρὸς τοῦτο κινήσας ψυχὴν ἐνομοθέτει λέγων «Εἴ τις ἔχει γυναῖκα ἄπιστον καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω
 20 αὐτήν· καὶ γυνὴ ἣτις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον καὶ οὗτος συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν».

3. Διὰ τοῦτο οὖν ἔλεγεν «Οὐχ ὁ Κύριος, ἀλλ' ἐγώ», οὐ τοῦτο δεῖξαι βουλόμενος ὅτι ἀνθρώπινον ἦν τὸ λεγόμενον - πῶς γάρ; - ἀλλ' ὅτι τὴν ἐντολὴν ταύτην οὐχ ἠνίκα παρῆν
 25 τοῖς μαθηταῖς αὐτὴν δέδωκεν, ἀλλὰ νῦν δι' αὐτοῦ. Ὡσπερ οὖν τό, «Ὁ Κύριος, οὐκ ἐγώ», οὐκ ἔστιν ἐναντιουμένου τῷ προστάγματι τοῦ Χριστοῦ, οὕτως τὸ «Ἐγώ, οὐχ ὁ Κύριος»,

25. Ρωμ. 8, 35· 38.

26. Ἰω. 16, 12.

27. Μαρκ. 10, 9.

28. Α' Κορ. 7, 12· 13.

αὐτὰ ὡσάν νὰ εἶναι διάφοροι οἱ λόγοι του ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου. Διότι αὐτὸς ποὺ ἔχει μέσα του τὸν Χριστὸν νὰ ὁμιλῇ, ποὺ δὲν ἤθελεν οὔτε νὰ ζῆ, ὥστε νὰ ζῆ μέσα του ὁ Χριστὸς, καὶ ἔθετε καὶ βασιλείαν καὶ ζωὴν καὶ ἀγγέλους καὶ δυνάμεις καὶ ὅλην τὴν ἄλλην κτίσιν καὶ γενικῶς ὅλα μετὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ²⁵, πῶς θὰ ἤμποροῦσε ν' ἀνεχθῆ νὰ εἰπῆ ἢ καὶ νὰ σκεφθῆ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν ἀρέσουν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ μάλιστα νὰ τὰ προβάλη ὡς νόμον;

2. Τί τέλος πάντων λοιπὸν σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγει, «Ἐγὼ» καὶ «Οὐκ ἐγώ»; Ἀπὸ τοὺς νόμους καὶ τὰ δόγματα, ἄλλους μὲν ὁ Χριστὸς ἔδωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ ἴδιος, ἄλλους δὲ διὰ τῶν ἀποστόλων. Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν ἔδωσεν ὁ ἴδιος ἀπ' εὐθείας ὅλους τοὺς νόμους, ἄκουσε τί λέγει· «Ἐχω πολλὰ νὰ σᾶς εἰπῶ, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖτε ἀκόμη νὰ τὰ βαστάσετε»²⁶. Περὶ τοῦ ὅτι λοιπὸν «ἡ γυναῖκα δὲν πρέπει νὰ χωρίζεται ἀπὸ τὸν ἄνδρα»²⁷, ἐπρόλαβεν ὁ ἴδιος καὶ ἐνομοθέτησεν ὅταν ἀκόμη εὐρίσκετο μὲ τὴν σάρκα εἰς τὴν γῆν. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος λέγει· «Εἰς δὲ τοὺς ἐγγάμους παραγγέλω ὄχι ἐγώ, ἀλλ' ὁ Κύριος». Διὰ τοὺς ἀπίστους ὅμως ὁ ἴδιος μὲν δὲν εἶπε τίποτε, ἀλλ' ἐνομοθέτει, κινήσας πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὴν ψυχὴν τοῦ Παύλου, τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν κάποιος ἔχη γυναῖκα ἄπιστον καὶ αὐτὴ δέχεται νὰ συνοικῆ μὲ αὐτόν, ἄς μὴ τὴν ἀφήνῃ· καὶ ἐὰν κάποια γυναῖκα ἔχη ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς δέχεται νὰ συγκατοικῆ μαζί της, νὰ μὴ τὸν ἀφήνῃ»²⁸.

3. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔλεγεν· «Ὁχι ὁ Κύριος, ἀλλ' ἐγώ», ὄχι ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ ἦσαν ἀνθρώπινα — διότι πῶς ἠμποροῦσε νὰ συμβῆ αὐτό; — ἀλλ' ὅτι τὴν ἐντολὴν αὐτὴν δὲν τὴν ἔδωσεν εἰς τοὺς μαθητὰς του ἐν ὧσιν εὐρίσκετο πλησίον των, ἀλλὰ τώρα διὰ τοῦ Παύλου. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τό, «Ὁ Κύριος, ὄχι ἐγώ», δὲν ἀντιτίθεται εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι καὶ τό, «Ἐγώ, ὄχι ὁ Κύριος», δὲν εἶναι κάποιος λόγος ἰδικὸς του ποὺ εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,

οὐκ ἴδιόν τι παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν λέγοντος, ἀλλὰ τοῦτο μόνον δεικνύντις, δι' αὐτοῦ νῦν διδομένην τὴν ἐντιολήν.

4. Καὶ γὰρ περὶ τῆς ἐν χηρείᾳ διαλεγόμενος, «Μακαριωτέρα δέ ἐστι», φησὶν, «ἐὰν οὔτις μείνη, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώ-
5 μην». Εἶτα ἵνα μὴ «τὴν ἐμὴν γνώμην» ἀκούσας ἀνθρώπινον εἶναι νομίσης τὸν λογισμόν, τῇ προσθήκῃ τὴν ὑποψίαν ἐξέκο-
ψεν εἰπών· «Δοκῶ δὲ καὶ γὰρ πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν». Ὡσπερ οὖν τὰ τοῦ πνεύματος φθεγγόμενος ἑαυτοῦ λέγει γνώμην εἶναι καὶ οὐ διὰ τοῦτο φήσομεν ἀνθρωπίνην εἶναι τὴν ἀπό-
10 φασιν, οὔτις καὶ νῦν ὅταν εἶπῃ, «Ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ Κύριος», μὴ διὰ τοῦτο Παύλου νομίσης εἶναι τὸν λόγον. Τὸν γὰρ Χριστὸν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα καὶ οὐκ ἂν ἐτόλμησεν ἐν ἀποφάσει δόγμα θεῖναι τοσοῦτον, εἰ μὴ τὸν νόμον ἡμῶν ἐ-
κεῖθεν ἔφερεν.

15 5. Εἶπε γὰρ ἂν τις πρὸς αὐτόν· Οὐκ ἀνέχομαι εἶναι μετὰ τῆς ἀπίστου πεισιδὸς ὢν αὐτός, μετὰ τῆς ἐναγοῦς ὁ καθαρός. Αὐτὸς προλαβὼν εἶπες ὅτι οὐ ταῦτα λέγεις, οὐχ ὁ Κύριος. Πόθεν οὖν μοι τὸ ἀσφαλὲς καὶ τὸ βέβαιον; Ἄλλ' εἶπεν ἂν πρὸς αὐτόν ὁ Παῦλος· μὴ δείσης· διὰ γὰρ τοῦτο εἶπον ὅτι τὸν
20 Χριστὸν ἔχω λαλοῦντα ἐν ἑμαυτῷ καὶ ὅτι «Δοκῶ πνεῦμα ἔχειν Θεοῦ», ἵνα μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπιεύσης εἶναι τῶν λεγομένων. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τοσαύτην ἔδωκα τοῖς ἐμοῖς λογιμοῖς τὴν ἐξουσίαν. «Λογισμοὶ γὰρ θνητῶν δειλοὶ καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν». Δείκνυσι δὲ καὶ
25 ἡ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησία τοῦ νόμου τὴν ἰσχὺν μετὰ ἀκριθείας αὐτόν φυλάτιουσα, οὐκ ἂν φυλάξασα, εἰ μὴ πέπειστο ἀκριβῶς εἶναι Χριστοῦ πρόσταγμα τὸ λεχθέν.

6. Τί οὖν ὁ Παῦλος ἐνηχούμενος ὑπὸ τοῦ Κυρίου φησί; «Περὶ δὲ ὧν ἐγράφατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπων γυναικὸς μὴ

29. Α' Κορ. 7, 40.

30. Αὐτόθι.

31. Σοφ. Σολ. 9, 14.

ἀλλὰ δείχνει μόνον αὐτό, ὅτι ἡ ἐντολή δίδεται τώρα δι' αὐτοῦ.

4. Καὶ πράγματι ὁμιλῶν διὰ τὴν χήραν, λέγει· «Εἶναι μακαριωτέρα, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐὰν παραμείνη ἔτσι»²⁹. Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ νομίσης ἀκούων τὸ «κατὰ τὴν γνώμην μου», ὅτι εἶναι ἀνθρωπίνη σκέψις, ἀπέκλεισε τὴν ὑποψίαν, προσθέτων τὸ ἐξῆς· «Νομίζω ὅτι καὶ ἐγὼ ἔχω πνεῦμα Θεοῦ»³⁰. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν, ὅταν λέγη τὰ λόγια τοῦ πνεύματος, λέγει ὅτι εἶναι ἰδική του γνώμη, καὶ δὲν θὰ εἰποῦμεν δι' αὐτὸ ὅτι εἶναι ἀνθρωπίνη ἀπόφασις, ἔτσι καὶ τώρα ὅταν λέγη, «Ἐγὼ λέγω, καὶ ὄχι ὁ Κύριος», μὴ νομίσης ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὅτι ὁ λόγος εἶναι τοῦ Παύλου. Διότι μέσα του εἶχε τὸν Χριστὸν ποῦ ὠμίλει καὶ δὲν θὰ ἐτολμοῦσε μὲ ἰδικὴν του ἀπόφασιν νὰ θεσπίσῃ ἓνα τόσον σπουδαῖον δόγμα, ἐὰν δὲν μᾶς ἔφερεν ἀπὸ τὸν Χριστὸν τὸν νόμον.

5. Διότι ἐνδεχομένως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ πρὸς αὐτόν· Δὲν ἀνέχομαι, ἐνῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶμαι πιστός, νὰ συγκατοικῶ μὲ ἄπιστον γυναῖκα, ἐγὼ ὁ καθαρὸς μὲ τὴν ἀκάθαρτον. Σὺ ὁ ἴδιος εἶπες πρὸ ὀλίγον ὅτι αὐτὰ τὰ λέγεις σὺ καὶ ὄχι ὁ Κύριος. Ἀπὸ ποῦ λοιπόν θὰ μάθω ποῖον εἶναι τὸ ἀσφαλές καὶ τὸ βέβαιον; Ἀλλὰ θὰ ἠμποροῦσεν ὁ Παῦλος νὰ εἰπῇ πρὸς αὐτόν· Μὴ φοβεῖσαι· διότι ἀκριβῶς δι' αὐτὸ εἶπα, ὅτι ἔχω μέσα μου τὸν Χριστὸν ποῦ ὁμιλεῖ καὶ ὅτι «Νομίζω ὅτι ἔχω πνεῦμα Θεοῦ», διὰ νὰ μὴ σκεφθῆς ὅτι εἶναι ἀνθρώπινον κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενά μου. Διότι ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ δώσω τόσην ἀξίαν εἰς τὰς σκέψεις μου. Καθ' ὅσον «Οἱ λογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι μηδαμινοὶ καὶ ἀβέβαιοι αἱ σκέψεις του»³¹. Ἀποδεικνύει δὲ τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου τοῦ Παύλου καὶ ἡ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἐκκλησία, φυλάττουσα μὲ ἀκρίβειαν αὐτόν· διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν φυλάξῃ, ἐὰν δὲν ἦτο ἀπολύτως πεπεισμένη ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι πρόσταγμα τοῦ Χριστοῦ.

6. Τί λοιπόν λέγει ὁ Παῦλος, ἀπηχῶν τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου; «Σχετικὰ δὲ μὲ ἐκεῖνα ποῦ μοῦ ἐγράψατε,

ἄπεισθαι». Ἀποδέξαιτο ἄν τις ἐνταῦθα τοὺς Κορινθίους ὅτι μηδεμίαν ποτὲ παρὰ τοῦ διδασκάλου δεξάμενοι συμβουλήν περὶ παρθενίας, αὐτοὶ φθάσαντες ἐρωτιῶσιν αὐτόν, ἐντεῦθεν ἤδη δεικνύντες τὴν ἀπὸ τῆς χάριτος ἐπίδοσιν γενομένην αὐ-
 5 τοῖς. Ἀπὸ γὰρ τῆς παλαιᾶς διαθήκης οὐκ ἦν ὁ γάμος ἀμφί-
 βολος· οὐ γὰρ μόνον οἱ λοιποὶ πάντες ἀλλὰ καὶ Λευῖται καὶ ἀρχιερεῖς καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἀρχιερεὺς πολλὴν ἐποιεῖ-
 το τοῦ γάμου σπουδήν.

17' **Διὰ τί ἔγραψαν αὐτῷ Κορίνθιοι περὶ παρθενίας,**
 10 **αὐτὸς δὲ αὐτοῖς πρὸ τούτου οὐ παρήνεσεν.**

1. Πόθεν οὖν ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐρώτησιν; Εἶδον τοῦτο ὁ-
 ξέως ἐκεῖνοι καὶ καλῶς, ὅτι μείζονος αὐτοῖς ἔδει τῆς ἀ-
 ρειῆς, ἐπειδὴ καὶ μείζονος ἠξιώθησαν τῆς δωρεᾶς. Ἄξιον
 δὲ ἐξετάσαι κακεῖνο διὰ τί μηδέποτε ταύτην εἰσηγήσατο τὴν
 15 συμβουλήν. Οὐ γὰρ ἄν, εἴ γε ἤκουσάν τι τοιοῦτον, πάλιν
 ἂν ἔγραψαν ὑπὲρ τῶν τοιούτων αὐτῆς ἐρωτιῶντες. Καὶ γὰρ
 καὶ ἐνταῦθα τὸ βάθος τῆς σοφίας ἔστι τοῦ Παύλου κατανοῆ-
 σαι. Οὐ γὰρ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ παρῆκε πράγματις τοσοῦτου
 παραίνεσιν, ἀλλ' ἀνέμενε πρώτους αὐτοὺς εἰς ἐπιθυμίαν ἐλ-
 20 θεῖν καὶ ἔννοιάν τινα περὶ τοῦ πράγματις τούτου λαβεῖν,
 ἵν', ὠκειωμένας αὐτῶν ἤδη τῇ παρθενίᾳ λαβῶν τὰς ψυχὰς,
 χρησίμως τοὺς περὶ τούτων κατασπείρη λόγους, τῆς τῶν
 ἀκούοντων περὶ τὸ πρᾶγμα σχέσεως πολλὴν εὐκολίαν πρὸς
 τὴν τῆς παραινέσεως ὑποδοχὴν παρεχούσης· καὶ ἄλλως δὲ
 25 τὸ τοῦ πράγματις δείκνυσι μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον πολύν.

2. Οὐδὲ γὰρ ἄν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τὴν ἐκείνων ἂν περιέ-
 μενε προθυμίαν, ἀλλὰ προλαβὼν αὐτὸς ἂν εἰσηγήσατο, εἰ καὶ
 μὴ ὡς ἐπίταγμα, μηδὲ ὡς ἐντολήν, ἀλλ' ὡς παραίνεσιν καὶ

καλὸν εἶναι εἰς τὸν ἄνδρα νὰ μὴ ἐγγίζη γυναῖκα»³². Θὰ ἤμποροῦσε κάποιος νὰ δεχθῆ συμπεραίνων ἀπὸ αὐτό, ὅτι οἱ Κορίνθιοι, μολονότι δὲν ἔλαβον ποτὲ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον καμμίαν συμβουλήν περὶ παρθενίας, τῶρα ἔφθασαν νὰ τὸν ἐρωτήσουν, κάμνοντες φανερόν ἀπὸ αὐτό ὅτι ἡ ἐπίδοσις των εἰς τὰ πνευματικὰ ἦτο καρπὸς τῆς θείας χάριτος. Διότι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ γάμος δὲν ἦτο ἀμφίβολος· καθ' ὅσον ὄχι μόνον ὅλος ὁ λαός, ἀλλὰ καὶ οἱ Λευῖται καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἐδείκνυον μεγάλην φροντίδα διὰ τὸν γάμον.

ιγ' Περὶ τοῦ ὅτι, διατί ἔγραψαν εἰς αὐτὸν οἱ Κορίνθιοι περὶ παρθενίας καὶ αὐτὸς δὲν τοὺς ἐσυμβούλευσεν πρὶν ἀπὸ αὐτό.

1. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν παρεκινήθησαν διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν; Ἀντελήφθησαν ἐκεῖνοι αὐτό ἀμέσως καὶ ὀρθῶς, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιτύχουν μεγαλυτέραν ἀρετὴν, ἐπειδὴ ἠξιώθησαν καὶ μεγαλυτέρας δωρεᾶς. Ἄλλ' ἀξίζει νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ἐκεῖνο, διατί δηλαδὴ ποτὲ δὲν τοὺς ἔδωσεν αὐτὴν τὴν συμβουλήν. Διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν, ἐὰν συνέβαινε ν' ἀκούσουν κάτι παρόμοιον, πάλιν νὰ γράψουν καὶ νὰ τὸν ἐρωτοῦν ἐκ νέου διὰ τὰ ἴδια πράγματα. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστώσωμεν τὸ βάθος τῆς σοφίας τοῦ Παύλου. Διότι δὲν παρέλειψεν ἀπλῶς καὶ χωρὶς σκοπὸν τὴν συμβουλήν διὰ ἓνα τόσον σπουδαῖον θέμα, ἀλλ' ἐπερίμενε πρῶτος αὐτὸς νὰ τὸ ἐπιθυμήσουν καὶ νὰ κάμουν κάποιαν σκέψιν περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ, ὥστε, λαμβάνων τὰς ψυχὰς των ἐξοικειωμένας ἤδη μὲ τὴν παρθενίαν, νὰ σπεῖρη χρησίμους τοὺς λόγους περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, καθιστῶσα ἡ σχέσις των πρὸς τὸ ὅλον θέμα πολλὴν εὐκολίαν εἰς τὸ ν' ἀποδεχθοῦν τὴν συμβουλήν. Ἐπιπροσθέτως δὲ δεικνύει τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον τοῦ πράγματος.

2. Πράγματι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν, ἐὰν δὲν ἦτο αὕτη ἡ αἰτία, νὰ περιμένη τὴν προθυμίαν ἐκείνων, ἀλλὰ θὰ ἔσπευδεν ὁ ἴδιος νὰ κάμῃ εἰσήγησιν δι' αὐτό, ἐὰν ὄχι ὑπὸ μορ-

συμβουλήν. Ὁ δὲ μηδὲ τοῦτο ἀνασχόμενος ποιῆσαι πρῶτος φανερόν ἡμῖν κατέσκησεν ὅτι πολλῶν ἰδρωτίων καὶ μεγάλης ἢ παρθενία δεῖται τῆς ἀγωνίας. Καὶ ἐνταῦθα δὲ τὸν κοινὸν ἡμῶν δεσπότην μιμούμενος οὕτως ἐποίησεν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος
5 τότε διελέχθη περὶ τῆς παρθενίας ὅτι αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἤ-
 ροντο.

3. Εἰπόντων γάρ, «Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώ-
 που μετὰ τῆς γυναικός, συμφέρει μὴ γαμῆσαι», τότε ἔφησεν
 «Εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλεί-
10 αν τῶν οὐρανῶν». Ὅταν γὰρ μέγα ἦ τὸ κατορθούμενον καὶ
 διὰ τοῦτο μηδὲ εἰς ἐντολῆς ἀνάγκην κατακλείηται, τότε τῶν
 μελλόντων κατορθοῦν τὴν προθυμίαν ἀναμένειν χρῆ, ἑτέρω
 τινὶ τρόπῳ καὶ ἀνυπόπιως τὸ θελῆσαι καὶ βουληθῆναι κατα-
 σκευάζοντας ἐν αὐτοῖς ὡσπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν.
15 Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν περὶ παρθενίας λόγων εἰς τὴν τῆς παρθε-
 νίας αὐτοὺς ἐπιθυμίαν ἐνέβαλεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ γάμου μόνον
 διαλεχθεὶς καὶ τὸ θάρρος τοῦ πράγματος δείξας καὶ μέχρι
 τούτου στήσας τὸν λόγον, οὕτως σοφῶς ὠκονόμησεν, ὡς τοὺς
 μηδὲν περὶ τοῦ μὴ γαμεῖν ἀκούσαντας αὐτοὺς ἀφ' ἑαυτῶν
20 εἰπεῖν ὅτι «Συμφέρει μὴ γαμεῖν».

4. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Παῦλος ἔλεγεν ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμη-
 τής· «Περὶ δὲ ὧν ἐγράφατέ μοι», μόνον οὐκ ἀπολογούμενος
 αὐτοῖς διὰ τούτων καὶ λέγων ὅτι ἐγὼ μὲν ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν ταύ-
 την κορυφὴν οὐκ ἐτόλμων ὑμᾶς ἀγαγεῖν διὰ τὸ τοῦ πράγματος
25 δυσκατόρθωτον· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ φθάσαντες ἐγράφατέ μοι,
 μετὰ τοῦ θαρρεῖν ποιοῦμαι τὴν συμβουλήν, «ὅτι καλὸν ἀν-
 θρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπιεσθαι». Διὰ τί γὰρ ὑπὲρ πολλῶν
 γραφάντων ἐκείνων οὐδαμοῦ τοῦτο προσέθηκε; Δι' οὐδὲν
 ἕτερον ἢ διὰ τοῦτο ὅπερ εἶπον νῦν· ἵνα μή τις δυσχεραίνῃ
30 τὴν παραίτησιν, τῶν γραμμάτων αὐτοὺς ὧν ἔπεμψαν ὑπομι-

φήν προσταγῆς, οὔτε ἐντολῆς, ἀλλ' ὑπὸ μορφὴν παραινέσεως καὶ συμβουλῆς. Ἄλλὰ μὲ τὸ νὰ μὴ δεχθῆ νὰ τὸ κάμη αὐτὸ πρῶτος, μᾶς ἔκαμε φανερόν, ὅτι ἡ παρθενία ἀπαιτεῖ πολλοὺς ἰδρωτάς καὶ μεγάλους ἀγῶνας. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐνήργησεν ἔτσι μιμούμενος τὸν Κύριόν του. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος τοὺς ὠμίλησε περὶ παρθενίας τότε, ὅταν τὸν ἠρώτησαν οἱ μαθηταί του.

3. Ὄταν δηλαδὴ τοῦ εἶπον, «Ἐὰν ἔχη ἔτσι τὸ πρᾶγμα τοῦ ἀνδρὸς μετὰ τῆς γυναικός, συμφέρει νὰ μὴ συνάψη κανεὶς γάμον», τότε εἶπεν· «Ἐπάρχουν εὐνοῦχοι ποὺ εὐνούχισαν τοὺς ἑαυτοὺς των διὰ ν' ἀπολαύσουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»³³. Διότι ὅταν εἶναι μέγα τὸ κατόρθωμα καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατακλείεται εἰς τὴν ἀνάγκην ἐντολῆς, τότε πρέπει νὰ περιμένωμεν τὴν προθυμίαν αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ διαπράξουν τὸ κατόρθωμα αὐτό, προετοιμάζοντες μὲ κάποιον ἄλλον τρόπον καὶ ἀνυποψίαστα τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν των, ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἔκαμεν καὶ ὁ Χριστός. Διότι δὲν ἔβαλε μέσα των τὴν ἐπιθυμίαν τῆς παρθενίας ἀπὸ τοὺς λόγους περὶ παρθενίας, ἀλλ' ὀμιλήσας μόνον περὶ γάμου καὶ δείξας τὸ βάρος τοῦ πράγματος καὶ σταματήσας τὸν λόγον εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, μὲ τόσην σοφίαν ἐρρύθμισε τὸ θέμα, ὥστε αὐτοὶ ποὺ δὲν ἤκουσαν τίποτε περὶ τῆς ἀγαμίας μόνοι των νὰ εἰποῦν ὅτι «Συμφέρει κανεὶς νὰ μείνη ἄγαμος».

4. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὁ μιμητῆς τοῦ Χριστοῦ· «Σχετικὰ δὲ μὲ αὐτὰ ποὺ μοῦ ἐγράψατε», σχεδὸν ὡσὰν ν' ἀπελογεῖτο πρὸς αὐτοὺς μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ καὶ νὰ τοὺς ἔλεγεν, ὅτι ἐγὼ μὲν δὲν ἐτολμοῦσα νὰ σᾶς ὀδηγήσω εἰς αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν κορυφήν, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα εἶναι δυσκολοκατόρθωτον· ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἴδιοι ἐσπεύσατε νὰ μοῦ γράψετε, μὲ θάρρος σᾶς δίδω τὴν συμβουλήν, «ὅτι εἶναι καλὸν εἰς τὸν ἄνδρα νὰ μὴ ἐγγίζη γυναῖκα». Καὶ διατί, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἔγραψαν διὰ πολλὰ θέματα, πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν ἐπρόσθεσεν αὐτὴν τὴν συμβουλήν; Διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ δι' αὐτὸ ποὺ εἶπα τώρα· διὰ νὰ μὴ δυσανασχετήσῃ κανεὶς διὰ τὴν συμβουλήν, ὑπενθυμίζει εἰς

μνήσκει. Καὶ οὐδὲ οὕτως μετὰ σφοδρότητος κέχρηται τῇ παραι-
 νέσει καὶ ταῦτα τοσαύτην λαβὼν ἀφορμὴν ἀλλὰ καὶ ἄγαν ὑφει-
 μένως κὰν τούτῳ μιμούμενος τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ ὁ Σωτὴρ
 μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν περὶ παρθενίας λόγον προσέθηκεν «Ὁ
 5 δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω». Τί οὖν φησι; «Περὶ δὲ τῶν ἐ-
 γράφατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπιεσθαι».

*ιδ' Ἀντίθεσις τῶν τὴν παρθενίαν ἐκβαλλόντων
 καὶ λύσις.*

1. Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν καὶ εἰ καλὸν γυναικὸς μὴ
 10 ἄπιεσθαι, τίνας ἔνεκεν γάμος ἐπεισῆλθε τῷ βίῳ; Ποῦ δὲ
 λοιπὸν χρησόμεθα τῇ γυναικί, μήτε εἰς γάμον μήτε εἰς παι-
 δοποιτᾶν ἡμῖν χρησιμευούσῃ; Τί δὲ κωλύσει τὸ τῶν ἀνθρώ-
 πων ἅπαν ἀφανισθῆναι γένος, τοῦ μὲν θανάτου καθ' ἑκάστην
 αὐτὸ τὴν ἡμέραν ἐπινεμομένου καὶ κόπιοντος, τοῦ δὲ λόγου
 15 τούτου οὐκ ἔωντος ἀντὶ τῶν πιπτόντων ἐτιέρους ἀνίστασθαι;
 Εἰ γὰρ τὸ καλὸν τοῦτο ζηλώσοιμεν ἅπαντες καὶ μὴ ἀπαίμεθα
 γυναικὸς, πάντα οἰχθήσεται καὶ πόλεις καὶ οἰκίαι καὶ ἀγροὶ
 καὶ τέχναι καὶ ζῶα καὶ φυτὰ. Καθάπερ γὰρ τοῦ στρατηγοῦ
 πεσόντος πᾶσα ἀνάγκη τοῦ στρατεύματος διασπασθῆναι τὴν
 20 εὐταξίαν, οὕτω τοῦ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς βασιλεύοντος ἀν-
 θρώπου διὰ τοῦ μὴ γαμεῖν ἀφανισθέντος, οὐδὲν τῶν λοιπῶν
 ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀσφαλείας καὶ εὐταξίας διαμενεῖ, καὶ τὸ
 καλὸν τοῦτο ἐπάγγελμα μυρίων ἐμπλήσει τὴν οἰκουμένην
 κακῶν.

25 2. Ἐγὼ δέ, εἰ μὲν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπίστων ἦν ταῦτα
 μόνον τὰ ρήματα, βραχὺν ἂν αὐτῶν ἐποιησάμην λόγον. Ἐ-
 पेιδὴ δὲ καὶ τῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν δοκούντων συντελεῖν

αυτοὺς τὰ γράμματα ποὺ τοῦ ἔστειλαν. Καί πάλιν ὅμως δέν τοὺς δίδει τὴν συμβουλήν μὲ αὐστηρότητα, ἂν καὶ εἶχε τόσον μεγάλην ἀφορμὴν, ἀλλὰ μὲ πάρα πολλὴν χαμηλὸν τόνον, μιμούμενος καὶ εἰς αὐτὸ τὸν Χριστόν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Σωτὴρ μετὰ τὸ τέλος τοῦ λόγου του περὶ παρθε- νίας, ἐπρόσθεσεν· «Αὐτὸς ποὺ ἠμπορεῖ νὰ τὸ δεχθῆ ἄς προχωρήσῃ εἰς τὴν πραγματοποίησίν του»³⁴. Τί λέγει λοι- πὸν ὁ Παῦλος; «Σχετικὰ μὲ αὐτὰ ποὺ μοῦ ἐγράψατε, κα- λὸν εἶναι εἰς τὸν ἄνδρα νὰ μὴ ἐγγίζη γυναῖκα».

ιδ' Περὶ τῆς ἀντιθέσεως πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἀπορρίπτουν τὴν παρθενίαν καὶ λύσις τοῦ θέματος.

1. Ἄλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ μοῦ εἰπῆ καὶ ἂν εἶναι καλὸν νὰ μὴ ἐγγίζωμεν γυναῖκα, πρὸς ποῖον σκοπὸν εἰσῆλθεν ὁ γάμος εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων; Ποῦ λοιπὸν θὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν γυναῖκα, ἀφοῦ δέν μᾶς χρησιμεύῃ οὔτε εἰς τὸν γάμον οὔτε εἰς τὴν τεκνο- ποιίαν; Τί δὲ θὰ ἐμποδίσῃ ὀλόκληρον τὸ γένος τῶν ἀνθρώ- πων νὰ ἐξαφανισθῆ, ὅταν ὁ μὲν θάνατος καθημερινῶς τὸ κατατρώγῃ καὶ τὸ κατερημῶνῃ, αὐτὸς δὲ ὁ λόγος δέν ἀφήνει νὰ καταλαμβάνουν ἄλλοι τὴν θέσιν τῶν πιπτόντων; Διότι ἂν ἠθέλομεν ἀφοσιωθῆ μὲ ζῆλον ὅλοι εἰς αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ δέν ἠθέλομεν ἐγγίσει γυναῖκα, ὅλα θὰ ἐξαφανι- σθοῦν καὶ πόλεις καὶ οἰκίαι καὶ ἀγροὶ καὶ τέχναι καὶ ζῶα καὶ φυτά. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν πέσῃ ὁ στρατηγὸς κατ' ἀνάγκην διασπᾶται καὶ ἡ εὐταξία τοῦ στρατεύματος, ἔτσι ἂν ἐξαφανισθῆ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ εἶναι κυρίαρχος τῶν πάντων ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ γάμου, κανὲν ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα δέν θὰ διατηρήσῃ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν εὐταξίαν, καὶ αὐτὸ τὸ καλὸν παράγγελμα θὰ γεμί- σῃ τὴν οἰκουμένην ἀπὸ ἀμέτρητα κακά.

2. Ἐγὼ ὅμως, ἂν αὐτὰ ἦσαν λόγια μόνον τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν ἀπίστων, θὰ διεπραγματευόμην τὸ θέμα μὲ πολ- λὴν συντομίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὅμως τὰ λέγουν αὐτὰ καὶ πολλοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι φροντίζουν διὰ τὸ καλὸν τῆς

πολλοὶ ταῦτα φθέγγονται, δι' ἀσθένειαν μὲν προαιρέσεως ἀπολειφθέντες τῶν ὑπὲρ τῆς παρθενίας ἰδρώτων, τῷ δὲ τὸ προᾶγμα κακίξειν καὶ περιτιτὸν ἀποφαίνειν βουλόμενοι συσκιάζειν τὴν ἑαυτῶν ραθυμίαν, ἵνα μὴ δοκῶσι δι' ὀλιγορίαν, 5 ἀλλὰ διὰ κρίσιν ὀρθὴν λογισμῶν τῶν ἀγῶνων ὑστερηκέναι τούτων, φέρε, τοὺς ἐχθροὺς ἀφέντες - «Ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· μωρία γὰρ αὐτῷ ἔστι» - τοὺς προσποιουμένους εἶναι μεθ' ἡμῶν, διδάξωμεν ἀμφοτέρα, ὡς οὔτε τὸ προᾶγμα περιτιτὸν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα χρήσιμον καὶ 10 ἀναγκαῖόν ἐστιν, οὔτε αὐτοῖς ἀζήμιος ἢ τοιαύτη κατηγορία, ἀλλὰ τοσοῦτον αὐτοῖς εἴσει τὸν κίνδυνον, ὅσον τοῖς κατορθοῦσι τὸν μισθὸν καὶ τὸν ἔπαινον.

3. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ σύμπας οὗτος κόσμος ἀπήριστο καὶ πάντα ἠτιρέπιστο τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ χοῆσιν τὴν ἡμετέ- 15 ραν, ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς δι' ὃν καὶ τὸν κόσμον ἐποίησε. Πλασθεὶς δὲ ἐκεῖνος ἔμεινεν ἐν παραδείσῳ καὶ γάμος λόγος οὐδεὶς ἦν. Ἐδέησεν αὐτῷ γενέσθαι καὶ βοηθόν, καὶ ἐγένετο, καὶ οὐδὲ οὕτως ὁ γάμος ἀναγκαῖος εἶναι ἐδόκει. Ἄλλ' οὐδὲ ἐφαίνετό που, ἀλλ' ἔμεινον ἐκεῖνοι τούτου χω- 20 ρὶς καθάπερ ἐν οὐρανῷ τῷ παραδείσῳ διαιτώμενοι καὶ ἐν-τροφῶντες τῇ πρὸς Θεὸν ὀμιλίᾳ. Μίξεως δὲ ἐπιθυμία καὶ σύλληψις καὶ ὠδίνες καὶ τόκοι καὶ πᾶν εἶδος φθορᾶς ἐξώριστο τῆς ἐκείνων ψυχῆς. Ὡσπερ δὲ ρεῖθρον διειδὲς ἐκ καθαρᾶς πηγῆς προϊόν, οὕτως ἦσαν ἐν ἐκείνῳ τῷ χωρίῳ τῇ 25 παρθενίᾳ κοσμούμενοι.

4. Καὶ πᾶσα ἴοιτε ἢ γῆ ἔρημος ἦν ἀνθρώπων, τοῦτο ὁ νῦν δεδοίκασιν οὔτοι οἱ τῆς οἰκουμένης μεριμνηταί, οἱ τὰ μὲν ἐτέρων σπουδαίως μεριμνῶντες, τὰ δὲ ἑαυτῶν οὐδὲ ἐννοεῖν ἀνεχόμενοι, καὶ ὑπὲρ μὲν τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων

Ἐκκλησίας, πού ἀπό ἀδυναμίαν μὲν τῆς προαιρέσεώς των ἀπέφυγον τοὺς ἰδρωτας ὑπὲρ τῆς παρθενίας, μὲ τὸ νὰ κατηγοροῦν δὲ τὴν παρθενίαν καὶ νὰ τὴν θεωροῦν περιττήν, ἐπιθυμοῦν νὰ καλύψουν τὴν ραθυμίαν των, διὰ νὰ μὴ φαίνωνται ὅτι ἔχουν ὑστερήσει εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας ἀπὸ ἀδιαφορίαν, ἀλλὰ ἀπὸ ὀρθοῦς συλλογισμοῦς, ἐμπρός, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τοὺς ἐχθροὺς — «Διότι ὁ σαρκικὸς ἄνθρωπος δὲν δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· διότι τὰ θεωρεῖ μωρίαν»³⁵—, ἅς διδάξωμεν καὶ τὰ δύο εἰς αὐτοὺς πού προσποιοῦνται ὅτι εἶναι μαζί μας, ὅτι δηλαδὴ οὔτε τὸ πρᾶγμα εἶναι περιττόν, ἀλλ' ἀντιθέτως εἶναι καὶ πάρα πολὺ χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον, οὔτε εἶναι χωρὶς ζημίαν δι' αὐτοὺς ἡ παρομοία κατηγορία, ἀλλὰ θὰ προξενήσῃ εἰς αὐτοὺς τόσον μεγάλον κίνδυνον, ὅσον μέγας θὰ εἶναι ὁ μισθὸς καὶ ὁ ἔπαινος αὐτῶν πού κατορθώνουν νὰ πραγματοποιήσουν αὐτήν.

3. Ὅταν λοιπὸν ὀλόκληρος αὐτὸς ὁ κόσμος ἀπηρτίσθη καὶ ἐρρυθμίσθησαν ὅλα διὰ τὴν ἰδικὴν μας ἀνάπαυσιν καὶ χρῆσιν, ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χάριν τοῦ ὁποίου ἐδημιούργησε καὶ τὸν κόσμον. Ἀφοῦ ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος ἔζη εἰς τὸν παράδεισον καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς λόγος διὰ γάμον. Ἐχρειάσθη νὰ γίνῃ καὶ βοηθὸς του, καὶ ἔγινε, καὶ οὔτε ἔτσι ὁ γάμος ἐθεωρήθη ὅτι ἦτο ἀναγκαῖος. Καὶ οὔτε κἂν ἐφαίνετο, ἀλλ' ἔζων αὐτοὶ χωρὶς τὸν γάμον, διαμένοντες εἰς τὸν παράδεισον, ὡσὰν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἀπολαμβάνοντες ἡδονὴν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν των μὲ τὸν Θεόν. Ἐπιθυμία δὲ σαρκικῆς μίξεως καὶ σύλληψις καὶ πόνοι καὶ τοκετοὶ καὶ κάθε εἶδος φθορᾶς εἶχεν ἔξορισθῆ ἀπὸ τὴν ψυχὴν των. Ὡσὰν δὲ διαυγὲς νερὸ πού πηγάζει ἀπὸ καθαρὰν πηγὴν, ἔτσι ἔζων εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, στολισμένοι μὲ τὴν παρθενίαν.

4. Καὶ ὀλόκληρος ἡ γῆ τότε ἦτο ἔρημος ἀπὸ ἀνθρώπους, πρᾶγμα δηλαδὴ πού τώρα φοβοῦνται αὐτοὶ οἱ μεριμνηταὶ τῆς οἰκουμένης, πού καταβάλλουν μὲν πολλὴν φροντίδα διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων, τὰς δὲ ἰδικὰς των δὲν ἀνέχονται οὔτε νὰ τὰς σκεφθοῦν, καὶ φοβοῦνται μὲν διὰ

δεδοικότες γένους μή ποιε ἐπιλείπη, τῆς δὲ ἰδίας ἕκαστος ὡς ἀλλοιρίας οὕτως ἀμελοῦντες ψυχῆς, καὶ ταῦτα μέλλοντες ὑπὲρ μὲν ταύτης καὶ τῶν μικροτάτων ἔνεκεν ἀκριθεῖς ἀπαιτεῖσθαι τὰς εὐθύνας, ὑπὲρ δὲ τῆς τῶν ἀνθρώπων ὀλι-
5 γίτητος οὐδὲ τὸν τυχόντα λόγον ὑφέξειν.

5. Οὐκ ἦσαν τότε πόλεις οὐδὲ τέχνη οὐδὲ οἰκίαι - καὶ γὰρ καὶ τούτων ὑμῖν οὐχ ὡς ἔτυχε τέλει -, ἀλλὰ οὐκ ἦν τότε ταῦτα καὶ ὅμως τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν καὶ πολλῶν ταύτης ἀμείνω οὐδὲν οὔτε ἐνεπόδιζεν οὔτε ἐνέκοπιεν. Ἐπειδὴ
10 δὲ παρήκουσαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγένοντο γῆ καὶ σποδός, ἀπώλεσαν μετὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης διαγωγῆς καὶ τὸ τῆς παρθενίας κάλλος, καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὴ καταλιποῦσα αὐτοὺς ἀνεχώρησεν. Ἔως μὲν γὰρ ἦσαν ἀνάλωτοι τῷ διαβόλῳ καὶ δεσπότην ἠδοῦντο τὸν αὐτῶν, παρέμενε καὶ ἡ παρ-
15 θενία κοσμοῦσα αὐτοὺς μᾶλλον ἢ τοὺς βασιλεῖς τὸ διάδημα καὶ τὰ ἱμάτια τὰ χρυσαῖα. Ἐπειδὴ δὲ αἰχμαλώτοι γενόμενοι τὴν βασιλικὴν ταύτην ἀπεδύσαντο σιολὴν καὶ τὸν οὐράνιον ἀπέθεντο κόσμον, ἐδέξαντο δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ θανάτου φθορὰν καὶ τὴν ἄραν καὶ τὴν ὀδύνην καὶ τὸν ἐπίπονον βίον, τότε
20 καὶ ὁ γάμος ἐπεισέρχεται μετὰ τούτων τὸ θνητὸν τοῦτο καὶ δουρικὸν ἱμάτιον.

6. «Ὁ γὰρ γαμήσας», φησί, «μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου». Ὁρᾷς πόθεν ἔσχε τὴν ἀρχὴν ὁ γάμος; Πόθεν ἀναγκαῖος ἔδοξεν εἶναι; Ἀπὸ τῆς παρακοῆς, ἀπὸ τῆς ἀρᾶς, ἀπὸ τοῦ
25 θανάτου. Ὅπου γὰρ θάνατος, ἐκεῖ γάμος· τούτου δὲ οὐκ ὄντιος οὐδὲ αὐτοῦς ἔπεται. Ἄλλ' οὐχ ἡ παρθενία ταύτην ἔχει τὴν ἀκολουθίαν, ἀλλ' αἰεὶ χρήσιμον, αἰεὶ καλὸν καὶ μακάριον, καὶ πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ τὸν θάνατον καὶ πρὸ τοῦ γάμου καὶ μετὰ τὸν γάμον. Ποῖος γάρ, εἶπέ μοι, γάμος ἀπέτεκε
30 Ἀδάμ; Ποῖαι τὴν Εὕαν ὠδίνες; Οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. Τί

τὸ ἀνθρώπινον γένος μήπως κάποτε ἐξαφανισθῆ, διὰ δὲ τὴν ἰδικὴν των ψυχὴν δείχνουν τόσην φροντίδα, ὡσὰν νὰ εἶναι ξένη, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ πρόκειται δι' αὐτὴν μὲν καὶ διὰ τὸ πιὸ παραμικρὸν ἔργον αὐτῆς νὰ δώσουν λεπτομερῆ λογοδοσίαν, ἐνῶ δὲν πρόκειται νὰ δώσουν κανένα λόγον διὰ τὰς σμικρότητας τῶν ἀνθρώπων.

5. Δὲν ὑπῆρχον τότε πόλεις, οὔτε τέχναι, οὔτε οἰκίαι — καθ' ὅσον καὶ δι' αὐτὰ δὲν δείχνετε σεῖς ὀλιγότερον ἐνδιαφέρον —, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχαν τότε αὐτά, καὶ ὅμως τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν καὶ κατὰ πολὺ ἀνωτέραν αὐτῆς τίποτε δὲν τὴν ἠμπόδιζεν οὔτε τὴν διετάρασσεν. Ἐπειδὴ ὅμως παρήκουσαν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγιναν γῆ καὶ σποδός, ἔχασαν μαζὶ μὲ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν καὶ τὸ κάλλος τῆς παρθενίας, ποὺ ἐγκαταλείψασα αὐτοὺς ἔφυγεν ἀπὸ κοντὰ των μαζὶ μὲ τὸν Θεόν. Διότι ὅσον καιρὸν ἦσαν ἀπρόσβλητοι ἀπὸ τὸν διάβολον καὶ ἐσέβοντο τὸν Κύριόν των, παρέμενε καὶ ἡ παρθενία στολίζουσα αὐτοὺς περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι τὸ βασιλικὸν στέμμα καὶ τὰ χρυσᾶ ἐνδύματα τοὺς βασιλεῖς. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ὅμως ποὺ ἔγιναν αἰχμάλωτοι τοῦ διαβόλου καὶ ἀπεδύθησαν αὐτὴν τὴν βασιλικὴν στολὴν καὶ ἀπέβαλον τὸν οὐράνιον στολισμὸν καὶ ἐδέχθησαν τὴν φθορὰν τοῦ θανάτου καὶ τὴν κατάραν καὶ τὸν πόνον καὶ τὸν κοπιώδη βίον, ἀπὸ τότε εἰσέρχεται μαζὶ μὲ αὐτὰ εἰς τὴν ζωὴν των καὶ ὁ γάμος, τὸ θνητὸν αὐτὸ καὶ δουρικὸν ἔνδυμα.

6. Διότι λέγει «Αὐτὸς ποὺ συνάπτει γάμον, φροντίζει διὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου»³⁶. Βλέπεις ἀπὸ ποῦ ἔχει τὴν ἀρχὴν τοῦ ὁ γάμος; Ἀπὸ ποῦ ἐφάνη ὅτι εἶναι ἀναγκαῖος; Ἀπὸ τὴν παρακοήν, ἀπὸ τὴν κατάραν, ἀπὸ τὸν θάνατον. Διότι ὅπου ὑπάρχει θάνατος, ἐκεῖ καὶ γάμος· ἐὰν αὐτὸς δὲν ὑπάρχει, οὔτε αὐτὸς ἀκολουθεῖ. Ἄλλ' ὅμως ἡ παρθενία δὲν ἔχει αὐτὴν τὴν συνέπειαν, ἀλλ' εἶναι πάντοτε χρήσιμος, πάντοτε εἶναι καλὸν καὶ μακάριον πρᾶγμα, καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ μετὰ τὸν θάνατον καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν γάμον καὶ μετὰ τὸν γάμον. Διότι εἶπέ μου· ποῖος γάμος ἐγέννησε τὸν Ἀδὰμ; ποῖοι πόνοι τοκετοῦ τὴν Εὐαν; Δὲν

οὖν δέδοικας εἰκῆ καὶ τρέμεις μὴ παυσαμένου τοῦ γάμου
καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων παύσεται γένος; Μύριαι μυριάδες
ἀγγέλων λειτουργοῦσι τῷ Θεῷ, χίλιαι χιλιάδες ἀρχαγγέλων
παρεσιᾶσιν αὐτῷ, καὶ οὐδεὶς τούτων γέγονεν ἐκ διαδοχῆς,
5 οὐδεὶς ἐκ τόκων καὶ ὠδίνων καὶ συλλήψεως. Οὕκουν πολλῶ
μᾶλλον ἀνθρώπους ἐποίησεν ἂν γάμου χωρὶς; Ὡσπερ οὖν
καὶ ἐποίησε τοὺς πρώτους ὄθεν ἅπαντες ἄνθρωποι.

ιε' Ὅτι οὐχ ὁ γάμος αὖξει τὸ ἡμέτερον γένος.

1. Καὶ νῦν δὲ οὐχ ἡ τοῦ γάμου δύναμις τὸ γένος συγκρο-
10 τεῖ τὸ ἡμέτερον, ἀλλ' ὁ τοῦ Κυρίου λόγος ὁ παρὰ τὴν ἀρχὴν
εἰπὼν «Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν».
Τί γάρ, εἰπέ μοι, τὸν Ἀβραὰμ εἰς παιδοποιίαν τὸ προᾶγμα
ὤνησεν; Οὐκ ἐπὶ ισοούτοις αὐτῷ χρησάμενος ἔτεσι ταύτην
ὑστερον ἀφῆκε τὴν φωνήν· «Δέσποτα, τί μοι δώσεις; Ἐγὼ
15 δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος»; Ὡσπερ οὖν τότε ἀπὸ νεκρῶν σωμά-
των ισοαύταις μυριάσι δέδωκεν ὑπόθεσιν καὶ ρίζαν ὁ Θεός,
οὕτω καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν εἰ τοῖς προσιτάγμασιν αὐτοῦ πει-
σθέντες οἱ περὶ τὸν Ἀδὰμ τῆς ἡδονῆς ἐκράτησαν τοῦ ξύλου,
οὐκ ἂν ἠπόρησεν ὁδοῦ δι' ἧς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος αὖξή-
20 σει. Οὔτε γὰρ ὁ γάμος μὴ βουλομένου δυνήσεται ποιῆσαι πολ-
λοὺς τοὺς ὄντας ἀνθρώπους, οὐδὲ ἡ παρθενία, βουλομένου
πολλοὺς εἶναι, λυμανεῖται τὸ πλῆθος. Ἀλλ' οὕτως ἐβουλήθη,
φησί, δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἀπειθείαν τὴν ἡμετέραν.

2. Διὰ τί γὰρ μὴ πρὸ τῆς ἀπάτης ὁ γάμος ἐφάνη; Διὰ
25 τί μὴ ἐν παραδείσῳ ἢ μίξις; Διὰ τί μὴ πρὸ τῆς ἀρᾶς ὠδίνες;
Ὅτι τότε μὲν ταῦτα περιτιά, ὑστερον δὲ γέγονεν ἀναγκαῖα

37. Γεν. 1, 28.

38. Γεν. 15, 2.

ἔχεις νὰ εἰπῆς τίποτε. Διὰτί λοιπὸν φοβεῖσαι ἄδικα καὶ τρέμεις μήπως παύσῃ ὁ γάμος καὶ παύσει καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος; Μύριαι μυριάδες ἀγγέλων ὑπηρετοῦν τὸν Θεόν, χίλιαι χιλιάδες ἀρχαγγέλων ἴστανται πλησίον του καὶ κανεὶς ἀπὸ αὐτοῦς δὲν προῆλθε κατὰ διαδοχικὸν τρόπον, κανεὶς ἀπὸ τοκετοῦς καὶ ὠδῖνας καὶ συλλήψεις. Δὲν θὰ ἠμποροῦσεν λοιπὸν πολὺ περισσότερον ὁ Θεὸς νὰ δημιουργήσῃ ἀνθρώπους χωρὶς γάμον; Ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ἔπλασε τοὺς πρῶτους ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους προῆλθον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι.

*ιε' Περὶ τοῦ ὅτι ὁ γάμος
δὲν αὐξάνει τὸ ἀνθρώπινον γένος.*

1. Καὶ τώρα δὲ δὲν συγκροτεῖ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἡ δύναμις τοῦ γάμου, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ποῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἶπεν· «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν»³⁷. Διότι εἶπέ μου, τί ὠφέλησε τὸν Ἀβραὰμ ὁ γάμος διὰ τὴν τεκνοποιῖαν; Δὲν ἦτο ἐπὶ τόσα ἔτη ἔγγαμος καὶ εἰς τὸ τέλος ἐξεφώνησεν αὐτοῦς τοὺς λόγους «Κύριε τί θὰ μοῦ δώσης; Ἐγὼ πεθαίνω χωρὶς τέκνα»³⁸; Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἀπὸ νεκρὰ σώματα ἔδωσε τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ρίζαν ὁ Θεὸς τόσων μυριάδων ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἐάν, ὑπακούοντες ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ εἰς τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, ἔδειχναν ἐγκράτειαν διὰ τὴν ἡδονὴν τοῦ ξύλου, δὲν θὰ ἀδυνατοῦσεν ὁ Θεὸς νὰ εὕρῃ ὁδὸν διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἠῦξανε τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διότι οὔτε ὁ γάμος ἠμπορεῖ ν' αὐξήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ὑπάρχουν, ὅταν ὁ Θεὸς δὲν θέλῃ, οὔτε ἡ παρθενία θὰ προκαλέσῃ ζημίαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον πλῆθος, ἐάν ὁ Θεὸς θέλῃ νὰ εἶναι πολλοί. Ἄλλ' ἔτσι, λέγει, ἠθέλησε, ἐξ αἰτίας μας καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀνυπακοῆς μας.

2. Διὰτί λοιπὸν ὁ γάμος δὲν παρουσιάσθη πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπάτην; Διὰτί δὲν ἔλαβε χώραν ἡ σαρκικὴ μίξις μέσα εἰς τὸν παράδεισον; Διὰτί δὲν παρουσιάσθησαν οἱ πόνοι τοῦ τοκετοῦ πρὶν ἀπὸ τὴν κατάραν; Ἐπειδὴ τότε μὲν αὐτὰ

διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα, αἱ πόλεις, αἱ τέχναι, ἡ τῶν ἱματίων περιβολή, ὁ λοιπὸς τῶν χρεῶν ὄχλος. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἐπισυρόμενος εἰσήλασεν ὁ θάνατος μεθ' ἑαυτοῦ. Μὴ τοίνυν ὁ διὰ τὴν ἀσθένειαν συνε-
5 χωρήθη τὴν σὴν, τοῦτο τῆς παρθενίας προτίμα, μᾶλλον δὲ μηδὲ ἐν ἴσῳ τίθεσο, ἐπεὶ κατὰ τοῦτον προῖὼν τὸν λόγον καὶ τὸ δύο γυναῖκας ἔχειν τοῦ μιᾶ ἀρκεῖσθαι μόνον ἄμεινον εἶναι φήσεις, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο συνεχώρητο ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως, καὶ τὸν πλοῦτον δὲ οὕτως τῆς ἐκουσίου προτιμήσεις
10 πενίας καὶ τὴν τρυφὴν τῆς σώφρονος διαίτης καὶ τὸ ἀμύνησθαι τοῦ φέρειν τὸν ἀδικοῦντα γενναίως.

ις' Ὅτι συγκαταβάσεως ὁ γάμος.

1. Σὺ δὲ αὐτὰ κακίζεις, φησί. Κακίζω μὲν οὐδαμῶς· Θεὸς γὰρ αὐτὰ συνεχώρησε καὶ γέγονεν ἐν καιρῷ χρήσιμα.
15 Μικρὰ δὲ αὐτὰ εἶναι φημι, καὶ παίδων κατορθώματα μᾶλλον ἢ ἀνδρῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ἡμᾶς τελείους ὁ Χριστὸς δημιουργῆσαι βουλόμενος, ἐκεῖνα μὲν ἀποθέσθαι ἐκέλευσεν, ὥσπερ ἱμάτια παιδικὰ καὶ οὐ δυνάμενα περιβάλλειν τὸν ἄνδρα τὸν τέλειον οὐδὲ τὸ μέτρον κοσμηῆσαι τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώμα-
20 τος τοῦ Χριστοῦ, τὰ δὲ ἐκείνων εὐπρεπέστερα καὶ τελειότερα περιθέσθαι ἐκέλευσεν, οὐκ ἀντινομοθετῶν ἑαυτῷ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀκολουθῶν.

2. Εἰ γὰρ καὶ τὰ προστάγματα ταῦτα ἐκείνων μείζω, ἀλλὰ τοῦ νομοθέτου σκοπὸς ὁ αὐτός. Τίς οὖν ἐστὶν οὗτος; Περι-
25 κόψαι τὴν κακίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς καὶ πρὸς τὴν τελείαν

ἦσαν περιττά, κατέστησαν δὲ ἀναγκαῖα ἀργότερα ἕξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας ἀδυναμίας καὶ αὐτὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, αἱ πόλεις, αἱ τέχναι, τὸ φόρεμα τῶν ἐνδυμάτων, καὶ τὸ ὑπόλοιπον πλῆθος τῶν ἀναγκῶν. Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔσυρε μαζί του ὁ θάνατος εἰσελθὼν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Μὴ προτιμᾶς λοιπὸν περισσότερον ἀπὸ τὴν παρθενίαν ἐκεῖνο ποῦ ἐπετράπη ἕξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς σου ἀδυναμίας, ἢ καλύτερα μῆτε κἂν νὰ τὸ ἐξισώνης, διότι προχωρῶν μὲ αὐτὴν τὴν σκέψιν θὰ εἰπῆς ὅτι εἶναι καλύτερον τὸ νὰ ἔχῃς δύο γυναῖκας ἀπὸ τὸ ν' ἀρκῆσαι μόνον εἰς μίαν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ εἶχεν ἐπιτραπεῖ ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως καὶ προχωρῶν κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ προτιμήσῃς τὸν πλοῦτον ἀπὸ τὴν πτωχείαν ποῦ γίνεται μὲ τὴν θέλησιν, καὶ τὴν ἀπολαυστικὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν σωφρονισμένην ζωὴν καὶ τὸ νὰ ἀμύνεσαι ἀπὸ τὸ νὰ ὑπομένης μὲ γενναιότητα αὐτὸν ποῦ σὲ ἀδικεῖ.

15' Περὶ τοῦ ὅτι ὁ γάμος εἶναι ἀποτέλεσμα συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ.

1. Σὺ ὅμως, λέγει, τὰ κατηγορεῖς αὐτά. Καθόλου δὲν τὰ κατηγορῶ· διότι ὁ Θεὸς τὰ ἐπέτρεψε καὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἀπεδείχθησαν ὠφέλιμα. Ἄλλ' αὐτά, νομίζω, εἶναι ἀσήμαντα καὶ κατορθώματα μᾶλλον παιδιῶν, παρὰ ἀνδρῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶν ὁ Χριστὸς νὰ μᾶς κἀνῃ τελείους, ἔδωσεν ἐντολὴν ἐκεῖνα μὲν νὰ τὰ ἀπορρίψωμεν, ὡσὰν παιδικὰ ἀκριβῶς ἐνδύματα καὶ ποῦ δὲν ἤμποροῦν νὰ ἐνδύσουν τὸν τέλειον ἄνδρα, οὔτε νὰ στολίσουν «τὸ μέτρον τοῦ τελείου πνευματικοῦ ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ»³⁹, τὰ δὲ μεγαλοπρεπέστερα καὶ τελειότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ τὰ φορέσωμεν, χωρὶς νὰ νομοθετῆ ἀντίθετα πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ ἀκολουθῶν πλήρως τὰς ἐντολάς του.

2. Μολονότι λοιπὸν τὰ προστάγματα αὐτά εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁ σκοπὸς ὅμως τοῦ νομοθέτου εἶναι ὁ ἴδιος. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπός; Νὰ ἀποκόψῃ τὴν κακίαν τῆς ψυχῆς μας καὶ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν τελείαν

αὐτὴν ἀγαγεῖν ἀρειήν. Εἰ τοίνυν τοῦτο ἐσπουδάκει, οὐ τὸ
 μείζονα ἐπιτάξαι τῶν προτέρων ἀλλὰ τὸ ἐν τοῖς αὐτοῖς
 ἀφεῖναι διὰ παντὸς καὶ μηδέποτε τῆς εὐτελείας ἀπαλλάξαι
 ἐκείνης, τοῦτο ἐναντιούμενον σφόδρα ἦν ἑαυτῷ. Ὡσπερ γὰρ
 5 εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν, ὅτε νηπιωδέστερον τὸ τῶν ἀνθρώπων
 διέκειτο γένος, τὴν ἐπιτεταμένην ταύτην ἐνομοθέτησε πολι-
 τείαν, οὐδ' ἂν τὴν σύμμετρον ἐδεξάμεθα ποιε, ἀλλὰ πάντα
 τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῖν ὑπὸ ταύτης ἂν τῆς ἀμειρίας διέφθαρτο.
 Οὕτως, εἰ μετὰ τὸν πολὺν χρόνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ
 10 νόμου παιδαγωγίαν, τοῦ καιροῦ ἐπὶ τὴν οὐράνιον ταύτην
 καλοῦντος φιλοσοφίαν, εἶασε μένειν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδὲν ἂν
 μέγα ἐκ τῆς συγκαταβάσεως ἐκαρπώσαμεθα, ἐκείνης τῆς τε-
 λειότητος δι' ἣν ἡ συγκατάβασις γέγονε μὴ παραγενομένης
 ἡμῖν.

15 ιζ' Περὶ συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ.

1. Νῦν δὲ παρόμοιον γέγονεν οἶον ἐπὶ τῶν νεοιτῶν. Καὶ
 γὰρ ἐκείνους διὰν ἐκθρέψη ἡ μήτηρ, προσάγει μὲν τῆς κα-
 λιᾶς. Ἄν δὲ ἀσθενοῦντας ἴδῃ καὶ καταλίπτοντας καὶ δεομέ-
 νους ἔτι τῆς ἔνδον μονῆς, ἀφήσιν ἔτι πλείους ἡμέρας, οὐχ
 20 ἵνα διὰ παντὸς ἔνδον μένωσιν, ἀλλ' ἵνα, παγέντων αὐτοῖς
 καλῶς τῶν περῶν καὶ τῆς ἰσχύος προσγενομένης ἀπάσης,
 μετὰ ἀσφαλείας λοιπὸν τῆς πύσεως ἔχωνται. Οὕτω καὶ ὁ
 Κύριος ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς μὲν εἴλκεν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
 ἐκεῖ φέρουσαν ὁδὸν ἐδείκνυ, οὐκ ἀγνοῶν μὲν ἀλλὰ καὶ σφό-
 25 δρα εἰδώς, ὅτι οὐκ ἀρκέσομεν πρὸς τὴν πτῆσιν ἐκείνην, δεῖ-

ἀρετήν. Ἰὲν λοιπὸν ἦτο αὐτὴ ἡ φροντίς του, τὸ νὰ μὴ μᾶς προστάξῃ ἀνώτερα ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἐντολάς του, ἀλλὰ νὰ μᾶς ἀφήσῃ διὰ παντὸς εἰς τὰ ἴδια καὶ νὰ μὴ μᾶς ἀπαλλάξῃ ποτὲ ἀπὸ τὴν εὐτέλειαν ἐκείνην, αὐτὸ θ' ἀπετέλει πάρα πολὺ μεγάλην ἐναντίωσιν πρὸς τὸν ἑαυτὸν του. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅταν τὸ ἀνθρώπινον γένος εὐρίσκετο εἰς περισσότερον νηπιακὴν κατάστασιν, ἐνομοθέτει αὐτὸν τὸν αὐστηρότερον τρόπον ζωῆς, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δεχθῶμεν ποτὲ τὸ μετριώτερον, ἀλλὰ θὰ κατεστρέφοντο ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσυμμετρίαν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σωτηρίαν μας. Ἔτσι, ἐὰν μετὰ τὸν πολὺν ἐκείνον χρόνον καὶ τὴν παιδαγωγίαν ἀπὸ τὸν νόμον, τότε ποὺ ὁ καιρὸς μᾶς ἐκαλοῦσε πρὸς τὴν οὐράνιον φιλοσοφίαν, μᾶς ἄφηνε νὰ μένωμεν προσκολλημένοι εἰς τὰ γήϊνα πράγματα, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκομίσωμεν κανένα μεγάλο καρπὸν ἀπὸ τὴν συγκατάβασίν του, ἀφοῦ δὲν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο εἰς ἡμᾶς ἡ τελειότης ἐκείνη πρὸς χάριν τῆς ὁποίας ἐγένετο ἐκείνη ἡ συγκατάβασις.

ιζ' Περὶ τῆς συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ.

1. Τώρα ὅμως ἐγένετο κάτι παρόμοιον μὲ ἐκεῖνο ποὺ συμβαίνει μὲ τοὺς νεοσσούς. Διότι καὶ ἐκείνους ὅταν ἡ μητέρα των τοὺς μεγαλώσῃ τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὸ ἄκρον τῆς φωλεᾶς, ἂν ὅμως ἰδῆ ὅτι εἶναι ἀδύναμοι καὶ νὰ μὴ ἡμποροῦν νὰ πετάξουν καὶ νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀκόμη ἀπὸ τὴν παραμονὴν των ἐντὸς τῆς φωλεᾶς, τοὺς ἀφήνει ἀκόμη περισσοτέρας ἡμέρας, ὅχι διὰ νὰ μένουν μέσα εἰς αὐτὴν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν των, ἀλλ' ὥστε, ἀφοῦ ἐνδυναμώσουν καλὰ τὰ πτερά των καὶ ἀποκτήσουν ὅλην τὴν δύναμιν, νὰ ἡμποροῦν πλέον μὲ ἀσφάλειαν νὰ πετοῦν. Ἔτσι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰς τὴν ἀρχὴν μᾶς ὠδήγει πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ μᾶς ἐδείκνυε τὴν ὁδὸν ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ, χωρὶς νὰ ἀγνοῇ, ἀντιθέτως γνωρίζων πάρα πολὺ καλά, ὅτι δὲν

ξαι δὲ ἡμῖν βουλόμενος ὅτι οὐ παρὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν τὸ πιῶμα γίνεται. Ἐπειδὴ δὲ ἔδειξεν, οὕτω λοιπὸν ἀφήσιν ὥσπερ ἐν καλιᾷ τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ τῷ γάμῳ τρέφεσθαι χρόνον πολύν.

5 2. Ὡς δὲ ἡμῖν ἐν τῷ πολλῷ χρόνῳ τὰ τῆς ἀρειτῆς ἔφουπερά, τότε ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐλθὼν ἐξήγαγε τῆς ἐνταῦθα μονῆς, διδάσκων ὑψηλότερα πέτασθαι. Οἱ μὲν οὖν ἔτι νωθρότερον διακείμενοι καὶ τὸν βαθὺν ὕπνον καθεύδοντες ἐμφιλοχωροῦσιν ἔτι τῇ καλιᾷ τοῖς τοῦ κόσμου προσηλωμένοι
10 πράγμασιν. Οἱ δὲ ὄντως γενναῖοι καὶ τοῦ φωτὸς ἐρασταὶ μετὰ πολλῆς εὐκολίας ἀφέρντες αὐτὴν πρὸς τὰ μειέωρα πέτανται καὶ τῶν οὐρανῶν ἔχονται, πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καταλείψαντες, τὸν γάμον, τὰ χρήματα, τὰς φροντίδας, τὰ ἄλλα πάντα ὅσα πρὸς τὴν γῆν ἡμᾶς καθέλκειν εἴωθε.

15 3. Μὴ τοίνυν τὴν ἐξ ἀρχῆς γενομένην ἐπιτροπὴν τοῦ γάμου, ταύτην ἀνάγκην εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι νομίζωμεν κωλύουσαν ἀναχωρεῖν τοῦ γάμου. Ὅτι γὰρ ἡμᾶς αὐτὸν ἀφεῖναι βούλεται, ἄκουσον τί φησιν· «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω». Εἰ δὲ μὴ παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦτο ἐπέταξε, μὴ θαυμάσης. Οὐδὲ
20 γὰρ ἰατρὸς πάντα ὑφ' ἐν τοῖς κάμνουσι καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν προσιάττει, ἀλλ' ὅταν μὲν ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ κατέχωνται, τῆς σιερεᾶς αὐτοὺς ἀπείργει τροφῆς, ὅταν δὲ ἀποθῶνται ἐκεῖνο τὸ πῦρ καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ τῷ σώματι προσγενομένην ἀσθένειαν, τότε λοιπὸν ἀπαλλάξας αὐτοὺς τῶν δυσαρέσιων
25 οἰκίων ἐπὶ τὴν συνήθη φέρει δίαιταν. Ὡσπερ δὲ ἐν τοῖς σώμασι τὰ στοιχεῖα πρὸς ἄλληλα σιασιάζοντα κατὰ τὸ πλέον ἢ ἔλαττον τὴν νόσον ἐργάζεται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς αἱ τῶν παθῶν ἀμετρίαι διαφθείρουσι τὴν ὑγίειαν αὐτῆς. Καὶ

εἶμεθα ἱκανοὶ διὰ τὴν πτῆσιν ἐκείνην, μὲ σκοπὸν νὰ μᾶς δείξη, ὅτι ἡ πτῶσις συμβαίνει ὄχι ἐπειδὴ τὸ θέλει ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν. Ἄφοῦ δὲ μᾶς ἔδειξε τὴν ἀδυναμίαν μας, μᾶς ἄφησε πλέον μέσα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ὡσὰν μέσα εἰς φωλεάν, διὰ νὰ τρεφώμεθα ἐπὶ πολὺν χρόνον μὲ τὸν γάμον.

2. Ὄταν ὅμως μὲ τὸ πέρασμα πολλοῦ χρόνου ἐφύτρωσαν τὰ πτερὰ τῆς ἀρετῆς, τότε ἤρεμα καὶ σιγὰ - σιγὰ ἀφοῦ ἦλθε μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν ἐδῶ διαμονήν, διδάσκων ἡμᾶς νὰ πετῶμεν ὑψηλότερα. Αὐτοὶ λοιπὸν ποῦ εἶναι ἀκόμη ὀκνηρότεροι καὶ εἶναι βυθισμένοι εἰς τὸν βαθὺν ὕπνον εἰσχωροῦν ἀκόμη μέσα εἰς τὴν φωλεάν παραμένοντες προσηλωμένοι εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα. Οἱ πραγματικὰ γενναῖοι ὅμως καὶ οἱ ἐρασταὶ τοῦ φωτός, ἀφοῦ μὲ πολλὴν εὐκολίαν ἐγκατέλειψαν αὐτήν, πετοῦν πρὸς τὰ ὕψη καὶ κατακυριεύουν τὸν οὐρανόν, ἐγκαταλείψαντες ὅλα τὰ γῆινα, τὸν γάμον, τὰ χρήματα, τὰς φροντίδας καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποῦ συνήθως μᾶς σύρουν πρὸς τὴν γῆν.

3. Ἄς μὴ νομίζωμεν λοιπὸν τὴν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν παραχώρησιν τοῦ γάμου ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὸ μέλλον ἐμποδίζουσα ἡμᾶς ν' ἀποφύγωμεν τὸν γάμον. Διότι τὸ ὅτι ὁ Κύριος ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποφύγωμεν αὐτὸν ἄκουσε τί λέγει· «Αὐτὸς ποῦ θὰ τὸ δεχθῆ αὐτὸ ἄς τὸ δεχθῆ καὶ ἄς προχωρήσῃ εἰς τὴν πραγματοποίησίν του»⁴⁰. Ἐὰν δὲ δὲν τὸ ἐπρόσταξεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, μὴ θαυμάσης. Διότι οὔτε ὁ ἰατρὸς προστάσσει εἰς τοὺς ἀσθενεῖς ὅλα διὰ μιᾶς καὶ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν, ἀλλ' ὅταν μὲν εὐρίσκωνται ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ πυρετοῦ, τοὺς ἀπαγορεύει νὰ τρώγουν στερεὰν τροφήν, ὅταν ὅμως ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ πῦρ καὶ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν ποῦ προκαλεῖ εἰς τὸ σῶμα, τότε πλέον, ἀφοῦ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ δυσάρεστα φαγητά, τοὺς ἐπαναφέρει εἰς τὴν συνήθη διατροφήν. Ὅπως ἀκριβῶς δὲ εἰς τὰ σώματα προκαλοῦν τὴν νόσον κατὰ μέγαν ἢ μικρὸν βαθμὸν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀντιμαχόμενα μεταξύ των, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν παθῶν καταστρέφουν τὴν ὑγείαν αὐτῆς. Καὶ χρειάζεται

δεῖ μάλιστα ἐπὶ καιροῦ τοῦ καταλλήλως τοῖς ὑποκειμένοις πάθεισιν ἔχειν τὸ πρόσταγμα, ὡς τούτων ἄνευ ἀμφοτέρων οὐκ ἂν ἀρκέσειε νόμος καθ' ἑαυτὸν διορθῶσαι τὴν ἐν τῇ ψυχῇ γενομένην διαστροφήν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἡ τῶν φαρμάκων
5 φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δύναται ἂν ἔλκος ἀφανίσαι ποτέ, ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τραυμάτων τὰ φάρμακα, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀμαρτημάτων οἱ νόμοι.

4. Σὺ δὲ ἰατρόν, νῦν μὲν τέμνοντα, νῦν δὲ καίοντα, νῦν δὲ οὐδέτερον τούτων ποιοῦντα ἐπὶ τῶν αὐτῶν πολλάκις τραυ-
10 μάτων, οὐ πολυπραγμονεῖς, καὶ ταῦτα πολλάκις ἀποσφαλέντα τοῦ τέλους, τὸν δὲ Θεὸν ἄνθρωπος ὢν τὸν οὐδαμοῦ μὲν διαμαρτάνοντα, πάντα δὲ ἀξίως τῆς οἰκείας οἰκονομοῦντα σοφίας, περιεργάσῃ καὶ τῶν προσημάτων εὐθύνας ἀπαιτήσεις καὶ οὐ παραχωρήσεις τῷ τῆς σοφίας ἀπέιρω; Καὶ
15 πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα παραπληξίας; Εἶπεν· «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε». Τοῦτο γὰρ ὁ καιρὸς ἀπῆτει τῆς φύσεως μαινομένης καὶ τὸν τῶν παθῶν οἴσιρον μὴ δυναμένης ἐνεγκεῖν, οὐδὲ ἐχούσης εἰς ἕτερόν τινα λιμένα καταφυγεῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ζάλῃ.

20 5. Ἀλλὰ τί κελεύειν ἐχορῆν; Ἐν ἐγκρατεία καὶ παρθενία διάγειν; Ἀλλὰ τοῦτο μείζον ἂν τὸ πτώμα εἰργάσατο καὶ τὴν φλόγα σφοδριέραν ἐποίησε. Καὶ γὰρ τοὺς γάλακτις μόνου δεομένους παῖδας ἂν εἴ τις ἐκείνης ἀπαγαγὼν τῆς τροφῆς τῆς ἀνδράσι προσηκούσης ἀναγκάζῃ μεταλαμβάνειν, οὐδὲν τὸ
25 κωλύον αὐτοὺς ἀπολέσθαι εὐθέως· τοσοῦτον ἡ ἀκαιρία κακόν. Διὰ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐδόθη ἡ παρθενία, μᾶλλον δὲ ἡ παρθενία μὲν ἐξ ἀρχῆς καὶ τοῦ γάμου προτέρα ἡμῖν ἐφάνη. Διὰ ταῦτα δὲ ἐπεισηλθεν ὕστερον ὁ γάμος καὶ πρᾶγμα ἀναγκαῖον ἐνομίζετο εἶναι, ὡς εἴ γε ἔμεινεν ὑπακούων ὁ Ἀδάμ,

βέβαια εἰς κατάλληλον καιρὸν νὰ δοθῇ τὸ πρόσταγμα εἰς τὰ πάθη ποῦ ἔχουν κυριευμένην τὴν ψυχὴν, διότι χωρὶς αὐτὰ τὰ δύο δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐπαρκέσῃ ὁ νόμος ἀπὸ μόνος του νὰ διορθώσῃ τὴν διαστροφὴν ποῦ προεκλήθη εἰς τὴν ψυχὴν. Ὅπως ἀκριβῶς βέβαια οὔτε ἡ φύσις τῶν φαρμάκων αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ δὲν θὰ ἠμποροῦσε ποτέ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν πληγὴν, διότι αὐτὸ ποῦ εἶναι τὰ φάρμακα διὰ τὰ τραύματα, αὐτὸ εἶναι καὶ οἱ νόμοι διὰ τὰ ἁμαρτήματα.

4. Σὺ ὅμως ἰατρὸν ποῦ ἄλλοτε μὲν ἀποκόπτει τὸ τραῦμα, ἄλλοτε δὲ καυτηριάζει αὐτό, καὶ ἄλλοτε δὲν κάμνει κανένα ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὰ ἴδια πολλὰς φορὰς τραύματα, δὲν τὸν πολυεξετάζεις, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ πολλὰς φορὰς εἶναι ἀνεπιτυχῆς τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν Θεὸν ὅμως, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, ποῦ εἰς καμμίαν περίπτωσιν ἀποτυγχάνει, ἀλλὰ ρυθμίζει τὰ πάντα ἐπάξια πρὸς τὴν σοφίαν του, θὰ τὸν περιεργασθῆς καὶ θὰ ζητήσῃς εὐθύνας διὰ τὰ προστάγματά του καὶ δὲν θὰ τὰ ἀνεχθῆς ἐμπρὸς εἰς τὴν ἄπειρον σοφίαν του; Καὶ πῶς αὐτὰ δὲν εἶναι δείγματα τῆς πρὸ φοβερῆς παραφροσύνης; Εἶπεν· «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε». Διότι αὐτὸ ἀπαιτοῦσεν ὁ καιρὸς τότε ποῦ ἡ φύσις ἔκαμνεν ὡσάν τρελλὴ καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὸν οἴστρον τῶν παθῶν, οὔτε ἠμποροῦσε νὰ προσφύγῃ εἰς κάποιον ἄλλον λιμένα μέσα εἰς ἐκείνην τὴν Ζάλην της.

5. Ἄλλὰ τί ἔπρεπε νὰ προστάξῃ; Νὰ ζοῦν μὲ ἐγκράτειαν καὶ παρθενίαν; Ἄλλ' αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμνῃ μεγαλυτέραν τὴν πτώσιν καὶ τὴν φλόγα φοβερωτέραν. Καθ' ὅσον τὰ παιδιὰ ποῦ ἔχουν ἀνάγκην μόνον ἀπὸ γάλα, ἐὰν κάποιος τὰ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἐκείνην τὴν τροφήν καὶ τὰ ἐξηνάγκαζε νὰ τρώγουν τὴν τροφήν ποῦ ἀρμόζει διὰ τοὺς ἄνδρας, τίποτε δὲν τὰ ἐμποδίζει ἀμέσως νὰ πεθάνουν· τόσον μεγάλο κακὸν εἶναι ἡ ἀκαιρία. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δὲν ἐδόθη ἡ παρθενία, μᾶλλον δὲ ἡ παρθενία ἐφάνη μεταξὺ μας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν γάμον. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ὕστερα ὁ γάμος καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀναγκαί-

οὐκ ἂν ἐδέησε τούτου. Καὶ πῶς ἂν, φησὶν, αἱ τοσαῦται
 μυριάδες ἐγένοντο; Ἐγὼ δὲ σὲ πάλιν ἐρωτῶ, ἐπειδὴ σε
 σφόδρα παρέμεινε κατασείων οὗτος ὁ φόβος· πῶς ὁ Ἄδάμ,
 πῶς δὲ ἡ Εὐὰ μὴ μεσιτεύοντος γάμου; Τί οὖν; Οὕτως,
 5 φησὶν, ἔμελλον ἅπαντες ἄνθρωποι γίνεσθαι; Εἴτε οὕτως
 εἴτε ἐτέρως οὐκ ἔχω λέγειν. Τὸ γὰρ ζητούμενον νῦν δι
 γάμου οὐκ ἔδει τῷ Θεῷ πρὸς τὸ πολλοὺς ποιῆσαι τοὺς ἐπὶ τῆς
 γῆς ἀνθρώπους.

10 **ιη' "Οτι οὐχ ἡ παρθενία τὸ γένος ἡμῶν
 ἔλαττο ἄλλ' ἡ ἁμαρτία.**

"Οτι δὲ οὐχ ἡ παρθενία ποιεῖ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος
 ἐπιλείπειν, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία καὶ αἱ ἄτιποι μίξεις ἔδειξεν
 ὁ κατὰ τὸν Νῶε γενόμενος ἀφανισμὸς καὶ ἀνθρώπων καὶ
 κτηνῶν καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν ἐμπνεόντων ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰ
 15 γὰρ ἔσποιησαν πρὸς τὴν ἄτιπον τότε ἐπιθυμίαν ἐκείνην οἱ υἱοὶ
 τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν παρθενίαν ἐτίμησαν, εἰ μὴ εἶδον ἀδίκους
 ὄμμασι τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, οὐκ ἂν αὐτοὺς ὁ το-
 σοῦτος κατέλαβεν ὄλεθρος. Καὶ μὴ μὲν τις οἰέσθω τῆς ἀπω-
 λείας αὐτῶν αἰτιᾶσθαι τὸν γάμον· οὐ γὰρ τοῦτό φημι νῦν,
 20 ἀλλ' ὅτι τὸ ἀπολλῦναι καὶ διαφθεῖρειν τὸ γένος τὸ ἡμέτερον
 οὐ τῆς παρθενίας ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας ἐστίν.

**ιθ' "Οτι πάλαι μὲν τῷ γάμῳ δύο προφάσεις,
 νῦν δὲ μία.**

1. Ἐδόθη μὲν οὖν καὶ παιδοποιίας ἕνεκεν ὁ γάμος, πολ-
 25 λῶν δὲ πλέον ὑπὲρ τοῦ σβέσαι τὴν τῆς φύσεως πύρωσιν. Καὶ
 μάρτυς ὁ Παῦλος λέγων «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν

41. Γεν. 1, 28.

42. Πρβλ. Γεν. 6, 2-3.

ον πράγμα, διότι ἐὰν βέβαια ὁ Ἄδὰμ ἔμενεν ὑπάκοος εἰς τὸν Θεόν, δὲν θὰ ἐχρειάζετο τὸν γάμον. Καὶ πῶς, λέγει, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνουν τὰ τόσα ἀμέτρητα πλήθη τῶν ἀνθρώπων; Ἐγὼ δὲ πάλιν σὲ ἐρωτῶ, ἐπειδὴ συνεχίζει ἀκόμη νὰ σὲ κατατρομάζη εἰς μέγαλον βαθμὸν αὐτὸς ὁ φόβος; Πῶς ἐγένεν ὁ Ἄδὰμ, πῶς ἡ Εὐα, ἀφοῦ δὲν ἐμεσολάβησε γάμος; Τί λοιπόν; Ἔτσι, λέγει, ἐπρόκειτο ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνουν; Ἐὰν ἔτσι ἢ κατ' ἄλλον τρόπον δὲν ἤμπορῶ νὰ τὸ εἰπῶ. Διότι τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν τώρα εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τὸν γάμον διὰ νὰ αὐξήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.

*ιη' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ παρθενία δὲν ἐλαττώνει
τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία.*

Τὸ ὅτι δὲ ἡ παρθενία δὲν ἐλαττώνει τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία καὶ αἱ ἄτοποι σαρκικαὶ μίξεις, τὸ ἀπέδειξεν ὁ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νῶε γενόμενος ἐξαφανισμὸς καὶ ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν καὶ ὄλων γενικῶς τῶν ζώντων ὀργανισμῶν τῆς γῆς. Διότι ἐὰν ἀντεστέκοντο τότε εἰς τὴν ἄτοπον ἐκείνην ἐπιθυμίαν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐτιμοῦσαν τὴν παρθενίαν, ἐὰν δὲν ἔβλεπον μὲ ἔνοχα βλέμματα τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, δὲν θὰ τοὺς κατελάμβανε τέτοια καταστροφή⁴¹. Καὶ ἄς μὴ νομίζῃ κανεὶς ὅτι ἐγὼ κατηγορῶ τὸν γάμον ὡς αἰτίαν τῆς καταστροφῆς αὐτῶν· διότι δὲν λέγω τώρα αὐτό, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀπώλεια καὶ ἡ καταστροφή τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παρθενίας, ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας⁴².

*ιθ' Περὶ τοῦ ὅτι παλαιότερον μὲν ὑπῆρχον δύο αἰτίαι
διὰ γάμον, ἐνῶ τώρα μία.*

1. Ἐδόθη βέβαια ὁ γάμος καὶ ἐξ αἰτίας τῆς τεκνοποιίας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον διὰ νὰ σβῆσῃ τὴν πύρωσιν τῆς φύσεως. Καὶ μάρτυς εἶναι ὁ Παῦλος ποὺ λέγει· «Ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πορνείας ὁ καθ' ἕνα ἄς ἔχη τὴν γυ-

ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω», οὐ διὰ τὰς παιδοποιίας. Καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι κελεύει οὐχ ἵνα πατέρες γένωνται παίδων πολλῶν, ἀλλὰ τί; «Ἴνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς», φησί. Καὶ προελθὼν δὲ οὐκ εἶπεν· εἰ δὲ ἐπιθυμοῦσι
5 παίδων, ἀλλὰ τί; «Εἰ δὲ μὴ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν». Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχήν, ὅπερ ἔφη, δύο ταύτας εἶχε τὰς ὑποθέσεις· ὑστερον δὲ πληρωθείσης καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάττης καὶ τῆς οἰκουμένης πάσης μία λείπεται πρόφασις αὐτοῦ μόνη, ἢ τῆς ἀκολασίας καὶ ἢ τῆς ἀσελγείας ἀναίρεσις.
10 2. Τοὺς γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐν τούτοις κυλινδουμένους τοῖς πάθεσι καὶ χοίρων βίον ἐπιθυμοῦντας ζῆν καὶ ἐν χαμαιτυπείοις φθειροῦσθαι οὐ μικρὸν ὀνίνησι τῆς ἀκαθαρσίας καὶ τῆς ἀνάγκης ἀπαλλάττων ἐκείνης καὶ ἐν ἀγιασμῶ καὶ σεμνότητι διατηρῶν. Ἄλλὰ γὰρ μέχρι τίνος οὐ πάύσομαι σκιαμαχῶν;
15 Καὶ γὰρ ὑμεῖς οἱ ταῦτα λέγοντες ἡμῶν οὐχ ἥτιον ἴστε τὴν τῆς παρθενίας ὑπεροχὴν καὶ πάντα ἅπερ ὑμῖν εἴρηται σκήψεις καὶ προφάσεις εἰσὶ καὶ ἀκρασίας προκαλύμματα.

κ' "Οτι εἰ καὶ μηδεὶς κίνδυνος τοῖς ἐξουθενοῦσι τὴν παρθενίαν οὐδὲ οὕτως ἀσφαλὲς τὸ ἐξουθενεῖν.

20 Ἄλλ' εἰ μὲν ἀκινδύνως ἐνῆν ταῦτα λέγειν, ἔδει νῦν καὶ οὕτω πάυεσθαι τῆς διαβολῆς. Ὁ γὰρ πρὸς τὰ καλὰ τῶν πραγμάτων ἀπ' ἐναντίας διακείμενος τῆς γνώμης μετὰ τῆς ἄλλης βλάβης καὶ μαρτύριον οὐ μικρὸν παρὰ πᾶσι τῆς οἰκείας ἐκφέρει μοχθηρίας τὴν οὕτω διεστραμμένην καὶ ἄδικον
25 ψῆφον. "Ωστε εἰ καὶ μηδενὸς ἔνεκεν ἄλλου, τοῦ γοῦν μὴ προστριφασθαι δόξαν οὕτω πονηρὰν ἐπέχειν τὴν γλῶττιαν ἐχρῆν, ἐνθυμούμενος διὲ ὁ μὲν θαυμάζων τοὺς ἐν τοῖς με-

43. A' Κορ. 7, 2.

44. A' Κορ. 7, 5.

45. A' Κορ. 7, 9.

ναϊκα του»⁴³, ὄχι διὰ τὴν τεκνοποιΐαν. Καὶ πάλιν διατάσσει νὰ ἔρχωνται εἰς συνουσίαν, ὄχι διὰ νὰ γίνουσι πατέρες πολλῶν παιδιῶν, ἀλλὰ τί; «Διὰ νὰ μὴ σᾶς πειράζῃ ὁ σατανᾶς»⁴⁴, λέγει. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν δὲ δὲν εἶπεν, ἐὰν δὲ ἐπιθυμοῦν παιδιά, ἀλλὰ τί; «Ἐὰν ὁμως δὲν ἠμποροῦν νὰ μείνουσι ἐγκρατεῖς, ἅς συνάψουσι γάμον»⁴⁵. Εἰς τὴν ἀρχὴν λοιπόν, ὅπως εἶπα, ὁ γάμος εἶχεν αὐτὰς τὰς δύο αἰτίας· ἀργότερον ὁμως ὅταν ἐγέμισεν ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα καὶ ὅλη ἡ οἰκουμένη, ἔμεινεν μία μόνον αἰτία διὰ τὸν γάμον, διὰ ν' ἀποφεύγεται ἡ ἀκολασία καὶ ἡ ἀσέλγεια.

2. Αὐτοὺς λοιπόν πού ἀκόμη καὶ σήμερον κυλίουσι μέσα εἰς τὰ πάθη καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ζοῦν τὴν ζωὴν τῶν χοίρων καὶ νὰ διαφθείρωνται εἰς τοὺς οἴκους ἀνοχῆς, δὲν εἶναι μικρὴ ἢ ὠφέλεια πού παρέχει, καθ' ὅσον τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ τὴν τυραννίαν ἐκείνην καὶ τοὺς διατηρεῖ καθαρούς καὶ σεμνοὺς. Ἄλλὰ βέβαια μέχρι πότε δὲν θὰ παύσω νὰ ἀγωνίζωμαι ἄδικα; Καθ' ὅσον σεῖς πού λέγετε αὐτὰ γνωρίζετε πολὺ καλύτερα ἀπὸ ἐμένα τὴν ὑπεροχὴν τῆς παρθενίας καὶ ὅλα ὅσα λέγετε εἶναι δικαιολογίαι καὶ προφάσεις καὶ μέσα ἀποκρύψεως τῆς ἀκολασίας σας.

κ' Περὶ τοῦ ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς κίνδυνος δὲν ἀπειλῇ αὐτοὺς πού περιφρονοῦν τὴν παρθενίαν, ὁμως οὔτε ἔστι εἶναι ἀκίνδυνος ἢ περιφρόνησις αὐτῆ.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἠμπορούσαμεν νὰ λέγωμεν αὐτὰ χωρὶς κίνδυνον, ἔπρεπε καὶ πάλιν νὰ παύσωμεν τὴν κατηγορίαν. Διότι αὐτὸς πού ἔχει ἀντίθετον γνώμην διὰ τὰ καλὰ πράγματα, μαζὶ μὲ τὴν ἄλλην βλάβην δίδει ὄχι μικρὰν ἀπόδειξιν εἰς ὅλους τῆς κακίας του μὲ τὴν διεστραμμένην καὶ τὴν ἄδικον γνώμην του. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη διὰ τίποτε ἄλλο, ἔπρεπε τουλάχιστον διὰ νὰ μὴ προσάψωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας τόσον πονηρὰν φήμην, νὰ συγκρατῶμεν τὴν γλῶσσαν μας, ἐνθυμούμενοι, ὅτι αὐτὸς πού θαυμάζει

γίσειοις διαλάμποντις ἄθλοισι, κἄν μὴ δύνηται τῶν αὐτῶν ἐφικέσθαι, συγγνώμης γοῦν δυνήσεται παρὰ πάντων τυχεῖν· ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ μειέναι καὶ κακίζων τὰ πολλῶν ἄξια σιεφάνων δικαίως ἂν παρὰ πάντων μισοῖτο ὡς ἐχθρὸς καὶ
5 πολέμιος τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν μαινομένων ἀθλιώτερον διακείμενος. Οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἴσασι τὰ ποιῶσιν οὐδὲ ἐκόντες τὰ πάσχουσι ὑπομένουσι. Διὸ καὶ τοὺς ἐν δυναστείαις ὄντας ὑβρίζοντες οὐ μόνον οὐ κολάζονται, ἀλλὰ καὶ ἐλεοῦνται παρὰ τῶν ὑβρισθέντων αὐτῶν. Εἰ δέ τις ἐκὼν ταῦτα τολμήσειεν
10 ἅπερ ἄκοντες ἐκεῖνοι ποιῶσι, δικαίως ἂν ταῖς ἀπάντων καταδικάζοιτο ψήφοις ὡς τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ἐχθρὸς.

κα' "Ὅτι ὁ κίνδυνος μέγας
 τοῖς ἐξουθενοῦσι τὴν παρθενίαν.

1. Ἐχρῆν μὲν οὖν, ὅπερ ἔφη, εἰ καὶ ἀκίνδυνος ἦν ἡ
15 τοιαύτη κατηγορία τῶν γοῦν εἰρημένων ἕνεκεν αὐτῆς ἀπέχεσθαι. Νῦν δὲ καὶ κίνδυνος τῷ πράγματι κεῖται μέγας· οὐ γὰρ ὁ καθήμενος καὶ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ καταλαλῶν καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς τιθεὶς σκάνδαλον κολασθήσεται μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ πράγματα διαβάλλειν ἐπιχειρῶν Θεῷ
20 δοκοῦντα εἶναι καλά. Ἄκουσον γοῦν τί φησιν ἕτερος προφήτης περὶ αὐτοῦ τοῦτου διαλεγόμενος· «Οὐαὶ ὁ λέγων τὸ πονηρὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν, ὁ τιθεὶς τὸ φῶς σκότιος καὶ τὸ σκότιος φῶς, ὁ τιθεὶς τὸ γλυκὺ πικρὸν καὶ τὸ πικρὸν γλυκὺ». Τί γὰρ τῆς παρθενίας ἥδιον, τί κάλλιον, τί φωτει-
25 νότερον; Καὶ γὰρ αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φαιδροτέρας ἀφίησι τὰς μαρμαρυγὰς, πάντων μὲν ἡμᾶς ἀφισιῶσα τῶν

46. Ψαλμ. 49, 20.

47. Ἦσ. 5, 20.

αυτοὺς ποὺ διαλάμπουν εἰς τόσον μεγάλους ἄθλους, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἠμπορῇ ὁ ἴδιος νὰ ἐπιτύχη τὰ ἴδια, θὰ ἠμπορέσῃ ὅπωςδῆποτε νὰ τύχη συγγνώμης ἀπὸ ὄλους, ἐνῶ αὐτὸς πού, μαζί μὲ τὸ ὅτι δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τέτοια ἀγωνίσματα, καὶ κατηγορεῖ αὐτὰ ποὺ εἶναι ἄξια πολλῶν στεφάνων, δικαίως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μισῆται ἀπὸ ὄλους ὡς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ εἶναι ἀθλιώτερος ἀπὸ τοὺς μανιακοὺς. Διότι οἱ μὲν πρῶτοι δὲν γνωρίζουν αὐτὰ ποὺ κάμνουν, οὔτε ὑπομένουν μὲ τὴν θέλησίν των αὐτὰ ποὺ πάσχουν. Διὰ τοῦτο καὶ ὑβρίζοντες αὐτοὺς ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἐξουσίαν, ὄχι μόνον δὲν τιμωροῦνται, ἀλλὰ καὶ κρίνονται ἄξιοι οἴκτων ἀπὸ τοὺς ὑβρισθέντας ἀπὸ αὐτοὺς. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἤθελεν ἐπιχειρήσει μὲ τὴν θέλησίν του αὐτὰ ποὺ πράττουν ἐκεῖνοι χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, δικαίως θὰ κατεδικάζετο ἀπὸ ὄλους ὡσὰν ἐχθρὸς τῆς φύσεώς μας.

*κα' Περὶ τοῦ ὅτι μέγας ὁ κίνδυνος δι' αὐτοὺς
ποὺ περιφρονοῦν τὴν παρθενίαν.*

1. Ἐπρεπε λοιπόν, ὅπως εἶπα, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ἀκίνδυνος ἢ παρόμοια κατηγορία, ν' ἀποφεύγωμεν αὐτὴν τουλάχιστον ἐξ αἰτίας τῶν ὄσων ἀνέφερα. Τώρα ὅμως ὑπάρχει καὶ μέγας κίνδυνος εἰς τὸ πρᾶγμα· διότι δὲν θὰ τιμωρηθῇ μόνον αὐτὸς ποὺ κάθεται καὶ κατηγορεῖ τὸν ἀδελφόν του καὶ δημιουργεῖ σκάνδαλον ἐναντίον τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς του⁴⁶, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ κατηγορῇ πράγματα ποὺ θεωροῦνται καλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἄκουσε λοιπόν τί λέγει ἄλλος προφήτης ὁμιλῶν διὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα· «Ἀλλοίμονον εἰς αὐτὸν ποὺ λέγει τὸ πονηρὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν, εἰς αὐτὸν ποὺ παρουσιάζει τὸ φῶς σκότος καὶ τὸ σκότος φῶς, εἰς αὐτὸν ποὺ παρουσιάζει τὸ γλυκὺ πικρὸν καὶ τὸ πικρὸν γλυκὺ»⁴⁷. Διότι τί εἶναι γλυκύτερον ἀπὸ τὴν παρθενίαν, τί καλύτερον, τί φωτεινότερον; Καθ' ὅσον ἐκπέμπει ἐκλάμψεις λαμπροτέρας καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπομακρύνουσα

βιωτικῶν καθαρῶς δὲ ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἀτενὲς παρασκευάζουσα ἐνορᾶν. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ἰησοῦς περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς τὰς διεστραμμένας κρίσεις ἐβόα.

2. Ἀκουσον δὲ καὶ περὶ τῶν εἰς ἑτέρους ἐκφερόντων
5 τὰ λοιμικὰ ταῦτα ῥήματα τί φησιν ἄλλος προφήτης ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πάλιν ἐπιφθέγματος ποιούμενος τὴν ἀρχήν· «Οὐαὶ ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀναιροπὴν θολεράν». Τὸ δὲ «οὐ-αὶ» οὐ ῥῆμα φιλὸν ἐστίν, ἀλλ' ἀπειλή τις ἄφατον ἡμῖν καὶ ἀσύγγνωστον προαναφωνοῦσα τὴν τιμωρίαν· ἐπὶ γὰρ τῶν
10 οὐκέτι δυναμένων διαφυγεῖν τὴν μέλλουσαν κόλασιν τοῦτο τὸ ἐπίρρημα κεῖται ἐν ταῖς γραφαῖς.

3. Καὶ πάλιν ἕτερος προφήτης ἐγκαλῶν τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν· «Ἐποιήσατε τοὺς ἡγιασμένους οἶνον». Εἰ δὲ τοὺς Ναζιραίους οἶνον ποτίζων τοσαύτην ὑποσιήσεται τιμωρίαν,
15 ὁ τὴν θολεράν ἀναιροπὴν ἐκχέων εἰς τὰς τῶν ἀφελειτέρων ψυχὰς τίνος οὐκ ἔσται κολάσεως ἄξιος; Εἰ μέρος μικρὸν τῆς κατὰ νόμον ἀσκήσεως ὑποτιμυμνόμενός τις ἀπαραίτητον ἔχει τὴν κόλασιν, ὁ τὴν ἀγιωσύνην αὐτὴν ὀλόκληρον διασύρων, τίνα ὑφέξει δίκην; «Ἐάν τις σκανδαλίση», φησὶν, «ἓνα τῶν
20 μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ ἵνα μύλος ὀνικὸς κρεμασθῇ περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν». Τί οὖν λέξουσιν οἱ διὰ τῶν ῥημάτων τούτων οὐχ ἓνα μικρὸν ἀλλὰ πολλοὺς σκανδαλίζοντες; «Ὅπου γὰρ ὁ τὸν ἀδελφὸν καλῶν μωρὸν ὀρθὴν ἐπὶ τὸ τῆς γεέννης ἀπαχθήσεται πῦρ,
25 ὁ τὴν ἰσάγγελον ταύτην διαβάλλον πολιτείαν πόσην ὀργὴν ἐπιπάσεται κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς;

4. Κατεγέλασέ ποτε τοῦ Μωϋσέως ἡ Μαριάμ, οὐχ οὕτως ὡς τῆς παρθενίας νῦν ὑμεῖς, ἀλλὰ πολλῶ ἔλατιον καὶ ἐπιεικέστερον. Οὐ γὰρ διάσυρε τὸν ἄνδρα, οὐδὲ ἐχλεύασε τὴν

48. Ἀββακ. 2, 15.

49. Ἀμώς 2, 12.

50. Ματθ. 18, 6.

51. Ἀνάγνωθι Ἀριθμ. κεφ. 12ον.

ἡμᾶς ἀπὸ ὅλας τὰς κοσμικὰς φροντίδας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μᾶς προετοιμάζει νὰ βλέπωμεν μὲ καθαρὸς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης. Καὶ αὐτὰ μὲν διεκήρυτ-
 τεν ὁ Ἡσαΐας δι' ἐκείνους ποὺ ἔχουν διεστραμμένας
 κρίσεις.

2. Ἐκουσε ὅμως καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ διαδίδουν εἰς ἄλ-
 λους τὰ καταστρεπτικὰ αὐτὰ λόγια τί λέγει ἄλλος προφή-
 της, κάμνων ἀρχὴν τοῦ λόγου του μὲ τὸ ἴδιο ἐπιφώνημα·
 «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ποὺ ποτίζει τὸν πλησίον του μὲ
 ἀκάθαρτον καὶ καταστρεπτικὸν ποτόν»⁴⁸. Τὸ δὲ «οὐαί»,
 δὲν εἶναι μία ἀπλῆ λέξις, ἀλλὰ μία ἀπειλή, προλέγουσα εἰς
 ἡμᾶς ἀπερίγραπτον καὶ ἀσυγχώρητον τιμωρίαν· διότι τὸ
 ἐπιφώνημα αὐτὸ ἀναφέρεται εἰς τὰς Γραφὰς δι' ἐκείνους
 ποὺ δὲν ἠμποροῦν πλέον ν' ἀποφύγουν τὴν μέλλουσαν τι-
 μωρίαν.

3. Καὶ πάλιν ἄλλος προφήτης κατηγορῶν τοὺς Ἰου-
 δαίους, ἔλεγεν· «Ἐποτίσατε μὲ οἶνον τοὺς ἡγιασμένους»⁴⁹.
 Ἐὰν δὲ θὰ ὑποστῇ τόσον μεγάλην τιμωρίαν αὐτὸς ποὺ πο-
 τίζει μὲ οἶνον τοὺς Ναζιραίους, αὐτὸς ποὺ χύνει μέσα εἰς
 τὰς ψυχὰς τῶν ἀφελεστέρων τὴν καταστρεπτικὴν διδα-
 σκαλίαν ποίας τιμωρίας δὲν θὰ εἶναι ἄξιος; Ἐὰν αὐτὸς,
 ποὺ παραβαίνει ἓνα μικρὸν μέρος τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀρι-
 ζομένης ἀσκήσεως, ἔχει ἀπαραίτητον τὴν τιμωρίαν, αὐτὸς
 ποὺ διασύρει ὀλόκληρον αὐτὴν τὴν ἀγιωσύνην, ποίαν τι-
 μωρίαν θὰ ὑποστῇ; «Ἐὰν κάποιος», λέγει, «σκανδαλίση
 ἓνα ἀπὸ τοὺς ἐλαχίστους αὐτοῦς, συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ
 κρεμασθῇ ἀπὸ τὸν λαιμόν του μολόπετρα καὶ νὰ καταπον-
 τισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν»⁵⁰. Τί θὰ εἰποῦν λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ
 μὲ τὰ λόγια αὐτὰ σκανδαλίζουν ὄχι ἓνα μικρὸν, ἀλλὰ
 πολλούς; Διότι, ἐὰν αὐτὸς ποὺ ἀποκαλεῖ τὸν ἀδελφόν του
 μωρὸν θὰ ὀδηγηθῇ ὅπωςδήποτε εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης,
 αὐτὸς ποὺ κατηγορεῖ αὐτὸν τὸν ἰσάγγελον τρόπον ζωῆς
 πόσῃν ὀργῇν θὰ ἐπισύρῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς του;

4. Ἐκακολόγησε κάποτε ἡ Μαριάμ τὸν Μωϋσῆν⁵¹, ὄχι
 ἔτσι ὅπως σεῖς κακολογεῖτε τώρα τὴν παρθενίαν, ἀλλὰ
 πολὺ ὀλιγότερον καὶ ἡπιότερον. Διότι δὲν διέσυρε τὸν ἄν-

ἀρειήν τὴν τοῦ μακαρίου τότε ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ ἐθαύμασε σφόδρα· τοσοῦτον δὲ εἶπε μόνον, ὅτι καὶ αὐτὴ τῶν αὐτῶν ἀπέλαυσεν ὡσπερ ἐκεῖνος. Ἄλλ' ὅμως οὕτως ἐξεκαλέσατο τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν, ὡς οὐδὲ αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ δοκοῦντος
 5 ὑβρίσθαι πολλὰ παρακαλοῦντος γενέσθαι τι πλέον, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω τῆς ἐκείνου γνώμης ἐπιταθῆναι τὴν τιμωρίαν αὐτῆ.

κβ' "Οτι χρησίμως οἱ ἐπὶ Ἑλισσαίου.
 παῖδες ἀπώλοντο.

1. Καὶ τί λέγω Μαριάμ; Οἱ γὰρ παῖδες ἐκεῖνοι οἱ περὶ
 10 τὴν Βηθλεὲμ παίζοντες, ἵνα πρὸς τὸν Ἑλισσαῖον τοῦτο μόνον εἶπωσιν, «Ἀνέβαινε, φαλακρέ», οὕτω παρώξυναν τὸν Θεόν, ὡς ἅμα τῷ τούτῳ ἄρκους αὐτῶν ἐπαφεῖναι τῷ πλήθει καὶ γὰρ τεσσαράκοντα δύο ἦσαν, καὶ πάντες ἄρδην ὑπὸ τῶν θηρίων ἐσπαράτιοντο τότε ἐκείνων. Καὶ οὔτε ἡλικία οὔτε
 15 τὸ πλῆθος οὔτε τὸ γελῶντας εἰπεῖν προέστη τῶν μειρακίων, καὶ μάλα εἰκότως. Εἰ γὰρ μέλλοιεν οἱ τοὺς τοσοῦτους ἀναδεχόμενοι πόνους καὶ παρὰ παιδῶν καὶ παρὰ ἀνδρῶν διασύρεσθαι, τίς τῶν ἀσθενεσιτέρων αἰρήσεται πόνους ἀναδέξασθαι γέλωτας ἔχοντας καὶ χλευασίαν; Τίς δὲ τῶν πολ-
 20 λῶν ζηλώσει τὴν ἀρειήν οὕτω καιαγέλασιον αὐτὴν οὔσαν ὄρῶν;

2. Εἰ γὰρ νῦν πάντων αὐτὴν πανταχοῦ θαυματούτων, οὐ τῶν μειόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκπεπωκότων αὐτῆς, ὅμως ὀκνοῦσι καὶ ἀναδύονται πρὸς τοὺς ἰδρωῖτας ἐκείνους
 25 πολλοί, τίς ἂν αὐτῆς ἐπιλαθέσθαι ταχέως ἠθέλησεν εἰ, πρὸς τῷ μὴ θαυμάζεσθαι, καὶ διαβαλλομένην ἐώρα παρὰ πάντων ἀνθρώπων; Οἱ μὲν γὰρ ἰσχυροὶ λίαν καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἤδη μετριοπάτες οὐδὲν δέονται τῆς ἀπὸ τῶν πολλῶν παρα-

δρα, οὔτε ἐχλεύασε τὴν ἀρετὴν τοῦ μακαρίου ἐκείνου τότε, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐθαύμασε πάρα πολὺ· αὐτὸ μόνον εἶπεν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἀπήλαυσε τὰ ἴδια ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνος. Ἄλλ' ὅμως ἐπέσυρε τόσον πολὺ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ τὴν ὠφελήσουν καθόλου οὔτε αἱ πολλαὶ παρακλήσεις αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ποῦ ὑβρίσθη, ἀντιθέτως μάλιστα καὶ νὰ αὐξηθῇ ἀκόμη περισσότερο ἢ τιμωρία τῆς ἀπὸ τὴν γνώμην ἐκείνου.

κβ' Περὶ τοῦ ὅτι δικαίως ἐτιμωρήθησαν τὰ παιδιὰ ποῦ ἐχλεύασαν τὸν Ἑλισσαῖον.

1. Καὶ διατί λέγω διὰ τὴν Μαριάμ; Διότι καὶ τὰ παιδιὰ ποῦ ἔπαιζαν κοντὰ εἰς τὴν Βηθλεὲμ μὲ τὸ νὰ εἰποῦν μόνον πρὸς τὸν Ἑλισσαῖον τὰ λόγια αὐτά, «Ἀνέβαινε, φαλακρέ», τόσον πολὺ παρώργισαν τὸν Θεόν, ὥστε συγχρόνως μὲ τὸν λόγον αὐτὸν ν' ἀποστείλῃ ἐναντίον τοῦ πλήθους ἄρκτους· καθ' ὅσον ἦσαν σαράντα δύο παιδιὰ, καὶ ὅλα τότε ἐσπαράχθησαν αὐτοστιγμεί ἀπὸ τὰ θηρία ἐκεῖνα⁵². Καὶ οὔτε ἡ ἡλικία τῶν παιδιῶν, οὔτε τὸ πλῆθος αὐτῶν, οὔτε τὸ ὅτι τὸ εἶπαν ὑπὸ τύπον ἀστειότητος ὠφέλησεν αὐτά, καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον. Διὸ ἐὰν πρόκειται αὐτοὶ ποῦ ἀναλαμβάνουν τοὺς τόσον μεγάλους κόπους νὰ διασύρωνται καὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας, ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀσθενεστέρους θὰ προτιμήσῃ ν' ἀναλάβῃ κόπους ποῦ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ γέλια καὶ χλευασμόν; Ποῖος δὲ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θὰ ἐπιθυμήσῃ μὲ ζῆλον τὴν ἀρετὴν, βλέπων αὐτὴν νὰ εἶναι τόσον καταγέλαστος;

2. Ἐὰν λοιπὸν τῶρα συμβαίη ὅλοι νὰ θαυμάζουν τὴν ἀρετὴν, ὅχι μόνον αὐτοὶ ποῦ τὴν ἀσκοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποῦ ἐξέπεσαν ἀπὸ αὐτὴν, ὅμως διστάζουν καὶ ἀποφεύγουν πολλοὶ τοὺς ἰδρωτας ἐκείνους, ποῖος θὰ ἤθελε ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὴν ἀμέσως, ἐὰν ἔβλεπε, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν θαυμάζεται, νὰ κατηγορῆται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; Διότι οἱ μὲν πάρα πολὺ δυνατοὶ καὶ ποῦ ἠκολούθησαν ἤδη τὸν δρόμον πρὸς τὸν οὐρανὸν δὲν ἔχουν καμμίαν

μυθίας, ἀλλ' ἄρκει πρὸς πᾶσαν παραμυθίαν αὐτοῖς ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔπαινος, οἱ δὲ ἀσθενέστερον διακείμενοι καὶ ἄρι πρὸς τὸ πρᾶγμα χειραγωγούμενοι οὐ μικρὰν καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν δόξης δυνάμεως προσθήκην λαμβάνουσιν, ἕως
 5 ἂν παιδαγωγηθέντες πάντοθεν κατὰ μικρὸν εἰς τὸ μηκέτι δεῖσθαι ταύτης τῆς χειραγωγίας καταστήσωσιν ἑαυτούς.

3. Οὐκ ἐκείνων δὲ μόνων ἔνεκεν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν χλευαζόντων αὐτῶν σωτηρίας τοῦτο γίνεται, ὥστε μὴ περαιτέρω προελθεῖν τῆς κακίας αὐτοὺς τῷ μηδεμίαν ὑπὲρ τῶν
 10 προτέρων δοῦναι δίκην. Ἄλλὰ μεταξὺ με ταῦτα λέγοντα καὶ ἡ τῶν κατὰ τὸν Ἥλιαν γενομένων εἰσηλθε μνήμη. "Ὅπερ γὰρ οἱ παῖδες παρὰ τῶν ἄρκων ἔπασχον διὰ τὸν Ἐλισσαῖον, τοῦτο διὰ τὸν τοῦτου διδάσκαλον ὑπὸ πυρὸς ἄνωθεν ἀφθένιος δὲς πεντήκοντα ἄνδρες ἅμα τοῖς παρεσιῶσιν αὐτῶν
 15 ὑπέμενον. Ἐπειδὴ γὰρ κἀκεῖνοι μετὰ πολλῆς τῆς εἰρωνείας προσελθόντες ἐκάλουν τὸν δίκαιον καὶ καταβαίνειν ἐκέλευον πρὸς αὐτούς, ἀντ' ἐκείνου πῦρ κατελθὼν ἅπαντας αὐτοὺς κατέφαγε τῶν θηρίων οὐχ ἧτιον ἐκείνων.

4. Ταῦτ' οὖν ἐννοήσαντες, ἅπαντες ὑμεῖς οἱ τῆς παρθενίας ἐχθροί, ἐπίθεσθέ ποτε τῷ σιόματι ὑμῶν θύραν καὶ μοχλόν, ἵνα μὴ καὶ ὑμεῖς ἄρξησθε λέγειν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως τοὺς ἀπὸ τῆς παρθενίας ἐκεῖ λάμποντας ὀρῶντες·
 «Οὗτοι ἦσαν οὓς εἶχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς παραβολὴν ὀνειδισμοῦ· ἡμεῖς οἱ ἄφρονες τὸν βίον αὐτῶν ἐλογισάμεθα
 25 μεθὰ μανίαν καὶ τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἄτιμον. Πῶς κατελογίσθησαν ἐν υἱοῖς Θεοῦ καὶ ἐν ἁγίοις ὁ κληρὸς αὐτῶν ἐστιν; Ἄρα ἐπλανήθημεν ἀπὸ ὁδοῦ ἀληθείας καὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης

53. Δ' Βασ. 1, 9-12.

54. Σοφ. Σολ. 5, 4-6.

ανάγκην ἀπὸ τὴν παρακίνησιν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τοὺς εἶναι ἀρκετὸν διὰ κάθε παρακίνησιν ὁ ἔπαινος ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἀσθενέστεροι καὶ εἰσέρχονται χειραγωγούμενοι μόλις τώρα εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, λαμβάνουν συμπληρωματικὴν δύναμιν ὄχι μικρὰν ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν, μέχρις ὅτου, ἀφοῦ παιδαγωγηθοῦν σιγὰ - σιγὰ πλήρως, κάνουν τοὺς ἑαυτοὺς των νὰ μὴ ἔχουν πλέον ἀνάγκην αὐτῆς τῆς χειραγωγίας.

3. "Ὅχι ὁμως μόνον ἐξ αἰτίας ἐκείνων, ἀλλὰ αὐτὸ γίνεται καὶ χάριν τῆς σωτηρίας αὐτῶν ποὺ τοὺς χλευάζουν, ὥστε νὰ μὴ προχωρήσουν περαιτέρω εἰς τὴν κακίαν παραμένοντες ἀτιμώρητοι διὰ τὰ προηγούμενα ἀμαρτήματά των. Ἄλλὰ καθὼς λέγω αὐτά, ἐθυμήθηκα καὶ τὰ ὅσα συνέβησαν σχετικὰ μὲ τὸν Ἥλιαν. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ἔπαθον τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὰς ἄρκτους ἐξ αἰτίας τοῦ Ἐλισσαίου, αὐτὸ ἔπαθον ἐξ αἰτίας τοῦ διδασκάλου ἐκείνου ἑκατὸν ἄνδρες μαζί μὲ τοὺς προεστούς των, καέντες ἀπὸ φωτιὰν ποὺ ἐστάλη ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ ἐκεῖνοι μετέβησαν εἰς αὐτὸν καὶ ὠμιλοῦσαν πρὸς αὐτὸν μὲ πολλὴν εἰρωνεῖαν καὶ τὸν διέτασσαν νὰ κατεβῇ πρὸς αὐτοὺς, ἀντὶ ἐκείνου, ἀφοῦ κατέβη φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, κατέφαγεν ὅλους ἐκείνους, ὄχι ὀλιγώτερον χειρότερα ἀπὸ τὰ θηρία ἐκεῖνα⁵³.

4. Αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὸ χαράξετε βαθειὰ εἰς τὸν νοῦν σας, ὅλοι σεῖς οἱ ἐχθροὶ τῆς παρθενίας, θέσατε τέλος πάντων κάποτε εἰς τὸ στόμα σας θύραν καὶ μοχλόν, διὰ νὰ μὴ ἀρχίσετε καὶ σεῖς νὰ λέγετε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως βλέποντες ἐκεῖ νὰ λάμπουν ἐκείνους ποὺ ἤσκησαν τὴν παρθενίαν· «Αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε ἡμεῖς περιεγελούσαμεν καὶ ὄνειδίζαμεν· ἡμεῖς οἱ ἄφρονες ἐθεωρήσαμεν τὸν βίον αὐτῶν τρέλλαν καὶ τὸν θάνατον αὐτῶν ἄτιμον. Πῶς συγκατελέγησαν μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπεσεν ὁ κληρὸς των μεταξὺ τῶν ἀγίων; "Ἄρα ἐπλανήθημεν ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας καὶ τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης δὲν ἔλαμψεν εἰς ἡμᾶς»⁵⁴. Ἄλλὰ ποία ἢ ὠφέλεια ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ μετάνοια δὲν

φῶς οὐκ ἀπέλαμψεν ἡμῖν». Ἀλλὰ τί κέρδος τῶν ρημάτων τούτων τῆς μετανοίας ἐκνευρισμένης ὑπὸ τοῦ καιροῦ τότε;

**κγ' Διὰ τί οἱ τὰ αὐτὰ ἀμαρτάνοντες
οὐ τὰ αὐτὰ κολάζονται.**

5 Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις ὑμῶν· οὐδεὶς οὖν μετ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἐκακηγόρησεν ἀγίους ἄνδρας; Πολλοὶ καὶ πολλαχοῦ γῆς. Πῶς οὖν τὴν αὐτὴν δίκην οὐκ ἔδοσαν; φησὶν. Ἔδοσαν μὲν καὶ τούτων ἴσμεν πολλούς. Εἰ δὲ ἔνιοι καὶ διέφυγον ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος διαφεύξονται. Κατὰ γὰρ τὸν μακάριον Παῦλον,
10 «Τινῶν αἱ ἀμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι προάγουσαι εἰς κρίσιν, τοῖσι δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσι». Καὶ καθάπερ οἱ νομοθέται τῶν ἀδικούντων τὰς τιμωρίας ἐν γράμμασι θέντες ἀφῆκαν, οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἕνα καὶ δεύτερον τῶν ἡμαρτηκότων κολάσας καὶ ὡσπερ ἐν σιήλῃ χαλκῇ καὶ γράμ-
15 μασι τὰς ἐκείνων καταθέμενος τιμωρίας διὰ τῶν ἐκείνοις συμβάντων ἅπασι διαλέγεται λέγων ὅτι κἂν ἐν τῷ παρόντι καιρῷ τιμωρίαν μὴ δῶσι τὴν αὐτὴν οἱ τὰ αὐτὰ τολμῶντες τοῖς δεδωκόσι, κατὰ τὸν μέλλοντα καιρὸν χαλεπωτέραν ὑποστήσονται κόλασιν.

20 κδ' Ὅτι τοὺς ἀμαρτάνοντας καὶ μὴ κολαζομένους οὐχὶ θαρρεῖν ἀλλὰ δεδοικέναι διὰ τοῦτο μᾶλλον χρῆ.

1. Ὡσπερ, διὰν ἄμετρα ἀμαρτάνοντες μηδὲν πάσχωμεν κακόν, μὴ θαρρῶμεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μᾶλλον φοβώμεθα. Κἂν γὰρ ἐνταῦθα μὴ κρινθῶμεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ σὺν τῷ
25 κόσμῳ κατακρισόμεθα. Καὶ αὕτη πάλιν οὐκ ἐμὴ ἢ ἀπόφασις

θα ἔχη τότε πλέον τὴν δύναμιν τῆς ἐξ αἰτίας τοῦ καιροῦ ἐκείνου;

κγ' Περὶ τοῦ ὅτι τὰ ἴδια ἁμαρτήματα δὲν τιμωροῦνται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον.

Ἄλλ' ἴσως θὰ εἰπῆ κάποιος ἀπὸ σᾶς· Κανείς λοιπὸν δὲν ἐκατηγόρησεν ἀγίους ἄνδρας μετὰ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς χρόνους; Πολλοὶ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς γῆς. Πῶς λοιπὸν, λέγει, δὲν ὑπέστησαν τὴν ἴδιαν τιμωρίαν; Ἐτιμωρήθησαν μὲν καὶ γνωρίζομεν πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς. Ἐὰν ὅμως μερικοὶ καὶ διέφυγον τὴν τιμωρίαν, ὅμως εἰς τὸ τέλος δὲν θὰ τὴν διαφύγουν. Διότι κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· «Ὁρισμένων αἱ ἁμαρτίαι εἶναι ὀλοφάνεροι καὶ συνοδεύονται ἀπὸ τὴν κρίσιν, μερικῶν ὅμως φανερώνονται ἄργότερα»⁵⁵. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ νομοθέται ἄφησαν τὰς τιμωρίας τῶν ἀνδρῶν διὰ τῶν γραφῶν, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀφοῦ ἐτιμώρησεν τὸν πρῶτον καὶ τὸν δεῦτερον ἀπὸ τοὺς ἁμαρτήσαντας καὶ ἀνέγραψε ὡσάν εἰς χαλκίνην στήλην τὰς τιμωρίας ἐκείνων, ἀπευθύνει πρὸς ὅλους τὸν λόγον του διὰ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς ἐκείνους, λέγων, ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑποστοῦν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν τὴν ἴδιαν τιμωρίαν αὐτοὶ ποὺ διαπράττουν τὰ ἴδια ἁμαρτήματα μὲ ἐκείνους ποὺ ἐτιμωρήθησαν, κατὰ τὸν μέλλοντα χρόνον ὅμως θὰ ὑποστοῦν φοβερωτέραν τιμωρίαν.

κδ' Περὶ τοῦ ὅτι πρέπει νὰ μὴ παίρνωμεν θάρρος βλέποντες νὰ ἁμαρτάνωμεν καὶ νὰ μὴ τιμωρούμεθα, ἀλλὰ νὰ φοβούμεθα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ περισσότερον.

1. Ὡστε, ὅταν διαπράττωμεν ἀμέτρητα ἁμαρτήματα καὶ δὲν πάσχωμεν κανένα κακόν, νὰ μὴ παίρνωμεν θάρρος, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ πρέπει νὰ φοβούμεθα περισσότερον. Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν κριθῶμεν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ἀπὸ τὸν Θεόν, θὰ καταδικασθῶμεν μαζὶ μὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Καὶ αὕτη πάλιν ἢ σκέψις δὲν

ἀλλὰ τοῦ λαλοῦντος ἐν τῷ Παύλῳ Χριστοῦ. Τοῖς γὰρ τῶν
 μυστηρίων ἀναξίως μεταλαμβάνουσι διαλεγόμενός φησι· «Διὰ
 τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοὶ καὶ κοιμῶνται
 ἱκανοί. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· νῦν
 5 δὲ κρινόμενοι ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κό-
 σμῳ κατακριθῶμεν». Εἰσὶ μὲν γὰρ οἱ τῆς ἐνταῦθα μόνον ἐπι-
 τιμῆσεως δεόμενοι, ὅταν αὐτῶν σύμμετρα ᾖ τὰ ἁμαρτήματα
 καὶ κολασθέντες μηκέτι πάλιν πρὸς τὰ πρότερα ἀναιρέχω-
 σι, τὸν ἐπὶ τὸν ἕμειον ἐπιστρέφαντα κύνα μιμούμενοι. Εἰσὶ
 10 δὲ οἱ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ
 τινύντες δίκην· ἕτεροι δὲ μόνον ἐκεῖ τὴν τιμωρίαν ὑπο-
 σιήσονται διὰ τὸ πάντων χαλεπώτερα εἰργάσθαι μὴ ἀξιωθέν-
 τες μετὰ ἀνθρώπων μαστιγωθῆναι. «Καὶ μετὰ ἀνθρώπων»,
 γὰρ φησιν, «οὐ μαστιγωθήσονται», ὡς τηρούμενοι μετὰ δαι-
 15 μόνων κολάζεσθαι. «Πορεύεσθε», γὰρ φησιν, «ἀπ' ἐμοῦ εἰς
 τὸ σκότιος τὸ ἐξώτερον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς
 ἀγγέλοις αὐτοῦ».

2. Πολλοὶ τὴν ἱερωσύνην ἤρπασαν, ἀλλ' οὐκ ἔσχον τὸν
 ἐλέγχοντα οὐδὲ ἤκουσαν ἃ Σίμων ἤκουσε παρὰ τοῦ Πέτρου
 20 ἴτε. Ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο διέφυγον ἀλλὰ πολλῶ χαλεπωτέραν
 ὑποσιήσονται δίκην τῆς ἐνθάδε ὀφειλομένης ὅτι μὴδὲ ἐκ
 τοῦ παραδείγματος ἐσωφρονίσθησαν. Πολλοὶ τὰ τοῦ Κορέ
 ἐτόλμησαν, ἀλλ' οὐκ ἔπαθον τὰ τοῦ Κορέ, ἀλλὰ πείσονται
 ὕστερον ἐπὶ μείζονι τῇ ζημίᾳ. Πολλοὶ τὴν τοῦ Φαραὼ ζηλώ-
 25 σαντες ἀσέβειαν οὐ κατεπονίσθησαν ὡσπερ ἐκεῖνος, ἀλλὰ
 μένει τὸ τῆς γέεννης αὐτοὺς πέλαγος. Οὐδὲ γὰρ οἱ τοὺς

56. Α' Κορ. 11, 30 - 32.

52. Ψαλμ. 72, 5.

53. Ματθ. 25, 41.

59. Πράξ. 8, 20 ἔ.

60. Ἀριθμ. 16, 1 - 35.

είναι ιδική μου αλλά του Χριστού που όμιλεί μέσω του Παύλου. Διότι, όμιλών δι' αυτούς που μετέχουν άναξίως τών μυστηρίων, λέγει: «Διά τουτο υπάρχουν μεταξύ σας πολλοί άσθενείς και άρρωστοι και απέθανον άρκετοί. Διότι εάν έξετάζαμεν τους έαυτούς μας, δέν θα κατεδικαζόμεθα από τόν Θεόν· τώρα όμως κατακρινόμενοι από τόν Κύριον τιμωρούμεθα προς σκοπόν να διορθωθώμεν, ώστε να μη καταδικασθώμεν μαζί με τους άμαρτωλούς»⁵⁶. Υπάρχουν βέβαια ώρισμένοι που έχουν ανάγκη από τήν έπιτίμησιν μόνον εις τήν έδω ζωήν, όταν τά άμαρτήματά των είναι μέτρια και τιμωρηθέντες δέν επιστρέφουν ούδέποτε πλέον προς τά προηγούμενα άμαρτήματά των, μιμούμενοι τόν σκύλον που επέστρεψεν εις τόν έμετόν του. Υπάρχουν δε και εκείνοι που έξ αιτίας τής υπερβολικής κακίας των τιμωροῦνται και εις τήν έδω ζωήν και εις τήν άλλην, άλλοι όμως θα τιμωρηθοῦν μόνον εις τήν εκεί ζωήν επειδή διέπραξαν άμαρτήματα φοβερώτερα από όλους τους ανθρώπους και δέν ήξιώθησαν να μαστιγωθοῦν μαζί με τους άλλους ανθρώπους. Διότι λέγει: «Δέν θα μαστιγωθοῦν μαζί με τους ανθρώπους»⁵⁷, διότι φυλάσσονται διά να τιμωρηθοῦν μαζί με τους δαίμονας. Καθ' όσον λέγει: «Φύγετε από κοντά και πηγαίνετε εις τό σκότος τό έξώτερον που έχει έτοιμασθῆ διά τόν διάβολον και τους άγγέλους του»⁵⁸.

2. Πολλοί ήρπασαν με χρήματα τήν ιερωσύνην, αλλά δέν τους ήλεγξε κανείς οὔτε ήκουσαν εκείνα που ήκουσεν τότε ό Σίμων από τόν Πέτρον⁵⁹. Δέν διέφυγον όμως διά τουτο τήν τιμωρίαν, αλλά θα τιμωρηθοῦν πολύ πιό φοβερώτερα από ό,τι θα έτιμωροῦντο έδω, διότι δέν έσωφρονίσθησαν οὔτε και από τό παράδειγμα. Πολλοί διέπραξαν τά όσα διέπραξεν ό Κορέ⁶⁰, όμως δέν έπαθον αυτά που έπαθεν ό Κορέ, αλλά θα τιμωρηθοῦν άργότερα και ή ζημία των θα είναι πολύ πιό μεγαλυτέρα. Πολλοί αν και έμιμήθησαν τήν άσέβειαν του Φαραώ δέν κατεποντίσθησαν όπως ακριβώς εκείνος, αλλά τους αναμένει τό πέλαγος τής γεέννης. Οὔτε βέβαια και αυτοί που αποκαλοῦν τους

ἀδελφούς ἀποκαλοῦντες μωρούς ἤδη τὴν δίκην ἔδωκαν· ἐκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ κόλασις τειταμύεται.

3. Μὴ τοίνυν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ ῥήματα εἶναι νομίζετε μόνον. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐνίας αὐτῶν ἐπὶ τὸ ἔργον
5 προήγαγεν, οἷον ἐπὶ τῆς Σαλφείρας, ἐπὶ τοῦ ταύτης ἀνδρός, ἐπὶ τοῦ Χαριμί, ἐπὶ τοῦ Ἀαρών, καὶ ἐξ' ἐτέρων δὲ πολλῶν, ἵνα οἱ τοῖς λόγοις ἀπιστοῦντες αὐτοῦ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων πίστιν δυσωπηθέντες παύσωνται· λοιπὸν ἀπαιτῶντες ἐ-
αντιοὺς ὡς οὐ δώσοντες δίκην καὶ μαθῶσιν ὅτι τοῦ Θεοῦ
10 τὸ χρησιὸν ἐν τῷ διδόναι προθεομίαν τοῖς ἁμαρτάνουσιν οὐκ ἐν τῷ μηδ' ὄλως κολάζειν τοὺς ἐπιμένοντας τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐσιν.

4. Ἐνῆν μὲν οὖν καὶ πλείονα λέγειν δεικνύντας ὅσον ἑαυτοῖς συνάγουσι πῦρ οἱ τὸ τῆς παρθενίας ἐξευτελίζοντες
15 καλόν. Ἀλλὰ τοῖς μὲν σωφρονοῦσιν ἀρκεῖ καὶ ταῦτα, τοὺς δὲ ἀδιορθώτως ἔχοντας καὶ μαινομένους οὐδὲ πολλῶν τούτων πλείονα τῆς μανίας αὐτοὺς ἀποσιῆσαι δυνήσεται. Διὸ τοῦτο τὸ μέρος ἀφέντες τοῦ λόγου πρὸς τοὺς σωφρονοῦντας αὐτὸν ἅπαντα τρέψωμεν, πάλιν ἐπὶ τὸν μακάριον Παῦλον ἐπανελ-
20 θόντες. «Περὶ δὲ ὧν ἐγράφατέ μοι», φησί, «καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπιεσθαι». Αἰσχυνέσθωσαν ἀμφιτεροὶ νῦν, καὶ οἱ τὸν γάμον κακίζοντες καὶ οἱ παρὰ τὴν ἀξίαν αὐτὸν ἐπαίροντες. Ἀμφοτέρους γὰρ ὁ μακάριος ἐπισιομίζει Παῦλος καὶ διὰ τούτων καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς κειμένων.

25 κε' Ὅτι τοῖς ἀσθενοῦσιν ἀναγκαῖον ὁ γάμος.

Καλὸν ὁ γάμος διὰ τὴν σωφροσύνην τὸν ἄνδρα διατηρεῖ καὶ οὐκ ἀφήσιν εἰς πορνείαν κατακυλισθέντα ἀποθανεῖν. Μὴ

61. Πρ. 5, 1-10.

62. Α' Κορ. 7, 1.

ἀδελφούς των μωρούς ἐτιμωρήθησαν ἤδη, διότι ἡ τιμωρία των ἔχει ἀποταμιευθῆ εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν.

3. Μὴ νομίζετε λοιπὸν ὅτι αἱ ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ εἶναι μόνον λόγια. Διότι δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ μερικὰς ἀπὸ αὐτὰς ἐπραγματοποίησεν, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσηὶν τῆς Σαπφείρας εἰς τὸν ἄνδρα της⁶¹, εἰς τὸν Χαρμί, εἰς τὸν Ἄαρὼν καὶ εἰς ἄλλους πολλούς, ὥστε αὐτοὶ ποὺ δὲν πιστεύουν εἰς τὰ λόγια του, θορυβηθέντες ἀπὸ τὴν πίστιν εἰς τὰ γεγονότα, νὰ παύσουν πλέον νὰ ἀπατοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των, ὅτι δὲν θὰ τιμωρηθοῦν δηλαδή, καὶ νὰ μάθουν ὅτι τοῦ Θεοῦ ἡ ἀγαθότης εὐρίσκεται εἰς τὸ νὰ δίδῃ προθεσμίαν μετανοίας εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας, καὶ ὄχι εἰς τὸ νὰ μὴ τιμωρῇ καθόλου αὐτοὺς ποὺ ἐπιμένουν ν' ἁμαρτάνουν.

4. Θὰ ἦτο δυνατόν λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν καὶ περισσότερα, ἀποδεικνύοντες πόσον πῦρ συγκεντρώνουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των αὐτοὶ ποὺ ἐξευτελίζουν τὸ καλὸν τῆς παρθενίας. Ἄλλὰ διὰ μὲν τοὺς σὺφρονας ἐπαρκοῦν καὶ αὐτά, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ παραμένουν ἀδιόρθωτοι καὶ εἶναι παράφρονες δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν παραφροσύνην των καὶ ἂν ἀκόμη λεχθοῦν πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά. Διότι τοῦτο, ἀφοῦ τοὺς ἀφήσωμεν αὐτοὺς κατὰ μέρος, ἄς φέρωμεν ὅλον τὸν λόγον πρὸς τοὺς σὺφρονας, ἐπιστρέφοντες πάλιν εἰς τὸν μακάριον Παῦλον ποὺ λέγει· «Σχετικὰ μὲ αὐτὰ ποὺ μοῦ ἐγράψατε, καλὸν εἶναι εἰς τὸν ἄνδρα νὰ μὴ ἐγγίζη καθόλου γυναῖκα»⁶². Ἄς νοιώσουν λοιπὸν τώρα ἐντροπήν καὶ οἱ δύο, καὶ αὐτοὶ ποὺ κατηγοροῦν τὸν γάμον καὶ αὐτοὶ ποὺ τοῦ δίδουν μεγαλύτεραν ἀξίαν. Διότι ὁ μακάριος Παῦλος ἀποστομώνει καὶ τοὺς δύο καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ μὲ τοὺς ἐν συνεχείᾳ.

*κε' Περὶ τοῦ ὅτι ὁ γάμος εἶναι ἀναγκαῖον
διὰ τοὺς πνευματικὰ ἀδυνάτους.*

Εἶναι καλὸν πρᾶγμα ὁ γάμος, διότι διατηρεῖ τὸν ἄνδρα σὺφρονα καὶ δὲν τὸν ἀφήνει ν' ἀποθάνῃ ἀφοῦ κατακυλι-

τοίνυν αὐτὸν διαβάλης. Πολὺ γὰρ ἔχει τὸ κέρδος οὐκ ἔων τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ μέλη γενέσθαι πόρνης, οὐ συγχωρῶν τὸν ἅγιον ναὸν γίνεσθαι βέβηλον καὶ ἀκάθαρτον. Διὰ τοῦτο καλὸν ὅτι βασιάζει καὶ ἀνορθοῖ τὸν καταπίπτειν μέλλοντα.

5 Ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς τὸν ἑαῖῶτα, πρὸς τὸν οὐ δεόμενον τῆς ἀπ' αὐτοῦ βοηθείας; Ἐνιαῦθα γὰρ οὐκέτι χρήσιμον τὸ πρᾶγμα οὐδὲ ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἐμπόδιον ἀρετῆς, οὐ μόνον τῷ πολλὰ τιθέναι κωλύματα, ἀλλὰ καὶ τῷ τὸ πλεον τῶν ἐγκωμίων ὑποτιέμεσθαι μέρος.

10 κς' "Οτι τὰ μέγιστα ἀδικεῖ ἑαυτὸν
ὁ δυνάμενος παρθενεύειν καὶ γαμῶν.

Τὸν γὰρ δυνάμενον γυμνὸν μάχεσθαι καὶ νικᾶν ὁ περιφράτιων ὅπλοις οὐ μόνον οὐκ ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσχάτην ἀδικίαν ἠδίκησε, τοῦ θαύματος ἀποσιερήσας αὐτὸν καὶ τῶν
15 λαμπρῶν σιφάνων. Οὐ γὰρ εἴασεν αὐτοῦ ἅπασαν φανῆναι τὴν ἰσχὺν, οὐδὲ σφόδρα περιβόητον αὐτοῦ γενέσθαι τὸ τροπαιον. Ἐπὶ δὲ τοῦ γάμου καὶ μείζων ἢ ζημία· οὐ γὰρ δόξης μόνον τῆς παρὰ τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ μισθῶν ἀποσιερεῖ τῶν τῇ παρθένῳ κειμένων. Διὰ ταῦτα «Καλὸν ἀνθρώπῳ
20 γυναικὸς μὴ ἄπιεσθαι». Τί οὖν ἄπιεσθαι συγχωρεῖς; «Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω». Φοβοῦμαι σε, φησὶν, εἰς τὸ τῆς παρθενίας ὕψος ἀναγαγεῖν μὴ καταπέσης εἰς τὸ τῆς πορνείας βάραθρον. Οὐπω σοι κοῦφον γέγονε τὸ περόν, ἵνα πρὸς ἐκείνην ἐπάρω σε τὴν κορυφήν.
25 Καίτοι γε αὐτοὶ τὰ τῶν ἄθλων εἶλοντο καὶ τῷ τῆς παρθε-

63. Πρβλ. Α' Κορ. 6, 15.

64. Α' Κορ. 7, 2.

σθῆ εἰς τὴν πορνείαν. Μὴ λοιπὸν τὸν κατηγορῆς, διότι παρέχει πολὺ κέρδος μὲ τὸ νὰ μὴ ἀφήνη τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ νὰ γίνουιν μέλη πόρνῆς⁶³ καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ ἐπιτρέπη τὸν ἅγιον ναὸν νὰ γίνῃ βέβηλος καὶ ἀκάθαρτος. Εἶναι καλὸν πρᾶγμα, διότι συγκρατεῖ καὶ ἀνορθώνει αὐτὸν ποῦ πρόκειται νὰ πέσῃ εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Ἄλλὰ ποῖα εἶναι ἡ ὠφέλειά του δι' αὐτὸν ποῦ παραμένει ἀκλόνητος εἰς τὴν πίστιν, δι' αὐτὸν ποῦ δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς βοηθείας του; Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν εἶναι πλέον χρήσιμος ὁ γάμος οὔτε ἀναγκαῖος, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ ἐμπόδιον διὰ τὴν ἀρετὴν, ὅχι μόνον ἐπειδὴ παρεμβάλλει πολλὰ ἐμπόδια, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ στερεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐγκωμίων.

κς' Περὶ τοῦ ὅτι ἀδικεῖ εἰς μέγαλον βαθμὸν τὸν ἑαυτὸν τοῦ αὐτὸς ποῦ ἠμπορεῖ ν' ἀσκήσῃ τὴν παρθενίαν καὶ προτιμᾷ τὸν γάμον.

Αὐτὸν λοιπὸν ποῦ ἠμπορεῖ νὰ μάχεται γυμνός καὶ νὰ νικᾷ ὅχι μόνον δὲν τὸν ὠφέλησεν αὐτὸς ποῦ τὸν ὀπλίζει μὲ ὅπλα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠδίκησε μὲ τὴν χειροτέραν ἀδικίαν, καθ' ὅσον τὸν ἀπεστέρησεν ἀπὸ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὰ λαμπρὰ στεφάνια. Διότι δὲν ἄφησε νὰ φανῇ ὅλη ἡ δύναμίς του, οὔτε νὰ γίνῃ πάρα πολὺ ἐξακουστὸν τὸ τρόπαιόν του. Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ γάμου ἡ ζημία εἶναι μεγαλυτέρα· διότι ὅχι μόνον ἀποστερεῖ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν δόξαν ἐκ μέρους τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς μισθοὺς ποῦ ἐπιφυλάσσονται διὰ τὴν παρθένον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν «Εἶναι καλὸν εἰς τὸν ἄνδρα νὰ μὴ ἐγγίζη γυναῖκα». Πότε λοιπὸν ἐπιτρέπεις νὰ πλησιάζῃ γυναῖκα; «Ἄλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πορνείας ὁ καθένας ἃς ἔχη τὴν γυναῖκα του»⁶⁴. Φοβοῦμαι, λέγει, νὰ σὲ ἀνεβάσω εἰς τὸ ὕψος τῆς παρθενίας, μὴ τυχὸν καὶ πέσης εἰς τὸ βάραθρον τῆς πορνείας. Δὲν ἔγιναν ἀκόμη τὰ πτερά σου ἀνάλαφρα διὰ νὰ σὲ ἀνυψώσω πρὸς ἐκείνην τὴν κορυφὴν. Μολονότι βέβαια οἱ ἴδιοι ἐπροτίμησαν τοὺς ἀγῶνας καὶ ἔσπευσαν μὲ προθυ-

νίας ἐπελήθησαν καλῶ. Τί τοίνυν φοβῆ καὶ τρέμεις, ὦ μακάριε Παῦλε; "Οτι οὗτοι μὲν, ἴσως ἂν εἶπε, τὸ πρᾶγμα ἀγνοοῦντες ταύτην ἔχουσι τὴν προθυμίαν, ἐμὲ δὲ ἡ πεῖρα καὶ τὸ ἤδη ταύτης ἤφθαι τῆς μάχης καὶ πρὸς τὸ συμβουλεύ-
5 ειν ἐτέροις ὀκνηρότερον ποιεῖ.

κζ' "Οτι μέγα ἡ παρθενία
καὶ μεγάλων πρόξενος ἀγαθῶν.

1. Οἶδα τὴν βίαν τοῦ πράγματιος, οἶδα τῶν ἀγωνισμάτων τούτων τὸν τόνον, οἶδα τοῦ πολέμου τὸ βαρὺ. Φιλονείκου
10 τινὸς καὶ θιαίας καὶ ἀπονενοημένης κατὰ τῶν ἐπιθυμιῶν δεῖ ψυχῆς. Ἐπὶ γὰρ ἀνθρώκων δεῖ περιπατεῖν καὶ μὴ κατακαί-
εσθαι, ἐπὶ ξίφους βαδίζειν καὶ μὴ πλήττεσθαι. Τοσαύτη γὰρ
τῆς ἐπιθυμίας ἡ ἰσχὺς, ὄση καὶ πυρὸς καὶ σιδήρου. Κἂν μὴ
οὕτω τύχη παρεσκευασμένη ψυχὴ μηδὲ ἐπισιτρέφεσθαι πρὸς
15 τὰς ἐκείνης ἀλγηδόνας, ταχέως ἑαυτὴν ἀπολεῖ. Δεῖ τοίνυν
ἡμῖν ἀδαμαντίνης διανοίας, μηδέποτε καθεύδοντος ὀφθαλμοῦ,
καρτερίας πολλῆς, τειχῶν ἰσχυρῶν, τοίχων ἔξωθεν καὶ
μοχλῶν, φυλάκων ἐγρηγορότων καὶ γενναίων, καὶ πρὸ τού-
των ἀπάντων τῆς ἄνωθεν ροπῆς. «Ἐὰν» γὰρ «μὴ Κύριος φυ-
20 λάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησαν οἱ φυλάσσοντες αὐτήν».

2. Πῶς οὖν τὴν ροπὴν ἐπισπασόμεθα ταύτην; "Οταν τὰ
παρ' ἑαυτῶν ἅπαντα εἰσενέγκωμεν, λογισμὸν ὑγιῆ, νησιείας
καὶ ἀγρυπνίας πολλὴν τὴν ἐπίτασιν, νομοθεσίας ἀκρίβειαν,
ἐπιολῶν φυλακὴν καὶ τὸ πάντων κεφάλαιον τὸ μὴ θαρσεῖν
25 ἑαυτοῖς. Κἂν γὰρ μεγάλα καιρωθωκότιες τύχωμεν, ἐκεῖνο
λέγειν ἀναγκαῖον πρὸς ἑαυτοὺς διὰ παντός· «Ἐὰν μὴ Κύριος
οἶκον οἰκοδομήσῃ, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες
αὐτόν». «Οὐ» γὰρ «ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα,

65. Ψαλμ. 126, 1.

66. Ψαλμ. 126, 1.

μίαν πρὸς τὸ καλὸν τῆς παρθενίας. Διατί λοιπὸν φοβεῖσαι καὶ τρέμεις, μακάριε Παῦλε; Διότι, θὰ ἠμποροῦσεν ἴσως νὰ εἰπῇ, αὐτοὶ μὲν, μὴ γνωρίζοντες τὸ πρᾶγμα, ἐπιδεικνύουν αὐτὴν τὴν προθυμίαν, ἐμένα ὅμως ἡ πείρα καὶ τὸ ὅτι ἤδη ἔχω ἀναλάβει αὐτὸν τὸν ἀγῶνα μὲ κάμνουν δυστακτικώτερον νὰ συμβουλεύω τοὺς ἄλλους δι' αὐτό.

*κζ' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ παρθενία εἶναι μέγα πρᾶγμα
καὶ πρόξενος μεγάλων ἀγαθῶν.*

1. Γνωρίζω τὴν δυσκολίαν τοῦ πράγματος, γνωρίζω τὴν ἔντασιν αὐτῶν τῶν ἀγωνισμάτων, γνωρίζω τὴν βαρύτητα αὐτοῦ τοῦ πολέμου. Χρειάζεται ψυχὴ μαχητικὴ καὶ ὀρμητικὴ καὶ ἀποφασισμένη ν' ἀγωνισθῇ κατὰ τῶν ἐπιθυμιῶν. Διότι πρέπει νὰ περιπατῇ ἐπάνω εἰς ἀναμμένα κάρβουνα καὶ νὰ μὴ καίεται, νὰ βαδίζῃ ἐπάνω εἰς τὸ ξίφος καὶ νὰ μὴ πληγώνεται. Καθ' ὅσον τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐπιθυμίας, ὅση εἶναι καὶ τοῦ πυρός καὶ τοῦ σιδήρου. Καὶ ἂν τύχη νὰ μὴ εἶναι ἔτσι προετοιμασμένη ἡ ψυχὴ, ὥστε νὰ μὴ λυγίζη ἀπὸ τοὺς πόνους ἐκείνης, ἀμέσως θὰ καταστραφῇ. Χρειαζόμεθα λοιπὸν ἀδαμαντίνην διάνοιαν, ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, καρτερίαν μεγάλην, τείχη ἰσχυρά, τοίχους ἐξωτερικοὺς καὶ μοχλοὺς, φύλακας ἀγρύπνους καὶ γενναίους, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὴν ἄνωθεν βοήθειαν. Διότι «Ἐὰν ὁ Κύριος δὲν φυλάξῃ τὴν πόλιν, ἀδίκως ἔμειναν ἀγρυπνοὶ οἱ φύλακες αὐτῆς»⁶⁵.

2. Πῶς λοιπὸν θὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὴν τὴν βοήθειαν; Ὅταν συνεισφέρωμεν ὅλα ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς, νοῦν ἡγιῇ, νηστείας καὶ ἀγρυπνίας ἐκτεταμένας, ἐκτέλῃ μετὰ προσοχῆς τῆς νομοθεσίας, φύλαξιν τῶν ἐντολῶν καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν μας. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιτύχωμεν μεγάλα κατορθώματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ λέγωμεν πάντοτε πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας ἐκεῖνο· «Ἐὰν ὁ Κύριος δὲν οἰκοδομήσῃ τὸν οἶκον, ἀδίκως ἐκοπίασαν αὐτοὶ ποῦ τὸν οἰκοδομοῦν»⁶⁶. Διότι «Ἡ πάλη μας δὲν γίνεται πρὸς ἀντιπάλους

ἀλλὰ πρὸς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις». Καὶ δεῖ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὀπλισμένους ἡμᾶς ἐστάναι τοὺς λογισμοὺς καὶ
5 φοβεροὺς εἶναι ταῖς ἀναισχύντοις ἐπιθυμίαις. Ὡς ἂν μικρὸν ἐνδῶσιν, ἔστηκεν ὁ διάβολος πῶρ ἔχων μετὰ χειρᾶς, ὥστε ἐναρθεῖναι καὶ καταφλέξει τοῦ Θεοῦ τὸν ναόν. Πάντοθεν οὖν ἡμᾶς ὠχυρῶσθαι χρή. Πρὸς γὰρ φύσεως ἀνάγκη ἡμῖν ἡ μάχη, πρὸς ἀγγέλων πολιτείαν ὁ ζῆλος, μετὰ ἀσωμά-
10 των δυνάμεων ὁ δρόμος. Ἡ γῆ καὶ ὁ σποδὸς τοῖς ἐν οὐρανῶ διατρίβουσι ἐξισοῦσθαι φιλονεικεῖ καὶ ἡ φθορὰ πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν τὴν ἄμιλλαν ἔθειτο.

3. Ἐτ' οὖν γάμον καὶ ἡδονὴν ἰσοσύτῳ πράγματι παραβαλεῖν τολμήσει τις, εἰπέ μοι; Καὶ πῶς οὐκ εὐηθες λῖαν;
15 Ταῦτα ἅπαντα ὁ Παῦλος συνειδῶς ἔλεγεν· «Ἐκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω». Διὰ ταῦτα ἀνεδύετο, διὰ ταῦτα οὐκ ἐθάρρει διαλεχθῆναι ἐξ ἀρχῆς περὶ παρθενίας αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις ἐνδιατρίβει, κατὰ μικρὸν ἀποσιῆσαι τοῦ γάμου βουλόμενος αὐτούς, καὶ τοὺς περὶ τῆς ἐγ-
20 κρατείας λόγους βραχεῖς ποιησάμενος ἐκείνοις πολλοῖς οὖσιν αὐτοὺς ἐγκατέμιξεν, οὐκ ἀφιείς πληγῆναι τὴν ἀκοὴν τῶ τῆς παραινέσεως αὐσιηρῶ. Ὁ γὰρ ὄλον δι' ὄλου διὰ τῶν βαρυτέρων πλέκων τὸν λόγον ἐπαχθῆς τέ ἐστι τῶ ἀκούοντι καὶ πολλάκις ἀναγκάζει μετασκιρτῆσαι τὴν ψυχὴν μὴ φέρου-
25 σαν τῶν λεγομένων τὸ θάρος, ὁ δὲ ποικίλλων αὐτὸν καὶ πλείονα ἀπὸ τῶν ράσιων ἢ τῶν δυσκόλων τιθεὶς τὴν μίξιν, τὸ τοῦ πράγματος κλέπει βαρὺ καὶ διαναπαύσας τὸν ἀκροατὴν οὕτω πείθει καὶ προσάγεται μᾶλλον, ὅπερ οὖν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐποίησεν.

πού ἔχουν αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, πρὸς τὰ οὐράνια πνευματικὰ ὄργανα τῆς πονηρίας»⁶⁷. Καὶ πρέπει νύκτα καὶ ἡμέραν νὰ εἶναι ὀπλισμένοι οἱ λογισμοὶ μας καὶ νὰ εἶναι φοβεροὶ ἀπέναντι τῶν ἀναισχύντων ἐπιθυμιῶν. Διότι ἐὰν συμβῆ ἐλάχιστα καὶ ὑποχωρήσουν, στέκει πλησίον ὁ διάβολος κρατῶν πῦρ εἰς τὰ χέρια του, ὥστε νὰ τὸ ἐξαπολύσῃ καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ. Πρέπει λοιπὸν ἀπὸ παντοῦ νὰ εἴμεθα ὠχυρωμένοι. Διότι ὁ ἀγὼν μας γίνεται πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως, ὁ ζῆλος μας πρέπει νὰ εἶναι διὰ τὸν ἀγγελικὸν τρόπον ζωῆς, καὶ ἡ ἄμιλλά μας νὰ ἔχη στόχον τὰς ἀσωμάτων δυνάμεις. Ἡ γῆ καὶ ἡ στάκτη φιλονεικοῦν νὰ ἐξισωθοῦν μὲ τὰς οὐρανίους δυνάμεις καὶ ἡ φθορὰ συναγωνίζεται τὴν ἀφθαρσίαν.

3. Εἶπέ μου λοιπὸν, θὰ τολμήσῃ κάποιος μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ παραβάλῃ τὸν γάμον καὶ τὴν ἡδονὴν μὲ ἓνα τόσον σπουδαῖον πρᾶγμα; Καὶ πῶς δὲν θὰ εἶναι μεγάλη ἀνοησία; Γνωρίζων πολὺ καλὰ ὁ Παῦλος ὅλα αὐτὰ, ἔλεγεν «Ὁ καθένας ἄς ἔχη τὴν γυναῖκα του». Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐδίσταζε, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ἐτόλμα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ περὶ τῆς παρθενίας, ἀλλὰ τοὺς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ γάμου, ἐπιθυμῶν σιγὰ - σιγὰ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν γάμον, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔκαμε σύντομον λόγον περὶ τῆς ἐγκρατείας, ἀνέμειξε τοὺς λόγους αὐτοὺς μὲ ἐκείνους πού ἦσαν πάρα πολλοί, μὴ ἐπιτρέπων τὴν ἀκοὴν νὰ πληγωθῆ ἀπὸ τὴν αὐστηρὰν παραίνεσιν. Διότι ἐκεῖνος πού πλέκει ὅλον ἐξ ὀλοκλήρου τὸν λόγον μὲ τὰ αὐστηρότερα λόγια καταντᾶ ἐνοχλητικὸς εἰς τὸν ἀκροατὴν καὶ πολλὰς φορές ἀναγκάζει τὴν ψυχὴν ν' ἀποσκιρτήσῃ, μὴ ὑποφέρουσα τὸ βάρος τῶν λεγομένων, ἐνῶ αὐτὸς πού ποικίλλει τὸν λόγον καὶ θέτει εἰς τὴν ἀνάμειξιν περισσότερα ἀπλᾶ λόγια ἀπὸ τὰ αὐστηρά, μετριάζει τὸ βάρος τοῦ πράγματος καὶ ἀφοῦ ξεκουράσῃ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὸν ἀκροατὴν τὸν πείθει καὶ τὸν προσελκύει περισσότερον, πρᾶγμα λοιπὸν πού καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔκαμε.

4. Εἰπὼν γάρ, «Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπεισθαι», ἀπεπήδησεν ἐπὶ τὸν γάμον εὐθέως, «Ἐκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω» λέγων· καὶ τὸ μὲν μακαρίσας μόνον ἀφῆκε «Καλόν», γὰρ φησιν, «ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπεισθαι». Περὶ δὲ τοῦ γάμου καὶ συμβουλεύει καὶ ἐπιτάττει καὶ αἰτίαν προστίθῃσι «Διὰ γὰρ τὰς πορνείας», φησί. Καὶ δοκεῖ μὲν αἰτιολογεῖν τοῦ γάμου τὴν συγχώρησιν, τὸ δὲ ἀληθὲς λανθανόντως ἐν ταῖς περὶ τοῦ γάμου προφάσεσιν ἐπαίρει τὸ τῆς ἐγκρατείας ἐγκώμιον, οὐ φανερῶς ἐκκαλύπτων τῷ λόγῳ, ἀλλὰ τῷ συνειδῶτι τῶν ἀκούοντων καταλιμπάνων αὐτό. Ὁ γὰρ μαθὼν ὅτι παραινεῖται γαμεῖν, οὐκ ἐπειδὴ τὸ κράτιστον τῆς ἀρετῆς ὁ γάμος, ἀλλ' ἐπειδὴ τοσαύτην αὐτοῦ κατέγνω λαγνείαν ὁ Παῦλος, ὡς ἄνευ γάμου μὴ δυναμένου λαγνείας ἀπέχεσθαι, ἐρυθριάσας καὶ αἰσχυνθεὶς σπουδάσει ταχέως ἐπιλαθέσθαι τῆς παρθενίας καὶ τὴν τοσαύτην ἀποκρούσασθαι δόξαν.

κη' "Ὅτι τὰ περὶ γάμου λεγόμενα
παρθενίας ἐστὶ προτρεπτικά.

1. Τί δὴ μετὰ ταῦτά φησιν; «Τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν ἀποδίδωμι· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ». Εἶτα ἐρμηνεύων αὐτὸ καὶ σαφέστερον ποιῶν ἐπάγει «Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή». Καὶ ταῦτα δοκεῖ μὲν ὑπὲρ τοῦ γάμου λέγεσθαι. Τὸ δὲ ἀληθές, ὡς περὶ ἄγκιστρον τῇ συνήθει περισιείλας προφῆ, οὕτως εἰς τὰς τῶν μαθητῶν ἐνίησιν ἀκοάς, αὐτοῖς τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς τοῦ γάμου βουλόμενος. Ὁ γὰρ ἀκούσας ὅτι μετὰ τὸν γάμον οὐκ ἔσται κύριος ἑαυτοῦ,

68. Α' Κορ. 7, 3.

69. Αὐτόθι 7, 4.

4. Πράγματι, ἀφοῦ εἶπε, «Εἶναι καλὸν εἰς τὸν ἄνδρα νὰ μὴ ἐγγίζη γυναῖκα», ἀμέσως μετέφερε τὸν λόγον εἰς τὸν γάμον, λέγων· «Ὁ καθένας ἄς ἔχη τὴν γυναῖκα του». Καὶ τὴν μὲν Παρθενίαν τὴν ἄφησεν, ἀφοῦ μόνον τὴν ἐμακάρισε, διότι λέγει, «Καλὸν εἶναι εἰς τὸν ἄνδρα νὰ μὴ ἐγγίζη γυναῖκα», περὶ τοῦ γάμου ὅμως δίδει καὶ τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς ἐντολὰς καὶ προσθέτει καὶ τὴν αἰτίαν· διότι λέγει· «Πρὸς ἀποφυγὴν ὅμως τῆς πορνείας». Καὶ φαίνεται μὲν νὰ δικαιολογῇ τὴν συγχώρησιν τοῦ γάμου, εἰς τὴν ἀλήθειαν ὅμως ἐξυψώνει τὸ ἐγκώμιον τῆς ἐγκρατείας κατὰ τρόπον κρυφὸν μὲ τὰς αἰτιολογίας περὶ τοῦ γάμου, χωρὶς νὰ τὸ παρουσιάσῃ αὐτὸ φανερὰ εἰς τὸν λόγον, ἀλλ' ἀφήνων αὐτὸ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀκροατῶν. Διότι αὐτὸς ποῦ θὰ μάθῃ ὅτι συμβουλεύεται νὰ συνάψῃ γάμον, ὄχι ἐπειδὴ εἶναι ὁ γάμος τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Παῦλος τοῦ ἀποδίδει τόσῃν σαρκικὴν ἀπόλαυσιν, ὥστε χωρὶς τὸ γάμον νὰ μὴ ἴμπορῇ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτήν, ἀφοῦ θὰ κοκκινίσῃ καὶ θὰ ἐντραπῇ θὰ φροντίσῃ ἀμέσως ν' ἀκολουθήσῃ τὴν παρθενίαν καὶ ν' ἀποφύγῃ τὴν τόσον μεγάλην κακὴν φήμην.

κη' Περὶ τοῦ ὅτι τὰ ὅσα λέγονται περὶ τοῦ γάμου ἀποτελοῦν προτροπὴν διὰ τὴν παρθενίαν.

1. Τί λοιπὸν λέγει εἰς τὴν συνέχειαν; «Ἄς ἀποδίδῃ ὁ ἄνδρας εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυναῖκα»⁶⁸. Ἐπειτα, ἐρμηνεύων αὐτὸ καὶ ἀποσαφηνίζων, προσθέτει· «Ἡ γυναῖκα δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα της, ἀλλὰ ὁ ἄνδρας· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἄνδρας δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα του, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα»⁶⁹. Καὶ αὐτὰ μὲν φαίνεται νὰ λέγωνται ὑπὲρ τοῦ γάμου, εἰς τὴν ἀλήθειαν ὅμως, ὅπως ἀκριβῶς περιβάλλει κανεὶς τὸ ἀγκίστρι μὲ τὸ κατάλληλον δόλωμα, ἔτσι ρίπτει μέσα εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν μαθητῶν τοὺς λόγους, θέλων μὲ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς λόγους περὶ γάμου ν' ἀπομακρύνῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν γάμον. Διότι αὐτὸς ποῦ θ' ἀκούσῃ, ὅτι μετὰ τὸν γάμον δὲν εἶναι

ἀλλ' ἐν τῇ τῆς γυναικὸς κείσεται γνώμη, ταχέως ἀπαλλαγῆναι σπουδάσει τῆς πικροτάτης δουλείας, μᾶλλον δὲ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τὸν ζυγὸν ὑπελθεῖν, ἐπειδὴ εἰσελθόντια ἅπαξ δουλεύειν ἀνάγκη λοιπὸν ἕως ἂν τῇ γυναικὶ τοῦτο δοκῇ.

5 2. Καὶ ὅτι οὐκ ἀπλῶς καιασιοχαζόμενος λέγω τῆς τοῦ Παύλου γνώμης ἀπὸ τῶν μαθητῶν ράδιον τοῦτο καταμαθεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι πρότερον φορτικὸν εἶναι καὶ ἐπαχθὲς τὸν γάμον ἐνόμισαν, ἀλλ' ὅτε ἤκουσαν τοῦ Κυρίου εἰς ταύτην αὐτοὺς κατακλείοντος τὴν ἀνάγκην εἰς ἣν καὶ τοὺς Κορινθίους
10 ὁ Παῦλος τότε. Τὸ γὰρ «Ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι», καὶ τὸ «Ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει», ρήμασι μὲν ἐτέροις, γνώμη δὲ εἴρηται τῇ αὐτῇ.

3. Εἰ δέ τις ἀκριθέστερον καταμάθοι τὸ τοῦ Παύλου,
15 μᾶλλον ἐπιτείνει τὴν τυραννίδα καὶ φορτικωτέραν ἐργάζεται τὴν δουλείαν. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος οὐκ ἀφήσει τὸν ἄνδρα ἐκ τῆς οἰκίας ἐκβαλεῖν τὴν γυναῖκα, ὁ δὲ Παῦλος καὶ τὴν τοῦ οἰκείου σώματος ἐξουσίαν παραιρεῖται, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν τῇ γυναικὶ παραδιδούς καὶ ἀργυρωνή-
20 του μᾶλλον ὑποιάξας οἰκέτου. Τούτῳ μὲν γὰρ ἕξεσι πολλάκις καὶ παντελοῦς ἐλευθερίας τυχεῖν εἰ δυνηθεῖη ποτὲ εὐπορήσας ἀργυρίου καταθεῖναι τὴν τιμὴν τῷ δεσπότῃ, ὁ δὲ ἀνὴρ κἂν τὴν ἀπάντων ἀργαλεωτέραν ἔχῃ γυναῖκα, σιέργειν ἀναγκάζεται τὴν δουλείαν καὶ λύσιν οὐδεμίαν οὐδὲ διέξοδον
25 ταύτης δύναται τῆς δεσποτείας εὐρεῖν.

70. Ματθ. 5, 32.

71. Α' Κορ. 7, 4.

κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ θὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν γνώμην τῆς γυναικός του, θὰ φροντίσῃ ἀμέσως ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν πικροτάτην δουλείαν, ἢ καλύτερα δὲν θὰ θελήσῃ οὔτε κἄν νὰ μῆ κατὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ζυγόν, διότι ἅπαξ καὶ τεθῆ κατὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ζυγόν εἶναι ἀναγκασμένος πλέον νὰ παραμένῃ δοῦλος ἕως ὅτου θ' ἀρέσῃ αὐτὸ εἰς τὴν γυναῖκα.

2. Καὶ τὸ ὅτι αὐτὸ ποῦ λέγω δὲν τὸ συμπεραίνω ἀπλῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ Παύλου εἶναι εὔκολον νὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ. Διότι οὔτε ἐκεῖνοι κατ' ἀρχὴν ἐθεώρουν τὸν γάμον φορτικόν καὶ δυσβάστακτον, ἀλλ' ὅταν ἤκουσαν τὸν Κύριον νὰ τοὺς ὀδηγῆ κατὰ τρόπον αἰνιγματικόν εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτὴν εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Παῦλος ὠδήγησε τότε τοὺς Κορινθίους. Διότι τὸ «Ἐκεῖνος ποῦ θὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα του δι' ἄλλην αἰτίαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν λόγον πορνείας, τὴν ἀναγκάζει νὰ διαπράξῃ μοιχείαν»⁷⁰, καὶ τὸ «Ὁ ἄνδρας δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα του»⁷¹, ἐλέχθησαν μὲν μὲ διαφορετικὰ λόγια, ἀλλ' ὅμως μὲ τὴν ἰδίαν σκέψιν.

3. Ἐὰν ὅμως κανεὶς ἤθελεν ἐξετάσει ἀκριβέστερον τὰ λόγια τοῦ Παύλου, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι αὐτὰ αὐξάνουν περισσότερο τὴν τυραννίαν καὶ κάμνουν τὴν δουλείαν περισσότερο δυσβάστακτον. Διότι ὁ μὲν Κύριος δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἄνδρα νὰ ἐκδιώξῃ τὴν γυναῖκα του ἀπὸ τὴν οἰκίαν, ἐνῶ ὁ Παῦλος τοῦ ἀφαιρεῖ καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ σώματός του, παραδίδων ὅλην τὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτοῦ εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ὑποτάσσει τὸν ἄνδρα περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸν διὰ χρημάτων ἀγοραζόμενον δοῦλον. Διότι εἰς αὐτὸν μὲν εἶναι δυνατὸν πολλὰς φορές καὶ νὰ ἐπιτύχῃ πλήρη ἐλευθερίαν, ἐὰν κατορθώσῃ κάποτε ν' ἀποκτήσῃ χρήματα καὶ νὰ τὰ καταθέσῃ εἰς τὸν κύριόν του ἔναντι τῆς ἐλευθερίας του, ὁ ἄνδρας ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ νὰ ἔχῃ τὴν πῶ ἰδιότροπον γυναῖκα, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπομένῃ τὴν δουλείαν καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὔρη καμμίαν ἀπαλλαγὴν οὔτε διέξοδον ἀπὸ αὐτὴν τὴν κυριαρχίαν.

κθ' "Οτι τὸ μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους
εἰς παρθενίαν ἐστὶν ἐνάγοντος.

1. Εἰπὼν τοίνυν, «Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει», ἐπάγει· «Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους εἰ μὴ τι
5 ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσῃτε τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νησιείᾳ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε». Πολλοὺς ἐνιαῦθα τῶν τὴν παρθενίαν ἐπανηροημένων οἶμαι καὶ ἐρυνθριαῖν καὶ αἰσχύνεσθαι ἐπὶ τῇ πολλῇ συγκαταβάσει τοῦ Παύλου. Ἀλλὰ μὴ δείσητε μηδὲ ἀβέλτερόν τι πάθητε. Δοκεῖ μὲν
10 γὰρ καὶ ταῦτα εἶναι χαριζομένου τοῖς γεγαμηκόσιν, εἰ δέ τις αὐτὰ ἀκριβῶς διασκεψάιτο τῆς αὐτῆς ὄντας τοῖς προτέροις εὐρήσει γνώμησιν. Εἰ μὲν γὰρ τις αὐτὰ ἀπλῶς ἐπιέναι θούλοιο τῆς προκειμένης ἀποκόπιων αἰτίας, δόξει νυμφευτρίας εἶναι μᾶλλον ἢ ἀποσιόλου τὰ ρήματα. Εἰ δὲ τὸν σκόπον
15 ἅπαντα ἀναπτύξειε καὶ ταύτην καιρίαν εὐρήσει τῆς ἀποσιολικῆς ἀξίας τὴν παραίνεσιν.

Διὰ τί γὰρ μακρότερον ἐπέξεισι τούτῳ τῷ λόγῳ; Οὐ γὰρ ἤρκει διὰ τῶν ἀνωτέρω τοῦτο σεμνότερον ἐνδεξάμενον μέχρις ἐκείνου σιῆσαι τὴν παραίνεσιν; Τί γὰρ ἔχει πλεῖον
20 τοῦ «Τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν ἀποδίδωμι» καὶ «Ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει», τὸ «Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν»; πλέον μὲν οὐδέν. Τὸ δὲ ἐν βραχεὶ καὶ ἀμυδρῶς εἰρημένον ἐκεῖ διὰ πλειόνων ἐνιαῦθα σαφέστερον ἐξεργά-
25 σασο.

2. Ποιεῖ δὲ τοῦτο μιμούμενος τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ Σαμουήλ. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ματὰ πάσης ἀκριβείας τοὺς περὶ τῆς βασιλείας ἐξηγεῖται νόμους τοῖς ἰδιώταις, οὐχ ἵνα δέξωνται, ἀλλ' ἵνα μὴ δέξωνται, καὶ δοκεῖ μὲν διδασκαλίας

κθ' *Περὶ τοῦ ὅτι τὰ λόγια «Μὴ στερεῆτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον», ὁδηγοῦν εἰς τὴν παρθενίαν.*

1. Ἄφου λοιπὸν εἶπεν, «Ἡ γυναῖκα δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα της», προσθέτει «Μὴ στερεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἐκτὸς καὶ ἂν τὸ κάμνετε κατόπιν συμφωνίας καὶ δι' ὠρισμένον χρόνον διὰ νὰ ἀφοσιωθῆτε εἰς τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν καὶ ἐπιστρέφετε καὶ πάλιν εἰς τὴν προηγουμένην σχέσιν σας»⁷². Νομίζω πὼς μὲ τὰ λόγια αὐτὰ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς ποὺ ἠκολούθησαν τὴν παρθενίαν κοκκινίζουν καὶ νοιώθουν ἐντροπὴν διὰ τὴν πολλὴν συγκατάβασιν τοῦ Παύλου· μὴ φοβηθῆτε ὅμως καὶ μὴ σκεφθῆτε ἀνόητα πράγματα, διότι φαίνεται μὲν καὶ αὐτὰ νὰ τὰ λέγη χάριν τῶν ἐγγάμων, ἐὰν ὅμως τὰ ἐξετάσῃ κανεὶς ἀκριβέστερον, θὰ εὔρη νὰ περιέχουν τὴν ἰδίαν σκέψιν ποὺ περιέχουν καὶ τὰ προηγούμενα. Πράγματι, ἐὰν κάποιος ἤθελε προσπεράσει αὐτὰ τὰ λόγια χωρὶς νὰ τὰ ἐξετάσῃ καὶ ἀποκόπτων αὐτὰ ἀπὸ τὴν προκειμένην αἰτίαν, θὰ σχηματίσῃ τὴν γνώμην ὅτι εἶναι λόγια προξενήτρας μᾶλλον, παρὰ ἀποστόλου, ἐὰν ὅμως εἰσχωρήσῃ εἰς ὀλόκληρον τὸν σκοπὸν αὐτῶν, θὰ εὔρη καὶ αὐτὴν τὴν παραίνεσιν ἐπαξίαν τοῦ ἀποστολικοῦ κύρους. Διότι πρὸς ποῖον σκοπὸν ἐπεκτείνει τὸν λόγον αὐτόν; Δὲν ἔφθανε δηλαδὴ, ἀφου ἔδειξε μὲ τὰ ὅσα εἶπε προηγουμένως ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι σεμνότερον, νὰ σταματήσῃ μέχρις ἐκεῖ τὴν παραίνεσιν; Διότι τί ἐπὶ πλέον ἔχει ἀπὸ τὸ «Ὁ ἄνδρας ὡς παρέχη εἰς τὴν γυναῖκα ὅ,τι τῆς ὀφείλεται» καὶ «ὁ ἄνδρας δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα του», τὸ «Μὴ στερεῆτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἐκτὸς ἐὰν τὸ κάμνετε κατόπιν συμφωνίας δι' ἓνα ὠρισμένον χρόνον»; τίποτε τὸ ἐπὶ πλέον, ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ἐκεῖ ἐν συντομίᾳ καὶ ἀμυδρῶς, ἐδῶ τὸ ἐπαρουσίασε σαφέστερον μὲ περισσότερα λόγια.

2. Αὐτὸ δὲ τὸ κάμνει μιμούμενος τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ, τὸν Σαμουήλ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ἐξηγεῖ εἰς τὸν λαὸν μὲ κάθε λεπτομέρειαν τοὺς νόμους περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὅχι διὰ νὰ δεχθοῦν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ

τὸ πρᾶγμα εἶναι, τὸ δὲ ἀληθὲς ἀποτροπὴ τις ἦν τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν τῆς ἀκαίρου, οὕτω καὶ ὁ Παῦλος τοῦ γάμου τὴν τυραννίδα συνεχέστερον στρέφει καὶ σαφέστερον, τούτους αὐτοὺς τοῖς ῥήμασιν ἐκεῖθεν ἐξελκύσαι βουλόμενος. Εἰπὼν
5 γάρ, «Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει», ἐπάγει «Μὴ ἀποσιτερεῖτε ἀλλήλους εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου, ἵνα σχολάσητε τῇ νησιείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ». Ὅρῳ πῶς ἀνυπόπιως καὶ ἀνεπαχθῶς τοὺς ἐν τῷ γάμῳ μένοντας εἰς τὴν τῆς ἐγκρατείας γυμνασίαν ἐνήγαγε; Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν
10 ἀπλῶς τὸ πρᾶγμα ἐπήνεσεν εἰπὼν «Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπεισθαι», ἐνταῦθα δὲ καὶ παραινεῖσιν προσέθηκεν εἰπὼν «Μὴ ἀποσιτερεῖτε ἀλλήλους εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου».

3. Διὰ τί δὲ καὶ ἐν παραινήσει ὅπερ θεῖναι ἠβούλειτο εἰσήγαγεν, ἀλλ' οὐκ ἐν ἐπιτάγματι σχήματι; Οὐ γὰρ εἶπεν
15 ἀποσιτερεῖτε μὲν ἀλλήλους, συμφώνως δέ, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ, ἀλλὰ τί; «Μὴ ἀποσιτερεῖτε ἀλλήλους εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου». Ὅτι οὗτος προσηνέστερος ὁ λόγος ἐγένετο, τοῦ διδασκάλου τὴν γνώμην δεικνὺς οὐ μετὰ σφοδρότητος τοῦτο ἀπαιτοῦσαν, ὅτι μάλιστα καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνω-
20 μσύνης ἢ ἔκτισις γίνεται. Οὐ τούτῳ δὲ μόνον παραμυθεῖται τὸν ἀκροατὴν, ἀλλὰ καὶ τῷ τὸ μὲν τραχὺ θραχέσι συσιεῖλαι ῥήμασι, πρὶν ἢ δὲ ἀλγῆσαι τὸν ἀκούοντα ἐπὶ τὰ ἡδύτερα μεταπηδῆσαι καὶ τούτοις ἐνδιατριῦναι μᾶλλον.

λ' Διὰ τί εἰ τίμιος ὁ γάμος τοῖς νηστεύουσι παραινεῖ
25 ὁ ἀπόστολος συνουσίας ἀπέχεσθαι.

1. Ἄξιον δὲ ἐξειάσαι κακεῖνο, τί δήποτε, εἶπερ τίμιος

δεχθούν, καὶ φαίνεται μὲ αὐτὸ ποῦ κάμνει νὰ εἶναι διδασκαλία, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως ἀποτελεῖ κάποια ἀποτροπὴν ἀπὸ τὴν ἄκαιρον ἐπιθυμίαν των, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἀναφέρει συνεχέστερον καὶ σαφέστερον τὴν τυραννίαν τοῦ γάμου, ἐπιθυμῶν μὲ τὰ λόγια αὐτὰ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἡ γυναῖκα δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα της», προσθέτει «Μὴ στερῆτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον ἐκτὸς ἐὰν τὸ κάμνετε κατόπιν συμφωνίας διὰ νὰ ἀφοσιωθῆτε εἰς τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχήν». Βλέπετε πῶς ὡδήγησεν εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἐγκρατείας τοὺς ἐγγάμους ἐντελῶς ἀνύποπτα καὶ χωρὶς νὰ ἐνοχλῆ; Πράγματι εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν ἀπλῶς ἐπήνεσε τὸ πρᾶγμα μὲ τὰ λόγια· «Καλὸν εἶναι εἰς τὸν ἄνδρα νὰ μὴ ἐγγίξῃ γυναῖκα», ἐνῶ ἐδῶ ἐπρόσθεσε καὶ τὴν συμβουλήν μὲ τὰ λόγια· «Μὴ στερῆτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἐκτὸς ἐὰν τὸ κάμνετε κατόπιν συμφωνίας».

3. Διατί ὅμως αὐτὸ ποῦ ἤθελε νὰ τὸ παρουσιάσῃ νόμον τὸ ἀνέφερε μὲ συμβουλήν καὶ ὄχι ὑπὸ μορφήν προσταγματος; Διότι δὲν εἶπε· ἄποστερεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον κατόπιν συμφωνίας, διὰ νὰ ἀφοσιωθῆτε εἰς τὴν προσευχήν, ἀλλὰ τί; «Μὴ στερῆτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἐκτὸς ἐὰν τὸ κάμνετε κατόπιν συμφωνίας». Διότι ἔτσι ὁ λόγος αὐτὸς ἐγένετο πιὸ εὐκόλα ἀποδεκτός, παρουσιάζων τὴν γνώμην τοῦ διδασκάλου νὰ μὴ τὸ ἀπαιτῆ αὐτὸ μὲ αὐστηρὸν τρόπον, ὅποτε ἡ ἐκτέλεσις τῶν παραγγελμάτων γίνεται μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην. Καὶ δὲν παρηγορεῖ μόνον μὲ αὐτὸ τὸν ἀκροατὴν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ περιορίσῃ μέσα εἰς σύντομα λόγια τὴν αὐστηρότητα καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἀκροατὴν, προτοῦ στενοχωρηθῆ, εἰς τὰ εὐχάριστα καὶ νὰ ἀσχοληθῆ περισσότερον μὲ αὐτά.

λ' Περὶ τοῦ ὅτι, ἐὰν ὁ γάμος εἶναι τίμιος, διατί ὁ Παῦλος συμβουλεύει αὐτοὺς ποὺ νηστεύουν νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν συνουσίαν.

1. Ἄξιζαι ὅμως νὰ ἐξετάσωμεν καὶ αὐτό, διατί τέλος

ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, οὐκ ἀφήσιν αὐτὸν χώραν ἔχειν ἐν τῷ τῆς νησιείας καὶ τῆς προσευχῆς καιρῷ; "Οἱ τῶν σφόδρα ἀτόπων ἦν Ἰουδαίους μὲν - οἷς ἅπαντα τὰ σωματικὰ διατειύπωτο, οἷς καὶ δύο γυναῖκας ἔχειν ἠφεῖτο καὶ τὰς μὲν
5 ἐκβάλλειν, τὰς δὲ ἀντεισάγειν - τισαύτην ποιεῖσθαι τοῦ πράγματος πρόνοιαν ὡς μέλλοντας θείων ἀκούειν λόγων ἀποσιῆσαι καὶ τῆς κατὰ νόμον μίξεως καὶ ταῦτα οὐ μίαν οὐδὲ δύο μόνον ἡμέρας ἀλλὰ καὶ πλείους, ἡμᾶς δὲ τοὺς τισαύτης ἀπολαύοντας χάριτος, τοὺς πνεῦμα λαβόντας, τοὺς νεκρο-
10 θέντας, τοὺς συνηφέντας τῷ Χριστῷ, τοὺς υἰοθεσίας ἀξιωθέντας, τοὺς εἰς τισαύτην ἀναχθέντας τιμῆν, μετὰ τισαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ μηδὲ εἰς τὴν αὐτὴν ἀφικέσθαι τοῖς νηπίοις ἐκείνοις σπουδῆν.

2. Εἰ δὲ ἐπιμένοι τις πάλιν ζητῶν, αὐτὸς δὲ ὁ Μωϋσῆς
15 διὰ τί τοὺς Ἰουδαίους τῆς ὀμιλίας ταύτης ἀπήγαγεν, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι ὅτι εἰ καὶ τίμιος ὁ γάμος, ἀλλὰ μέχρι τοσοῦτου φθάσαι δύναται ἂν ὥστε μὴ μολῦναι τὸν χρώμενον, τὸ δὲ καὶ ἀγίους ἀπαφαίνειν, οὐκέτι τῆς ἐκείνου δυνάμεως ἀλλὰ τῆς παρθενίας ἔσθιν. "Οἱ δὲ οὐ Μωϋσῆς μόνον οὐδὲ Παῦλος
20 ταῦτα παρήγγελλον, ἄκουσον τί φησὶν ὁ Ἰωήλ· «Ἀγιάσατε νησιείαν, κηρύξατε θεραπείαν, συναγάγατε ἐκκλησίαν, συναγάγατε πρεσβυτέρους». Ἄλλ' ἐκεῖνο ἴσως ζητεῖς, ποῦ γυναικὸς ἀπέχεσθαι ἐκέλευσεν; «Ἐξελθέτω», φησί, «νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ καὶ νύμφη ἐκ τοῦ πασιοῦ αὐτῆς». Τοῦ-
25 το γὰρ καὶ Μωσαϊκοῦ μεῖζόν ἐστὶν ἐπιτάγματος. Εἰ γὰρ νυμφίον καὶ νύμφην, οἷς ἀκμάζει τὰ τῆς ἐπιθυμίας, οἷς ἡ νεότης σφριγᾷ, οἷς ὁ πόθος ἀκάθεκτος, οὐ χρὴ συνιέναι κατὰ τὸν τῆς νησιείας καιρὸν καὶ τῆς προσευχῆς, πόσω μᾶλλον τοὺς λοιποὺς τοὺς οὐκ ἔχοντας τισαύτην μίξεως ἀνάγκην;

73. ἘΕ. 19, 14 - 15.

74. Ἰωήλ 2, 15 - 16.

75. Ἰω. 2, 16.

πάντων, ἐφ' ὅσον ὁ γάμος εἶναι τίμιος καὶ ἀμόλυντος ἢ συζυγικὴ κλίνη, δὲν ἐπιτρέπει τὴν συνουσίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς; Διότι θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ πιὸ παράλογα οἱ μὲν Ἰουδαῖοι — εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον δοθῆ ἔντολαί δι' ὅλα τὰ σωματικά καὶ τοὺς ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν καὶ δύο γυναῖκας, καὶ ἄλλας μὲν νὰ χωρίζουν, ἄλλας δὲ νὰ λαμβάνουν — νὰ δείχνουν τόσην φροντίδα διὰ τὸ πρᾶγμα, ὥστε ν' ἀπέχουν καὶ ἀπὸ τὴν νόμιμον μίξιν ὅταν πρόκειται ν' ἀκούσουν θεῖους λόγους, καὶ αὐτὸ ὄχι μίαν οὔτε δύο μόνον ἡμέρας ἀλλὰ καὶ περισσότερας, ἐνῶ ἡμεῖς ποὺ ἀπολαμβάνομεν τόσον πλουσίαν χάριν, ποὺ ἐλάβομεν Πνεῦμα, ποὺ ἐνεκρώθημεν, ποὺ ἐτάφημεν μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν, ποὺ ἠξιώθημεν τῆς υἰόθεσίας, ποὺ ὑψώθημεν εἰς τόσον μεγάλην τιμὴν, μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα πολλά καὶ τόσον μεγάλα ἀγαθὰ νὰ μὴ δείξωμεν οὔτε τὴν ἰδίαν φροντίδα μὲ ἐκείνους τοὺς νηπίους;

2. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἤθελεν ἐπιμείνει καὶ πάλιν διὰ νὰ μάθῃ διατί ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς ἀπηγόρευσε τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ αὐτὴν τὴν σαρκικὴν μίξιν⁷³, ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι ἂν καὶ εἶναι τίμιος ὁ γάμος, ὅμως ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ μέχρις ἐκεῖ, ὥστε νὰ μὴ μολύνῃ τὸν ἔγγαμον, τὸ ν' ἀναδεικνύῃ ὅμως ἀγίους δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ γάμου, ἀλλ' εἶναι ἔργον τῆς παρθενίας. Τὸ ὅτι δὲ δὲν τὰ παρήγγελον αὐτὰ μόνον ὁ Μωϋσῆς οὔτε ὁ Παῦλος, ἄκουσε τί λέγει ὁ Ἰωήλ «Ἀγγίσατε τὴν νηστείαν, κηρύξατε θεραπείαν, συναθροίσατε τὴν ἐκκλησίαν, συναθροίσατε τοὺς πρεσβυτέρους»⁷⁴. Ἄλλ' ἴσως ζητεῖς ἐκεῖνο, ποὺ διέταξε τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὴν γυναῖκα; «Ἄς ἐξέλθῃ», λέγει, «ὁ νυμφίος ἀπὸ τὸν κοιτῶνα τοῦ καὶ ἡ νύμφη ἀπὸ τὸν νυμφικόν της θάλαμον»⁷⁵. Πράγματι αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ μωσαϊκὸν παράγγελμα. Διότι, ἐὰν ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἠύξημένα τὰ τῆς ἐπιθυμίας, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ νεότης σφριγᾷ, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ πόθος εἶναι ἀκάθεκτος, δὲν πρέπει νὰ συνέρχωνται κατὰ τὸν καιρὸν τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς, πόσον μᾶλλον οἱ ὑπόλοιποι ποὺ δὲν ἔχουν

Τὸν γὰρ εὐχόμενον ὡς χρὴ καὶ ἠησιεύοντα πάντα ἀπορροῖψαι
 δεῖ πόθον βιωτικόν, πᾶσαν φρονίδα καὶ διάχυσιν καὶ παν-
 ταχόθεν ἑαυτὸν συναγαγόντα καλῶς οὔτω προσιέναι τῷ Θεῷ.
 Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἠησιεία καλόν, ὅτι περικόπτει τὰς τῆς ψυ-
 5 χῆς φρονίδας καὶ τὴν περιορέουσαν τὸν νοῦν ὀλιγωρίαν
 ἀνασιέλλουσα ὄλην πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφει τὴν διάνοιαν. Τοῦ-
 το καὶ ὁ Παῦλος αἰνιτιόμενος ἀπάγει τῆς μίξεως καὶ τῆ λέ-
 ξει σφόδρα καιρίως κέχρηται. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἵνα μὴ μολυν-
 θῆτε, ἀλλ' «Ἴνα σχολάζητε τῇ ἠησιείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ», ὡς
 10 τῆς πρὸς γυναῖκα ὁμιλίας οὐκ εἰς ἀκαθαρσίαν ἀλλ' εἰς ἀ-
 σχολίαν ἀγούσης.

λα' "Οτι ἀναγκαίως ἀπέστησε συνουσίας
 τοὺς μέλλοντας σχολάζειν εὐχῇ.

"Οπου γὰρ νῦν μετὰ τὴν ἰσοσύτην ἀσφάλειαν πειροῦται
 15 ἐμποδίζειν ἡμῖν κατὰ τὸν τῆς προσευχῆς καιρὸν ὁ διάβολος,
 ἂν διακεχυμένην λάβῃ ψυχὴν καὶ ὑπὸ τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα
 συμπαθείας μεμαλαγμένην, τί οὖν ἐργάσεται τῇδε κάκεῖσε
 τοὺς τῆς διανοίας ἀναρριπίζων ὀφθαλμούς; "Οπερ ἵνα μὴ
 πάθωμεν, μηδέ, ὅτε μάλιστα ἔλεω σπουδάζομεν ἡμῖν κατα-
 20 αιῆσαι πὸν Θεόν, τότε αὐτῷ προσκρούωμεν διὰ τῆς οὔτω
 ματαίας εὐχῆς, κελεύει τῆς κοίτης ἀπηλλάχθαι τότε.

λβ' "Οτι ραθύμως εὐχόμενοι οὐ μόνον οὐκ ἐξελεούμεθα
 ἀλλὰ καὶ παροξύνομεν τὸν Θεόν.

1. Εἰ γὰρ οἱ τοῖς βασιλεῦσι προσιόντες - τί λέγω βασι-
 25 λεῦσιν; - ἐσχάτοις μὲν οὖν ἄρχουσι καὶ δεσπόταις δοῦλοι

τόσον μεγάλην ἀνάγκην μίξεως; Διότι αὐτὸς ποὺ προσεύχεται ὅπως πρέπει καὶ νηστεύει πρέπει ν' ἀπορρίψη κάθε βιωτικὸν πόθον, κάθε φροντίδα καὶ διαχυτικότητα καί, ἀφοῦ συγκεντρώσῃ τὸν ἑαυτὸν του καλὰ ἀπὸ κάθε πλευρὰν, ἔτσι νὰ πλησιάσῃ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ νηστεία εἶναι καλὸν πρᾶγμα, διότι περιορίζει τὰς φροντίδας τῆς ψυχῆς καὶ ἐμποδίζουσα τὴν ραθυμίαν ποὺ τριγυρίζει γύρω ἀπὸ τὸν νοῦν, συγκεντρώνει ὅλην τὴν σκέψιν γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν της. Αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Παῦλος, προτρέπει ἀποφυγὴν ἀπὸ τὴν σαρκικὴν μίξιν καὶ χρησιμοποιεῖ πάρα πολὺ καταλλήλους λέξεις. Διότι δὲν εἶπε, διὰ νὰ μὴ μολυνθῆτε, ἀλλὰ «Διὰ ν' ἀφοσιώνησθε εἰς τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχήν», καθ' ὅσον ἡ σαρκικὴ μίξις μὲ τὴν γυναῖκα δὲν ὀδηγεῖ εἰς ἀκαθαρσίαν, ἀλλὰ εἰς φροντίδας.

λα' Περὶ τοῦ ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἀποχὴ δι' ἐκείνους ποὺ πρόκειται ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν προσευχήν.

“Ὅταν λοιπὸν τώρα, μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα μέτρα ἀσφαλείας, ἐπιχειρῇ ὁ διάβολος νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, ἐὰν εὔρη διασκορπισμένην τὴν ψυχὴν καὶ ἀποχαυνωμένην ἐξ αἰτίας τῆς συμπαθείας πρὸς τὴν γυναῖκα, τί λοιπὸν δὲν θὰ κάνῃ, ὥστε οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας νὰ περιφέρωνται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ; Διὰ νὰ μὴ τὸ πάθωμεν λοιπὸν αὐτό, οὔτε νὰ προσκρούσωμεν εἰς τὸν Θεόν διὰ τῆς τόσον ματαίας προσευχῆς, τὴν στιγμὴν μάλιστα ποὺ φροντίζομεν νὰ κάμωμεν τὸν Θεὸν εὐσπλαγχνικὸν ἀπέναντί μας, παραγγέλλει νὰ ἔχωμεν ἀπαλλαγὴν τότε τῆς συζυγικῆς κοίτης.

λβ' Περὶ τοῦ ὅτι προσευχόμενοι μὲ ἀδιαφορίαν, ὄχι μόνον δὲν ἐξιλεούμεθα, ἀλλὰ καὶ παροργίζομεν τὸν Θεόν.

1. Ἐὰν λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ προσέρχονται εἰς τοὺς βασιλεῖς — τί λέγω εἰς τοὺς βασιλεῖς; — εἰς τοὺς τελευταίους

ἐπιτυχάνοντες, ἂν τε ὑφ' ἐτέρων ἠδικημένοι τοῦτο ποιῶσιν, ἂν τε αὐτοὶ δεόμενοι παθεῖν εὖ, ἂν τε ὀργὴν τινα καθ' ἑαυτῶν ἐγγεγευμένην κοιμίσει σπεύδοντες, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν διάνοιαν ἄπασαν ἐπιστρέφαντες πρὸς ἐκείνους, οὕτω

5 ποιῶνται τὴν ἐντυχίαν, κἂν μικρὸν ἀπορραθυμήσωσιν, οὐ μόνον οὐ κατώρθωσαν ὑπὲρ ὧν ἐδέοντο, ἀλλὰ καὶ κακὸν τι προσλαβόντες ἀλώσθησαν. Εἰ οἱ θυμὸν ἀνθρώπων παῦσαι βουλμενοι, τοσαύτη κέχρηται τῇ σπουδῇ, τί πεισόμεθα ἡμεῖς οἱ δεῖλαιοι, μετὰ τοσαύτης ραθυμίας τῷ πάντων δεσπότῃ προσ-

10 ἰόντες Θεῷ, καὶ ταῦτα πολλῷ μείζονος ὀργῆς ὅτιες ὑπεύθυνοι; Οὔτε γὰρ οἰκείης δεσπότῃ οὔτε ἀρχόμενος βασιλέα παροξύνειεν ἂν οὕτως ὡς τὸν Θεὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡμεῖς.

2. Καὶ τοῦτο ἐμφαίνων ὁ Χριστὸς τὰ μὲν εἰς τὸν πλη-

15 σίον ἁμαρτήματα ἑκατὸν ἐκάλει δηνάρια, τὰ δὲ εἰς τὸν Θεὸν μύρια τάλαντα. Ἐπεὶ οὖν τοσαύτην ἐν ταῖς εὐχαῖς πρόσιμεν σθέσσιτες ὀργὴν καὶ ὄν οὕτω καθ' ἑκάστην ἐκπολεμοῦσιν τὴν ἡμέραν καταλλάξαντες, εἰκότως ἡμᾶς ἀπάγει τῆς ἡδονῆς ἐκείνης μονονουχὶ λέγων περὶ ψυχῆς ἡμῖν ὁ λόγος, ἀγαπητοί,

20 ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος· τρέμειν δεῖ καὶ δεδοικέναι καὶ συνεσιάλθαι· δεσπότῃ πρόσιμεν φοβερῷ, πολλὰ παρ' ὑμῶν ὑβρισμένῳ, μεγάλα ἡμῖν ἔχοντι καὶ ὑπὲρ μεγάλων ἐγκαλεῖν. Οὐ περιπλοκῶν οὗτος ὁ καιρὸς οὔτε ἡδονῶν ἀλλὰ δακρύων καὶ στεναγμῶν πικρῶν, προσπιώσεως, ἔξομολογήσεως ἀκρι-

25 βούς, λιτανείας συντεταμένης, ἰκετηρίας πολλῆς. Ἀγαπητὸν γὰρ καὶ μετὰ τοσαύτης προσελθόντια σπουδῆς δυνηθῆναι μειλί-

ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, προσέρχονται πρὸς συνάντησιν αὐτῶν ὅπως ἀκριβῶς οἱ δοῦλοι πρὸς τοὺς κυρίους των, εἴτε τὸ κάμνουν αὐτὸ ἐπειδὴ ἡδικήθησαν ἀπὸ ἄλλους, εἴτε ἐπειδὴ θέλων ν' ἀποσπάσουν κάποιαν εὐεργεσίαν, εἴτε ἐπειδὴ ἔρχονται νὰ καθησυχάσουν κάποιαν ὀργὴν ποὺ ἠγέρθη ἐναντίον των, συγκεντρώνοντες καὶ τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ ὄλην τὴν σκέψιν των πρὸς ἐκείνους, ἔτσι τοὺς συναντοῦν, ἐὰν ὅμως δείξουν ὀλίγην μόνον ἀμέλειαν, ὄχι μόνον δὲν κατῴρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν αὐτὰ ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, ἀλλὰ ἀπομακρύνονται ἀφοῦ ἀποκομίσουν καὶ κάποιο κακόν. Ἐὰν αὐτοί, ποὺ θέλουν νὰ καταπραῦνουν τὸν θυμὸν τῶν ἀνθρώπων, δεικνύουν τόσην φροντίδα, τί θὰ πάθωμεν ἡμεῖς οἱ ταλαίπωροι, ποὺ προσερχόμεθα πρὸς τὸν Κύριον τῶν πάντων Θεὸν μὲ τόσην ἀδιαφορίαν καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ εἴμεθα ὑπεύθυνοι πολὺ πιὸ μεγαλυτέρας ὀργῆς; Διότι οὔτε ὁ δοῦλος παροργίζει ἔτσι τὸν κύριόν του, οὔτε ὁ ἀρχόμενος τὸν βασιλέα, ὅσον ἡμεῖς παροργίζομεν κάθε ἡμέραν τὸν Θεόν.

2. Αὐτὸ θέλων νὰ παρουσιάσῃ ὁ Χριστὸς ἐκάλει τὰ μὲν ἁμαρτήματα πρὸς τὸν πλησίον ἑκατὸν δηνάρια, τὰ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν μὲ μύρια τάλαντα. Ἐπειδὴ λοιπὸν προσερχόμεθα μὲ τὰς προσευχὰς νὰ σθῆσωμεν τόσην ὀργὴν καὶ νὰ συμφιλιωθῶμεν μὲ ἐκείνον ποὺ καθημερινῶς τὸν πολεμοῦμεν τόσον πολὺ, κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἡδονὴν ἐκείνην, ὡσὰν κατὰ κάποιον τρόπον νὰ μᾶς λέγῃ· Πρόκειται διὰ τὴν ψυχὴν σας, ἀγαπητοί, ὁ κίνδυνος εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ φοβερούς· πρέπει νὰ τρέμωμεν καὶ νὰ φοβούμεθα καὶ νὰ ἐντρεπώμεθα προσερχόμεθα ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ Κυρίου ποὺ τὸν ὑβρίσαμεν πάρα πολὺ, ποὺ ἔχει εἰς βάρος μας μεγάλας κατηγορίας καὶ ν' ἀπαιτήσῃ μεγάλας ὀφειλάς. Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ καιρὸς δι' ἀγκαλιάσματα οὔτε δι' ἡδονάς, ἀλλὰ διὰ δάκρυα καὶ πικροὺς στεναγμούς, διὰ γονυκλισίας ἱκετευτικάς, διὰ εἰλικρινῆ ἑξομολόγησιν, διὰ ἐντόνους προσευχὰς καὶ πολλὰς παρακλήσεις. Διότι εἶναι εὐχάριστον, προσελθὼν κανεὶς μὲ τόσην φροντίδα νὰ ἠμπορέσῃ νὰ καταπραῦνῃ τὴν

ξασθαι τὴν ὀργὴν ἐκείνην, οὐκ ὅτι ἀπηνῆς οὐδ' ὅτι ὤμους ὁ δεσπότης ἡμῶν - καὶ γὰρ σοδοῖρα ἐστὶν ἡμερος καὶ φιλάνθρωπος - ἀλλ' ἡ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἡμετέρων ὑπερβολὴ οὐδὲ τὸν χρησιὸν καὶ ἐπεικῆ καὶ πολυέλεον ἀφήσιν ἡμῖν

5 συγγνώμην ταχέως.

3. Διὸ φησιν· «Ἴνα σχολάζητε τῇ νησιείᾳ καὶ προσευχῇ». Τί οὖν ἂν εἴη τῆς δουλείας ταύτης πικρότερον; Βούλει φησίν, ἐπιδοῦναι πρὸς ἀρειήν, ἀναπιῆναι πρὸς οὐρανόν, νησιείαις καὶ εὐχαῖς συνεχῶς προσκαριτερῶν ἀποσμῆξαι τὸν
10 ρύπον τῆς ψυχῆς; Εἶτα ἂν μὴ θούληται ἐκείνη ταύτη ἐπιγεῦσαι τῇ γνώμῃ, ἀνάγκη δουλεύειν αὐτῆς τῇ λαγνείᾳ. Διὸ τοῦτο γὰρ ἀρχόμενος ἔλεγε· «Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπιεσθαι». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ πρὸς τὸν Κύριον εἶπον· «Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός,
15 οὐ συμφέρει γαμῆσαι». Λογισάμενοι γὰρ ὅτι πολλὴ ἀνάγκη θαιέρῳ τῷ μέρει γενέσθαι πῆν ἐπήρειαν καὶ στενοχωρηθέντες ὑπὸ τῶν λογισμῶν ταύτην ἀφῆκαν τὴν φωνήν.

λγ' "Ὅτι τὸ δεύτερον εἰπεῖν περὶ τῶν αὐτῶν τὸν Χριστόν ἐστι μιμουμένων.

20 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συνεχῶς αὐτὸ σιρέφει ἵνα εἰς τοῦτον τὸν λογισμόν ἐμβαλῇ τοὺς Κορινθίους· «Ἐκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν ἀποδιδότω, ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε». Οὐδὲ γὰρ οἱ μακάριοι τότε ἐκεῖνοι ἐκ πρώτης εὐθέως
25 τοῦτο ἔπαθον τῆς φωνῆς, ἀλλ' ὅτε ἐκ δευτέρου ταῦτα ἤκουσαν, τότε συνείδον τῆς ἐπιτολῆς τὴν ἀνάγκην. Καὶ γὰρ ὅτε ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁ Χριστός, διελέχθη περὶ τούτου καὶ

76. Ματθ. 19, 10.

77. Ματθ. 5, 28· 31.

ὀργὴν ἐκείνην, ὄχι διότι εἶναι ἀδυσώπητος, οὔτε ὅτι εἶναι σκληρός ὁ Κύριός μας — καθ' ὅσον εἶναι πάρα πολὺ ἡμερος καὶ φιλόανθρωπος —, ἀλλὰ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων δὲν ἀφήνουν οὔτε τὸν ἀγαθὸν καὶ ἐπιεικῆ καὶ πολυέλαιον νὰ μᾶς συγχωρήσῃ ἀμέσως..

3. Διὰ τοῦτο λέγει· «Διὰ νὰ ἀφοσιώνησθε εἰς τὴν νηστείαν καὶ προσευχήν». Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πικρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν; Θέλεις, λέγει, νὰ ἐπιδοθῆς εἰς τὴν ἀρετὴν, νὰ πετάξῃς πρὸς τὸν οὐρανόν, νὰ καθαρίσῃς τὸν ρύπον τῆς ψυχῆς σου ἐπιμένων μὲ νηστείας καὶ συνεχεῖς προσευχάς, ἔπειτα ὅμως ἂν δὲν θέλῃ ἐκείνη νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν γνώμην σου αὐτὴν, εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ γίνῃς δοῦλος τῆς σαρκικῆς ἀπολαύσεώς της. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔλεγεν εἰς τὴν ἀρχὴν· «Καλὸν εἶναι εἰς τὸν ἄνδρα νὰ μὴ ἐγγίξῃ γυναῖκα». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ εἶπον πρὸς τὸν Κύριον· «Ἐὰν ἔτσι ἔχη τὸ πρᾶγμα μεταξὺ τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικός, δὲν συμφέρει κανεὶς νὰ συνάψῃ γάμον»⁷⁶. Διότι σκεφθέντες ὅτι κατ' ἀναπόφευκτον ἀνάγκην θὰ ὑποστῇ τὴν ζημίαν τὸ ἄλλο μέρος καὶ στενοχωρηθέντες ἀπὸ τὰς σκέψεις αὐτάς, εἶπαν αὐτὰ τὰ λόγια.

1 γ' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἐπιμονὴ περὶ τῶν ἰδίων πραγμάτων εἶναι γνώρισμα αὐτῶν ποὺ μιμοῦνται τὸν Χριστόν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συνεχῶς αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει, διὰ νὰ θάλῃ μέσα εἰς τὸν νοῦν τῶν Κορινθίων αὐτὴν τὴν σκέψιν· «Ὁ καθένας ἅς ἔχη τὴν γυναῖκα του· ὁ ἄνδρας ἅς ἀποδίδῃ εἰς τὴν γυναῖκα του αὐτὸ ποὺ τῆς ἀνήκει· ἡ γυναῖκα δὲν ἐξουσιάζει τὸ σῶμα της· μὴ στερῆτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον· νὰ ἐκτελῆτε τὰς συζυγικὰς σας σχέσεις». Βέβαια οὔτε καὶ οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι ἔπαθον τότε αὐτὸ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ποὺ τὸ ἤκουσαν, ἀλλ' ὅταν τὰ ἤκουσαν αὐτὰ διὰ δευτέραν φοράν, τότε ἀντελήφθησαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐντολῆς. Καθ' ὅσον ὅταν ἐκάθητο ὁ Χριστὸς ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος, ὠμίλησε διὰ τὸ θέμα αὐτὸ⁷⁷ καὶ ξανά πάλιν

μεθ' ἕτερα πολλά πάλιν οὕτως αὐτοὺς εἰσήγαγεν εἰς τὸν
 τῆς ἐγκρατείας ἔρωτα. Οὕτω συνεχῶς τὰ αὐτὰ λεγόμενα
 πλείονα ἔχει τὴν ἐνεργεῖαν. Κάντιαῦθα οὖν τὸν διδάσκαλον
 μιμούμενος ὁ μαθητὴς συνεχῶς περὶ τῶν αὐτῶν διαλέγεται
 5 καὶ οὐδαμοῦ τὴν συγχώρησιν ἀπλῶς τίθησιν, ἀλλὰ μετὰ αἰ-
 τίας, «διὰ τὰς πορνείας» λέγων «καὶ τοὺς πειρασμοὺς σα-
 τανικοὺς καὶ τὴν ἀκρασίαν», καὶ ἀνυπόπιως τὸ τῆς παρθε-
 νίας ἐγκώμιον ἐργαζόμενος ἐν τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις.

λδ' Ὅτι θαυμαστὸν καὶ πολλῶν ἄξιον

10

στεφάνων ἢ παρθενία.

1. Εἰ γὰρ τοὺς ἐν τῷ γάμῳ διατριβοντας δέδοικεν ἀπο-
 σιῆσαι ἐπιπολὺν μή τινα παρεῖδουσιν ὁ διάβολος εὖρη, πόσων
 ἂν εἶεν ἄξιοι στεφάνων αἱ μηδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν ταύτης
 δεηθεῖσαι τῆς παραμυθίας καὶ μέχρι τέλους ἀχείρωτοι δια-
 15 μείνασαι; Καίτοι οὐδὲ τὰ παρὰ τοῦ διαβόλου μηχανήματα
 ἐξ ἴσης ἀμφοτέροις προσάγεται. Τοῖς μὲν γὰρ οὔτε ἐνοχλεῖν
 αὐτὸν οἶμαι εἰδότα ὅτι πλησίον αὐτοῖς ἢ καταφυγὴ, κἄν
 τινος αἰσθωνταὶ σφοδριέρας προσβολῆς, ἔξεσιν εὐθέως ἐπὶ
 τὸν λιμένα καταφυγεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἀφήσιν αὐτοὺς ὁ μακάριος
 20 Παῦλος πορρωτέρω πλεῖν, ἀλλ' ὑποσιρέφειν ἤνικα ἂν κά-
 μωσι καὶ παραινεῖ πάλιν ἐπιτρέπων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι.
 Ἡ δὲ παρθένος δι' ὅλου θαλασσιεύειν ἀναγκάζεται καὶ πέ-
 λαγος πλεῖν ἀλίμενον, κἂν ὁ χαλεπώτατος διεγεροθῇ χειμῶν,
 οὐδὲ οὕτω θέμις ὀρμίσει τὸ σκάφος αὐτῇ καὶ ἀναπαύσασθαι.
 25 2. Ὡσπερ οὖν οἱ κατὰ τὴν θάλατταν κακοῦργοι, ἔνθα
 μὲν ἂν ἢ πόλις ἢ ἐπίνειον ἢ λιμὴν, οὐκ ἐπιτίθενται τοῖς πλέ-
 ουσιν τοῦτο γὰρ μάτην κινδυνεύειν ἐστίν, ἂν δὲ ἐν μέσῳ τῷ

μετὰ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα ἔτσι τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὸν ἔρωτα τῆς ἐγκρατείας. Διότι τὰ ἴδια πράγματα ἐπαναλαμβανόμενα συνεχῶς ἔχουν μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν. Καὶ αὐτὴν λοιπὸν τὴν περίπτωσιν μιμούμενος ὁ μαθητὴς τὸν διδάσκαλον συνεχῶς ὁμιλεῖ διὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ πουθενὰ δὲν ἀναφέρει ἔτσι ἀπλῶς τὴν συγχώρησιν, ἀλλὰ μαζί μὲ τὴν αἰτίαν, λέγων «πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πορνείας καὶ τῶν σατανικῶν πειρασμῶν καὶ τῆς ἀδυναμίας πρὸς ἐγκράτειαν», καὶ τελείως ἀνύποπτα ἐγκωμιάζει τὴν παρθενίαν μὲ τὰ λόγια περὶ τοῦ γάμου.

λδ' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ παρθενία εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ καὶ πολλῶν στεφάνων.

1. Ἐὰν λοιπὸν ἐφοβήθη νὰ ἀπομακρύνῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον τοὺς ἐγγάμους τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλον διὰ νὰ μὴ εὔρη κάποιαν εὐκαιρίαν διεισδύσεως ὁ διάβολος, πόσων στεφάνων ἀξίαι δὲν θὰ ἦσαν αὐταὶ ποὺ δὲν ἐχρειάσθησαν οὔτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τὴν παρηγορίαν καὶ ἔμειναν μέχρι τέλος ἀκατάβλητοι; Ἄν καὶ βέβαια τοῦ διαδόλου αἱ μηχανορραφίαι δὲν κινουῦνται ἐξ ἴσου καὶ πρὸς τοὺς δύο. Διότι τοὺς μὲν ἐγγάμους πιστεύω δὲν τοὺς ἐνοχλεῖ, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι εὐρίσκεται πλησίον τῶν τῶν καταφύγιον, ὥστε ἐὰν συμβῆ νὰ αἰσθανθοῦν κάποιαν ἰσχυροτέραν προσβολήν, ὑπάρχει ἡ δυνατότης νὰ καταφύγουν ἀμέσως εἰς τὸν λιμένα. Ἄλλωστε οὔτε καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τοὺς ἀφήνει νὰ πλεύσουν μακρύτερα, ἀλλὰ τοὺς συμβουλεύει καὶ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἐπιστρέφουν καὶ πάλιν εἰς τὴν συζυγικὴν σχέσιν ὅταν κουρασθοῦν. Ἡ παρθένος ὅμως συνεχῶς εἶναι ἀναγκασμένη νὰ δέρνεται ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καὶ νὰ πλῆ ἓνα πέλαγος χωρὶς λιμάνι, καὶ ἂν συμβῆ νὰ σηκωθῆ φοβερωτάτη κακοκαιρία, οὔτε τότε εἶναι δυνατόν ν' ἀγκυροβολήσῃ τὸ σκάφος τῆς καὶ νὰ ξεκουρασθῆ.

2. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν οἱ πειραταὶ τῆς θαλάσσης, ὅπου μὲν ὑπάρχει πόλις ἢ ἐπίγειον ἢ λιμάνι δὲν ἐπιτίθενται ἐναντίον αὐτῶν ποὺ ταξιδεύουν, διότι αὐτὸ θὰ ἦτο μά-

πελάγει τὸ σκάφος ἀπολάβωσι, τὴν ἐρημίαν τῶν βοηθησόντων τῆς τόλμης ἐφόδιον ἔχοντες, πάντα κινουῦσι καὶ σιτρέφουσι καὶ οὐ πρότερον ἀφίστανται ἕως ἂν ἢ καταδύσωσι τοὺς ἐμπλέοντας ἢ τοῦτο πάθωσιν αὐτοί. Οὕτω καὶ ὁ δεινὸς
5 οὗτος πειραιτῆς τῇ παρθένῳ πολὺν ἐπάγει τὸν χειμῶνα καὶ χαλεπὴν τὴν ζάλην καὶ ἀφορήτους τὰς τρικυμίας, πάντα ἄνω καὶ κάτω κυκῶν, ὥστε τῇ βία καὶ τῇ ρύμῃ περιτρέψαι τὸ σκάφος. Ἦκουσε γὰρ δι τὸ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι ἢ παρθένος οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἀνάγκη δι' ὅλου παλαίειν αὐτήν,
10 ὅλου μάχεσθαι πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἕως ἂν εἰς τὸν εὐδίων ἀληθῶς καταπλεύσῃ λιμένα.

3. Καθάπερ γὰρ σιραιώτην γενναῖον ἔξω πειχῶν ἀποκλείσας τὴν παρθένον ὁ Παῦλος, οὐκ ἀφίησιν ἀνοιγῆναι τὰς πύλας αὐτῆς, κἂν σφόδρα ὁ πολέμιος ἀγριαίνῃ πρὸς αὐτήν,
15 κἂν αὐτῷ τούτῳ σφοδρότερος γίνηται, τῷ τὸν ἀντίπαλον μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν ἀνακωχῆς. Οὐχ ὁ διάβολος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς ἐπιθυμίας οἴσιρος μειζόνως τοῖς μὴ γεγαμηκόσιν ἐνοχλεῖ. Καὶ τοῦτο παντί που δῆλόν ἐστιν.
 Ὡν μὲν γὰρ τὴν ἀπόλαυσιν ἔχομεν, οὐ ταχέως ὑπὸ τῆς ἐπι-
20 θυμίας ἀλισκόμεθα, τῆς ἀδείας τῆ ψυχῆ ραθυμεῖν συγχωρούσης. Καὶ τοῦτο καὶ παροιμία τις ἡμῖν μαρτυρεῖ δημώδης μὲν, σφόδρα δὲ ἀληθῆς. Τὸ γὰρ ἐν ἐξουσία, φησὶν, ἔτοιμον οὐκ εἶναι πρὸς ἐπιθυμίαν σφοδρόν. Ἄν δέ ποτε κωλυθῶμεν ὧν πάλαι ἦμεν κύριοι, τοῦναπίον γίνεται καὶ τὰ δι' ἐ-
25 ξουσίαν παρ' ἡμῶν καταφρονούμενα ταῦτα διὰ τὸ κῦρος ἡμῶν ἐκφύγη σφοδρότερον ἡμῶν τὴν ἐπιθυμίαν διήγειρε.

ταιος κίνδυνος, ἂν ὁμως συναντήσουσιν τὸ σκάφος εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους, ἔχοντες ὡς ἐφόδιον τῆς τόλμης των τὴν ἔλλειψιν αὐτῶν ποῦ ἠμποροῦν νὰ τοὺς βοηθήσουσιν, κινουῦν καὶ μηχανεύονται τὰ πάντα, καὶ δὲν ἀπομακρύνονται προηγουμένως, ἐὰν δὲν καταβυθίσουσιν τοὺς ταξιδεύοντας, ἢ πάθουσιν αὐτοὶ αὐτό. "Ἐτσι καὶ ὁ φοβερός αὐτός πειρατῆς ἐπιφέρει ἐναντίον τῆς παρθένου πολλὴν κακοκαιρίαν καὶ φοβερὴν ἀνεμοζάλην καὶ ἀφορήτους τρικυμίας, καὶ ὅλα τὰ διαταράσσει καὶ τὰ κάνει ἄνω κάτω, ὥστε νὰ καταβυθίσῃ τὸ σκάφος μὲ τὴν βίαν καὶ τὴν ὄρμην. Διότι ἤκουσεν, ὅτι ἡ παρθένος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς σαρκικὴν σχέσιν, ἀλλ' εἶναι ἀναγκασμένη νὰ παλαίῃ συνεχῶς, συνεχῶς νὰ μάχεται ἐναντίον τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, μέχρις ὅτου δὲν ἠμπορέσῃ πράγματι νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὸν γαλήνιον λιμένα.

3. Διότι ὁ Παῦλος, ἀφοῦ ἔκλεισεν ὡσὰν γενναῖον στρατιώτην τὴν παρθένον ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη, δὲν ἀφήνει ν' ἀνοίξουσιν δι' αὐτὴν αἱ πύλαι, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἐχθρός ἐπιτίθεται ἐναντίον τῆς μὲ τρομερὴν ἀγριότητα, καὶ ἂν ἀκόμη γίνεται φοβερῶτερος ἔξ ἀίτιας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὁ ἀντίπαλος δὲν ἔχει καμμίαν δυνατότητα δι' ἀνακωχὴν. "Ὅχι δὲ μόνον ὁ διάβολος, ἀλλὰ καὶ αὐτός ὁ οἴστρος τῆς ἐπιθυμίας ἐνοχλεῖ πολὺ περισσότερον τοὺς ἀγάμους. Καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι φανερόν εἰς τὸν καθένα. Διότι αὐτὰ ποῦ ἠμποροῦμεν νὰ τὰ ἀπολαύσωμεν, δὲν τὰ ἐπιθυμοῦμεν ἀμέσως, ἐπειδὴ ἡ δυνατότης αὐτῆ τῆς ἀπολαύσεως ἐπιτρέπει εἰς τὴν ψυχὴν νὰ εἶναι ἡσυχος. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ κάποια παροιμία, λαϊκὴ μὲν, ἀλλὰ μὲ πάρα πολλὴν ἀλήθειαν. Διότι, λέγει, αὐτὸ ποῦ ὑπάρχει δυνατότης νὰ τὸ εὕρωμεν εὐκόλως, δὲν μᾶς δημιουργεῖ πάρα πολὺ μεγάλην ἐπιθυμίαν. "Ἄν ὁμως κάποτε ἐμποδισθῶμεν ἀπὸ πράγματα ποῦ παλαιότερον εἶχομεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας, συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, καὶ αὐτὰ ποῦ κάποτε τὰ ἐπεριφρονούσαμεν, ὡς εὕρισκόμενα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας, αὐτά, ὅταν χάσωμεν αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν, διεγείρουσιν σφοδρότερον τὴν ἐπιθυμίαν μας.

4. *Πρῶτον μὲν οὖν ταύτη μείζων παρὰ τοῖς γεγαμη-
κόσιν ἢ γαλήνη· δεύτερον δὲ ὅτι κἂν εἰς ὕψος ἀρθῆναι φιλο-
νικήση ποιὲ ἢ φλόξ, κατασιέλλει ταχέως αὐτὴν ἐπελθοῦσα
ἢ μίξις. Ἡ δὲ παρθένος οὐκ ἔχουσα διω σθέσει τὸ πῦρ,
5 ὁρᾷ μὲν αὐτὸ κορυφούμενον καὶ εἰς ὕψος αἰρόμενον, σθέ-
σαι δὲ οὐκ ἰσχύουσα ἐνὸς γίνεται μόνου τοῦ μὴ φλεχθῆναι
μαχομένη πυρί. Ἔρα ἔστι τι τούτου παραδοξότερον, πᾶσαν
ἔνδον θασιάζειν τὴν πυρὰν καὶ μὴ καίεσθαι; Συστρέφειν μὲν
ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς ταμείοις τὴν φλόγα, ἀνέπαφον δὲ τὴν
10 διάνοιαν διατηρεῖν; Οὐδεὶς γὰρ αὐτῇ συγχωρεῖ τοὺς ἀνθρα-
κας τούτους ἔξω κενῶσαι, ἀλλ' ὅπερ ὁ παροιμιαστικὸς ἀδύνατον
εἶναί φησιν ἐπὶ τῆς τῶν σωμάτων φύσεως, τοῦτο ὑπομένειν
αὐτὴ καταναγκάζεται ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Τί δὲ ἐκεῖνός φησι;
«Περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθρώπων πυρός, τοὺς δὲ πόδας οὐ
15 κατακαύσει;». Ἄλλ' ἰδὸν αὕτη περιπατεῖ καὶ φέρει τὴν
θάσανον. «Ἀποδήσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ
κατακαύσει;». Αὕτη δὲ οὐκ ἐν ἱματίοις, ἀλλ' ἔνδον ἔχουσα
τὸ πῦρ ἀγριαῖνον καὶ ἠχοῦν, ἀνέχεται καὶ σιέγει τὴν φλόγα.*

5. Ἔτι οὖν τολμήσει τις, εἰπέ μοι, τῇ παρθενίᾳ τὸν γά-
20 μον παραβαλεῖν; Ἀντιβλέπει δὲ ὅλως; Ἄλλ' οὐκ ἀφήσιν
ὁ μακάριος Παῦλος πολὺ τὸ μέσον ἐκατέρου τοῦ πράγματος
θεῖς. Ἡ μὲν γὰρ τὰ τοῦ κυρίου, φησὶν, ἢ δὲ τὰ τοῦ κόσμου
μεριμνᾷ. Συναγαγὼν τοίνυν εἰς ταῦτὸν τοὺς γεγαμηκότας
καὶ ταύτη χαρισάμενος, ἀκουσον πῶς αὐτοῖς ὀνειδίζει πάλιν
25 «Ἐπὶ τὸ αὐτό», γὰρ φησι, «συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράξῃ ἱ-
μᾶς ὁ Σατανᾶς». Καὶ δεῖξαι βουλόμενος ὅτι οὐ τῆς ἐκεῖνου
πείρας τὸ πᾶν ἔστιν, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας νωθείας τὸ πλεόν,

78. Παροιμ. 6, 28.

79. Παροιμ. 6, 27.

80. Πρβλ. Α' Κορ. 7, 34.

81. Α' Κορ. 7, 5.

4. Κατὰ πρῶτον λοιπόν, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἢ γαλήνη εἶναι μεγαλυτέρα εἰς τοὺς ἐγγάμους· δεύτερον δὲ καὶ ἂν ἀκόμη κάποτε ἢ φλόγα ἐπιχειρήσῃ νὰ ἀνεβῆ εἰς μεγαλύτερον ὕψος, τὴν σβήνει ἀμέσως ἢ σαρκικὴ σχέσις ποῦ ἀκολουθεῖ. Ἡ παρθένος ὁμως μὴ ἔχουσα μετὶ τὴν σβήσῃ τὸ πῦρ, βλέπει μὲν αὐτὸ νὰ κορυφώνεται καὶ νὰ φθάσῃ εἰς μέγαν ὕψος καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ σβήσῃ, δι' ἓνα μόνον πρᾶγμα φροντίζει, τὸ νὰ μὴ καὶ ἀγωνιζομένη ἐναντίον τῆς φωτιᾶς. Ἄρα γε ὑπάρχει τίποτε πῶς παράδοξον ἀπὸ αὐτό, τὸ νὰ ἔχη δηλαδὴ μέσα τῆς ὅλην τὴν φωτιὰν καὶ νὰ μὴ καίεται; Νὰ τριγυρίζῃ μὲν ἢ φλόγα μέσα εἰς τὰ ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς τῆς, νὰ διατηρῆ ὁμως ἀνεπηρέαστον τὴν διάνοιάν τῆς; Διότι κανεὶς δὲν ἐπιτρέπει εἰς αὐτὴν νὰ ἀπορρίψῃ ἔξω αὐτοὺς τοὺς ἄνθρακας, ἀλλ' αὐτὸ ποῦ λέγει ὁ Παροιμιστὴς ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς τὴν φύσιν τῶν σωμάτων, αὐτὸ ἀναγκάζεται αὐτὴ νὰ ὑπομένῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῆς. Τί λέγει ἐκεῖνος; «Θὰ περιπατήσῃ δὲ κάποιος ἐπάνω εἰς ἀναμμένα κάρβουνα καὶ δὲν θὰ κατακαύσῃ τὰ πόδια του;»⁷⁸. Ἀλλὰ νὰ αὐτὴ περιπατεῖ καὶ ὑπομένει τὴν βάσανον. «Θὰ θέσῃ κάποιος φωτιὰν εἰς τὸν κόλπον του καὶ δὲν θὰ κατακαύσῃ τὰ ἐνδύματά του;»⁷⁹. Αὐτὴ ὁμως ἔχει τὴν φωτιὰν ὅχι εἰς τὰ ἐνδύματά τῆς, ἀλλὰ μέσα τῆς, ἀγριαιμένην καὶ προκαλοῦσαν θόρυβον, καὶ ὁμως ἀνέχεται καὶ ὑπομένει τὴν φλόγα.

5. Θὰ τολμήσῃ λοιπόν κανεὶς ἀκόμη, εἰπέ μου, νὰ παραβάσῃ τὸν γάμον μετὶ τὴν παρθενίαν; Ἔστω δὲ καὶ νὰ ἀτενίσῃ αὐτὴν ἀπλῶς; Ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπιτρέπει ὁ μακάριος Παῦλος, θέσας πολλὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν δύο πραγμάτων. Διότι, λέγει, ἢ μὲν παρθένος φροντίζει διὰ τὰ τοῦ Κυρίου, ἢ δὲ ἐγγάμος μεριμνᾷ διὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου⁸⁰. Ἐπιτρέψας λοιπόν τοὺς ἐγγάμους νὰ ἔλθουν εἰς σαρκικὴν ἔνωσιν καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔκαμεν αὐτὴν τὴν χάριν, ἄκουσε πῶς πάλιν ὀνειδίζει αὐτούς· «διότι λέγει· «Νὰ ἔρχεσθε εἰς σαρκικὴν μίξιν διὰ νὰ μὴ σᾶς πειράξῃ ὁ Σατανᾶς»⁸¹. Καὶ θέλων νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν ἀπὸ τὸν πειρασμὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ περισσότερο ὀφείλεται εἰς τὴν

τὴν κυριωτέραν αἰτίαν ἐπήγαγε, «διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν» εἰπὼν.

6. Τίς οὖν οὐκ ἂν ἐρυθριάσειε ταῦτα ἀκούων; Τίς οὐκ ἂν σπουδάσειεν ἐκφυγεῖν τῆς ἀκρασίας τὸν ψόγον; Οὐδὲ γὰρ
 5 πρὸς πάντας ἢ παραίνεσις αὕτη ἀλλὰ πρὸς τοὺς σφόδρα κατωφερεῖς. Ἐν οὕτως ἢ δοῦλος τῶν ἡδονῶν, φησὶν, ἂν οὕτω χαῦνος ὡς διὰ παντός ἐκκεχύσθαι πρὸς τὴν μίξιν καὶ κεχη-
 νέναι, συνέρχου τῇ γυναικί. Οὐκ ἄρα ἀποδεχομένου οὐδὲ ἐπαινοῦντος ἢ συγχώρησις, ἀλλὰ σκώπιοντος καὶ καταγινώ-
 10 σκοντος. Οὐδὲ γὰρ ἂν εἰ μὴ σφόδρα ἠθέλησε καθάψασθαι τῆς τῶν φιληδόνων ψυχῆς, τὴν τῆς ἀκρασίας ἔθηκε λέξιν, ἐμφρατικωτέραν οὔσαν καὶ πολὺν ἔχουσαν τὸν ψόγον. Διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπε διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑμῶν; Ὅτι ἐκεῖνο μᾶλλον συγγινώσκοντος ἦν, τὸ δὲ τῆς ἀκρασίας εἰπεῖν δεικνύντος
 15 τῆς ραθυμίας τὴν ὑπερβολήν. Οὐκοῦν ἀκρασίας τὸ μὴ δύνασθαι πορνείας ἀπέχεσθαι, εἰ μὴ διὰ παντός τις ἔχοιτο τῆς γυναικὸς καὶ τῆς μίξεως ἀπολαύοι.

7. Τί οὖν ἂν εἴποιεν ἐνιαῦθα οἱ τὴν παρθενίαν περιτιτὸν εἶναι τιθέμενοι; Αὕτη μὲν γὰρ ὅσω ἂν ἐπιταθῇ τοσοῦτω μει-
 20 ζον ἔχει τὸ ἐγκώμιον. Ὁ δὲ γάμος ὅταν αὐτῷ τις κατακόρως κεχρημένος ἦ, τότε μάλιστα ἐπαινοῦ παντός ἀπεσιέρεται. «Τοῦτο», γὰρ φησι, «λέγω κατὰ συγγνώμην οὐ κατ' ἐπιταγήν». Ἐνθα δὲ ἂν ἦ συγγνώμη, χώραν ἔπαινος οὐκ ἂν ἔχοι. Ἄλλὰ καὶ περὶ τῶν παρθένων διαλεγόμενός φησιν «Ἐπιταγήν
 25 Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι». Μήποτε οὖν ἄρα τὸ προᾶγμα ἐξέσωσεν; Ἄπαγε. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς παρθένου γνώμην δίδωσιν, ἐνιαῦθα δὲ συγγνώμην. Ἐπιτάττει δὲ οὐδέτε-

82. A' Κορ. 7, 6.

83. A' Κορ. 7, 25.

ιδικήν μας νωθρότητα, ἐπρόσθεσε τὴν κυριωτέραν αἰτίαν, λέγων, «ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας σας πρὸς ἐγκράτειαν».

6. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατὸν ἀκούων αὐτὰ νὰ μὴ κοκκινίσῃ; Ποῖος δὲν θὰ ἤθελε φροντίσει ν' ἀποφύγῃ τὴν μομφὴν δι' ἔλλειψιν ἐγκρατείας; Βέβαια ἡ συμβουλή αὐτὴ δὲν ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς ποὺ εἶναι πάρα πολὺ κατωφερεῖς. Ἐάν εἶσαι τόσοσιν δοῦλος τῶν ἡδονῶν, λέγει, ἂν εἶσαι τόσοσιν ἀποχαυνωμένος, ὥστε διαρκῶς νὰ σκέπτεσαι τὴν σαρκικὴν ἔνωσιν καὶ ν' ἀποχαυνώνεσαι, νὰ ἔρχεσαι εἰς συνουσίαν μὲ τὴν γυναῖκα σου. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ παραχώρησις δὲν προέρχεται ἀπὸ κάποιον ποὺ ἀποδέχεται τὴν πράξιν καὶ ἐπαινεῖ αὐτήν, ἀλλὰ ἀπὸ κάποιον ποὺ σατιρίζει καὶ καταδικάζει αὐτήν. Διότι δὲν θ' ἀνέφερε τὴν λέξιν τῆς ἀκρασίας ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ ψέξῃ κατὰ τρόπον πολὺ αὐστηρὸν τὴν φιλήδονον ψυχὴν, λέξιν πάρα πολὺ ἐνδεικτικὴν καὶ περιέχουσαν πολλὴν μομφὴν. Διατί ὁμως δὲν εἶπε, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας; Διότι αὐτὸ θὰ ἦτο δεῖγμα μᾶλλον συμφωνίας, ἐνῶ τὸ ν' ἀναφέρῃ τὴν λέξιν τῆς ἀκρασίας, ἐδείκνυε τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς ὀκνηρίας. Δεῖγμα λοιπὸν τῆς ἀκρασίας εἶναι τὸ νὰ μὴ ἡμπορῇ κάποιος ν' ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν πορνείαν, ἐὰν δὲν ἔρχεται συνεχῶς εἰς σαρκικὴν ἔνωσιν μὲ τὴν γυναῖκα του καὶ δὲν ἀπολαμβάνῃ τὴν συνουσίαν.

7. Τί λοιπὸν θὰ ἡμποροῦσαν νὰ εἰποῦν ἐδῶ αὐτοὶ ποὺ θέτουν τὴν παρθενίαν εἰς τὴν θέσιν τῶν περιπτῶν πραγμάτων; Αὐτὴ μὲν ὅσον περισσότερο πολεμᾶται, τόσοσιν περισσότερο αὐξάνεται τὸ ἐγκώμιόν της, ἐνῶ ὁ γάμος, ὅταν κανεὶς κἀνῆ κατὰ κόρον χρῆσιν αὐτοῦ, τότε πρό πάντων στερεῖται κάθε ἐπαίνου. Διότι, λέγει, «Αὐτὸ τὸ λέγω κατὰ συγκατάβασιν, ὄχι ὡς διαταγὴν»⁸². Ὅπου δὲ ἤθελεν ὑπάρξει συγκατάβασις, δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ ἔχῃ θέσιν ὁ ἔπαινος. Ἄλλὰ ὁμιλῶν καὶ περὶ τῶν παρθένων, λέγει· «Δὲν ἔχω ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἀπλῶς σᾶς λέγω τὴν γνώμην μου»⁸³. Μήπως λοιπὸν ἐξίσωσε τὸ πρᾶγμα; Μακρὰ μὴ τέτοια σκέψις. Διότι διὰ μὲν τὴν παρθένον δίδει μόνον τὴν γνώμην του, ἐδῶ ὁμως παρέχει συγκατάβασιν. Δὲν δίδει

ρον οὐ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἵνα μὴ τις ἀναβῆται ἀπὸ τῆς ἀκρασίας βουλόμενος κωλύεται ὡς ἐπιτάγματος ἀνάγκη δεδεμένος· ἐκεῖ δὲ ἵνα μὴ τις ἀναβῆται πρὸς τὴν παρθενίαν ἀδυνατιῶν κατακρίνηται ὡς προστάγματος
 5 παρακούων. Οὐκ ἐπιτάττω παρθενεύειν, φησί· δέδοικα γὰρ τοῦ πράγματος τὸ δυσκατόρθωτον. Οὐκ ἐπιτάττω συνεχῶς συνέρχεσθαι τῇ γυναικί· ἀκρασίας γὰρ οὐ θούλομαι εἶναι νομοθέτης. Εἶπον, συνέρχεσθε, κάτω καταβῆται κωλύων, οὐ τὴν προσωτέρω προθυμίαν ἐμποδίζων.

10 8. Οὐκ ἄρα αὐτοῦ βούλημα προηγούμενόν ἐστι τὸ χρῆσθαι διὰ παντός γυναικί, ἀλλ' ἢ τῶν ραθυμοτέρων τοῦτο ἐνομοθέτησεν ἀκρασία. Ἐπεὶ εἰ τὸ Παύλου βούλημα θέλεις μαθεῖν, ἄκουσον ποῖόν ἐστι· «Θέλω», φησί, «πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν» ἐν ἐγκρατεία. Οὐκοῦν εἰ πάντας θέλεις
 15 ἐν ἐγκρατεία εἶναι, οὐδένα θέλεις εἶναι ἐν γάμῳ. Οὐδὲ γὰρ οὐ μὴν διὰ τοῦτο κωλύω τοῖς βουλομένοις οὐδὲ αἰτιῶμαι, ἀλλ' εὐχομαι μὲν καὶ ποθῶ πάντας εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν, συγχωρῶ δὲ κάκεινο διὰ τὰς πορνείας. Διὰ τοῦτο καὶ ἀρχόμενος εἶπον· «Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπιεσθαι».

20

λε' "Οτι ἀναγκαίως ἔθηκεν
 εἰς τὸ τῆς ἐγκρατείας ὑπόδειγμα.

1. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἐνταῦθα ἑαυτοῦ μέμνηται λέγων· «Θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν»; Καίτοι εἰ μὴ τοῦτο προσέκειτο, «Ἄλλ' ἕκαστος ἴδιον ἔχει χάρι-
 25 σμα», τὴν περιαιτολογίαν ἐξέφυγεν ἄν. Τίνος οὖν ἔνεκεν προσέθηκεν, «Ὡς καὶ ἐμαυτόν»; Οὐκ ἐπαίρων ἑαυτόν· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ πλεονεκτησίας μὲν τῶν ἀποσιόλων ἐν τοῖς ὑ-

δὲ ρητὴν ἐντολὴν διὰ κανένα ἀπὸ τὰ δύο, ὄχι διὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν, ἀλλ' ἐδῶ μὲν ἐπιθυμῶν κάποιος ν' ἀνεβῆ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀκρασίαν, νὰ μὴ ἐμποδίζεται δεμένος ἀπὸ τὴν ὑποχρεωτικὴν ἐντολήν, εἰς δὲ τὴν περίπτωσιν τῆς παρθε- νίας διὰ νὰ μὴ κατακρίνεται κανείς, ἀδυνατῶν ν' ἀνεβῆ πρὸς τὴν παρθενίαν, ὡσὰν νὰ παρακούῃ προσταγὴν. Δὲν προστάζω, λέγει, νὰ ἀσκῆτε τὴν παρθενίαν· διότι φοβοῦμαι τὸ δυσκολοκατόρθωτον τοῦ πράγματος. Δὲν προστάσσω νὰ ἔρχεσθε συνεχῶς εἰς σαρκικὴν ἔνωσιν μὲ τὴν γυναῖκα· διότι δὲν θέλω νὰ εἶμαι νομοθέτης ἀκρασίας. Εἶπα, νὰ συνέρχεσθε, διὰ νὰ ἐμποδίσω νὰ κατεβῆτε χαμηλά, ὄχι διὰ νὰ ἐμποδίσω τὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς προθυμίαν.

8. Κατὰ συνέπειαν δὲν εἶναι ἀρχικὴ θέλησίς του τὸ νὰ ἔρχεται ὁ ἄνδρας συνεχῶς εἰς σαρκικὴν ἔνωσιν μὲ τὴν γυναῖκα του, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἐνομοθέτησεν ἡ ἀκρασία τῶν νωθροτέρων. Διότι, ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς τὴν θέλησιν τοῦ Παύλου, ἄκουσε ποία εἶναι «Θέλω», λέγει, «ὄλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως καὶ ἐγώ»⁸⁴, ν' ἀσκῆτε τὴν ἐγκρά- τειαν. Λοιπὸν, ἐὰν θέλῃς ὄλοι νὰ ἀσκοῦν τὴν ἐγκράτειαν, δὲν θέλεις νὰ εἶναι κανεὶς ἔγγαμος. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐμπο- δίζω δι' αὐτὸ βέβαια αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ εἶναι, οὔτε τοὺς κατηγορῶ, ἀλλ' εὐχομαι μὲν καὶ ποθῶ ὄλοι νὰ εἶναι ὅπως καὶ ἐγώ, ἐπιτρέπω ὅμως καὶ τὸν γάμον πρὸς ἀπο- φυγὴν τῆς πορνείας. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν εἶπον· «Καλὸν εἶναι ὁ ἄνδρας νὰ μὴ ἐγγίζη τὴν γυναῖκα».

*λε' Περὶ τοῦ ὅτι κατ' ἀνάγκην ἀνέφερε τὸν ἑαυτὸν
του ὡς παράδειγμα ἐγκρατείας.*

1. Διὰ ποῖον ὅμως λόγον ἐδῶ ἀναφέρει τὸν ἑαυτὸν του, λέγων, «Θέλω δὲ ὄλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως καὶ ἐγώ»; Βέβαια ἐὰν δὲν ἐπροστίθετο αὐτό, «Ἄλλ' ὁ καθένας ἔχει ἰδιαίτερον χάρισμα», θὰ ἀπέφευγε τὴν περιαυτολο- γίαν. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐπρόσθεσε «ὅπως καὶ ἐγώ»; Δὲν τὸ λέγει ἀπὸ ἀλαζονείαν· διότι αὐτὸς εἶναι ποὺ ἐκο- πίασε μὲν περισσότερον ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀποστόλους ὑπὲρ

πὲρ τοῦ κηρύγματος πόνοις, ἀνάξιον δὲ καὶ τῆς προσηγορίας ἀποσιολικῆς ἑαυτὸν εἶναι νομίζων. Εἰπὼν γὰρ ὅτι «Ἐγὼ εἶμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποσιόλων», ὥσπερ τι τῆς ἀξίας αὐτοῦ μεῖζον φθνεγξάμενος, ἐπιλαυθάνεται ταχέως ἑαυτοῦ λέγων·

5 «Ὅς οὐκ εἶμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόσιολος». Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐνιαῦθα τῇ παραινέσει πρόσκειται; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἦδει τοὺς μαθητὰς τότε μάλιστα εἰς τὸν τῶν καλῶν ἐναγομένους ζῆλον, ὅταν παρὰ τῶν διδασκάλων ἔχουσι τὰ παραδείγματα. Ὡσπερ οὖν ὁ χωρὶς ἔργων ἐν τοῖς λό-

10 γοις μόνους φιλοσοφῶν οὐδὲν ὀνίνησι μέγα τὸν ἀκροατὴν, οὕτως ὁ παρ' ἑαυτοῦ πρώτου κατορθωθείσαν ἔχων δεῖξαι τὴν συμβουλήν, ταύτη μάλιστα πάντων ἐπάγεται τὸν ἀκούοντα. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ φθόνου καὶ τύφου καθαρεύοντα δείκνυσιν ἑαυτὸν· τὸ γὰρ ἐξαίρετον τοῦτο κοινὸν εἶναι βούλε-

15 ται τῶν μαθητῶν, οὐδὲν αὐτῶν πλέον ἔχειν ζητῶν, ἀλλ' ἐν ἅπασιν αὐτοὺς ἐξισοῦν ἑαυτῷ θέλων.

2. Ἐχω καὶ τρίτην αἰτίαν εἰπεῖν. Ποίαν δὴ ταύτην; Δύσκολον εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐδόκει καὶ οὐ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν εὐκολίαν. Βουλόμενος οὖν αὐτὸ δεῖξαι ρᾶσιον, τὸν ἡνυ-

20 κότια εἰς μέσον τίθησιν, ἵνα μὴ σφόδρα ἐπίπονον εἶναι αὐτὸ νομίζωσιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἠγησάμενον ἰδόντες μετὰ τοῦ θαρρεῖν καὶ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς ἐπιβαίνωσιν ὁδοῦ. Τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ποιεῖ. Τοῖς Γαλάταις γὰρ διαλεγόμενος καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ νόμου φόβον ἐκλύσαι σπεύδων, δι' ὃν ἐπὶ τὴν παλαίαν

25 κατεφέροντο συνήθειαν πολλὰ τῶν ἐκεῖ φυλάτιοντες, τί φησι; «Γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι καὶ γὰρ ὡς ὑμεῖς». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν οὐκ ἂν ἔχοιτε, φησίν, εἰπεῖν ὅτι ἐξ ἐθνῶν ἐπισιρέφας νῦν καὶ τὸν ἐκ τῆς τοῦ νόμου παραβάσεως οὐκ εἰδὼς φόβον, ἀκινδύνως ἅπαντα ταῦτα φιλοσοφεῖς πρὸς ἡμᾶς. Καὶ

85. Α' Κορ. 15, 9.

86. Γαλ. 4, 12.

τοῦ κηρύγματος, ἀλλ' ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνάξιον τῆς ἀποστολικῆς ὀνομασίας. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἐλάχιστος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους»⁸⁵, ὡσάν νὰ εἶπε κάτι μεγαλύτερον τῆς ἀξίας του, ἀναφέρεται ἀμέσως εἰς τὸν ἑαυτὸν του, λέγων «Ὁ ὁποῖος δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζωμαι ἀπόστολος. Διὰ ποῖον δὲ λόγον κατὰ τὴν συμβουλήν αὐτὴν προβάλλει ὡς παράδειγμα τὸν ἑαυτὸν του; Ὅχι ἔτσι ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγνώριζεν, ὅτι οἱ μαθηταὶ τότε πρὸ πάντων ὀδηγοῦνται εἰς τὸ νὰ γίνουν μιμηταὶ τῶν καλῶν, ὅταν ἔχουν τὰ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς διδασκάλους των. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτός, πού φιλοσοφεῖ μόνον μὲ λόγια καὶ ὄχι καὶ μὲ ἔργα, δὲν ὠφελεῖ καὶ πάρα πολὺ τὸν ἀκροατὴν, ἔτσι αὐτός πού ἔχει νὰ ἐπιδείξη τὴν συμβουλήν κατορθωθεῖσαν πρῶτα ἀπὸ τὸν ἴδιον, πείθει μὲ αὐτὴν περισσότερον ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο τὸν ἀκροατὴν. Ἐκτὸς αὐτοῦ δὲ παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ καθαρὸν ἀπὸ φθόνον καὶ ἀλαζονείαν· διότι αὐτὸ τὸ ἐξαίρετον πρᾶγμα θέλει νὰ εἶναι κοινὸν ὅλων τῶν μαθητῶν, μὴ ζητῶν νὰ ἔχη τίποτε περισσότερον ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ θέλει εἰς ὅλα νὰ ἐξισώσῃ αὐτούς μὲ τὸν ἑαυτὸν του.

2. Ἐχω καὶ τρίτην αἰτίαν νὰ εἰπῶ. Ποία βέβαια εἶναι αὕτη; Δύσκολον ἐφαίνετο νὰ εἶναι τὸ πρᾶγμα καὶ ὄχι εὐκόλον διὰ τοὺς πολλούς. Θέλων λοιπὸν νὰ δείξη αὐτὸ εὐκολώτατον, φέρει εἰς τὸ μέσον τὸν κατορθώσαντα αὐτό. διὰ νὰ μὴ νομίζουν ὅτι αὐτὸ εἶναι πάρα πολὺ κοπιαστικόν, ἀλλ' ἀποβλέποντες πρὸς τὸν ἀρχηγόν των νὰ βαδίζουν καὶ αὐτοὶ μὲ θάρρος τὴν ἰδίαν ὁδόν. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις. Πράγματι γράφων πρὸς τοὺς Γαλάτας καὶ θέλων νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ νόμου, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἠκολούθουν τὴν παλαιὰν συνήθειαν, φυλάσσοντες πολλὰς ἀπὸ τὰς ἐντολάς του, τί λέγει; «Γίνεσθε ὅπως ἐγὼ, διότι καὶ ἐγὼ εἶμαι ὅπως σεῖς»⁸⁶. Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Δὲν θὰ ἠμπορούσατε, λέγει, νὰ εἰπῆτε, ὅτι, ἐπιστρέψας ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς τώρα καὶ μὴ γνωρίζων τὸν φόβον πού πηγάζει ἀπὸ τὴν παράβασιν τοῦ νόμου, φιλοσοφεῖς ἀκινδύνως ὅλα αὐτὰ πρὸς ἡμᾶς.

γὰρ ἐγώ, φησίν, ὡς ὑμεῖς ἐδούλευσα ταύτην τὴν δουλείαν ποιέ· ἐγενόμην ὑπὸ τοῖς ἐπιτάγμασι τοῦ νόμου· ἐφύλαξα τῶν ἐντολῶν τὰς παραιτηρήσεις· ἀλλὰ τῆς χάριτος ἐπιφανείσης ὅλον ἑμαυτὸν ἀπ' ἐκείνου πρὸς ταύτην μετέθηκα. Οὐκέτι γὰρ
5 τὸ πρᾶγμα παράδοσις ἐστὶν «ἀνδρὶ γενομένων ἡμῶν ἐτέρῳ»· ὥστε οὐδεὶς ἂν ἔχοι τοῦτο λέγειν, ὅτι ἕτερα πρότιον ἕτερα παραινῶ, οὐδὲ ὅτι τὸ ἑμαυτοῦ σκοπήσας ἀσφαλὲς ὑμᾶς εἰς κίνδυνον ἐνέβαλον. Εἰ γὰρ κίνδυνος τὸ πρᾶγμα ἦν, οὐκ ἂν ἑμαυτὸν προὔδωκα, οὐδ' ἂν τῆς οἰκείας ἡμέλησα σωτηρίας.
10 Ὡσπερ οὖν ἐκεῖ τὸ παράδειγμα παρ' ἑαυτοῦ θεῖς τὸν φόβον ἐξέβλυσεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὴν ἀγωνίαν ἐκβάλλει μέσον ἑαυτὸν ἐμβάλων.

λς' Ὅτι μετριάζων ὁ ἀπόστολος τὴν παρθενίαν
 χάρισμα καλεῖ.

15 1. «Ἄλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει», φησίν, «ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως». Θεά τῆς ἀποστολικῆς ταπεινοφροσύνης οὐδαμοῦ τὸν χαρακτῆρα παραπολλύμενον, ἀλλ' ἀκριβῶς πανταχοῦ διαλάμποντα. Χάρισμα Θεοῦ καλεῖ τὸ ἑαυτοῦ κατόρθωμα, καὶ ἔνθα πολὺν ἰδρωσεν ἰδρωῶτα, τοῦτο ὅλον ἀνατίθη-
20 σι τῷ δεσπότῃ. Καὶ τί θαυμασιὸν εἰ ἐπὶ τῆς ἐγκρατείας τοῦτο ποιεῖ, ὅπου γε καὶ περὶ τοῦ κηρύγματος διαλεγόμενος τῷ αὐτῷ κέχρηται τρόπῳ, περὶ τοῦ κηρύγματος ὑπὲρ οὗ μυροῖους ἤνεγκε πόνους, θλίψεις συνεχεῖς, ταλαιπωρίας ἀφάτους, θανάτους καθημερινούς; Τί οὖν περὶ τούτου φησί; «Πλίον
25 αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα, οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἢ σὺν ἐμοί». Οὐ τὸ μὲν αὐτοῦ τὸ δὲ τοῦ Θεοῦ φησιν, ἀλλ' ὅλον τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο εὐγνώμονος οἰκέτου μηδὲν ἴδιον νο-

87. Πρβλ. Ἱερ. 3, 1.

88. Α' Κορ. 7, 7.

89. Αὐτόθι 15, 10.

Διότι καὶ ἐγώ, λέγει, ὅπως καὶ σεῖς, ὑπῆρξα κάποτε δοῦλος αὐτῆς τῆς δουλείας· εὕρισκόμουν κάτω ἀπὸ τὰς ἐντολάς τοῦ νόμου· ἐφύλαξα τὰς διακρίσεις τῶν ἐντολῶν, ἀλλ' ὅταν παρουσιάσθη ἡ θεία χάρις, μετέθεσα ὅλον τὸν ἑαυτὸν μου ἀπὸ τὸν νόμον εἰς τὴν χάριν. Διότι δὲν εἶναι πλέον τὸ πρᾶγμα παράβασις, «ἀφοῦ ἐτέθημεν ὑπὸ τὰς ἐντολάς ἄλλου ἀνδρός»⁸⁷. Ὡστε κανεῖς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ αὐτό, ὅτι ἄλλα πράττω καὶ ἄλλα συμβουλευώ, οὔτε ὅτι, ἀφοῦ κατέστησα εἰς ἀσφάλειαν τὸν ἑαυτὸν, ἔρριψα ἐσᾶς εἰς τὸν κίνδυνον. Διότι, ἐὰν ἦτο κίνδυνος τὸ πρᾶγμα, δὲν θὰ ἐπρόδιδα τὸν ἑαυτὸν μου, οὔτε θὰ ἔδειχνα ἀδιαφορίαν διὰ τὴν σωτηρίαν μου. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐπαρουσίασε τὸν ἑαυτὸν του ὡς παράδειγμα, διέλυσε τὸν φόβον, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἀπομακρύνει τὴν ἀγωνίαν, προβάλλων τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ μέσον.

*λς' Περὶ τοῦ ὅτι ὁ ἀπόστολος ἀποκαλεῖ
τὴν παρθενίαν χάρισμα ἀπὸ μετριοφροσύνην.*

1. Ἄλλ' ὁ καθένας ἔχει ἰδιαίτερον χάρισμα», λέγει, «ὁ μὲν αὐτό, ὁ δὲ ἐκεῖνο»⁸⁸. Πρόσεχε τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀποστολικῆς ταπεινοφροσύνης πού πουθενά δὲν χάνεται, ἀλλ' ἔχει παντοῦ τὴν πλήρη ἀκτινοβολίαν του. Χάρισμα Θεοῦ ὀνομάζει τὸ κατόρθωμά του, καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἔχυσε πολὺν ἰδρῶτα, καὶ αὐτὸ ὅλον τὸ ἀναθέτει εἰς τὸν Κύριον. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον ἐὰν αὐτὸ τὸ κάμνη ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐγκρατείας, τὴν στιγμὴν βέβαια πού ὁμιλῶν καὶ περὶ τοῦ κηρύγματος χρησιμοποιοεῖ τὸν ἴδιον τρόπον, περὶ τοῦ κηρύγματος ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ὑπέφερε μυρίους κόπους, θλίψεις συνεχεῖς, ταλαιπωρίας ἀπεριγράπτους, θανάτους καθημερινούς; Τί λοιπὸν λέγει περὶ τοῦ κηρύγματος; «Περισσότερον ἀπὸ ὅλους αὐτούς ἐκοπίασα, ὅχι ἐγώ ὁμως, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ πού εἶναι μαζί μου»⁸⁹. Δὲν λέγει ὅτι αὐτὸ μὲν τὸ ἔργον εἶναι ἰδικόν του, ἐκεῖνο δὲ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅλου τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα εὐγνώμονος δούλου πού δὲν θεωρεῖ τίποτε ἰδικόν του, ἀλλ' ὅλα

μίξειν, ἀλλὰ πάντα δεσποτικά, μηδὲν ἴδιον ἡγεῖσθαι αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντα τοῦ κυρίου.

2. Τοῦτο καὶ ἐτέρωθι ποιεῖ. Εἰπὼν γὰρ «Ἐχοντες χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορον», προϊὼν
 5 προσηλασίου καὶ ἐλεημοσύνας καὶ μεταδόσεις ἐν τούτοις ἠ-
 ρόθμησεν. Ὅτι δὲ κατορθώματα ταῦτα καὶ οὐ χαρίσματα
 παντί που δηλόν ἐστιν. Ταῦτα δὲ εἶπον, ἴν', ὅταν ἀκούσης
 αὐτοῦ λέγοντος, «Ἐκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει», μὴ ἀναπέσης
 μηδὲ εἴπης πρὸς ἑαυτὸν ὃ οὐ δεῖται τὸ πρᾶγμα τῆς ἐμῆς σπου-
 10 δῆς· χάρισμα αὐτὸ ὃ Παῦλος ἐκάλεισε. Μειριάζων γάρ, οὐκ
 εἰς τὴν τῶν χαρισμάτων τάξιν καταλέξει τὴν ἐγκράτειαν
 βουλόμενος τοῦτό φησιν. Οὐκ ἂν γὰρ οὕτως ἠγναντιώθη καὶ
 ἑαυτῷ καὶ τῷ Χριστῷ, τῷ μὲν Χριστῷ λέγοντι «Εἰσὶν εὐ-
 νοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν
 15 οὐρανῶν», καὶ ἐπαγαγόντι «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω»·
 ἑαυτῷ δὲ καταδικάζοντι τὰς χηρείαν μὲν ἐλομένας, οὐ βου-
 ληθείσας δὲ ἐπιμεῖναι τῇ προθέσει. Εἰ γὰρ χάρισμά ἐστι,
 τίνας ἔνεκεν αὐταῖς ἀπειλεῖς λέγων ὅτι «Ἐχουσι κρίμα ὅτι
 τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν»; Οὐδαμοῦ γὰρ τοὺς οὐκ ἔχον-
 20 τας χαρίσματα ὁ Χριστὸς ἐκόλασεν, ἀλλὰ πανταχοῦ τοὺς θίον
 οὐκ ἐπιδεικνυμένους ὀρθόν· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ μάλιστα ἐπι-
 ζητούμενον παρ' αὐτῷ πολιτεία ἀρίστη καὶ ἔργα ἄληπτα.
 Τῶν δὲ χαρισμάτων ἡ διανομὴ οὐκ ἐν τῇ τοῦ λαμβάνοντος
 κεῖται προαιρέσει, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ παρέχοντος κρίσει. Διὰ
 25 τοῦτο οὐδαμοῦ τοὺς τὰ θάύματα ἐργαζομένους ὁ Χριστὸς
 ἐπαινεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τούτῳ μέγα φρονοῦντας
 ἀπάγει τῆς τοιαύτης ἡδονῆς, λέγων· «Μὴ χαίρετε διὰ τὰ
 δαιμόνια ὑμῖν ὑπακούει». Οἱ γὰρ μακαριζόμενοι πανταχοῦ

90. Ρωμ. 12, 6.

91. Πρβλ. Ρωμ. 12, 7-8.

92. Ματθ. 19, 12.

93. Α' Τιμ. 5, 12.

τοῦ κυρίου του, πού δέν θεωρεῖ τίποτε ν' ἀνήκη εἰς αὐτόν, ἀλλ' ὅλα εἰς τόν κύριον.

2. Αὐτό κάμνει καί ἀλλοῦ. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «ἔχοντες χαρίσματα διάφορα, ἀνάλογα μέ τήν χάριν πού ἐδόθη εἰς ἡμᾶς»⁹⁰, προχωρῶν ἠρίθμησε προστασίας καί ἐλεημοσύνας καί μεταδόσεις ἀγαθῶν εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην⁹¹. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὰ εἶναι κατορθώματα καί ὄχι χαρίσματα, εἶναι βέβαια ὀλοφάνερον εἰς τόν καθένα. Αὐτὰ ὅμως τὰ εἶπα, ὥστε, ὅταν ἀκούσης αὐτόν νὰ λέγῃ, «Ὁ καθένας ἔχει ἰδιαιτέρον χάρισμα», νὰ μὴ χάσης τὸ θάρρος σου, οὔτε νὰ εἰπῆς εἰς τόν ἑαυτόν σου· Δέν χρειάζεται αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τῆς ἰδικῆς μου προσπαθείας, διότι ὁ Παῦλος τὸ ὠνόμασε «χάρισμα». Ἀπὸ μετριοφροσύνην λοιπὸν τὸ λέγει αὐτὸ καί ὄχι ἐπειδὴ θέλει νὰ συγκαταλέξῃ τήν ἐγκράτειαν εἰς τήν κατηγορίαν τῶν χαρισμάτων. Διότι δέν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐναντιωθῆ τόσον καί πρὸς τόν ἑαυτόν του καί πρὸς τόν Χριστόν, πρὸς μὲν τόν Χριστόν πού λέγει, «Ὑπάρχουν εὐνοῦχοι πού εὐνούχισαν τοὺς ἑαυτοὺς των χάριν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν»⁹² καί προσθέτει «αὐτὸς πού ἠμπορεῖ νὰ τὰ δεχθῆ αὐτὰ ἄς τὰ δεχθῆ καί ἄς προχωρήσῃ εἰς τήν ἐκτέλεσιν αὐτῶν»⁹², πρὸς δὲ τόν ἑαυτόν του, καταδικάζων ἐκεῖνας πού ἐπροτίμησαν μὲν τήν χηρείαν, δέν ἠθέλησαν ὅμως νὰ ἐπιμείνουν εἰς τήν ἀρχικὴν πρόθεσίν των. Διότι, ἐὰν εἶναι χάρισμα, διὰ ποῖον λόγον ἀπειλεῖς αὐτάς, λέγων ὅτι «εἶναι κατακριτέαι, διότι δέν ἐτήρησαν τήν ἀρχικὴν πίστιν των»⁹³; Διότι εἰς καμμίαν περίπτωσιν ὁ Χριστὸς δέν ἐτιμώρησεν αὐτοὺς πού δέν ἔχουν χαρίσματα, ἀλλὰ παντοῦ αὐτοὺς πού δέν ἐπιδεικνύουν ὀρθὸν βίον· καί αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού ἐπιζητεῖ κατ' ἐξοχὴν, ἄριστος τρόπος ζωῆς καί ἔργα πού νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ κατηγορηθοῦν. Ἡ δὲ διανομὴ τῶν χαρισμάτων δέν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τήν προαίρεσιν αὐτοῦ πού τὰ λαμβάνει, ἀλλὰ ἀπὸ τήν κρίσιν αὐτοῦ πού τὰ δίδει. Διὰ τοῦτο πουθενὰ ὁ Χριστὸς δέν ἐπαινεῖ αὐτοὺς πού κάμνουν θαύματα, ἀλλὰ καί τοὺς μαθητὰς πού ἐπέδειξαν μεγαλοφροσύνην δι' αὐτό, τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ αὐτὴν τήν ἡδονήν, λέγων· «Μὴ χαίρετε ἐπειδὴ ὑπα-

οἱ ἐλεήμονές εἰσιν, οἱ ταπεινοί, οἱ ἐπεικεῖς, οἱ τῇ καρδίᾳ καθαροί, οἱ εἰρηνοποιοί, οἱ ταῦτα πάντα καὶ τὰ τούτοις ὁμοια πράττοντες.

3. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Παῦλος τὰ κατορθώματα ἀριθμῶν τὰ
 5 ἑαυτοῦ ἐν τούτοις καὶ τῆς ἐγκρατείας ἐμνημόνευσεν. Εἰπὼν
 γάρ· «Ἐν ὑπομοιῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγ-
 μοῖς, ἐν σιεροχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν κόποις,
 ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν ἀγρουπνίαις, ἐν νηστείαις», ἐπήγαγεν
 «ἐν ἀγνείᾳ», οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσας εἰ χάρισμα τὸ προᾶγμα ἦν.
 10 Τί δὲ καὶ σκώπτει τοὺς οὐκ ἔχοντας αὐτὴν ἀκρατεῖς αὐτοὺς
 καλῶν; Διὰ τί δὲ καὶ ὁ μὴ ἐγκαυμίζων τὴν ἑαυτοῦ παρθένον
 κρεῖττον ποιεῖ; Τίνος δὲ ἔνεκεν μακαριωτέρα ἢ χήρα ἐὰν
 οὕτως μείνη; Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, οὐ θαυμάτιον ἀλλὰ
 ἔργον οἱ μακαρισμοὶ ὥσπερ οὖν καὶ κολάσεις. Πῶς δὲ καὶ
 15 ἐπιμένει πάλιν παραινῶν ὑπὲρ τῶν αὐτῶν εἰ μὴ ἡμῖν τὸ
 προᾶγμα ἦν καὶ μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ροπὴν καὶ τῆς παρ' ἡ-
 μῶν ἐδεῖτο σπουδῆς; Εἰπὼν γάρ· «Θέλω πάντας ἀνθρώπους
 εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτόν», ἐν ἐγκρατεία, πάλιν φησί· «Λέγω δὲ
 τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐστὶν ἐὰν μεί-
 20 νωσιν ὡς καὶ ἐγώ». Πάλιν οὖν ἑαυτὸν τίθησι διὰ τὴν αὐτὴν
 αἰτίαν. Τὸ γὰρ παράδειγμα ἐγγύθεν ἔχοντες καὶ οἰκεῖον μει-
 ζόνως ἂν τῶν τῆς παρθενίας κατειόλμησαν πόνων. Εἰ δὲ
 καὶ ἀνωτέρω λέγων, «Θέλω πάντας εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτόν»,
 καὶ ἐνταῦθα, «Καλὸν αὐτοῖς ἐὰν μείνωσιν ὡς καὶ ἐγώ», οὐδα-
 25 μού τὴν αἰτίαν προστίθησι, μὴ θαυμάσης. Οὐ γὰρ ἀπανθα-
 διζόμενος τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἰκανὴν εἶναι νομίζων αἰτίαν τὴν
 αὐτοῦ γνώμην μεθ' ἧς τὸ προᾶγμα κατώρθωσεν.

94. Λουκᾶ 10, 20.

95. Β' Κορ. 6, 4-6.

96. Α' Κορ. 7, 8.

κούουν τὰ δαιμόνια εἰς ἐσᾶς»⁹⁴. Διότι αὐτοὶ ποὺ μακαρίζονται παντοῦ εἶναι οἱ ἐλεήμονες, οἱ ταπεινοί, αὐτοὶ ποὺ πράττουν ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια αὐτῶν.

3. Καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ Παῦλος, ἀπαριθμῶν τὰ κατορθώματά του ἀνέφερε μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὴν ἐγκράτειαν. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «Μὲ πολλὴν ὑπομονήν, μὲ θλίψεις, μὲ ἀνάγκας, μὲ διωγμούς, μὲ στενοχωρίας, μὲ πληγὰς, μὲ φυλακάς, μὲ κόπους, μὲ ἀκαταστασίας, μὲ ἀγρυπνίας, μὲ νηστείας», ἐπρόσθεσε «μὲ ἀγνότητά»⁹⁵, πρᾶγμα ποὺ δὲν θὰ τὸ ἔκαμνεν, ἐὰν τὸ πρᾶγμα ἦτο χάρισμα. Διὰ τί ὅμως καὶ χλευάζει αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν τὴν ἐγκράτειαν, καλῶν αὐτοὺς ἀκρατεῖς; Διὰ τί δὲ καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν ὑπανδρεῖ τὴν ἰδικὴν του παρθένον ἐνεργεῖ καλύτερον; Διὰ ποῖον δὲ λόγον ἡ χήρα εἶναι μακαριωτέρα ἐὰν παραμείνη χήρα; Διότι, ὅπως προανέφερα, οἱ μακαρισμοὶ καθὼς καὶ αἱ τιμωρίαι δὲν εἶναι διὰ τὰ θαύματα, ἀλλὰ διὰ τὰ ἔργα. Πῶς δὲ καὶ ἐπιμένει πάλιν, συμβουλεύων ὑπὲρ αὐτῶν, ἐὰν τὸ πρᾶγμα δὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἡμᾶς καὶ δὲν ἐχρειάζετο μετὰ ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἰδικὴ μας προσπάθεια; Διότι, ἀφοῦ εἶπε, «Θέλω ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως καὶ ἐγώ», δηλαδὴ ἐγκρατεῖς, πάλιν λέγει· «Λέγω ὅμως εἰς τὰς ἀγάμους καὶ εἰς τὰς χήρας, εἶναι καλὸν δι' αὐτάς, ἐὰν μείνουν ὅπως καὶ ἐγώ»⁹⁶. Πάλιν λοιπὸν ἀναφέρει τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὸν ἴδιον λόγον. Διότι ἔχοντες τὸ παράδειγμα πλησίον καὶ ἰδικόν των, θὰ ἐπεχείρουν μὲ περισσότερον θάρρος τοὺς κόπους τῆς παρθενίας. Ἐὰν ὅμως καὶ προηγουμένως λέγη, «Θέλω ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως καὶ ἐγώ», καὶ ἐδῶ, «Καλὸν εἶναι δι' αὐτάς ἐὰν μείνουν ὅπως καὶ ἐγώ», χωρὶς πουθενὰ νὰ προσθέτῃ καὶ τὴν αἰτίαν, μὴ θαυμάσης. Διότι δὲν τὸ κάμνει αὐτὸ ἀπὸ αὐθάδειαν, ἀλλὰ ἐπειδὴ θεωρεῖ ὡς ἀρκετὴν αἰτίαν τὴν ἰδικὴν του γνώμην, διὰ τῆς ὁποίας κατώρθωσε τὸ πρᾶγμα.

λξ' "Οτι πολλαὶ ἐν τοῖς δευτέροις γάμοις αἱ ἀηδίαι.

1. Εἰ δέ τις καὶ λογισμῶν ἀκοῦσαι ἐθέλοι, πρῶτον μὲν τὴν παρὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐξεταζέτω δόξαν, ἔπειτα καὶ τὰ περὶ τὸ πρᾶγμα συμβαίνοντα. Τῶν γὰρ νομοθετῶν
 5 τοὺς ποιούτους οὐ κολαζόντων γάμους ἀλλ' ἐπιτροπέων καὶ συγχωρούντων, πολλοὶ καὶ παρὰ πολλῶν ἔν τε οἰκίαις καὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν κατ' αὐτῶν γίνονται λόγοι σκοπιόντων, μεμφομένων, ἀποστρεφόμενων. Τῶν γὰρ τοὺς ὄρκους παραβαινόντων οὐχ ἥμιον τοὺς τοιούτους ἅπαντες ἐκτιρέπονται,
 10 ὡς εἰπεῖν, οὔτε φίλους ποιήσασθαι θαρροῦντες, οὔτε συνθήκας θέσθαι πρὸς αὐτούς, οὔτε ἄλλο πιστεῦσαι οὐδέν. "Οτιαν γὰρ ἴδωσιν αὐτοὺς συνηθείας τοσαύτης καὶ φιλίας καὶ διμιλίας καὶ κοινωνίας τὴν μνήμην οὕτως εὐκόλως ἀπὸ τῆς αὐτῶν ψυχῆς ἐκβάλλοντας, νάρκη τις αὐτοῖς ἀπὸ τούτων κατα-
 15 χεῖται τῶν λογισμῶν καὶ οὐκ ἂν αὐτοὺς μετὰ πάσης προσοικτιο γνησιότητος ὡς εὐκόλους καὶ ἄλλοπροσάλλους. Οὐ διὰ ταῦτα δὲ μόνον αὐτοὺς ἀποστρέφονται ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τῶν γινομένων τὴν ἀηδίαν.

2. Τί γὰρ ἀιερώτερον, εἶπέ μοι, ἢ ὅτιαν, μετὰ τὸν πολὺν
 20 κωκυτὸν καὶ τὰς οἰμωγὰς καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὴν αὐχμηρὰν κόμην καὶ τὴν μέλαιναν σιολὴν, ἐξαίφνης κρότοι καὶ πασιάδες γαμήλιοι καὶ θόρυβος ἀπ' ἐναντίας τῷ προτέρῳ, ὥσπερ ὑποκριτῶν ἐν σκηνῇ παιζόντων καὶ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο γινομένων; Καὶ γὰρ ἐκεῖ τὸν αὐτὸν ἴδοις ἂν ποιεῖ
 25 μὲν βασιλέα, ποιεῖ δὲ πάντων πενέσιερον. Κἀνταῦθα ὁ πρόωγόν περὶ τὸν τάφον ἐγκαλινδούμενος νυμφίος ἐξαίφνης ὁ τὰς τρίχας τίλλων, σιέφανον ἐπὶ τῆς αὐτῆς πάλιν φέρει κεφαλῆς, ὁ κατηφῆς καὶ στυγνὸς καὶ πολλὰ πολλάκις μετὰ δακρύων

λξ' *Περὶ τοῦ ὅτι εἶναι πολλαὶ αἱ ἀηδίαι
τοῦ δευτέρου γάμου.*

1. Ἐὰν ὅμως θέλη κάποιος νὰ ἀκούσῃ καὶ συλλογισμούς, κατὰ πρῶτον μὲν ἐξετάζω τὴν γνώμην ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ὅσα συμβαίνουν γύρω ἀπὸ τὸ πρᾶγμα αὐτό. Διότι οἱ νομοθέται μολονότι δὲν τιμωροῦν τοὺς παρομοίους γάμους, ἀλλ' ἐπιτρέπουν καὶ συγχωροῦν αὐτούς, παρὰ ταῦτα πολλὰ λέγονται καὶ ἀπὸ πολλοὺς καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ νὰ τοὺς χλευάσουν, διὰ νὰ τοὺς μεμφθοῦν καὶ νὰ τοὺς ἀποστραφοῦν. Διότι δὲν ἀποστρέφονται ὅλοι ὀλιγώτερον τοὺς παρομοίους ἀνθρώπους ἀπὸ ἐκείνους ποὺ παραβαίνουν τοὺς ὄρκους, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς, οὔτε ἐπιχειροῦν νὰ τοὺς κάνουν φίλους, οὔτε νὰ συνάψουν συμφωνίας μὲ αὐτούς, οὔτε νὰ τοὺς ἐμπιστευθοῦν τίποτε ἄλλο. Καθ' ὅσον, ὅταν ἴδοῦν αὐτοὺς τόσον εὐκόλα νὰ λησμονοῦν τόσας συνηθείας καὶ φιλίας καὶ συναναστροφὴν καὶ συζυγικὰς σχέσεις τοὺς κυριεύει ἀπὸ αὐτὰς τὰς σκέψεις κάποια νάρκωσις καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πλησιάσουν αὐτοὺς μὲ εἰλικρινῆ ἐξ ὄλου αἰσθήματα, ὡς εὐκόλους καὶ ἀλλοπροσάλλους. Καὶ δὲν τοὺς ἀποστρέφονται αὐτοὺς μόνον δι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀηδίας τῶν πράξεών των.

2. Διότι εἶπέ μου, τί ἄλλο ὑπάρχει πιὸ δυσάρεστον, ὅταν, μετὰ ἀπὸ τὸν θρῆνον καὶ τὰς κραυγὰς καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὰ ἀπεριποίητα μαλλιά καὶ τὴν μαύρην ἐνδυμασίαν, ἐξαφνικά, ἀντίθετα πρὸς τὰ προηγούμενα, ἀκολουθοῦν κρότοι καὶ γαμήλιοι νυμφικοὶ θάλαμοι καὶ θόρυβος, ὡσὰν ἠθοποιοὶ νὰ παίζουν θέατρον ἐπάνω εἰς τὴν σκηνήν, καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ γίνεται αὐτό, ἄλλοτε δὲ ἐκείνο; Καθ' ὅσον ἐκεῖ τὸν ἴδιον ἠθοποιὸν θὰ ἤμποροῦσες νὰ τὸν ἰδῆς ἄλλοτε μὲν βασιλέα, ἄλλοτε δὲ πτωχότερον ἀπὸ ὄλους. Καὶ ἐδῶ, αὐτὸς ποὺ πρὶν ἀπὸ ὀλίγον δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὸν τάφον, ἐξαφνικά γίνεται νυμφίος· αὐτὸς ποὺ ἐμαδοῦσε τὰ μαλλιά του, φορεῖ καὶ πάλιν στέφανον ἐπάνω εἰς τὸ ἴδιο τὸ κεφάλι, ὁ καταθλιμμένος καὶ σκυθρωπὸς καὶ ποὺ πολ-

πρὸς τοὺς παρακαλοῦντας ἐγκώμια τῆς ἀπελθούσης διεληθῶν
καὶ τὸν βίον ἀβίωτον εἶναι φήσας αὐτῷ, καὶ πρὸς τοὺς ἀπά-
γοντας αὐτὸν τοῦ θρηνοῦ δυσχεράνας, πολλάκις μεταξὺ τού-
των αὐτῶν ὠραΐζεται καὶ καλλωπίζεται πάλιν καὶ τοῖς πρῶ-
5 ἦν δεδακρουμένοις ὀφθαλμοῖς, πούτοις μετὰ γέλωτος εἰς
τοὺς αὐτοὺς ἐνορᾷ καὶ τῷ στόματι τούτῳ φιλοφρονεῖται καὶ
ἀσπάζεται πάντας δι' οὗ πρῶην ταῦτα πάντα ἐξώμνυτο.

3. Τὸ δὲ πάντων ἐλεεινότερον ὁ τοῖς παισὶν ἐπεισαγό-
μενος πόλεμος, ἡ ταῖς θυγατρᾶσιν συνοικιζομένη λέαινα· τοῦ-
10 το γὰρ ἡ μητροιὰ πανταχοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ καθημερινὴ σιάσις
καὶ μάχη, ἐντεῦθεν ὁ ξένος ἐκεῖνος καὶ καινότερος ζῆλος
πρὸς τὴν οὐκ ἐνοχλοῦσαν γινόμενος. Οἱ μὲν γὰρ ζῶντες καὶ
βάλλουσι τῷ φθόνῳ καὶ βάλλονται, πρὸς δὲ τοὺς τετελευτη-
κότας καὶ οἱ πολέμιοι σπένδονται. Ἄλλ' οὐκ ἐνταῦθα, ἀλλὰ
15 ζηλοτυπεῖται ἡ κόνις καὶ ἡ τέφρα καὶ μῖσος πρὸς τὴν κατορω-
ρυγμένην ἄφατον καὶ λοιδοραὶ καὶ σκώμματα καὶ κατηγο-
ραὶ πρὸς τὴν διαλυθεῖσαν εἰς γῆν ἔχθρα ἄσπονδος πρὸς
τὴν λελυπηκυῖαν οὐδέν. Τί ταύτης γένοιτ' ἂν τῆς ἀλογίας
χεῖρον, τί τῆς ὠμότητος; Οὐδέν παρὰ τῆς ἀπελθούσης ἡδι-
20 κημένη - τί λέγω ἡδικημένη; Τοὺς πόνους μὲν αὐτῆς καρ-
πουμένη καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἐντροφῶσα τοῖς ἐκείνης οὐ παύε-
ται σκιαμαχοῦσα πρὸς αὐτήν· καὶ τὴν οὐδέν λελυπηκυῖαν,
πολλάκις δὲ οὐδὲ ὀφθεῖσαν αὐτῇ ποιε, μυρίοις καθ' ἑκάστην
ἡμέραν βάλλει σκώμμασι καὶ διὰ τῶν ἐκείνης ἐγγόνων τὴν
25 οὐκέτ' οὔσαν ἀμύνεται καὶ τὸν ἄνδρα πολλάκις ὀπλίξει κατ'
αὐτῶν, ὅταν αὐτὴ μηδὲν ἀνύη. Ἄλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα

λάς φορές ἔπλεξε πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἦλθαν νὰ τὸν παρηγορήσουν μὲ δάκρυα πολλὰ ἐγκώμια διὰ τὴν ἀποθανοῦσαν καὶ εἶπεν, ὅτι εἶναι ἀβίωτος ὁ βίος του καὶ ποὺ ἐδυσανασχέτησε πρὸς αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀπέτρεπον ἀπὸ τοὺς θρήνους, πολλὰς φορές στολίζεται καὶ καλλωπίζεται καὶ πάλιν μεταξὺ τῶν ἰδίων προσώπων, καὶ μὲ τὰ πρῶην δακρυσμένα μάτια μὲ αὐτὰ καὶ μὲ γέλια βλέπει αὐτούς, καὶ μὲ τὸ ἴδιο στόμα, ποὺ προηγουμένως ὠρκίζετο δι' ὅλα αὐτὰ, προβαίνει εἰς φιλοφρονήσεις καὶ ἀσπασμούς.

3. Ἄλλὰ τὸ πιὸ ἐλεεινὸν ἀπὸ ὅλα εἶναι ἡ ἐχθρότης ποὺ ἀρχίζει ἐναντίον τῶν παιδιῶν, ἡ λέαινα ποὺ θὰ συγκατοικήσῃ μὲ τὰς θυγατέρας· διότι αὐτὸ εἶναι ἡ μητρυιὰ εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχεται ἡ καθημερινὴ διαφωνία καὶ διαμάχη, ἀπὸ ἐδῶ ἡ παράξενος ἐκείνη καὶ ἀσυνήθιστος ζήλεια πρὸς ἐκείνην ποὺ δὲν ἐνοχλεῖ. Διότι οἱ μὲν ζῶντες καὶ φθονοῦν καὶ φθονοῦνται, ἐνῶ πρὸς τοὺς ἀποθαμένους καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀκόμα εἰρηνεύουν. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο ἐδῶ, ἀλλὰ δημιουργεῖται ζήλεια διὰ τὴν σκόνην καὶ τὴν στάκτην καὶ μῖσος ἀπερίγραφτον πρὸς ἐκείνην ποὺ τὴν ἔχει σκεπάσει τὸ χῶμα καὶ ὕβρεις καὶ χλευασμοὶ καὶ κατηγορίαι πρὸς ἐκείνην ποὺ διελύθη μέσα εἰς τὸ χῶμα, ἔχθρα ἄσπονδος πρὸς ἐκείνην ποὺ δὲν τὴν ἐλύπησεν εἰς τίποτε. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραφροσύνην, τί φοβερώτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκληρότητα, χωρὶς νὰ ἔχη ἀδικηθῆ καθόλου ἀπὸ τὴν ἀποθανοῦσαν — διατί λέγω ἡδίκημένη; Ἄν καὶ καρποῦται τοὺς κόπους αὐτῆς καὶ ἀπολαμβάνει τὰ ἀγαθὰ ἐκείνης δὲν σταματᾷ νὰ μάχεται πρὸς αὐτὴν ποὺ δὲν ὑπάρχει· καὶ αὐτὴν ποὺ δὲν τὴν ἐλύπησε καθόλου, πολλὰς φορές δὲ δὲν τὴν ἔχει ἰδεῖ ποτέ, καθημερινῶς ἐκστομίζει ἐναντίον της ἀπείρους χλευασμούς, καὶ ἐκδικεῖται ἐκείνην ποὺ δὲν ὑπάρχει πλέον διὰ τῶν τέκνων ἐκείνης καὶ πολλὰς φορές ὀπλίζει καὶ τὸν ἄνδρα ἐναντίον τῶν τέκνων, ὅταν αὐτὴ δὲν κατορθῶνῃ τίποτε. Ἄλλ' ὅμως ὅλα αὐτὰ ἐφάνησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι εὐκόλα καὶ ὑπο-

ροῖα καὶ φορητὰ τοῖς ἀνθρώποις ἔδοξεν εἶναι, μόνον ἵνα μὴ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας φέρειν ἀναγκάζονται τυραννίδα.

4. Ἄλλ' οὐχ ἡ παρθένος πρὸς ταύτην ἰλιγγίασε πτὴν παρτάξιον οὐδὲ ἔφυγε τὴν συμβολὴν τὴν οὕτως ἀφόρητον τοῖς
 5 πολλοῖς εἶναι δοκοῦσαν, ἀλλ' ἔστιν γενναίως καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀνεδέξατο μάχην. Πῶς οὖν ἂν τις αὐτὴν καὶ ἀξίαν θαυμάσειεν, ὅταν οἱ μὲν ἄλλοι καὶ δευτέρων δέονται γάμων ἵνα μὴ κατακαίονται, αὕτη δὲ μηδὲ ἐνὸς ἀγαμένη διὰ παντός ἐστὶν ἀγία καὶ ἄτρωτος; Διὰ ταῦτα καὶ
 10 πρὸ τούτων διὰ τοὺς ἀποκειμένους ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῇ χηρείᾳ μισθοὺς ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα ἔλεγε· «Καλὸν αὐτοῖς ἐστὶν εἶναι μείνωσιν ὡς καὶ ἐγώ». Οὐκ ἴσχυσας εἰς τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν ἀναβῆναι; Τῆς γοῦν μετ' ἐκείνην μὴ ἀποπέσης· ἰσοῦτον ἢ παρθένος σου ἐχέτω πλέον, ὅσον
 15 τὴν μὲν οὐδὲ ἅπαξ ἐπιθυμία κατεπάλαισε, σὲ δὲ κρατήσασα πρότερον οὐκ ἴσχυσε διὰ παντός κατασχεῖν. Καὶ σὺ μὲν μετὰ τὴν ἤτιαν ἐνίκησας, ἐκείνη δὲ καθαρὰν ἤτιης ἀπάσης ἔχει τὴν νίκην καὶ τῷ τέλει συναπιτομένη σοὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ὑπερέχει μόνον.

20 λη' Διὰ τί τρεῖς μὲν γεγαμηκόσι πολλὴν δίδωσι τὴν παραθυμίαν, τὴν δὲ παρθένον οὐκ ἀναπαύει τῶν πόνων.

1. Πῶς οὖν; Τοῖς μὲν γεγαμηκόσι πολλὴν δίδωσι τὴν παραθυμίαν ὡς μηδὲ ἄκοντος θατέρου ἀποστρεῖν αὐτοὺς ἀλλήλων, μήτε τὴν ἐκ συμφωνίας γινομένην σιέσησιν ἐπὶ
 25 πολὺν προάγειν. Καὶ δεύτερον πάλιν ἐπέτρεψε γάμον, εἰν βούλωνται, ὑπὲρ τοῦ μὴ πυροῦσθαι. Τοῖς δὲ παρθερεύουσιν

φερτά, ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ μὴ ἀναγκάζωνται νὰ ὑποφέρουν τὴν τυραννίαν τῆς ἐπιθυμίας.

4. Ἄλλ' ὅμως ἡ παρθένος δὲν ἐκυριεύθη ἀπὸ σκοτοδίνην ἐμπρὸς εἰς τὴν παράταξιν αὐτὴν, οὔτε ἀπέφυγε τὴν σύγκρουσιν αὐτὴν τὴν τόσον ἀνυπόφορον διὰ τοὺς πολλούς, ἀλλ' ἐστάθη γενναία καὶ ἀπεδέχθη τὴν μάχην ἐναντίον τῆς φύσεως. Πῶς λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τὴν θαυμάσῃ ἐπαξίως, ὅταν οἱ μὲν ἄλλοι ἔχουν ἀνάγκην καὶ δευτέρων γάμων, διὰ νὰ μὴ κατακαίωται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, αὐτὴ δὲ χωρὶς νὰ ἐγγίση κανένα παραμένει συνεχῶς καθαρὰ καὶ ἀπλήγωτος; Δι' ὅλα αὐτὰ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ διὰ τὰς ἀμοιβὰς ποὺ ἐπιφυλάσσονται διὰ τὴν χωρείαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἔλεγεν αὐτὸς ποὺ εἶχε τὸν Χριστὸν νὰ ὁμιλῇ δι' αὐτοῦ «Καλὸν εἶναι εἰς αὐτοὺς ἐὰν μείνουν ὅπως καὶ ἐγώ». Δὲν ἠμπόρεσες νὰ ἀνεβῆς εἰς τὴν πιὸ ὑψηλὴν κορυφήν; Μὴ πέσης λοιπὸν ἀπὸ τὴν θέσιν ποὺ εὕρισκεσαι κάτω ἀπὸ ἐκείνην' τόσον ἄς σὲ ξεπερνᾷ ἡ παρθένος, ὅσον τὴν μὲν παρθένον δὲν τὴν κατέβαλε οὔτε καὶ μίαν φορὰν ἡ ἐπιθυμία, ἐσένα ὅμως, ἂν καὶ σὲ κατενίκησε προηγουμένως, δὲν κατώρθωσε νὰ σὲ κρατήσῃ διὰ παντός. Καὶ σὺ μὲν μετὰ τὴν ἥτταν ἐνίκησες, ἐκείνη ὅμως ἔχει τὴν νίκην καθαρὰν ἀπὸ κάθε ἥτταν, καὶ ἐνῶ εἰς τὸ τέλος συναντᾶται μὲ ἐσένα, ὑπερέχει μόνον κατὰ τὴν ἀρχήν.

λη' Περὶ τοῦ ὅτι, διατί ὁ Παῦλος παρέχει πρὸς μὲν τοὺς ἐγγάμους πολλὴν παρηγορίαν, ἐνῶ τὴν παρθένον δὲν τὴν ἀναπαύει ἀπὸ τοὺς κόπους.

1. Πῶς λοιπὸν; Εἰς μὲν τοὺς ἐγγάμους παρέχει πολλὴν παρηγορίαν, ὥστε νὰ μὴ στερῆ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ ἕνας δὲν τὸ θέλῃ, οὔτε ν' ἀφήνῃ νὰ κρατήσῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ κατόπιν συμφωνίας γινομένη στέρησις. Ἀκόμη καὶ δεῦτερον γάμον ἐπέτρεψεν, ἐὰν θέλουν, διὰ νὰ μὴ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας. Εἰς τὰς παρθένας ὅμως δὲν ἔδωσε καμμίαν τέτοιαν πα-

οὐδεμίαν τοιαύτην δέδωκε παραμυθίαν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐπὶ τοσοῦτον ἀναπαύσας πάλιν ἀνίησι, τὴν δὲ οὐδὲ μικρὸν ἀναπνέουσαν, ἀλλὰ δι' ὅλου μαχομένην ἀφίησιν ἐσιτάται διηλεκῶς καὶ θάλλεσθαι ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ οὐδὲ μικρῶς ἀ-
5 τὴν λαβέσθαι δίδωσιν ἀνακωχῆς. Δαὶ τί γὰρ οὐκ εἶπε καὶ πρὸς αὐτήν, 'Εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεῦσαι, γαμησάτω'; "Οτι οὐδὲ πρὸς τὸν ἀθλητὴν εἶποι τις ἂν μετὰ τὸ ρῖψαι τὸ ἱμάτιον καὶ ἀλείφασθαι καὶ εἰς τὸ στάδιον εἰσελθεῖν καὶ καταπάσασθαι τὴν κόνιν, 'ἀπόσιγηθι καὶ φύγε τὸν ἀνταγωνιστήν',
10 ἀλλ' ἀνάγκη λοιπὸν δυοῖν θάτερον ἢ στεφανωθέντα ἢ πεσόνητα καὶ καταιοχυνθέντα ἀπελθεῖν. Ἐν παιδοτριβῶ μὲν γὰρ καὶ παλαιότερα ὅπου πρὸς τοὺς οἰκείους ἢ γυμνασία καὶ τοῖς φίλοις ὡς ἐναντίοις συμπλέκεται καὶ τοῦ πονεῖν καὶ τοῦ μὴ πονεῖν αὐτός ἐστι κύριος. "Οτιαν δὲ ἀπογράφεται
15 καὶ συλλέγεται θεάτρον καὶ ὁ ἀγωνοθέτης παρῆ καὶ οἱ θεαταὶ καθέζονται καὶ εἰσάγεται ὁ ἀνταγωνιστὴς καὶ ἀντιπαρατάσσεται τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ὁ τῶν ἀγώνων παρήρηται νόμος.

2. Καὶ τῇ παρθένῳ τοίνυν ἕως ἂν μὲν βουλευοίτο πρό-
20 τερον δέοι γαμεῖν ἢ μὴ γαμεῖν, ἀκίνδυνος ὁ γάμος. Ἐπειδὴν δὲ ἔλθεται καὶ ἀπογράφεται, εἰσήγαγεν ἑαυτὴν εἰς τὸ στάδιον. Τίς οὖν τολμήσει, τοῦ θεάτρον συγκροσιμένου καὶ θεωρούντων μὲν ἄνωθεν ἀγγέλων, ἀγωνοθειοῦντος δὲ τοῦ Χριστοῦ, μαινομένου δὲ τοῦ διαβόλου καὶ τριζοντος καὶ
25 συμπλεκόμενου πρὸς τὴν πάλην καὶ μέσου κατεχομένου παρελθὼν εἰς μέσον εἰπεῖν, 'φύγε τὸν ἐχθρόν, ἔνδος τοῖς πόνοις, ἀπόσιγηθι τῆς λαβῆς, μὴ καταβάλης, μηδὲ ὑποσκελίσης τὸν ἀνταγωνιστήν, ἀλλὰ παραχώρει τῆς νίκης αὐτῷ.

ρηγορίαν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀγάμους, ἀφοῦ τοὺς ἀνέπαυσεν ὀλίγον μόνον, πάλιν τοὺς ρίπτει εἰς τοὺς ἀγῶνας, τὴν παρθένον ὅμως δὲν τὴν ἀφήνει νὰ πάρῃ τὴν ἀναπνοὴν τῆς οὔτε δι' ὀλίγον, ἀλλὰ τὴν ἀφήνει συνεχῶς νὰ μάχεται καὶ νὰ βάλλεται ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας καὶ δὲν τὴν ἐπιτρέπει οὔτε παραμικρὰν ἀνακωχὴν νὰ συνάψῃ. Διατί λοιπὸν δὲν εἶπε πρὸς αὐτὴν, "Ἐὰν ὅμως δὲν ἤμπορῇ ν' ἀσκήσῃ τὴν ἐγκράτειαν, ἅς συνάψῃ γάμον"; Ἐπειδὴ οὔτε πρὸς τὸν ἀθλητὴν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἐνδυμάτων του καὶ τὴν ἐτοιμασίαν διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὸ στάδιον καὶ μετὰ τὸ ἀλειμμά του μὲ σκόνην, "Ἀπομακρύνσου καὶ ἀπόφυγε τὸν ἀντίπαλόν σου", ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη πλέον νὰ λάβῃ χώραν τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ νὰ λάβῃ τὸν στέφανον τῆς νίκης, ἢ νὰ νικηθῇ καὶ νὰ φύγῃ κατεντροπιασμένος. Διότι εἰς μὲν τὸ γυμναστήριον καὶ τὴν παλαίστραν, ὅπου ὁ ἀγὼν γίνεται μὲ γνωστοὺς καὶ φίλους, πού συμπλέκονται ὡς ἀντίπαλοι, ἀπὸ αὐτὸν ἐξαρτᾶται τὸ νὰ κοπιᾶσῃ ἢ νὰ μὴ κοπιᾶσῃ. Ὄταν ὅμως ἐγγραφῇ εἰς τὸν κατάλογον καὶ συγκεντρωθοῦν οἱ θεαταὶ καὶ ὁ ἀγωνοθέτης εἶναι παρὼν καὶ οἱ θεαταὶ λάβουν τὴν θέσιν τῶν καὶ ὁ ἀντίπαλος εἰσέλθῃ καὶ παραταχθῇ ἀπέναντί του, τοὺς ἀποστερεῖ ὁ νόμος τῶν ἀγώνων αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν.

2. Καὶ εἰς τὴν παρθένον λοιπὸν, ἐν ὅσω μὲν σκέπτεται ἐὰν πρέπει νὰ ὑπανδρευθῇ ἢ νὰ μείνῃ ἄγαμος, ὁ γάμος εἶναι ἀκίνδυνος. Ὄταν ὅμως κἀνῆ τὴν ἐκλογὴν τῆς καὶ ἐγγραφῇ εἰς τὸν κατάλογον τῶν παρθένων, ὠδήγησε τὸν ἑαυτὸν τῆς εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀγώνων. Ποῖος λοιπὸν θὰ τολμήσῃ, τὴν στιγμὴν πού τὸ θέατρον εἶναι ἕτοιμον καὶ βλέπουν μὲν οἱ ἄγγελοι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ εἶναι ἀγωνοθέτης ὁ Χριστός, ὁ δὲ διάβολος μαίνεται καὶ τρίζει τὰ δόντια του καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ ριφθῇ εἰς τὴν πάλην καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ σταδίου, νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸ μέσον καὶ νὰ εἰπῇ, "Ἀπόφυγε τὸν ἐχθρόν, ὑποχώρησε πρὸ τῶν κόπων, παραιτήσου ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, μὴ τὸν καταβάλης οὔτε νὰ ρίψῃς κάτω τὸν ἀντίπαλόν σου, ἀλλὰ παραχώρησε τὴν νίκην εἰς αὐτόν";

3. Καὶ τί λέγω πρὸς τὰς παρθένους; Πρὸς τὰς χήρας οὐκ ἂν τις τολμήσειε ταύτην ρῆξαι τὴν φωνήν, ἀλλ' ἀντι ταύτης ἐκείνην τὴν φοβερὰν ὅτι «Ἐὰν κατασιτηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ καὶ γαμηῶσι θελήσωσι, κρίμα ἔξουσιν ὅτι τὴν πρώ-
5 τιν πίστιν ἠθέτησαν». Καὶ μὴν αὐτὸς φησὶν ὅτι «Λέγω τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐὰν μείνωσιν ὡς καγώ· εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν». Καὶ πάλιν, «Ἐὰν κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐλευθέρω ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ».

10 **10' Ποία χήρα καὶ ποία παρθένω ἐπιτρέπει μαγεῖσθαι ὁ Παῦλος.**

1. Πῶς οὖν ἦν ἀφήσιν ἐλευθέρω πάλιν κολάζει καὶ δὴν ἐν Κυρίῳ φησὶν εἶναι γάμον τοῦτον ὡς παρανόμως γινόμενον κατακρίνει; Μὴ δείσης· οὐ τὸν αὐτὸν ἀλλ' ἕτερον. «Ὡσπερ γὰρ λέγω», «Ἐὰν γάμη ἢ παρθένος οὐχ ἡμαρτεν», οὐ
15 περὶ τῆς ἀποπειραγμένης τῷ γάμῳ φησὶν - δῆλον γὰρ ἅπαντι ὅτι αὐτὴ ἡμαρτε καὶ ἁμαρτίαν ἀφόρητον - ἀλλὰ περὶ τῆς ἀπειρογάμου μὲν ἔτι, οὐπω δὲ οὐδὲ τοῦτο οὐδὲ ἐκεῖνο ψηφισαμένης ἀλλ' ἐν μεταιχιμίῳ τούτων ἐκατέρωθεν μενούσης
20 τῶν λογισμῶν. Οὕτω καὶ χήραν ἐνταῦθα μὲν τῆς ἀπλῶς οὐκ ἔχουσαν ἄνδρα φησὶν, οὐπω δὲ καὶ τῇ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ψήφῳ προσδεδεμένην, ἀλλ' ἐλευθέρω οὖσαν καὶ τοῦτο ἐλέσθαι κακεῖνο· ἐκεῖ δὲ τὴν οὐκέτι κυρίαν οὖσαν ἐτέρω πάλιν ὁμιλῆσαι νυμφίῳ, ἀλλ' εἰς τοὺς τῆς ἐγκρα-
25 τείας ἐμβεβηκυῖαν ἀγῶνας.

Ἔστι γὰρ καὶ χήραν εἶναι καὶ μὴ καταλέγεσθαι εἰς τὸ τῶν χηρῶν ἀξίωμα, διὰ μὴδέπω ἢ τοῦτο καταδεξαμένη.

97. Α' Τιμ. 11 - 12.

98. Α' Κορ. 7, 8 - 9.

99. Αὐτόθι 7, 39.

1. Α' Κορ. 7, 28.

3. Καὶ διατί λέγω πρὸς τὰς παρθένας; Πρὸς τὰς χήρας δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τολμήσῃ κανεὶς νὰ εἰπῇ αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλ' ἀντὶ αὐτῶν θὰ εἰπῇ ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ λόγια, ὅτι «Ἐὰν τὰς ἀποσπάσουν τὰ πάθη των ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ θελήσουν νὰ ὑπανδρευθοῦν, εἶναι ὑπὸ κατάκρισιν, διότι ἠθέτησαν τὴν πρώτην ὑπόσχεσίν των»⁹⁷. Καὶ ὁμοῦς ὁ ἴδιος λέγει «Λέγω δὲ εἰς τοὺς ἀγάμους καὶ εἰς τὰς χήρας, ὅτι καλὸν εἶναι δι' αὐτὰς νὰ μείνουν ὅπως καὶ ἐγὼ ἔάν ὁμοῦς δὲν ἠμποροῦν ν' ἀσκήσουν ἐγκράτειαν, ἅς συνάψουν γάμον»⁹⁸. Καὶ πάλιν «Ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ ἄνδρας τῆς εἶναι ἐλευθέρα νὰ ὑπανδρευθῇ μὲ ὅποιον θέλει, μόνον ὁμοῦς ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου»⁹⁹.

10' Περὶ τοῦ εἰς ποίαν χήραν καὶ εἰς ποίαν παρθένον ἐπιτρέπει ὁ Παῦλος νὰ ὑπανδρεύωνται.

1. Πῶς λοιπὸν αὐτὴν ποὺ τὴν ἀφήνει ἐλευθέραν νὰ ἐκλέξῃ, τὴν τιμωρεῖ καὶ πάλιν, καὶ τὸν γάμον ποὺ λέγει ὅτι εἶναι σύμφωνος μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, τὸν κατακρίνει ὡσάν νὰ ἔγινεν παράνομος; Μὴ φοβῆσαι δὲν κατακρίνει αὐτὸν τὸν γάμον, ἀλλὰ ἄλλον. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν λέγῃ, «Ἐὰν συνάψῃ γάμον ἢ παρθένος, δὲν ἠμάρτησεν»¹, δὲν ὀμιλεῖ δι' ἐκείνην ποὺ ἀπέφυγε τὸν γάμον — διότι εἶναι ὀλοφάνερον εἰς ὅλους, ὅτι αὐτὴ ἠμάρτησε καὶ μάλιστα ἀμαρτίαν βαρεῖαν —, ἀλλ' τὰ λέγει διὰ τὴν ἄγαμον μὲν ἀκόμη, ποὺ δὲν ἀπεφάσισεν ἀκόμη οὔτε αὐτὸ οὔτε ἐκεῖνο, ἀλλ' εὐρίσκεται ἡ ἀπόφασίς τῆς εἰς τὸ μεταίχμιον αὐτῶν τῶν δύο σκέψεων. Ἔτσι καὶ ἐδῶ χήραν μὲν ὀνομάζει ἀπλῶς τὴν γυναῖκα ἐκείνην ποὺ δὲν ἔχει ἄνδρα, καὶ δὲν ἐμποδίζεται ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἰδικῆς τῆς προαιρέσεως, ἀλλ' εἶναι ἐλευθέρα νὰ ἐκλέξῃ καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, ἐνῶ ἐκεῖ ἐννοεῖ ἐκείνην ποὺ δὲν εἶναι πλέον ἐλευθέρα νὰ συνάψῃ πάλιν γάμον μὲ ἄλλον νυμφίον, ἀλλ' ἔχει ριφθῆ εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἐγκρατείας.

2. Διότι εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι χήρα καὶ νὰ μὴ συγκαταλέγεται εἰς τὸ ἀξίωμα τῶν ἀναγνωρισμένων χηρῶν,

Διὸ καὶ αὐτός φησι· «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαιον ἐιῶν
 ἐξήκοντα γεγονυῖα, ἐνὸς ἀνδρὸς γυνή». Τὴν μὲν γὰρ ἀπλῶς
 χήραν ἀφίησι γαμεῖν εἰ θούλοιτο, τὴν δὲ ἐπαγγελιαμένην
 τῷ Θεῷ χηρεύειν διὰ παντός, εἶτα γαμηθεῖσαν, καταδικάζει
 5 σφοδρῶς, ὅτι τὰς πρὸς τὸν Θεὸν συνθήκας ἐπάτησεν. Οὐ
 ταῦταις οὖν ἀλλ' ἐκείναις φησὶν· «Εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται,
 γαμησάτωσαν· κρεῖττον γὰρ ἐστὶ γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι». Ὁ-
 ρᾶς οὐδαμοῦ τὸν γάμον καθ' ἑαυτὸν θαυμαζόμενον, ἀλλὰ
 διὰ τὰς πορνείας, διὰ τοὺς πειρασμούς, διὰ τὴν ἀκρασίαν;
 10 Ἄνω μὲν γὰρ ταῦτα ἅπαντα τίθησιν, ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ
 σφόδρα αὐτῶν καθήγματο τοῖς ὀνειδέσει, ρήμασιν εὐφημοτέ-
 ροις πάλιν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καλεῖ, ἐμπροσημὸν αὐτὸ καὶ πύ-
 ρωσιν ὀνομάζω.

3. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἠνέσχετο μὴ πλήξας τὸν ἀκροατὴν
 15 παρελθεῖν. Οὐ γὰρ εἶπεν· ἔει δὲ θίαν τινὰ πάσχουσιν ὑπὸ
 τῆς ἐπιθυμίας, εἰ δὲ περιτρέπονται, εἰ δὲ μὴ δύνανται'. Οὐ-
 δὲν τοιοῦτον ὁ τῶν πασχόντων ἐστὶ καὶ συγγνώμης ἀξίον.
 Ἄλλὰ τί; «Εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται», ὁ τῶν οὐκ ἐθελόντων
 ἐστὶν ἐνεργεῖν διὰ τὴν ραθυμίαν. Δείκνυσι γὰρ ὅτι κύριοι
 20 ὄντες τοῦ πράγματος παρὰ τὸ μὴ θούλεσθαι πονεῖν οὐκ ἀνύ-
 ουσιν. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς κολάζει οὐδὲ τιμω-
 ρίας ὑπευθύνους ποιεῖ, ἀλλ' ἐπαίνων ἀποσιερόσας μόνον μέ-
 χρι τοῦ διὰ τῶν ρημάτων ψόγου τὴν σφοδρότητα ἐπιδείκνυ-
 ται, παιδοποιίας μὲν οὐδαμοῦ μεμνημένης τῆς εὐπροσώπου
 25 καὶ σεμνῆς αἰτίας τοῦ γάμου, πυρώσεως δὲ καὶ ἀκρασίας
 καὶ πορνείας καὶ πείρας σατανικῆς καὶ ὑπὲρ τοῦ ταῦτα μὴ
 γίνεσθαι τὸ πρᾶγμα συγχωρῶν.

ὅταν ἀκόμη δὲν ἀπεδέχθη αὐτό. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς λέγει· «Χήρα ἢμπορεῖ νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὸν κατάλογον τῶν χηρῶν ἐὰν δὲν εἶναι κάτω τῶν ἐξήντα ἐτῶν καὶ ὑπῆρξε σύζυγος ἐνός ἀνδρός»². Αὐτὴν λοιπὸν ποὺ εἶναι ἀπλῶς χήρα τὴν ἐπιτρέπει νὰ ὑπανδρευθῇ ἐὰν ἤθελεν, αὐτὴν ὅμως ποὺ ἔδωσεν ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Θεὸν νὰ παραμείνῃ χήρα διὰ παντὸς καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπανδρεύθῃ, τὴν καταδικάζει μὲ πολλὴν σφοδρότητα, διότι κατεπάτησε τὰς συμφωνίας ποὺ ἔκαμε μὲ τὸν Θεόν. Δὲν ἐννοεῖ λοιπὸν αὐτάς, ἀλλ' ἐκείνας· «Ἐὰν ὅμως δὲν ἢμποροῦν ν' ἀσκήσουν τὴν ἐγκράτειαν, ἄς ὑπανδρεύωνται· διότι εἶναι προτιμώτερον νὰ ὑπανδρευθοῦν παρὰ νὰ κατακαίωται ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας». Βλέπεις ὅτι πουθενὰ δὲν θαυμάζεται ὁ γάμος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πορνείας, τῶν πειρασμῶν καὶ τῆς ἀκρασίας; Διότι προηγουμένως τὰ ἀνέφεραν ὅλα αὐτά, ἐδῶ ὅμως, ἐπειδὴ τοὺς προσέβαλε μὲ τοὺς ὄνειδισμούς, ὁμιλεῖ μὲ πῖο εὐφήμους λόγους καὶ πάλιν διὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ὀνομάζων αὐτὸ ἐμπρησμὸν καὶ πύρωσιν.

3. Ὅμως οὔτε καὶ ἐδῶ ἐπέτρεψε νὰ περάσῃ ὁ λόγος χωρὶς νὰ πλήξῃ τὸν ἀκροατὴν. Διότι δὲν εἶπε· ἐὰν δὲ ἐξαναγκάζωνται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, ἐὰν ἐκτρέπωνται ἀπὸ τὴν κανονικὴν ὁδόν, ἐὰν δὲν ἢμποροῦν'. Κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπε ποὺ ἀρμόζει εἰς τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς ἀξίους συγγνώμης. Ἄλλὰ τί λέγει; «Ἐὰν ὅμως δὲν ἢμποροῦν ν' ἀσκήσουν τὴν ἐγκράτειαν», ποὺ εἶναι γνῶρισμα ἐκείνων ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἐγκρατεύωνται ἐξ αἰτίας τῆς ὀκνηρίας των. Δεικνύει λοιπὸν, ὅτι, ἐνῶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτοὺς τὸ ὅλον πρᾶγμα, δὲν τὸ ἐπιτυγχάνουν ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ κοπιάζουν. Ἄλλ' ὅμως οὔτε ἔτσι τοὺς τιμωρεῖ, οὔτε τοὺς θεωρεῖ ὑπευθύνους τιμωρίας, ἀλλ' ἀφοῦ τοὺς ἀπεστέρησε μόνον ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους, παρουσιάζει τὴν αὐστηρότητα μόνον μὲ τὰς κατηγορίας διὰ τῶν λόγων, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ πουθενὰ τὴν τεκνοποιΐαν, ποὺ εἶναι ἢ πῖο εὐπρεπὴς καὶ ἀξιοσέβαστος αἰτία τοῦ γάμου, ὁμιλεῖ διὰ πύρωσιν καὶ ἀκρασίαν καὶ πορνείαν καὶ σατανικὸν πειρασμὸν καὶ ἐπιτρέπει τὸν γάμον ἀρκεῖ νὰ μὴ συμβαίνουν αὐτά.

4. Καὶ τί τοῦτο; φησί· ἕως γὰρ ἂν αὐτὸ τιμωρίας ἀπαλ-
λάττη, πᾶσαν κατάγνωσιν καὶ πάντα ὄνειδῆ εὐκόλως οἴσομεν·
μόνον ἐξέσιω τρυφᾶν καὶ συνεχῶς ἀπολαύειν ἐπιθυμίας. Τί
οὖν, ὃ θέλιτε, ἂν μηδὲ τρυφᾶν ἐξῆ, ὄνειδισμὸν καρπωσό-
5 μεθα μόνον; Καὶ πῶς, φησί, οὐκ ἔξεσι τρυφᾶν τοῦ Παύ-
λου λέγοντος· «Εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν;».

5. Ἄλλ' ἄκουε καὶ τὰ προσκείμενα τούτῳ. Ἐμαθες ὅτι
κρεῖτιον τὸ γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι· ἀπεδέξω τὸ ἡδύ, ἐπήνε-
σας τὴν συγχώρησιν, ἐθαύμασας τῆς συγκαταβάσεως τὸν
10 ἀπόστολον· ἀλλὰ μὴ σιῆς μέχρι τούτου, δέχου καὶ τὰ μετὰ
ταῦτα· τοῦ γὰρ αὐτοῦ ἀμφοτέρω τὰ παραγγέλματα. Τί οὖν
μετὰ ταῦτά φησιν; «Τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ
ἐγὼ ἀλλ' ὁ κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι· ἐὰν
δὲ καὶ χωρισθῆ, μενέτω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγῆτω·
15 καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι».

μ' "Οτι πολλή ἡ τοῦ γάμου δουλεία καὶ ἀπαραίτητος.

1. Τί οὖν ἐὰν μὲν ὁ ἀνὴρ ἐπιεικῆς ᾖ, ἡ δὲ γυνὴ μοχθη-
ρά, λοῖδορος, λάλος, πολυτελής, τὸ κοινὸν τοῦτο πασῶν αὐ-
τῶν νόσημα, ἐτέρων πλειόνων γέμουσα κακῶν, πῶς οἴσει
20 τὴν καθημερινὴν ταύτην ἀηδίαν ἐκεῖνος ὁ δαίμων, τὸν τυ-
φον, τὴν ἀναισχυρίαν; Τί δαί, ἂν τοῦναντίον αὐτῇ μὲν ᾖ
κοσμία καὶ ἡσυχος, ἐκεῖνος δὲ θρασύς, ὑπεροπτικός, ὀργίλος,
πολὴν μὲν ἀπὸ τῶν χρημάτων, πολὴν δὲ ἀπὸ τῆς δυναστείας
ὄγκον περιδεβλημένος, καὶ τὴν ἐλευθέραν ὡς δούλην ἔχει
25 καὶ τῶν θεραπευαίνιδων μηδὲν ἄμεινον πρὸς αὐτὴν διάκειται,

4. Καί τί σημασίαν ἔχει αὐτό; λέγει. Διότι, ἐφ' ὅσον μάς ἀπαλλάσσει μὲ αὐτὸ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, θὰ ὑποφέρωμεν εὐκολα κάθε κατάκρισιν καὶ κάθε ὄνειδισμόν· μόνον νὰ ἠμποροῦμεν νὰ μὴ στερούμεθα τῆς ἡδονῆς καὶ ν' ἀπολαμβάνωμεν συνεχῶς τὴν ἐπιθυμίαν. Τί λοιπόν, φίλτατέ μου, ἂν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀπολαμβάνωμεν τὴν ἡδονήν, θὰ καρπωθῶμεν μόνον ὄνειδισμόν; Καὶ πῶς, λέγει, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀπολαμβάνωμεν τὴν ἡδονήν, ἀφοῦ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἐὰν δὲ δὲν ἠμποροῦν ν' ἀσκήσουν τὴν ἐγκράτειαν, ἄς ὑπανδρεύωνται»;

5. Ἄλλ' ἄκουε καὶ τὰ λόγια του σχετικὰ μὲ αὐτό. Ἔμαθες ὅτι εἶναι προτιμότερος ὁ γάμος παρὰ νὰ κατακαίῃσαι ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας· ἀπεδέχθης τὴν ἡδονήν, ἐπήνεσες τὴν συγχώρησιν, ἐθαύμασες τὸν ἀπόστολον διὰ τὴν συγκατάβασίν του· ἀλλὰ μὴ σταματήσης μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ δέξου καὶ τὰ ἐν συνεχείᾳ· διότι καὶ τὰ δύο εἶναι παραγγέλματα τοῦ ἰδίου. Τί λέγει λοιπόν εἰς τὴν συνέχειαν; «Εἰς δὲ τοὺς ἐγγάμους παραγγέλω, ὄχι ἐγώ, ἀλλὰ ὁ Κύριος, ἡ γυναῖκα νὰ μὴ χωρίζεται ἀπὸ τὸν ἄνδρα της· ἐὰν ὁμως συμβῇ νὰ χωρισθῇ, ἄς παραμείνη ἄγαμος ἢ ἄς συμφιλιωθῇ μὲ τὸν ἄνδρα της· καὶ ἡ γυναῖκα ἄς μὴ ἀφήνη τὸν ἄνδρα της»³.

*μ' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ δουλεία τοῦ γάμου
εἶναι μεγάλη καὶ ἀπαραίτητος.*

1. Τί λοιπόν, ἐὰν ὁ μὲν ἄνδρας εἶναι ἠπιός, ἡ δὲ γυναῖκα μοχθηρὴ, κακολόγος, φλύαρος, σπάταλος, τὸ νόσημα αὐτὸ ποῦ εἶναι κοινὸν εἰς ὅλας τὰς γυναῖκας, καὶ γεμάτη ἀπὸ πάρα πολλὰ ἄλλα κακά, πῶς θὰ ὑποφέρῃ τὴν καθημερινὴν αὐτὴν ἀηδίαν ἐκεῖνος ὁ δυστυχής, τὴν ἀλαζονείαν, τὴν ἀδιαντροπιάν; Τί δέ, ἂν ἀντιθέτως αὐτὴ εἶναι κοσμία καὶ ἡσυχος, ἐνῶ ἐκεῖνος θρασύς, ὑπεροπτικός, ὀργίλος καὶ γεμάτος ἀπὸ πολλὴν ἀλαζονείαν τόσον ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων, ὅσον καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἐξουσίας, καὶ ἔχει ὡς δούλην τὴν ἐλευθέραν σύζυγόν του, καὶ δὲν συμπεριφέρεται καθόλου καλύτερα πρὸς αὐτὴν ἀπὸ ὅ,τι πρὸς τὰς

πῶς οἴσει τὴν τοσαύτην ἀνάγκην καὶ θίαν; Τί δαί, ἂν συνεχῶς αὐτὴν ἀποσιρέφηται καὶ διὰ παντὸς μένη τοῦτο ποιῶν; Καριτέρει, φησὶν, πᾶσαν ταύτην τὴν δουλείαν· ὅταν γὰρ ἀποθάνῃ, τότε ἐλευθέρα ἔσῃ μόνον, ζῶντος δὲ δυοῖν θάτερον **5** ἀνάγκη, ἢ παιδαγωγεῖν αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ θελίῳ ποιεῖν ἢ, εἰ τοῦτο ἀδύνατον, φέρειν γενναίως τὸν ἀκήρυκτον πόλεμον καὶ τὴν ἄσπονδον μάχην.

2. Καὶ ἀνωτέρω μὲν ἔλεγε, «Μὴ ἀποσιρεεῖτε ἀλλήλους εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου», ἐνταῦθα δὲ χωρισθεῖσαν αὐτὴν **10** καὶ ἄκουσαν ἐγκρατεῦσθαι κελεύει λοιπόν· «Μενέτω», γὰρ φησὶν, «ἄγαμος ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω». Ὅρᾳς αὐτὴν ἐν μέσῳ δυοῖν ἀπειλημμένην πολέμων; Ἡ γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας θίαν χρὴ καριτερεῖν ἢ τοῦτο μὴ βουλομένην, κολακεύειν τὸν ὑβριστὴν καὶ παρέχειν ἑαυτὴν ἐκείνῳ πρὸς ὅπερ **15** ἂν θούληται, εἴτε πληγὰς ἐντείνει εἴτε λοιδορίαις πλύνει, εἴτε οἰκειῶν ὑπεροψία παραδοῦναι εἴτε ἕτερόν τι τοιοῦτον.

3. Πολλὰ γὰρ ὁδοὶ τοῖς ἀνδράσιν ἐπινενόηται ὅταν κολάζειν θούλωνται τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας. Εἰ δὲ ταῦτα μὴ φέροι, τὴν ἐγκράτειαν ἀσκεῖν χρὴ τὴν ἄκαρπον τὴν ἄκαρπον **20** δὲ λέγω ἐπειδὴ μὴ τὴν αὐτῇ προσήκουσαν ὑπόθεσιν ἔχει· οὐ γὰρ δι' ἀγιωσύνης ἐπιθυμία, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα ὀργὴν γίνεται. «Μενέτω», γὰρ φησὶν, «ἄγαμος ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω». Τί οὖν, ἂν μηδέποτε θούληται καταλλαγήναι; φησὶν. Ἐχεις δευτέραν λύσιν καὶ ἀπαλλαγὴν. Τίνα ταύτην; **25** Ἀνάμενε τὸν ἐκείνου θάνατον.

4. Ὡσπερ γὰρ τῇ παρθένῳ γαμεῖν οὐδέποτε ἔξεσι, οὕτως οὐδὲ ταύταις εἶναι, ὅταν ὁ ἀνὴρ ἀποθάνῃ. Εἰ γὰρ ἐξῆν καὶ ζῶντος ἀπὸ τούτου πρὸς ἕτερον καὶ πάλιν, ἀπ' ἐ-

ὕπηρετριάς, πῶς θὰ ὑποφέρῃ αὐτὴν τὴν τόσον μεγάλην ἀνάγκην καὶ σκληρότητα; Τί δέ, ἐὰν τὴν ἀποστρέφεται συνεχῶς καὶ ἐπιμένῃ νὰ τὸ κάμνῃ αὐτὸ διαρκῶς; Ὑπόφερε, λέγει, ὄλην αὐτὴν τὴν δουλείαν, διότι ὅταν θ' ἀποθάνῃ, τότε μόνον θὰ γίνῃς ἐλευθέρα, ἐνῶ ἐν ὄσῳ θὰ ζῆ εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμνῃς ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ νὰ καλλιεργῆς τὸν χαρακτήρα του μὲ πολλὴν φροντίδα καὶ νὰ τὸ κάμνῃς καλύτερον, ἢ, ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, νὰ ὑποφέρῃς μὲ γενναιότητα τὸν ἀκήρυκτον πόλεμον καὶ τὴν ἀδιάκοπον μάχην.

2. Καὶ ἀνωτέρω μὲν ἔλεγε, «Μὴ στερῆτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἐκτὸς ἐὰν τὸ κάμνετε κατόπιν κοινῆς συμφωνίας», ἐδῶ ὅμως καὶ χωρισθεῖσαν χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ τὴν παραγγέλει νὰ ἐγκρατεύῃ εἰς τὸ ἐξῆς· διότι λέγει· «Ἄς μείνῃ ἄγαμος ἢ ἄς συμφιλιωθῇ μὲ τὸν ἄνδρα της»⁴. Βλέπετε αὐτὴν νὰ ἀπειλῆται ἐν μέσῳ δύο πολέμων; Διότι ἢ πρέπει νὰ ὑπομένῃ τὴν σκληρότητα τῆς ἐπιθυμίας ἢ, ἂν δὲν τὸ θέλῃ αὐτό, νὰ κολακεύῃ τὸν ὕβριστὴν καὶ νὰ παραδίδῃ τὸν ἑαυτὸν της εἰς ἐκεῖνον νὰ τὴν κάνῃ ὅ,τι θέλει, εἴτε νὰ τὴν πληγῶνῃ περισσότερο εἴτε νὰ τὴν περιλούζῃ μὲ ὕβρεις, εἴτε νὰ τὴν παραδίδῃ εἰς τὴν περιφρόνησιν τῶν ὑπηρετῶν, εἴτε εἰς κάτι ἄλλο παρόμοιον.

3. Πράγματι πολλοὶ τρόποι ἐπινοοῦνται ἀπὸ τοὺς ἄνδρας ὅταν θέλουν νὰ τιμωροῦν τὰς γυναῖκας των. Ἐὰν δὲ δὲν ἠμπορῇ αὐτὰ νὰ τὰ ὑποφέρῃ πρέπει νὰ ἀσκῇ τὴν ἄκαρπον ἐγκράτειαν· λέγω δὲ τὴν ἄκαρπον ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴν πρέπουσαν ἀρχὴν· διότι γίνεται ὄχι ἀπὸ ἐπιθυμίαν διὰ ἀγιωσύνην, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ὀργῆς πρὸς τὸν ἄνδρα. Διότι λέγει· «Ἄς μείνῃ ἄγαμος ἢ νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τὸν ἄνδρα της». Τί λοιπόν, λέγει, ἐὰν δὲν θέλῃ ποτὲ νὰ συμφιλιωθῇ; Ἐχεις δευτέραν λύσιν καὶ τρόπον ἀπαλλαγῆς. Ποία εἶναι αὕτη; Περίμενε τὸν θάνατον ἐκεῖνου.

4. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν εἰς τὴν παρθένον δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ ὑπανδρευθῇ, ἔτσι οὔτε εἰς αὐτὰς εἶναι δυνατόν, παρὰ ὅταν μόνον ἀποθάνῃ ὁ ἄνδρας των. Διότι ἐὰν ἦτο δυνατόν καὶ ἐν ὄσῳ ἔζη ὁ ἄνδρας της νὰ μετα-

κείνου πρὸς ἄλλον μεταπηδᾶν, τί γάμων ἔδει λοιπόν, ταις ἀλλήλων γυναιξὶν ἀδιακρίτως τῶν ἀνδρῶν κεχρημένων καὶ πάσαις ἀπλῶς ἀναμειγμένων ἀπάντων; Πῶς δὲ οὐκ ἂν καὶ πρὸς τοὺς συνοικοῦντας διεφθάρη ἢ διάθεις, τήμερον μὲν 5 τούτου, αὐριον δὲ ἐκείνου, καὶ πάλιν ἄλλων τῇ αὐτῇ συζῶντων γυναικί; Δικαίως οὖν ὁ Κύριος αὐτὸ μοιχείαν ἐκάλεσεν.

μα' Διὰ τί τοῖς Ἰουδαίοις συνεχώρησε ἀπόστασιν
 διδόναι ὁ Θεός.

1. Πῶς οὖν Ἰουδαίοις τοῦτο συνεχώρησεν; Δηλονότι διὰ 10 τὴν σκληροκαρδίαν, ἵνα μὴ συγγενικῶν αἱμάτων τὰς ἑαυτῶν πληρῶσιν οἰκίας. Τί γὰρ ἦν ἄμεινον, εἶπέ μοι, τὴν μισηθεῖσαν ἐκβληθῆναι ἔξω ἢ σφαγῆναι ἔνδον; Τοῦτο γὰρ ἂν ἐποίησαν, εἴ γε μὴ ἐξῆν αὐτοῖς ἐκβάλλειν. Διὰ τοῦτο φησὶν «Εἰ μισεῖς, ἔξαπόσειλον». Ὅταν δὲ τοῖς ἐπιεικέσι διαλέγηται 15 καὶ οἷς μηδὲ ὀργίζεσθαι συγχωρεῖ, τί λέγει; «Ἐὰν δὲ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος». Ὅρᾳς τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ἀπαραίτητον δουλείαν, τὸν ἑκατέρους περιβάλλοντα δεσμόν; Δεσμὸς γὰρ ὄντως ὁ γάμος, οὐ διὰ τὸν τῶν φροντίδων ὄχλον μόνον οὐδὲ διὰ τὰς λύπας τὰς καθημερινάς, ἀλλ' ὅτι παντὸς οἰκέτου 20 χαλεπώτερον ἀλλήλοις ὑποκεῖσθαι τοὺς γεγαμηκότας καταναγκάζει.

2. «Κρατεῖται», φηοῖν, «ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός». Καὶ τί τῆς δεσποτείας ταύτης τὸ κέρδος; Πάλιν γὰρ αὐτὸν δοῦλον τῆς κρατουμένης ποιεῖ, καινὴν τινα καὶ παράδοξον δουλείας 25 ἐπινοήσας ἀνίδοσιν καὶ καθάπερ ὑπὸ δεσποτῶν φυγάδες οἰκέται καθ' ἑαυτοὺς δεδεμένοι καὶ πάλιν ἀλλήλοις συνδεδεμένοι, διὰ τινος ἀλύσεως μικρᾶς ἐξ ἑκατέρας ἀρχῆς ταῖς

5. Πρὸς Δευτ. 24, 1.

6. Πρὸς Γεν. 3, 16.

πηδῶ ἀπὸ αὐτὸν εἰς ἄλλον καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον πάλιν εἰς ἄλλον, τί ἐχρειάζεται τότε πλέον τοὺς γάμους, τὴν στιγμήν ποῦ θὰ ἐχρησιμοποιοῦν οἱ ἄνδρες χωρὶς διάκρισιν τὰς γυναῖκας καὶ ὅλοι θὰ ἤρχοντο εἰς σαρκικὴν μίξιν μὲ ὅλας γενικῶς τὰς γυναῖκας; Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μὴ διαφθαρῇ ἡ διάθεσις πρὸς τοὺς συγκατοικοῦντας, ὅταν θὰ ἔπρεπε νὰ συζοῦν μὲ τὴν ἰδίαν γυναῖκα σήμερον αὐτοί, αὔριον δὲ ἄλλοι ἄνδρες καὶ μετὰ πάλιν ἄλλοι; Δικαίως λοιπὸν ὁ Κύριος ἐκάλεσεν αὐτὸ μοιχείαν.

μα' Περὶ τοῦ ὅτι, διατί ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ δίδουν διαζύγιον.

1. Πῶς λοιπὸν τὸ ἐπέτρεψεν αὐτὸ εἰς τοὺς Ἰουδαίους; Ἐξ αἰτίας τῆς σκληροκαρδίας των φυσικά, διὰ νὰ μὴ γεμίζουν τὰς οἰκίας των μὲ συγγενικὰ αἵματα. Διότι τί θὰ ἦτο καλύτερον, εἶπέ μου, νὰ ἐκδιωχθῇ ἡ μισηθεῖσα σύζυγος ἢ νὰ σφαγῇ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν; Καθ' ὅσον αὐτὸ θὰ ἔκαμνον, ἐὰν δὲν ἦτο δυνατόν εἰς αὐτοὺς νὰ τὴν ἐκδιώξουν. Διὰ τοῦτο λέγει «Ἐὰν τὴν μισῆς, ἐκδίωξέ την»⁵. Ὅταν ὁμως ὁμιλῇ διὰ τὰς ἡπίας καὶ εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐπιτρέπει οὔτε καὶ νὰ ὀργίζωνται, τί λέγει; «Ἐὰν ὁμως χωρισθῇ, ἄς μείνη ἄγαμος». Βλέπεις τὸν ἐξαναγκασμὸν καὶ τὴν ἀναγκαίαν δουλείαν, τὸν δεσμὸν ποῦ περιβάλλει καὶ τοὺς δύο; Διότι πράγματι ὁ γάμος εἶναι δεσμὸς, ὄχι μόνον ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους τῶν φροντίδων, οὔτε ἐξ αἰτίας τῶν καθημερινῶν στενοχωριῶν, ἀλλὰ διότι ἐξαναγκάζει τοὺς συζύγους νὰ φέρωνται ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον χειρώτερα ἀπὸ κάθε δοῦλον.

2. «Ὁ ἄνδρας», λέγει, «ἄς ἐξουσιάζῃ τὴν γυναῖκα του»⁶. Καὶ ποῖον εἶναι τὸ κέρδος αὐτὸ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνδρός; Πάλιν δηλαδὴ τὸν κάμνει τὸν ἄνδρα δοῦλον τῆς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ γυναικός, ἐπινοήσας κάποιαν πρωτοφανῆ καὶ παράξενον ἀνταπόδοσιν δουλείας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς δένονται ὑπὸ τῶν κυρίων των οἱ φυγάδες δοῦλοι ὁ καθένας ξεχωριστὰ καὶ μετὰ δένονται ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον μὲ κάποιαν ἀλυσίδα μικρὰν ποῦ συνδέονται

πέδαις προσηλωμένοι, οὐκ ἂν δύναιντο μετ' ἐξουσίας βαδί-
 ζειν τῷ τὸν ἕτερον ἀναγκάζεσθαι ἔπεσθαι θατέρῳ, οὕτω καὶ
 αἱ τῶν γεγαμηκότων ψυχαὶ ἔχουσι μὲν καὶ ἰδίας φροντίδας,
 ἔχουσι δὲ καὶ ἐτιέραν ἀνάγκην τὴν ἐκ τοῦ πρὸς ἀλλήλους
 5 συνδέσιμον, πάσης ἀλύσεως χαλεπώτερον ἄγχουσαν καὶ τὴν
 ἀμφοτέρων ἐλευθερίαν ἀφαιρουμένην τῷ μὴ καθάπαξ ἐνὶ
 παραδοῦναι τὴν ἀρχήν, ἀλλ' εἰς ἑκατέρους αὐτῆς διανεῖμαι
 τὴν ἐξουσίαν. Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ διὰ τὴν ἐκ τῆς ἡδονῆς
 παραμυθίαν πᾶσαν ἔτιοιμοι κατὰ γνώσιν ἐνεργεῖν;

10 3. Οὐδὲ γὰρ μικρὸν ὑποτιμνεται τῆς ἡδονῆς μέρος ἐν
 ταῖς πρὸς ἀλλήλους ὀργαῖς καὶ ἀπεχθείαις πολλάκις ἀναλι-
 σκομένου χρόνου μακροῦ. Καὶ ἡ δουλεία δὲ αὕτη τῷ τὴν
 ἐτιέρου μοχθηρίαν ἀναγκάζεσθαι καὶ ἄκοντα θάτερον φέρειν
 ἅπασαν ἱκανὴ συσκιᾶσαι τρυφήν. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος ἐ-
 15 κείνος πρῶτον μὲν δι' ἐντιρεπτικῶν ρημάτων ἀνέστειλλε τὴν
 πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν φορὰν δαί τὰς πορνείας λέγων καὶ
 ἀκρασίας καὶ πυρώσεις. Ἐπειδὴ δὲ συνεῖδε βραχὺν ὄντα
 τοῖς πολλοῖς τὸν τῆς καταγνώσεως λόγον, τὸ τοῦτου πάλιν
 ἰσχυρότερον πρὸς ἀποτροπὴν τίθησι, διὸ καὶ οἱ μαθηταὶ
 20 εἶπεῖν ἠναγκάσθησαν «Οὐ συμφέρει γαμῆσαι». Τοῦτο δὲ
 ἔστι τὸ μηδένα ἑαυτοῦ κύριον εἶναι τῶν γεγαμηκότων. Καὶ
 οὐκέτι τοῦτο ἐν παραινέσεως τάξει καὶ συμβουλῆς εἰσηγεῖται,
 ἀλλ' ἐν ἐπιτάγματι καὶ ἐντολῆς ἀνάγκη. Τὸ μὲν γαμῆν ἢ
 μὴ γαμῆν ἐφ' ἡμῖν, τὸ δὲ μὴ ἐκόντας ἀλλ' ἄκοντας φέρειν
 25 τὴν δουλείαν, οὐκ ἐφ' ἡμῖν.

4. Τί δήποτε; Ὅτι οὐκ ἀγνοοῦντες ταύτην εἰλόμεθα τὴν
 ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα αὐτῆς ἐπισιτάμενοι τὰ δικαιώματα
 καὶ τοὺς νόμους ἐκόντες ἑαυτοὺς ὑποβάλλομεν τῷ ζυγῷ. Μετὰ

καὶ τὰ δύο ἄκρα τῆς μὲ τὰ δεσμὰ καὶ ἔτσι δὲν ἠμποροῦν μὲ ἐλευθερίαν νὰ βαδίζουν ἀναγκαζόμενοι νὰ ἀκολουθοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἔτσι καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν συζύγων ἔχουν μὲν καὶ τὰς ἰδιαιτέρας φροντίδας των, ἀλλὰ ἔχουν καὶ ἄλλην ἀνάγκην ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὸν μεταξύ των σύνδεσμον, ποὺ τοὺς καταπιέζει φοβερώτερον ἀπὸ κάθε ἀλυσίδα καὶ ἀφαιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τῶν δύο, μὲ τὸ ὅτι δὲν παρέδωσε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν ἓνα ἅπαξ διὰ παντός, ἀλλὰ μὲ τὸ ὅτι διεμοίρασε τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς δύο. Ποῦ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἔτοιμοι νὰ ὑπομείνουν χάριν τῆς παρηγορίας τῆς ἡδονῆς κάθε κατάκρισιν;

3. Βέβαια ἡ ἡδονὴ δὲν μειώνεται καὶ ὀλίγον ἀπὸ τὸ ὅτι καταναλίσκεται πολλὰς φορὰς πολὺς χρόνος ἀπὸ τοὺς μεταξύ των παροργισμοὺς καὶ τὰ μίση. Καὶ ἡ δουλεία δὲ αὐτὴ ποὺ ἐξαναγκάζει τὸν ἓνα νὰ ὑπομένη τὴν μοχθηρίαν τοῦ ἄλλου χωρὶς τὴν θέλησίν του, εἶναι ἰκανὴ νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἡδονῆς. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος ἐκεῖνος κατ' ἀρχὴν μὲν ἀνέκοψε τὴν ὁρμὴν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν μὲ λόγια ἀποτρεπτικὰ λέγων, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πορνείας καὶ ἀκρασίας καὶ τῆς πυρώσεως. "Ὅταν ὁμως διεπίστωσεν νὰ εἶναι ἀσήμαντος διὰ τοὺς πολλοὺς ὁ λόγος τῆς κατακρίσεως, θέτει πάλιν αὐτὸ ποὺ ἦτο ἰσχυρότερον πρὸς ἀποτροπὴν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ ἠναγκάσθησαν νὰ εἰποῦν· «Δὲν συμφέρει νὰ συνάψῃ κανεὶς γάμον»⁷. Αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐγγάμους δὲν εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του. Καὶ δὲν τὸ εἰσηγεῖται αὐτὸ πλέον ὑπὸ μορφήν παραινέσεως καὶ συμβουλῆς, ἀλλὰ ὑπὸ μορφήν ὑποχρεωτικῆς προσταγῆς καὶ ἐντολῆς. Τὸ νὰ συνάψωμεν ἢ ὄχι γάμον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, τὸ νὰ ὑπομένωμεν ὁμως τὴν δουλείαν ὄχι μὲ τὴν θέλησίν μας ἀλλὰ χωρὶς τὴν θέλησίν μας δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς.

4. Διατί τέλος πάντων; Διότι δὲν ἐπροτιμήσαμεν αὐτὸν τὸν τρόπον ζωῆς ἀπὸ ἄγνοιαν, ἀλλὰ γνωρίζοντες πάρα πολὺ καλὰ τὰ δικαιώματα καὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ, μὲ τὴν θέλησίν μας ἐθέσαμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας κάτω ἀπὸ αὐτὸν τὸν ζυγόν. Εἰς τὴν συνέχειαν ὁμως, ἀφοῦ ὠμίλησε

δὲ ταῦτα περὶ τῶν ταῖς ἀπίστοις συνοικούντων διαλεχθεὶς
καὶ πᾶσιν ἀκριβῶς τοῖς περὶ τοῦ γάμου νόμοις ὑπεξεληθὼν
καὶ τὸν περὶ τῶν οἰκειῶν λόγον παρεμβαλὼν καὶ παραμυθη-
σόμενος αὐτοὺς ἰκανῶς μὴ ἐλατιοῦσθαι τῇ δουλείᾳ ταύτῃ
5 τὴν εὐγένειαν αὐτοῖς τὴν πνευματικὴν, μέτεισι λοιπὸν ἐπὶ
τὸν τῆς παρθενίας λόγον ὃν πάλαι μὲν ὤδινε καὶ κατα-
σπεῖραι ἔσπευδεν, ἀπίτεκε δὲ νῦν, οὐδὲ ἐν τοῖς περὶ τοῦ
γάμου λόγοις ἀποσιωπῆσαι καρτερήσας αὐτόν.

5. Ἐν βραχεῖ μὲν γὰρ καὶ διεσπαρμένως, ἐνύφηνε δὲ
10 αὐτὸν ὁμοῦς καὶ κείνη τῇ παραινέσει καὶ τῇ καλλίστῃ ταύτῃ
μεθόδῳ προγυμνάσας αὐτῶν τὰς ἀκοάς, καὶ τὴν διάνοιαν
προλεάνας, εἴσοδον ἀρίστην τῷ λόγῳ παρασκευάζει. Μετὰ
γοῦν τὴν πρὸς τοὺς οἰκέτας παραίνεσιν - «Τιμῆς», γὰρ φη-
σιν, «ἡγοράσθητε, μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων» -, τῆς δε-
15 σποικῆς ἡμᾶς ἀναμνήσας εὐεργεσίας καὶ τοῦτω πάντων τὰς
διανοίας ἀναστήσας καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄρας, οὕτω τοῖς
περὶ τῆς παρθενίας ἐμβάλλει λόγους, ταῦτα λέγων τὰ ρή-
ματα· «Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω,
γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἡλεημένος ὑπὸ κυρίου πιστὸς εἶναι».
20 Καίτοι γε καὶ ἐπὶ τῶν πιστῶν τῶν ταῖς ἀπίστοις συνεξεν-
γμένων οὐκ ἔχων ἐπιταγὴν, μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας ἐνο-
μοθέτεις, οὕτως γράφων· «Τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, οὐκ
ὁ Κύριος· εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον καὶ αὐτὴ
συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν».

25 6. Τί οὖν οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῶν παρθένων τὸ αὐτὸ ποιεῖς
ἀποφαινόμενος; Ὅτι περὶ τούτου φανερῶς ὁ Χριστὸς διε-
τάξαιτο, κωλύων εἰς ἐπιτάγματος ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα ἐλθεῖν.
Τὸ γὰρ «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω», κύριον τὸν ἀκροά-
την τῆς αἰρέσεως ποιοῦντός ἐστι. Περὶ μὲν οὖν τῆς ἐγκρα-

8. Α' Κορ. 7, 23.

9. Α' Κορ. 7, 25.

10. Α' Κορ. 7, 12.

11. Ματθ. 19, 12.

δι' αὐτοὺς ποὺ συγκατοικοῦν μὲ ἀπίστους συζύγους καὶ ἀνέπτυξε μὲ ἀκρίβειαν ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις ἀπὸ τὸν γάμον καὶ ἀφοῦ παρενέβαλε καὶ τὸν λόγον περὶ τῶν δούλων καὶ ἐπαρηγόρησεν αὐτοὺς ἀρκετά, ὥστε νὰ μὴ μειώσουν τὴν πνευματικὴν των εὐγένειαν ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς δουλείας, μεταβαίνει εἰς τὴν συνέχειαν εἰς τὸν λόγον περὶ τῆς παρθενίας, ποὺ τὸν ἐβασάνιζε μὲν ἀπὸ παλαιὰ καὶ προσεπάθει νὰ τὸν σπείρη, τὸν ἐγέννησεν ὅμως τώρα, διότι δὲν ἠμπόρεσε νὰ κρατηθῆ νὰ ἀποσιωπήσῃ αὐτὸν ὁμιλῶν περὶ τοῦ γάμου.

5. Μὲ συντομίαν βέβαια καὶ διεσπαρμένα, ἀλλ' ὅμως ἀνέπτυξεν αὐτὸν καὶ εἰς ἐκείνην τὴν συμβουλήν, καὶ ἀφοῦ μὲ τὴν ἀρίστην αὐτὴν μέθοδον προετοίμασε τὰς ἀκοὰς αὐτῶν καὶ προελέανε τὴν σκέψιν των, κάμνει ἀρίστην εἴσοδον εἰς τὸ θέμα τῆς παρθενίας. Μετὰ λοιπὸν τὴν συμβουλήν πρὸς τοὺς δούλους — Διότι λέγει· «Ἦγοράσθητε μὲ τίμημα ἀκριβόν, μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων»⁸ —, ἀφοῦ μᾶς ὑπενθύμισε τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Κυρίου καὶ ἔτσι ἀφοῦ διηγείρεν ὅλων τὰς διανοίας καὶ τὰς ἀνύψωσε πρὸς τὸν οὐρανόν, τότε πλέον παρεμβάλλει καὶ τοὺς λόγους περὶ παρθενίας, λέγων αὐτὰ τὰ λόγια· «Περὶ δὲ τῶν παρθένων δὲν ἔχω ἐντολήν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ δίδω μόνον γνώμην σὰν ἓνας ποὺ ἔχει ἐλεηθῆ ἀπὸ τὸν Κύριον νὰ εἶναι πιστός»⁹. Μολονότι ὅμως δὲν εἶχε ἐντολήν καὶ διὰ τοὺς πιστοὺς ποὺ εἶναι νυμφευμένοι μὲ ἀπίστους γυναῖκας, ἐνομοθέτει μὲ πολλὴν αὐθεντίαν, γράφων τὰ ἐξῆς· «Εἰς δὲ τοὺς ὑπολοίπους δίδω ἰδικὴν μου ἐντολήν, ὅχι ὁ Κύριος· ἐὰν κάποιος ἀδελφὸς ἔχη γυναῖκα ἄπιστον καὶ αὐτὴ δέχεται νὰ κατοικῆ μαζί του, ἄς μὴ τὴν ἀφήνῃ»¹⁰.

6. Διατί λοιπὸν δὲν ὁμιλεῖς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ διὰ τὰς παρθένους; Διότι διὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἔδωσε ρητὴν ἐντολήν ὁ Χριστός, ἐμποδίζων τὸ πρᾶγμα νὰ φθάσῃ νὰ γίνῃ ἀναγκαστικὴ ἐντολή. Διότι τὸ «Αὐτὸς ποὺ ἠμπορεῖ νὰ τὸ δεχθῆ αὐτὸ ἄς τὸ δεχθῆ καὶ ἄς προχωρήσῃ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν του»¹¹, παρέχει εἰς τὸν ἀκροατὴν τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐκλέξῃ. Ὅμιλῶν λοιπὸν περὶ τῆς ἐγκρατείας,

τείας διαλεγόμενος, «Θέλω», φησί, «πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτὸν» ἐν ἐγκρατεία. Καὶ πάλιν· «Λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ παῖς χήραις, ὅτι καλὸν αὐτοῖς εἶναι μείνωσιν ὡς καὶ ἐγώ». Ἐν δὲ τοῖς περὶ τῆς παρθενίας λόγοις οὐδαμοῦ
5 παρήγαγεν ἑαυτὸν. Διὰ τοῦτο καὶ σφόδρα ὑφειμένως καὶ μετὰ πολλῆς ὑποστολῆς διαλέγεται· οὐ γὰρ αὐτῷ τὸ πρᾶγμα κατώρθωτο· «Ἐπιταγὴν οὐκ ἔχω», φησὶν.

7. Πρῶτον τὴν αἴρεσιν θεῖς καὶ τὸν ἀκροάτην εὐγνώμονα κατασιήσας, οὕτως ἐπάγει τὴν συμβουλήν. Ἐπειδὴ γὰρ
10 τὸ τῆς παρθενίας ὄνομα πολὺν εὐθέως ἐμφαίνει τὸν πόνον λεχθέν, διὰ τοῦτο οὐκ εὐθέως ἐπὶ τὴν παραινέσιν ἔδραμεν, ἀλλὰ θεραπεύσας πρότερον τῇ τῆς ἐπιταγῆς αἰρέσει τὸν μαθητὴν εὐήριόν τε καὶ τιθασὸν αὐτοῦ κατασκευάσας τὴν ψυχὴν, οὕτω ποιεῖται τὴν εἰσήγησιν. Ἦκουσας παρθενίαν, ὄνομα
15 πολλῶν πόνων καὶ ἰδρώτων. Μὴ δείσης· οὐκ ἔστι τὸ πρᾶγμα ἐπίταγμα, οὐδὲ ἐντολῆς ἀνάγκη ἐπάγεται, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἔκοντας καὶ μετὰ προαιρέσεως δεχομένους αὐτὴν τοῖς οἰκείοις ἀμείβεται καλοῖς, τὸν φαιδρὸν καὶ εὐανθῆ στέφανον περιτιθεῖσα αὐτῶν τῇ κεφαλῇ, τοὺς δὲ παραιτουμένους αὐτὴν
20 καὶ οὐκ ἐθέλοντας προσέειπαι οὔτε κολάζει οὔτε ἄκοντας ἀναγκάζει τοῦτο ποιεῖν.

8. Οὐ ταύτη δὲ μόνον ἀνεπαχθῆ τὸν λόγον εἰργάσαιτο καὶ ἡδύνη, ἀλλὰ καὶ τῷ τὴν χάριν τοῦ πράγματι οὐκ αὐτοῦ φάναι εἶναι ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ. Οὐ γὰρ εἶπε περὶ δὲ τῶν
25 παρθένων οὐκ ἐπιτάσσω, ἀλλ' «Ἐπιταγὴν οὐκ ἔχω», ὡς ἂν εἰ εἶπεν, εἰ μὲν ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν ἐγὼ κινούμενος ταῦτα παρήκουν, οὐκ ἔδει θαρρεῖν· ἐπειδὴ δὲ τῷ Θεῷ τοῦτο ἔδοξεν, ἀσφαλὲς τὸ τῆς ἀδείας ἐνέχυρον. Τὴν μὲν ἐξουσίαν τοῦ τὰ τοιαῦτα ἐπιτάττειν παρήρημαι, εἰ δὲ θούλεσθε ἀκούειν

λέγει· «Θέλω ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως ἐγώ», δηλαδή ν' ἀσκοῦν ἐγκράτειαν. Καί πάλιν· «Λέγω δὲ εἰς τοὺς ἀγάμους καὶ εἰς τὰς χήρας, ὅτι εἶναι καλὸν εἰς αὐτοὺς ἐὰν μείνουν ὅπως καὶ ἐγώ». Εἰς τοὺς λόγους ὅμως περὶ τῆς παρθενίας πουθενὰ δὲν παρενέβαλε τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁμιλεῖ μὲ πάρα πολὺ ἐλαστικότητα καὶ μὲ πολλὴν περιορισμόν· διότι οὔτε αὐτὸς ἔχει κατορθώσει αὐτό· «Δὲν ἔχω ἐντολήν», λέγει.

7. Κατὰ πρῶτον ἀφοῦ ἔθεσε τὴν δυνατότητα τῆς ἐκλογῆς καὶ κατέστησε εὐγνώμονα τὸν ἀκροατὴν, εἰς τὴν συνέχειαν προσθέτει τὴν συμβουλήν. Διότι, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τῆς παρθενίας λεγόμενον εὐθύς ἀμέσως παρουσιάζει πολὺν κόπον, διὰ τοῦτο εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δὲν ἔσπευσεν εἰς τὴν συμβουλήν, ἀλλ' ἀφοῦ ἐθεράπευσε προηγουμένως τὸν μαθητὴν μὲ τὴν δυνατότητα τῆς ἐκλογῆς τῆς ἐντολῆς καὶ κατέστησε τὴν ψυχὴν του ὑπάκουον καὶ ἡμερον, τότε πλέον προχωρεῖ εἰς τὴν εἰσήγησιν. Ἦκουσες παρθενίαν, ὄνομα γεμᾶτον ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ἰδρῶτας. Μὴ φοβηθῆς· δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα προσταγή, οὔτε ἔχει τὴν μορφήν ἀναγκαστικῆς ἐντολῆς, ἀλλὰ ἐκείνους πού μὲ τὴν θέλησίν των καὶ ὅλως ἐλευθέρως δέχονται αὐτὴν τοὺς ἀμείβει μὲ τὰ ἰδικά της καλά, θέτουσα ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν των τὸν φαιδρὸν καὶ λαμπρὸν στέφανον, ἐνῶ αὐτοὺς πού τὴν ἀποφεύγουν καὶ δὲν θέλουν νὰ τὴν πλησιάσουν οὔτε τοὺς τιμωρεῖ οὔτε τοὺς ἀναγκάζει νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ χωρὶς τὴν θέλησίν των.

8. Ἄλλὰ δὲν κατέστησε τὸν λόγον μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐλαφρὸν καὶ εὐχάριστον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, ὅτι ἡ χάρις τοῦ πράγματος δὲν εἶναι ἰδική του, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ. Διότι δὲν εἶπε, Ἐπερὶ δὲ τῶν παρθένων δὲν δίδω ἐντολήν, ἀλλὰ «Δὲν ἔχω ἐντολήν», ὡσὰν κατὰ κάποιον τρόπον νὰ ἔλεγε· Ἐὰν μὲν συνεβούλευα αὐτὰ κινούμενος ἀπὸ ἀνθρωπίνους σκέψεις, δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχετε θάρρος, ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ εἶναι θέλησις τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἐξασφαλισμένη ἡ ἐγγύησις τῆς ἀδείας. Τὴν μὲν ἐξουσίαν τοῦ νὰ προστάσω τέτοια πράγματα δὲν τὴν ἔχω, ἐὰν ὅμως

ὡς ὁμοδούλου, «Γνώμην δίδωμι», φησίν, «ὡς ἠλεημένος ὑπὸ Κυρίου πιστὸς εἶναι».

9. Ἐξίον δὲ ἐνταῦθα θαυμάσαι τοῦ μακαρίου τὴν πολλὴν εὐμηχανίαν καὶ τὴν σύνεσιν καὶ πῶς δύο ἀναγκαίων καὶ ἐ-
5 ναντίων ἀπειλημένους, τοῦ τε συσιῆσαι τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ὥστε εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὴν συμβουλήν καὶ τοῦ μηδὲν μέγα φθέγγασθαι περὶ ἑαυτοῦ διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ταύτης γερ-
νῆναι ἐκτός, ἀμφοτέρωθεν ἐν θραχεῖ κατεσκευάσεν. Τῷ μὲν γὰρ εἶπεῖν «Ὡς ἠλεημένος», συνίστησι πῶς ἑαυτόν, τῷ δὲ μὴ
10 ἀπὸ τοῦ λαμπροτέρου τοῦτο ποιῆσαι μέρους, ταπεινοῖ καὶ συσιέλλει πάλιν.

μβ' Περὶ τῆς τοῦ Παύλου ταπεινοφροσύνης.

1. Οὐ γὰρ εἶπε· δίδωμι γνώμην ὡς πιστευθεὶς τὸ εὐα-
γέλιον, ὡς ἀξιωθεὶς εἶναι κῆρυξ τῶν ἐθνῶν, ὡς προ-
15 στασίαν τὴν ὑμετέραν ἐγχειρισθεὶς, ὡς διδάσκαλος καὶ κα-
θηγητής, ἀλλὰ τί; «Ὡς ἠλεημένος», φησίν, «ὑπὸ Κυρίου πιστὸς εἶναι» καὶ τὸ ἔλαττον θείας. Ἐλαττον γὰρ τοῦ διδάσκαλον εἶναι τῶν πιστῶν τὸ μόνον εἶναι πιστόν. Καὶ ἕτερον ἐπι-
ροεῖ πάλιν ταπεινώσιν. Ποίαν δὲ ταύτην; Οὐκ εἶπεν ὡς γε-
20 νόμενος πιστός, ἀλλ' «Ὡς ἠλεημένος εἶναι πιστός». Μὴ γὰρ τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν μόνον νομί-
σης τῆς δωρεᾶς εἶναι τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ πιστεῦσαι ἀπὸ τοῦ ἔλεους μοι γέγονεν ἐκείνου. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἄξιός ἤμην, φησί, κατηξιώθην τῆς πίστεως, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠλεήθην
25 μόνον· ὁ δὲ ἔλεος χάριτός ἐστιν, οὐ τοῦ καὶ ἄξιαν.

2. Ὡστε εἰ μὴ ἦν σφόδρα εὐσπλαγχνος ὁ Θεός, οὐ μόνον

θέλετε ἀκούσατέ με ὡσάν ὁμόδουλόν σας, διότι λέγει· «Σᾶς δίδω τήν γνώμην μου ὡσάν κάποιος πού ἠλεήθη ἀπό τόν Κύριον νά εἶναι πιστός».

9. Ἄξιζαι δέ κανεῖς ἐδῶ νά θαυμάσῃ τήν πολλήν ἀμηχανίαν καί τήν σύνεσιν τοῦ μακαρίου καί πῶς, εὐρεθεῖς μεταξὺ δύο ἀναγκαίων καί ἀντιθέτων πραγμάτων, καί τοῦ νά προβάλλῃ τόν ἑαυτόν, ὥστε νά γίνῃ εὐπρόσδεκτος ἢ συμβουλή, καί τοῦ νά μὴ εἰπῇ τίποτε τὸ μέγαλον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐπειδὴ καί αὐτός ἦτο ἐκτός αὐτῆς τῆς ἀρετῆς, τὰ ἐπέτυχε καί τὰ δύο μὲ σύντομα λόγια. Διότι μὲ τὸ νά εἰπῇ «Ὡσάν κάποιος πού ἠλεήθη», συνιστᾷ κατὰ κάποιον τρόπον τόν ἑαυτόν του, ἐνῶ μὲ τὸ νά μὴ τὸ παρουσιάσῃ αὐτὸ ἀπὸ τήν λαμπροτέραν του μορφήν, ταπεινώνει καί περιορίζει τόν ἑαυτόν του.

μβ' Περὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τοῦ Παύλου.

1. Πράγματι δὲν εἶπε, Ἐῶς δίδω τήν γνώμην μου, ὡσάν κάποιος πού μοῦ ἐνεπιστεύθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ εὐαγγέλιον καί ἠξιώθην νά γίνω κῆρυξ τῶν ἐθνῶν, ὡσάν κάποιος πού μοῦ ἀνετέθη ἡ ἰδική σας προστασία, ὡσάν διδάσκαλος καί καθηγητής, ἀλλὰ τί; «Ὡσάν κάποιος», λέγει, «πού ἠλεήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου νά εἶναι πιστός», παρουσιάζων δηλαδὴ τὸ ἐλάχιστον. Διότι εἶναι ἐλάχιστον τὸ νά εἶναι μόνον πιστός ἀπὸ τὸ νά εἶναι διδάσκαλος τῶν πιστῶν. Καί πάλιν δὲ ἐπινοεῖ ἄλλην ταπεινώσιν. Ποία δὲ εἶναι αὐτή; Δὲν εἶπεν, ὡσάν κάποιος πού ἔγινε πιστός, ἀλλὰ «Ὡσάν κάποιος πού ἠλεήθη νά εἶναι πιστός». Μὴ δηλαδὴ νομίσης ὅτι μόνον ἡ ἀποστολή μου καί τὸ κήρυγμα καί ἡ διδασκαλία εἶναι δωρεὰ τοῦ Θεοῦ καθ' ὅσον καί αὐτὴ ἀκόμη ἡ πίστις μου εἰς αὐτὸν συνέβη ἀπὸ τήν εὐσπλαχνίαν τοῦ Θεοῦ. Βέβαια, λέγει, δὲν κατηξιώθην τῆς πίστεως ἐπειδὴ ἤμουν ἄξιος, ἀλλ' ἐπειδὴ καί μόνον ἠλεήθην· τὸ δὲ ἔλεος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, καί ὄχι ἐπειδὴ ἤμουν ἄξιος.

2. Ὡστε, ἐάν ὁ Θεός δὲν ἦτο πάρα πολὺ εὐσπλαγ-

ἀπόστολος ἀλλ' οὔτε πιστὸς ἠδυνήθην ἂν γενέσθαι ποιέ. Εἶδες
 εὐγνωμοσύνην οἰκέτου καὶ συντριμμένην καρδίαν; Πῶς οὐ-
 δὲν πλέον ἐαυτῷ δίδωσι τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὁ κοι-
 νὸν αὐτῷ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἦν, τὸ τῆς πίστεως, οὐκ αὐτοῦ
 5 φησιν εἶναι ἀλλὰ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ταῦ-
 τὸν ἐμφαίνων διὰ τῶν ρημάτων τούτων, οἴοντως ἔλεγε· μὴ
 ἀπαξιώσητε συμβουλὴν δέξασθαι παρ' ἐμοῦ· οὐδὲ γὰρ ὁ Θεὸς
 ἀπηξιώσέ με τοῦ ἐλέους τοῦ παρ' αὐτοῦ. Ἄλλως τε οὐ καὶ
 γνώμη τὸ προᾶγμά ἐστιν, οὐκ ἐπίταγμα· συμβουλεύω γάρ, οὐ
 10 νομοθετῶ. Τὸ δὲ τὰ παρασιάντα ἐκάστῳ συμφέροντα φέρειν
 εἰς μέσον καὶ προτιθέναι οὐδεὶς κωλύσειεν ἂν νόμος καὶ
 μάλιστα ὅταν ἐξ αἰτήσεως τοῦτο γίνηται τῶν ἀκροατῶν καὶ
 ἐγ' ὑμῶν. «Νομίζω», οὗν φησι, «τοῦτο καλὸν ὑπάρχει». Ὁρᾷς
 πάλιν ὑφειμένον τὸν λόγον καὶ πάσης ἔρημον ἐξουσίας; Καί-
 15 τοι γε ἐνήν οὕτως εἰπεῖν· ἐπειδὴ ὁ Κύριος οὐκ ἐπέταξε παρ-
 θενίαν, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐγώ. Συμβουλεύω δὲ ὑμῖν καὶ παραι-
 νῶ τοῦτο ζηλοῦν, καὶ γὰρ ἀπόστολος ὑμῶν εἰμι.

3. Καθάπερ καὶ μετὰ ταῦτα διαλεγόμενος αὐτοῖς ἔ-
 λεγεν· «Εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμι ἀπόστολος, ἀλλὰ γε ὑμῖν εἰμι».
 20 Ἄλλ' ἐνταῦθα οὐδὲν πούτων φθέγγεται, ἀλλὰ μετὰ πολ-
 λῆς φειδοῦς τοῖς ρήμασι κέχρηται, ἀντὶ μὲν τοῦ συμβου-
 λεύω, «Γνώμην δίδωμι», λέγων, ἀντὶ δὲ τοῦ ὡς διδά-
 σκαλος, «Ὡς ἠλεημένος ὑπὸ Κυρίου πιστὸς εἶναι». Καὶ
 ὡσπερ οὐδὲ τούτων ἀρκούντων πρὸς τὸ συνεσταλμένον ποιῆ-
 25 σαι τὸν λόγον, ἀρχόμενος τῆς συμβουλῆς ὑποτίμνεται πάλιν
 τὴν ἐξουσίαν, οὐχ ἀπλῶς ἀποφαινόμενος, ἀλλὰ καὶ αἰτίαν
 προστιθείς. «Νομίζω» γὰρ «τοῦτο καλὸν ὑπάρχει», φησί,
 «διὰ τὴν ἐνεσιῶσαν ἀνάγκην». Καίτοι γε ὅτε περὶ ἐγκρα-
 τείας διελέγετο οὔτε τὸ νομίζω τέθεικεν οὔτε αἰτίαν τινά,

12. A' Κορ. 9, 2.

13. A' Κορ. 7, 26.

χνος, ὄχι μόνον δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ γίνω ἀπόστολος, ἀλλὰ οὔτε κἄν πιστός. Εἶδες εὐγνωμοσύνην δούλου καὶ καρδίαν συντετριμμένην; Πῶς τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν ἀποδίδει εἰς τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμη ποὺ ἦτο κοινὸν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ ἡ πίστις, λέγει ὅτι δὲν εἶναι ἰδικόν του κατόρθωμα, ἀλλὰ τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, τὸ ἴδιο δεικνύων μὲ τὰ λόγια αὐτά, ὡς ἐὰν ἔλεγε· «Μὴ ἀπαξιώσετε νὰ δεχθῆτε τὴν συμβουλήν μου· διότι οὔτε καὶ ὁ Θεὸς μὲ ὑπεξίωσε τοῦ ἐλέους του.» Ἄλλως τε δὲ αὐτὸ ποὺ σᾶς λέγω εἶναι γνώμη μου καὶ ὄχι προσταγή· διότι συμβουλεύω, δὲν νομοθετῶ. Τὸ νὰ παρουσιάσῃ δὲ κανεὶς εἰς τὸν καθένα αὐτὰ ποὺ θεωρεῖ συμφέροντά του καὶ νὰ τοῦ τὰ συστήσῃ κανεὶς νόμος δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἐμποδίσῃ καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὸ γίνεται κατὰ παράκλησιν τῶν ἀκροατῶν, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται καὶ μὲ σᾶς. «Νομίζω», λοιπὸν λέγει, «ὅτι αὐτὸ εἶναι καλόν». Βλέπεις καὶ πάλιν τὸν λόγον ποὺ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ἡμερότητα καὶ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ἐξουσίαν; Μολονότι βέβαια θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ τὸ ἐξῆς· Ἐπειδὴ ὁ Κύριος δὲν ἐπέβαλε τὴν παρθενίαν μὲ ρητὴν ἐντολήν, διὰ τοῦτο οὔτε καὶ ἐγὼ τὸ κάνω. Σᾶς συμβουλεύω δὲ καὶ σᾶς προτρέπω νὰ τὴν ἐπιδιώκετε μὲ ζῆλον, καθ' ὅσον εἶμαι ἀπόστολός σας.

3. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ὁμιλῶν εἰς αὐτοῦς, ἔλεγεν· «Ἐὰν δι' ἄλλους δὲν εἶμαι ἀπόστολος, ὅπωςδὴποτε ὅμως εἶμαι διὰ σᾶς»¹². Ἐδῶ ὅμως δὲν λέγει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ τὰς λέξεις μὲ πολλὴν προσοχήν, λέγων, ἀντὶ μὲν τοῦ «συμβουλεύω», «γνώμην δίδω», ἀντὶ δὲ τοῦ «ὡσάν διδάσκαλος». «Ὡσάν κάποιος ποὺ ἠλεήθην ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ εἶμαι πιστός». Καὶ ὡσάν νὰ μὴ ἀρκοῦσαν ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ κάμουν τὸν λόγον ἡπιότερον, ἀρχίζων τὴν συμβουλήν μειώνει καὶ πάλιν τὴν ἐξουσίαν, καὶ δὲν ἀναφέρει ἀπλῶς τὴν γνώμην του, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὴν αἰτίαν. Διότι λέγει· «Νομίζω ὅτι αὐτὸ εἶναι καλόν διὰ τὴν παροῦσαν ἀνάγκην»¹³. Ἄν καὶ βέβαια ὅταν ὠμίλει περὶ ἐγκρατείας οὔτε τὸ νομίζω ἀνέφερον, οὔτε κάποιαν

ἀλλ' ἀπλῶς· «Καλόν ἐστιν αὐτοῖς εἶναι μείνωσιν ὡς καγώ»·
 ἐνταῦθα δέ· «Νομίζω οὖν τοῦτο εἶναι καλὸν διὰ τὴν ἐνε-
 σιῶσαν ἀνάγκην». Τοῦτο δὲ ποιεῖ οὐκ ἀμφιβάλλων περὶ τοῦ
 πράγματος - ἄπαγε - ἀλλὰ τῇ τῶν ἀκουόντων κρίσει τὸ πᾶν
 5 ἐπιτρέψαι βουλόμενος. Τοιοῦτον γὰρ ὁ σύμβουλος, οὐκ αὐτὸς
 τοῖς λεγομένοις ψηφίζεται, ἀλλὰ τὸ πᾶν ὑπὸ τὴν κρίσιν ἀφή-
 σι κεῖσθαι τῶν ἀκροαιῶν.

μγ' Ποίαν ὁ Παῦλος ἐνεσιῶσαν λέγει ἀνάγκην.

Ποίαν δὲ καὶ ἀνάγκην ἐνταῦθά φησιν; Ἐπεὶ τὴν ἀπὸ
 10 τῆς φύσεως; Οὐδαμῶς. Πρῶτον μὲν γὰρ εἰ ταύτην ἔλεγε,
 τοῦναντίον ἂν ὅπερ ἐβούλετο κατεσκεύασε μεμνημένος αὐτῆς.
 Οἱ γὰρ βουλόμενοι γαμεῖν ταύτην ἄνω καὶ κάτω σιτρέφουσι.
 Δεύτερον δὲ οὐκ ἂν αὐτὴν ἐνεσιῶσαν ἐκάλεσεν. Οὐ γὰρ νῦν
 πρῶτον, ἀλλ' ἄνωθεν εἰς τὸ τῶν ἀνθρώπων κατεφυτεύθη
 15 γένος, καὶ πάλοι μὲν χαλεπωτέρα καὶ ἀτιθάσειτος ἦν, παρα-
 γενομένου δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιδοθείσης, εὐ-
 καταγώνιστος γέγονεν, ὥστε οὐ περὶ ταύτης ὁ λόγος αὐτῷ,
 ἀλλ' ἑτέραν τινὰ αἰνίττειται πολύτροπον καὶ πολυειδῆ. Τίς
 οὖν ἐστὶν αὕτη; Ἡ τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων διαστροφή.
 20 Τοσαύτη γὰρ ἐστὶν ἡ σύγχυσις, τοσαύτη τῶν φροντίδων ἡ τυ-
 ραννίς, τοσοῦτος ὁ τῶν περιστάσεων ὄχλος, ὡς καὶ ἄκοντα
 πολλάκις ἀναγκάζεσθαι τὸν γεγαμηκότα ἁμαρτάνειν καὶ πλημι-
 μελεῖν.

μδ' Ὅτι εὐκολώτερον εἶναι διὰ παρθενίας.

25 *ἢ διὰ γάμον βασιλείας τυχεῖν.*

1. Τὸ μὲν γὰρ παλαιὸν ἡμῖν οὐ τοσοῦτον ἀρετῆς πρού-

αίτιαν, ἀλλ' ἀπλῶς εἶπεν· «Καλὸν εἶναι εἰς αὐτοὺς ἐὰν μείνουν ὅπως καὶ ἐγώ»· ἐνῶ ἐδῶ «Νομίζω λοιπὸν ὅτι αὐτὸ εἶναι καλὸν διὰ τὴν παροῦσαν ἀνάγκην». Αὐτὸ δὲ τὸ κάμνει ὄχι ἐπειδὴ ἀμφιβάλλει διὰ τὸ πρᾶγμα — μακρὰ μία τέτοια σκέψις — ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει ν' ἀναθέσῃ ὅλα εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀκροατῶν του. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ σύμβουλος· δὲν ἀποφασίζει ὁ ἴδιος δι' αὐτὰ ποῦ λέγει, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἀφήνει εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀκροατῶν του.

μγ' Περὶ τοῦ ποίαν ἀνάγκην ὀνομάζει ὁ Παῦλος παροῦσαν.

Ποίαν ὅμως ἀνάγκην ἐννοεῖ ἐδῶ; Μήπως αὐτὴν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν φύσιν; Καθόλου. Διότι, πρῶτον μὲν, ἐὰν αὐτὴν ἐννοοῦσε, θὰ ἐπετύγχανε τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτὸ ποῦ ἤθελεν ἀναφέρων αὐτὴν. Διότι αὐτοὶ ποῦ θέλουν νὰ συνάψουν γάμον αὐτὴν τὴν ἀνάγκην προβάλλουν συνεχῶς. Δεύτερον δὲ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀνομάσῃ αὐτὴν παροῦσαν. Καθ' ὅσον δὲν παρουσιάσθη τώρα διὰ πρώτην φοράν, ἀλλὰ κατεφυτεύθη εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἀρχήν, καὶ παλαιότερον μὲν ἦτο φοβερωτέρα καὶ ἀχαλίνωτος, ὅταν ὅμως ἦλθεν ὁ Χριστὸς καὶ ἐσημειώθη πρόοδος εἰς τὴν ἀρετὴν, ἔγινεν εὐκολοκίνητος· ὥστε δὲν ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν, ἀλλ' ὑπονοεῖ κάποιαν ἄλλην πολὺπλοκον καὶ πολύμορφον. Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτή; Ἡ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν φυσικὴν θέσιν τῶν πραγμάτων τοῦ βίου. Διότι τόση εἶναι ἡ σύγχυσις, τόση ἡ τυραννία τῶν φροντίδων, τόσον τὸ πλῆθος τῶν περιστάσεων, ὥστε καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν του ν' ἀναγκάζεται πολλὰς φορές ὁ ἔγγαμος νὰ ἀμαρτάνῃ καὶ νὰ πλημμελῇ.

ιδ' Περὶ τοῦ ὅτι εἶναι εὐκολώτερον νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν διὰ τῆς παρθενίας παρὰ διὰ τοῦ γάμου.

1. Εἰς τὴν παλαιὰν λοιπὸν ἐποχὴν δὲν ὑπῆρχε τόσον

κειτο μέτρον, ἀλλὰ καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἀδικοῦντα καὶ ἀντιλοι-
 δορήσασθαι τῷ λοιδορουμένῳ καὶ χρημάτων ἐπιμελήσασθαι
 ἐξῆν καὶ εὐοροκοῦντα ὀμνύναι καὶ ὀφθαλμὸν ἐξορούξαι ἀπὸ
 ὀφθαλμοῦ καὶ μισῆσαι τὸν ἐχθρὸν καὶ οὔτε τριφᾶν οὔτε
 5 ὀργίζεσθαι οὔτε γυναῖκα τὴν μὲν ἐκβάλλειν, τὴν δὲ ἀντεισού-
 γειν κεκώλυτο. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ δύο κατὰ ταῦτόν
 ὁμοῦ γυναῖκας ἔχειν ὁ νόμος ἐπέτρεπε, καὶ πολλὴ καὶ ἐν
 τούτοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἡ συγκατάβασις ἦν. Μετὰ
 δὲ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν πολλῶ σιενωτέρα γέγονεν ἡ
 10 ὁδός, οὐ μόνον τῷ τὴν ἄδειαν τῶν εἰρημένων ἀπάντων τὴν
 ἄφαιτον ταύτην καὶ πολλὴν περικοπῆναι τῆς ἐξουσίας τῆς
 ἡμετέρας, ἀλλὰ καὶ τῷ τὴν πολλὰ πολλάκις ἀναπείδουσαν καὶ
 ἀναγκάζουσαν ἡμᾶς καὶ ἄκοιτας ἀμαρτάνειν γυναῖκα, ταύτην
 ἔνδον ἔχειν διὰ παντὸς ἢ μοιχείας ἀλίσκεσθαι βουλόμενον
 15 ἐκβάλλειν.

2. Οὐ ταύτη δὲ μόνον ἡμῖν ἡ ἀρειὴ δυσκατόρθωτος, ἀλλ'
 ὅτι καὶ ἀνεκτὸν ἦθος ἔχη ἡ συνοικοῦσα, ὁ δὲ αὐτὴν καὶ τὰ
 ἔκγονα ἐκείνης περιορέων ἡμᾶς φροντίδων ὄχλος οὐδὲ μι-
 κρὸν ἀναστέλλει πρὸς τὸν οὐρανὸν συγχωρεῖ, πάντοθεν ὡς-
 20 περ τις ἰλιγγος περισιρέφων καὶ βαπτίζων ἡμῶν τὴν ψυχὴν.
 Ἐὰν γὰρ βούληται τὸν τῶν ἰδιωτῶν βίον τὸν ἀκίνδυνον τοῦ-
 τον καὶ ἀπράγμονα ζῆν ὁ ἀνὴρ, ἀλλ' ὅταν ἴδῃ παῖδας παρε-
 σιῶτας καὶ γυναῖκα δαπάνης δεομένην πολλῆς, καὶ ἄκων
 εἰς τὸν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἔρριψεν ἑαυτὸν κλύδωνα.
 25 Ἐκεῖ δὲ ἐμπεσόντα λοιπὸν οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν ὅσα ἀνάγκη ἀ-
 μαρτάνειν ὀργιζόμενον, ὑβρίζοντα, ὀμνύοντα, λοιδορούμενον,
 ὑποκρινόμενον, πολλὰ πρὸς χάριν πολλὰ πρὸς ἀπέχθειαν ποι-
 οῦντα. Πῶς γὰρ ἔνι σιροφόμενον ἐν ζάλῃ ἰσοσύτη καὶ βοι-

μεγάλο μέτρον ἀρετῆς, ἀλλ' ἦτο δυνατόν καὶ ν' ἀντικρούση κανεὶς αὐτὸν ποῦ τὸν ἠδίκησε καὶ νὰ ὑβρίση αὐτὸν ποῦ τὸν ὕβρισε καὶ νὰ φροντίση διὰ τὴν ἀπόκτησιν χρημάτων καὶ νὰ ὀρκισθῆ διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ βγάλη ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ νὰ μισήσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ δὲν ἠμποδίζετο οὔτε νὰ ἐπιδίδεται εἰς ἀπολαύσεις, οὔτε νὰ ὀργίζεται, οὔτε νὰ ἐκδιώκῃ μίαν γυναῖκα καὶ νὰ παίρνῃ ἀντ' αὐτῆς ἄλλην. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐπέτρεπεν ὁ νόμος νὰ ἔχῃ κανεὶς δύο συγχρόνως γυναῖκας καὶ ὑπῆρχε πολλὴ συγκατάβασις καὶ εἰς αὐτὸ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα θέματα. Μετὰ ὅμως τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἡ ὁδὸς ἔγινε περισσότερον στενωτέρα, ὄχι μόνον μὲ τὸν περιορισμὸν τῆς ἀνυπολογίστου αὐτῆς ἐλευθερίας ἐπὶ ὅλων αὐτῶν ποῦ ἀνεφέραμεν καὶ τὴν μεγάλην περικοπὴν τῆς ἰδικῆς μας ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν μέσα εἰς τὴν οἰκίαν μας τὴν γυναῖκα ποῦ πολλὰς φορὰς μᾶς παρασύρει δελεαστικὰ καὶ μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἀμαρτάνωμεν χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν, καὶ τὴν ὁποίαν, ἐὰν θέλῃ ὁ ἄνδρας νὰ ἐκδιώξῃ θὰ πρέπει νὰ τὴν συλλάβῃ νὰ διαπράττῃ μοιχείαν.

2. Καὶ δὲν ἔγινε μόνον ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἡ ἀρετὴ δυσκολοκατόρθωτος, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑποφερτὸς ὁ χαρακτήρ τῆς συγκατοικούσης, τὸ πλῆθος τῶν φροντίδων ποῦ μᾶς περιβάλλει ἐξ αἰτίας αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων τῆς δὲν μᾶς ἀφήνει οὔτε πρὸς στιγμὴν νὰ ἰδοῦμεν πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ἀπὸ παντοῦ, ὡσὰν κάποιος ἱλιγγος, ἀναστατώνει καὶ καταποντίζει τὴν ψυχὴν μας. Διότι ἐὰν θέλῃ ὁ ἄνδρας νὰ ζῆ τὸν ἀκίνδυνον καὶ ἡρεμον βίον τῶν ἰδιωτῶν, βλέπων ὅμως τὰ τέκνα νὰ τὸν περιβάλλουν ἀπὸ παντοῦ καὶ τὴν γυναῖκα νὰ εἶναι πολυδάπανος, τότε καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ρίπτει τὸν ἑαυτὸν του μέσα εἰς τὴν τρικυμίαν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ἐκεῖ δὲ ὅταν πέσῃ πλέον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιγράψωμεν τὰ ἀμαρτήματα εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ὑποπέσῃ κατ' ἀνάγκην ὅταν ὀργίζεται, ὅταν ὑβρίζη, ὅταν ὀρκίζεται, ὅταν κακολογῆ, ὅταν ὑποκρίνεται, ὅταν ἄλλα μὲν πράττῃ πρὸς χάριν καὶ ἄλλα ἀπὸ μῖσος. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν, περιφερόμενος μέσα εἰς τό-

λόμενον εὐδοκιμεῖν ἐν αὐτῇ μὴ πολὺν τὸν ἀπὸ τῶν ἁμαρτι-
μάτων προστριβέσθαι ρύπον; Καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν δὲ εἴ-
τις ἐξετάσειε, τῆς αὐτῆς καὶ πλείονος δυσκολίας εὐρήσει γέ-
μοντα διὰ τὴν γυναῖκα. Πολλὰ γὰρ ἀνάγκη μεριμνᾶν καὶ
5 ὑπὲρ πολλῶν, ὧν οὐκ ἂν ἐδεήθη καθ' ἑαυτὸν ὧν ὁ ἀνὴρ.
Καὶ ταῦτα μὲν διὰ κοσμίᾳ τίς ἐστὶν ἢ γυνὴ καὶ ἐπιεικής.
Ἐάν δὲ μοχθηρὰ καὶ ἐπαχθῆς καὶ δυσκάθεκτος, οὐκέτι μόνον
ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα καλέσομεν, ἀλλὰ καὶ τιμωρίαν καὶ κό-
λασιν. Πῶς οὖν δυνήσεται τὴν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν βαδίζειν ὁδόν,
10 τὴν εὐλύτων καὶ κούφων δεομένην ποδῶν καὶ ψυχῆς εὐζώνου
καὶ εὐσταλοῦς τοσοῦτον ἔχων ἐπικείμενον πραγμάτων ὄγκου,
τοσαύταις συνδεδεμένος πέδαις, διὰ τοιαύτης ἀλύσεως ἐλκύ-
μενος κάτω συνεχῶς, τῆς πονηρίας λέγω τῆς γυναικός;

με' "Οτι τοῖς δυσκολίας ἐπινοοῦσι περιττὰς οὐδεὶς
15 ὑπὲρ τούτου κεῖται μισθός.

1. Ἄλλὰ τίς ὁ σοφὸς τῶν πολλῶν λόγος πρὸς τοιαῦτα
ἅπαντα ἅπερ αὐτοῖς διεξήλθομεν; Οὐκ οὐκ πλείονος ἄξιος
ἔσται τιμῆς, φησὶν, ὁ μετὰ τοσαύτης ἀνάγκης κατορθῶν;
Τίνος ἔνεκεν, ὃ θέλτιστε, καὶ διὰ τί; "Οτι πλείονα μόχθον
20 ὑφίσταται, φησὶν, ἀπὸ τοῦ γάμου. Καὶ τίς αὐτὸν φορτίον
τοσοῦτον ἀναδέξασθαι ἠνάγκαζεν; Εἰ μὲν γὰρ ἐντολὴν ἐ-
πλήρου γαμῶν καὶ νόμον παράβασις ἦν τὸ μὴ γαμεῖν, εὐ-
πρόσωπος οὗτος ὁ λόγος ἦν. Εἰ δὲ κύριος ὢν τοῦ μὴ τὸν
ζυγὸν ὑπελθεῖν τοῦ γάμου ἐκὼν ἀναγκάζοντος οὐδενὸς δυσκο-
25 λίας ἐαντιῶ περιθεῖναι τοσαύτης ἠθέλησεν, ὥστε ἐπαχθέσιτε-
ρον αὐτῷ γενέσθαι τῆς ἀρετῆς τὸν ἀγῶνα, οὐδὲν τοῦτο πρὸς
τὸν ἀγωνοθέτην. Αὐτὸς γὰρ ἐν μόνον ἐπέταξεν ἀνύσαι τὸν

σην ζάλην καὶ ἐπιθυμῶν νὰ προκόψῃ μέσα εἰς αὐτήν, νὰ μὴ προσθέσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν πολὺν ρύπον προερχόμενον ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα; Ἐὰν δὲ ἤθελεν ἐξετάσει κανεὶς καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν οἰκίαν, θὰ εὖρη νὰ εἶναι διὰ τὴν γυναῖκα γεμᾶτα ἀπὸ τὴν αὐτὴν καὶ ἀκόμη μεγαλυτέραν δυσκολίαν. Διότι χρειάζεται μεγάλη μέριμνα καὶ διὰ πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην ὁ ἄνδρας εἰς ἕξῃ μόνος του. Καὶ αὐτὰ μὲν ὅταν ἡ γυναῖκα εἶναι κοσμία καὶ ἐπιεικής. Ἄν ὅμως εἶναι μοχθηρὴ καὶ φορτικὴ καὶ δύσκολα συγκρατεῖται, τότε ὄχι μόνον θὰ ὀνομάσωμεν τὸ πρᾶγμα ἀνάγκην, ἀλλὰ καὶ τιμωρίαν καὶ κόλασιν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ βαδίσῃ τὴν ὁδὸν ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν, πού, ἐνῶ πρέπει νὰ ἔχῃ γρήγορα καὶ ἀνάλαφρα πόδια καὶ ψυχὴν ἐλαφρὰ ἐζωσμένην καὶ καλὰ ἐφωδιασμένην, εἶναι φορτωμένος μὲ τόσον ὄγκον πραγμάτων, καί, δεμένος μὲ τόσα δεσμά, σύρεται συνεχῶς πρὸς τὰ κάτω μὲ μίαν τέτοιαν ἀλυσίδα, δηλαδὴ τὴν πονηρίαν τῆς γυναικός;

με' Περὶ τοῦ ὅτι δὲν ἐπιφυλάσσεται καμμία ἀμοιβὴ δι' ἐκείνους ποὺ ἐπινοοῦν περιττὰς δυσκολίας.

1. Ἄλλὰ ποῖος εἶναι ὁ σοφὸς λόγος τῶν πολλῶν δι' ὅλα αὐτὰ ποὺ τοὺς ἀνεφέραμεν; Δὲν θὰ εἶναι λοιπὸν μεγαλυτέρας τιμῆς ἄξιος, λέγει, αὐτὸς ποὺ κατορθώνει αὐτὰ κάτω ἀπὸ τέτοιαν ἀνάγκην; Διὰ ποῖον λόγον, ἀγαπητέ μου, καὶ διὰ τί; Ἐπειδὴ, λέγει, ὑφίσταται περισσότερον μόχθον ἕξ αἰτίας τοῦ γάμου. Καὶ ποῖος τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀναλάβῃ ἓνα τόσον μεγάλο φορτίον; Διότι, εἰ μὲν νυμφευόμενος ἐξεπλήρωνεν κάποιαν ἐντολήν καὶ ἦτο παράβασις τοῦ νόμου τὸ νὰ μὴ νυμφευθῇ, θὰ ἦτο δικαιολογημένος αὐτὸς ὁ λόγος. Ἐὰν ὅμως, ἐνῶ ἦτο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του νὰ μὴ ὑπαχθῇ κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου, αὐτὸς ἠθέλησεν ἀπὸ μόνος του, χωρὶς κανεὶς νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ, νὰ περιβάλλῃ τὸν ἑαυτὸν μὲ τόσας δυσκολίας, ὥστε νὰ τοῦ γίνῃ βαρύτερος ὁ ἀγὼν τῆς ἀρετῆς, δὲν εἶναι καθόλου αἴτιος δι' αὐτὸ ὁ ἀγωνοθέτης. Διότι αὐτὸς ἓνα μόνον διέταξε

κατὰ τοῦ διαβόλου πόλεμον καὶ τὴν κατὰ τῆς κακίας νίκην.
 Ἐἴτε γαμῶν καὶ τρυφῶν καὶ πολλὰ μεριμνῶν τις ἀνύοι τοῦτο
 εἴτε ἀσκούμενος καὶ ταλαιπωρῶν καὶ μετὰ τοῦ μηδὲν ἕτερον
 μεριμνᾶν, οὐδὲν αὐτῷ τούτου μέλει λοιπόν. Τὸν μὲν γὰρ
 5 τρόπον τῆς νίκης καὶ τὴν ἐπὶ τὸ τρόπαιον φέρουσαν ὁδὸν
 οὗτος ἐκείνην εἶναι φησι τὴν πάντων ἀπηλλαγμένην τῶν
 βιωτικῶν.

2. Ἐπειδὴ δὲ οὐ μετὰ γυναικὸς καὶ παίδων καὶ τῶν
 τούτοις ἐπισυρομένων πραγμάτων στρατεύεσθαι βούλει καὶ
 10 πολεμεῖν, ὡς τὰ αὐτὰ ἀνύσων ἐκείνοις τοῖς οὐδενὶ τούτων
 ἐμπεπλεγμένοις καὶ πλείονος ἀπολαύσων διὰ τοῦτο θαύματος,
 νῦν μὲν ἴσως καὶ τυφὸν ἡμῖν ἐγκαλέσεις πολὺν ἂν εἴπωμεν,
 ὅτι οὐ δυνατὸν σε πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις φθάσαι κορυφῆν.
 Τὸ δὲ τέλος καὶ ὁ τῶν στεφάνων καιρὸς τότε σε πείσει κα-
 15 λῶς, ὅτι πολλῶν θελιῶν ἀσφάλεια φιλοτιμίας κενῆς καὶ κρεῖτ-
 ταν τῷ Χριστῷ πείθεσθαι ἢ τῇ τῶν οἰκείων ματαιότητι λογι-
 σμῶν. Ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς οὐδὲ τὸ τοῖς οἰκείοις ἀποιάξασθαι
 πᾶσι πρὸς ἀρετὴν ἡμῖν ἀρκεῖν φησιν, ἂν μὴ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς
 μισήσωμεν. Σὺ δὲ τούτοις πᾶσι φερόμενος ἔφησεν δύνασθαι
 20 περιγενέσθαι. Ἄλλά, ὅπερ ἔφη, τότε εἶση καλῶς ὅσον πρὸς
 ἀρετὴν ἐμπόδιον γυνή καὶ γυναικὸς φροντίδες.

μς' Εἰ ἐμποδίζει πρὸς τὸν τέλειον βίον γυνή, πῶς
 βοηθὸν αὐτὴν καλεῖ ἡ Γραφή τοῦ ἀνδρός.

1. Πῶς οὖν, φησί, βοηθὸν αὐτὴν ἐκάλεσε τὴν ἐμποδί-
 25 ζουσαν; «Ποιήσωμεν» γὰρ «αὐτῶ», φησί, «βοηθὸν καὶ αὐ-
 τόν». Καγὼ δὲ σε ἐρήσομαι, πῶς βοηθὸς ἢ τοσαύτης ἀπο-

νά ἐκτελέσωμεν, τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ διαβόλου καὶ τὴν νίκην κατὰ τῆς κακίας. Εἴτε τὸ κατορθώνει κανεὶς αὐτὸ συνάπτων γάμον καὶ ἀπολαμβάνων τὴν ἡδονὴν καὶ περιβαλλόμενος ἀπὸ πολλὰς φροντίδας, εἴτε ὑποβάλλων τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ μὴ μεριμνῶν διὰ τίποτε ἄλλο, αὐτὸ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει τὸν ἀγνοοθέτην καθόλου. Διότι αὐτὸς λέγει, ὅτι ὁ τρόπος τῆς νίκης καὶ ἡ ὁδὸς ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὸ τρόπαιον εἶναι ἐκείνη ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ὅλας τὰς κοσμικὰς φροντίδας.

2. Ἐπειδὴ ὅμως σὺ θέλεις νὰ ἐκστρατεύῃς καὶ νὰ πολεμᾷς ἔχων μαζί σου γυναῖκα, παιδιὰ καὶ ὅλας τὰς φροντίδας ποὺ συνοδεύουν αὐτά, σκεπτόμενος τάχα πῶς θὰ κατορθώσῃς τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν ἐμπλακεῖ μὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὅτι θ' ἀπολαύσῃς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ μεγαλύτερον θαυμασμόν, ἴσως λοιπὸν μᾶς κατηγορήσῃς ὡς μεγάλους ἐγωῖστὰς ἂν σοῦ εἰποῦμεν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φθάσῃς εἰς τὴν ἰδίαν κορυφὴν μὲ ἐκείνους. Τὸ τέλος ὅμως καὶ ὁ καιρὸς τῶν στεφάνων θὰ σὲ πείσῃ τότε πλήρως, ὅτι εἶναι πολὺ καλυτέρα ἢ ἀσφάλεια ἀπὸ τὴν ματαιίαν φιλοτιμίαν καὶ ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ πείθεσαι εἰς τὸν Χριστὸν παρὰ εἰς τὴν ματαιότητα τῶν σκέψεών σου. Διότι ὁ μὲν Χριστὸς λέγει, ὅτι δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς τὸ ν' ἀπαρνηθῶμεν ὅλους τοὺς ἰδικούς μας, ἐὰν δὲν μισήσωμεν καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν μας. Σὺ ὅμως λέγεις, ὅτι ἀναμειγνυόμενος μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἐξέλθῃς νικητής. Ἄλλ', ὅπως εἶπα, τότε θὰ γνωρίσῃς καλῶς πόσον μέγαλον ἐμπόδιον διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ γυναῖκα καὶ αἱ φροντίδες τῆς γυναικός.

*μς' Περὶ τοῦ ὅτι, ἐὰν ἡ γυναῖκα ἀποτελῇ ἐμπόδιον
διὰ τὸν τέλειον βίον, πῶς ἡ Γραφή
τὴν ὀνομάζει βοηθὸν τοῦ ἀνδρός;*

1. Πῶς λοιπὸν, λέγει, τὴν ὠνόμασεν ὁ Θεὸς βοηθὸν αὐτὴν ποὺ τὸν ἐμποδίζει; Διότι λέγει «Ἄς κάμωμεν βοηθὸν δι' αὐτόν»¹⁴. Καὶ ἐγὼ ὅμως θὰ σὲ ἐρωτήσω· Πῶς εἶναι

στερήσασα τὸν ἄνδρα ἀσφαλείας καὶ τῆς θανασιῆς μὲν ἐκεί-
νης ἐκβαλοῦσα διαγωγῆς τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ, εἰς δὲ τὴν
τοῦ παρόντος βίου ταραχὴν ἐμβαλοῦσα; Ταῦτα γὰρ οὐ μόνον
οὐ βοηθοῦ ἀλλὰ καὶ ἐπιβούλου. «Ἀπὸ» γὰρ «γυναικός», γη-
5 οῖν, «ἀρχὴ ἁμαρτίας καὶ δι' αὐτὴν ἀποθνήσκουμεν πάντες».
Καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος «Ἀδάμ», φησί, «οὐκ ἠπατήθη,
ἢ δὲ γυνὴ ἐξαπαιτηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε».

2. Πῶς οὖν βοηθὸς ἢ τῷ θανάτῳ τὸν ἄνδρα ὑποιάξασα;
Πῶς βοηθὸς δι' ἧς οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ πάντες οἱ
10 τὴν γῆν οἰκοῦντες ἰότε ἅμα θηρίοις καὶ πειτειοῖς καὶ τοῖς
ἄλλοις ἅπασι ζώοις κατακλυσθέντες ἀπώλοντο; Οὐχ αὕτη τὸν
δίκαιον Ἰὼβ ἔμελλεν ἀπολλύναι, εἰ μὴ σφόδρα ἦν ἐκεῖνος
ἀνὴρ; Οὐκ αὕτη τὸν Σαμψὼν ἀπώλεσεν; Οὐ τὸ πᾶν Ἑβραίων
γένος τελεσθῆναι τῷ Βεελφεγὼρ καὶ ταῖς συγγενικαῖς κα-
15 τακοπῆναι χερσὶ παρεσκεύασε; Τὸν δὲ Ἀχαάθ τίς μάλιστα
τῷ διαβόλῳ παρέδωκε καὶ πρὸ τούτου τὸν Σολομῶνα μετὰ
τὴν πολλὴν ἐκείνην σοφίαν καὶ εὐδοκίμησιν; Οὐ μέχρι καὶ
νῦν πολλὰ τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐαυτῶν ἀναπειθουσι προσκρού-
ειν τῷ Θεῷ; Οὐ διὰ τοῦτο φησιν ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ,
20 «Μικρὰ πᾶσα κακία πρὸς κακίαν γυναικός»;

3. Πῶς οὖν, φησί, εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός, «Ποιήσωμεν
αὐτῷ βοηθὸν ὅμοιον αὐτῷ»; Οὐδὲ γὰρ ψεύδεται ὁ Θεός.
Οὐδὲ ἐγὼ τοῦτο ἂν εἶποιμι, ἅπαγε, ἀλλ' ἐγένετο μὲν ἐπὶ
τούτῳ καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἠθέλησε δὲ μείναι ἐπὶ τῆς οἰκείας
25 ἀξίας, καθάπερ οὖν οὐδὲ ὁ ταύτης ἀνὴρ. Καὶ γὰρ ἐκεῖνον
ὁ Θεός ἐποίησε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν «Ποιήσωμεν», γὰρ
φησιν, «ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν»,

15. Σοφ. Σειράχ 25, 24.

16. Α' Τιμ. 2, 14.

17. Ἰὼβ 2, 9-10.

18. Κριτ. 16, 6 ε.

19. Ἀριθμ. 25, 1-5.

20. Γ' Βασ. 16, 29 ε.

21. Γ' Βασ. 11, 1 ε.

22. Σοφ. Σειράχ 25, 19.

23. Γεν. 2, 18.

24. Αὐτόθι 1, 26.

βοηθός αὐτῆ πού ἀπεστέρησε τὸν ἄνδρα ἀπὸ τόσῃν ἀσφάλειαν καὶ πού τὸν ἐξέβαλεν ἀπὸ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην κατάστασιν ζωῆς μέσα εἰς τὸν παράδεισον, τὸν ἔβαλε δὲ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ταραχὴν τῆς παρούσης ζωῆς; Διότι αὐτὰ ὄχι μόνον δὲν εἶναι γνωρίσματα βοηθοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιβούλου ἐχθροῦ. Διότι λέγει· «Ἀπὸ τὴν γυναῖκα ἤρχισεν ἡ ἁμαρτία καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς πεθαίνομεν ὅλοι»¹⁵. Καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος λέγει· «Ὁ Ἄδὰμ δὲν ἐξηπατήθη, ἡ γυναῖκα ὅμως ἐξηπατήθη καὶ ὑπέπεσεν εἰς τὴν παράβασιν»¹⁶.

2. Πῶς εἶναι βοηθός ἐκείνη πού ὑπεδούλωσε τὸν ἄνδρα εἰς τὸν θάνατον; Πῶς βοηθός ἐκείνη διὰ τῆς ὁποίας οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ ὅλοι οἱ κατοικοῦντες τότε εἰς τὴν γῆν ἐχάθησαν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν μαζί μὲ τὰ θηρία καὶ τὰ πτηνὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ζῶα; Μήπως αὐτὴ δὲν ἐπρόκειτο νὰ καταστρέψῃ τὸν δίκαιον Ἰώβ¹⁷, ἐὰν ἐκεῖνος δὲν ἦτο ἰσχυρὸς ἄνδρας; Δὲν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπώλειαν τὸν Σαμψών¹⁸; Δὲν συνετέλεσεν ὅλον τὸ ἐβραϊκὸν ἔθνος νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς τελετὰς πρὸς τιμὴν τοῦ Βεελφεγῶρ καὶ νὰ σφαγοῦν ὅλοι ἀπὸ συγγενικὰ χέρια¹⁹; Τὸν δὲ Ἄχαάβ ποῖος κατ' ἐξέχῃν τὸν παρέδωσε εἰς τὸν διάβολον²⁰ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Σολομῶντα μετὰ ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐκείνην σοφίαν καὶ εὐδοκίμησιν; Δὲν παρασύρουν μέχρι καὶ σήμερα τοὺς ἄνδρας των νὰ διαπράττουν πολλὰ ἁμαρτήματα πρὸς τὸν Θεόν; Δὲν λέγει δι' αὐτὸ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἄνδρας, «Κάθε κακία εἶναι μικρὰ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν κακίαν τῆς γυναικός»²²;

3. Πῶς λοιπόν, λέγει, εἶπεν ὁ Θεός, «Ἄς δημιουργήσωμεν εἰς αὐτὸν βοηθὸν ὅμοιον μὲ αὐτόν»²³; Διότι ὁ Θεὸς δὲν ψεύδεται. Οὔτε ἐγὼ θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸ εἶπῶ, μακρὰ κάτι τέτοιο, ἀλλ' ἐπλάσθη μὲν τέτοια καὶ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν, δὲν ἠθέλησεν ὅμως νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἀξίαν της, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια οὔτε καὶ ὁ ἄνδρας της. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνον ὁ Θεὸς τὸν ἔπλασε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν· διότι λέγει· «Ἄς δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν»²⁴, ὅπως βέβαια εἶπε καὶ δι'

ὡσπερ οὖν εἶπε «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν». Γενόμενος δὲ ἀμφοτέρωθεν εὐθέως ἀπώλεσεν. Οὔτε γὰρ τὸ κατ' εἰκόνα οὔτε τὸ κατ' ὁμοίωσιν ἐφύλαξεν - καὶ πῶς γάρ; ἐνδοὺς ἐπιθυμία ἀτόπῳ καὶ ἀπάτῃ ἀλοῦς καὶ μὴ κρατήσας ἡδονῆς -, τὸ τε
 5 κατ' εἰκόνα καὶ ἄκοντος ἀφηρέθη λοιπόν.

4. Οὐ γὰρ μικρὸν αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς ὁ Θεὸς ὑπειπέμειο μέρος, τὸν φοβερὸν ἅπασιν καθάπερ δεσπότην, ὡσπερ οἰκίτην ἀγνώμονα μετὰ τὸ προσκροῦσαι τῷ δεσπότῃ τοῖς ὁμοδούλοις ποιήσας ἐνκαταφρόνητον. Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν καὶ
 10 τοῖς θηρίοις ἅπασιν ἐπίφοβος ἦν. Πάντα γὰρ πρὸς αὐτὸν ἤγαγεν ὁ Θεὸς καὶ οὐδὲν αὐτῷ λυμήνασθαι οὐδὲ ἐπιβουλεύσαι ἐτόλμησεν· ἑώρα γὰρ ἐν αὐτῷ λάμπουσαν τὴν εἰκόνα τὴν βασιλικήν. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς χαρακτῆρας ἐκείνους ἡμαύρωσε διὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἐκείνης
 15 κατήγαγεν.

5. Ὡσπερ οὖν τὸ μὴ πάντων αὐτὸν ἄρχειν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀλλ' ἔνια καὶ τρέμειν καὶ δεδοικέναι οὐ ψευδῆ τοῦ Θεοῦ ποιεῖ τὴν ἀπόφασιν, τὴν λέγουσαν· «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων τῆς γῆς»· οὐ γὰρ παρὰ τὸν δεδωκότα ἀλλὰ παρὰ τὸν
 20 εἰληφότα ὁ τῆς ἐξουσίας ἀκρωτηριασμοὺς γέγονεν, οὔτως οὐδὲ αἱ παρὰ τῶν γυναικῶν ἐπιβουλαὶ εἰς τοὺς ἄνδρας γινόμεναι, ἐκείνῳ τῷ λόγῳ λυμαίνονται τῷ λέγοντι· «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν». Ἐγένετο μὲν γὰρ εἰς τοῦτο, οὐκ ἔμεινε δὲ ἐν τούτῳ. Χωρὶς δὲ τούτου κάκεινο ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ
 25 πρὸς τὴν τοῦ παρόντος βίου οὐσίαισιν καὶ πρὸς παίδων γονίην καὶ πρὸς φυσικὴν ἐπιθυμίαν τὴν βοήθειαν ἐπιδείκνυται τὴν αὐτῆς· ὅταν δὲ μηκέτι καιρὸς ἦ τοῦ παρόντος βίου μηδὲ παιδοποιίας, μηδὲ ἐπιθυμίας, τί μάτην ἐνταῦθα μνημονεύεις βοηθοῦ; Τὴν γὰρ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις συμβαλέσθαι δυναμένην

αυτήν· «"Ας δημιουργήσωμεν βοηθόν δι' αὐτόν». Δημιουργηθεὶς δὲ ἔχασεν ἀμέσως καὶ τὰ δύο. Διότι οὔτε τὸ κατ' εἰκόνα ἐφύλαξεν οὔτε τὸ καθ' ὁμοίωσιν — διότι πῶς θὰ τὰ ἐφύλλατεν, ἀφοῦ ὑπέκυψεν εἰς παράλογον ἐπιθυμίαν, ἐνικήθη ἀπὸ τὴν ἀπάτην καὶ δὲν ἠμπόρεσε ν' ἀντισταθῆ εἰς τὴν ἡδονήν; — καὶ ἔτσι τοῦ ἀφηρέθη τὸ κατ' εἰκόνα χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ.

4. Πράγματι ὁ Θεὸς τοῦ ἀφήρεσε ὄχι μικρὸν μέρος τῆς ἐξουσίας του, διότι τὸν φοβερόν εἰς ὄλους ὡσὰν δεσπότην, τὸν ἔκαμεν εὐκαταφρόνητον μεταξὺ τῶν συνδούλων του, ὡσὰν τὸν ἀγνώμονα δοῦλον μετὰ τὴν πρόσκρουσίν του εἰς τὸν κύριόν του. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ἦτο φοβερός καὶ εἰς τὰ θηρία, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς τὰ ὠδήγησεν ὅλα ἐνώπιόν του καὶ κανένα δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸν βλάψῃ οὔτε νὰ τοῦ κἀνῆ κακόν· διότι ἔβλεπεν εἰς αὐτόν νὰ λάμπῃ ἡ βασιλικὴ εἰκὼν. Ὅταν ὅμως ἠμαύρωσε διὰ τῆς ἀμαρτίας αὐτὰ τὰ γνωρίσματά του τὸν ἐκατέβασε καὶ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνην.

5. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τὸ νὰ μὴ ἐξουσιάζῃ ὁ ἄνθρωπος ὄλων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ νὰ τρέμῃ μερικὰ καὶ νὰ φοβῆται, δὲ κάμνει ψευδῆ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, πού λέγει· «Καὶ ὡς ἐξουσιάζουν τὰ θηρία τῆς γῆς»· διότι ὁ ἀκρωτηριασμός τῆς ἐξουσίας εἶχε γίνῃ ὄχι ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὴν εἶχε δώσει, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτόν πού τὴν εἶχε λάβει, ἔτσι οὔτε αἱ ἐπιβουλαὶ τῶν γυναικῶν πρὸς τοὺς ἄνδρας καταστρέφουν τὸν λόγον ἐκεῖνον πού λέγει· «"Ας δημιουργήσωμεν βοηθόν δι' αὐτόν ὅμοιον μὲ αὐτόν». Ἐγίνε λοιπὸν δι' αὐτόν τὸν σκοπὸν, δὲν ἔμεινε ὅμως πιστὴ εἰς αὐτόν. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ αὐτὴ προσφέρει τὴν βοήθειάν της καὶ πρὸς συγκρότησιν τοῦ παρόντος βίου καὶ πρὸς τεκνοποιήσιν καὶ πρὸς ἰκανοποίησιν τῆς φυσικῆς ἐπιθυμίας του, ὅταν ὅμως δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς τοῦ παρόντος βίου, οὔτε τῆς τεκνοποιήσεως, οὔτε ἰκανοποιήσεως τῆς ἐπιθυμίας του, διατὶ τὴν ὀνομάζεις ἐδῶ μάταια βοηθόν; Διότι αὐτὴν πού ἠμπορεῖ ἐλάχιστα μόνον νὰ βοηθήσῃ, αὐτὴν ἂν κάποιος τὴν

μόνον ταύτην ἂν τις ἐν τοῖς μεγάλοις ἐπάγηται συνεργόν, οὐ μόνον οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ συνεπόδισεν αὐτὸν ταῖς φροντίσι.

μζ' Πῶς ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἡ γυνὴ βοηθός.

- 5 1. Τί οὖν ἀντιερούμεν τῷ Παύλῳ, φησί, λέγοντι «Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις;». Ἀλλὰ καὶ τὴν βοήθειαν αὐτῆς ἀναγκαίαν καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀποφαίνοντι; Καὶ ἐγὼ τοῦτο συνομολογῶ. Οὐδὲ γὰρ αὐτὴν παντελῶς ἐκκόπιω τῆς ἐν τοῖς πνευματικοῖς συμμαχίας (μὴ γένοιτο), ἀλλὰ
 10 τότε φημι ταῦτα αὐτὴν κατορθοῦν, ὅτιαν μὴ τὰ τοῦ γάμου πράτη, ἀλλὰ μένουσα τῇ φύσει γυνὴ πρὸς τὴν τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀρειτὴν διαβαίῃ. Οὐ γὰρ καλλωπιζομένη οὐδὲ τρυφῶσα οὐδὲ προσόδους ἀπαιτοῦσα τὸν ἄνδρα χρημάτων οὐδὲ πολυτελῆς γινομένη καὶ δαπανηρά, οὕτως αὐτὸν δυνήσεται
 15 ἐπαγαγέσθαι ἀλλ' ὅτιαν ἀνωτέρω γενομένη πάντων τῶν παρόντων πραγμάτων καὶ τὸν ἀποστολικὸν ἐν ἑαυτῇ χαρακτηρίσασα θίον, πολλὴν μὲν τὴν ἐπιείκειαν, πολλὴν δὲ τὴν κοσμιότητα, πολλὴν δὲ τὴν τῶν χρημάτων ὑπεροφίαν καὶ τὴν ἀνεξικακίαν ἐπιδεικνύηται, τότε αὐτὸν δυνήσεται ἐλεῖν, ὅτιαν
 20 λέγῃ «Ἐχοντες δὲ τροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθῆσθε», ὅτιαν διὰ τῶν ἔργων ταῦτα φιλοσοφῇ καὶ τοῦ σωματικοῦ θανάτου καταγελῶσα μηδὲν εἶναι λέγῃ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὅτιαν πᾶσαν τοῦ θίου τούτου τὴν δόξαν κατὰ τὸν προφήτην ἄνθος εἶναι χόρτου νομίζῃ.
- 25 2. Οὐ γὰρ παρὰ τὸ συνεῖναι καθάπερ γυνὴ τούτῳ σῶσαι τὸν ἄνδρα δυνήσεται, ἀλλὰ τῷ τὸν εὐαγγελικὸν ἐπιδείκνυσθαι θίον ἐπεὶ καὶ γάμου χωρὶς ἐποίησαν τοῦτο πολλαὶ γυναῖκες. Ἡ γὰρ Πρίσκιλλα τὸν Ἀπολλῶ προσλαβομένη, φησί, πρὸς πᾶσαν ἐχειραγώγησε τῆς ἀληθείας τὴν ὁδόν. Εἰ δὲ νῦν

25. Α' Κορ. 7, 16.

26. Α' Τιμ. 6, 8.

27. Ἦσ. 40, 6.

28. Α' Κορ. 7, 16.

πάρη βοηθὸν εἰς τὰ μεγάλα, ὄχι μόνον δὲν τὸν ὠφελεῖ καθόλου, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐμποδίζει μὲ τὰς φροντίδας της.

μζ' Περὶ τοῦ πῶς ἡ γυναῖκα ἠμπορεῖ νὰ βοηθήσῃ εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας.

1. Τί λοιπὸν θ' ἀντίπωμεν, λέγει, εἰς τὸν Παῦλον, ποῦ λέγει· «Διότι ποῦ ξεύρεις, γυναῖκα; ἴσως σώσης τὸν ἄνδρα σου»²⁵, καὶ ποῦ θεωρεῖ ἐπίσης τὴν βοήθειαν αὐτῆς ἀναγκαίαν εἰς τὰ πνευματικὰ θέματα; Καὶ ἐγὼ τὸ παραδέχομαι αὐτό. Διότι δὲν τὴν ἀποκλείω ἐντελῶς ἀπὸ τὴν συμμαχίαν εἰς τὰ πνευματικὰ (μὴ γένοιτο), ἀλλὰ λέγω ὅτι αὐτὴ τότε ἐπιτυγχάνει αὐτά, ὅταν δὲν ἐμπλέκεται εἰς τὰς φροντίδας τοῦ γάμου, ἀλλὰ, μένουσα γυναῖκα κατὰ τὴν φύσιν της, προχωρεῖ πρὸς τὴν ἀρετὴν τῶν μακαρίων ἀνδρῶν. Διότι δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν προσελκύσῃ ὅταν καλλωπίζεται, οὔτε ὅταν ἐπιδίδεται εἰς τὴν τρυφήν, οὔτε ὅταν ἀπαιτῆ ἀπὸ τὸν ἄνδρα της χρηματικὰς ὠφελείας, οὔτε ὅταν εἶναι πολυτελής καὶ πολυδάπανος, ἀλλὰ ὅταν, ἰσταμένη ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὰ παρόντα πράγματα καὶ ἐγχαράσασα εἰς τὸν ἑαυτὸν της τὸν ἀποστολικὸν βίον, ἐπιδεικνύη πολλὴν ἐπιείκειαν, πολλὴν κοσμιότητα, πολλὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων καὶ ἀνεξικακίαν, τότε θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν σαγηνεύσῃ, ὅταν λέγῃ· «Ἄφοῦ ἔχομεν τροφὰς καὶ σκεπάσματα, ἅς ἀρκεσθοῦμεν εἰς αὐτά»²⁶· ὅταν φιλοσοφῇ αὐτὴ διὰ τῶν ἔργων καὶ περιφρονοῦσα τὸν σωματικὸν θάνατον, θεωρῇ ὡς τίποτε τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὅταν θεωρῇ ὅλην τὴν δόξαν τῆς παρούσης ζωῆς, κατὰ τὸν προφήτην, ὡσὰν ἄνθος χόρτου²⁸.

2. Πράγματι δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σώσῃ τὸν ἄνδρα της ὡσὰν γυναῖκα ποῦ εἶναι, μὲ τὰς σαρκικὰς σχέσεις της, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἐπιδεικνύῃ τὸν εὐαγγελικὸν βίον· διότι πολλοὶ γυναῖκες τὸ ἔκαμαν αὐτὸ καὶ χωρὶς νὰ συνάψουν γάμον. Ἡ Πρίσκιλλα δηλαδή, λέγει, ποῦ ἐπῆρε κοντὰ της τὸν Ἀπολλῶ, τὸν ἐχειραγῶγησε πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας. Ἐὰν δὲ τῶρα αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπεται, εἶναι δυνατὸν

τοῦτο οὐκ ἐφεΐται, ἐπὶ τῶν γυναικῶν τὴν αὐτὴν ἔνεστιν ἐπιδείξασθαι σπουδὴν καὶ τὸ αὐτὸ κέρδος καρπώσασθαι. Καὶ γάρ, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, οὐδὲ ἐκείνη διὰ τὸ γυνὴ εἶναι τὸν ἄνδρα ἀφέλκεται, ἐπεὶ οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε μηδένα τῶν 5 ἐχόντων γυναῖκα πιστὴν ἄπιστον μένειν, εἴ γε ἡ συνουσία καὶ τὸ συνοικεῖν τὸ προᾶγμα καιώρηθου. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τὸ πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν καὶ τῶν τοῦ γάμου περιστάσεων καταγελᾶν καὶ τοῦτο ἔργον τίθεσθαι διηνεκῶς, τοῦτό ἐστι τὸ ποιοῦν τὴν 10 τοῦ συνοικοῦντος σωθῆναι ψυχὴν ὡς εἰ ἐπιμένῃ τὰ τῶν γυναικῶν ἐπιζητούσα, οὐ μόνον οὐδὲν ἂν αὐτὸν ὤνησεν ἀλλὰ καὶ κατέβλαψεν. Ὅτι δὲ καὶ οὕτως τῶν σφόδρα δυσκόλων τὸ προᾶγμά ἐστιν, ἄκουσον τί φησι «Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις;». Τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ τῆς ἐρωτήσεως 15 κεχρησθαι ἐπὶ τῶν παραδόξως συμβαινόντων εἰώθημεν.

3. Τί δὲ μετὰ ταῦτά φησι; «Δέδεσαι γυναικί; Μὴ ζήτει λύσειν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; Μὴ ζήτει γυναῖκα». Ὅρᾶς πῶς συνεχῶς ποιεῖται τὰς μεταβάσεις καὶ πολλὴν καὶ δι' ὀλίγου τῆς παραινέσεως ἑκατέρας τὴν μίξιν; Ὡσπερ γὰρ ἐν 20 τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγους καὶ τοὺς τῆς ἐγκρατείας ἐνέβαλε μεταξὺ διεγείρων τὸν ἀκροατὴν, οὕτω καὶ ἐνιαυθὰ τοὺς περὶ τοῦ γάμου λόγους πάλιν ἐντίθησι διαναπαύων αὐτόν. Ἡρξαιτο ἀπὸ τῆς παρθενίας καὶ πρὶν τι περὶ αὐτῆς εἰπεῖν εὐθέως ἐπὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ γάμου λόγον κατέφυγε. Τὸ γὰρ «Ἐπιταγὴν οὐκ ἔχω», τὸν γάμον συγχωροῦντός ἐστι καὶ εἰσάγοντος. Εἶτα ἐπὶ τὴν παρθενίαν ἐλθὼν καὶ εἰπὼν ὅτι «Ἄνομίζω τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν», ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι συνεχῶς αὐτῆς τὸ ὄνομα λεγόμενον τῇ λειότητι τῆς ἀκοῆς πολλὴν ἐμποιεῖ τὴν τραχύτητα, οὐ τίθησιν αὐτὸ πικρῶς, ἀλλὰ καίτοι αἰτίαν 30 ἱκανὴν δι' αὐτὸ παραμυθῆσασθαι τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς πόνους,

ὅμως νὰ ἐπιδείξη κανεὶς συνεργασίαν μὲ τὰς γυναῖκας καὶ νὰ καρπωθῆ τὸ ἴδιον κέρδος. Καθ' ὅσον, ὅπως εἶπα προηγουμένως, οὔτε ἐκείνη ἐλκύει τὸν ἄνδρα της ἐπειδὴ εἶναι γυναῖκα, καθ' ὅσον τίποτε δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐμποδίση κάποιον, ποῦ ἔχει γυναῖκα πιστήν, νὰ μένη ἄπιστος, ἐὰν φυσικὰ ἢ συνουσία καὶ ἢ συγκατοίκησις ἤμποροῦσαν νὰ κατορθώσουν αὐτό. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτό, δὲν εἶναι, ἀλλὰ μόνον ἐὰν ἐπιδεικνύουν πολλήν φιλοσοφίαν καὶ ὑπομονήν καὶ ἀδιαφοροῦν διὰ τὰς δυσκολίας τοῦ γάμου καὶ τὸ κάμνουν αὐτὸ συνεχῶς, αὐτὸ εἶναι ποῦ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ σωθῆ ἡ ψυχὴ τοῦ συζύγου διότι, ἐὰν ἐπιμένη νὰ ἐπιζητῆ τὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν, ὄχι μόνον δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν ὠφελήσῃ εἰς τίποτε, ἀλλὰ καὶ τὸν βλάπτει πάρα πολύ. Τὸ ὅτι ὅμως καὶ ἔτσι ἀκόμη τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ δύσκολα, ἄκουσε τί λέγει· «Διότι ποῦ ξεύρεις γυναῖκα; ἴσως σώσης τὸν ἄνδρα σου»²⁸. Πράγματι αὐτὸν τὸν τρόπον ἐρωτήσεως συνηθίζομεν νὰ χρησιμοποιοῦμεν διὰ τὰ παράξενα συμβάντα.

3. Τί λέγει ὅμως εἰς τὴν συνέχειαν; «Ἐδέθης μὲ γυναῖκα; μὴ ζητᾶς τὸν χωρισμόν· εἶσαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ γυναῖκα; μὴ ζητᾶς γυναῖκα»²⁹. Βλέπεις πῶς συνεχῶς μεταβαίνει ἀπὸ τὴν μίαν συμβουλήν εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἀναμειγνύει πολὺ τὴν μίαν μὲ τὴν ἄλλην; Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὁμιλῶν διὰ τὸν γάμον, παρενέβαλε καὶ τοὺς λόγους περὶ τῆς ἐγκρατείας διὰ νὰ διεγείρῃ τὸν ἀκροατὴν, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἀναφέρει τοὺς λόγους περὶ τοῦ γάμου, ἀναπαύων αὐτόν. Ἦρχισεν ἀπὸ τὴν παρθενίαν καὶ πρὶν ἀκόμη εἶπῃ κάτι δι' αὐτήν, ἀμέσως ἔφερε τὸν λόγον τοῦ εἰς τὸ θέμα τοῦ γάμου. Διότι τὸ «Δὲν ἔχω ἐντολήν», εἶναι δηλωτικόν, ὅτι ἐπιτρέπει τὸν γάμον καὶ εἰσάγει αὐτόν. Ἐπειτα ὁμιλῶν περὶ τῆς παρθενίας καὶ εἰπὼν, «Νομίζω ὅτι αὐτὸ εἶναι καλόν», ὅταν διεπίστωσεν ὅτι προκαλεῖ πολλήν τραχύτητα εἰς τὴν ὁμαλήν ἀκοήν ἀναφερόμενον συνεχῶς τὸ ὄνομά της, δὲν τὸ ἀναφέρει πικρὰ, ἀλλὰ μολονότι ἀνέφερεν ἱκανὴν αἰτίαν πρὸς παρηγορίαν τῶν κόπων της, δηλαδὴ τὴν παροῦσαν ἀνάγκην, οὔτε καὶ ἔτσι ὅμως ἔλαβε τὸ θάρρος

τὴν ἐνεσιῶσαν ἀνάγκην εἰπὼν, οὐδὲ οὕτως ἐθάροησε πάλιν παρθενίαν εἰπεῖν, ἀλλὰ τί; «Καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι». Καὶ οὐδὲ ἐπεξέρχεται τῷ λόγῳ, ἀλλὰ διατεμὼν αὐτὸν καὶ διακόψας πρὶν φανῆναι σκληρόν, τοὺς περὶ τοῦ γάμου πάλιν
 5 ἐνέβαλε λόγους «Δέδεσαι γυναικί;» λέγων, «μὴ ζήτει λύσειν». Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστι, μηδὲ ταύτην ἐνιαῦθα κατασκευάσαι τὴν παραμυθίαν ἐβούλετο, περιττὸν ὑπὲρ παρθενίας συμβουλεύοντα περὶ γάμου φιλοσοφεῖν. Εἶτα πάλιν ἐπὶ τὴν παρθενίαν μεθίσταται, καὶ οὐδὲ νῦν αὐτὴν τῇ κυρία προσηγορία καλεῖ,
 10 ἀλλὰ τί; «Δέλυσαι ἀπὸ γυναικός; Μὴ ζήτει γυναῖκα».

4. Ἄλλὰ μὴ δεισῆς. Οὐκ ἀπεφῆναιτο οὐδὲ ἐνομοθέτησεν. Ὁ γὰρ περὶ τοῦ γάμου λόγος πάλιν ἐγγὺς ἔστηκε, τοῦτον τὸν φόβον ἀνιείς καὶ λέγων· «Ἐὰν δὲ καὶ γήμης, οὐχ ἡμαρτες». Ἄλλὰ μηδὲ νῦν ἀναπέσης· πάλιν γὰρ σε ἐπὶ τὴν παρθενίαν
 15 ἔλκει καὶ τοῦτο ὁ λόγος αὐτοῦ θούλειται, ὁ διδάσκων πολλὴν τῇ σαρκὶ θλίψιν ὑπομένειν τοὺς τῷ γάμῳ προσέχοντας. Καθ' ἕπερ γὰρ οἱ τῶν ἰατρῶν ἄριστοι καὶ προσηνεῖς φάρμακον πικρὸν ἢ τομὴν ἢ καῦσιν ἢ τι τῶν τοιούτων προσάγειν μέλλοντες, οὐκ ὀρθῶς τὸ πᾶν ἐργάζονται, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ
 20 δόντες ἀναπνεῦσαι τῷ κάμνοντι οὕτως αἰεὶ τὸ λειπόμενον προσπιθέασι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ μακάριος Παῦλος οὐκ ἀνευδότης οὐδὲ δι' ὄλου οὐδὲ ἐφεξῆς τὴν περὶ τῆς παρθενίας ἕφηρε συμβουλήν, ἀλλὰ διακόπτων αὐτὴν συνεχῶς τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις καὶ ταύτης τὸ σφοδρότερον ὑποκλέ-
 25 πτων προσηγῆ τε καὶ εὐπαράδεκτον τὸν λόγον ἐποίησεν. Ἡ μὲν οὖν ποικίλη μίξις τῶν λόγων διὰ τοῦτο γεγένηται.

5. Ἄξιον δὲ καὶ ἀντὶ λοιπὸν ἐξετάσαι τὰ ρήματα. «Δέδεσαι», φησί, «γυναικί; Μὴ ζήτει λύσειν». Τοῦτο οὐχ οὕτως συμβουλευόντιός ἐστιν ὡς τὸ ἄπορον δεικνύντιος καὶ ἀδιεξό-

καὶ πάλιν ν' ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα τῆς παρθενίας, ἀλλὰ τί λέγει; «Εἶναι καλὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι ἔτσι». Καὶ δὲν συνεχίζει τὸν λόγον, ἀλλὰ διαχωρίσας αὐτὸν καὶ διακόψας πρὶν ἀκόμη φανῆ σκληρός, παρενέβαλε καὶ πάλιν τοὺς λόγους περὶ τοῦ γάμου, λέγων· «Ἐδέθης μὲ γυναῖκα; μὴ ζητᾶς χωρισμόν». Διότι, ἐὰν δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος καὶ δὲν ἤθελεν ἐδῶ ν' ἀναφέρῃ αὐτὴν τὴν παρηγορίαν, θὰ ἦτο περιττόν, ἐνῶ ἔδιδε συμβουλὰς περὶ παρθενίας, νὰ φιλοσοφῇ περὶ γάμου. Εἰς τὴν συνέχειαν μεταφέρει τὸν λόγον εἰς τὴν παρθενίαν καὶ οὔτε τώρα τὴν ὀνομάζει μὲ τὸ πραγματικὸν ὄνομά της, ἀλλὰ τί λέγει; «Εἶσαι ἐλεύθερος ἀπὸ γυναῖκα; μὴ ζητῆς γυναῖκα».

4. Ἄλλὰ μὴ φοβηθῆς. Δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ ἀπόφασίν του οὔτε νόμον. Διότι ὁ λόγος περὶ τοῦ γάμου εὐρίσκεται πάλιν πλησίον, ἀπαλλάσσων ἀπὸ αὐτὸν τὸν φόβον καὶ λέγων· «Ἐὰν ὅμως συνάψης γάμον δὲν ἡμάρτησες». Ἄλλὰ οὔτε τώρα νὰ χάσης τὸ θάρρος σου· διότι πάλιν σὲ προσελκύει πρὸς τὴν παρθενίαν καὶ αὐτὸ θέλει νὰ ἐπιτύχῃ ὁ λόγος του, ποὺ διδάσκει, ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἀσπάζονται τὸν γάμον ὑπομένουν πολλὴν σωματικὴν θλίψιν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄριστοι τῶν ἰατρῶν καὶ οἱ συνετοί, ὅταν πρόκειται νὰ χορηγήσουν εἰς τὸν ἀσθενῆ φάρμακον πικρὸν ἢ νὰ κάνουν τομὴν ἢ καυτηριασμόν ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιον, δὲν τὸ χορηγοῦν ὅλο μαζί, ἀλλὰ δίδουν πρῶτα ἓνα μέρος πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἔτσι προχωροῦν καὶ εἰς τὸ ὑπόλοιπον, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, δὲν ὕφηνε τὴν συμβουλήν περὶ τῆς παρθενίας μὲ ἐπιμονήν, οὔτε διὰ μιᾶς καὶ ὅλην μαζί, ἀλλὰ διακόπτων αὐτὴν συνεχῶς μὲ τοὺς λόγους περὶ τοῦ γάμου καὶ ἀποκρύπτων τὸ δύσκολον μέρος αὐτῆς, ἔκαμε τὸν λόγον του εὐχάριστον καὶ εὐπρόσδεκτον. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἐγένεν ἡ ποικίλη ἀνάμειξις τῶν λόγων.

5. Ἀξίζει ὅμως εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐξετάσωμεν καὶ αὐτοὺς τοὺς λόγους. «Ἐδέθης», λέγει, «μὲ γυναῖκα; μὴ ζητῆς τὸν χωρισμόν». Αὐτὰ δὲν εἶναι τόσον λόγια ἀνθρώπου ποὺ συμβουλεύει, ὅσον ἀνθρώπου ποὺ θέλει νὰ δείξῃ τὰς ἀνυπερ-

δευτον τοῦ δεσμοῦ. Τίτος δὲ ἔνεκεν οὐκ εἶπεν ἔχεις γυναῖκα;
 μὴ καταλίπης αὐτήν· συνοίκει, μὴ διασιῆς, ἀλλὰ δεσμὸν τὴν
 συζυγίαν ἐκάλεσε; Τὸ φορτικὸν ἐνταῦθα τοῦ πράγματος ἐν-
 δεικνύμενος. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς πρὸς ἐπέρασιον πρᾶγμα τὸν
5 γάμον ἅπαντες τρέχουσι, δείκνυσιν ὅτι τῶν δεδεμένων οὐ-
 δὲν οἱ γεγαμηκότιες διαφέρουσι. Κἀνταῦθα γὰρ ὅπουπερ ἂν
 ἐλκύσῃ θάτερος, ἀνάγκη καὶ τὸν ἕτερον ἔπεσθαι ἢ διαστα-
 σιάζοντα καὶ τὸν ἕτερον συναπολέσθαι ἐκείνῳ. Τί οὖν, εἰ
 ὁ ἀνὴρ κατωφεροῦς ἦ, φησὶν, ἐγὼ δὲ ἐγκρατεῦσθαι βούλωμαι;
10 Ἀνάγκη ἐκείνῳ ἔπεσθαι. Καὶ γὰρ μὴ βουλομένην σε τοῦτο
 ποιεῖν ἢ διὰ τὸν γάμον περιτεθεῖσα ἄλυσις καθέλκει καὶ
 ἐπισπᾶται πρὸς τὸν συνδεθέντα σοι τὴν ἀρχήν· κἂν ἀντιπέ-
 σης καὶ διακόψῃς, οὐ μόνον οὐκ ἀπήλλαξας σαυτὴν τῶν δε-
 σμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τιμωρίαν ἐσχάτην ἐνέβαλες.

15 μὴ ὅτι ἡ ἄκοντος ἐγκρατευομένη τοῦ ἀνδρὸς αὐτὴ
 τούτου πορνεύοντος δώσει μειζοτέραν δίκην.

1. Ἡ γὰρ ἄκοντος ἐγκρατευομένη τοῦ ἀνδρὸς οὐ τῶν
 τῆς ἐγκρατείας μισθῶν ἀποστρεφῆται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς
 ἐκείνου μοιχείας αὐτὴ τὸν λόγον ὑπέχει καὶ τὰς εὐθύνas
20 μᾶλλον ἐκείνου. Τί δήποτε; Ὅτι αὐτὴ πρὸς τὸ βάραθρον αὐ-
 τὸν τῆς ἀσελγείας ὤθησε τῆς κατὰ νόμον ἀποστρεφῆσασα μί-
 ξεως. Εἰ γὰρ μὴδὲ πρὸς ὀλίγον τοῦτο ποιεῖν ἐπιτίειραται
 ἄκοντος ἐκείνου, τίνα ἂν ἔχοι συγγνώμην ἢ διὰ παντὸς αὐ-
 τὸν ταύτης ἀφελουμένη τῆς παραμυθίας; Καὶ τί ταύτης φησί,
25 τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς ἐπηρείας βαρύτερον γένοιτ' ἂν; Κἀγὼ
 τοῦτό φημι. Τίτος οὖν ἔνεκεν ὑποβάλλεις σαυτὴν τῇ ἀνάγκῃ

βλήτους δυσκολίας τοῦ δεσμοῦ καὶ τὸ ἀδιέξοδον αὐτοῦ. Διατί δὲ δὲν εἶπεν ἔχεις γυναῖκα; μὴ τὴν ἀφήσης συγκρατοῖκε μαζί της, μὴ τὴν χωρίσης, ἀλλ' ἐκάλει τὴν συζυγίαν δεσμόν; Διὰ νὰ δείξη μὲ αὐτὸ τὸ δύσκολον τοῦ πράγματος. Διότι, ἐπειδὴ ὅλοι τρέχουν πρὸς τὸν γάμον ὡσὰν πρὸς κάποιο πρᾶγμα ἀξιαγάπητον, δεικνύει, ὅτι δὲν διαφέρουν ὡς πρὸς τίποτε οἱ ἔγγαμοι ἀπὸ αὐτοῦς ποὺ εἶναι δεμένοι. Διότι καὶ ἐδῶ πρὸς τὸ μέρος ποὺ θὰ κινηθῇ ὁ ἕνας εἶναι ἀναγκασμένος ν' ἀκολουθῇ καὶ ὁ ἄλλος ἢ, ἐὰν κἀνὴ ὁ ἕνας στάσιν, καὶ ὁ ἄλλος χάνεται μαζί μὲ ἐκεῖνον. Τί λοιπὸν λέγει, ἐὰν ὁ ἄνδρας δὲν ἤμπορῇ νὰ συγκρατηθῇ καὶ ἐγὼ θέλω ἐγκράτειαν; Εἶσαι ἀναγκασμένη νὰ ἀκολουθήσης ἐκεῖνον. Καθ' ὅσον ἐὰν δὲν θέλης νὰ τὸ κἀνης αὐτὸ ἢ ἀλυσίς ποὺ σὲ δένει ἐξ αἰτίας τοῦ γάμου σὲ σύρει καὶ σὲ φέρει πρὸς αὐτὸν μὲ τὸν ὁποῖον ἐδέθης ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἂν ἀκόμη προβάλης ἀντίστασιν καὶ διακόψης τὸν δεσμόν, ὄχι μόνον δὲν ἀπήλλαξες τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τὰ δεσμά, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνέβαλες εἰς φοβερωτάτην τιμωρίαν.

μη' Περὶ τοῦ ὅτι αὐτὴ ποὺ ἀσκεῖ ἐγκράτειαν χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνδρός της θὰ τιμωρηθῇ αὐστηρότερον, ἐὰν αὐτὸς πορνεύῃ.

1. Διότι αὐτὴ ποὺ ἀσκεῖ ἐγκράτειαν χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνδρός της, ὄχι μόνον στερεῖται τῶν μισθῶν τῆς ἐγκρατείας, ἀλλὰ καὶ εἶναι ὑπαίτιος τῆς μοιχείας ἐκεῖνου καὶ περισσότερο ὑπεύθυνος ἐκεῖνου. Καὶ διατί; Ἐπειδὴ αὐτὴ τὸν ἔσπρωξε πρὸς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας, στερήσασα αὐτὸν τῆς νομίμου σαρκικῆς ἐνώσεως. Διότι, ἐὰν δὲ δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε δι' ὀλίγον νὰ τὸ κἀμνη αὐτὸ ἐὰν ἐκεῖνος δὲν τὸ θέλῃ, ποῖαν συγγνώμην θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη ἐκεῖνη ποὺ τοῦ ἀφαιρεῖ αὐτὴν τὴν παρηγορίαν διὰ παντός; Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ, λέγει, βαρύτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν; Καὶ ἐγὼ συμφωνῶ. Πρὸς ποῖον σκοπὸν ὑποβάλλεις τὸν ἑαυτὸν σου εἰς

ιουσαύτη; Τοῦτον γὰρ τὸν λογισμὸν οὐ μετὰ τὸν γάμον ἀλλὰ πρὸ τοῦ γάμου λαθεῖν ἐχοῦν.

2. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὑσιέραν τὴν ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ θεῖς ἀνάγκην, τότε περὶ τῆς λύσεως διαλέγεται. Εἰπὼν γὰρ 5 «Δέδεσαι γυναικί; Μὴ ζητεῖ λύσιν», τὸ ιηνικαῦτα ἐπήγαγε· «Δέλυσαι ἀπὸ γυναικός; Μὴ ζητεῖ γυναῖκα». Ποιεῖ δὲ τοῦτο ἵνα, σὺ πρότερον ἀκριβῶς ἐπισκεψάμενος καὶ καταμαθὼν τὴν ἀπὸ τῆς συζυγίας θίαν, εὐκολώτερον τὸν περὶ τῆς ἀγαμίας δέξῃ λόγον. «Ἐὰν δὲ καὶ γήμη», φησὶν, «οὐχ ἡμαρτιες· καὶ ἐὰν γήμη ἢ παρθένος, οὐχ ἡμαρτιες». Ἴδου τὸ 10 μέγα τοῦ γάμου κατόρθωμα ποῦ τελευτᾷ· εἰς τὸ μὴ ἐγκληθῆναι, οὐκ εἰς τὸ θαυμασιωθῆναι· τοῦτο γὰρ τῆς παρθενίας ἐστίν, ὃ δὲ γεγαμηκῶς ἀρκεῖται ἀκούων ὅτι οὐχ ἡμαρτιες. Τίνος οὖν ἔνεκεν παραινεῖς, μὴ ζητεῖν γυναῖκα; Καὶ ὅτι 15 δεθέντα καθάπαξ λυθῆναι οὐκ ἔστι, ὅτι πολλὴν ἔχει τὸ πρᾶγμα τὴν θλίψιν. Τοῦτο οὖν, εἰπέ μοι, κερδανοῦμεν ἀπὸ τῆς παρθενίας μόνον τὸ τὴν ἐνθάδε θλίψιν διαφυγεῖν; Καὶ τίς ἀνέξεται παρθενεύειν ἐπὶ τοιοῦτοις μισθοῖς; Τίς δ' ἀνάσχοιτο εἰς ισοῦτον ἀγῶνα κατιέναι μέλλων ισοῦτων ἰδρώ- 20 των γέμοντα ταύτην μόνην ἀπολαμβάνειν τὴν ἀμοιβήν;

**μθ' Διὰ τί ἀπὸ τῶν ἐν τῷ παρόντι
ἡδέων εἰς τὴν παρθενίαν προτρέπει.**

1. Τί λέγεις; Πρὸς δαίμονάς με μάχεσθαι καλῶν - «Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα» -, πρὸς μα- 25 νίαν φύσεως ἐσιτάναί προτρέπων, μετὰ σαρκὸς καὶ αἵματος τὰ αὐτὰ ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσι κατορθῶσαι παρακαλῶν, τῶν ἐν τῇ γῆ μεμνηῆσαι καλῶν καὶ ὅτι θλίψιν οὐχ ἔξομεν τὴν ἀπὸ τῶν γάμων; Διὰ τί γὰρ οὐχ οὕτως εἶπεν· Ἐὰν γὰρ καὶ γήμη ἢ παρθένος, οὐχ ἡμαρτιες, τῶν δὲ ἀπὸ τῆς παρθενίας

τόσον μεγάλην ανάγκην; Διότι αὐτὴν τὴν σκέψιν ἔπρεπε νὰ τὴν ἔκαμνες πρὶν ἀπὸ τὸν γάμον καὶ ὄχι μετὰ τὸν γάμον.

2. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, θέσας εἰς τὸ τέλος τὴν ανάγκην τοῦ δεσμοῦ, ἐν συνεχείᾳ ὠμίλησε περὶ τῆς λύσεως τοῦ δεσμοῦ. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Εἶσαι δεμένος μὲ γυναῖκα; Μὴ ζητῆς λύσιν», ἐπρόσθεσεν εἰς τὴν συνέχειαν· «Εἶσαι ἐλεύθερος ἀπὸ γυναῖκα; Μὴ ζητῆς γυναῖκα». Τὸ κάμνει δὲ αὐτό, ὥστε, ἀφοῦ πρῶτα σκεφθῆς καλὰ καὶ μάθης τὴν βίαν ποῦ ἀκολουθεῖ τὸν γάμον, νὰ δεχθῆς εὐκολώτερον τὸν λόγον διὰ τὴν ἀγαμίαν. «Ἐὰν ὅμως συνάψης γάμον», λέγει, «δὲν ἠμάρτησες· καὶ ἐὰν ὑπανδρευθῆ ἢ παρθένος, δὲν ἠμάρτησεν». Νὰ λοιπὸν ποῦ τελειώνει τὸ μέγα κατόρθωμα τοῦ γάμου· εἰς τὸ νὰ μὴ κατακριθῆ καὶ ὄχι εἰς τὸ νὰ θαυμασθῆ· διότι αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῆς παρθενίας, ἐνῶ ὁ ἔγγαμος ἀρκεῖται εἰς τὸ ν' ἀκούῃ ὅτι δὲν ἠμάρτησε. Καὶ διατί, λέγει, μὲ συμβουλεύεις νὰ μὴ ζητῶ γυναῖκα; Ἐπειδὴ ἅπαξ καὶ δεθῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λυθῆς ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα συνεπάγεται πολλὴν θλίψιν. Αὐτὸ λοιπὸν, εἶπέ μου, θὰ κερδίσωμεν μόνον ἀπὸ τὴν παρθενίαν, τὸ ν' ἀποφύγωμεν τὴν ἐδῶ θλίψιν; Καὶ ποῖος θὰ δεχθῆ ν' ἀσκῆ τὴν παρθενίαν διὰ τέτοιους μισθοὺς; Ποῖος δὲ θὰ ἐδέχετο νὰ κατέλθῃ εἰς ἓνα τόσον μεγάλο ἀγῶνα, ὅταν πρόκειται νὰ λάβῃ μετὰ ἀπὸ τοὺς τόσους ἰδρωτὰς αὐτὴν μόνον τὴν ἀμοιβήν;

μθ' Διατί ὁ Παῦλος προτρέπει τὴν παρθενίαν καὶ ὄχι τὰ εὐχάριστα τῆς παρούσης ζωῆς.

1. Τί λέγεις; Ἐνῶ μὲ καλεῖς εἰς μάχην ἐναντίον τῶν δαιμόνων — «Διότι ἡ πάλη μας δὲν εἶναι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα» — καὶ μὲ προτρέπεις νὰ σταθῶ ἐνάντια εἰς τὴν μαρίαν τῆς φύσεως, καί, ἐνῶ εἶμαι ἀπὸ σάρκα καὶ αἷμα, μὲ παρακινεῖς νὰ ἐπιτύχω ἔργα ἀντάξια τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, ὁμιλεῖς ὅμως περὶ τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν καὶ λέγεις ὅτι δὲν θὰ ἔχωμεν τὴν θλίψιν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν γάμον; Διατί δηλαδὴ δὲν εἶπε τὸ ἐξῆς· Ἐὰν λοιπὸν συνάψῃ γάμον ἢ παρθένος, δὲν ἠμάρτησε, ἀπεστέρησεν ὅμως τὸν

- ἑαυτὴν ἀπεσιέρησε σιεφάνων, τῶν μεγάλων καὶ ἀπορορήτων δωρεῶν; Διὰ τί μὴ διηγῆσαι τὰ μετὰ τὴν ἀθανασίαν σῦνταις ἀποκείμενα καλά, πῶς εἰς ἀπάντησιν τὰς λαμπάδας λαβοῦσαι μετὰ δόξης πολλῆς καὶ παρορησίας συνεισέρχονται εἰς τὸν
- 5 νυμφῶνα τῷ βασιλεῖ; Πῶς μάλιστα πάντων πλησίον ἐκείνου τοῦ θρόνου καὶ τῶν πασιάδων λάμπουσι τῶν βασιλικῶν; Ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδὲ βραχεῖαν μνήμην πεποίηται, ἄνω δὲ καὶ κάτω τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐν βίῳ μνημονεύει δυσχερῶν. «Νομίζω», φησί, «αὐτοῦτο καλὸν ὑπάρχει». Καὶ ἀφείς εἰπεῖν,
- 10 διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, λέγει «Διὰ τὴν ἐνεσιῶσαν ἀνάγκην». Εἶτα πάλιν εἰπὼν «Ἐὰν δὲ καὶ γήμη ἡ παρθένος, οὐχ ἡμαρτε», καὶ σιωπήσας τὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς δωρεᾶς, ὧν ἑαυτὴν ἀπεσιέρησε, «Θλίψιν», φησί, «τῆ σαρκὶ ἔξουσιν οἱ τοιοῦτοι».
- 15 2. Καὶ οὐ μέχρι τούτου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕως τέλους τὸ αὐτὸ ποιεῖ. Καὶ οὐ παρεισάγει τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἀλλὰ πάλιν ἐπὶ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καταφεύγει· «Ὁ καιρὸς συνεσιπλμένος ἐστί», λέγων. Καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν θέλω ὑμᾶς ἀστράψαι ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ πολλῶ λαμπρο-
- 20 τέρους δειχθῆναι τῶν γεγαμηκότων, πάλιν τῶν ἐνταῦθα ἔχειται λέγων «Θέλω ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι». Οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀνεξικακίας διαλεγόμενος ἐπὶ τὴν αὐτὴν τῆς συμβουλῆς ἦλθεν ὁδόν. Εἰπὼν γὰρ ὅτι «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν, ἐὰν διψᾷ, πότιζε
- 25 αὐτόν», καὶ πρᾶγμα ἰσοοῦτον ἐπιτάξας καὶ τῆς φύσεως θιάσασθαι τὴν ἀνάγκην κελεύσας καὶ πρὸς οὕτως ἀφόρητον παραιτάσθαι πρᾶν, ἐν τοῖς περὶ τῶν μισθῶν λόγοις, σιωπήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ, ἐν τῇ τοῦ λελυπηκότιος θλάβῃ τὴν ἀντίδοσιν ἴσῃσι. «Τοῦτο γάρ», φησί,
- 30 «ποιῶν ἄνθρωπος πρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ».
3. Τίνος οὖν ἔνεκεν τούτῳ τῆς παρακλήσεως κέχρηται τῷ

30. Α' Κορ. 7, 29.

31. Α' Κορ. 7, 31.

32. Παροιμ. 25, 21.

33. Παροιμ. 25, 22.

ἑαυτὸν τῆς ἀπὸ τοῦς στεφάνους τῆς παρθενίας, ἀπὸ τὰς μεγάλας καὶ ἀπορρήτους δωρεάς; Διατί δὲ ὠμίλησε διὰ τὰ ἀγαθὰ ποῦ ἐπιφυλάσσονται δι' αὐτὰς εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, πῶς, λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας πρὸς προῦπάντησιν τοῦ νυμφίου, εἰσέρχονται μαζὶ μὲ τὸν βασιλέα, καὶ μὲ πολλὴν δόξαν καὶ παρρησίαν, εἰς τὸν νυμφῶνα; Πῶς λάμπουν περισσότερο ἀπὸ ὅλους πλησίον ἐκείνου τοῦ θρόνου καὶ τῶν βασιλικῶν νυμφικῶν θαλάμων; Ἄλλὰ δι' αὐτὰ μὲν δὲν κάμνει οὔτε τὸν παραμικρὸν λόγον, συνεχῶς δὲ μνημονεύει τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δυσάρεστα τοῦ βίου. «Νομίζω», λέγει, «ὅτι αὐτὸ εἶναι καλόν». Καὶ ἀποφεύγων νὰ εἰπῇ, διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, λέγει· «Διὰ τὴν παροῦσαν ἀνάγκην». Εἰς τὴν συνέχειαν, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐὰν δὲ ἡ παρθένος συνάψῃ γάμον, δὲν ἡμάρτησε» καὶ ἀπεσιώπησε τὰς οὐρανίους δωρεάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπεστέρησε τὸν ἑαυτὸν τῆς, λέγει· «Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ ἔχουν θλίψιν εἰς τὴν σαρκικὴν των ζωὴν».

2. Καὶ δὲν τὸ κάμνει αὐτὸ μόνον μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἕως τὸ τέλος τὸ ἴδιο κάμνει. Καὶ δὲν παρουσιάζει τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, ἀλλὰ πάλιν καταφεύγει εἰς τὴν ἰδίαν αἰτίαν, λέγων· «Ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι περιορισμένη»³⁰. Καὶ ἀντὶ νὰ εἰπῇ, ἴθελω σεῖς νὰ διαλάμψετε εἰς τοῦς οὐρανοὺς καὶ νὰ ἀναδειχθῆτε κατὰ πολὺ λαμπρότεροι ἀπὸ τοῦς ἐγγάμους, πάλιν ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐπιγείων πραγμάτων, λέγων· «Θέλω νὰ εἴσθε ἀμέριμνοι»³¹. Καὶ δὲν τὸ κάμνει αὐτὸ μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ὁμιλῶν περὶ ἀνεξικακίας ἠκολούθησε τὴν ἰδίαν ὁδὸν τῆς συμβουλῆς. Διότι, ἀφοῦ εἶπε, «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, δίδε του ψωμί νὰ φάγῃ, ἐὰν διψᾷ, δίδε του νερό»³², καὶ ἀφοῦ ἔδωσε μίαν τόσοσιν μεγάλην ἐντολήν καὶ παρώτρυνε νὰ ὑπερνικήσουν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως καὶ νὰ παραταχθοῦν πρὸς μίαν τόσοσιν ἀνυπόφορον πυρᾶν, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀμοιβῶν, ἀφοῦ ἀπεσιώπησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, ὥρισε τὴν ἀνταπόδοσιν εἰς τὴν βλάβην ἐκείνου ποῦ μᾶς ἐλύπησεν. Διότι λέγει· «Ἐὰν τὸ κάμνης αὐτό, θὰ συγκεντρώσῃς εἰς τὴν κεφαλὴν σου ἀναμμένα κάρβουνα»³³.

3. Πρὸς ποῖον σκοπὸν λοιπὸν χρησιμοποιεῖ αὐτὸν τὸν

τρόπῳ; Οὐ δι' ἄγνοιαν οὐδὲ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι πῶς ἂν τις ἐπαγάγοιτο καὶ πείσειε τὸν ἀκροατήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ταύτην καιωρθωκέναι τὴν ἀρετὴν, τὴν τοῦ πείθειν λέγω. Τοῦτο πόθεν δῆλον; Ἐκ τῶν εἰρη-
5 μένων αὐτῷ. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Κορινθίοις διελέγετο - πρότερον γὰρ ὑπὲρ τῶν περὶ παρθενίας αὐτῷ διεκλεγμένων ἐροῦμεν - Κορινθίοις, ἐν οἷς ἔκρινε μηδὲν εἰδέναι εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, οἷς οὐκ ἠδυνήθη λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς καὶ διὰ τὸ σαρκίνους εἶναι ἔτι γάλα
10 ἐπότιζεν, οἷς καὶ ὅτε ταῦτα ἐπέσειλλεν ἐνεκάλει λέγων· «Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρωμα. Οὕτω γὰρ ἠδύνασθε· ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπαιεῖτε.

4. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἐν τῇ γῆ πραγμάτων, ἀπὸ τῶν
15 ὀρωμένων, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ προσιρέπει εἰς παρθενίαν αὐτοὺς καὶ ἀπάγει τοῦ γάμου. Συνεῖδε γὰρ τοῦτο καλῶς ὅτι τοὺς ταπεινοὺς καὶ χαμαιπειεῖς καὶ πρὸς τὴν γῆν ἔτι κύριον ἀπὸ τῶν ἐν τῇ γῆ μᾶλλον ἐφελκύσασαι ἂν τις καὶ προσιρέπειε. Διὰ τί γάρ, εἰπέ μοι, πολλοὶ τῶν ἀγροικιοτέρων
20 ἔτι καὶ παχύτερον διακειμένων τὸν μὲν Θεὸν καὶ ἐπὶ μικροῖς καὶ ἐπὶ μεγάλοις καὶ ὁμνύουσι καὶ ἐπισημαίνουσιν ἀδεῶς, ἐπὶ δὲ τῆς τῶν παιδῶν κεφαλῆς οὐδ' ἂν ὁμῶσαι ἔλαιντο τὴν ἀρχήν; Καίτοι γε καὶ ἡ ἐπισημία καὶ ἡ κόλασις πολλῶν μείζων ταυτῆς ἐκείνη, ἀλλ' ὅμως τούτω μᾶλλον ἢ ἐκείνω τῷ ὄρκῳ
25 κατέχονται.

5. Καὶ πρὸς τὸ βοηθῆσαι δὲ πένησιν οὐχ οὕτως αὐτοὺς οἱ τῆς βασιλείας δειγείρουσι λόγοι, καίτοι γε συνεχῶς ἐνηχοῦμενοι, ὡς τὸ χρησιτὸν ἐλπῖσαι τι κατὰ τὸν παρόντα θίον ἢ

τρόπον τῆς παρακλήσεως; "Ὅχι ἀπὸ ἄγνοϊαν, οὔτε ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε, πῶς νὰ ὀδηγήσῃ καὶ νὰ πείσῃ τὸν ἀκροατὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχεν ἐπιτύχει περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, ἐννοῶ τὴν ἰκανότητα νὰ πείθῃ. Αὐτὸ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν; Ἐκ τῶν ἴδια τὰ λόγια του. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ἐκ τῶν ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Κορινθίους — πρῶτα θ' ἀναφέρωμεν ὅσα εἶπεν ὑπὲρ τῆς παρθενίας — πρὸς τοὺς Κορινθίους λέγω, τοὺς ὁποίους ἔκρινεν ὅτι δὲν ἐγνώριζον τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ αὐτὸν ἐσταυρωμένον, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἠμπόρεσε νὰ ὁμιλήσῃ ὡσάν πρὸς πνευματικούς ἀνθρώπους καί, ἐπειδὴ ἀκόμη ἦσαν προσκολλημένοι εἰς τὰ σαρκικά, τοὺς ἐπότιζεν ἀκόμη μὲ γάλα, καὶ τοὺς ὁποίους κατέκρινε, γράφων αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν. «Γάλα σᾶς ἐπότισα, ὄχι στερεὰν τροφήν. Διότι δὲν ἠμπορούσατε ἀκόμη νὰ τὴν δεχθῆτε· ἀλλὰ οὔτε καὶ τώρα ἀκόμη ἠμπορεῖτε· διότι εἶναι ἀκόμη σαρκικά τὰ φρονήματά σας καὶ ἡ διαγωγή σας εἶναι κοινοῦ ἀνθρώπου»³⁴.

4. Διὰ τοῦτο τοὺς προτρέπει πρὸς τὴν παρθενίαν καὶ τοὺς ἀποτρέπει ἀπὸ τὸν γάμον, ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀπὸ τὰ ὀρατά, ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Διότι ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τοῦτο, ὅτι αὐτοὺς ποὺ εἶναι πνευματικὰ ἀνώριμοι καὶ βαδίζουν χαμηλὰ καὶ εἶναι προσκολλημένοι ἀκόμη εἰς τὰ γήϊνα, θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς προσελκύσῃ καὶ νὰ τοὺς προτρέψῃ καλύτερα ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πράγματα. Διότι εἶπέ μου, διατί πολλοὶ ποὺ εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀγροίκους ἀκόμη καὶ εὐρίσκονται εἰς χαμηλὸν πνευματικὸν ἐπίπεδον, ὀρκίζονται μὲν εἰς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὰ μεγάλα καὶ διὰ τὰ μικρὰ πράγματα καὶ χωρὶς φόβον παραβαίνουν τὸν ὄρκον των, ὅμως δὲν θὰ ἐτολμοῦσαν νὰ ὀρκισθοῦν ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν των; Ἐάν καὶ βέβαια καὶ ἡ ἐπιπορκία καὶ ἡ τιμωρία ἐκείνη εἶναι πολὺ πιὸ μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴν, καὶ ὅμως συνηθίζουν νὰ κάμνουν αὐτὸν τὸν ὄρκον μᾶλλον παρὰ ἐκεῖνον.

5. Καὶ διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς πτωχοὺς δὲν τοὺς διεγείρουν τόσον οἱ λόγοι περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἄν καὶ συνεχῶς τοὺς ἀκούουν, ὅσον ἢ ἐλπὶς διὰ κάποιον

ὑπὲρ παίδων ἢ ὑπὲρ ἑαυτῶν. Τότε γοῦν μάλιστα φιλότιμοι γίνονται περὶ τὰς τοιαύτας ἐπικουρίας, ὅταν ἐκ μακρᾶς ἀνερέγκωσι νόσου, ὅταν κίνδυνον διαφύγωσιν, ὅταν δυναστείας τινὸς ἐπιτύχωσι καὶ ἀρχῆς· καὶ ὅλως τοὺς πλείονας
 5 τῶν ἀνθρώπων τοῖς παρὰ πόδας εὗροι τις ἂν μᾶλλον νοουθετουμένους. Ἐν τε γὰρ τοῖς χρηστοῖς ταῦτα μᾶλλον προτιρέπει, ἔν τε τοῖς λυπηροῖς μειζόνως φοβεῖ, τῷ τὴν αἴσθησιν ἐγγυτέραν ὑπάρχειν αὐτοῖς. Διὰ ταῦτα καὶ Κορινθίοις οὕτω διελέγειο καὶ Ρωμαίους ἀπὸ τῶν παρόντων εἰς ἀνεξικακίαν
 10 ἐγύμναζεν.

6. Ἡ γὰρ ἀσθενὴς καὶ ἠδικημένη ψυχὴ οὐχ οὕτως εὐκόλως ἀφίησι τῆς ὀργῆς τὸν ἴον, ὅταν περὶ βασιλείας ἀκούσῃ καὶ εἰς μακρὰς ἐλπίδας ἐμπέσῃ, ὡς ὅταν παρὰ τοῦ λελυπηκότιος προσδοκῆσθαι λήψεσθαι δίκην. Βουλόμενος οὖν δια-
 15 σεῖσαι τῆς μνησικακίας τὴν ρίζαν καὶ τέως κενῶσαι τὴν ὀργήν, ὁ μᾶλλον ἐπαγωγὸν ἦν πρὸς τὸ παραμυθῆσασθαι τὸν ἠδικημένον τοῦτο τίθησιν, οὐκ ἀποστειρῶν αὐτὸν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι καιρῷ κειμένης τιμῆς, ἀλλὰ τέως αὐτὸν ἐμβιβᾶσαι οπεύδων οἰωδῆποτε τρόπῳ εἰς τὴν τῆς φιλοσοφίας ὁδὸν
 20 καὶ τὰς θύρας ἀνοῖξαι τῆς καταλλαγῆς. Τὸ γὰρ δυσκολώτατον τῆς ἀρχῆς ἐπιλαθῆσθαι τοῦ κατορθώματος, μετὰ γὰρ τὴν εἴσοδον οὐκέτι ἰσοῦτος ὁ πόνος ἐστίν.

7. Ἄλλ' οὐχ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῦτο ποιεῖ, οὔτε περὶ ἀσθενείας οὔτε περὶ ἀνεξικακίας διαλεγόμενος.
 25 Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν τὴν βασιλείαν τίθησι τῶν οὐρανῶν «Εἰσὶν γὰρ «εὐνοῦχοι», φησὶν, «οἷτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ὅτε δὲ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν παρεκάλει, οὐδὲν ὑπὲρ τῆς τῶν λελυπηκότιων βλάβης εἰπὼν. οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων μνημονεύσας τοῦ πυρός, ἀλλὰ πάντα

ἀγαθὸν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ διὰ τὰ παιδιὰ των καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους. Τότε λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν φιλοτιμοῦνται διὰ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ὅταν συνέλθουν μετὰ ἀπὸ μακρὰν νόσον, ὅταν διαφύγουν κάποιον κίνδυνον, ὅταν ἐπιτύχουν κάποιο ἀξίωμα καὶ ἐξουσίαν· καὶ γενικὰ θὰ ἠμποροῦσε νὰ εὔρη κανεὶς τοὺς περισσοτέρους ἐκ τῶν ἀνθρώπων νὰ νοθετοῦνται περισσότερο ἀπὸ τὰ γεγονότα ποὺ τοὺς συμβαίνουν. Διότι καὶ διὰ τὰ καλὰ ἔργα αὐτὰ μᾶλλον προτρέπουν, καὶ διὰ τὰ δυσάρεστα ἐκεῖνα φοβίζουσι περισσότερο, ποὺ κάνουν μεγαλυτέραν αἴσθησιν εἰς αὐτούς. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὠμίλει καὶ τοὺς Ῥωμαίους τοὺς ἤσκει εἰς τὴν ἀνεξικακίαν ἀπὸ τὰ καθημερινὰ γεγονότα.

6. Διότι ἡ ἀσθενὴς καὶ ἠδίκημένη ψυχὴ δὲν διώχνει τόσον εὔκολα τὸ δηλητήριον τῆς ὀργῆς, ὅταν ἀκούσῃ περὶ βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ κυριευθῇ ἀπὸ μακροχρονίους ἐλπίδας, ὅσον ὅταν ἐλπίσῃ ὅτι θὰ λάβῃ ἐκδίκησιν ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἐλύπησεν. Ἐπιθυμῶν λοιπὸν νὰ ἐκριζώσῃ τὴν ρίζαν τῆς μνησικακίας καὶ κατὰ πρῶτον νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ὀργὴν, αὐτὸ ποὺ ἦτο ἰκανὸν νὰ παρηγορήσῃ περισσότερο τὸν ἠδίκημένον, αὐτὸ ἀναφέρει, καὶ δὲν τὸν ἀποστερεῖ ἀπὸ τὴν τιμὴν ποὺ ἐπιφυλάσσεται εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν ἐπιχειρεῖ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ μὲ κάθε τρόπον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς φιλοσοφίας καὶ ν' ἀνοίξῃ τὰς θύρας τῆς συμφιλίωσης. Καθ' ὅσον τὸ δυσκολώτατον εἶναι νὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ τοῦ κατορθώματος, διότι μετὰ τὴν ἀρχὴν δὲν εἶναι τόσον μέγας ὁ κόπος.

7. Ἄλλ' ὅμως δὲν τὸ κάμνει αὐτὸ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οὔτε ὅταν ὁμιλῇ περὶ παρθενίας, οὔτε περὶ ἀνεξικακίας. Ἄλλ' εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἀναφέρει τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, λέγων· «Υπάρχουν εὐνοῦχοι ποὺ εὐνούχισαν τὸν ἑαυτὸν των χάριν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν»³⁵. Ὅταν δὲ προέτρεπε νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν των, δὲν ἀνέφερε τίποτε διὰ τὴν βλάβην ἐκεῖνων ποὺ μᾶς ἐλύπησαν, οὔτε ἐμνημόνευσε τοὺς ἄνθρωπος τοῦ πυρός, ἀλλ' ἀφήσας ὅλα ἐκεῖνα νὰ λέγωνται πρὸς

ἐκεῖνα ἀφ' εἰς πρὸς τοὺς μικροψύχους λέγεσθαι καὶ ταλαιπώ-
 ρους, αὐτὸς ἀπὸ τῶν μειζόνων αὐτοὺς προτιρέπει. Ποίων δὴ
 τούτων; «Ὅπως γένησθε», φησὶν, «ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑ-
 μῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Βλέπε πόσον τὸ ἔπαθλον. Πέ-
 5 τρος γὰρ ἦν ὁ ταῦτα ἀκούων καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης
 καὶ ὁ λοιπὸς τῶν ἀποστόλων χορὸς· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν πνευ-
 ματικῶν αὐτοὺς ἐνήγεν ἐπάθλων. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ τοῦτο
 ἂν ἐποίησεν, εἰ πρὸς τινὰς τοιοῦτους ὁ λόγος ἦν αὐτῷ. Ἐ-
 πειδὴ δὲ πρὸς Κορινθίους τοὺς ἀτελέστερον διακειμένους
 10 διελέγειο, ἤδη τῶν πόνων αὐτοῖς δίδωσι τοὺς καρπούς, ἵνα
 προθυμότερον ἐπὶ τὴν ἐργασίαν ἔλθωσι τῆς ἀρειῆς.

8. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς Ἰουδαίοις ἀφ' εἰς ἐπαγγείλασθαι
 βασιλείαν οὐρανῶν τὰ τῆς γῆς ἐχαρίζετο ἀγαθά. Καὶ ἀντὶ
 τῶν πονηρῶν δὲ πράξεων οὐ γέενναν, ἀλλὰ τὰς ἐν τῷ αἰῶνι
 15 τούτῳ συμφορὰς ἠπειλεῖ, λιμοὺς καὶ λοιμοὺς καὶ νόσους καὶ
 πολέμους καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ ὅσα τοιαῦτα ἕτερα. Τούτοις
 γὰρ μᾶλλον οἱ σαρκικώτεροι τῶν ἀνθρώπων κατέχονται καὶ
 ταῦτα μᾶλλον δεδοίκασι. Τῶν δὲ οὐχ ὀρωμένων οὐδὲ πα-
 ρόντων ἐλάττωνα ποιοῦνται λόγον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος
 20 τούτοις μᾶλλον ἐνδιατρίβει, ἃ μάλιστα αὐτῶν καθικέσθαι
 τῆς παχύτητος ἦν ἱκανά. Πρὸς τούτοις δὲ κἀκεῖνο δεῖξαι
 ἐβούλετο, ὅτι τῶν μὲν ἄλλων ἀγαθῶν ἕνια ἐνταῦθα μὲν ἡ-
 μᾶς πόνους περιβάλλει πολλοῖς, τὸν δὲ καρπὸν ἅπαντα ἐν τῷ
 μέλλοντι ταμιεύεται χρόνῳ. Ἡ δὲ παρθενία ἐν αὐτῷ τῷ
 25 κατορθοῦσθαι οὐ μικρὰς ἡμῖν ἀποδίδωσι τὰς ἀμοιβὰς τοσοῦ-
 των ἀπαλλάττουσα πόνων καὶ φροντίδων. Μετὰ δὲ τούτων
 καὶ τρίτον τι συγκατασκεύασε. Ποῖον; Τὸ μὴ τῶν ἀδυνάτων
 νομισθῆναι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀλλὰ καὶ τῶν σφόδρα δυνατῶν.
 Ποιεῖ δὲ αὐτὸ ἐκ περιουσίας πολλῆς τὸν γάμον ἀποφαίνων
 30 πλείονας ἔχοντα δυσκολίας, ὡς εἰ πρὸς τινὰ ἔλεγε· μοχθηρὸν
 καὶ ἐπίπονόν σοι εἶναι τὸ πρᾶγμα τοῦτο δοκεῖ; Δι' αὐτὸ
 μὲν οὖν τοῦτο ἔγωγέ φησι δεῖν αὐτὸ μειέναι, ὅτι οὕτω ρᾶ-
 σιόν ἐστιν, ὡς πολὺ τοῦ γάμου πράγματα ἡμῖν παρέχειν ἐ-

τούς μικροψύχους καὶ τάλαιπώρους, τούς προτρέπει ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά; «Διὰ νὰ γίνεστε», λέγει, «ὅμοιοι μὲ τὸν οὐράνιον»³⁶. Πρόσεχε πόσον μεγάλο εἶναι τὸ ἔπαθλον. Διότι αὐτὰ τὰ ἤκουαν ὁ Πέτρος, ὁ Ἰάκωβος, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ ὑπόλοιπος χορὸς τῶν ἀποστόλων. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ τὸ ἴδιο θὰ ἔκαμνεν, ἐὰν ὠμίλει πρὸς ἀκροατὰς ὡσάν καὶ αὐτούς. Ἐπειδὴ ὅμως ὠμίλει πρὸς τοὺς Κορινθίους ποὺ ἦσαν πραγματικὰ ἀτελέστεροι, δίδει εἰς αὐτούς ἀμέσως τοὺς καρπούς τῶν κόπων των, διὰ νὰ ἀσκήσουν μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν τὸ ἔργον τῆς ἀρετῆς.

8. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἀποφεύγων νὰ ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τοὺς ἐχάριζε τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ. Καὶ διὰ τὰς πονηρὰς πράξεις των δὲν τοὺς ἠπεῖλει μὲ τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ἀλλὰ μὲ τὰς συμφορὰς τῆς παρούσης ζωῆς, μὲ πείναν, μὲ ἀσθενείας καὶ νόσους καὶ πολέμους καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ παρόμοια. Διότι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους οἱ πνευματικὰ ἀνώριμοι συγκρατοῦνται περισσότερο μὲ αὐτὰ καὶ αὐτὰ φοβοῦνται περισσότερο. Δι' αὐτὰ ὅμως ποὺ δὲν τὰ βλέπουν καὶ δὲν εἶναι παρόντα, ἐλάχιστα ἐνδιαφέρονται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐπιμένει περισσότερο εἰς αὐτά, ποὺ ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἐγγίσουν περισσότερο τὴν ἔλλειψιν πνευματικῆς ὠριμότητος. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ δὲ ἤθελε νὰ δεῖξῃ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ἀπὸ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ μερικὰ μᾶς περιβάλλουν μὲν ἐδῶ μὲ πολλοὺς κόπους, ἀλλὰ ὅλον τὸν καρπὸν τὸν ἀποταμιεύουν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον. Ἡ παρθενία ὅμως, συγχρόνως μὲ τὴν ἄσκησιν αὐτῆς, μᾶς δίδει ἀμοιβὰς ὄχι μικράς, καθ' ὅσον μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τόσους κόπους καὶ φροντίδας. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὰ συμπεριέλαβε καὶ κάποιον τρίτον. Ποῖον; Τὸ νὰ μὴ θεωρηθῆ τὸ πρᾶγμα ὡς ἔργον τῶν ἀδυνάτων, ἀλλὰ τῶν πάρα πολὺ δυνατῶν. Τὸ κάμνει δὲ αὐτὸ διὰ νὰ ἐμφανίσῃ μὲ πολλὴν ὑπεροχὴν ὅτι ὁ γάμος συνοδεύεται ἀπὸ πάρα πολλὰς δυσκολίας, ὡσάν νὰ ἔλεγε πρὸς κάποιον· Ἰσοῦ φαίνεται αὐτὸ τὸ πρᾶγμα κοπιαστικὸν καὶ ἐπίπονον; Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐγὼ βέβαια λέγω ὅτι πρέπει νὰ τὸ ἀσκῆς, διότι εἶναι τόσον εὐκόλον, ὥστε νὰ μᾶς

λάτιω. Ἐπειδὴ γὰρ φείδομαι, φησὶν, ὑμῶν καὶ οὐ βούλομαι θλίψιν ὑμᾶς ἔχειν, διὰ τοῦτο ὑμᾶς οὐ θέλω γαμεῖν.

9. Καὶ ποίαν θλίψιν; ἴσως εἶποι τις ἄν. Τοῦναντίον μὲν οὖν καὶ ἄνεσιν ἔχοντα πολλὴν καὶ τρυφήν τὸν γάμον εὐρή-
 5 σομεν. Καὶ πρῶτον ἀπάντων τὸ μετὰ πάσης ἀδείας τὴν ἐπιθυμίαν ἀποπληροῦν καὶ μηδεμίαν ἀπὸ τῆς φύσεως ὑπομέρειν βίαν, οὐ μικρὸν εἰς ρασιώνης λόγον ἐστίν. Ἐπειτα τῷ καὶ τὴν ἄλλην διαγωγὴν ἀπηλλάχθαι κατηφείας καὶ αὐχμοῦ, καὶ μεστήν εἶναι φαιδρότητος καὶ γέλωτος καὶ χαρᾶς.
 10 Καὶ γὰρ τραπέζῃ πολυτελεῖ καὶ μαλακοῖς ἱματίοις καὶ στρομνῇ μαλακωτέρα, καὶ λουτροῖς διηνεκέσι, καὶ μύροις καὶ οἴνω μύρου οὐδὲν χεῖρον διακειμένω καὶ ἐτέρα πολλῇ καὶ διαφόρῳ δαπάνῃ λειτουργοῦντες τῇ σαρκὶ πολλὴν ἀπὸ ταύτης παρέχουσιν αὐτῇ τὴν τρυφήν.

15 ν' "Οτι καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ καινῇ παράνομον ἢ τρυφή.

1. Μάλιστα μὲν οὐδὲ ταῦτα ἐφίεται τῷ γάμῳ. Τὴν γὰρ τῆς μίξεως μόνης ἀδειαν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν τῆς τρυφῆς παρέχειν ἡμῖν εἶωθε. Καὶ μάρτυς ὁ μακάριος Παῦλος οὐ-
 20 ιωσὶ λέγων «Ἡ δὲ σπαιαλῶσα ζῶσα τέθνηκεν». Εἰ δὲ περὶ χηρῶν ταῦτα εἴρηται, ἄκουσον καὶ περὶ τῶν γεγαμηκότων τί φησι «Γυναῖκας ὡσαύτως ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ πάσης αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, ἀλλ'
 25 ὡς πρέπει γυναῖξιν ἐπαγγελουμέναις θεοσέβεια» δι' ἔργων ἀγαθῶν». Καὶ οὐκ ἐνιαῦθα δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθι ἴδοι

37. Α' Τιμ. 5, 6.

38. Α' Τιμ. 2, 9-10.

παρέχη πολὺ ὀλιγωτέρας δυσκολίας. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, ἐνδιαφέρομαι δι' ἐσᾶς καὶ δὲν θέλω νὰ ἔχετε θλίψιν, διὰ τοῦτο δὲν θέλω νὰ συνάπτετε γάμον'.

9. Καὶ ποίαν θλίψιν ἔχει; θὰ ἠμποροῦσεν ἴσως κάποιος νὰ εἰπῇ. Ἀντιθέτως μάλιστα θὰ εὕρωμεν τὸν γάμον νὰ ἔχη καὶ πολλὴν ἄνεσιν καὶ ἀπόλαυσιν. Καὶ πρῶτον ἀπὸ ὅλα ὁ ἔγγαμος ἰκανοποιεῖ τὴν ἐπιθυμίαν του μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν καὶ δὲν δέχεται κανένα ἐξαναγκασμὸν ἀπὸ τὴν φύσιν, πρᾶγμα ποῦ δὲν εἶναι καὶ τόσον μικρὴ εὐκολία. Ἐπειτα καὶ ἡ ὑπόλοιπη ζωὴ του θὰ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴν κατῆφειαν καὶ τὴν τραχύτητα καὶ θὰ εἶναι γεμάτη ἀπὸ φαιδρότητα, γέλια καὶ χαράν. Καθ' ὅσον θὰ μετέχη εἰς πολυτελῆ τράπεζαν μὲ μαλακὰ ἐνδύματα καὶ θὰ κοιμᾶται εἰς μαλακὸν στρῶμα, θὰ πηγαίνει συνεχῶς εἰς τὰ λουτρά καὶ θὰ χρησιμοποιοῖ ἀρώματα καὶ οἶνον ὄχι κατώτερον ἀπὸ τὸ μύρον καὶ θὰ περιποιηθῆται τὴν σάρκα του καὶ μὲ πολλὰς καὶ διαφόρους ἄλλας δαπάνας, ποῦ παρέχουν εἰς τὴν σάρκα πολλὴν ἀπόλαυσιν.

ν' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἀπόλαυσις εἶναι παράνομος καὶ κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ κατὰ τὴν Καινὴν.

1. Ἄλλὰ βέβαια οὔτε αὐτὰ ἐπιτρέπονται εἰς τὸν γάμον. Διότι συνήθως μᾶς παρέχει τὴν ἐλευθερίαν μόνον τῆς σαρκικῆς μίξεως, ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς λοιπῆς ἀπολαύσεως. Καὶ μάρτυς εἶναι ὁ μακάριος Παῦλος ποῦ λέγει τὰ ἐξῆς· «Αὐτὴ ποῦ κάνει σπάταλον ζωὴν ἂν καὶ εἶναι ζωντανή, ὅμως ἔχει ἀποθάνει»³⁷. Ἐὰν δὲ αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ περι τῶν χηρῶν, ἄκουσε τί λέγει καὶ περι τῶν ἐγγάμων· «Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον αἱ γυναῖκες νὰ στολίζονται μὲ ἐνδυμασίαν σεμνήν καὶ μὲ κάθε σεμνότητα καὶ σωφροσύνην, ὄχι μὲ πλέξιμον τῶν μαλλιῶν ἢ μὲ χρυσᾶ καὶ μαργαριταρένια κοσμήματα καὶ πολυτελῆ ἐνδύματα, ἀλλὰ ὅπως ταιριάζει εἰς γυναῖκας ποῦ ὑπόσχονται νὰ σέβωνται τὸν Θεόν, μὲ ἔργα ἀγαθὰ»³⁸. Καὶ ὄχι μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοῦ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ αὐτὸν νὰ κάμνη πολὺν

τις ἂν πολὺν αὐτὸν ποιούμενον τὸν λόγον ὑπὲρ τοῦ μηδ' ὅ-
λως εἶναι τούτων ἡμῖν περισπούδασιον.

2. «Ἐχοντες», γάρ φησι, «διατροφὰς καὶ σκεπάσματα,
τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. Οἱ γὰρ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐπι-
5 πiousιν εἰς ἐπιθυμίας ἀνοήτους καὶ θλαβεράς, αἵτινες θυθί-
ζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν». Καὶ τί
λέγω Παῦλον, ὅς, ὅτε τῆς ἄκρας φιλοσοφίας ἦν ὁ καιρὸς
καὶ πολλή ἡ τοῦ πνεύματος χάρις, ἔλεγε ταῦτα; Ὁ γὰρ Ἄ-
μῶς ὁ προφήτης τοῖς νηπίοις Ἰουδαίοις διαλεγόμενος, ἐφ'
10 ὧν καὶ τρυφὴ συγκεχώρητο καὶ πολυτέλεια καὶ πάντα ὡς
εἰπεῖν τὰ περιπιά, ἄκουσον πῶς σφόδρα καθάπεται τῶν τῆ
τρυφῆ προσκειμένων λέγων· «Οὐαὶ οἱ ἐρχόμενοι εἰς ἡμέραν
κακῆν, οἱ ἐγγίζοντες καὶ ἐφαπτόμενοι Σαββάτων ψευδῶν,
οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων καὶ κασασπαταλῶν-
15 τες ἐπὶ ταῖς στρωμαῖς αὐτῶν· οἱ ἐσθίοντες ἐρίφους ἐκ ποι-
μνίων καὶ μωσχάρια ἐκ μέσου βουκολίων γαλαθηνά· οἱ ἐπι-
κροιοῦντες πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων· οἱ πίνοντες τὸν
διϋλισμένον οἶνον καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι· ὡς ἐσιῶτα
ἐλογίσατο καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα».

20 να' "Ὅτι εἰ καὶ ἐφεῖτο τρυφᾶν ἱκανὰ τὰ τοῦ γάμου
λυπηρὰ ταύτην ἀφανίσει τὴν ἡδονήν.

"Ὅπερ οὖν ἔφην, μάλιστα μὲν οὐκ ἐφεῖτο τρυφᾶν, εἰ δὲ
καὶ μηδὲν τούτων κεκώλυτο, ἀλλὰ πάντα συγκεχώρητο, ἔστιν
ἕτερα τούτων ἀντίρροπα εἰς ἀθυμίας καὶ ὀδύνης λόγον,
25 μᾶλλον δὲ οὕτω πλείονα καὶ μείζω, ὡς μηδὲ μικρὰν ἀπὸ
τούτων ἡμᾶς λαμβάνειν τὴν αἴσθησιν ἀλλ' ἐκποδῶν πᾶσαν
γίνεσθαι τὴν ἐξ αὐτῶν ἡδονήν.

λόγον διὰ νὰ μὴ θεωροῦμεν τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ σημαντικόν.

2. Πράγματι λέγει· « Ἐχοντες τρόφιμα καὶ σκεπάσματα, ἃς ἀρκούμεθα εἰς αὐτά. Διότι αὐτοὶ ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ πλουτοῦν κυριεύονται ἀπὸ ἀνοήτους καὶ βλαβεράς ἐπιθυμίας, ποὺ βυθίζουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν καταστροφήν καὶ τὴν ἀπώλειαν». Καὶ διατί λέγω τὸν Παῦλον, ποὺ ἔλεγεν αὐτὰ ὅταν ἦτο καιρὸς τῆς ἀνωτάτης φιλοσοφίας καὶ πολλῆ ἢ χάρις τοῦ ἀγίου Πνεύματος; Διότι καὶ ὁ προφήτης Ἄμωσ ὁμιλῶν πρὸς τοὺς νηπίους Ἰουδαίους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπετρέπετο καὶ ἡ τρυφή καὶ ἡ πολυτέλεια καὶ ὅλα, ὅπως θὰ ἐλέγομεν, τὰ περιττά, ἄκουσε μὲ πόσῃν αὐστηρότητα κατηγορεῖ ἐκείνους ποὺ ἦσαν προσκολλημένοι εἰς τὴν τρυφήν, λέγων· « Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους ποὺ συμμετέχουν εἰς ἡμέραν γεμάτην ἀπὸ κακίαν, ποὺ προσεγγίζουν εἰς σάββατα ψευδῆ, ποὺ κοιμῶνται εἰς ἐλεφάντινα κρεβάτια καὶ ἐπιδίδονται εἰς ἀσωτείας ἐπάνω εἰς τὰ στρώματά των, ποὺ τρώγουν ἐρίφια ἀπὸ τὰ ποίμνια καὶ μοσχάρια τρυφερὰ ἀπὸ τὰς ἀγέλας, ποὺ χειροκροτοῦν εἰς τὴν μουσικὴν τῶν ὀργάνων, ποὺ πίνουν τὸν διῦλισμένον οἶνον καὶ ἀρωματίζονται μὲ πολυτελεῖ ἄρώματα· τὰ ἐθεώρησαν ὅλα αὐτὰ ὡς μόνιμα καὶ ὄχι ὡς παροδικά»³⁹.

*να' Περὶ τοῦ ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἐπετρέπετο ἡ τρυφή,
εἶναι ἱκανὰ τὰ δυσάρεστα τοῦ γάμου
νὰ ἐξαφανίσουν αὐτὴν τὴν ἡδονήν.*

Ὅπως λοιπὸν εἶπα, δὲν ἐπετρέπετο βέβαια ἡ τρυφή, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἠμποδίζετο κανένα ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' ἐπετρέποντο τὰ πάντα, ὑπάρχουν ἄλλα ἀντίρροπα αὐτῶν ποὺ προκαλοῦν τὴν λύπην καὶ τὴν ὀδύνην, μάλιστα δὲ τόσον πολλὰ καὶ μεγαλύτερα, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν, ἐξ αἰτίας αὐτῶν, οὔτε τὴν παραμικρὰν αἴσθησιν τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ νὰ ἐξαφανίζεται τελείως ἡ ἡδονὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά.

νβ' "Όσον ἡ ζηλοτυπία κακόν.

1. Εἰ γάρ τις, εἰπέ μοι, φύσει ζηλότυπος ὢν τύχοι, ἢ καὶ ἔκ τινος προφάσεως οὐκ ἀληθοῦς τούτῳ ληφθεῖη τῷ κακῷ, τί τῆς τοιαύτης ψυχῆς ἐλεεινότερον γένοιτ' ἄν; Ποῖον
5 πόλεμον, τίνα χειμῶνα τῇ τοιαύτῃ παραβάλλοντες οἰκία ἀκριβῶς ἐπιυχεῖν δυνησόμεθα τῆς εἰκόνοσ; Πάντα ἰδύνης μεσιά, πάντα ὑποφίας καὶ σιάσεωσ καὶ ταραχῆσ. Τῶν γὰρ δαιμονῶντων ἢ φρενίτιδι κατεχομένων νόσῳ οὐδὲν ἄμεινον διάκειται ὁ ταύτῃ τῇ μαρία πληγεῖσ. Οὕτω συνεχῶσ ἐξάλλε-
10 ται καὶ ἀποπηδᾷ καὶ δυσχεραίνει πρὸσ ἅπαντασ καὶ εἰσ τοὺσ παρόντασ ἀπλῶσ καὶ ἀνευθύνοσ ἀφήσιν ἀεὶ τὴν ὀργήν. κᾶν δοῦλοσ ἢ κᾶν υἱὸσ καὶ ὀμοιοῦν ἕτεροσ. Καὶ ἡδονὴ μὲν ἀπελήλαται πᾶσα, κατηφείασ δὲ ἅπαντα γέμει καὶ πένθοσ καὶ ἀηδίασ. Κᾶν οἰκοὶ μένη, κᾶν εἰσ ἀγορὰν ἐμβάλῃ, κᾶν
15 ἀποδημίαν σιέλλῃται, πανταχοῦ τὸ δεινὸν ἀπέτεκεν θανάτου πανιὸσ χαλεπώτεροσ παρακνίζον καὶ ἐρεθίζον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ οὐ συγχωροῦν ἡρεμεῖν. Οὐ γὰρ ἀθυμίαν μόνον αὕτη ἢ νόσοσ ἀλλὰ καὶ θυμὸν ἀφόρητον τίκειν εἴωθε. Τούτων δὲ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ μὲν ἱκανὸν ἀπολέσαι τὸν ἀ-
20 λόντια· ὅταν δὲ καὶ ὀμοῦ συνελθόντια πολιορκῇ, συνεχῶσ αὐτὸν πιέζοντια καὶ οὐδὲ βραχὺν ἀναπνεῖν συγχωροῦντια καιρόν, πόσων τοῦτο θανάτων οὐ χαλεπώτερον; "Αν τε γὰρ πενίαν εἴποι τις τὴν ἐσχάτην, ἄν τε νόσον ἀνίατον ἄν τε πῦρ ἄν τε σίδηρον, οὐδὲν ἴσον ἐρεῖ καὶ τοῦτο οἱ πεῖραν λαβόντεσ ἴσασι
25 μόνοι καλῶσ· λόγοσ γὰρ οὐδεὶσ ἄν παρασιτήσειε τοῦ δεινοῦ τὴν ὑπερβολήν. "Όταν γὰρ τὴν μάλιστα πάντων ἀγαπωμένην καὶ ὑπὲρ ἧσ ἄν ἡδέωσ καὶ τὴν ψυχὴν προοῖπο, ταύτην ἀναγ-

νβ' Περὶ τοῦ πόσον κακὸν εἶναι ἡ ζηλοτυπία.

1. Εἶπέ μου λοιπόν, ἐὰν κάποιος τύχη νὰ εἶναι ἐκ φύσεως φθονερός ἢ κυριευθῆ ἀπὸ αὐτὸ τὸ κακὸν ἀπὸ κάποιαν ἀφορμὴν ὄχι ἀληθινὴν, τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἐλεεινότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψυχὴν; Μὲ ποῖον πόλεμον, μὲ ποῖαν τρικυμίαν θὰ πρέπει νὰ παρεμβάλωμεν αὐτὴν τὴν οἰκίαν, διὰ νὰ ἤμπορέσωμεν νὰ ἔχωμεν μίαν ἀκριβῆ εἰκόνα αὐτῆς; Ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ὀδύνην, ὅλα γεμᾶτα ἀπὸ ὑποψίαν καὶ στάσιν καὶ ταραχὴν. Αὐτὸς ποῦ θὰ πληγῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν δὲν εἶναι εἰς καθόλου καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς δαιμονισμένους καὶ τοὺς φρενοβλαβεῖς. Συνεχῶς εὐρίσκεται εἰς ἕξαλλον κατάστασιν καὶ κάμνει βιαίαις κινήσεις καὶ ἀποστρέφεται ὅλους καὶ ὀργίζεται πάντοτε πρὸς τὸν τυχαῖον καὶ ἀνεύθυνον εἴτε δοῦλος εἶναι αὐτός, εἴτε υἱὸς του, εἴτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος. Καὶ κάθε μὲν ἡδονὴ ἐξηφανίσθη, τὰ πάντα δὲ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ κατήφειαν καὶ πένθος καὶ ἀηδίαν. Καὶ εἴτε μένει εἰς τὴν οἰκίαν, εἴτε πηγαίνει εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε μεταβαίνει εἰς ξένην χώραν, παντοῦ τὸ φοβερὸν αὐτὸ κακὸν τὸν καταπιέζει φοβερώτερα καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον, τaráσσον καὶ ἐρεθίζον τὴν ψυχὴν του καὶ μὴ ἐπιτρέπον αὐτὴν νὰ ἡρεμῇ. Διότι ἡ νόσος αὐτὴ δὲν προξενεῖ μόνον στενοχώριαν, ἀλλὰ συνήθως καὶ γεννᾷ ἀφόρητον θυμόν. Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ βέβαια εἶναι ἰκανὸν νὰ καταστρέψῃ αὐτὸν ποῦ θὰ συλλάβῃ, ὅταν ὁμως συμβῆ ὅλα μαζὶ νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ τὸν πολιορκοῦν, νὰ τὸν καταπιέζουν καὶ νὰ μὴ τὸν ἀφήνουν οὔτε πρὸς στιγμὴν ν' ἀναπνεύσῃ, ἀπὸ πόσους θανάτους αὐτὸ δὲν εἶναι φοβερώτερον; Διότι καὶ ἂν ἀναφέρῃ κανεὶς τὴν πιὸ χειροτέραν πτωχείαν, ἐὰν νόσον ἀθεράπευτον ἐὰν τὸ πῦρ ἢ τὸν σίδηρον, δὲν θὰ εἰπῆ τὸ ἰσοδύναμόν του καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν πολὺ καλὰ μόνον αὐτοὶ ποῦ κατελήφθησαν ἀπὸ αὐτό· καθ' ὅσον κανεὶς λόγος δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ μέγεθος αὐτοῦ τοῦ κακοῦ. Διότι ὅταν κανεὶς ἀναγκάζεται νὰ ὑποπτεύεται συνεχῶς αὐτὴν ποῦ ἀγαπᾷ περισσότερον ἀπὸ κάθε τι καὶ ποῦ πρὸς χάριν

κάζηται δι' ὑποψίας ἔχειν ἀεὶ, τί τῶν ἀπάντων αὐτὸν παρα-
μυθήσασθαι δύναται ἄν;

2. Ἐάν τε γὰρ εἰς εὐνήν τρέπεσθαι, ἄν τε σῖτον ἐλέσθαι
καὶ πότιον δέη, τὴν μὲν τράπεζαν οἰήσεται δηλητηρίων γέμειν
5 φαρμάκων μᾶλλον ἢ ἐδεσμάτων, ἐπὶ δὲ τῆς εὐνῆς οὐδὲ
μικρὸν ἀτρεμεῖν ἀνέξεται χρόνον, ἀλλ' ὥσπερ ἀνθρώκων ὑπο-
κειμένων οὕτως θορυβεῖται καὶ μετασιζέφεται καὶ οὔτε συν-
ουσία φίλων οὔτε πραγμάτων φρονις οὔτε κινδύνων φόβος
οὔτε ἡδονῆς ὑπερβολὴ οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῆς τοιαύτης αὐτὸν
10 ζάλης ἐπαγαγεῖν δυνήσεται, ἀλλὰ παντὸς μὲν χρησιοῦ, παν-
τὸς δὲ λυπηροῦ τυραννικώτερον οὔτως αὐτοῦ κατακρατεῖ τὴν
ψυχὴν ὁ χειμῶν. Ταῦτα διασκεψάμενος ὁ Σολομῶν ἔλεγε·
«Σκληρὸς ὡς Ἄδης ζῆλος». Καὶ πάλιν «Μεσιτὸς γὰρ ζή-
λου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς, οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως καὶ
15 οὐκ ἀντιλλάξεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἔχθραν οὐδὲ μὴ δια-
λυθῆ πολλῶν δώρων».

3. Τοσαύτη γὰρ ἡ τῆς νόσου ταύτης μανία, ὡς μηδὲ μετὰ
τὴν τοῦ λελυπηκότιος τιμωρίαν ἀφεῖσθαι τῆς ὀδύνης. Πολλοὶ
γούν πολλάκις ἀνελόντες τὸν μοιχόν, τὸν θυμὸν καὶ τὴν
20 ἀθυμίαν οὐκ ἴσχυσαν ἀνελεῖν. Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ μετὰ τὸ κατα-
σφάζαι τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ἔμειναν ὁμοίως ἢ καὶ μειζόνως
τηκόμενοι τῇ πυρᾷ. Καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ τοσοῦτοις συζῆ κακοῖς
καὶ ὅταν μηδὲν ἀληθὲς ὦν τύχη, ἡ δὲ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος
ἐκείνη πολλῶ χαλεπώτερα ὑπομένει τὰνδρός. Ὅταν γὰρ τὸν
25 ὀφείλοντα εἶναι παραμυθίαν πῶν λυπηρῶν ἀπάντων καὶ ὄθεν
προστασίαν ἐχρῆν προσδοκᾶν, τοῦτον ἐκτεθηριωμένον καὶ
πάντων πολεμώτερον ἴδῃ διακείμενον πρὸς αὐτήν, ποῦ δι-
νήσεται βλέψαι λοιπόν; Πρὸς τίνα καταφύγη; Πόθεν τῶν

της θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θυσιάσῃ εὐχαρίστως καὶ τὴν ψυχὴν του, τί θὰ ἤμποροῦσε τότε ἀπὸ ὅλα γενικῶς τὰ πράγματα νὰ τὸν παρηγορήσῃ;

2. Πράγματι καὶ ὅταν πρέπει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν κλίνην ἢ νὰ λάβῃ τροφήν ἢ ποτόν, τὴν μὲν τράπεζαν θὰ τὴν θεωρῇ γεμάτην ἀπὸ δηλητήρια φάρμακα μᾶλλον παρὰ ἀπὸ ἐδέσματα, εἰς δὲ τὴν κλίνην οὔτε πρὸς στιγμὴν δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἡσυχάσῃ, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ εὐρίσκωνται ἀπὸ κάτω του κάρβουνα ἀναμμένα ἔτσι θὰ ταράσσεται καὶ θὰ στριφογυρίζῃ. Καὶ οὔτε συντροφιά φίλων, οὔτε ἡ φροντίς τῶν ὑποθέσεών του, οὔτε ὁ φόβος τῶν κινδύνων, οὔτε ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἡδονῆς, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν Ζάλην, ἀλλ' αὐτὴ ἡ φουρτούνα καταπιέζει τὴν ψυχὴν του τυραννικώτερα ἀπὸ κάθε χαρὰν καὶ κάθε λύπην. Αὐτὰ ἀναλογιζόμενος ὁ Σολομών, ἔλεγε· «Ἡ Ζήλεια εἶναι σκληρὰ ὡσὰν τὸν Ἄδην». Καὶ πάλιν· «Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνδρός της εἶναι γεμάτη ἀπὸ Ζήλειαν καὶ δὲν θὰ θεωρηθῇ ἄξιος λύπης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως καὶ δὲν θὰ ἀνταλλάξῃ τὴν ἔχθραν μὲ κανένα λύτρον οὔτε θὰ διαλυθῇ μὲ πολλὰ δῶρα»⁴⁰.

3. Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ μανία αὐτῆς τῆς νόσου, ὥστε οὔτε μετὰ τὴν τιμωρίαν ἐκείνου ποῦ τὸν ἐλύπησε νὰ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ὀδύνην. Πολλοὶ βέβαια, πολλές φορές, φονεύσαντες τὸν μοιχόν, δὲν ἠμπόρεσαν ὅμως νὰ ἐξαφανίσουν τὸν θυμὸν καὶ τὴν λύπην. Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἐκεῖνοι ποῦ, ἂν καὶ κατέσφαξαν τὰς γυναῖκας των, ἐξηκολούθησαν καθ' ὅμοιον τρόπον ἢ καὶ φοβερώτερον νὰ λειώνουν ἐπάνω εἰς πυρὰν. Καὶ ὁ μὲν ἄνδρας συζῆ μὲ τὰ τόσα αὐτὰ κακὰ καὶ ἂν ἀκόμη τύχῃ νὰ μὴ εἶναι κανὲν ἀληθές, ἢ ἀθλία ὅμως καὶ ταλαίπωρος ἐκείνη σύζυγος ὑπομένει χειρότερα ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Διότι, ὅταν ἰδῇ νὰ ὁμοιάζῃ μὲ θηρίον καὶ νὰ εἶναι ἐχθρικώτερος ἀπέναντί της ἀπὸ τὸν καθένα ἐκεῖνος ποῦ ὤφειλε νὰ εἶναι ἡ παρηγορία της εἰς ὅλα τὰ δυσάρεστα καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ περιμένῃ προστασίαν, ποῦ θὰ ἠμπορέσῃ πλέον νὰ στρέψῃ τὰ βλέμματά της; Πρὸς ποῖον θὰ καταφύγῃ; Ἀπὸ ποῦ θὰ εὔρῃ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ

κακῶν εὖρη τὴν ἀπαλλαγὴν, τοῦ λιμένος αὐτῆ προσκεχωσμέ-
ρου καὶ μυρίων γέμοντος προβάτων;

4. Τότε καὶ οἰκέται καὶ θεράπαινοι τᾶνδρὸς ὑβριστικώ-
τερον αὐτῆ κέχρηται. Ὑποπιον μὲν γὰρ καὶ ἄλλως καὶ
5 ἀχάριστον τοῦτο τὸ γένος, διὰ καὶ παρορησίας μείζονος
ἐπιλάθεται καὶ διασιασιάζοντος πρὸς ἀλλήλους ἴδη τοὺς
κρατοῦντας αὐτῶν οὐ μικρὰν ἀφορμὴν τῆς οἰκείας λοιδορίας
τὸν ἐκείνων λαμβάνουσι πόλεμον. Καὶ γὰρ συντιθέναι καὶ
πλάττειν ὅσαπερ ἂν βούλοιντο, ἔξεστιν αὐτοῖς μετὰ ἀδείας
10 ἀπάσης τότε, καὶ τὴν ὑποψίαν ταῖς παρ' αὐτῶν διαβολαῖς
δυνατωτέραν ποιοῦσιν. Ἡ γὰρ ἅπαξ τῆ μοχθηροῦ ταύτη νόσῳ
κατασχεθεῖσα ψυχὴ πάντα εὐκόλως τίθεται καὶ πᾶσιν ἀναπε-
τάσασα ἐξ ἴσης τὴν ἀκοήν οὐκ ἀνέχεται διακρίνειν τοὺς συκο-
φάντας τῶν μὴ τοιούτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μάλιστα πισιὰ
15 λέγειν δοκοῦσιν, ὅσοι τὴν ὑποψίαν ἐπαίρουσιν, ὅσοι σπουδά-
ζουσιν αὐτῆς καθελεῖν.

5. Ἐντιεῦθεν λοιπὸν ἀνάγκη δεδοικέναι καὶ τρέμειν τοὺς
συνοικοῦντας οὐχ ἥτιον τοὺς δραπέτας ἐκείνους καὶ τὰς
ἐκείνων γυναῖκας καὶ τὴν αὐτῆ πρόπουσαν τάξιν προεμένην
20 αὐτοῖς τὴν ἐκείνων ἀντιλαβεῖν. Πότε οὖν ἀδακρυτὶ διαγαγεῖν
δυνήσεται; Ποίαν νύκτα; ποίαν ἡμέραν; ποίαν ἑορτήν; πό-
τε στεναγμῶν χωρὶς καὶ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν; Ἀπειλαὶ
καὶ ὕβρεις καὶ λοιδορίαι διὰ παντός - αἱ μὲν παρὰ τοῦ
τειρωμένου μάτην ἀνδρός, αἱ δὲ παρὰ τῶν μιαρῶν θερα-
25 πόντων -, φυλακαί, προφυλακαί, καὶ ἅπαντα δέους καὶ τρό-
μου μεσιὰ. Οὐ γὰρ εἴσοδοι καὶ ἔξοδοι πολυπραγμονοῦνται μόνον
ἀλλὰ καὶ ρήματα καὶ βλέμματα καὶ στεναγμὸς μετὰ πολ-
λῆς βασανίζεται τῆς ἀκριθείας καὶ ἀνάγκῃ ἢ τῶν λίθων
ἀκίνητοιέραν εἶναι καὶ σιγῇ πάντα φέρειν καὶ τῷ θαλάμῳ
30 προσηλωθῆναι διαπαντός δεσμώτου χεῖρον, ἢ βουλομένην φθέγ-

τὰ κακά, ὅταν τὸ λιμάνι ἔχει ἀποφραχθῆ καὶ εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ μύρια προσκόμματα;

4. Τότε καὶ οἱ ὑπηρέται καὶ αἱ ὑπηρέτριαι τῆς συμπεριφέρονται ὑβριστικώτερα ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς. Βέβαια αὐτὸ τὸ γένος εἶναι καὶ εἰς τὰ καλὰ καθούμενα ὑποπτον καὶ ἀχάριστον, ὅταν ὅμως λάβῃ μεγαλύτερον θάρρος καὶ ἰδῆ τοὺς κυρίους των νὰ φιλονεικοῦν καὶ νὰ στασιάζουν δὲν εἶναι μικρὴ ἢ ἀφορμὴ ποὺ λαμβάνουν ἀπὸ τὴν ἐχθρότητα ἐκείνων διὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἰδικὴν των αὐθάδειαν. Διότι τότε εἶναι δυνατὸν μὲ ὄλην τὴν ἐλευθερίαν των νὰ συνθέτουν καὶ νὰ πλάθουν ὅσα θὰ ἤθελον καὶ ν' αὐξάνουν τὴν ὑποψίαν τῶν συζύγων μὲ τὰς διαβολὰς ἐναντίον των. Διότι ἢ ψυχὴ ποὺ προσεβλήθη μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν νόσον αὐτὴν, ὅλα τὰ δέχεται εὐκόλως καὶ στρέφουσα ἐξ ἴσου πρὸς ὅλους τὴν ἀκοὴν δὲν ἀνέχεται νὰ διακρίνη τοὺς συκοφάντας ἀπὸ τοὺς μὴ συκοφάντας, ἀλλὰ νομίζει ὅτι εἶναι περισσότερον ἀξιόπιστοι αὐτοὶ ποὺ ἐνισχύουν τὴν ὑποψίαν καὶ ὄχι ἐκεῖνοι ποὺ φροντίζουν νὰ τὴν ἀποβάλουν.

5. " Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ τρέμουν οἱ σύζυγοι πολὺ περισσότερον ἐκείνους τοὺς δραπετάς καὶ τὰς γυναῖκας των καὶ νὰ παραχωρῇ αὐτὴ τὴν θέσιν ποὺ τῆς ἀρμόζει εἰς ἐκείνους καὶ νὰ λαμβάνῃ τὴν ἰδικὴν των. Πότε λοιπὸν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μείνῃ χωρὶς δάκρυα; Ποίαν νύκτα; ποίαν ἡμέραν; ποίαν ἐορτὴν; πότε θὰ μείνῃ χωρὶς στεναγμοὺς καὶ θρήνους καὶ ὄδυρμούς; Συνεχῶς θὰ περιβάλλεται ἀπὸ ἀπειλάς, ὑβρεῖς καὶ ἐμπαιγμοὺς — ἄλλα μὲν θὰ προέρχωνται ἀπὸ τὸν ἄδικα πληγωμένον σύζυγον, ἄλλα δὲ ἀπὸ τοὺς μωροὺς ὑπηρέτας — συνεχῶς φυλάξεις καὶ προφυλάξεις καὶ ὅλα θὰ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ φόβον καὶ τρόμον. Διότι δὲν ἐλέγχονται μόνον αἱ εἰσοδοὶ καὶ αἱ ἔξοδοι, ἀλλὰ καὶ τὰ λόγια καὶ τὰ βλέμματα καὶ ἐξετάζεται μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ ὁ στεναγμὸς τῆς καὶ εἶναι ἀνάγκη ἢ νὰ εἶναι ἀκίνητοτέρα καὶ ἀπὸ τοὺς λίθους καὶ ὅλα νὰ τὰ ὑπομένη σιωπηλᾶ καὶ νὰ μένῃ κλεισμένη εἰς τὸ δωμάτιόν τῆς διαρκῶς χειρότερα ἀπὸ φυλακισμένον, ἢ ἐὰν θελήσῃ νὰ εἰπῇ κάτι καὶ νὰ στενάξῃ καὶ νὰ ἐξέλθῃ εἶναι ὑπεύθυνα

γεσθαι καὶ σιένειν καὶ ἐξιέναι πάντων εὐθύνας ὑπέχειν καὶ λόγον ἐν τοῖς διεφθαρμένοις ἐκείνοις δικασιαῖς, ταῖς θεραπαινῖσι λέγω καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκειῶν.

6. Τούτων, εἰ θούλει, μετὰ τῶν δεινῶν τίθει καὶ
 5 πλοῦτιον ἄφατον καὶ τραπέζης πολυτέλειαν καὶ οἰκειῶν ἀγέλας, γένους λαμπρότητα, δυναστείας μέγεθος, δόξαν πολλήν, προγόνων περιφάνειαν. Μηδὲν ὅλως ἀφῆς τῶν δοκούντων ζηλωτῶν τὸν παρόντα βίον ποιεῖν, ἀλλὰ πάντα ἀκριβῶς συναγαγὼν ἀντίθετος ταύτῃ τῇ λύπῃ καὶ οὐδὲ φαινομένην ἕ-
 10 πει τὴν ἐξ ἐκείνων ἡδονήν, ἀλλ' οὕτως ἠφανισμένην ὥσπερ ἐν πελάγει πολλῶ σπινθῆρα μικρὸν ἐμπεσόντα σβεσθῆναι εἰκόσ. Καὶ ταῦτα μὲν ὅταν ὁ ἀνὴρ ζηλοτυπῇ ἂν δὲ ἐπὶ τὴν γυναικᾶ ποιε μεταβαίῃ τὸ πάθος - οὐκ ὀλιγάκις δὲ τοῦτο εἶωθε γίνεσθαι -, ἐκεῖνος μὲν ῥᾶθον διακείσεται τῆς γυναι-
 15 κός, τὸ δὲ πλεόν τῆς ὀδύνης πάλιν ἐπὶ τὴν ἀθλίαν ἐκείνην μετέπεσεν. Οὔτε γὰρ τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις χρῆσασθαι ἐπὶ τὸν ὑποπιευθέντα δυνήσεται. Τίς γὰρ ἀνέξεται γυναικὸς κελουούσης οἴκοι μένειν διὰ παντός;

7. Τίς δὲ τὸν δεσπότην τολμήσει παραιτηρεῖσθαι τῶν οἰ-
 20 κειῶν καὶ οὐκ εὐθὺς ἐπὶ τὸ θάραθρον ἀπαχθήσεται; Οὔτε οὖν τούτοις δυνήσεται ἑαυτὴν παραμυθῆσασθαι τοῖς μηχανήμασιν, οὔτε γοῦν τὴν ὀργὴν διὰ τῶν ρημάτων ἐξενεγκεῖν, ἀλλ' ἅπαξ μὲν αὐτὴν ἴσως χαλεπαίνουσαν οἴσει καὶ δις ὁ ἀνὴρ, ἐὰν δὲ ἐπιμείνη συνεχῶς ἐγκαλοῦσα, διδάξει ταχέως
 25 αὐτήν, ὅτι βέλτιον σιγῇ τὰ τοιαῦτα φέρειν καὶ τήκεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταῖς ὑποψίαις, ὅταν δὲ ἀληθὲς ὢν τύχῃ τὸ δεινόν, τὴν μὲν γυναῖκα οὐδεὶς ἐξαιρήσεται τῶν τοῦ ἠδικημένου χειρῶν, ἀλλ' ἔχων αὐτῷ βοηθοῦντας τοὺς νόμους τὴν ἀπάντων αὐτῷ φιλιότητα εἰς δικαστήριον ἀγαγὼν κατέ-
 30 σφαξεν. Ὁ δὲ ἀνὴρ τὴν μὲν ἀπὸ τῶν νόμων διαφεύγει τιμωρίαν, τὴν δὲ ἄνωθεν καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ τειθήρηται ψήφω.

ἀπέναντι ὄλων καὶ ἔχει νὰ δώσῃ λόγον εἰς ἐκείνους τοὺς διεφθαρμένους δικαστάς, ἐννοῶ τὰς θεραπαινίδας καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν.

6. Ἐὰν θέλῃς, θέσε μεταξὺ αὐτῶν τῶν δεινῶν καὶ πλοῦτον ἄφθονον καὶ πολυτέλειαν τραπέζης καὶ ὑπηρετῶν ἀγέλας, λαμπρότητα καταγωγῆς, μέγεθος ἐξουσίας, δόξαν μεγάλην, προγόνους ἐνδόξους. Μὴ ἀφήσῃς ἐντελῶς κανένα ἀπὸ ἐκείνα ποὺ θεωροῦνται ὅτι κάνουν ἀξιοζήλευτον τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀλλ' ἀπολύτως ὅλα, ἀφοῦ τὰ συγκεντρώσῃς, θέσε τα ἀπέναντι εἰς αὐτὴν τὴν λύπην καὶ θὰ ἰδῆς ὅτι οὔτε κἂν φαίνεται ἡ ἡδονὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ ἔτσι ἔχει ἐξαφανισθῆ, ὅπως ἀκριβῶς φυσικὸν εἶναι νὰ σβῆσῃ ἓνας μικρὸς σπινθήρ ποὺ ἔπεσε μέσα εἰς τὸ ἀπέραντον πέλαγος. Καὶ ὅλα αὐτὰ μὲν ἐὰν εἶναι ζηλιάρης ὁ ἄνδρας, ἐὰν ὅμως συμβῆ νὰ κυριεύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτὸ τὸ πάθος — δὲν γίνεται αὐτὸ συνήθως καὶ ὀλίγας φορὰς — ὁ μὲν ἄνδρας εὐκολώτερον ἀντιμετωπίζει τὴν γυναῖκα, τὸ περισσότερο ὅμως τῆς ὀδύνης καὶ πάλιν πίπτει εἰς τὴν ἀθλίαν ἐκείνην. Διότι δὲν ἠμπορεῖ οὔτε νὰ χρησιμοποίησῃ τὰ ἴδια ὄπλα ἐναντίον τοῦ συζύγου της ποὺ τὸν ὑποπτεύεται. Ποῖος δηλαδὴ θ' ἀνεχθῆ τὴν ἀξίωσιν τῆς γυναικὸς του νὰ μένη συνεχῶς μέσα εἰς τὴν οἰκίαν;

7. Ποῖος δὲ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας θὰ τολμήσῃ νὰ παρακολουθῆ τὸν κύριόν του καὶ δὲν θὰ ὀδηγηθῆ ἀμέσως εἰς τὸ βάραθρον; Οὔτε λοιπὸν μὲ αὐτὰ τὰ τεχνάσματα θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παρηγορηθῆ, οὔτε βέβαια νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ὀργὴν της μὲ λόγους, ἀλλὰ μίαν μὲν φορὰν καὶ δύο ἴσως τὴν ὑποφέρει ὁ ἄνδρας ἐξωργισμένην, ἐὰν ὅμως ἐπιμείνῃ συνεχῶς νὰ τὸν ἐλέγχῃ, θὰ τῆς εἰπῆ γρήγορα, ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ τὰ ὑπομένη αὐτὰ σιωπηλῶς καὶ νὰ λειώνῃ. Καὶ αὐτὰ μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑποψίας, ὅταν δὲ τύχῃ τὸ κακὸν νὰ εἶναι ἀληθινόν, τὴν μὲν γυναῖκα κανεὶς δὲν θὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἠδικομένου συζύγου, ἀλλ' ἔχων βοηθοὺς τοὺς νόμους, τὴν πιὸ ἀγαπητὴν ἀπὸ ὅλα τὴν ὀδηγεῖ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ τὴν κατασφάζει. Ὁ ἄνδρας ὅμως τὴν μὲν τιμωρίαν τῶν νόμων τὴν διαφεύγει, τὴν δὲ

Ἄλλ' οὐχ ἰκανὸν τοῦτο παραμυθῆσασθαι τὴν ἀθλίαν ἐκείνην, ἀλλ' ἀνάγκη μακρόν τινα καὶ ἐλεεινὸν ὑπομένειν θάνατον, τὸν ἀπὸ τῶν μαγγάνων, τὸν ἀπὸ τῶν φαρμάκων ἅπερ αἱ πορνεύουσαι γυναῖκες κατασκευάζουσιν. Εἰσὶ δὲ αἷς οὔτε
 5 ἐπιβουλῆς ἐπὶ τὰς ἠδικημένας ἐδέησεν, ἀλλ' ἔφθασαν ἐκεῖναι προανασπασθεῖσαι τῇ τῆς ἀθυμίας σφοδρότητι. Ὡστε εἰ καὶ πάντες ἄνδρες ἐπέτρεχον τῷ γάμῳ, τὰς γυναῖκας οὐκ ἔχοῦν αὐτὸν διώκειν. Οὔτε γὰρ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν ὡς τοσαύτη παρ' αὐταῖς τῆς ἐπιθυμίας ἢ τυραννὶς καὶ τῶν τοῦ πράγματος
 10 κακῶν τὸ πλεόν αὐταὶ καρποῦνται μέρος, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε.

8. Τί οὖν; φησὶν, ἅπανσι τοῦτο πρόσεσι τοῖς γάμοις; Ἄλλ' οὐδὲ πάντων ἅπεσι, παρθενίας δὲ πόρρω καὶ μακρὰν πάσης ἐστί. Καὶ ἡ μὲν γαμηθεῖσα κἂν μὴ τῷ δεινῷ περιπέσῃ,
 15 ἀλλὰ τῇ τοῦ δεινοῦ προσδοκίᾳ περιπεσεῖται. Οὐ γὰρ ἐστὶ τὴν ἀνδρὶ μέλλουσαν ὀμιλεῖν μὴ μετὰ τῆς ὀμιλίας πάντα ἀναλογίζεσθαι καὶ δεδοικέναι τὰ δεινὰ. Ἡ δὲ παρθένος οὐ μόνον τῶν δυσχερῶν πραγμάτων ἀλλὰ καὶ τῆς ὑποψίας ἀπήλλακται. Οὐ πρόσεσι τοῦτο πᾶσι τοῖς γάμοις. Οὐδὲ γὰρ
 20 ἐγὼ τοῦτό φημι, ἀλλ' ἐὰν τοῦτο μὴ προσῆ, πολλὰ ἕτερα πρόσεσι, κἂν ἐκεῖνά τις διαφύγῃ, πάντα ἀπλῶς διαφυγεῖν οὐ δύνησεται. Ἄλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν τῶν τοῖς ἱματίοις προσπηγνυμένων ἐν τῷ τὰς αἱμασιὰς διαβαίνειν, ὅταν ἐπιστραφῇ τις τὴν μίαν ἐξελεῖν, ἑτέροις κατέχεται πλείοσιν,
 25 οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ γάμου πραγμάτων, ὁ τοῦτο διαδράς ἐκείνῳ περιπέριεται πάλιν, καὶ ὁ τοῦτο διαδύς ἄλλῳ προσέπαισε, καὶ ὄλως οὐκ ἔνι γάμον πάσης εὐρεῖν ἀηδίας ἐλεύθερον.

ἄνωθεν τιμωρίαν τὴν ἀφήνει εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ. Ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι ἰκανὸν νὰ παρηγορήσῃ τὴν ἀθλίαν ἐκείνην ἀλλ' εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ὑπομένῃ ἓνα μιαρὸν καὶ ἐλεεινὸν θάνατον ἀπὸ τὰς μαγγανείας καὶ τὰς μαγείας διὰ φαρμάκων ποὺ τὰς κάμνουν αἱ πορνευόμεναι γυναῖκες. Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἐκεῖναι ποὺ δὲν ἐχρειάσθησαν αὐτὰ τὰ ἀπατηλὰ μέσα, ἀλλὰ, κυριευθεῖσαι ἀπὸ σφοδρὰν λύπην, ἐτερμάτισαν τὴν Ζωὴν των. Ὡστε, καὶ ἂν ἀκόμη ὅλοι οἱ ἄνδρες ἔτρεχαν πρὸς τὸν γάμον, αἱ γυναῖκες δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ἐπιδιώκουν αὐτό. Διότι δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν, ὅτι ἡ τυραννία τῆς ἐπιθυμίας εἶναι τόσον μεγάλη εἰς αὐτὰς καθ' ὅτι αὐταὶ καρποῦνται τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κακῶν ποὺ συνοδεύουν αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια τὸ ἀπέδειξε καὶ ὁ λόγος.

8. Τί λοιπόν; λέγει' εἰς ὅλους τοὺς γάμους τὸ ἴδιο συμβαίνει; Ἄλλὰ δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ ὅλους, ἐνῶ εὐρίσκεται μακρὰ ἀπὸ κάθε παρθενίαν. Καὶ ἡ μὲν ἔγγαμος καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑποπέσῃ εἰς αὐτὸ τὸ κακόν, ὅπωςδήποτε ὅμως θὰ περιπέσῃ εἰς τὸ ν' ἀναμένη τὸν ἐρχομὸν τοῦ κακοῦ. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν ἢ γυναῖκα, ποὺ πρόκειται νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον, νὰ μὴ σκέπτεται μαζί μὲ τὸν γάμον καὶ νὰ φοβῆται ὅλα τὰ κακά. Ἡ παρθένος ὅμως εἶναι ἀπηλλαγμένη ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτὰ τὰ δυσάρεστα γεγονότα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν ἀκόμη. Ἄλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτὸ εἰς ὅλους τοὺς γάμους. Οὔτε ἐγὼ βέβαια ἰσχυρίζομαι αὐτό, ἀλλ' ἐὰν αὐτὸ δὲν συμβαίνῃ, συμβαίνουν πολλὰ ἄλλα, καὶ ἂν τὰ ἀποφύγῃ κανεὶς ἐκεῖνα, δὲν θὰ ἤμπορέσῃ ὅμως νὰ τὰ ἀποφύγῃ ὅλα γενικῶς. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὰ ἀγκάθια, ποὺ καρφώνονται εἰς τὰ ἐνδύματα, ὅταν κανεὶς περνᾷ τοὺς φράκτας, πού, ὅταν γυρίσῃ νὰ βγάλῃ τὸ ἓνα, καρφώνονται πάρα πολλὰ ἄλλα, ἔτσι καὶ εἰς τὰ πράγματα τοῦ γάμου, αὐτὸς ποὺ θ' ἀποφύγῃ αὐτό, θὰ περιπέσῃ εἰς ἄλλο, καὶ γενικὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὐρη κανεὶς γάμον ἀπηλλαγμένον τελείως ἀπὸ τὰ δυσάρεστα πράγματα.

γγ' "Οτι τὸ ἀπὸ πλουσίων γαμεῖν οὐ ζηλωτὸν
ἀλλὰ τοῦ ἀπὸ πενήτων χαλεπώτερον.

Ἀλλὰ, εἰ θούλει, τὰ δυσχερῆ τέως ἀφέντες τὸ δοκοῦν
εἶναι ἐν αὐτῷ μακαριστὸν καὶ οὗ πολλοὶ πολλάκις, μᾶλλον δὲ
5 πάντες εὐχονται ἐπιυχεῖν, τοῦτο ἀγαρόντες εἰς μέσον ἐξειά-
σωμεν νῦν. Τί δὴ τοῦτό ἐστιν; Τὸ πένητα ὄντα καὶ εὐτελεῆ καὶ
ταπεινὸν ἀπὸ μεγάλων καὶ δυνατῶν καὶ πολλὰ χρήματα
κεκτημένων γυναῖκα λαβεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ζηλωτὸν ἐκείνου
τοῦ ἀπευκιοῦ οὐκ ἐλάπιους εὐρήσομεν ἔχον συμφοράς. Ἔστι
10 μὲν γὰρ καὶ ἄλλως τὸ τῶν γυναικῶν γένος ὑπεροπικὸν καὶ
ἀσθενέστερον, διὸ καὶ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ πάθους ἀλίσκειται,
διὰ δὲ καὶ ἀφορίας ἔχη τὰς ὑπεροψίας πολλὰς, οὐδὲν ἐστι
τὸ κατέχον αὐτάς. Ἀλλ' ὥσπερ ὕλης τινὸς λαβομένη φλόξ
οὕτως εἰς ὕψος ἄφαιτον αἴρονται καὶ τὴν τάξιν ἀντιστρέφουσι
15 καὶ πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσιν. Οὐ γὰρ ἀφήσιν ἐν τῇ
τῆς κεφαλῆς χώρᾳ μένειν τὸν ἄνδρα ἢ γυνή, ἀλλ' ὑπὸ φρο-
νήματος καὶ ἀπονοίας ἀπωσαμένη τῆς τάξεως αὐτὸν ἐκείνης
καὶ εἰς τὴν αὐτῇ προσήκουσαν ἄγουσα τὴν τῆς ὑποταγῆς,
αὐτὴ γίνεται κεφαλὴ καὶ ἀρχή. Τί οὖν ταύτης τῆς ἀνωμαλίας
20 χεῖρον γένοιτ' ἄν; Καὶ σιωπῶ τὰ ὄνειδη, τὰς ὕβρεις, τὰς
ἀηδίας, ἃ πάντων ἐστὶν ἀφορητότερα.

νδ' "Οτι, κὰν δυνηθῆ τις τὴν πλουτοῦσαν
ὑποτάξαι γυναῖκα, μείζων ἢ ἀηδία.

Εἰ δὲ λέγοι τις - καὶ γὰρ πολλῶν ἤκουσε λεγόντων ἐγώ,
25 διὰ τοιοῦτοι γίνονται λόγοι - πλουτεῖτω μόνον καὶ εὐπορος
ἔστω καὶ οὐδὲν ἔργον ἐστὶ κατενεγκεῖν αὐτῆς καὶ ταπεινώσαι

*γγ' Περὶ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι ἀξιοζήλευτον ἢ σύναψις
πλουσίου γάμου, ἀλλὰ φοβερώτερον
ἀπὸ ἓνα πτωχὸν γάμον.*

Ἄλλά, ἐὰν θέλῃς, ἄς ἀφήσωμεν τὰ δυσάρεστα καὶ ἄς ἔλθωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τώρα αὐτὸ ποῦ θεωρεῖται ἀξιωμακάριστον καὶ τὸ ὁποῖον πολλάκις οἱ πιὸ πολλοί, μᾶλλον δὲ ὅλοι, εὐχονται νὰ ἐπιτύχουν. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτό; Τὸ νὰ πάρῃ κανεὶς γυναῖκα, ἐνῶ εἶναι πτωχὸς καὶ ταπεινῆς καταγωγῆς, ἀπὸ μεγάλην, δυνατὴν καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ ἀξιοζήλευτον θὰ εὕρωμεν νὰ ἔχη ὄχι ὀλιγοτέρας συμφοράς ἀπὸ τὸ ἀντίθετον ποῦ δὲν τὸ ἐπιθυμοῦν. Πράγματι τὸ φῦλον τῶν γυναικῶν εἶναι καὶ ἄλλως ὑπεροπτικὸν καὶ ἀσθενέστερον, διὰ τοῦτο καὶ περισσότερον κυριεύεται ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό, ὅταν ὅμως ἔχη καὶ πολλὰς ἀφορμὰς ὑπεροψίας, τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰς συγκρατήσῃ. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἢ φλόγα κατακαίει ἓνα σωρὸν ξύλων, ἔτσι καὶ αὐταὶ κυριεύονται ἀπὸ ἀπερίγραπτον ἔξαρσιν καὶ ἀνατρέπουν τὴν τάξιν καὶ τὰ κάνουν ὅλα ἄνω κάτω. Διότι δὲν ἀφήνει ἡ γυναῖκα τὸν ἄνδρα νὰ μένῃ εἰς τὴν θέσιν τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ ἀλαζονείαν ἀπομακρύνουσα αὐτὸν ἀπὸ τὴν θέσιν ἐκείνην καὶ ὀδηγοῦσα αὐτὸν εἰς τὴν θέσιν τῆς ὑποταγῆς, ποῦ ἀρμόζει εἰς αὐτήν, γίνεται αὐτὴ κεφαλὴ καὶ ἐξουσιαστής. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνωμαλίαν; Καὶ ἀποσιωπῶ τοὺς χλευασμοὺς, τὰς ὑβρεῖς καὶ τὰς ἀηδίας ποῦ εἶναι πιὸ ἀφόρητα ἀπὸ ὅλα.

*νδ' Περὶ τοῦ ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἠμπορέσῃ κάποιος νὰ
ὑποτάξῃ τὴν πλουσίαν γυναῖκα, ἢ ἀηδία πάλιν
εἶναι μεγαλυτέρα.*

Ἐν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος — καθ' ὅσον ἤκουσα πολλοὺς νὰ λέγουν ὅταν γίνωνται τέτοιου εἴδους συζητήσεις — Ἄς πλουτήσῃ μόνον καὶ ἄς γίνῃ πλούσιος καὶ

τὸ φόνημα. Εἴ τις οὖν ταῦτα λέγοι, πρῶτον μὲν ἀγνοεῖ ὅτι τῶν σφόδρα δυσκόλων ἐστίν. Ἐπειτα ὅτι κἂν γένοιτο, οὐ μικρὰν ἔχει τὴν ζημίαν. Τὸ γὰρ ἀνάγκη καὶ δεδοικυῖαν καὶ μετὰ βίας ὑποπειθᾶναι τῷ ἀνδρὶ τοῦ μετὰ πάσης ἐξουσίας
 5 ἐπιτάττειν αὐτῷ θαρύτερον ἔσται καὶ ἀηδέστερον. Τί δήποτε; Ὅτι πᾶσαν ἐκβάλλει φιλίαν καὶ ἡδονὴν αὕτη ἢ βία· φιλίας δὲ οὐκ οὔσης οὐδὲ πόθου, ἀλλ' ἀντὶ τούτων φόβου καὶ ἀνάγκης, τίνος ὁ τοιοῦτος ἄξιος ἔσται γάμος λοιπόν;

νε' Ὅτε ἀφόρητον κακὸν πλουσιώτερον ἄνδρα λαβεῖν.

10 Καὶ ταῦτα μὲν ὅταν ἡ γυνὴ εὐπορος ᾖ. Εἰ δὲ συμβαίῃ ταύτην μὲν μηδὲν ἔχειν, τὸν δὲ ἄνδρα πλουτεῖν, θεράπαινα μὲν ἀντὶ γαμετῆς καὶ ἀντ' ἐλευθέρως γίνεται δούλη, καὶ τὴν αὐτῇ προσήκουσαν παρρησίαν ἀπολέσασα, τῶν ἀργυρωνήτων οὐδὲν ἄμεινον διακείσεται, ἀλλὰ κἂν ἀσελγαίνειν κἂν παροι-
 15 νεῖν ἐκεῖνος ἐθέλῃ κἂν ἀγαγεῖν ἐπ' αὐτὴν τὴν ἐκείνης εὐνήν· ἐταιριζομένων πλῆθος γυναικῶν, πάντα φέρειν ἀνάγκη καὶ ἀομενίζειν ἢ τῆς οἰκίας ἐκπεσεῖν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι τᾶνδρὸς οὕτω διακειμένου οὔτε οἰκέταις οὔτε θεραπαινῶσι μετ' ἐλευθερίας ἐπιτάττειν δυνήσεται, ἀλλ'
 20 ὥσπερ ἐν ἀλλοτριῶσι ζῶσα καὶ πῶν οὐ προσηκόντων ἀπολαύουσα καὶ δεσπότῃ μᾶλλον ἢ ἀνδρὶ συνοικοῦσα οὕτω καὶ πράττειν καὶ πάσχειν ἅπαντα ἀναγκάζεται. Εἰ δὲ καὶ ἐξ ὁμοίων τις θέλοι γαμεῖν, πάλιν τῷ τῆς ὑποταγῆς νόμῳ τὰ τῆς ὁμοιμίας λυμαίνεται, τοῦ τῆς οὐσίας μέτρον πείθοντος αὐτὴν
 25 ἐξισοῦσθαι τῷ ἀνδρὶ. Τί οὖν ἂν τις ποιήσῃε τοσαύτης δυσκο-

δὲν εἶναι καθόλου δύσκολον νὰ λυγίσῃ καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὸ φρόνημά της. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος τὰ λέγῃ αὐτά, κατὰ πρῶτον μὲν ἀγνοεῖ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ δύσκολα. Ἐπειτα καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ, δὲν εἶναι μικρὰ ἢ ζημία ποῦ ἔχει. Διότι εἶναι πιὸ ἀνυπόφορον καὶ ἀηδέστερον τὸ νὰ ὑποτάσῃ αὐτὴν μὲ ἐξαναγκασμὸν καὶ φόβον καὶ βίαν, ἀπὸ τὸ νὰ ἐξουσιάζῃ αὐτὸν μὲ ὄλην τὴν ἐξουσίαν. Καὶ διατί τέλος πάντων; Διότι ἐξαφανίζει κάθε ἵχνος ἀγάπης καὶ ἡδονῆς αὐτῇ ἢ βία· ἐὰν δὲ δὲν ὑπάρχῃ ἀγάπη, οὔτε πόθος, ἀλλ' ἀντὶ αὐτῶν ὑπάρχῃ φόβος καὶ ἐξαναγκασμός, ποίαν ἀξίαν πλέον ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἓνας τέτοιος γάμος;

*νε' Περὶ τοῦ ὅτι εἶναι ἀνυπόφορον κακὸν
ἐὰν πάρῃ κάποια πλουσιώτερον ἄνδρα.*

Καὶ αὐτὰ μὲν ὅταν ἡ γυναῖκα εἶναι πλουσία. Ἐὰν ὅμως ἤθελε συμβῇ αὐτῇ μὲν νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε, ὁ δὲ ἄνδρας νὰ εἶναι πλούσιος, γίνεται τότε ὑπηρέτρια, ἀντὶ σύζυγος, καὶ δούλη, ἀντὶ ἐλευθέρα, καὶ ἀφοῦ χάσῃ τὴν πρέπουσαν ἐλευθερίαν της, δὲν θὰ εἶναι καλύτερον ἀπὸ τὰς ἀγοραζομένας γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐκεῖνος θέλῃ νὰ διαπράττῃ ἀσελγείας, καὶ ἂν ἀκόμη θέλῃ νὰ πίνῃ καὶ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἰδίαν τὴν συζυγικὴν κλίνην ἄπειρον πλῆθος ἀπὸ ἐταῖρας, εἶναι ἀναγκασμένη νὰ τὰ ὑποφέρῃ ὅλα καὶ νὰ τὰ δέχεται εὐχαρίστως, ἢ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ κακόν, ἀλλ' ὅταν ὁ ἄνδρας συμπεριφέρεται ἔτσι πρὸς τὴν γυναῖκα του δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ διαγάσῃ μὲ ἐξουσίαν οὔτε τοὺς ὑπηρέτας οὔτε τὰς ὑπηρετρίαις, ἀλλ' ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ ζῆ εἰς ξένον περιβάλλον καὶ χωρὶς ν' ἀπολαμβάνῃ τὰ πρέποντα καὶ νὰ συγκατοικῇ μὲ κύριον μᾶλλον παρὰ μὲ σύζυγον, ἔτσι εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἐνεργῇ καὶ νὰ τὰ ὑποφέρῃ ὅλα. Ἐὰν ὅμως ἤθελε κάποιος συνάψῃ γάμον μὲ γυναῖκα τῆς αὐτῆς τάξεως, πάλιν καταστρέφονται τὰ τῆς ἰσοτιμίας ἀπὸ τὸν νόμον τῆς ὑποταγῆς, διότι τὴν ἀναγκάζει, τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχει τὴν αὐτὴν περιουσίαν, νὰ ἐξισώνεται μὲ τὸν ἄνδρα. Τί λοιπὸν

λίας πανταχοῦ οὔσης; Μὴ γάρ μοι, εἴ που σφόδρα ὀλίγοι καὶ εὐαριθμητοὶ ταῦτα διέφυγον γάμοι, τούτους εἰς μέσον ἀγάγῃ; οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν σπανιζόντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀεισυμβαίνοντων χαρακτηρίζειν τὰ πράγματα προσῆκεν.

5 νς' "Οτι πολλὰς ἔχει λύπης ἀνάγκας ἢ γαμηθεῖσα.

1. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς παρθενίας δύσκολον ταῦτα γενέσθαι, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον, ἐπὶ δὲ τῶν γάμων δύσκολον μὴ γενέσθαι. Εἴ δὲ ἐπὶ τοῖς δοκοῦσιν εἶναι χρηστοῖς ἰσοῦτα τίκονται ἀηδία καὶ συμφοραί, τί ἂν τις ἐπὶ τοῖς ὠμολογημένοις εἴποι
 10 λυπηροῖς; Οὐ γὰρ ὑπὲρ ἑνὸς δέδοικε θανάτου μόνον, καίτοι γε ἅπαξ μέλλουσα ἀποθανεῖσθαι, οὐδὲ ὑπὲρ μιᾶς φροντίζει ψυχῆς· μίαν ἔχουσα μόνην, ἀλλὰ τρέμει μὲν ὑπὲρ ἀνδρός, τρέμει δὲ ὑπὲρ παιδῶν, τρέμει δὲ ὑπὲρ τῶν ἐκείνοις προσηκόντων γυναικῶν πάλιν καὶ παιδῶν, καὶ ὄσπερ ἂν εἰς
 15 πλείονας ἐκτείνηται κλάδους ἢ ρίζα, ἰσοσύνῳ πλεονάζει καὶ τὰ τῶν φροντίδων αὐτῇ, καὶ καθ' ἕκαστον τούτων εἴτε ζημία χρημάτων, εἴτε σώματος ἀρρωσία, εἴτε ἕτερόν τι συμβαίη τῶν ἀβουλήτων, ἀνάγκη κόπιεσθαι καὶ θρηγεῖν τῶν πασχόντων οὐχ ἥτιον αὐτιῶν. Καὶ μὲν προσπέλθωσιν ἅπαντες ἀφό-
 20 ρητον τὸ πένθος, ἂν δὲ οἱ μὲν μένωσιν, οἱ δὲ ἄωροις ἀπενεχθῶσι θανάτοις, οὐδὲ οὕτως καθαρὰν εὐροὶ τις ἂν παρὰ μυσθίαν.

2. Ὁ γὰρ ὑπὲρ τῶν ζώντων ἀεὶ φόβος κατασείων τὴν ψυχὴν οὐκ ἐλάτιων τῆς ἐπὶ τοῖς τετελευτηκόσι γίνεται λύ-
 25 πης, ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ θαυμασιὸν εἰπεῖν, χαλεπώτερος. Τὴν μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς κειμένοις ἀθυμίαν ὁ χρόνος ἐμάλαξε, τὰς

θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάνη κανεῖς τὴν στιγμὴν ποὺ ὑπάρχει παντοῦ τόση δυσκολία; Μὴ βέβαια μοῦ προβάλης τὸ ὅτι πάρα πολλοὶ ὀλίγοι γάμοι καὶ δακτυλομετρούμενοι διέφυγον ὅλα αὐτὰ· διότι ἀρμόζει νὰ κρίνωμεν τὰ πράγματα ὄχι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν σπάνια, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν πάντοτε.

νς' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἔγγαμος ἔχει πολλὰς ἀφορὰς λύπης.

1. Εἰς τὴν μὲν παρθενίαν λοιπὸν εἶναι δύσκολον αὐτὰ νὰ συμβαίνουν, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον, εἰς δὲ τοὺς γάμους εἶναι δύσκολον νὰ μὴ συμβαίνουν. Ἐὰν ὅμως εἰς αὐτὰ ποὺ θεωροῦνται καλὰ γεννῶνται τόσαι ἀηδίαι καὶ συμφοραί, τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεῖς δι' αὐτὰ ποὺ ὁμολογουμένως εἶναι δυσάρεστα; Διότι δὲν φοβεῖται μόνον δι' ἓνα θάνατον ἂν καὶ μίαν φορὰν πρόκειται ν' ἀποθάνῃ, οὔτε φροντίζει διὰ μίαν μόνον ψυχὴν, ἂν καὶ ἔχει μίαν μόνην, ἀλλὰ τρέμει μὲν διὰ τὸν ἄνδρα της, τρέμει δὲ διὰ τὰ παιδιὰ της, τρέμει καὶ διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν της, καὶ εἰς ὅσον περισσοτέρους κλάδους ἐπεκτείνεται ἡ ρίζα, τόσον περισσότερο αὐξάνουν καὶ αἱ φροντίδες της καὶ διὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ, εἴτε πρόκειται διὰ χρηματικὴν ζημίαν, εἴτε διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν, εἴτε ἤθελε συμβῆ κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀνεπιθύμητα, εἶναι ἀναγκασμένη νὰ κλαίῃ καὶ νὰ θρηνῇ αὐτὰ ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς πάσχοντας. Καὶ ἂν μὲν ἀποθάνουν πρὶν ἀπὸ αὐτὴν ὅλοι εἶναι ἀνυπόφορον τὸ πένθος, ἂν δὲ ἄλλοι μὲν ζοῦν, ἄλλοι δὲ ἀπέθανον πρόωρα, οὔτε ἔτσι θὰ ἠμποροῦσε νὰ εὖρη κανεῖς καθαρὰν παρηγορίαν.

2. Ὁ φόβος λοιπὸν ὑπὲρ τῶν ζώντων ποὺ κατασεῖει συνεχῶς τὴν ψυχὴν δὲν εἶναι μικρότερος ἀπὸ τὴν λύπην διὰ τοὺς ἀποθανόντας, μάλιστα δέ, ἐὰν πρέπει νὰ εἰποῦμεν καὶ κάτι τὸ θαυμαστόν, εἶναι φοβερώτερος. Διότι τὴν μὲν λύπην διὰ τοὺς ἀποθανόντας τὴν μαλακώνει ὁ χρόνος, τὰς φροντίδας ὅμως διὰ τοὺς ζώντας ἢ εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρ-

δὲ ὑπὲρ τῶν ζώντων φροντίδας ἢ μένειν ἀνάγκη διὰ παντός
 ἢ θανάτῳ παύσασθαι μότῳ. Εἰ δὲ τοῖς οἰκείοις οὐκ ἀρκοῦμεν
 πάθει, ποῖον βιωσόμεθα βίον τὰς ἐτέρων πενήθειν ἀναγκα-
 ζόμενοι συμφορὰς; Πολλαὶ πολλάκις ἐγένοντο γονέων λαμ-
 5 προῶν, ἀνειτρόφησαν μετὰ πολλῆς τῆς τρυφῆς, ἐξεδόθησάν
 τινι τῶν μεγάλα δυναμένων ἀνδρῶν, εἶτα ἐξαίφνης πρὶν ἐπὶ
 τούτοις μακαριοθῆναι, κινδύνου τινὸς καθάπερ καταιγίδος ἢ
 πνεύματος προσπεσόντος, κατέδυσαν καὶ αὐταὶ καὶ τῶν τοῦ
 ναυαγίου συμμετέσχον δεινῶν καὶ μυρίων πρὸ τοῦ γάμου
 10 καλῶν ἀπολαύουσαι πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀπὸ τοῦ γάμου κατέ-
 πεσον συμφορὰν. Ἄλλ' οὐδὲ ταῦτα, φησί, πᾶσιν οὐδὲ ἀεὶ
 συμπίπτειν εἴωθεν. Ἄλλ' οὐδὲ πάντων κεχώρισται - καὶ γὰρ
 καὶ γὰρ τὸ αὐτὸ πάλιν ἐρῶ -, ὅτι τοῖς μὲν τοιαῦτα καὶ διὰ
 τῆς πείρας ἐπῆλθεν, ὅσοι δὲ τὴν πείραν διέφυγον, τούτους
 15 διὰ τῆς προσδοκίας ἠγίασε. Παρθένος δὲ πᾶσα καὶ τῆς πείρας
 καὶ τῆς προσδοκίας ἔσθηκεν ἀνωτέρω.

νζ' Περὶ τῶν παντὶ γάμῳ προσόντων λυπηρῶν.

1. Πλὴν ἄλλ' εἰ δοκεῖ ἐκεῖνα ἀφέντες, ἃ συγκεκλήρωται
 φύσει τῷ γάμῳ καὶ ἅπερ οὐδεὶς ἂν οὔτε ἐκὼν οὔτε ἄκων
 20 διαφύγοι, ταῦτα ἐπισκεψόμεθα νῦν. Τίνα οὖν ἐσσι ταῦτα;
 Ὀδῖνες καὶ τόκοι καὶ παιδία. Μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον
 ἀγάγωμεν καὶ τὰ πρὸ τοῦ γάμου καταμάθωμεν ὡς δυνατὸν.
 Μετὰ ἀκριθείας γὰρ οἱ παθόντες ἴσασιν μόνοι. Ἐπέστι τῆς
 μνηστείας ὁ καιρὸς, καὶ φροντίδες εὐθέως ἐπάλληλοι καὶ
 25 ποικίλοι, τίνα ἄρα λήφεται ἄνδρα, μὴ δυσγενῆ, μὴ τῶν ἀτί-
 μων τινά, μὴ αὐθάδη, μὴ ἀπαιεῶνα, μὴ ἀλαζόνα, μὴ θρασύν,

χουν ἐφ' ὄρω ζωῆς, ἢ μόνον μὲ τὸν θάνατον νὰ παύσουν. Ἐὰν δὲ δὲν ἐπαρκοῦμεν διὰ τὰς ἰδικὰς μας συμφορὰς, ποῖα θὰ εἶναι ἡ ζωὴ μας, ὅταν εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πενθοῦμεν τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων; Πολλὰς φορὰς πολλαὶ γυναῖκες, καταγόμεναι ἀπὸ ἐνδόξους γονεῖς καὶ ἀνατραφεῖσαι μέσα εἰς πολλὴν χλιδὴν, ὑπανδρεύθησαν μὲ κάποιον ἐκ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ἔπειτα ὅμως τελείως ξαφνικὰ καὶ πρὶν μακαρισθοῦν δι' αὐτὰ ἐξ αἰτίας κάποιου κινδύνου ποῦ ἐπέπεσεν ὡσὰν καταιγὶς ἢ ἀνεμοστρόβιλος κατεβυθίσθησαν καὶ αὐταί, ἀφοῦ ἔλαβον μέρος εἰς τὰ δεινὰ τοῦ ναυαγίου, καὶ ἂν καὶ ἀπήλαυσαν πρὸ τοῦ γάμου τῶν μυρίων ἀγαθῶν, περιέπεσον εἰς τὴν πιὸ φοβερὰν συμφορὰν ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποῦ ὑπανδρεύθησαν. Ἄλλ' συνήθως οὔτε αὐτὰ, λέγει, συμβαίνουν εἰς ὅλους, οὔτε συμβαίνουν πάντοτε. Ἄλλ' οὔτε καὶ λείπουν ἀπὸ ὅλους — καθ' ὅσον καὶ ἐγὼ θὰ εἰπῶ καὶ πάλιν τὸ ἴδιο —, διότι ἄλλοι μὲν ἐδοκίμασαν αὐτὰ προσωπικά, ὅσοι δὲ διέφυγον τὴν πείραν αὐτοῦς τοὺς ἐλύπει τὸ γεγονὸς μήπως τοὺς συμβοῦν. Ἡ κάθε παρθένος ὅμως εὐρίσκεται μακρὰ καὶ ἀπὸ τὴν πείραν καὶ ἀπὸ τὴν προσδοκίαν.

*νζ' Περὶ τῶν δυσαρέστων ποῦ συμβαίνουν
εἰς κάθε γάμον.*

1. Πλὴν ὅμως, ἐὰν θεωρῆτε σκόπιμον, ἀφοῦ ἀφήσωμεν ἐκεῖνα ποῦ ἐκ φύσεως συνδέονται μὲ τὸν γάμον καὶ τὰ ὁποῖα κανεὶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ διαφύγῃ εἴτε τὸ θέλει εἴτε ὄχι, ἅς ἐξετάσωμεν τώρα αὐτὰ. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτὰ; Ὠδίνες καὶ τόκοι καὶ παιδιὰ. Μᾶλλον δὲ ἅς φέρωμεν τὸν λόγον ἐνωρίτερα καὶ ἅς ἐξετάσωμεν ὅσον εἶναι δυνατὸν τὰ πρὸ τοῦ γάμου. Διότι μὲ ἀκρίβειαν τὰ γνωρίζουν μόνον οἱ παθόντες. Ἐφθασεν ὁ καιρὸς τῆς μνηστείας καὶ ἀμέσως ἀρχίζουν αἱ ἀλληπάλληλοι καὶ ποικίλαι φροντίδες, ποῖον δηλαδὴ ἄνδρα θὰ πάρῃ, μήπως θὰ εἶναι ταπεινῆς καταγωγῆς, μήπως κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀσήμους, μήπως αὐθάδης, μήπως ἀπατεῶν, μήπως ἀλαζῶν, μήπως θρασύς,

μὴ ζηλότυπον, μὴ σμικρολόγον τινά, μὴ εὐήθη, μὴ πονηρόν, μὴ σκληρόν, μὴ ἄνανδρον. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα συμβαίνειν μὲν οὐκ ἀνάγκη ταῖς γαμουμέναις ἀπάσαις, μεριμνᾶν δὲ ἀνάγκη καὶ φροντίζειν ἅπαντα. Οὕτω γὰρ ὄντιος τοῦ κληρωθησομένου
 5 δήλου, ἀλλ' ἔτι τῆς ἐλπίδος μειεώρου μενούσης πάντα ἡ ψυχὴ δέδοικε καὶ τρέμει καὶ οὐδὲν ἐστὶν ὅπερ οὐ λογίζεται τούτων. Εἰ δὲ λέγοι τις ὅτι καὶ τὰ ἐναντία προσδοκῶσα εὐφραίνεσθαι δύναται ἄν, εὖ ἴστω, ὅτι οὐχ οὕτως ἡμᾶς αἱ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδες παραμυθοῦνται, ὡς αἱ τῶν πονηρῶν προσδοκίαι
 10 λυποῦσι. Τὰ μὲν γὰρ ἀγαθὰ ὅταν ἐλπισθῆ βεβαίως, ἴοιε μόνον ἰκτεῖ τὴν ἡδονήν, τὰ κακὰ δὲ καὶ ὑποπιευσθῆ μόνον, εὐθέως συνέχεε καὶ συνειάραξε τὴν ψυχὴν.

2. Ὡσπερ δὲ ἐπὶ τῶν ἀνδραπόδων ἢ τῶν ἐσομένων ἀδηλία δεσποτῶν οὐκ ἀφήσιν ἡρεμῆσαι τὴν ἐκείνων ψυχὴν,
 15 οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν παρθένων πάντα τὸν ἀπὸ τῆς μνηστείας καιρὸν χειμαζομένῳ πλοίῳ προσέοικεν αὐτῶν ἡ ψυχὴ, καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῶν γονέων τοὺς μὲν ἐγκρινόντων, τοὺς δὲ ἐκβαλλόντων. Τὸν γὰρ νικήσαντα χθὲς τῶν μνηστήρων σήμερον παρευδοκίμησεν ἕτερος καὶ τοῦτον πάλιν ἐξέβαλλεν
 20 ἄλλος. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ πρὸς αὐταῖς τοῦ γάμου ταῖς θύραις ὁ μὲν προσδοκηθεὶς νυμφίος κεναῖς ἀπήλλακται χερσὶ, τῷ δὲ μὴ ἐλπισθέντι τὴν κόρην παρέδωκαν οἱ γονεῖς. Οὐ γυναικες δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ἄνδρες χαλεπὰς ἔχουσι τὰς φροντίδας. Τούτους μὲν γὰρ καὶ πολυπραγμονεῖν ἔνεσι, τὴν δὲ ἔνδον
 25 συγκεκλεισμένην διὰ παντός πῶς ἂν τις περιεργάσαιτο ἢ τρόπων ἔνεκεν ἢ μορφῆς; Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸν τῆς μνηστείας καιρὸν, ὅταν δὲ ὁ τοῦ γάμου παραγένηται, ἐπιδίδωσιν ἡ ἀγωνία καὶ τῆς ἡδονῆς πλείων ὁ φόβος, μήποτε ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐσπέρας ἀηδῆς τις εἶναι δόξη καὶ τῆς προσδοκίας

μήπως ζηλιάρης, μήπως κάποιος μικροπρεπής, μήπως μωρός, μήπως πονηρός, μήπως σκληρός, μήπως άνανδρος. "Όλα αυτά βέβαια δέν είναι υποχρεωτικόν νά συμβαίνουν εἰς ὅλας τὰς ἐγγάμους γυναῖκας, εἶναι ὁμως ὑποχρεωμένοι νά φροντίζουν δι' ὅλα. Διότι δέν εἶναι βέβαια ἀκόμη φανερόν ποῖος θά τῆς κληρωθῆ, ἀλλ' ἐνῶ μένει ἀβεβαία ἢ ἐλπίς, φοβεῖται καί τρέμει ἡ ψυχὴ τὰ πάντα καί δέν ὑπάρχει κανένα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ νά μὴ τὸ σκέπτεται. Ἐὰν ὁμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος, ὅτι θά ἤμποροῦσε νά εὐφραίνεται προσμένουσα τὰ ἀντίθετα, ἄς γνωρίζη καλά, ὅτι δέν μᾶς παρηγοροῦν τόσον αἱ ἐλπίδες τῶν ἀγαθῶν, ὅσον μᾶς λυποῦν τὰ ἀναμενόμενα κακά. Διότι τὰ μὲν ἀγαθὰ τότε μόνον προξενοῦν τὴν ἡδονήν, ὅταν ἐλπίζονται μὲ βεβαιότητα, ἐνῶ τὰ κακά καί μόνον νά τὰ σκεφθῆ κανεῖς, ἀμέσως συγχέουν καί συνταράσσουν τὴν ψυχὴν.

2. "Όπως ἀκριβῶς δὲ συμβαίνει μὲ τοὺς δούλους ποῦ τὸ ἀβέβαιον τῶν μελλοντικῶν κυρίων των δέν ἀφήνει τὴν ψυχὴν των νά ἡρεμήσῃ, ἔτσι συμβαίνει καί μὲ τὰς παρθένους, τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς μνηστείας ὁμοιάζει μὲ θαλασσοδερμένον πλοῖον, μὲ τοὺς γονεῖς των καθημερινῶς ἄλλους μὲν νά ἐγκρίνουν καί ἄλλους νά τοὺς διώχνουν. Διότι ἀπὸ τοὺς μνηστῆρας ἐκεῖνον ποῦ ἐνίκησε χθὲς σήμερον τὸν ὑπερέβαλεν ἄλλος καί αὐτὸν πάλιν τὸν ὑπερέβαλεν ἄλλος. Μάλιστα δὲ συνέβη καί πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ γάμου, αὐτὸς ποῦ ἤλπισε νά λάβῃ τὴν θέσιν τοῦ νυμφίου, νά φεύγῃ μὲ ἄδεια χέρια, οἱ δὲ γονεῖς παρέδωσαν τὴν κόρην εἰς ἐκεῖνον ποῦ δέν ἤλπιζεν. Καί ὄχι μόνον αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καί οἱ ἄνδρες ἔχουν φοβερὰς φροντίδας. Διότι εἰς αὐτοὺς ὑπάρχει ἡ δυνατότης καί νά ἐξετάζουν τὴν ὑποψηφίαν, ἐνῶ τὴν κόρην, ποῦ εἶναι μέσα κλεισμένη συνεχῶς, πῶς θά ἤμποροῦσε κανεῖς νά ἐξετάσῃ τὸ χαρακτῆρα ἢ τὴν μορφήν της; Καί αὐτὰ μὲν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μνηστείας, ὅταν ὁμως ἔλθῃ ὁ καιρὸς τοῦ γάμου αὐξάνει ἡ ἀγωνία καί ὁ φόβος εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν ἡδονήν, μὴ τυχόν ἀπὸ τὴν πρώτην νύκτα φανῆ φορτικὴ καί πολὺ κατωτέρα ἀπὸ ὅ,τι ἀνεμένετο.

πολλῶ καταδεεσιέρα. Τὸ μὲν γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν εὐδοκιμή-
 σασαν ὑστερον καταφρονηθῆναι φορητόν, ὅταν δὲ ἀπ' αὐτῆς,
 ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς γραμμῆς φαίνεται προσκορῆς, πότε δι-
 νήσεται θαυμασθῆναι λοιπόν;

5 3. Καὶ μή μοι τοῦτο εἴπῃς· τί δαὶ ἂν εὐμορφος οὖσα τύχη;
 Οὐδὲ γὰρ οὕτω ταύτης ἀπήλλακται τῆς φροντίδος. Πολλὰ
 γοῦν διαλάμπασαι σφόδρα κατὰ τὴν τοῦ σώματος ὥραν οὐκ
 ἴσχυσαν ἄνδρας ἐλεῖν τοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ ἀφέντες αὐτὰς ἐκείνοι,
 ταῖς σφόδρα λειπομέναις αὐτῶν ἐξέδωκαν ἑαυτούς. Καὶ ταύ-
 10 τῆς δὲ τῆς φροντίδος λυθείσης ἐτέρα πάλιν ἐπεισέρχεται· τὰς
 γὰρ ἀηδίας τὰς ἐν τῇ τῆς προικὸς καταβολῇ ὃ τε κηδεσιῆς
 οὐ μετὰ προθυμίας ἀποδιδούς, ἅτε προῖκα καταιυθεῖς, ὃ τε
 νυμφίος πάντα μὲν ἀπολαβεῖν σπεύδων, τὴν δὲ εἰσπραξίν
 μετὰ αἰδοῦς ποιεῖσθαι ἀναγκαζόμενος, ἧ τε γυνὴ ἐν τῇ τῆς
 15 ἐκτίσεως ἀναβολῇ αἰσχνομένη καὶ ἐρυθριῶσα τὸν ἄνδρα
 παντὸς μᾶλλον ἀγνώμονος ὀφειλέτου τυχοῦσα πατρὸς - παρή-
 μι νῦν.

4. Ἀλλὰ γὰρ ἐκείνης τῆς φροντίδος λυθείσης ὃ τῆς
 ἀπαιδίας εὐθέως ἐπεισέρχεται φόβος καὶ πρὸς τοῦτω πάλιν
 20 ἢ τῆς πολυπαιδίας φροντίς καὶ οὐδενς ὄντιος τοῦτων οὐδέπω
 φανεροῦ ταῖς ἀμφοτέρων ἐξ ἀρχῆς ταράττονται φροντίσι.
 Κἂν μὲν εὐθέως κῆσις, μετὰ φόβου πάλιν ἢ χαρὰ· οὐδὲν
 γὰρ τῶν ἐν τῷ γάμῳ φόβου χωρίς. Ὁ δὲ φόβος, μήποτε
 γενομένης ἀμβλώσεως διαφθαρεῖ μὲν τὸ συλληφθέν, κινδυ-
 25 νεύσει δὲ περὶ τῶν ἐσχάτων ἢ κύουσα. Ἄν δὲ πολὺς με-
 ταξὺ γένηται χρόνος, ἀπαρρησίασιος ἢ γυνὴ ὡπερ αὐτὴ
 κυρία οὖσα τοῦ τεκεῖν. Ὅταν δὲ ὃ τοῦ τόκου καιρὸς ἐπισιῇ
 διακόπτουσι μὲν καὶ διασπῶσι τὴν ἐπὶ τοσοῦτω χρόνῳ πονη-
 θεῖσαν νηδὺν ὠδίνες, αἱ καὶ μόναι ἱκαναὶ πάντα συσκιᾶσαι
 30 τὰ τοῦ γάμου χρησιὰ. Θορυβοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλαι μετὰ
 τοῦτων φροντίδες. Ἡ γὰρ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος κόρη καίτοι

Διότι τὸ νὰ δημιουργήσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καλὴν γνῶμην καὶ ὕστερα νὰ καταφρονηθῇ εἶναι ὑποφερτόν, ὅταν ὁμως ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ, φαίνεται βαρετὴ, πότε πλέον θὰ ἠμπορέσῃ νὰ θαυματοῦσῃ;

3. Καὶ μὴ μοῦ εἰπῆς αὐτό· τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ συμβῇ ἐὰν τύχῃ νὰ εἶναι εὐμορφος; Οὔτε βέβαια καὶ τότε εἶναι ἀπηλλαγμένη τῆς φροντίδος. Διότι πολλαὶ ποὺ διέλαμψαν πάρα πολὺ μὲ τὴν σωματικὴν ὠραιότητά των δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κρατήσουν τοὺς ἄνδρας των, ἀλλ' ἐγκαταλείψαντες αὐτάς, παρέδωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς ἄλλας κατὰ πολὺ ὑπολειπομένας αὐτῶν. Καὶ ὅταν τελειώσῃ καὶ αὐτὴ ἡ φροντίς, παρουσιάζεται καὶ πάλιν ἄλλη· τὰς ἀηδίας δὲ σχετικὰ μὲ τὴν καταβολὴν τῆς προικός, τὴν ὁποίαν ὁ μὲν πενθερὸς δὲν τὴν δίδει μὲ προθυμίαν καθ' ὅσον δωρεὰν τὴν δίδει, ὁ δὲ γαμβρὸς ἐνῶ ἀνυπομονεῖ νὰ τὰ λάβῃ ὅλα, ὁμως ἀναγκάζεται νὰ κἀνῃ τὴν εἴσπραξιν μὲ ἐντροπήν· ἡ γυναῖκα πάλιν ἐπειδὴ ἀναβάλλεται ἡ καταβολὴ τῆς προικός, ἐντρέπεται καὶ κοκκινίζει ἐμπρὸς εἰς τὸν ἄνδρα τῆς ποὺ ἔτυχε πατέρα δυσκολώτερον καὶ ἀπὸ τὸν πλέον ἀγνώμονα ὀφειλέτην, τὰς παραλείπω τώρα.

4. Μόλις ὁμως λήξῃ ἐκείνη ἡ φροντίς ἐμφανίζεται ἄμέσως ὁ φόβος τῆς ἀτεκνίας καὶ μαζί μὲ αὐτὸ πάλιν ἡ φροντίς τῆς πολυπαιδίας, καὶ ἐπειδὴ κανὲν ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ποτὲ φανερόν, νοιώθει ἐξ ἀρχῆς ταραχὴν καὶ ἀπὸ τὰς δύο φροντίδας. Καὶ ἐὰν μὲν μείνῃ ἀμέσως ἔγκυος, πάλιν ἡ χαρὰ συνοδεύεται ἀπὸ φόβον· διότι τίποτε ἀπὸ τὰ τοῦ γάμου δὲν εἶναι χωρὶς φόβον. Ὁ δὲ φόβος εἶναι μήπως συμβῇ ἀποβολὴ καὶ τὸ μὲν συλληφθὲν ἀποθάνῃ, ἡ δὲ ἔγκυος διατρέξει τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ἄν δὲ μεσολαβήσῃ πολὺς χρόνος χάνει τὴν παρρησίαν τῆς ἡ γυναῖκα, ὡσὰν νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὴν ὁ τοκετός. Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ τοκετοῦ ξεσχίζουσι καὶ συνταράσσουσι τὴν ἐπὶ τόσον χρόνον καταπονηθεῖσαν κοιλίαν τῆς οἱ πόνοι τοῦ τοκετοῦ, αὐτοὶ ποὺ καὶ μόνοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἐπισκιάσουν ὅλα τὰ καλὰ τοῦ γάμου. Τὴν ἀνησυχουῖν δὲ μαζί μὲ αὐτὰ καὶ ἄλλαι φροντίδες. Διότι ἡ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος ἐκείνη κό-

οὕτω σφοδρῶς ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων ἐκείνων κατατεινομένη, δέδοικε τούτων οὐχ ἥτιον, μήποτε λελωθημένον καὶ ἀνάπηρον ἀντὶ ἀρτίου καὶ ὑγιοῦς προσέλθη, μήποτε ἀντὶ ἄρρενος θῆλυ. Καὶ γὰρ καὶ αὕτη οὐχ ἥτιον αὐτὰς τῶν ὠδίνων ἢ ἀγωνία
 5 θορυβεῖ ἰότε· οὐδὲ γὰρ ἐν οἷς εἰσιν ὑπεύθυνοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὧν τῆς αἰτίας ἀφίενται κἂν τούτοις δεδοίκασι τοὺς ἄνδρας οὐκ ἔλαιτον ἢ ἐν ἐκείνοις, καὶ τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν ἀφείσαι σκοπεῖν ἐν ἰσοσούτῳ κινδύνῳ, μεριμνῶσι μὴ τι τάνδρῳ τῶν ἀβουλήτων γένηται. Τοῦ δὲ παιδίου πεσόντιος εἰς τὴν γῆν καὶ
 10 πρῶτην ἀφέντιος φωνὴν ξιεραι πάλιν διαδέχονται φροντίδες, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἀνατροφῆς.

5. Κἂν μὲν εὐφυῆς ὄν τύχη καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐπιτήδειον, πάλιν ἐν φόβοις οἱ τεκόντες μὴ τι πάθῃ δεινὸν τὸ τεχθέν, μὴ θάνατον ἄωρον ὑποσιῆ, μὴ μεταβάλλῃ πρὸς κακίαν τινά.
 :5 Οὐδὲ γὰρ ἐκ πονηρῶν χρηστοὶ γίνονται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σπουδαίων φαῦλοι καὶ πονηροί. Κἂν μὲν τούτων τι γένηται τῶν ἀπευκιῶν, ἀφορητοιέραν ἔχει τὴν λύπην ἢ εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν ταῦτα συνέπεσεν. Ἐὰν δὲ ἅπαντα μένη τὰ χρησιὰ θέβαια, ὁ γοῦν ἀπὸ τῆς μεταβολῆς αἰεὶ πάρεσιν αὐτοῖς φόβος
 20 κατασειῶν τὴν ψυχὴν τῶν τεκόντων καὶ πολὺ τῆς ἡδονῆς ὑποτεμνόμενος μέρος. Ἄλλ' οὐ πᾶσι τοῖς γεγαμηκόσι παῖδας ἔχειν συμβαίνει. Οὕκουν ἐτέραν ὁμολογεῖς πάλιν ἀθυμίας ὑπόθεσιν; "Οἷαν οὖν καὶ παίδων ὄντων καὶ οὐκ ὄντων καὶ χρησιῶν γενομένων καὶ πονηρῶν διαφόροις συνέχονται λύ-
 25 παις καὶ φροντίσι, πόθεν λοιπὸν ἡδίστην καλέσομεν τὴν ἐν τῷ γάμῳ ζωὴν;

6. Πάλιν ἂν μὲν ὁμονοοῦντες οἱ συνοικοῦντες διατελῶσι, φόβος μὴ θάνατος ἐμπεσῶν διακόψῃ τὴν ἡδονήν, μᾶλλον δὲ οὐκέτι φόβος τοῦτο μόνον, οὐδὲ μέχρι προσδοκίας τὸ δεινόν,

ρη, ἂν καὶ βασανίζεται τόσον πολὺ ἀπὸ τοὺς πόνους ἐκείνους, φοβεῖται πολὺ περισσότερο, μήπως αὐτὸ ποῦ θὰ γεννηθῆ εἶναι ἀκρωτηριασμένον καὶ ἀνάπηρον, ἀντὶ ἀρτιμελές καὶ ὑγιές, μήπως ἀντὶ ἄρρεν εἶναι θῆλυ. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὴ ἢ ἀγωνία τὰς ἀνησυχεῖ τότε ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ· διότι δὲν φοβοῦνται τοὺς ἄνδρας δι' ὅσα μόνον εἶναι ὑπεύθυνοι, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα εἶναι ἀνεύθυνοι καὶ μάλιστα ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ πρῶτα, καὶ διακόπτουσαι μέσα εἰς αὐτὸν τὸν κίνδυνον κάθε φροντίδα διὰ τὴν ἰδικὴν των ἀσφάλειαν, φροντίζουν μήπως συμβῆ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποῦ δὲν τὰ ἐπιθυμεῖ ὁ ἄνδρας. Ὅταν δὲ τὸ παιδί ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον καὶ ἀφήσῃ τὴν πρώτην φωνὴν του, ἄλλαι πάλιν φροντίδες ἀκολουθοῦν, διὰ τὴν προστασίαν του καὶ τὴν διατροφήν του.

5. Καὶ ἐὰν μὲν τύχῃ νὰ εἶναι τὸ γεννηθὲν εὐφυές καὶ ἐπιτήδειον διὰ τὴν ἀρετήν, πάλιν οἱ γονεῖς εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ φόβον μήπως πάθῃ τὸ γεννηθὲν κανένα κακόν, μήπως ἀποθάνῃ πρόωρα, μήπως κυριευθῆ ἀπὸ κάποιαν ἄλλην κακίαν. Διότι δὲν γίνονται οἱ ἄνθρωποι μόνον ἀπὸ πονηροὶ χρηστοί, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σπουδαῖοι γίνονται φαῦλοι καὶ πονηροί. Καὶ ἐὰν συμβῆ κάτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀνεπιθύμητα, ἢ λύπη εἶναι ἀφορητοτέρα, παρὰ ἐὰν συνέβαινον αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ἐὰν ὅμως ὅλα τὰ χρηστὰ παραμένουν σταθερὰ, τοὺς συνοδεύει καὶ πάλιν πάντοτε ὁ φόβος τῆς μεταβολῆς, συγκλονίζων τὴν ψυχὴν τῶν γονέων, ποῦ ἀποκόπτει πολὺ μέρος τῆς ἡδονῆς. Ἄλλ' ὅμως δὲν συμβαίνει ὅλοι οἱ ἔγγαμοι νὰ ἀποκτοῦν τέκνα. Δὲν ὁμολογεῖς ὅμως καὶ πάλιν ἄλλην αἰτίαν λύπης; Ὅταν λοιπὸν διακατέχωνται ἀπὸ διαφόρους λύπας καὶ φροντίδας καὶ ὅταν ἔχουν παιδιὰ καὶ ὅταν δὲν ἔχουν, καὶ ὅταν αὐτὰ γίνουν καλὰ καὶ ὅταν γίνουν πονηρά, ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ καλέσωμεν τὴν ἔγγαμον ζωὴν εὐχάριστον;

6. Πάλιν δέ, ἐὰν μὲν οἱ σύζυγοι ζοῦν μὲ ὁμόνοιαν ὑπάρχει ὁ φόβος μήπως ἔλθῃ ὁ θάνατος καὶ διακόψει τὴν ἡδονήν, μᾶλλον δὲ αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον φόβος, οὔτε τὸ κακὸν φθάνει μέχρι τὴν προσδοκίαν, ἀλλὰ ὅπωςδῆποτε

ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον αὐτὸ προελθεῖν πάντως ἀνάγκη. Οὐδεὶς γὰρ ἔσχεν ἐπιδειξαί ποτε ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἀμφοτέρους τελευτήσαντας· τούτου δὲ οὐκ ὄντιος δυνάτου τὸ λειπόμενον ἀνάγκη πολὺ τοῦ θανάτου χαλεπωτέραν ὑπομένειν ζωὴν, ἂν τε πολὺν
 5 τύχῃ συνωκηκῶς χρόνον ἂν τε ὀλίγον. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὄσῳ πλείονα τὴν πείραν ἔλαβε, ἰσοσούτῳ μείζονα ἔχει τὴν ὀδύνην τῆς πολλῆς συνηθείας ἀφόρητον ποιούσης τὸν χωρισμόν. Ὁ δὲ πρὶν ἢ γεύσασθαι καὶ ἐμπλησθῆναι τῆς φιλίας, ἀκμαζούσης ἔτι τῆς ἐπιθυμίας, αὐτὴν ἀφαιρεθεὶς αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἐ-
 10 κείνου· πενθεῖ, καὶ ἐξ ὑποθέσεων ἐναντίων ἴσοις ἀμφοτέροι συνέχονται τοῖς λυπηροῖς.

7. Τί δὲ χρὴ λέγειν τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ γινομένους χωρισμούς, τὰς μακρὰς ἀποδημίας, τὰς συνεξευγμένας αὐτοῖς ἀγωνίας, τὰς νόσους; Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸν γάμον; φησί.
 15 Μάλιστα μὲν καὶ ἀπὸ τῆς αἰτίας τῆς τούτου πολλάκις πολλάκις ἠρρώσθησαν. Καὶ γὰρ ὑβρισθεῖσαι καὶ ὀργισθεῖσαι τότε μὲν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, τότε δὲ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας πολλοὺς ἔτεκον πυρετούς. Ἐὰν δὲ καὶ παρόντιος μηδὲν πάθῃσι τοιοῦτον ἀλλὰ προσηροῦς ἀπολαύσωσι διὰ παντός, ὑπὸ τῆς ἀποδημίας εἰς ταῦτα
 20 πάλιν περιίστανται τὰ κακά. Πλὴν ἀλλὰ ταῦτα πάντα παρείσθω καὶ μηδὲν ἐγκαλῶμεν τῷ γάμῳ, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ τούτων κἀκείνης αὐτὸν ἀπαλλάξαι δυνασόμεθα τῆς αἰτίας. Ποίας δὴ ταύτης; Ὅτι τὸν ὑγίαινοντα οὐδὲν ἀφήσιν ἄμεινον τοῦ κάμνοντος διακεῖσθαι, ἀλλ' εἰς τὴν αὐτὴν τῷ κειμένῳ καθί-
 25 στήσιν ἀθυμίαν.

εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ συμβῆ αὐτὸ κάποτε. Διότι κανεὶς δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ποτὲ ποὺ νὰ ἀπέθανον καὶ οἱ δύο σύζυγοι εἰς μίαν ἡμέραν, καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῆ, αὐτὸ ποὺ ἐναπομένει κατ' ἀνάγκην εἶναι νὰ ὑπομένῃ αὐτὸς ποὺ μένει εἰς τὴν ζωὴν μίαν ζωὴν πολὺ πιοφοβερωτέραν καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον, εἴτε ἔτυχε νὰ συζήσῃ πολὺν χρόνον μὲ τὸν σύζυγον εἴτε ὀλίγον. Διότι ἐκεῖνος μὲν ὅσον περισσότερον καιρὸν ἔζησε μαζὶ τόσον μεγαλυτέραν ὀδύνην νοιώθει, διότι ἡ μεγάλη συνήθεια κάμνει ἀνυπόφορον τὸν χωρισμόν. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἔχασε πρὶν καλὰ καλὰ γευθῆ καὶ χορτάσῃ τὴν ἀγάπην της καὶ ἐνῶ ἀκόμη ἡ ἐπιθυμία εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀκμὴν της, πενθεῖ πολὺ περισσότερον δι' αὐτὸ τὸ γεγονός, παρὰ διὰ τὴν ἀποθανοῦσαν καὶ ἔτσι διὰ διαφορετικὰς αἰτίας κατέχονται καὶ οἱ δύο ἀπὸ ἴσην λύπην.

7. Καὶ διατί εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς χωρισμοὺς ποὺ συμβαίνουν ἐν τῷ μεταξύ, τὰς μακροχρονίους ἀποδημίας, τὰς ἀγωνίας ποὺ εἶναι συνδεδεμέναι μὲ αὐτάς, τὰς νόσους; Καὶ ποίαν σχέσιν, λέγει, ἔχει αὐτὸ μὲ τὸν γάμον; Ἐχει καὶ μάλιστα μεγάλην. Καθ' ὅσον ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν πολλὰς φορὰς ἠρρώστησαν. Διότι ἐπειδὴ προσεβλήθη ἡ ἀξιοπρέπεια τῶν ὀργισθεῖσαι δι' αὐτὸ, ἄλλοτε μὲν ἀπὸ τὸν θυμόν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ τὴν λύπην υπέστησαν πολλοὺς πυρετούς. Ἐὰν δὲ ἐν ὅσῳ εἶναι παρὼν συμβῆ νὰ μὴ πάθουν τίποτε παρόμοιον, ἀλλὰ ζοῦν συνεχῶς μὲ ἀγάπην, ἐξ αἰτίας τῆς ἀποδημίας περιπίπτουν καὶ πάλιν εἰς τὰ ἴδια τὰ κακά. Πλὴν ὅμως ὅλα αὐτὰ ἄς τὰ ἀφήσωμεν καὶ ἄς μὴ κατηγοροῦμεν τὸν γάμον διὰ τίποτε, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὸ δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀπαλλάξωμεν αὐτὸν καὶ ἀπὸ ἐκείνην τὴν αἰτίαν. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; Ὅτι τὸν ὑγιῆ δὲν τὸν ἀφήνει καθόλου νὰ εὐρίσκεται εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ τοῦ προξενεῖ τὴν ἴδιαν λύπην μὲ τὸν ἀσθενῆ.

νη' "Οτι οὐδὲν μέγα ὁ γάμος κἄν
πάντα διαφύγη τὰ λυπηρά.

1. Βούλει καὶ ταῦτα πάντα ἐκβαλίοντες θῶμεν τῷ λόγῳ τὰ
ἀδύνατα καὶ συγχωρήσωμεν γενέσθαι γάμον πάντα ὅμου ἔ-
5 χοντα τὰ ἀγαθὰ, πολυπαιδίαν, εὐπαιδίαν, πλοῦτιον, γυναικὸς
σωφροσύνην, κάλλος, σύνεσιν, ὁμόνοιαν, γῆρας μακρόν: Προσ-
έσιω καὶ γένους περιφάνεια καὶ δυναστείας μέγεθος καὶ
μηδὲ τὸ κοινὸν τοῦτο τῆς φύσεως ὀχλείτω πάθος ὁ φόβος
τῆς τούτων μεταβολῆς, ἀλλ' ἐξαιρείσθω πᾶσα μὲν ἀθυμίας ἰ-
10 πόθεισι, πᾶσα δὲ φροντίδος καὶ μερίμνης ἀφορμὴ καὶ μήτε
ἄλλη τις αἰτία μήτε θάνατος ἄωρος διαζευγνύτω τὸν γάμον,
ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐν μιᾷ πάντες δεχέσθωσαν ἡμέρα ἢ ὁ τού-
των πολλῶ μακαριώτερον εἶναι δοκεῖ, μενέτωσαν μὲν οἱ
παῖδες κληρονόμοι, τοὺς δὲ γονεῖς ἀμφοιτέρους ὁμοῦ προ-
15 πεμπέτωσαν μετὰ γῆρας μακρόν. Καὶ τί τὸ πέρασ; Ποῖον
τὸ κέρδος ἐκ ταύτης τῆς πολλῆς ἡδονῆς ἔχοντες ἀπελεύσον-
ται ἐκεῖ; Τὸ γὰρ πολλοὺς παῖδας καταλιπεῖν καὶ καλῆς
ἀπολαῦσαι γυναικὸς μετὰ τροφῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὡ-
ἄρι διηλθὼν καὶ εἰς γῆρας ἐλάσαι μακρόν, τί πρὸς τὸ δι-
20 κασιτήριον ἡμᾶς ὠφελῆσαι δυνήσεται ἐκεῖνο ἐν τοῖς αἰωνίοις
πράγμασι καὶ ἀληθινοῖς; Οὐδὲν. Οὐκουν οὐκ ἔστι ταῦτα καὶ θναῶν:
2. "Οταν γὰρ ἐν τοῖς ἐκεῖ ληψομένοις ἡμᾶς αἰῶσι καὶ
πέρασ οὐκ ἔχουσι μηδὲν ἀπὸ τούτων δυνηθῶμεν κερδᾶναι
μήτε παραμυθίας ἀπολαῦσαι τινος, ἐν ἴσῳ τοῖς οὐ μετασχοῦσι
25 τὸν μετασχόντα θειέον. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις ἐν χιλίοις ἔτεσι μίαν
νύκτα μόνην εἶδεν ὄναρ χρησιόν, πλέον ἔχειν τι τοῦτον φήσο-
μεν τοῦ μὴ ταύτης ἀπολελανκότης τῆς ὄψεως. Καίτοι γε οὐ-
δὲ ὅσον ἐβουλόμην εἶπον. Οὐδὲ γὰρ ὅσον τὰ ὄνειρατα ἀπολεί-
πεται τῆς ἀληθείας, ἰσοῦτον τὰ ἐνιαῦθα ἀφείσθηκε τῶν ἐ-
30 κεῖ, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον. Οὐδὲ ὅπερ ἐστὶν ἔν ἔτεσι χιλίοις μία

*νη' Περὶ τοῦ ὅτι ὁ γάμος δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖον
καὶ ἂν ἀκόμη ἀποφύγη ὅλα τὰ δυσάρεστα.*

1. Θέλεις ν' ἀφήσωμεν κατὰ μέρος ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ ὑποθέσωμεν τὰ ἀδύνατα, καὶ νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει γάμος πού ἔχει ὅλα μαζί τὰ ἀγαθὰ, πολὺ καλὰ παιδιὰ, πλοῦτον, σωφροσύνην γυναικός, ὁμορφίαν, σύνεσιν, ὁμόνοιαν, μακροζωΐαν; Ἄς προστεθῇ καὶ ἡ λαμπρότης τῆς καταγωγῆς καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας καὶ ὅτι δὲν τοὺς ἐνοχλεῖ οὔτε καὶ αὐτὸ τὸ κοινὸν καὶ ἐκ φύσεως πάθος, ὁ φόβος δηλαδὴ τῆς μεταβολῆς ὄλων αὐτῶν, ἀλλὰ ἄς ἀποκλεισθῇ κάθε ἀφορμὴ λύπης καὶ κάθε ἀφορμὴ φροντίδος καὶ μερίμνης καὶ οὔτε καμμία ἄλλη αἰτία οὔτε θάνατος πρόωρος νὰ διασπᾶ τὸν γάμον, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ὑφίστανται καὶ οἱ δύο εἰς μίαν ἡμέραν ἢ αὐτὸ πού θεωρεῖται πολὺ πιὸ μακαριώτερον ἀπὸ αὐτά, ὅτι δηλαδὴ μένουν τὰ παιδιὰ κληρονόμοι, τοὺς δὲ γονεῖς καὶ τοὺς δύο μαζί τοὺς ὀδηγοῦν εἰς τὸν τάφον εἰς βαθειὰ γηρατεία. Καὶ ποῖον τὸ τέλος; Μὲ ποῖον κέρδος ἔχοντες μαζί των ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἡδονὴν θὰ μεταβοῦν ἐκεῖ; Διότι εἰς τί θὰ ἠμπορέσουν νὰ τοὺς ὠφελήσουν εἰς τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο τῶν αἰώνιων πραγμάτων καὶ ἀληθινῶν, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἄφησαν πολλὰ παιδιὰ καὶ ὅτι ἀπήλαυσαν καλὴν γυναῖκα μὲ τρυφήν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πού προανέφερα καὶ τὸ ὅτι ἔφθασαν εἰς βαθὺ γῆρας; Κανένα. Δὲν εἶναι αὐτὰ σκιά καὶ ὄνειρον;

2. Ὄταν λοιπὸν δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κερδίσωμεν τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους πού δὲν ἔχουν τέλος οὔτε ν' ἀπολαύσωμεν κάποιαν παρηγορίαν, ἄρα πρέπει νὰ θέσωμεν εἰς ἴσην μοῖραν αὐτὸν πού ἀπήλαυσεν αὐτὰ μὲ ἐκείνους πού δὲν τὰ ἀπήλαυσαν. Διότι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν ἐὰν κανεὶς μίαν νύκτα εἰς τὰ χίλια ἔτη εἶδεν ὄνειρον καλὸν ὅτι πλεονεκτεῖ ἔναντι ἐκείνου πού δὲν ἀπήλαυσεν αὐτὸ τὸ ὄνειρον. Ἄν καὶ βέβαια δὲν εἶπον αὐτὸ πού ἤθελα. Διότι δὲν ὑστεροῦν τὰ τῆς ἐδῶ ζωῆς ἀπὸ τὰ τῆς ἐκεῖ τόσον, ὅσον ὑπολείπονται τὰ ὄνειρα τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ἀκόμη περισσότερο. Οὔτε βέβαια ἀντι-

νῦν τοσοῦτον ὁ παρῶν αἰὼν πρὸς τὸν μέλλοντα, ἀλλὰ καὶ
 τούτῳ πολλῶ πλεον πάλιν τὸ μέσον. Ἄλλ' οὐ τὰ τῆς παρθέ-
 ρου τοιαῦτα, ἀλλὰ πολλὴν ἄπεισιν ἐντεῦθεν ἔχουσα τὴν ἐμπο-
 ρίαν μᾶλλον δὲ τὸν λόγον ἄνωθεν ἐξετάσωμεν.

5 νθ' Ὅτι εὐκόλον ἡ παρθενία.

Οὐκ ἀναγκάζεται πολυπραγμονεῖν τὸν νυμφίον οὐδὲ μή
 τινα ἀπάτην ὑπομείνη δέδοικεν. Θεὸς γὰρ ἐστὶν οὐκ ἄνθρω-
 πος, δεσπότης οὐχ ὁμόδουλος. Καὶ τῶν μὲν νυμφίων τὸ
 μέσον τοσοῦτον σκόπει δὲ καὶ ἐπὶ τίσιν ἀρμόζονται. Οὐ γὰρ
 10 ἀνδράποδα οὐδὲ γῆς πλῆθρα οὐδὲ τόσα καὶ τόσα χρυσίου
 τάλαντα, ἀλλ' οὐρανοὶ καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς ἀγαθὰ τὰ ἔδνα
 ταύτης τῆς νύμφης ἐσὶ. Πρὸς τούτοις ἡ μὲν γεγαμηκυῖα
 φρίττει τὸν θάνατον τῶν τε ἄλλων ἔνεκεν καὶ διὰ τοῦ συνοι-
 κοῦντος αὐτὴν διαζεύγνυσιν, ἡ δὲ παρθένος καὶ ποθεῖ τὴν
 15 τελευτήν καὶ θαρύνεται τῇ ζωῇ, σπεύδουσα τὸν νυμφίον ἰδεῖν
 πρόσωπον πρὸς πρόσωπον καὶ τῆς δόξης ἀπολαῦσαι ἐκείνης.

ξ' Ὅτι ἡ παρθενία οὐδενὸς δεῖται τῶν οὐκ ἔφ' ἡμῖν.

1. Οὔτε δὲ τὸ πενία συζῆν καθάπερ ἐπὶ τοῦ γάμου παρα-
 βλάπαι δύναται ἂν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ποθεινότερον τῶ
 20 νυμφίῳ τὴν ἐκοῦσαν τοῦτο ὑπομένουσαν ποιεῖ, οὔτε τὸ ἐκ
 ταπεινῶν γεγονέναι οὔτε τὸ μὴ διαλάμπειν τὴν τοῦ σώματος
 ὥραν οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Καὶ τί λέγω ταῦτα;
 Καὶ γὰρ μηδὲ ἐλευθέρῃ οὔσα τύχη, οὐδὲ τοῦτο αὐτῆς λυμαί-

στοιχεῖ ὁ παρῶν αἰῶν πρὸς τὸν μέλλοντα ἐξ ἴσου μὲ τὴν ἀντιστοιχίαν τῆς μιᾶς νυκτὸς πρὸς τὰ χίλια ἔτη, ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἢ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτῶν εἶναι πολὺ πιὸ μεγαλυτέρα. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὴν παρθένον, ἀλλὰ φεύγει ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν ἔχουσα μαζί της πολλὰ κέρδη. Καλύτερα ὅμως ἄς ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα ἀπὸ τὴν ἀρχήν.

νθ' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ παρθενία εἶναι εὐκόλον πράγμα.

Ἡ παρθένος δὲν ἀναγκάζεται νὰ ἀσχολῆται μὲ τὸν νυμφίον, οὔτε φοβεῖται μήπως ὑποστῇ κάποιαν ἀπάτην. Διότι ὁ νυμφίος της εἶναι Θεὸς καὶ ὄχι ἄνθρωπος, κύριος καὶ ὄχι ὁμόδουλος. Καὶ τόση βέβαια εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο νυμφίων· πρόσεξε δὲ καὶ ποῖα πράγματα διαπραγματεύονται. Διότι αὐτὰ δὲν εἶναι δοῦλοι οὔτε μέτρα γῆς οὔτε τόσα καὶ τόσα τάλαντα χρυσοῦ, ἀλλὰ οὐρανοὶ καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ εἶναι ἢ ἀμοιβὴ αὐτῆς τῆς νύμφης. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἢ μὲν ἔγγαμος φρίπτει τὸν θάνατον ἐκτὸς τῶν ἄλλων λόγων καὶ διότι τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὸν σύζυγόν της, ἐνῶ ἡ παρθένος καὶ ποθεῖ τὸν θάνατον καὶ θεωρεῖ βάρος τὴν ζωὴν, καὶ βιάζεται ν' ἀντικρύσῃ τὸν νυμφίον πρόσωπον πρὸς πρόσωπον καὶ ν' ἀπολαύσῃ ἐκείνην τὴν δόξαν.

ξ' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ παρθενία δὲν ἔχει ἀνάγκην κανενὸς ἀπὸ ἐκεῖνα πού δὲν ἐξαρθῶνται ἀπὸ ἡμᾶς.

1. Οὔτε λοιπὸν ἢ πτωχικὴ ζωὴ ἢμπορεῖ νὰ τὴν βλάβῃ, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν γάμον, ἀλλ' ἐφ' ὅσον τὴν ὑπομένει μὲ τὴν θέλησίν της τὴν κάνει νὰ ποθῆται περισσότερο ἀπὸ τὸν νυμφίον, οὔτε τὸ ὅτι κατάγεται ἀπὸ ταπεινοὺς γονεῖς, οὔτε τὸ ὅτι δὲν διαλάμπῃ ἢ σωματικὴ ὁμορφιά της, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον. Καὶ διατί ἀναφέρω αὐτά; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη τύχη νὰ μὴ εἶναι ἐλευθέρα, οὔτε αὐτὸ

νεται τὴν μνηστειάν, ἀλλὰ ἀρκεῖ ψυχὴν ἐπιδείξασθαι καλὴν καὶ τῶν πρωτείων τυχεῖν. Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ φοβηθῆναι ζηλοτυπίαν, οὐκ ἔστιν ἀλγῆσαι διαφθορονυμένην ἑτέραν γυναικὶ ὡς λαμπροτέρῳ συνεζευγμένη ἀνδρὶ. Οὐ γὰρ ἔστιν ὅμοιος αὐτῷ
 5 οὐδὲ ἴσος οὐδεὶς, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς· ἐν δὲ τῷ γάμῳ καὶ τῶν σφόδρα πλουτούντων καὶ μεγάλα δυναμένων ἕχη τις ἄνδρα, ἀλλ' ὅμως δύναται ἂν ἑτέραν εὐρεῖν πολλῶ μείζονα ἔχουσαν.

2. Οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ ἐλαιτοῖ τὴν ἐκ τῆς τῶν ἠτιόνων
 10 ὑπεροχῆς ἡδονὴν ἢ τῶν μειζόνων ὑπερβολή, ἀλλ' ἢ πολλὴ τρυφή τῶν χρυσίων καὶ τῶν ἱματίων καὶ τῆς τραπέζης καὶ τῆς ἄλλης ἀδείας ἱκανὴ δελεάσαι ψυχὴν καὶ ἐφελκύσασθαι καὶ πόσαι τούτων ἀπολαύουσι γυναῖκες; Τὸ γὰρ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων μέρος πενίαις συζῆ καὶ ταλαιπωρίαις καὶ
 15 πόνοις. Εἰ δέ τινες εἶεν αἱ τούτων μετέχουσαι, σφόδρα μὲν ὀλίγαι καὶ εὐαρίθμητοι καὶ αὐταὶ δὲ παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν οὐδενὶ γὰρ ἐφίεται ἐν τούτοις τρυφᾶν ὡς καὶ ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν λόγοις.

Ξα' Ὅτι τὸ χρυσοφορεῖν μείζονα

20

τῆς ἡδονῆς ἔχει τὸν φόβον.

Πλὴν ἀλλὰ θῶμεν πάλιν τῷ λόγῳ καὶ ταύτην συγχωρεῖσθαι τὴν τρυφήν καὶ μήτε τὸν προφήτην μήτε Παῦλον ἀποφήνασθαι πρὸς τὰς χλιδώσας τῶν γυναικῶν. Τί τὸ ὄφελος τῶν πολλῶν χρυσίων; Ἐτερον μὲν οὐδέν, βασκανία δὲ
 25 καὶ φροντὶς καὶ φόβος οὐχ ὁ τυχῶν. Οὐ γὰρ μόνον διὰν εἰς τὸ κιβώτιον αὐτὰ ἀποθῶνται οὐδὲ τυκτὸς καταλαβούσης μόνον ταράττονται ταῖς φροντίσιν, ἀλλὰ καὶ διὰν αὐτὰ περικέ-

βλάπτει τὴν μνηστείαν, ἀλλ' ἄρκεϊ νὰ δείξη καλὴν ψυχὴν καὶ θ' ἀπολαύσῃ τὰ πρωτεῖα. Δὲν ἔχει αὐτὴ νὰ φοβηθῇ τὴν ζήλειαν, δὲν ἔχει νὰ ὑποφέρῃ τὸν φθόνον δι' ἄλλην γυναῖκα ἐπειδὴ ὑπανδρεύθη λαμπρότερον σύζυγον. Διότι δὲν ὑπάρχει κανεὶς ὁμοῖος μὲ τὸν ἰδικόν της, οὔτε ἴσος, ἀλλὰ οὔτε κἂν ἤμπορεῖ νὰ τὸν πλησιάσῃ. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ γάμου ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη κάποια ἔχη ἄνδρα πάρα πολὺ πλούσιον καὶ μὲ πολὺ μεγάλην δύναμιν, ἀλλ' ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ ἄλλην ποῦ νὰ ἔχη πολὺ πιὸ ἀνώτερον σύζυγον.

2. Καὶ βέβαια δὲν εἶναι μικρὰ ἡ μείωσις τῆς χαρᾶς τῆς συζύγου ποῦ ὑπερέχει μὲν ἔναντι μιᾶς ἄλλης, ὑστερεῖ ὅμως ἔναντι ἄλλης ποῦ ὑπερέχει ὡς πρὸς τὸν σύζυγον, ἀλλ' ἡ μεγάλη ἀφθονία τῶν χρυσῶν κοσμημάτων, τῶν ἐνδυμάτων, τῆς πλουσίας τραπέζης καὶ τῶν ἄλλων ἀνέσεων εἶναι ἱκανὴ νὰ δελεάσῃ καὶ νὰ καταγοητεύσῃ τὴν ψυχὴν· πόσαι ὅμως γυναῖκες ἀπολαμβάνουν ὅλα αὐτά; Διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀνθρώπων ζῆ μέσα εἰς τὴν πτωχείαν καὶ τὰς ταλαιπωρίας καὶ τοὺς πόνους. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχουν ὠρισμένοι ποῦ ἀπολαμβάνουν αὐτὴν τὴν ἀφθονίαν, αὐταὶ εἶναι μὲν ὀλίγοι καὶ δακτυλομετρούμενοι, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ ζοῦν ἀντίθετα πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· διότι εἰς κανένα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ζῆ μέσα εἰς τέτοιου εἴδους ἀπολαύσεις καθὼς καὶ ἀπεδείξαμεν προηγουμένως.

*ξα' Περὶ τοῦ ὅτι τὰ χρυσᾶ κοσμήματα ἐμπεριέχουν
μεγαλύτερον φόβον ἀπὸ τὴν ἡδονήν.*

Πλὴν ὅμως ἄς ὑποθέσωμεν καὶ πάλιν ὅτι ἐπιτρέπεται καὶ αὐτὴ ἡ ἀπόλαυσις καὶ ὅτι δὲν ἐξέφρασαν ἀρνητικὴν γνώμην οὔτε ὁ προφήτης οὔτε ὁ Παῦλος διὰ τὴν χλιδὴν αὐτὴν τῶν γυναικῶν. Ποῖον τὸ ὄφελος ἀπὸ τὰ πολλὰ χρυσᾶ κοσμήματα; Κανένα ἄλλο βέβαια, παρὰ μόνον φθόνος καὶ φροντίς καὶ φόβος ὄχι τυχαῖος. Διότι ὄχι μόνον ἐπιδίδονται εἰς μεγάλας φροντίδας ὅταν τὰ ἀποθέτουν εἰς τὰ κιβώτια, οὔτε μόνον ὅταν νυκτώσῃ, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ φο-

ωνται, καὶ ὅταν ἡμέρα ἦ τὴν αὐτὴν ὑπομένουσι μέριμναν, μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπωτέραν. Καὶ γὰρ ἐν θαλαρείοις καὶ ἐκκλησίαις παραγίνονται αἱ τὰ τοιαῦτα κακουροῦσαι γυναῖκες. Κακείνων δὲ πολλάκις χωρὶς ὑπὸ τοῦ πλήθους ὠθοῦμεναι καὶ 5 πιεζόμεναι αἱ χρυσοφοροῦσαι οὐδὲ αἰσθάνονται ἐκπεσότος αὐταῖς τῶν χρυσίων τινός. Οὕτω γοῦν πολλαὶ οὐ ταῦτα μόνον ἀλλὰ πολλῶ τούτων ἔτι τιμιώτερα περιδέραται ἀπὸ τιμίων συγκείμενα λίθων διασπασθέντα καὶ ἐκπεσόγια ἀπώλεσαν. Πλὴν ἀλλὰ μηδὲ οὗτος ἔστι ὁ φόβος ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐξηρη- 10 σθῶ ἡ φροντίς.

ξβ' "Ὅτι τὸ χρυσοφορεῖν καὶ τῷ κάλλει λυμαίνεται καὶ τὴν ἀμορφίαν ἐπιτείνει.

1. Εἶδεν ἕτερος, φησί, καὶ ἐθαύμασεν. Ἄλλὰ οὐ τὴν περικειμένην ἀλλὰ τὰ περικείμενα, ἐκείνην δὲ διὰ ταῦτα καὶ 15 ἐκάκισε πολλάκις ὡς περ παρὰ τὴν ἀξίαν κοσμουμένην αὐτοῖς. Ἄν μὲν γὰρ εὐμορφος ἦ, λυμαίνεται τῷ κάλλει τῆς φύσεως· ὁ πολὺς γὰρ κόσμος ἐκεῖνος οὐκ ἀφήσιν αὐτὸ φαίνεσθαι γυμνόν, τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος ἀποφερόμενος· ἐὰν δὲ ἀμορφος ἦ καὶ δυσειδής, ἀτερπεσιέραν ἀπέδειξεν 20 οὕτω μᾶλλον αὐτήν. Ἡ γὰρ ἀμορφία πανταχοῦ καθ' ἑαυτήν μὲν φαινομένη ὅσον ἐστὶ φαίνεται μόνον, ὅταν δὲ αὐτῇ παραβάλληται λίθων λαμπρότης καὶ ἐτέρας τινός ὕλης κάλλος, ἐπιτείνεται εἰς δυσειδείαν μειζρόνως.

2. Τό τε γὰρ τοῦ σώματος μέλαν πολλῶ μελάντερον δει- 25 κνυσιν ἐπικείμενον τοῦ μαργαρίτου τὸ φῶς καὶ ὡς περ ἐν σκότῳ σιίλθον, τό τε τοῦ προσώπου δυσδιάπλαστον τὰ τῶν ἱματίων ἄνθη πολὺ κάκιον ἀποφαίνει οὐκ ἀφιέντα καθ' ἑαυτὸν ἀγωνίζεσθαι τὸν τῆς ὄψεως τύπον παρὰ τοῖς θεαταῖς, ἀλλὰ πρὸς τὸ χειροποίητον ἐκεῖνο καὶ ἀμήχανον κάλλος, ὅ-

ροῦν καὶ ὅταν εἶναι ἡμέρα ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν φροντίδα, μᾶλλον δὲ καὶ περισσότερον. Καθ' ὅσον αὐταὶ αἱ γυναῖκες πηγαίνουν εἰς τὰ λουτρὰ καὶ τὰς ἄλλας συναθροίσεις, καὶ πολλὰς φορές αὐταὶ αἱ χρυσοφοροῦσαι γυναῖκες συνωθούμεναι ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ καταπιεζόμεναι δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν πτώσιν κάποιου χρυσοῦ κοσμήματος. Ἔτσι λοιπὸν πολλαὶ ἔχασαν ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ πολὺ πῖο μεγαλύτερας ἀξίας ἀπὸ αὐτὰ περιδέρεια ἀπὸ πολυτίμους λίθους, ποὺ ἀπεκόπησαν καὶ ἔπεσαν κάτω. Πλὴν ὅμως ἔστω ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ αὐτὸς ὁ φόβος καὶ τὴν ἐξαιροῦμεν καὶ αὐτὴν τὴν φροντίδα.

ξβ' Περὶ τοῦ ὅτι τὰ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ τὴν ὁμορφίαν καταστρέφουν καὶ αὐξάνουν τὴν ἀσχημίαν.

1. Τὴν εἶδε κάποιος, λέγει, καὶ τὴν ἐθαύμασεν. Δὲν ἐθαύμασεν ὅμως ἐκείνην, ἀλλὰ αὐτὰ ποὺ ἐφοροῦσεν, ἐνῶ ἐκείνην πολλὰς φορές καὶ τὴν ἐκακολόγησε ἐπειδὴ τὰ ἐφοροῦσε χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζῃ. Διότι, ἐὰν μὲν εἶναι ὁμορφή, καταστρέφει τὸ φυσικὸν κάλλος, καθ' ὅσον ὁ πολὺς ἐκεῖνος στολισμὸς δὲν ἀφήνει αὐτὸ νὰ φαίνεται γυμνόν, ἐξαφανίζων τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτοῦ· ἐὰν ὅμως εἶναι ἀσχημὴ ὁ στολισμὸς τὴν κάμνει ἀκόμη περισσότερον ἄχαριν. Διότι ἡ ἀσχημία εἰς κάθε περίπτωσιν ὅταν φαίνεται αὐτὴ καθ' ἑαυτή, φαίνεται μόνον αὐτὸ ποὺ εἶναι, ὅταν ὅμως τίθεται πλησίον τῆς καὶ ἡ λαμπρότης τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τὸ κάλλος κάποιου ἄλλου ἀντικειμένου, τότε αὐξάνει ἀκόμη περισσότερον ἡ ἀσχημία τῆς.

2. Πράγματι, ὅταν προστεθῇ ἡ λαμπρότης τῶν μαργαριτῶν ἐπάνω εἰς τὸ μελαψὸν πρόσωπον τὸ κάμνει μελαψότερον, ἀπαστράπτων κατὰ κάποιον τρόπον ἐπάνω εἰς τὸ σκότος, καὶ τὰ ἄνθη τῶν ἐνδημάτων παρουσιάζουν πολὺ πῖο ἀσχημον τὸν ἀσχημον πρόσωπον, μὴ ἀφήνοντα τὴν μορφήν τοῦ προσώπου μόνη τῆς ν' ἀγωνισθῇ ἐνώπιον τῶν θεατῶν, ἀλλ' ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ χειροποίητον ἐκεῖνο καὶ ἀμήχανον κάλλος, ὅποτε ἡ ἥττα γίνεται ἀκόμη μεγαλυ-

ροῦν καὶ ὅταν εἶναι ἡμέρα ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν φροντίδα, μᾶλλον δὲ καὶ περισσότερον. Καθ' ὅσον αὐταὶ αἱ γυναῖκες πηγαίνουν εἰς τὰ λουτρὰ καὶ τὰς ἄλλας συναθροίσεις, καὶ πολλὰς φορές αὐταὶ αἱ χρυσοφοροῦσαι γυναῖκες συνωθούμεναι ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ καταπιεζόμεναι δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν πτώσιν κάποιου χρυσοῦ κοσμήματος. Ἔτσι λοιπὸν πολλαὶ ἔχασαν ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ πολὺ πῖο μεγαλύτερας ἀξίας ἀπὸ αὐτὰ περιδέρεια ἀπὸ πολυτίμους λίθους, ποὺ ἀπεκόπησαν καὶ ἔπεσαν κάτω. Πλὴν ὅμως ἔστω ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ αὐτὸς ὁ φόβος καὶ τὴν ἐξαιροῦμεν καὶ αὐτὴν τὴν φροντίδα.

ξβ' Περὶ τοῦ ὅτι τὰ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ τὴν ὁμορφιὰν καταστρέφουν καὶ αὐξάνουν τὴν ἀσχημίαν.

1. Τὴν εἶδε κάποιος, λέγει, καὶ τὴν ἐθαύμασεν. Δὲν ἐθαύμασεν ὅμως ἐκείνην, ἀλλὰ αὐτὰ ποὺ ἐφοροῦσεν, ἐνῶ ἐκείνην πολλὰς φορές καὶ τὴν ἐκακολόγησε ἐπειδὴ τὰ ἐφοροῦσε χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζη. Διότι, ἐὰν μὲν εἶναι ὁμορφή, καταστρέφει τὸ φυσικὸν κάλλος, καθ' ὅσον ὁ πολὺς ἐκεῖνος στολισμὸς δὲν ἀφήνει αὐτὸ νὰ φαίνεται γυμνόν, ἐξαφανίζων τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτοῦ· ἐὰν ὅμως εἶναι ἀσχημὴ ὁ στολισμὸς τὴν κάμνει ἀκόμη περισσότερον ἄχαριν. Διότι ἡ ἀσχημία εἰς κάθε περίπτωσιν ὅταν φαίνεται αὐτὴ καθ' ἑαυτή, φαίνεται μόνον αὐτὸ ποὺ εἶναι, ὅταν ὅμως τίθεται πλησίον τῆς καὶ ἡ λαμπρότης τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τὸ κάλλος κάποιου ἄλλου ἀντικειμένου, τότε αὐξάνει ἀκόμη περισσότερον ἡ ἀσχημία τῆς.

2. Πράγματι, ὅταν προστεθῇ ἡ λαμπρότης τῶν μαργαριτῶν ἐπάνω εἰς τὸ μελαψὸν πρόσωπον τὸ κάμνει μελαψότερον, ἀπαστράπτων κατὰ κάποιον τρόπον ἐπάνω εἰς τὸ σκότος, καὶ τὰ ἄνθη τῶν ἐνδημάτων παρουσιάζουν πολὺ πῖο ἀσχημον τὸν ἀσχημον πρόσωπον, μὴ ἀφήνοντα τὴν μορφήν τοῦ προσώπου μόνη τῆς ν' ἀγωνισθῇ ἐνώπιον τῶν θεατῶν, ἀλλ' ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ χειροποίητον ἐκεῖνο καὶ ἀμήχανον κάλλος, ὅποτε ἡ ἦττα γίνεται ἀκόμη μεγαλυ-

θεν μείζων ἢ ἦτια γίνεται. Ὁ γὰρ διεσπαρμένος ἐν τοῖς
 ἱματίοις χρυσὸς καὶ ἡ πολλὴ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένων
 ποικιλία καὶ ὁ λοιπὸς κόσμος ἅπας καθάπερ τις ἀθλητὴς γεν-
 ναῖος εὐεκτιῶν καὶ σφριγῶν ψωραλέον τινὰ καὶ αἰσχροὺν καὶ
 5 λιμώτιοντα παρωσάμενος ἀνταγωνιστήν, οὕτω τὴν τοῦ προ-
 σώπου δόξαν τῆς περικειμένης καταβαλὼν πρὸς ἑαυτὸν ἐπι-
 σπᾶται τοὺς θεατάς, ἐκείνην μὲν καταγελαῖσθαι μειζόνως, αὐ-
 τὸν δὲ μεθ' ὑπερβολῆς θαυμάζεσθαι παρασκευάζων.

ξγ' Τίς ὁ κόσμος τῆς παρθενίας καὶ τί τὸ κάλλος.

10 1. Ἄλλ' οὐχ ὁ τῆς παρθενίας κόσμος τοιοῦτος. Οὐ γὰρ
 λυμαίνεται τῇ περικειμένῃ ἐπειδὴ μηδ' ἐστὶ σωματικὸς, ἀλλὰ
 τῆς ψυχῆς ὄλος. Καὶ διὰ τοῦτο ἂν τε δυσειδὴς ἦ, μετέβαλε
 τὴν δυσειδειαν εὐθέως κάλλος περιθεῖσα ἀμήχανον, ἂν τε
 ὠραία καὶ φαιδρά, λαμπροτέραν εἰργάσατο. Οὐ γὰρ λίθοι καὶ
 15 χρυσὸς οὐδὲ ἱματίων πολυτέλεια οὐδὲ χρωμάτων πολυτελή
 ἄνθη διάφορα οὐδὲ ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν τῶν φθαρτῶν ἐκείνων
 κοσμεῖ τὰς ψυχάς, ἀλλ' ἀντὶ τούτων νησιεῖται, πανυχίδες
 ἱεραί, πραότης, ἐπιείκεια, πενία, ἀνδρεία, ταπεινοφροσύνη,
 καρτερία, πάντων ἀπλῶς τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πραγμα-
 20 τῶν ὑπεροψία.

2. Καὶ γὰρ ὀφθαλμὸς αὐτῇ οὕτω μὲν καλὸς καὶ εὐπρεπὴς
 ὡς ἀντὶ ἀνθρώπων τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις καὶ τὸν τούτων
 δεσπότην ἔχειν ἐρασίην. Οὕτω δὲ καθαρὸς καὶ διειδὴς ὡς
 ἀντὶ τῶν σωματικῶν τὰ ἀσώματα κάλλη δύνασθαι καθορᾶν,
 25 οὕτω δὲ ἡμερος καὶ γαληνὸς ὡς μηδὲ πρὸς τοὺς ἀδικουῦντας
 καὶ συνεχῶς λυποῦντας ἀγριαίνειν καὶ διανίστασθαι, ἀλλὰ
 καὶ πρὸς τούτους ἠδὲ καὶ μειλίχιον ἐνορᾶν. Κοσμιότης δὲ αὐτῇ
 τσαύτη περίκειται ὡς καὶ τοὺς ἀκολάστους αἰσχύνεσθαι καὶ

τέρα. Διότι ὁ χρυσὸς ποὺ εἶναι κατάσπαρτος εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ ἡ μεγάλη ποικιλία ὄλων αὐτῶν τῶν κοσμημάτων καθὼς καὶ ὅλος ὁ ὑπόλοιπος διάκοσμος, συντελοῦν ὥστε ὅπως ἀκριβῶς κάποιος γενναῖος ἀθλητῆς ποὺ γεμᾶτος ἀπὸ ὑγείαν καὶ σφρίγος ἀγωνίζεται μὲ κάποιον δειλὸν καὶ ἀσθενικὸν ἀντίπαλον, ἔτσι καὶ ὁ στολισμὸς, κατανικῶν τὴν μορφήν τοῦ προσώπου, ἀποσπᾷ τοὺς θεατὰς πρὸς αὐτόν, καθιστῶν ἐκείνην μὲν περισσότερο καταγέλαστον, αὐτὸν δὲ νὰ θαυμάζεται εἰς ὑπερβολικὸν βαθμόν.

*ξγ' Ποῖος εἶναι ὁ στολισμὸς τῆς παρθενίας
καὶ ποῖο τὸ κάλλος τῆς.*

1. Ἄλλὰ δὲν εἶναι τέτοιος ὁ στολισμὸς τῆς παρθενίας. Διότι δὲν ζημιώνει καθόλου αὐτὴν ποὺ τὸν φορεῖ, ἀφοῦ δὲν εἶναι σωματικός, ἀλλὰ ἐξ ὀλοκλήρου τῆς ψυχῆς. Καὶ διὰ τοῦτο ἂν εἶναι ἄσχημη, περιβληθεῖσα μὲ ἀμήχανον κάλλος μεταβάλλει αὐτὸ ἀμέσως τὴν ἀσχημίαν, καὶ ἂν εἶναι ὠραία καὶ φαιδρὰ τὴν κάμνει λαμπροτέραν. Διότι δὲν κοσμοῦν τὰς ψυχὰς λίθοι πολύτιμοι καὶ χρυσᾶ κοσμήματα, οὔτε πολυτέλεια ἐνδυμάτων οὔτε τὰ διάφορα ἄνθη μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον ἀπὸ τὰ φθαρτὰ ἐκεῖνα, ἀλλ' ἀντὶ τούτων κοσμοῦν αὐτὰς νηστεῖαι, παννυχίδες ἱεραί, πραότης, ἐπιείκεια, πτωχεία, ἀνδρεία, ταπεινοφροσύνη, καρτερία καὶ γενικῶς ἡ περιφρόνησις ὄλων τῶν πραγμάτων τῆς παρούσης ζωῆς.

2. Καθ' ὅσον ὁ ὀφθαλμὸς τῆς εἶναι τόσο ὠραῖος καὶ εὐπρεπής, ὥστε νὰ ἔχη ἐραστήν ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις καὶ τὸν Κύριον αὐτῶν. Εἶναι δὲ τόσο καθαρὸς καὶ διαυγής, ὥστε ἀντὶ τῶν σωματικῶν νὰ ἤμπορῇ νὰ βλέπῃ τὰ πνευματικὰ κάλλη, τόσο ἐπίσης ἡμερος καὶ γαλήνιος, ὥστε οὔτε πρὸς αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀδικοῦν καὶ τὸν λυποῦν συνεχῶς νὰ μὴ ὀργίζεται καὶ νὰ διεγείρεται ἀλλὰ καὶ νὰ βλέπῃ αὐτοὺς μὲ γλυκύτητα καὶ πραότητα. Τόση δὲ κοσμιότης περιβάλλει αὐτὴν, ὥστε καὶ οἱ ἀδιάντροποι ἀκόμη νὰ ἐντρέπωνται καὶ νὰ κοκκινίζουν καὶ νὰ

ἐρυθριᾶν καὶ τῆς οἰκειίας ἐνδιδόναι μανίας ὅταν πρὸς αὐτὴν ἴδωσιν ἀκριβῶς. Ὡσπερ δὲ γυναικὶ κοσμία τὴν διακονομένην θεράπειαν καὶ αὐτὴν εἶναι τοιαύτην ἀνάγκη καὶ μὴ βούληται, οὕτω καὶ τὴν σάρκα τῆς οὕτω φιλοσοφούσης ψυχῆς πρὸς τὰ ἐκείνης κινήματα καὶ τὰς οἰκειίας ἀνάγκη ρυθμίζειν ὁρμάς. Καὶ γὰρ ὀφθαλμὸς καὶ γλῶττα καὶ σχῆμα καὶ βάδισις καὶ πάντα ἀπλῶς πρὸς τὴν ἔνδον εὐταξίαν χαρακτηρίζεται, καὶ καθάπερ μύρον βαρύτεμον καὶ εἰς ἄγγος ἀποκλείεται τὸν ἀέρα τῆς οἰκειίας ἀναχρῶσαν εὐωδίας, οὐ τοὺς ἔνδον καὶ πλησίον ἐσιῶτας μόνον ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔξω πάντας ἐμπίπλησι τῆς ἡδονῆς.

3. Οὕτω καὶ τῆς παρθενικῆς ψυχῆς εὐωδία ταῖς αἰσθήσεσι περιρρέουσα ἐνδείκνυται τὴν ἔνδον ἀποκειμένην ἀρετὴν, καὶ τὰς χουσαῖς τῆς εὐκοσμίας ἐπιβάλλουσα πᾶσιν ἡνίας ἐν πολλῇ τῶν ἵππων ἕκαστον εὐρυθμίᾳ διατηρεῖ, καὶ οὕτε τὴν γλῶτταν ἀφήσιν ἀπηχῆς τι καὶ ἀνάρμοστον φθέγγασθαι, οὕτε τὸν ὀφθαλμὸν μόνον ἀναισχύντως καὶ ὑπόπτως ἐνιδεῖν, οὕτε τὴν ἀκοὴν δέξασθαι τι τῶν οὐ προσηκόντων μελῶν. Καὶ ποδῶν δὲ αὐτῇ μέλει ὥστε μὴ ἄτακτα θαδίζειν καὶ διατεθρομμένα, ἀλλ' ἄπλασιόν τινα καὶ ἀνεπιτήδευτον ἔχειν τὴν βάδισιν. Καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἱματίων δὲ καλλωπισμὸν περικόψασα καὶ τῷ προσώπῳ παραινεῖ συνεχῶς μὴ διαχεῖσθαι τῷ γέλῳτι, ἀλλὰ μηδὲ ἠρέμα μειδιᾶν, ἀλλ' ἐπισκύνιον, αἰδέσιμον ἀεὶ καὶ αὐστηρὸν ἐπιδείκνυσθαι καὶ πρὸς δάκρυα παρασκευάσθαι διὰ παντός, πρὸς γέλωτα δὲ μηδέποτε.

ξδ' "Οτι ἂ διὰ τὸν Χριστὸν πασχόμενα,
καὶν ἀνιαρὰ ἦ, ἡδονὴν ἔχει.

"Οταν δὲ δακρύων ἀκούσης μηδὲν ὑποπιεύσης σκυθρωπόν. Τοσαύτην γὰρ ἔχει τὰ δάκρυα ἐκεῖνα τὴν ἡδονήν, ὅσην οὐδὲ ὁ γέλωσ τοῦ κόσμου τούτου. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, ἄκουσον τοῦ Λουκᾶ λέγοντος διὰ «Μασιχθέντες οἱ ἀπόστολοι ἀνεχώρουν

χαλαρώνουν τὴν μανίαν των ὅταν τὴν βλέπουν κατὰ πρόσωπον. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κάποιας κοσμίας γυναικὸς πρέπει νὰ εἶναι τέτοια καὶ ἡ ὑπηρέτρια αὐτῆς καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ θέλη, ἔτσι καὶ ἡ σάρκα μιᾶς τόσον φιλοσοφημένης ψυχῆς πρέπει νὰ ρυθμίζῃ τὰς ὁρμὰς τῆς πρὸς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς τῆς ψυχῆς. Καὶ πράγματι ὁ ὀφθαλμὸς καὶ ἡ γλῶσσα τῆς καὶ ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ βάδισις καὶ γενικῶς ὅλα χαρακτηρίζουν τὴν ἐσωτερικὴν εὐταξίαν, καὶ ὅπως ἀκριβῶς μύρον βαρύτιμον καὶ ἂν ἀκόμη κλεισθῇ μέσα εἰς δοχεῖον, ἐπειδὴ ἐγέμισε τὸν ἀέρα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του εὐωδίαν, πληροῖ ἀπὸ εὐχαρίστησιν ὄχι μόνον αὐτοῦς ποῦ εἶναι μέσα καὶ στέκονται πλησίον, ἀλλὰ καὶ ὅλους ποῦ εἶναι ἔξω.

3. Ἔτσι καὶ ἡ εὐωδία τῆς παρθενικῆς ψυχῆς, πληροῦσα τὰς αἰσθήσεις μὲ αὐτὴν, προβάλλει τὴν ἀρετὴν ποῦ εὐρίσκεται μέσα τῆς, καὶ ἐπιβάλλουσα εἰς ὅλους τὰ χρυσᾶ ἡνία τῆς εὐκοσμίας διατηρεῖ εἰς πολλὴν εὐρυθμίαν καθένα ἀπὸ τοὺς ἵππους, καὶ οὔτε τὴν γλῶσσαν ἀφήνει νὰ εἰπῇ τίποτε τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀνάρμοστον, οὔτε τὸν ὀφθαλμὸν ἀφήνει νὰ βλέπῃ ἀδιάντροπα καὶ ὑποπτα, οὔτε τὴν ἀκοὴν νὰ δεχθῇ κάποιαν ἀπρεπῆ μελωδίαν. Ἀκόμη φροντίζει καὶ διὰ τὰ πόδια, ὥστε νὰ μὴ βαδίζουν ἄκοσμα καὶ θηλυπρεπῶς, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ἀπροσποίητον καὶ ἀνεπιτήδευτον βάδισμα. Καὶ ἀποκόψασα τὸν καλλωπισμὸν τῶν ἐνδυμάτων, ὑπενθυμίζει συνεχῶς εἰς τὸ πρόσωπον νὰ μὴ προβαίνη εἰς ἀπρεπεῖς γέλωτας, ἀλλ' οὔτε νὰ σιγοχαμογελᾷ, ἀλλὰ παρουσιάζει αὐτὸ πάντοτε σοβαρὸν, σεβάσμιον καὶ αὐστηρὸν καὶ τὸ προετοιμάζει νὰ εἶναι ἔτοιμον πάντοτε διὰ δάκρυα, ποτὲ ὅμως διὰ γέλια.

ξδ' Περὶ τοῦ ὅτι αὐτὰ ποῦ πάσχομεν διὰ τὸν Χριστόν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀνιαρὰ προξενοῦν εὐχαρίστησιν.

Ὅταν ὅμως ἀκούσης δάκρυα, μὴ σκεφθῆς κάτι τὸ σκυθρωπὸν. Διότι τὰ δάκρυα ἐκεῖνα περιέχουν τόσην ἡδονήν, ὅσην οὔτε ὁ γέλως ὅλου τοῦ κόσμου. Ἐὰν δὲ δὲν τὸ πιστεύης, ἄκουσε τὸν Λουκᾶν ποῦ λέγει «Ἀφοῦ ἐμαστιγώ-

ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου χαίροντες»· καίτοι γε οὐ τοιαύτη τῶν μαστίγων ἢ φύσις· οὐ γὰρ ἡδονὴν καὶ χαρὰν ἀλλ' ὀδύνην καὶ κόπον ἐργάζεσθαι εἶωθεν. Ἄλλ' ἢ μὲν τῶν μαστίγων φύσις οὐ τοιαύτη, ἢ δὲ εἰς τὸν Χριστὸν πίσις
 5 τοιαύτη, ὡς καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων κρατεῖν. Εἰ δὲ μάστιγες ἡδονὴν ἔτεκον διὰ τὸν Χριστόν, τί θαυμάζεις εἰ καὶ τὰ δάκρυα τὸ αὐτὸ ἐργάζεται διὰ τὸν αὐτόν; Διὰ τοῦτο ἦν σιενὴν καὶ τεθλιμμένην ἐκάλεσεν ὁδόν, ταύτην πάλιν καλεῖ καὶ ζυγὸν χρησιὸν καὶ φορτίον ἑλαφρόν. Τῇ μὲν
 10 γὰρ φύσει τὸ πρᾶγμα τοιοῦτόν ἐστι, τῇ δὲ τῶν καιροθούτων προαιρέσει καὶ ταῖς ἐλπίσι ταῖς χρησιαῖς σφόδρα γίνεται κοῦφον. Διὸ ἀντὶ τῆς εὐρυχώρου καὶ πλατείας τὴν σιενὴν καὶ τεθλιμμένην μετὰ πλείονος ἂν τις ἴδοι προθυμίας ὀδεύοντις τοὺς ἐλομένους αὐτήν, οὐ διὰ τὸ μὴ θλίβεσθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ
 15 τῶν θλίψεων ἀνωτέρους εἶναι καὶ μηδὲν πάσχειν ὑπ' αὐτῶν, οἶον καὶ τοὺς ἄλλους εἰκός. Ἐχει μὲν γὰρ θλίψεις καὶ οὔτις ὁ θίος ἀλλ' ὅταν αὐτὰς πρὸς τὰς τοῦ γάμου παραβάλωμεν οὐδὲ θλίψεις χρὴ καλεῖν.

ξε' Ὅτι πάντα τὰ ἐπίπονα τῆς παρθενίας

20 τῶν ὠδίνων μόνων τοῦ γάμου οὐκ ἔστιν ἀντίρροπα.

Τί γάρ, εἰπέ μοι, παρὰ πάντα τὸν θίον ἢ παρθένος ὑπομένει τοιοῦτον οἶον καθ' ἕκαστον ὡς εἰπεῖν ἐνιαυτὸν ἢ γεγαμημένη, ὠδίσι καὶ οἰμωγαῖς διακοπτομένη; Τοιαύτη γὰρ τῆς ἀγγελίδου τούτης ἢ τυραννίς, ὡς καὶ τὴν θείαν Γραφὴν
 25 ἤνικα ἂν αἰχμαλωσίαν καὶ λιμὸν καὶ λοιμὸν καὶ τὰ ἀφόρητα τῶν κακῶν αἰνίττεσθαι βούληται, ὠδίνας πάντα τὰ τοιαῦτα καλεῖν. Καὶ ὁ Θεὸς δὲ ἀντὶ τιμωρίας αὐτὸ καὶ ἀρᾶς ἐπέθηκε

νοντο οί απόστολοι άνεχώρουν από τὸ συνέδριον γεμάτοι χαράν»⁴¹· μολονότι βέβαια ἡ φύσις τῶν μαστιγώσεων δέν ἦτο τέτοια· διότι συνήθως δέν προκαλοῦν ἡδονήν καί χαράν, ἀλλὰ ὀδύνην καί πόνον. Καί ἡ μὲν τῶν μαστιγώσεων φύσις δέν ἦτο τέτοια, ἡ πίστις ὅμως εἰς τὸν Χριστὸν ἦτο τέτοια, ὥστε νὰ νικᾷ καί τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Ἐὰν ὅμως αἱ μαστιγώσεις ἐπροξενούσαν ἡδονήν χάριν τοῦ Χριστοῦ, τί ἀπορεῖς ἐὰν καί τὰ δάκρυα προξενοῦν τὴν ἰδίαν ἡδονήν διὰ τὸν ἴδιον λόγον; Διὰ τοῦτο τὴν ὁδὸν ποὺ τὴν ὠνόμασε στενήν καί γεμάτην ἀπὸ θλίψεις, αὐτὴν πάλιν ὀνομάζει καί ζυγὸν χρηστὸν καί φορτίον ἐλαφρόν. Διότι ὡς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πράγμα εἶναι τέτοιο, ἀλλὰ μὲ τὴν προαίρεσιν καί τὰς χρηστὰς ἐλπίδας αὐτῶν ποὺ τὸ κατορθώνουν αὐτὸ γίνεται πάρα πολὺ ἐλαφρόν. Διὰ τοῦτο θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ αὐτοὺς ποὺ προτιμοῦν τὴν στενήν καί γεμάτην θλίψεις ὁδὸν ἀντὶ τῆς εὐρυχώρου καί πλατείας καί τὴν βαδίζουν μὲ πάρα πολὺ μεγάλην προθυμίαν, ὅχι δὲ ἐπειδὴ δέν συναντοῦν θλίψεις, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὰς θλίψεις καί δέν πάσχουν τίποτε ἀπὸ αὐτὰς ποὺ φυσικὸν εἶναι νὰ τὸ παθαίνουν οἱ ἄλλοι. Ἐχει βέβαια θλίψεις καί αὐτὸς ὁ βίος τῆς παρθενίας, ἀλλ' ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς δοκιμασίας τοῦ γάμου δέν πρέπει οὔτε κἂν νὰ τὰς ὀνομάσωμεν θλίψεις.

*ξε' Περὶ τοῦ ὅτι ὅλοι οἱ πόνοι τῆς παρθενίας
δέν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξισωθοῦν
οὔτε καί πρὸς μόνας τὰς ὠδῖνας τοῦ γάμου.*

Τί λοιπόν, εἶπέ μου, εἰς ὅλην τὴν ζωὴν τῆς ἡ παρθένος ὑποφέρει αὐτὸ πού, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν, ὑποφέρει ἡ ἔγγαμος κάθε χρόνον, ποὺ κατασπαράσσεται ἀπὸ τὰς ὠδῖνας καί τοὺς θρήνους τοῦ τοκετοῦ; Διότι τόσον μεγάλη εἶναι ἡ τυραννίς αὐτῶν τῶν πόνων, ὥστε καί ἡ θεία Γραφή, ὅταν θέλῃ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν αἰχμαλωσίαν καί τὴν πείναν καί τὰς ἀσθενείας καί τὰ ἀφόρητα κακά, νὰ ὀνομάζῃ ὅλα αὐτὰ ὠδῖνας. Καί ὁ Θεὸς δὲ ἀντὶ τιμωρίας καί κατάρας αὐτὸ

τῆς γυναικί, οὐ τὸ τίκειν λέγω, ἀλλὰ τὸ οὔτω τίκειν μετὰ πόνων καὶ ὠδίνων· «Ἐν λύπαις» γάρ, φησί, «τέξῃ τέκνα». Ἡ δὲ παρθένος ἀνωτέρω ταύτης ἔσηκε τῆς ὠδίνος καὶ τῆς ἀρᾶς. Ὁ γὰρ τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου κατάραν λύσας καὶ
 5 ταύτην ἔλυσε μετ' ἐκείνης.

ξς' Ὅτι τὸ βαδίζειν τοῦ περιφέρεισθαι ἐπὶ ἡμιόνους ἥδιον.

1. Ἀλλὰ τὸ περιφέρεισθαι ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ ἡμιόνων ἥδύ. Τῦφος τοῦτο περιττὸς μόνον, ἡδονῆς δὲ ἀπεσιέρεται
 10 πάσης. Καὶ ὥσπερ οὔτε σκότιος τοῦ φωτὸς ἄμεινον οὔτε τὸ συγκεκλειῖσθαι τοῦ λελύσθαι οὔτε τὸ πολλῶν χρῆζειν τοῦ μηδενός, οὔτως οὐδὲ αὐτὴ τοῖς οἰκείοις ποσὶ μὴ κεχρημένη ἄμεινον διακείσεται. Τὰς γὰρ ἀηδίας ὄσας ἐκ τούτων ὑπομένειν ἀνάγκη παρήμι. Καὶ γὰρ οὐχ ὅτι θούλειται ἔξεσιν
 15 αὐτῆ τῆς αἰκίας προσελθεῖν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις χρησίμου τινὸς κατεπειγούσης ἐξόδου οἴκει μένειν ἀναγκάζεται, καθάπερ τῶν ἐπαιῶν οἱ τοὺς πόδας ἀποτειμημένοι καὶ οὐκ ἔχοντες ὄψω φέροντιο. Κἂν μὲν ὁ ἀνήρ τύχη τὰς ἡμιόνους ἀπασχολήσας μικροφυχία καὶ μάχη καὶ πολλή παρασιώπησις· ἂν δὲ
 20 αὐτὴ μηδὲν τῶν μελλόντων προσρωμένη τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐργάσθαι, τὸν ἄνδρα ἀφείσα καθ' ἑαυτῆς τρέπει τὸν θυμόν, διατρῶγουσα συνεχῶς ὑπὸ τῆς ἐπηρείας ἑαυτήν. Καὶ πόσῳ δέλιον ἦν τοῖς ποσὶ κεχρημένην - διὰ γὰρ τοῦτο ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησεν ὁ Θεὸς - μηδὲν τούτων ὑπομένειν τῶν δεινῶν
 25 ἢ, βουλομένην θρύπτεσθαι, ισαύτως ἔχειν λύπης καὶ μικροφυχίας ἀνάγκας. Οὐδὲ γὰρ αὗται μόναι αἱ προφάσεις

ἐπέβαλεν εἰς τὴν γυναῖκα, δὲν ἐννοῶ τὸν τοκετόν, ἀλλὰ τὸ νὰ γεννῶ ἔτσι μὲ πόνους καὶ ὤδινας. Διότι λέγει «Μὲ πόνους θὰ γεννῶς τὰ τέκνα σου»⁴². Ἡ παρθένος ὅμως εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ αὐτὰς τὰς ὤδινας καὶ τὴν κατάραν. Διότι αὐτὸς ποὺ μᾶς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ νόμου, ἀπήλλαξε καὶ αὐτὴν μαζὶ μὲ ἐκείνην.

*ξς' Περὶ τοῦ ὅτι τὸ νὰ βαδίξῃ κανεῖς μὲ τὰ πόδια εἶναι
πιὸ εὐχάριστον ἀπὸ τὸ
νὰ περιφέρεται ἐπάνω εἰς ἡμιόνους.*

1. Ἄλλὰ τὸ νὰ περιφέρεται κανεῖς μέσα εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπάνω εἰς ἡμιόνους εἶναι εὐχάριστον. Αὐτὸ εἶναι μόνον περιττὴ ἀλαζονεία, στερεῖται δὲ κάθε ἡδονῆς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οὔτε τὸ σκότος εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὸ φῶς οὔτε ἡ φυλάκισις ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν, οὔτε αἱ πολλαὶ ἀνάγκαι ἀπὸ τὴν καμμίαν ἀνάγκην, ἔτσι οὔτε αὐτὴ ποὺ δὲν χρησιμοποιεῖ τὰ πόδια της εὐρίσκεται εἰς καλυτέραν θέσιν. Διότι ἀφήνω κατὰ μέρος ὅλας τὰς ἀηδίας ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ὑπομένη ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν εἰς αὐτὴν νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας της ὅταν θέλῃ, ἀλλὰ καὶ πολλὰς φορές ὅταν εἶναι ἀναγκαῖα καὶ κατεπείγουσα μία ἔξοδος, νὰ ἀναγκάζεται νὰ μένῃ εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τοὺς ἐπαίτας ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν κομμένα πόδια καὶ δὲν ἔχουν μὲ τί νὰ κινηθοῦν. Καὶ ἂν μὲν τύχῃ ὁ ἄνδρας ν' ἀπασχολήσῃ τὰς ἡμιόνους, ἀκολουθοῦν μεμψιμοιρίαι, διαμάχη καὶ πολλὴ μεγάλη σιωπὴ, ἂν ὅμως αὐτὴ, μὴ προβλέπουσα κάποιαν μελλοντικὴν ἀνάγκην, τὸ κάνῃ αὐτό, τότε ἀφήνουσα τὸν ἄνδρα στρέφει ἐναντίον της τὸν θυμόν, κατατρώγουσα τὸν ἑαυτὸν της μὲ τὸ πάθος της αὐτό. Καὶ πόσον προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ ἐχρησιμοποιοῖ τὰ πόδια της — διότι δι' αὐτὸ μᾶς τὰ ἔδωσεν ὁ Θεὸς — ὥστε νὰ μὴ ὑποφέρῃ ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακά, παρὰ ἐπιθυμοῦσα τὴν ἐπίδειξιν νὰ εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ὑπομένη τόσῃν λύπῃν καὶ μικροψυχίαν. Διότι δὲν κρατοῦν αὐτὰς εἰς τὴν οἰκίαν μόνον αὐταὶ αἱ ἀ-

αὐτὰς οἴκοι κατέχουσιν, ἀλλὰ κἄν ἀλγῆσαι τοὺς πόδας τύχη
 ἄν τε ἀμφοτέρας τὰς ἡμιόνους ἄν τε θαιέραν, τὸ αὐτὸ γί-
 νεται. Καὶ ὅταν μὲν εἰς πόαν ἀπενεχθῆναι συμβῆ - συμβαίνει
 δὲ τοῦτο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν καὶ ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις -,
 5 ἀνάγκη πάλιν οἴκοι μένειν ὥσπερ δεδεμένην καὶ μηδὲ χρείας
 καλούσης ἀναγκαίας ἐξιέναι τῆς οἰκίας.

2. Εἰ δὲ λέγοι τις ὅτι τοῦ πλήθους ἀπήλλακται τῶν
 ἐντυγχανόντων οὐκ ἀναγκαζομένη καθ' ἕκαστον τῶν γνωρί-
 μων ὀρᾶσθαι καὶ ἐρυθριᾶν, σφόδρα ἀγνοεῖν μοι δοκεῖ καὶ τὰ
 10 ἀπαλλάττοντα καὶ τὰ περιβάλλοντα τὴν γυναικείαν φύσιν ἢ
 αἰσχύνῃ. Οὔτε γὰρ τὸ φαίνεσθαι οὔτε τὸ κρύπτεσθαι τοῦτο
 ποιεῖ ἀλλὰ τὸ μὲν ἢ μὴ κατέχουσα τὴν ψυχὴν ἔνδον προπέτεια,
 τὸ δὲ ἢ σωφροσύνη καὶ ἢ αἰδώς. Διὰ ταῦτα καὶ τῶν ἀπηλλαγ-
 μένων τῆς εἰρκτιῆς ἐκείνης πολλαὶ καὶ διὰ μέσου τοῦ πλήθους
 15 ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς βαδίζουσαι οὐ μόνον οὐκ ἐπεσπάσαντο καιηγό-
 ρους ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔσχον τῆς σωφροσύνης τοὺς θαυμασιὰς
 καὶ διὰ τοῦ σχήματος καὶ διὰ τοῦ θαδίσματος καὶ διὰ τοῦ
 τῶν ἱματίων ἀνεπιτηδεύτου τῆς ἔνδον κοσμιότητος ἀφιεῖσαι
 τὴν ἀκίνα λαμπράν· οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν ἔνδον καθημένων
 20 πονηρᾷ δόξῃ περιέβαλον ἑαυτὰς. Ἐνεσι γὰρ καὶ συγκε-
 κλεισμένην μᾶλλον τῶν φαινομένων τοῖς βουλομένοις ἐπιδεί-
 κνωσθαι μετὰ πολλῆς τῆς προπετείας καὶ τῆς ἰταμότητος.

ξζ' "Ὅτι τὸ πολλὰς ἔχειν θεραπαινίδας ἀνιαρόν.

Ἄλλ' ἴσως τὸ τῶν θεραπαινίδων πλῆθος ἡδύ. Ταύτης μὲν
 25 οὖν οὐδὲν χεῖρον τῆς ἡδονῆς· τισαύτας ἔχει τὰς φροντίδας,

φορμαί, ἀλλὰ καὶ ἂν συμβῆ νὰ πονοῦν τὰ πόδια εἴτε καὶ τῶν δύο ἡμιόνων εἴτε τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο, τὸ ἴδιο συμβαίνει. Καὶ ὅταν συμβῆ νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν βοσκὴν — συμβαίνει δὲ αὐτὸ κάθε χρόνον καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας — εἶναι ἀναγκασμένη καὶ πάλιν νὰ μένη εἰς τὴν οἰκίαν ὡσὰν δεμένη καὶ νὰ μὴ ἐξέρχεται τῆς οἰκίας οὔτε καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ ἐπιβάλλη μεγάλη ἀνάγκη.

2. Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος, ὅτι ἔτσι εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων πού θὰ συναντήσῃ, χωρὶς νὰ ἀναγκάζεται νὰ βλέπεται ἀπὸ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς γνωστούς της καὶ νὰ κοκκινίζῃ, νομίζω ὅτι ἀγνοεῖ πάρα πολὺ καὶ ἐκεῖνα πού ἀπαλλάσσουν τὴν γυναικείαν φύσιν ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν καὶ ἐκεῖνα πού πρέπει νὰ τὴν περιβάλλουν. Διότι αὐτὸ δὲν τὸ κάμνει οὔτε ἡ ἐμφάνισις ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἡ ἀπόκρυψις, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον συμβαίνει ὅταν δὲν ὑπάρχῃ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν ἡ αὐθάδεια, τὸ δὲ δεύτερον ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἐντροπή. Διὰ τοῦτο καὶ πολλαὶ γυναῖκες πού εἶναι ἀπηλλαγμένοι τῆς φυλακῆς ἐκείνης πού βαδίζουν διὰ μέσου τοῦ πλήθους εἰς τὴν ἀγορὰν, ὄχι μόνον δὲν ἀπέσπασαν ἐναντίον των κατηγοροῦς, ἀλλ' ἀπέσπασαν πολλοὺς θαυμαστάς τῆς σωφροσύνης των καὶ μὲ τὴν ἐμφάνισίν των καὶ τὸ βάδισμά των καὶ τὴν ἀνεπιτήδευτον ἐνδυμασίαν των ἄφησαν νὰ λάμπῃ λαμπρὰ ἡ ἐσωτερικὴ κοσμιότης των, ἐνῶ δὲν εἶναι ὀλίγαι ἐκεῖνα πού παραμένουσαι ἐντὸς τῆς οἰκίας ἀπέκτησαν κακὴν φήμην. Διότι εἶναι δυνατόν καὶ αὐτὴ πού παραμένει κλεισμένη εἰς τὴν οἰκίαν νὰ ἐπιδεικνύεται μὲ πολλὴν θρασύτητα καὶ ἀναίδειαν εἰς αὐτοὺς πού θέλουν πολὺ περισσότερον ἀπὸ αὐτὰς πού κυκλοφοροῦν ἔξω.

*ξζ' Περὶ τοῦ ὅτι εἶναι ἀνιαρὸν
νὰ ἔχῃ κανεὶς πολλὰς ὑπηρετίας.*

Ἄλλ' ἴσως προξενεῖ εὐχαρίστησιν τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρετιῶν. Καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει τίποτε χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἡδονήν, καθ' ὅσον ἔχει τόσας φροντίδας, ὅσον

ὅσαι τὸ πλῆθός ἐστιν· ἀνάγκη γὰρ ἐφ' ἐκάστη καὶ ἀρρωσιούση
 καὶ τελευτώση ταράττεσθαι καὶ ἀθυμεῖν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν
 ἴσως φορητὰ καὶ τὰ τούτων ἔτι χαλεπώτερα, οἷον τὸ καθ'
 ἐκάστην διατείνεσθαι τὴν ἡμέραν ραθυμίαν ἐπισιτρέφουσαν,
 5 κακουργίαν ἐκκόπτουσαν, ἀχαριστίας παύουσαν, τὴν ἄλλην
 πᾶσαν αὐτῶν κακίαν παιδαγωγοῦσαν. Τὸ δὲ πάντων χαλεπώ-
 τερον, ὅπερ μάλιστα ἐν τῷ πλήθει τῆς τοιαύτης θεραπείας
 συμβαίνειν εἶωθεν, ὅταν ἐν τῇ τῶν θεραπειῶν ἐκείνων
 ἀγέλη εὐπροεπῆς τις οὔσα τύχη. Ἀνάγκη γὰρ τοῦτο πάντως
 10 ἐν τῷ πλήθει συμπεσεῖν· οὐδὲ γὰρ ὥσπερ πολλὰς κηθήσασθαι
 μόνον, ἀλλ' ὥσπερ καὶ εὐειδεῖς ἐξ ἴσης οἱ πλουτοῦντες σπου-
 δάζουσιν. Ὅταν οὖν συμβῇ τινα διαλάμπειν ἐν αὐταῖς, ἂν τε
 ἔλθῃ τὸν δεσπότην τῷ φίλιτῳ ἂν τε μηδὲν περραιτέρω τοῦ
 θαυμασθῆναι ἰσχύσῃ, τὰ τῆς ὀδύνης ἴσας γίνεται τῇ δεσποίνῃ
 15 παρευδοκιμουμένη εἰ καὶ μὴ τῷ πόθῳ ἀλλὰ τῇ τοῦ σώματος
 ὥρᾳ καὶ τῷ θαύματι. Ὅταν οὖν τὰ δοκοῦντα εἶναι παρ'
 αὐτοῖς λαμπρὰ καὶ ζήλωτὰ ἰσοαύτως ἔχῃ τὰς θλίψεις, τί ἂν
 τις εἴποι περὶ τῶν λυπηρῶν;

ξη' Περὶ τῆς ἀταραξίας τῆς τῇ παρθενία προσούσης.

20 1. Ἄλλ' οὐχ ἡ παρθένος ὑπομένει τούτων οὐδέν, ἀλλ'
 ἀπήλλακται ταραχῆς τὸ δωμάτιον καὶ κραυγὴ πᾶσα ἐκποδῶν
 ἀπελήλαιται, ὥσπερ δὲ ἐν εὐδίῳ λιμένι σιγὴ πάντα κατέχει τὰ
 ἔνδον καὶ τῆς σιγῆς πλείων ἑτέρα ἀταραξία τὴν ψυχὴν, ἅτε
 ἀνθρώπινον μὲν οὐδὲν μεταχειρίζουσαν, διὰ παντός δὲ τῷ
 25 Θεῷ διαλεγομένην καὶ πρὸς αὐτὸν ἀτενέσιτον δρῶσαν. Τίς

εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρετριῶν· διότι εἶναι ἀναγκασμένη διὰ τὴν κάθε μίαν πού ἀρρωσταίνει καὶ πεθαίνει νὰ ταράσσεται καὶ νὰ λυπῆται. Ἄλλ' αὐτὰ μὲν ἴσως εἶναι ὑποφερτά, ὑπάρχουν ὅμως καὶ τὰ χειρότερα ἀπὸ αὐτά, ὅπως τὸ νὰ προσπαθῆ καθημερινῶς νὰ τὰς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν των, ν' ἀποκόπτῃ τὴν μοχθηρίαν, νὰ καταπαύῃ τὴν ἀχαριστίαν καὶ νὰ θεραπεύῃ ὅλην τὴν ἄλλην κακίαν των. Καὶ τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα, πού συνήθως συμβαίνει ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν πολλαὶ ὑπρέτριαι, εἶναι, ὅταν τύχῃ νὰ ὑπάρχῃ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ἀγέλην τῶν ὑπηρετριῶν κάποια μὲ ξεχωριστὴν χάριν. Διότι εἶναι ἀνάγκη αὐτὸ νὰ συμβαίῃ ὅπωςδῆποτε μέσα εἰς αὐτὸ τὸ πλῆθος· διότι οἱ πλούσιοι φροντίζουν ὄχι μόνον ν' ἀποκτήσουν πολλὰς ὑπρέτριαι, ἀλλὰ νὰ εἶναι καὶ ἐξ ἴσου ὡραῖαι. Ὄταν λοιπὸν συμβῆ κάποια ἀπὸ αὐτὰς νὰ λάμῃ ἀπὸ ὁμορφίαν, εἴτε κερδίσει τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου της εἴτε δὲν ἐπιτύχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸν θαυμασμόν του, ἢ κυρία αἰσθάνεται τὴν ἰδίαν ὀδύνην, κατανικηθεῖσα ἂν ὄχι ὡς πρὸς τὸν πόθον της δι' αὐτόν, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν ὡραιότητα καὶ τὸν θαυμασμόν. Ὄταν λοιπὸν περιέχουν τόσας θλίψεις αὐτὰ πού θεωροῦνται ἀπὸ αὐτὰς λαμπρὰ καὶ ἀξιοζήλευτα, τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὰ δυσάρεστα;

*ξη' Περὶ τῆς ἀταραξίας πού ὑπάρχει
εἰς τὴν παρθενίαν.*

1. Καὶ ὅμως ἡ παρθένος δὲν ὑπομένει τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ τὸ δωμάτιόν της εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὴν ταραχὴν καὶ κάθε κραυγὴ ἔχει ἐξαφανισθῆ, καί, ὡσάν εἰς γαλήνιον λιμένα, ἐπικρατεῖ μέσα εἰς αὐτὸ ἀπόλυτος σιγή, εἰς δὲ τὴν ψυχὴν της βασιλεύει ἄλλη ἀνωτέρα σιγή, ἡ ἀταραξία, καθ' ὅσον δὲν ἀσχολεῖται μὲ τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλὰ διαρκῶς συνομιλεῖ μὲ τὸν Θεὸν καὶ πρὸς αὐτόν ἔχει προσηλωμένον τὸ βλέμμα της. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπολογίσῃ αὐτὴν τὴν ἡδονήν;

ἂν οὖν ταύτην ἀναμειτρήσειε τὴν ἡδονήν; Ποῖος λόγος τὴν εὐφροσύνην τῆς οὕτω διακειμένης παραστήσειε ψυχῆς; Οὐκ ἔστιν οὐδείς. Ἄλλ' οἱ τοῦ Κυρίου κατατροφῶντες αὐτοὶ μόνοι τὸ μέγεθος ἴσασι ταύτης τῆς τρυφῆς καὶ πῶς ἅπασαν σύγ-
5 κρισιν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος νικᾷ.

2. Ἄλλ' ὁ πολὺς ἄργυρος ὁρώμενος πανταχοῦ πολλὴν παρέχει τὴν τέρψιν τοῖς ὀφθαλμοῖς. Καὶ πόσω βέλτιον εἰς τὸν οὐρανὸν ἐνορᾷν καὶ πολλῶ μείζονα ἐκεῖθεν καρποῦσθαι τὴν ἡδονήν; Ὅσον γὰρ ὁ χρυσοῦς κασσιτέρου καὶ μολύβδου,
10 ἰσοσῦτον ὁ οὐρανὸς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πάσης ὕλης λαμπρότερός τε ἐστὶ καὶ φαιδρότερος. Καὶ αὕτη μὲν χωρὶς φροντίδος ἢ θεωρίας, ἐκείνη δὲ μετὰ πολλῆς τῆς μερίμνης, ὁ μάλιστα πανταχοῦ ταῖς ἐπιθυμίαις λυμαίνεται. Ἄλλ' οὐ θούλει τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν; Ἐξεσί σοι τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κείμενον
15 ἄργυρον ἰδεῖν. «Πρὸς ἐντροπήν ὑμῖν λέγω» κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ἐπειδὴ οὕτως ἐπιόησε πρὸς τὸν τῶν χρημάτων ἔρωτα. Ἄλλ' οὐκ ἔχω τί εἶπω. Πολλὴ γὰρ με ἐνιαῦθα κατέσχεν ἀπορία καὶ οὐ δύναμαι συνιδεῖν πόθεν ἅπαν ὡς εἶπεῖν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅταν μὲν ἐξῆ μετ' εὐκολίας
20 καὶ ἀνέσεως τέρπεσθαι, οὐδὲ ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα τίθενται, ἐν δὲ τῷ φροντίζειν καὶ περισπᾶσθαι καὶ μεριμνᾷν μάλιστα πάντων ἡδονται.

3. Διὰ τί γὰρ αὐτοὺς οὐχ οὕτω τέρπει ὁ κείμενος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἄργυρος ὡς ὁ κατὰ τὴν οἰκίαν; Καίτοι γε λαμπρότερος ἐκεῖνός ἐστι καὶ μερίμνης ἀπάσης ἐλευθέραν ἀφή-
25 σαι τὴν ψυχὴν. Ὅτι, φησὶν, ἐκεῖνος μὲν οὐκ ἐμός, οὗτος δὲ ἐμός. Ἡ πλεονεξία ἄρα ἐστὶν ἢ τὴν ἡδονὴν ἔχουσα, οὐχ ἢ τοῦ

Ποῖος λόγος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐφροσύνην τῆς ψυχῆς ποὺ εὐρίσκεται εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς. Μόνον αὐτοὶ ποὺ συμμετέχουν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Κυρίου γνωρίζουν τὸ μέγεθος αὐτῆς τῆς τρυφῆς καὶ πῶς αὐτὴ ὑπερβάλλει εἰς ἀνυπολόγιστον βαθμὸν κάθε ἄλλην σύγκρισιν.

2. Ἄλλ' ὁ πολὺς ἄργυρος ποὺ ὑπάρχει τριγύρω μας παρέχει βλεπόμενος πολλὴν εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Πόσον ὅμως προτιμότερον εἶναι νὰ ἔχη κανεὶς τὸ βλέμμα του ἐστραμμένον πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ ἀπὸ ἐκεῖ πολὺ πιὸ μεγαλυτέραν ἡδονήν; Διότι ὅσον πιὸ λαμπρότερος εἶναι ὁ χρυσοῦς ἀπὸ τὸν κασσίτερον καὶ τὸν μόλυβδον, τόσο περισσότερο λαμπρότερος εἶναι καὶ φαιδρότερος ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὸν χρυσοῦν καὶ τὸν ἄργυρον. Καὶ τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς τὸν οὐρανὸν δὲν χρειάζεται καμμία φροντίδα, ἐνῶ διὰ τὸν χρυσοῦν καὶ τὸν ἄργυρον χρειάζεται πολὺ φροντίς, πρᾶγμα ποὺ κατ' ἐξοχὴν καταστρέφει εἰς κάθε περίπτωσιν τὰς ἐπιθυμίας. Ἄλλὰ δὲν θέλεις νὰ ἰδῆς τὸν οὐρανὸν; Ἢμπορεῖς νὰ στρέψῃς τὸ βλέμμα σου πρὸς τὸν ἄργυρον ποὺ ὑπάρχει εἰς τὴν ἀγοράν. «Τὸ λέγω πρὸς ἐντροπήν σας»⁴⁸, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ἐπειδὴ τόσο πολὺ εἴσθε ἀπορροφημένοι ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῶν χρημάτων. Ἄλλὰ δὲν ἔχω τί νὰ εἰπῶ. Διότι μὲ κατακυρίευσεν αὐτὴν τὴν στιγμὴν πολλὴ ἀπορία καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ διακρίνω διατί ὅλον, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν, τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅταν μὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπολαμβάνῃ ἡδονὴν μὲ εὐκολίαν καὶ ἄνεσιν, δὲν θεωροῦν οὔτε κἂν ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα, ἐνῶ διὰ τὰς κοσμικὰς φροντίδας καὶ τὰς ἀσχολίας καὶ τὰς μερίμνας αἰσθάνονται εὐχαρίστησιν περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο.

3. Διατί λοιπὸν δὲν τοὺς εὐχαριστεῖ αὐτοὺς τόσο ὁ ἄργυρος ποὺ ὑπάρχει εἰς τὴν ἀγοράν, ὅσον αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει εἰς τὴν οἰκίαν; Μολονότι βέβαια ἐκεῖνος εἶναι λαμπρότερος καὶ ἀφήνει τὴν ψυχὴν ἐλευθέραν ἀπὸ κάθε μερίμναν. Διότι, λέγει, ἐκεῖνος μὲν δὲν εἶναι ἰδικός μου, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι ἰδικός μου. "Ἄρα ἡ πλεονεξία εἶναι ἐκείνη ποὺ

ἀργύρου φύσις· ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, καὶ ἐκεῖθεν ὁμοίως τέρπεσθαι ἔδει. Εἰ δὲ χρήσεως ἕνεκεν λέγοις, πολλῶν βελτίων ἢ ὕελος, καὶ ταῦτα αὐτοὶ οἱ πλουτιῶντες εἴποιεν ἂν οἱ τὰ ἐκπώματα ἀπὸ τῆς ὕλης ταύτης ὡς τὰ πολλὰ κατασκευάζοντες.

- 5 Εἰ δέ που διὰ τὸν τυφὸν ἀναγκασθεῖεν καὶ ἐξ ἀργύρου τοῦτο ποιῆσαι, πρότερον ἔνδοθεν θέντες τὴν ὕελον οὕτως ἔξωθεν τὸν ἄργυρον περιβάλλουσι, δεικνύντες ὅτι αὕτη μὲν πρὸς πόμα ἡδίων καὶ ἐπιτηδεῖα, ἐκεῖνος δὲ πρὸς τὸν τυφὸν μόνον καὶ τὴν ἀλαζονείαν. Τί δέ ἐστιν ὅλως ἐμὸς καὶ οὐκ ἐμὸς;
- 10 Ταῦτα γὰρ ὅταν μετὰ ἀκριθείας ἐξετάσω, ῥήματα μόνον ὁρῶ ψιλὰ.

4. Πολλοὶ μὲν γὰρ καὶ ζῶντες ἀποπηδῶντα αὐτὸν τῆς αὐτῶν δεσποτείας οὐκ ἴσχυσαν κατασχεῖν. Οἷς δὲ μέχρι τέλους παρέμεινεν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς καὶ ἐκόντες

15 καὶ ἄκοντες αὐτοῦ τῆς ἐξουσίας ἐξέπεσον. Οὐκ ἐπὶ τοῦ ἀργύρου δὲ μόνον καὶ χρυσοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν λουτροῶν καὶ ἐπὶ τῶν παραδείσων καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις τὸ ἐμὸν καὶ οὐκ ἐμὸν τοῦτο ῥῆμα ἂν τις ἴδοι μόνον ψιλόν. Ἡ μὲν γὰρ χρῆσις κοινὴ πάντων ἐστίν, πλεονεκιοῦσι δὲ οἱ δοκοῦντες αὐτῶν

20 εἶναι κύριοι τῶν οὐκ ὄντων τὴν ὑπὲρ αὐτῶν φρονίδα. Οἱ μὲν γὰρ ἀπολαύουσι μόνον αὐτῶν, οἱ δὲ μετὰ τοῦ ποιεῖσθαι πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν τὸ αὐτὸ τοῦτο καρποῦνται ὃ μετὰ τῆς ἀμελείας ἐκεῖνοι.

ξθ' "Οτι πολλῆς ἀηδίας

25

αἱ πολυτελεῖς γέμουσαι τράπεζαι.

1. Εἰ δέ τις τὴν πολλὴν θαυμάζει τρυφήν, οἷον τὸ τῶν

ἔχει τὴν ἡδονὴν καὶ ὄχι ἢ φύσις τοῦ ἀργύρου· διότι, ἐὰν συνέβαινεν αὐτό, ἔπρεπε καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἔνοιωθον τὴν ἴδιαν εὐχαρίστησιν. Ἐὰν ὅμως εἰπῆς ὅτι εὐχαριστεῖσαι λόγῳ τῆς χρήσεώς του, πολὺ πῶς καλυτέρα εἶναι ἢ ὕελος, καὶ αὐτὰ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὰ εἰποῦν οἱ ἴδιοι οἱ πλούσιοι ποὺ κατασκευάζουν τὰ ποτήρια ἀπὸ αὐτὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ὕλην. Ἐὰν δὲ κάποτε ἀπὸ ὑπερηφάνειαν ἀναγκασθοῦν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἄργυρον, τότε κατασκευάζουν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ποτηρίου μὲ ὕελον καὶ μετὰ ἐπενδύουν τὸ ἐξωτερικὸν μὲ ἄργυρον, ἀποδεικνύοντες ἔτσι, ὅτι αὐτὴ εἶναι πῶς εὐχάριστη καὶ κατάλληλη διὰ τὴν πόσιν, ἐνῶ ὁ ἄργυρος τίθεται ἀπὸ ὑπερηφάνειαν μόνον καὶ ἀλαζονείαν. Τί δὲ σημαίνει γενικῶς ἰδικός μου καὶ ὄχι ἰδικός μου; Διότι αὐτὰ ὅταν τὰ ἐξετάσω μὲ ἀκρίβειαν, βλέπω ὅτι εἶναι μόνον ἀπλαῖ λέξεις.

4. Πράγματι πολλοὶ μὲν καὶ ἐνόσω ἔζων, δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὸν ἄργυρον ἀπομακρυνόμενον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν των. Εἰς ἐκείνους δὲ ποὺ παρέμεινε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς των, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου καὶ θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες ἔχασαν τὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτοῦ. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν λουτρῶν καὶ τῶν κήπων καὶ τῶν οἰκιῶν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ διαπιστώσῃ ὅτι τὸ ἴδικόν μου καὶ ὄχι ἰδικόν μου εἶναι ἀπλαῖ καὶ μόνον λέξεις. Διότι ἢ χρῆσις ὅλων αὐτῶν εἶναι κοινή, πλεονεκτοῦν δὲ αὐτοὶ ποὺ θεωροῦν τὸν ἑαυτὸν των κύριον αὐτῶν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των μόνον ὡς πρὸς τὰς φροντίδας δι' αὐτά. Διότι αὐτοὶ μὲν ἀπλῶς τὰ ἀπολαμβάνουν αὐτά, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μὲ πάρα πολλὰς φροντίδας ἀπολαμβάνουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα ποὺ ἐκεῖνοι τὸ ἀπολαμβάνουν χωρὶς φροντίδα.

ξη' Περὶ τοῦ ὅτι εἶναι γεμᾶται ἀπὸ πολλὴν ἀηδίαν αἱ πολυτελεῖς τράπεζαι.

1. Ἐὰν ὅμως κανεὶς θαυμάζῃ τὴν πολλὴν τρυφήν, ὅ-

κατακοπιόμενων πλήθος κρεῶν, τὴν περιτιτὴν τοῦ οἴνου δαπάνην, τῶν καρυκευμάτων τὴν περιεργίαν, τραπεζοποιῶν καὶ σιτοποιῶν καὶ μαγείρων τέχνας, παρασίτων καὶ δαιτυμόνων ὄχλον, εὖ ἴστω ὅτι τῶν μαγείρων αὐτῶν οὐδὲν ἄμεινον
 5 ἐν τοῖς τοιοῦτοις οἱ πλουτοῦντες διάκεινται. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι τοὺς δεσπότις οὕτω τοὺς κεκλημένους αὐτοὶ δεδοίκασι μὴ τινος ἐπιλάβωνται τῶν μετὰ πολλοῦ πόνου καὶ δαπάνης παρασκευασθέντων αὐτοῖς. Καὶ τούτῳ μὲν ἐξισοῦται τοῖς οἰκέταις, καθ' ἕτερον δὲ καὶ πλεονεκιοῦσιν αὐτῶν
 10 ἐκεῖνοι. Οὐ γὰρ μόνον καιηγόρους ἀλλὰ καὶ βασκάνους δεδοίκασι. Πολλοῖς γὰρ πολλάκις ἀπὸ τῶν τοιοῦτων συμποσίων ἐτέχθησαν φθόνοι, καὶ οὐ πρότερον ἔσθησαν ἕως κινδύνους ἐπήγαγον τοὺς ἐσχάτους. Ἀλλὰ τὸ σιτεῖσθαι πολλὰ πολλάκις ἡδύ. Ἄπαγε.

15 2. Καὶ γὰρ ὅταν καρηθαρῖαι καὶ γαστρὸς διατάσεις καὶ πνεύματος ἐμφράξεις καὶ σκοιοδινῖαι καὶ ἱλιγγοὶ καὶ ἀχλύες καὶ τὰ ἕτι τούτων ἀσιτώτερα ἀπὸ τῆς τροφῆς ταύτης ἀναβλασιάνη δεινά, ποίαν ἡδονὴν καρπωσόμεθα; Καὶ εἶθε μέχρι τῶν παρ' ἡμέραν λυπηρῶν καὶ τὰ τῆς ἀσχημοσύνης ἐκείνης καὶ τὰ τῆς ζημίας ἴσταιτο μόνον. Νυνὶ δὲ αἱ
 20 μάλιστα τῶν νόσων δυοῖαιτο ἀπὸ τῶν τοιοῦτων τραπεζῶν ἔχουσι τὴν ἀρχήν. Καὶ γὰρ ποδαλγίαι καὶ φθόη καὶ νόσος καὶ παράλυσις καὶ σπασμὸς τὸ σῶμα πολιορκεῖ ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Τίνα οὖν ἂν τις ἔχοι τούτων ἀντίρροπον τῶν
 25 κακῶν ἡδονὴν εἰπεῖν; Ποίαν δὲ οὐκ ἂν τις ἔλοιτο σκληραγωγίαν ὑπὲρ τῆς τούτων ἀπαλλαγῆς;

πως τὸ πλῆθος τῶν κατακοπτομένων κρεάτων, τὴν περιττὴν κατανάλωσιν οἴνου, τὴν ἀνωφελῆ χρῆσιν τῶν καρυκευμάτων, τὰς τέχνας τῶν τραπεζοκόμων καὶ τῶν ἀρτοποιῶν καὶ τῶν μαγείρων, τὸ πλῆθος τῶν παρασίτων καὶ συνδαιτυμόνων, ἄς γνωρίζη καλὰ ὅτι οἱ πλούσιοι δὲν εὐρίσκονται εἰς καλυτέραν κατάστασιν σχετικὰ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα ἔναντι τῶν μαγείρων. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ μάγειροι φοβοῦνται τοὺς κυρίους των, ἔτσι καὶ αὐτοὶ φοβοῦνται τοὺς προσκεκλημένους των, μὴ τυχὸν δὲν τοὺς ἀρέσῃ κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού μὲ τόσον κόπον καὶ ἔξοδα ἐτοιμάσθησαν δι' αὐτούς. Καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ μὲν ἐξισώνονται μὲ τοὺς ὑπηρέτας, εἰς ἄλλην περίπτωσιν ὅμως εὐρίσκονται εἰς πῶ πλεονεκτικὴν θέσιν οἱ ὑπηρέται τῶν κυρίων των. Διότι δὲν φοβοῦνται μόνον τοὺς κατηγόρους, ἀλλὰ καὶ τοὺς φθονερούς. Καθ' ὅσον πολλές φορές εἰς πολλοὺς ἐγεννήθησαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν συμποσίων φθόνοι καὶ δὲν ἐσταμάτησαν προηγουμένως πρὶν προξενήσουσιν τοὺς ἐσχάτους κινδύνους. Ἄλλὰ ἡ πολυφαγία πολλές φορές εἶναι εὐχάριστος. Μακρὰ μὲν τέτοια σκέψις.

2. Καθ' ὅσον ποίαν ἡδονὴν θὰ καρπωθοῦμεν, ὅταν ἀναβλαστάνουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν τρυφήν πονοκέφαλοι, καὶ φουσκώματα τῆς κοιλίας, καὶ δύσπνοιαὶ καὶ σκοτοδίνας, καὶ ἴλλιγγοὶ καὶ ψυχικὴ συσκότισις καὶ τὰ ἄλλα τὰ κακὰ πού εἶναι φοβερώτερα ἀπὸ αὐτά; Καὶ μακάρι νὰ ἐσταματοῦσαν αὐταὶ αἱ αἰσχροτήτες καὶ ἡ ζημία μόνον εἰς τὰ καθημερινὰ δυσάρεστα. Τώρα ὅμως ἀπὸ αὐτὰς τὰς τραπέζας ἀρχίζουν αἱ κατ' ἐξοχὴν ἀθεράπευτοι ἀσθένειαι. Καθ' ὅσον ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχίζουν αἱ ποδαλγίαι, αἱ φυματιώσεις, αἱ νόσοι καὶ ἡ παράλυσις καὶ σπασμοὶ σωματικοὶ πού πολιορκοῦν τὸ σῶμα μέχρι θανάτου. Ποίαν λοιπὸν ἡδονὴν θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ προβάλη ὡς ἀντίρροπον αὐτῶν τῶν κακῶν; Ποίαν δὲ σκληραγωγίαν δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσε κανεὶς διὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτά;

ο' "Οτι χρησιμώτερον καὶ ἥδιον
τὸ μὴ τρυφᾶν τοῦ τρυφᾶν.

1. Ἄλλ' οὐχ ἡ εὐτέλεια τοιαύτη, ἀλλὰ πόρρω τούτων
ἀφέστηκε τῶν δυσχερῶν, ὑγείας καὶ εὐεξίας ποιητικῆ, ἣν
5 μείζονα οὔσαν εὐρήσεις τῆς τρυφῆς. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ
τοῦ ἐρρῶσθαι καὶ μηδενὶ τῶν κακῶν ἐνοχλεῖσθαι ἐκείνων
ᾧν ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ πᾶσαν ἱκανὸν σβέσαι καὶ ἀνα-
τρέψαι ἐκ βάθρων ἡδονῆν. Δεύτερον δὲ καὶ ἀπὸ τῶν σιτίων
αὐτῶν. Πῶς; "Οι ἡδονῆς ποιητικὸν ἐπιθυμία, ἐπιθυμίαν
10 δὲ οὐχ ὁ κόρος οὐδὲ ἡ πληρομονή, ἀλλ' ἡ ἔνδεια καὶ ἡ σπάνις
ποιεῖ. Αὕτη δὲ οὐκ ἐν ἐκείνοις τοῖς συμποσίοις τοῖς τῶν πλου-
τούντων, ἀλλ' ἐν τοῖς τῶν πενομένων ἀεὶ πάρεστι, παντὸς
τραπεζοποιοῦ καὶ μαγείρου μᾶλλον ἐπισιάζουσα πολὺ τοῖς
προκειμένοις τὸ μέλι. Οἱ μὲν γὰρ πλουτοῦντες οὔτε πεινῶντες
15 ἐσθίουσι καὶ χωρὶς τοῦ διψεῖν πίνουσι, καὶ πρὶν αὐτοῖς
σφοδρῶς ἐπελθεῖν τὴν ἀνάγκην τοῦ ὕπνου καθεύδουσιν. Οὔ-
τοι δὲ ἐν χρεῖα τούτων ἀπάντων καθιστάμενοι πρότερον
οὔτως αὐτῶν μετέχουσιν, ὃ μάλιστα πάντων αὔξει τὰ τῆς
ἡδονῆς.

20 2. Διὰ τί γάρ, εἶπέ μοι, καὶ ὁ Σολομὼν τὸν ὕπνον τοῦ
δούλου φησὶν εἶναι ἡδὺν οὕτωσὶ λέγων «Ἡδὺς ὕπνος τῷ
δούλῳ ἄν τε πολὺ ἄν τε ὀλίγον φάγη»; Ἔρα διὰ τὴν σιρω-
μνὴν τὴν ἀπαλήν; Καὶ μὴν ἐπὶ ἐδάφους ἢ ἐπὶ σιβάδος οἱ
πλείους καθεύδουσιν. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἄδειαν; Ἄλλ' οὐδὲ μι-
25 κρᾶς καιροῦ ροπῆς εἶσι κύριοι. Ἀλλὰ διὰ τὴν ρασιώνην;
Ἄλλ' οὐ διαλιμπάνουσι μόχθοις κοπιόμενοι καὶ ταλαιπω-
ρίαις. Τί ποι' οὖν ἐσσι τὸ ποιοῦν τὸν ὕπνον ἡδύν; Οἱ πόνοι,
καὶ τὸ πρότερον εἰς χρεῖαν κατασίαντας οὔτως αὐτοῦ μετα-
λαμβάνειν. Τοὺς δὲ πλουτοῦντας ἂν μὴ μέθη βαπυσθέντας ἢ

ο' *Περὶ τοῦ ὅτι εἶναι χρησιμωτέρα καὶ πιὸ εὐχάριστος ἢ μὴ τρυφηλὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν τρυφηλὴν ζωὴν.*

1. Δὲν εἶναι ὁμῶς τέτοια ἡ λιτότης, ἀλλὰ εὐρίσκεται πολὺ μακρὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δυσάρεστα, καὶ εἶναι πρόξενος ὑγείας καὶ εὐεξίας, καὶ τὴν ὁποῖαν θὰ εὖρης νὰ εἶναι σπουδαιότερα ἀπὸ τὴν τρυφήν. Καὶ πρῶτον ὅτι εἶναι κανεὶς ὑγιῆς καὶ δὲν ἐνοχλεῖται ἀπὸ κανένα κακὸν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τὸ καθένα καὶ μόνον του εἶναι ἰκανὸν νὰ σβῆσῃ καὶ νὰ ἀνατρέψῃ ἐκ βάθρων ὅλην τὴν ἡδονὴν. Δεύτερον δὲ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ φαγητά. Πῶς; Διότι τὴν ἡδονὴν τὴν προξενεῖ ἡ ἐπιθυμία, τὴν δὲ ἐπιθυμίαν δὲν τὴν προξενεῖ οὔτε ὁ κορεσμὸς οὔτε ὁ χορτασμὸς, ἀλλ' ἡ ἔλλειψις καὶ ἡ στέρησις. Αὐτὴ δὲ δὲν εὐρίσκεται εἰς ἐκεῖνα τὰ συμπόσια τῶν πλουσίων, ἀλλ' εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τὰς τραπέζας τῶν πτωχῶν καὶ ἐπιστάζει πολὺ μέλι εἰς τοὺς συμμετέχοντας εἰς αὐτά, ἀπὸ ὁποιονδήποτε τραπεζοκόμον καὶ μάγειρον. Διότι οἱ μὲν πλούσιοι τρώγουν χωρὶς νὰ πεινοῦν καὶ πίνουν χωρὶς νὰ διψοῦν καὶ κοιμῶνται προτοῦ αἰσθανθοῦν εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν ἀνάγκην τοῦ ὕπνου. Ἐνῶ αὐτοὶ ἀφοῦ κυριευθοῦν πρῶτα ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ὅλων αὐτῶν μετὰ λαμβάνουν μέρος εἰς αὐτά, πρᾶγμα ποὺ προπάντων αὐξάνει τὰ τῆς ἡδονῆς.

2. Διατί λοιπόν, εἶπέ μου, καὶ ὁ Σολομὼν λέγει ὅτι ὁ ὕπνος τοῦ δούλου εἶναι γλυκὺς, λέγων αὐτὰ ἐδῶ «Εἶναι γλυκὺς ὁ ὕπνος εἰς τὸν δοῦλον, εἴτε φάγει πολὺ εἴτε ὀλίγον»⁴⁴; Εἶναι γλυκὺς μήπως ἐξ αἰτίας τῆς ἀπαλότητος τοῦ στρώματός του; Μὰ οἱ δοῦλοι κοιμῶνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος ἢ ἐπάνω εἰς ἀχυρένια στρώματα. Μήπως ἐξ αἰτίας τῆς ἀνέσεως; Ἄλλὰ δὲν εἶναι οὔτε πρὸς στιγμὴν ἐλεύθεροι. Μήπως ἐξ αἰτίας τῆς ὀκνηρίας των; Ἄλλὰ δὲν ἀφήνονται ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς μόχθους καὶ τὰς ταλαιπωρίας. Τί τέλος πάντων εἶναι ἐκεῖνο ποὺ κάμνει τὸν ὕπνον γλυκύν; Οἱ κόποι καὶ τὸ ὅτι κοιμῶνται ἀφοῦ προηγουμένως αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκην τοῦ ὕπνου. Ἐνῶ οἱ πλούσιοι ἔὰν δὲν τοὺς εὖρη ἢ νύκτα βουτηγμένους εἰς

νὺξ καταλάβῃ, ἀνάγκη διὰ παντός ἀγρυπνεῖν καὶ ἐπιστρέφε-
σθαι καὶ ἀλύειν ἐπὶ τῶν μαλακῶν κειμένους στρωμάτων.

οα' "Ὅτι καὶ ψυχὴν λυμαίνεται ἡ τρυφή.

Ἐνῆν καὶ ἐτιέρωθεν δεῖξαι τῆς τρυφῆς τὴν ἀηδίαν καὶ
5 τὴν ζημίαν καὶ τὴν ἀσχημοσύνην τὰς νόσους καταλέγοντα
ἄσας ἐναπομόρηνται τῇ ψυχῇ πολλῶ πλείους καὶ χαλεπωτέ-
ρας οὐσας τῶν σωματικῶν. Καὶ γὰρ μαλακοὺς καὶ ἀνάνδρους
καὶ θρασεῖς καὶ ἀλαζόνας καὶ ἀσελγεῖς καὶ ὑβριστὰς καὶ
ἀκολάσιους καὶ ἀκροχόλους καὶ ὤμους καὶ ἀγεννεῖς καὶ
10 πλεονέκτας καὶ δουλοπρεπεῖς καὶ πρὸς ἅπαν εἰπεῖν τῶν χρη-
σίμων καὶ ἀναγκαίων ἀχρήσιους καθίστησιν, ὧν τὰναντία
πάντα ἡ αὐτάρκεια ποιεῖ. Ἀλλὰ νῦν πρὸς ἕτερον ἡμῖν ὁ λόγος
ἐπέγεται· διὸ μόνον ἐκεῖνο προσθέντες τῶν ἀποστολικῶν
πάλιν ἀφώμεθα ρημάτων. Εἰ γὰρ τὰ δοκοῦντα εἶναι ζηλωτὰ
15 τοσοῦτων γέμει κακῶν καὶ τοσοῦτον τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώ-
ματι τὸν νικητὸν ἐπάγει τῶν νοσημάτων, ποῦ τὰ λυπηρὰ
θῆσομεν; Οἷον· ἀρχόντων φόβους, δήμων ὀρμὰς, συκοφαντιῶν
καὶ θασκάνων ἐπιβουλὰς, ἃ μάλιστα τοὺς πλουτιούντας περι-
στοιχίζονται, ἐν οἷς καὶ τὰς γυναῖκας μειζρόνως τῶν κακῶν
20 ἀνάγκη κοινωνεῖν διὰ τὸ μὴ γενναίως τὰς τοιαύτας φέ-
ρειν μεταβολὰς.

οβ' "Ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν καὶ τὰς μεταβολὰς
ἀφορήτους ποιεῖ τὸ τρυφᾶν.

Καὶ τί λέγω γυναῖκας; Καὶ γὰρ αὐτοὶ οἱ ἄνδρες ταλαιπώ-
25 ρως ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀλίσκονται. Ὁ μὲν γὰρ ἐν αὐταρκειᾷ
ζῶν οὐδεμίαν μετὰπιωσιν δέδοικεν, ὁ δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ

τὴν μέθην, εἶναι ἀναγκασμένοι ὄλην τὴν νύκτα νὰ εἶναι ἄγρυπνοι καὶ νὰ στριφογυρίζουν καὶ νὰ ὑποφέρουν ἐξαπλωμένοι ἐπάνω εἰς τὰ μαλακὰ στρώματα.

*σα' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ τρυφή
καταστρέφει καὶ τὴν ψυχὴν.*

Θὰ ἦτο δυνατὸν καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ν' ἀποδείξω τῆς τρυφῆς τὴν ἀηδίαν καὶ τὴν ζημίαν καὶ τὴν ἀσχημοσύνην, περιγράφων τὰς νόσους ποῦ ἐπισωρεύει εἰς τὴν ψυχὴν ποῦ εἶναι πολὺ περισσότεραι καὶ φοβερώτεραι ἀπὸ τὰς σωματικὰς. Καθ' ὅσον καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους μαλθακοὺς, ἀνάνδρους, ἀλαζόνας, ἀσελγεῖς, ὕβριστάς, ἀκολάστους, ὀργίλους, σκληροὺς, ἀγενεῖς, πλεονέκτας, δουλοπρεπεῖς καὶ μὲ μίαν λέξιν ἀχρήστους πρὸς κάθε χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αὐτάρκειαν ποῦ κάμνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Ἄλλὰ τώρα ὁ λόγος μᾶς ὀδηγεῖ ἄλλοῦ διὰ τοῦτο, ἀφοῦ προσθέσωμεν μόνον αὐτό, θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς ἀποστολικοὺς λόγους. Ἐὰν δηλαδὴ, αὐτὰ ποῦ θεωροῦνται ἀξιοζήλευτα, εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τόσα κακὰ καὶ προξενουῦν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα τόσην πληθώραν νοσημάτων, ποῦ θὰ θέσωμεν τότε τὰ δυσάρεστα, ὅπως τοὺς φόβους τῶν ἀρχόντων, τὰς ἐξεγέρσεις τοῦ πλήθους, τὰς ἐπιβουλάς τῶν συκοφαντῶν καὶ τῶν φθονερῶν, τὰ ὅποια πρὸ πάντων περιστοιχίζουν τοὺς πλουσίους, εἰς τὰ ὅποια κακὰ κατ' ἀνάγκην μετέχουν πολὺ περισσότερον καὶ αἱ γυναῖκες, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦν νὰ ὑποφέρουν μὲ γενναιότητα αὐτὰς τὰς μεταβολάς;

*σβ' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ τρυφή μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα κακὰ
προξενεῖ καὶ τὰς ἀφορήτους μεταβολὰς τῆς ζωῆς.*

Καὶ διατί λέγω τὰς γυναῖκας; Καθ' ὅσον οἱ ἴδιοι οἱ ἄνδρες ὑποβάλλονται εἰς πολλὰς ταλαιπωρίας ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν κακῶν. Διότι ἐκεῖνος μὲν ποῦ ζῆ εἰς τὴν αὐτάρκειαν δὲν φοβεῖται καμμίαν μετάπτωσιν, ἐνῶ αὐτὸς ποῦ

ὕγρῳ καὶ διακεχυμένῳ βίῳ δαπανηθεὶς, εἶποιε συμβαίη κατὰ περίστασιν τινα καὶ ἀνάγκην παραδοθῆναι πενία, τεινθή-
 ξεται πρότερον ἢ ταύτην ὄσσει τὴν μεταβολὴν διὰ τὸ ἀμε-
 λήτητον καὶ ἀγύμναστον. Διὰ ταῦτα ὁ μακάριος Παῦλος ἔ-
 5 λεγε· «Θλίψιν τῆ σαρκὶ ἔξουσιν οἱ τοιοῦτοι· ἐγὼ δὲ ὑμῶν
 φείδομαι». Εἶτα μετὰ τοῦτό φησιν· «Ὁ καιρὸς συνεσταλμέ-
 νος τὸ λοιπὸν ἔστιν».

ογ' Ὅτι οὐ γάμου ὁ καιρὸς ὁ παρὼν.

1. Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸν γάμον; ἴσως ἂν εἶποι τις. Καὶ
 10 σφόδρα μὲν οὖν πρὸς αὐτόν. Εἰ γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ συγκέ-
 κλεισται, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται,
 ὁ δὲ παρὼν καιρὸς πρὸς τὸ τέλος ἐπείγεται καὶ ἐπὶ θύραις
 τὰ τῆς ἀνασιτάσεως ἔστηκεν, οὐ γάμων καιρὸς οὐδὲ κτημάτων
 ἀλλ' ἐνδείας καὶ τῆς ἄλλης φιλοσοφίας ἀπάσης τῆς ἐκεῖ
 15 χρησιμευούσης ἡμῖν. Ὡσπερ γὰρ ἡ παρθένος ἕως μὲν ἂν
 οἴκοι μένη μετὰ τῆς μητρὸς πολλὴν τῶν παιδικῶν ἀπάντων
 ποιεῖται φροντίδα καὶ κιβώτιον ἐν τῷ ταμιεῖῳ καταθεμένη
 τῶν ἀποκειμένων ἐκεῖ καὶ τὴν κλεῖν αὐτὴ κέκτηται καὶ τὴν
 ἐξουσίαν ἅπασαν ἔχει, καὶ ἰσοσάτην ὑπὲρ τῆς τῶν μικρῶν
 20 ἐκείνων καὶ φαύλων φυλακῆς ἀναδέχεται μεριμναν ὅσην οἱ
 τὰς μεγάλας ἐπιτροπεύοντες οἰκίας. Ἐπειδὴν δὲ μνηστεύε-
 σθαι δέη καὶ ὁ τοῦ γάμου καιρὸς ἀναγκάζῃ τὴν παιρῶν
 οἰκίαν ἀφεῖναι, τότε τῆς εὐτελείας ἐκείνης ἀπαλλαγεῖσα καὶ
 τῆς ταπεινότητος, οἰκίας προσίασιν καὶ κτημάτων καὶ ἀν-
 25 δραπέδων πλήθος καὶ ἀνδρὸς θεραπείαν καὶ τὰ ἄλλα τὰ
 τούτων πολλῶν μείζονα μεριμνᾶν ἀναγκάζεται. Οὕτω καὶ

45. Α' Κορ. 7, 28.

46. Α' Κορ. 7, 29.

ἐπέρασε τὴν ζωὴν του μέσα εἰς ἐκεῖνον τὸν φιλήδονον καὶ ἔκλυτον βίον, ἐὰν κάποτε ἤθελε συμβῆ ἕξ αἰτίας κάποιας περιστάσεως καὶ ἀνάγκης νὰ παραδοθῆ εἰς τὴν πτωχειαν, θὰ προτιμήσῃ ν' ἀποθάνῃ, παρὰ νὰ ὑποφέρῃ αὐτὴν τὴν μεταβολὴν, καθ' ὅσον εἶναι ἀπροετοίμαστος καὶ ἀσυνήθιστος. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· «Αὐτοὶ θὰ ἔχουν θλίψιν εἰς τὴν ζωὴν των, ἐγὼ ὅμως σὰς λυποῦμαι»⁴⁵. Εἰς τὴν συνέχειαν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ λέγει· «Ὁ καιρὸς πλέον εἶναι περιωρισμένος»⁴⁶.

ογ' Περὶ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι ἡ παροῦσα ζωὴ διὰ γάμον.

1. Καὶ τί σχέσιν ἔχει αὐτὸ πρὸς τὸν γάμον; θὰ ἤμποροῦσε ἴσως κάποιος νὰ εἰπῇ. "Ἐχει καὶ μάλιστα πολὺ μεγάλην σχέσιν. Διότι, ἐφ' ὅσον περιορίζεται εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, εἰς δὲ τὴν μέλλουσαν ζωὴν οὔτε νυμφεύονται οὔτε ὑπανδρεύονται καὶ βαδίζει πρὸς τὸ τέλος τῆς ἡ παροῦσα ζωὴ καὶ εὐρίσκονται ἐμπρὸς εἰς τὰς θύρας τὰ τῆς ἀναστάσεως, δὲν εἶναι καιρὸς διὰ γάμους καὶ διὰ κτήματα, ἀλλ' εἶναι καιρὸς λιτότητος καὶ ὅλης τῆς ἄλλης γενικῶς εὐσεβείας πού μᾶς εἶναι χρήσιμος ἐκεῖ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ παρθένος ἐν ὧσιν μὲν παραμένει εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μετὰ τὴν μητέρα τῆς καταβάλλει μεγάλην φροντίδα δι' ὅλα τὰ παιδικὰ πράγματα καὶ κιβώτιον ἔχει μέσα εἰς τὴν ἀποθήκην μετὰ ὅλα τὰ πράγματά τῆς ἐκεῖ μέσα, καὶ τὸ κλειδί τὸ ἔχει ἡ ἴδια καὶ ἔχει ὅλην τὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπιδεικνύει τόσην φροντίδα διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ἀσημάτων καὶ εὐτελῶν ἐκείνων πραγμάτων, ὅσην ἐπιδεικνύουν αὐτοὶ πού συντηροῦν τὰς μεγάλας οἰκογενείας. "Ὅταν ὅμως φθάνῃ ὁ καιρὸς νὰ μνηστευθῆ καὶ ὁ καιρὸς τοῦ γάμου τὴν ἀναγκάζῃ ν' ἀφήσῃ τὴν πατρικὴν οἰκίαν, τότε ἀφοῦ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν εὐτέλειαν ἐκείνην καὶ τὴν ταπεινότητα, ἀναγκάζεται νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν προστασίαν τῆς οἰκίας καὶ τῶν κτημάτων καὶ τοῦ πλήθους τῶν δούλων καὶ τὴν περιποίησιν τοῦ ἀνδρός τῆς καὶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα τὰ πιὸ σπουδαιότερα. "Ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ κάμνωμεν

ἡμᾶς χρὴ ποιεῖν, ἐπειδὴ πρὸς τὸν τέλειον ἀγόμεθα βίον καὶ τὸν ἀνδράσι προσήκοντα, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πάντα ἀφέντας τὰ ὄντως παιδικὰ ἀθύρματα, φαντάζεσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τῆς ἐκεῖ διατριβῆς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν δόξαν ἅπασαν.

5 2. Ἐροδοσθημεν γὰρ καὶ ἡμεῖς νυμφίῳ οὕτως ζητοῦντι παρ' ἡμῶν ἀγαπᾶσθαι, ὡς μὴ τῶν ἐν τῇ γῇ μόνον μηδὲ τῶν μικρῶν τούτων καὶ εὐτελῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἀφίστασθαι δι' αὐτὸν ὅταν δέη. Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖ λοιπὸν ἀπιεναὶ χρὴ ἀπαλλάξωμεν ἑαυτοὺς τῆς φρονίδος τῆς εὐτελοῦς. Οὐδὲ
10 γὰρ εἰς βασιλείαν μεθίστασθαι μέλλοντες ἀπὸ πενιχοῦς οἰκίας, κεραμίδων καὶ ξύλων καὶ ἐπίπλων καὶ τῆς ἄλλης τῆς κατὰ τὴν οἰκίαν ἐφρονίσασμεν ἂν πενίας. Μὴ τοίνυν μηδὲ νῦν τὰ ἐν τῇ γῇ μεριμνῶμεν ὁ γὰρ καιρὸς ἡμᾶς ἤδη καλεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν, καθάπερ καὶ Ῥωμαίοις ἐπισιέλλων ὁ
15 μακάριος Παῦλος ἔλεγε· «Νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἢ σωτηρία ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν ἢ νῦξ προσέκοψεν, ἢ δὲ ἡμέρα ἤγγικε». Καὶ πάλιν «Ἐνταῦθα ὁ καιρὸς συνεσιαλμένος τὸ λοιπὸν ἔστιν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ᾧσω».

3. Τί οὖν δεῖ γάμου τοῖς οὐ μέλλουσιν ἀπολαύεσθαι γά-
20 μου, ἀλλ' ἐν ἴσῳ τοῖς οὐκ ἔχουσι διακείσεσθαι; Τί δαὶ χρημάτων τί δαὶ κτημάτων, τί δαὶ τῶν βιωτικῶν, τῆς χρήσεως αὐτῶν ἀώρου λοιπὸν οὔσης καὶ παρὰ καιρόν; Εἰ γὰρ οἱ μέλλοντες δικαστηρίῳ παραστήσεσθαι τῷ παρ' ἡμῖν καὶ λόγον ὑφέξειν τῶν πεπλημμελημένων, τῆς κυρίας γενομένης
25 ἐγγύς, οὐ γυναικὸς μόνον ἀλλὰ καὶ σίτων καὶ ποτῶν καὶ πάσης ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες φρονίδος τῆς ἀπολογίας γίνονται μόνης, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς οὐκ ἐπιγείῳ τινὶ δικαστηρίῳ, ἀλλ' οὐρανίῳ θήματι παραστήσεσθαι μέλλοντας

47. Ῥωμ. 13, 1.

48. Α' Κορ. 7, 29.

ἐπειδὴ βαδίζομεν πρὸς τὴν τελείαν ζωὴν καὶ ποὺ ταιριάζει εἰς τοὺς ἄνδρας, ἀφοῦ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος ὅλας τὰς κοσμικὰς φροντίδας ποὺ εἶναι πράγματι παιδικὰ παιχνίδια, νὰ σκεπτώμεθα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ ὅλην τὴν δόξαν τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μας.

2. Πράγματι ἐμνηστεύθημεν καὶ ἡμεῖς μὲ νυμφίον ποὺ τόσον πολὺ θέλει ν' ἀγαπᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε ὄχι μόνον ν' ἀπαρνηθῶμεν τὰ ἐπίγεια καὶ αὐτὰ τὰ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα πράγματα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδίαν τὴν ψυχὴν μας ὅταν παραστῆ ἀνάγκη. Ἐπειδὴ λοιπὸν βαδίζομεν πρὸς τὰ ἐκεῖ πλέον, πρέπει ν' ἀπαλλάξωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὴν εὐτελεῆ φροντίδα. Διότι οὔτε, ὅταν πρόκειται νὰ μεταβῶμεν ἀπὸ πτωχὴν οἰκίαν εἰς βασιλικά ἀνάκτορα, φροντίζομεν διὰ τὰ κεραμίδια καὶ τὰ ξύλα καὶ τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ ἄλλα τὰ πτωχικὰ οἰκιακὰ πράγματα. Μὴ λοιπὸν, οὔτε τώρα νὰ φροντίζωμεν διὰ τὰ γήινα πράγματα· διότι ὁ καιρὸς πλέον μᾶς προσκαλεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγεν ὁ μακάριος Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους· «Διότι τώρα εἶναι πλησιέστερα ἢ σωτηρία μας ἀπὸ ὅ,τι ὅταν ἐπιστεύσαμεν· ἡ νύκτα ἐπροχώρησε πολὺ, ἡ δὲ ἡμέρα ἐπλησίασεν»⁴⁷. Καὶ πάλιν· «Ὁ καιρὸς τῆς παρούσης ζωῆς εἶναι περιορισμένος πλέον, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν γυναῖκας ὡς Ζοῦν ὡσὰν νὰ μὴ ἔχουν γυναῖκας»⁴⁸.

3. Τί λοιπὸν χρειάζεται ὁ γάμος δι' αὐτοὺς ποὺ δὲν πρόκειται ν' ἀπολαύσουν τὸν γάμον, ἀλλὰ θὰ Ζήσουν ὡσὰν ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν γυναῖκας; Τί χρειάζονται τὰ χρήματα, τί τὰ κτήματα, τί αἱ κοσμικαὶ μέριμναι, τὴν στιγμήν ποὺ ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶναι ἀκατάλληλος καὶ παράκαιρος; Διότι, ἐὰν αὐτοὶ ποὺ πρόκειται νὰ παρουσιασθῶν εἰς τὸ κοσμικὸν δικαστήριον καὶ νὰ ἀπολογηθοῦν διὰ τὰ πταίσματά των, ὅταν φθάσῃ ἡ καθωρισμένη ἡμέρα, ἐγκαταλείποντες ὄχι μόνον τὰς φροντίδας διὰ τὴν γυναῖκα των ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τροφήν καὶ τὰ ποτὰ καὶ διὰ κάθε ἄλλο πρᾶγμα καὶ φροντίζουν μόνον διὰ τὴν ἀπολογίαν των, πολὺ περισσότερο ἡμεῖς ποὺ πρόκειται νὰ παρουσιασθῶμεν ὄχι εἰς κάποιο ἐπίγειον δικαστήριον, ἀλλὰ εἰς τὸ οὐράνιον βῆμα

καὶ ρημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἐννοιῶν εὐθύνας ὑφέξειν, πάντων ἀφίστασθαι χρῆ καὶ χαρᾶς καὶ λύπης τῆς ἐπὶ τοῖς παροῦσι πράγμασι καὶ τὴν φοβερὰν μόνον ἐκείνην ἡμέραν μεριμνᾶν. «Εἴ τις», γὰρ φησὶν, «ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ
5 μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφὰς ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου μαθητὴς εἶναι. Καὶ ὅστις οὐ θασιάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου οὐ δύναται μου εἶναι μαθητὴς».

10 4. Σὺ δὲ παρακάθη σχολάζων ἐπιθυμίαις γυναικὸς καὶ γέλωτι καὶ διαχύσει καὶ τρυφῇ; «Ὁ Κύριος ἐγγύς», σὺ δὲ ὑπὲρ χρημάτων φροντίζεις καὶ μεριμνᾷς; «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐφέστηκε», σὺ δὲ περὶ οἰκίας καὶ τρυφῆς καὶ τῆς ἄλλης σκοπεῖς ἡδονῆς; «Παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου
15 τούτου». Τί οὖν κόπτις σαυτὸν ἐν τοῖς τοῦ κόσμου πράγμασι τοῖς οὐ μένουσι, ἀλλὰ δαπανωμένοις, τῶν μερόντων καὶ θεβαίων ἀμελῶν; Οὐκέτι γάμος, οὐδὲ ὠδίνες, οὐχ ἡδονὴ καὶ μίξις, οὐ χρημάτων εὐπορία οὐδὲ κτημάτων ἐπιμέλεια, οὐ τροφή οὐδὲ ἐνδύματα, οὐ γεωργίαι καὶ ναυτιλίαι, οὐ
20 τέχναι οὔτε οἰκοδομαί, οὐ πόλεις οὐδὲ οἰκίαι, ἀλλ' ἑτέρα ἰς κατὰστας καὶ διαγωγὴ. Ταῦτα δὲ πάντα μικρὸν ὕστερον ἀπολείται. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ εἰρημένον, «Παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Τί τοίνυν ὡς εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπαντας ἐνθάδε μενοῦντες, οὕτως πᾶσαν σπουδὴν ἐπιδεικνύ-
25 μεθα, ὑπὲρ πραγμάτων μεριμνῶντες ὧν πρὸ τῆς ἐσπέρας πολ- λάκις ἀποστησόμεθα; Τί τὸν μοχθηρὸν αἰρούμεθα βίον ἐπὶ τὸν ἀπράγμονα καλοῦντος ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ; «Θέλω», γὰρ «ὡμᾶς», φησὶν, «ἀμερίμνους εἶναι. Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου».

49. Λουκᾶ 14, 26 - 27.

50. Φιλιππ. 4, 6.

51. Α' Κορ. 7, 31.

52. Α' Κορ. 7, 32.

καὶ νὰ δώσωμεν λόγον διὰ τοὺς λόγους μας, τὰς πράξεις μας καὶ τὰς σκέψεις μας, πρέπει ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ ὅλα καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰν καὶ ἀπὸ τὴν λύπην διὰ τὰ παρόντα πράγματα καὶ νὰ φροντίζωμεν μόνον διὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν. Διότι λέγει· «Ἐὰν κανεὶς ἔρχεται πρὸς ἐμένα καὶ δὲν μισεῖ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του καὶ τὰ παιδιά του καὶ τὰ ἀδελφία του καὶ τὰς ἀδελφάς του, ἀκόμη δὲ καὶ τὴν ψυχὴν του, δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι μαθητὴς μου. Καὶ ὅποιος δὲν σηκώνει τὸν σταυρὸν του διὰ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι μαθητὴς μου»⁴⁹.

4. Σὺ ὅμως κάθεσαι καὶ ἀσχολεῖσαι μὲ τὰς ἐπιθυμίας τῆς γυναικὸς καὶ τὸν γέλωτα καὶ τὰς εὐθυμίας καὶ τὰς ἀπολαύσεις; «Ὁ Κύριος εὐρίσκεται πλησίον»⁵⁰, καὶ σὺ φροντίζεις καὶ μεριμνᾷς διὰ τὰ χρήματα; «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἔφθασε», καὶ σὺ σκέπτεσαι τὴν οἰκίαν, τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ὑπόλοιπον ἡδονήν; «Παρέρχεται καὶ χάνεται ἡ μορφή τοῦ κόσμου αὐτοῦ»⁵¹. Διὰ τὴν ταλαιπωρεῖς τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ποὺ δὲν μένουν σταθερά, ἀλλὰ ἐξαφανίζονται, παραμελῶν διὰ τὰ μόνιμα καὶ σταθερά; Δὲν χρειάζεται πλέον γάμος, οὔτε ὠδίνες, οὔτε ἡδονὴ καὶ σαρκικαὶ ἀπολαύσεις, οὔτε χρημάτων ἀφθονία, οὔτε κτημάτων φροντίς, οὔτε τροφή, οὔτε ἐνδύματα, οὔτε γεωργικαὶ καὶ ναυτιλιακαὶ ἐνασχολήσεις, οὔτε τέχναι καὶ οἰκοδομαί, οὔτε πόλεις καὶ κατοικίαι, ἀλλὰ κάποια ἄλλη κατάστασις καὶ τρόπος ζωῆς. Διότι ὅλα αὐτὰ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ χαθοῦν. Καθ' ὅσον αὐτὸ σημαίνουν τὰ λόγια, «Παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Διὰ τὴν λοιπόν, ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ μείνωμεν ἐδῶ αἰωνίως, καταβάλλομεν τόσῃ φροντίδα, φροντίζοντες διὰ πράγματα ποὺ πολ- λές φορές τὰ στερούμεθα καὶ πρὶν ἀκόμη ἔλθῃ ἡ ἑσπέρα; Διὰ τὴν προτιμοῦμεν τὸν κοπιώδη βίον, τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ Χριστὸς μᾶς καλεῖ εἰς τὸν ἀμέριμνον; Διότι λέγει· «Θέλω νὰ εἰσθε ἀμέριμοι. Ὁ γάμος μεριμνᾷ διὰ τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου»⁵².

οδ' Πῶς θέλων ἡμᾶς ἀμερίμνους εἶναι
κελεύει μεριμνᾶν.

1. Πῶς οὖν ἡμᾶς ἀμερίμνους εἶναι θούλει εἰς ἑτέραν
πάλιν ἐμβαλὼν φρονίδα; "Οτι οὔτε φρονιζέειν τοῦτό ἐστιν,
5 ὡπερ οὖν οὐδὲ θλίβεσθαι τὸ διὰ τὸν Χριστὸν θλίβεσθαι οὐ
διὰ τὸ μεταβάλλεσθαι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ
τὴν προαίρεσιν τῶν ταῦτα φερόντων μεθ' ἡδονῆς καὶ τῆς
τῶν πραγμάτων φύσεως κρατεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τούτων
φρονιζὼν ὧν οὐκ εἰς μακρὸν ἀπολαύσεται χρόνον, πολλάκις
10 δὲ οὐδὲ εἰς βραχὺν εἰκότως ἂν λέγοιτο μεριμνᾶν, ὁ δὲ μεί-
ζονας τῶν φρονίδων ἀποληφόμενος τοὺς καρπούς ἐν τοῖς
ἀμερίμνοις παντί που δικαίως ἂν ἰάτιοιτο λόγῳ. Καὶ τούτων
δὲ χωρὶς τοσοῦτον τῆς μερίμνης ἑκατέρας τὸ μέσον, ὡς
μηδὲ μέριμναν ταύτην ἐκείνη παραβαλλομένην νομίζεσθαι οὔ-
15 τως κουφότερά τ' ἐστὶν ἐκείνης καὶ σφόδρα εὐκολωτέρα.
Καὶ ταῦτα ἅπαντα διὰ τῶν ἔμπροσθεν ἀπεδείξαμεν λόγων
«Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ
τὰ τοῦ κόσμου», ἀλλ' ὁ μὲν παράγει, ὁ δὲ μένει.

2. Τοῦτο οὖν μόνον οὐχ ἱκανὸν δεῖξαι τὸ τῆς παρθενίας
20 ἀξίωμα; "Ὅσον γὰρ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον τὸ διάφορον,
τοσοῦτον αὕτη θελίτων ἐκείνης ἢ φρονίσις. Πῶς οὖν συγχο-
ρεῖς τὸν γάμον τὸν προσηλοῦντα ἡμᾶς ταῖς φρονίσι καὶ τῶν
πνευματικῶν ἀπάγοντα; Διὰ γὰρ τοῦτο, φησὶν, εἶπον· ἵνα
καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν, ἵνα οἱ φθά-
25 σαντες ἤδη δεθῆναι ἢ καὶ μέλλοντες ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ χαυ-
νότερον ἐργάσωνται τὸν δεσμόν. Ἐπειδὴ γὰρ διαρρηξαι

οδ' Πῶς συμβαίνει νὰ θέλῃ νὰ εἶμεθα ἀμέριμνοι
καὶ νὰ μᾶς προτρέπει νὰ μεριμνῶμεν.

1. Πῶς λοιπὸν θέλεις νὰ εἶμεθα ἀμέριμνοι τὴν στιγμὴν ποῦ μᾶς ἐμβάλλεις εἰς ἄλλην καὶ πάλιν φροντίδα; Διότι αὐτὸ δὲν εἶναι φροντίς, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια οὔτε εἶναι θλίψις ἢ θλίψις διὰ τὸν Χριστόν, ὅχι ἐπειδὴ μεταβάλλεται ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς προαιρέσεως αὐτῶν ποῦ τὰ ὑπομένουν αὐτὰ μὲ χαρὰν καὶ ἡ ὁποία νικᾷ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Διότι αὐτὸς μὲν ποῦ φροντίζει δι' αὐτὰ ποῦ δὲν θὰ τὰ ἀπολαύσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, πολλές φορές δὲ οὔτε καὶ ἐπ' ὀλίγον, πολὺ δίκαια θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι μεριμνᾷ, ἐνῶ αὐτὸς ποῦ θὰ λάβῃ μεγαλυτέρους καρποὺς ἀπὸ τὰς φροντίδας, δικαίως θὰ ἤμποροῦσε νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν τελείως ἀμερίμνων. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὸ εἶναι τόση ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῆς μιᾶς μερίμνης καὶ τῆς ἄλλης, ὥστε οὔτε κἂν νὰ θεωρῆται αὐτὴ μέριμνα συγκρινομένη μὲ τὴν κοσμικὴν μέριμναν' τόσον ἐλαφροτέρα εἶναι ἀπὸ ἐκείνην καὶ πάρα πολὺ εὐκολωτέρα. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπεδείξαμεν μὲ ὅσα εἶπαμεν προηγουμένως· «Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ διὰ τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ὁ ἔγγαμος μεριμνᾷ διὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου»⁵³, ἀλλ' ὁ μὲν κόσμος παρέρχεται, ὁ Κύριος ὁμως μένει αἰωνίως.

2. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ μόνον δὲν εἶναι ἰκανὸν νὰ δείξῃ τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας; Διότι ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, τόσον περισσότερο σπουδαιότερα εἶναι αὐτὴ ἢ φροντίς ἀπὸ τὴν κοσμικὴν φροντίδα. Πῶς λοιπὸν ἐπιτρέπεις τὸν γάμον ποῦ μᾶς προσηλώνει εἰς τὰς φροντίδας καὶ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰ πνευματικά; Διότι, λέγει, διὰ τοῦτο εἶπα, ὥστε καὶ αὐτοὶ ποῦ ἔχουν γυναῖκα νὰ ζοῦν ὡσὰν νὰ μὴ ἔχουν γυναῖκα, ὥστε καὶ αὐτοὶ ποῦ ἤδη ἐδέθησαν μὲ τὸν γάμον ἢ καὶ ποῦ πρόκειται νὰ δεθοῦν, νὰ κάνουν τὸν δεσμόν μὲ κάποιον ἄλλον τρόπον χαλαρώτερον. Διότι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν, ἅπαξ καὶ ἐδέθης, νὰ

αὐτὸν οὐκ ἔνι περιβληθέντα ἅπαξ, ἀνεκτίτερον αὐτὸν ποιή-
 σον. Ἐξεσι γάρ, ἂν βουλόμεθα, πάντα περικόπτειν τὰ πε-
 ριτὰ καὶ μὴ μειζόνως τῶν ἀπὸ τῆς τοῦ πράγματος φύσεως
 τικτομένων φροντίδων τὰ παρὰ τῆς ἡμετέρας προστιθέναι
 5 κωθείας.

οε' Πῶς ἔστιν ἔχοντα γυναῖκα μὴ ἔχειν.

1. Εἰ δὲ καὶ σαφέστερόν τις θέλοι μαθεῖν τί ποιέ ἐστιν
 ἔχοντα γυναῖκα καὶ μὴ ἔχειν, τοὺς οὐκ ἔχοντας ἐννοεῖτω
 τοὺς ἐσταυρωμένους πῶς διάκεινται. Πῶς οὖν ἐκεῖνοι διά-
 10 κεινται; Οὐ θεραπευίδων ἀναγκάζονται πλήθος ὠνεῖσθαι,
 οὐ χρυσία καὶ περιδέραια, οὐκ οἰκίας λαμπρὰς καὶ μεγάλας,
 οὐ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀφέντες ὑπὲρ
 ἱματίου φροντίζουσιν ἐνὸς καὶ τρυφῆς τῆς αὐτῶν. Ἐξεσι
 καὶ τῷ γυναῖκα ἔχοντι εἰς ταύτην ἑαυτὸν ἀγαγεῖν τὴν φιλο-
 15 σοφίαν. Τὸ γὰρ ἀνωτέρω λεχθέν, «Μὴ ἀποσιερεῖτε ἀλλή-
 λους», περὶ μίξεως εἴρηται μόνης. Ἐν τούτῳ γὰρ ἔπεσθαι
 ἀλλήλοις κελεύει καὶ οὐδένα ἀφήσιν ἑαυτοῦ κύριον εἶναι
 ἔνθα δὲ ἂν δέη τὴν ἄλλην φιλοσοφίαν ἀσκεῖν, τὴν ἐν τοῖς
 ἱματίοις, τὴν ἐν τῇ διαίτῃ, τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, οὐκέτι
 20 θαιέρῳ λοιπὸν ὁ ἕτερος ὑπεύθυνός γίνεται, ἀλλ' ἔξεσι τοῖς
 ἀνδράσι, κἂν ἡ γυνὴ μὴ βούληται, περικόψαι τρυφήν ἅπασαν
 καὶ τὸν περιορέοντα τῶν φροντίδων ὄχλον. Καὶ γυναικὶ πάλιν
 ὁμοίως οὐδεμία ἀνάγκη, μὴ βουλομένη, καλλωπίζεσθαι
 καὶ κενοδοξεῖν καὶ περιτὰ μεριμνᾶν, εἰκότως. Ἐκεῖνη μὲν
 25 γὰρ ἡ ἐπιθυμία φυσικὴ τίς ἐστι καὶ διὰ τοῦτο πολλῆς ἔτυχε
 τῆς συγγνώμης, καὶ οὐκ ἔστι κύριος ὁ ἕτερος ἀποσιερεῖν τὸν
 ἕτερον μὴ βουλόμενον ἢ δὲ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς θεραπείας

διαρρήξης τὸν δεσμόν, κάνε τον ἀνεκτότερον. Καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἐὰν θέλωμεν, νὰ περικόπτωμεν ὅλα τὰ περιττὰ καὶ νὰ μὴ προσθέτωμεν, ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας νωθρότητος, μεγαλυτέρας φροντίδας εἰς τὰς φροντίδας ποῦ ἐκ φύσεως συνοδεύουν τὸν γάμον.

*οε' Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη κανεὶς γυναῖκα
καὶ νὰ εἶναι ὡσὰν νὰ μὴ ἔχη.*

1. Ἐὰν δὲ θέλη κανεὶς νὰ μάθῃ ἀκριβέστερα τί τέλος πάντων σημαίνει νὰ ἔχη κανεὶς γυναῖκα καὶ νὰ ζῆ ὡσὰν νὰ μὴ ἔχη, ἄς σκεφθῆ πῶς ζοῦν αὐτοὶ ποῦ δὲν ἔχουν, ποῦ σηκώνουν τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ. Πῶς λοιπὸν ἐκεῖνοι ζοῦν; Δὲν ἀναγκάζονται νὰ ἀγοράζουν πλῆθος ὑπηρετριῶν, οὔτε χρυσᾶ κοσμήματα καὶ περιδέραια, οὔτε λαμπρὰς καὶ μεγάλας οἰκίας, οὔτε τόσα καὶ τόσα μέτρα γῆς, ἀλλ' ἀφήσαντες ὅλα αὐτὰ φροντίζουν μόνον δι' ἓνα ἔνδυμα καὶ τὴν τροφήν των. Εἶναι δυνατόν καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἔχει γυναῖκα νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του αὐτὸν τὸν τρόπον ζωῆς. Διότι αὐτὸ ποῦ ἐλέχθη προηγουμένως, «Μὴ στερῆτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον»⁵⁴, ἔχει λεχθῆ μόνον διὰ τὴν σαρκικὴν ἔνωσιν. Εἰς αὐτὸ δηλαδὴ λέγει ν' ἀκολουθῆ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ δὲν ἐπιτρέπει κανένα νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅπου ὅμως χρειάζεται ἡ ἄσκησις τοῦ ἄλλου τρόπου ζωῆς, ὅπως εἶναι τὰ ἐνδύματα, ἡ τροφή καὶ ὅλα τὰ ἄλλα γενικῶς, δὲν εἶναι πλέον ὁ ἓνας ὑπεύθυνος διὰ τὸν ἄλλον, ἀλλ' εἶναι δυνατόν εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ γυναῖκα δὲν τὸ θέλῃ, νὰ καταργήσῃ ὅλην τὴν τρυφήν καὶ τὸ πλῆθος τῶν φροντίδων ποῦ τὸν περιβάλλουν. Καὶ τὴν γυναῖκα πάλιν καθ' ὅμοιον τρόπον κανεὶς δὲν τὴν ἀναγκάζει, ἐὰν δὲν θέλῃ, νὰ καλλωπίζεται καὶ νὰ ματαιοδοξῆ καὶ νὰ μεριμνᾷ διὰ περιττὰ πράγματα, καὶ πολὺ φυσικά, διότι ἐκείνη μὲν ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκικῆς ἐνώσεως εἶναι μία φυσικὴ ἀνάγκη καὶ διὰ τοῦτο ἔτυχε μεγάλης συγγνώμης, καὶ δὲν ἔχει τὴν ἐξουσίαν ὁ ἓνας νὰ τὴν στερῆ ἀπὸ τὸν ἄλλον ἐὰν δὲν θέλῃ, ἐνῶ ἡ ἐπιθυμία τῆς τρυφῆς

τῆς περιτιῆς καὶ τῆς φρονίδος τῆς ἀνονήτου οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως ὀρμαῖται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ραθυμίας καὶ τῆς πολλῆς ὕβρεως τίκεται. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναγκάζει καὶ ἐν τούτοις τοὺς γεγαμηκότας ὑποκεῖσθαι ἀλλήλοις καθάπερ καὶ ἐν 5 κείνοις.

2. Τοῦτο τοίνυν ἐστὶν ἔχοντα γυναῖκα μὴ ἔχειν ὅταν τὰς περιτιὰς φρονίδας τὰς διὰ τὸν ἀκτισμὸν καὶ τὴν διάθρυσιν γινομένας τῶν γυναικῶν μὴ δεχώμεθα, ἀλλὰ ισοαύτην λάβωμεν προσθήκην φρονίδος, ὅσην εἰκὸς μιᾶς ψυχῆς προσιε-
10 θείσης ἡμῖν καὶ ταύτης φιλοσόφως καὶ εὐτελεῶς ζῆν προαιρουμένης. Ὅτι γὰρ τοῦτό φησι, διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ἐδήλωσε. Καὶ οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες καὶ οἱ χαίροντες ἐν κτήσεσιν ὡς μὴ χαίροντες». Οἱ γὰρ μὴ χαίροντες οὐδὲ τῆς κτήσεως ἐπιμελήσονται καὶ οἱ μὴ κλαίοντες οὔτε τὴν πενίαν
15 δυνήσονται φέρειν οὔτε τὴν ἀντιάρκειαν ἀποσιτρέφειν. Τοῦτό ἐστιν ἔχειν γυναῖκα καὶ μὴ ἔχειν, τοῦτό ἐστι κεχρηθῆναι τῷ κόσμῳ καὶ μὴ κατακεχρηθῆναι.

3. «Ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου». Ὅταν οὖν καὶ ἐνταῦθα κάκει μέριμνα ἦ καὶ ἐνταῦθα μὲν εἰκῆ καὶ μάτην,
20 μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ λύπη - «Θλίψιν γὰρ τῆ σαρκί», φησὶν, «ἔξουσιν οἱ τοιοῦτοι» -, ἐκεῖ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀπορρήτοις ἀγαθοῖς, τί μὴ ταύτην αἰρούμεθα μᾶλλον τὴν φρονίδα, οὐ τῷ τοιαύτας καὶ ισοαύτας ἔχειν τὰς ἀντιδόσεις ἀλλὰ καὶ τῆ φύσει κουφοτέραν οὔσαν ἐκείνης; Τί γὰρ ἢ μὴ γαμηθεῖσα μεριμνᾷ; Ἐ-
25 ρα ὑπὲρ χρημάτων, ὑπὲρ οἰκειῶν, ὑπὲρ οἰκονόμων, ὑπὲρ ἀγρῶν καὶ τῶν ἄλλων; Μαγείροις ἐφέστηκε καὶ ὑφάνταις καὶ τῆ λοιπῆ θεραπείᾳ; Ἄπαγε. Οὐδὲν τούτων εἰς τοῦν

55. Α' Κορ. 7, 30.

66. Α' Κορ. 7, 31.

57. Α' Κορ. 7, 33.

58. Α' Κορ. 7, 28.

καὶ τῆς περιττῆς περιποιήσεως καὶ τῆς ἀνωφελοῦς φροντίδος δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀλλὰ γεννᾶται ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὴν πολλὴν ἀναίδειαν. Διὰ τοῦτο δὲν ἐξαναγκάζει τοὺς ἐγγάμους καὶ εἰς αὐτὰ νὰ ἔχη ἐξουσίαν ὁ ἕνας ἐπὶ τοῦ ἄλλου ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ ἐκεῖνα τῆς συζυγικῆς σχέσεως.

2. Αὐτὸ λοιπὸν σημαίνει νὰ ἔχωμεν γυναῖκα καὶ νὰ ζῶμεν ὡσὰν νὰ μὴ ἔχωμεν, ὅταν δὲν δεχώμεθα τὰς περιττὰς φροντίδας ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν φιλαρέσκειαν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν τόσον μόνον ἐπὶ πλέον τῶν συζυγικῶν ὑποχρεώσεων, ὅσον εἶναι φυσικὸν διὰ μίαν ψυχὴν ποὺ προσετέθη εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ ὁποία θέλει νὰ ζῆ μὲ εὐσέβειαν καὶ ἀπλότητα. Τὸ ὅτι βέβαια ἐννοεῖ αὐτό, τὸ ἐδήλωσε μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἀνέφερεν εἰς τὴν συνέχειαν. «Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κλαίουں νὰ ζοῦν ὡσὰν νὰ μὴ κλαίουں, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ χαίρονται ὡσὰν νὰ μὴ χαίρωνται»⁵⁵. Διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν χαίρονται δὲν θὰ φροντίσουν οὔτε διὰ τὰ κτήματα καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν κλαίουں οὔτε τὴν πτώχειαν θὰ ὑποφέρουν μὲ κλάματα οὔτε θ' ἀποστραφοῦν τὴν αὐτάρκειαν. Αὐτὸ σημαίνει νὰ ἔχη κανεὶς γυναῖκα καὶ νὰ ζῆ ὡσὰν νὰ μὴ ἔχη, αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ ἀσχολῆται κανεὶς μὲ τὸν κόσμον καὶ νὰ εἶναι ὡσὰν νὰ μὴ ἀσχολῆται μὲ αὐτόν⁵⁶.

3. «Ὁ ἐγγαμος ὅμως μεριμνᾷ διὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου»⁵⁷. Ὅταν λοιπὸν καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὑπάρχη μέριμνα, καὶ ἐδῶ μὲν εἶναι ἄσκοπος καὶ ματαία, μᾶλλον δὲ καὶ γεμάτη ἀπὸ λύπην — διότι λέγει «Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ ὑποφέρουν εἰς τὴν ζωὴν των»⁵⁸ —, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τὴν ἄλλην ἀποσκοπεῖ διὰ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, διατί δὲν προτιμοῦμεν αὐτὴν μᾶλλον τὴν φροντίδα, ποὺ δὲν ἔχει τέτοιας καὶ τόσας πολλὰς ἀνταποδόσεις καὶ ποὺ ἐκ φύσεως εἶναι ἐλαφροτέρα ἀπὸ ἐκείνην; Διότι ποῖα εἶναι ἡ μέριμνα τῆς ἀγάμου; Μήπως μεριμνᾷ διὰ χρήματα, διὰ δούλους, διὰ οἰκονόμους, διὰ ἀγροὺς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα; Μήπως ἐπιβλέπει τοὺς μαγεῖρους καὶ τοὺς ὑφαντὰς καὶ τοὺς ἄλλους ὑπηρέτας; Κάθε ἄλλο. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν σκέπτεται,

βάλλεται, ἀλλ' ἐν φροντίζει μόνον, τὴν αὐτῆς οἰκοδομεῖν ψυχὴν, τὸν ναὸν κοσμεῖν ἐκεῖνον τὸν ἅγιον οὐκ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις, οὐκ ἐπιτίμιασιν οὐδὲ ὑπογραφαῖς, οὐ ταῖς ἄλλαις δυσκολίαις καὶ μοχθηρίαις, ἀλλὰ
5 τῇ ἀγιωσύνῃ τῇ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ πνεῦμα.

4. «Ἡ δὲ γαμηθεῖσα», φησί, «μεριμνᾷ πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρὶ». Σφόδρα συνειῶς οὐκ ἤλθεν ἐπὶ τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐξέτασιν, οὐδὲ εἶπεν ὅσα πάσχουσι γυναῖκες ὑπὲρ τῆς εἰς τοὺς ἄνδρας ἀρεσκείας καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ,
10 τὸ μὲν βασανίζουσαι καὶ κονιῶσαι καὶ ἐτέραις κολάσει κατατείνουσαι, τὴν δὲ ἀνελευθερίας, κολακείας, ὑποκρισεως, μικροψυχίας, φροντίδων περιπτῶν καὶ ἀνονήτων πληροῦσαι. Ἀλλὰ μιᾷ ῥήσει πάντα ταῦτα αἰνιξάμενος ἀφῆκε τῷ συνειδῶτι τῶν ἀκουόντων αὐτὰ ἀναλογίσασθαι, καὶ δείξας οὕτω τῆς
15 παρθενίας τὴν ὑπεροχὴν καὶ πρὸς αὐτὸν ἄρας αὐτὴν τὸν οὐρανόν, πάλιν μεταίτησιν ἐπὶ τὴν τοῦ γάμου συγχώρησιν τὸν λόγον, πανταχοῦ δεδοικῶς μή τις τὸ προᾶγμα ἐπίταγμα εἶναι νομίση. Διόπερ οὐδὲ ἠροκέσθη ταῖς προιέραις περαινέσεσιν, ἀλλ' εἰπὼν, «Ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω», καὶ «Ἐὰν
20 γήμη ἢ παρθένος, οὐχ ἡμαρτε», πάλιν ἐνιαυθὰ φησιν «Οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω».

ος' "Οτι οὐχ ἡ παρθενία βρόχος
ἀλλὰ τὸ ἡμῖν ἀπρόθυμον.

1. Ὑπὲρ οὗ καὶ διαπορήσειεν ἂν τις εἰκότως, πῶς ἀνω-
25 τέρω λύσιν δεσμῶν τὸ προᾶγμα καλῶν καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῖν αὐτὸ συμβουλεύειν λέγων, καὶ ἵνα θλίψιν μὴ ἔχωμεν καὶ ἵνα ἀμέριμνοι ὦμεν καὶ ἐπειδὴ φεῖδεται ἡμῶν καὶ διὰ τούτων ἀπάντων δεικνὺς τὸ κοῦφον αὐτοῦ καὶ φορητὸν ἐνιαυθὰ φησιν «Οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω»;
30 Τί οὖν ἔστιν; Οὗ τὴν παρθενίαν βρόχον ἐκάλεσεν - ἄπαγε -

59. A' Κορ. 7, 34.

60. A' Κορ. 7, 25.

61. A' Κορ. 7, 35.

ἀλλὰ δι' ἓν φροντίζει μόνον, νὰ ἐποικοδομῇ τὴν ψυχὴν της, νὰ κοσμηῇ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ναὸν ὄχι μὲ χρυσᾶ στολίδια ἢ μαργαριτάρια, ὄχι μὲ σκόνας καλλωπισμοῦ καὶ βαφάς, οὔτε μὲ τὰς δυσκολίας καὶ μοχθηρίας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγιωσύνην τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος.

4. «Ἡ δὲ ἔγγαμος μεριμνᾷ», λέγει, «πῶς ν' ἀρέσῃ εἰς τὸν ἄνδρα»⁵⁹. Μὲ πάρα πολὺ μεγάλην σύνεσιν δὲν ἤλθε νὰ ἐξετάσῃ αὐτὰ τὰ πράγματα οὔτε εἶπεν ὅσα ὑποφέρουν αἱ γυναῖκες διὰ νὰ ἀρέσουν εἰς τοὺς ἄνδρας ὡς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, αἱ ὁποῖαι τὸ μὲν σῶμα βασανίζουν μὲ τὸ νὰ τὸ ἀλείφουν μὲ σκόνας καὶ μὲ τὸ νὰ τὸ ταλαιπωροῦν μὲ πολλὰ βάσανα, τὴν δὲ ψυχὴν τὴν γεμίζουν μὲ δουλικότητα, κολακείαν, ὑποκρισίαν, μικροψυχίαν, περιττὰς φροντίδας καὶ ἀνωφελεῖς. Ἀλλὰ μὲ μίαν λέξιν ἀφοῦ ὑπηνίχθη ὅλα αὐτά, ἄφησεν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀκροατῶν νὰ σκεφθῇ αὐτά, καὶ ἀφοῦ ἔδειξεν ἔτσι τὴν ὑπεροχὴν τῆς παρθενίας καὶ τὴν ὕψωσε καὶ μέχρι εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, πάλιν μεταφέρει τὸν λόγον εἰς τὴν συγχώρησιν τοῦ γάμου, φοβούμενος πάντοτε μήπως κανεῖς νομίση ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐντολή. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν ἠρκέσθη εἰς τὰς προηγουμένας συμβουλὰς, ἀλλ' ἀφοῦ εἶπε, «Δὲν ἔχω ἐντολήν τοῦ Κυρίου», καὶ «Ἐὰν συνάψῃ γάμον ἢ παρθένος δὲν ἡμάρτησεν»⁶¹, πάλιν ἐδῶ λέγει «Ὅχι διὰ νὰ σᾶς βάλω θηλιὰν εἰς τὸν λαιμόν»⁶¹.

*ος' Περὶ τοῦ ὅτι ἡ παρθενία δὲν εἶναι βρόχος,
ἀλλ' ἡ ἰδική μας ἀπροθυμία.*

1. Δι' αὐτὸ φυσικὸν εἶναι καὶ ν' ἀπορήσῃ κανεῖς πῶς, ἐνῶ προηγουμένως ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα λύσιν ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ λέγει ὅτι μᾶς συμβουλεύει διὰ τὸ συμφέρον μας, καὶ διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν θλίψιν καὶ νὰ εἴμεθα ἀμεριμνοί, καὶ ἐπειδὴ μᾶς λυπεῖται καὶ δεικνύων μὲ ὅλα αὐτὰ ὅτι ἡ παρθενία εἶναι ἐλαφρὰ καὶ ὑποφερτὴ, ἐδῶ λέγει «Ὅχι διὰ νὰ σᾶς βάλω θηλιὰν»; Τί συμβαίνει λοιπόν; Δὲν ὠνόμασε βρόχον τὴν παρθενίαν — μακριὰ μία τέτοια σκέψις — ἀλλὰ

ἀλλὰ τὸ μετὰ βίας καὶ ἀνάγκης αἰρεῖσθαι τοῦτο τὸ καλόν.
 Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει. Πᾶν ὅπερ ἂν διαζόμενος καὶ μετὰ τοῦ
 μὴ θούλεσθαι καταδέχηται τις, κἂν σφόδρα κοῦφον ἦ, πάν-
 των ἀφορησιότερον γίνεται καὶ ἀγχόνης χαλεπώτερον τὴν
 5 ἡμετέραν ἀποπνίγει ψυχὴν. Διὰ τοῦτο εἶπεν «Οὐχ ἵνα βρό-
 χον ὑμῖν ἐπιβάλω», τοῦτό ἐστιν ἅπαντα τὰ κατὰ τῆς παρ-
 θενίας εἶπον καὶ ἀπέδειξα, καὶ μετὰ ταῦτα ὁμοῦς ἅπαντα
 τὴν αἴρεσιν ὑμῖν ἐπιτρέπω τοῦ πράγματος, οὐχὶ μὴ βουλο-
 μένους ἔλκω πρὸς τὴν ἀρετὴν. Οὐδὲ γὰρ ὑμᾶς θλίψαι βου-
 10 λόμενος ταῦτα συνεβούλευσα, ἀλλ' ὥστε μὴ τὴν εὐσχήμονα
 προεδρίαν ὑπὸ τῶν βιωτικῶν ἐκκοπῆναι πραγμάτων.

2. Σὺ δέ μοι θεά κἀνταῦθα τοῦ Παύλου τὴν σύνεσιν,
 πῶς ταῖς παραιτήσεσι πάλιν παραίνεσιν ἐπεισήγαγε καὶ διὰ
 τῆς συγχωρήσεως συμβουλήν. Τὸ γὰρ εἰπεῖν «Οὐκ ἀναγκάζω
 15 ἀλλὰ παραινῶ», καὶ προσθεῖναι «διὰ τὸ εὐσχημον καὶ εὐ-
 πρόεδρον», ἔδειξε τῆς παρθενίας τὸ θαυμασιὸν καὶ τὸ κέρ-
 δος ὅσον ἡμῖν ἐν τῇ κατὰ Θεὸν ἀπ' αὐτῆς γίνεται πολιτεία.
 Οὐ γὰρ ἔστι τὴν βιωτικαῖς ἐμπεπλεγμένην φροντίσι καὶ παν-
 ταχοῦ περιελκομένην εὐπρόεδρον εἶναι, τῆς σπουδῆς καὶ
 20 σχολῆς ἀπάσης εἰς πολλὰ μεριζομένης, εἰς ἄνδρα λέγω καὶ
 οἰκίας ἐπιμέλειαν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἅπερ ὁ γάμος
 ἐπιούρεσθαι εἴωθεν.

οὗτ' "Οτι ἡ τὰ βιωτικὰ μεριμνῶσα οὐκ ἂν εἴη παρθένος.

Τί οὖν, φησιν, ὅταν καὶ ἡ παρθένος πολλὰ πραγματεύη-
 25 ται καὶ μερίμνας ἔχη βιωτικὰς; ἄπαγε· ἔξω ταύτην ἔλκυσας

τὸ ν' ἀκολουθήσῃ κανεῖς αὐτὸ τὸ καλὸν μὲ τὴν βίαν καὶ τὸν ἔξαναγκασμόν. Καὶ πράγματι ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα. Κάθε τι ποῦ τὸ ἀποδέχεται κανεῖς μὲ τὴν βίαν καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐλαφρόν, γίνεται τὸ ἰπὸ ἀφόρητον ἀπὸ ὄλα καὶ πνίγει τὴν ψυχὴν μας φοβερώτερα καὶ ἀπὸ τὴν ἀγχόνην. Διὰ τοῦτο εἶπεν· «Ὅχι διὰ νὰ σᾶς βάλω θηλιὰν εἰς τὸν λαιμόν», πρᾶγμα ποῦ σημαίνει· Ὅλα τὰ καλὰ τῆς παρθενίας σᾶς τὰ εἶπα καὶ σᾶς τὰ ἀπέδειξα καὶ μετὰ ἀπὸ ὄλα αὐτὰ ὅμως ἀφήνω τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐκλογὴν σας, καὶ δὲν σᾶς σύρω πρὸς τὴν ἀρετὴν χωρὶς νὰ τὸ θέλετε. Οὔτε βέβαια σᾶς ἔδωσα αὐτὰς τὰς συμβουλάς ἐπειδὴ θέλω νὰ σᾶς στενοχωρήσω, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐμποδισθῇ ἡ ὡραία προσπάθειά σας ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα.

2. Σὺ ὅμως σὲ παρακαλῶ πρόσεχε καὶ ἐδῶ τοῦ Παύλου τὴν σύνεσιν, πῶς μὲ τὰς ὑπεκφυγὰς εἰσήγαγε καὶ πάλιν τὴν παραίνεσιν καὶ μὲ τὴν παραχώρησιν τὴν συμβουλήν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῇ· «Δὲν σᾶς ἀναγκάζω, ἀλλὰ σᾶς συμβουλεύω», καὶ νὰ προσθέσῃ «διὰ νὰ δείξετε καλὴν συμπεριφορὰν καὶ νὰ μείνετε στερεοί», ἔδειξε τὸ ἀξιοθαύμαστον τῆς παρθενίας καὶ τὸ πόσον μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος μας ἀπὸ αὐτὸν τὸν τρόπον ζωῆς σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὴ ποῦ εἶναι μπλεγμένη μὲ τὰς κοσμικὰς φροντίδας καὶ εἶναι περισπασμένη παντοῦ, νὰ ἀφοσιώνεται μὲ ζῆλον εἰς τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου, τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ φροντίς της καὶ ὅλη ἡ ἐνέργειά της διασπᾶται εἰς πολλὰ μέρη, δηλαδὴ εἰς τὸν ἄνδρα, τὴν φροντίδα τῆς οἰκίας καὶ εἰς ὄλα τὰ ἄλλα ποῦ ὁ γάμος συνήθως ἐπισύρει μαζί του.

οὗ· Περὶ τοῦ ὅτι αὐτὴ ποῦ μεριμνᾷ διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα δὲν εἶναι παρθένος.

Τί λοιπόν, λέγει, ὅταν καὶ ἡ παρθένος ἀσχολῆται μὲ πολλὰ πράγματα καὶ ἔχη κοσμικὰς φροντίδας; Μακρὰ μιά τέτοια σκέψις· αὐτὴν θὰ τὴν ἀποχωρίσωμεν ἀπὸ τὸν χο-

τοῦ τῶν παρθένων χοροῦ. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ μὴ γαμηθῆναι
 ποιῆσαι παρθένον, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς ψυχικῆς ἀγνείας, ἀγνεί-
 αν δὲ λέγω οὐ τὸ πονηρᾶς καὶ αἰσχροῦς ἐπιθυμίας ἀπηλλάχθαι
 μόνον καὶ καλλωπισμάτων καὶ περιεργίας, ἀλλὰ καὶ φρον-
 5 τίδος εἶναι καθαρὰν βιωτικῆς. Ἐὰν δὲ μὴ τοῦτο ᾖ, τί τὸ
 ὄφελος τῆς σωματικῆς καθαρότητος; Ὡσπερ γὰρ σιραιώτιον
 οὐδὲν αἰσχροτέρον γένοιτ' ἂν τὰ ὄπλα ρίψαντος καὶ καπηλεί-
 οισ σχολάζοντος, οὕτως οὐδὲ παρθένων ἀσχημονέστερον βιω-
 τικαῖς ἐνδεδεμένων φροντίσι. Καὶ γὰρ αἱ πέντε ἐκεῖναι καὶ
 10 λαμπάδας εἶχον καὶ παρθενίαν ἤσκησαν, ἀλλ' οὐδενὸς τού-
 των ἀπώναντο, ἀλλὰ, τῶν θυρῶν ἀποκλεισθεισῶν, ἔμενον ἔ-
 ξω καὶ ἀπώλλυντο. Καὶ γὰρ ἡ παρθενία διὰ τοῦτο καλόν,
 ὅτι πᾶσαν ἐκκόπτει φροντίδος ὑπόθεσιν περιττῆς καὶ πᾶσαν
 σχολὴν τοῖς κατὰ Θεὸν ἀνατίθησιν ἔργοις, ὡς ἂν μὴ τοῦτο
 15 ἔχοι, πολὺ τοῦ γάμου πάλιν ἐλάτιον γίνεται, ἀκάνθας ἐν
 τῇ ψυχῇ περιφέρουσα καὶ τὸν καθαρὸν καὶ οὐράνιον συμπνί-
 γουσα σπόρον.

οἷ' Διὰ τί μὴ σφόδρα καθάπτεται τοῦ νομίζοντος
 ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ παρθένον.

20 1. «Εἰ δέ τις», φησὶν, «ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον
 αὐτοῦ νομίζει, εἴαν ἡ ὑπέρακμος καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι,
 ὃ θέλει ποιεῖω, οὐχ ἁμαρτάνει, γαμείωσαν». Τί λέγεις,
 ὃ θέλει ποιεῖω; Καὶ οὐ διορθοῖς τὴν ἐσφαλμένην γνώμην
 ἀλλ' ἐπιτρέπεις γαμεῖν; Διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπες, εἰ δὲ ἀσχημο-
 25 νεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἄθλιός ἐσσι καὶ ταλαί-
 πωρος, πρᾶγμα οὕτω θαυμασιὸν ἐπονείδιστον εἶναι νομίζων;
 Διὰ τί μὴ συνεβούλευσας ταύτης ἀπαλλαγένια τῆς ὑποψίας,

ρόν τῶν παρθένων. Διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ τὴν κάνη παρθέ-
νον τὸ νὰ μείνη ἄγαμος, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ τῆς ψυχῆς
ἢ ἀγνότης, καὶ ἀγνότητα ὀνομάζω ὄχι μόνον τὸ νὰ εἶναι
ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰς πονηρὰς καὶ αἰσχρὰς ἐπιθυμίας καὶ
ἀπὸ τοὺς καλλωπισμοὺς καὶ τὴν περιέργειαν, ἀλλὰ καὶ νὰ
εἶναι καθαρὰ ἀπὸ τὴν κοσμικὴν φροντίδα. Ἐὰν ὅμως δὲν
συμβαίνει αὐτό, ποῖον τὸ ὄφελος τότε τῆς σωματικῆς κα-
θαρότητος; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ
ὑπάρξῃ τίποτε αἰσχροτέρου ἀπὸ τὸν στρατιώτην ἐκεῖνον
πού, ἀφοῦ ἔρριψε τὰ ὄπλα, περνᾷ τὴν ὥραν τοῦ εἰς τὰ κα-
πηλεῖα, ἔτσι δὲν ὑπάρχει πιὸ ἀπρεπέστερον πρᾶγμα ἀπὸ
τὰς παρθένους ἐκεῖνας πού εἶναι δεμένα μὲ κοσμικὰς φρον-
τίδας. Καθ' ὅσον αἱ πέντε ἐκεῖναι παρθένοι καὶ λαμπάδες
εἶχον καὶ παρθενίαν ἤσκησαν, καὶ ὅμως δὲν ὠφελήθησαν
εἰς τίποτε ἀπὸ αὐτό, ἀλλ' ἀφοῦ ἔκλεισαν αἱ θύραι, ἔμεινον
ἔξω καὶ ἐχάθησαν. Καθ' ὅτι ἡ παρθενία διὰ τοῦτο εἶναι κα-
λὸν πρᾶγμα, διότι ἀποκόπτει κάθε ἀφορμὴν περιττῆς φρον-
τίδος καὶ ἀναθέτει κάθε ἀσχολίαν τῆς εἰς τὰ ἔργα τοῦ
Θεοῦ, διότι ἐὰν δὲν τὸ ἔχῃ αὐτό, γίνεται καὶ πάλιν πολὺ
πιὸ κατωτέρα ἀπὸ τὴν ἔγγαμον, γεμίζουσα τὴν ψυχὴν τῆς
μὲ ἀκάνθας πού καταπνίγουν τὸν καθαρὸν καὶ οὐράνιον
σπόρον.

*ση' Διατί δὲν ἐλέγχει μὲ ἀυστηρότητα ἐκεῖνον πού
θεωρεῖ ἄσχημον πρᾶγμα τὸ νὰ εἶναι ἡ κόρη του παρθένος*

1. «Ἐὰν ὅμως κάποιος», λέγει, «νομίζῃ ὅτι εἶναι ἄσχη-
μον πρᾶγμα νὰ εἶναι ἡ κόρη του παρθένος, ἐὰν αὐτὴ εἶναι
ὑπερηλικιομένη καὶ θέλει νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ, ἄς κάνη αὐ-
τὸ πού θέλει δὲν ἁμαρτάνει ἄς τὴν ὑπανδρεύσῃ»⁶². Τί
λέγεις; ἄς κάνη αὐτὸ πού θέλει; Δὲν διορθώνεις τὴν ἐ-
σφαλμένην γνώμην, ἀλλ' ἐπιτρέπεις νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ;
Καὶ διατί δὲν εἶπες, Ἐὰν ὅμως νομίζῃ ὅτι εἶναι ἄσχημον
πρᾶγμα νὰ μείνη ἡ κόρη του παρθένος, εἶναι ἄθλια καὶ
δυστυχῆς, διότι θεωρεῖ ἀτιμωτικὸν ἓνα πρᾶγμα τόσο ἄ-
ξιον θαυμασμοῦ; Διατί δὲν ἐσυμβούλευσες ν' ἀπαλλαγῇ

ἀπαγαγεῖν τοῦ γάμου τὴν αὐτοῦ θυγατέρα; Ὅτι, φησί, τῶν σφόδρα ἀσθενῶν καὶ χαμαὶ συρομένων ἦσαν αἱ τοιαῦται ψυχαί· τὰς δὲ οὕτω διακειμένας οὐκ ἐνῆν ἀθρόον ἀναγαγεῖν ἐπὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς παρθενίας λόγους. Ὁ γὰρ οὕτω πρὸς τὰ
 5 τοῦ κόσμου πράγματα ἐπισημένος καὶ τὸν παρόντα βίον θαυμάζων, ὡς καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην παραίνεσιν αἰσχύνῃς ἄξιον εἶναι νομίζειν, ὃ τῶν οὐρανῶν ἄξιόν ἐστι καὶ τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας ἐγγύς, πῶς ἂν ἠνέσχειτο συμβουλῆς εἰς τοῦτο ἐναγούσης αὐτόν; Καὶ τί θαυμασιὸν εἰ ἐπὶ πράγμα-
 10 τος συγκεχωρημένου τοῦτο ὁ Παῦλος ἐποίησεν, ὅπου γε ἐπὶ κεκωλυμένου καὶ παρανόμου τὸ αὐτὸ πάλιν ποιεῖ;

2. Οἷόν τι λέγω· τὸ τῆς τῶν βρωμάτων παραιτηρήσεως ἔχεσθαι καὶ τοῦτο μὲν ἐγκρίνειν, ἐκεῖνο δὲ ἐκβάλλειν, Ἰουδαϊκῆς ἀσθενείας ἦν, ἀλλ' ὅμως ἦσαν παρὰ Ῥωμαίοις οἱ
 15 ταύτην ἔχοντες τὴν ἀσθένειαν, καὶ οὐ μόνον αὐτῶν οὐ κατηγόρησε μετὰ σφοδρότητος, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι τούτου πλέον ποιεῖ. Τοὺς γὰρ ἁμαρτάνοντας ἀφείς τοῖς ἐπιχειροῦσι κωλύειν αὐτοὺς ἐπιτιμᾷ λέγων· «Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου;». Ἄλλ' οὐχ ὅτι Κολοσσαεῦσιν ἐπέσειλε τοῦτο ἐποίησεν,
 20 ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἐξουσίας καὶ καθάπτεται αὐτῶν καὶ φιλοσοφεῖ λέγων· «Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει». Καὶ πάλιν· «Εἰ ἀπεθάνετε ἐν Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζετε, μὴ ἄφη μηδὲ γεύση μηδὲ θίγης ἃ ἐσὶ πάντα εἰς φθορὰν τῇ
 25 ἀποχρήσει;».

3. Τί δήποτε οὖν τοῦτο ποιεῖ; Ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν ἰσχυροί, Ῥωμαῖοι δὲ πολλῆς ἔτι τῆς συγκαταβάσεως ἐδέοντο,

63. Ρωμ. 14, 10.

64. Κολ. 2, 16.

65. Κολ. 2, 20 - 22.

ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπόψιαν καὶ νὰ τὴν κρατήσῃ τὴν κόρην του μακρὰ ἀπὸ τὸν γάμον; Διότι, λέγει, αὐταὶ αἱ ψυχαὶ ἦσαν ἀνθρώπων πάρα πολὺ ἀδυνάτων πνευματικὰ καὶ προσηλωμένων εἰς τὰ γήϊνα πράγματα καὶ τὰς ψυχὰς ποὺ εὐρίσκοντο εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὰς ὀδηγήσῃ διὰ μιᾶς εἰς τοὺς λόγους διὰ τὴν παρθενίαν. Διότι αὐτὸς ποὺ εἶναι ἔτσι ἀφωσιωμένος εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ θαυμάζει τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὥστε καὶ μετὰ ἀπὸ μίαν τέτοιαν συμβουλήν νὰ θεωρῇ τὴν παρθενίαν πρᾶγμα ἄξιον ἐντροπῆς, αὐτὸ ποὺ εἶναι ἄξιον τῶν οὐρανῶν καὶ ἐγγίζει τὸν ἀγγελικὸν τρόπον ζωῆς, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀνεχθῇ συμβουλήν ποὺ νὰ ὀδηγῇ αὐτὸν πρὸς αὐτό; Καὶ τί τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ, ἐὰν αὐτὸ ὁ Παῦλος τὸ ἔκαμε διὰ πρᾶγμα ποὺ ἐπιτρέπεται, τὴν στιγμὴν ποὺ τὸ ἴδιο πρᾶγμα κάμνει καὶ πάλιν διὰ πρᾶγμα ἀπηγορευμένον καὶ παράνομον;

2. Αὐτὸ ποὺ ἐννοῶ εἶναι τὸ ἐξῆς: Τὸ ν' ἀποδεχώμεθα τὰς διακρίσεις διὰ τὰς τροφὰς καὶ ἄλλην μὲν νὰ ἐγκρίνωμεν, ἄλλην δὲ νὰ ἀπορρίπτωμεν, ἦτο ἔργον τῆς ἰουδαϊκῆς ἀδυναμίας, ἀλλ' ὅμως ὑπῆρχον καὶ μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων ποὺ εἶχον αὐτὴν τὴν ἀδυναμίαν, καὶ ὄχι μόνον δὲν κατηγορήσεν αὐτοὺς μὲ ἀυστηρότητα, ἀλλὰ καὶ κάμνει κάτι ἄλλο πολὺ περισσότερον ἀπὸ αὐτό. Διότι, ἀφοῦ ἄφησε τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἐπιτιμᾷ αὐτοὺς ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν, λέγων· «Σὺ δὲ διατί κατακρίνεις τὸν ἀδελφόν σου;»⁶³. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἔκαμνε τὸ ἴδιο πρᾶγμα γράφων πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς, ἀλλὰ μετὰ μεγάλης δυνάμεως καὶ ἐλέγχει αὐτοὺς καὶ φιλοσοφεῖ, λέγων· «Ἄς μὴ σᾶς κρίνη λοιπὸν κανεὶς διὰ τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ποτὰ»⁶⁴. Καὶ πάλιν· «Ἐφ' ὅσον ἀπεθάνατε μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν ὡς πρὸς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, διατί δίδετε παραγγέλματα ὡσὰν νὰ ζῆτε μέσα εἰς τὸν κόσμον, λέγοντες, μὴ τὸ πιάσης, μὴ τὸ γευθῆς, μὴ τὸ ἐγγίσης, πράγματα ποὺ μετὰ τὴν χρῆσιν των καταστρέφονται;»⁶⁵.

3. Διατί λοιπὸν τέλος πάντων τὸ κάμνει αὐτό; Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν πνευματικὰ ἰσχυροί, ἐνῶ οἱ Ῥωμαῖοι

καὶ περιέμεινε πρότερον τὴν πίστιν ἐν ταῖς ἐκείνων παγῆναι ψυχαῖς, δεδοικῶς μὴ πρὸ καιροῦ καὶ τοῦ δέοντος θάτιον ἐπὶ τὸ τὰ ζιζάνια ἀνασπάσαι ἐλθὼν πρόρριζα μετ' αὐτῶν συνασπάσῃ καὶ τὰ τῆς ὑγιουῦς διδασκαλίας φυτά. Διὰ τοῦτο
 5 οὔτε καθικνεῖται αὐτῶν σφοδρῶς οὔτε ἀνεπιτιμήτους ἀφήσιν ἀλλὰ καθάπεται μὲν, ἀνυλόπιως δὲ καὶ λανθανόντως καὶ ἐν τῇ τῶν ἐτέρων ἐπιτιμήσει. Τὸ γὰρ λέγειν, «Τῷ ἰδίῳ Κυρίῳ σιτήκει ἢ πίπει», δοκεῖ μὲν ἐπισιομίζειν τὸν ἐπιπλήτιοντα ἐκείνῳ. τὸ δὲ ἀληθὲς τὴν τούτου δάκνει ψυχὴν, ἐμφαίνων
 10 ὅτι τὸ τὰ τριαῦτα αἰρεῖσθαι οὐ τῶν θεβαίων οὐδὲ τῶν παγίως ἐσιώτων ἐσίν, ἀλλὰ τῶν ἔτι σαλευομένων, τῶν μὴ ἰσιαμένων καὶ πεσεῖν κινδυνευόντων.

4. Τὸν αὐτὸν δὴ κἀντιᾶνθα φυλάττει νόμον διὰ τὴν πολλὴν ἀσθένειαν τοῦ αἰσχυνομένου τῷ πράγματι. Οὐ γὰρ φα-
 15 νερῶς πρὸς αὐτὸν ἀποιεῖνεται, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπαίνοις τοῦ τὴν ἑαυτοῦ διατηροῦντος παρθένον δίδωσιν αὐτῷ σφοδρὰν τὴν πληγὴν. Τί γὰρ φησιν; «Ὅς δὲ ἔσσηκεν ἔδραϊος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Τοῦτο δὲ πρὸς ἀντιδιαστολὴν εἴρηται τοῦ εὐκόλως καὶ εὐχερῶς περιφερομένου καὶ οὐδέποτε βέβαια
 20 θαδίζειν εἰδότιος οὐδὲ ἐσιάναι μετὰ πολλῆς τῆς ἀνδρείας. Εἶτα, ἐπειδὴ συνεῖδεν ἰκανὸν ὄντα τὸν λόγον δακεῖν τὴν ἐκείνου ψυχὴν, ὄρα πῶς αὐτὸν συνεσκίασε πάλιν αἰτίαν ἐπαγαγὼν οὐ σφόδρα κατηγορίας ἀξίαν. Εἰπὼν γὰρ «Ὅς δὲ ἔσσηκεν ἔδραϊος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», προσέθηκε «Μὴ ἔχων ἀνάγκην,
 25 ἔξουσίαν δὲ ἔχων». Καίτοι ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν ὅς δὲ ἔσσηκεν ἔδραϊος καὶ μὴ νομίζων τὸ πρᾶγμα ἀσχημοσύνην εἶναι· ἀλλὰ τοῦτο πληκτικώτερον ἦν. Διὸ ἕτερον ἀντὶ τούτου προσέθηκε παραμυθούμενος αὐτὸν καὶ διδοὺς μᾶλλον ἐπὶ ταύτην

66. Ρωμ. 14, 4.

67. Α' Κορ. 7, 37.

ἐχρειάζοντο ἀκόμη πολλῆς συγκαταβάσεως, καὶ ἐπερίμενε πρῶτα νὰ σταθεροποιηθῇ ἡ πίστις μέσα εἰς τὰς ψυχὰς των, φοβούμενος μήπως, ἐρχόμενος πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν καὶ γρηγορώτερα ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται ν' ἀποκόψη τὰ ζιζάνια, ἐκριζώση μαζί μὲ αὐτὰ καὶ τὰ ὑγιῆ φυτὰ τῆς διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο δὲν ψέγει αὐτοὺς μὲ ἀύστηρότητα οὔτε τοὺς ἀφήνει χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιτιμήσῃ, ἀλλὰ τοὺς ἐπιτιμᾷ μὲν ἀλλ' ἀνύποπτα καὶ κατὰ τρόπον κεκαλυμμένον καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐπιτιμᾷ τοὺς ἄλλους. Διότι τὰ λόγια του, «Διὰ τὸν ἴδιον Κύριον μένει ἢ πίπτει ἀπὸ τὴν πίστιν»⁶⁶, φαίνεται μὲν ὅτι ἀποστομώνουν ἐκεῖνον ποὺ ἐπικρίνει αὐτόν, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως πληγώνουν τὴν ψυχὴν ἐκεῖνου, δεικνύων, ὅτι τὸ νὰ προτιμᾷ κανεὶς αὐτὰ εἶναι δεῖγμα ὄχι τῶν σταθερῶν καὶ ἀκλονήτων εἰς τὴν πίστιν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκείνων ποὺ ἀκόμη ταλαντεύονται, ποὺ δὲν στέκονται σταθερὰ καὶ κινδυνεύουν νὰ πέσουν.

4. Τὸν ἴδιον λοιπὸν νόμον τηρεῖ καὶ ἐδῶ, λόγῳ τῆς μεγάλης πνευματικῆς ἀτελείας αὐτοῦ ποὺ αἰσθάνεται ἐντροπὴν διὰ τὴν παρθενίαν. Διότι δὲν ἀπευθύνεται πρὸς αὐτόν φανερά, ἀλλ', ἐπαινῶν αὐτόν ποὺ διατηρεῖ τὴν κόρην του παρθένον, τοῦ δίδει ἰσχυρὸν πλήγμα. Τί λέγει δηλαδῆ, «Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀκλόνητον τὴν πίστιν εἰς τὴν καρδίαν του»⁶⁷. Αὐτὸ ἐλέχθη πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐκεῖνου ποὺ περιφέρεται μὲ εὐκολίαν καὶ εὐχέρειαν καὶ δὲν γνωρίζει ποτὲ νὰ βαδίζῃ σταθερὰ οὔτε νὰ στέκεται μὲ πολλὴν ἀνδρείαν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ὁ λόγος ἦτο ἰκανὸς νὰ πληγώσῃ τὴν ψυχὴν του, πρόσεχε πῶς πάλιν ἐπεσκίασεν αὐτόν, προσθέσας αἰτίαν, ἀξίαν ὄχι πολὺ μεγάλης κατηγορίας. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Αὐτὸς δὲ ποὺ ἔχει ἀκλόνητον τὴν πίστιν εἰς τὴν καρδίαν του», ἐπρόσθεσε· «Καὶ δὲν ἐξαναγκάζεται ἀπὸ πουθενά, ἀλλ' εἶναι κύριος τῆς θελήσεώς του». Μολονότι βέβαια θὰ ἦτο πιὸ φυσικὸν νὰ εἰπῇ· Αὐτὸς δὲ ποὺ εἶναι ἀκλόνητος καὶ δὲν θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα ἄξιον ἐντροπῆς· ἀλλ' αὐτὸ ἔδιδε μεγαλύτερον πλήγμα. Διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν ἄλλο ἀντ' αὐτοῦ, παρηγορῶν αὐτόν καὶ διὰ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἀφορμὴν νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὴν τὴν αἰτίαν.

ἔλθειν τὴν αἰτίαν. Οὐ γὰρ οὕτω δεινὸν τὸ προᾶγμα δι' ἀνάγκην κωλύειν ὡς δι' αἰσχύνην. Τοῦτο μὲν γὰρ ψυχῆς ἐστὶν ἀνάνδρου καὶ ταλαιπώρου, ἐκεῖνο δὲ καὶ διεστραμμένης καὶ οὐδὲ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ἐπισταμένης κρίνειν ὀρθῶς.

5 5. Ἀλλὰ τούτων οὕπω τῶν λόγων ἦν ὁ καιρὸς, ἐπεὶ ὅτι γε οὐδὲ ἀνάγκης ἐπικειμένης θέμις τὴν προσηρημένην παρῆνεύειν κωλύεσθαι, ἀλλὰ πρὸς πάντα ἴσιασθαι χρὴ γενναίως τὰ διακόπιοινα τὴν καλὴν ταύτην ὁρμήν, ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστός· «Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου
10 ἄξιος». Ὅταν γὰρ τι μειώμεν τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων, ἅπας ὁ κωλύων ἐχθρὸς ἔστω καὶ πολέμιος, καὶ πατὴρ ἢ καὶ μήτηρ καὶ ὅτισοῦν ἕτερος. Ἀλλ' ὁ Παῦλος ἔτι διαβασιάζων τῶν ἀκουόντων τὸ ἀτιλὲς ταῦτα ἔγραφε, λέγων· «Ὅς δὲ ἔσποιηκεν ἔδραϊος μὴ ἔχων ἀνάγκην». Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου
15 τὸν λόγον ἔσποιησε, καίτοι γε τὸ «Μὴ ἔχων ἀνάγκην» καὶ «Ἐξουσίαν ἔχων» ταυτίον ἐστίν.

6. Ἀλλὰ τῷ μήκει τοῦ λόγου καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν συγχωρήσεων τὴν εὐτελεῆ καὶ μικρὰν παραμυθεῖται διάνοιαν, μετὰ τούτων καὶ ἑτέραν αἰτίαν προσθεῖς τὸ «Ὅς κέκρικεν
20 ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἐλεύθερον εἶναι οὐδὲ ἀπὸ τούτου μόνον ὑπεύθυνός ἐστιν, ἀλλ' ὅταν ἔληται καὶ κρίνη τότε καλῶς ποιεῖ. Εἶτα ἵνα μὴ νομίσης διὰ τὴν πολλὴν συγκατάβασιν μηδὲν εἶναι τὸ μέσον, τίθησι πάλιν τὴν διαφορὰν μεθ' ὑποστολῆς μέν, τίθησι δ' ὅμως λέγων· «Ὡστε καὶ ὁ
25 ἐγκαμίζων καλῶς ποιεῖ, ὁ δὲ μὴ ἐγκαμίζων κρεῖττον ποιεῖ». Ἀλλ' ἐνιαῦθα μὲν ὅσον τὸ κρεῖττον οὐκ ἔδειξε διὰ τὴν αὐτὴν πάλιν αἰτίαν, σὺ δὲ εἰ θέλεις μαθεῖν ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν

68. Ματθ. 10, 37.

69. Α' Κορ. 7, 38.

Διότι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τόσο φοβερόν ὅταν κανεῖς τὸ ἐμποδίζη ἀπὸ ἀνάγκην, ὅσον εἶναι ὅταν τὸ ἐμποδίζη ἀπὸ ἐντροπήν. Καθ' ὅσον αὐτὸ μὲν εἶναι δεῖγμα ψυχῆς ἀνάνδρου καὶ ἀθλίας, ἐκεῖνο δὲ διεστραμμένης καὶ ποῦ δὲν γνωρίζει νὰ κρίνη ὀρθῶς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων.

5. Ἄλλὰ δὲν ἦτο ἀκόμη ὁ καιρὸς δι' αὐτὰ τὰ λόγια, καὶ τὸ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται, ἀνάγκης ἐπικειμένης, νὰ ἐμποδίζωμεν αὐτὴν ποῦ ἐπροτίμησε τὴν παρθενίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀνθιστάμεθα μὲ γενναιότητα πρὸς ὅλα ἐκεῖνα ποῦ ἐμποδίζουν αὐτὴν τὴν καλὴν ὁρμήν, ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστός· «Αὐτὸς ποῦ ἀγαπᾷ τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα του περισσότερον ἀπὸ ἐμένα δὲν εἶναι ἄξιος διὰ μαθητῆς μου»⁶⁸. Διότι ὅταν πράττωμεν κάτι ἀπὸ τὰ ἄρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, πρέπει νὰ θεωρῆται ἐχθρὸς καὶ πολέμιος ὁ καθένας ποῦ μᾶς ἐμποδίζει, εἴτε εἶναι πατέρας εἴτε μητέρα εἴτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος. Ἄλλ' ὁ Παῦλος ἀνεχόμενος ἀκόμη τὴν πνευματικὴν ἀτέλειαν τῶν ἀκροατῶν του ἔγραφεν αὐτά, λέγων· «Ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἀκλόνητον τὴν καρδίαν του καὶ δὲν εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ἀνάγκης». Καὶ δὲν ἐσταμάτησε τὸν λόγον ἐδῶ, μολονότι βέβαια τὸ «Μὴ ἔχων ἀνάγκην καὶ τὸ «Ἐξουσίαν ἔχων», σημαίνουν τὸ ἴδιο.

6. Ἄλλὰ μὲ τὸ μῆκος τοῦ λόγου καὶ τὰς συνεχεῖς παραχωρήσεις παρηγορεῖ τὴν εὐτελεῆ καὶ χαμηλὴν διάνοιαν, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ προσθέτει καὶ ἄλλην αἰτίαν· «Ὁ ὁποῖος ἀπεφάσισεν αὐτὸ μέσα εἰς τὴν καρδίαν του». Διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι κανεῖς ἐλεύθερος, οὔτε μόνον ὅταν εἶναι ἐλεύθερος εἶναι ὑπεύθυνος, ἀλλὰ τότε ἐνεργεῖ καλῶς ὅταν ἐκλέξη κάτι ἀφοῦ πρῶτα τὸ ἐξετάσῃ. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς συγκαταβάσεως δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν, ἀναφέρει πάλιν τὴν διαφορὰν μὲ κάποια ἐπιφύλαξιν μὲν, ἀλλ' ὅπωςδήποτε τὴν ἀναφέρει· «Ὡστε καὶ ἐκεῖνος ποῦ τὴν ὑπανδρεύει ἐνεργεῖ καλῶς, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν τὴν ὑπανδρεύει ἐνεργεῖ καλύτερα»⁶⁹. Καὶ ἐδῶ μὲν ἔδειξε πόσον καλύτερα ἐνεργεῖ, διὰ τὴν ἰδίαν καὶ πάλιν αἰτίαν, σὺ ὅμως ἐὰν θέλῃς νὰ μάθῃς ἄκουσε τὸν Χριστὸν ποῦ λέγει· «Οὔτε οἱ ἄνδρες

ὡς ἄγγελοι ἐν οὐρανῶ». Εἶδες τὸ μέσον, ποῦ τὸ θνητὸν ἢ παρθενία ἀνθρώπον αἶρει, ὅταν ὄντως ἢ παρθενία;

οἱθ' "Ὅτι τῶν ἀγγέλων οὐδὲν ἀπειχον οἱ περὶ τὸν Ἡλίαν καὶ ὅτι ἡ παρθενία τοιούτους αὐτοὺς ἐποίησεν.

5 1. Τί γὰρ τῶν ἀγγέλων ἀπειχον, εἰπέ μοι, ὁ Ἡλίας, ὁ Ἐλισσαῖος, ὁ Ἰωάννης, οὔτιοι οἱ γνήσιοι τῆς παρθενίας ἐρασταί; Οὐδέν, ἀλλ' ἢ ὅσον θνητῇ προσεδέδεντο φύσει. Τὰ δὲ ἄλλα εἴ τις ἀκριβῶς ἐξειάσειεν, οὐδὲν χειρόν ἐκείνων εὐρήσει διακειμένους. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ τὸ δοκοῦν ἐλάτιωμα
10 εἶναι μέγα εἰς ἐγκωμίου λόγον ἐστί. Τὸ γὰρ γῆν οἰκοῦντας καὶ τῇ τῆς θνητῆς φύσεως ὑποκειμένους ἀνάγκη δυνηθῆναι φθάσαι πρὸς ἐκείνην τὴν ἀρειήν, ὅρα πόσης ἀνδρείας, πόσης φιλοσοφίας ἦν. "Ὅτι δὲ αὐτοὺς ἡ παρθενία τοιούτους ἐποίησε δῆλον ἐκεῖθεν· εἰ γὰρ γυναῖκα εἶχον καὶ παῖδας, οὐκ ἂν
15 εὐκλως τὴν ἐρημίαν ὤκησαν, οὐκ οἰκίας κατεφρόνησαν, οὐκ ἂν τῆς ἄλλης τοῦ θίου κατασκευῆς. Νῦν δὲ πάντων τούτων ἀπολυθέντες τῶν δεσμῶν ὡς ἐν οὐρανοῖς ὄντες οὔτως διέτριβον ἐπὶ τῆς γῆς. Οὐ τοίχων ἐδέοντο, οὐκ ὄροφῆς, οὐ κλίνης, οὐ τραπέζης, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων ἰνός, ἀλλ' ἀντὶ μὲν σιέ-
20 γης εἶχον τὸν οὐρανόν, ἀντὶ δὲ κλίνης τὴν γῆν, ἀντὶ δὲ τραπέζης τὴν ἐρημίαν.

2. Καὶ προᾶγμα ὁ τοῖς ἄλλοις αἴτιον εἶναι λιμοῦ δοκεῖ τῆς ἐρημίας ἢ ἀκαρπία, τοῦτο τοὺς ἀγίους ἐκείνους ἐν ἀφθονίᾳ καθίστησιν. Οὐ γὰρ ἀμπέλων αὐτοῖς ἐδέησεν οὐδὲ ληνῶν οὐ-
25 δὲ λητίων οὐδὲ ἀμητοῦ, ἀλλὰ τὸ μὲν ποτὸν αὐτοῖς ἀφθονον

συνάπτουν γάμον, οὔτε αἱ γυναῖκες ὑπανδρεύονται, ἀλλ' ζοῦν ὅπως οἱ ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανόν»⁷⁸. Εἶδες τὴν διαφορὰν, ποῦ αὐτόματα ὑψώνει ἡ παρθενία τὸν θνητόν, ὅταν εἶναι πραγματικὴ παρθενία;

οθ' Περὶ τοῦ ὅτι οἱ περὶ τὸν προφήτην Ἑλίαν δὲν διέφερον καθόλου ἀπὸ τοὺς ἄγγέλους καὶ ὅτι τέτοιους τοὺς ἔκαμεν ἡ παρθενία.

1. Εἰπέ μου λοιπόν, εἰς τί διέφερον ἀπὸ τοὺς ἄγγέλους ὁ Ἑλίᾱς, ὁ Ἐλισσαῖος, ὁ Ἰωάννης, αὐτοὶ οἱ γνήσιοι ἐρασταὶ τῆς παρθενίας; Εἰς τίποτε, παρὰ μόνον ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἦσαν ἐνδεδυμένοι μὲ τῆν θνητὴν φύσιν. Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἄλλα, ἐὰν κανεῖς τὰ ἐξετάση μὲ ἀκρίβειαν, θὰ εὔρη ὅτι ἔζων ὄχι κατώτερα ἀπὸ τοὺς ἄγγέλους. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἐλάττωμα, εἶναι ἄξιον πολλῶν ἐγκωμίων. Τὸ ὅτι δηλαδὴ κατοικοῦντες εἰς τὴν γῆν καὶ εὐρισκόμενοι κάτω ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς θνητῆς φύσεως κατώρθωσαν νὰ φθάσουν πρὸς ἐκείνην τὴν ἀρετὴν, πρόσεχε πόσης ἀνδρείας ἦτο καὶ πόσης φιλοσοφίας. Τὸ ὅτι δὲ αὐτοὺς τοὺς ἔκαμε τέτοιους ἡ παρθενία, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· διότι ἐὰν εἶχον γυναῖκα καὶ παιδιά, δὲν θὰ ἤμποροῦσαν εὐκόλα νὰ κατοικήσουν εἰς τὴν ἐρημίαν, δὲν θὰ ἐπεριφρονοῦσαν τὴν οἰκίαν των καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα τῆς ζωῆς. Ἐνῶ τώρα, ἀπαλλαγέντες ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ δεσμά, ἔτσι ἔζων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὡσὰν νὰ ἔζων εἰς τὸν οὐρανόν. Δὲν εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ τοίχους, οὔτε ἀπὸ στέγην, οὔτε ἀπὸ κλίνην, οὔτε ἀπὸ τράπεζαν, οὔτε ἀπὸ τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλ' ἀντὶ στέγης εἶχον τὸν οὐρανόν, ἀντὶ δὲ τῆς κλίνης τὴν γῆν, ἀντὶ δὲ τῆς τραπέζης τὴν ἐρημίαν.

2. Καὶ αὐτὸ ποῦ διὰ τοὺς ἄλλους θεωρεῖται αἰτία πείνης, δηλαδὴ ἡ ἀκαρπία τῆς ἐρημίας, αὐτὸ ἔδιδεν εἰς ἐκείνους τοὺς ἀγίους ἀφθονίαν ἀγαθῶν. Διότι αὐτοὶ δὲν ἐχρειάσθησαν ἀμπέλια οὔτε πατητήρια διὰ τὰ σταφύλια, οὔτε ἀγρούς μὲ σιτάρι, οὔτε συγκομιδὴν καρπῶν, ἀλλὰ τὸ μὲν

παρεῖχον καὶ ἡδὺ πηγαὶ καὶ ποταμοὶ καὶ λίμναι, τράπεζαι δὲ τῷ μὲν ἄγγελος κατεσκεύαζε θαυμασίην τινα καὶ παράδοξον καὶ μείζονα ἢ κατ' ἀνθρωπίνην συνήθειαν. «Ὁ γὰρ εἰς ἄριστος», φησί, «πρὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀσιτίαν διήρκεσε».

5 Τὸν δὲ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις πολλάκις ἔτρεφε θαυματουργοῦντα, καὶ οὐκ αὐτὸν μόνον ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνου ἐτιέρους. Ὁ δὲ προφήτου πλέον Ἰωάννης, οὗ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγήγεριαι, οὐδὲ ἀνθρωπίνης ἐδεήθη τροφῆς· οὐ γὰρ σῖτος καὶ οἶνος καὶ ἔλαιον, ἀλλ' ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον

10 τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ διεκράτουν ζωὴν. Εἶδες ἀγγέλους ἐπὶ τῆς γῆς; Εἶδες παρθενίας ἰσχύν; Τοὺς αἵματι καὶ σαρκὶ συμπεπλεγμένους, τοὺς χαμαὶ ἐρχομένους, τοὺς ἀνάγκη φύσεως ὑποκειμένους θνητῆς, ὡς ἀσωμάτους, ὡς τὸν οὐρανὸν ἤδη λαχόντας, ὡς ἀθανασίαν μετείληφotas, οὕτως ἅπαντα ποι-

15 εῖν παρεσκεύαζεν.

π' Τί τὸ εὐσχημον καὶ εὐπρόσεδρον.

1. Πάντα γὰρ ἐκείνοις ἦν περιτιά, οὐ ταῦτα μόνον τὰ ὄντως ὄντια περιτιά, τρυφή καὶ πλοῦτος καὶ δυναστεία καὶ δόξα καὶ ὁ λοιπὸς τῶν ὀνείρων τούτων ὄρμαθός, ἀλλὰ καὶ τὰ

20 δοκοῦντα εἶναι ἀναγκαῖα, οἰκίαι καὶ πόλεις καὶ τέχνη. Τοῦτό ἐστιν τὸ «εὐσχημον καὶ εὐπρόσεδρον» εἶναι, τοῦτο παρθενίας ἀρετή. Θαυμασιὸν μὲν γὰρ καὶ πολλῶν σιφάνων ἄξιον καὶ τὸ τῆς τῶν ἐπιθυμιῶν περιγενέσθαι λύτιης καὶ μαινομένην κατέχειν τὴν φύσιν, ἀλλὰ τότε ὄντως γίνεται θαυμασιόν,

25 ὅταν ὁ τοιοῦτος θίος προσῆ, αὐτὸ δὲ καθ' ἑαυτὸ ἀσθενὲς καὶ οὐχ ἱκανὸν σῶσαι τοὺς ἔχοντας. Καὶ μαρτυρήσειαν ἂν ἡμῖν

ποτόν τοὺς τὸ παρεῖχον ἄφθονον καὶ γλυκὺ αἶ πηγαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ καὶ αἶ λίμναι, τράπεζαν δέ, εἰς ἄλλον μὲν προετοίμαζεν ὁ ἄγγελος θαυμαστήν καὶ παράδοξον καὶ μεγαλυτέρας διαρκείας ἀπὸ ὅ,τι ἀνθρωπίνως συνηθίζεται. Διότι λέγει «Ὁ ἓνας ἄρτος διήρκει διὰ τροφήν σαράντα ἡμερῶν». Τὸν ἄλλον πολλές φορές τὸν ἔτρεφε ἢ χάρις τοῦ πνεύματος κατὰ τρόπον θαυματουργικόν, καὶ ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ δι' ἐκείνου καὶ ἄλλους. Ὁ δὲ Ἰωάννης ποὺ ἦτο περισσότερο ἀπὸ προφήτης, ποὺ μεγαλύτερόν του δὲ ἐγέννησε γυναῖκα, δὲν ἐχρειάσθη ἀνθρωπίνης τροφῆς· διότι ἐκράτουν εἰς τὴν ζωὴν τὸ σῶμα του ὄχι σῖτος καὶ οἶνος καὶ ἔλαιον, ἀλλ' οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ τῶν δένδρων καὶ τὸ ἄγριον μέλι. Εἶδες ἀγγέλους ἐπάνω εἰς τὴν γῆν; εἶδες δύναμιν παρθενίας; Τοὺς περιβεβλημένους ἀπὸ αἶμα καὶ σάρκα, τοὺς ζῶντας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, τοὺς ὑποκειμένους εἰς τοὺς νόμους τῆς θνητῆς φύσεως, ἔτσι τοὺς ἔκαμνε ν' ἀντιμετωπίζουν ὅλα αὐτά, ὡσὰν νὰ ἦσαν ἀσώματοι, ὡσὰν νὰ ἔζων ἤδη εἰς τὸν οὐρανόν, ὡσὰν νὰ εἶχον καταστῆ ἀθάνατοι.

π' Τί εἶναι τὸ εὐσχημον καὶ εὐπρόσεδρον.

1. Ὅλα λοιπόν εἰς ἐκείνους ἦσαν περιττά, ὄχι μόνον αὐτὰ ποὺ πράγματι εἶναι περιττά, ἢ τρυφή, ὁ πλοῦτος, ἢ ἐξουσία, ἢ δόξα καὶ τὸ ὑπόλοιπον πλῆθος αὐτῶν τῶν ὀνείρων, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα, αἶ οἰκίαι, αἶ πόλεις καὶ αἶ τέχναι. Αὐτὸ εἶναι τὸ «εὐσχημον καὶ εὐπρόσεδρον» κάποιου, αὐτὸ εἶναι ἢ ἀρετὴ τῆς παρθενίας. Διότι εἶναι ἀξιοθαύμαστον καὶ ἄξιον πολλῶν στεφάνων καὶ τὸ νὰ νικᾷ κανεὶς τὴν λύσσαν τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ νὰ συγκρατῆ τὴν μαινομένην φύσιν, ἀλλὰ τότε πράγματι γίνεται θαυμαστόν, ὅταν προστεθῆ καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς, διότι ἡ παρθενία αὕτη καθ' ἑαυτὴν εἶναι πρᾶγμα ἀσθενές καὶ δὲν εἶναι ἰκανὴ νὰ σώσῃ αὐτοὺς ποὺ τὴν ἀσκοῦν. Καὶ ἡμποροῦν νὰ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώσουν ὅσαι καὶ

ὅσαι παρθενίαν μὲν ἀσκοῦσι καὶ νῦν, τοσοῦτον δὲ ἀποδέουσιν Ἡλίου καὶ Ἐλισσαίου καὶ Ἰωάννου, ὅσον ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ.

2. Ὡσπερ γὰρ τὸ εὐσχημον καὶ εὐπρόσεδρον ἂν περιέλῃς, αὐτὰ τὰ νεῦρα τῆς παρθενίας ἐξέκοψας, οὕτως ὅταν αὐτὴν
 5 μετὰ πολιτείας ἔχῃς ἀρίστης, τὴν ρίζαν καὶ τὴν ὑπόθεσιν ἔχεις τῶν καλῶν. Καθάπερ γὰρ ρίζαν γῆ λιπαρὰ καὶ γόνιμος, οὕτως οἶδεν ἀρίστη πολιτεία τρέφειν τοὺς τῆς παρθενίας καρπούς, μᾶλλον δὲ καὶ ρίζα καὶ καρπὸς παρθενίας ὁ ἐστιαυρωμένος βίος ἐστίν. Αὕτη τοὺς γεινναίους ἐκείνους πρὸς τὸν
 10 θανασιὸν ἤλειψε δρόμον, πάντα μὲν αὐτῶν τὰ δεσμὰ περικόψασα, ποσὶ δὲ εὐλύτοις καὶ κούφοις καθάπερ πιηνοὺς ἀφείσα πείσθαι πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὅπου γὰρ οὔτε γυναικὸς θεραπεία οὔτε παίδων ἐπιμέλεια, πολλὴ τῆς ἀκτημοσύνης ἢ εὐκολία, ἀκτημοσύνη δὲ ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ τῶν οὐρανῶν, οὐ
 15 φρόνων μόνον οὐδὲ φρονιδῶν οὐδὲ κινδύνων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης δυσκολίας ἡμᾶς ἀπαλλάττουσα.

πα' Πόσον ἡ ἀκτημοσύνη καλόν.

Ὁ γὰρ μηδὲν ἔχων ὡς πάντα κατέχων, οὕτως ἀπάντιον καταφρονεῖ καὶ παρρησία κέχρηται πολλῇ καὶ πρὸς ἄρχοντας
 20 καὶ πρὸς δυνάστας καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν τὸ διάδημα περικείμενον. Ὁ γὰρ χρημάτων καταφρονῶν ὁδῶ προβαίνων καὶ θανάτου καταφρονήσει ραδίως. Τούτων δὲ γενόμενος ἀντιτέρω, πᾶσι μετὰ παρρησίας διαλέξεται οὐδένα δεδοικῶς οὐδὲ τρέμων. Ὁ δὲ περὶ χρήματα ἡσυχολημένος οὐ χρημάτων ἐστὶ
 25 μόνον δοῦλος, ἀλλὰ καὶ δόξης καὶ τιμῆς καὶ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ πάντων ἀπλῶς εἰπεῖν τῶν βιωτικῶν. Διὰ τοῦτο ρίζαν αὐτὴν τῶν κακῶν πάντων ὁ Παῦλος ἐκάλεσεν. Ἀλλὰ

σήμερον ἄσκοῦν μὲν τὴν παρθενίαν, ἀλλὰ τόσον πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Ἑλισσαῖον καὶ τὸν Ἰωάννην, ὅσον ἢ γῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

2. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν ἀφαιρέσης τὸ εὐσχημον καὶ εὐπρόσεδρον, κατέκοψες τὰ ἴδια τὰ νεῦρα τῆς παρθενίας, ἔτσι ὅταν τὴν ἀσκῆς αὐτὴν μαζὶ μὲ τὸν ἄριστον τρόπον ζωῆς, ἔχεις τὴν ρίζαν καὶ τὴν πηγὴν τῶν καλῶν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὴν ρίζαν τὴν τρέφει γῆ λιπαρὰ καὶ γόνιμος, ἔτσι γνωρίζει καὶ ὁ ἄριστος τρόπος ζωῆς νὰ τρέφῃ τοὺς καρποὺς τῆς παρθενίας, μᾶλλον δὲ καὶ ρίζα καὶ καρπὸς τῆς παρθενίας εἶναι ὁ ἐσταυρωμένος βίος. Αὐτὴ ἤσκησε τοὺς γενναίους ἐκείνους πρὸς τὸν θαυμαστὸν δρόμον, ἀποκόψασα ὅλα αὐτὰ τὰ δεσμὰ καὶ ἀφήσασα αὐτοὺς νὰ πετοῦν πρὸς τὸν οὐρανόν, ὡσὰν πτερωτοὶ μὲ πόδια εὐκίνητα καὶ ἀνάλαφρα. Διότι ὅπου δὲν ὑπάρχει οὔτε περιποιήσις γυναικός, οὔτε φροντίς διὰ παιδιὰ, εἶναι μεγάλη ἢ εὐκολία τῆς ἀκτημοσύνης, ἢ δὲ ἀκτημοσύνη μᾶς κάμνει νὰ εἴμεθα πλησίον τῶν οὐρανῶν, ἀπαλλάττουσα ἡμᾶς ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς φόβους, τὰς φροντίδας καὶ τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην δυσκολίαν.

πα' Περὶ τοῦ πόσον καλὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀκτημοσύνη.

Πράγματι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τίποτε, ὡσὰν νὰ τὰ ἔχη ὅλα, περιφρονεῖ τὰ πάντα καὶ ἐπιδεικνύει μεγάλην παρρησίαν καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ πρὸς τοὺς ἄσκοῦντας τὴν ἐξουσίαν καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. Αὐτός δὲ ποὺ περιφρονεῖ τὰ χρήματα προχωρῶν σιγὰ σιγὰ θὰ περιφρονήσῃ εὐκόλα καὶ τὸν θάνατον. Ἄφοῦ δὲ θέσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐπάνω ἀπὸ αὐτά, θὰ ὁμιλῇ πρὸς ὅλους μὲ παρρησίαν, χωρὶς νὰ φοβῆται καὶ νὰ τρέμῃ κανένα. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὰ χρήματα, ὄχι μόνον εἶναι δοῦλος τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ μὲ μίαν λέξιν ὅλων γενικῶς τῶν κοσμικῶν πραγμάτων. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ὠνόμασε τὴν φιλαργυρίαν ρίζαν ὅλων τῶν κακῶν. Ἄλλ' αὐτὴν τὴν

ταύτην ἱκανὴ ξηραῖναι τὴν ρίζαν ἢ παρθενία καὶ εἰέραν ἡμῖν ἐνθελθῆναι τὴν ἀρίστην, τὴν ἄπαντα θλασιάνουσαν τὰ καλά, ἐλευθερίαν, παρρησίαν, ἀνδρείαν, ζῆλον πεπυρωμένον, ἔρωτα τῶν οὐρανίων θερόν, ὑπεροφίαν πάντων τῶν ἐπὶ γῆς. Οὕτω 5 «τὸ εὐσχημον καὶ εὐπρόσεδρον» γίνεται.

πβ' Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι οἱ παρθενεύσαντες εἰς κόλπους Ἀβραὰμ εὐχονται ἔλθειν.

1. Ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς τῶν πολλῶν λόγος; Ὁ παιριάρχης, φησὶν, Ἀβραὰμ καὶ γυναῖκα εἶχε καὶ παῖδας καὶ χρήματα καὶ 10 ποίμνια καὶ θουκόλια, καὶ μετὰ πάντα ἐκεῖνα Ἰωάννης ὁ τε βαπτιστὴς ὁ τε εὐαγγελιστὴς, ἀμφοτέρω παρθένοι τυγχάνοντες, καὶ Παῦλος καὶ Πέτρος ἐπὶ τῆς ἐγκρατείας διαλάμπαντες, εἰς τοὺς ἐκείνου κόλπους εὐχονται ἀπελθεῖν. Τίς σοι τοῦτο εἶπεν, ὧ θέλιετε; ποῖος προφήτης; τίς εὐαγγελιστὴς; 15 Αὐτός, φησὶν, ὁ Χριστός. Τὸν γὰρ ἑκατοντάρχη ἰδὼν πολλὴν ἔχοντα πίστιν, ἔλεγεν· «Οἱ πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ». Καὶ ὁ Λάζαρος δὲ μετ' αὐτοῦ τότε ὁράται ὑπὸ τοῦ πικευσίου τρυφῶν. Καὶ τί τοῦτο πρὸς Παῦλον τί δαὶ πρὸς Πέ- 20 τρον τί δαὶ πρὸς Ἰωάννην; Οὐ γὰρ Λάζαρος Παῦλος καὶ Ἰωάννης, οὐδὲ οἱ πολλοὶ οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ὁ τῶν ἀποστόλων ἦσαν χορός. Ὡστε περὶ τὸς ὑμῖν οὗτος ὁ λόγος καὶ μάταιος.

2. Εἰ δὲ θέλεις ὅπως ἀκοῦσαι τὰ τῶν ἀποστόλων ἔπαθλα, 25 ἀκουσον τοῦ μέλλοντος αὐτὰ διδόναι λέγοντος· «Ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους

71. Ματθ. 8, 11.

72. Πρβλ. Λουκᾶ 16, 23.

73. Ματθ. 19, 28.

ρίζαν εἶναι ἰκανὴ νὰ τὴν Ξηράνη ἢ παρθενία καὶ νὰ θέσῃ μέσα μας ἄλλην, τὴν ἀρίστην, ποὺ βλαστάνει ὅλα τὰ καλά, ἐλευθερίαν, παρρησίαν, ἀνδρείαν, ζῆλον ἐνθερμον, ἔρωτα θερμόν διὰ τὰ οὐράνια, περιφρόνησιν ὅλων τῶν ἐπιγείων. Ἔτσι γίνεται «τὸ εὖσχημον καὶ εὐπρόσεδρον».

πβ' Πρὸς ἐκείνους ποὺ λέγουν, ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἤσκησαν τὴν παρθενίαν εὐχονται νὰ μεταβοῦν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ.

1. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ σοφὸς λόγος τῶν πολλῶν; Λέγουν, ὅτι ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ καὶ γυναῖκα εἶχε καὶ παιδιὰ καὶ χρήματα καὶ ποίμνια καὶ ἀγέλας ζώων, καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστῆς καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστῆς, ποὺ καὶ οἱ δύο ἦσαν παρθένοι, καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος ποὺ διέλαμψαν μὲ τὴν ἐγκράτειαν, εὐχονται νὰ μεταβοῦν εἰς τοὺς κόλπους ἐκείνου. Ποῖος σοῦ τὸ εἶπεν αὐτό, ἀγαπητέ μου; ποῖος προφήτης; ποῖος εὐαγγελιστῆς; Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, λέγει. Διότι, ὅταν εἶδε τὸν ἑκατόνταρχον νὰ ἔχη μεγάλην πίστιν, ἔλεγεν· «Πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ θὰ καθήσουν εἰς τὴν τράπεζαν εὐφροσύνης μαζί μὲ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ»⁷¹. Καὶ ὁ Λάζαρος δὲ βλέπεται ἀπὸ τὸν πλούσιον νὰ ἀπολαμβάνη τὴν χαρὰν πλησίον τοῦ Ἀβραάμ⁷². Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχει αὐτὸ πρὸς τὸν Παῦλον, ποίαν δὲ πρὸς τὸν Πέτρον καὶ ποίαν πρὸς τὸν Ἰωάννην; Διότι ὁ Λάζαρος δὲν ἦτο Παῦλος καὶ Ἰωάννης, οὔτε οἱ πολλοὶ ποὺ ἦλθον ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν ἦσαν ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων. Ἐπομένως σὰς εἶναι περιττὸς καὶ μάταιος αὐτὸς ὁ λόγος.

2. Ἐὰν ὅμως θέλῃς ὅπωςδήποτε ν' ἀκούσῃς τὰ ἔπαθλα τῶν ἀποστόλων, ἄκουσε αὐτὸν ποὺ πρόκειται νὰ τὰ δώσῃ ποὺ λέγει· «Σεῖς ποὺ μὲ ἠκολουθήσατε, ὅταν θὰ καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον τῆς δόξης του, θὰ καθίσετε καὶ σεῖς ἐπάνω εἰς τοὺς δώδεκα θρόνους καὶ θὰ κρίνετε τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ»⁷³.

κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ». Καὶ σὺδαμοῦ ἐνταῦθα ὁ Ἀβραὰμ οὔτε ὁ τούτου παῖς οὐδὲ ὁ ἐκείνου οὐδὲ ὁ λαχὼν αὐτοὺς κόλπος, ἀλλ' ἀξία πολλῶ μείζων ἐκείνης· τοὺς γὰρ ἐκείνων οὔτοι καθεδοῦνται κρινοῦντες ἐγγόνους. Οὐ
5 ταύτη δὲ μόνον ἡ διαφορὰ δήλη, ἀλλ' ὅτι ὧν μὲν ὁ Ἀβραὰμ ἔτιυχε πολλοὶ τεύξονται. «Πολλοὶ» γὰρ «ἐλεύσονται», φησὶν, «ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ». τῶν δὲ θρόνων ἐκείνων οὐδεὶς ἕτερος ἐπιλήφεται, ἀλλὰ μόνος ὁ τῶν ἀγίων τούτων χορός.

10 **3.** Ἐτ' οὖν, εἰπέ μοι, ποιμνίων μέμνηθε καὶ βουκολίων καὶ γάμων καὶ παίδων; Τί οὖν, φησὶν, ὅταν τῶν παρθενευσάντων πολλοὶ μετὰ τοὺς πολλοὺς ἰδρωῶτας εὔχωνται χωρῆσαι ἐκεῖ; Ἐγὼ δὲ τούτου μείζον ἐρῶ, ὅτι πολλοὶ τῶν παρθενευσάντων οὐδὲν ἐκείνων ἐπιτεύξονται τῶν κόλπων οὐδὲ τῶν
15 ἐλαιόνων, ἀλλ' εἰς τὴν γέενναν αὐτὴν ἀπελεύσονται, καὶ δηλοῦσιν αἱ τοῦ νυμφῶνος ἀποκλεισθεῖσαι παρθένοι. Ἐρ' οὖν παρὰ τοῦτο τῆς παρθενίας ἴσος ὁ γάμος ἢ καὶ χείρων; Τὸ γὰρ ὑπόδειγμα τὸ σὸν καὶ χείρονα αὐτὴν ποιεῖ. Εἰ γὰρ ὁ μὲν γεγαμηκῶς Ἀβραὰμ ἐν ἀνέσει καὶ τρυφῇ, οἱ δὲ παρθενεύσαντες ἐν γεέννῃ, τοῦτο ὑπολείπεται κατὰ τὸν ὑμέτερον ὑποπιεῦσαι λόγον. Ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι· οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἐλάτιων ἀλλὰ καὶ πολλῶ βελτίων ἡ παρθενία τοῦ γάμου. Πῶς; Ὅτι οὔτε τὸν Ἀβραὰμ ὁ γάμος τοιοῦτον ἐποίησεν οὔτε ἡ παρθενία τὰς ἀθλίας ἐκείνας ἐπώλεσεν, ἀλλὰ καὶ
25 τὸν πατριάρχην ἢ λοιπὴ τῆς ψυχῆς ἀρειῆ λαμπρὸν ἀπέδειξε καὶ ταύτας ἢ λοιπὴ κακία τοῦ βίου τῷ πυρὶ παρέδωκεν. Ἐκεῖ-

Καὶ πουθενὰ δὲν ἀναφέρεται ἐδῶ ὁ Ἀβραάμ οὔτε ὁ υἱὸς ἐκείνου, οὔτε ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαάκ, οὔτε ὁ κόλπος ποῦ ἐκληρώθη δι' αὐτούς, ἀλλ' ἀναφέρεται μία θέσις πολὺ πιὸ μεγαλύτερας ἀξίας ἀπὸ ἐκείνην· διότι αὐτοὶ θὰ καθίσουν διὰ νὰ κρίνουν τοὺς ἐγγόνους ἐκείνων. Καὶ δὲν γίνεται μὲ αὐτὸ φανερὴ αὐτὴ ἢ διαφορὰ, ἀλλ' ὅτι πολλοὶ θὰ ἐπιτύχουν τῶν ἐπάθλων ποῦ ἔτυχεν ὁ Ἀβραάμ. Διότι λέγει· «Πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ θὰ καθίσουν εἰς τὴν τράπεζαν τῆς χαρᾶς μαζὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ καὶ τὸν Ἰακώβ», ἐνῶ τοὺς θρόνους ἐκείνων κανεὶς ἄλλος δὲν θὰ τοὺς καταλάβῃ, ἀλλὰ μόνον ὁ χορὸς αὐτῶν τῶν ἀγίων.

3. Ἀκόμη λοιπὸν, εἰπέ μου, θὰ ἀναφέρετε ποίμνια καὶ ἀγέλας ζώων καὶ γάμους καὶ παιδιὰ; Τί λοιπὸν σημαίνει, λέγει, ὅταν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἤσκησαν τὴν παρθενίαν εὐχωνται μετὰ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς αὐτοὺς ἰδρῶτας νὰ μεταβοῦν ἐκεῖ; Ἐγὼ ὅμως θὰ σοῦ εἰπῶ κάτι σπουδαιότερον ἀπὸ αὐτό, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἤσκησαν κάτι σπουδαιότερον ἀπὸ αὐτό, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἤσκησαν τὴν παρθενίαν ὄχι μόνον δὲν θὰ ἐπιτύχουν ἐκείνους τοὺς κόλπους οὔτε καὶ τοὺς κατωτέρους, ἀλλὰ θὰ ἀπέλθουν εἰς τὴν ἰδίαν τὴν γέενναν, καὶ τὸ φανερώνουν αὐτὸ αἱ παρθένοι ποῦ ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τὸν νυμφῶνα. Μήπως λοιπὸν, βάσει αὐτῶν, ὁ γάμος εἶναι ἴσος μὲ τὴν παρθενίαν ἢ εἶναι αὐτὴ χειροτέρα; Καθ' ὅσον τὸ παράδειγμα σου τὴν παρουσιάζει χειροτέραν. Διότι, ἐὰν ὁ μὲν Ἀβραάμ, ποῦ ἦτο ἔγγαμος, ἀπολαμβάνῃ ἄνεσιν καὶ τρυφήν, αὐτοὶ δὲ ποῦ ἤσκησαν τὴν παρθενίαν ρίπτωνται εἰς τὴν γέενναν, αὐτὸ ὑπολείπεται νὰ ὑποθέσωμεν σύμφωνα μὲ τὰ λόγια σας. Ἀλλ' ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, δὲν συμβαίνει· διότι ὄχι μόνον ἡ παρθενία δὲν εἶναι κατωτέρα τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ πολὺ πιὸ ἀνωτέρα αὐτοῦ. Πῶς; Διότι οὔτε τὸν Ἀβραάμ τὸν ἔκαμε τέτοιο ὁ γάμος οὔτε ἡ παρθενία ὠδήγησεν εἰς ἀπώλειαν ἐκείνας τὰς ἀθλίας, ἀλλὰ καὶ τὸν πατριάρχην ἀνέδειξε λαμπρὸν ἢ ὑπόλοιπος ἀρετῆ τῆς ψυχῆς του καὶ αὐτὰς τὰς παρέδωσεν εἰς τὸ πῦρ ἢ ὑπόλοιπη κακία

ρος μὲν γὰρ καὶ ἐν γάμῳ ζῶν ἐσπούδασε τὰ τῆς παρθενίας
καιορθῶσαι καλά, τὸ εὖσχημον λέγω καὶ εὐπρόσεδρον.

4. Αὐταὶ δὲ καὶ παρθενίαν ἐλόμεναι εἰς τὸν τοῦ θίου κλύ-
δωνα καὶ τὰς ἐν τῷ γάμῳ πραγματείας κατέπεσον. Τί οὖν
5 κωλύει, φησί, καὶ νῦν μετὰ τοῦ γάμου καὶ τῶν παιδῶν καὶ
τῶν χρημάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τὸ εὐπρόσεδρον δια-
σῶσαι; Πρῶτον μὲν διὸ οὐδεὶς κατὰ τὸν Ἀθραάμ νῦν, ἀλλ'
οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς. Καὶ γὰρ τῶν ἀκτημοσύνην ἀσκούντων
μᾶλλον ἐκεῖνος χρημάτων κατεφρόνησε πλουτῶν καὶ γυναῖκα
10 ἔχων καὶ ἡδονῆς μᾶλλον τῶν παρθενεύόντων ἐκράτει. Οὗτοι
μὲν γὰρ καθ' ἐκάστην ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας φλέγονται τὴν ἡμέ-
ραν, ἐκεῖνος δὲ οὕτω ταύτην κατεσθέκει τὴν φλόγα καὶ οὐ-
δεμιᾶ συνεδέδειο προσπαθεία, ὡς μὴ μόνον ἀποσχέσθαι τῆς
παλλακίδος, ἀλλὰ καὶ ἐκβαλεῖν αὐτὴν τῆς οἰκίας ὑπὲρ τοῦ
15 μάχης καὶ σιάσεως πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀνελεῖν. Νῦν δὲ οὐ σφό-
δρα εὐκόλον τοῦτο εὐρεῖν.

πγ' "Οτι οὐ τὸ αὐτὸ τῆς ἀρετῆς μέτρον ἡμῖν
καὶ τοῖς ἐν τῇ Παλαιᾷ πρόκειται.

1. Καὶ χωρὶς τούτων δέ, ὅπερ καὶ ἀρχόμενος ἔλεγον,
20 τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι οὐ τὸ αὐτὸ τῆς ἀρετῆς ἀπαιτούμεθα
μέτρον ἡμεῖς τε καὶ ἐκεῖνοι. Νῦν μὲν γὰρ οὐκ ἔστι τέλειον
εἶναι μὴ πάντα πωλήσαντα, μὴ πᾶσιν ἀποταξάμενον, οὐ χρή-
μασι λέγω μόνον καὶ οἰκίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ τῇ ἑαυτοῦ,
τότε δὲ οὐπω τοσαύτης ἀκριβείας ἐπίδειξις ἦν. Τί οὖν; Ἀ-
25 κριβέστερον ἡμεῖς, φησί, τοῦ πατριάρχου βιοῦμεν νῦν; Ὄφεί-
λομεν μὲν καὶ τοῦτο ἐπιτετάγμεθα, οὐ βιοῦμεν δέ, καὶ διὰ

τῆς ζωῆς των. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος μὲν ἂν καὶ ἦτο ἔγγαμος ἐφρόντισε νὰ ἐπιτύχη τὰ καλὰ τῆς παρθενίας, ἐννοῶ τὸ εὐσχημον καὶ τὸ εὐπρόσεδρον.

4. Ἐνῶ αὐταὶ ἂν καὶ ἐπροτίμησαν τὴν παρθενίαν κατέπεσον εἰς τὴν τρικυμίαν τοῦ βίου καὶ τὰς ἀσχολίας τοῦ γάμου. Τί λοιπόν, λέγει, ἐμποδίζει καὶ τώρα μαζί μὲ τὸν γάμον καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τὰ χρήματα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐπιτύχη κανεὶς μίαν καλὴν θέσιν πλησίον τοῦ Κυρίου; Πρῶτον μὲν διότι σήμερον κανεὶς δὲν εἶναι ὡσὰν τὸν Ἀβραάμ, ἀλλὰ οὔτε κἂν παραπλήσιος αὐτοῦ. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος ἐπεριφρόνησε τὰ χρήματα, ἂν καὶ ἦτο πλούσιος, περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἀκτημοσύνην, καὶ μολονότι εἶχε γυναῖκα ἦτο κυρίαρχος ἐπὶ τῆς ἡδονῆς περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν παρθενίαν. Διότι αὐτοὶ καθημερινῶς κατακαίγονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, ἐνῶ ἐκεῖνος τόσον πολὺ εἶχε κατασβῆσει τὴν φλόγα καὶ δὲν ἦτο δεμένος μὲ καμμίαν τέτοιαν ἐπιθυμίαν, ὥστε ὄχι μόνον ν' ἀπέχη ἀπὸ τὴν παλλακίδα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκδιώξῃ αὐτὴν ἀπὸ τὴν οἰκίαν, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ κάθε ἀφορμὴν διαμάχης καὶ στάσεως εἰς τὴν οἰκίαν. Σήμερα ὅμως δὲν εἶναι πολὺ εὐκόλον νὰ τὸ εὕρῃς αὐτό.

πγ' Περὶ τοῦ ὅτι δὲν ὑπάρχει τὸ ἴδιο μέτρον ἀρετῆς δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Π. Διαθήκης.

1. Ἐκτὸς τούτων ὅμως, αὐτὸ ποὺ ἔλεγον εἰς τὴν ἀρχήν, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ, ὅτι δηλαδὴ δὲν ζητεῖται τὸ ἴδιον μέτρον ἀρετῆς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ ἐκείνους. Διότι σήμερα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι κανεὶς τέτοιος ἐὰν δὲν πωλήσῃ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, ἐὰν δὲν ἀπαρνηθῇ ὅλα, δὲν ἐννοῶ μόνον τὰ χρήματα καὶ τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν του ἀκόμη, ἐνῶ τότε δὲν ἐχρειάζετο νὰ ἐπιδείξῃ κανεὶς τόσην πληρότητα ἀρετῆς. Τί λοιπόν; Ζῶμεν ἡμεῖς σήμερα, λέγει, μὲ περισσοτέραν ὀρθότητα ἀπὸ τὸν πατριάρχην; Ὁφείλομεν μὲν καὶ αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἐλάβομεν, ἀλλ' ὅμως δὲν ζῶμεν, καὶ διὰ τοῦτο ὑστεροῦμεν πάρα πο-

τοῦτο πολὺ τοῦ δικαίου ἀπολειπόμεθα. Ἐπεὶ οὖν γε μείζονα ἡμῖν τὰ σκάμματα πρόκειται, παντὶ που δῆλόν ἐστι. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Νῶε θαυμάζουσα ἡ Γραφή οὐχ ἀπλῶς τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τινός. «Νῶε», γὰρ φησι, «δίκαιος, τέ-
 5 λειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, τῷ Θεῷ εὐηρέστησεν». Οὐχ ἀπλῶς τέλειος, ἀλλ' ἐν τῷ τότε καιρῷ· πολλοὶ γὰρ τελειότη-
 τος τρόποι κατὰ διαφόρους ὠρισμένοι καιρούς, καὶ τοῦ χρό-
 νου προκόπιοντος τὸ τότε τέλειον ἀτελὲς ὕστερον γίνεται.

2. Οἶόν τι λέγω τέλειον ἦν ποτε τὸ κατὰ τὸν νόμον
 10 βιοῦν. «Ὁ ποιήσας γὰρ αὐτά», φησί, «ζήσεται ἐν αὐτοῖς»,
 ἀλλ' ἐλθὼν ὁ Χριστὸς τοῦτο τὸ τέλειον ἔδειξεν ἀτελές. «Ἐὰν»
 γὰρ «μὴ περισσεύσῃ», φησί, «ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν
 γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βα-
 σιλείαν τῶν οὐρανῶν». Τότε φόνος ἐδόκει μόνον εἶναι δει-
 15 νόν, νῦν δὲ καὶ ὀργὴ καὶ λοιδορία μόνη τῇ γεέννῃ παραπέμψαι
 δύναται ἄν. Τότε μοιχεία ἐκολάζετο μόνον, νῦν δὲ καὶ τὸ
 ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς γυναῖκα ἰδεῖν οὐκ ἀπήλλακται τιμω-
 ρίας. Τότε ἡ ἐπιτοκία μόνη ἦν ἐκ τοῦ πονηροῦ, νῦν δὲ καὶ
 τὸ ὁμόσαι. «Τὸ» γὰρ «περισσόν», φησί, «τούτων ἐκ τοῦ πο-
 20 νηροῦ ἐστίν». Οὐδὲν πλέον ἀπητιοῦντο οἱ τότε ἢ τὸ τοὺς φι-
 λοῦντας ἀγαπᾶν· νῦν δὲ τὸ μέγα τοῦτο καὶ θαυμασιὸν οὔτως
 ἐστὶν ἀτελές, ὡς καὶ μετὰ τὴν κατόρθωσιν αὐτοῦ μηδὲν πλε-
 ον ἡμᾶς ἔχειν τῶν τελωνῶν.

πδ' "Οτι εἰκότως τῶν αὐτῶν κατορθωμάτων οὐχ ὁ
 25 αὐτὸς κεῖται μισθὸς ἡμῖν καὶ τοῖς ἐν τῇ Παλαιᾷ.

1. Τί δήποτε οὖν τῶν αὐτῶν κατορθωμάτων οὐχ ὁ αὐτὸς
 κεῖται μισθὸς ἡμῖν καὶ τοῖς ἐν τῇ Παλαιᾷ, ἀλλὰ μείζονα

74. Γεν. 6, 9.

75. Ματθ. 5, 20.

76. Ματθ. 5, 37.

λύ ἀπὸ τὸν δίκαιον. Διότι τὸ ὅτι εἶναι μεγαλύτερα δι' ἡμᾶς τὰ σκάμματα τῶν ἀγώνων, εἶναι βέβαια ὀλοφάνερον. Διὰ τοῦτο καὶ θαυμάζουσα τὸν Νῶε ἡ Γραφή δὲν κάμνει ἀπλῶς μόνον αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ προσθέτει κάτι ἐπὶ πλέον. Διότι λέγει· «Ὁ Νῶε ἦτο δίκαιος καὶ τέλειος εἰς τὴν γενεάν του, καὶ διὰ τοῦτο εὐηρέστησε τὸν Θεόν»⁷⁴. Δὲν λέγει ἀπλῶς τέλειος, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην· διότι ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι τελειότητος ὠρισμένοι κατὰ διαφόρους καιροὺς, καὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου αὐτὸ ποὺ τότε ἦτο τέλειον, ὕστερα γίνεται ἀτελές.

2. Ὅπως ἐπὶ παραδείγματι· Τέλειον κάποτε ἦτο τὸ νὰ ἔζη κανεὶς σύμφωνα μὲ τὸν νόμον· διότι λέγει· «Αὐτὸς ποὺ τὰ ἐφήρμοσεν αὐτά, θὰ ζήσῃ μὲ αὐτά», ἀλλ' ὅταν ἤλθεν ὁ Χριστὸς ἔδειξεν αὐτὸ ποὺ ἦτο τέλειον ὅτι εἶναι ἀτελές. Διότι λέγει· «Ἐὰν δὲν γίνῃ περισσοτέρα ἡ δικαιοσύνη σας ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁷⁵. Τότε ἐθεωρεῖτο κακὸν μόνον ὁ φόβος, σήμερα ὅμως καὶ μόνη ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ὕβρις ἠμπορεῖ νὰ στείλῃ κάποιον εἰς τὴν γένναν. Τότε ἐτιμωρεῖτο μόνον ἡ μοιχεία, σήμερα ὅμως δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένον τιμωρίας καὶ τὸ νὰ ἰδῇ κάποιος μὲ ἀκόλαστα μάτια μίαν γυναῖκα. Τότε μόνον ἡ ἐπιορκία ἦτο ἐκ τοῦ πονηροῦ, σήμερα ὅμως καὶ ὁ ὄρκος. Διότι λέγει· «Τὸ ἐπὶ πλέον ἀπὸ αὐτὰ προέρχεται ἐκ τοῦ πονηροῦ»⁷⁶. Τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν ἐζητεῖτο τότε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, παρὰ ν' ἀγαποῦν αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἀγαποῦν, ἐνῶ σήμερα αὐτὸ τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν τόσον ἀτελές εἶναι, ὥστε καὶ ὅταν τὸ κατορθώσωμεν νὰ μὴ ὑπερέχωμεν ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τοὺς τελῶνας.

πδ' Εἶναι φυσικὸν διὰ τὰ ἴδια κατορθώματα νὰ μὴ ἐπιφυλάσσεται ὁ ἴδιος μισθὸς δι' ἡμᾶς καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Π. Διαθήκης.

1. Καὶ διατί τέλος πάντων διὰ τὰ ἴδια κατορθώματα δὲν ἐπιφυλλάσσεται ὁ ἴδιος ὁ μισθὸς δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τοὺς

ἐπιδείκνυσθαι δεῖ τὴν ἀρειτὴν εἰ μέλλοιμεν τῶν αὐτῶν ἐ-
 κείνοις τυγχάνειν; Ὅτι πολλὴ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐκκέ-
 χυται νῦν καὶ μεγάλη τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἢ δωρεά·
 ἄνδρας γὰρ αὕτη τελείους ἀντὶ νηπίων ἐποίησεν. Ὡσπερ
 5 οὖν ἡμεῖς τοὺς παῖδας τοὺς ἡμετέρους ὅταν ἠδῆσωσι, παλλῶ
 μείζονα ἀπαιτοῦμεν τὰ κατορθώματα καὶ ἃ ποιοῦντας πρό-
 τερον ἐπηγοῦμεν κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν, ταῦτα γενομένους
 ἄνδρας καὶ κατορθοῦντας οὐκέτι ὁμοίως θαυμάζομεν, ἀλλ’
 ἕτερα πολλῶ μείζονα ἐκείνῳ κελεύομεν ἐπιδείκνυσθαι, οὕτω
 10 καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις
 οὐ μέγала ἀπῆτει τὰ κατορθώματα, ἅτε νηπιωδέστερον δια-
 κειμένην. Ἐπειδὴ δὲ προφητῶν ἤκουσεν, ἀποσιόλων, καὶ
 τῆς τοῦ Πνεύματος ἐπέτυχε χάριτος, ἐπέτεινεν αὐτῇ τῶν
 κατορθωμάτων τὸ μέγεθος - εἰκότως. Καὶ γὰρ μισθοὺς μεί-
 15 ζονας ἔθηκε καὶ τὰ ἔπαθλα πολλῶ λαμπρότερα νῦν. Οὐκέτι
 γὰρ γῆ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ’ οὐρανὸς καὶ τὰ νοῦν ὑπερ-
 βαίνοντα ἀγαθὰ τοῖς κατορθοῦσιν ἀπόκειται.

2. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔτι μένειν σμικρό-
 τητος ἀνδρωθέντας; Τότε μὲν γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη καθ’ ἑαυτῆς
 20 ἔσχιστο φύσις καὶ πόλεμος ἄσπονδος ἦν. Καὶ τοῦτον ὁ Παῦ-
 λος διηγούμενος οὕτωςί πῶς φησιν· «Βλέπω δὲ ἕτερον νόμον
 ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου
 καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς
 μέλεσί μου». Ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔστι ταῦτα. «Τὸ γὰρ ἀδύνατον
 25 τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ
 Υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρ-
 τίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί». Καὶ περὶ τούτων

77. Ρωμ. 7, 23.

78. Ρωμ. 8, 3.

άνθρώπους τῆς Π. Διαθήκης, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ ἐπι-
 δεικνύωμεν μεγαλυτέραν ἀρετὴν ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐπιτύ-
 χωμεν τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους; Ἐπειδὴ σήμερα εἶναι πολλή ἡ
 χάρις τοῦ Πνεύματος ποὺ ἐξεχύθη καὶ μεγάλη ἡ δωρεὰ
 τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ· διότι αὐτὴ μᾶς ἔκαμεν ἀπὸ
 νήπια ἄνδρας τελείους. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἡμεῖς τὰ
 παιδιὰ μας ὅταν γίνουιν ἔφηβοι, ἀπαιτῶμεν πολὺ πιὸ μεγα-
 λύτερα κατορθώματα καὶ αὐτὰ ποὺ ἔκαμναν κατὰ τὴν
 προηγουμένην ἡλικίαν καὶ τὰ ἐπαινοῦσαμεν, αὐτὰ, τῶρα
 ποὺ ἔγιναν ἄνδρες καὶ τὰ κατορθώνουν, δὲν τὰ θαυμάζο-
 μεν ὁμοίως, ἀλλ' ἀπαιτοῦμεν νὰ ἐπιτυχάνουν ἄλλα πολὺ
 πιὸ μεγαλύτερα, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς κατὰ τοὺς προηγουμένους
 χρόνους δὲν ἀπαιτοῦσε μεγάλα κατορθώματα ἀπὸ τὴν ἀν-
 θρωπίνην φύσιν, ἐπειδὴ ἦτο εἰς πιὸ νηπιώδη κατάστασιν.
 Ὅταν ὁμως ἤκουσε τοὺς προφήτας, τοὺς ἀποστόλους
 καὶ ἔλαβε τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἠῤῥησε δι' αὐτὴν τὸ
 μέγεθος τῶν κατορθωμάτων. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικόν. Καθ'
 ὅσον ὤρισε μεγαλυτέρους μισθοὺς καὶ τὰ ἔπαθλα σήμερα
 εἶναι πολὺ πιὸ λαμπρότερα. Διότι δὲν ἐπιφυλάσσονται πλέ-
 ον διὰ τοὺς κατορθοῦντας τὴν ἀρετὴν ἡ γῆ καὶ τὰ ἀγαθὰ
 τῆς γῆς, ἀλλ' ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὑπερβαίνουν
 τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου.

2. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον νὰ μένωμεν ἀκό-
 μη εἰς τὴν ἰδίαν μικρότητα τὴν στιγμὴν ποὺ ἐγίναμεν ἄν-
 δρες; Διότι τότε μὲν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἠγωνίζετο μὲ
 πάθος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τῆς καὶ ἐγίνετο ἄσπονδος πό-
 λεμος, καὶ αὐτὸν διηγούμενος ὁ Παῦλος λέγει τὰ ἐξῆς·
 «Ἄλλὰ βλέπω ἄλλον νόμον εἰς τὰ μέλη μου ποὺ ἀντιστρα-
 τεύεται εἰς τὸν νόμον τοῦ νοῦ μου καὶ μὲ αἰχμαλωτίζει
 μὲ τὸν νόμον τῆς ἀμαρτίας ποὺ ὑπάρχει εἰς τὰ μέλη του»⁷⁷.
 Σήμερα ὁμως δὲν συμβαίνουν αὐτὰ. «Διότι αὐτὸ ποὺ δὲν
 ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ ὁ νόμος ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας του
 ἐναντι τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς ἀφοῦ ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν του
 μὲ σῶμα ὅμοιον μὲ τὸ ἰδικόν μας ἀμαρτωλὸν σῶμα καὶ ὡς
 θυσίαν διὰ τὴν ἀμαρτίαν, κατεδίκασε τὴν ἀμαρτίαν μὲ τὴν
 σάρκα του»⁷⁸. Καὶ εὐχαριστῶν τὸν Θεὸν δι' αὐτὰ ὁ Παῦλος,

εὐχαριστιῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; Εὐχαριστιῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

3. Διὰ τοῦτο κολαζόμεθα εἰκότως ὅτι τῶν συμπεποδισμέ-
 5 νων ἴσα τρέχειν οὐ βουλόμεθα οἱ λελυμένοι, μᾶλλον δὲ κἂν ἴσα δυνηθῶμεν οὐδὲ οὕτως ἀπηλλάγμεθα τῆς κολάσεως. Τοὺς γὰρ θαθείας ἀπολαύοντας εἰρήνης τῶν σφόδρα θαρυνομένων πολέμῳ πολλῷ μείζονα δεῖ καὶ λαμπρότερα ἰσιᾶν τὰ τρόπαια. Εἰ δὲ μέλλοιμεν περὶ χρήματα καὶ τρυφήν καὶ γυναῖκας καὶ
 10 πραγμάτων ἐπιμέλειαν σιρέφασθαι, πότε ἄνδρες ἐσόμεθα, πότε Πνεύματι ζήσομεν, πότε τὰ τοῦ Κυρίου μεριμνήσομεν; Ὅταν ἀποδημήσομεν ἐντεῦθεν; Ἄλλ' οὐκέτι πόνων οὐδὲ ἀγώνων ὁ καιρὸς, ἀλλὰ σιεφάνων καὶ κολάσεων. Τότε κἂν παρθένος ἢ τις οὐκ ἔχουσα ἔλαιον ἐν ταῖς λαμπάσιν, οὐ δυ-
 15 νήσεται παρ' ἐτέρων λαβεῖν, ἀλλ' ἔξω μενεῖ· κἂν ρυπαρά τις ἱμάτια ἐνδεδυμένος παραγένηται, οὐ δυνησεται ἐξελθὼν ἀμείψαι τὴν σιολήν, ἀλλ' εἰς τὸ τῆς γεέννης ἀπαχθήσεται πῦρ· κἂν αὐτὸν παρακαλῇ τὸν Ἀβραάμ, οὐδὲν αὐτῷ πλέον ἔσται λοιπόν. Τῆς γὰρ κυρίας παραγενομένης καὶ τοῦ θή-
 20 ματος προτεθέντος καὶ τοῦ δικασιοῦ καθίσαντος, καὶ τοῦ ποταμοῦ συρομένου τῆς φλογὸς καὶ τῆς ἐξειτάσεως γινομένης τῶν πεπραγμένων ἡμῖν, οὐκέτι λοιπὸν ἀποδύσασθαι τὰ πλημμελήματα συγχωρούμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ὀφειλομένην ἀπὸ τούτων δίκην καὶ ἐκόντες καὶ ἄκοντες ἐλκόμεθα, οὐ μόνον οὐ-
 25 δενὸς ἡμᾶς ἐξιλάσασθαι δυναμένου τότε, ἀλλὰ κἂν τύχη τὴν αὐτὴν τοῖς μεγάλοις καὶ θαυμαστοῖς ἀνδράσι παρηγοσίαν ἔ-

79. Ρωμ. 7, 24 - 25.

80. Πρβλ. Ματθ. 25, 8 - 13.

81. Ματθ. 22, 11 - 13.

82. Πρβλ. Λουκᾶ 16, 23 - 26.

ἔλεγε· «Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, ποῖος θὰ μὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ καταδικασμένον εἰς θάνατον; Εὐχαριστῶ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁷⁹.

3. Διὰ τοῦτο φυσικὸν εἶναι νὰ τιμωρούμεθα, ἐπειδὴ δὲν θέλομεν ἡμεῖς ποὺ εἴμεθα λυμένοι νὰ τρέχωμεν ἴσα μὲ ἐκείνους ποὺ τὰ πόδια των ἦσαν δεμένα, μᾶλλον δὲ καὶ ἂν ἀκόμη κατορθώσωμεν νὰ τρέξωμεν ἴσα μὲ αὐτοὺς οὔτε ἔτσι εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Διότι αὐτοὶ ποὺ ἀπολαμβάνουν βαθεῖαν εἰρήνην πρέπει νὰ στήνουν τὰ τρόπαια πολὺ πιὸ μεγαλύτερα καὶ λαμπρότερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ καταπιέζονται εἰς πάρα πολὺ μέγαν βαθμὸν ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ἐὰν ὅμως πρόκειται νὰ στρέψωμεν τὴν φροντίδα μας περὶ τὰ χρήματα καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ἄλλα κοσμικὰ πράγματα, πότε θὰ γίνωμεν ἄνδρες, πότε θὰ ζήσωμεν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Πνεύματος, πότε θὰ φροντίσωμεν διὰ τὰ πράγματα τοῦ Κυρίου; Ὅταν φύγωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν; Ἄλλὰ τότε δὲν εἶναι καιρὸς πλέον διὰ κόπους οὔτε δι' ἀγῶνας, ἀλλὰ στεφάνων καὶ τιμωριῶν. Τότε καὶ ἂν ἀκόμη κάποια εἶναι παρθένος καὶ δὲν ἔχη ἔλαιον εἰς τὰς λαμπάδας της, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ λάβῃ ἀπὸ ἄλλας, ἀλλὰ θὰ μείνῃ ἔξω τοῦ νυμφῶνος⁸⁰. Καὶ ἐὰν ἔλθῃ κάποιος ἐνδεδυμένος μὲ ρυπαρὰ ἐνδύματα, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ βγῆ ἔξω καὶ ν' ἀλλάξῃ τὴν στολὴν του, ἀλλὰ θὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης⁸¹. Καὶ ἂν ἀκόμη παρακαλῆ τὸν ἴδιον τὸν Ἀβραάμ, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ τότε πλέον τίποτε νὰ ἐπιτύχῃ⁸². Διότι ὅταν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως καὶ τοποθετηθῆ τὸ βῆμα τοῦ δικαστηρίου καὶ καθίσῃ ὁ δικαστὴς καὶ θὰ ρέῃ ὁ ποταμὸς τὴν ἄσβεστον φλόγα καὶ θὰ ἐξετάζωνται τὰ ὅσα διεπράξαμεν, δὲν ἐπιτρέπεται τότε πλέον νὰ ἀποβάλωμεν τὰ πλημμελήματά μας, ἀλλ' ὀδηγούμεθα εἴτε τὸ θέλομεν εἴτε ὄχι πρὸς τὴν ὀφειλομένην τιμωρίαν, καὶ ὄχι μόνον κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ τότε νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη τύχῃ κάποιος νὰ ἔχη τὴν ἰδίαν παρρησίαν μὲ τοὺς μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς ἐκείνους ἄνδρας, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Νῶε ἢ ὁ Ἰὼβ ἢ ὁ Δανιὴλ παρακαλῆ ὑπὲρ

χων τις, κἄν Νῶε κἄν Ἰὼβ κἄν Δανιήλ κἄν ὑπὲρ παίδων
δηται καὶ θυγατέρων, οὐδὲν ἔσται πλέον.

Ἄλλ' ἀνάγκη λοιπὸν ἀθάνατα κολάζεσθαι τοὺς ἡμαρτηκό-
τας ὥσπερ οὖν καὶ τιμᾶσθαι τοὺς καιρωθωκότας. "Οτι γὰρ
5 οὔτε τούτων οὔτε ἐκείνων τέλος ἔσται ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο,
ὥσπερ τὴν ζωὴν αἰώνιον οὔτω καὶ τὴν κόλασιν αἰώνιον εἶναι
λέγων. "Οτι γὰρ τοὺς μὲν ἐκ δεξιῶν ἀπεδέξατο, τοὺς δὲ ἐξ
εὐωνύμων κατεδίκασεν, ἐπήγαγε λέγων «Καὶ ἀπελεύσονται
οὔτιοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον».
10 Διὸ χρὴ πάντα ἐνιαῦθα πραγματεύεσθαι καὶ τὸν ἔχοντα
γυναῖκα ὡς μὴ ἔχοντα εἶναι καὶ τὸν ὄντως οὐκ ἔχοντα μετὰ
τῆς παρθενίας καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀσκεῖν ἀρετὴν, ἵνα μὴ
μετὰ τὴν ἐνθὲνδε ἀποδημίαν ἀνόνητα ἀποδυρῶμεθα.

τῶν παίδων καὶ τῶν θυγατέρων, τίποτε πλέον δὲν θὰ ἐπιτύχη.

4. Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη πλέον νὰ τιμωροῦνται αἰώνια οἱ ἁμαρτωλοὶ, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ νὰ τιμῶνται αὐτοὶ ποὺ κατῴρθωσαν νὰ ἀσκήσουν τὴν ἀρετὴν. Τὸ ὅτι βέβαια δὲν ὑπάρχει τέλος οὔτε δι' αὐτοὺς οὔτε δι' ἐκείνους τὸ εἶπεν ὁ Χριστός, ὀνομάζων ὅπως ἀκριβῶς τὴν ζωὴν αἰώνιον, ἔτσι καὶ τὴν τιμωρίαν αἰώνιον. Διότι ὅταν τοὺς μὲν εἰς τὰ δεξιὰ του καθημένους ἐπήνεσε, τοὺς δὲ εἰς τὰ ἀριστερὰ κατεδίκασεν, ἐπρόσθεσε καὶ τὰ ἐξῆς· «Καὶ θὰ ἀπέλθουν αὐτοὶ εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον»⁸².

Διὰ τοῦτο πρέπει εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ὁ καθένας νὰ φροντίζῃ καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει γυναῖκα νὰ ζῆ ὡσάν νὰ μὴ ἔχη καὶ αὐτὸς ποὺ πράγματι δὲν ἔχει μαζί μὲ τὴν παρθενίαν νὰ ἀσκῆ καὶ ὅλην τὴν ἄλλην τὴν ἀρετὴν, ὥστε νὰ μὴ θρηνοῦμεν ἀνώφελα μετὰ τὴν ἀποδημίαν μας ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις						
			39 - 41	180		
			41	182		
1	26	24.598	32	11 - 12	184	
	28	494. 504	33	13 - 14	186	
2	18	596. 598	34	25 ἐ.ἐ.	186	
	20	24		30	186	
3	6	54	35	5	186	
	16	416. 440. 578. 664		16 - 18	188	
	23 - 24	28	38	34 - 35	190	
4	3 - 7	38	39	8 - 9	198	
	7	36	40	14 - 15	200	
	9	38	42	36	192	
	12	36		38	190	
6	9	716	43	5	190	
9	20 - 27	140		12 - 13	192	
12	1	152	47	9	178. 196.	258
	11 - 13	156	49	3 - 4	188	
	14 - 20	156				
15	2	162. 494				
	13	162				
17	7 - 8	164	1	15 - 22	206	
20	1 - 18	166	2	14	210	
21	10 - 14	166	4	19	212	
22	7	168	5	4	212	
	8	168		21	212	
26	35	174		23	214	
30	1	182	6	9	214	
31	39 - 40	210	14	15	216	

"Εξοδος

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειράν εἰς μὲν τὰ χωρία εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸ χωρίον καὶ τὴν σελίδα πού εὐρίσκονται, εἰς δὲ τὰ ὀνόματα εἰς τὴν σελίδα πού εὐρίσκονται.

19	14-15	536
20	5	408
32	6	30
	32	224
33	18	220

Ἀριθμοὶ

1	4-6	222
11	1-2	222
	11-15	224
12	—	510
16	1-35	518
20	12	340
	22	340
25	1-5	598
	5	228

Δευτερονόμιον

4	21-22	230
24	1	578
32	15	30

Ἰησοῦς Ναυῆ

7	6-9	232
9	23 ἐ.ἐ.	232

Κριταὶ

16	6 ἐ.	598
----	------	-----

Βασιλειῶν Α'

3	1	234
	18	234
8	7	234
12	13	234
16	1	236
22	22	238
29	4	242

Βασιλειῶν Β'

1	26	244
3	32-34	244
16	1 ἐ.	250
	7-8	252
	10-12	252
	1	250
18	5	252
	33	254
19	34-35	194
21	1	256
24	17	258

Βασιλειῶν Γ'

11	1 ἐ.	598
16	29 ἐ.	598
19	4	264

Βασιλειῶν Δ'

1	9-12	514
2	23	512
18-20	—	90

Ψαλμοὶ

24	17	290
35	7	82-86
38	14	290
42	5	290
44	11-12	444
	14	464
49	20	508
72	2-5	84
	5	518
	16	86
	25	290
	27	76
77	30	224
	34	30
102	11-13	62

118	71	30	25	19	598
126	1	524		24	598
			33	28	30
	Ίωθ			Ὡσηέ	
1	22	86			
2	9 - 10	598	4	2	258
	10	290	6	6	64
7	1	130		Ἀμώς	
21	7	84			
26	14	86			
	Παροιμιαί Σολομώντος		2	12	510
			5	19	184
3	11	74	6	3 - 6	622
6	27	548		6	386
	28	548	7	2 - 3	260
	33 - 34	626		6	260
	34	158	9	14	482
7	17	378		Μιχαίας	
	18	376			
25	20	280	1	11	388
	21	612	7	1	260
	22	612		Ίωήλ	
	Ἐκκλησιαστής				
1	2	202. 368	2	15 - 16	536
5	11	676		Ἀββακούμ	
	Ἄσμα Ἄσμάτων				
8	6	158	1	3	144
				14	144
			2	15	510
	Σοφία Σολομώντος			Ζαχαρίας	
1	13	52			
5	4 - 6	514	1	14	410
	Σοφία Σειράχ			Μαλαχίας	
2	1 - 2	74			
	5	74	1	12	342

Λουκᾶς			21	314
10	20	560	Α' Κορινθίους	
12	7	66	2	9 478
13	2 - 5	92		14 490
14	26 - 27	684	3	2 - 3 614
16	23	710	4	5 98
	23 - 25	720	5	2 284
	25	40		5 40
17	10	456	6	5 670
19	21	384		15 522
	Ἰωάννης		7	1 484. 520
				2 506. 522
				3 528
2	16	536		4 530. 528
16	12	480		5 506. 532. 548. 692
	20	72		6 550
	33	32. 130		7 454. 552. 556.
31	1	318		8 560
	Πράξεις			8 - 9 570
				9 506
5	1 - 10	520		10 478
	41	662		10 - 11 574
8	20 ε.	518		11 576
16	17	468		12 378. 582
	Ρωμαίους			12 - 13 480
				16 602. 604
7	23	718		23 354. 582
	24 - 25	720		25 456. 550. 582. 692
8	3	718		26 588
	35	480		27 604
	38	480		28 570. 680. 690
9	2 - 4	384		29 612. 680. 682
	3	268		30 690
	20	84		31 684. 690
12	6	558		32 440. 684
	7 - 8	558		33 492. 690
	15 - 16	14		34 330. 466. 548. 692
13	1	682		35 692
14	4	700		36 696
	10	698		37 700
	20	408		38 702
				39 570

	40		482		Φιλιππησίου	
8	12		406	2	27	268
	13		312	3	19	436
9	2		588	4	4	284
	6 - 27		128		6	684
	15		402		Κολοσσαείς	
	25		466	2	16	698
	27		320		20 - 22	698
10	13	74.	292		Β' Θεσσαλονικείς	
	32		314	1	6 - 7	292
	33		312		Τιμόθεον Α'	
11	3		416	2	4	64
	9		24		9 - 10	620
	30 - 32	40.	518		14	598
15	3		318	4	1 - 5	46
	9		554	5	6	620
	10		555		9	572
	Β' Κορινθίου				12	558
	2		266		24	516
	7	112.	284	6	8	602
	13		266		12	526
6	4 - 6		560		Τιμόθεον Β'	
7	32 - 30		686	2	5	466
11	2	410.	448	3	12	130
	28 - 29		268	4	7 - 8	128
12	7		266		14	268
	7 - 9		32		Έβραίους	
	8		266	11	37	258
	21		266		38	264
	29		386	12	7 - 8	292
	Γαλάτας			13	4	466
	2		318		Α' Πέτρου	
4	12		554	5	8	48
	19		266		Αποκάλυψις	
6	14		318	2	23	96
	Έφεσίου					
4	13		498			
8	21		46			

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Ἀαρών 520.
Ἀβεσσαλὼμ 248. 252. 254.
Ἀβραάμ 40: 66. 68. 146. 164.
168. 170. 320. 494. 710. 712.
714. 720.
ἀγαθότης 24. 36. 60. 62.
ἀγαμία 610.
ἀγανάκτησις 350.
ἀγάπη 16. 20. 74. 158. 270. 438.
480.
ἀγιασμός 506.
ἀγιωσύνη 428. 510. 576. 692.
ἀγνεία 696.
ἀγνωμοσύνη 26: 212. 222. 262. ,
ἀγρυπνία 116. 200. 266. 320. 472.
524. 560.
Ἄγχοϋς 240.
Ἄδὰμ 32: 54. 56. 304. 430. 492.
494. 502. 504. 598.
Ἄδης 190. 230.
ἀδικία 244. 256. 460. 522.
ἀδοξία 130. 414.
ἀηδία 300. 562. 524. 632. 634.
638. 644. 678.
ἀθανασία 26: 56. 610. 706.
ἀθυμία 12. 16. 18. 20. 22. 36.
102. 106. 110. 112. 114. 116.
124. 138. 140. 144. 156. 158:
160. 162. 170. 174. 180. 188.
190. 192. 194. 204. 206. 208.
214. 216. 218. 220. 222. 224.
228. 230. 234. 236. 238. 240.
242. 244. 254. 256. 262. 264.
266. 268. 276. 280. 282. 284.
286. 292. 366. 624. 626. 632.
638. 646. 648. 650.
Αἴγυπτιὰ 198.
Αἰγύπτιος, - οἱ 156. 216. 340.
Αἴγυπτος 156. 174. 190. 208. 214.
216. 222. 262. 340.
αἰδῶς 666.

αἷμα, - τα 44. 188. 242. 252. 258.
308. 326. 524. 578. 610. 706.
Αἰνάν 386.
αἰρετικός, - οἱ 448. 454. 460.
αἵρεσις 452.
αἰσχύνη 118. 120. 122. 130. 140.
250. 332. 344. 352. 362. 370.
374. 376. 414. 424. 430. 436.
666. 698. 700.
αἰχμαλωσία 72. 160. 230. 242.
262. 618. 662.
ἀκολασία 506.
ἀκρασία 550. 552. 572. 580.
ἀκτημοσύνη 326. 708.
ἀλαζονία 56. 100. 672.
ἀλγηδῶν 14. 116. 274. 662.
Ἄλεξανδρος ὁ Χαλκεύς 268.
ἀλήθεια 64. 356. 444. 514. 602.
650.
Ἄμαληκίτης, - αἱ 224.
ἀμάρτημα, - τα 14. 34. 38. 54. 60.
118. 122. 282. 284. 286. 288.
426. 502. 518. 520. 540. 542.
594.
ἀμαρτία 38. 4. 58. 60. 118. 134.
224. 378. 430. 504. 516. 598.
600. 718.
ἀμαρτωλός, - οἱ 64. 84. 388.
ἄμιλλα 114. 526.
Ἄμισσᾶ 254.
ἀμοιβή 62. 610.
Ἄμορραῖος, - οἱ 230.
ἀνάθεμα 384.
ἀναισθησία 18. 266.
ἀναισχυντία 574.
ἀναρχία 152.
ἐνάστασις 88. 96.
ἀνατροφή 646.
ἀνδράποδον, - α 330.
ἀνδρεία 44. 658. 700. 704. 710.
ἀνελευθερία 692.
ἐνεξικακία 602. 612. 616.

ἄνοια 56. 250. 308.
 ἄνομία 60.
 ἄπαιδία 174.
 ἀπανθρωπία 332.
 ἀπάτη 26. 50. 54. 56. 176. 182.
 494. 600.
 ἀπείθεια 494.
 ἀπειλή 50. 288. 628.
 ἀπέχθεια 20. 296. 580. 592.
 ἀπήνεια 36.
 ἀπολογία 682.
 ἀπόνοια 54. 58. 82. 100. 104. 634.
 ἀπόστολος, -οι 558. 618. 660.
 710. 718.
 ἀπώλεια 50. 52. 100. 240. 244.
 332. 338. 360. 362. 384. 504.
 622.
 ἀργία 30.
 ἀρά 662. 664.
 ἀρετή 32. 74. 100. 146. 170.
 234. 316. 422. 458. 464. 470.
 484. 498. 506. 522. 528. 542.
 586. 590. 590. 592. 594. 596.
 602. 614. 618. 646. 660. 694.
 704. 706. 612. 718. 722.
 Ἄριστόξενος 274.
 ἀρρώστια 14.
 ἀσέβεια 84. 138. 518.
 ἀσέλγεια 396. 412. 438. 460. 506.
 608.
 Ἄσια 266.
 ἀσυμπάθεια 386.
 Ἄσσυριος, -οι 90.
 ἀσφάλεια 646.
 ἀσχημοσύνη 384. 352. 376. 382.
 400. 416. 424. 434. 438. 674.
 700.
 ἀταραξία 668.
 ἀτιμία 88. 416.
 αὐτάρκεια 678. 690.
 ἀφθαρσία 70. 432. 526.
 ἀφροσύνη 86.
 Ἄχαάδ 264. 598.

ἀχαριστία 26.

B

Βαβυλῶν 150.
 Βαβυλώνιος, -οι 72.
 βακχεία 94.
 Βαλαάμ 226.
 βαρυθυμία 264.
 βασκανία 28. 48. 122. 654.
 Βεελφεγῶρ 226. 228.
 Βενιαμίν 190. 192.
 Βερζελλί 194.
 Βηθλεὲμ 384.
 βία 118. 572. 576.
 βλάβη 366. 506. 612.
 βλασφημία 326. 342. 391. 462.
 βοήθεια 24. 522. 600. 602.

Γ

Γαβωνίτης, -οι 232. 256.
 Γαλάτης 266. 554.
 Γαλιλαῖος 92.
 γάμος 126. 294. 296. 328. 374.
 394. 396. 416. 440. 452. 454.
 458. 466. 468. 472. 476. 484.
 486. 490. 492. 494. 500. 502.
 504. 522. 526. 528. 530. 536.
 544. 566. 572. 578. 582. 594.
 602. 604. 606. 608. 610. 618.
 620. 632. 636. 638. 640. 642.
 644. 646. 648. 650. 652. 654.
 662. 680. 682. 684. 686. 694.
 696. 712. 714.
 γαστριμαργία 224. 386.
 γέεννα 32. 52. 72. 270. 458. 468.
 510. 518. 618. 712. 716. 720.
 γέλης 54. 422. 660. 684.
 γῆρας 650.
 Γολιάθ 236.
 Γοργόνα 184.

Δ

δαιμόνιον, - α 460. 558.
 Ξαίμων, - ες 14. 18. 20. 22. 94.
 102. 104. 108. 110. 112. 122.
 130. 170. 270. 280. 294. 354.
 460. 610.
 Δανιήλ 262. 320. 722.
 Δαυίδ 30. 84. 86. 192. 194. 236.
 246. 254. 290. 444.
 δημιουργία 86.
 Δημόφιλος 272.
 διάβολος 44. 50. 54. 56. 134. 172.
 306. 316. 354. 358. 370. 376.
 388. 458. 468. 470. 492. 518.
 526. 538. 546. 568. 596. 598.
 διάχυσις 684.
 δίδραχμον 310.
 δικαιοσύνη 112. 128. 356. 510.
 514. 716.
 διωγμός 32.
 δόγμα 22. 54.
 δόξα 78. 100. 104. 114. 126. 130.
 296. 310. 332. 334. 338. 342.
 362. 364. 370. 372. 388. 390.
 392. 400. 404. 410. 420. 436.
 446. 602. 612. 708. 710.
 δουλεία 72. 212. 264. 352. 362.
 366. 530. 542. 578. 580. 582.
 δουλοπρέπεια 326. 358.
 δυναστεία 706.
 δυσκολία 592.
 δυσωδία 424.
 δωρεά 586.

Ε

Ἑβραῖος, - οἱ 200. 206.
 ἔγκλημα 12. 54.
 ἐγκράτεια 114. 440. 454. 526. 528.
 544. 552. 556. 560. 570. 576
 582. 584. 588. 604. 608. 710.
 Ἑζεκίας 90.

εἶδωλον 386.
 εἰδωλολατρεία 230.
 εἰκόνα 24.
 εἰρήνη 84. 356.
 ἐκδίκησις 208.
 ἐλεημοσύνη 332. 334. 558.
 ἐλευθερία 178. 212. 358. 362.
 366. 370. 330. 530. 580. 710.
 Ἑλλήν, - ες 314. 368. 374. 418.
 448. 458.
 Ελισσαῖος 512. 514. 704. 708.
 ἔλπις 112. 160. 168. 182. 364.
 460. 642. 662.
 ἐξουσία 580. 584. 588. 592. 702.
 ἐπαγγελία 66. 68. 70. 72. 228.
 ἔπαινος 130. 490.
 ἐπάχθεια 440.
 ἐπήρεια 118. 180. 608. 664.
 ἐπιβουλή 46. 54. 130. 142. 194.
 196. 200. 238. 244. 260. 266.
 600. 632.
 ἐπίγνωσις 64.
 ἐπιείκεια 180. 198. 602. 658.
 ἐπιθυμία 124. 164. 196. 282. 284.
 296. 298. 306. 308. 316. 320.
 322. 324. 328. 330. 336. 360.
 364. 366. 368. 372. 412. 432.
 472. 476. 484. 490. 504. 524.
 526. 534. 536. 546. 568. 572.
 576. 580. 600. 620. 622. 632.
 670. 676. 684. 696. 706. 714.
 ἐπιμέλεια 672. 684. 694.
 ἐπιμιξία 148. 152.
 ἐπιπορκία 614. 716.
 ἔρωσ 296. 322. 376. 378. 412.
 710.
 Εὔα 54. 492. 504.
 εὐαγγέλιον 586.
 εὐγένεια 442. 446. 582.
 εὐγνωμοσύνη 588.
 εὐεξία 676.
 εὐεργεσία 60. 208. 218. 582.
 εὐθυμία 162. 164. 184. 202. 286.

εὐθύνη 608.
 εὐλάβεια 20. 114. 168. 288. 322.
 336. 404. 414.
 εὐλογία 176. 184.
 εὐμηχανία 586.
 εὐνοῦχος, - οἱ 616.
 εὐπαιδία 660.
 εὐταξία 488.
 εὐτέλεια 326. 498. 676.
 εὐφροσύνη 114. 246. 252. 300.
 362. 668.
 εὐχαριστία 84. 120. 454.
 Ἐφέσιος, - οἱ 46.
 ἔχθρα 20. 564.
 ἔωσφόρος 320.

Z

ζάλη 242.
 ζῆλος 158. 526. 554. 626. 710.
 ζηλοτυπία 158. 438. 654.
 ζημία 158. 180. 182. 270. 328.
 454. 522. 674. 678.

H

ἡδονή 164. 166. 190. 200. 202.
 232. 236. 246. 254. 286. 296.
 300. 302. 304. 306. 308. 322.
 362. 364. 366. 368. 370. 378.
 394. 402. 404. 412. 414. 422.
 494. 526. 540. 636. 642. 646.
 650. 654. 660. 662. 664. 666.
 670. 674. 676. 684. 686.
 ἦθος 438. 592.
 Ἡλίας 514. 704. 706.
 Ἡσαΐας 62. 260. 388.
 Ἡσαῦ 184. 194.

Θ

θάνατος 26. 52. 70. 78. 84. 94.

112. 138. 142. 158. 160. 168.
 174. 178. 182. 186. 188. 222.
 224. 226. 234. 254. 260. 330.
 356. 380. 382. 388. 488. 492.
 556. 576. 598. 602. 624. 632.
 638. 640. 646. 648. 650. 652.
 708. 720.

θεοσέβεια 620.

Θεόφιλος ὁ Ἐφέσιος 18.

Θηβαῖος 176.

θλίψις 20. 32. 66. 70. 72. 74. 78.
 80. 88. 94. 104. 122. 132. 136.
 184. 204. 220. 258. 260. 264.
 290. 292. 370. 454. 556. 606.
 610. 612. 620. 662. 668. 680.
 620. 692.

θρῆνος, - οἱ 384. 386. 320.

θυμὸς 36. 124. 158. 282. 350.
 380. 540. 626. 648. 664.

θυσία 64. 236. 264.

I

Ἰακώβ 178. 180. 186. 190. 192.
 194. 210. 260. 710. 712.

Ἰάκωβος 618.

ἰερῶς 28. 32. 100. 128. 132. 182.
 458. 486. 584. 610. 712.

Ἰεζεκιήλ 138. 262. 386.

Ἰερεμίας 30. 84. 86. 260. 388.

Ἰερουσαλήμ 30. 92. 194. 384.
 410.

Ἰεχονίας 140.

Ἰησοῦς 230.

Ἰορδάνης 228. 230. 232.

ἰλιγγος 674.

Ἰουδαῖος, - οἱ 62. 64. 72. 206.
 214. 226. 230. 264. 270. 310.
 314. 340. 370. 386. 416. 448.
 466. 510. 536. 578. 622.

Ἰσαάκ 66. 68. 164. 172. 178. 710.
 712.

ισμαήλ 164. 166.
 ισαρηλ 138. 186. 230. 288. 340.
 342. 712.
 ισραηλίτης, - αι 138. 212. 216. 228
 234. 270. 384.
 ιταμότης 666.
 Ἰωάβ 244. 154.
 Ἰωάννης 432. 618.
 Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος 704. 706.
 708. 710.
 Ἰώβ 84. 130. 290. 316. 318. 320.
 598. 722.
 Ἰωήλ 536.
 Ἰωνάθαν 242.
 Ἰωσήφ 68. 192. 194. 206. 386.

Κ

Καὶν 32. 34. 36. 38. 50.
 κακία 26. 28. 30. 32. 36. 44. 52.
 80. 142. 218. 220. 258. 260.
 280. 308. 358. 386. 388. 422.
 496. 514. 518. 596. 646. 712.
 κακουργία 50. 346.
 καπηλεία 330.
 καρδία 76. 98. 116. 280. 376.
 384. 386. 588. 700.
 καρηβουργία 674.
 καρτερία 44. 104. 128. 658.
 κατάγνωσις 580.
 κατακλυσμός 50. 52. 138. 142.
 κατάνυξις 376.
 κατάρρα 664.
 κατηγορία 370. 432.
 κατήφεια 620. 624.
 Κεῖλά 240.
 κenoδοξία 100. 284. 380. 412.
 κηδεμονία 32. 106.
 κήρυγμα 32. 586.
 κίνδυνος 182. 186. 244. 366. 310.
 318. 490. 508. 540. 556. 616.
 626. 640. 646. 674. 708.

κλοπή 258.
 κολακεία 254. 444. 692.
 Κολοσσαεῖς 698.
 κόλασις 34. 36. 40. 42. 58. 70.
 118. 134. 270. 288. 294. 300.
 330. 336. 338. 410. 424. 452.
 458. 470. 510. 516. 520. 594.
 722.
 Κορίνθιος, - οἱ 40. 112. 122. 266.
 484. 530. 614. 616. 618.
 κοσμιότης 114. 602. 666.

Λ

Λάβαν 184.
 λαγνεῖα 528.
 Λάζαρος 40. 72. 122. 710.
 Λευῖ 186.
 Λευίτης 484.
 λιμός 156. 158. 160. 174. 190.
 266. 270. 278. 618. 622. 704.
 λιτανεία 540.
 λοιδορία 332. 400. 450. 564. 576.
 628. 716.
 λοιμός 618. 662.
 Λουκᾶς 660.
 λύπη 112. 160. 188. 190. 220.
 228. 246. 266. 268. 284. 286.
 302. 362. 578. 630. 638. 646.
 664. 684. 690.

Μ

μακροθυμία 96.
 μαμμωνᾶς 328.
 μανία 14. 58. 92. 94. 120. 122.
 132. 250. 320. 322. 378. 472.
 520. 610. 624. 626.
 Μαριάμ 510. 512.
 Μαρτίων 456.
 ματαιότης 20. 202. 596.
 μεγαλοψυχία 318.

μέθη 118. 344.
 μέριμνα 154. 160. 656. 680. 686.
 690.
 μετάνοια 34. 36. 40. 64. 288.
 516.
 μαιφονία 244.
 μιαρία 36. 218.
 μίασμα 34. 38.
 μικροψυχία 122. 664. 692.
 μίξις 248. 150. 296. 298. 378.
 392. 494. 504. 526. 548.
 550.
 μισθός 490.
 μίσος 74. 434. 564.
 Μιχαίας 386.
 μνησικακία 616.
 μνηστεια 640.
 μοιχεία 44. 124. 258. 280. 378.
 392. 394. 578. 592. 608. 716.
 μοιχός 158.
 μολυσμός 98.
 μοχθηρία 506. 692.
 μύσος 38.
 μυστήριον 40.
 μωρία 490.
 Μωυσής - Μωσής 134. 140. 148.
 206. 208. 210. 212. 214. 216.
 218. 220. 222. 226. 228. 230.
 338. 342. 408. 510. 536.

N

Νάβαλ 240. 244.
 Ναβαῦ 228.
 Ναζιραῖος, -οι 510.
 νηστεία 16. 104. 114. 262. 458.
 472. 524. 542. 534. 536. 538.
 542. 560. 658.
 Νινευίτης, -αι 288.
 Νομβά 240.
 νόμος 594. 664. 718.
 Νῶε 136. 138. 140. 144. 146. 148.
 390. 504. 716. 722.

νωθεία 688.
 νωθρεία 44.

O

ὀδύνη 14. 22. 140. 154. 156. 166.
 170. 180. 200. 208. 216. 220.
 236. 262. 268. 270. 278. 280.
 302. 304. 372. 384. 386. 424.
 492. 622. 624. 626. 630. 648.
 662. 668.
 ὀδυρμός 384. 386.
 Ὄζαν 246.
 οικονομία 80. 86.
 ὀλιγωρία 490. 538.
 ὀλοκάρπωσις 168.
 ὁμοίωσις 24. 598. 600.
 ὁμόνοια 146. 650.
 ὄνειδις 514.
 ὄνειδος 120. 370. 422. 572. 434.
 ὄργη 36. 96. 142. 246. 298. 356.
 320. 450. 510. 512. 540. 576.
 580. 616. 630. 716.
 ὄρμη 660. 678. 700.

Π

παιδαγωγία 498.
 παιδεία 292.
 παιδοκτονία 206.
 παιδοποιία 488. 494. 504. 506.
 572. 600.
 Παλαιστίνη 148. 154. 156.
 πανδαισία 302.
 παννυχίς 16. 104. 114. 658.
 παράβασις 28. 598.
 παράδεισος 24. 26. 28. 32. 104.
 304. 490. 494. 598.
 παραινέσις 366. 478. 484. 486.
 488. 526. 532. 534. 580. 582.
 584. 604. 694. 698.
 παρακοή 20. 60.

παράκλησις 612.
 παράλυσις 274. 674.
 παραμυθία 12. 86. 138. 170. 172.
 174. 178. 188. 190. 204. 208.
 242. 350. 384. 388. 434. 458.
 478. 514. 544. 566. 580. 606.
 608. 626. 638. 650.
 παρανομία 100. 218.
 παραπληξία 270. 502.
 παρρησία 14. 114. 132. 166. 248.
 264. 308. 338. 362. 612. 628.
 636. 708. 710. 720.
 Παρθενία 370. 374. 376. 382.
 384. 394. 420. 426. 440. 448.
 454. 458. 460. 468. 470. 472.
 474. 476. 484. 486. 488. 490.
 492. 496. 502. 504. 508. 510.
 522. 526. 528. 532. 536. 544.
 548. 550. 552. 560. 582. 584.
 588. 604. 606. 610. 614. 638.
 658. 686. 692. 694. 696. 698.
 704. 706. 708. 710. 712. 714.
 722.
 παρθένος 298. 346. 348.
 Παῦλος 14. 24. 30. 40. 46. 64.
 68. 78. 84. 98. 112. 128. 130.
 264. 284. 290. 308. 312. 314.
 318. 330. 342. 354. 384. 402.
 406. 410. 432. 440. 456. 468.
 478. 480. 482. 484. 504. 516.
 520. 524. 526. 528. 530. 532.
 534. 536. 538. 542. 544. 546.
 548. 552. 558. 598. 602. 606.
 610. 618. 620. 622. 654. 670.
 680. 682. 694. 698. 700. 708.
 710. 718. 720.
 πειρασμός, -οί 32. 66. 74. 80.
 100. 104. 136. 170. 260. 292.
 542. 572.
 πενία 182. 330. 350. 458. 654.
 658. 682. 690.
 περιαιτολογία 552.
 περιέργεια 674. 696.

περηφάνεια 650.
 Πέρσης, -αι 160. 468.
 Πιλᾶτος 92.
 Πέτρος 48. 308. 310. 518. 710.
 πιστις 48. 128. 460. 520. 552.
 570. 586. 588. 700. 710.
 πλάνη 152.
 Πλάτων 468.
 πλεονεξία 218. 670.
 πλημμέλημα 720.
 ποδαγία 674.
 πόθος 322.
 πολυαρχία 152.
 πολυπαιδία 644. 650.
 πολυτέλεια 622.
 πραότης 658.
 Πρίσκιλλα 602.
 προαίρεσις 40. 56. 118. 458.
 468. 490. 558. 570. 662. 686.
 προθυμία 14. 80. 170. 486. 552.
 642. 662.
 πρόνοια 22. 64. 80. 108. 110.
 156. 252. 260. 314. 342. 346.
 360. 406. 536.
 προπετεία 666.
 προσδοκία 648.
 προσεδρία 694.
 προσευχή 120. 532. 534. 536.
 538. 542.
 προσπάθεια 714.
 προφητεία 142. 260.
 πύρωσις 572. 580.

P

ραθυμία 56. 78. 104. 232. 490.
 540. 550. 572. 690.
 ραστώνη 676.
 Ραχήλ 186.
 Ρεβέκκα 174. 176.
 Ρουβήν 188.
 ρύπος 594.

Ρωμαῖος, -οι 384. 406. 468. 616.
682. 698.

Σ

Σάββατον 622.

Σαβεὲ 254.

Σαμουήλ 234. 320. 532.

Σαμψών 598.

Σαούλ 236. 238. 248. 250. 252.
256.

Σαυφείρα 520.

Σάρρα 164. 166.

σάρξ 30. 40. 280. 294. 298. 318.
392. 454. 478. 480. 524. 606.
610. 612. 620. 680. 690. 704.
718.

σατανᾶς 40. 506. 548.

Σεμεεὶ 250.

σεμνότης 290. 506.

Σεραφίμ 428. 446.

Σκείρ 186.

Σιβᾶ 250.

Σιλωᾶμ 92.

Σίμων 518.

σκληραγωγία 16. 472. 674.

σκληροκαρδία 578.

σκοτοδινία 674.

Σόδομα 164.

Σοδομίτης, -αι 164.

Σολομών 74. 158. 366. 368. 598.
626. 676.

σοφία 26. 80. 82. 86. 460. 466.
484. 562. 598.

Σταγείριος 12.

σταυρός 326. 684.

στενοχωρία 72. 132. 136. 174.
204. 258. 370. 454. 560.

συγγνώμη 36. 134. 364. 550. 572.
608.

συγκατάβασις 498. 532. 592. 698.
702.

συκοφαντία 68.

συμβουλή 580. 584. 586. 588.
606. 612. 694. 696.

Συμεών 186. 192.

συμπάθεια 140. 206. 218. 224.
278. 358. 372. 538.

συμφορά 76. 80. 92. 96. 130.
138. 142. 156. 172. 178. 184.
188. 194. 206. 210. 220. 222.
232. 234. 236. 250. 254. 256.
260. 262. 272. 618. 634. 638.
640.

σύνεισις 586. 650. 694.

συνήθεια 264. 368. 370. 372. 648.

συνουσία 294. 296. 604. 626.

σωτηρία 26. 28. 30. 62. 206. 216.
296. 314. 316. 362. 364. 468.
498. 514. 646. 680. 682.

σωφροσύνη 196. 198. 318. 322.
366. 418. 460. 472. 620. 650.
666.

Τ

ταλαιπωρία 44. 132. 156. 194. 208.
264. 340. 366. 5566. 654. 676.

ταπεινότης 312.

ταπεινοφροσύνη 98. 134. 658.

ταπείνωσις 74. 586.

ταραχή 624.

τελώνης 450.

τέρψις 330. 380. 670.

τιμή 708.

Τιμόθεος 268.

τιμωρία 32. 34. 36. 38. 40. 50.
54. 58. 70. 94. 134. 160. 228.
262. 288. 308. 330. 364. 368.
378. 398. 408. 424. 426. 442.
460. 470. 510. 512. 516. 518.
572. 594. 606. 626. 630. 662.
716.

τραγωδία 176. 248.

τρόμος 38.

τρυφή 30. 32. 44. 132. 178. 322.

496. 580. 620. 622. 640. 650.
654. 670. 672. 674. 676. 678.
684. 688. 706. 712.
τύφος 78. 124. 554. 574. 596.
664. 672.

Υ

ὑβρις 34. 36. 120. 140. 156. 166.
186. 208. 228. 242. 248. 322.
336. 350. 352. 378. 400. 402.
438. 626. 634.
υιοθεσία 536.
ὑπακοή 82.
ὑπεροψία 306. 344. 404. 466. 576.
602. 634.
ὑπόκρισις 18. 156. 692.
ὑπομονή 74. 106. 604.
ὑπόνοια 22.
ὑποψία 624.

Φ

φαιδρότης 620.
φαντασία 102.
Φαραώ 166. 178. 194. 200. 212.
214. 216. 518.
Φαρισαῖος, -οι 100. 716.
Φερεζαῖος 186.
φθόγη 674.
φθόνος 48. 194. 468. 554. 564.
674.
φθορά 54. 70. 226. 280. 392.
490. 492. 698.
φιλανθρωπία 32. 34. 40. 54. 60.
62. 160. 186. 200. 222. 332.
334. 372. 388.
φιλία 20. 648.
Φιλιππήσιος, -οι 266.
φιλοπονία 366.
φιλοσοφία 114. 118. 310. 316.
318. 326. 368. 374. 428. 498.
604. 622. 680. 688. 704.
φιλοστοργία 62. 146. 224. 372.

410.

φιλοτιμία 412. 596.
φιλοφροσύνη 450.
φιλοχρηματία 324.
Φινεές 382.
φόβος 32. 38. 58. 90. 96. 138.
142. 156. 160. 162. 164. 174.
182. 184. 186. 208. 210. 212.
220. 242. 246. 264. 266. 272.
372. 458. 554. 626. 636. 638.
642. 644. 646. 650. 654. 656.
678. 708.
φόνος 34. 36. 38. 50. 134. 176.
206. 208. 248. 258. 280. 278.
φροντίς 106. 124. 140. 152. 154.
160. 170. 200. 440. 478. 500.
578. 580. 590. 592. 596. 626.
638. 640. 642. 644. 646. 654.
656. 666. 670. 672. 680. 682.
686. 688. 690. 694. 696. 708.

Χ

Χαλδαῖος, -οι 148
χαμαιτυπεῖον, -α 114.
χαμευνία 472.
Χαναναῖος, -οι 186.
χαρά 644. 662. 684.
χάρις 146. 280. 364. 484. 536.
556. 586. 588. 620. 622. 718.
Χερουβιμ 428. 446.
Χουσις 252.
χρῆμα 122. 592. 602.
χρηστότης 38. 40.
ψεῦδος 28. 260. 456. 460.
ψυχή 70. 82. 98. 110. 112. 118.
138. 140.

Ω

ὠδίνη 74. 492. 640. 664. 684.
ὠμότης 36. 168. 188. 332. 564.
ὠφέλεια 12. 30. 108. 120. 338.
366.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7 - 11
ΚΕΙΜΕΝΟΝ — ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	12 - 723
1. Πρὸς Σταγεῖριον δαιμονῶντα	12 - 293
Λόγος Α΄	12 - 109
Λόγος Β΄	110 - 203
Λόγος Γ΄	204 - 293
2. Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους	294 - 373
3. Περὶ τοῦ τὰς κανονικὰς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσι	374 - 447
4. Περὶ παρθενίας	448 - 723
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	725—737
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	725—730
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	731—737
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	739

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

- Τόμος 1ος Ἐπιστολαὶ
» 2ος Ἐπιστολαὶ
» 3ος Ἐπιστολαὶ
» 4ος Ὀμιλίαι εἰς Ἑξαήμερον
» 5ος Ὀμιλίαι εἰς Ψαλμοὺς
» 6ος Ὀμιλίαι ἠθικαὶ καὶ πρακτικαὶ
» 7ος Ὀμιλίαι δογματικαὶ - περιστατικαὶ - ἐγκωμιαστικαὶ
παιδαγωγικαὶ
» 8ος Ἀσκητικὰ (Ὅροι κατὰ Πλάτος)
» 9ος Ἀσκητικὰ (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν)
» 10ος Δογματικὰ ἔργα

Β' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- Τόμος 1ος Ἀπολογητικὰ (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐνανθρωπήσεως)
» 2ος Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α—Β)
» 3ος Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ—Δ).
» 4ος Δογματικὰ Γ'
» 5ος Ἑρμηνευτικὰ Α'
» 6ος Ἑρμηνευτικὰ Β' (Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)
» 7ος Ἑρμηνευτικὰ Γ' (Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)
» 8ος Ἱστορικοδογματικὰ Α'
» 9ος Ἱστορικοδογματικὰ Β'
» 10ος Ἱστορικοδογματικὰ Γ'
» 11ος Ἀσκητικὰ
» 12ος Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- Τόμος 1ος Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ
Διακονία Α'
» 2ος Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ
Διακονία Β' (ὑπὸ ἔκδοσιν)
» 3ος Ἀπολογητικὰ ἔργα
» 4ος Δογματικὰ
» 5ος Ἑορταστικοὶ - Ἠθικολογικοὶ Λόγοι
» 6ος Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι
» 7ος Ἐπιστολαὶ (ὑπὸ ἔκδοσιν)
» 8ος Ἐπη Δογματικὰ
» 9ος Ἐπη Ἠθικὰ (ὑπὸ ἔκδοσιν)
» 10ος Ἐπη εἰς ἑαυτὸν (ὑπὸ ἔκδοσιν)
» 11ος Ἐπη εἰς ἑτέρους (ὑπὸ ἔκδοσιν)

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- Τόμος 1ος Δογματικὰ Α' (Ἐκδ. ἀκριβῆς τῆς Ὁρθ. πίστεως)

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- Τόμος 3ος Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ' - ΜΑ').
- » 9ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Α' (Ὁμιλίες Α' - Κ').
 - » 10ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Β' (Ὁμιλίες ΚΑ' - ΜΗ').
 - » 11ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Γ' (Ὁμιλίες ΜΘ' - ΟΕ').
 - » 12ος α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Δ' (Ὁμιλίες ΟΣΤ' - ΞΑ')
β) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες Α' - ΙΘ')
 - » 13ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες Κ' - ΝΔ').
 - » 14ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες ΝΕ' - ΠΗ') (ὑπὸ ἔκδοσιν).
 - » 18ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α' (Ὁμιλίες Α' - ΚΒ').
 - » 18Α Ὑπόμνημα εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίες ΚΒ' - ΜΔ').
 - » 20ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β', (Ὁμιλίες ΚΕ' - Λ'), εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες Α' - ΙΑ').
 - » 21ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες ΙΒ' - ΚΔ'), εἰς τὴν πρὸς Φιλιπησίους (Ὁμιλίες Α' - ΙΒ').
 - » 28ος Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α'.
 - » 31ος Κατηχητικαὶ καὶ ἠθικά Β' - Περιστατικά Α'.
 - » 32ος Ὁμιλίες Περιστατικά Β'.

ΣΤ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.
- » 22ος Νικ. Καβάσιλα, Ἑρμηνεία εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν - Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- Τόμος 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ')
- » 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ')
 - » 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι').

Η' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Θ' ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες, Κατὰ Εἰμαρμένης, Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ Ἀναστάσεως, Λόγος Κατηχητικὸς μέγας).

Ι' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

- Τόμος 1ος Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωσης:

**ΤΥΠΟ
EXPRESS**

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι **ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ**

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 205-965